LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ՆՐԹՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ MARDI 1 Octobre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2923

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԷՊԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄ...

Իտալիոյ նախարարական խորհուրդին շաբաթ օրուան յայտարարութիւնը եւ Եթովպիոյ ընդհ. զօրաշարժը կը լրացնեն իրար, իբրեւ նոր քայլ մը դէպի պատերազմ։

Իտալական զեկոյցը փափկանկատ այլ դառն բողոք մըն է Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ, որ կը փորձէ տագնապը լուծել համաձայն ուխտի 10րդ եւ 15րդ յօդուածներու տրամադրութեանց։

Այդ փորձը կը կատարուի մեծ զգուշութեամբ։ Եթէ մինչեւ վերջը տեւէ գլխաւոր պետութեանց գործակցութիւնը, այդ փորձը տրամաբանօրէն պիտի յանգի պատժական տնօրինութեանց։

Հռոմի մէջ շատ լաւ կ'ըմբռնեն այս պարագան։ Ուստի, հարկ զգացած են այժմէն ազդարարել թէ Իտալիա պիտի քաշուի, եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը «միջոցներ» ձեռք առնէ Իտալիոյ դէմ։

Այս մասին տարակոյս չկար սկիզբէն ի վեր։ Եւ, շատերուն համար զարմանալի կը թուի որ Իտալիա մինչեւ հիմա պագարին մնաց, սպասելով Ազգաժողովի միջամտութեանց արդիւնքին։

Զարմանալու բան չկայ. որովհետեւ Հռոմի մէջ նոյնքան լաւ կ'ըմբռնեն թէ՝ իրականին մէջ Մեծն Բրիտանիոյ սփինքսի գլուխն է որ կ'երեւայ իր ճամբուն վրայ, դէպի Եթովպիա կամ այլուր։

Ատոր համար ալ, Մուսոլինի պարտք սեպեր է յիշեցնել նախարարական խորհուրդին միջոցաւ, թէ չպիտի վնասեն Անգլիոյ շահերուն եւ, ընդհակառակն, պիտի բանակցին անոնց ապահովութեան համար։

Այս յայտարարութիւնը անուղղակի պատասխան մըն է Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին նախարարին բարեկամական ազդարարութեան, որ հաղորդուեցաւ Հռոմի անգլիական դեսպանին միջոցաւ, անցեալ շաբթու։

Իտալիոյ վճռականութեան նոր փաստ մը՝ նախարարական խորհուրդին երրորդ որոշումը.— «Ֆաշական կառավարութիւնը ամենայն հանդիսաւորութեամբ կը յայտարարէ թէ պիտի խուսափի որ եւ է բանէ որ կրնայ ընդլայնել եւ աւելի ընդարձակ սահմանի մը վրայ դնել իտալեւհաբէշական վէճը»։

Այս որոշումը աւելի բացորոշ արտայայտութիւնն է այն բանաձեւին, որ հաբէշական խնդիրը կը համարի պարզապէս գաղթային ձեռնարկ մը։

Այս բանաձեւին շատոնց համակերպած է Ֆրանսա, եւ իր ամբողջ կարողութեամբ կ'աշխատի որ վերահաս փոթորիկը Կարմիր ծովէն անդին չանցնի։ Մինչդեռ Մեծն Բրիտանիա ոչ իսկ սկզբունքը կ'ընդունի։

— «Մենք իրաւունք ունինք ապրելու, կը յիշեցնէ միշտ Մուսոլինի, եւ հետեւաբար իրաւունք՝ տարածուելու։ Քառասունեւչորս միլիոն մարդ ենք, փակուած՝ նեղ շրջանակի մը եւ աղքատ երկրի մը մէջ։ 1952ին պիտի ըլլանք 50 միլիոն։ Ի՞նչ է իրենց ուզածը. մահացութեան, յետոյ անխուսափելի պայթո՞ւմի դատապարտել մեզ»։

Բայց ուրիշ զօրաւոր ազդակ մը եւս ցցուած է Իտալիոյ ճամբուն վրայ, նոյնքան խափանարար։

Դիտելի է որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ոչ մէկ ատեն այնքան հետեւողական եւ համերաշխ դիրք բռնեց, որքան հաբէշական տագնապին առթիւ։ Մեծ թէ փոքր շարունակ «ուխտ» եւ «խաղաղութիւն» հոլովեցին, առաջնորդութեամբ Մեծն Բրիտանիոյ, որուն ձայնակցեցան Ֆրանսա, Խ. Միութիւնը, Փոքր Համաձայնութիւնը եւ... Թուրքիա։

Բացատրութեան չի կարօտիր այս երեւոյթը։

Այդ բոլոր «խաղաղասէր»ները մտահոգ են վաղուան համար։ Կը վախնան որ նախընթաց մը կը ստեղծուի, եւ օր մը կարգը կուգայ ուրիշ «գաղթային ձեռնարկներ», «սահմանային սրբագրութիւններ» կամ «նախանձիթերու վերաբաշխում» կատարելու։ Ուրիշ խօսքով, ճամբայ կը բացուի դաշնագիրներու վերաքննութեան, որ եթէ օրհնութիւն մը պիտի ըլլայ տկարներուն եւ պարտեալներուն համար, շատ վրդովիչ հեռանկար մը կը ներկայացնէ յաղթականներու աչքին։

Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտով, անդամները հաւաքաբար եւ փոխադարձաբար պատասխանատու են իրենց անկախութեան եւ հողային ամբողջութեան։

Արդ, եթէ թոյլ տրուի որ Իտալիա արշաւէ եւ գրաւէ Եթովպիան – անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան – այլեւս ի՞նչ նշանակութիւն կ'ունենայ ուխտը։

Ո՛վ որ ախորժակ եւ ուժ ունի, պիտի նետուի ասպարէզ։ Առաջին առթիւ Գերմանիան, որ արդէն դղրդագին նախընթացներ ստեղծած է, եւ այժմ ալ անհամբեր եւ ջլապինդ կը սպասէ նոր պատեհութեան մը։

Այս տեսակէտէն, խորապէս ուշագրաւ է Հունգարիոյ վարչապետին անակնկալ այցելութիւնը Պերլին, գործակցութիւն մը հաստատելու համար Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի հետ, իրենց ետեւէն քաշելով Աւստրիան։

Այդ նոյն մտահոգութեամբ էր որ Ֆրանսա կարգ մը հարցումներ ուղղեց Անգլիոյ, ապագայ յանձնառութեանց մասին, եւ պատասխան ալ ստացաւ. թէեւ ոչ իր ուզածը։ Պատասխանը պարզապէս Անգլիոյ արտաքին նախարարին կողմէ Ժընեւի մէջ խօսուած ճառն է որ կը կրկնէ, առանց որոշ յանձնառութեանց։ Օրինակ, Ֆրանսա կ'ուզէր իմանալ թէ Մեծն Բրիտանիա պատրա՞ստ է նոյն հաստատամտութեամբ հետեւելու Ա. Դ.ի ուխտին եւ պաշտպանելու Աւստրիոյ անկախութիւնը, ինչպէս կ'ընէ այժմ, Եթովպիոյ համար։ Տրուած պատասխանը կը գոհանայ հաւաքական ապահովութեան բանաձեւով եւ ուրիշ հաւաստիքներով, բոլորն ալ նոյնքան առաձգական։

Եթէ փոթորիկը պայթի արեւելեան Ափրիկէի մէջ, այն ատեն է որ պիտի պարզուի այդ հաւաստիքներուն արժէքը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԸՆԴՀ. ԶՕՐԱՇԱՐԺ ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԻՏԱԼԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՎՃՌԱԿԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

«Ազգաժողովէն չպիտի հեռանանք, եթէ...»

Վերջապէս տեղի ունեցաւ ինչ որ կը սպասուէր շաբաթներէ ի վեր։ Շաբաթ օր, Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը նիստ գումարելով, պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակած էր Իտալիոյ դիրքի մասին։ Յաջորդ օրը, կիրակի, Եթովպիոյ կայսրը ընդհ. զօրաշարժ հրատարակեց, այդ առթիւ հեռագիր մը ուղղելով Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին։ Հեռագիրը կ'ըսէ.

— «Հաստատապէս փարած խաղաղութեան, մենք պիտի շարունակենք գործակցիլ Ազգերու Դաշնակցութեան, յուսալով գտնել խաղաղ լուծում մը՝ համաձայն Ա. Դ. ուխտին։ Բայց պարտաւոր ենք խնդրել Ա. Դ. Խորհուրդէն որ կարելի եղածին չափ շուտ բոլոր զգուշական միջոցները ձեռք առնէ իտալական նախայարձակման մը դէմ. որովհետեւ եկած է ժամանակը երբ թերացած պիտի ըլլայինք մեր պարտականութեան մէջ, եթէ աւելի երկար յետաձգէինք ընդհ. զօրաշարժը։ Այս պարտականութիւնը չպիտի ազդէ նախապէս տրուած հրամաններուն վրայ, մեր զօրքերը հեռու պահելու համար սահմանագլուխէն, եւ անգամ մը եւս կը յայտարարենք թէ վճռած ենք միշտ սերտօրէն գործակցիլ Ա. Դ. Խորհուրդին հետ»։

Հեռագիրը արտասովոր տպաւորութիւն չգործեց ոչ Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն, ոչ ալ Իտալիոյ մէջ, ուր արդէն հաբէշական զօրաշարժին կը սպասէին օրերէ ի վեր։ Անցեալ շաբթու անգամ մը ծանուցուեցաւ զօրաշարժը։ Յետոյ ըսին թէ որոշումը կը վերաբերի միայն սահմանային շրջաններուն։ Ատոր համար էր որ շաբաթ օր Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը այնքան բացորոշ ազդարարութիւն մը կ'ուղղէր Ազգերու Դաշնակցութեան։ Այդ ժողովին մէջ տրուած զեկոյցին առթիւ, Մուսոլինի խօսած էր այս զօրաշարժի մասին, նոյն իսկ յիշելով թէ կարգ մը ցեղապետներ կ'ուզեն յարձակողականի ձեռնարկել։

Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ բոլորն ալ կը հաստատեն թէ հաբէշական զօրաշարժին յայտարարութիւնը կ'ապացուցանէ կացութեան ծանրութիւնը, թէեւ չունի եղերական հանգամանք։ Մնաց որ հաբէշական զօրաշարժը չի նմանիր ուրիշ երկիրներու զօրաշարժին։ Արդէն շաբաթներէ ի վեր իւրաքանչիւր ցեղապետ կամ նահանգապետ կը հաւաքէ իր ուժը։ Տրուած որոշումը կ'ապացուցանէ թէ կայսրը եւ իր խորհրդականները վճռած են զէնքի զօրութեամբ դիմադրել իտալական արշաւանքին։ Այս պատճառով, կը վախցուի որ Մուսոլինի զօրաշարժը պատրուակ բռնէ, իր սպառնալիքը չէտելու, եթէ ոչ գործողութիւնները փութացնելու համար։

Նկատի առնելով կացութեան ծանրութիւնը, շատ բնական կը նկատուի այն որոշումը որ տրուեցաւ Անգլիոյ թելադրութեամբ եւ որուն համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովը ոչ թէ փակուեցաւ, այլ յետաձգուեցաւ շաբաթ օր։ Ազգաժողովն ալ իր ուժերը շարժման մէջ դրած է եւ գլխաւոր անդամները կամ չեն հեռացած Ժընեւէն, եւ կամ պատրաստ են որ եւ է ատեն հաւաքուելու։ Արդէն ինչ որ 13ներու յանձնախումբ կը կոչուի, բուն իսկ Ա. Դ. Խորհուրդն է, գիշեր ցերեկ ժողովի նստած։

«ՊԻՏԻ ԶԳՈՒՇԱՆԱՆՔ ՈՐ ԵՒ Է ԲԱՆԷ ՈՐ ԿՐՆԱՅ ԸՆԴԼԱՅՆԵԼ ԻՏԱԼԵՒՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ՎԷՃԸ»

Շաբաթ օրուան նախարարական խորհուրդին մէջ, Պ. Մուսոլինի երկար զեկուցում մը կարդաց կացութեան մասին, վերջին ժողովէն ի վեր։ Այս առթիւ հրատարակուեցաւ հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը.—

« Բոլոր յօժարակամ մարդիկ կ'ընդունին թէ Իտալիա իրաւունք ունէր մերժելու Հինգերու յանձնախումբին թելադրութիւնները։ Եղած առաջարկները ոչ միայն կ'անտեսէին Իտալիոյ ծաւալման եւ ապահովութեան պահանջները, այլեւ բոլորովին կ'անգիտանային բոլոր դաշնագիրները. դաշնագիրներ որոնք, զանազան առիթներու մէջ, 1889ին, 1906ին, 1925ին ճանչցած են իտալական շահերու նախապատուութիւնը Եթովպիոյ մէջ։ Իտալական կառավարութիւնը որ եւ է նախաձեռնութիւն չպիտի առնէ այնպիսի գետնի մը վրայ եւ այնպիսի միջավայրի մը մէջ ուր փաստօրէն կ'անտեսեն իր իրաւունքները։ Միւս կողմէ, մինչ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը փակուի իր գործունէութեան ձեւական բարիկներուն մէջ, Եթովպիա վերջին օրերու ընթացքին լրացուցած է իր բոլոր ուժերուն զօրաշարժը, իտալական գաղթավայրերու սահմաններուն վրայ յարձակելու մտադրութեամբ, ինչպէս յայտարարած են «Ռաս»երը։ Նէկիւսին հրամանը իր զօրքին՝ 30 քիլոմեթր ետ քաշուելու համար, բացարձակապէս չի կրնար լուրջ համարուիլ ոչ իտալական կառավարութեան, ոչ ալ այդ անունին արժանի որեւէ կառավարութեան համար։ Այդ կարկտան միջոցը ռազմագիտական նպատակ մը ունի, եւ ոչ թէ խաղաղասիրական։ Ան կը ձգտի աւելի լաւ քօղարկել ներխուժման պատրաստութիւնները եւ ամրանալ աւելի հաստատուն դիրքերու վրայ։

Այս կացութեան առջեւ, մեր զօրամասերուն առաքումը աւելի արագ թափ ստացած է վերջին օրերու ընթացքին։

Նախարարական խորհուրդը փակուելէ առաջ այսպէս բանաձեւեց իր ուղեգիծը, անմիջական ապագային համար.—

1. Իտալիա չպիտի լքէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, գոնէ ցորչափ Ազգաժողովը ինք ամբողջովին չստանձնէ պատասխանատուութիւնը Իտալիոյ դէմ ուղղուած «անօրինութեանց»։

2. Ծանօթանալէ յետոյ Սըր Ս. Հօրի այնքան սիրալիր յայտարարութեան որ հաղորդուեցաւ Հռոմի բրիտանական դեսպանին միջոցաւ, նախարարական խորհուրդը անգամ մը եւս կը յայտարարէ թէ Իտալիոյ քաղաքականութիւնը չի հետապնդեր անմիջական կամ քօղարկեալ որեւէ նպատակ որ կրնայ վնասել Մեծն Բրիտանիոյ շահերուն։ Յունուար 29էն մինչեւ այսօր, ամէնէն ուղղամիտ եղանակով անգլիական կառավարութեան հաղորդուած են իտալական քաղաքականութեան գաղթային նպատակները եւ անոր հետ կապուած շահերը, շահեր որոնք ճանչցուած են նոյնինքն Մեծն Բրիտանիոյ կողմէ, երկու պետութեանց միջեւ կնքուած համաձայնութեամբ։ Անգլիացի ժողովուրդը պէտք է գիտնայ, հակառակ բոլոր հակաֆաշական մոլորութեանց, թէ իտալական կառավարութիւնը բրիտանական կառավարութեան հաղորդած է որ պատրաստ է բանակցելու, յետագայ համաձայնութեանց համար, Անգլիոյ օ–

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀԸ»

Խորագիրն է այս յուշերու շատ շահեկան շարքի մը, որ սկսաւ հրատարակուիլ «Վէմ»ի վերջին թիւէն (1935 յուլիս - օգոստոս)։ Հեղինակը՝ Վահան Փափազեան։

Բարենորոգումներու ծրագրին (1913) մանրամասն պատմութենէն յետոյ, որ երեւցաւ նոյն ամսագրին մէջ, անցեալ տարի, Կոմսի երկրորդ լուրջ աշխատանքն է այս է այս։

Երկու հարցերուն մէջ ալ պատասխանատու դեր կատարած, Վահան Փափազեան ամէն յարմարութիւն կը ներկայացնէ, անոնց «ինչն ու ինչ»ը պարզելու եւ մեր ժամանակակից պատմութեան մէկ մասը լուսաբանելու համար։

Տարիներու լռութենէն յետոյ, ժամանակն էր համամասնօրէն խօսելու Տարօնի ողբերգութեան մասին, որ մինչեւ այսօր ալ կը տանջէ միտքերը։

X

«Վէմ»ի այս թիւին մէջ հրատարակուած մասը, 16 էջ, կը ներկայացնէ ընդհանուր կացութիւնը՝ ռուսեւթրքական պատերազմի նախօրեակին, երբ հեղինակը ճամբայ կ'ելլէր դէպի Մուշ, անցնելով Սեւ Ծովու ափերէն եւ Կովկասէն։

Այսքան տարի անցած է, եւ տակաւին կարելի չէ առանց սարսուռի կարդալ որ եւ է մանրամասնութիւն՝ այդ շրջանի դէպքերու կամ դէմքերու մասին։

Ահա, օրինակ, Զօհրապի հոգեկան վիճակը, այդ օրերուն,— երբ Թուրքիա տակաւին չէր մասնակցած պատերազմին, եւ մեր ազգ. ընկերները, ինչպէս միւսները կրակին եւ ջուրին միջեւ ինկած, ելք մը կը փնտռէին։

Ոգիները չէ՞ն որ կը խռովեն ձեր հոգին, երբ կը կարդաք.

— «Զօհրապն էր ամէնէն յոռետեսը եւ խորապէս ընկճուած։

Նա կորսնցուցած էր իր սովորական աշխոյժը, խիստ մտահոգ էր ու անհանգիստ։ Խոր թախիծով մը համակուած՝ դառնութեամբ կը խօսէր բարենորոգումներու վերջնական վախճանի մասին։ «Եթէ Թուրքիան Ռուսաստանի թշնամիներուն հետ ըլլայ, վրէժը պիտի հանէ մեզմէ թէ՝ այսքան տարիներու յեղափոխութեան փոխարէն եւ Հայ դատին համար...»։

Այսպէս կը մրմնջէր նա, քով նստած, կարծես ինքն իրեն։ Եւ երբ, մանաւանդ Խաժակը, ոգեւորուած ու հաւատքով՝ Ռուսաստանի ահարկու ուժին մասին կը խօսէր, որ կրնար կարճ միջոցին մէջ մահացու հարուած տալ, Զօհրապը — որ Ռուսերը կը ճանչնար պատմութենէն եւ Պոլսէն միայն — պահ մը կը յափշտակուէր այդ հաւաստիքներէն, բայց Շահրիկեանը կուգար խանգարելու անոր հոգիին անդորրութիւնը։ Մինչեւ այսօր ալ չեմ կրնար առանց խոր յուզումի մոռնալ այդ սքանչելի հայ մարդու հոգեկան տառապանքը»։

Բազմաթիւ յուշեր գրուած են Պոլսոյ այդ շրջանի մասին. բայց դեռ շատ բան կը պակսի։

Այսպէս խռովիչ պատկերներ՝ ճամբու ընթացքին, Տրապիզոն, Թիֆլիս, Իգդիր, Վան, անցնելու համար Մուշ։ Դժբախտաբար շատ կարճ, գրեթէ հեւ ի հեւ։ Թուականներ ալ կը պակսին։

Սպասելով բուն Տարօնի պատմութեան, կ'ուզէի դիտել տալ թէ կարճ կապելու որ եւ է փորձ պիտի վնասէր անոր վաւերականութեան։

ՎԱՀԷ

ԽՈՒՄԲ ՄԸ ՀԱՊԷՇ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՈՐՈՆՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻՆ

Մեմէլի ընտրութիւնները

Կիրակի օր տեղի ունեցան Մէմէլի (Լիթուանիա) երեսփոխանական ընտրութիւնները, յուզումնալից մթնոլորտի մը մէջ։ Քուէարկութիւնը շատ բարդ հանգամանք ունենալով, շարունակուեցաւ երկուշաբթի օրն ալ։ Կիրքերը չափազանց լարուած ըլլալով, անախորժ դէպքեր ալ պատահեցան։ 29 հոգի պիտի ընտրուէին ցանկի մը վրայ որ կը պարունակէր 186 անուն։ Կիրակի օր քուէարկութիւնը հազիւ կէս եղած էր։ Գերմանասէր քուէարկուներ սահմանամերձ շրջանի մը մէջ յարձակում գործելով, վիրաւորեցին վեց ոստիկաններ եւ Լիթուանացիներ։

Հունգարիոյ վարչապետին զրոյցը Հիթլերի հետ

Հունգարիոյ վարչապետը կիրակի օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Հիթլերի հետ, Պերլինի մէջ։ Վարչապետը մայրաքաղաք հասաւ առտուն կանուխ։ Խօսակցութեան ներկայ էին Գերմանիոյ զինուորական եւ արտաքին նախարարները։ Խօսակցութիւնները շարունակուեցան երկուշաբթի օրն ալ, մասնակցութեամբ ուրիշ պաշտօնատարներու։ Ընդհ. տպաւորութիւնն այն է թէ Գերմանիա կ'ուզէ գլուխ հանել գերմանեւլեհեւհունգարական զինակցութիւն մը, օդանաւային համաձայնութեամբ, յառաջիկային միասին առնելով նաեւ Աւստրիան եւ Իտալիան։ Այսպիսի զինակցութիւն մը, եթէ նոյնիսկ յարձակողական հանգամանք չունենայ, պիտի ձգտի հակակշռել Փոքր Համաձայնութիւնը եւ ռուսեւչեխ զինակցութիւնը։ Վերջերս յարաբերութիւնները պաղած են Լեհաստանի եւ Չեխոսլովաքիոյ, ինչպէս եւ Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ միջեւ, այս վերջին երկու երկիրները աւելի մօտեցած ըլլալով Խ. Միութեան։

*** Ճիշդ այս միջոցին Եուկոսլաւիոյ բանակը իր ամենամեծ ռազմափորձերը կը կատարէ հունգարական սահմանին մօտ։ Աւելի քան 60,000 զինուորներ կը գործեն երկրամասի մը վրայ որ նախապէս Հունգարիոյ կը պատկանէր եւ զոր այս վերջինը կը յուսայ վերստանալ Գերմանիոյ աջակցութեամբ։ Պելկրատի մէջ մտահոգութիւն կը տիրէ Պերլինի բանակցութեանց մասին։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՃԱՓՈՆԻ «ԸՌՄՓԻՆԿ»Ը ԵՒ ՖԱՇԱԿԱՆ ՈՒԺԸ

ՏՆՏ. ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ «ԸՌՄՓԻՆԿ».— Մանր թէ թեթեւ ճարտարարուեստը, Ճափոնի մէջ, լաւագոյն հիմերու վրայ դրուած է, այնպէս որ կարելի կը գտնեն մրցակցութեան գետին պատրաստել, եւ արտասահմանի շուկաներն ողողել չափազանց աժան ապրանքներով։ Ճարտարարուեստական մեծ հաստատութիւնները գրաւած են միայն արտածման գործով, իսկ փոքր տուները երկրի պէտքերուն գոհացում տալու կը ճգնին։

Արտաքին շուկաներու մէջ, մրցակցութիւնը այն աստիճանին հասած է որ, տնտեսագէտները Անգլիոյ մէջ աժան գիներով ապրանքները արտածումի երեւոյթը կոչեցին «ընկերային ըռմփինկ» (փաճառամարտ)։ Այսպէս կը կոչեն Անգլիացիները, գործաւորներու չարաչար շահագործումը։ Այս պատճառով ճափոնական տուները որ եւ է ապրանք 200% աժան կը ծախեն երկրի մէջ, մինչ ապրանքը Ամերիկայի կամ Անգլիոյ մէջ կարելի չէ արտադրել նոյն գինով։ Եւ 200% գինը տակաւին «համեստ» գին է։ Ցաւ ճախ կը պատահի որ ճափոնական գիները չորս անգամ աւելի պակաս գիներով արտադրուին եւ այդպէս ալ կը ծախուին արտասահմանի շուկաներուն մէջ։

Ամերիկեան զանազան տուներ, որոնց ապրանքներու համար կը դիմեն Ճափոնի, որովհետեւ եւ աժան են եւ տոկուն։ Հանգստեան կոչուած աստ-բեալիացի պաշտօնեաներ կ'երթան Ճափոն կը հաստատուին իրենց վերջին օրերը հանգստութեամբ անցընելու համար, այն թոշակով որ տրուած է իրենց։

Խօսինք թիւերով։

Որ եւ է ճափոնցի օրական կը գործածէ մօտ կէս քիլօ բրինձ, որ կ'արժէ 8 սէն։ «Սէն»ը մէկ հարիւրերորդ մասն է «Եէն»ին որ կ'արժէ 4.40 ֆր.։ Մէկուկէս քիլօ ձուկով կէս քիլօ բրինձը օրական կերակուրն է հինգ հոգիէ բաղկացած ընտանիքի մը։ Ուրեմն օրուան ծախքը կը տատանի 50—60 սէնի մէջ։

Առաջնակարգ միսին քիլօն կ'արժէ 3 սէն։ Եւ. տը Մէթրը կ'ըսէ թէ օր մը ճաշարան մը մտայ ճաշելու համար, ուր կը յաճախեն պետական բարձր պաշտօնեաները։ Ճաշէն վերջը որ ճոխ էր ու բազմազան, վճարեցի միայն 1 եէն 15 սէն։ Գործաւորներու համար պատրաստուած մանուշ կօշիկները կ'արժեն 15 սէն, սովորական շապիկ մը 60 սէն։ Մաքուր մետաքսէ շինուած «լիւքս» շապիկ մը կ'արժէ 6 եէն։ Բանուորները 10—20 սէնով կրնան հագուիլ։ Սինեմաներու մէջ ամենաբարձր գինը մէկ եէն է։ Բայց մեծ քաղաքներէն, գիւղերու բնակչութիւնը տարեկան տունի վարձք կը վճարէ 80—100 եէն։

Այս երեւոյթը կը բացատրուի անով որ շահերն ալ «համեստ» են։ Ձգեալով պզտիկ տուները, յիշենք միայն մեծ վաճառատուները։ Այսպէս առեւտրական մեծ հաստատութիւն կը կոչուի այն տունը, որուն գործառնութիւնը տարեկան 100.000 եէն է։ Այս գումարին մէջ զուտ շահ հազիւ կայ 2000 եէն։ Կը տեսնես որ քով քովի սունկի պէս խանութներ բուսած են։ Սակայն բոլորն ալ կ'աշխատին։ Քիչ կը շահին բայց միշտ կը շահին։ Եւ շատ ալ գոհ են։

Բանուորներու օրականն ալ բաղդատելով տնտեսական այս կացութեան հետ կը համարուի տանելի։ Ֆրանսական տուն մը տնօրէնը Գ. Մօրէթ կը գրէ.— «Ճափոնցի բանուորներու կենցաղը այնքան կանոնաւոր չէ, սակայն ապահովաբար գոհացուցիչ է»։

Տանք քանի մը թիւեր։

Հիւսուածեղէնի գործարանի մը մէջ աշխատող բանուորի մը միջին օրականն է մէկ եէն 45 սէն։ Իսկ կնոջ մը օրականը 70 սէն։ Մետաղագործութեան մէջ օրական կը վճարեն 2 եէն եւ 10 սէն։ Որմնադիր մը մէկ եէն եւ 98 սէն։ Կօշկակար մը մէկ եէն եւ 74 սէն, իսկ երկրագործական աշխատաւոր մը 60—70 սէն։

Բաղդատելով այս թիւերը ուղղեցինի գիներուն հետ, կը տեսնուի թէ հոն չկայ ապրուստի սղութեան հողը, մինչ կեդրոնական Եւրոպայի զանազան պետութիւններ տարիներէ ի վեր կը տառապին։

Այսպէս Ճափոնի թերթերը, քաղաքական ու դրամատիրական դէմքերը, նոյն իսկ փողոցէն անցնող հասարակ քաղաքացին, մէկ բան միայն կ'ու-

գեն,— խնայողութիւն եւ յառաջդիմութիւն։

Կէս քիլօ բրինձը եւ ծրարիկ մը գինեը ազգային մեծ պարտականութիւն մը կը նկատեն, կը բաւէ որ շինուած ըլլայ Ճափոնի մէջ։

Եւ այսպէս տնտեսական հարցերու մէջ իսկ ազգայնական տնտեսութիւն փնտռելով ուղղակի թէ անուղղակի ուժ կուտան ազգայնական քաղաքականութեան, որմէ այսօր ոչ միայն Ասիոյ ժողովուրդները, այլ եւ եւրոպական ցամաքամասի պետութիւնները կը սարսափին։

ՖԱՇԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Այն բոլոր երեւոյթները, որոնք կուգան Եւրոպայէն, լայն արձագանգ կը գտնեն Ճափոնի մէջ։ Այսպէս, անոնք ամենայն արագութեամբ կը պատշաճեցնեն այդ երեւոյթները իրենց ազգային ու քաղաքական ըմբռնումներուն։

Ֆաշականութիւնը վարակած է նաեւ Ճափոնը։ Կարելի է ըսել թէ աշխարհի ոչ մէկ մասին մէջ չկան այնքան բազմապիսի ու բազմաթիւ ֆաշական կազմակերպութիւններ որքան Ճափոնի մէջ։

Սակայն տարբերութիւնը զգալի է երկու աշխարհամասի ֆաշական կազմակերպութեանց միջեւ։

Հոն, Ճափոնի մէջ, մահափորձը ֆաշական կազմակերպութեանց համար երբեք միջոց մը չէ քաղաքական շահեր ապահովելու համար։ Այլ, ինչպէս ուրիշ գաղափարի հայրենասիրական կազմակերպութիւններ, անոնք ալ մէկ նպատակ ունին այժմ,— մէջտեղէն վերցնել խորհրդարանական ձեւը եւ հաստատել դիկտատուրա, որուն մէջ չեչտուած ըլլայ ազգայնական ու հայրենասիրական ոգին։

Ճափոնական կայսրութեան մէկ ծայրէն միւսը կը գտնուին 130 ֆաշական կազմակերպութիւններ, որոնց անդամներուն ընդհանուր թիւն է երկու միլիոն։

Այս 130 ֆաշական կազմակերպութեանց մէջ գլխաւորն է Տաի Նիփոն Փօքուսի Քայ, որուն ղեկավարները միաժամանակ անդամ են Սէյուքայի կուսակցութեան։

Ուրիշ ֆաշական կազմակերպութեանց կարգին, յիշենք նաեւ Քէն Քօքի Քայ եւ Քօքուխա։

Առաջինը, ինչպէս գլխաւորը, ճանչնալով կայսեր բացարձակ տիրապետութիւնը, ինքզինք կը ներկայացնէ ախոյեանը ամէն տեսակի «ընկերվարութեան» դէմ պայքարելու։

Իսկ Քօքուխան խոր ազդեցութիւն ձգած է լայն շրջաններու վրայ։

Իր վերին մարմնի անդամներուն մէջ կը գտնուին երկրին բոլոր ականաւոր անձերը։ Իր ղեկավարը պարոն Հիրանի Մայի երբեք չերեւիր ժողովուրդին։ Ոչ կը գրէ եւ ոչ ալ ճառ կը խօսի։ Կ'ապրի ամուրի — տարօրինակ երեւոյթ Ճափոնի համար — իր անունը տեսակ մը վարք սրբոց դարձած է։

Իսկ այս 130 ֆաշական կազմակերպութեանց մէջ իբրեւ բացառութիւն տեղ կը գրաւէ Քօչի Սան իր քիչ մը «ընկերվարական» ծրագիրներով։

Սակայն Քօչի Սան ալ միւսներուն հետ համաձայն է մէկ կէտի շուրջ.— Ջնջել խորհրդարանական ձեւը։ Ուրեմն ի՞նչ է տարբերութիւնը միւսներէն։ Ընդունելով հանդերձ խորհրդարանի ջնջումը, կը ջատագովէ պատմական իրաւունքը, կը պահանջէ քաղաքական կեանքին մէջ հաւասարութիւն եւ տնտեսական հարցերուն մէջ ալ եղբայրութիւն, իսկ հանրային բարոյականի վերաբերեալ հարցերուն մէջ միութիւն։

Կը տեսնուի որ բոլոր կազմակերպութիւնները, գրեթէ առանց բացառութեան կողմնակից են ֆաշական դրութեան մը։

Սակայն կազմակերպութեանց կազմակերպութիւն եղած մրցակցութիւնն ու առելութիւնը այնքան խոր է, որ անկարելի կը դարձնէ ֆաշական դրութեան մը անմիջական հաստատումը։

Տարօրինակ երեւոյթներ եւս կը պարզուին մեր առջեւ։ Այսպէս Ճափոնի լաւագոյն դրագէտներէն մէկը, Միւրաքիշի, կը գրէ թէ խորհրդարանական ձեւն է գլխաւոր արգելքը որ կը բաժնէ ժողովուրդը ... բնութենէն։

Ճափոնի երիտասարդութեան հարիւրին իննսունը ֆաշական կազմակերպութեանց անդամներ են։

ՀՐԱԶԵԱՑ

ԱԼՊԵԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՋՐՎԷԺԸ

— Համբերութիւնը յաղթանակ ունի՞, կը հարցնեմ ես ինծի։ Եւ պատասխանը ես ինքս է որ կը փութացնեմ ու կը կրկնեմ.— Այո՛, եւ շատ անգամ, երբ մարդ կը համբերէ որոշ մաքի տակ, լարուած սրտի առջեւ, կը համբերէ պատրաստ, կը համբերէ չափի ու կշռոյի վրայ։

Շատ չանցաւ, մառախուղը իր ուժէն թուլցաւ, իր թանձրութենէն նօսրցաւ։ Մեղմ հով մը ղեփիւռի շունչով իջաւ երկինքէն, թեւ առաւ ամէն կողմ։ Տակաւին հեռուն չերեւիր, բայց ալ վախ չկայ ու կը շտկեմ նորէն։ Կ'ուզեմ յառաջանալ, դեռ վերը տեղ կայ։ Կ'ուզեմ վեր ելլել, հնարաւորութիւն գտնել լերան եռեւ անցնելու, ուր տարածուող նոր տեսարանը անշուշտ քաղցրութիւն մը ունի, կամ յիշողութեան դրդիռ մը կրնայ արթնցնել անպատճառ։

Մշուշը կը հալի ինքն իր վրայ, արագօրէն։ Արեւը կը բացուի, կը պայծառանայ։ Լերան արեւը արտակարգ գեղեցկութիւն ունի, եւ անոր շողերը կ'արբեցնեն մարդս։

Գագաթը չեմ ելլեր։ Փորձելն անգամ հնարաւոր չէ, այնքան որ ցցուն է, սակայն բարձունքին վրայ եմ, ահաւոր ապառաժներու կողքին ուր հովը կը կոծէ, կուլայ ու երկինքի մէջ կը գալարէ խոշոր ամպի կտորներ։ Վարը, դաշտերուն, ձորերուն եւ բլուրներուն վրայ տարտամ մէգը կը սողոսկի, կը ցոլայ մթագին, ու չես գիտեր ինչպէս կը չիջի, եռեւ ձգելով գորշագոյն բարակ գիծ մը միայն։

Երկու երեք անգամ չարժուն ամպերուն աղօտ մարմինները եկան ինծի մօտ, բայց անոնք կասկածելի սռուեր մը դառնալու տեղ փաղփաղուն հովանիի ձեւեր առին, աւելցնելով հիացումս եւ դիւրացնելով աւելի հեռուները դիտելու դժուարութիւնս։

Հոն, ուր որ կեցեր եմ, եւ ուրկէ չորս կողմ նայելէն մարդ չի կշտանար, շատ չկրցայ սպասել դժբախտաբար։ Զբօսաշրջիկներու ընկերութիւնը արձանագրութիւն մը կախած է ապառաժէն.— «Այլ դարձող արահետով կարելի է յետուն վայրկեանէն հասնիլ գեղեցիկ Ջրվէժին եւ գտնել հոն ապաստանարան մը»։

Պէտք է փութալ, պէտք է երթալ «գեղեցիկ Ջրվէժը» տեսնել, ու յետոյ անձամբ լերան սռուշակի գիշերին դերի չմնալու համար։ Թեթեւ ճաշ մը կ'ընեմ ու կը սուրամ լերան եռեւ, լեռնէն վար։ Ոչինչ կայդժուարացնող։ Վայրէջքը դիւրին սահանք մըն է, այնքան որ հեշտ է ահաւոր լերան կոնակէն քալելը։ Կանանչ փոքրիկ թուփեր, ճերմակ, դեղնորակ ծաղիկներ, լերկ բոյսեր, խորտուբորտ նոճիներ իրենց հասակները կը կքեն եւ միապաղաղ աւազներ, խիճեր ու քարեր լերան վայրիութիւնը կ'ուրուագծեն մինչեւ վար՝ ուր ջուրը անկորնչելի լոյսի մը պէս կը ժայթքէ։

Երբ Ջրվէժը տեսայ, երբ նայեցայ անոր կայտառ ցայտումին, արծաթեայ յորձանքներուն, ինքնիրենս բոլ.ի՛նչ արագ իջայ մեղմ, կապոյտ ու լայն երկինքէն, եւ ի՛նչ շատ հասայ այս ամիկայից սրբանոցը։ Մարդկային միտքը կը սեղմուի, կարծես, կը խեղի, զգայարանքները կը պաղին, կը խորհիս թէ կը նուաղին։ Կանդ կ'առնես աչքերդ բացուող կ'երերաս պահ մը, յետոյ ընտրութիւն մը կը կատարես։ Ես այսօր Ալպեաններուն մէջ չքեղութիւն մը տեսայ, եօթը ջուրերու Ջրվէժը, որ աւելի քան քսան մեթր բարձրութեամբ ալեկոծուած ապառաժին վրայ կը միանան ու վար կը հոսին։ Ասիկա տեսնելը հանդէս մը չէ միայն, այլ խրախճանք մը, որ դիտողին միտքը կը հրահրէ։ Ապառաժը երկու կողմէն ցցուն եղերքներ ունի, որոնց երկայնքին վրայ տափակ, շեղ, կլոր, սուր ծառեր, մամռապատ գնդիկներ, ջրաբուսային լորձեր, կարմիր, կանանչ, կապոյտ, թուխ գոյներով կը շողան։ Եւ այս գոյները գորշագոյն կողերու վրայ այնքան կ'անուշնան որքան հեռուէն տեւ կը մօտենան հոսող ջուրին։ Ապառաժին ճեղքերէն եւ մամուռներու միջոցներէն աճող այլազան տունկեր լուսեղէն ղրոշմ ունին, իրենց կարճ հասակներով կը շարժին անդադար եւ նոյն իսկ, ջուրէն բաւական դուրս մնացողներն անգամ կը տպաւորեն թէ արշալոյսի մէջ լողանք կ'առնեն չարունակ։ Ասոնց մերկութիւնը, առանց քնքուշ թրթռումները ջուրին տակ, ջուրին հետ մշտական մտադրութիւն մըն է, եւ այնքան սիրուն, այնքան

կայտառ որ մարդ չի կրնար ուրախ չըլլալ զանոնք դիտելով։

Միջոցէն վար կը հոսի աճարկու ջուրը, կը հոսի վայրագ եւ ծծծաղեւ։ Լոյսը անոր մէջ է, անոր հետ կ'իջնէ մանեակներու, մարգարիտներու ձեւերով, կ'իջնէ գիծերու եւ գոյներու ճոխութեամբ, կ'իջնէ կը ծաւալի այնքան հեշտական հակադրութիւններով, այնքան բաղադրական ներդաշնակութեամբ, որ հաճոյքի բեւեռներէն խլրտիլդ կը զգաս։

Առջեւը տարածուող աւազանը շատ ընդարձակ չէ, քարերու լայն խառնուրդ մը կարելի է կոչել, որ աւելի դուրս ելած է, ուր հոսող ջուրը կը պահէ անոր մշտական ալեծուփ թարմութիւնը։ Ալեակներու միջոցներէն կարծես այդ կ'արթննայ վարդագոյն, սպիտակագոյն ձեւերով, մինչ հոսանքին զօրութիւնը անդադար կը ցօղէ այս տեսարանը եւ կը առեղծէ տամուկ ու մեղմ օդ մը, որ դիտողին երեսը կը շոյէ։ Կ'ըսես ինքնիրենդ ի՞նչ է այս զօրութիւնը որ կը թափի, կը փոխուի, կը նորոգուի չարունակ։ Ի՞նչ է այս գեղեցկութիւնը որ կը պտուտքէ ջուրը եւ անոր երեսներուն կուտայ լայն ցոլքեր, երկար փայլակումներ։ Ուժ մը, յառակութիւն մը, վէտվէտում մը, անօրացում մը, հալած երանգներու փայլահոսում մը, ոսկի փոշիներու պալպլացում մը կը փոխեն աչքիդ կալուածն ու ընդունելութիւնը չարունակ։ Կարելի է հաճելի շատ ժամեր անցընել դիտելով անոնց ներդաշնակութիւնը, անդադրացումը, պայծառութիւնը։

Արդեօք այսպիսի տեսարաններ չէ՞ն որ ամէնէն աւելի կը նորոգեն մարդը եւ կը զօրացնեն անոր դունաւեղ ճաշակը։

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

ԵՐԿՈՒ ՄԵԾ ԿՌԻՒՆԵՐ.— ՄԱԿՏԱԼԱ ԵՒ ԱՏՈՎԱ

ԽՄԲ.— Այս պատմութեան առաջին մասը կը վերաբերի այն շրջանին երբ անգլիական կառավարութիւնը դիմեց Հայոց պատրիարքին, պատուիրակութիւն մը դրկելու եւ Թէոդորոս կայսրը համոզելու համար։ Այդ պատուիրակութեան պրկածներն է որ կը պատմէ Տիմոթէոս վարդապետ, «Յառաջ»ի թերթօնին մէջ.—

Երկու անուններ, որոնք եղերական յիշատակներ կ'արթնցնեն՝ մանաւանդ հիմա, երբ ամէն կողմ կը խօսուի իտալական արշաւանքի մը մասին Հաբէշիստանի հողերուն վրայ։

Արիւնոտ ճակատամարտ մը Մակտալայի առջեւ (1868), արիւնոտ ճակատամարտ մը Ատովայի առջեւ (1896)։ Թէեւ «Յառաջ»ի մէջ հարեւանցի գրուեցաւ այդ ճակատամարտներուն մասին, սակայն կ'արժէ նկարագրել զանոնք քիչ մը աւելի մանրամասն։

Х

Հաբէշիստանի գահին վրայ բազմած է Թէոդորոս, օժտուած՝ հերոսական քաջութեամբ, մինչեւ հոգին թաթխուած՝ հպարտութեան եւ անգթութեան մէջ։

Խիզախ այս կայսրը, մօտաւորապէս 70 տարի առաջ, շղթայի կը զարնէ անգլիացի հիւպատոս մը, որ կասկածելի գործեր կը կատարէր Հաբէշիստանի մէջ։ Կայսրը, շղթայի զարնելէ վերջ բրիտանական գործակալը, նամակ մը կը գրէ Անգլիոյ թագուհիին։ Ալպիոնի աղջիկը չի պատասխաներ Թէոդորոսին։ Լռութիւն, երեք տարի։

25 յունուար 1866ին, Մեծն Բրիտանիա նոր հիւպատոս մը կը ղրկէ Հաբէշիստան։ Կայսրը, առանց այլ եւ այլի, շղթայի կը զարնէ նաեւ նոր հիւպատոսը։ Ու Մակտալայի լեռնային բերդը, ծովէն 3000 մեթր բարձր, շուտով կը լեցուի եւրոպացի բանտարկեալներով, մեծ մասը Անգլիացիներ։

Թէոդորոս ձեռնոց կը նետէր Մեծն Բրիտանիոյ։

Յաջորդ տարի, Դեկտեմբերին, անգլիական բանակը, Սըր Րոպըրթ Նէփիրի հրամանատարութեան տակ, կը յառաջանար երկրին ներսերը Զուլայի ծովախորշէն։ Անգլիացի զինուորներուն թիւն էր 15.000, ոչ այնքան սպառնական որքան ռազմական մեքենան, զոր ցամաք կը հանէին նոթանաւուն նաւեր։ Հնդկաստանէն բերուած էին բազմաթիւ փիղեր, փոխադրելու համար լեռնային թնդանօթները։ Միւս կողմէ ամբաշէն զինուորներ երկաթուղիի գիծ մը կը նետէին, օրը 3 քիլոմեթր, մինչեւ ստորոտը ապառաժոտ լեռներուն։ Այսպէս էր, որ անգլիական բանակը հասաւ եւ համախմբուեցաւ Սենաֆէի դաշտը, աւելի ճիշդ՝ սարահարթ մը, սկաւառակի նման դրուած բարձր լեռներու

վրայ։

1868 փետր. 25ին անգլիական բանակը անցաւ Օրկամայն, քերեց Աշանկի լճին եզերքը եւ ուղղուեցաւ դէպի Մակտալա, ուր հասաւ Ապրիլին։

Հպատակ ցեղախումբերը լքած էին իրենց կայսրը եւ Թէոդորոս, 5000 զինուորով եւ 26 թնդանօթով, ապաստանած էր Մակտալայի բերդը։

Լեռնային այս բերդը իր գահավէժ պատերով կը բարձրանար դաշտին մէջ, սիւնի մը պէս կը նետուէր վեր, 3000 մեթր բարձր ծովուն մակերեւէն։ Գագաթը 700 մեթր լայնք ունէր եւ մէկ քիլոմեթր երկայնք։

Կայսրը, պաշարուած եւ սովի դատապարտուած, կ'որոշէ «պակսեցնել» աւելորդ բերանները։ Եւ, կ'ըսեն թէ, իր ձեռքով կը սպաննէ 300 տեղացի բանտարկեալներ։Ապրիլ 10ին կը փորձէ ճեղքել պաշարման շղթան, սակայն կը ջախջախուին իր զինուորները։ 11 Ապրիլին Թէոդորոս կայսր կ'առաջարկէ յանձնել բերդը որոշ պայմաններով։ Անգլիացի զօրավարը մերժեց եւ պահանջեց անմիջապէս ազատ արձակել եւրոպացի գերիները, յանձնել բերդը եւ յանձնուիլ՝ առանց պայմանի։ Կայսրը չէր կրնար հանդուրժել նման անձնատուութեան։

Յաջորդ օրը Թէոդորոս յաղթական զօրավարին կը ղրկէր 1000 կով, 500 ոչխար եւ նամակ մը։ Սըր Րոպըրթ Նէփիրը ետ ղրկեց նուէրները եւ չպատասխանեց նամակին։

Այն ատեն Թէոդորոս փորձեց ճեղքել պաշարման շղթան, իրեն հետ առնելով միայն 16 քաջեր։ Անօգուտ խենթութիւն մըն էր այդ։ Արդարեւ բերդ վերադարձաւ ... մինակ, իր քաջ եւ հաւատարիմ զինուորները կռուին մէջ կորսնցուցած։

Անգլիացիները սաստկացուցին ռմբակոծութիւնը։ Կացութիւնը յուսահատական էր։

Այն ատեն կայսրը բարձրացաւ պատնէշներուն վրայ, նետեց զէնքերը, կուրծքը բացաւ անգլիական ռումբերուն։ Սակայն, ո՛վ զարմանք, ռումբերու տեղատարափին տակ կը փլէին ու կը կործանէին ամրաշէն պատերը, այլ ոչ մէկ ռումբ կը հանդիպէր կայսեր։ Մահ կ'որոնէր, բայց մահը խոյս կուտար իրմէ։ Կատաղութենէն խենթեցաւ, սկսաւ վազվզել պատնէշին վրայ, ռումբերուն տակ, վերցուց հրացան մը եւ պարպեց զանկին։Այսպէս ինկաւ կայսրը, մինչ դժոխային աղմուկով մը կը փլէին պատնէշները, իրենց ծխուն աւերակներուն տակ թաղելով քաջ Թէոդորոսի մարմինը (13 Ապրիլ 1868)։

Հինգ օր վերջ, Սըր Րոպըրթ Նէփիրը նաւ կը մտնէր, Կարմիր ծովը կ'անցնէր, իր հետ տանելով Հաբէշիստանի կայսեր թագին գոհարեղէնները, (անգլիական կառավարութիւնը Ռաս Թաֆարիի, Հաբէշիստանի արդի կայսեր յանձնեց այդ գոհարեղէնները, 1926ին, երբ ան ճամբորդութիւն մը կատարեց դէպի Եւրոպա)։

Х

Նոյնքան, թերեւս աւելի եղերական է Ատովայի ճակատամարտին պատմութիւնը։

16 Նոյեմբեր 1879ին, Անգլիոյ խորհուրդով՝ Իտալիա կը գնէր Ասապի ծովախորշը եւ ոտք կը դնէր Կարմիր Ծովուն եզերքը։ 5 Փետրուար 1885ին, Քրիսփի արշաւախումբ մը կը ղրկէր Մասաուա, հրամանատարութեամբ գնդապետ Սալէթթայի։ Իտալացիները ձախողութիւն մը կը կրեն Տոկալիի մէջ,սակայն յամառ քայլերով կը յառաջանան եւ իրենց ազդեցութիւնը կը խորացնեն մինչեւ երկրին ներսերը, միաժամանակ իրենց գերիշխանութիւնը տարածելով ծովեզերեայ վայրերու բնակչութեան վրայ։ Ժամանակ մը վերջ անոնք կը քշեն մահմետական ցեղախումբերը եւ կը մաքրեն Պարքայի եւ Քասալայի հովիտները։ 2 յունիս 1889ին իտալական դրօշը կը ծածանէր Կէրէնի վրայ։ 25 յունիս 1895ին Զօր. Պարաթիէրի կը գրաւէ Ատիկրան, Սեպտեմբերին՝ Թիկրէն։ Իսկ Թոսէլլի գունդը, անցնելով Տուպպարի կիրճէն (3158 մեթր), կը հասնէր մինչեւ Աշանկի լիճը, մինչեւ Նաքալա։

Եւ ահա Մենելիք կայսրը, գլուխ անցնելով 80.000նոց բանակի մը, կը ճակատի իտալական բանակին դէմ։ Իտալական բանակը խոհեմութիւն կը համարի նահանջել եւ ամրանալ Ատովայի լեռնային բնական դիրքերուն մէջ։

Այս լեռնաշխարհը տարօրինակ դիրքեր ունի, սաղայելեան ակռաներու ձեւով գագաթները կը ցցուին հորիզոնին վրայ՝ վիթխարի սղոցի մը ատամներուն պէս, ու ...

պատրանքը տալով հեռուէն, ... բեմն կոնաձեւ բուրգեր կը կազմ... Իտալական բանակը ամրացած ... ահա, այս տիտանեան աշխարհին ... բնական պատնէշներու ետեւ։ Ա... ներ կը տեւէր կռիւը, ոչ մէկ զին... կը կորսնցնէր։ Անտարբեր էին դիրք...

Սակայն Իտալիոյ պատերազմ... նախարարը, ուզելով խաղաղ... հանրային կարծիքը որ քիչ մը վր... ուած էր՝ տեսնելով մեծածախս ... շաւանքին անդամալուծութիւնը, ... ման կուտայ Զօր. Պարաթիէրի ... ջանալ թշնամին վրայ։ Հեռա... նախարարը միաժամանակ կը ... նէր թէ Զօր. Պարաթիէրի տեղ, ... շաւախումբին հրամանատար նշ... ուած է ուրիշ զօրավար մը, ճամ... հանուած Հռոմէն։

Զօր. Պարաթիէրի, հակառակ ... կամքին բայց փրկելու համար ... պատիւը նոր հրամանատարին ... լուսաէն առաջ, կ'որոշէ յարձակ... սկսիլ յաջորդ օրն իսկ։

Սակայն յարձակողական մը ... այդ, այլ ջարդ մը, որուն կ'ենթ... կուէր իտալական բանակը։

Ճիշդ է որ փոքրաթիւ էր իտա... կան բանակը, հազիւ 15.000 հո... մինչդեռ Մենելիք կայսեր զինուո... րուն թիւը կը հասնէր 80.000ի։ ... սակայն այս գերակշռութենէն ... Հաբէշական բանակը օգտուեցա... եւ այն առաջնորդներէն, զորս ի... լացիները վարձած էին։

Տեղացիներ էին ասոնք, որ դա... ճանելով իրենց կայսեր եւ իրենց ... րենիքին, կ'առաջնորդէին իտալ... բանակը անծանօթ աշխարհի մը մէ... միաժամանակ հաղորդելով հաբէ... կան բանակին շարժումները։ Սակ... միւս կողմէ, կը դաւաճանէին իտա... կան բանակին, եւ վերջին պահ... Մենելիքի հրահանգներուն համ... ձայն, անոնք իտալական բանակը ... առաջնորդեցին երեք առանձին բա... ներով երեք տարբեր ուղղութիւ... րով։ Այնպէս որ իտալական բա... կին աջ եւ ձախ թեւերը, ինչպէ... կեդրոնը յառաջացան, իրարմէ բ... րովին անջատուած, յաճախ ճամ... կորսնցուցած եւ շփոթութեան մա... նուած։ Մենելիքի զինուորները ... յարձակին, եւ յաջորդաբար երեք ... կատամարտ տեղի կ'ունենայ, ... ջարդ, մէկէն վերջ միւսը, կարգ...

Եւ ոչ մէկ զինուոր ազատեցաւ ... ճակատամարտներէն։ Ինկան սպա... րը, զինուորները՝ արեամբ հաղ... ուած մէկ ճակատագրի մէջ։

Կ'ըսեն որ իտալական երիտասա... րդութիւնը եթէ հիմա քիչ մը ... ռազմաշունչ խանդավառութիւն ... կուտայ, առաւ կ'ուզէ լուծել 15 ... դարներուն վրէժը։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՎԱԽԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ...

Պէյրութի թերթերը կը գրեն.— Միջազգային ներկայ կացութի... պատճառաւ խուճապն ու մտավախ... թիւնները օրէ օր կը սաստկանա... Ամէն տեղ եւ ամէն հաւաքոյթի ... Ջոյին օրակարգի նիւթն է պատեր... մը։ Բոլորն ալ, մեծ թէ փոքր, կը ... սին պատերազմի հետեւանքներու ... սին։

Կարգ մը դրամատէրներ պա... ցուցած են իրենց վարկերը եւ այլ ... մուրհակները չեն փոխեր, դժուա... րացնելով առեւտրականներու գոր... րը։ Օսմ. ոսկին միշտ ելեւէջի մէջ ... մերթ 560, մեթր 570, երբեմն բա... րձանալով մինչեւ 580ի։ Այս փոփ... խութեանց պատճառը տիրող անվս... տահութիւնն է։ Ամէն մարդ կ'ու... ոսկի պահել։

Պատերազմի վախը պատճառ կը ... որ դադրեցնեն շինութեան գործե... Ամէն մարդ կ'ուզէ խնայել իր դր... ները։ Անգործութիւնը շատցաւ. ... ծաւորներ մատնուեցան թշուառ ... ճակի մը։ Երկաթի, կրադիւսի ... տախտակի վաճառականները անգո... ծութեան մատնուեցան։ Նպարավա... ճառներն ու ալիւրի եւ ցորենի ... ճառականները լաւ առեւտուր կ'ը... Կերպասեղէնի հրապարակն ալ կայ... է, հակառակ եղանակի յարմարութ... թեան։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻ ՄԷՋ

Հայ երիտասարդ մը, Արմէն ... կունի, իր յուշերը կը պատմէ Le Re... veil Normandի մէջ անցեալ մայիսէն ի վեր եւ մինչեւ այժմ։ Այդ յուշերը ... կ'ոգեկոչէ ընդհ. պատերազմի հայ... կան մարտիրոսագրութիւնը։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Իսմայլիայի Հայերը

— • —

Անցորդ մը որ Պուքրէշի «Արազ»ին մէջ կը պատմէ որ Դանուբի օձապտոյտ եւ ոլորուն ճամբաներուն վրայ ծուարած է Իսմայլա (Ռումանահանգիստ) : Քաղաքը աւելի շատ ռուսական նման է քան թէ ռումանական : Այստեղ ալ Հայեր կան, որոնք օժտուած են աշխատասէր քահանայով մը :

Երեք ամիս առաջ այս քահանան Իսմայիլ կ'երթայ եւ հրաշքներ կը գործէ. եկեղեցին խղճալի վիճակ ունի եղեր, կը ծեփէ, կը մաքրէ եւ ամէն կերպով պատարագ կ'ընէ : Այդ քահանան Իսմայլա կ'երթայ, կ'առաջարկէ տեղւոյն Թաղականութեան նորոգել եկեղեցին : Դրամ չունինք, կը պատասխանեն իրեն :

— Ես ձեզի դրամ պիտի գտնեմ, կ'ըսէ ու կը մեկնի Փլօէշթ, Պուքրէշ եւ Կալաց. 40.000 լէյ կը հաւաքէ ու կուգայ. Թաղականները զարմացած կը նային այս մարդուն ու կը սկսին եկեղեցիին նորոգութեան. Թաղականները իրենց գործերը ձգած կուգան եւ իրենք ալ կ'աշխատին, բահ ու բրիչը ձեռքերնին, ամօթով չմնալու համար իրենց տէրտէր մօտ :

Բարեպաշտ ժողովուրդ են Իսմայլայի Հայերը : 32 ընտանիք են եւ թէեւ հայերէն չեն գիտեր, բայց կը սիրեն իրենց եկեղեցին : Կը տանան 3000 լէյ Քիշնեւի կալուածներու հասոյթներէն որ ամբողջապէս կը տրամադրուի քահանային :

Դպրոց Թիֆլիսի մէջ

— • —

Աթէնքի Նոր Օրը կը գրէ.—

Նորընտիր Թաղ. խորհուրդի հրաւէրով տեղի ունեցած է խորհրդակցական ժողով մը : Թաղականութեան տուած զեկոյցէն յետոյ, կարծիքներու փոխանակութիւն տեղի ունեցած է եւ որոշուած է անմիջապէս հող մը գնել Թիֆլիսի մէջ, ուր պիտի ձեռնարկուի նոր վարժարանի շինութեան : Թաղականութեան կողմէ Պ. Պ. Բողեան, Գալէնտէրեան, Տրդատեան եւ Տէյիրմէնճեան պարտականութիւն ստանձնեցին ձեռնարկներ կատարել եւ հողի գնման գումարը շուտով մէջ տեղ բերել :

Միւս կողմէ վարժարաններու վերաբացումի շրջանը սկսած ըլլալով, կազմուած է հոգաբարձութիւն, որ անմիջապէս պիտի սկսի մանկապարտէզի արձանագրութիւններուն :

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌ»Ը ԵՒ ՑՆՑՈՏԻՆԵՐՈՎ ՀԱՅԸ

— • —

Նկատելով որ Ֆրանց Վէրֆէլի «Մուսա լերան քառասուն օրերը» գիրքին վերջին ծանուցումներուն առթիւ Պուք աւ տըի մընթ ֆլըպը պարագային անպատշաճ սովահար եւ ցնցոտիներով հագուած Հայու մը նկարը դրած էր ամերիկեան հանդէսներուն մէջ, ակամայ վիրաւորելով հայկական զգացումները եւ անարդարութիւն ընելով ռամիկ Հայութեան, «Հայրենիք»ի մօտիկ աշխատակիցներէն մէկ քանին յատուկ նամակներով առնենին դիմած էին առ որ անկ է՝ դադրեցնելու այդ նկարին հրատարակութիւնը եւ փոխարէնը դընելու հայ ռամիկի մը տիպարը ներկայացնող նկար մը :

Պատասխանելով այս նամակներուն, յիշեալ Պուք աւ տըի մընթ ֆլըպի նախագահը յայտնած էր թէ խնդրոյ նիւթ ծանուցումի հրատարակութեան առեն տրամադրելի ունեցած չէր հայ ռամիկներու նկարներ եւ յարմար տեսած էր այն նկարը, որուն կ'առարկեն Հայերը :

Երկրորդ անգամ ալ «Հայրենիք»ի մէկ աշխատակցին կողմէ հայ ռամիկի մը նկարը ղրկուելէ ետք, նոյն կազմակերպութիւնը կը յայտնէ թէ յառաջիկային հաւանական չէ որ առարկելի լուսանկարը տպագրուի եւ թէ աւելի գոհացուցիչ նկար մը գտնուած է արդէն այդ նպատակին համար :

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ուշադրութիւն

— • —

Թուրքերէն Թան կը գրէ.—

Պոլսոյ նախակրթարանն աւարտող տղոց մէկ մասը առանց դպրոցի մնացած է : Կրթ. տնօրէնութիւնը այժմ կը խորհի թէ ղանոնք ո՞ւր պէտք է տեղաւորէ : Ճիշդն ըսելով՝ ցաւալի բան է որ հազար տղաք կը զրկուին միջնակարգ վարժարանէ : Բայց, եթէ ուշադրութիւն չդարձնենք, աւելի մեծ վնասներ կրնան յառաջ գալ : Ցարդ հետեւեալ նշանաբանը ունէինք,— ոչ ոք առանց վարժարանի պիտի մնայ : Քանի սակայն առաջնորդող մտածում մըն էր, տղաքը իրարու վրայ կը դիզէինք, աչք փակելով բոլոր անպատեհութեանց առջեւ : Այդ կերպ վարուելուն արդիւնքն այն է — զաւ որ կրթական հունձքը թերի դուրս եկաւ : Հիմա, հաւանական է որ «ոչ ոք դուրսը պէտք է մնայ» ըսելով միջոցներ խորհինք : Անկեղծօրէն ըսենք որ թէեւ ցանկացողներ չենք այս 1000 տղաքը առանց դպրոցի թողուլ, բայց միանգամայն չենք ալ ցանկար որ չափէն աւելի խճողուին վարժարանները՝ անոնց եւս տեղ գտնելու համար : Միայն մէկ միջոց կայ,— նոր վարժարան բանալ : Մեր մաքէն հանենք իրարու վրայ դիզելու միջոցը : Որովհետեւ հազարը փրկելու մաքով՝ տասը հազարին վնասած կ'ըլլանք :

«ՑԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՍ»

— • —

Քանի մը օր առաջ, Պոլսոյ շոգենաւներէն մէկուն մէջ յանկարծ տկարութիւն զգաց Պոլսոյ Գեղարուեստից Ակադեմիայի տնօրէն նկարիչ Նամըգ Իսմայիլ ու մեռաւ : Շոգենաւին մէջ դեղերու պահարանը բացեր են, որ — պէտքի դեղ տան, բայց շիշերուն վրայ որ եւ է բան գրած չըլլալուն անկարող եղեր են օգնութիւն հասցնել : Թերթերը աղմուկ բարձրացուցին : Առողջ. տնօրէնը 1 սեպտ.ին յայտարարեց.— «Այն բողէն երբ Ն. Իսմայիլ տկարութիւն կը զգայ, վաղեր են դեղերու դարակին քով. բանալին չգտնելով, կոտրեր են դարակը, առեր են դեղերը, բայց տեսեր են որ շիշերուն վրայ ոչինչ գրուած է, որով եւ չեն կրցեր օգտագործել : Այսքան զանցառութիւն անկարելի է երեւակայել» : 3 սեպտ.ին, առողջ. տնօրէնութիւնը ճիշդ հակառակը յայտարարեց.— «Ստուգուած ըլլալով որ շոգենաւերուն մէջ դեղերու դարաններ, իսկ շիշերուն վրայ անհրաժեշտ արձանագրութիւնները կան եւն.» : Փէյամի Սաֆա, մատնանշելէ վերջ հակասութիւնը այս զեկոյցներուն, որոնցմէ մին սուտ պէտք է ըլլայ», կ'եզրակացնէ.— «Այս կատակերգութեան վրայ, մեր հայրենակիցներուն կը յանձնարարենք Պոլսոյ մէջ պտտիլ այն նախազգուշութիւնները ընելով իրենց գրպանը, որոնցմով մարդ կը կտրէ Սահարայի անապատը»... :

ՏԻԿԻՆՆԵՐՆ ԱԼ...

Թուրք պատմութեան ուսումնասիրական միութեան անդամներէն խումբ մը, Բ. նախագահ Պայան Աֆէթի գլխաւորութեամբ, Եդէականի շրջանակը գացած էր պատմական աւերակները քննելու : Իզմիրի մէջ հացկերոյթ մը տրուած է ի պատիւ պատուիրակներուն եւ Պայան Աֆէթ այս առթիւ ճառ մը խօսած է, իրենց շրջած աւերակներուն ճոխութիւնն ու արժէքը բացատրելով եւ ըսած է.

— «Ինչ ալ ըսուի, հելլէն եւ հռոմէական շրջաններու գործերը բոլորն ալ առաջ բերուած են այստեղ ապրող Թուրքերուն քաղաքակրթութեամբ : Անուններու փոփոխութիւն կրնայ եղած ըլլալ : Մեր ցեղակիցները կարգ մը տեղեր իրենց բուն անունները չեն կրած, բայց ուսումնասիրութիւնները ցոյց կուտան որ այս շրջաններու քաղաքակրթութիւնը Թուրքերը ստեղծած են» :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ցիր ու ցան Հայեր

— • —

ՔԱՓ (Հօթ Ալփ).— Հիւսիսային եւ հարաւային Ֆրանսայի շատ մը հեռաւոր ու սահմանակից նահանգներու քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ կան ցիրուցան Հայեր, որոնց մասին ոչ գրուած եւ ոչ ալ խօսուած է, հեռու ըլլալով ազգային շրջանակներէն :

Ահա անոնցմէ մէկն է Հօթ Ալփի Քափ գիւղաքաղաքին հայ գաղութը, ուր գիւղաւծով մը հանդիպեցայ :

Ալպեան լեռնաշղթաներու մէջ առողջ եւ օդասուն գիւղաքաղաք մըն է Քափ, Մարսէյլէն 200 քիլոմեթր դէպի հարաւ, իտալական սահմանէն հարիւր քիլոմեթր : Տասնմէկ հազար բնակչութեամբ մաքուր, պաղ ջուրի աղբիւրներով, կաղնիի ծառաստաններով շրջապատուած քաղաք մըն է :

Այս քաղաքին մէջ ունինք տասնմեկ հայ գաղութ մը, բաղկացած տասը ընտանիքներէ,— Ամասիացի, Սեբաստացի, Պրուսացի, Էնկիւրիցի, Պոլսեցի : Առաջինները մեծամասնութիւն կը կազմեն : Շատ մը հայ ընտանիքներ ու անհատներ ալ եկած ու գացած են :

Ոչ մէկ անգործ ու թշուառ գաղութին մէջ : Ամէնքն ալ ունին իրենց սեփական գործն ու խանութը եւ բարեկեցիկ են : Կան չորս սպասողի եւ ընդեղէնի վաճառորդներ, որոնք իրենց բեռնատար ինքնաշարժերով կը շրջին նահանգին բոլոր քաղաքներն ու գիւղերը : Առեւտրական կապերով կապուած են Մարսէյլի, Քավայօնի եւն. գլխաւոր կեդրոններու հետ : Կան որ Ֆրանսայի շրջանը կատարած են քանի մը անգամ : Չկայ անծանօթ քաղաք ու գիւղ մը անոնց համար : Կան երկու դերձակներ եւ կօշկակարներ, որոնց գործերը կը գնահատուին տեղացիներու կողմէ : Իւրի վաճառորդ մըն ալ կայ, նոյնպէս նպարավաճառ մը : Մնացածներն ալ կ'աշխատին զանազան գործարաններու մէջ :

Գաղութը կը վայելէ թէ տեղացի ժողովուրդին եւ թէ շրջակայ քաղաք ու գիւղերու կառավարական շրջանակներու համակրանքը : Մինչեւ հիմա ոչ մէկ անախորժ դէպք պատահած է Հայերու եւ տեղացիներու միջեւ : Քաղաքապետը համայնավար է, բայց ոչ մէկ խտրութիւն օտարականներու եւ մանաւանդ Հայերու հանդէպ : Դժբախտաբար չունին ազգային կեանք : Ամէն ոք տարուած է իր անձնական գործերով : Բայց եւ այնպէս կան ազգասէր անհատներ որոնք մամուլի միջոցաւ կը հետաքրքրուին ազգային անցուդարձերով :

Հայ մանուկները կը յաճախեն տեղական դպրոցները, բայց չեն մոռցած հայերէնը եւ կը խօսին իրենց շրջանակներու մէջ :

Գաղութը խաղաղ է, ազատ հանրային վէճերէ, բայց առեւտրական գետնի վրայ անհամութիւններ չեն պակսիր :

Զունենալով ազգային կեանք, չունին նաեւ որ եւ է կազմակերպութիւն : Կան անհատ կուսակցականներ եւ համակիրներ : Օրինակ Պ. Հ. Մարտիրոսեան, հայրենասէր երիտասարդ մը 1915ի կոտորածներէն փրկուած, որ ունի առեւտրական յաջող գործ, Պ. Վ. Զպուզճեան, չարժավար, Փարիզի Մինասեան ընթացկամիւէի ընկերներէն : Կան նաեւ քանի մը «Հայաստանասէր»ներ :

Լամբրոնացի

Սուրճ եւ Քէմախցիները

== • ==

Սելանիկի Վօլօնթէ թերթը կը գրէ.

Ցարութիւն անունով Հայ մը եւ իր պարագաները, դեռ 1645ին, սուրճի գործածութիւնը Արեւելքի մէջ ընդհանրացնելէ առաջ, իրենց ակնարկները դէպի Արեւմուտք դարձուցին : Եւ բեւեռախոյզ գիտնական Թէվինոյի գործակցութեամբ սուրճը ներածեցին Վենետիկ, Մարսէյլ եւ Փարիզ :

Դեռ անյիշատակ ժամանակներուն, Եթովպիացիներն են որ ամէնէն առաջ ճաշակած են սուրճը : Իսկ Ցարութիւնի միջոցով, սուրճը, Ֆրանսայէն վերջ 1645ին, սկսած է տարածուիլ նաեւ Սուրիոյ եւ Եգիպտոսի մէջ :

Խիզախ Ցարութիւնը Լոնտոն ալ կ'երթայ եւ հոն կը բանայ առաջին սրճարանը : Եւ այնուհետեւ այս կարգի հիմնարկութիւններ արագօրէն կը բազմանան Անգլիոյ մայրաքաղաքին մէջ, ինչպէս կը գրէ Անգլիացի բժ. մասն Տոքթ. Տէյը :

Ցարութիւն, որ Քէմախցի մը եղած է, իր ազգականներուն հետ միասին կրցած է նախ եւ առաջ իր ծննդավայրին մէջ պատրաստել սուրճի ըմպելին, ի հարկէ շատ նախնական ձեւով գործածելով :

1646ին, Երզնկայի եւ Քէմախի շրջանին մէջ կատարուած են սուրճ աղալու նախնական փորձերը եւ տուած են յաջող արդիւնք : Եւ հետզհետէ, այս շրջանին բնակիչները սկսած են մրցիլ իրարու հետ, տեսնելու համար թէ ով ամէնէն համեղ ու հոտաւէտ սուրճը պիտի կրնայ պատրաստել :

Մերձ. Արեւելքի մէջ սուրճին առաջին հայրենիքը եղած է Քէմախը, որ իրեն մասնագիտութիւնը դարձուցած է սուրճին պատրաստութիւնը, համբաւը տարածելով աշխարհէ աշխարհ :

Քէմախցի Մորճիկեան գերդաստանի անդամներէն մէկն է, որ աւելի 150 տարի առաջ սուրճը մտցուցած է Հին Ցունաստան : Յ. Մորճիկեան, հաստատութեան տէրը, որ ուղղակի կը սերի վերոյիշեալ անձէն, դեռ 1881ին հիմնած է իր վաճառատունը Սելանիկի մէջ : Ան է որ առաջին անգամ ներմուծած է սուրճը մեքենայով խարկելու եւ աղալու եղանակը : Ան է դարձեալ, որ ամէնէն առաջ թիթեղեայ փոքր տուփերով սկսած է ծախել սուրճը :

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՃԻԳԸ

— • —

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (12 սեպտ.) .

— «Մեզմէ ոմանց համար անմատչելի ճշմարտութեան երեւոյթ բացուած է այն թիւր միտքը թէ, Հայերս ծայրայեղօրէն անհատապաշտ եւ հաւաքական ճիգի անընդունակ ժողովուրդ ենք :

Այդպէս խորհողները կը մոռնան թէ, քաղաքակրթութեան ամէնէն բարոյն աստիճանի վրայ գտնուող կիսավայրենի ցեղերուն անգամ յատուկ է հաւաքականութեան ոգին : Աֆրիկէի Զուլուներն իսկ ընկերային կեանքի սաղմնային դրութիւն մը ստեղծած են իրենց համար :

Քաղաքակիրթ Հայը չի կրնար, ուրեմն, բացառութիւն կազմել այս ընդհանուր օրէնքէն :

Սեփական եւ ընդհանուրի շահերէն վեր դասող տարրեր կան բոլոր ժողովուրդներու մէջ : Եւ երբ մեր պատմութեան ընթացքին շատ յաճախ են այն դէպքերը, երբ կեդրոնախոյս ուժերը գերակշռած են կեդրոնաձիգ տարրերու վրայ, այդ ալ եղած է, գրեթէ միշտ, արտաքին ազդակներու, օտարի ճնշումի հետեւանքով :

Բնականոն, ազատ պայմաններու մէջ Հայը հաւաքական ճիգի նոյնքան ընդունակ է, որքան ո եւ է այլ քաղաքակիրթ ժողովուրդ :

Բազմաթիւ են օրինակները այն մասին թէ, քիչ շատ ազատ պայմաններու մէջ ինչ գեղեցիկ արդիւնքներ տըւած է Հայու հաւաքական ճիգը :

Այդ գեղեցիկ օրինակներէն երկուքի մասին կը հաղորդեն արտասահմանի հայ թերթերը :

Այդ օրինակներէն մէկը կուտայ մեզ Սուէտիոյ հայութիւնը, ան, որ կերտեց Մուսա Լերան դիւցազնամարտը :

Յայտնի է որ, Սուէտիոյ հայ գիւղացիութեան ապրուստի միջոցը Մեծ Պատերազմէն առաջ եղած է շերամապահութիւնը :

Պատերազմէն ետք, մէկ կողմէն շընորհիւ արուեստական մետաքսի արտադրութեան, իսկ միւս կողմէն Սուրիոյ մետաքսեղէնի առեւտրականներու անբարեխիղճ վերաբերմունքին եւ շահագործումներուն, շերամապահութիւնը դարձեր է այլեւս ոչ հասութաբեր եւ Սուէտիոյ հայ գիւղացիները ստիպուած են եղեր կտրել իրենց թթենիի պարտէզները եւ գանոնք բանջարանոցներու ու այլ արտադրութեանց յատկացնել :

Դժբախտաբար, այդ կերպով ալ Սուէտիոյ գիւղացիութիւնը չէ կրցած իր ապրուստի համար համեստ հասոյթ մը ապահովել :

Այժմ, ինչպէս կը հաղորդէ «Ազդակ», Սուրիոյ խորհրդարանի երկու հայ երեսփոխաններու՝ Պ. Մովսէս Տէր Գալուստեանի եւ Պ. Հրաչ Փափազեանի նախաձեռնութեամբ, Հալէպի մէջ կազմուած է «Ոստայն» անունով բաժնետիրական ընկերութիւն մը, օժանդակելու համար Սուէտիոյ գիւղացիութեան շերամաբուծութեան : Ժողովրդական խաւերու մասնակցութիւնը այս ընկերութեան մէջ ապահովելու համար, «Ոստայն»ի վարչութիւնը յատուկ միջոցներ ձեռք առած է տարածելու ընկերութեան բաժնեթուղթերը Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայութեան խոնարհ դասին մէջ :

Ոչ մէկ պատճառ կայ որ չյաջողի այսպիսի օգտակար ձեռնարկ մը, որ կոչուած է մասնաւորապէս օգնելու Սուէտիոյ հերոսական գիւղացիութեան տնտեսական բարգաւաճումին :

Երկրորդ, աւելի ցայտուն օրինակը կուտայ մեզ պուլկարահայութիւնը :

Պուլկարիոյ մէջ ընդհանրապէս եւ պուլկարահայ գաղութին մէջ մասնաւորապէս, մեծ նուաճումներ կ'ընէ համագործակցական (քոոփէրաթիւ) շարժումը :

Պուլկարահայերը հիմնած են «Թրակիա» համագործակցական դրամատունը, որ սկսած է շատ համեստ դրամագլուխով մը եւ այսօր դարձած է տնտեսական կարեւոր ուժ մը պուլկարահայ գաղութի կեանքին մէջ» :

Անգլիոյ բաժանորդներուն

»»» · · «««

ԿԸ ԽՆԴՐԵՆՔ ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ ԹԷ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ԻՐ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆՆ Է 250 (ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐ ՅԻՍՈՒՆ ՖՐԱՆՔ) · ՎԵՑԱՄՍԵԱՆ՝ 130 : (ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԹԵՐԹԻ ԹՂԹԱՏԱՐԻ ԾԱԽՔՆ Է 30 ՍԱՆԹԻՄ) :

Եւրոպայի բաժանորդներուն

— • —

ՀԱԿԱՌԱԿ ՄԵՐ ԿՐԿՆԱԿԻ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐՈՒՆ, ՇԱՏԵՐ ԴԵՌ ՉԵՆ ՎՃԱՐԱԾ ԻՐԵՆՑ ՊԱՐՏՔԸ :

ԿՐԿԻՆ ԿԸ ՅԻՇԵՑՆԵՆՔ ԱՅՍ ՊԱՐԱԳԱՆ, ԽՆԴՐԵԼՈՎ ԴՐԱՄԸ ՂՐԿԵԼ ՈՒՂՂԱԿԻ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ, ԿԱՄ ՊԵԼԿՐԱՏԻ ՄԷՋ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ ՀԱՍՑԷԻՆ :

ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԸՆԹԱՑՔ ՉԵՆ ՏԱՐ ԱՅՍ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԿՈՉԻՆ, ԹԵՐԹ ՊԻՏԻ ՉՍՏԱՆԱՆ ՀՈԿՏ. 15ԷՆ ՎԵՐՋԸ :

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

▪▪▪▪▪▪▪▪

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Անշուշտ կարելի էր նաեւ որ կեդրոնական պետութիւնները յաղթուէին եւ վտանգը որոշ էր այդ պարագային : Բայց անուրանալի էր որ նեղուցները բաց ձգելու պարագային մեր թշնամիին ապահով յաղթանակը նոյնպէս պիտի նշանակէր Թուրքիոյ կործանումը :

Թող ըսեն ինչ որ կ'ուզեն, իմ կարծիքով փոխանակ խեղճ ու կրակ կերպով Ռուսերուն, Ֆրանսացիներուն եւ Անգլիացիներուն լուծին տակ իյնալու (եթէ Ռուսերը յաղթէին) աւելի լաւ էր մենք մեզ պաշտպանէինք մինչեւ արեան վերջին կաթիլը վերջնապէս պարտած ըլլալու համար, ինչպէս վայել է միայն քաջ եւ կարող ազգի մը եւ կամ Ֆրանսուա 1ինի պէս, «տէրութեան լոկ պատիւը փրկեցինք» խօսքը ըսելու՝ tout est perdu hors l'honneur (ամէն ինչ կորսուած է բացի պատիւէն) եւ քաջութեամբ վերջացնել ազգ. պատմութիւն մը, որ պատուի եւ արութեան վրայ կրթնած ճոխ է փառքով եւ շուքով :

Ոչ միայն ես, այլ եւ Թուրք ժողովուրդի մեծագոյն մասը այն կարծիքն ունի որ պատերազմի չորս տարիները հրաշալի դէպքեր ստեղծեցին, որոնք պիտի զարդարեն ամէնէն փառաւոր էջերը մեծ ժողովուրդներու պատմութեան :

Այսպէս Տարտանէլի եւ Սեմանտիքի պաշտպանութիւնը, Քութ էլ Ամարի պաշարումը, Կովկասի ճակատի պաշարումը, Մետինէի պաշտպանութիւնը :

Անշուշտ վերոյիշեալ տեսութիւններս կը վերաբերին իրենց կեանքը նուիրելու, իրենց պատուի պաշտպանութեան համար : Այն թշուառ արարածները, որոնք իրենց թշուառ գոյութիւնը քանի մը օր երկարաձգելու համար ամէն բան կրելու պատրաստ են, անշուշտ չեն կրնար ըմբռնել այս խօսքը : Անոնք ճակատագրին պատրաստած ներկայ մեր տխուր վիճակը պատրուակ բռնելով կ'ուզեն իմաստութեան երեւոյթ մը տալ ըսելով.— Նայեցէք, եթէ չէզոքութիւն պահէինք, ոչ այսքան մարդ վրայ կուտայինք, ոչ ալ այսքան ցաւալի կացութեան մը մէջ կը գտնուէինք :

Ասոնց կը պատասխանենք միայն որ անկարելի է մեզի համար հասկացողութեան գալ մարդոց հետ, որոնք ի վիճակի չեն ըմբռնելու թէ ուրիշ բան է կործանիլ ինքնապաշտպանութեամբ եւ ուրիշ բան է կործանիլ յանձնուելով :

Մեր անձնական յարաբերութիւնները անգլիական եւ ֆրանսական դեսպաններուն հետ երբեմն աւելի կուտային շատ զուարճալի խօսակցութիւններու :

Օր մը Սըր Լուիզ Մալէթ կ'ըսէր՝

— Ամբողջովին համոզուած եմ որ Էնվէր փաշա կաշառուած է Գերմանացիներէն, որոնք թերեւս «Կէօպէն»ի եւ «Պրէսլաու»ի սպաներուն հետ կ'ուզէին դէպք մը յառաջ բերել որ պատերազմի յայտարարութիւնը անհրաժեշտ դարձնէր : Պատասխանեցի.

— Դահլիճին մէջ չէզոքութեան գաղափարը կ'իշխէ, հետեւաբար վախնալու տեղի չկայ :

— Ո՛չ, Ճէմալ փաշա, կը սխալիք. վստահ եմ որ Գերմանացիները չպիտի քաշուին նոյն իսկ պետական հարուած մը յառաջ բերել, հասնելու համար իրենց նպատակին : Օրինակ՝ կրնան ձեզ բանտարկել եւ ով գիտէ դեռ ինչ բաներ կ'ընեն :

Այս միամիտ խօսքերուն, քիչ մը պակաս միամիտ պատասխան մը տալու համար, ըսի խնդալով.

— Ես երկար խորհած եմ թէ ինչ պէտք է ընեմ, եթէ այդ տեսակ բանէ մը վախ ունենամ : Իբր ծովային նախարար կը բանամ Տարտանէլը անգլիական նաւատորմին առջեւ եւ անոր կը ձգեմ նաւային ապստամբութիւնը զսպելու հոգը :

Եւ իրաւ. զարմանալի է որ այս նուրբ քաղաքագէտը հաւատք ընծայած էր խօսքիս, այնչափ որ,— ինչպէս «Կապոյտ Գիրք»ին մէջ ալ կարդացի — անմիջապէս տեղեկագրած էր արտաքին նախարարին այս անմիտ առաջարկը :

Ռուսական «Կարմիր Գիրք»ին թիւ 40 փաստաթուղթին մէջ յիշուած է որ «իմ պատւոյ խօսքս» տուած եմ եղեր Պ. Փօն Կիրսի թէ՝ «Կէօպէն»ի եւ «Պրէսլաու»ի գերման սպաներն ու զինուորները տասնըչորս օրուան ընթացքին արտաքսուած պիտի ըլլան» : Կ'ուզեմ ենթադրել թէ փօն Կիրս չուզեր ճշմարտութիւնը աղարտել, բայց որպէսզի սիրելի դառնայ իր մեծաւորին, այս դարձուածքը գործածած է, որովհետեւ ես որ եւ է պատճառ չունէի պատւոյ խօսքի ապահովութիւն տալու իրեն եւ սովորութիւն չունիմ խօսելու երբ պարտաւորութեան մը տակ չեմ» :

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ

— • —

Այս ամէնուն զուգընթաց շարունակուեցաւ լուրջ աշխատանք : Ամէն իրիկուն գումարուող նախարարական խորհուրդը զանազան լրացուցիչ որոշումներ տուաւ գերմանեւթուրք զինակցութեան մասին եւ պահանջեց Գերմաններէն որ ընդունին զանոնք : Ջերմօրէն կը փափաքուէր որ Պուլկարներն ալ մասնակցին համաշխարհային պատերազմին : Պերլինի Թուրք դեսպան Մահմուտ Մուխթար փաշայի կողմէ կը հաղորդուէր հետեւեալ հեռագիրը.

— «Մինչ գերմանեւթուրք զինակցութեան դաշնագիրը Սուլթանէն ըստորագրուած կը ներկայացուէր գերման կայսեր, այս վերջինը վեր հանելէ յետոյ այն առաւելութիւնները զորս կը յուսայ երկու ժողովուրդներուն համար, ուրախութեամբ ըսաւ. «Ձեզի ուրիշ լաւ լուր մը յայտնեմ. այս առաւօտ է ի վեր Պուլկարիոյ թագաւորէն նամակ մը ունիմ գրպանս, որով կը հաղորդէ թէ կ'ուզէ դաշնակցիլ ինծի» :

Այս լուրը Թուրքիոյ համար իրապէս ուրախառիթ կը համարուէր, որովհետեւ Պուլկարները ոչ մէկ խօսք լսելի ըրած էին զինակցութեան մասին կատարուած բանակցութիւններուն շուրջ, որ տեղի ունեցած էին 5—6 ամիս առաջ, իրենց կողմէ : Թուրքիոյ համար որոշ էր որ անոնց Համաձայնականներուն կողմէ պատերազմի մտնելը Թուրքիոյ մեծագոյն աղէտը կրնար ըլլալ : Որովհետեւ պատերազմի պայթելէն մէկ երկու ամիս անցած էր առանց Պուլկարիոյ կողմէ բան մը կատարուած ըլլալու, Թուրք կառավարութիւնը կը խորհէր որ Պուլկարները կը քաշքշէին Գերմանները ճիշդ այնպէս ինչպէս Թուրքերուն ըրին :

(Շար.)

բինաւոր շահերուն համար։

3. Ֆաշական կառավարութիւնը կը յայտարարէ ամենայն հանդիսաւորութեամբ թէ պիտի զգուշանայ ամէն բանէ որ կրնայ ընդլայնել եւ առիթ ընծայել տարածութեան մը վրայ դնել Իտալօ-Հաբէշական վէճը։

Ժողովը վերջանալէ առաջ, նախարարական խորհուրդը իր ամենաջերմ ողջոյնը եւ մաղթանքները ուղղեց Էրիթրէի եւ Սոմալիի զօրամասերու հրամանատարներուն եւ զինուորներուն։ Իր ողջոյնը կը վերաբերի նաեւ Իտալիոյ բոլոր այն զինուորներուն որոնք կը պաշտպանեն հայրենիքը ցամաքի եւ ծովու վրայ եւ երկնքի մէջ։ Նախարարական խորհուրդը ազգին երախտագիտութեան կը յանձնէ այն երեսուն հազար բանուորները որոնք իրենց տաժանելի աշխատանքով ճամբայ մը ամիսէն գլուխ հանեցին մեր երկու գաղթավայրերուն նիւթական պատրաստութիւնը»։

Վերջացնելով, զեկոյցը կը գնահատէ Իտալացի ժողովուրդին համեստութիւնն եւ կարգապահութիւնը այս տագնապալի օրերուն, եւ կը յայտնէ թէ մօտերս պիտի կատարուի քաղաքացիական զօրաշարժ մը, որ աննախընթաց է պատմութեան մէջ։ (Կ'ակնարկէ տասը միլիոն երիտասարդներու զօրաշարժին, որ պիտի կատարուի շեփորներով, կոչնակներով եւ թմբուկներով, Իտալիոյ բոլոր քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ, հաւանաբար այն օրը երբ յարձակման հրաման արձակուի։

Երեք—չորս միլիոն զինուոր…

Հաբէշական աղբիւրէ կը հաստատեն թէ ի հարկին երեք — չորս միլիոն զինուոր պիտի հանուի, երկրին պաշտպանութեան համար։ Բարձր պաշտօնատարի մը յայտարարութեան համաձայն, ծառայելու ընդունակ բոլոր այրերը դրօշի տակ պիտի առնուին, ինչ որ ալ ըլլայ իրենց դիրքը։ Նոյնիսկ Եթովպիա բնակող օտարականներուն ծառաները պէտք է հնազանդին կայսեր հրամանին։ Կառավարութիւնը առ այժմ կրնայ զինել միայն մէկ միլիոն զինուոր. բայց յոյս ունի արտաքին միջամտութենէ մը, անմիջապէս որ պատերազմը պայթի։ Այդ հաւանական զինակցին անունը չեն տար։ Այս առթիւ կը հաստատուի թէ Անգլիա աւելցուցած է իր ուժերը Ադէնի, բրիտանական Սոմալիի, Սուտանի եւ Եգիպտոսի մէջ։ Բոլորն ալ պատրաստ են յառաջ խաղալու մէկ վայրկեանէն միւսը։

Երկրին ներսերը հաստատուած Հաբէշ զինուորները կ'աշխատին անանցանելի դարձնել կարաւաններու յատուկ ճամբաներն ու արահետները։

Արքայից արքան հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ եւրոպական թերթի մը.— Կը յուսանք թէ չպիտի ձախողին խաղաղասիրական ջանքերը։ Սակայն արշաւանքի մը պարագային մեր ազատութիւնը եւ երկիրը պիտի պաշտպանենք մինչեւ որ սպառին մեր մարդկային եւ նիւթական բոլոր աղբիւրները։ Անկարելի է ըսել թէ որքան կրնան տեւել այդ աղբիւրները, որովհետեւ որ եւ է մարդահամար չէ կատարուած, ոչ ալ որ եւ է հաշիւ՝ մեր նիւթական հարստութեանց մասին։ Բայց կրնաք վստահ ըլլալ թէ մենք մեր հողային ամբողջութիւնը պիտի պաշտպանենք մինչեւ ծայրը։ Մեր ժողովուրդը հաւատարիմ է եւ զինու զօրութեամբ պիտի դիմադրէ որ եւ է թշնամիի, ինչ որ ալ ըլլայ անոր ցեղը կամ կրօնը։

*** Հաբէշական զօրաշարժին առթիւ, իրազեկներ կ'ըսեն թէ բանակը պիտի նախընտրէ հրոսակային կռիւներ մղել ընդարձակ տարածութեան մը վրայ, փոխանակ համախմբուելու եւ կանոնաւոր ճակատամարտներ մղելու։ Ծրագրի մը համաձայն, 600 զինուոր պիտի տեղաւորուին իւրաքանչիւր երեք քառակուսի մղոն տարածութեան վրայ եւ պիտի զբաղեցնեն թշնամին։ Այս ծրագրին գործնական առաւելութիւններն են.— Առաջին՝ զօրքին կը հրամայեն տեղացի ցեղապետներ որոնք շատ լաւ կը ճանչնան երկիրը, երկրորդ՝ կրնան երկրին մէջ ապրիլ, իրենց ցիրուցան դիրքը կը նուազեցնէ ռումբի եւ կազի յարձակումներու վտանգը. երրորդ՝ թեթեւաշարժ են եւ կրնան անակնկալ յարձակումներ կատարելով, անհետանալ բլուրներու մէջ։ Հաբէշները փոխանակ բուռն դիմադրութիւն փորձելու, պիտի ճգնին ջլատել Իտալացիներու յառաջխաղացումը, անոնց գիծերուն մէջ սողոսկիլ, խանգարել հաղորդակցութիւնները եւ ուժասպառ ձգել թշնամին անմատչելի լեռներու վրայ։

Ի՞նչ կ'ըսէ անգլիական պատասխանը

Պատասխանելով Ֆրանսական կառավարութեան հարցումներուն, Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը կը յիշեցնէ Սըր Ս. Հօրի ճառը՝ Ժընեւի մէջ (11 սեպտ.)։ «Այն ատեն յայտարարեցի թէ Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը վճռած է իր միջոցներուն ներած չափով կատարել Ա. Դ. ուխտով իրեն ինկած պարտաւորութիւնները։ Յայտարարած եմ եւ անկեղծօրէն կ'օգտուիմ այս առիթէն, կրկնելու համար թէ այս ժողովուրդը իր հաւանութիւնը յայտնած է Ազգերու Դաշնակցութեան սկզբունքներուն, եւ ոչ թէ անոնց մասնաւոր մէկ արտայայտութեան։ Ուրիշ որ եւ է տեսակէտ պիտի նշանակէր թէ ստորագնահատել բրիտանական ուղղամտութիւնը եւ թէ կասկածի տակ դնել անոր անկեղծութիւնը։ Այս ճշգրիտ եւ բացորոշ պարտաւորութեանց համաձայն էր որ չեշտեցի եւ կը կրկնեմ՝ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի պաշտպանէ — եւ այս երկիրը իրեն հետ պիտի ըլլայ — ամբողջ ուխտին հաւաքական պահպանումը եւ մասնաւորապէս հաստատ եւ հաւաքական դիմադրութիւնը որեւէ յարձակողական արարքի դէմ որ չունի արդարացուցիչ պատճառ։ Այս նախադասութեան իւրաքանչիւր բառը պէտք է իր արժէքն ունենայ»։

Ուրիշ կարգ մը մանուածապատ բացատրութիւններէ վերջը, անգլիական զեկոյցը կը վերջացնէ անգամ մը եւս յիշեցնելով արտաքին նախարարին Ժընեւի մէջ արտասանած խօսքերը.— «Եթէ վտանգներ յանձն պիտի առնուին խաղաղութեան համար, պէտք է առնուին բոլորին կողմէ»։ Ցորչափ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կ'երաշխաւորէ իր գոյութիւնը իր իսկ օրինակով, անգլիական կառավարութիւնը եւ ազգը պիտի հետեւին անոր սկզբունքներուն։

Տեղական թերթերը կ'ըսեն թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը նոր լուսաբանութիւններ պիտի խնդրէ կարգ մը կէտերու մասին։

Ազգ. պարգեւախաղի 10րդ վիճակահանութիւնը

Շաբաթ գիշեր Լիոնի մէջ կատարուեցաւ ազգ. պարգեւախաղի 10րդ շարքին վիճակահանութիւնը։ Ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը։

Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 1,008,755 թիւը։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.—

0.266.067, 0.172.152, 0.878.539, 0.115.156, 0.827.829, 1..088.511։

Հետեւեալ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 ֆրանք.—

0.744.475, 0.156.866, 1.049.801, 0.060.528, 1.033.189, 1.053.502։

8786 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք։

1119 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000 ֆրանք։

2458 վերջացող թիւերը շահեցան 25,000 ֆրանք։

4027 վերջացող թիւերը շահեցան 25,000 ֆրանք։

791 վերջացող թիւերը շահեցան 10,000 ֆրանք։

71 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք։

9 վերջացող թիւերը շահեցան 100 ֆրանք։

Կը լսենք թէ, Փորթ տ'Իթալի ապրող 10 հայ ընտանիքներ շահած են 1 միլիոն ֆրանք։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱՆՁԷՆ ԿԱՏՂԵԼՈՎ, լեհ բանուոր մը, Միշէլ Վլատիլաս, 27 տարեկան, Հիւսիսային շրջանի մէկ գիւղին մէջ սպաննեց իր սիրուհին, մրցակցին հայրը եւ հեծելանուորդ մը եւ փորձեց անձնասպան ըլլալ, ապարանը կրակի տալէ վերջը, սակայն ձերբակալուեցաւ։ Իր սիրած աղջիկը, նոյնպէս լեհ եւ 24 տարեկան, զինացի ագարակին մէջ գործ գտնելով, բախտն ալ անոր ախրոջը հետ կապած էր։ Ագարակը մոխիր դարձաւ։

ՇՈՒՆ ՄԸ ԽԱԾԱՒ Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարարին՝ Պ. Պէնէշի երկու ձեռքերը, Փրակայի ամառանոցին մէջ։ Հաստատուեցաւ թէ շունը կատղած չէր։ Վէրքերը ծանր չեն։

«ԱՇԽԱՐՀԻ ԳԵՂՈՒՀԻ» ընտրուեցաւ Եգիպտոսի ներկայացուցիչը, Օր. Շարլօթ Վասէֆ, որ կը պատկանի ազգայնական բարձր ընտանիքի մը։ Վերջնական ցանկին մէջ մնացած էին Օր. Սպանիա, Եգիպտոս, Ամերիկա, Չեխոսլովաքիա եւ Լիբանան — Սուրիա։

«ՄԷՐՔԻՒՌ ՏԸ ՖՐԱՆՍ»ի հիմնադիր տնօրէնը, Ալֆրէտ Վալէթ, որ այնքան գործօն դեր կատարած է այդ հանդէսին ամէնէն փայլուն շրջանին, մեռաւ 77 տարեկան հասակին մէջ։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ արտակարգ ժողով մը գումարեց Լիմօժի մէջ, յատկապէս քննելով Ֆրանսայի գիւղացիներու եւ հողագործներու վիճակը։ Այս առթիւ քուէարկեց շարք մը բանաձեւեր, որոնց հիման վրայ կուսակցութեան երեսփոխանները անմիջապէս օրինագիծ մը պիտի ներկայացնեն խորհրդարանին։

ՀԻՒԾԱԽՏԱՒՈՐ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ, Լըքլէռ, 23 տարեկան եւ աղջիկ մը, 22 տարեկան, խենդի պէս կը սիրէին իրար։ Տուն տեղ էին եղած եւ երջանիկ բոյն մը կազմած, երբ ամուսինը ախտաւորեցաւ ձգել գործը։ Երկուքը մէկ հաստատուած էին Մօնմօրանսիի մօտ, բայց հիւանդութիւնը երթալով կը ծանրանար։ Որոշեցին միասին ապրիլ եւ միասին մեռնիլ։ Շաբաթ օր, տղան հոգեվարք էր. ինքն ալ կը զգար։ Եւ որպէսզի 48 ժամ աւելի չտառապի, աարճանակը սպեց եւ քաշեց. բայց միայն վէրք մը ստացաւ։ Այն ատեն, իր աղաչանքին վրայ, կինը ատրճանակը առաւ եւ երկու հարուած պարպեց, անշնչացնելով տղան։ Յետոյ երկու գնդակ ալ իր կուրծքին պարպեց եւ փռուեցաւ անկենդան։ Խօստումը կատարուած էր. այդ իմաստով ալ՝ երկու նամակ ձգուած…

ՆՈՐ ՅԱԾԱՆԱՒ ՄԸ, «Կլուար», ծովը իջեցուցին շաբաթ օր, Պռեստի մէջ։ Շինութիւնը արժած է 291 միլիոն ֆրանք։ Այսօր, 1 հոկտեմբեր, Պրէսթի մէջ ծովը կ'իջեցնեն առաջնակարգ յածանաւ մը եւս, «Տէօնքէրք», որուն համար ծախսուած է, կ'ըսեն, 600 միլիոն ֆրանք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սապրիչեան

Այս Կալլացիները քրիստոնէից հետ միշտ անհաշտ թշնամութեամբ կը վարուին փոխադարձապէս. բայց Կալլացիք առաւ կ'արդարանան քրիստոնէից քով, որ բռնած գերիները իրենց կրօնին դարձընելէն յետոյ՝ կը կարգեն տուն տեղ կ'ընեն, եւ գերութենէ ազատ կը թողուն եւ քաղաքացւոյ իրաւունք կուտան. իսկ ընդհակառակը քրիստոնեայք Կալլացւոցմէ բռնած գերիները քրիստոնէութեան դարձընելէն յետոյ, դարձեալ իբրեւ գերի կը գործածեն, եւ եթէ ուզեն՝ դրամով ուրիշի ալ կը ծախեն։

Կապրօ Մեսանի Ալէմ իւր զօրքերը քովը ժողվելով կրկին կը զօրանայ, եւ Կոնտէր քաղաքին վրայ գալով՝ անոր տիրող ապստամբ գլխաւորը կը հալածէ ու ինքը կը տիրէ անոր, եւ Թէկրիի մեծ իշխանին կը հպատակի, եւ կ'ուզէ որ օրէ օր իւր իշխանութեան երկրին ընդարձակէ մինչեւ Թէկրիի սահմանագլուխը։

Պելեսայու վրայ կուգայ, ուր տեղ որ մենք կը գտնուէինք. Պելեսացիք չկրցան դէմ դնել անոր, ըստ որում երկրին կէս մասը անոր հնազանդիլ կ'ուզէր, այլ եւ գիւղացի զօրքերը իրենց Տէճաջ Ենինի իշխանին հետ Թէքլէ Կորկիս թագաւորին քով կը գտնուէին։ Սոյն միջոցին ժողովուրդը մեր սրտին մէջ սարսափ կը ձգէին ըսելով թէ՝ Կապրօ Մեսանի զօրքերը գիւղը կողոպտեն, եւ պիտի կողոպտեն. առաւ կ'ուզէին մեր քովն եղած միակ գոյքերը՝ այսինքն եկեղեցական զգեստները յափշտակել. եւ մենք զանոնք ազատելու համար առաջուց խորհելով ծածուկ տեղ փոս մը փորեր եւ հոն պահեր էինք. եւ այն կողմէն միմիտ ըլլալով՝ սովորական աղօթից կը պարապէինք Աստուծոյ յանձնելով մեր անձինքը։

Իշխանը լուր կը խրկէ Պելեսայու ծերերուն ու կ'ըսէ թէ «Ես ձեր ստացուածքը յափշտակելու չեմ եկած, այլ միայն պատերազմող մարդիկ կ'ուզեմ ձեզմէ»։

Պատասխան խրկեցին անոր քահանայից ձեռքով, թէ «Որքան պատերազմող մարդիկ որ ունինք, թագաւորին քով կը գտնուին. այդ խընդիրքնիդ անհնարին է. իսկ թէ որ արմտիք պաշար կ'ուզէք՝ տանք ձեզի»։

Կապրօ Մեսանի Ալէմը առանց բան մը ընդունելու կը թողու կ'երթայ՝ ըսելով. «Թէ որ Աստուած տուաւ, իմս է այդ երկիրը»։ Եւ տիրեց միայն Վոկըրայէն մինչեւ Սըմին, որոնք Թէկրիին արեւելեան կողմը կ'ընկնան։

Այս միջոցին մէջ էր յանկարծ Մուսավա բնակող խալաճա Առաքէլ Յ. Ճիվէլէկեանի Հաբէշ սպասաւորը մեզի ներկայացաւ, եւ երկու տարիէն ի վեր սուրբ Երուսաղէմէն եւ ուրիշ տեղացմէ եկած նամակներու ծրար մը մեզի յանձնեց։ Անհնարին է նկարագրել մեր ուրախութեան չափը, որու սաստկութիւնը կարծես թէ մեր ջիղերուն ցնցում տալով՝ ձեռուընիս դողալով ինչպէս բանալնիս չէինք գիտեր. մենք զմեզ կորսուած եւ մարդոցմէ մոռցուած կը համարէինք՝ վասն որոյ այլ ընդ այլոյ եղած՝ մի Հայրենեաց եւ սուրբ երկրի կարօտ այն նամակներէն կ'առնէինք։ Բացի վերջապէս եւ սկսանք կարդալ, եւ մեր այրած սրտերնէս աշուղնուցած քած աղբիւրները մէկէն ի մէկ սկսան հոսիլ, բայց այս անգամ ուրախութեան եւ քաղցր յոյսերու արտասուք էր. կարծես թէ յանկարծ տեղափոխուեցանք եւ լուսաւոր աշխարհի մէջ մտանք, մարդոց հետ սկսանք խօսիլ եւ մեր բազմակարօտ սուրբ Հայրենեաց եւ Եղբարց հետ տեսակցիլ, եւ անոնց քաղցր խօսակցութիւնը վայելել ու մխիթարուիլ։ Մեր երեւակայութիւնը քիչ մը ժամանակ մեզի խաբեց. կը կարծէինք թէ ալ յաւիտեան հեռացան այն սեւադէմ ու վայրենաբարոյ ժողովուրդէն, որոնց կերպարանքը եւ աւելի եւս իրենց բարքն ու վարքը ատելի ըրած էին մեզի բոլոր այն երկիրը։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 2 Octobre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2924

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԻՇԴ ԵՐԵՔ ԺԱՄԷՆ

Եթէ սխալ չենք հասկնար մեր կարդացածը, ճիշդ երեք ժամ տեւեր է Բարեգործականի 26րդ ընդհ. ժողովը,, բացուելով սեպտեմբեր 20ին, կէսօրէն յետոյ ժամը 8ին եւ փակուելով ժամը 7ին, Լօզանի մէջ։

Այս տեղեկութիւնը կը քաղենք իրենց իսկ զեկոյցէն, որ կը պարունակէ նաեւ հետեւեալ նորութիւնները.—

1. *Ընդհ. ժողովը նշանակուած էր սեպտեմբեր 6ին, բայց, օրինական մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալով, յետաձգուած էր սեպտեմբեր 20ին։*

2. «*Ներկայութեան տոմարէն յայտնի եղաւ որ անձամբ ներկայ եւ փոխանորդաբար ներկայացուած անդամներու թիւը 91 է, 157 ձայնի իրաւունքով*»։

3. *Ըստ կանոնագրի*, «*ընդհ. ժողովը կը գումարուի Լօզան կամ այլուր*»։ *Ուստի*, «Կեդր. վարչական ժողովը յարմար դատեց այս տարի եւս Լօզանի մէջ գումարել 26րդ ընդհ. ժողովը, իրաւագէտներու խորհուրդին համաձայն։ Ստոյգ է որ այսպիսի մեկուսի տեղ մը գումարուելով ընդհ. ժողովը, շատերու համար դիւրին չէ անձամբ ներկայ գտնուիլ. բայց դիտելի է նաեւ որ երբ ժամանակին Գահիրէ ու վերջին տարիները Փարիզ կը գումարուէր ընդհ. ժողովը, դարձեալ ներկայ անդամներու թիւը սակաւաթիւ էր, քանզի ուր որ ալ գումարուի ան, այդ տեղը բնակող անդամները միայն դիւրութիւն կ'ունենան անձամբ ներկայ գտնուելու։ Բարեբախտաբար կանոնագիրը պատեհութիւն կ'ընծայէ որ հեռակայ անդամները փոխանորդաբար մասնակցին ընդհ. ժողովին, ինչպէս որ այս տարի եւս հարիւրաւոր փոխանորդագիրներ ղրկուած են»։

Այս առթիւ, նախագահը «այժմէն իսկ ի վիճակի է յայտարարելու թէ յառաջիկայ տարի Միութեան սոյն պատկառելի ժողովը պիտի գումարուի Փարիզ»։

4. *Հակառակ տնտեսական յարաճուն տագնապին*, «կարելի եղած է հաւասարակշռել Միութեան ելքն ու մուտքը, ըստ նախահաշիւի, եւ 1934ին մուտքի համագումարը եղած է Ա. Ո. 63183 (որուն 12,616 ոսկին անձեռնմխելի նոր կտակներ եւ նուիրատուութիւններ), իսկ իբրեւ նպաստ Ա. Ո. 33,023 յատկացուած է ազգօգուտ եւ հայրենաշէն ձեռնարկներու»։

5. *Զանազան ձեւակերպութիւններէ եւ անուանումներէ յետոյ, ժողովը կը քուէարկէ կարգ մը որոշումներ, որոնք նոյնպէս արարողական հանգամանք ունին.—*

1. Ցոտնկայս յարգանք Միութեան հանգուցեալ անդամներուն։ 2. «Սրտագին խնդակցութիւն խ. Հայաստանի վերաշինական նոր եւ հսկայ նուաճումներուն համար եւ շնորհակալութիւն կառավարութեան կողմէ Հ. Բ. Ը. Միութեան ընծայուած օժանդակութեանց համար»։ 3. Ջերմ գնահատանք Եգիպտոսի եւ Ամերիկայի Շրջ. Յանձնաժողովներուն։ 4. եւ 5. Անկեղծ շնորհակալութիւն Միութեան բոլոր անդամներուն, նուիրատուներուն, բարեկամներուն, հոգեւորականներուն, խմբագիրներուն, Կեդր. Վարչ. Ժողովին եւ անոր նախագահին։

Եւ փակում։ «Երթայք ի խաղաղութիւն»։ Ամէն։

Պիտի ըսէք,— երբ ժողով մը ճիշդ երեք ժամ կը տեւէ, 4էն 7, տրամաբանական չէ տարբեր բան սպասել։

Մանաւանդ որ, ինչպէս կ'իմանանք զեկոյցէն, «ընդհ. ժողովի օրակարգը սահմանափակուած ըլլալով, տարբեր հարցերով չէր կրնար զբաղիլ ան եւ կը գոհանայ Կեդր. Վարչ. ժողովին ուղղութեան փոխանցելով իրեն ներկայացուած դիտողութիւնները, բաղձանքները եւ առաջարկները»։

Եւ սակայն, աշխարհի օրէնքը ուրի՛շ բան կ'ըսէ։

Զկարծէք որ ժողովի մը արժէքը իր տեւողութենէն կը դատենք։ Ընդհակառակն։ Ո՜ւր էր որ մեր բոլոր ժողովները այսպէս շուտ վերջանային, փոխանակ օրեր եւ շաբաթներ տեւելու։ Որքան կարճ, այնքան լաւ։

Հարցը այն է որ, Բարեգործականի այս մրցանիշ – համագումարը աչքի կը զարնէ ոչ թէ իր կարճ տեւողութեամբ, այլ անոր մէջ բովանդակութեամբ։

Եթէ այս եղածը ծիսակատարութիւն է, երեք ժամը շատ է, իսկ եթէ ընդհ. ժողով է, պարզապէս ծիծաղելի։

Թողունք մանրամասնութիւնները եւ հարցնենք անմիջապէս. — Այս երեք ժամուան արարողութեան մէջ, ո՞ւր է մէկ հատիկ որոշում, որ կապ ունենար յառաջիկայ տարեշրջանի գործունէութեան հետ։

Աշխարհի բոլոր ընդհ. ժողովները կը գումարուին նախընթաց շրջանի մը կամ շրջաններու գործերը դատելու, հաշիւները քննելու եւ նոր շրջանի գործունէութիւնը բանաձեւելու համար։

Լօզանի ժողովին մէջ կը տեսնենք հարեւանցի քննութիւն մը անցեալի մասին, եւ ուրիշ ոչինչ, բացի բաղձանքէ եւ մաղթանքէ։

Այսքան սահմանափակ օրակարգի մը համար աւելորդ էր երկու անգամ հրաւէր ուղղել, եւ մինչեւ Ժընեւ երթալ։ Այդ բոլորը կարելի էր ընել Բարեգործականի գրասենեակին մէջ իսկ, աւելի հանգիստ եւ աւելի աժան։

Ժողովը ժողովի՞ն համար է որ կը գումարուի — ինչպէս արուեստը արուեստին համար— թէ գործ դատելու եւ գործունէութեան ձեւեր մշակելու։

Եւ եթէ օրէնսդիր ու գործադիր բոլոր իրաւունքները կը պատկանին Կեդր. Վարչ. Ժողովին, այն ատեն ի՞նչ կը նշանակէ ընդհ. ժողով։

Կարելի էր անվերջ շարունակել հարցումները, ոչ թէ պատասխան ստանալու միամտութեամբ, այլ հաստատելու համար թէ Բարեգործականը ոչ ժամանակներէն կ'ազդուի, ոչ ալ այս ժողովուրդի կացութենէն։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿՌԻՒԸ ԿՐՆԱՅ ՊԱՅԹԻԼ ՈՐ ԵՒ Է ԱՏԵՆ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԺՈՂՈՎՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Իտալիոյ ռազմագիտական ծրագիրը

Օրէ օր կը սաստկանայ ջղագրգռութիւնը՝ քաղաքական շրջանակներու մէջ, թէեւ դիւանագէտները կը ճգնին պահել իրենց պաղարիւնը։ Այս մթնոլորտին մէջ, զարմանազան զրոյցներ ալ շրջան կ'ընեն։ Այսպէս, առջի օր Փարիզի մէջ կը պատմէին թէ Սուէզի ջրանցքը փակուած է, թէ այլեւս անկարելի է որ եւ է նոր բանակցութիւն, թէ այսօր վաղը կը պայթի պատերազմը եւն.։ Սակարանն ալ ազդուեցաւ այս լուրերէն, որոնք բերնէ բերան կը տարածուին երբեմն բանդիտութեամբ, իսկ աւելի յաճախ չարաչահութեամբ։

Գալով բուն իրականութեան, բացառիկ նորութիւն մը չկայ։ Եթովպիոյ զօրաշարժին առթիւ, այն կարծիքը կը տիրէ թէ Իտալիա «յարձակողական միջոցներ» ձեռք պիտի առնէ այս շաբթու, իբրեւ մարտահրաւէր համարելով զայն։ Զօրաշարժի որոշումը տրուած է, բայց տակաւին չէ հրատարակուած։ Կը հաւաստեն թէ Եթովպիա պիտի կրնայ կէս միլիոնէն մինչեւ 1,800,000 զինուոր հանել առաջին առթիւ։ Այս ուժին դէմ Իտալիա Էրիթրէի եւ Սոմալիի սահմաններուն վրայ կեդրոնացուցած է 200,000 զինուորներ, որոնք անմիջապէս պիտի յարձակին ռազմագիտական կէտերու վրայ։ Հազէշ զինուորները 30 քիլոմեթր ներս քաշուած ըլլալով, իտալական բանակը պիտի հարկադրուի յառաջ խաղալ ուժգնօրէն, օգնուելով եւ հրասայլերով։ Իտալական ռազմավարութեան գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ բնիկներու դիմադրական կորովը խորտակել արդիական պատերազմի լաւագոյն գործիքներով։ Այս առաջադրութեամբ, կ'ըսուի թէ 800 նոր հրասայլեր եւ ուրիշ ահաբեկումներ կը ղրկուին արեւելեան Ափրիկէ։ Իսկ պաշտօնական հեռագիր մը կը տեղեկացնէ թէ դրօշի տակ առնուած են 30,000 սպաներ եւ զինուորներ, 1907ի մանկապարտական դասէն։

Միւս կողմէ, բոլոր երեւոյթները կը հաստատեն թէ Իտալիա կ'ուզէ ըդգուշութեամբ շարժիլ, նկատի առնելով որ 400,000 թօն տարողութեամբ անգլիական մարտանաւ կեդրոնացած է Միջերկրականի մէջ։ Լոնտոնէն տրուած հաւաստիքները որ եւ է ապահովութիւն չեն ներշնչեր իտալական հրամանատարութեան։

**** Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը նորէն հրաւիրուած է այսօր։ Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդն ալ արտակարգ ժողովի մը կը պատրաստուի, այսօր կամ հինգշաբթի։ Մտահոգութիւնը ակներեւ է երկու մայրաքաղաքներուն, բայց մանաւանդ Փարիզի մէջ, որ մնացած է մուրճին եւ սալին միջեւ։ Ֆրանսայի համար մղձաւանջ մը դարձած է պատժական տնօրինութեանց խնդիրը։ Մեծն Բրիտանիա կ'ուզէ իմանալ թէ ի՛նչ դիրք պիտի բռնէ ֆրանսական նաւատորմը, եթէ դէպքերը գահավէժ ընթացք ստանան։ Ուրիշ խօսքով, պիտի գործակցի՞ անգլիականին հետ։ Ֆրանսայի սպայակոյտն ալ իր կարգին կ'ուսումնասիրէ այս հարցերը։*

Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Իտալիա ուզած է առանձին բանակցիլ Անգլիոյ հետ, սակայն այս վերջինը անընդունելի համարած է այդպիսի ձեռնարկ մը, հիմա որ Ա. Դ. Խորհուրդը պաշտօնապէս կը զբաղի օրուան տագնապով։

**** Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ նոր Լօրընս մը կը գործէ արեւելեան Ափրիկէի կամ Արաբիոյ մէջ, զօրացնելով Եթովպիոյ կայսեր բազուկը։ Սեպտեմբեր 30ին պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ կայսեր, եւ Արաբներու աջակցութիւնը խոստացաւ յանուն Եէմէնի։ Արքայից արքան, շրջապատուած իր խորհրդականներով, քահանաներով եւ զինուորական հրամանատարներով, գոհունակութիւն յայտնեց փաթթոցաւոր պատուիրակներուն, առաջարկուած աջակցութեան համար։ Տարակոյս չկայ թէ Մեծն Բրիտանիոյ քաղաքական գործունէութեան ուրիշ մէկ էջն է որ կը բացուի, այսպիսի առաքելութիւններով։*

Երկիւղներ օտարներու ապահովութեան մասին

Հաբէշական զօրաշարժին առթիւ, իրազեկներ կը կարծեն թէ այլեւս անկարելի պիտի ըլլայ զսպել ցեղախումբերը, որոնք բարբարոսական սովորութիւններ ունին։ Նախ, Ժընեւի մէջ կը վախնան որ անոնք յարձակում գործեն Իտալացիներուն վրայ, դուռ բանալով իտալական արշաւանքին։ Յետոյ, մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ Ատտիս – Ապէպայի, Տիրէ Տավայի եւ ուրիշ կարեւոր քաղաքներու սպիտակամորթ բնակիչներուն ապահովութեան խնդիրը։ Զօրաշարժի որոշումը տրուած ըլլալով, լեռնականները պիտի զինուին եւ պիտի համախմբուին իրենց պետերուն հրամանին տակ։ Արդ, այս վերջինները յաճախ սահմանային գաղտնի արշաւներ կատարել կուտան, գերի եւ աւար բռնելու համար։ Անոնք վարժուած են հրոսակային կռիւներու եւ աւարառութեան։ Անգամ մը որ զինուին, ոչ միայն հրոսակային արշաւներ կրնան կատարել, այլեւ զարնել իրենց հանդիպած Եւրոպացին։ Կացութիւնը փափուկ է մանաւանդ անոր համար որ ճշգրիտ սահմանագիծ մը չկայ Եթովպիոյ եւ իտալական գաղթավայրերուն միջեւ։

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Ատտիս – Ապէպայի անգլիական դեսպանատունը լաւ պաշտպանուած է հնդիկ զինուորներով։ Ցանկապատական հրացաններ բաժնուած են անգլիական հպատակներուն։ Դեսպանատունը շրջապատուած է փշաթելերու ամուր ցանցով մը։ Ներսը տեղաւորուած են հինգ գնդացիրներ եւ 180,000 փամփուշտ։ Ջուրը կը հայթայթեն հորերէն, իսկ ուտելիք ամբարուած է երեք ամսուան համար։

Ամերիկեան դեսպանատունն ալ արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է։ Ի հարկին կարելի պիտի ըլլայ օդանաւերով տեղափոխել 65 հպատակները, բացի թերթերու թղթակիցներէն։

**** Ատտիս – Ապէպայի մէջ ժամէ ժամ կը սպասեն զօրաշարժի հրամանին հրատարակութեան եւ իտալական յարձակման։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը տակաւին չէ պատասխանած Եթովպիոյ կայսեր հեռագրին, որ կը բացատրէր զօրաշարժին անհրաժեշտութիւնը։*

**** «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը անգործնական կը գտնէ քննիչներ ղրկել Եթովպիա, ինչպէս առաջարկուած է Ազգերու Դաշնակցութեան, ստուգելու համար յարձակման պատասխանատուութիւնը։ Թղթակիցը կ'ըսէ թէ առ –*

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի՞ՆՉ Է ՁԵՐ ԿԱՐԾԻՔԸ...

Շատո՛նց մոռցեր էի մեր պատուելի *Կոչնակը*։ Կարելի՞ է չմոռնալ, մանաւանդ այս օրերուն, երբ օրուան թերթերը առատ իրիկուն հեռագրական բաներ կը պատմեն Հաբէշիստանի աշխարհէն, — մէկը առիւծներու նկարագրէ, միւսը Սաբայի թագուհիին պատկերը կը դնէ, ուրիշ մը անուշահամ սուրճը կը գովէ, վերջապէս մէկն ալ կ գրէ թէ աղիքներու ծանօթ որդը (*չէրիտ*) թափելու լաւագոյն դեղն է *քուսօ* բոյսը, որ միայն Հաբէշիստան կը բուսնի։ Է՛հ, այսքան ծանօթութիւն ուրկէ՞ պիտի քաղէի, եթէ Իտալիա զօրք չղրկէր Եթովպիա։

Ի՛նչ բարեբախտութիւն, պիտի ըսէք։

Յանուն արդարութեան, դիտել կուտամ որ այսպէս շահեկան տեղեկութիւններ, հիմնալից եւ հոգեշահ ծանօթութիւններ կը պարգեւէ մեզի *Հայաստանի Կոչնակը*, առանց սպասելու որ եւրոպական պետութիւն մը զօրք ղրկէ հիւսիսային Ամերիկա։

Սակայն, Նիւ-Եորքի հայ թերթին տուած տեղեկութիւններուն ի վարձատրութիւն, կը մաղթեմ որ Աստուած ալ իր զօրքը կամ զօրութիւնը ղրկէ *Կոչնակի* խմբագրին ուղեղէն ներս։

Ինչո՞ւ։

Ըսեմ, մտիկ ըրէք.—

Գիտէք, որ այս թերթին խմբագիրը շատ կը սիրէ կարդալ Ղովտին պատմութիւնը կամ Յովնանին կեանքը, նստած էր խուցին մէջ։ Երբեմն կը հրատարակէ իր խոր պրպտումներուն արդիւնքը։ Վերջերս ալ, Սեպտեմբեր 14ի թիւով, կուտար այնպիսի տեղեկութիւններ, որոնք նորութիւն են եւ մտաւորական աշխարհը պիտի յեղաշրջեն ապահովաբար։ Ահաւասիկ այդ շատ կարեւոր տեղեկութիւնները.—

Աստուածաշունչը գիրք մըն է։

Գիտէի՞ք։

Հեղինակին, գրաշարին, տպագրիչին, կազմարարին, գրածախին ձեռքէն անցած է։

Գիտէի՞ք։

Երկու կողքեր ունի։

Գիտէի՞ք։

Թուղթի վրայ ալ մելանով տպուած է։

Գիտէի՞ք։

Պրակներէ եւ էջերէ կը բաղկանայ։

Գիտէի՞ք։

Շուկային մէջ ալ կը ծախուի։

Գիտէի՞ք։

Դարակին մէջ ալ կը զետեղուի։

Գիտէի՞ք։

Կարդացուելու համար շինուած է։

Գիտէի՞ք։ Եթէ կան ընթերցողներ, որոնք կը կարծեն թէ կատակ կ'ընեմ, թող չորնայ ձեռքս։ Երդում կ'ընեմ, որ այսպիսի շինծու, հիմնալից ծանօթութիւններով լեցուն գրութենէ մը կատարեցի քաղուածքս։

Ի վերջոյ կը խորհիմ որ դժուար չէ պատուելի ըլլալը եւ քարոզելը։ Եթէ ինծի տրուէր քարոզ մը խօսիլ «Կոչնակ»ի խմբագրին մասին, կ'ըսէի.

— *Կոչնակի* խմբագիրը *բանաւոր կենդանի մըն է* (խնդրե՛մ, Արիստոտէլեան առումով)։

Երկու աչք ունի։

Կը քալէ։

Կ'ուտէ։

Երկու ականջ ունի...։

Այստեղ պահ մը կը հրաւիրէի ունկնդիրներս, որ գոցեն իրենց աչքերը, ծալլեն իրենց ձեռքերը աղօթելու ձեւով եւ երեւակայեն խմբագրին ականջներուն ձեւը...։

ԱՐԱՋ

Օտարներու աքսորման խնդիրը

Աշխատանքի ընդհ. Դաշնակցութիւնը իր վերջին համագումարին մէջ միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որ կը բողոքէ քաղաքական յանցաւորներու եւ «հայմաթլոս»ներու արտաքսման վճիռներուն դէմ։ Ընկերվարականներու պաշտօնաթերթը, «Փօփիւլէռ», այս առթիւ տեղեկութիւններ հաղորդելով, կը գրէ թէ ընկեր Մ. Մուլթէ խնդիրը փոխադրած է քաղաքական գետնի վրայ, եւ թէ տարագիրներու պատուիրակութիւն մը ներկայացած է Ներքին նախարարութեան, համեստ եւ արդար պահանջներ դնելու համար։ Թերթը նոյնացնելով քաղաքական փախստականներու եւ Նանսէնեան հպատակներու բախտը, կը յիշէ եղերական պատմութիւնը ռուս ճարտարագէտի մը։ Խեղճը գիշեր մը մութ փողոցի մը մէջ պատին առջեւ կեցած ըլլալով, ոստիկան մը կը տեսնէ եւ անմիջապէս ատենադրութիւն կը կազմէ։ Ճարտարագէտը կը դատապարտուի 16 ֆրանք տուգանքի,— յետաձգման իրաւունքով։ Բայց արտաքսման հրաման կը ստանայ։ Եւ որովհետեւ չէր կրնար ուրիշ տեղ երթալ, կը դատապարտուի երկու ամիս բանտարկութեան։ Երկու ամիս վերջը, միշտ նոյն պատմութիւնը։ Այսպէս երկու տարի բանտ մտած–ելած է, իբրեւ 13 անգամ «անսաստած» համարուելով օրէնքին։ Վերջերս դատարանէն ելած ատեն կ'աղաղակէր յուսահատ.

— Ինչո՞ւ ոճիր մը չգործել միեւնոյն գնով։ Գոնէ բանի մը համար բանտարկուած կ'ըլլամ...

«Փօփիւլէռ» կ'առաջարկէ հինգ հոգինոց յանձնաժողով մը կազմել, երկուքը՝ ներքին, երկուքը՝ արտաքին նախարարութիւններէն, քննելու համար բանտարկուած հայմաթլոսներուն թղթածրարները։

Ջղագրգիռ վիճակ Յունաստանի մէջ

Քանի կը մօտենան ժողովրդական քուէարկութեան օրերը, այնքան կ'աճի ջղագրգռութիւնը Յունաստանի մէջ։ Անախորժ դէպքեր ալ պակաս չեն։ Կիրակի օր, հանրապետականները ժողով մը սարքած էին Սելանիկի մէջ, ուր պիտի խօսէին Պ. Պ. Սօփուլիս եւ Փափանասթասիու [?]։ Իրիկուան ժամը 5ին Ազատութեան հրապարակին վրայ հաւաքուեցան Վենիզէլոսի կուսակիցները եւ համայնավարներ, թիւով 3–4000։ Երբ երկու ճառախօսները երեւցան պատշգամբին պատուհանին [?], բազմաթիւ ներկաներ եւ անցորդներ պարսաւեցին հանրապետականները, ծափահարելով թագաւորութիւնը։ Աթէնքի հեռագրական գործակալութիւնը կ'ըսէ թէ համայնավարները, որոնք զինուած էին դաշոյններով եւ ատրճանակներով, յարձակեցան արքայականներուն վրայ։ Կռիւը ծաւալեցաւ եւ ոստիկան – զօրքը միջամտելով յաջողեցաւ վերահաստատել բարեկարգութիւնը։ Վենիզէլոսականները եւ համայնավարները փախան, իսկ բազմութիւնը ծափահարեց թագաւորը։ Տասնի չափ քաղաքացիներ թեթեւ վէրքեր ստացան։

**** Նոյն աղբիւրէն (կառավարական) կը ծանուցանեն թէ համայնավարները կարեւոր նպաստներ ստացած են արտասահմանէն, խռովութիւններ յարուցանելու համար հանրաքուէի պայքարին առթիւ։ Նկատելով որ կարգ մը հանրապետական խմբակցութիւններ միացեալ ճակատ կազմած են համայնավարներուն հետ, կառավարութիւնը որոշած է ազդու միջոցներ ձեռք առնել, խափանելու համար խռովութիւնները։*

**** Լարիսայի մէջ, Թեսալիոյ միացման յիսնամեակին առթիւ, զինուորական նախարար Զօր. Քոնտիլիս ճառ մը խօսելով յայտարարեց.— «Ես հանրապետութիւնը կը համարեմ չարիք մը եւ կը մաղթեմ որ օր առաջ վերջ գտնէ»։*

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆՈՐԷՆ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ԹՐԱԿԻԱ

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, Ր. Արաս, Ազգերու Դաշնակցութեան վերջին ընդհ. ժողովին առջեւ, նոր յայտարարութիւն մը ըրաւ Նեղուցներուն մասին:

Ինչպէս ծանօթ է, այդ հարցը օրակարգի մաս չէր կազմեր: Ժընեւը կըլանուած էր խալեւեթիովպեան խնդրով: Վէճը առացած էր սուր հանգամանք: Նոյն իսկ անգլեւիտալական պատերազմի մը մտահոգութիւնը գոյութիւն ունէր: Ու ահա, «խաղաղասէր» Թուրքիոյ ներկայացուցիչը, որ ի՛նչ հեգնանք, հինգ անդամներէն մին է խալեւհայեց կնճիռը լուծելու կոչուած յանձնախումբին, յանկարծ արծարծեց Նեղուցներու հարցը, կուսախնձոր մը եւս դնելով մէջտեղ:

Համաձայն Ր. Արասի, Թուրքիա որոշած է սպառազինել Նեղուցները այն պարագային, երբ հաշտութեան դաշնագիրներով պարտադրուած որ եւ է երկրի որ եւ է զինուորական վիճակ փոփոխութիւն կրէ:

Կը յիշուի, անշուշտ, որ Ր. Արաս Նեղուցներու սպառազինման ցանկութիւն մը յայտնեց ե՛ւ նախորդ նստաշրջանին: Այն ատեն, սակայն, պայմանաւորուած չէր: Այլ՝ ուղղակի պահանջած որ Լօզանի դաշնագրով ճշդուած ապազինման գօտին ու միջազգային զինուորական հսկողութիւնը վերնան Նեղուցներէն:

Եւ որովհետեւ այդ յանդուգն պահանջը իր ատենին միակամ ընդդիմութեան մը յանդեցաւ ու Լոնտոն, խիստ յատուկ ձեւով մը Թուրքիոյ հասկցուց որ տեղը ծանր նստի, Ր. Արաս այժմ, պահելով հանդերձ իր պահանջին էութիւնը, փոխած է անոր ձեւը, պայմանաւորելով զայն, ինչպէս ըսինք, «ըլլալիք այլ փոփոխութեամբ» մը:

Ըստ երեւոյթին, անորոշ պայմանաւորում մըն է զոր կ'ընէ Ր. Արաս: Ճիշդ է, սկզբունք մը կը դնէ. բայց կ'ուզէ թէ այնքան ատեն որ ուրիշ զինուորական վարչաձեւեր չեն փոխուիր, մենք կը պահենք Նեղուցներու այժմու գոյավիճակը, բայց, եթէ փոխուի որ եւ է զինուորական գոյավիճակ, անմիջապէս պիտի սպառազինենք Նեղուցները:

Այս «եթէ»ն, կրկնենք, անորոշ կը թուի:

Եւ սակայն, անիկա ուղղուած է մասնաւոր երկրի մը դէմ:

Այսպէս, եթէ Ընկիւրի ընդհանուր սկզբունքէ մը կ'ուզէ առաջնորդուիլ, ապա ուրեմն ոչ թէ «եթէ»ով, այլ «որովհետեւ»ով պիտի սկսէր իր պահանջը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին առջեւ, ըսելով.

— Որովհետեւ Գերմանիա ինքնակամ փոխեց զինուորական այն գոյավիճակը որ իրեն պարտադրուած էր հաշտութեան դաշնագրով, ես եւս կը փոխեմ Նեղուցներու զինուորական գոյավիճակը:

Ընկիւրի այսպէս չըրաւ, սակայն: Մոռցա՛ւ, զարմանալի «անփութութեամբ» մը, Եւրոպայի ծոցին վրայ, նախկին Համաձայնութեան մեծագոյն թշնամիին՝ Գերմանիոյ առած մեծ քայլը, ու եղաւ, Ժընեւի բեմէն, ըլլալի՛ք փոփոխութեամբ մը պայմանաւորեց Նեղուցներու վիճակին փոփոխումը:

Ինչո՞ւ:

Վասնզի, Թուրքիա իր սլաքը ուղած էր ուղղել Պուլկարիոյ:

Երբեք կասկած չկայ թէ Ընկիւրի գիշեր ցերեկ կը հետեւի Պուլկարիոյ ամէն մէկ քայլին: Երկու երկիրներու արտաքին նախարարներու յայտարարութիւնը ձեւական բան մըն էր լոկ: Աստր ապացոյցը կուտան Թուրք թերթերը, երբ գրեթէ ամէն շաբթու լուր մը կը թխեն՝ Պուլկարիոյ «զինուորական պատրաստութիւններու», Վառնա հրասայլեր ցամաք հանուած ըլլալու, ինչպէս նաեւ բոլոր այն հաւաքոյթներու, շարժումներու, փորձերու կամ այլ ձեռնարկներու մասին, որոնցմէ հոտ մը կ'առնէ Ընկիւրի:

Եւ որովհետեւ վերջերս կը խօսուէր նաեւ թէ Պուլկարիոյ զինուորական սեղմումը եւս պիտի մեղմանայ, Ընկիւրի ուզեց հակազդել առոր, Պուլկարիոյ դրացիներէն ամէնէն աւելի ինք լարուած ըլլալով Սոֆիայի դէմ:

Ընկիւրի, սակայն, ուզեց օգտագործել նաեւ այն մեծ պատեհութիւնը որ կը ներկայանար այդ օրերուն, եւ որ անհաւանական չի թուիր ե՛ւ այսօր:

Վերը ըսինք, թէ Նեղուցներու սպառազինման գլխաւոր արգելքը եկաւ Անգլիայէն, երբ Ր. Արաս անցեալ տարի բերաւ այդ առաջարկը: Անգլիա այն ատեն կարճ պատասխան մը տուաւ.

— Նեղուցները սպառազինել կը նշանակէ ժխտել Լօզանի դաշնագիրը ու չեղեալ նկատել զայն:

Մենք գիտենք, սակայն, որ Ընկիւրի կը դողայ այդ դաշնագրին վրայ, որովհետեւ իր այսօրուան գոյութիւնը անով երաշխաւորուած ու ճշդուած է:

Եւ որովհետեւ անզօր եղաւ, այն ատեն, գուցէ գալու այս նեղ վանդակէն ուր զինք դրաւ Անգլիա, ան այժմ յարմար առիթ մը գտած ըլլալ կարծեց եւ կրկին սեղանի վրայ դրաւ իր պահանջը:

Իր այդ պահանջով, ան, եթէ մէկ կողմէ կ'ուզէր կասեցնել որ եւ է ձերբազատում որ պիտի տրուէր Պուլկարիոյ, միւս կողմէ կը նախատեսէր թէ Նեղուցներու հարցին մէջ իր գլխաւոր հակառակորդը՝ Անգլիան, իտալեւեթիովպեան վէճին պատճառաւ հաւանաբար կը փակէ Սուէզի ջրանցքը, ինչ որ դաշնագրով ճշդուած գոյավիճակի մը ինքնակամ փոփոխումը կը նշանակէ: Մնաց որ, այդպիսի դէպքի մը պարագային, Մեծն Բրիտանիոյ կարգին ուրիշներ եւս դրած կ'ըլլան ու ինք, հիմնուելով իր այդ նախազգուշացումին վրայ, իրաւունք կուտայ ինքն իրեն Նեղուցները սպառազինելու:

Անշուշտ, միամիտ պէտք է ըլլալ կարծելու համար թէ Թուրքիա դաշնագրերու հանդէպ իր օրինապահութեան իբրեւ հետեւանք է որ ցարդ ամբողջովին ձեռք չզարկաւ Նեղուցներուն: Վերջին երկու տարիներու ընթացքին ան երբեք առիթ չփախցուց իրականացնելու համար իր այդ ցանկութիւնը: Ընկիւրի որոշած է առնել այդ խիզախ քայլը: Եւ կը սպասէ պատեհ առիթի մը:

Ան գիտէ որ դիւրին պիտի չըլլայ Նեղուցներու ամբողջական վերատարացումը: Բայց, գիտէ նաեւ որ Նեղուցներու այսօրուան վիճակը կը վտանգէ անոնց երկու եզերքներու գոյութիւնը՝ իր սահմաններուն մէջ:

Հիմա, մանաւանդ, երբ այնքան շատ կը խօսուի խալական յաւակնութիւններու մասին — որոնք այնքան արագ ու ջերմ կերպով հերքուեցան՝ իրենց փութկոտութեամբ աւելի խորացնելով կասկածը — եւ Ընկիւրի այնքան շատ կը կասկածի Պուլկարիայէն, տարուած է առնել այդ վճռական քայլը, որովհետեւ կուխ մը Թրակեան թէ Ատալիոյ ճակատներուն, կամ երկուքին վրայ միաժամանակ՝ կրնայ ճակատագրական հետեւանք ունենալ իրեն համար, դարձնելով զինք Սելճուքեան շրջանի սահմաններուն մէջ սեղմուելիք միջին անատոլեան պետութիւն մը պարզապէս:

Անգլ. մարտանաւերու խմբուիլը Միջերկրականի մէջ, պատասխան մը ըլլալով հանդերձ Մուսոլինիի, թե-բեւս փորձ մըն է անուղղակի ապարարելու Ընկիւրիի ինչ որ Լոնտոնի արտաքին նախարարը ուրիշ ձեւով հասկցուց Ր. Արասի՝ Ազգերու Դաշնակցութեան նախորդ նստաշրջանին:

Ու քանի որ այսքան մը «քաղաքականութիւն» փորձեցինք, աւելցնենք թէ դէպքերու ներկայ դարձուածքով, երբ Իտալիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ պայքար կը մղուի Միջերկրականի տիրապետութեան շուրջ, անհաւանական չէ որ Լոնտոն ուզէ իր հետ ունենալ նաեւ Թուրքիան, եւ, իբրեւ Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչ, թէ՛ Նեղուցները պաշտպանելու հոգը ստանձնէ — չթողլով որ Թուրքիա իր ձեռքը առնէ զանոնք — եւ թէ, միանգամայն, արգելք ըլլայ Ատալիոյ վըրայ խալական յարձակման մը, Թոյլ չտալու համար որ Իտալիոյ այդ շըրջանին մէջ աւելի ամրանայ:

Սպասելով որ այս բարդ խնդիրներու շուրջ դէպքեր հետզհետէ խօսին, յիշեցնենք թէ Ր. Արասի յայտարարութիւնը ունէր նաեւ երկրորդ մաս մը, որ գրեթէ աննշմար անցաւ:

Այսպէս, ան, ակնարկելով Թրակիոյ վարչաձեւին, ըսաւ բառ առ բառ.

— «Այդ վարչաձեւը կը չահագրգռէ երեք սահմանակից պետութիւնները (Յունաստան, Պուլկարիա եւ Թուրքիա): Անոր պահպանումին պատասխանատուութիւնը կը պատկանի, հետեւաբար, այդ պետութիւններուն»:

Ինչո՞ւ այս յայտարարութիւնը: Ի՞նչ առիթով,— չի պարզեր:

Բայց, երբ կը խորհինք թէ այդ ակնարկութիւնը ըրած է նախ՝ Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին մէջ, եւ, երկրորդ, երբ այդ ժողովը հաւանական պատերազմ մը կանխելու ծանր գործով էր զբաղած, կրնանք եզրակացնել թէ բաւական լուրջ դէպքեր կամ պարագաներ կային ե՛ւ Թրակիոյ մէջ ...

Դէպքեր, որոնք կը զարգանան իրենց կարգին եւ անուղղակի կամ ուղղակի կապ ունին ու կրնան ունենալ Նեղուցներու հարցին հետ ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԱՊԵՇԸ ԻԲՐԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐ.—ՄԻՍ ՈՒՆԵԻՆ ԵՒ ՁԿԵՐԱՆ

Հակառակ անձրեւներուն, որոնք սկսած են զաղրիլ, հաբէշական բանակը անկողոտ գործունէութեան մը մէջ է: Անցողակի ըսենք թէ սեպտեմբեր 24ին, մայիս ամիսէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով չէ անձրեւած Ատտիս - Ապէպայի մէջ:

Բազմաթիւ հետեւակ զօրագունդեր դանդաղ գնացքով կը յառաջանան ցեխոտ ճամբաներու վրայէն, ուժեղացնելու համար հաբէշական բանակին ճակատը, որ դիրք բռնած է թշնամիին դէմ: Առ ի չգոյէ կամուրջներու, անոնք յաճախ իրենց հրացանները ու փամփշտակալները օդին մէջ բռնած քալելով կ'անցնին արագահոս ջուրերու մէջէն: Հեծելազօրքերը, ուտեստեղէնով ու ռազմամթերքով բեռնաւորուած ջորիներուն հետ միասին լողալով կը ճեղքեն յորդած գետերը:

Յուզիչ, միանգամայն ցաւալի է դիտել երկար ու անվերջ շարքը այդ ռազմիկներու, որոնք անվեհեր ու անյողդողդ գնացքով դէպի ճակատ կը յառաջանան, առանց ամենադոյզն գաղափարն ունենալու ամբարձակ օդանաւերուն, թունաւոր կազերուն, արագահարուած թնդանօթներուն եւ զրահապատ հրասայլերուն կատարած մահաբեր աւերի մասին: Անոնք անսահման վստահութիւն ունին իրենց ուժին եւ վերջնական յաղթանակին վրայ: Սպաներն ալ իրենց կարգին յոխորտանքով կը յայտարարեն թէ իրենք ինչպէս պարտութեան պիտի մատնեն նորագոյն զէնքերով օժտուած խալական բանակները:

Բոլոր ճակատներուն վրայ մարդ ականատես կ'ըլլայ զինուորական կարեւոր շարժումներու: Զօրավար Միքայէլ, որ Ատուայի յաղթական պատերազմին մէջ գործօն դեր մը ունեցած է, Հարրարէն դէպի ճակատ մեկնեցաւ, ընկերակցութեամբ իր կնոջ, որ ժամանակին ամուսինին հետ մասնակցած էր պատերազմին: Ծերունի զօրավարին կը հետեւի պատկառելի չքախումբ մը ձիաւորներու, հրացանակիրներու եւ իշխանաւորներու, որոնք զինուած են հին ու նախնական զէնքերով: Հաբէշական բանակին մէջ աւելի քան երբեք դգալի է պակասը արդիական զէնքերու: Կիներն ալ իրենց կարգին կամած են կանացի վաշտեր, որոնք մասնաւոր համազգեստ կը կրեն եւ զինուած են ատրճանակներով: Անոնցմէ մաս մը առանձին պիտի կռուին պատերազմի ատեն, իսկ ուրիշներ պիտի օժանդակեն Կարմիր Խաչին:

Հաբէշական կառավարութիւնը որոշեց գնել կէս միլիոն ձի եւ ջորի, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ ուղտեր, յատկացնելու համար զինուորական փոխադրութեանց: Վերջին պահուն կայսրը ստորագրեց ընդհանուր զօրաշարժի հրամանագիրը, որ գործադրութեան պիտի դրուի անձրեւաբեր եղանակին դադարումէն անմիջապէս վերջը: Նէկիւսը ամենախիստ հրամաններ տուած է ճակատի հրամանատարներուն 30 քիլոմեթր ետ քաշուիլ սահմանագլուխէն եւ տեղի չտալ որ եւ է միջադէպի, որ կրնայ բարդութիւններ առաջ բերել: Այդ առթիւ, եթովպական կառավարութիւնը Ազգերու Դաշնակցութենէն խնդրեց անյապաղ, ի հարկին օդի ճամբով, միջազգային չէզոք յանձնախումբ մը ղրկել Հաբէշիստան, տեղին վրայ ստուգելու համար թէ ո՞ր կողմը նախայարձակ պիտի ըլլայ:

⁂ Հաբէշները, իբր քրիստոնեայ ժողովուրդ, մոլեռանդ ըլլալու աստիճան աւանդապաշտ են: Ուրիշ առիթի մը վերապահելով խօսիլ Հաբէշներու կրօնական տօնակատարութեանց մասին, առ այժմ ըսենք թէ անոնց համար կիրակին նուիրական օր մըն է: Այդ օրը անոնք կ'աղօթեն, ծոմ կը պահեն, կը հաղորդուին եւ կը գգուշանան կռիւ ընելէ: Մեծ Պահքին ամբողջ քառասուն օր միս չեն ուտեր, որը անգամ մը միայն կը ճաշեն կէսօրէ վերջ:

Այս առթիւ կ'արժէ պատմել հետեւեալ յատկանշական դրուագը, որ տեղի ունեցած է 1896ին, խալեւհաբէշական պատերազմի վախճանին:

Եթովպական բանակը կը բաղկանար հարիւր հազարի մօտ զինուորներէ եւ քանի մը տասնեակ հազար կիներէ, ընդամէնը 120.000 հոգի: Մարդկային այդ հսկայ զանգուածը վեց ամսուան ժամանակամիջոցի մը մէջ 600 քիլոմեթր ճամբայ կտրեց քալելով, հասաւ դէպի հիւսիս, մղելու համար Ատուայի պատերազմը, եւ անկէ վերջ միեւնոյն ճամբով ետ դարձաւ, իր հետ տանելով պատերազմական աւարներ եւ խալացի բազմաթիւ գերիներ: Այդ բանակին ընկերացող խալացի սպաները հիացումով կը խօսին հաբէշ զինուորներու տոկունութեան ու կարգապահութեան մասին, թէ ինչպէս այդ վիթխարի ամբոխը առանց յոգնելու կը քալէր ու կը քալէր անընդհատ Եթովպիոյ ամայի ու ջերմուկ երկիրներու մէջէն: Օրուան մէջ որոշուած ճամբան կտրելէ ետք, բանակը իրիկուան դէմ կանգ կ'առնէր: Կէս ժամէն պզտիկ վրանները կը լարուէին եւ բանակատեղին խակական վրանաքաղաքի մը երեւոյթը կ'առնէր: Յաջորդ օրը արեւածագին, տրուած հրամանի մը վրայ, վրանները խակոյն կը քակուէին, եւ ծրարներ ու ուտելիքներ պզտիկ էշերու վրայ բեռցուելով, բանակը ճամբայ կ'ելլէր: Ճամբու տեւողութեան, ամէն զինուոր գիտէր իր երթալիք ուղղութիւնը. բանակատեղիներու մէջ ամէն զօրագունդ կը գըրաւէր իրեն վերապահուած տեղը, կայսեր կարմիր վրանին աջ կամ ձախ կողմը, առջեւը կամ ետեւը: Նէկիւսը իբր նշանակէտ կը ծառայէր այդ շարժուն բանակին:

Վերադարձը գրեթէ երեք ամիս տեւեց. այդ միջոցին որ եւ է անկարգութիւն կամ լուրջ միջադէպ չպատահեցաւ: Պետերը իրենց անձնական հեղինակութեամբ կարգապահութիւնը կը պահէին, երբեմն քանի մը խիստ յանդիմանութիւններ ընելով, երբեմն ալ խարազանի հարուածներ տալով անհնազանդներուն: Այդ ատենները Հաբէշներու մէջ գոյութիւն չունէին ոչ պատերազմական ատեաններ, ոչ զինուորական օրէնքներ եւ ոչ ալ հրբացանադարկութիւն:

Այդ վերադարձի օրերուն զուգադիպեցաւ Մեծ Պահքի ծոմապահութիւնը: Ինչպէս ըսինք, Մեծ Պահքին բացարձակապէս արգիլուած է Հաբէշներուն միս ուտել: Հաբէշական բանակը կը գրաւէր ամէն ինչ որ կը գտնէր իր ճամբուն վրայ, ապահովելու համար զինուորներուն ուտելիքը: Արդ, պատահեցաւ որ Մեծ Պահքի երկու շաբաթներուն մէջ բանակը անցաւ այնպիսի տեղերէ, ուր բնաւ արմտիք չկար, այլ միայն քիչ մը արջառ: Հարիւր հազար հոգիէ բաղկացած այդ տովալըւսկ բանակը հազարաւոր արջառներ գրաւելով եւ իր ետեւէն տանելով մէկտեղ, պահքի պատճառաւ չէր ուզած դպչիլ անոնց: Միսի այդ առհաւին պաշարը Ս. Զատիկէն յետոյ միայն պիտի գործածուէր:

Եւ եղաւ որ Մեծ Պահքի վերջին շաբաթը հազարաւոր զինուորներ յոգնութենէ ու անօթութենէ ուժասպառ մեռան տաժանելի ճամբաներու վրայ: Ոչ մէկուն միտքէն անցաւ մորթել այդ կենդանիները եւ անօթի զինուորներուն կերցնել: Ոչ ոք տրտունջ բարձրացուց, ոչ ոք բողոքեց. Մեծ Պահք էր: Աստուած հրամայած է միս չուտել, եւ պէտք էր հնազանդիլ Տիրոջը հրամանին ...

Հ. ՏԷՐՈՍԻ

ՀԱՅԸ ԼԱՌՈՒՍԻՆ ՄԷՋ

Վերջապէ՛ս:

Լառուս բառարանին խմբագրութիւնը վերջապէս հանած է այն պատկերը, ուր Հայը ցոյց կը տրուէր ... Քիւրտի ձեւով: 1936ի տպագրութեան մէջ դրուած է ուրիշ Հայ մը, որ այս անգամ ալ կը նմանի ... վրացի սալթաթի, կախուած պեխերով, մէջքին՝ սուրով: Ի՛նչ լաւ պիտի ըլլար, որ Հայը ներկայացուէր Թէրլեմէզեանի Հայուհիով, ինչպէս Ֆրանսան կը ներկայացուի Մառիաննով: Այս առթիւ ըսենք նաեւ որ Լառուս երկու մայրաքաղաք ցոյց կուտայ Հայաստանի,— Երեւան եւ Էրզրում ...

ՍԻՆԱՆ ԳԱԼՖԱՆ ՀԱՅ Է

ԽՄԲ.— Թուրք թերթերը կը շարունակեն իբրեւ թուրք ներկայացնել հռչակաւոր ճարտարապետը, Սինան Գալֆա: Չենք զարմանար այս յաւակնութեան համար, քանի որ անոնք աշխարհի քաղաքակրթութեան ալ թրքական ծառանգութիւն դարձուցած են: Իսկ թէ ինչ կ'ըսէ պատմութիւնը,— կրնաք հարեւանցի գաղափար մը կազմել, կարդալով մեր աշխատակցին գրութիւնը, տպուած «Հայրենիք»ին մէջ.—

Թուրքերը քանի մը ամիս առաջ տօնեցին Սինան Գալֆայի ծննդեան չեմ գիտեր քանիերորդ ամեակը:

Արդար էր որ Թուրք ժողովուրդը երախտագիտութեան իր հարկը մատուցանէր մեծ ճարտարապետի մը յիշատակին, որ գեղարուեստական հրաշալիքներով պճնած է Թուրքիան:

Սինան Գալֆան մէկն է արդարեւ այն մեծ արուեստագէտներէն, որով կրնայ պարծիլ Թուրքիան: Միմիայն Սիւլէյմանիէի մզկիթը բաւ է անմահացնելու համար անոր անունը եւ զայն դասելու աշխարհի ամենէն մեծ արուեստագէտներուն շարքը:

Բայց ինչ որ ծիծաղելի կը դարձնէր այս տօնակատարութիւնը այն պարագան էր որ Թուրքերը անոր մէջ փորձեցին պանծացնել Թուրք արուեստագէտ մը: Պոլսոյ թերթերուն մէջ բազմաթիւ յօդուածներ տպուեցան այս առթիւ, բոլորն ալ Սինանին նըւիրուած, բոլորն ալ նպատակ ունենալով ապացուցանել անոր Թրքութիւնը սերունդէ սերունդ:

Ըսել՝ քպիտի չունենայինք եթէ անոր մէջ մեծարէին Թուրք հողին վրայ ծընած արուեստագէտ մը՝ զանց ընելով պրպտել անոր ցեղային ծագումը: Եւ շատ ալ ծիծաղելի պիտի չթուէր իրենց հպարտութիւնը, ինչպէս շատ չենք այպայիր երբոր կը պարծենան Զուհաճեանով կամ Մնակեանով ...

Բայց եկել զայն պարտիլ Թուրք հռչակել ... Օ՛, արդէն աւելի քան ծիծաղելի է ...

×

Ու ահա ամէնէն նոր փորձը Սինանը վերջնապէս Թրքացնելու համար:

Հռչակաւոր ճարտարապետին գերեզմանը բացած, կմախքը հանած եւ դրկած են մարդաբանական թանգարանը՝ որպէսզի գանկը քննուի եւ ապացուցուի թէ Սինան իսկապէս Թուրք էր: Այս բոլորը եղած են մասնագէտներու ներկայութեամբ: Անոնց հսկողութեամբ տակ բացուած է գերեզմանը, կմախքը քննուած, եւ կրկին տեղը դրուած:

Թուրք թերթերը կ'աւետեն արդէն թէ Սինանի կմախքին ու գանկին քննութիւնը ցոյց տուած է որ մեծ արուեստագէտը կարճագլուխ է, այսինքն կլոր ու լայն գանկով եւ ոչ թէ երկարագլուխ այսինքն գանկը երկար ու նեղ: Եւ որովհետեւ Թուրք պատմութեան ուսումնասիրութեան միութիւնը իբր թէ ապացուցած է եղեր վերջերս որ Թուրք ցեղը «պրաքիսէֆալ» է, ինչպէս են հին ու նոր բոլոր քաղաքակիրթ ցեղերը, ուրեմն Սինանի գանկը ցոյց տուած է անոր կատարեալ Թրքութիւնը:

×

Ճիշդ է՝ վէճի տակ է Սինանի բուն ծագումը: Ինչ որ ստոյգ կը նկատուէր ցարդ՝ անոր Կեսարացի ըլլալն է, որ ան ալ քրիստոնեայ ընտանիքէ մը: Ցետոյ է որ Թրքացուած է, Ենիչէրներուն մէջ առնուած, ու մտած Թուրք սուլթաններուն ծառայութեան մէջ: Սինանն ալ մէկն է այն քրիստոնեայ մանուկներէն որոնք պզտիկ պզտիկ կը խլուէին իրենց ընտանիքէն ու կը մտցուէին Ենիչէրներուն բանակը՝ օր մը պատուհաս դառնալու համար ... քրիստոնեաներուն գլխուն: Քի՞չ են Պուլկարներէն, Յոյներէն, Սերպերէն կամ Հայերէն խլուած մանուկները՝ որոնք հռչակ հանեցին յետոյ իբր Ենիչէրի, եւ դէմքեր հանդիսացան Թուրքիոյ պատմութեան մէջ:

Միայն թէ ոմանք յունական ծագում կը վերագրէին Սինանին, երբ դեռ փաստեր բնաւ չկային անոր ծննդեան շուրջ:

Բարեբախտաբար Թուրքիոյ կայսերական դիւանէն երեւան ելած փաստաթուղթ մը զոր Ահմէտ Րէֆիք պէյ լոյս ընծայեց քանի մը տարի առաջ, կը հաստատէր թէ Սինան Կեսարիոյ Հայ ընտանիքներէն մէկէն կը սերի եւ իր ազգականներուն մէջ կայ Նշան անուն Հայ մը: Հարցը պարզուած կը նկատուէր այլեւս, մանաւանդ որ Թուրքիոյ անցեալ պատմութեան մասին խօսող Թուրք նոր հեղինակները սկըսած էին տակաւ հաշտուիլ Սինանին Հայ ծագմանը հետ: Փափ[...] կրնան փաստաթուղթը գտնել Թ[...] Թարիխի Էնճիւմէնի Մէճմուաս[...] դէսին նոր շրջանի Ա. համարի[...] թիւին մէջ, որ 1931ին լոյս տե[...] Պոլիս, իբրեւ պաշտօնական [...] Թուրք պատմական կաճառին:

×

Հիմա Սինան Գալֆան ալ կ'[...] ... լքեալ գոյքերուն կարգը, [...] օր մը պիտի անցնին Հարկաւ [...] ճեանը՝ որ Թրքական առաջին [...] րէթները գրեց, Մնակեանը՝ որ [...] դրաւ Թուրք թատրոնին, Պալեան[...] որոնք պալատներով ողողեցին [...] ը, Միւհէնտիսեանը՝ որ Թր[...] առաջին տառերը ձուլեց, Տա[...] ը, որոնք Թուրք վառօդարանը [...] րեցին սերունդէ սերունդ, Պէզճ[...] որ փողերանոցը կառավարեց, [...] իրենց տուած բոլոր պետական [...] դիկը, կրթական մշակները, [...] տագէտները, տպագրիչները, շուշտ դասելով ամէնէն աղէկներ[...]

Չեն գիտեր որ անոնցմէ [...] մենք սիրով կուտանք իրենց:

Ինչ լաւ կ'ըլլար օրինակի համա[...] եթէ իբր լքեալ գոյք գողնային [...] Հմայեակ Արամեանցն ու Ցար[...] Մկրտիչեանը, Վահէ Եսայեան[...] Արշաւիր Եսաեանը, Մամբրէն [...] տայէթը, միայն թէ Սինանը [...] ձգէին ...

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿ. ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴՐՈՇՄԸ ԳՈԹԱԿԱՆ ԵՒ ԻՐԱՆԱ[...] ԱՐՈՒԵՍՏԻՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Մոսկուայէն կը գրեն.—

Սեպտեմբեր 11ին Լէնինկրատի [...] բացուեցաւ իրանական արուե[...] համագումարը: Համագումարը [...] աշխատանքները կատարեց Էրմի[...] թանգարանի սրահներուն մէջ:

Իրանական արուեստի միջազգ[...] ընկերակցութեան քարտուղարը, [...] րոֆ. Արթըր Պուպ, Մոսկուայի [...] թերու խմբագիրներուն հետ տեսա[...] ցութեան մը ընթացքին, իր կարծի[...] ները յայտնեց գոթական արուես[...] ծագման հարցին մասին եւ բաւ[...]

Ներկայիս, Ֆրանսայի եւ Անգլ[...] մէջ բացարձակապէս ընդունուած [...] համարին այն տեսակէտը թէ գոթ[...] կան ճարտարապետութեան կարգ[...] կարեւորագոյն տարրեր իրենց ծ[...] գումը կ'առնեն Իրանէն: Ուղղաձ[...] թեան եւ գիծերու բազմապատկ[...] թեան ձգտումը երեւան կուգայ, [...] կսեալ շատ հին ժամանակներէ, [...] րանի ճարտարապետութեան [...] սակայն իր ամէնէն ցայտուն ար[...] յայտութիւնը կը գտնէ ոչ թէ [...] նական շէնքերուն վրայ, այլ ճարտարապետներու գործերուն [...] օրինակ՝ Անիի մայր տաճարին [...] բայ, ուր կը հանդիպիք յետագայ [...] րոպական ձեւերու զարմանալի [...] խտութիւններուն: Սպահանի Մասջի[...] կիթին կամարներէն մէկը շատ [...] նման է Միլան քաղաքին [...] գտնուած փոքր եկեղեցիի մը [...] պարտական կամարներուն, կառու[...] ուած՝ հայ եպիսկոպոսի մը [...] ԺԱ. դարուն:

Ի հարկէ կարելի չէ պնդել թէ [...] թական ճարտարապետութեան [...] լրիւ զարգացումը կատարեց Իր[...] մէջ միայն: Իրանական ճարտար[...] պետութեան կազմութեան մէջ [...] տարրուած նախ հայկական, յ[...] շատ ուշ եւրոպական վերամշակ[...] մը, ինչպէս գոթական տաճարի [...] յակապ խորհուրդը, գեղեցկագ[...] կան տեսակէտով, կը հանդի[...] ստեղծագործական յեղաշրջում [...] Իրանական ճարտարապետութ[...] ձեւերը Եւրոպա բերող զանա[...] ճամբաները վերջերս միայն սկս[...] կայ դարձան լուրջ ուսումնասիր[...] թիւններու, բայց այժմ յոյս [...] որ շուտով կարելի կ'ըլլայ եզրակ[...] ցութեան մը յանգիլ այս խոր հ[...] մասին:

⁂ Լէնինկրատի իրանական մի[...] գային համագումարին Հայոց կ[...] մասնակցած են Յակոբ Զօրեան, [...] Դրամբեան, Ա. Ծահնազարեան, [...] րոֆ. Աշխարհբեկ Քալանթար, [...] Տէր Յակոբեան:

Երեւանի Օփերան եւ բալէտը

Հոկտեմբեր 20ին, Երեւանի Օփ[...] րան կը վերսկսի իր ներկայացում[...] րուն նոր շրջանը, ապահովաբար Ալ[...] մաստ կամ Անուշ օփերայով:

Այս տարի Օփերայի խաղացանկ[...] մէջ կը մտնեն նախապէս բեմադր[...] ուած բոլոր գործերը, ինչպէս եւ փ[...]

Ի ՄԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

—շ—

Սիրելի Արամ.—Տառադարձութեան համար ֆրանսերէնը լաւագոյն պետին մէջ է. մարդ խաղք խայտառակ կ'ըլլայ, երբ անոր հետեւելով հնարոյթ փիլիսոփայական, գիտական, կրօնական բառ մը թարգմանէ: Անցողակի ըսենք թէ Ֆրանսացին շատ անանկ հարազատ թարգմանիչ մը չէ: Կ'երեւի՝ օտարը ֆրանսացնելու իր առաքելութիւնը կ'արժեցնէ նոյն իսկ գիտական, գրական մարզին մէջ: Քանի որ այս մասին խօսք բացուեցաւ, միանգամ ընդ միշտ մեր միտքը բացայայտենք այս ուղղութեամբ, սիրելիդ իմ Արամ: Արդէն նախորդով պարզեցինք մէկ քանի կէտ. ինչպէս՝ Իգնատիոսը Իննաս կ'ընէ, Պետրոս Առաքեալը՝ Փիէռ (հասարակ քար) եւ Հեթանոսաց Առաքեալը Պօղոս՝ Փօլ(... միւսին Փօլ): Այս կերպով Ֆրանսացին կամ ֆրանսերէնը դասական, հին, հելլէն—լատին գրական գլուխ գործոցներու թարգմանութեան առթիւ հետեւելի օրինակ չի կրնար ըլլալ:

Օրինակ կ'ուզէ՞ք — կը վկայեմ: Ասկղեպիոս (բժշկութեան աստուածը) Էսքիւլապ ըրած է, Նմանապէս Եսքինէս (Դեմոսթենէսի ախոյեան ճարտասանը), Եսքիլէս (հին հելլէն թատերգութեան հիմնադիրը), Դիոգինէս (շնական իմաստուն միտքը) տարբեր այլակերպ տառադարձներով տառադարձած է: Եւ հազարաւորներ այսպէս — Ղուկասը ըրած է Լիւք, Յովհաննէսը՝ Ժան, Մարկոսը՝ Մառք եւ տակաւին ինչե՜ր, ինչե՜ր:

Հայ գրականութիւնը շա՛տ, շա՛տ հին է, երբայականին, հելլէնին, լատինականին, ըսենք նաեւ ասորականին չափ: Ինք ալ իր կարուկ վճռող ձայնը ունի, ունեցած է այդ գրական Արիսպագոսին մէջ (Ֆրանսացին կ'ըսէ Առէօփաժ, պարզապէս աղճատում մը ճիշդ Արիսպագոսին), եւ այդ բազմադարեան շրջանին յատուկ անուններն ու գրութիւնները Հայը կոչած է իրենց իսկական ուղիղ անուններով: Գերմանն ու Անգլիացին, նուազ յաւակնոտ, պահած են հին ձեւերը եւ ֆրանսական աղճատումին հակառակ հետեւած են ճշմարտութեան, բայց անոնք ալ մասամբ: Հայը գրեթէ ամբողջութեամբ:

Այսպէս՝ ի՞նչ է Ժիւփիթէրը (Արամազդ), ո՞վ է Վիւլգէնը (Հեփեստոս): Ո՞վ է Մառսը (Արէս), ո՞վ է սա Մէռքիւռը (Հերմէս), ո՞վ է սա ... ո՞վ է դա՛ ... ո՛վ է նա՛ ... Մենք ունինք սաերուն, դաերուն, նաերուն ճշգրիտ համազօրները, հարազատները: Եթէ պնդես՝ մանրամասնութիւններու մէջ կը մտնեմ, բայց կը վախնամ թերթին տնօրէնէն, ըլլա՛յ Վահէէն, ըլլա՛յ Վարազէն: Մանաւանդ այս վերջինին չեմ վստահիր գլուխս ... Միայն գողունի ճամբով մը սա՛չափը ըսեմ թէ մեր նոր գրողները — հակառակ իրենց բազմապատիկ գիտակցութիւններուն — քիչ մը պէտք է մշակեն մեր հին, դասական, նաեւ ընդհ. դասական գրականութիւնը: Ո՞վ է Օմէռ (ֆրանսական հնչումով), եթէ չգիտնաս մեր Հոմերոսը, ո՞վ է սա՛ գէշ պատուաստուած Օռասը, եթէ Որատիոս բուն անունովը չտաս: Ի՞նչ է սա՛ Ֆիժին, եթէ Փռիւգիան չէ: Ո՞ւրկէց կը բխի Թիկռը, եթէ սա՛ մեր գիտցած Տիգրիսը չէ: Դեռ ինչե՜ր, ինչե՜ր: Ես թեթեւները միայն կ'ըսեմ: Եթէ ուզես, կրնամ մրցիլ, սիրելի Արամ: Բայց թոյլ տուր ինծի յիշատակել աւելի գործնական օրինակ մը — Նշանաւոր է, չէ՞, Նիցչէին «Այսպէս խօսեցաւ Զրադաշտը»: Գերմաներէնը կ'ըսէ ... Ցարադուստրա, ֆրանսերէնը կ'ըսէ ... Զօռոասթռ: Բայց հայ թարգմանիչը իրաւունքով պէտք է ըսէ թարգմանէ Զրադաշտ, որովհետեւ ոչ Գերմանացին գիտէ թէ ով է այդ քուրմը, ոչ Ֆրանսացին՝ աւելի պակաս: Հայուն ծանօթ է, Հայուն ժամանակակից է այդ գենդը, այդ իմաստունը: — Վէպի մը մէջ ակնարկութիւն եղած էր Ծննդոց Գիրքին (Հին Կտակարանին Ա. գիրքը) մէկ պատմուածքին: Վէպը ֆրանսերէն էր, եւ նոյն գիրքը բնականաբար յիշուած էր իբրեւ Genèse: Արդ, մեր չքնաղ հայ թարգմանիչը (Տէրը հոգին լուսաւորէ ...), որ դասական պարզ ուսումները ֆրանսերէնին չափ գէշ գիտէր, թարգմաներ էր — ինչպէս կ'ըսէ ... Ժընեզ, փոխանակ ըսելու՝ ինչպէս ըսուած է Ծնն. Գիրքին մէջ:

Բոլոր այս համառօտ օրինակներուն միտք բանին այն է, թէ մեր գոնէ լաւագոյն գրիչները — նորերը — շատ մեծ բան պիտի շահին եւ պիտի շահեցնեն իրենց ցեղական գրականութեան, եթէ սակաւ ինչ ակօսեն հին, դասական ուսումները: Եւ բնաւ դժուար չէ: Այն ատեն Վիրգիլիոսին Վիրժիլ չեն ըսեր, Քաղկեդոնին՝ Քալսեդուան, Յովհան Ոսկեբերանին՝ Ժան Քրիզօսթոմ, Յովհաննէս Մկրտիչին՝ Ժան Պաթիսթ: (Անշուշտ կը հասկցուի թէ մեր խօսքը միշտ պատմական-դասական շրջանին համար է):

×

Սիրելի Արամ, թոյլ տուր ինծի համառօտ բացատրութիւն մը տալ Փարիզաբնակ բարեկամիս, որ լեզուական ու պատմական խոր հմտութիւն ունի, եւ կը հարցնէ յատուկ նամակով որ, եթէ կը եւ կու բայէն պիտի չզատենք (ինչպէս ես առաջարկած էի), ուրեմն պիտին ալ չզատենք բայէն: Արդէն «Յառաջ»ի տնօրէնէն այս միտքով դաս մը առած էինք, հիմա թերեւս աւելի լուրջ, մինչեւ իսկ հեգնական գիտողութեան մը առջեւ կը գտնուինք: Մեր դասախօսութեան առթիւ որոշած էինք ո եւ է քննադատութեան չպատասխանել, որպէսզի մեր բուն նպատակը չխոտորի: Անշուշտ չենք բնաւ սպասեր որ մեր թելադրութիւնները գործադրուին: Միանգամ ընդ միշտ ոչ: Մենք կը քաղենք, կը թելադրենք, հին ու նոր լեզուական կանոնները կը յիշեցնենք միայն: Կրնան ըլլալ բողոքողներ, հերքողներ: Մեզի պէտք է մնայ լուռ ըլլալ եւ ... շարունակել, մտիկ ընելով հանդերձ քննադատութիւնները, որպէսզի մեր նիւթը միաբանական չդառնայ բնաւ, գի մի՛ ուրցէ դառնանանք երկուսեւեք: Դատարանին մէջ ոչ Արիստարքոս պէտք է, ոչ Զոյլոս:

Այս բացատրութենէն վերջ դառնանք մեր բացատրութեան.—

Կը եւ կու անմնչանակ, ըստ ինքեան անգործածելի մասնիկներ են, եւ պաշտօն ունին միմիայն բային «ժամանակը» ճշդելու, բնորոշելու: Ինչպէս ուրիշ մասնիկներ կամ յաւադիրներ — մասնիկներ — բառերուն առջեւ կամ ետքը: Փութանք ըսել, թէ ապառնի ժամանակ բնորոշող պիտին այս սահմանին մէջ չէ, սա գերազանց պատճառով որ պիտի առանձինն նշանակութիւն ունի, զատ ալ գործածուած է հին լեզուին մէջ, իր արմատը արդէն իրեն հետ կը կրէ — պէտք: Բային վրայ պիտին, այս՛, անհրաժեշտ է զատ գրել, ինչպէս անգլիերէն shall եւ will, որոնք առանձին բայ եւ բառ են, ինչպէս նաեւ գերմաներէն werde, wird, որ առանձին ալ բայ է, եւ ուրիշ բայի առջեւ կը գրուի, անգլիերէնին պէս, անոր ապառնի ընութիւն ընծայելու համար: Իսկ ֆրանսերէնի մէջ բային ապառնին չինելու համար առանձին նշանակութեամբ բառ (նոյն իսկ կրնանք մասնիկ ալ ըսել տարբեր իմաստով) չկայ, այլ անմնչանակ, ըստ ինքեան անգործածելի մասնիկներ կան միայն մեր կըին, կուին պէս, — erai, eras, era եւն. եւն., որոնք բային կը կպչին ապառնի կազմելու նպատակով, բնաւ զատ չեն գրուիր: Shall եւ willին կարծես համանիշ պիտի ըլլան ֆրանսերէնին մէջ devoir, falloirէն լծորդուած ձեւերը, I shall come, je dois venir, իսկ այլապէս je viendrai (բուն ապառնի «ժամանակը») եւ raiն զատ չէ գրուած, ինչպէս կ'առաջարկէինք կըն չզատել բայէն: Նոյն իսկ գիտնալով որ այս կըն գրաբարին մէջ կամ (կը կենամ) բայէն առաջ եկած է ներկայ ժամանակի իբրեւ յայտարար, — կամ գրեմ, կաս ընթեռնուս, կայ երգէ (կը գրեմ, կը կարդաս, կ'երգէ), նորէն բանաւոր կը թուի մեզի որ բայէն չզատուի, քանի որ իր նախնական ձեւն ու գոյնը փոխած է, եւ միօրինակ կը դարձած է: Բայց, ինչպէս արդէն նախորդով խնդրեցինք — ձեր գիտնալիք բանն է: Մինչեւ որ դուք փոխուիք, ես ալ ձեզի պէս կը գրեմ, քանի որ ես ինծի համար տարբեր ուղղագրութիւն եւ բերան չունիմ: — Ամէն պարագայի մէջ, արեւելահայը շատ իրաւունք ունի մինչեւ իսկ առանց կըին ըր զնելու լոկ կ զնելով բային կից՝ գործը վերջացնելով, ինչպէս կը տեսնեմ «Վէմ» հանդէսին մէջ:

Սիրելի Արամ, գեղապատին այսչափ մը ներէ այս անգամ: Պիտի տեսնես որ այս օգտումը կամ ուսումը պիտի չկրկնուի:

Ինչպէս յաջորդով:

ՏԱՐԱԶ

ՎՐԻՊԱԿ.— Նախորդի մը մէջ հեղանիկ կարդալ ՀԵՂԱՆԻԼ, ճեղնիկ կարդալ ՃԵՂԵՆԱԿ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Մուսա Լեռ»ը եւ «Եաւուզներ»

—•—

Քանի մը Հրեաներ գանգատած են Ճումհուրիէթի խմբագրական քարտուղար Ապիտին Տավէրի.— «Մուսա լերան» վէպին առթիւ, ձեր թերթը յարձակեցաւ Հրեաներու վրայ: Նախ Ֆրանց Վերֆէլ Հրեայ չէ, այլ Գերման: Երկրորդ, եթէ Հրեայ իսկ ըլլայ, բոլոր Հրեաները չեն կրնար պատասխանատու ըլլալ մէկ հոգիի արարքին»:

Ապիտին Տավէր հետեւեալ պատասխանը կուտայ.—Մենք Հրեայ գիտենք Վերֆէլը. եթէ հակառակը հաստատուի, կը սրբագրենք: Գալով երկրորդ կէտին, մենք Վերֆէլ անունով օտար Հրեայի մը վրայ յարձակած ենք, առանց սակայն այս յարձակումը տարածելու Թուրքիոյ Հրեաներուն վրայ: Միայն կը խորհիմ թէ դուք չէք ուզեր որ արտասահմանի Հրեաներուն դէմ ալ չգրենք: Եթէ այս է ձեր նպատակը, կասկած չկայ թէ չենք կրնար ընդունիլ որ աշխարհի Հրեաներուն փաստաբանութիւնը ստանձնէք: Թուրքին թշնամի եղող ամէն մարդ թշնամի է մեզի, առանց ցեղի եւ կրօնքի խտրութեան: Օրինակ, ես Վերֆէլէն շատ աւելի յարձակեցայ Պուլկարիոյ աւագ միւֆթի Ահմէտովի վրայ, որ դժբախտաբար իսլամ է եւ Թուրք:

Եթէ կ'ուզէք որ Թուրքին թշնամութիւն ընող Եահուտիի մը Եահուտի ըլլալը չգրենք եւ ներողամիտ գտնուինք այդ տեսակ անձերու հանդէպ, սակայն չի վայելեր ձեր թուրք հայրենակցութեան: Ընդհակառակն ամէնէն առաջ դուք յարձակելու էք: Մենք որ եւ է թշնամութիւն չենք յայտներ Հրեայ հայրենակիցներուն դէմ, բայց չենք կրնար ընդունիլ որ ձեր խաթեր համար բերան չբանանք արտասահմանի հակաթուրք Հրեաներու դէմ:

Այստեղ «միսիւ» չկայ

Երճիւմէնտ Էքրէմ այս խորագրին տակ կը գրէ Ճումհուրիէթի մէջ.—

Դեռ կարելի չեղաւ այս մտայնութիւնը գլուխներէն նետել.— Քիչ մը կոկիկ վրայ գլուխով եւ եւրոպական ձեւով մէկը տեսնեն, այր մարդուն «միսիւ», կնոջ ալ «մատամ» ըսել չեն կրնար ետ կենալ: Այս տիտղոսները ամէնէն աւելի կը լսենք հանրակառքերուն եւ նաւամատոյցին մէջ, պաշտօնեաներու բերնէն:

Ցեստոյ, մեր քրիստոնեայ հայրենակիցներն ալ դեռ զիրար «միսիւ Արթին, Մատամ Գաթինա, Պարոն Յակոբ, Տիկին Վարդուհի, Մոսիէօ Քոհէն ...» կոչելէն չեն հրաժարիր:

Այս երկրին մէջ «մոսիէօ», «մատամ» չկայ: Հոս կան Պայ եւ Պայան: Մենք պէտք ու համբը նետեցինք օտար լեզուի հետ կապ ունենալուն համար: Մոսիէօն եւ մատամը սանցմէ աւելի՞ մօտ են մեզի:

Ամէն անգամ որ կը տեսնեմ մեր քրիստոնեայ հայրենակիցներուն զիրար «միսիւ եւ մատամ» կոչելը, մեծ ճիգ մը կ'ընեմ անոնց հայրենասիրութեան վրայ չկասկածելու համար:

Այստեղ Մոսիէօ չկայ, Մատամ չըկայ, եւ չի կրնար ըլլալ:

ՄԱՄՈՒԼ

Մեր փառքերը

«Յուսաբեր»ի խմբագրականը Արարատի տարեդարձին առթիւ (19 սեպտեմբեր).

— «Ազգերը փառքերով կ'ապրին, փառքերով կը մեծնան եւ փառքերու վրայ կը խարսխեն իրենց կեանքի հիմերը:

Մեր անձնուէրները այս փառքերէն մէկը կերտեցին Արարատի կատարին՝ այսօր, վաղը եւ յաւիտենապէս աշխարհին յիշեցնելու համար Լէօնարտօ տը Վինչիի այն իմաստուն խօսքը թէ՝ «Ով անգամ մը գիտցաւ մեռնիլ, ան յիւնին գիտցաւ ապրիլ»:

Տակաւին քանի մը օր առաջ տօնեցինք մեր պաշտելի Լեռնաշխարհի՝ հերոսական Սուէտիոյ յաղթական ապստամբութեան 20ամեակը:

Եւ ահա այսօր, նոյնքան մեծ հպարտանքով եւ ուրախութեամբ մենք կը տօնենք Արարատի դիւցազնական գօտեմարտի 17ամեակը:

Դիւթիչ գրիչ մը, Ֆրանց Վերֆել, երէկ Սուէտիոյ մեր փառքը պանծացուց համայն աշխարհի առջեւ եւ զայն դարձուց բովանդակ մարդկութեան սեփականութիւնը՝ տագնապի մատնելով յաւիտենական ջարդարարը:

Կասկած չունինք, որ վաղը այլ գրիչ մը— նոյնքան հզօր ու հնչեղ —պիտի տաղերգէ ի լուր աշխարհի Արարատի փառքը՝ վերստին խուճապի մատնելով ի ծնէ բռնեներին:

Ու պիտի գայ օրը, երբ դրուագ առ դրուագ պիտի դիզուի իրաւատենչ աշխարհի առջեւ մեր հերոսական մարտնչումներու պատմութիւնը՝ ի խնդիր մեր ազատութեան, մեր յարատեւումի եւ մեր լոյս ու փառաւոր ապագայի:

Ո՛չ, չենք չափազանցեր մեր ըմբռնումը մեր փոքր ցեղի հոգեկան մեծութեան եւ անոր մղած դիւցազնական պայքարներու մասին. ընդհակառակն աւելի համեստ ենք՝ քան որ պիտի ըլլայինք, եւ աւելի զուսպ մեր գնահատումներու մէջ՝ քան որ կարող էինք ըլլալ: Մենք երբեք չտեսանք ու երբեք պիտի չտեսնէինք մեծութիւնը այն ահեղ գօտեմարտին, որ բուռ մը մեր ժողովուրդէն 40 յուսահատական օրեր մղեց Մուսա Լերան լերկ կատարներուն վրայ: Զայն օտա՛րը տեսաւ եւ օտա՛րը փառաւորեց իր գրչով՝ համայնին հոգեկան հայեացքը դարձնելով դէպի այն լեռները, ուր ցեղին ընտիրները մեր վերջին յիսնամեակի դիւցազնական պատմութիւնը կերտեցին: Ոչի՛նչ է արժէքը այն տիղմին, զոր ստրուկ Հայը — ինկա՛ծ ու փախուկը — ամէն օր կը թափէ ցեղի ազնուազարմ հերոսներու անթաղ նշխարներու եւ անոնց կերտած անմեռ փառքերու վրայ: Ստրուկը օր մը կա՛մ պիտի վերածնի ու դառնայ ազատ եւ կամ պիտի մեռնի անդառնալի մահով. տիղմը պիտի անհետի ու պիտի մնան փառքերը միայն՝ իբրեւ ներշնչումի աղբիւր հայ եւ ամենազգի վերֆէլներու համար: Ինչ որ ցեղը տուաւ իր անհեղ պատմութեան վերջին յիսնամեակին, իրմէ դարերն իսկ անկարող են խլել:

Արարատն կայ այսօր, պիտի մնայ վաղը եւ պիտի ապրի յաւերժապէս: Ոչ իբրեւ վկայ մեր անցեալ փառքի, այլ իբրեւ ազդարար մեր *գալիք* փառքերու: «Զէյթունցիք եթէ երբեք գիտնային թուրք կեդրոնական կառավարութեան դժոխային որոշումը,— կը գրէ հեզ պատուելի մը, *ողջամիտնե-րէ՛ն*, մինչեւ Այգիեան Եղեռը — պիտի նախընտրէին անշուշտ տեղւոյն վրայ դիմադրել մինչեւ վերջը եւ մեռնիլ հերոսաբար» (Վեր. Տ. Անդրէասեան, «Զէյթունի տարագրութիւնը եւ Սուէտիոյ ապստամբութիւնը», 1935, էջ 21): «Հերոսաբար մեռնելու» այս փրկարար ուխտը դէպ առ դէպ Արարատներու կատարներէն պիտի փոխանցուի ցեղի բոլոր զաւակներուն եւ անո՛վ Արարատի այս հերոսական ոգին զինուի բովանդակ ժողովուրդը՝ օր մը մեր Երազներուն Երազը՝ Հայոց աշխարհի ազատութեան ցնծատօնը տօնելու համար:

Ոյժ է իրաւունքը այն պարագային միայն, երբ այդ իրաւունքը առատօրէն շաղախուած է ցեղի ընտիրներու նուիրական արիւնով:

Պիտի ապրինք, պիտի յաղթենք ու փառքերով պիտի օծենք մեր արի ցեղի արի ճակատը ոչ անոր համար՝ որ ստորնաբար ճծնիլ գիտենք, այլ անոր համար՝ որ Արարատներու կատարներուն հերոսաբար մեռնիլ գիտենք»:

Թուրքիոյ պատրաստութիւնները

Տեղական թերթ մը լաւատեղեակ աղբիւրէ կ'իմանայ թէ Թուրքիա կատարեալ զօրաշարժի մը ենթարկած է իր բանակը, որպէսզի յանկարծակիի չգայ, եթէ Միջերկրականի ներկայ վիճակը տակնուվրայ ըլլայ: Միւս կողմէ, Աթաթիւրք աւելի քան երբեք սերտ յարաբերութիւններ կը վարէ Սթալինի հետ: Երբ որ եւ է շարժում տեղի կ'ունենայ Ճիպրալթարի, Ցանիականի, Փորթ Սայիտի կամ Տարտանէլի մէջ, անմիջապէս մէջտեղ կ'ելլէ նեղուցներու խնդիրը: Իտալական եւ անգլիական տորմիղներուն համախմբումը Միջերկրականի մէջ՝ լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ Թուրքիոյ, որ վճռած է պատրաստ գտնուիլ ամէն պատահականութեան հանդէպ:

[...]նոցար, Հոփմանի Հէֆնարթները, [...]լաֆէ, Սոտանչինի Տօնավաճառը, Թերեւս ալ Անտոն Մայիլեանի Սաֆոն:

Օփերային տնօրէնը կ'աշխատի բարձրացնել գեղարուեստական խումբին որակը՝ հրաւիրելով նոր ուժեր: Նոր ուժեր պիտի առնուին նաեւ նուագախումբին կազմին մէջ, աւելցնելով թիւը: Երգչախումբին մէջ պիտի մտցուին ծանօթ արուեստագէտներ, ժամանակաւորապէս տեղ պիտի տրուի տեղական ուժերու:

Օփերան իր ներկայացումներէն զատ, Ձայնասփիւռի վարչութեան հետ միասնաբար պիտի կազմակերպէ շարք մը սէնֆոնիք համերգներ:

Այս տարի պետական Օփերային համար իբրեւ գլխաւոր վարիչ հրաւիրուած է Մոսկուայի Երաժշտանոցին փրոֆէսօրներէն Սարաջեան, որ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէ:

Պետական Օփերան առանձնացած է նաեւ Քանաքեռի, Արհեստական Զրդախէժի գործարաններուն եւ Լենինականի զօրանոցին երաժշտական սպասարկութիւնը:

** Հոկտեմբեր 1ին, պետ. առաջին թատրոնը վերսկսաւ իր ներկայացումները բեմադրելով Գ. Սունդուկեանի «Պէպօ»ն:

Այս տարի թատրոնը պիտի տայ 200 ներկայացում, որոնց մէկ մասը Արհեստական Զղախէժի գործարանին եւ այլ աշխատաւորական հիմնարկութեանց մէջ:

Նոր խաղացանկին մէջ պիտի կրկնուին անցեալ տարուան լաւագոյն թատերախաղերը, ինչպէս Հրաշքի ձուլուածք, Շահնամէ, Խաթաբալա, Ամպրոպ, Եգոր Բուլըչով, Ֆիկարոյի ամուսնութիւնը, Ուրիշի երախան: Թերեւս բեմադրուին նաեւ Ալեքսանդր Կորնիչուկի Պլատոն Կրեչետ, Շէքսփիրի Արքայ Լիր եւ այլ թատերախաղեր:

Զօրացուած է նաեւ թատրոնին նուագախումբը:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Պուլկար դեսպան Թոշեֆ, որուն հետ լաւ յարաբերութիւն կը մշակէին նախարարները, կը պաշտպանէր այն տեսակէտը թէ անկողմնակալութիւն կ'ըլլար Պուլկարիոյ պատերազմի մասնակցելը, որքան ատեն որ ելքի մասին յստակ բան մը չերեւէր:

Գերմանացիները համակերպած էին որ Թուրքիա չէզոքութիւն պահէ այնքան ատեն որ իր զօրաշարժը ամբողջովին վերջանայ եւ կարելի եղածին չափ ուշ մտնէ պատերազմի: Բայց Մառնի պարտութենէն ետք ստիպուած ըլլալով յարձակողականէ պաշտպանողականի անցնիլ եւ ետ քաշուելու, մինչ ռուսական բանակները արեւելեան Փրուսիոյ մէջ յաղթական կը յառաջանային, սկսան պնդել որ Թուրքիա պատերազմի մտնէ, զբաղեցնելու համար ռուսական բանակի կարեւոր մէկ մասը Կովկասի մէջ եւ անգլիական բանակին որոշ մէկ մասը Եգիպտոսի մէջ:

Գերման դեսպանին դիտումները ախոյեանական կը դառնային, մինչ զօրաշարժը վերջացած էր եւ ամէն ինչ պատրաստ: Գրեթէ ամէն օր զօրաշարժեր կը կատարուէին Պոլսոյ եւ Սկիւտարի շրջակաները:

Որոշապէս կ'երեւէր թէ ինչ յաջող արդիւնք կուտային Ենվէր փաշայի ձեռք առած միջոցները բանակի եւ նաւատորմի վերակազմութեան համար: Գերմանները նկատելով այս արդիւնքը, կ'ըսէին թէ այսքան լաւ կազմակերպուած զինական ույժ ունենալէ ետք Թուրքերը չէին կրնար հանդարտ դիտողներ ըլլալ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ ձախորդութիւններուն:

×

Այդ ատենները Պոլսոյ մէջ զրոյց կը շրջէր թէ Ենվէր փաշա կը պնդէր Գերմաններուն հետ դաշնակցիլ եւ պատերազմ յայտարարել, մինչ ես չեմ ուզեր եղեր որ մեր չէզոքութիւնը խախտի: Այս վէճը այնքան սուր հանգամանք առած է եղեր որ Ենվէր փաշա նախարարական խորհուրդին առջեւ զէնքով սպառնացեր է եւ ես զէնքը կանխելով վիրաւորեր եմ զայն ոտքէն: Ամէնէն զարմանալին այն է որ այս առասպելը մտած է նաեւ Մորկընթօյի յիշատակներուն մէջ: Պիտի ուզէի գիտնալ թէ արդեօք այդ քաջարոծ դեսպանը, որ իր անձնական գիտողութիւնները շատախօսութիւններու վրայ կը հիմնէ, չպիտի կարծէր թէ վերի տեղեկութիւնները կարդալէ յետոյ լրջութիւնը յանձն առնէ իր յիշատակները անգամ մըն ալ կարդալու: Պարտք կը համարեմ յայտնել իրեն որ, ոչ սուլթան Համիտի միապետական իշխանութիւնը տապալելու յեղափոխական աշխատանքի ատեն, ոչ ալ երբ նախարար, Ենվէր, Թալէաթ եւ ընկերներս իրարու զէնք քաշած չենք եւ մաքէ իսկ անցուցած չենք վիրաւորական խօսք ըսել: Մենք անանգմէ չենք, — ինչպէս կը կարծէ Մորկընթօ եւ ուրիշներն ալ հաւատացնել կ'ուզէ, — որոնք մութ եւ սուրին տարբերէ առած են, այլ մեզմէ մէկ քանին զինուորական վարժարանը աւարտած են, շատերը թրքական ու եւրոպական համալսարանները աւարտած են եւ Թալէաթ որ երբեք նամակատուն ցրուիչ եղած չէ, ինչպէս դեսպանը կը պնդէ, նախնական ուսումը առնելէ յետոյ լրած է Սելանիկի իրաւագիտական վարժարանի դասախօսութիւնները: Հետեւաբար անիրաւ է մեզ մեղադրել «ախաչներու կենցաղով»:

×

Իրաւ ալ կարելի չէր այլ եւս յետաձգել Թուրքիոյ պատերազմի մտնելը պատրաստ չըլլալու պատրուակին տակ: Ասոր վրայ մէջտեղ դրուեցաւ դրամական հարցը: Առժամեայ օրէնքով առանձնաշնորհներու վերնալը անմիջական օգուտ մը չէր բերեր, որովհետեւ մաքսային եկամուտը քառորդի իջած էր եւ տասանորդի եկամուտը ամբողջութեամբ յատկացուած էր բանակին:

Ֆրանսայէն ստացուած փոխառութեան առաջին մասնավճարը դժուարութեամբ կը գոցէր պետական ծախքը մինչեւ տարեգլուխ, հետեւաբար առաջարկուեցաւ Գերմաններուն լուծել նաեւ ելմտական հարցը:

Օգոստոս 11ին ֆոն Վանկէնհայմ Թարապիոյ դեսպանատան մէջ ճաշի հրաւիրած էր Ճեմալ փաշան. հոն կը գտնուէին նաեւ մեծ եպարքոսը, Թալէաթը, Խալիլը եւ Ենվէրը: Ճաշէ վերջ Վանկէնհայմ իր աշխատութեան սենեակը հրաւիրելով տխուր դէմքով մը կը յայտարարէ թէ՝ Գերմանիա ընդունած է Թուրքիոյ առաջարկած ելմտական պայմանները: Եւ այնպէս մը կը նայի Ճեմալ փաշայի որ կարծես ըսել կ'ուզէր — «այնպէս չէ՞, այլ եւս նոր նոր պայմաններ չպիտի հանէք»:

Այն կարծիքը թէ այդ օրը դեսպանատան մէջ դաշնագիր մը ստորագրուած է եւն. «բոլորովին սխալ է»: Ինչպէս անդին նկարագրուած է, դաշնագիրը ստորագրուած էր եւրոպական պատերազմի ծագած պահուն: Այդ օրը առիթ չկար արդէն այդ բանին վրայ խօսելու»:

Յաջորդ օրը նախարարական մասնախումբը (էնճիւմէն Վիւքէլա) կը քննէ ընդհ. կացութիւնը:

Ա.— Իսկոյն պատերազմի մտնել.

Բ.— Գերման մեծ բանակատեղին դրկել Խալիլ պէյը, Հագգը պէյի հետ համոզելու համար զանոնք որ Թուրքիա վեց ամիս եւս պէտք է չէզոք մնայ:

Այս վերջինը Խալիլ պէյի պաշտպանած տեսակէտն էր, մինչ միւս նախարարները առաջին կարծիքէն էին: Այդ օրը առաջին անգամ էր որ մեծ եպարքոսը երկմիտ դէմք մը ցոյց կուտար:

Այդ պահուն Ենվէր փաշա տեղեկացուց թէ ծովակալ Սուշոնի գլխաւորականօրէն դիտած շատ իրաւացի եւ յաճախակի դիմումներուն դէմ չի կրնար կենալ այլ եւս՝ «Կէօպէն»ի եւ «Պրէսլաու»ի Սեւ ծով ելլելու մասին: Բայց առանց Սեւ ծով ելլելու միւս թրքական նաւերուն հետ՝ պատճառ պիտի ըլլար Թուրքիոյ պատերազմի մտնելուն, նախ անոր համար որ Համաձայնականները թրքական նաւ չեն համարեր այդ երկու նաւերը, որովհետեւ յայտարարած էին որ եթէ Նեղուցներէն դուրս ելլեն, նոյն իսկ առանց դրօշի եւ թուրք նաւազներով, դարձեալ թշնամի պիտի նկատուէին: Հետեւապէս որոշ էր նոյն իսկ որ ռուսական նաւատորմը իսկոյն պիտի յարձակէր երկու նաւերուն վրայ եթէ նեղ կացութեան մը մէջ գտնէր զանոնք: Եթէ այս կամ այն նկատումով չյարձակէր իսկ, ծովակալ Սուշոնը պիտի ըլլար այս անգամ առիթ տուողը պատերազմի, որովհետեւ ջերմօրէն կը փափաքէր Թուրքիոյ պատերազմի մտնելը, ինքնիրմէ յարձակելով ռուսական նաւատորմին կամ նաւահանգիստներուն վրայ:

(Շար.)

նուազն երեք շաբաթ կը տեւէ Եւրոպայէն Եթովպիա: Այնուհետեւ ճամբոր — դութիւնը պէտք է կատարել կարաւանով: Ենթադրելով որ ամէն բան լաւ ընթանայ եւ քննիչները կարենան անմիջապէս ճամբայ ելլել, մինչեւ Ատովա ճամբորդութիւնը պիտի տեւէ առնուազն եօթ շաբաթ...

Արտակարգ խուճապում Եթովպիոյ մէջ

Հապէշիստանի մայրաքաղաքին մէջ կը կարծեն թէ պատերազմը այլեւս շաբաթներու, նոյնիսկ օրերու խնդիր է: Շատեր կը կարծեն թէ իտալական արշաւանքը պիտի կատարուի Հոկտեմբեր 10էն առաջ: Անսովոր գործունէութիւն մը կը տիրէ առեւտրականներուն մէջ, որոնք կը ջանան արագօրէն հաւաքել իրենց ապրանքները եւ մեծապէս կ'իջեցնեն գիները: Շոգեկառքի կայարանները պաշարուած են բառին բուն նշանակութեամբ, տոմսակ եւ տեղ ճարելու համար: Կարաւաններու բոլոր բանուկ ճամբաները պաշարուած են:

*** Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կ'ըսեն թէ զօրաշարժի որոշումը տրուած է միայն պաշտպանողական նպատակով: Եթովպիա չպիտի ընէ որեւէ բան, անմիջապէս թշնամութեան սկսելու համար:

«Մասքալ»ի մեծ տօնը, որ նուիրուած է անձրեւներու դադարման, տեւեց ամբողջ գիշերը՝ ուրբաթէն շաբաթ: Մայրաքաղաքին բնակիչները մինչեւ առտու պարեցին խարոյկներու լոյսին տակ: Որ եւ է դէպք չպատահեցաւ: Կայսրը սեղան մը սարքել տուաւ որ տեւեց հինգ ժամ: Հարիւրաւոր արջառներ մորթուեցան, խնջոյք մը տալու համար պալատին շուրջը հաւաքուած զինուորներուն: Անձրեւները սեպտեմբեր 27էն վերջն ալ շարունակուեցան, ինչ որ բացառիկ է այսեղանակին համար: Այդ անձրեւները թէեւ վնասակար են հունձքերուն համար, բայց կ'ուշացնեն զինուորական գործողութիւնները, եւ ատոր համար ալ բարենշան կը համրուին: Ժողովուրդը կ'ըսէ.— «Աստուած Եթովպիացիներուն հետ է»:

Մեմէլի ընտրութիւնները

Մէմէլի (Լիթուանիա) երեսփոխանական ընտրութիւնները վերջացան երկուշաբթի օր, առանց արտակարգ դէպքերու: Կ'ըսուի թէ քուէարկուներուն 90 առ հարիւրը մասնակցած է. իսկ ուրիշներ կը պնդեն թէ ընտրութիւնը կատարեալ ձախողանքի մը յանգած է: Վերջնական արդիւնքը կարելի չէ ճշդել մինչեւ հինգշաբթի: Գերմանական մամուլը կը շարունակէ անխնայ ձաղկել լիթուանական կառավարութիւնը, պնդելով թէ աճարեկումներ եւ խարդախութիւններ գործուած են, ընտրութեանց առեն: Այս առթիւ ծանր մեղադրանքներ կ'ուղղուին նաեւ երաշխաւոր պետութեանց դէմ:

Ընտրութեանց առթիւ, ռազմափորձեր կատարուեցան Քէօնիկսպէրկի մէջ (Գերմանիա): Երկու զինուորական օդանաւեր ջախջախուելով, 7 հոգի մեռան:

Հունգարիա եւ Գերմանիա

Հունգարիոյ վարչապետը երկուշաբթի օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Հիթլէրի մտերիմ խորհրդականին՝ Ռիպպէնթրոփի հետ եւ քարոզութեանց նախարարին՝ Տօքթ. Կէօպէլսի հետ: Կրկին տեսակցեցաւ նաեւ Հիթլէրի եւ արտաքին նախարարին հետ: Քաղաքական շրջանակներու մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն այս տեսակցութեանց ելքին:

Կը հաստատուի թէ Հունգարիոյ վարչապետը մօտերս Հռոմ պիտի երթայ, լրացնելու համար իր առաքելութիւնը:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ անգլիական զօրախումբ մը ծուղակն իյնալով, երկու սպաներ եւ 25 զինուորներ սպաննուեցան: Ուրիշ հեռագիր մը 150 կը հաշուէ զոհերուն թիւը:

ՌՈՒՄԱՆԱՑԻ ՎԱՐԺՈՒՀԻ ՄԸ, Տիկին Մարիա Ֆարքաշու, տնօրէն Պուքրէշի Արհեստից վարժարանին, սպաննուած գտնուեցաւ շոգեկառքի գծին վրայ, Աւստրիոյ մէջ: Տիկինը Պուքրէշի ճէպընթացը նստած էր, Փարիզ գալու համար: Մարմինը վակոնէն դուրս նետուած է կիրակի կէս գիշերին: Կը փնտռուի ուղեւոր մը որ կ'ընկերանար տիկնոջ եւ որ թռցուցած է անոր 6000 ֆրանքը:

Հ. Յ. Դ. Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները ընդհ. ժողովի վաղը հինգշ. երեկոյ ժամը ճիշտ 8.30ին Gobelinsի սրճարանը, 32, Ave. Gobelins: Կարեւոր օրակարգ:

ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Աքճիւ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին 17 Րիւ Ամբէր, Քաշան:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5ԻՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
Salle Ingénieurs Civilsի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
19, Rue Blanche. Métro Trinité.
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ **Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ** ԵՒ **Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ**
Կ'արտասանեն Տիկ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ — ընկ. Յ. ՈՒԶՈՒՆՆԵԱՆ
եւ ՌՈՒԲԷՆ ՍՏԵՓԱՆ (ֆրանսերէն)
Կ'երգէ Պ. Ա. ՔԻԶԻՃԵԱՆ
ԿԸ ՆՈՒԱԳԷ «ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ»Ի ՃԱԶԸ
ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ, ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

ԼԻՕՆԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12ԻՆ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ
ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԵՒ ԵՆԹ.ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ
մասնակցի Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ
տեղի կ'ունենայ ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԸՆԴՍՐՁԱԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
(46, Chemin des Chartreux)
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **Հ. ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ**
Կը բանախօսէ նաեւ Albert LUCCHINI Conseiller Gén. des B. du R.
ԿԷՍ ԳԻՇԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ
Գեղարուեստական ճոխ եւ խնամուած բաժին:
Պիտի երգեն Օր.ներ՝ Արաքսի Սահակեան, Մ. Մարտիրոսեան եւ Պ. Հ. Համբարձումեան, Կ'արտասանեն ընկերներ՝ Գ. Քէնտիրեան, Կ. Թիւթէլեան, Յ. Ալիքսանեան եւ Պ. Կ. Փոլատեան,
կը նուագէ Ջ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը:
Պիտի նուագէ, երգէ ու պարէ 10 հոգինոց ռուսական ընտիր խումբ մը:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Salle d'Horticultureի մէջ
84, Rue de Grenelle. Métro: Bac
12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ, ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ
ՎԱՅ, ՎԱԿՈՆԻՆ ՄԷՋԻՆԸ...
ԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
Ս. ԲԱՐԻԿԵԱՆԻ տասը հոգինոց ընտիր օրքեսթրը-ճազով
ԾՐՈՒԽԱՆ ԹԱԳՈՒՀԻ... ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ... ՏՈՂԱՆՑՔ... FARANDOLE!
Ո՛չ վիճակահանութիւն, ո՛չ աճուրդ այլ ՔՕԹԻՅԼՕՆ եւ ՔԷՅՖ... ՔԷՅՖ... ՔԷՅՖ...
Մուտքի գինը խիստ ժողովրդական՝ **7.50 ՖՐԱՆՔ:**

ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Պորտոյի «Արարատ» Միութեան դպրոցի համար կ'ուզուի վարժուհի մը:
Պայմաններու համար դիմել.— Tachdjian Haygouni. Cité Testane N. 2, Cenon (Gironde).

ԱՃՈՒՐԴՈՎ ՎԱՃԱՌՈՒՄ

Դատական վճռագրով. փարիզ 21-23 թիւ Rue Saulnier (9րդ թաղամաս. Rue Lafayetteի կից), նպարեղէնի եւ խմիչքի «ֆօն տը քօմէրս» մը պիտի ծախուի, շատ նպաստաւոր պայմաններով եւ նոտարութեան միջոցաւ, այսօր չորեքշաբթի, 2 Հոկտեմբեր կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին:

Դիմել անմիջապէս ստանալու համար հարկ եղած տեղեկութիւնները եւ մանրամասնութիւնները՝
66, Rue des Petits-Champs, Paris (Avenue de l'Opéra).
ETUDE DU MAITRE
JEAN MOROT, Notaire
եւ կամ
ԻՐԱՒԱԳԷՏ Վ. ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ
44, Rue Lafayette, Paris (10).
Tél. Provence 78-38.
Ամէն օր 10էն 12 եւ 5էն 7:

ԾԱԽՈՒ Է

ԿՕՇԿԱԿԱՐԻ խանութ մը հիւանդութեան պատճառով: Կայ եւ բնակարան եւ սենեակ մը: Տարեկան վարձք՝ 2400 ֆրանք ... միասին: Ծախու գին՝ 4000 ֆրանք:
Դիմել՝ 19, Rue Barrault. Paris (13):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սէն Թ'էթիէնէն Տէր եւ Տիկին Վարդան Խրիմեան ընկեր Գեղեցիկ Յովհաննէսեանի վաղահաս մահուան առթիւ իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն իր մայրիկին, ազգականներուն, տիկնոջ, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրուիչ Գ. ԱՒԵՏԻՍԷՆ:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի Հայ Երաժշտ. Միութիւնը յառաջիկայ ձմրան՝ ձեռնարկ... է իր տարեկան մեծ համերգին, ... կավարութեամբ Պ. Վ. Սարգս...

Բոլոր անոնք որ կը փափաքին Միութեան անդամագրուիլ՝ մասնակցիլ համերգին, այժմէն ... դիմեն 101, Րիւ Սէն Ժաք Պ. Գ. ... լաքեանի եւ կամ ամէն կիրակի ... տօյի Ս. Թարգմանչաց եկեղեցին ... մը 10էն 12:

Վարչութիւն

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Նոյն ծրարին մէջ կար նաեւ Առաքել աղայի մէկ նամակը, որով կ'իմացընէր մեզի Մուսավայի Անգղիական հիւպատոսարանէն մեր վերադարձը իմացընելու համար Թէքլէ Կորկիսին նամակ խրկուիլը, եւ Թէկրիի իշխանէն ալ մեզի ճամբայ տալու համար հաճութիւն ընդունիլը:

Այս ուրախաբեր լուրերուն վրայ աճապարեցինք մենք ալ մեր կողմէն աղերսագիր մը խրկել Թէքլէ Կորկիսին որ հրաման տայ մեզի երկիրը դառնալու: Այս նամակը Հիւպատոսին գրութիւնն ընդունելէն քանի մը օր յետոյ ձեռքը հասնելով, ակամայ կամօք կը ստիպուի հրաման տալու, եւ յատուկ մէկու մը հետ պատասխան ալ կը գրէ. իւր ըրած ամալդութեանցը համար ալ ներողութիւն կը խնդրէ բերնով, եւ կ'աղաչէ եւս որ Թէկրիի իշխանին քով գացած ատեն նիս իւր եւ անոր մէջտեղ միջնորդ ըլլալով հաշտութիւն ձգենք, ըստ որում գժտութիւն ինկած էր մէջերնին: Ահաւասիկ նամակին պատճէնը.—

«Եւթովպիոյ Թէքլէ Կորկիս թագաւորը սոյն նամակը կ'ուղարկէ առ Ապունա Իսահակ եւ առ Ապունա Տիմոթէոս: Ի՞նչպէս էք, շատ լա՞ւ էք: Առաջ ճամբայ չըլլալով սպասեցիք: Հիմա ձեր թագաւորէն նամակ եկաւ մեզի. գացէք երկիրնիդ: Երկուքնուդ համար Տէճաջ Էնինէէն երկու ջորի ընդունեցէք. ինչ որ ունիք՝ առէք հետերնիդ տարէք ձեր երկիրը: Ձեր վերադարձը տխրեցուց ու լացուց մեզի»:

Բնագրին մէջ իւր առիծադրոշմ կնիքը կ'երեւի, որու բոլորտիքը գրըուած է «Եւթովպիոյ Թէքլէ Կորկիս Թագաւոր»:

Որուն օրինակ նէ հոս դրածնիս:

Սոյն հրամանը ընդունելնէս 15 օրի չափ ետքը Տէճաջ Էնինէ իշխանին եղբայրը երկու ջորի խրկեց, եւ նոյն օրը՝ որ էր Ապրիլ 16, աւագ չորեքշաբթի պատրաստուեցանք ճամբայ ելնելու: Բեռներու մասին մեր քով բաց ի եկեղեցական զգեստներէն ու անօթներէն ուրիշ բան չթողուցինք. պարապ սնտուկները եւ ուրիշ մեզի անպէտ եղող ծանրութիւնները, որոնց մէջ կար թէյի ամաններու սնտուկ մը, նամակը բերող մարդուն հետ թագաւորին խրկեցինք:

Մեր մեկնելու ձայնը՝ եղած գիւղերնիս մէջ լսուելով, բոլոր ժողովուրդն եկան լեցուեցան մեր բոլորտիքը, որոնք արդարեւ վերջին ժամանակները իբրեւ իրենց հոգեւոր հովիւն եւ խնամատարն ընդունած էին զմեզ, կ'անարգէին նոր գալիք Ապունան եպիսկոպոսը, կ'անիծէին եւ զթագաւորը մեզի ճամբելուն համար:

Բոլոր այս բաղմութիւնը, հազարէն աւելի անձինք, նոյնպէս եւ Տէճաջ Էնինէի եղբայրը 400 զօրքով փառաւոր հանդէսով ուղեկից եղան մեզ մէկ օրուան ճամբու մօտ:

Թէպէտեւ թագաւորը Վոկրայի ճամբով հրամայած էր որ տանին մեզի թէ դիւրութեան եւ թէ կարճ ըլլալուն համար, այսու ամենայնիւ այն կողմերուն ապստամբութիւն տիրած ըլլալով՝ ժողովուրդն ալ չուզեց որ անկէց երթանք, ու ստիպուեցանք Ակօյի ամենադժուարին ճամբով գնալ, որ էր Թէքլէ Կորկիսին բուն երկիրը:

Ելնելու ժամանակնիս Թէքլէ Կորկիս ըստ սովորութեան՝ մեր ճամբու պաշարը որոշեց որ ամէն պատահած գիւղերէն ընդունինք. կոտած քօչ մը, գառ մը, բդուղ մը արդար իւղ եւ բդուղ մը մեղր. վեց աման կերակուր, ութսուն հաց եւ երեք ճառայ կորեկօղի եւ ջորիներուն կեր: Այսչափ պաշար թէպէտ ծանր էր գիւղացւոց, եւ մեզի ալ՝ որ տասը հոգւոյ չափ կայինք, բաւականէն աւելի էր, բայց թագաւորին այսպէս հրաման տալը երկու նպատակ ունէր. նախ իմացընել կ'ուզէ գիւղացւոց՝ ճանապարհորդաց պատուաւոր անձինք եւ թագաւորի կողմէ եկած ըլլալնին. երկրորդ՝ գիտնալով անոնց բնաւորութիւնը, չափազանց պահանջմունք կ'ընէ, որպէսզի որոշուած պաշարէն գոնէ կէսը տան:

Աւելորդ կը համարիմ հոս այս վերադարձի ճամբորդութեան մէջ, իւրաքանչիւր գիւղ հասնելնուս պաշար ընդունելու կողմէ քաշած տարօրինակ նեղութիւնները մանրամասնաբար յիշատակել, այլ ընդհանուր տեսութեամբ մը բաւականանամք:

Նախ Պելեսայէն մինչեւ Թէկրի եկած ճամբանիս, որ հազիւ 10 օր կը տեւէ, մենք 42 աւուր մէջ առինք, ըստ որում օրը հազիւ թէ շատ շատ 3 ժամ կը քալէինք. եւ մեր առաջնորդները շատ անգամ իրենց գիւղերութեանը համար ուղիղ ճանապարհէն կը խոտորէին, եւ մօտ գիւղ մը մեզի կը յանձնէին, որով գիւղացիները կոռելու եւ չընդունելու իրաւունք կ'ունենային:

Ասանկ խոտորնակ ճանապարհներէ երթալով եւ բարձր լեռներ հետիոտս ելնելով իջնելով աւելի ժուռ կուգայինք՝ քան թէ ճամբայ կ'առնէինք, համարէ թէ Իսրայէլացւոց անապատները պտըտելու նման մենք ալ կը պտըտէինք, եւ խօսք չէինք կրնար հասկցընել անոնց, եւ իրենք ալ հասկնալ չէին ուզեր:

Ճանապարհորդութիւննիս այս կերպով էր. նախ Պելեսայէն ելնելնուս՝ Տէճաջ Էնինէի եղբայրը մեզմէ բաժնուելով ետ դառնալուն 200ի մօտ զօրք տուաւ մեզ ընկերանալու. բայց որովհետեւ սանց բազմութիւնը աւելի մեծ ծանրութիւն եւ զրկողութիւն կ'ըլլար խեղճ գիւղացւոց, որով մեզի ալ ... նասնին կը հասնէր, քանի մը գիւղ գանոնք ետ դարձնելով ... ցինք որ գիւղերուն ալաքաներ... վրայ յանձնարարութիւն ըլլայ:

Ուստի անկէց յետոյ գիւղ մը ... նելնուս՝ առջի գիւղին ալ... կողմէն մէկը հետերնիս գալով, ... հասած գիւղի ալաքային եւ ժող... դոց առջեւ բարձր ձայնով կը յ... նէր թագաւորին հրամանը, եւ ... պաշարնին մէկիկ մէկիկ յիշելով ... գաւորին անուանը երդում ալ կ... ճշմարիտ ըլլալնուն վրայ ու կը ... նայր ետ:

(*) Ալաքա կը կոչուի հոգեւոր ... ծոց տեսչութեան գլխաւորը. ... Ալաքաները կարգացող դպիր... մէջէն կ'ընտրուին իրենց ... խպտի եպիսկոպոսին, կամ ... (ծայրագոյն վարդապետին) ձեռ... Ասոնց մէջ ալ աստիճանի կարգ... զինուորականաց կարգերուն նման: (Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme. PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 3 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ JEUDI 3 Octobre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2925

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉ ԳԱՂՏՆԻՔ Է ԱՅՍ...

Ամիսներ գլորեցան, մինչեւ որ Երեւանը բարեհաճեցաւ լիա-գոր մը նշանակել, Ներգաղթի համար:

Ամիսներ ալ սահեցան, մինչեւ որ այդ ներկայացուցիչը Փարիզ հասաւ:

Արդէն կը լրանայ երկու ամիս Պ. Շահվէրդեանի ժամանու-մէն ի վեր:

Առաջին օրէն լուռ, ան զոհացաւ պաշտօնական զեկոյցով մը, որ բացառիկ էր իր չոր ու ցամաք եւ անլի բովանդակութեամբ:

Այդ զեկոյցին վրայ եւս ամիս մըն է որ կը սահի, եւ չենք գի-տեր թէ Երեւանի լիազօրը ձեռնարկա՞ծ է որ եւէ աշխատանքի, օր-առաջ կազմելու համար գոնէ նախնական ցանկերը:

Այս առթիւ, տարօրինակ երեւոյթ մը եւս.— Լիազօրը Հա-յաստանէն կուգայ, եւ պարտք չսեպեց գոնէ մէկ անգամ հրապա-րակ իջնել, ներկայանալու համար երկրին կացութիւնը:

Ի՞նչ խորախորհուրդ քաղաքագիտութիւն է որ թոյլ չի տար նոյն իսկ «գրոյց անելու», երկրի չարն ու բարին պատմելու:

Աշխարհը Արովեան փողոցէն գիտելէ յետոյ, կ'ուզեն Հօկի գրասենեակէ՞ն արտածել իրենց գիտելիքները:

Եկողը կառավարական պաշտօնեայ մըն է, եւ տարրական տրամաբանութիւնը կը պահանջէր անգամ մը ժողովուրդին ներ-կայանալ, տեղեկութիւններ հաղորդել եւ աւելի բաց խօսիլ իր մտադրութեանց մասին:

Եկողը օտարական իսկ ըլլար, այդպէս պիտի վարուէր, իբրեւ առաջին գործ:

Պաշտօնի ձեռնարկած առե՞ն պիտի խօսի, ման գալով քաղա-քէ քաղաք, ինչպէս բրաւ Յունաստանի մէջ:

Այդ ուրիշ բան է: Եկաւ, հանդստացաւ, եւ առաջին չարթուն, իր պարտականութիւնը պիտի ըլլար հրապարակային զեկուցում մը, եթէ նոյնիսկ ներգաղթի խնդիր չունենայինք:

Որ եւ է Հօկ, Ներգաղթի Յանձնաժողով կամ ուրիշ մարմին չեն կրնար աւելի արժէք ունենալ քան այն բազմութիւնը որ խ-կապէս հայրենիքի կարօտով կ'ապրի:

ՈՉ ԻՍԿ ԲԱՂՁԱՆՔ ՄԸ...

Շատ ալ չենք զարմանար Երեւանի լիազօրին այս տարօրինակ լռութեան, երբ աչքի առջեւ կը բերենք արտասահմանի պաշտօ-նական մարմիններուն ընթացքը:

Անոնք ալ պատասխանատուութեան մեծ բաժին մը ունին, ե-թէ Երեւան այսքան տնավարի ընթացք մը բռնած է Արտասահ-մանի հանդէպ, եթէ հարցերը կը վճռէ իր ուզածին պէս եւ իր ու-զած ժամանակը:

Անոնք են որ տեսակ մը «զօլամ»ի վիճակ են ստեղծեր Արտա-սահմանի համար:

Ահա, օրինակ, Բարեգործականը, որ սկիզբէն իվեր ամէնէն ամուր եւ հնչուն կապերն ունի Երեւանի հետ:

Այդ Միութիւնը իր վերջին ընդհ. ժողովին մէջ պարտակա-նութիւն կը սեպէ «սրտագին խնդակցութիւն յայտնել Խ. Հայաս-տանի վերաշինական նոր եւ հսկայ նուաճումներուն համար եւ շը-նորհակալութիւն՝ կառավարութեան կողմէ Հ. Բ. Ը. Միութեան ընծայուած օժանդակութեան համար»:

Եւ սակայն, ոչ մէկ բաղձանք, յանուն այն ժողովուրդին ո-րուն մէջ կը գործէ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը:

Եթէ Երեւանը շնորհաւորութեան եւ շնորհակալութեան իրա-ւունք ունի, չունի՞ պարտականութիւններ ալ: Հաւատարմութեան կամ «Հայաստանասիրութեան» խախտո՞ւմ կատարուած կ'ըլլայ, եթէ այդ պարտականութիւններն ալ յիշեցնեն, հանդիսաւորա-պէս:

Տակաւին քանի՞ տարի պիտի շարունակուին այս ծիսակատա-րութիւնները, առանց կացութեան համապատասխան բանաձեւե-րու եւ որոշ յանձնառութեանց:

Կը թուի թէ Բարեգործականը ընդհ. ժողով գումարած առեն, միայն Լօզանի ժողովասրահին պատերը եւ Խ. Հայաստանի լու-սանկարները ունէր աչքի առջեւ, իբրեւ աղբիւր ներշնչման:

Եթէ այդպէս չըլլար, մենք պիտի ունենայինք ոչ միայն չարք մը որոշումներ յառաջիկայ գործունէութեան մասին, այլեւ յա-տուկ բանաձեւ մը ներգաղթի կանոնաւորման առթիւ, որ ամէնէն հրատապ հարցն է:

Այդպիսի բանաձեւ մը խառցնելով Բարեգործականի յանձնա-ռութիւնները, միեւնոյն ատեն պիտի յիշեցնէր փոխադարձ իրա-ւունքներ, որոնք սկիզբէն ի վեր պատահական «շնորհ»ներու վե-րածուած են, երկու կողմին յանցանքով:

Անոնք որ տարին տասներկու ամիս «պետականութիւն» կը հո-լովեն, անշուշտ կ'ընդունին թէ աշխարհի բոլոր իշխանութիւնները սահմանուած են աչք ու ականջ լարելու եւ ծառայելու, ոչ թէ տա-նիքը նստած հրամայելու: Որ եւ է իշխանութեան կոչումն է հե-տաքրքրուիլ եւ ընդ առաջ երթալ, եւ ոչ թէ երկինքէն ինկած շը-նորհարաշխի ձեւեր առնել: Մանաւանդ երբ այդ իշխանութիւնը կը կոչուի բանուորա-գիւղացիական, եւ իր կոնակն ունի հզօր խնամակալներ:

Պատահական եւ անորոշ յարաբերութիւններ չեն կրնար օգնել ոչ հայրենիքին, ոչ ալ տարագիր բազմութեանց: Իսկ աւելի քան երբեք ժամանակն է որ Արտասահմանը յստակօրէն եւ հաւաքաբար բանաձեւէ իր պահանջները, անոնց իրականացման ճամբան փնտ-ռել տալով Երեւանի:

Այդ ալ պարտականութիւն մըն է, որ չի կրնար կատարուիլ ստորադասի վիճակին մէջ մնալով, «սպասելով եւ յուսալով»:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ Կ'ՈՒԶԷ ԻՐ ԵՏԵՒԷՆ ՔԱՇԵԼ ՖՐԱՆՍԱՆ, ԳՈՐԾՕՆ ՔԱՅԼԵՐ ԱՌՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Երկու պետութեանց տորմիղները պիտի գործակցի՞ն

Ֆրանսա պիտի պատասխանէ ուրբաթ օր

Օրուան ամէնէն կարեւոր դէպքն է՝ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ կա-տարուած նոր խորհրդակցութիւնը, հապէշական տագնապին առթիւ: Այժմ կարգը անգլիական կառավարութեան եկած է, հարցումներ ուղղելու Ֆրան-սայի: Լոնտոն կ'ուզէ իմանալ թէ Ֆրանսա ի՛նչ եղանակով պիտի գործակցի, եթէ հարկ ըլլայ պատժական տնօրինութեանց դիմել: Աւելի բացորոշ ձեւի մը վերածելով հարցումը, Մեծն Բրիտանիա կ'ուզէ հասկնալ թէ ի՛նչ դիրք պիտի բռնէ ֆրանսական տորմիղը՝ Միջերկրականի մէջ, եթէ Իտալիա թշնամական գործողութիւններ կատարէ անգլիական նաւերու դէմ:

Այս հարցերուն պատասխանը կը սպասուի ուրբաթ օր, երբ կը գումարուի Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդը: Ժողովէն առաջ, Պ. Լավալ տեսակ-ցութիւններ պիտի ունենայ Պ. Իտընի հետ, որ Փարիզ կը սպասուէր երէկ գի-շեր, Անգլիոյ նախարարական խորհուրդէն անմիջապէս վերջը: Պ. Իտըն լայնօ-րէն պիտի պարզէ իր կառավարութեան տեսակէտները, անգլօ-ֆրանսական նաւային գործակցութեան մասին:

Մինչ այս մինչ այն, խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին Փարիզի մէջ: Առջի օր անգլ. դեսպանը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Լավալի հետ, ծանրանալով իր կառավարութեան կողմէ ուղղուած հարցումներուն վրայ: Տեսակցութենէն վերջը սեղան մը սարքուեցաւ ի պատիւ Կալլէսի իշ-խանին, անգլիական դեսպանատան մէջ, ուր հրաւիրուած էին Պ. Լավալ եւ ծովային նախարարը: (Այս վերջինը միշտ վարչապետին հետ է, նաւային գործակցութեան հարցը լուսաբանելու համար): Հանրապետութեան նախա-գահը երէկ ճաշի հրաւիրեց Անգլիոյ դեսպանը, իր գիւղակին մէջ: Ֆր-րանսական մամուլը ուշադրաւ կը գտնէ Անգլիոյ դեսպանատան այցելու-թիւնը ճիշդ այս պահուն երբ այնքան փափուկ բանակցութիւններ կը կատար-ուին:

Ի՞նչ են Անգլիոյ ուղղած հարցումները

Թէեւ մեծ գաղտնապահութիւն կը տիրէ Անգլիոյ կողմէ ուղղուած հար-ցումներու մասին, բայց իրազեկներ յաջողած են կարգ մը տեղեկութիւնները քաղել: Անգլիա պատասխան կ'ուզէ հետեւեալ երկու հարցերուն.—

1. Միջերկրականի Ֆրանսական նաւային կայանները անգլիական նաւա-տորմին տրամադրութեան տակ պիտի դրուի՞ն, եթէ այս վերջինը Ազգաժո-ղովին կողմէ յանձնարարուած տնտեսական տնօրինութիւնները գործադրե-լով, յարձակում կրէ իտալական մարտանաւերուն կողմէ:

2. Ֆրանսական նաւաբաժինները պիտի գործակցի՞ն անգլիական տորմի-ղին, Միջերկրականի մէջ, եթէ տնտեսական տնօրինութիւններ ըլլան Իտա-լիոյ դէմ:

Այս հարցումներուն պատասխանը կապ ունի Ֆրանսայի հետեւեալ հար-ցումին հետ.— Ի՞նչ զօրնական աջակցութիւն պիտի ընծայէ Մեծն Բրիտա-նիա, ցամաքային Եւրոպայի մէջ, եթէ յարձակում կատարուի: Կ'ըսուի թէ Անգլիա պատասխանած է այս հարցումին, սահմանելով իր տրամադրելիք ուժը: Այդ պարագային, Ֆրանսա հարկադրուած է հաստատական պատաս-խան տալ Անգլիոյ հարցումին, ուրբաթ օրուան ժողովին մէջ: Լոքառնոյի դաշինքով, Մեծն Բրիտանիա ընդունած է անմիջական օգնութեան անհրաժեշ-տութիւնը, երբ դաշնագիրն ստորագրող որ եւ է երկիր յարձակման ենթար-կուի: Ֆրանսա ուզած է իմանալ թէ Անգլիա պատրա՞ստ է անմիջական օգ-նութեան սկզբունքը տարածելու ոչ միայն օդային յարձակման, այլ առանց պատճառի կատարուած որ եւ է յարձակման:

Ազգ. Դաշնակցութեան ուխտին 16 յօդուածի 3րդ հատուածին համա-ձայն, անդամները պարտաւոր են օգնութեան հասնիլ, եթէ որ եւ է պետու-թիւն յարձակման ենթարկուի, Ազգաժողովին որոշումները գործադրուած ա-տեն: Արդ, եթէ Ա. Դ. Խորհուրդը պատժական տնօրինութիւններ քուէարկէ Իտալիոյ դէմ, Անգլիա չի կրնար առանձին գործադրել զանոնք. եւ որովհետեւ Ազգաժողովը իրեն յատուկ զօրք չունի, Լոնտոն կ'ուզէ նախապէս ապահովել Ֆրանսայի եւ ուրիշ պետութեանց աջակցութիւնը: Ասկէ զատ, Անգլիա կ'ուզէ իմանալ թէ երբ ընդհարում ծագի Իտալիոյ հետ, Ֆրանսա բացարձակ չէզո-քութի՞ւն պիտի պահէ, թէ պիտի թոյլատրէ որ անգլիական մարտանաւերը օգտուին ֆրանսական նաւահանգիստներէն եւ նաւարաններէն:

Ո՞ր «պատիժ»ը պատերազմ կը նշանակէ

Հռոմի լաւատեղեակ շրջանակներուն մէջ կը հաւատան թէ Իտալիա պա-տերազմի պատճառ պիտի նկատէ ոչ թէ տնտեսական — սեղանաւորական սեղ-մումները, այլ զինուորական ձեռնարկները: Օրինակ՝ եթէ Սուէզի ջրանցքը փակուի կամ ուրիշ զինուորական եւ նաւային տնօրինութիւններ սարքուին իրեն դէմ: Մուսոլինի հաշտուած է սա հաւանականութեան հետ որ Անգլիա եւ Ֆրանսա կարգ մը տնօրինութեանց դիմեն, փրկելու համար Ազգաժողովին հեղինակութիւնը. պայմանաւ որ գործադրուած միջոցներն ըլլան կրաւորա-կան եւ մեղմ:

Նոյն աղբիւրէն կը հաւաստեն թէ տեսակէտի այս փոփոխութիւնը հետե-ւանք է այն անհեյ կացութեան որուն մատնուած են Անգլիոյ եւ Իտալիոյ յա-րաբերութիւնները: 1924էն ի վեր երբեք այսքան լարուած չէին երկու երկիր-ներուն յարաբերութիւնները: Անգլիա գործօն դիրք բռնելով, նկատի ունի ոչ միայն իր սեփական շահերը, այլեւ Ազգերու Դաշնակցութեան կացութիւնը: Անոր տեսակէտով, Ա. Դ. դաշինքը կա՛մ պէտք է գործէ, կամ պատռուի:

ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ՄԷՋ բազմաթիւ նաւեր փոթորիկի բռնուեցան: Քանի նա-ւաստիներ խեղդուեցան:

ԷՆԿԻՒՐԻԻ հապէշական դեսպանը Աթէնք հասաւ եւ պիտի մնայ քանի մը օր: Պաշտօնը գաղտնի կը պահուի:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՒԸ ԳԱՐԻ ՏԵՍՆԵՐ Է ԵՐԱԶԻՆ ՄԷՋ...

Զանազան լուրեր եւ նոյնիսկ խըմ-բագրականներ գաղութէ գաղութ շր-ջելով, ի՛նչ հոյակապ ցնդաբանու-թիւններ կը ներշնչեն մեր շնորհա-շուք հակառակորդներուն:

Այդպիսի փորձութեան մը հանդի-պեր է Ամերիկայի ռամկավարներուն օրկանը, «Պայքար»:

Կարդալով իր Փարիզի պաշտօնակ-ցին կարգ մը զառանցանքները՝ Պանի-կեօ — Քաշանի «Հօկ— Դաշնակցական ցոյցերու» մասին, Պայքար կը փըս-փըսայ խմբագրական սիւնակէն (10 սեպտեմբեր).

— «Կը ստիպուինք հարցնել թէ «կարմիր» եւ «դաշնակ» մերձեցում մը իրագործող այս Դաշնակցական շարքայիններն ինքնաբերաբա՞ր ըմ-բոստացած են իրենց վարիչներու ուղղութեան դէմ, թէ գաղտնի կեր-պով կը քաջալերուին Բարիզի Դաշ-նակ թերթին՝ «Յառաջ»ի խմբագիր-ներէն, ինչպէս կը հետեւցնէ «Ապա-գայ»: Ըմբոստութեան արտայայտու-թի՞ւն մըն է շարքայիններու այս ցոյ-ցը Դաշնակ ղեկավարութեան դէմ, ընկերվարական եւ համայնավար մեր-ձեցման մը յատակ ծրագրով: Եթէ այո, այն ատեն պարզ է որ ընկեր-վարութեան եւ համայնավարութեան հաւատացող Դաշնակցականներն ալ սկսած են ընդվզիլ Դաշնակ պետրոյա-կանութեան դէմ եւ անկէ բաժնուիլ»:

Մեր աղա Նազարը այս հարցումնե-րով ալ չի գոհանար եւ անմիջապէս կը յանգի տրամաբանական եզրակա-ցութեան, խորախորհո՛ւրդ հեռատե-սութեամբ մը, ուր բթամտութիւնն ու տգիտութիւնը իրար կը նանկոտեն. (գաւաթ մը ջուր՝ կարդալէ առաջ).

— «Դաշնակցութեան առաձգական եւ գոյնզգոյն ծրագրին մէջ գտնուած իրերամերժ դաւանանքներու քամէ-լէոնականութեան յառաջ բերած ներ-քին տկարութեան վրայ երբ աւելցած են իր գործած չարիքներն ու անի-մաստ, անզօր ու ծիծաղելի հակառա-կութիւնը վերածնող Հայաստանի իշ-խանութեան դէմ, ներքին խռովու-թիւնն ու քայքայումը պարզապէս ժամանակի խնդիր դարձած է»:

Ուրեմն այս մարդիկը ոչ իսկ իրենց ընկերներուն գրածները հասկցեր են:

Գալով Պանիէօ-Քաշանի «Հօկ - Դաշ-նակցական ցոյցերուն», կ'արժէ՞ք յի-շեցնել անգամ մը եւս.—

1. Հ. Յ. Դ. Պանիէօ - Քաշանի «Արծիւ» ենթակոմիտէն դաշտահան-դէս մը սարքած էր օգոստոս 4ին, խա-նապարի տարեդարձին առթիւ:

2. Օրինական արտօնութեան հա-մար երբ կը դիմեն Պանիէօի քաղաքա-պետին (համայնավար), այս վերջինը առարկութիւններ կ'ընէ, նախապա-շարուած ըլլալով թէ փաշականներու հետ է գործը: Անհրաժեշտ լուսաբա-նութիւնները կը տրուին, եւ քաղաքա-պետը կ'առաջարկէ որ «ժողովրդա-կան Ճակատ»էն ալ ներկայացուցիչ-ներ խօսին:

3. Այդպէս ալ կ'ըլլայ: Դաշնակցու-թեան ներկայացուցիչը ֆրանսերէն ճառ մը կը խօսի, պարզելով կուսակ-ցութեան տեսակէտները: Կը խօսին, նաեւ, «ժողովրդական Ճակատ»ին ներկայացուցիչները (ընկերվարական եւ համայնավար):

4. Յաջորդ կիրակի, Հօկի հանդէսին առթիւ, կը հրաւիրուի նաեւ Դաշնակ-ցութեան տեղական մարմինը: Հրա-ւէրը կ'ընդունուի, եւ ընկեր մը նշա-նակուելով, կը խօսի հայերէն.— «Դուք ձեր ճամբով, մենք մեր ճամ-բով»:

Ահա ինչ որ կը կոչուի «ըմբոստու-թիւն», քաջալերուած՝ «Փարիզի Դաշ-նակ թերթին՝ Յառաջի խմբագիրնե-րէն»... Եւ յետոյ «խռովութիւն ու քայքայում», «որ պարզապէս ժամա-նակի խնդիր է դարձած»...

Չէ՞ք ըսեր— հաւը գարի է տեսեր երազին մէջ:

Իրենց չար բախտէն, ինչ որ գարի կը կարծեն, ժայռ մըն է, որուն ի զուր կը զարնեն իրենց չոր գլուխը:

ՎԱՀԷ

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌ»Ը ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ

Սթօքհոլմէն կը գրեն մեզի սեպտեմբեր 30 թուականով.—

Այսօր տեղական թերթերը երկարօրէն կը խօսին «Մուսա Լեռ»ի մասին, որ լոյս տեսաւ շուէտերէն, 600 էջ, 10 քուրօն (40 ֆրանք): Հրատարակիչն է Շուէտի հրատարակչական ամենամեծ տունը: Այստեղ ալ Թուրք դեսպանը միջամտած էր, բայց անօգուտ:

ԻՏԱԼԻԱ ՊԻՏԻ ԿՐՆԱ՞Յ ԴԻՄԱՆԱԼ

Հաւաստիքներ տրուած են Թուրքիոյ

Բոլոր իրազեկները այլեւս անխուսափելի համարելով պատերազմը — նոյնիսկ իբրեւ թուական նշանակելով հոկտեմբեր 9 կամ 10 — կը քննեն այն խնդիրը թէ Իտալիա պիտի կրնա՞յ դիմանալ դրամական — տնտեսական հո-գերուն: Ընդհ. կարծիքն այն է թէ կրնայ դիմանալ, եթէ կռիւը կարճ տեւէ: Իտալիոյ մէջ շատ չեն վախնար տնտեսական եւ ելմտական կաշկանդումնե-րէ: Եթէ Եւրոպայի խաղաղութիւնը չխանգարուի, Իտալիա կրնայ, մեծա-գոյն զոհողութիւններու շնորհիւ, ապահովել հում նիւթի առաքումը դէպի արեւելեան Ափրիկէ: Իսկ ըլլալիք զոհողութիւնները կը յուսայ դարմանել Ե-թովպիոյ գրաւումով եւ շահագործումով: — Կը հաւաստեն թէ Գերմանիա յանձն առած է բաւական (նիթրաթ) ծախել ուժանակի համար, 25 առհասարակ կանխիկ դրամ ստանալով, հարիւրին յիսուն ապրանք առնելով եւ հարիւրին 25 վարկ բանալով: Լեհաստան կը հայթայթէ վառելանիւթ, ածուխ եւ պող-պատ, փոխարէն նաւեր շինել տալով Իտալիոյ: Խ. Միութիւնը մեծաքանակ ցորեն ղրկած է, իսկ Իրան՝ քարիւղ:

Ինչպէս զինուորական, նոյնպէս դիւանագիտական ճակատին վրայ Մու-սոլինի փորձած է բոլոր կարելի միջոցները, ամրացնելու համար իր դիրքը: Ան սիրաշահած է նոյն իսկ Թուրքիան, որ կասկածանքով կը նայի Իտալիոյ շարժումներուն: Էնկիւրիի իտալական դեսպանը հաւաստիքներ տուած է Ա-թաթիւրքի, Տոտեկանէզ կղզիներու կարգ մը քաղաքներուն ամրացման մա-սին: Այնպէս որ, Թուրքիա առանց վերապահութեան չպիտի մասնակցի նոյն իսկ տնտեսական տնօրինութեանց: Միեւնոյն ատեն Թուրքիա անդամ է Ա. Դ. Խորհուրդին:

*** Օգոստոս ամսուան ընթացքին արեւելեան Ափրիկէի իտալական բա-նակին պահպանումը օրական արժած է տասը միլիոն լիր (800,000 տոլար), իսկ սեպտեմբերին աւելցած է: Երբ կռիւը սկսի, օրական ծախքը պիտի կրկ-նապատկուի: Եթէ նոր փոխառութիւնը յաջողի, 9 միլիառ լիր պիտի մտնէ անտուկը, հապէշական պատերազմին համար:

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

ԴԻՐՔԻԹԻՒՆ ՊԱՐՏԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹՊԱՆՆԵՐՈՒՆ

Ֆրանսայի տնտեսական կացութիւնը 1923էն սկսեալ հետզհետէ բարգաւաճեցաւ եւ այդ բարգաւաճումը տեւեց մինչեւ 1929ի վերջը :

Այս երկու թուականները բաժնող տարիներու ընթացքին, ինչպէս ամէն գործ, նոյնպէս խանութներու վաճառման եւ գնման գործերը բազմապատկուեցան եւ այս տեսակ առեւտուրով զբաղող դասակարգը արագօրէն հարստացաւ : Նոյնպէս հարստացան ծախողներն ու գնողները, անանկ որ շատեր վարձու կ'առնէին խանութներ որ եւ է առեւտուրի մը համար եւ քանի մը ամիս աշխատելէ յետոյ կը ծախէին իրենց խանութը բարձր գիներով եւ կ'իւրացնէին մեծ շահեր :

Սակայն 1929էն յետոյ տնտեսական վիճակը սկսաւ տկարանալ, տագնապը ծագեցաւ եւ հետզհետէ սաստկանալով հասաւ իր գագաթնակէտին 1935ին : Վաճառականներու շատ փոքրիկ մէկ մասը միայն զերծ մնաց այդ տագնապի տխուր հետեւանքներէն : Սնանկութիւններու թիւը շատցաւ արագօրէն :

Բոլոր անոնք որ տնտեսական բարգաւաճ ժամանակին վաճառատուներ գնած էին վճարելով գինին մէկ մասը կանխիկ եւ ստորագրելով մուրհակներ մնացեալ մասին համար, չկրցան այդ մուրհակները վճարել : Պարտապահանջները դիմեցին դատարան եւ շատ անգամներ տեսանք վաճառականներ, որոնք վտարուեցան իրենց խանութներէն՝ կորսնցնելով իրենց կանխիկ վճարած դրամը եւ միեւնոյն ատեն իրենց աշխատանքը :

Անկէ զատ, ամէն տեսակ վաճառատուներու արժէքի անկման պատճառաւ, բոլոր անոնք որ այդ անկումէն մէկ կամ երկու տարի առաջ գնած էին իրենց վաճառատուները, կը գտնուէին անել կացութեան մը մէջ :

Կառավարութիւնը զգաց որ անհրաժեշտ էր անոնց օգնութեան գալ եւ խորհրդարանը 5 յուլիս 1933, 23 փետրուար, 19 մայիս եւ 6 յուլիս 1934ի օրէնքներով թոյլ տուաւ վաճառատան գնման առթիւ պարտք ունեցողներուն դատարանի միջոցաւ ձեռք ձգել պայմանաժամեր իրենց պարտքերու վճարման համար :

Իրաւ է որ այս օրէնքներու քուէարկումը ստիպողական դարձած էր տնտեսական պայմաններու պատճառաւ, սակայն անոնք կ'ոչնչացնեն Ֆրանսական իրաւաբանութեան հիմնական կանոններէն մին, որու համեմատ պայմանագրութիւն մը օրէնքի տեղը կը բռնէ ստորագրողներու միջեւ եւ պէտք է յարգուի : Յիշենք թէ իբրեւ ժողովրդավար պետութիւն, Ֆրանսական կառավարութիւնը կը ձգտէր աւելի նախընտրել պարտականները պարտապահանջներէն եւ պաշտպանել առաջինները երկրորդներու դէմ :

Այս ձգտումին հետեւանքով եւ բնական մարմիններու ազդեցութեան տակ, արագօրէն քուէարկուեցան վերոյիշեալ օրէնքները :

29 յունիս 1935ի վերջին օրէնքը աւելի մեծ փոփոխութիւններ բերած ըլլալով, կ'արժէ պարզել զայն իր գըլխաւոր գիծերուն մէջ :

Նախ այս օրէնքը թոյլ կուտայ որ պարտական վաճառական մը (միշտ խանութի մը գնման առթիւ) պայմանաժամ խնդրէ իր մնացեալ պարտքին վճարման համար : Սակայն այս իրաւունքը ունի միայն այն վաճառականը որ մնացորդ պարտք ունի 1 յուլիս 1933 թուականէն առաջ կնքուած պայմանագրութեան մը հետեւանքով : Այս պայմանաժամը խնդրելու համար պէտք է դիմել Առեւտրական դատարանի նախագահին :

Դատաւորը ստիպուած չէ այս խնդրանքին գոհացում տալու : Ան ազատ է ընդունելու կամ մերժելու, իր որոշումը կախում ունի պարտականին իրական վիճակին վրայ ունենալիք իր անձնական գաղափարէն :

Օրէնքին հրատարակութենէն սկսեալ չորս ամսուան ընթացքին վաճառատուներ ծախող ամէն անձ, իր առնելիքը ուրիշին վրայ դարձուցած պարագային, ստիպուած է տեղեկացնել պարտատիրոջ փոխանցած մուրհակներուն ցանկը, թիւը, գումարը եւ այս մուրհակներուն ծախման գինը : Միեւնոյն ատեն մուրհակները ծախու առնողները ստիպուած են տեղեկացնել պարտականին իրենց անունը, հասցէն, ծախու առնուած պահանջին քանակը եւ վճարման օրերը :

Մուրհակները գնողները պիտի կրնան պահանջել միայն այն գումարը զոր իրենք իրապէս վճարած են գնելու համար : Այս գումարը կրնայ բարդուիլ հարիւրին 6 համեմատութեամբ առ աւելին, զանազան ծախքերու եւ տոկոսի համար :

Օրէնքին նպատակն է հարիւրին 10, 20, 30, 40 եւ մինչեւ իսկ 50 պակասով մուրհակ գնողներու չարաշահութիւնը արգիլել :

Օրէնքին հրատարակութեան հինգերորդ ամսուան ընթացքին պարտականը պէտք է ներկայացնէ պայմանաժամ խնդրող աղերսագիրը եւ կատարէ որոշ ձեւակերպութիւններ Առեւտրական դատարանին մօտ :

Կողմերը կը ներկայանան նախագահին եւ կամ փոխանորդին : Իւրաքանչիւրին բացատրութիւնները մտիկ ընելէ յետոյ, դատաւորը նկատի առնելով իր քաղած տեղեկութիւնները եւ տնտեսական կացութիւնը, կը մերժէ կամ կը շնորհէ խնդրուած պայմանաժամը : Անիկա կրնայ միեւնոյն ատեն նուազեցնել տոկոսին քանակը եւ ըստիպուած է յետաձգել տալ պարտքի համար տրուած վճիռներու գործադրութիւնը :

Իր վճիռը ենթակայ չէ վերաքննութեան :

Շատ հաւանական է որ լայն գաղափար մը կազմելու համար պարտականին իրական վիճակին մասին, նախագահը նշանակէ հաշուեքննիչ մը՝ քննել տալու համար պարտականին առեւտրական տետրակները :

Անիկա լիազօր իրաւասութիւն ունի ամէն միջոցներ ձեռք առնելու ճշմարտութիւնը գիտնալու համար :

Դատավարութեան ատեն եւ կամ անկէ յետոյ եթէ երկու կողմերը համաձայն ըլլան պայմանաժամի տեղ պարտքին քանակը պակսեցնելու, եւ եթէ չյարմարին զեղչի քանակին վրայ, իւրաքանչիւր կողմը իրաւունք ունի դատարան դիմելու :

Դատարանն է որ կ'որոշէ այդ քանակը ինչպէս նաեւ վճարման կերպերը եւ թուականները : Այսպէս տրուած վճիռը վերջնական հանգամանք ունի :

29 յունիս 1935ի օրէնքին կարեւոր մէկ տրամադրութեան համաձայն, պարտականը որ ծախու առած է իր վաճառատունը 1 յուլիս 1926էն 1 յուլիս 1933 սահած ժամանակամիջոցի ընթացքին, պիտի կրնայ զերծ մնալ վերջնապէս տոկոսի ամբողջ գումարի վճարումէն, եթէ ապացուցանէ որ 1 յուլիս 1935էն իր վերջին երկու տարիներու միջեւ առեւտուրի մուտքը հարիւրին 33էն աւելի պակսած է բաղդատմամբ խանութի գնումէն առաջ երկու տարիներու ընթացքին ըրած գործառնութեան գումարին հետ :

Այս տրամադրութեան շարժառիթը այն է որ 1 յուլիս 1926էն իվեր տնտեսական տագնապը աճեցաւ ահելի սաստկութեամբ մը եւ բազմաթիւ վաճառականներ մեծ բարգաւաճումի երեւոյթ ունեցած ատեն մը գնեցին բարձր գիներով եւ այս գիները խոշոր համեմատութեամբ ինկան միայն տագնապի պատճառաւ :

Վերոյիշեալ տրամադրութեան գործադրութեան համար դատաւորը գրեթէ միշտ ստիպուած պիտի ըլլայ հաշուակալական քննութիւն մը հրամայել :

Այս բոլոր իրաւունքներէն զատ այն վաճառականը որ իր վաճառատունը գնած է 1 յուլիս 1926էն եւ 29 յունիս 1935ի միջեւ, պիտի կրնայ 1 յունուար 1936էն առաջ դատարան դիմելով զեղչ մը պահանջել, պայմանաւ որ հարիւրին 33էն աւելի վնաս մը կրած ըլլայ խանութը որոշուած գնով ծախու առնուած ըլլալու համար :

Գնողը այս համեմատութեամբ վնաս կրած պիտի նկատուի, եթէ յանձնողներու եւ վարձու պայմանագրութեան արժէքը ներկայացնող գումարը հարիւրին 33էն աւելի բարձր է իրական արժէքէն : Այս արժէքը որոշելու համար դատաւորը նկատի պիտի առնէ ծախման ատենուան ընդհանուր վիճակը եւ պիտի ճշդէ օրէնքով նախատեսուած բոլոր կէտերը :

Ամէն պարագայի մէջ զեղչի քանակը պիտի չկրնայ անցնիլ մնացեալ պարտքին գումարը :

Այս կարեւոր տրամադրութեան քըւէարկութիւնը տեղի տուաւ շատ վիճաբանութիւններու : Երեսփ. Ժողովը կ'ուզէր որ առանց այլ եւ այլի գիները զեղչուին, իսկ Ծերակոյտը կը հաւանէր եւ կողմնակից էր պայմանագրութեանց յարգումին :

Սոյն տրամադրութենէն օգտուիլ ուզողները պէտք է դատարան դիմեն 1 յունուար 1936էն առաջ, եթէ չեն ուզեր կորսնցնել իրենց իրաւունքը այս կէտին վրայ :

Վերջապէս մեր պարզած օրէնքը կը հրամայէ նոր ձեւակերպութիւններ վաճառատուներու ծախման պայմանագրութեանց մասին, եւ կ'արգիլէ որ կարգ մը անձեր զբաղին իբրեւ միջնորդ, խորհրդատու կամ պայմանագիր գրող եւ պահեն գնման գումարը օրինական ձեւակերպութիւններու կատարման ժամանակամիջոցին :

Չենք յուսար որ օրէնքին այս վերջին մասը, կատարելապէս յարգուի : Անոնք որ արդէն դատապարտուած են չեն վախնար ուրիշ դատապարտութենէ եւ վերստին նոր զոհեր կը փնտռեն :

Մեր ընթերցողներուն մասնաւոր ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք այս կէտին վրայ :

Շատ փափաքելի է որ իբրեւ խորհրդատու ներկայանալու իրաւունքը ունենային միայն անոնք, որոնք հմտութիւն ունին եւ ճանչցուած են իբրեւ պատուաւոր անձեր : Այս երկու պայմանները բաւ օրինի անհրաժեշտ են կարենալ աշխատելու համար իբրեւ խորհրդատու Ալզաս-Լորէնի գաւառներուն մէջ :

Գ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ
(Իրաւագէտ)

Յ. Գ.— Տունի վարձքերու զեղչի մասին մեր նախորդ յօդուածին մէջ տպագրական կարեւոր սխալ մը սպրդած է.— Հարիւրին տասը համեմատութեամբ զեղչէն կ'օգտուին միայն վարձակալները, որոնց պայմանագրութիւնը կը վերաբերի բնակութեան յատկացեալ վայրերու եւ կամ այն վայրերու որոնք կը գործածուին իբրեւ կեդրոնատեղի ազատ ասպարէզի (առանց առեւտրական, ճարտարարուեստական եւ կամ արհեստաւորական հանգամանք մը ունենալու) :

Գ. Յ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ

ԵՒ «ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»

Թուրք կառավարութիւնը եւ մամուլը իրարանցումի մէջ են, լսած ըլլալով որ Մեթրօ Կոլտուին Մայէր ընկերութիւնը շարժանկարի պիտի վերածէ Ֆրանց Վերֆէլի վէպը.— «Մուսա լերան քառասուն օրերը» :

Այս առթիւ անթիւ ու անհամար յօդուածներ Հայերուն դէմ, ընկերութեան դէմ, հրեայ հեղինակին դէմ :

Ու միւս կողմէ արգիլելու համար ժապաւէնին պատրաստութիւնը կ'ընեն դիմումներ, խնդրանքներ, տեղին համեմատ սպառնալիքներ :

Ու կը խօսին ու կը գրեն, ըսելով որ իրենք քաղաքակիրթ են, գիրքը ամբողջ զրպարտութիւն է եւն. :

Պոլսեցի խմբագիր մը կը պոռայ անդրադառնալով այս խնդրին.

— Եանըլըշ, եանըլըշ վար...

Վաղը ուրիշ խմբագիր մը կրնայ աղաղակել,

— Եալան տըր...

Ու լաւագոյն ըրած պիտի ըլլան եթէ վէպին սխալները բռնելու տեղ, վէպին սուտը բռնեն, գրելով սոյնօրինակ յօդուած մը.

— «Ֆրանց Վերֆէլ անուն եահուտի հեղինակը իր վէպին մէջ մեր փառապանծ թուրք ազգը հայ անունով ազգի մը դէմ կը հանէ : Անկէ կը հաստատուի որ վէպը մտացածին է, բոլորովին երեւակայական, քանի որ Հայ անունով ազգ մը գոյութիւն չէ ունեցած մեր հայրենիքի սահմաններուն մէջ : Անցեալին մէջ մաս մը Թուրքեր քրիստոնէութիւնը ընդունելով՝ ոմանց կողմէ յորջորջուեր են Հայեր : Այդ անունը պատմական բառ մըն է միայն եւ այդ անունով ազգ մը, ինչպէս ըսինք, գոյութիւն չունի :

Երկրորդ սուտ : Այդ Հայերը կ'ապրին եղեր Սուէտիոյ մէջ : Սուէտիա բառէն Շուէտիան է որ կը գտնուի, Նորվեկիոյ հետ միասին, Եւրոպայի հիւսիսային կողմը : Այսքան երեւակայական անհեթեթութիւն լսուած չէ : Սուէտիան կամ Շուէտիան (Ս գիրը) պատերազմ կ'ընեն Թուրքերուս դէմ : Հայեր, որոնք կուգան մինչեւ Թուրքիա եւ լերան մը գլուխը անկուելով պատերազմ կ'ընեն Թուրքերուս դէմ : Հազարումէկ գիշերներուն մէջ անգամ այսքան վրան բաց սուտ գրուած չէ :

Վէպին բոլորովին յերիւրածոյ ըլլալը կը հաստատուի նաեւ լերան անունէն.— Ճէպէլ Մուսա : Այդ անունով լերան մը գոյութիւնը նոր կ'իմանանք : Անցեալ օր աշխարհագրութեան մասնագէտ պայ Եօնուզ Պուլամին հարցում ուղղելով այս մասին, ստացանք հետեւեալ հեղինակաւոր պատասխանը.

— Պատերազմի ընթացքին Ճէպէլ Մուսա անուն լեռ մը գոյութիւն չունէր : Զինադադարէն վերջ քանի հակաթուրքեր հէքեաթ մը կը շինեն ու այդ պատմութեան իբր թատերավայր ցոյց կուտան լեռ մը Սուրիոյ մէջ, անունը դնելով Ճէպէլ Մուսա : Ճէպէլ արաբերէն լեռ ըսել է, իսկ Մուսա բառը, յոյն դիցաբանութենէն առնըւած է, իբր ներշնչում տուող կիսաստուածուհի : Ինչպէս կը տեսնուի արաբական բառի մը քով հելլէնական բառ մը կը մտնէ որ ամէն ինչ շինծու է : Եզրակացութիւն՝ Ճէպէլ Մուսա չկար առաջ ու պէտք չէ ըլլայ հիմակ :

Մեր աշխարհագրագէտ բարեկամին այս ջախջախիչ պատասխանէն զատ, մէջ կը բերենք մեր աշխատակից պայ Աղար Ղուրղուտի հետեւեալ փաստացի նախադասութիւնը.

— «Վէպին բացարձակապէս հէքեաթ ըլլալը կը հաստատուի իր վերնագիրէն.— Մուսա լերան քառասուն օրերը : «Քառասուն»ը բառ մըն է որ միշտ կը գործածուի հէքեաթներու համար : Օրինակ. «քառասուն օր, քառասուն գիշեր», «քառասուն կոյսերը», «քառասուն մանուկները», «քառասուն դուռ ունեցող պալատը», «քառասուն եղջիւր ունեցող ցուլը», «քառասուն ոտինք ունեցող գայլը», «քառասուն քաղաքներու պատմութիւնը», «Պաղտատի քառասուն գողերը», եւն. եւն. եւն. :

Խե՜ղճ Ֆրանց Վերֆէլ, եթէ կ'ուզէր որ իր հէքեաթը իբր իրականութիւն կլլեն, ի՜նչպէս չմտածեց քառասունը փոխել քառասունըմէկի :

Բայց ե՞րբ սատանան չէ բռնուած որ Ֆրանց Վերֆէլ չբռնուէր իր օձիքէն.

Եթէ մեր ձեռքը տան այդ հեղինակը, մենք զինքը կը բանտարկենք «քառասուն» տարի, հէքեաթական այս բառը վերածելով իրականութեան» :

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱԼՊԵԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՆՈՒՆՈՒՖԱՐՆԵՐՈՒ ԾԱՂԿԻԼԸ

Ջրվէժէն հազիւ 50 մեթր հեռու հաստատուած էր ապաստարանը : Անիկա միայարկ եւ մէկ աչքէ տնակ մըն է, Ալպեաններու յատուկ լեռնային գոմ մը, որուն դուռը գոցուած էր պարզ երկաթ թելով մը : Անոր ետեւ, քիչ մը աւելի հեռուն, ոչխարներու հօտ մը նշմարեցի, տակաւին անոր չհասած սակայն, տեսայ մէկը որ դէպի ջրվէժ կը քալէր : Մօտեցայ իրեն, բարեւեցի : Անիկա 45 տարիքը անցուցած գիւղացի մըն էր որ ունէր թաւ պեխ մը եւ լեցուն աչքեր ոսկրոտ դէմքի վրայ : Իմ բարեւս ժպիտով ընդունեց ան, եւ տրամադրելի շնորհքով մը պատասխանեց իրեն ուղղած իմ բոլոր հարցումներուս : Իր գիւղը ինծի ցուցուց, լերան կողին վրայ կ'իյնար, ուր մէկուկէս ժամի վայրէջքով մը կարելի էր հասնիլ : Յետոյ բացատրեց այն բոլոր միջոցները, որոնցմով պիտի կարենայի դիւրաւ հասնիլ իմ տեղս արեւմարէն առաջ : Իր ըսելիքները լրացնելուն պէս, ես հրամցուցի գաւաթ մը գինի զոր չմերժեց եւ խմելէ վերջ իր շնորհակալութիւնը յայտնեց ու հարցուց.

— Ի՞նչպէս գտաք ջրվէժը :

— Շատ հիանալի :

Մեր խօսակցութիւնը ջրվէժին գեղեցկութեան վրայ դարձաւ բոլորովին : Կը քալէինք միասնաբար դէպի ջրվէժը, ես անդադարաբար ընկերացեր եմ բարի գիւղացիին, բարի լեռնականին, տարուելով անոր պատմութիւններէն՝ որոնք բոլորն ալ լերան ու ջրվէժին վեհութեան, գեղեցկութեան, եւ ահաւորութեան վրայ կ'անդրադառնային : Երբ ջրվէժին հասանք, անոր աւազանը մտնելու ձեւ առնող քարին վրայ ելանք, ուրկէ ինծի ցուցուց քանի մը բուսածիլեր, եւ շարունակեց հետեւեալ պատմութիւնն ընել.

—«Անոնք նունուֆարներու բազուկներ են : Ատենօք նունուֆարներու բազմագոյն ծաղիկներով կը զարդարուէր այս ջրվէժը, եւ երկու գեղուհիներ տարին եօթն անգամ երկինքէն լեռ կ'իջնէին ու անկից ալ հոս գալով լուսաբացին լոգանք կ'առնէին : Այն ժամանակ երեկոյ մը, հովիւ մը այստեղէն անցած ատեն, այնքան հիացեր է յիշեալ ծաղիկներուն որ այս քարին մէկ կողմը նստեր է դիտելու համար : Բայց նայելէն յոգներ ու ինկեր քնացեր է ամբողջ գիշերը : Յաջորդ առաւօտուն, գեղուհիները իջնելով՝ աւազան մտած են, յետոյ քարին վրայ ելած են ու այդ պարագային անոնց երկար մազերէն վազող ջուրը քարէն վար կաթկթած է հովիւին այտերուն վրայ եւ արթնցուցած է զայն :

«Ծաղիկներուն վրայ հիացողհովիւը, ոտքի կ'ելլէ կը տեսնէ գեղուհիներու մերկութիւնը եւ կը կանչէ. «Նունուֆարներ, նունուֆարներ, աստուածացած նունուֆարներ, ես ձեզմէ չեմ ուզեր բաժնուիլ» : Այնուհետեւ, տարին եօթն անգամ, կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ կը ծաղկին միայն : Եւ մարդ չի գիտեր թէ այդ գիշերները ո՛ր օրերուն կը պատկանին» :

Ալպիացիին այս վերջին պատմութիւնը ամէնէն երեւակայականն էր, բայց ամէնէն աղուորը եւ քնքուշը :

Ալպեանները հաղորդակցութեան որեւէ կապ ունին արեւելքի լեռներու սրբութեան հետ : Ես չեմ գիտեր, բայց գիտեմ որ անոնց վրայ մարդ իրմէ հեռու չի զգար Արեւելքը, մանաւանդ Հայաստանն ու անոր նուիրական աւանդութիւնները :

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

ԻՆՁՈՒ ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ

Փոքր Ասիոյ մէջ, յունական բանակը չորս վերին հրամանատարներ փոխեց,— զօրավարներ Փարասքեվօփուլոս, Փափուլաս, Հաճիանէսթի եւ Թրիքուփիս : Ճակատագիրներուն ամէնէն եղերականը վիճակեցաւ վերջինին՝ Զօր. Թրիքուփիսին, որ շատ ուշ յաջորդեց իր նախորդին՝ Զօր. Հաճիանէսթիին, գրեթէ պարտութեան օրերուն, ու իր անունն ալ կապուեցաւ այդ պարտութեան : Ինչպէս ծանօթ է, Թրիքուփիս ու իր սպայակոյտը գերի ինկան Քեմալականներուն ձեռքը : Հակառակ ատոր, սակայն, Թրիքուփիս լաւ անուն մը պահած է յունական բանակին մէջ : Յեղափոխական կառավարութիւնը Աթէնքի մէջ ոչ թէ զինք, այլ իր նախորդը՝ Զօր. Հաճիանէսթին դատապարտեց ու մահուամբ պատժեց :

Վերջերս, Զօր. Թրիքուփիս հրատարակեց 382 էջնոց գիրք մը, հետեւեալ վերնագրով.— «Մեծ ուժերու ղեկավարութիւնը՝ 1918—1922 պատերազմի ընթացքին» : Գիրքը կը պարունակէ շատ մը քարտէսներ եւ նկարներ՝ ճակատէն առնուած : Գրուած է անձնական տպաւորութիւններու հիման վրայ ու հիմնուած փաստաթուղթերու վրայ կուտայ ամբողջական լուսաբանութիւններ այն պատճառներու մասին, որոնք առիթ տուին 1922ի պարտութեան : Գիրքին կցուած է նաեւ նախաբան մը, զոր գրի առած է նախկին սպարապետ Զօր. Փափուլաս, այն որ քանի մը ամիս առաջ դատապարտուեցաւ ու գնդակահարուեցաւ իբրեւ կազմակերպիչ մը մարտի ըմբոստութեան :

Զօր. Թրիքուփիս իր գիրքով կուտայ բարոյական այն վիճակը, որուն ենթարկուած էր յունական բանակը, իբրեւ հետեւանք գէշ ղեկավարութեան, խոնջէնքին, զրկանքներուն եւ նոր կռիւներու համար կամքի կորուստին :

Հրամանատարութեան մէջ միասնականութեան բացակայութիւնը, կամ աւելի ճիշդ վերին հրամանատարութեան եւ զօրաբաժիններու հրամանատարներու միջեւ գոյութիւն ունեցող անվստահութիւնը նկարագրուած է հետեւեալ տրամաթիք երկխօսութեամբ որ տեղի ունեցած է 28 մայիս 1922ին, Հաճիանէսթիի եւ Թրիքուփիսի միջեւ (երբ այս վերջինը դեռ զօրաբաժնի հրամանատար էր, իսկ Հաճիանէսթի՝ ընդհանուր հրամանատար) :

Հաճիանէսթի.— Ըսէք ինծի, խնդրեմ, դո՞ւք կը ղեկավարէք բանակը թէ ես :

Թրիքուփիս.— (Անակնկալի եկած այդ հարցումէն) Ինծի կը թուի թէ՝ դուք :

Հաճ.— Ձեւականօրէն՝ այո՛, բայց փաստօրէն՝ ո՛չ :

Թրիքուփիս.— Չեմ հասկնար թէ ինչ կ'ըսէք :

Հաճ.— Շատ պարզ է ըսածս : Ես կը հրամայեմ հիւսիսային խումբին, որ կը բաղկանայ մէկ զօրաբաժինէ՝ երրորդը, մինչ դուք կը հրամայէք հարաւային խումբին, որ կը բաղկանայ երկու զօրաբաժիններէ,— առաջինն ու երկրորդը : Հետեւաբար, փաստօրէն դուք կը ղեկավարէք բանակը :

Թր.— Բայց դուք ալ կը ղեկավարէք զիս, եւ որովհետեւ ինծի ենթակայ են երկու զօրաբաժինները, հետեւաբար դուք էք պետը երեք զօրաբաժիններուն ալ :

Հաճ.— Ո՛չ : Զօրաբաժինները պէտք է իրարմէ անկախ ըլլան ու երեքն ալ պէտք է գտնուին ուղղակի իմ հրամանիս ներքեւ :

Թրիքուփիս կը փորձէ համոզել վերին հրամանատարը թէ երկու զօրաբաժիններուն, ինք կը հրամայէ, որովհետեւ այն գիծը, որ զանոնք կը բաժնէ, կը գտնուի, Ա. Գարահիսարի ճակատին վրայ, անկիւնի մը մէջ, ուր Թրիքուփիս ցոյց կուտայ նաեւ Աֆիոն Չայի ձախ ափին հանդիպակաց բարձունքները եւ կ'աւելցնէ թէ թշնամին անգամ մը որ յաջողի տիրել այդ բարձունքներուն, պիտի գրաւէ նաեւ քաղաքն ու երկաթուղին : Հաճիանէսթի սակայն, բոլոր այս պատճառաբանութիւններուն կուտայ միեւնոյն պատասխանը,— զօրաբաժինները պէտք է ղեկավարուին անջատ անջատ : Եւ, իրապէս կը ստացուի հրաման մը՝ անոնց անջատման մասին. Դէպքերը յետոյ կուգան ամբողջովին արդարացնել Զօր. Թրիքուփիսի տեսակէտը :

1919 մայիսին երբ կը սկսէր Փոքր Ասիոյ արշաւանքը, բանակին ոգին շատ բարձր էր, կը գրէ զօրավարը. Որովհետեւ Համաձայնութիւնը ընդ[illegible] յաղթանակ մը տարած էր : Անկում[illegible] կը սկսի 1 նոյեմբեր 1920ի խորհրդարանական ընտրութիւններէն վերջ, [illegible] րուն կը մասնակցի նաեւ բանակը, [illegible] աւելի կը շեշտուի 1921ի կռիւներէն [illegible] տոյ :

«Զինուորները այլ եւս բացէ ի բաց կը յայտնէին իրենց դժգոհութիւնը պատերազմի շարունակութեան դէմ : Անոնք անվարան ի յայտ կը բերէին իրենց դժգոհութիւնը Կոստանդին թագաւորի ներկայութեան եւս, երբ այս վերջինը Էսկիշէհիրի մէջ շքանշաններ կը բաշխէր : Այս պարագան յիշուած է նաեւ բանակին մէկ պաշտօնական տեղեկագրութեան մէջ, ուր ըսուած է թէ՝ երբ թագաւորին ինքնաշարժը կ'անցնէր, զինուորները որոնք ճամբուն երկու կողմերը կը գտնուէին, սկսան գոչել.— «Զօրացրո՛ւմ, զօրացրո՛ւմ» : Նոյն կանչերը լսուեցան երբ Քէօթահիայէն կ'անցնէին վարչապետն ու պատերազմական նախարարը :

Զօրագունդերը լրացնելու համար ուղարկուած են նորեր, որոնք զէնք գործածել չէին գիտեր :

Սաքարիայի առջեւ կատարուած գործողութիւններէն վերջ, յաճախ յոյն զինուորն իսկ այն համոզումը գոյացուց թէ կարելի չէ զինուորական շարժումներով սպառել մինչեւ պատերազմի վերջաւորութիւնը, եւ թէ կառավարութիւնը պէտք է գտնէ նախախնամական ճամբով անհրաժեշտ ընել՝ վերջ դնելու համար այդ վտանգաւոր կացութեան : Սպաներէն [illegible] զինուորներէն շատերը երեք [illegible] շարունակ մնացեր էին Փոքր Ասիոյ ճակատը՝ առանց տեսնելու իրենց մերձաւորները : Անոնցմէ շատեր [illegible] ըը նախ թագաւորական ալ սպառած էին : [illegible] կատին վրայ զինուորներու ջոկատները ընդհանրապէս կը ղեկավարուէին պահեստի ենթասպաներու կողմէ, երբ բազմաթիւ գործօն սպաներ [illegible] գործ կը շրջէին ներքին մասերու մէջ :

Այս բոլորին վրայ հարկ է աւելցնել — պատերազմական գծին վրայ զինուորներու թշուառ բնակարանները (ժամանակաւոր տաղաւարներ [illegible] խոնաւ փոսեր), հագուստի եւ կօշիկի մեծ անբաւականութիւնը. գէշ [illegible] : Շաբաթը միայն երկու անգամ միս կը տրուէր : Ձիթապտուղն ու [illegible] րեան իսկ յաճախ կը պակսէին : Զինուորական թերթերը կը զբաղէին [illegible] անունով : Անոնցմէ մին տպած էր [illegible] տեւեալ ծաղրանկարը.—

Շուները դզմած (մաքառող) [illegible] յարիէն. մաքառողին կախուած է [illegible] արձանագրութիւն մը,— «զինուորներու ճաշը» : Մխախոտ շատ քիչ [illegible] տային՝ այն ալ գէշ տեսակէն : [illegible] Թուղթերը ամիսներով կ'ուշանային [illegible]

Յոգնութենէն ու զրկանքէն [illegible] ուած, քաղաքականութեամբ զրա[illegible] լու տխուր վարակուած, պատերազմին դեռ անստոյգ վերջաւորութեան առջեւ, յաղթանակի ամէն հաւատք կորսնցուցած եւ տուն կարօտէն [illegible] շող յոյն զինուորը 13 օգոստոս 1922[illegible] թրքական ընդհանուր յարձակումէն առաջ արդէն իսկ պարտուած [illegible]

Ու ամբողջ ճակատը խուճապի [illegible] բերդի մը նման ինկաւ, երբ յարձակումը սկսաւ :

Եղերական ու թելադրիչ պարագայ [illegible] թիւն մը. թելադրիչ՝ բոլոր անոնց համար, որոնք փորձութեան մէջ [illegible] գոյնին՝ պատերազմի ատեն մարդ[illegible] յին նիւթով կը գործեն...

Յունական բանակի այս տրամադրութեան [illegible] նական պարտութիւնը գերագոյն [illegible] տեհութիւն մը եղաւ Թուրքերուն համար, բայց ոչ գերագոյն յաղթանակ մը, ինչպէս կը ձգնին ներկայացնել քեմալականները» :

ԳՐԳՏՈՒ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՓՈՇԻՆ, ՔԱՐԸ, ՃԱՆՃԸ ԻՒ ... ԱՊՈՒԽՏԸ

—•—

«Ճումհուրիյէթ»ի խմբագրական [...]ծարտուղար Ալիխան Տավէր կը գրէ. Կեսարիոյ նորաշէն հիւսուածեղէնի գործարանին բացման առթիւ, Կեսա[րիա] [...]ալ տեսայ եւ մեծ յուսախաբութեան մատնուեցայ:

Կեսարիոյ ապուխտէն եւ Կեսարիա[...] [...]ութենէն զատ, այս քաղա[քին] մէջ ամէնէն շատ երեք բան առատ է. փոշին, քարը եւ ճանճը ... Եթէ այս երեք տարրերը արտածուէին, Կեսարիա միլիոններ կը վաստկէր:

[...] կարծուած Կեսարիոյ մէջ աւե[...] [...] նմանող եւ մէկ խառըշ փոշի [...] փողոցներէն եւ ճամբաներէն [...]ելով, գացի այցելելու ապուխտի գործարանը: Թուրք եւ հայ աշխատաւոր կիներ, առաւօտուն նոր կոր[...] 30 կովի միսերը զատելով զբաղած էին: Ամէն կողմ լեցուն է թարմ [...], լուացուած միս, չոր միս, ա[...], երշիկ, ոսկոր, եղջիւր, ու[...] եւ մորթ: Մէկ կողմը ահագին [...] մը կ'եռացնեն եւ ոսկորները [...] կը հանեն: Միւս կողմն ալ կը [...] ապուխտի չէմէնը, զոր [...] նախաճաշի կարագի եւ [...] պէս հացին վրայ քսելով կ'ուտէ:

Հոս սորվեցայ թէ ամէնէն լաւ ա[պուխտը] կովի միսէն կը պատրաստուի: Գործարանին վերնայարկը քով[...] չորցնելու համար կախուած ա[պուխտ]ներէն զատ ուշադրութեան [...] ահագին քանակութեամբ կո[...] լեզուներու եւ ուղեղներու դէզը:

— Ասոնք ի՞նչ կ'ընէք, հարցուցի:
— Ուղեղներէն մաս մը կ'ուտենք, [...] չկերածնիս ալ երշիկներուն հետ կը խառնենք:
— Իսթանպուլի մէջ փիւմէ լեզուն 300 ղրշ.ի կը ծախուի, կարելի չէ՞, փոխանակ երշիկի մէջ գործածելու, պատրաստութեան ձեւը սորվիլ եւ անոնցմէ փիւմէ պատրաստել:
— Թէեւ փիւմէ լեզու պատրաստելու ձեւը գիտենք, բայց չենք ուզեր աւելորդ տեղը աշխատիլ:

Մինչդեռ ամէն ապուխտի գործարան տարին գոնէ 1000ի մօտ կով կը մորթէ եւ անկէ ապուխտ կը պատրաստէ. շատ բնական է որ անոնցմէ [...]ուած լեզուն եւ ուղեղը հարստութեան աղբիւր մը պիտի ըլլայ ...

Զարմացայ, երբ քովս գտնուող [...] մը ըսաւ թէ Կեսարիոյ մէջ [...] լեզուն եւ ուղեղը քառասուն փարայի կը ծախուի:

Մէկդի ձգելով Իսթանպուլը, կարելի չէ՞ այս քառասուն փարայի ծախուած լեզուները եւ ուղեղները Անգարա տանիլ եւ ծախելով կլորիկ շահ մը ընել, քանի որ Կեսարիան երկաթուղիով Անգարայէն ութ ժամ հեռու է:

Եթէ պետական երկաթուղիներու վարչութիւնը միջոցներ ձեռք առնէ երկրին ներսը գտնուող ուտեստեղէնները քաղաք փոխադրելու, շատ օգտակար գործ մը կատարած պիտի ըլլայ:

Բ. Հնգամեակ

Առաջին գործատունը, որ կը պատկանի ճարտարարուեստականացումի առաջին հնգամեակին, բացուեցաւ Կեսարիոյ մէջ: Անոր պիտի յաջորդէ Երէյլիի ապածոյի գործարանը, որ աշխատանքի պիտի սկսի տարեկից-րին: Մէկ երկու տարուան ընթացքին պիտի կառուցուին նաեւ Նազիլլիի եւ Մալաթիոյ գործարանները:

Աշխատանքի պիտի սկսի նաեւ Իզմիրի Թուղթի գործարանը: Շէնքը լրացած է, մեքենաները զետեղուած են. վերջին պատրաստութիւնները կը տեսնուին:

Առաջին հնգամեակին մաս կը կազմէ նաեւ երկաթի եւ տրրրարանական նիւթերու գործարաններու կառուցումը: Երկաթի համար Ռուսիայէն եւ Շուէտէն երեք մասնագէտներ պիտի գան, խոկ տրրրարանական նիւթերու համար մէկ մասնագէտ՝ Գերմանիայէն: Սիմէր դրամատունը, արագօրէն իրականացնելու համար այս գործարաններու շինութիւնը, անհրաժեշտ աշխատանքներու սկսած է: Այսպիսով կ'աւարտի առաջին հնգամեակը: Կը նախատեսուի Ա. հնգամեակը լրացնել չորս տարիէն:

Տնտեսական գործավարութիւնը կը նախապատրաստէ երկրորդ հնգամեակի ծրագիրը: Այդ ծրագիրը յառաջիկայ տարի պիտի հրատարակուի: Ա. կայ նոր գլխաւոր գիծերը հետեւեալներն են.— Օգտագործել ջուրերը եւ ածուխները՝ ելեկտրականութիւն արտադրելու համար եւ լայնօրէն շահագործել հանքերը:

Երկաթի գործարանը Էրէյլիի շրջանին մէջ պիտի հիմնուի:

Տրրրարանական նիւթերու յատուկ գործարաններու տեղերը պիտի որոշուին յառաջիկայ ամսոյն ընթացքին: Սիւփէր փօսֆաթի, սուտ քօսթիքի, քլօրի եւն. գործարաններ պիտի ըլլան անոնք:

ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ

17 բարձրաստիճան պաշտօնեաներ, որոնք կ'աշխատէին երմտական գործավարութեան Պոլսոյ բաժնին մէջ, հրահանգ առած են արեւելեան նահանգները մեկնելու:

Ասկէ առաջ, Ազգ. Ժողովը օրէնք մը քուէարկեց, որուն համաձայն, այն անձերը որոնք բարձրագոյն կրթութիւն են առած ու զինուորութիւն չեն ըրած, պաշտօնի չեն կրնար կոչուիլ: Երմտական գործավարութիւնը որոշած է արեւելեան նահանգները ղրկել այն անձերը, որոնք պաշտօնի վրայ են, բայց իրենց զինուորական պարտականութիւնը կատարած չեն:

*** Արեւելեան նահանգներու ընդհ. քննիչը, Թահսին Իւզէր Էնկիւրի դընաց եւ ներքին նախարարութեան հետ խորհրդակցեցաւ իր պաշտօնէութեան մասին: Ներքին գործավարութիւնը պատրաստած է օրէնք մը, որ կը վերաբերի քննչութեան յատկացուելիք պիւտճէին: Քննիչը մեկնած է դէպի արեւելեան նահանգները, իր հետ ունենալով իր խորհրդականը: Անկէ անցած է Կարին:

ՎԱՆԱՅ ԾՈՎԸ

—๑—

Վանէն կը տեղեկացնեն Թուրքերէն «Թան»ին թէ հոն քննութիւններ կը կատարէ տնտեսական գործավարութեան կողմէ, Այէթ Ալթուկ, Վանայ ծովուն վրայ շոգենաւ աշխատցնելու մասին: Այէթ Ալթուկ տեղեկագիր մը պիտի պատրաստէ այդ մասին:

ԳԻՒՂԵՐՈՒ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌՆԵՐԸ

—•—

Գրած էինք թէ կառավարութիւնը որոշած է գիւղերու մէջ ձայնասփիւռներ զետեղել: Այդ նպատակով գիւղերը հանգամանքութիւններ պիտի ըլլան: «Թան»ի խմբագրական քարտուղարը, Ալի Հաճի Քարաճան կը գրէ.

Մեր լսածին համաձայն, գիւղերը դաստիարակելու մտքով, որոշուած է ձայնասփիւռի գործիքներ զետեղել գիւղերու մէջ: Այս ձայնարձակները ամէն օր ու ամէն ժամ գիւղացիներուն պիտի սորվեցնեն թէ իրենք գիւղերնին եւ գիւղերնին ինչ վիճակի մէջ պէտք է դնեն: Այս դարուն մէջ չկայ բան մը զոր չկարողանայ սորվեցնել ձայնարձակը: Կասկած չըկայ, ուրեմն, որ անոր գործածութիւնը օգտակար է: Եւ սակայն, բարեկամ մը, որ այս լուրն էր կարդացեր, ինծ ըսաւ թէ հարկ է լուծել նաեւ երկու այլ դժուարութիւններ՝ զաւը իրապէս դարմանելու համար:

Ա.— Ո՞վքեր պիտի խօսին անոնցմով եւ ի՞նչ պիտի ըսեն:

Բ.— Ձայնարձակը կէս ժամ պիտի խօսի, մնացեալ 23ու կէս ժամուան ընթացքին ո՞վ պիտի զբաղի գիւղով:

Եթէ գիւղերու ձայնարձակներով պիտի խօսին այն միեւնոյն անձերը, որոնք առենը մէկ դասախօսութիւններ կուտան մեզի, ընենք անվերապահօրէն որ այս ձայնարձակներէն բարիք սպասելը միամտութիւն մը պիտի ըլլար: Որովհետեւ մեր երկրին մէջ դասախօսողներու մեծ մասը տարուած են ոչ թէ հանրութեան բան մը սորվեցնելու, այլ իրենց բան մը գիտնալը հասկցնելու ցանկութենէն:

Ձայնարձակին արժէքն ու դերը, սակայն, կը կայանայ ոչ թէ անոր մետաղին կամ բերնին մեծութեան, այլ արձագանգելու եւ հեռաւորութիւններու վրայ տարածելուն մէջ՝ այն ձայնին, որ գիտութեամբ լեցուն է: Ըսել կ'ուզենք թէ նախ ճշդենք ով պիտի խօսի, ո՛րի պիտի եւ ի՛նչ պիտի խօսի, ու յետոյ ձեռնարկենք գիւղերը բարձրախօսներ զետեղելու գործին:

ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԻ ՇՈՒՐՋ

—•—

Մարդահամարը որ տեղի պիտի ունենայ Թուրքիոյ մէջ, պիտի հաշուէ նաեւ այն թրքահպատակները, որոնք երկրէն դուրս կը բնակին:

Այսպէս, պատկան իշխանութեան կարգադրութեամբ, Թուրք կառավարութիւնը դիմում պիտի կատարէ բոլոր պետութիւններուն, ուզելով ցանկը անոնց սահմաններուն մէջ բնակող Թրքահպատակներուն:

Մարդահամարին մէջ, Թուրքիա կը հաշուէ նաեւ այն ոչ-թրքահպատակները որոնք Թուրքիա կ'ապրին:

ՄՈՍԿՈՒԱ ԵՒ ԷՆԿԻՒՐԻ

—•—

Կեսարիոյ գործարանին բացումին առթիւ Թուրքիա գացած պատուիրակութիւնը որ կը գտնուէր ծանր ճարտարարուեստի փոխ գործավար Փիաթաքովի նախագահութեան տակ, Պերլին մեկնեցաւ: Կայարանին մէջ, ռուսական պատուիրակութեան սիրալիր ողջերթ մաղթեցին կառավարութեան ներկայացուցիչներն ու բարձրաստիճան անձեր:

Մեկնելէ առաջ, Փիաթաքով Բերա Փալասի մէջ ընդունեց լրագրողները եւ յայտարարութիւններ ըրաւ, իր տպաւորութիւններն ու շնորհակալութիւնները յայտնելով: Իր հիացումը յայտնեց Թուրքիոյ վերելքին համար, զոր տեսած է Թուրքիոյ մէջ իր կարճատեւ բնակութեան ընթացքին, մանաւանդ մօտէն չփուելով Քամալ Աթաթիւրքին, վարչապետին եւ տնտես. գործավարին հետ:

Ռուսիոյ փոխ-գործավարը խոր հաւատքով խօսեցաւ Թուրքեւխորհրդային անկեղծ բարեկամութեան եւ շինարարական գործակցութեան մասին որուն հոյակապ մէկ կոթողն է Կեսարիոյ գործարանը: Փիաթաքով մաղթանքներ ըրաւ այս բարեկամութեան պայագայ աւելի սերտ գործակցութեան մասին, յայտնելով թէ Թիւրքթրոյի տնօրէն Զոլաթարիէվ մօտերս Անգարա պիտի երթայ եւ կառավարութեան հետ պիտի տեսնուի Նազիլլիի գործարանի գործունէութեան մասին: Թուրքիոյ մէջ պիտի շինուի նաեւ կրաղիւսի գործարան մը, որուն տեղը դեռ չէ որոշուած: «Առանց առնց ալ, ըսաւ փոխ գործավարը, արդէն աշխատանքի միութիւն մը կայ Թուրքիոյ եւ Սովետ Ռուսիոյ միջեւ: Մենք Թուրքիոյ համար ճարտարագէտներ եւ բանուորներ կը պատրաստենք որոնք Մոսկուայի մէջ մասնաւոր դպրոցի մը ընթացքին կը հետեւին»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՐԱՐԱՏԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հայրենակիցներ,

Կիլիկիոյ, Հաճընի եւ Երզնկայի եւ Շրջ. Հայր. Միութեանց ներկայացուցիչներս որոշած ըլլալով փառաւորապէս տօնել Արարատի հերոսական մաքառումներու պանծալի տարեդարձը, սոյն կոչով կը հրաւիրենք բոլոր հայրենասէր կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, ինչպէս քաղաքական, կամաւորական — լեգէոնական, Հայրենակցական, Զ.Ո.Մ.ի եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտականներն որ անձամբ կամ գրաւոր իրենց մասնակցութիւնը բերեն, ներկայ ըլլալով առաջին խորհրդակցական ժողովին որ տեղի կ'ունենայ այս կիրակի առաւօտ ժ. 10ին 131 Ֆօպուռ տիւ Թամփլի Պիւռօ Թապայինի մէջ: Մէթրօ Պէլվիլ:

Առժամեայ Յանձնախումբ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի օր տեղի ունեցած են Պոնտիի Մարզական Միութեան (Ամիքալ Սփորթիվ) թէնիսի տարեկան ախոյեանութեան վերջնական մրցումները: Մրցումներուն մասնակցած էին 20 հոգի, որոնցմէ երկու հոգի մնացին՝ բաժակի մրցումին համար, մեր հայրենակից Պ. Մկրտիչ Մէզպուրեանի որդին Ծովասար եւ Ֆրանսացի Ալպէր Քոֆինէի: Այս երկուքին միջեւ մրցումը տեղի ունեցաւ տաք մթնոլորտի մէջ եւ տեւեց երկուքուկէս ժամ առանց դադարի: Յաղթանակը տարաւ Պ. Ծովասար Մէզպուրեան՝ 10—8, 6—2, 5—7 եւ 6—3ով:

Այս երկրորդ անգամն է որ ախոյեանութեան բաժակը կը շահի հայ երիտասարդը: Անցեալ տարի մրցումներուն մասնակցած էին 60 հոգի երկսեռ, վերջնական մրցումին համար մնացած էին Սուրէն եւ Ծովասար Մէզպուրեան եղբայրները եւ յաղթած էր Ծովասար:

Կիրակիի մրցումէն վերջ քաղաքապետութիւնը ընդունելութիւն մը սարքեց թաղապետարանի սրահին մէջ, ի պատիւ Պ. Ծ. Մէզպուրեանի:

Հ. Ս.

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՄՈՒԼ

ՉԱՐԸ ԽԱՓԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

—•—

Պուքրէշի «Արազ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 սեպտեմբեր).

— «Մեր պաշտօնակիցներէն ոմանք, հայ թերթերու բառը մառանանշած եւ այդ բառին մէջ էջմիածնի պատասխանատուութիւնը ճշդած առեն, չափազանց կը բորբոքին իրենց ցասումին մէջ եւ հուր ու բոց կը ժայթքեն էջմիածնի գահակալին դէմ, կարծելով որ ամէն չարիք անկէ կը բխի:

Նախ մոլորութիւն է մեծցնել էջմիածնի անցեալ դերը գաղութներուն մէջ՝ անոր ստեղծած ներկայ չարիքի աւելի ահաւոր ցոյց տալու համար: Անոնք որ սերտած կամ գոնէ շօշափած են հայ գաղութներու պատմութիւնը,— մանաւանդ անոնցը որ դարերու ընթացքին կորսնցուցին իրենց հայ դիմագիծը,— գիտեն թէ էջմիածինը յոռի դեր է խաղացեր յաճախ,— այո, յաճախ,— գաղութներու այլասերման եւ ուծացման մէջ: Երբ հայ եկեղեցին կիսապէս ինքնապահպանութեան ազդակ մը եղեր է գաղութներու մէջ եւ անոր հովանիին տակ դարերով հայ են մնացեր տարագիր բազմութիւնները, այդ եղեր է էջմիածնի կամքէն անկախ, եւ նոյն իսկ ի հեճուկս անոր: Գաղութները իրենց ազգային դիմագիծը պահեր են, հաւատարիմ մնալով, այո, իրենց պապենական հաւատքին, բայց այդ երբեք էջմիածնի շնորհիւ չէ: Պատմական փաստերէն գիտենք որ էջմիածինը դարերով լքեր է գաղութները ի-րենց բախտին, ձգելով որ ամէն մէկը իր հասկցած ձեւովը փրկած մնայ իր պապերուն դաւանանքին: Էջմիածնի միտքը այն ատեն են եկեր գաղութներ՝ երբ կարիք է զգացեր պտղի ժողվելու այդ գաղութներէն, եւ իր ղրկած նուիրակները այնքան են միայն շահագրգռուեր էջմիածնի հեռաւոր հօտով՝ որքան պէտք էր պարարտ նըպաստ հաւաքելու համար:

Աւելին: էջմիածինը յաճախ լինէն է գաղութները խոցեր իրենց հաւատքին մէջ, ու լինէն է քշեր զանոնք ուծացման գիրկը: Երբ զննենք մեր ամէնէն դժբախտ գաղութին՝ Լեհաստանինի փաստը միայն, պիտի տեսնենք որ Նիկոլ եպիսկոպոսը որքան ալ գլխաւոր դերակատարը ըլլայ ամբողջ գաղութի մը ուծացման գործին՝ էջմիածինն է եղած որ հովանաւորած եւ շփացուցած է այդ եղկելի Նիկոլը, յետոյ ալ սրբացնելու համար զայն: Երբ Մելքիսեդեկ կաթողիկոսը չըլլար՝ գոյութիւն պիտի չառնէր Նիկոլ չարիքը եւ երբ ընչաքաղցրութիւնը եղած չըլլար յաճախ մեր բարձր հոգեւորականութեան նկարագրին տիրող գիծը, Նիկոլները երբեք ծնունդ պիտի չառնէին եւ պատուհաս պիտի չդառնային հայ գաղութներու գլխուն: Երբ Լեհահայ գաղութը ձեռք գնաց՝ էջմիածինն է բուն մեղաւորը եւ անոր պէտք է զարնուի խարանը:

Հոս Ռումանիոյ մէջ, երբ հայ եկեղեցին տեւեց դպրոցներու ընթացքին՝ էջմիածինը ոչ եւ է դեր չունի հոս: Ան դարերով անտեսած է այս գաղութը, եւ միայն պտղի համար նուիրակներ ղրկած է: Կ'ընդունինք հայ եկեղեցին դերը գաղութներու պահպանման մէջ. բայց միմիայն չենք այդ բանը վերագրելու հոգեւոր իշխանութեան խնամատարութեան ու հեռատեսութեան: Ընազդական ներքին ուժն մը բնազդական ենք է ան՝ լաստի մը կառչելու համար: Վտանգին առջեւ մարդուն մէջ արթնցած ինքնապաշտպանութեան ձգտումն է որ հայ եկեղեցին ազգային կռուան դարձուցեր է գաղութներու մէջ, ընենք անգամ մըն ալ, յանդէտս էջմիածնի, նոյնիսկ ի հեճուկս անոր: Հայ եկեղեցին իր գոյութիւնը պահպաներ է հայ ժողովուրդի հոգին մէջ, եւ փոխանցուեր է սերունդէ սերունդ նուիրական ժառանգի մը պէս:

Եւ մոլորութիւն է հետեւաբար էջմիածնի սայթաքումներուն դէմ մեր զգացած զայրոյթին մէջ այնքան մեծցնել անոր ուժը, ու անհրկիւղ մնալ անոր սպառնալիքներուն առջեւ: էջմիածինը երբեք այդ ուժը չունի, երբ գաղութները իմաստուն ըլլան ըմբռնելու մեր իսկ պատմութեան մեզի տուած դասերը: էջմիածինը բարոյական ուժ մըն է միայն, պատմական յիշատակարան մը, ապաստարան, թանգարան: «Յիշատակ պատմական անցից եւ փառաց»: Ոչ իսկ վանք մըն է՝ ուր կ'ապրին աշխատանքը եւ մեզ ակնածանք հարկադրէր:

Չի բաւեր ըսել թէ կղերապետութեան դարը վաղուց անցած է, ու ժամանակավրէպ են էջմիածնի յաւակնութիւնները,— ինչպէս կ'ըսեն մեր պաշտօնակիցներէն շատերը, բայց առ ըսելով իսկ կը սպառնին էջմիածնի էնթրիկներուն առջեւ: Գաղութները իրենցմէ կախում ունի էջմիածնի յոխորտանքը սանձել, եւ զայն վերածել իր բուն դերին,— եպիսկոպոս ձեռնադրել, մեռոն պատրաստել, եկեղեցական բարեկարգութեան մասին ծրագիրներ որոշել: Պէտք է թոյլ չտալ որ ան ամենանդոյզն չափով իսկ միջամտէ թեմերու վարչական գործերուն մէջ, եւ հրահանգներ տալու յանդգնի»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

La paix et prospérité mondiales. Les remèdes radicaux contre la crise économique et les maux sociaux. 2e édition, Paris, 1935. Գին 12 ֆրանք, կեդրոնատեղի Librairie Hrand Samuel, 51, Rue Monsieur le Prince Paris, 6e:

Վստահութեամբ կրնաք յանձնարարել «ԵՐԵՒԱՆ» օղին, որուն ծանուցումը հրատարակուած է ՉՈՐՐՈՐԴ էջին մէջ:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Կ'որոշուի չուտափոյթ Պերլին ղըրկել Ռաուֆ եւ Հաֆըզ Հագգը պէյերը, նաւատորմի գործերը յանձնել փոխ-ծովակալին, եւ զգուշանալ պատերազմի որ եւ է առիթ տալէ:

Սակայն «ծովակալ Սուշոնի մէկ տեղեկագրէն տեղեկացանք ընդունիլ թէ ինչպէս ռուսական նաւատորմի կողմէ եղած յարձակում մը պարտաւորած էր զինք այս վերջիններուն դէմ ծովային գործողութեան դիմելու, որով Ռուսիա, յետոյ Ֆրանսա պատերազմ յայտարարեցին Թուրքիոյ դէմ»:

X

«Երբ Պոլիս հասաւ Ռուսաստանի նաւատորմէն յարձակում կրելուն պատճառով Թրքական նաւատորմին ռմբակոծելը Օտեսա, Սեվաստոփոլ, Թէոդոսիա եւ ուրիշ նաւահանգիստներ, վկայ եղանք մեծ եպարքոսի արտասովոր եւ նշանակալից մտասփոփութեան: Նկատելով որ Թուրքիոյ պատերազմի մտնելուն հակառակ էր, չէր ուզեր իր վրայ առնել պատերազմի պատասխանատուութիւնը, քանի մի պատասխանատու ուրիշ բանին առիթ պիտի տար թըրքական նաւատորմի յարձակումը ռուսական նաւատորմին եւ նաւահանգստական գիտաններուն վրայ: Պայրամի օրերն էին եւ հաւաքուած էին իր տանը մէջ: Մեծ եպարքոսը յայտարարեց, եթէ թէ անպայման պիտի քաշուի, եթէ պատերազմ ծագի այդ յարձակումին պատճառով: Իրեն ըսուեցաւ որ ինք պատերազմ դաշնագիտաստորագրած էր Գերմանիոյ դաշնագրութեան ու յաջորդական որոշումներով որ եւ յաջորդական համակարծիք եղած էր Թուրքիոյ ըմտածելի պարտաւորութիւններուն տանձնելիք պարտաւորութիւններուն եւ չէր կրնար դէպքի մը պատրուակով քաշուիլ պաշտօնէ: Եղածը բնական տրուած հետեւանքն էր միաժամանակ որոշումներուն:

Մեծ եպարքոսը չկրցաւ հիմնաւոր պատասխան տալ այս տրամաբանութեան եւ ընդունեց եղելութիւնը այնպէս ինչպէս որ է ու մնաց պաշտօնին վրայ»:

X

«Այն օրը որ Ռուսիա, Ֆրանսա եւ Անգլիա օսմանեան կառավարութեան դէմ պատերազմ յայտարարեցին, նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ մը ունեցաւ Բ. Դրան մէջ:

Սայիտ Հալիմ փաշա հիմնուելով ծովակալ Սուշոնի տեղեկագրին վրայ, բացատրեց թէ ինչպէս ռուսական նաւատորմի մեր Սեւ ծովու պատերազմական նաւերուն վրայ յարձակելուն հետեւանքով մեր նաւատորմը ռուսական նաւերը հետապնդեց եւ նաւահանգիստները ռմբակոծեց. առոր վըրայ Ռուսիա, Ֆրանսա եւ Անգլիա իրարու հետեւելով պատերազմ յայտարարեցին օսմանեան կառավարութեան դէմ: Յարաբերութիւնները պահելու համար Անգլիա առաջարկեց խառն յանձնախումբի մը միջոցով ճշդել թէ ո՛ր նաւատորմը եղաւ առաջին յարձակողը եւ հրամանատարը պատասխանատու պիտի նկատուէր, բայց ռուս կառավարութիւնը մերժեց այդ առաջարկը: Հետեւաբար թրքական կառավարութիւնը պարտաւորուած էր ինքզինք պատերազմի մտած նըկատելու եւ իմացնելու այս պարագան սուլթանին:

Մեծ եպարքոսը աւելցուց թէ նախարարները առանց քաշուելու պէտք է յայտնեն իրենց կարծիքը:

Թղթատարական եւ հեռագրի նախարար Ոսկան Էֆէնտի (Մարտիկեան մականունը չէ յիշած), առաջին անգամ խօսք ուզեց եւ ըսաւ թէ սկզբունքով պատերազմի հակառակ մէկը չէր կրնար ստորագրել որոշում մը որ օսմանեան պետութեան մասնակցութիւնը կը հաստատէր եւ ստիպուած է հրաժարիլ: Եթէ սակայն նախարարութիւնը ընդհանուր տեսչութեան մը ձեւափոխուի, այն ատեն պատրաստ է շարունակելու իր պաշտօնը իբր ընդհ. տնօրէն:

Հողագործական եւ առեւտրական նախարար Սիւլէյման Էֆէնտի Էլ Պոսթանի ըսաւ թէ իբր անդամ «միջազգային խաղաղասիրական ընկերութեան», ընդհանրապէս դէմ է պատերազմի, որով ստիպուած է հրաժարիլ:

Նաեւ Ջիւրիւք Սուլու Մահմուտ փաշա, դահլիճին մէջ իրեն դէմ ցոյց տրուած անվստահութեան մասին քանի մը նկատումներ ընելէ ետք, ինքն ալ հրաժարածներուն կարգին դասել:

Ճաւիտ պէյ կը բացակայէր ժողովէն, թէեւ Թալէաթ տեղեկացուց թէ ան ալ որոշած է հրաժարիլ:

Հրաժարողները մեկնեցան խորհրդարանէն: Մնացողները Սայիտ Հալիմ փաշա՝ մեծ եպարքոս, Խայրի էֆէնտի՝ Շէյխ իւլ Իսլամ, Էնվէր փաշա՝ զինուորական նախարար, Թալէաթ պէյ՝ ներքին նախարար, Իպրահիմ պէյ դատական նախարար, Խալիլ պէյ պետական խորհուրդի նախագահ, Շիւքրի պէյ՝ եւ ես (Ճէմալ փաշա՝ ծովային նախարար), ամէնքս մէկ կազմեցինք առենագիրը տեղեկացնելու համար սուլթանին: Երեսփ. ժողովը եւ Ծերակոյտը բացարձակ եւ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ պատերազմական վիճակին հաւանութիւն յայտնեցին եւ կառավարութեան վստահութեան քուէ տուին:

(Այստեղ Ճէմալ փաշա կը պատմէ ժողովուրդին և զինուորականութեան մեծ ոգեւորութիւնը պատերազմի մտնելու առթիւ, երբ ռազմափորձեր կը կատարուէին Սկիւտար, Իճատիէ, Զամլըճա եւ Էրէնքէօյ):

Յետոյ դահլիճին մէջ մտան իշխան Սրբազան Հալիմ փաշա՝ իբր հանրօգուտ շինութեանց նախարար, Ահմէտ Նէսիմի՝ հողագործական նախարար, իսկ Թալէաթ ստանձնեց նաեւ ելմտական նախարարութիւնը եւ Շիւքրի պէյ միանգամայն թղթատարական նախարարութիւնը:

Դ. ԶՈՐԱԲԱՆԱԿԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ

Թուրքիոյ պատերազմի մտնելէն մօտ տասը օր ետք Էնվէր փաշա իր քով կը կանչէ Ճէմալ փաշան: Էնվէր ոտքին վրայ վէրք մը ունէր եւ ըստիպուած էր անկողին մնալ: Ընդհանուր կացութեան վրայ քանի մը խօսք ընելէ յետոյ, Էնվէր փաշա կ'ըսէ.

— Սիրելի Ճէմալ փաշա, կ'ուզէի Սուէզի ջրանցքին վրայ յարձակող ականով մը զբաղեցնել Անգլիացիները Եգիպտոսի մէջ եւ ստիպել զանոնք ոչ միայն հնդիկ զօրամասերը, զորս արեւմտեան ճակատ ղրկելու վրայ են, հոն պահել, այլ միեւնոյն ատեն արգիլել որ գումարտակներ կազմեն Տարտանէլ զօրք հանելու համար:

(Շար.)

Ատտիս-Ապէպայի պաշտպանութիւնը

Զրոյց մը համաձայն, անգլիական, ֆրանսական եւ գերմանական կառավարութիւնները խնդրած են իտալական կառավարութենէն բացորոշ ապահովութիւն տալ թէ պատերազմի պարագային Ատտիս – Ապէպան չպիտի ռմբակոծուի:

Մինչ այս մինչ այն, Ատտիս – Ապէպայի բնակիչները ոչ մէկ բան բախտին կը ձգեն: Այս միջոցին զբաղած են միջոցներ փորձելու եւ անտեսանելի դարձնելու իրենց տուները, որպէսզի իտալական օդանաւերը չկարենան ռմբակոծել: Դէտեր դրուած են մայրաքաղաքին շրջակայ բարձունքներուն վրայ եւ, իտալական օդատորմիղի յարձակման պարագային, վտանգի ազդանշանը պիտի տան, ցերեկը թնդանօթ արձակելով եւ գիշերը կրակ վառելով: Բազմաթիւ օտարականներ կը չարունակեն հեռանալ: Իտալական դեսպանատան կարգ մը ծառաներն ալ մեկնեցան, իսկ դեսպանը բեռները կապած կը սպասէ:

*** Եթովպիոյ զինուորական նախարարը առաջարկեց կայսեր բոլոր օտարականները հեռացնել մայրաքաղաքէն, բայց Նէկիւսը ընդդիմացաւ, կրկնելով թէ օտարականները երբեք վախնալու պատճառ չունին: Աշխարհի բոլոր կողմերէն հարիւր թղթակիցներ հասած են մայրաքաղաք:

*** Վերջին օրերս տեղացած անձրեւներուն հետեւանքով, 14 հոգի խեղդուեցան Ատտիս – Ապէպայի մէջ եւ շրջակաները: Կամուրջ մը եւ քանի մը տուներ փլան եւ բազմաթիւ ձիեր, ջորիներ եւ եզներ խեղդուեցան:

Իտալիա կ'օգնէ Ալպանիոյ

Երկուշաբթի օր հրատարակուած հրամանագիր մը կը ծանուցանէ թէ իտալական կառավարութիւնը արտօնած է 70 միլիոն լիրի վարկ մը բանալ իտալական ընկերութեան մը որ յանձն առած է մղում տալ Ալպանիոյ տնտեսական վարգացման: Այս փոխառութիւնը նոյն ընկերութեան պիտի վճարուի տասը տարեվճարներով, 1935էն 1944: Հրամանագիրը կ'ըսէ թէ տրամադրուած գումարը պէտք է օգտագործուի «Իտալիոյ տնտեսական շահերուն համար»: Կը կարծուի թէ փոխառութեան մեծ մասը պիտի յատկացուի փայտ եւ արջառ գնելու Ալպանիայէն:

Չորս Իտալացիներ կ'արտաքսուին Մալթայէն

Մալթայէն արտաքսուեցան չորս Իտալացիներ, հականգլիական արարքներու մէջ բռնուած ըլլալով: Մէկը Մալթայի ֆաշական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարն է եւ կարեւոր պաշտօնեայ Պանքօ տէ Ռօմայի, երկրորդը՝ նուագապետ, միւսները՝ յայտնի առեւտրականի մը երկու տղաքը: Հայրն ալ չպիտի կրնայ Մալթա վերադառնալ: Օրէնքը աւելի խիստ պատիժներ կը տրամադրէ. բայց անգլիական իշխանութիւնը բաւականացած է պարզապէս արտաքսելով: Այս տնօրինութիւնը առաջինն է շարք մը ձեռնարկներու, կղզին մաքրելու համար այն տարրերէն որոնք լրտեսութիւն կ'ընեն եւ հականգլիական քարոզութիւններ կը կատարեն, քանի մը տարիէ ի վեր:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱԼԱՆՍԻ ԹՈՒՆԱՒՈՐ ՍՈՒՆԿԻ զոհերէն մէկն ալ մեռաւ, Եսայի Մաթէոսեան, սափրիչ, 40 տարեկան, որ կը դարմանուէր հիւանդանոցին մէջ:

ԵՕԹԸ ՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒԵՐ ԹՈՒՐՔԻԱ հասան հրամանատարութեամբ գնդ. Նէկրէսքոյի: Օդանաւորդները այցելեցին Թուրք ընդհ. սպայակոյտին, ազգ. պաշտպանութեան գործավարին եւ վարչապետին:

ԲՈՒՌՆ ՅՈՅՑԵՐ կատարուեցան Չեխոսլովաքիոյ դէմ, Լեհաստանի զանազան մասերուն մէջ: Այս առթիւ զայրալից բանաձեւեր քուէարկուեցան: Պիէլաքոյի մէջ ցուցարարները հեռագիր մը ուղղելով զինուորական հրամանատարին, յայտնեցին թէ պատրաստ են իրենց արիւնը թափելու, «Չեխերէն ետ առնելու համար լեհական հողերը»: Թերթերը կը գրեն թէ լեհ փոքրամասնութիւնը հալածանքներու կ'ենթարկուի Չեխերուն կողմէ:

ԲՈՒՌՆ ՃԱՌԵՐ ԽՕՍՈՒԵՑԱՆ Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան համագումարին մէջ, Մուսոլինիի եւ իր վարած քաղաքականութեան դէմ: Քանի մը ճառախօսներ պահանջեցին ոչ միայն պատժական տնօրինութիւններ գործադրել Իտալիոյ դէմ, այլեւ աւելի յառաջ երթալ: Տեսակէտներու տարբերութիւնը շատ խոր ըլլալով, կը վախցուի որ պառակտում ծագի:

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ձեռք առնուեցան Պուլկարիոյ մէջ, իմացուած ըլլալով թէ նոր դաւեր կը սարքուին օրուան իշխանութեան դէմ: Ոստիկանութիւնը միշտ կազմ եւ պատրաստ կը հսկէ, իսկ զինուորները հրաման չունին զօրանոցներէն դուրս ելլելու: Բացառական հանգամանքներ մը չկայ, քաղաքական մթնոլորտը նորէն պղտորած է: Նախկին վարչապետ Զանքով եւ նախարար Վասիլեւ շրջաբերականներ ցրուած են իրենց հետեւորդներուն մէջ, պահանջելով որ դահլիճը հրաժարի եւ ժողովրդապետական իշխանութիւն հաստատուի: Այսօր, հինգշաբթի, աւելի խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են, թագաւորին տարեդարձին առթիւ:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ Ղպտի պատրիարքը եւ արքայազուն իշխան Օմար Թօուսն կոչ մը ուղղեցին ժողովուրդին, որպէսզի անմիջապէս կարեւոր գումարներ հաւաքեն, Եթովպիոյ համար: Բրիտանական մարդասէր աճապարանքով վերադարձաւ իր արձակուրդէն: Բանակցութիւններ կը կատարուին Անգլիոյ եւ Եգիպտոսի միջեւ, ի նախատեսութիւն պատերազմի:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ կուսակցութեան տարեկան համագումարին մէջ, որ բացուեցաւ անցի օր, նախագահը պահանջեց Իտալիոյ դէմ պատժական միջոցներ ձեռք առնել որ եւ է գնով:

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԳՈԼՈՄՊՈՍԻ յուշատետրը գտնուեցաւ Ռուսաստանի Քարկոփոլ քաղաքին մէջ: Առաջին էջին վրայ գրուած է. — «Քրիստափոր Գոլոմպոս. իմ ձեռքով գրեցի զայն՝ Տիէկոյի համար, 3 օգոստոս 1492»:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները ընդհ. ժողովի այսօր Հինգշ. երեկոյ ժամը ճիշտ 8.30ին Gobelinsի սրճարանը, 32, Ave. Gobelins: Կարեւոր օրակարգ:

ԴԱՆԻԷԼ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին 17 Րիւ Ամբէր, Քաշան:

Վալանս

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Սիամանթօ» ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5ԻՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salle Ingénieurs Civilsի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19, Rue Blanche. Métro Trinité.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ **Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ** ԵՒ **Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ**

Կ'արտասանեն Տիկ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ, ընկ. Յ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ եւ ՌՈՒԲԷՆ ՍՏԵՓԱՆ (ֆրանսերէն)

Կ'երգէ Պ. Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆ

ԿԸ ՆՈՒԱԳԷ «ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ»Ի ՃԱԶԸ

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ, ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՏԻԿԻՆ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ (ջութակ) ընկերակցութեամբ Պ. Ս. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի (դաշնակ):

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԵՒ ԵՆԹ.ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ

կը մասնակցի Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

պատուոյ նախագահութեամբ Մարսէյլի երեսփոխան եւ փոխ-քաղաքապետ

Monsieur RAYMOND VIDALի

Député des Bouches du Rhône et 1er Adjoint au Maire de Marseille.

տեղի կ'ունենայ ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

(146, Chemin des Chartreux)

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **Հ. ՄԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ**

Կը բանախօսէ նաեւ Albert LUCCHINI Conseiller Gén. des B. du R.

ԿԷՍ ԳԻՇԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

Գեղարուեստական ճոխ եւ խնամուած բաժին:

Պիտի երգեն Օր.ներ՝ Արաքսի Սահակեան, Մ. Մարտիրոսեան եւ Պ. Հ. Համբարձումեան: Կ'արտասանեն ընկերներ՝ Գ. Քէնտիրեան, Կ. Թիւթէլեան, Յ. Ալիքսանեան եւ Պ. Կ. Փոլատեան:

Կը նուագէ Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը:

Պիտի նուագէ, երգէ ու պարէ՝ Orchetre de l'Aigle Noir 10 հոգինոց ռուսական ընտիր խումբ մը:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 13ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի «Եգիպտացի» կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ

ԸՆԿԵՐ ԳԵՂԵՑԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ՝ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Ֆր. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի Մ.-Ճիւղին կողմէ

Տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 13ին կիրակի օր

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԱԶԴ

Քան, Վիքթօր-Հիւկոյի հայ ընտակիցներուն, Մարսէյլ.—

Քան Վիքթօր-Հիւկօէն Սէնթ-Ան փոխադրուած բոլոր Հայերու հասցէին եկած նամակները կը բաժնուին սովորականին պէս: Իսկ այլուր մեկնողները իրենց նամակները ստանալու համար պէտք է դիմեն Պ. Ճիվան Ղարիպեանի Impasse Abovian (Էմբաս Աբովեան), 15, (Capuclle), Մարսէյլ:

Այս կարգադրութիւնները պիտի կատարուին մինչեւ Հոկտ. 15: Վերոյիշեալ թուականէն վերջ որեւէ պատասխանատուութիւն չենք ընդունիր եկած նամակներուն մասին:

Նախագահ Քան Վիքթօր-Հիւկոյի Խնամատար Միութեան
Ճ. Ղարիպեան

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme. PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԵՐԵԿՈՅԹ-ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ Դպրոցի Վարչութիւնը եւ Դպրոցի ժանդակ Տիկնանց Միութեան երեկոյթ-թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Պ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ 13 Րիւ Փիէր Քիւրի, Պիւաէթըր, մէթրօ Փորթ տ'Իթալի: Կը խօսի Տիկ. ԷԼԼԱ ԲԻԻՋԱՆԴ: Երգ, արտասանութիւն եւ գեղջկական պարեր դպրոցի աշակերտութեան կողմէ: Մուտք 3 ֆրանք.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵԻԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 4 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 4 Octobre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2926

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԸՆԴ ՀՈՒՐ ԵՒ ԸՆԴ ՍՈՒՐ...

... Եւ ահաւասիկ անխուսափելի պատերազմը, իր քստմնելի անկչռելի փոթորիկներով :

Նոյնիսկ եթէ Թիւրիմացութեան վերագրուի եւ հարթուի [sah]մանային միջադէպը.— իտալական արշաւը դէպի Մուսա Ալի[ի] [լ]եռնալեռնի ճառը կը բաւէ փարատելու բոլոր պատրանքները :

Այդ ճառը, ինքնին, պատերազմի յայտարարութիւն մըն է : [Ը]նդդադին մարտակոչ մը՝ աննախընթաց նորութեամբ :

Եւ մարտակոչը ուղղուած է ոչ միայն Եթովպիոյ, այլեւ յաղ[թ]ականներուն, որոնք զլացան Իտալիոյ բաժինը, քանի տարի ա[ռ]աջ, երբ կը կռուէին յանուն «արդարութեան» :

Անշուշտ յիմարութիւն պիտի ըլլար ապարէկ կարդալ Մեծն Բրիտանիոյ կամ Ֆրանսայի : «Առաջնորդ»ը իր ճառին մէջ փոր[ձ]ած է կարելի փափկանկատութիւնը, նոր կիրքեր չյարուցանելու համար :

Եւ սակայն, իր քանի մը բառերը,— «Այլեւս բաւակա՛ն է», «պատերազմին պիտի պատասխանենք պատերազմով» — կ'ապա[ցու]ցանեն թէ անդառնալի է վճիռը : Իտալիա իր ճամբան պիտի [քա]լէ ընդ հուր եւ ընդ սուր, ձգտելով բռնի առնել այն ինչ որ կը [մ]երժեն սալ խաղաղութեամբ :

Դաշինքներու խորհրդակցութիւնները, 13ներու ժողովին [գ]ումարումը եւ ուրիշ իրարանցումներ դժուար թէ կարենան կան[խ]ել նոր արիւնահեղութիւնը : Մեծ բան է, եթէ կարենան միայն [Ե]թովպիոյ մէջ սահմանափակել պատերազմը : Անոր ծաւալման [վտ]անգները այնքան շատ են որ, երկու շաբթ անդամ, Մեծն [Բ]րիտանիոյ եւ Իտալիոյ Թագաւորները պարտք սեպած են ոչ մի[այ]ն գործօն մասնակցութիւն ցուցնել պետական խորհրդակցու[թ]եանց մէջ, այլեւ ուղղակի Թղթակցիլ իրարու հետ :

Իսկ ամէնէն վճռական դերը պիտի կատարեն, անշուշտ, ձա[յ]նակողմեան հոսանքները : Անգլիոյ Աշխատաւորական Կուսակցու[թ]իւնը արդէն արձակեց իր վճիռը, 102,000ի դէմ 2,168,000 քուէ [տ]ալով ի նպաստ պատժական տնօրինութեանց :

×

Տարակոյս չկայ թէ Հապէշներուն գլխաւոր ռազմավարու[թ]իւնը պիտի կազմեն հրասայլին կռիւները, որոնց մէջ անմրցելի [կ]արպետներ կը համդիսանան տարիներէ ի վեր :

Այդպէս էր որ ճակատեցան 1868ին, Անգլիացիներուն դէմ, [ա]պէս 1896ին, Իտալացիներուն դէմ : Կազմակերպուած բանակ [անշ]ուշտ ունէին, ինչպէս ունին այսօր, բայց իրենց դիմադրու[թե]ան մէջ ամէնէն վճռական դերը կատարեցին հրոսախումբերը : [Ա]կուի մէջ ալ՝ գիրկընդխառն, կոկորդ կոկորդի ընդհարում[նե]րը :

Այծի պէս խոյանալով սարէ սար, մագլցելով ցից բարձունք[նե]ր, երբեւ գլխաւոր զէնք ունենալով նիզակ մը կամ սուր մը, ա[նո]նք ամբողջ բանակներ հնձած են, ինչպէս Ատուայի ճակատա[մա]րտին մէջ, որուն վրէժը կ'ուզեն լուծել Իտալացիները :

Այդ առթիւ էր որ 8000 Իտալացիներ փռուեցան կիրճի մը մէջ, [և] Ատուան դարձաւ խորհրդանշան մը՝ Հապէշներուն համար :

Այսօր ալ, անոր յիշատակն է որ կ'ոգեւորէ Եթովպիոյ հին [ռազ]միկները : Տակաւին անցեալ շաբթու, անձրեւներու դադար[մա]ն տօնին առթիւ (Մասքալ), երբ տասը հազար զինուորներ թա[փօ]ր կազմեցին արքայից արքային առջեւ, իրենց ամէնէն խանդա[վ]առ ուխտն էր մէկ բառ.— «Ատո՛վա» : Եւ կանչը բարձրաձայն [ար]տասանուեցաւ իտալական դեսպանին առջեւ :

Անշուշտ զինուորական գիտութիւնը լեռ ու ձոր կտրած է այդ [թուակա]նէն իվեր : Եթէ 1896ին ահարկու զէնքեր էին թնդանօթն եւ [հրա]ցանը, այսօր անոնք շուքի մէջ կը մնան, շնորհիւ օդանաւե[րու], հրասայլերու, կազարձակ ռումբերու եւ ուրիշ բազմաթիւ [ռազմ]ական եւ գործիական սարքերու : Մարդուն երեւակայու[թի]ւնն անգամ կը սարսի, աչքի առջեւ բերելով արդի ռազմավա[րու]թեան գիւտերն ու գաղտնիքները :

Հարցը այն է որ Հապէշներու մեծամասնութիւնը գաղափար [չ]ունի անոնց մասին : Եւ, ճիշդ ատոր համար ալ, աւելի ամուր [կառչ]ած է իր նախնական զէնքերուն,— նիզակ, սուր, ատրճանակ, [հրա]ցան, դաշոյն եւայլն :

Այս առթիւ շատ կարեւոր վկայութիւն մը կը ներկայացնէ ա[մերիկ]եան մասնագէտ մը, շուէտացի զօր. Վիրգին, որ Եթովպիոյ [կայս]եր քաղաքական – զինուորական խորհրդականն էր, բայց հե[ռա]ցաւ, առողջական պատճառներով : (Աւելի ճիշդ, որպէսզի [չի ց]ուցնէ իր երկրին զինուորական իրաւունքները, քանի որ կա[ռա]վարութիւնը արգիլած է մասնակցիլ պատերազմին) :

Զօրավարը հապէշական բանակին ամբողջ ուժը կը գտնէ ա[յ]ս «անկռուն քաջութեան մէջ : Եթէ խնդիրը դառնար միայն [զինուո]րական յաղթութեանց վրայ, այդ բանակը կրնար մարտնչիլ [եւ]րոպական որ եւ է բանակի դէմ» :

Իր համոզումով, Արքայից արքան կրնայ երկու միլիոն զին[ուո]ր հանել, «բոլորն ալ պատուական ռազմիկներ : Միայն մահը [կրն]այ կեցնել այս ժողովուրդը, երբ վարակուի կռուի տենդով» :

Այս պայմաններուն մէջ, դիւրին է երեւակայել թէ ի՛նչ համե[մա]տութիւններ կրնայ առնել նոր արիւնահեղութիւնը, երկու [կո]ղմէն ալ :

Սպառազէն՝ ոտքէն մինչեւ գլուխը, երկու ոսոխները իրար [պիտ]ի բզքտեն ամեհի լեռներու, անդնդախոր ձորերու եւ անջրդի [ա]նապատներու մէջ :

Մուսոլինի վճռած է կռուիլ յաղթելու կամեցողութեամբ : [Բայց] հարցը այն է որ, միայն զինուորական յաղթանակներով չի լուծ[ուի] այս չարաշուք հարցը :

Հակամարտ աշխարհակալութեանց ճամբուն վրայ գտնուե[լու] մեղքն է որ կը քաւէ Եթովպիա, ինչպէս քաւեցին ուրիշներ :

Շ.

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ԵԹՈՎՊԻԱ ՄՏԱՆ ԱՆՈՐՈՇ ՍԱՀՄԱՆԱԳԻԾԷ ՄԸ

ՏԱՍԸ ՄԻԼԻՈՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐՈՒ ԶՕՐԱԿՈՉԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

Մուսոլինի կը ճառէ պատշգամէն, բացագանչելով.— «Բաւակա՛ն է»

«ՊԱՏԺԱԿԱՆԻՆ ԴԷՄ ՊԱՏԺԱԿԱՆ, ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԴԷՄ ՊԱՏԵՐԱԶՄ»

Հոկտեմբեր 2ին Ատտիս – Ապէպայէն քաշուած հեռագիր մը պաղ ջուր լեցուց բոլոր խաղաղասէրներու գլխուն : Հեռագիրը կ'ըսէր.— Իտալական զինուորներ հապէշական հողը մտան, Մուսա Ալի լերան արեւմտեան կողմէն, այն կէտին վրայ ուր կը միանան Եթովպիոյ, Էրիթրէի եւ Ֆրանսական Սոմալիի սահմանագլուխները : Թէեւ թշնամութիւնները չեն սկսած, սակայն տա[ր]ակոյս չկայ թէ ընդհ. զօրաշարժի յայտարարութիւնը չի կրնար ուշանալ :

Ուրիշ հեռագիր մը եւս հաղորդելով նոյն լուրը, կ'աւելցնէր թէ Մուսա Ալիի շրջանը ընդհանրապէս կը համարուի անորոշ սահմաններով տարածու[թ]իւն մը :

Իտալիոյ պատերազմական նախարարութիւնը անմիջապէս հերքեց լուրը, բայց երբ նոր մանրամասնութիւններ հասան, այլ եւս չսրբեց :Իսկ Եթովպիոյ կայսրը հետեւեալ հեռագիրը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան.

— «Ձեզի հաղորդելով կը խնդրենք տեղեկացնել Ա. Դ. Խորհուրդին եւ Ազգաժողովի անդամներուն, թէ իտալական զինուորներ բռնաբարեցին Ե[թ]ովպական սահմանը, Մուսա Ալի լերան հարաւային շրջանին մէջ (Աուսայի նահանգ), նոյն լերան, Եթովպիոյ եւ Ֆրանսական Սոմալիի սահմանագլուխներուն միջեւ եւ տեղաւորուելով եթովպական հողին վրայ, ընդարձակ յար[ձ]ակողականի մը խարիսխը կը պատրաստեն : Այս շրջանը ծովեզերքին մօտ ըլլալով եւ նկատի առնելով Ֆրանսական հողէն անցնելու դիւրութիւնը, Ա. Դ. Խորհուրդը կրնայ կա՛մ դիտողներ ղրկել, եւ կամ եթովպական հողին այդ բռնաբարումը հաստատել Ֆրանսական Սոմալիի կառավարչութեան միջոցաւ» :

Այս հեռագրէն անմիջապէս վերջը, Արքայից արքան ընդհ. զօրաշարժի հրամանը ժողովուրդին հաղորդեց բոլոր միջոցներով, որոնց գլխաւորն էր աւանդական թմրուկը : Միեւնոյն ատեն խարոյկներ վառեցին Էնթոթօ լերան վրայ, իբրեւ ազդանշան օդանաւերու յարձակման :

Զրոյցի մը համաձայն, 50,000 իտալական զինուորներ մտած են հապէշական հողը, 50 օդանաւերով, բազմաթիւ թնդանօթներով եւ հրասայլերով, կազմ եւ պատրաստ՝ յառաջ խաղալու : Նոյնիսկ հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ կռիւ ծագած է տեղացիներու հետ, զոհեր ձգելով երկու կողմէն ալ : Դժուար է անմիջապէս ճշդել այս բոլոր տեղեկութիւնները : Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Իտալացիները մինչեւ քանի քիլոմեթր ներս մտնելով, պիտի ջանան գրաւել այն միակ երկաթուղին որ Եթովպիոյ կեդրոնը կը կապէ Ֆրանսական Սոմալիի :

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՃԱՌԸ

Եթովպիոյ կայսեր բողոքին եւ զօրաշարժի լուրին հրապարակութենէն անմիջապէս վերջը, Մուսոլինի մէկ ազդանշանի վրայ ոտքի հանեց տասը միլիոն սեւ շապիկաւորներ, եւ դիրքադին ճառ մը խօսեցաւ ձայնարձակին առջեւ, իբրեւ ունկնդիր ունենալով քանի միլիոն քաղաքացիներ : Զօրաշարժի հրամանը հաղորդուեցաւ բոլոր միջոցներով,— շեփոր, սուլիչ, թմբուկ, կոչնակ եւ ուրիշ ինչ որ կրնաք երեւակայել : Ամբողջ երկրին կեանքը կանգ առաւ մէկ անգամէն : Ամէն մարդ փողոցն էր եւ դէպի տուն կը վազէր, իր Ֆաշական համազգեստը հագնելու համար : Քանի մը վայրկեան վերջը ար[տ]ակարգ երեւոյթ մը առացած էին մանաւորապէս Հռոմի փողոցները : Ամէն դուռէ մարդկային ալիքներ կը հոսէին : Սրճարան, ճաշարան, խանութ բո[լ]որը փակուեցան :Հաղորդակցութեան միջոցները անբաւականկուպային դէպի համախմբման կայանները տանելու բազմութիւնը : Կէս ժամ վերջը, քանի միլիոն քաղաքացիներ խռնուած էին ձայնարձակներուն առջեւ, լսելու համար «Առաջնորդ»ին ճառը : Ամբողջ Իտալիոյ մէջ Ֆաշական երգեր կը բարձ[ր]անային դէպի երկինք : Չկար ամենափոքր հրապարակ մը որ բռնուած չըլլար Ֆաշական բազմութիւններով :

Ահաւասիկ Մուսոլինիի ճառին գլխաւոր մասերը.

— «Սեւ շապիկաւորներ յեղափոխութեան, այրեր եւ կիներ Իտալիոյ, լեռներէն եւ ծովերէն անդին ապրող Իտալացիներ, լսեցէ՛ք : Հանդիսաւոր ժամ մը կը հնչէ հայրենիքի պատմութեան համար : Այս պահուս քանի միլիոն Իտալացիներ համախմբուած են Իտալիոյ հրապարակներուն վրայ : Մարդկութեան պատմութեան մէջ ամէնէն վիթխարի ցոյցն է այս : Քսան միլիոն ժողովուրդ մէկ սրտով, մէկ կամքով եւ մէկ վճռականութեամբ : Այս ցոյցը կը նշանակէ թէ բացարձակ է եւ անյեղլի՝ Իտալիոյ եւ Ֆաշականութեան նոյնութիւնը : Միայն մանկական պարանքներով տարւածած կամ թանձր տգիտութեամբ լեցուած գլուխներ կրնան տարբեր մտածել : Անոնք չեն գիտեր թէ ինչ կը ներկայացնէ 1935ի Իտալիան :

« Ամիսներէ ի վեր, Իտալիա կը գտնուի ճակատագրի առնկման տակ, եւ, հանդարտ վճռականութեամբ, կը դիմէ դէպի իր նպատակակէտը : Այս վերջին ժամերուն ճակատագրին անիւը աւելի արագ կը թաւալի, եւ այժմ կարելի չէ կեցնել զայն : ՄԻԱՅՆ ԲԱՆԱԿ ՄԸ ՉԷ ՈՐ ԴԷՊԻ ՆՊԱՏԱԿԸ Կ'ԸՆԹԱՆԱՅ, ԱՅԼ 44,000,000 ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐ ԵՆ ՈՐ ԿԸ ՔԱԼԵՆ ԱՅԴ ԲԱՆԱԿԻՆ ՀԵՏ, ԲՈԼՈՐՆ ԱԼ ՄԻԱՑԱԾ ԵՒ ՏԱՌԱՊԱԾ՝ ԱՄԵՆԱՍԵՒ ԱՆԱՐԴԱՐՈՒԹԵՆԷՆ,— ԱՐԵՒՈՒՆ ՏԱԿ ՄԵԶԻ ՓՈՔՐ ՏԵՂ ՄԸ ՄԵՐԺԵԼՈՒ ԱՆԱՐԴԱՐՈՒԹԵՆԷՆ :Ի՛նչքան խոստումներ տրուեցան Իտալիոյ 1915ին, երբ Իտալիա վերջապէս իր ճակատագիրը միացուց Դաշնակիցներու բախտին հետ : Սակայն այդ հաւաքական յաղթանակէն վերջը, որուն Իտալիա մասնակցեցաւ 670,000 մեռեալներով, 400,000 հաշմանդամներով եւ մէկ միլիոն վիրաւորներով, ԵՐԲ ԿԱՐԳԸ ԵԿԱՒ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՍԵՂԱՆԻՆ ՇՈՒՐՋԸ ՆՍՏԵԼՈՒ, ՄԵՆՔ ՄԻԱՅՆ ՓՇՐԱՆՔՆԵՐ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՅՆ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՃԱՇԵՐԷՆ ՈՐ ԲԱԺԻՆ ԻՆԿԱՆ ՈՒՐԻՇՆԵՐՈՒ :

« Լման քսան տարի մենք համբերեցինք, մինչ յարաճուն օղակ մը կը գարրնուէր մեր շուրջը :

« Լման երեսուն տարի համբերեցինք Եթովպիոյ : Այժմ ժամանակն է ըսելու,— « ԲԱՒԱԿԱՆ Է» :

Ազգերու Դաշնակցութիւնը, փոխանակ ճանչնալու Իտալիոյ արդար պահանջը, կը համարձակի պատժական տնօրինութեանց մասին խօսիլ : ԱՐԴ, ՄԻՆՉԵՒ ՈՐ ՀԱԿԱՌԱԿԸ ԱՊԱՑՈՒՑՈՒԻ, ԵՍ ԿԸ ՄԵՐԺԵՄ ՀԱՒԱՏԱԼ ԹԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲՈՒՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ՊԻՏԻ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԵԱՆՑ :

Բ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՏՈՎԱ ԿԸ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԻ

Եթովպիոյ կայսեր կողմէ ժընեւ քաշուած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ իտալական զօրքը ռմբակոծեց Ատովան : Բազմաթիւ զոհեր կան :

« ՄԻՆՉԵՒ ՈՐ ՀԱԿԱՌԱԿԸ ԱՊԱՑՈՒՑՈՒԻ, ԵՍ ԿԸ ՄԵՐԺԵՄ ՀԱՒԱՏԱԼ ԹԷ ԱՆԳԼԻՈՅ ԲՈՒՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ Կ'ՈՒԶԷ ԻՐ ԱՐԻՒՆԸ ԹԱՓԵԼ ՊԱՇՏՊԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՓՐԻԿԵԱՆ ԲԱՐԲԱՐՈՍ ԵՐԿԻՐ ՄԸ ՈՐ ԱՆԱՐԺԱՆ Է ԳՏՆԸՈՒԵԼՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԻՐԹ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՄԷՋ :

Մենք տնտեսական տնօրինութեանց պիտի պատասխանենք մեր կարգապահութեամբ, մեր նիւթական աղբիւրներով եւ զոհողութեան ոգիով :

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԻՏԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՆՔ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՎ :

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ԱՐԱՐՔՆԵՐՈՒՆ ՊԻՏԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՆՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ :

Թող ոչ ոք ինքզինքը խաբէ յուսալով կաշկանդել մեզ : Ժողովուրդ մը որ հաւատք ունի իր ապագային վրայ, չի կրնար տարբեր դիրք բռնել եւ երբեք չպիտի բռնէ : Անգամ մը եւս կը յայտարարեմ, ամենավճռական եղանակով եւ իբրեւ հանդիսաւոր ուխտ մը բովանդակ Իտալիոյ առջեւ, թէ կարելին պիտի փորձենք, որպէսզի գաղթային կռիւ մը եւրոպական պայքարի մը չվերածուի : Միայն չարամիտներ որոնք վրէժ կ'երազեն, կրնան յուսալ կաշկանդել Իտալիան : Թող մեր անսասան վճռականութեան արձագանգը անցնի լեռներն ու ծովերը եւ հասնի արեւելեան Ափրիկէի մեր զինուորներուն, եւ դառնայ սփոփանք մը անոնց համար, մինչ կռուելու կը պատրաստուին : Թող այդ ըլլայ նաեւ խթան մը մեր բարեկամներուն եւ ազդարարութիւն մը մեր թշնամիներուն» :

Բազմութիւնը խելայեղ կանչեր կ'արձակէր, ճառը լսած ատեն :

ՄԵԾ ՅՈՒԶՈՒՄ ԼՈՆՏՈՆԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նժարը Ֆրանսայի ձեռքն է

Ինչպէս Փարիզի, Լոնտոնի մէջ ալ համակերպած են հապէշական պատերազմին, եւ կը ձգնին սահմանափակել զայն : Թագաւորը շարունակ խորհրդակցութեան կը հրաւիրէ նախարարները, մանաւորապէս վարչապետը, արտաքինը եւ զինուորականը :

Անգլիոյ մէջ արդէն միջոցներ ծրագրած են տնտեսական տնօրինութեանց մասին, իսկ յաջորդ քայլը անորոշ կը մնայ. մանաւանդ որ Ֆրանսա տակաւին չէ ճշդած իր դիրքը : Այս երկրին մէջ հանրային կարծիքը հակառակ է նոյնիսկ տնտեսական տնօրինութեանց : Կացութեան նժարը Ֆրանսայի ձեռքն է : Եթէ Անգլիա առանձին ձեռնարկէ Իտալիան պաշարելու, չի կրնար այնքան կաշկանդել Իտալիան որքան եթէ Ֆրանսան ալ միանայ :

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդէն անմիջապէս վերջը, Պ. Իտըն Փաբիզ հանդիպելով ,Ժընեւ գնաց , ուր առկողոպար նիստ հրաւիրուած է 13ներու յանձնախումբը : Մ. Նահանգները որոշած են չմասնակցիլ որ եւ է գործողութեան :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՉ ԻՍԿ ՆԱԽԱԳԱՀԸ...

»»»•«««

Այս տողերը գրած ատեն, չեմ գիտեր թէ ի՛նչ եղէր յանգած են Հօկի ներքին խլրտումները, որոնց մասին կը խօսին ու կը գրեն բոլորը :

Եթէ չեմ սխալիր, նոյն իսկ Դ. Շահվերդեանն այս կռիւներէն գլուխ առած չունի հասած օրէն ի վեր, երկբորդական գծի վրայ նետելով ներ - գաղթը :

Մինչ այս մինչ այն, Հօկի կեդր. վարչութեան դէմ բողոքողները չեն գոհանար ներքին ճակատամարտով, եւ դէզ - դէզ գրութիւններ կը հասցնեն այս կամ այն թերթին :

«Ցառաջ»ն ալ իրատարակեց երկու հատ :

Անցեալ օր, փարիզի հնչակեան օրկանին մէջ կարդացի այսպէս «զգալյացուցիչ »պատմութիւն մը.

— « ՀՕԿի այժմեան նախագահուհին երբեք անգամ զինուոր կատարած է Խ. Հայաստան երթալու, տեսնելու համար իր մայրը :

Ու երբեք անգամ մերժում ստացած է :

Վիզա կարենալ ստանալու համար, քիւքը զինքը ընտրել կուտայ Հօկի կեդրոնի նախագահուհի :

Հազիւ ընտրութիւնը վերջացած որովհետեւ, շնորհիւ ուժեղ ընդդիմութեան վախ կար որ կեդրոնը ամբողջ տապալի, այդ աղէտը չպատահած՝ նախագահութեան օրուան ժամ առաջ քաղելու փութկոտութեամբ, նախա - գահուհին կը վազէ Խորհրդային դեսպանատուն, վիզա խնդրելու :

Ան կը հաւատար որ «Հօկի նախա - գահուհի» տիտղոսը բան մը պիտի արժէր իրեն, երբ ինքն իսկ չէր գի - տեր թէ ինչո՞ւ կոչուեր էր այդ բարձր պաշտօնին :

Կը վճարէ նոյնիսկ հեռագրով վիզա ուղելու ծախքը :

ՇԱԲԱԹ ՄԸ ՎԵՐՋ ՆՈՐ ՄԵՐԺՈՒՄ ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ :

Ի՞նչ կը նշանակէ այս չորրորդ մերժումը :

Կը նշանակէ պարզապէս թէ Հօկի նախագահուհին «վիզա» առա - նալու չափ ալ վստահութիւն չի վայելեր՝ յաչս Մոսկուայի կառավարու - թեան» : (27 սեպտեմբեր) :

Կրնա՞ք լսել այս հանելուկը ,— Հօկը չկրցա՜յ անցագիր հանել նոյն իսկ իր նախագահին համար : Մանաւանդ երբ այդ նախագահը տիկին մըն է, եւ իր մօրը կարօտը կը քաշէ...

Ուրեմն, Մոսկուայի, Թիֆլիսի կամ Երեւանի հաւատաքննիչները շատ աւելի դաժան են, քան միջնադարեան վանականները, որոնք արքայութեան համար իսկ մուտք տալու կուտային— դեռ կուտան — փոխան ծունկ մը աղօթքի եւ «ինչ ինչ» ծառայութեանց :

Եւ կամ, Ֆրանսայի Հօկն ալ սեւ ցանկը անցած է, ցնոր տնօրինու - թեան :

Արդեօք ատո՞ր համար է որ ներ - գաղթի արձանագրութեանց մեքենան այ իր ձեռքէն առեր են, ներ - գաղթը համարելով «կառավարականպետական գործ» :

Նո՞ր բարի լոյս :

ՎԱՀԷ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿԸ

(Մեղադրանքներ եւ ճշդումներ)

ԽՄԲ.— Մեր աշխատակիցը վերջերս շարք մը շահեկան խորհրդածութիւններ հրատարակեց Հայրենիքի մէջ, այս վերնագրին տակ։ Թերթս մենք ալ առիթ ունեցանք անդրադառնալու.—

Տարուէ տարի անկախութեան գաղափարը զգալի նուաճումներ կ'ունենայ։ Այսուհանդերձ անոր դէմ հակառակութիւնը եւս կը շեշտուի։

Կագ ու կռիւ եւ վէճ՝ տուներէ ներս։

Պէտք է խոստովանիլ թէ պատնէշին այս կողմը կեցող մեծ զանգուածին մէջ եւս կան բարեմիտ ու ազգայնօրէն բաբախող սիրտ ունեցող հայրենակիցներ, որոնք կը մտածեն կամ կ'ըսեն թէ՝ եթէ ոչ անտեղի, դոնէ անժամանակ է այս փոթորկումը, թէ՝ մենք, արտասահմանի մէջ, պէտք ունինք խաղաղ ու ներամփոփ կեանքի մը եւայլն։

Այսպէս կամ այնպէս, մեր արտասահմանեան կեանքը կ'ապրի փոթորիկ մը։

Ու ամէն մէկ հայ մարդ, կամայ թէ ակամայ, մաս ու բաժին ունի անոր մէջ, եթէ, անշուշտ, իր կապը բոլորովին կտրած չէ հայ կեանքէն։

Բաժին ունին ե՛ւ անոնք, որոնք ինքզինքնին «չէզոք» կը դաւանին։ Վասն զի չէզոք մնալն իսկ, ինքնին, այլ ձեւի մասնակցութիւն մըն է։

Կ'արժէ ուրեմն, առարկայօրէն քննել այն բոլոր խնդիրները, որոնց շուրջ այնքան շատ շունչ կը սպառենք ամէն մէկս, ու առատ իրիկուն կը վիճինք, երբեմն, նոյն իսկ, բռունցք բարձրացնելով մէկզմէկու։

X

Հարկ է, սակայն ճշդում մը ընել, նախ մեր անկախութեան ձգտումի մասին։

Երբ կը խօսուի կամ կը գրուի հայ ժողովուրդի ազատագրութեան մասին, տարակարծութիւններ եւ ընդդիմութիւններ երեւան կու գան։ Երեւան կու գան նաեւ թերահաւատութիւններ։

Այդ բոլորը միատեսակ չեն։ Ոմանց կարծիքով.

Ա.— Ազատագրութեան գաղափարը եւ հետեւապէս յեղափոխական շարժումը դրսէն ներածուած է մեր մէջ։ Այսինքն՝ կարգ մը հայ մտաւորականներ, մնած ըլլալով օտար յեղափոխականներու մթնոլորտին մէջ, ուզած են զայն փոխադրել հայ կեանքին մէջ։ Եւ, արուեստականօրէն ստեղծած են Հայ Յեղափոխութիւնը։

Ուրիշներ կը խորհին թէ՝

Բ.— Սխալ հաշուուած փորձ մըն էր ան, յանդուգն փորձութիւն մը՝ եթէ կ'ուզէք, որ չափազանց երազային ձեւով նախատեսուած էր։ Ուժերը չափուած չէին, եւ կար այն միամիտ հաւատքը թէ ժողովուրդին մաս մը լեռները հանելով կարելի է Հայաստան մը ստեղծել։

Նոյնքան շեշտուած է այն համոզումը թէ՝

Գ.— Մենք չճանչցանք Թուրքը։ Թերագնահատեցինք զայն։ Աւելին՝ խաղաղ կենակցութեան մը փոխարէն,— ինչ որ կարելի էր ու կար,— գրգռեցինք իշխող տարրը եւ պատճառ եղանք թրքահայութեան կոտորումին։

Ու վերջապէս, մտածողներ կան թէ՝

Դ.— Մենք զոհն ենք Եւրոպային, որմէ միամտօրէն խաբուեցանք։ Ոտքերնիս գետնէն կտրեցաւ՝ ամէն անգամ որ Լոնտոնի կամ Փարիզի մէջ նախարար մը կամ լրագրող մը «բազմաչարչար հայ ժողովուրդի փրկութեան» մասին խօսեցաւ կամ գրեց։ Ու երբեք չկրցանք հասկնալ, որ նոյնքան թշնամի էին անոնք մեզի, որքան Թուրքը։

Արդ, կ'աւելցնեն անոնք, երբ ամէն ինչ կորսուեր է, ներելի՞ բան է նորէն երազատես ըլլալ ու յամառօրէն կառչիլ գաղափարի մը, որուն իրագործման համար ոչ մէկ շօշափելի տուեալ ունինք։

Պահ մը թողունք այս վերջին հարցումը։ Անոր պիտի անդրադառնամ աւելի վերջ։

Անջատ անջատ առնենք վերեւ յիշուած մեղադրանքները կամ ինքնամեղադրանքները։ Սկսինք։

Ա.— Երբ հայ յեղափոխութեան մասին կը խօսուի, պէտք չէ շփոթել պարագայ մը՝ խմորումը՝ կազմակերպութեան հետ։ Առաջինը ոգին է, որ աւելի վերջ գաղափարականօրէն կը կազմաւորուի, երկրորդը՝ գործն է։

Ուրեմն, երբ կը խօսինք հայ յեղափոխութեան կամ հայ ազատագրական շարժման մասին, մենք հիմնովին սխալած կ'ըլլանք եթէ անոր սկիզբը բերենք կապենք հայ յեղափոխական կուսակցութիւններու ծնունդին հետ։ Այս վերջիններուն կեանքը հազիւ 50-ամեակ մը կ'ընդգրկէ։ Իսկ հայ ազատագրական շարժման խմորումը բխած է անկէ շատ առաջ։ «Օտար յեղափոխական մթնոլորտի մէջ սնած» հայ մտաւորականները գործօն արձագանգն են եղած, պարզապէս, այն ոգիին որ առկայծել սկսած էր մեր ժողովուրդին մէջ։ Քրիստափորը ձեւաւորողն է այդ ոգիին։ Գաղափարականը անոր։ Գործնականացնողը։ Եթէ նայինք ժողովուրդներու հեռաւոր թէ մօտաւոր պատմութեանց, միշտ նոյնը պիտի տեսնենք։ Ժամանակը, պայմանները, արտաքին ազդակներ եւ ներքին կարելիութիւններ, կամ թաքուն արժէքներ, ինչպէս նաեւ հաւաքական — ազգային խառնուածք մը ծնող ճգնումներ՝ հեղհեղուկ կը խմորեն նոյն զանգուածին էութիւնն ու հոգին։ Այդ թրծումն է որ այս կամ այն ձեւով երեւան կու գայ օր օրի։ Արմէնեան, Խրիմեան Հայրիկ, Նալբանդեան, Գ. Քամթիպա այդ արտայայտութիւններն են։ «Ջուրը երբ կը գոյանայ հողի խաւերուն մէջ», կը սկսի մէկ քանի տեղէ ժայթքել։ Աճելու բնական օրէնք է։ Այդ ժայթքումներն էին՝ վերեւ յիշուած անձերը։ Քրիստափորները եկան ակօս բանալու։ Ուղղութիւն տալու, մէկտեղելու բոլոր ակերը՝ յառաջ բերելու համար հեղեղը...

Կը տեսնուի, ուրեմն, թէ արուեստականութեան մեղադրանքը որքան անհիմն է։

Մնաց որ գաղափարներն ալ տունկերու կը նմանին, հասարակ ճշմարտութիւն է, որ ամէն տունկ ամէն հողի վրայ չաճիր։

Արդ, ենթադրենք պահ մը, որ Քրիստափորներն ու Զաւարեանները ներածեցին այդ գաղափարները։ Կը բաւէ՞ր փոխադրումը։ Ոչ։ Եթէ այդ գաղափարը այդքան ուժեղ արմատ բռնեց, եթէ այդ «դուրսէն բերուած» կայծը այդքան արագ բոցեր արձակեց, կը նշանակէ թէ յարմար ու համապատասխան հող, կամ բռնկումի պատրաստ հոգիներ կային։

Նորոյթ չէ՞ պարագան Հիթլէրիզմի ու Ֆաշիզմի մօտ։ Ինչո՞ւ 1912ին Հիթլէր մը չծնաւ Գերմանիոյ, եւ ինչո՞ւ 1925էն վերջ սովորական ներկարար մը յաջողեցաւ 60 միլիոնոց մտաւորապէս բարձրատիճան ժողովուրդ մը իր ցուցամատին կապել։

Պատասխանը պարզ է,— մթնոլորտ կար, տրամադրութիւն կար, ոգին, խմորումը, սկսած էր։ Ու Հիթլէր տեսաւ զայն։

Հարկ է ուշադրութեան յանձնել նաեւ ուրիշ պարագայ մը։

Ազատագրութեան ձգտումը «հայկական գիծ է»։ Մեր աւանդական պատմութիւնը կը սկսի Հայկի ու Բելի կռիւով։ Ինչո՞ւ այսպէս գրի առած են զայն։ Մենք գիտենք, քննականօրէն, որ Հայկ նահապետը առասպել մըն է լոկ։ Բայց այն որ ուզեր է ընկերը մը ընել մեր պատմութեան, նկատի առեր է մեր ժողովուրդի ընդոծին ազատագրութեան ձգտումն ալ, ընդունակութիւն մըն է — Հայը ի ծնէ ազատատենչ է։ Արդ առասպելներով հետեւեցէք մեր պատմութեան, ու միշտ նոյն գիծը պիտի տեսնէք։ Ռուբինեանք ի՞նչ փնտռեցին Տաւրոսի բարձունքները։ Մելիքութիւննե՞րը։ Զէյթո՞ւնը։

Հաւաքականութիւններն ալ օրկանիզմներ են եւ ունին իրենց «խառնուածքը», «հոգին» եւն.։ Ու միշտ կը հետեւին իրենց խառնուածքին կամ ներքին ձայնին։ Եթէ կ'ընդունինք թէ մենք անմիտ խաղ ենք (իսկ ես պայմաններուն կը վերագրեմ սխալը), եթէ վէճ չկայ մեր միջեւ այն մասին թէ առանձնական ընդունակութիւններ ունինք, թէ՝ աշխատասէր ենք, ստեղծագործող կամ թէ անհաստատ... ուրեմն ինչո՞ւ ժխտել որ միանգամայն ե՛ւ ազատատենչ է մեր ժողովուրդը։

Իր այս ընդունակութեան վրայ բարդենք պարագաներ պայմանները,— ճնշում, ջարդ, կողոպուտ, առեւանգում, խաղաղ կեանքի մը անկարելիութիւնը,— ու չափազանց հասկնալի կ'ըլլայ թէ յեղափոխութիւնը բխած էր արդէն, երբ յեղափոխութիւնը եկաւ։ Ու անիկա գործնականացումն էր խմորուած ոգիին։

Մենք կրնանք վնասաբեր նկատել զայն,— այդ մասին պիտի խօսիմ իր կարգին։

Մենք կրնանք մեր անհատական շահերուն կամ անձնական խառնուածքին բոլորովին դէմ գտած ըլլալ զայն։

Ու մենք կրնանք, վերջապէս, սխալ, երազային, անխոհեմ գտնել մեր յեղափոխական գործերը։

Ինչ գաղափարի ու մտայնութեան տէր ալ եղած ըլլանք անհատապէս, մենք անզօր ենք ճշմարտութիւնները քօղարկելու։

Ու պատրաստ ենք ընդունելու, թէ «Քրիստափոր»ները եւ «Դաշնակցութիւն»ը կամ «Հնչակեան»ը որակումներ են պարզապէս, անուններ, որոնք կրնային ուրիշ ըլլալ։ Որ՝ անոնց գործերը իրենց ժամանակներով ու պայմաններով կրնան քննուիլ միայն։ Եւ որ՝ առանց անոնց Քրիստափորիզմը կամ Դաշնակցականութիւնը ազգային հոգեկան ալեկոծումներ են, որոնք մեր մտածումէն ու կամքէն բոլորովին անկախաբար են ծնունդ առած, կ'առնեն ու պիտի առնեն միշտ,— նայած ժամանակին, պայմաններուն ու տարրերուն։

Անցնինք երկրորդ տեսակէտին։

ԿԱՐՕ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Հիւսիսային Ամերիկայի Երեսփ. Ժողովը իր տարեկան նիստը գումարեց վերջերս։ Այս առթիւ Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը կարդաց տեղեկագիր մը, որուն ամփոփումը կը հրատարակենք ստորեւ.—

Անցեալ տարուան հոկտեմբերին, Առաջնորդական Վիճակին ենթակայ հոգաբարձութիւններու թիւն էր 52։ Վերջացող տարուան ընթացքին հինգ նոր թեմեր եւս,— Էյքըրն, Կրէնիթ Սիթի, Հէյվըրհիլ, Իսթ Սէյնթ Լուիզ եւ Պէթէնտորֆ (Այովա)— կազմուած ըլլալով, ներկայիս մեր հոգաբարձութիւններու թիւը կը հասնի 57ի։ Ասոնց հետ կապուած տրտուն եւ իրաւատու անդամներուն մօտաւոր թիւն է 7500։ Իսկ մեր եկեղեցիներուն կամ եկեղեցական վարչութեանց կապուած ժողովուրդի թիւն է աւելի քան 45.000։

Անհերքելի իրողութիւն է, որ նոր թեմերու կամ հոգաբարձութեանց կազմութեան գործը անխուսափելիօրէն կապուած է նիւթականի հետ։ Իսկ մեր նիւթական միջոցները դժբախտաբար բաւարար եւ ձեռնտու չէին տոոր համար անհրաժեշտ ծախսերուն տալու, այլապէս մենք խորապէս համոզուած ենք, որ կարելի էր եւ այսօր ալ կարելի է, բազմաթիւ թեմեր կազմել եւ հոգաբարձութիւններ հաստատել իւրաքանչիւր վայրի մէջ, ուր հայութիւն գոյութիւն ունի։

ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԸ

Որպէս սեփական եւ օծուած եկեղեցի, ներկայիս մեր ձեռքը կը գտնուին Մայր Եկեղեցին, ի Նիւ Եորք, ինչպէս նաեւ Նորթ Ֆիլատելֆիոյ եւ Ինտիըն Օրչըրտի եկեղեցիները։ (Այս վերջինին հիմնարկէքն ու օծումը կատարուեցաւ այս տարի)։ Վարձուած մնայուն եկեղեցիներ ունինք Պոսթըն, Փրովիտենս, Տիթրոյիթ-Զաւարեան, Մեսինա եւն.։ Իսկ մնացեալ թեմերու մէջ ի հարկին յարանուանութեանց պատկանող եկեղեցական շէնքեր։ Դժբախտաբար Պրուքլինի հոգաբարձութիւնը չկրցաւ պահել եկեղեցին, որ ծանր մորկէյճի (գրաւ) պատճառով փորքլոզ եղաւ (փակուեցաւ)։

Սեփական եկեղեցի ունենալու շարժումը, որ վերջին դէպքերու հետեւանքով կասած էր մեր գաղութին մէջ, այս վերջերս սկսաւ կրկին երեւան գալ։ Այս երեւոյթին հետեւանք կարելի է համարել եկեղեցիի մը կառուցումը, սակաւաթիւ եւ անտեսապէս համեստ գաղութի մը մէջ, որ պիտին է Ինտիըն Օրչըրտի գաղութը։ Վերջերս նման ցանկութիւն մը հաստատ մեզ ուրիշ փոքր գաղութէ մը, Սաութ Միլուոքիէն, որուն հոգաբարձութիւնը նամակաւ մը մեր հաւանութիւնը խնդրած էր, եկեղեցւոյ մը գնման համար հանգանակութիւն կատարելու դիտաւորութեամբ։ Աւելորդ է ըսել որ Կեդր. Վարչութիւնս չէր կրնար քաջալերել այս շարժումը, մանաւանդ այնպիսի վայրերու մէջ, ուր տիրող անտեսական աննպաստ պայմաններու բերումով, ալքն նիւթապէս քայքայուած վիճակի մէջ կը գտնուի մեր ժողովուրդը։

Կ'արժէ, սակայն, արձանագրել այս երեւոյթը, որպէս կարկառուն փաստ այն իրողութեան, որ հայ ժողովուրդը, հաւատարիմ իր աւանդական սովորութեանց, կ'ուզէ միշտ եւ անընդհատօրէն տան կից պահել նաեւ իր սեփական եկեղեցին, զանիկա համարելով եւ ընդունելով որպէս իր ազգային աւանդութիւններուն պահպանման գլխաւոր միջոց եւ որպէս իր ֆիզիքական գոյութեան խարիսխ։

Ցաւով կ'արձանագրենք այստեղ, որ մեր եկեղեցական մարմինները դատի տակ առնելու եւ մեր եկեղեցական շէնքերը բռնագրաւելու զզուելի քաղաքականութիւնը, զոր հանդուգնաբար առաջնորդը ժառանգ թողուց իր յաջորդին, ոչ միայն չէ կասած, այլ եւ հին թափով կը շարունակուի մինչեւ այսօր։ Այսօր, ներկայիս մեր հոգաբարձութիւնները դատի մէջ են,— Ֆիլատելֆիա, Ուէսթ Փուլմըն, Սէյնթ Քէթրինս եւ Եունիըն Սիթի։

Ուրախ ենք յայտարարելու, որ Ֆիլատելֆիոյ դատը վերջացաւ, եկեղեցին իր օրինաւոր տէրերուն յանձնուելով. այս անգամ մեր հակառակորդները այնտեղ դատը դրին տարբեր փուլի մէջ, որպէս կարգալոյծ ներկայացնելով տեղւոյն հովիւը, Պըսակ քահանան։ Վերջին ունկնդրութենէն դատելով, մեծ յոյս ունինք որ դատի ելքը ի նպաստ մեր կողմին կը յայտարարուի։ Իսկ ինչ կը վերաբերի միւս վայրերու եկեղեցական դատերուն, մեր հոգաբարձութիւնները վեհանձնութեան դիմած ըլլալով, դատերը դեռ կը մնան առկախ։

Այս տարուան ընթացքին Ազգ. Կեդրոնական Վարչութիւնը ոչ մէկ հաղորդագրութիւն ստացած է Մայր Աթոռէն։ Անցեալ տարի, Երեսփ. Ժողովէն անմիջապէս վերջ, Վեհափառ Հայրապետին ուղղուած հեռագրով մը, հաղորդեցինք Երեսփ. Ժողովի որոշումը սահմանադրութեան վերաքննութեան եւ բարեփոխման մասին, յայտնելով միեւնոյն ժամանակ թէ Երեսփ. Ժողովը մերժած էր մեր եկեղեցականներուն վերաբերմամբ Գեւորգեան Հոգեւոր Խորհուրդին կայացուցած վարչական անարդար վճիռը։ Մեր այս հեռագիրը ցարդ մնացած է առանց պատասխանի։ Իսկ ինչ կը վերաբերի կաթողիկոսական պատուիրակ Գարեգին արք.ի առաքելութեան կամ անոր Ամերիկայի թեմին տալիք այցելութեան, այս մասին մեր ունեցած տեղեկութիւնները, լրագրական լուրերու եւ պատահական մարդոցմէ ստացուած ծանօթութեան սահմանէն անդին չեն անցնիր դժբախտաբար։

Ազգ. Կեդրոնական Վարչութիւնս իր վերջին նիստերէն մէկուն մէջ մասնաւորապէս զբաղեցաւ այս խնդրով եւ նկատելով որ Էջմիածինը կը շարունակէ անտեսել մեր ժողովուրդին արդար իրաւունքները, եւ միւս կողմէ, նկատելով որ ուրիշ կաթողիկոսական պատուիրակ մը եւս նշանակուած է Հարաւ. Ամերիկայի համար, իսկ Գարեգին արք. աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր կը յամենայ այցելել մեր գաղութը, որոշուեցաւ, բոլոր առաջնոյն եւ աւելի ուժեղ թափով աշխատանք կատարել, պաշտպանելու համար մեր իրաւունքները եւ պահպանելու Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ դարաւոր անկախութիւնը ընդդէմ օտար, ազգաքանդ ոտնձգութեանց։

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Դժբախտաբար այս տարի եւս, հակառակ մեր մէկէ աւելի փորձերուն եւ հակառակ մեր բուռն փափաքին, չկարողացանք վերակազմել Կեդր. Ուս. Խորհուրդը։ Այս պատճառաւ Կեդր. Վարչութիւնս հարկադրուեցաւ ինքը իր վրայ վերցնել Կեդր. Ուս. Խորհուրդի պարտականութիւններէն շատ անհրաժեշտ մաս մը։

Մեր միջոցաւ տպագրուեցան մասնաւոր վկայականներ, ամերիկահայ դպրոցներու շրջանաւարտներուն տրուելու համար եւ որոնք ձրիապէս տրամադրուեցան մեր հոգաբարձութիւններուն։

Կրթական հարցին վերաբերմամբ միակ շօշափելի գործը, զոր Կեդր. Վարչութիւնս յաջողեցաւ ի գլուխ հանել, Ուսուցչական Համագումարն էր, որ տեղի ունեցաւ օգոստ. 24—25ին։

Ուսուցչ. Համագումարը մշակեց որոշ տեսակէտներ, կազմեց Ուսուց. Միութիւն եւ քննութենէ անցուց նախորդ Ուս. Խորհուրդի կողմէ պատրաստուած «Ուսման Ծրագիր»ը, որ արդէն ժողովիս հաւանութեան ենթարկուելու վիճակին մէջ կը գտնուի։

Ուսուցչական Համագումարը փորձ մըն էր եւ իբր այդպիսին որոշ չափով արդարացուց իր վրայ դրուած յոյսերը։ Այժմ կը մնայ վերակազմել Կեդր. Ուս. Խորհուրդը, որ ձեռք ձեռքի տալով Ուսուցչական Միութեան եւ Կեդր. Վարչութեան հետ, հսկողութեան ներքեւ պիտի առնէ մեր վաթսունէ աւելի մէկօրեայ դպրոցները, միօրինակ եւ ազգային ոգւով տոգորուած հայեցի դաստիարակութիւն մը տալու համար ամերիկահայ նորահաս սերունդին։

Ինչպէս գիտէք, անցեալ տարի Երեսփ. Ժողովը 5000 տոլարի պիւտճէ մը նշանակած էր Կեդր. Վարչութեան համար։ Դժբախտաբար թեմական տուրքի գանձումը ընթացաւ չափազանց դանդաղ, եւ հակառակ մեր մէկէ աւելի կոչերուն, մեր հոգաբարձութիւններուն մեծագոյն մասը մնաց անտարբեր եւ այս իսկ պատճառաւ Կեդր. Վարչութիւնը զրկուեցաւ իր առաջադրութիւնները իրագործելու հնարաւորութենէն։

Այսուամենայնիւ Կեդր. Վարչութիւնս խղճի պարտք կը համարի այստեղ իր գոհունակութիւնը արձանագրել ի մասին այն թեմերուն, որոնք, հոգ չէ թէ վերջին պահուն, իրենց թեմական տուրքի բաժինները փութացուցին։

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Թէ ամերիկահայ գաղութի ստուարագոյն մասը, իր համոզմամբ եւ զգացումներով մեզ հետ է, ամէն կասկածէ վեր է։ Սա բացառիկ գրաւական մըն է թէ մեր իրաւունքներու արդարացիութեան եւ թէ մեր ապագայ յաղթանակին տեսակէտէն։ Մենք կը սիրենք հաւատալ որ մեր ժողովուրդը կանգնած է մեր ղեկավար մարմիններու կողքին եւ պատրաստ է ամէն ժամանակ զոհողութիւն ընելու, շարունակելու համար պայքարը բոլոր այն տարրերուն դէմ, որոնց յետին նպատակն է կործանել Հայ. Առաքելական Եկեղեցին, եւ մշտական պառակտման մէջ պահել գաղութահայ կեանքը։

Դառն է սակայն, խոստովանիլ որ հակառակ մեր զանգուածներու զոհաբերող ոգիին եւ հակառակ անոնց բարի տրամադրութիւններուն, մեր եկեղեցական - թեմական մարմինները, այլ խօսքով մեր հոգաբարձութիւնները, յարգելով անոնց մէջ բացառութիւնը, չեն կրցած իրենց նիւթական պարտականութիւնները լրիւ կատարել։

Ո՞Վ ԿԸ ԳՈՑԷ ԲԱՑԸ...

ԽՄԲ.— Պ. Ժաք Տորիօ, Սէն Տընիի կարմիր քաղաքապետը, որ անցեալ տարի արտաքսուեցաւ իր կուսակցութենէն իբրեւ ըմբոստ, կը շարունակէ մերկացումներ կատարել իր թերթին մէջ (Լ'Էմանսիփասիոն)։ Վերջերս վէճ մը ծագած ըլլալով Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան եւ իր պաշտօնաթերթին՝ Իւմանիթէի նիւթական աղբիւրներու մասին, Տորիօ հետեւեալ պատասխանը կուտայ (28 սեպտ.).—

1.— «Իւմանիթէ» կը պնդէ թէ Փիաթնիցքի երբեք ձեռքին մէջ ունեցած չէ թերթին բաժնեթուղթերուն կարեւոր մասը։

Կը ստիպուիմ թարմացնել յիշողութիւնը քաղաքացի Տորվալի, բանուորագիւղացիական դրամատան (B.O.P.) նախկին պաշտօնեայ, որ ստանձնած է թերթին վարչութիւնը ծանօթ շրջանէն վերջ։

1929ին էր, որ Փիաթնիցքի, վկաներուն (Կաշըրի, Սէլիէ եւ ուրիշներ) հետապնդելուն պատճառով, կատարել տուաւ բաժնեթուղթերու գործողութիւնը։ Ծանօթ է որ «Իւմանիթէ» 1920ին համայնավար կուսակցութեան ձեռքը մնաց շնորհիւ Քամելինայի։ Ժորէսի կտակին համաձայն, ծերունի գործիչը բաժնեթուղթերը յանձնեց կուսակցութեան մէջ մեծամասնութիւն կազմած հատուածին։ Այս ձեւով բաժնեթուղթերը վարչական խորհուրդի անդամներուն ձեռքն անցան։ Սակայն ամէն անգամ որ ծիածքներ կամ ելեւէջներ տեղի կ'ունենային կուսակցութեան ներսը, կը վախցուէր որ «Իւմանիթէ»ն կ'անցնի ընդդիմադիրներուն ձեռքը։ Եւ որպէսզի «Իւմանիթէ»ն ընդդիմադիրներու օրկան չդառնայ, 1929ին ծնուն բաժնեթուղթերը յանձնուեցան Միջազգայինի քարտուղարին։

«Իւմանիթէ» մեզի կը պատասխանէ թէ բաժնեթուղթերը կը գտնուին տէրերուն ձեռքը։ Արդարեւ ճիշդ է որ Ֆրանսայի մէջ եւս կը գտնուին «Իւմանիթէ»ի բաժնեթուղթերէն մաս մը ունեցողներ։ Հակառակը չեմ պնդած։ Ես պարզապէս ըսած եմ որ Փիաթնիցքի, 1929էն ի վեր, կը մնայ թերթին վճռական բաժնետէրը, կարեւորագոյնը, այս պատճառով թերթն ալ կորսնցուցած է իր իմացական անկախութիւնը։ Իրաւ ալ, իմացական տեսակէտով թերթը կը գտնուի Միջազգայինի հակակշիռին տակ, եւ Միջազգայինի Խորհ. Միութեան համայնավար կուսակցութեան գործիքն է անշուշտ։

2.— «Իւմանիթէ» կը պնդէ թէ դրամ կը ստանայ միայն թերթին վաճառումէն եւ բանուորական հանգանակութիւններէն։

Իր գանձին այս երկու աղբիւ[րները] ճիշդ է որ կը կազմեն հասոյթի [...] բաժին մը։ Սակայն, մասնաւորապ[էս] բանուորական հանգանակութիւ[ններու] մէջ ցոյց տրուած գումարին [...] խօսելով, հարկ է քիչ մը զեղչել։ Որովհետեւ այդ գումարը կը բ[աժ]անուի երեք մասերէ.

Ա.— Իրական մաս։

Բ.— Քօղարկեալ մաս, որ կը [...]ուի նպաստներով։

Գ.— Անիրական մաս, որ ցոյ[ց] տրուի փրոփականտի համար, [...] չի մտներ գանձին մէջ, որով[հետեւ] գոյութիւն չունի։

Սակայն եւ այնպէս այս ամէ[նը ...]տի չբաւէին գոցելու բացը այն [...]թին, որ, Բանուորագիւղացի[ական] Դրամատան սնանկութեան ժամ[անակ] երկու միլիոն ֆրանք փոխ առա[ծ ...] յիշեալ դրամատունէն։ Այդ գում[ա]րին մեծագոյն մասը տրուած է[...] եւ կանխավճար՝ գոցելու հա[մար] թերթին բացը։

Եւ «Իւմանիթէ» բաց ունէր 19[...] մինչեւ 1934,— ես չունիմ 1935[ի] դեկուցումները։ Եւ Փիաթնի[ցքի] այս սարսափելի Փիաթնիցքին, [...] մաղլուխի այս մեծ բաշխիչը, [...] տեղեկութիւն ստացած էր այս [...]ցութեան մասին որ կը սպառնա[ր ...]թին։ Հեռագրով Փարիզ կանչ[եց] աչք բացուկը, գերման համայնա[վար] կուսակցութեան գործերուն մէ[...]րիչը, որպէսզի քննէ «Իւմանի[թէ»ի] կացութիւնը։ Անունը չեմ տար[...] հետեւ ան հիմա կը գտնուի ա[...]րագիրներուն մէջ, զորս հայ[...] Հիթլէր։ Անիկա բազմաթիւ բար[...]խութիւններ առաջարկեց,— նո[...]ցնել պաշտօնէութիւնը, կրճատ[ել ...] շակները, սակայն չյաջողեցաւ [...] բացը, որ կը հասնէր, ժամանա[կին] աւելի քան հարիւր հազար ֆրա[նքի] միսը։ Ո՞վ գոցեց այս բացը, [...] Միջազգայինը։ Բանուորներու [...]տը կաթիլ մըն էր անդունդի[ն ...] «Իւմանիթէ» կը պնդէ հակա[ռակը]. Բայց դիւրին է ճշդել։ Թող [...] իր տետրակները սկսեալ այն [...] տարիներէն, որոնց մասին կը խօ[սիմ]. Եւ պիտի տեսնուի թէ ո՛վ [...] ունի։ Դիւրին է ճշդել թերթի[ն ...] ու մուտքը։ Փորձ հաշուակալ [...]նելով տեղեկութեան ամէն աղբ[իւր] կրնայ շուտով երեւան հանել [...]տութիւնը։

«Իւմանիթէ» կ'ընդունի՞ հան[...] այսպիսի քննութիւն մը, որ [...] կատարուի, բնականաբար երկ[...] մերը լսելով։ Մենք պատրաստ [ենք] այդ քննութեան, եւ պիտի հրա[...] «Իւմանիթէ»ի բոլոր վարչակա[ն] տօնեանները, հինէն թէ նորէն, [...] Թինարը, Սէօն, Քօրմոնը, եւ [...] գործակիցներէն ոմանք, մաս[...] Տ... անուանեալը, մութ հա[...]րու այս վկայեալ լումայափո[խ ...] կծիկը դրաւ հետը տանելով [«Իւման]իթէ»ի անունին եկած հարիւր [հա]զար ֆրանքը։ Դիւրին է գտնել դրամատուները, ուր վճար[...] այդ թուղթերուն փոխարժէքը։

3.— «Իւմանիթէ» կը պնդէ [թէ] համայնավար կուսակցութիւ[նը ...]րի իր անդամավճարներով։ [...] տարբերութիւնը առնուա[ծ ...] դուրս է։ Սակայն, ինչպէս «Իւ[մանի]թէ»ի, նոյնպէս համայնավար [կու]սակցութեան հաշիւներուն քնն[ութիւ]նը դիւրին է կատարել։

Կուսակցութեան անդամներու անդամավճարները բաւական չեն [...] մէջ դնելու համար կուսակցու[թեան ...] քենան։ Բոլորին ծանօթ է թէ [...]ցական այդ մեքենան կը բա[...] ժամանակ մը, աւելի քան [...] դրամատենակներէ (կեդր. [...] մարզային եւ շրջանային [...]րու կազմ, գաւառական [...] խմբագրութիւն), առանց [...] վարչական պաշտօնէութիւն[...] է հաշուել, իւրաքանչիւր [...] առանձին, թէ ի՞նչ գումար [...] պահելու համար այսպիսի [...] մը եւ որպէսզի ան գործէ [...] պայմաններու մէջ,— քարո[զչ...] արծարծում, հրատարակ[...] ճամբորդութիւն... եւն., [...] տեւ դէմ դէմի կը գտնէք [...] քը եւ կը տեսնէք տարբերու[թիւնը ...] մօտաւոր թիւով մը։

Այս կուսակցական մեքենա[յի ...]լոր անդամները կ'ապրին [...] շատ համեստ պայմաններու [...] Կեդրոնին նպաստներով։ [...]կան ոչ մէկ դրամատենակ [...]տէ կրնար ապրիլ իր [...] անդամավճարներով։ Ոչ մէկ [...] նար հաւասարակշռել իր [...] Կեդրոնն էր միշտ, որ կը գոց[էր ...] ցերը։ Ուրկէ՞ կուգար այդ [...] Մենք հաստատեցինք, որ [...] գանձին մէկ շատ կարեւոր [...] գար Սովետիոնէն։

Եւ մենք վախ չունինք թէ հերքում մը կրնայ ստանալ մեզ, երբ կը պնդենք թէ Համայնավար Կուսակցութեան եւ «Իւմանիթէ» թերթին բացը, որ երբեմն միլիոններու հասած է, կը գոցուի Միջազգայինին կողմէ:

Ինչ որ ըսինք «Իւմանիթէ»ի մասին կ'ըսենք նաեւ այս առթիւ թէ մենք պատրաստ ենք օրինական ձեւով գործակցելու Համայնավար կուսակցութեան վարիչներուն հետ, որպէսզի քննութիւն մը կատարուի եւ ճշմարտութիւնը երեւան հանուի: Եթէ ես անարդար եմ եւ կը սեւցնեմ զիենք, ինչպէս կը պնդեն, ինչո՞ւ չեն ընդունիր կազմել ատեան մը, որուն մասնակցէին բանուորական խմբակցութիւններ, անշահախնդիր մարդիկ, որպէսզի կարելի ըլլայ կատարել բոլոր քննութիւնները, զորս կ'առաջարկեմ:

Առաջուընէ կը յայտարարեմ թէ կ'ընդունիմ ամէն որոշում, որ կը բխի այդ ատեանէն, պայմանով որ քննութիւնը կատարուի հրապարակային ձեւով: Այս առաջարկս պիտի հաճի՞ն ընդունիլ այն մեծ մեղադրողները, որ կը վարեն «Իւմանիթէ» թերթը եւ Համայնավար կուսակցութիւնը: կը սպասեմ:

Այդ պարագային վիճաբանութիւնները չեն դադրիր:

Եւ մենք կը շարունակենք, յանուն բանուորական շարժումին եւ երկրին, ցոյց տալ այն հետեւանքները, զորս կրնայ ունենալ իրենց ճակատագրին վրայ՝ այն կուսակցութիւնը, որ ամբողջովին կը ղեկավարուի խորհրդային կուսակցութեան քարտուղարին, Ստալինի կողմէ:

ԺԱՔ ՏՈՐԻՕ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ռուսական վարժապետանոց

Ա. Բարխուդարեան կը գրէ «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (9 սեպտ.).—

Նկատելով որ ռուսական գրականութեան եւ ռուսերէնի դասաւանդութիւնը թերի է Հայաստանի դպրոցներուն մէջ, ռուսերէնի եւ ռուսական գրականութեան ուսուցիչ պատրաստելու նպատակով՝ Երեւանի մէջ հիմնուեցաւ երկամեայ Ռուսական Վարժապետանոց մը, որ կը գործէ Ապրիլ 1էն ի վեր:

Վարժապետանոցը ունի չորս բաժին,— ընկերաբանական պատմական, մանկավարժական, լեզուի եւ գրականութեան:

Վարժապետանոց ընդունուած ուսանողները նկատելով որ չեն տիրապետեր ռուսերէնի, հարկ տեսնուեցաւ հաստատել նաեւ նախապատրաստական դասարան մը, որուն կը հետեւէին, անցեալ տարի, 40 ուսանողներ:

Այս տարի Վարժապետանոց պիտի ընդունուին 120 հոգի: Արդէն սկսած են մուտքի քննութիւնները: Վարժապետանոց մտնելու համար դիմած են 180 հոգի, որոնք աւարտած են լրիւ միջնակարգ վարժարաններ: Քննութիւնները ցոյց տուին որ թեկնածուներուն գիտական մակարդակը բաւական ցած է: Այնպէս որ բոլորը պիտի մտնեն նախապատրաստական դասարան:

Վարժապետանոցը ծրագրած է նաեւ, այս տարի, կազմակերպել մասնաւոր դասընթացքներ Երեւանի դպրոցներուն ռուսերէնի ուսուցիչներուն համար, որոնք այդ դասախօսութիւններուն պիտի կարենան հետեւիլ՝ առանց ընդհատելու իրենց աշխատանքները: Միաժամանակ պիտի կազմակերպուին գրաւոր դասընթացքներ, գաւառի ուսուցիչներուն համար:

Վարժապետանոցը ապահոված է ուսանողներուն դասագիրքերը, ճաշարանը ինչպէս եւ պայմանաւորուած է լաւագոյն դասախօսներու հետ:

Բնաբուժական ճեմարան

Երեւանի Կլիմայաբուժական - բնաբուժական ճեմարանը այս տարի զբաղած էր գիտական կարգ մը կարեւոր հարցերու ուսումնասիրութեամբ:

Այսպէս ուսումնասիրուեցան Խոտի-Սուի (Դարալագեազ) ջերմուկը եւ Արարատի (Դավալու) հանքային ջուրերը: Այստեղ կարելի է բուժել յօդացաւային, ջղային, սնդղատութեան եւ երիկամներու հիւանդութիւնները: Հանքային ջուրի այս կայանը, ուր ներկայիս կը բժշկուին Արարատի կրագիտի գործարանին հիւանդ բանուորները, տակաւին հիւանդանոց եւ այլ յարմարութիւններ չունի,— կը նախատեսուի շինել յառաջիկայ տարիներու ընթացքին:

Ասկէ զատ առողջապահական ճեմարանին հետ միասնաբար Երեւանի բնաբուժական ճեմարանը պիտի ուսումնասիրէ Վեդիի շրջանի, Նոր Բայազիտի Գոմձորին, Ալլահվերդիի Աշնիձորի հանքային ջուրերն ու կլիմայական պայմանները, որոնք չեն ուսումնասիրուած մինչեւ հիմա:

Մոսկուայի բնաբուժական համագումարին մասնակցելու նպատակով (Դեկտեմբերին), բժիշկ Ասա - Մելիք կը պատրաստէ «Ջերմախոյի բնաբուժական դարմանումի փորձ» աշխատութիւնը, բժիշկ Կամենցեւ՝ «Մակերեւային ջիղերու իւրայատուկ ընթացքը ջերմախոյի ազդեցութեան տակ եւ բնաբուժական դարմանումը» ուսումնասիրութիւնը, բժիշկ Փիրիխանեան՝ «Ստամոքսի եւ տասներկումատնեայ աղիքի խոցերի բնաբուժական դարմանումը», բժիշկ Տիգրանեան՝ «Գունաքարի ազդեցութիւնը բանուորների առողջութեան վրայ եւ մեր դարմանաբանութիւնը եւ կանխարգել միջոցները»:

Այս ուսումնասիրութիւնները մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն անոր համար, որ կապուած են մեր պայմաններուն:

Երեք քաղաքներու մարզական մրցումը

Սեպտեմբեր 10ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցան մարզական զանազան մրցումներ, ընդմէջ երեք քաղաքներու՝ Երեւանի, Թիֆլիսի եւ Բագուի մարզիկներուն, որոնց միացան նաեւ Մոսկուայի եւ Լենինկրատի մարզիկները: Կատարուած մարզախաղերն էին վազել, լողալ, հեծելանիւով արշաւ եւ գնդախաղ: Լենինկրատի եւ Մոսկուայի մարզիկներուն կողմէ մարզախաղերուն մասնակցեցան Լինով, Իգնատեւ, Դարենին, Սեմենչուկով, Երոխին՝ մինչ մրցումի արձանագրութիւններէն դուրս: Երեւանի մարզիկներուն կողմէ մարզախաղերուն մասնակցեցան Կոլիա Յովհաննիսեան, Օննիկ Քոչարեան, Սեդրակ Հախվերդեան եւ ուրիշներ:

Մրցումին ընդամէնը կը մասնակցէին 161 հոգի, 38ը Մոսկուայէն եւ Լենինկրատէն: Մարզիկներուն 25 առ հարիւրը կիներ էին:

Առտուն, փողոցային նուագախումբով, հազարաւոր աշխատաւորներու ծափերուն տակ, մրցադաշտ եկան Մոսկուայի, Լենինկրատի, Բագուի եւ Երեւանի մարզիկները: Նախքան մրցումները, ճառեր արտասանուեցան,— խօսեցան Թաթարեան (Երեւանի առտնին արհեստաւորներու ընկերակցութեան կողմէ), Մաքրասով (Մոսկուայի «Սպարտակ» մարզական միութեան կողմէ), Սիմինով (Մոսկուայի մարմնակրթութեան վարչութեան կողմէ), Աբրահամեան (Հայաստանի մարմնակրթութեան Գեր. Խորհուրդին կողմէ), Կարինչեւ եւ ուրիշներ:

Առաջին անգամ մրցումի եկան Մոսկուայի, Բագուի եւ Հայաստանի լաւագոյն կին վազողները:

100 մեթր վազք.— Կուզնեցովա (Մոսկուա) 13 երկվայրկեան, Կուլմինա (Բագու) 14.3 երկվայրկեան, Յարութիւնեան (Երեւան) 14.9 երկվայրկեան:

Այրերու մրցումը.—

100 մեթր վազք.— Ռուչկով (Մոսկուա) 11.7 երկվայրկեան, Սաոչին եւ Շահնազարեան (Բագու), չորրորդ՝ Սանոյեան (Երեւան) 12.3 երկվրկ.:

Այրերու երկրորդ խումբի մը մրցումը.—

100 մեթր վազք.— Բարխուդարեան (Երեւան) 12 երկվրկ., Սաղաթէլեան (Բագու) 12.3 երկվայրկեան:

Մրցումէն դուրս, 100 մ. վազքը կատարեց Մոսկուայի մարզիկներէն Պուժին 11.2 երկվայրկեանէն:

Կիներու 500 մեթր եւ այրերու 1500 մեթր վազքին մէջ լաւագոյն ցուցանիշը շահեցան Կուզնեցովա եւ Եգորով (Մոսկուա):

Վազքերէն վերջ տեղի ունեցաւ գնդախաղի մրցում մը Բագուի եւ Երեւանի խումբերուն միջեւ,— խաղն աւարտեցաւ հաւասար արդիւնքով, 1ի դէմ 1: Յետոյ եղան պասքէթպոլի մրցումներ Երեւանի եւ Բագուի խումբերուն միջեւ,— այրերու պասքէթպոլի մրցումներուն արդիւնքը՝ 18.40, յաղթականը՝ Բագու, կիներու պասքէթպոլի մրցումներուն արդիւնքը՝ 8.4, յաղթականը՝ Երեւան:

ԻՐԱՆԵԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Առջի օր տեղեկութիւններ հաղորդած էինք իրանեան արուեստի եւ հնագիտութեան Գ. ցուցահանդէսի մասին, որ բացուեցաւ Լենինկրատի մէջ: Անգլ. թերթերը նկարագրելով այս արուեստահանդէսը, աննախընթաց կը դնեն զայն իր բովանդակութեամբ եւ կազմակերպութեամբ: Նախկին ցուցահանդէսները ընդհանրապէս կը սահմանափակուէին հնագիտական պեղումներու արդիւնքով՝ Իրանի սահմաններուն մէջ: Այս ցուցահանդէսին 85 սենեակներուն մէջ ներկայացուած են «արտաքին Իրանի» կամ Սեւ ծովէն Հնդկաստան փռուած մահիկաձեւ տարածութեան վերաբերեալ հնութիւնները: Այդ երկրամասին մեծ մասը կը գտնուի Խ. Միութեան ներկայ սահմաններուն մէջ:

Խորհրդային իշխանութիւնը առատաձեռնութեամբ քաջալերեց պեղումները, թէ քաղաքական եւ թէ գիտական նպատակներով: Առաջին անգամ է որ ուրիշ երկիրներէ մասնագէտներ կրցան ուսումնասիրել նոր գիւտերը: Կեդր. Ասիոյ, Կովկասի, Խրիմի, Խ. Հայաստանի եւ Սիպերիոյ թանգարաններուն մեծ մասը հրաւիրուեցան մասնակցելու ցուցահանդէսին: Թուրքեստանի հին գիւղերէն մէկուն մզկիթին վարչութիւնը հաւանեցաւ ղրկել աշտանակներ եւ խոշոր զարդարանք մը որոնց արձանագրութիւնները կը ցուցնեն թէ շինուած էին Թիմուրլէնկի համար, իբրեւ նուէր անոր խնամակալին: Թերեւս ցուցահանդէսին մէջ ամէնէն ջղագրգիռ մարդը այս հնութեանց պահապանն էր, որովհետեւ գրաւորապէս ազդարարած էին թէ ապրելիք չունի, եթէ նոյնութեամբ չվերադարձնէ աւանդները:

Ուրիշ յատկանշական պարագայ մըն էր կովկասեան հին գիւղի մը՝ Քուպաչիի մնացորդներուն ցուցադրութիւնը: Քանի մը տարի առաջ խումբ մը հետաքրքիրներ այցելելով այս գիւղը, կը տեսնեն որ գիւղացիները կերակուր կ'ուտեն արծաթեայ անօթներով, ջուրի կուժեր կը գործածեն որոնց համար որեւէ թանգարան առատօրէն պիտի վճարէր եւ տուներուն մէջ ալ անփութօրէն իբրեւ աղիւս գործածուած են քարի թանկագին ծոփորներ (փէրվազ):

Ինչպէս ըսինք, ցուցահանդէսը լեցուցած է Էրմիթաժի 85 սենեակները եւ կը պարունակէ 25.000 առարկաներ,— հիւսուածեղէն, ձեռագիրներ, խեցեղէն անօթներ, մանրանկարներ, պրոնզեայ եւ մանաւորապէս արծաթեայ իրեր: Գաղափար մը կազմելու համար ըսենք թէ քանի անգամ աւելի մեծ է քան չորս տարի առաջ Լոնտոնի մէջ կազմակերպուած արուեստահանդէսը: Յիսուներկու գեկուցումներ կարդացուեցան ցուցահանդէսին առթիւ որ միեւնոյն ատեն համագումար մըն էր: Ամերիկայի մասնագէտ Փոփ խօսեցաւ իրանեան խեցեղէններու դասաւորման մասին եւ երկրորդ անգամ՝ հնութեանց խարդախութեան մասին. ռուս գիտնական մը՝ Մարուշենքօ՝ Նէսա քաղաքի մասին (Թիւրքմէնիստան) որ ծաղկեցաւ Ք. Ա. 7րդ դարէն մինչեւ քրիստոնէութեան Գ. դարը եւ որ կործանեցաւ երկրաշարժէն:

ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԻ ԴՐԱՄԸ

Թալէրն է այն դրամը որ կանոնաւորաբար կ'ընդունուի Կարմիր ծովի եզերքներուն, Եթովպիոյ եւ նոյն իսկ Հնդկաց ովկէանոսին մէջ: Այս թալէրը նոր դրամ մը չէ սակայն, այլ Աւստրիոյ Մարի Թերէզ կայսրուհիին դրամն է որ կտրուած է 1780ին, ուրեմն այժմ ի զօրու ամենահին դրամն է:

Հապէշիստանի մէջ յարգ վայելող իրական թալէրը այն է որուն մէկ կողմը թագուհիին գլուխը կայ 8 մարգարիտով թագ դրած եւ հագուստը որ նոյնպէս 8 մարգարիտ կը կրէ, ուսին վրայ հանգրիճուած:

Մենելիք կայսրը ուզեց իր գլխագծով դրամ հանել. բայց երկրին մէջ յարգ չգտաւ եւ մինչեւ այսօր աւստրիական թալէրն է պահանջուածը:

Քանի տարի մը կայ որ հրապարակ հանուած են մանրուք դրամներ՝ կէս, քառորդ, 8րդ եւ 16րդ թալէր անունին տակ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՒՂԻՂ ՃԱՆԱՊԱՐՀԸ

«Ապարէզ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 սեպտ.).

— «Դիպուածօրէն տեսանք Գարեգին Արքեպիսկոպոսի մէկ նամակը, որուն վերեւ գլխատառերով տպուած է.— « ՆՈՒԻՐԱԿ ԵՒ ԼԻԱԶՕՐ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ...»:

Ուրեմն, նախ նուիրակ է Գարեգին արք.ը, յետոյ լիազօր: Կը նշանակէ առաջնակարգ կարեւորութիւն ունի նուիրակի պաշտօնը, քան լիազօրի անորոշ պաշտօնը:

Թերեւս շատերու անծանօթ է նուիրակի պաշտօնին էութիւնը: Նուիրակ կը կոչուին այն եկեղեցականները, որոնք վանքէն կ'ուղարկուին շրջաններ պտղի հաւաքելու համար:

Գարեգին արք. պատասխանատու եղած է նախ վանքին համար պտղի հաւաքելու եւ յետոյ միայն զբաղելու եկեղեցական — վարչական գործերով: Ան պտղի հաւաքելու պաշտօնին ձեռնարկեց Էջմիածնի տանջուած խարխուլ գմբէթին նորոգութեան ի նպաստ հանգանակութիւն բանալով, առաջին տարին իսկ երբ Ռումանիա հասաւ:

Տարիէն աւելի է որ Գարեգին արք. պատասխանատու կը գտնուի եւ ուր որ գացած է, իր գործը եղած է հանգանակութիւն բանալ եւ ճառեր խօսիլ խորհ. կառավարութեան կատարած հրաշագործութիւններու մասին: Իսկ լիազօրի պաշտօնին գրեթէ բնաւ չըձեռնարկեց՝ եթէ հաշուի չառնենք Մարսէյլի շրջանին համար կատարած ձախող փորձը:

Գարեգին արք.ի նուիրակութեան ձեռնարկն ալ գրեթէ անյաջող անցաւ կամ չնչին արդիւնք տուաւ: Եղած դոյզն խոստումները մեծ մասամբ մնացին թուղթի վրայ: Նուիրակը չկրցաւ հասկնալ որ առանց Հայ. Առաքել. Եկեղեցւոյ միասնականութիւնը վերահաստատելու, կարելի չէ յաջող հանգանակութիւն կատարել: Դեռ աւելին. ան չկրցաւ հասկնալ որ պատասխանատուն Հայ. Առաքել. Եկեղեցւոյ քայքայման խարխուլ շէնքի նորոգութիւնը գերագանցօրէն աւելի մտահոգիչ է քան Էջմիածնի խարխուլ գմբէթը:

Այս թերութիւնները արդէօք հետեւանք են նուիրակ - լիազօրի անձեռնհասութեան, թէ տեղի կ'ունենան իր կամքէն անկախ պատճառներով: Մեր խոր համոզումով պատճառը վերջինն է: Ու այս նոյն պատճառով է որ ան չի կրնար ձեռնարկել իր լիազօրութեան պաշտօնին:

Թէ' միւս գաղութները եւ թէ մանաւանդ Ամերիկա, կը շարունակեն մնալ պառակտուած: Իսկ կաթող. լիազօրը բան մը չըներ եւ կամ չի կրնար ընել դարմանելու համար այս չարիքը:

Համաձայն մեր ունեցած տեղեկութեան, Մարսէյլի շրջանի Ազգ. Եկեղեցական Վարչութիւնը համաձայնած է Գարեգին արք.ի բոլոր պայմաններուն, սակայն ան քանի մը շաբաթներ յետոյ Փարիզէն կը հաղորդէ թէ կարելի չըլլար ընթացք տալ գործին: Որովհետեւ, լիազօրը, հակառակ լիազօրութեան, դիմած է Էջմիածին եւ անկէ պատասխան ստացած չէ...

Համեմատաբար դիւրին կարգադրելիք այս խնդիրը կարգադրելու հնարաւորութիւն չունեցող լիազօրը, անշուշտ բոլորովին անկարող պիտի ըլլայ կարգադրել աւելի ծանր խնդիրներ, ինչպէս օրինակ Ամերիկան:

Այս պայմաններուն տակ զարմանալի պիտի չըլլայ, եթէ Գարեգին արք. հրաժարի Ամերիկա գալէ: Մանաւանդ որ ըստ իր յայտարարութեան, արդէն մէկ տարիէ իր պայմանաժամն ալ լրացած է:

Ինքնին հասկնալի է ուրեմն, որ Սփիւռքի հայ թեմերը սպասելիք չունին նուիրակ - լիազօրէն:

Հանրային կեանքը կանգ չի կրնար առնել, սակայն, ան իր ընթացքը պիտի առնէ: Հայերը ունին իրենց ծնունդեան, մկրտութեան, ժառանգութեան, ամուսնալուծութեան, դպրոցներու եւայլն գործերը, որոնք օրը օրին ընթացք պիտի առնեն: Անոնց ընթացք տալու համար անհրաժեշտ է կազմակերպութիւն: Կը նշանակէ թէ կազմակերպական մեքենան կանգ չի կրնար առնել:

Նկատի ունենալով այս հարկադրական վիճակը, ժողովուրդին կը մնայ ընթացք տալ իր հանրային կեանքին, յարմարցնելով ու պատկան պետութեանց վաւերացման ենթարկելով սահմանադրութիւնը, թողելով միայն հոգեւոր եւ դաւանական հակակշիռը Էջմիածնի Հայրապետութեան: Այլ խօսքով, պահելով եկեղեցւոյ միասնականութիւնը, թողլով միայն կարելի պիտի ըլլայ ապահովել սահմանադրութեան անխախտ գործադրութիւնը եւ փակելու պատուար մը պառակտիչներու դէմ: Նաեւ բարիք մը Էջմիածնի Հայրապետութեան, որ պատասխանի թեմերուն վարչական գործերուն միջամտելու հարկադրանքէն կը փրկուի»:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Գերմանները այս գործողութեան իրականացումին մեծ նշանակութիւն կուտան, ասոր համար սպայակոյտին պատկանող ֆօն Քրէս պէյը նշանակեցի ընդհ. սպայակոյտի նախագահ եւ գերման զինուորական առաքելութեան կցուեցի հանգամանքով ղրկեցի Դամասկոս: Մասնաւոր պարտականութիւն ունի Ջրանցքին վրայ յարձակելու գործողութեան նախապատրաստութիւններով զբաղիլ: Միւս կողմէ Պէտէվիններու օգնական զօրագունդ մը կազմելու հրամանով օգնականներէս հեծելազօրքի հրամանատար Միմթազ պէյը ղրկեցի Սուրիա, նոյնպէս ծերակուտական Ապտիւրահման պէյը, Շէյխ Էսատ Շուքայիրը եւ ուրիշ արաբ անձնաւորութիւններ: Չորրորդ զօրաբանակի հրամանատար Ջէքի փաշա պիտի դառնար Սուրիոյ եւ Պաղեստինի պաշտպանութեամբ, իսկ Ճեմալ պէյ (վերջը քիւչիւք Ճեմալ փաշա կոչուած), իբր ութերորդ զօրաբանակի հրամանատար, պիտի զբաղէր Ջրանցքի գործողութիւններուն պատրաստել իր զօրքը: Ջէքի փաշա ոչ միայն չուզեր ձեռնարկել այս աշխատանքին, այլ կը պահանջէ դեռ ուրիշ ուժեր, որպէսզի կարենայ պաշտպանել Սուրիան, երբ թշնամին զօրք ցամաք հանէ: Ստացուած լուրերը ցոյց կուտան թէ Սուրիոյ մէջ խռովութիւններ կան եւ մեծ գործունէութեան մէջ են արաբ յեղափոխականները. «արդ, ձերդ վսեմութիւնը չունի՞ք նոր ապացոյց մը տալ հայրենասիրութեան, ստանձնելով Դ. զօրաբանակի հրամանատարութիւնը: Այս բանակի հրամանատարութիւնը պարագային ձեր պարտականութիւնը պիտի ըլլայ պատրաստութիւն տեսնել Ջրանցքի յարձակողականին եւ գործադրել զայն, իսկ Սուրիոյ մէջ պահպանել ներքին անդորրութիւնը»: Ճեմալ փաշա կը պատասխանէ.

— Երթալ հոն, ուր դուք կը խորհիք թէ իմ կարողութիւններս օգտակար կրնան ըլլալ երկրին, կը նկատեմ նուիրական պարտականութիւն մը, որով ուրախութեամբ կը ստանձնեմ Դ. զօրաբանակի հրամանատարութիւնը եւ մէկ - երկու օրէն ճամբայ կ'ելլեմ:

Երկու փաշաները կը համաձայնին, որ Ճեմալ փաշա ստանայ գործելու ամէն ազատութիւն եւ պահէ ծովային նախարարի տիտղոսը, բայց գործը կը ստանձնէ Էնվէր փաշա, պայմանով որ մտցուելիք բարենորոգումներու առթիւ Ճեմալ փաշայի խորհուրդին դիմէ եւ անոր հաւանութիւնը առնէ ամէն ատեն:

Գնդ. ֆօն Ֆրանքընպէրկի կողմէ կատարուած նախապատրաստութիւններէն յետոյ, նոյեմբեր 21ին Հայտար Փաշայէն ճամբայ կ'ելլեն դէպի Սուրիա:

Ողջերթի ճառ մը կը խօսի ներկաներէն մէկը, ըսելով թէ «ազգը մեծ ծառայութիւններ եւ արագ յաղթանակի լուրեր կը սպասէ իրմէ»: Ճեմալ փաշա կը պատասխանէ թէ ինքը գիտակից է իր պարտականութեան մեծութեան եւ նոյնպէս դժուարութեանց: «Եթէ մեր նպատակը չյաջողի եւ իմ ու իմ ընկերներուս դիակները Ջրանցքին մօտ իյնան, հայրենիքի բարեկամները որոնք պիտի շարունակեն մեր աշխատանքը, պէտք է մեր դիակներու վրայէն քալեն անցնին, որպէսզի Եգիպտոսը, որ սեփականութիւնն է իսլամութեան, ազատեն անգլիացի յափշտակիչներէն»:

Այս ճառը ապագային չարաբանելով կ'ըսեն եղեր.— Ճեմալ փաշա ինչպէս համարձակեցաւ Եգիպտոսէն ողջ դառնալ, պարտաւորութիւն ստանձնած չէ՞ր Անգլիացիները վռնտելու կամ մեռնելու. ինչո՞ւ չինկաւ....

— Եթէ կ'ապրիմ այդ իմ ձեռքս չէ. ոչ ոք կրնայ մէկը մեռցնել, եթէ Աստուած չէ որոշած անոր մահը: Ով գիտէ թերեւս կոչուած եմ դեռ ապրելու, կռուելու համար աւելի շատ ցաւեր եւ դժբախտութիւններ այն պայքարին համար, որուն պիտի ձեռնարկեմ թերեւս հայրենիքի փրկութեան սիրոյն: Ի՞նչ, հետեւեալ ձեւո՞վ խօսելու էի.— Պարոններ, ես Սուրիա կը մեկնիմ Անգլիացիները Եգիպտոսէն վռնտելու պաշտօնով, բայց այն միջոցները զորս մենք ունինք մեր տրամադրութեան տակ, բաւական չեն այս պարտականութիւնը իրականացնելու համար, որով տխուր եւ ընկճուած Պոլիս պիտի վերադառնամ առանց բան մը կատարած ըլլալու. դուք ալ արցունք կը թափէք այդ տխուր օրերուն սպասելով. ի՞նչ ընենք. սակայն է եղեր մեր ճակատագիրը: Ո՛չ. եթէ չյաջողէի ալ Եգիպտոսէն վռնտել Անգլիացիները, գէթ արգիլած պիտի ըլլայի ոտք կոխել Պաղեստին եւ Սուրիա, եթէ միայն Շէրիֆ Հիւսէյինի դաւաճանութիւնը չըլլար որ իր արարքով աններելի ոճիր մը գործեց ընդդէմ մահմետական աշխարհին:

Շէրիֆ Հիւսէյինի հակառակ կողմ մը անցնիլը անկարելի ըրաւ այն բախտաւոր ելքը, որով պիտի յաջողէի նաեւ հարիւր հազարաւոր անգլիացի զինուորներ Եգիպտոսի մէջ անշարժութեան մատնել:

Շէրիֆ Հիւսէյին երկու եղբայր իսլամ ժողովուրդներ, Արաբն ու Թուրքը բաժնեց իրարմէ, Արաբները ձգելով Ֆրանսացիներու եւ Անգլիացիներու գերութեան տակ, իսկ Թուրքերը յանձնելով անյոյս պայքարի մը ընդդէմ ամէնէն վայրագ թշնամիներուն:

X

Երեւանդիէկ ժամ ճամբորդութենէ յետոյ հասայ Գոնիա, ուր ընդհ. կառավարիչ Ազմի պէյ ժողովուրդին հետ եկած էր դիմաւորելու: Առիթէն օգտուեցայ Սուրբ Մէվլանա Ճէլալէտտին Րումիի գերեզմանը այցելելու համար: Հոն ծանօթացայ Վէլէտ Չէլէպի էֆէնտիի հետ: Բաժնուած պահուն հարցուցի իրեն թէ չէ՞ր ուզեր կամաւորներու խումբով մը մասնակցիլ եգիպտական արշաւանքին. իրապէս ժամանակ մը ետք զինուած Մէվլէվիներու խումբով մը Սուրիա եկաւ: Իր պատրաստակամութիւնը գովելի է. սակայն շատ ծառայութիւն ըրին թրքական բանակին:

X

Ինծի ընկերացաւ Պոլսէն Թուրք խմբագիր Ահմէտ Րասիմ պէյ եւ Սուէզի արշաւանքին ատեն Պերսէպա եկաւ, յետոյ մնաց Երուսաղէմի բանակատեղը, ուր գրեց իմ քաղաքականութեանս նուիրուած յօդուածներ «Բանակին քաղաքականութիւնը» վերնագրով: Նոյնպէս Ֆուատ Սէլիմ պէյ էֆէնտի եւ Տոքթ. Ֆուատ պէյ, իբրեւ կամաւոր, մեծ օգտակարութիւն ունեցան:

(Շար.)

Եթովպիոյ պատրաստութիւնները

Ատտիս – Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ կայսրը իր քով կանչած է փեսան, Ռաս Տէսթա, առանձնելու համար մայրաքաղաքին հրամանատարութիւնը, եթէ ինք բացակայի։ Ռաս Տէսթա միջին տարիքով ցեղապետ մըն է, եւ լաւատեղեակ արդիական պատերազմի գիտելիքներուն։ Կայսեր կատարեալ վստահութիւնը կը վայելէ եւ առեն մը յարմարագոյնթեկնածուն կը համարուէր զինուորական նախարարութեան համար։

Մայրաքաղաքը չարաթներէ ի վեր կը պատրաստուի, անխուսափելի համարելով պատերազմը։ Վերջին պահուն բազմաթիւ ամրարդել թաքստոցներ եւ կազարդել խցիկներ շինուեցան եւ դեռ կը շինուին։ Ահագին քանակութեամբ կաշի կը ծախուի համետի եւ փոկի համար։ Շատեր կը նախընտրեն պարզ մարթը, որ առատօրէն կը հասնի ներքին գաւառներէն, հիմա որ անձրեւները դադրած եւ հաղորդակցութիւնները վերահաստատուած են։ Շատ կը փնտռուին նաեւ փամփուշտ եւ ջուրի շիշեր։ Ուտելիքները կը գնուին երկրէն, առանց չափայի միջնորդութեան։ Ամէն մարդ ապգակն մը ունի որ գաւառէն գարի կը բերէ քաղաք։ Այս գարին ալիւրի վերածելով եւ չորցած միսի հետ խառնելով, իրենց յատուկպատերազմականպարէնը կը պատրաստեն։ Քաղաքին շուրջը կը գտնուին 30,000 գաւառային զինուորներ, ամբողջովին պարենաւորուած եւ պատսպարուած։

*** Հոկտեմբեր 1ի գիշերը հազարաւոր ուխտաւորներ գացին Անթոթօ Մարիամ եկեղեցին, որ կը գտնուի լերան մը կատարը եւ ուր աղօթելու պիտի երթար կայսրը, «որպէսզի Աստուած առաջնորդէ այս դժուարին պահերուն»։ Ուխտաւորները, որոնցմէ շատերը հրացաններ ունէին, բակը դրին զանոնք, ներս մտնելէ առաջ։

*** Ատտիս – Ապէպայի իտալական դեսպանատունը ծախու հանեց իր կահ կարասիները, կառքերը, ձիերը եւ արձակեց տեղացի պաշտօնեաները։ Մայրաքաղաքին իտալական գաղութը այժմ կը բաղկանայ վեց հոգիէ։ Ներքին գաւառներու գրեթէ բոլոր Իտալացիները հեռացած են։ Վեց հիւպատոսներէն չորսը մեկնեցան քանի մը օր առաջ, իսկ Ատովայի եւ Հարրարի հիւպատոսները հրամանի կը սպասեն։ Մաքալայի հիւպատոսական գործակատարը մեկնելէ առաջ կրակի տուաւ իր տունը եւ հեռագրական կայմածը։ Հապէշական կառավարութիւնն ալ իր կարգին հրամայեց Ասմարայի հիւպատոսին որ պատրաստուի մայրաքաղաք վերադառնալու։

*** Կ'ըսուի թէ Ճափոնէն զինուորական պատուիրակութիւն մը Եթովպիա ղրկուած է գաղտնապէս։ Կը ճշդուի թէ յուլիս 30ին 16 ճափոնցի սպաներ մեկնած են Աւէն, իրենց գլուխն ունենալով պալատական անդամներէն մէկը։ Կը հաւատեն թէ այն շոգենաւը որով ճամբորդեցին այս զօրականները, մեծ քանակութեամբ ռազմանիւթ ալ կը փոխադրէր։

Մեծ դաւադրութիւն մը Պուլկարիոյ մէջ

Պուլկարական կառավարութիւնը պաշարման վիճակ հրատարկեց չորեքշաբթի օր, Թագաւորին գահակալութեան տարեդարձին նախօրեակին, մեծ դաւադրութեան մը հոտն առած ըլլալով։Կ'ըսուի թէ ծրագրուած էր Թագաւորը հրաժարեցնել եւ հանրապետութիւն հռչակել։ Առաջին առթիւ ձերբակալուեցան 70 կարեւոր անձեր, որոնց գլուխը կը գտնուի նախկին նախարար Վելչեւ։ Այս ամբաստանեալը ձերբակալուեցաւ երբ կը փորձէր Եուկոսլաւիա փախչիլ։ Երկրորդ կարեւոր կալանաւոր մըն է Քոսթա Թոտորով, նոյնպէս նախկին նախարար եւ դեսպան, որ օրէնքէ դուրս հռչակուած էր։ Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը առենէ մը ի վեր կը հետեւէր պետական հարուածի մը պատրաստութեան, «որուն աջակցելու համար վերջերս Պուլկարիա մտած էր հռչակաւոր ոճրագործ Ուզունով»։Կառավարութիւնը վճռած է խստօրէն պատժել բոլոր դաւադիրները, եւ պաշարման վիճակ հրատարակուած է ամբողջ երկրին մէջ։ (Վերջերս հաստատուած օրէնքով մը կարելի է մահապատիժ վճռել)։

Այս կացութեան առջեւ, յետաձգուեցան Թագաւորին գահակալութեան տարեդարձի հանդէսները։

«Մուսա լեռ»ի շարժանկարին հրաժարեցումը

Անատոլուի հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ սեպտեմբեր 28 թուականով.— Մեթրօ Կօլտուին Մէյէր Ընկերութիւնը հրաժարած է շարժանկարի վերածելէ «Մուսա լերան 40 օրերը» հակաթրքական վէպը։

Այս լուրը խոր գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ Անգարայի եւ ամբողջ Թուրքիոյ մէջ։ Այս շարժումը կը վերագրուի արդարութեան եւ բարեկամութեան այն զգացումներուն որոնցմով հանդէպ Թուրք ազգին տոգորուած են Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը եւ Մեթրօ Կօլտուին Մէյէր Ընկերութիւնը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ 14 ամիսէն 24 ամսուան բարձրացուց նաւային ծառայութեան շրջանը, իսկ մէկ տարիէն 18 ամսուան՝ զինուորութիւնը։

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ ԵՒՍ պարտաւորիչ զինուորութիւն պիտի հռչակէ յունուար 1էն հետեւողութեամբ Գերմանիոյ։ Մանրամասնութիւնները կը պակսին, սակայն կը հաւատեն թէ լուրը ճիշդ է։

ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ Սեպտեմբեր 27ին պայթեցաւ մենաշնորհի վարչութեան Այթընտաղի փամփուշտի մթերանոցը, որ մոխիր դարձաւ։ Վնասը 60,000 ոսկի է։ Եթէ հրդեհը անցնէր ռումբի եւ միւս մթերանոցներուն, շրջակայ գիւղերը պիտի վտանգուէին։ Հրդեհը 7 ժամ տեւեց։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐ Ր. Արաս Ժընեւէն վերադարձին Պելկրատ հանդիպելով, ընդունուեցաւ արտաքին նախարարի օգնականին եւ ուրիշ պաշտօնեաներու կողմէ։ Այս առթիւ յայտարարեց թէ Պալքանեան համաձայնութիւնը կը գտնուի ամուր հիմերու վրայ եւ թէ միջազգային դէպքերը աւելի պիտի ամրապնդեն զայն։

ԿԱՐՄԻՐ ԴՐՕՇԸ վերջերս յաճախ կ'երեւար կարգ մը ֆրանսական քաղաքապետութեանց վրայ, քաղաքապետները համայնավար ըլլալով։ Այս առթիւ անախորժ դէպքեր ալ պատահեցան։ Ներքին նախարարութիւնը շրջաբերականով մը յիշեցուց տեղական իշխանութեանց, թէ օտար դրօշները կարելի է կախել հանրային շէնքերէ միայն այն ատեն երբ կ'ուզեն արտակարգ պատիւ մը ընծայել երկրի մը եւ թէ միայն ֆրանսական եռագոյնը պէտք է կախել ազգային եւ տեղական տօներու առթիւ։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5ԻՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salle Ingénieurs Civilsի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19, Rue Blanche. Métro Trinité.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ **Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ ԵՒ Մ. ՍԱՍՈՒՆԻ**

Կ'արտասանեն Տիկ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ, ընկ. Յ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ եւ ՌՈՒԲԷՆ ՍՏԵՓԱՆ (ֆրանսերէն)

Կ'երգէ Պ. Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆ

ԿԸ ՆՈՒԱԳԷ «ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ»Ի ՃԱԶԸ

Orchestre ARMANDINO

ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ, ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՏԻԿԻՆ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ (ջութակ) ընկերակցութեամբ Պ. Ս. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի (դաշնակ)։

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ՝ Հ. Յ. Դ. *ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ*

ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ եւ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ եւ ԵՆԹ.ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ

կը մասնակցի Ֆ. կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

Պատուոյ Նախագահութեամբ Մարսէյլի երեսփոխան եւ փոխ-քաղաքապետ

Monsieur RAYMOND VIDALի

Député des Bouches du Rhône et 1er Adjoint au Maire de Marseille.

տեղի կ'ունենայ *ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ*

(*146*, Chemin des Chartreux)

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **Հ. ՄԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ**

Կը բանախօսէ նաեւ **Albert LUCCHINI** Conseiller Gén. des B. du R.

ԿԷՍ ԳԻՇԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

Գեղարուեստական ճոխ եւ խնամուած բաժին:

Պիտի երգեն Օր.ներ՝ Արաքսի Սահակեան, Մ. Մարտիրոսեան եւ Պ. Հ. Համբարձումեան։ *Կ'արտասանեն ընկերներ՝* Գ. Քէնտիրեան, Կ. Թիւթէլեան, Յ. Ալիքսանեան *եւ* Պ. Կ. Փոլատեան։

Կը նուագէ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ *ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ* նուագախումբը։

Պիտի նուագէ, երգէ ու պարէ՝ Orchetre de l'Aigle Noir *10 հոգինոց ոսսական ընտիր խումբ մը։*

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 13ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերներըվաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Սիմանթօ» ակումբին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

*ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕ*ի *(Մարսէյլ)* Վ.ռամեան *ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը այս կիրակի ժամը 5ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։*

ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ (Մարսէյլ) ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի երեկոյ ժամը 6ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ կորիւն *ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Գրադարանի սրահը։ Կը խնդրուի Սէն-Փիէռի* վրէժ *խումբի ընկերներէն ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն։ Օրակարգ՝ Ջեկոյց 13րդ Պատգ. Ժողովի եւ ընտրութիւն տեղ. մարմնի։*

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Ֆր. Կ. Խաչի Իսի Լէ Մուլինոյի Մ.-Ճիւղին կողմէ

Տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 13ին կիրակի օր

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Շավիլի մասնաճիւղի 6 Հոկտեմբեր, կիրակի կէս օրէ վերջը ժամը 4ին մանկապարտէզի սրահին մէջ, 4, rue des Trois Champtiers, Chaville*։ Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ-անդամուհիները, համակիրները եւ Շավիլի հայութիւնը։* *Մուտքը՝ 3 ֆրանք։*

13 ՀՈԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ կէս օրէ վերջ տեղի կ'ունենայ Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին առաջին թէյասեղան-բանախօսութիւնը: *Նիւթ՝* երախաներու ամառնային կայանը Նիսի մէջ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԳՈՐԾ. ՄԱՐՍԷՅԼ.— *Ստացանք* 810։
ԱՐՄ. Դ. *Փիժէ սիւռ Աոժան.*— 95։
Ա. Պ. *Ժէնս.*— 82 *ֆրանք*։
ԹԱԳ. *Քէնթրն.*— *Արձանագրեցինք*։
Ստացանք 8 տոլար։
Կ. ԼԻՈՆ.— *Արձանագրեցինք սեպտ.* 28էն։
Ա. Պ. ՎԻԼՕՐՊԱՆ.— *Ստացանք* 35։
Շ. Դ. ԱԼԺԷ.— *Ստացանք* 140։
ՄԱՐՍԷՅԼ, *Օր. Մ. Օ.*— *Ստացանք*35։
ՎԱՐՇԱՒԱ, *Ա.Ֆ.*— 100 *ֆրանք*։
ՄԻԼԱՆՕ, *Ա. Ս.*— 121.80։
ԱՊԱՏԱՆ, *Գործ.*— 85։
ԱՐՔԷՕՅԼ, *Եէմ.*— 35։
ՖՐԷԺԻՒՍ, *Փիրշ.*— 35։
ՄԱՐՍԷՅԼ, *Ի. Թոք.*— 105։
ՄԱՐՍԷՅԼ, *Յ. Համբ.*— 15։
ՍԷՆ ԺԷՐՄԷՆ ԱՆ ԼԷՅ, *Տէօմ.*— 140։
ՄԱՐՍԷՅԼ, *Ե. Փամ.*— 35։
ՍԷՆԹ ՀԻԼԷՐ, *Պետ.*— 35։
ՆԻՍ, *Աառաքէլեան.*— 150։
ՎԻԼՖՐԱՆՇ, *Կարր.*— 25։
ԼԻՈՆ, *Ա. Կիւլ.*— 70։
ԺԸՆԵՒ, *Պ. Ն.*— 25։
ԼԻՈՆ, *Զ. Տ.*— 60։
ՊՈՒՐԿ ՍԷՆԹ ԱՆՏԷՕԼ, *Ս. Սարգ.*— 40։
ՄԱՐՍԷՅԼ, *Օր. Փափ.*— 70։
ՔԱՍԱՊԼԱՆՔԱ, *Յար. Եղբ.*— 140։
ՆԻՍ, Caston.— 140։
ՄԱՐՍԷՅԼ, *Պօլ.*— 50։
ՇԱՍ, *Ա. Թոր.*— 50։
ՎԻՎԻԷ, *Ե. Խաչ.*— 50։
ՎԻԼ Տ'ԱՎՐԷՅ, *Գ. Մոմ.*— 140։
ՆԻՍ, *Խ. Պ.*— 140։
ՇԱԼԷԹ, *Վ. Մ.*— 50։

Ա. Հ., ԼԻՕՆ.— Ստացած ենք ձեռագիրը։

կաթող. Նուիրակին վերջին քարոզը

Կաթող. Նուիրակ Գարեգին Արք. Յովսէփեան, Փարիզէն մեկնումին առթիւ, պիտի տայ իր վերջին քարոզը, Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ, այս կիրակի։

ՎԱՐԺՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Վիէնի Սահակ-Մեսրոպ դպրոցի Հոգաբարձութիւնը փորձառու ուսուցչուհի մը պէտք ունի։ Դիմել նամակով.—

Kaspar Bebirian, 11 Place d'Arpot, Vienne (Isère).

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէօրինէն Տէր եւ Տիկին Վ. Հիւսեան ընկեր Գեղեցիկ Յովհաննէսեանի վաղահաս մահուան առթիւ իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն իր մայրիկին, կնոջ, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն։

×

Սէն Թ'ԷԹիէնի «Անտօք» ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ կազմիս ընկերներէն ընկ. Գեղեցիկ Յովհաննէսեանի *վաղահաս մահուան առթիւ իր այրիին, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն։*

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐ

Հայ Տիկնանց Միութեան Որբ. Օգն. Մասնաճիւղը որբերուն ի նպաստ, կազմակերպած է Գթութեան Պազար մը, որ տեղի պիտի ունենայ կիրակի 10 Նոյեմբեր 1935, ժամը 2էն 20։

Կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն, նկատի ունենալ սոյն թուականը եւ չխաչաձեւել զայն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Պուլվար Օտտօ եւ Քարթիէ Քոսթի *ենթամասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, տեղւոյն ազգային վարժարանին մէջ։*

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի *մասնաճիւղի ժողովը վաղը շաբաթ երեկոյեան իր դպրոցին մէջ ժամը 8.30ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը կարեւոր։*

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Լիոնի *մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանին մէջ,* 181, Գ... *Լաֆայէթ։ Կարեւոր օրակարգ։ կայանալ անդամատետրով։*

Փարիզ Յիգրանակերտի եւ Երզնկայի *Հայրենակց. Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը այս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Գաֆէ Օ Բլէօ ... Լէփլանի վերնայարկը, Մէթրօ Տ'Իթալի։*

Վասպուրականի *Փարիզի Հայր. Միութեան Վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր հայրենակիցները, համակիրները ընտանեօք ներկայ գտնուիլ իր կազմակերպած թէյասեղանին, որ տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Գաֆէ Վօլթէր, 1 Փլաս Օտէօն, Փարիզ։*

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 5 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 5 Octobre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2927 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ԵՐԿՈՒ ՏՂԱՔՆԵՐԸ ԵՒ ՓԵՍԱՆ ՌՄԲԱԿՈԾԵՑԻՆ ԱՏՈՎԱՆ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՅԱՐՁԱԿՈՂԱԿԱՆԸ ԼԱՅՆ ՃԱԿԱՏԻ ՄԸ ՎՐԱՅ

ԱՐՔԱՅԻՑ ԱՐՔԱՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԲՈՂՈՔԱԳԻՐՆԵՐ ՏԵՂԱՑՆԵԼ ԺԸՆԵՒ

Հարիւրաւոր խաղաղացիներ, կիներ եւ մանուկներ սպաննուած ?

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, վերջին պահուն, Իտալացիները ռմբակոծեցին Ատովան, իբրեւ նախաքայլ ծրագրուած յարձակողականին: Այս լուրը Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարին հաղորդած էր Եթովպիոյ կայսրը, հետեւեալ հեռագրով (3 Հոկտեմբեր).—

« Հաճեցէք հաղորդել Ա. Դ. խորհուրդին թէ այս առտու հեռագիր մը հասաւ Ռաս Սէյումէ, (կուսակալ Թիկրէի նահանգին), որ կը տեղեկացնէ թէ Իտալիոյ ռազմական օդանաւերը այս առտու կը ռմբակոծեն Ատովան եւ Ատիկրաթը, բազմաթիւ զոհեր պատճառելով քաղաքացի բնակչութեան, մէջն ըլլալով կիներ եւ մանուկներ, և կործանելով բազմաթիւ տուներ: Այս միջոցին նակատամարտ մը կը մղուի Ակամէի նահանգին մէջ: Այս դէպքերը եթովպական հողի վրայ, կը կազմեն բռնաբարում կայսրութեան սահմանագլուխին եւ դրժում Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին, Իտալիոյ նախայարձակումով»:

Աւելի վերջը, կայսրը երկրորդ հեռագիր մը կ'ուղղէր, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

« Յաւելուած մեր նախորդ հեռագրին.— Իտալական չորս ռազմական օդանաւեր այս առտու ռմբակոծեցին Ատովա բաց քաղաքը, առաջին ռումբերը ձգելով հիւանդանոցի մը վրայ որ Կարմիր խաչի նշանը կը կրէր: Երկրորդ ռմբակոծութիւն մը տեղի ունեցաւ ժամը 10ին, երկու սաւառնակներու կողմէ: Մինչեւ հիմա 78 ռումբեր նետուած են»:

Իսկ իտալական կառավարութիւնը իր յարձակողականը կը ծանուցանէր հետեւեալ հեռագրով, ուղղուած Ազգերու Դաշնակցութեան.—

« Այն ռազմաշունչ եւ յարձակողական ոգին, որ կը զարգանայ Եթովպիոյ մէջ, պետերուն եւ զինուորներու միջեւ որոնք երկար ատենէ ի վեր յամառօրէն պատերազմ կը պահանջեն Իտալիոյ դէմ եւ յաջողած են պարտադրել զայն, իր վերջին եւ լիակատար արտայայտութիւնը գտաւ կայսեր ընդհ. զօրաշարժի հրամանով, սեպտեմբեր 28ին: Այդ հրամանը ուղղակի եւ անմիջական սպառնալիք մը կը կազմէ իտալական զօրքին համար, ծանրացուցիչ հանգամանքով մը,— ստեղծում չէզոք գօտիի մը որ ծանուցուեցաւ միեւնոյն ատեն եւ որ պարզապէս ռազմախաղ մըն է, դիւրացնելու համար հաբէշական զօրքին համախմբումը եւ յարձակողական պատրաստութիւնները: Իտալական կառավարութիւնը իր սեպտեմբեր 4ի յուշագրին մէջ պատիւ ունեցած էր Ազգերու Դաշնակցութեան մատնանշելու այն շարունակական եւ արիւնալի յարձակողական արարքները որոնց ենթարկուած է Իտալիա վերջին տասնեակ տարիներու ընթացքին: Ընդհ. զօրաշարժի հրամանին հետեւանքով, այս յարձակողական ոգին ալ աւելի աճած եւ կարեւորութիւն ստացած ըլլալով, բնականաբար աւելի ծանր եւ անմիջական վտանգներ կը սպառնայ, որոնց դէմ անհրաժեշտ է հակազդել, անյապաղ, ապահովութեան տարրական պատճառներով: Այս կացութեան առջեւ, իտալական կառավարութիւնը հարկադրուած է պատօնել որ էրիթրէի վերին հրամանատարութիւնը ձեռք առնէ պաշտպանութեան անհրաժեշտ միջոցները»:

Հեռագիրը ստորագրած է Սուվիչ, արտաքին նախարարութեան խորհրդականը: Միեւնոյն զեկոյցը մամուլին հաղորդուած է հետեւեալ յաւելումով,— « Իտալական զօրքը կը պատրաստուի գրաւել քանի մը յառաջացեալ դիրքեր իտալական գիծերէն անդին »:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՀՌՉԱԿՈՒԵՑԱՒ ՀԱԲԷՇԱԿԱՆ ԶՕՐԱՇԱՐԺԸ

Հոկտեմբեր 3ին, երբ ընդհ. զօրաշարժը հաղորդուեցաւ, կայսրը կարդալ տուաւ հետեւեալ յայտարարութիւնը.

— « Զինուորներ, համախմբուեցէք ձեր պետերուն շուրջը: Հնազանդեցէք անոնց իբրեւ մէկ սիրտ եւ ետ մղեցէք արշաւողը: Անոնք որ չեն կրնար մասնակցիլ նուիրական պայքարին, իրենց տկարութեան կամ անկարութեան հետեւանքով, թող մեզի օգնեն իրենց աղօթքներով: Բովանդակ աշխարհի հանրային կարծիքը կ'ըմբոստանայ մեզի դէմ ուղղուած յարձակման առթիւ: Աստուած մեզի հետ պիտի ըլլայ: Բոլորդ ոտքի Կայսեր եւ Հայրենիքին համար »:

Ահագին բազմութիւն մը խռնուած էր պալատի մերձակայքին առջեւ: Թերեւս քսան հազար հոգի կը գտնուէր ներսը, իսկ յիսուն հազար՝ դուրսը: Ժամը 11ին «Քալքալ»ը (Թմբկահար) սկսաւ զարնել պալատի պարտէզ սանդուղին վրայ հաստատուած ահագին թմբուկը, որուն ձայնը կ'արձագանգէր ամբողջ քաղաքին մէջ: Յետոյ յառաջ եկաւ մունետիկը, եւ խոր լռութեան մէջ յայտարարեց թէ Իտալացիները արդէն սկսած են պատերազմը:

Կայսեր հրամանով ջնջուեցան ներքին տուրքերը եւ մաքսերը: Այն վաճառականները որ պատերազմի չեն երթար, պիտի բանտարկուին, եւ ծանր պարտաւորութիւններու մէջ պիտի կախուին: Լրտեսներն ալ անխնայ պիտի կախուին: Բոլոր անոնք որ ձիեր եւ ջորիներ ունին, պէտք է մայրաքաղաք տանին: Մարդասպան բանտարկեալները, որ չէին արձակուած, նմանապէս զինուոր պիտի երթան եւ կառավարութիւնը արեան տուրք մը պիտի վճարէ: Փախստական մարդասպաններն ալ ներում պիտի ստանան, պայմանաւ որ զինուոր երթան: Կ'ըսուի թէ կայսրը հիւսիսային նահանգները պիտի երթայ, բանակին գլուխն անցնելու համար:

ԱՆԳԼԻՈՅ պահպանողական կուսակցութեան տարեկան համագումարին մէջ, բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որ կը յանձնարարէ մէկդի դնել զինաթափութեան ծրագիրները եւ ձեռնարկել անմիջական եւ ամբողջական վերազինման: Բանաձեւը ջերմապէս պաշտպանուեցաւ ելմտական նախարար Չէմպըրլէնի եւ նախկին նախարար Չըրչիլի կողմէ:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ձեռք առնուեցան Եգիպտոսի մէջ: Բրիտանական մարզպանը Աղեքսանդրիա գնաց օդանաւով, խորհրդակցելու համար անգլ. ատրմիղի հրամանատարութեան հետ: Կ'ըսուի թէ զինակցութիւն մը կնքուած է Անգլիոյ եւ Եգիպտոսի միջեւ:— Մալթա կղզին պատերազմական վիճակի մէջ դրուեցաւ:

ՀԱՅԻԼԷ ՍԷԼԱՍԻԷ, ԿԱՅՍՐ ԵԹՈՎՊԻՈՅ

ՊԷՆԻԹՕ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ

Ի՞նչպէս տեղի ունեցաւ ռմբակոծութիւնը

Անշուշտ կարելի չէ որոշ գաղափար կազմել պաշտօնական զեկոյցներով: Իրականին մէջ, իտալական բանակը ուժգին յարձակողականի մը ձեռնարկած էր, որուն առաջին մանրամասնութիւնները հեռագրած են ռազմաճակատի բոլոր թղթակիցները: Ահա թէ ինչպէս տեղի ունեցած է առաջին յարձակումը,—

Հոկտեմբեր 3ի առտուն ժամը 6ին հազարաւոր իտալացի հետեւակազօրքեր յառաջ կը խաղային դէպի Եթովպիա: Պատերազմական առաջին գործողութիւնն էր այս: Մինչ հետեւակազօրքը յամրաբար կը յառաջանար հովիտներու մէջէն, ռազմական օդանաւեր կը սաւառնէին քիչ անդին, կազմ եւ պատրաստ՝ ռմբակոծելու Ատովան: Դեռ լոյսը չծագած, յառաջապահները անցած էին Մարէպ գետը, պաշտպանուած՝ գնդացիրներով: Հետեւակազօրքը սահմանը անցաւ անջատ կէտերէ, որոնք բոլորն ալ կ'ուղղուէին դէպի Ատովա: Հետեւակազօրքին յառաջխաղացութենէն մէկ ժամ վերջը, ռմբաձիգ եւ հետապնդիչ օդանաւերու տորմիղ մը, բաղկացած 15–20 սաւառնակներէ, որոնցմէ ոմանք անցաւ սահմանագլուխէն եւ ուղղուեցաւ Ատովայի կողմերը: Օդանաւերը միեւնոյն ատեն ուղղուած էին դէպի Ատիկրաթ եւ ուրիշ վայրեր: Կոմս Չիանօ, Մուսոլինիի փեսան եւ քարոզչութեան նախարարը, կը վարէր այս արշաւը: Օդանաւորդներուն մէջ էին նաեւ Մուսոլինիի երկու տղաքը, Պրունօ, 18 տարեկան եւ Վիթթօրիօ, 19 տարեկան: Քիչ յետոյ ճամբայ կ'ելլէր Զօր. Տէ Պօնօ, բանակին սպարապետը իր սպայակոյտին հետ: Իտալական յառաջխաղացութեան առաջին շրջանը կատարուեցաւ դիւրութեամբ, ինչպէս կը հաւաստեն պաշտօնական զեկոյցները: Սակայն ծանրաբեռն ռմբաձիգ օդանաւերը ստիպուեցան թռչիլ մինչեւ 10,000–11,000 ոտք բարձրութեամբ, որպէսզի կարենան անցնիլ Ատովան շրջապատող բարձրաբերձ լեռները:

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ յառաջխաղացութեան հրամանը տրուած էր չորեքշաբթի օր, Մուսոլինիի պայթուցիկ ճառէն քանի մը վայրկեան առաջ:

Արեւելեան Ափրիկէի իտալական բանակին ուժը կը հաշուեն 250,000: Ասկէ զատ, 60,000 բնիկ զինուորներ կը գտնուին Էրիթրէի եւ իտալական Սոմալիի մէջ: Գալով հաբէշական զօրքին, իտալական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Նէկիւսը դրօշի տակ առած է 1,083,000 ռազմիկներ: Ատովայի շրջանին մէջ, հաբէշական զօրքին թիւը կը հաշուեն 350,000:

Կատաղի կռիւներ կը սպասուին Ատովայի առջեւ

Չի կարծուիր որ Ատովան իյնայ առանց կատաղի կռիւներու: Վերջին լուրերու համաձայն, 40–50,000 զինուորներ համախմբուած են քաղաքին մէջն ու դուրսը: Ատովայէն 13 մղոն հեռու կը գտնուին Աքսումի աւերակները, ուր տեղաւորուած են Եթովպիոյ կայսերուն դամբարանները, աշխարհի ամէնէն խորհրդաւոր եւ բարձր կոթողներով: Հաբէշները նուիրական կը համարին այս աւերակները եւ դժուար թէ լքեն զանոնք առանց կատաղի կռիւներու: Մարէպ գետէն անդին, ճամբաներ չկան եւրոպական իմաստով եւ Իտալացիները հարկադրուած են լեռնային արահետներէ անցնիլ իրր 60 քիլոմեթր, մինչեւ 1000 մեթր բարձրութեամբ սարեր մագլցելով:

Այս պարագաները նկատի ունենալով, Իտալացիները շատոնց ճարած են բազմաթիւ ջորիներ, եւ ամէն տեսակ ռազմանիւթ եւ ուտեստ: Ամէն զինուոր երկու լիտր ջուր ունի: Իւրաքանչիւր գումարտակ ունի բազմաթիւ էշեր, 50 լիտր ջուր պարունակող տիկերով: Իւրաքանչիւր շրջանի մէջ ջրագրական ջոկատ մը պիտի քննէ ջուրերը, հորերը, աղբիւրները եւ ապլատախտակներով պիտի նշանակէ թէ որոնք ըմպելի են: Վերջապէս, իւրաքանչիւր զօրաբաժնի կ'ընկերանան բազմաթիւ լեռնային օթօներ, չորս շարժանիւներով եւ 800 քիլօ տարողութեամբ:

**** Ասիս Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ Իտալացիները սաստկօրէն կը ռմբակոծեն Ատովայի շրջանը, հիւսիսային կողմէն եւ թէ կատաղի կռիւներ տեղի կ'ունենան: Միեւնոյն աղբիւրէն կը հաղորդեն թէ Ակամէի դէմ (Ատովայի եւ Ատիկրաթի միջեւ) կատարուած իտալական յարձակում մը ետ մղուեցաւ Հաբէշներու կողմէ: Իտալացիները կը շարունակեն յառաջանալ Մուսա Ալի լեռան ճահճային դաշտէն, առանց դիմադրութեան հանդիպելու:*

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

— « Լի – լի – լի – լի », կ'աղաղակեն Եթովպիոյ մէջ, փառաբանելով «Արքայից արքան»:

— «Տո՛ւչէ, Տո՛ւչէ, վիվա՛ իլ Ֆաշիսմօ», կը պատասխանեն Իտալիայէն:

Եւ արիւնը կը հոսի, Եթովպիոյ լեռներուն ու ձորերուն մէջ:

Թշնամութիւնները սկսած են արդէն, առանց պատերազմի յայտարարութեան: Պատերազմ է որ կը մղուի հոկտեմբեր 3էն ի վեր: Իտալական 15 օդանաւեր, առաջնորդութեամբ նոյնինքն Մուսոլինիի երկու որդիներուն եւ փեսային, կրակի բռնեցին պատմական Ատովան, զայն օր առաջ գրաւելու եւ 1896ի վրէժը լուծելու համար: Եթովպիա դեռ կը սպասէ Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութեան — ինչպէս մենք՝ 1920ի նիշդ այս օրերուն — իսկ Ժընեւի երեւելիները զբաղած են «գործելու եղանակներ» փնտռելով: Ա. Դ. խորհուրդին ժողովն ալ, որ «ստիպողական» էր, յետաձգուած է այսօրուան ...

Դեռ աւելին,— 13ներու յանձնախումբը — նոյն ինքն Ա. Դ. խորհուրդը տակաւին զբաղած է առաջարկներ մշակելու եւ ծրագիր ներկայացնելու:

Իսկ արիւնը կը հոսի անդին, Եթովպիոյ լեռներուն եւ դաշտերուն մէջ: Ու պիտի հոսի գետերու պէս, քանի զարգանայ իտալական արշաւը, զարնուելով հաբէշական դիմադրութեան:

«Արքայից արքան» Ժընեւի միջամտութեան սպասելով հանդերձ, կ'ըմբռնէ թէ կարելի չէ ձեռնածալ նստիլ: Իսկ «Առաջնորդ»ը վճռած է շանթահարիչ յաղթանակով մը աշխարհն ու Ազգերու Դաշնակցութիւնը դնել կատարուած իրողութեան առջեւ: Այդ որոշման այլաբանական պատկերը, խորհրդանշանն էր հոկտեմբեր 2ի «քաղաքացիական զօրաշարժ»,— դղրդագին ցոյց մը՝ աննախընթաց թէ՛ իբրեւ բազմութիւն թէ՛ իբրեւ երեւոյթ:

Հիթլէրն ալ այս մեթոտը փորձեց, անցեալ տարի, հանրաքուէ մը սարքելով եւ իր քաղաքականութիւնը վաւերացնելով:

Բայց իտալականը իսկապէս բացառիկ է, իբրեւ շնորհալից մարտակոչ «հանդիսաւոր ժամու մը»: Եւ խօսքն ու գործը լրացուցին իրար: Նոյն օրն իսկ, Զօր. Տէ Պօնօ, արեւելեան Ափրիկէի սպարապետը, կը հրամայէր յառաջ խաղալ, իբրեւ «զգուշական» կամ «պաշտպանողական» միջոց:

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ տեղեկութիւնները հակասական են: Փոխադարձ մեղադրանքներ կը տեղան երկու կողմէն ալ: Եթովպիոյ կայսրը 1700 զոհերու մասին կը խօսի, Մուսոլինի կը հերքէ այդ լուրը, իսկ «Ժուռնալ»ի տիկին թղթակիցը պարտք սեպեր է հեռագրել թէ 15 – 20 օդանաւերով ոչ թէ ռումբ նետուած է, այլ... թռուցիկ:

Լաւ է ամփոփել ամէնէն վստահելի տեղեկութիւնները, օգտուելով բոլոր աղբիւրներէն, անխտիր:

4-500 ՀԱՅ ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐ ՓՈՂՈՑ ԿԸ ՆԵՏՈՒԻՆ

Երէկ Մարսէյլի մեր թղթակցէն ստացանք տխուր տեղեկութիւն մը, որուն գլխաւոր մասերը կուտանք ստորեւ.—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 2 Հոկտ.— Այսօր, 2 Հոկտեմբեր, բոլոր գործարանները կօշիկի, հայ թէ ֆրանսացի, հաղորդեցին իրենց օտար գործաւորներուն (հարիւրին իննսունինը Հայեր) թէ, օրէնքին սահմանած հարիւրին քսանըհինգ համեմատութեան ընթացք տալու ստիպումին տակ, պիտի արձակեն զիրենք:

Այս կարգադրութեամբ հայ կօշկակարներու բազմութիւն մըն է որ փողոց կը թափի:

Ռիւ Թէրասի, Ռիւ Սաթուէնի եւ Ծովեզերքի գործարաններուն մէջ աշխատողներու թիւը 500 է նուազագոյն: Ի՞նչ պիտի ընեն այս մարդիկը որոնց իւրաքանչիւրին ետին, առնուազն երեք հոգի հացի կը սպասեն:

Երկուշաբթի օր, աշխատանքի քննիչներ շրջելով աշխատանոցէ աշխատանոց, թուղթ մը կը ձգեն, որով կը հրաւիրեն գործատէրերը, որ երթան անյապաղ պաշտօնատեղին, կարեւոր գործի մը համար:

Եւ ահա «կարեւոր գործը».—

1. ՀԱՐԻՒՐԻՆ 25Ի ՕՐԷՆՔԸ ԳՈՐԾԱԴՐԵԼ ՏԱՌԱՊԷՍ:
2. ԱՆՍԱՍՏԵԼՈՒ ՊԱՐԱԳԱՅԻՆ, ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ՕՏԱՐ ԳՈՐԾԱՒՈՐԻ ՀԱՄԱՐ 10,000 Ֆր. ՏՈՒԳԱՆՔ:
3. ԵԹԷ ԳՈՐԾԱՏԷՐԸ ՇԱՏ ԱՊՍՊՐԱՆՔ ՈՒՆԻ, ՁԵՂԵԱԼ ՀԱՄԱՐԵԼՈՎ ՀԱՆՈՆՔ ՈՒՆԵՑԱԾ ՔԱՆԻ ՄԸ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԵՄԱՏ ԳՈՐԾ ՍՏԱՆՁՆԵԼ:
4. ԻՍԿ ԵԹԷ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԳՈՐԾԱՒՈՐ ՉՈՒՆԻ, ԳՈՑԵԼ ԴՈՒՌՆԵՐԸ:
5. ԵՐԲ ԳՈՐԾԱՏԷՐ ՄԸ 10,000 ՖՐ. ՏՈՒԳԱՆՔԻ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԻ, ԵՒ ՉՎՃԱՐԷ ԿԱՄ ՎՃԱՐԵԼ ՉՈՒԶԷ, ՊԻՏԻ ՔՆՆՈՒԻ ԻՐ ՆԻՒԹԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ: ԵԹԷ ԼԱՒ Է, ՊԻՏԻ ՎՃԱՐԷ ԱՌԱՆՑ ԱՅԼԵՒԱՅԼԻ, ԵԹԷ ՈՉ, ՊԻՏԻ ՔԱՒԷ ... ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՄԲ:

Այսօր, աւերակի տպաւորութիւն կը թողու, երբ անցնիս կօշիկի աշխատանոցներու առջեւէն:

Առնուազն 4–500 բանուորներ փողոցն են: Եթէ ունէին քանի մը ֆրանք, կ'ուտեն շաբաթ մը, իսկ վա՞ղը, ահարկու ձիւն ձմեռով:

Երէկ, նպաստներուն դադրումն էր, անցեալ շաբաթ Ռոկորի գաղթականներուն քանդումը, իսկ այսօր ալ 500 հոգի դուրս: Գրիչս չի գործեր, մնացածը նկարագրելու համար:

ՄԻԱՑԵԱԼԸ ԵՒ ՄՆԱՑԵԱԼԸ ԱՆՇՈՒՇՏ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ ԵՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԷՆ: ԲԱՐԻ ՎԱՅԵԼՈՒՄ:
ԼՈՒՐ ՈՒՆԻ՞Ն ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՆՈՐ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵՆԷՆ,— 4–500 ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐ ՓՈՂՈՑ ՆԵՏՈՒԱԾ...

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԱՅՍ ԳԻՇԵՐ, ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ: ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿԸ

(Մեղադրանքներ եւ ճշդումներ)

— Սխալ հաշուըւած փորձ մըն էր ան, յանդուգն փորձարկութիւն մը, որ չափազանց երազային ձեւով նախատեսուած էր: Ուժերը չափուած չէին եւ կար այն միամիտ հաւատքը թէ ժողովուրդէն մաս մը լեռները հանելով կարելի էր Հայաստան մը ստեղծել:

Երեսուն տարի անընդհատ վտանգը մատնանշելէ, կազմակերպուելու անհրաժեշտութենէն խօսելէ, տքնելէ, շունչ ու արիւն սպառելէ վերջ, բաւական տխուր բան է դեռ վիճիլ՝ սկզբունքի գետնի վրայ՝ յեղափոխութեան մասին:

Ասիկա ժխտում մը չէ, անշուշտ, վերադնահատման իրաւունքին ու անհրաժեշտութեան: Դժբախտութիւնը հոն է, սակայն, որ դեռ եւս մենք բախուած ենք թանձրացեալ մտայնութեան մը դէմ պայքարիլ: Այդ մըշուշին փարատումը անհրաժեշտ է ոչ այնքան երէկուան դէպքերու պատասխանատուութենէն թեթեւցնելու համար մեր ուսերը, այլ անոր համար որ մեր այսօրը՝ կրելով երէկի դրոշմը՝ կրնայ փտանգել եւ վաղը: Վտանգի, անցեալը դատելով այդպէս, վաղուան մասին մեր առաջադրութիւնները բանաձեւած ատեն այսօր եւս կրնանք «սխալ հաշուըւած փորձ մը» նկատել այն ինչ որ պարտադրօրէն անհրաժեշտ է մեր ազգային գոյութեան համար:

Ջանանք, ուրեմն, հանդարտ ու պարզ ձեւով մը քննել թէ որքան հիմնաւոր է եւ այս ինքնամեղադրանքը:

Արդ, անոնք որոնք մեր յեղափոխական գործունէութիւնը կ՚ուզեն կը դատեն, պարտաւոր են նկատի ունենալ հետեւեալ ճշմարտութիւնները .

Ա.— Զկայ գաղափար մը, որ առաջին իսկ օրէն ծաւալ առնայ: Քրիստոնէութիւնը Հռոմի նկուղներուն մէջ ու կեսարներու նիզակներուն ներքեւ ծաւալեցաւ: Համայնավարութիւնը անկարելի նկատուող գաղափար մըն էր, որ դեռ շարժումի բընոյթն իսկ չառաջած, դէպքերու անակնկալ դասաւորումով մը վարչաձեւ դարձաւ: Հիթլէր ու Մուսոլինի իրենց փոխ կազմերով սկսան անդունդներու եզրէն դէպի յառաջ քաշել միլիոնաւոր զանգուածներ, ու, շատ կարճ ժամանակի ընթացքին, Եւրոպայի դիմագիծը փոխեցին:

Բ.— Պուլկարիան, Ցունաստանը, Ռումանիան յեղափոխական շարժումներու ձեռնարկեցին միեւնոյն ուժին դէմ,— Թուրքիան,— երբ ան համեմատաբար աւելի զօրեղ էր ու իրենց շարժումը՝ մերինին բաղդատմամբ՝ աւելի պատահական ու աւելի անկազմակերպ:

Գ.— Այն շրջանին երբ Հայ յեղափոխութիւնը ծայր տուաւ, Թուրքիան կը գտնուէր ներքնապէս ու արտաքնապէս չափազանց աննպաստ պայմաններու մէջ: Արաբական նահանգները կ՚եռեւեփէին, Պալքանները անհանդարտ էին, ռուսական մոյկերը կը կոխկրտէին մեր նահանգներու մերձ վայրեր, «Մոսկով»ը կ՚իշխէր Թուրք հոգիին վրայ, ու «հիւանդ մարդ»ը եւրոպական համոզում մըն էր, քան հայկական:

Դ.— Հայաստանը հեռաւոր նպատակ էր, թէ՛ որպէս ձգտում, եւ թէ՛ որպէս սահմանադրում: Լինել - չլինելու հարցը կար: Հայ գիւղը մըտահոգուած էր, հայ մարդը անպաշտպան, հայ աշխատանքը աւարեալ, հայ կինը առեւանգումի ենթակայ: Րաֆֆին այդ վտանգէն թելադրուեցաւ, Ահարոնեանը զայն եղերերգեց:

Ե.— Յեղափոխութիւնը գնահատած ատեն մենք պէտք չէ զայն նկատի ունենանք այն որակով, որ ան երեւան հանեց, այլ անով, զոր հայ ժողովուրդը կրնար ու պարտաւոր էր տալ: Վան, Շապին Գարահիսար, Սուէտիա եւն., եթէ յաջողեցան փրկել իրենք զիրենք՝ փրկելով նաեւ մեր յեղափոխութիւնը, մեզի տուին այն դժբախտ մխիթարութիւնը թէ՝ մեր հաւաքական պարտութեան պատասխանատուութիւնը կ՚իյնայ ոչ թէ անոնց վրայ, որոնք ուզեցին ու գիտցան բազուկին դէմ բազուկ շարժել, այլ անոնց, որոնք թերահաւատ եղան յեղափոխութեան նկատմամբ ու լիահաւատ՝ դէպի թշնամին: Մենք ուրիշ ճակատագիր կ՚ունենայինք, կ՚ըսեն մեզի Վանն ու Շ. Գարահիսարը, եթէ առանձինն մնացած չըլլայինք: Այս առանձնութեան, եւ, հետեւաբար, մեր պարտութեան մեղքը կը մնայ, ուրեմն անոնց, որոնք խոյս տուին կարելի ուժը երեւան հանելու համար իրենց մասնակցութիւնը բերելէ:

Զ.— Թուրքիա օգտագործեց բոլորովին բացառիկ առիթ մը: Ո՞վ կրնար նախատեսել թէ 1915ին յանկարծ ներքին բանտ մը կը դառնայ ան: Անժխտելի փաստեր կան, այժմ, որ Թուրքիոյ՝ պատերազմին մասնակցելէն շատ քիչ ատեն առաջ դեռ եւս յոյս կար թէ ան կը հակի Ռուսիոյ կամ Դաշնակիցներու կողմը: Թուրք վարիչ շրջանակները իրենք եւս երկու ճակատ ունէին, ու դաշինքը մասնակցութեան որոշումը տուած է ձայներու փոքր տարբերութեամբ: Յեղափոխութիւնը քննենք, պահ մը, առանց ընդհ. պատերազմին: Զայն չնախատեսելը թերութի՞ւն մըն է: Ապա, ուրեմն, ցարական Ռուսաստա՞նը, որ մեծամասնական շարժումը չնախատեսեց, մեր հիացմունքին արժանի Վենիզելո՞սը, որ Փոքր Ասիոյ պարտութիւնը չնախատեսեց, Լոյտ Ճո՞րճը, որ Պոլսոյ պարպումը չնախատեսեց, ու Վիլհե՞լմը, վերջապէս, որ իր ամբողջ դիւանագիտական ցանցովը չկրցաւ կռահել որ պատերազմի վճիռը տալէ մէկ ժամ յետոյ հակայ Անգլիան իր դէմը պիտի գտնէր ...

Է.— Մեր կիսաբնաջնջումին պատճառը յեղափոխութիւնը չէ: Եթէ կ՚ուզէք, մեր վտանգին մեծ մասը թաքնուած է մեր ազգային արժանիքներուն մէջ: Թալէաթի այն յայտարարութիւնը թէ «Հայերը յիսուն տարի ետեւ պիտի թողում», չափազանց յստակ կերպով կը բնորոշէ Թուրքիոյ պետական քաղաքականութիւնը մեզ նկատմամբ: Թողունք, պահ մը, ռոմանթիկ այն ըմբռնումը թէ ան մեզ ջարդեց, որովհետեւ վայրենի էր, արիւնարբու կամ բարբարոս: Սխալ գործեցինք՝ մեր կոտորածները բացատրելով անոր այդ խառնուածքով: Սխալ ըրինք այդ համոզումը ներշնչել ջանալով օտար հանրային կարծիքին: Ու այդ կրկնակի սխալներուն արդիւնքն էր որ երբեք չկրցանք ըմբռնել թէ մեզի նոյնքան թշնամի էին քաղաքակիրթ Անգլիան, Գերմանիան ու խաչակիր Ռուսաստանը:

Ինչո՞ւ, սակայն: Փնտռենք առոր պատճառը մեր մէջ: Մենք աճո՛ղ ազգ ենք, քառորդ դարու ֆիզիքական ապահովութիւն մը, ու հսկայ ամայութիւններ կը շէնցնենք: Մենք տնտես. ընդունակութիւններով օժտուած ազգ ենք (ազգ բառը կ՚առնեմ իր ընթացիկ իմաստով): Մեր այդ յատկութիւնը գիտականացած չէ: Բայց, տակ է մըցելու շատ մը ուրիշներու հետ: Տիպիկ օրինակ մը,— Մալկաթայի մէջ, կը պատմեն, մէկ հատիկ Հրեայ չէ կրցած շնչել: «Դեղի համար» մէկ հատ կար, կ՚ըսէր ընկեր մը ինձ, ան ալ «եաւհուտի Կարապետ» կը կոչուէր ...

Մենք խնայող ու տնտեսող ազգ ենք: Տնտեսական ուժը կ՚ապահովէ բոլոր ուժերը: Ծախել գիտնալէն զատ անհրաժեշտ է նաեւ խնայել ու տնտեսել գիտնալ, գիտնալ մանաւանդ չահագործել:

Մենք ստեղծագործող ազգ ենք: Անշուշտ «խաւարակուռ Ասիոյ յառաջապահը» մեծ բացատրութիւն է: Ու պէտք է հրաժարինք անկէ: Աստրեաստանը մեր կողքին էր. իսկ Հելլադայի ու Իրանի լոյսերը յաճախ կը շլացնէին մեր տեսողութիւնը: Այսուհանդերձ, մենք մտաւոր ու հոգեկան մեծ շնորհներ ունինք, որոնք տուեալ պայմաններուն մէջ կրնան ու կրնային, թերեւս, շատ բաներ տալ ի՛ւ մարդկութեան:

Մենք կռուող ազգ ենք: Վկայ մեր ամբողջ պատմութիւնը:

Աշխարհակալութիւնը կարճատեւ շրջաններ է արձանագրած մեր մօտ: Իսկ այդ՝ ասպարէզութեան կամ աւերումի բնոյթը երբեք ունեցած չէ: Տիգրան կամ Արտաշէս մեծութիւններ էին իրենց հոգեկան ձգտումներով եւ ոչ թէ ստեղծած սարսափներով: Աւելի ճիշդ՝ ցեղին ռազմունակ հանճարին ժամանակաւոր արտայայտութիւնները: Ես չեմ տարակուսիր, որ Հրայր մը կամ Մուրատ մը նման երեւոյթներ կ՚ըլլային, եթէ շնորհըւած ըլլային իրենց համապատասխան միջավայր ու պայմաններ: Յիշե՞նք մտաւոր անցեալի խիզախ բախումները, Թրքական զօրաբանակներու անճար կոտորումը կամ նահանջը՝ մեր սակաւաթիւ հայդուկներուն առջեւ, եւ քրտական եղերը մեր հերոսներու մասին:

Մենք վարչական - պետական ընդունակութիւն ունեցող ազգ ենք: Տանք անունները ու անցնինք,— Գաղաղ Արթին, Լօրիս Մելիքով, Նուպար փաշա, Խատիսեան:

Արդ, այդ արժանիքները, զորս մենք տասնամեակներ շարունակ ցուցադրեցինք՝ Եւրոպայի համակրանքը շահելու համար, ընդհակառակն մեզ «անբաղձալի տարր» դարձուցին թէ Անգլիոյ, թէ Ռուսիոյ եւ թէ Գերմանիոյ աչքին (աւելի վերջ՝ Կիլիկիոյ մէջ՝ Ֆրանսայի):

Ասոնք բոլորը գաղթավայրերու կամ ազգեցութեանց ծրագիրներ ու ախորժակներ ունէին եւ ունին: Մենք բարեյոյս տարր չէինք ու չենք իրենց համար: Ու որքան շատ արժէքներ ի յայտ բերինք իրենց առջեւ, այնքան չէչոտուեցաւ իրենց ընդդիմութիւնը: Ասիկա համակրանքի ու հակակրանքի հարց մը չէր, անշուշտ: Մենք, իմ կարծիքով, ի զուր վրդովուած ենք Լօթիէն՝ մեզ նսպաստակ ցոյց տըւած ըլլալուն համար, ու նոյնքան ի զուր խանդավառուած ենք, որ Փիէր Քիյեառ մը համակրական տողեր նըւիրած է մեզի: Քաղաքականութիւնները համակրանքի կամ հակակրանքի խնդիր չեն բնաւ, այլ՝ շահու: Մենք մեր արժանիքներով վնասակար կը նկատուէինք իրենց շահերուն: Ռուսաստանը կը ձգտէր իշխելու մեր նահանգներուն, բայց, գիտէր որ հոն պիտի իշխէր լոկ ղինուորապէս — վարչականօրէն: Տնտեսապէս՝ ռուս տարրը անկարող էր իրեն ենթարկելու մեզ: Նոյնը եւ մշակութապէս: Այդ անզօրութեան նենգ արտայայտութիւնն էր հայ եւ թաթար կռիւը, որ իրականին մէջ ուրիշ բան չէր, բայց եթէ ռուս պետական ծրագիրներու եւ հայ ազգային գոյութեան բախումը: «Հայաստանը՝ առանց Հայու» նշանաբանը կամ քաղաքականութիւնը դրդուած էր ուրեմն, մեր արժէքներէն:

Թուրքը առաւել եւս պատճառներ ունէր մեզ չքացնելու: Հալածանքը որ մինչեւ այսօր ան ի գործ կը դնէ առոր հետեւանքն է: Մենք կարծր ոսկոր մըն էինք իր կոկորդին մէջ: Ոչ ոք կրնար հանել, ոչ ալ կրնար ծամել կամ կլլել: Թուրք ժողովուրդը չաճիր. տնտեսապէս շատ տկար էր (նախ քան պատերազմը), մշակոյթով՝ յետամնաց, չնարարութեամբ՝ ողբալի: Ու Իթթիհատը իր պետութեան տեւականացման համար վտանգ մը նկատեց մեզ: Երբ բոլշեւ եկաւ՝ գարկաւ:

Այդ հարուածին պատասխանատուութիւնը որո՞ւ վերագրել: Յեղափոխութեա՞ն,— որ անընդհատ ու բարձրաղաղակ վտանգը կը մատնանշէր՝ ցոյց տալով սուրը, որ կախուած էր մեր ժողովուրդի գլխուն վերեւ: Թէ այն զանգուածին, որ խուլ մնաց, բարեհաւատ եղաւ դէպի Թուրքը, չուզեց լսել ճշմարտութիւնը, օրօրուեցաւ «Մոսկով»ով կամ «Ինգլիզ»ով ու երբ «երկաթէ շերեփը» հարկ էր, շարժել, գլուխը ծռեց ...

Տխուր բան է՝ թերացումի այս ծանր քարը դնել մեր արիւնէն, մեր սրտէն, մեր հոգիէն եղող զանգուածի մը վրայ, զոր այնքան եղերականօրէն յանձնեցինք պատմութեան, իրեն հետ թաղելով նաեւ հազարաւոր տարիներու պատմութիւն մը, մշակոյթ մը, աւանդութիւններ, հարստութիւն ու դատ ...

Բայց, կեանքը այնքան անողոք է, որքան մահը, ու մենք՝ մնացողներս քար դրած ե՛ւ մեր սրտին վրայ՝ բախուած ենք կայսերը տալ կայսեր, ու Աստուծուն պատկանածը՝ Աստուծոյ ...

Անցնինք երրորդ մեղադրանքին:

ԿԱՐՕ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԱՐԱՐԱՅԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ

Հպարտութեան եւ խանդավառութեան օր մը ապրեցանք այս կիրակի, 29 սեպտեմբեր, առաւօտէ մինչեւ իրիկուն:

Արարայի հերոսամարտին 17րդ տարեդարձն էր: Առտուն կանուխ, հսկայ բազմութիւն մը խռնուած էր, Փրատոյի Հայոց եկեղեցւոյ թէ ներսը եւ թէ դուրսը՝ շրջափակը:

Հոն էին բոլորը, բոլորը, մեծ ու պզտիկ, ծեր թէ երիտասարդ, բոլոր անոնք, որոնց սրտերուն մէջ միշտ վառ է անոնց ընդվզումի կրակը, որոնք գիտեն գնահատել եւ յարգել քաջութիւնը:

Այս տարի ալ կազմակերպիչներն էին հանդիսութեան, Հայ լեգէոնականները:

Սակայն այս տարուան տօնը աննախընթաց երեւոյթ մըն էր, հսկայ ցոյց մը ֆրանքեւհայ համագործակցութեան, որուն յաջողութեան մէջ, մեծագոյն դերը կատարեցին նախկին ծովային սպայ Տիրան Թէքքեան եւ Պ. Նշանեան:

Կրօնական արարողութենէն վերջ, ժամը 10.30ին սկսաւ հոգեհանգիստը: Ծերունի քահանայ մը մէկ առ մէկ յիշեց անունները այն 23 քաջերուն, որոնք հերոսաբար ինկան Արարայի բարձունքներուն վրայ: Խո՛ր լռութիւն: Կարծես անոնց հոգին կը սաւառնէր այդ պահուն ժողովուրդի գըլխուն վրայ:

Իսկ գաւիթը եւ անմիջական մօտիկը տեղաւորուած էին պաշտօնական անձեր: Ներկայ էին 15րդ զօրաբանակի հրամանատար Զօր. Կրանժան, ծովակալը, Սուրիական Սենեակի նախագահին կողմէ Պ. Տընիս Շամպօն, Ազգային Ռազմիկներու Միութեան Նահանգային Դաշնակցութեան կողմէ գնդ. Քամօ, Ազգային Ռազմիկներու տեղական մասնաճիւղին կողմէ Պ. Վէյրէն, Արեւելեան Լեգէոնի կողմէ Պ. Միրզայեանց եւ հարիւրապետներ Թէսէթըը եւ Կրօսոն, նահանգային ժողովի անդամներէն նախկին ռազմիկ Պ. Մարսէլ Կրան, պահեստի սպաներու փոխ - նախագահ Պ. Մէրիք եւ իր ընկերները, Առեւտր. Դատարանի դատաւորներէն Լիօթօ, որ միաժամանակ Տարասքէնի նախկին կռուողներուն նախագահն է. (ներկայ էր նաեւ նոյն կազմակերպութեան վարչութեան կազմը): Քաղաքապետութեան կողմէ ներկայ էր Տնտես. Սպասարկութեան պետը՝ Պ. Պարրէլ: Եկած էին նաեւ պատուիրակութիւններ զանազան կազմակերպութեանց կողմէ, որոնք իրենց դրօշներով դէմ դիմաց տեղ բռնած էին խորանին առջեւ: Յիշենք քանի մը հատը.

— Կոտրած կզակներու Միութիւնը, Վէրտէօնի կռիւներէն չքմիշան առացողներու Միութիւնը, ծովային եւ ցամաքային բանակներու վեթերաններու Միութիւնը, Նպաստագուրկ նախկին կռուողներու Միութիւնը, Ազգային Եղբայրակցութեան նախկին կռուողներու Միութիւնը, «Փուալիւ տ՚Օրիան» կամաւոր ռազմիկներու Միութիւնը, եւ ուրիշներ:

Եկեղեցական արարողութենէն վերջ հիւրերը եւ ժողովուրդը դուրս ելան եւ հաւաքուեցան շրջափակին մէջ:

Գումարտակ մը զինուորներ հրացանները իրենց ուսին եւ փողերը իրենց ձեռքին բարեւի կեցած են:

15րդ զօրաբանակի հրամանատարը կ՚առաջնորդուի, այս առթիւ պատրաստուած բեմը, ուր պիտի կատարուէր դրօշի յանձնումի արարողութիւնը:

Պ. Տիրան Թէքքեան յարգանքի խօսք արտասանեց ֆրանսացի եւ հայ զինուորներու համար: Յիշեց թէ այս զինուորները որոնք անդամահատուած են, կռուած ֆրանսական բանակին կողքին, ի խնդիր հասարակաց դատին, սակայն այսօր, նպաստ մը իսկ չի վճարուիր: Հրամանատարը յուզուած պատասխանելով Պ. Թէքքեանի կոչին, հաւաստեց թէ իր կարելին պիտի ընէ: Եւ ռազմական շունչով քանի մը խօսք արտասանելէ վերջ, դրօշակը յանձնեց Լեգէոնական Միութեան նախագահ Պ. Նշանեանի: Դրօշակի կնքահայրն էր Տիկ. Թէքքեան:

Այս միջոցին բեմ հրաւիրուեցաւ ընկ. Գալուստ Գուլոյեան, որ աջ թեւը կորսնցուցած է Արարայի ճակատամարտին մէջ, տասներկու տեղէ վիրաւորուելէ վերջ: Զօր. Կրանժան անոր լանջակը զարդարեց պատուոյ շքանշանով մը:

Արարողութիւնը վերջացած էր: Զինուորական փողերը սկսան արձագանգ տալ: Եւ զինուորները եւ բարձրաստիճան սպաները սկսան դուրս ելլել եկեղեցւոյ շրջափակէն դէպի իրենց տեղերը:

Հայ Լեգէոնական Միութեան պատուոյ նախագահ Պ. Տիրան Թէքքեան, հիւրերը առաջնորդեց մօտակայ պարտէզ մը, հիւրասիրելու համար ըմպելիներով: Ընտիր հասարակութիւն մըն ալ մեծ մասով լեգէոնականներ եւ իրենց ընտանիքները, շրջապատած էին հիւրերը:

Պ. Տիրան Թէքքեան ֆրանսերէն լեզուով շնորհակալութիւն յայտնեց ներկայ հիւրերուն, որոնք պատուեցին իրենց հայ զինակիցները: Շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ նահանգային ժողովին, որ վերահաստատեց հայ անդործ լեգէոնականներու նպաստը: Եւ կոչ ըրաւ որ օգնեն այս Միութեան:

Այս առթիւ Պ. Թէքքեան դեղեցիկ պատմականն ըրաւ պատերազմեան եւ յետպատերազմեան շրջանի Հայերու մատուցած ծառայութեանց: Այս ճառին պատասխանելով գնդ. Քամօ չեշտեց թէ պիտի աջակցի իրենց ամենայն անկեղծութեամբ եւ հիացումով:

Խօսեցաւ նաեւ նահանգային ժողովի անդամներէն Պ. Մարսէլ Կրան: Ճառախօսութիւնը հազիւ լրացած էր, Պ. Նշանեանի ազդանշանին վրայ ժողովուրդը սկսաւ գոչել.

—Կեցցէ՛ Ֆրանսա, կեցցէ՛ Հայաստան:

Եւ գնդապետ Քամօին ձայնը կը լսուէր.

— «Ձեզ կը մաղթեմ անկախ Հայաստան»:

Յաջորդ օրը տեղական մամուլը գովեստով կ՚արտայայտուէր այս մասին:

Շաթօ տը Ֆիլօրի սրահներուն մէջն ենք: Հիւրերը գացած են, մենք մեզի ենք հիմա: Ընկերական ու մտերմական շրջանակ մը: Հայ Լեգէոնական Միութիւնը սարքած է սեղան մը իր անդամներուն եւ հայ հիւրերուն համար:

Սեղանապետ Պ. Նշանեան բանալով սեղանը առաջարկեց որ մեր բաժակները պարպենք մեռնողներու յիշատակին եւ ողջերուն կենացը:

Անդին կ՚որոտար Փրանս. քայլերգը եւ «Կամաւոր հայ զինուորը»:

Զանազան անձնաւորութեանց բաժակաճառերէն վերջ, խօսք տրուեցաւ հայ մամուլի ներկայացուցիչներուն:

«Յառաջ»ի կողմէ յարգանքի երկու խօսք բսաւ տողերս գրողը:

Իբրեւ երախտագիտական ցոյց, Լեգէոնական Միութեան կողմէ ոսկեզօծ մը նուիրուեցաւ Պ. Թէքքեանի: Եւ ուրիշ հայրենակցի մը կողմէ ալ ծխախոտի տուփ մը:

Պ. Թէքքեան այնքան ազդուեցաւ եղած արտայայտութիւններէն, որ չկրցաւ խօսիլ: Այլ քանի մը բառ հայերէն, ֆրանսական հնչումով բարձրաձայն արտասանեց. «Տղաք, ըրէք ինչ որ կրնաք ընել, երբ վաղն ալ կանչէ գիս ազգս, պիտի երթամ դարձեալ»: Պ. Թէքքեան եւ Նշանեան ողջագուրուեցան իրարու հետ:

Ճաշը լրացաւ: Ժամը 4.15 է: Պիտի սկսի ուրիշ մաս մըն ալ 5էն վերջ, ճաշասրահին յարակից ուրիշ տեղ մը: Այս ալ գեղարուեստական մասն էր:

Պ. Նշանեան քանի վայրկեանի իր կոկիկ բանախօսութեամբ գովեց մեր ռազմականութիւնը եւ յորդորեց որ, միանանք եւ վանենք մեր մէջէն անմիաբանութիւնը: Խօսեցաւ նաեւ Պ. Վահրամ Մխիթէք:

Եղան աւուր պատշաճի արտասանութիւններ Պ.Պ. Փոլատեանէ, Տէր Վարդանեանէ եւ Թիւթէլեանէ: Արտասանեց նաեւ փոքրիկ աղջնակ մը, Ա. Ահարոնեանի «Կոյր աշուղը»: Նըւագեցին Պ. Պ. Զէօրէքճեան եւ Արգար: Առաջինը ջութակ, երկրորդը՝ թառ:

Նուագներէն թէ մէկը եւ թէ միւսը վայրկեան մը մեզ փոխադրեցին մեր հայրենի աշխարհը: Մանաւանդ Զէօրէքճեանի «Կռունկը»:

Ժամը 6 էր: Քառորդ ժամ դադարէ վերջ Պ. Տ. Թէքքեան մոգական լապտերով ցոյց տուաւ Մուսա լերան կըռիւներէն, դիրքերէն, դէմքերէն եւ բնական տեսարաններէն նկարներ: Մօտ երեք քառորդ ժամ լարուած ուշադրութեամբ հետեւեցանք նկարներուն, որմէ վերջ փակուեցաւ հանդէսը:

Իրապէս շնորհաւորելի են Պ.Պ. Թէքքեան, Նշանեան եւ վարչութեան անդամները, որոնք մեզ տուին այսպիսի աննախընթաց տօնակատարութիւն մը վայելելու հաճոյքը:

ՀՐԱՉԵԱՅ

Յ. Գ.— Սակայն ցաւով կ՚արձանագրեմ որ երբ մենք մեզի էինք, պէտք էր պարզուէր ազգ. եռագոյնը: Խոշոր պակաս մը եթէ կ՚ուզէք, անարգանք մըն էր մեռելներուն համար անոր չգոյութիւնը: Շատ բան կայ գրելիք այս մասին: Եւ շատ ալ բան գիտենք: Սակայն լաւ է ուրիշ առթիւ արտայայտուիլ:

Հ.

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ

ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

(1935 ՕԳՈՍՏ. 1—31)

Շրջ. Վարչութիւնս 1935ի իսկ ծրագրած էր կազմակերպել ... ձակուրդի ամիսներուն ... մը չքաւոր, անօթի եւ օդափոխ... թեան կարօտ մանուկներու համ... 1935ի օգոստ.ին արդէն պատրաստ... ամէն բան. Նիսի գեղեցիկ ծովափ... շատ յարմար ընդարձակ շէնք ... մէջ, 15 սենեակներով 30 մահճակ... ներով ու բոլոր յարմարութիւն... բով:

Որոշուած էր առաջին ... համար 30 մանչ եւ աղջիկ միայն ... տել, մեծ մասը Փարիզի խճողուած թաղերէն. քանի մը հոգի միայն ... նէն ու Մարսէյլէն: Ու արդէն ... կան մասնաճիւղերու ջանքերով ... տոս 1ին պատրաստ էին 27 մանուկ... ներ Փարիզէն (մեծ մասը իբր ... գաղթականներէն), քանի մը հոգի ... սիէն, Այֆորվիլէն, Շավիլէն, Պ. ... լոմպէն, Քաշանէն եւ Ռէնսիէն: 8 ... տարեկան մանուկներ էին բոլորը, ... կական քննութեամբ զերծ ... ուած վարակիչ հիւանդութիւններէ, այլ տկար եւ օդափոխութեան կարօտ: Տղաքը բացի իրենց անհրաժեշտ ... գուստեղէնէն ոչ մէկ բան ունէին ... րենց հետ. քանի որ Կ. Խաչը ... նած էր ամէն ծախք, բոլոր մանր ... մասնութիւններով, ճանապարհ... նունդի, բնակարանի, բժշկական ... այլն:

Երկու ժրաջան եւ ծանօթ Կ. Խ. ... չուհիներ, Տիկիններ Է. Բիւզանդ ... Ե. Մելիք Մինասեան ստանձնած ... տղոց խնամքը, հսկողութիւնը եւ ... հրաժեշտ բոլոր աշխատանքը, ինչ... եւ պատասխանատուութիւնը ... դէպ Շրջ. Վարչութեան:

Երախաները հանդիստ ու ... ճամբորդութենէ մը վերջ օդափոխ... հասան Նիս, թիւով 31: Լիոնէն ... կու մանչեր եւ Մարսէյլէն երկու ... նակներ միացան խումբին: Իսկ Ն... մէջ անոնց թիւը եղաւ 35:

Կ. Խաչի Նիսի մասնաճիւղի ... չութիւնը լծուած էր աշխատանք... տղոց հանգիստը, սնունդը, փոխ... դրութիւնը ամէն ինչ ապահովել... եւ բացառիկ խնամքի եւ ուշադր... թեան առարկայ էր դարձուցած ... մանրամասնութիւնները, երեխա... մէկ ամսուան բնակութիւնը դար... լու համար օգտակար եւ հաճելի:

Բնակարանը Ս. Օկիւսթէնի ծովափը, Փալիյեօն Վէրվէլ, ընդարձակ պարտէզով, սեղանատունով, ... բաններով, բոլոր յարմարութիւն... բով, ինչպէս նաեւ տղերուն ... եացական ու սիրայիր վերաբեր... հաղուագիւտ պատեհութիւն մըն ... որոնցմէ լիուլի օգտուեցան մանուկ... ները:

Միջերկրականի ափերուն գեղ... արեւը եւ տաքուկ ու անփոփոխ ... ման թոյլ տուաւ որ տղաքը ... պէս կարենան օգտուիլ արեւի եւ ... լոգանքներէն, առաւելագոյնս ... ժուելով այդ կազդուրիչ եւ ... դարմանումին: Օրուան ժամանակ ... ցոյցը պատրաստ էր կանոնաւոր ... ճշդապահ, բոլորը ենթակայ ... րուն. ոտքի էին առաւօտեան ժամը 7 ... կէսին, մէկ ժամ լուացումի, ... ուելու եւ սենեակները եւ անկող... ները օդաւորելու արարողութեան... ութուկէսին սեղանին գլուխն ... լորը, իրենց քաքաօն ու կաթը ... րատ գտնելով հոն: Ժամը 9էն 10 ... անկողինները եւ սենեակները ... գի դնելու համար է մինչ. 10էն ... վափ, հազիւ քանի մը հարիւր ... հեռաւորութեան վրայ: Երկու ... ի՛նչ վայելք բոլորին, ծովն ու ... փոխն ի փոխ կ՚եփէին ու կը կոփ... րենց մարմինները, անօթի գայլ... վերածելով այդ փոքրիկ հայորդ... ըը, որոնք նոյնքան աճապարանք... կը փութան վիլլա, վստահ որ ... իրենց կը սպասէ, համեղ, անկ... ու առատ:

Երեխաները շաբթուան 5 օրը ... ունեցան, կէս օրին բանջարեղէն... քով եւ առատ պտուղ, մէկ օր ... միսի տեղ եւ մէկ օր միայն բանջ... րեղէն, ընդեղէն կամ խմորեղէն: Կերան կշտանալու չափ, որքան ... ուզեցին, մինչ կրցան առանձնա... րորդ նոյն իսկ երրորդ անգամ: ... հարարուհին, հայ մայրիկ մը, ... թանիկ, մաքուր (զուտ կարագով) ... կ՚եփէր անընդհատ համեղ կերակուր... ներ, առանց յոգնելու, միշտ ... ունենալով իրեն պէս անխոնջ Կ. Խ. ... չի անդամուհի մը կամ Մարսէյլէն ... անձնուէր մայրիկ մը օգնական:

ձաչէն յետոյ մինչեւ 3, տղաքը ա-
զատ էին հաւաքուելու ծառերու տակ
ու հանգիստ խաղեր սարքելու, պատ-
մելու, երգելու, միշտ հսկողութեան
տակ, ունենալով առաջնորդ, հսկող
անձեր, մեծերէն կամ համեմատաբար մե-
ծերէն:

Այս նախընթրիքը կարագ հաց, պա-
նիր եւ յաճախ պտուղ, մանուկները
կը մնային կը սառնային, ուր կը մնա-
յին մինչեւ 6ուկէս: Երեկոյեան ճաշը
կէս ապուր, բանջարեղէն կամ ընդե-
ղէն եւ պտուղ, ախորժակով լափուե-
լէն վերջ, տղաքը կ՚ունենային 1ուկէս
ժամուան հանգիստ մը, մինչեւ ժամը
9, երբ լուացուելէն ու անմիջապէս
անկողին նոյնպէս հաճոյք էր դար-
ձած շնորհիւ իւրաքանչիւրին յատուկ
մաքուր սաւաններու եւ սենեակներու
հանգստաւէտութեան:

Փարիզի մասնաճիւղը ինչպէս նաեւ
Կեդր. Վարչութիւնը ընդհ. խորհրդակ-
ցելով գնած ըլլալով տղոցը, անոնք կը-
րցին թէ պարտէզը եւ թէ անձրեւա-
յին օդերուն իրենց յատկացուած ըն-
դարձակ սրահին մէջ զբօսնուլ զնդա-
կով, լօթոյով, կախօրրաններով եւն.:
Մեծ մասով Փրանսերէն խօսելու վար-
ժուած մեր մանուկները մէկ ամսուան
ընթացքին հսկող տիկիններու եւ կ.
Խաչի Նիսի անդամուհիներու ջան-
քերով մաքուր հայերէն սկսան խօսիլ
իրարու հետ: Սորվեցան երգեր, ար-
տասանութիւններ, հաճոյքով ու ոգե-
ւորութեամբ լսեցին մեր պատմութիւնը,
դիւցազնական ու հերոսական դր-
ուագները, մանկական ընթերցանու-
թիւնները, յաճախ հաւաքաբար ու
տղաք խումբով քաջալերուած սկսան
զրօսնուլ պատմելով, երգելով, ար-
տասանելով:

Կայան այցելող բոլոր հիւրերը վա-
յելեցին մեր տղոց յանպատրաստից
սարքած հանդէսները, ինքնաբուխ
ու զուարթ: Իրենց դաստիարակու-
թեան հոգն ալ անտեսուած չէր ու-
րեմն եւ կարելի է ըսել որ այս ար-
ձակուրդի ամիսը, իր սահմանած մի-
ջոցով ազգային դաստիարակու-
թեան համար նոյնպէս եղաւ արդիւ-
նաւոր: Կայանի վարչութիւնը սահմա-
նող տիկինները ունեցան աշխատանքի
մեծ բաժին. տղոց ընկերացած այս
տանի Միրայր Տէր Թովմասեան, նոյն-
պէս ունեցաւ իր բաժինը:

Խումբէն 8—10 մեծեր առիթ ունե-
ցան այցելելու շրջակաները, ինչպէս
Նիսի գեղատեսիկ վայրերը, Մօնաքօ,
Մոնթէ Քարլօ, Ժուան լէ Փէն եւ Քան:
Իրենց զբօսանքին համար ամէնէն
հաճելի վայրերէն մին էր ծովափին
դանուերու կայանը, ուր մեր ման-
կերը մասնաւորաբար, խանդավառ
ու հետաքրքիր կը հետեւէին փորձե-
րուն, կը դիտէին ու կը շօշափէին
այդ «հրաշք մեքենան»: Առաջին օրէն
իսկ Մալէնի մեր հայրենակիցները
մօտէն հետաքրքրուեցան կայանի տղ-
ղոցմով, այցելեցին, օգնեցին, նուի-
րեցին ու հիւրասիրեցին:

Կ. Խաչի դաշտահանդէսին ուր մեր
տղաքը ունեցան իրենց բաժինը երգե-
րով ու արտասանութիւններով, անոնք
ոչ միայն անձնուիրաբար փոխադրե-
ցին դանոնք իրենց կառքերով, այլեւ
թէ կէս օրին եւ թէ երեկոյեան խան-
դավառանքով հիւրասիրեցին զա-
նոնք: Աստուածածնի կիրակին եւս,
տղոց Մալէնի եկեղեցին այցելելուն
առթիւ. Թաղին բոլոր հայ ընտանիք-
ները ունէին մանուկ հիւրեր, իրենց
սեղանակից: Այս համեստ թաղէն զատ
Նիս քաղաքին ջոջերը ոչ միայն չհե-

տաքրքրուեցան հայ մանուկներով,
այլ եւ չյարեհաձեցան պարզ այցելու-
թիւն մը տալ:

Մեր մանուկները զրկուած չէին որ
եւ է բանէ. իրենց սնունդը եւ իրենց
բնակարանային հանգստութիւնը բո-
լորին ակնկալութենէն աւելին իսկ էր.
աչալուրջ հսկողութիւնը, խնամքը,
գուրգուրանքը նոյնպէս նախանձելի
էին: Հետաքրքրութիւն եւ ջերմ վերա-
բերում բոլոր ճշմարիտ հայրենակից-
ներէ, նոյնպէս վայելեցին կայանի
տղաքը. այցելութիւններն ալ ան-
պակաս եղան, մինչեւ իսկ Թուլոնէն,
ուր Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղաքը բանակած
էին եւ իրենց պետը Պ. Վ. Անդրէաս-
եան կայանի չարժուն ու ողեւոր
կեանքը առաւ չարժանկարի պաստա-
ռին վրայ: Գեղեցիկ զուգադիպու-
թիւն մըն էր դարձեալ տղոց ընտրու-
թիւնը: Մեր մասնաճիւղերը ընտրած
էին անշուշտ կարօտ տղաք, անոնք
որ զրկուած պիտի ըլլային օդափո-
խութենէն առանց Կ. Խաչին, եւ սա-
կայն կարծես ընտրած ըլլային ոչ
միայն Փիզիքապէս շատ հաճելի մա-
նուկներ, այլ եւ նկարագրով լաւերը:
Այնպէս որ չունեցանք որ եւ է անա-
խորժութիւն: Բոլորը հարազատ քոյր
եղբայրներ ըլլային կարծես, այնքան
սիրով, միշտ պատրաստ իրարու օգ-
նելու, իրար պաշտպանելու, ինչպէս
եւ օգնելու իրենց խնամակալներուն:

Ծանր էր անշուշտ տղոց հոգը բա-
տանձնող անձնուէր երկու ընկերու-
հիներու գործը, թէ Փիզիքական աշ-
խատանքով եւ թէ բարոյական ու
նիւթական պատրաստութեամբ: Ա-
նոնք մեծ յաջողութեամբ տարին դայն
չխնայելով իրենց բոլոր կարողու-
թիւնը, եւ աջակցութեամբ Նիսի
մասնաճիւղի անդամուհիներուն եւ
անձնուէր հայուհիներու, կայանը Կ.
Խաչին պատիւ բերող արդիւնաւոր եւ
մեծապէս օգտակար ձեռնարկ մը ե-
ղաւ:

Ոչ մէկ արկած, ոչ մէկ հիւանդու-
թիւն պատահեցաւ տղոց մէջ, դպու-
չական ամէն միջոց ձեռք առնուած
ըլլալով: Ոչ միայն բժշկական խնամ-
քի, դեղի ու դարմանի, այլ եւ արե-
ւադէլ գլխարկներու, ծովու յատուկ
կօշիկներու, ճամբորդութեան համար
ծածկոցներու հոգն իսկ Կ. Խաչը բա-
տանձնած էր չունեցողներուն հա-
մար:

Այս բոլոր մանրամասնութիւնները
հաղորդելով հանրութեան, կրնանք
յայտարարել թէ Կ. Խաչի կազմակեր-
պած օդափոխութեան կայանը 35 մա-
նուկներու համար, եղաւ կատարելա-
պէս յաջող ձեռնարկ մը, վեր ամէն
ակնկալութենէ: Հաճոյք էր տեսնել
սեպտ. 1ին, կիրակի առաւօտ Կառ տը
Լիոն դիմաւորելու եկող ծնողքներու
գոհունակութիւնը, երբ կը գրկէին ի-
րենց կազդուրուած, արեւէն սեւցած
երախաները: Հաճոյք էր դարձեալ
տեսնել անոնց «մնաք բարով»ը, զի-
րենք խնամող տիկիններուն հետ. ե-
րախտապարտ եւ յուսալից «ցտեսու-
թիւն» մը աւելի ճիշդ այդ մանուկ
հոգիներէն եկած կուտակուած սեւու-
լիկ աչուկներու մէջ:

Տղաքը յաճախ նկարուեցան օդա-
փոխութեան ընթացքին:

Այս առթիւ Շրջ. Վարչութիւնս
շնորհակալութեան պարտք ունի բո-
լոր աջակցողներուն եւ հիւրասիրող-
ներուն ու նուիրատուներուն, որոնց
ցանկը պիտի հրատարակուի առան-
ձին:

ՑՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ.
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Խնկո-Ապեր

ՀԵՂԻՆԱԿ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

—•—

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ, Մ. Դուրգարեան կը ներկայացնէ Խնկո-Ապերը (Աթաբեկ Խնկոյեան), հեղինակ մանկական գրականութեան, անոր գրական գործունէութեան 40ամեակին առթիւ:

— Աթաբեկ Խնկոյեան լայն ժողո-վրդականութիւն կը վայելէ իր բազ-մաթիւ առակներով եւ հէքեաթներով, որոնք ցրուած են ամսաթերթերու եւ դասագիրքերու մէջ, մասամբ ալ հրատարակուած գրքոյկներով: Մանուկները ագահութեամբ կը կարդան Խնկոյեանի գործերը:

(Խնկոյեան ծանօթ էր իբրեւ գրող 1921էն ալ առաջ, խորհրդային վար-չաձեւը հաստատուելէ վերջ՝ շարու-նակեց գրել վերամշակուած ձեւով) առաջին առթիւ նոր «Հասկեր»ուն մէջ հրատարակեց «Կարմիր Գարունը», ապա երեւցաւ «Աշխատանք» եւ «Կարմիր Արեւ» դասագիրքերուն եւ «Պատկոմ» ամսաթերթին մէջ: Ու-տարուէ տարի տուաւ ոչ միայն ինք-նագիր, այլ եւ երբեմն թարգմանա-կան բազմաթիւ գործեր, հարստացը-նելով մանկական գրականութիւնը: Անանելով ժողովրդական ստեղծա-գործութեան ակունքներէն, լաւ ծա-նօթ ըլլալով տեղական Փոլքորին, օժտուած լեզուական հաճելի գործի-քով մը, սիրուած հեղինակ մը դար-ձաւ մանուկներուն եւ պատանինե-րուն համար:

Իր թարգմանութիւնները գրուած չեն անսովոր հետեւողութեամբ մը այլ ինքնատիպ ստեղծագործութիւն-ներ են, ձուլուած՝ տեղական նիւթե-րուն հետ, յագեցած հարազատ տար-րերով, գունաւորուած հարուստ եւ գունեղ պատկերներով: Այս հայա-ցումներուն կողքին, Խնկոյեան ունի նաեւ ինքնագիր առակներ եւ հէքեաթ-ներ, որոնք կը համարուին մանկական ժողովրդական գրականութեան լաւա-գոյն նմոյշները:

Վերջին տասը տարիներու ընթաց-քին, Խնկոյեան գրած է մօտ 50 ման-կական կտոր, առանց հաշուելու ու-րիշ աշխատութիւններ:

Իր լաւագոյն կտորներէն յիշենք Հսկայ բզէզն ու Քաջ ծիտիկը, Լուսացրանը ջրացիր, Մի գաւաթ բէյ, Օղաչու վանիան, Բագաժը, Առաջին որսը, Նաւթի լամպան, Մանկակոչը, Պիոնէր Հրաչը, Թխամերը, Մոծակը, Երկաթուղին, Մեծն Հոկտեմբերը:

Դուրգարեան կը գրէ թէ Մեծն Հոկտեմբերը գրուած է Սասունցի Դաւիթը յիշեցնելու առիճան դիւցազներգական շունչով, իսկ Մանկակոչին մէջ, որ հրուէր մըն է մանկական միջազգային ժողովի մը, ուր կուգան Չինացին, Վրացին, Թուրքը, եւ բազմաթիւ երկիրներու մանուկները ... «յեղափոխութիւն» ընելու, կ՚երեւի Հայն ալ իր ... ազգայնական թեքումով (որ ըստ Դուրգարեանի). —

Կուրծքը ցցւած, լայնաթիկունք,
Դէմքը թուխկ, թուխ աչք ու յունք,
Մեծ աչքերին երկար թարթիչ,
Քիթ ու ճակատ արտայայտիչ ...
— Առէք, ասաւ, բարեւ Հայի,
Բանւոր Հայ եմ, բերել եմ մուրճ,
Որ միասին կազենք կամուրջ,
Արեւելքը մեզ միանայ,
Արիւն-արցունք միշտ վերանայ ...:
Հատուած մը եւս Նաւթի Լամպա-յէն, — ուր կը զգացուի, կ՚ըսէ Դուր-գարեան, «ափսոսանք երանելի ժա-մանակներու համար». —
Լամպան բնկած տան անկիւնում,
Հեկեկում էր, հա՛ հեկեկում:
Անիծելով իր սեւ օրը, լամբարը
կ՚ողբերգէ հին օրերը. —
Երբ եղել է ժամանակ,
Որ նստել են լոյսին տակ,
Շուրջս քոել թիթեռներ,
Եւ թեւերը միշտ վառել,
Ինքնամեռ սեղանին
Տունն անում էր տաք քաղցին ...

ՊԱՅՔԱՐ ԿՐՕՆՔԻՆ ԴԷՄ

—•—

Կը կրկնենք. — Թող չըսուի թէ կրօնքը պաշտպանելու դիտաւորու-թեամբ մը արձագանգ կուտանք Երե-ւանի մարդոց կողմէ բացուած հա-կակրօնական պայքարի լուրերուն: Մեր նպատակն է հասկցնել արտա-սահմանի հայ ժամուորներուն եւ ի-րենց կուսակցութեան թէ կաթողիկոս եւ էջմիածին այնտեղ նշաւակ դար-ձած են արհամարհանքի եւ ծաղրան-քի, բայց արտօնուած՝ որ ... կոնդակ արտածեն սփիւռքի հայութեան հա-մար:

Նմոյշներ այն խուլ պայքարէն, զոր կը վարեն Երեւանի վարիչները Հա-յաստանի ժողովուրդին կրօնասիրա-կան արտայայտութիւններուն դէմ եւ Հայաստանի գիւղացիները կը վարեն Երեւանի կառավարութեան հակակրօ-նական ձեռնարկներուն դէմ:

Գրիգորեան կը գրէ «Խորհ. Հա-յաստան»ի մէջ (9 սեպտեմբեր), «Զթերացնահասել հակակրօնական աշխատանքը» խորագրին տակ. —

«Պատահական չէ որ վերջերս կրօ-նական տրամադրութիւնները հրա-հրելու գործնական փորձեր կը կա-տարուին, մասնաւորաբար այն շըր-ջաններուն մէջ, ուր հակակրօնական պայքար չի մղուիր: Դեռ աւելին, այդ շրջաններուն մէջ մեր թշնամի տար-րերը այնքան յառաջ կ՚երթան իրենց կրօնական աւելորդապաշտութիւննե-րուն մէջ, որ չեն քաշուիր անհեթե-թութեան հասցնել իրենց խաւարար լուրերը: Ղամարլուի եւ Վեդիի շըր-ջաններուն մէջ տէրտէրի մասյնու-թեամբ մարդիկ աղւին անդին լուր տարածեր էին վերջերս թէ Խոր Վի-րապի աւերակներէն գիշերները կը լսուին մարդկային ձայներ, որոնք մեռած սուրբ վանականներու ձայ-ներն են: Ղամարլու շրջանին մէջ Մարտիկեան (Նախկին Գէօդակլու) գիւղի բնակչութիւնը լուր էր տարա-ծեր թէ գիւղին մէկ ծառէն «սուրբ ծուխ» կը բարձրանայ, որովհետեւ այդ ծառին վրայ բազմած է անտե-սանելի Սուրբ Ցակոբը: Կարգ մը շրջաններու մէջ ալ, դասակարգային թշնամին սուրբ կը յայտարարէ ընկ-նաւորները (սարալը) եւ նման հի-ւանդները, եւ կը ճգնի այդ հիւանդ-ները գործիք դարձնելով կրօնական զգացում արթնցնել յետամնաց հոգի-ներու մէջ: Ստեփանաւանի շրջանին մէջ դասակարգային նոյն թշնամին սուրբ կը յայտարարէ 12 տարեկան երախայ մը, զայն գործիք դարձնելով կրօնական զգացումներ հրահրելու: Վերջերս կրօնական զանազան տօնե-րու եւ ծխակատարութիւններու մասնակցողներու թիւը աւելցած է

զանազան շրջաններու մէջ: Լէնինա-կանի, Իջեւանի, Արթիկի մէջ հազ-ուադէպ չէ տեսնել կրօնական զոհա-բերութիւններ: Թշնամին կ՚աշխատի ոչ միայն գիւղերու, այլ եւ քաղաքնե-րու մէջ: Այդ աշխատանքը կը կա-տարուի մեծագոյն չափով, անշուշտ, գիւղացիութեան մէջ: Հաւաքական գիւղատնտեսութեան յարած յետա-մնաց տարրերու մօտ, դասակարգա-յին թշնամին կը դործէ հրաւիրելով զանոնք որ մատաղ մորթին, խաչ ու խաչվառ պտըտցնեն՝ տասը բերք ստանալու համար իրենց արտերէն: Այս տարի երաշտ էր, այս պարագան առիթ մը եղաւ որ տէրտէրի խելքով մարդիկ ըսեն գիւղացիներուն. — Ե-կէք զոհ մատուցանենք սուրբերուն եւ երաշտը վերջ կը գտնէ: Իրենց չար բախտէն՝ անձրեւը կանուխ տեղաց, տակաւին զոհաբերութիւնը չկատար-ուած: Արթիկի շրջանին մէջ Մահ-մուտջուխի գիւղացիները այն առեն արդարացուցին իրենց սուրբերը, ը-սելով թէ ճիշդ է որ զոհաբերութիւնը չկատարուեցաւ, բայց դրամ հաւաք-ուեցաւ մատաղցուի համար, այդ ալ բաւական էր որ սուրբերը անձրեւ տեղային: Դասակարգային թշնամին կ՚աշխատի վարպետութեամբ, եւ կրօ-նական եռանդները կը հրահրէ՝ գիւ-ղացիները վարձատրելով զանազան ձեւերով»:

Մեր այս քաղուածքը, կատարուած Գրիգորեանի ճապաղ եւ չարունակա-կան կրկնութիւններով լեցուն յօդ-ուածէն, ցոյց կուտայ թէ ինչ պայ-քար կը մղէ կրօնաէր եւ աւանդա-պաշտ հայ գիւղացիութիւնը: Երկար պիտի ըլլար մանրամասն պատկերա-

ցնել նաեւ այն պայքարը, զոր կը կա-տարեն Երեւանի կառավարութեան մարդիկը՝ ամէն ձեւով խայտառակե-լով կրօնաւորներն ու կրօնաէրները: Գրիգորեան կը թելադրէ, յաջողելու համար իրենց կրօնական պայքարին մէջ, լաւ ուսումնասիրել թէ ինչպէս կրօնական զգացում կը հրահրեն եկե-ղեցւոյ մարդիկը: Եւ կ՚աւելցնէ թէ եկեղեցւոյ հայրերը ամէն կերպով կ՚աշխատին արտաքին շուք ու փայլ տալ կրօնական արարողութիւննե-րուն, գրաւիչ դարձնելու համար: Ու երիտասարդները, այդ արտաքինէն հրապուրուած, կ՚իյնան անոնց կրօ-նական ազդեցութեան տակ: Ու կ՚ա-ռաջարկէ որ կուսակցական ակումբ-ներուն տրուի փայլ ու շուք, կու-սակցական հանդիսութեանց տրուի շողշողուն ու գրաւիչ արտաքին մը, որպէսզի երիտասարդութիւնը կապ-ուի իրենց: Երեւակայեցէք, — դեղե-ցիկ չէ՞ր ըլլար որ Երեւանի մեր բոլ-շեւիկները փոխ առնէին կաթողիկո-սին շաթալ-թագն ու նափորտը, ի-րենց կապելու համար երիտասարդու-թիւնը ... :

ՄԱՄՈՒԼ

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԲԱՑԱՌԻԿԸ

—•—

«Մշակ», Ֆրէզնոյի անկախ հայա-թերթը, հետեւեալ խմբագրականը կը նուիրէ «Ցառաջ»ի տասնամեակին (6 սեպտեմբեր).

— «Մեր պաշտօնակիցներէն Փարի-զի Ցառաջ իր հրատարակութեան տասնամեակը տօնելու առթիւ հրա-տարակած է Ուր էջնոց բացառիկ թիւ մը: Բացառիկը կարող դէմքերու եւ աշխատակիցներու գրութիւններու գնահատելի մէկ հաւաքածոն է:

Անկախ այդ բանէն, Փարիզի պէս տեղ մը՝ սփիւռքի հայութեան այս ա-նորոշ օրերուն, Ցառաջի նման բովան-դակալից ու արդիւնաւոր թերթ մը հրատարակելը կարելի է ըսել անօրի-նակ երեւոյթ է: Ցառաջ իր ազգօգուտ եւ ցեղաշունչ ուղղութեամբ, սրամիտ եւ իմաստալից խմբագրականներով, ինչպէս նաեւ ազգային ու քաղաքա-կան լուրերով կը գրաւէ առաջնա-կարգ տեղ մը գաղթահայ լրագրու-թեան մէջ:

Մենք կը հաւատանք թէ Ցառաջի նման թերթեր կենսական կարեւորու-թիւն ունին սփիւռքի հայութեան ներ-կայ եւ ապագայ ուծեղացման համար, ինչպէս նաեւ վառ պահելու ԿՐԱԿԸ որ մեզի աւանդ թողուած է մեր մար-տական թէ մտաւորական նախորդ սե-րունդէն:

«Ցառաջ» իր բոցավառող եւ խան-դավառող, ինչպէս նաեւ դատախազա-կիչ ուղղութեամբ՝ ապացոյցը տը-ւած է իր արժանիքին: Տասը տարի-ներու անընդհատ օրաթերթ իր հրա-տարակութիւնը ապացոյցն է իր ժո-ղովրդականութեան, եւ այն գնահա-տումին՝ որ հայրենասէր ու ընթեր-ցասէր զանգուածները ունին անոր հանդէպ:

Իր տասնամեայ արդիւնաւոր ու ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ուղղութեամբ Ցառաջ ոչ միայն զբաղած է ազգային, գրա-կան, գիտական, պատմական ու քա-ղաքական սուկ նիւթերին հարցերով, այլ որոշ աշխատանք թափած է հե-տեւելու Թրքական մամուլի անցու-դարձերուն: Այսպէս շարունակ ան թարգմանաբար տուած է Ցառաջի մէջ թուրք թերթերու այն ամէն գրու-թիւնները որոնք կապ ունին մեր ե-ղերաքախտ անցեալին եւ անորոշ ներ-կային հետ: Իր այս խիզախ ու պատ-ուաբեր դիրքին համար, ինչպէս ազ-գայնական ուրիշ հայ թերթեր, Ցա-ռաջի մուտքը Թուրքիա նմանապէս խստիւ արգիլուած է:

Տասը երկար տարիները բան չպակ-սեցնել զատ Ցառաջի բեղնաւոր գործունէութենէն, արժէքաւոր շատ բաներ են աւելցուցած անոր վրայ: վկայ իր քաջակորով եւ հմուտ խմբ-բագրի կեցուածքը, ինչպէս նաեւ խմ-բագրական կազմին հետ յարաբերու-թիւն ունեցող փորձառու աշխատա-կիցներու բազմութիւնը:

«Ցառաջ» Կարինոյ եւ Թիֆլիսի իր նախորդներուն նման պատուաբեր դիրք մը եւ անուն մը շինած է արդէն հայ լրագրական պատմութեան մէջ, որ լուսաշող հետք մը պիտի թողու միշտ, եւ առիքնուած պահէ ոչ մի-այն Ֆրանսայի՝ այլ ամբողջ հայ սփիւռքի ազգասէր ու գրասէր բազմու-թիւնները:

«ՄՇԱԿ» անկեղծօրէն կը խնդակցի «Ցառաջ»ի տասնամեակի առթիւ եւ ունի լաւագոյն մաղթանքներ անոր ապագայի մասին»:

ՕՐ. ԱՂԱՒՆԻ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
ԵՒ
Պ. ԱՍՎԻ ՄԱՐԶՈՒԱՆԼԵԱՆ
Ամուսնացած
Մարսէյլ, 29 Սեպտ. 1935

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՋԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Ձոնխայէն հասանք Պոզանթի, ուր-կէ ինքնաշարժով Տարսոն եւ անկէ ալ շոգեկառքով Ատանա: Ատանայի ժողովուրդը մեծ ընդունելութիւն ը-րաւ (չորս հինգ տարի առաջ կուսա-կալ եղած էի այնտեղ): Ատանայէն Հալէպ գիծը այն ատեն դեռ մինչեւ Թօփրաք Գալէ կը հասնէր: Անկէ Ալէքսանտրէթ երթալու ճամբաները Տէօրթ-Եոլի կողմերը աւրուած էին անձրեւներու պատճառով. հետեւա-բար Ալէքսանտրէթի հետ հաղորդակ-ցութիւնը կտրուած էր: Որոշեցի մին-չեւ Թօփրաք Գալէ կամ Մուսթաֆա պէյ շոգեկառքով երթալ, յետոյ ինք-նաշարժով կամ ձիով Ալէքսանտրէթ եւ Հալէպ երթալ. որով առաւել շատ կանուխ ճամբայ ելայ Ատանայէն. Հասատաւէ յետոյ թէ Պոզանթիէն Տարսոն, միակ ապահով հաղորդակ-ցութեան ճամբան շատ դէշ վիճակի մէջ էր, խնդրեցի Ատանայի կու-սակալ Իսմայիլ Հաքքը պէյէն որ կա-րելի եղածին չափ շուտ կարգադրու-թիւններ ընէ վերաշինելու համար այդ ճամբաները:

Մէկ կամ երկու ժամ ետք Ատանա-յէն հասանք Մուսթաֆա պէյ, ուր ձիերն ու կառքերը դուրս կը հան-ուէին: Հազիւ մեր կառքին մէջ տե-ղաւորուած էինք եւ քանի մը մեթր ճամբայ կտրած, մխրճուեցանք ցեխի մէջ: Հրամայեցի Սէլահէտտին պէյի ինքնաշարժը դոմէշներով դուրս հա-նել եւ Ալէքսանտրէթ քաշել: Ձի հե-ծանք եւ երեք չորս ժամէն հասանք Տէօրթ Եոլ: Ասիկա մեծ եւ կարեւոր գիւղ մըն է Ալէքսանտրէթի ծոցին վը-րայ: Եւ անկէ հաւասար հեռաւորու-թեան վրայ հինգ — վեց ուրիշ գիւղեր կան, որոնց բնակիչները գրեթէ մի-այն Հայեր են: Այս գիւղերը նշանա-ւոր են իրենց նարինջենիներով:

Երբ Ատանայի կուսակալ էի, ծրա-գիր կազմել տուի գերման ճարտա-րագէտներու նոր բնակավայրեր հաստատելու համար այս Տէօրթ Եո-լի եւ հինգ միւս գիւղերուն մէջտեղ գտնուող հողամասին վրայ: Բայց կուսակալութենէն հեռանալուս պատ-ճառով, ինչպէս ուրիշ շատ մը ծրա-գիրներ, ասիկա ալ չգործադրուեցաւ:

1910 —11ի շրջանին յաճախ Տէօրթ Եոլ գացած էի եւ շատ օգնած տեղա-ցիներուն. հիմա կուզային դանդա-ղունդ ողջունելու զիս:

Երբ իմացայ թէ գծին վրայէն զա-ցող փոքր կառքով կրնայինք երկու ժամէն Ալէքսանտրէթ ըլլալ, մինչդեռ ձիով վեց ժամ պիտի երթայինք, նա-խընտրեցի առաջինը:

Երբեք չպիտի մոռնամ այս ճամ-բորդութիւնը. քանի մը անգամ կեան-քըս վտանգի մէջ էր, երբ անձրեւի եւ թշնամի նաւերու հսկողութեան տակ կը շարունակէինք ճամբան:

Չէի ուրանար մեր թշնամիներու զօրութիւնն ու դիմացկունութիւնը, բայց չունենալով ուրիշ կարելիու-թիւն, ստիպուած էինք այսպէս կամ այնպէս պատերազմիլ. եւ երդում ը-րած էի ամէն միջոց ի գործ դնել ա-նոնց ուժը կոտրելու համար:

Այս անկայուն գծին վրայի ճամ-բորդութենէն յետոյ, երբեմն 15—20 մեթր պարապութեան վրայ երկարող գծին վրայէն թռչելով, յետոյ ջուրի մէջ մխրճուելով, վերջապէս հասանք Ալէքսանտրէթ: Միւսները 4—5 ժամ վերջ միայն հասան մեր ետեւէն: Մեր առած տեղեկութիւններուն հա-մաձայն Ալէքսանտրէթէն Հալէպ տա-նող ճամբան անանցանելի էր ինքնա-շարժի համար: Եւ այս միակ ճամ-բան էր որ Հալէպ եւ շրջակաները կամ աւելի ճիշդ Սուրիոյ հիւսիսը՝ Ուրֆա, Տիարպէքիր եւ Մուսուլ կը կապէր Միջերկրականի: Ժամանակին Պաղտատէ վերադարձիս նկատած էի թէ զանազան տեղեր նորոգել սկսած էին եւ օգոստ. 1912էն առաջ երկու տարուան մէջ անպայման կարելի էր վերջացուցած ըլլալ այս աշխատան-քը. բայց հազարումէկ դժուարու-թիւններու պատճառով չէ յաջողած: Որքան ատեն որ չորոշէինք մեր վար-չական գործերը դիւանակալութենէ ազատել, Աստուած իսկ չպիտի օգնէ մեզի որ եւ է ձեռնարկ յաջողութեամբ վերջացնելու համար: Զարմանալին հոն էր որ նորոգութեան պատրուա-կին տակ լաւ տեղերն ալ աւրած էին.

քարերը ճամբէն հանած եւ երկու կարգի վրայ լեցուցած, մէջտեղը մը-նացած ճամբուն մէջ ջուրը եկած լե-ցած էր եւ այսպէս կը ներկայացնէր ջրանցքի մը երեւոյթը .. Ահա 1914 նոյեմբերին Ալէքսանտրէթէն Հալէպ ճամբուն վիճակը: Ստիպուած, գիշեր մը Պիլանի մէջ անցուցինք եւ յաջորդ առաւուն ձիով շարունակեցինք մեր ճամբան կարգադրելով որ Հալէպէն երեք կառք դրկեն մեզի մօտի գիւղը, ուրկէ կառքով հասանք Քաթմա: Այս կայարանը Պաղտատի գծին վրայ երկրորդն է Հալէպէն առաջին. միեւ-նոյն ատեն Հալէպէն Ալէքսանտրէթ ճամբուն կարած տեղն է:

Այն ատեն վերյիշեցի Քըրքխանէն խարինէ կամ Փունար Հիսար եւ Սէ-րայ ճամբաները Պալքանեան պատե-րազմի ժամանակ: Հոն ալ երկու կողմ լեցուած էին քարերը եւ անձրեւի ջու-րը ողողած էր ամբողջ ճամբան, խրա-մի երեւոյթ մը տալով անոր: Երկու տարի առաջուան մոռցած թշուառու-թեան պատկերը աչքիս առջեւ եկաւ. ո՞յս պիտի ըլլար միակ ճամբան որ պիտի կապէր բանակը մայր երկրին հետ: Ոչ. պէտք էր խիստ միջոցներ ձեռք առնել յաջողցնելու համար այս

ճամբուն կանոնաւորութիւնը, ան-խոնջ պատժելով յանցաւորները:

Շոգեկառքով ժամ մը ճամբորդելէ ետք հասանք Հալէպ: Ութերորդ զօ-րաբաժնի կայանն էր հոս: Զօրաշար-ժը նոր վերջացած էր Մուսուլի մէջ: Զինուորներու մեծամասնութիւնը Քիւրտերէ, մնացորդը Արաբներէ կը բաղկանար: Գոհացուցիչ չէր սակայն այս բանակին վիճակը, հակառակ Ֆահրի պէյի ջանքերուն:

Երկու երեք օր մնացինք Հալէպ. կուսակալէն խնդրեցի Հալէպէն Ալէք-սանտրէթ ճամբուն, ինչպէս Իսլահիէ-էն Ռանօ Քաթմա նոր ճամբու մը շի-նութիւնը եւ մեկնեցայ Հոմս, քննե-լու համար այնտեղի զօրանոցի խում-բերը: Հալէպիններէն տարբեր չէր անոնց վիճակը:

Նպատակս էր Դամասկոս երթալէ առաջ հիւսիսային Սուրիա ճամբորդել ընդհանուր գաղափար մը կազմելու համար: Հոմսի վրայէն սուրիական Տրիպոլիս անցայ, բայց նոյն օրը վե-րադարձայ եւ յաջորդ օրը Րայաքի ճամբով Դամասկոս մեկնեցայ: Ամէն տեղ ժողովուրդը լաւ ընդունելութիւն կ՚ընէր:

(Շար.)

*** Հապէշական աղբիւրէ կը պնդեն թէ հարիւրաւոր քաղաքացիներ, կիներ եւ մանուկներ սպաննուած են, իբրեւ հետեւանք իտալական ռմբակոծութեան: Հռոմէն կը հերքեն այս լուրը» իբրեւ հին հնարք մը որ չարաչար կը գործածուի»: Առաջին օրուան զոհերու թիւը կը հաշուեն 1700 հոգի: Մեռեալներուն մեծ մասը Ատովա քաղաքէն են:

Ուրիշ լուրի մը համաձայն, կռիւներ տեղի կ'ունենան նաեւ Օկատէնի շըրջանին մէջ (Հարար): 800 Հապէշներ դիմադրութիւն փորձած ըլլալով, հնձուեր են իտալական գնդացիրներով: Ռաս Քասսա Մուսա Ալիի շրջանը ղըրկուած է երեք զօրավարներով եւ 50,000 զինուորներով, դիմադրելու համար իտալական յառաջխաղացութեան:

ՈՒՐԻՇ ԼՈՒՐԵՐ ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻ ՄԱՍԻՆ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը կը գումարուի այսօր, քննելու համար կացութիւնը:

*** Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդը շատ կարեւոր նիստ մը գումարեց երէկ, ուրբաթ, ճշդելու համար իր դիրքը: Թէ կառավարութիւնը եւ թէ հանրային կարծիքը աւելի քան երբեք հակառակ են պատժական տնօրինութեանց:

*** Ատոխ Ապէպայի իտալական դեսպանատունը արտակարգ հսկողութեան տակ առնուած է: Բոլոր Իտալացիները դեսպանատուն ապաստանած են: Ոչ մէկ Իտալացի կրնայ փողոց ելլել առանց հապէշ ոստիկաններու ընկերակցութեան: Դեսպանը անցագիր ստացած չէ մեկնելու համար:

Ատովայի իտալական հիւպատոսը ձերբակալուեցաւ, երբ կը փորձէր փախչիլ, կերպարանափոխուելով:

*** Մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ Եթովպիա մնացած Եւրոպացիներու ապահովութեան մասին: Կայսրը ամէն հաւաստիք տուած է, բայց կը վախցուի որ վրէժխնդրական արարքներ կատարուին:

Շատ ծանր հանգամանք ունէր պուլկարական դաւադրութիւնը

ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԵՒ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՍՊԱՆՆՈՒԷԻ՞Ն

Երէկ հաղորդած էինք պուլկարական նոր դաւադրութեան առաջին լուրը: Նոր մանրամասնութիւններ կը հաստատեն թէ շատ ծանր հանգամանք ունէր դաւադրութիւնը, ուղղուած ըլլալով թէ Թագաւորին եւ թէ կառավարութեան դէմ: Գլխաւոր կազմակերպիչն էր գնդ. Տամիան Վելչեւ, 1934 մայիս 19ի պետական հարուածին հեղինակը, որ վերջերս դատապարտուեցաւ Եուկոսլաւիա բնակելու: Քննութիւնները կը շարունակուին: Սոֆիայի մէջ ձերբակալուեցան բազմաթիւ սպաներ որոնք համամիտ էին գնդ. Վելչեւի: Ձերբակալութիւնները աւելի բազմաթիւ են գաւառական կեդրոններու մէջ: Կառավարութեան յայտարարութենէն 300,000 օրինակ տպուելով ժողովուրդին բաժնուեցաւ օդանաւերու միջոցաւ: Նախարարական խորհուրդը անընդհատ նիստ կը գումարէ:

Գնդ. Վելչեւ գաղտնապէս Պուլկարիա անցած էր եւ գիշերը Սլիվնիցա քաղաքը մնալով, յաջորդ օրը Սոֆիա պիտի անցնէր (30 քիլոմեթր): Բայց քանի մը սպաներ զինքը ճանչցած ըլլալով, լուր տուին Սոֆիայի պահակազօրքին: Առաջին հարցաքննութեան ատեն գնդապետը յայտարարեց թէ ստիպուած էր վերադառնալ, որովհետեւ ապրելու միջոց չունէր: Բայց կառավարութիւնը շատոնց լուր առած էր իր շարժումներու մասին: Զափազանց խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են: Ոստիկանութիւնը անմիջապէս կը ձերբակալէ բոլոր կասկածելիները: Ոստիկանական վերատեսուչին յայտարարութեանց համաձայն, գնդ. Վելչեւ Պելկրատի մէջ կապ հաստատած էր Տոմչօ Ուգունովի հետ, որ հռչակաւոր հանդիսացաւ քանի մը տարի առաջ, երեք դատաւորներու սպանութեամբ: Ուգունով իր բարեկամներուն կողմէ կը համարուի ջերմ հայրենասէր, իսկ թշնամիներուն կողմէ՝ աւազակ: Սպանութիւններէն վերջ յաջողեցաւ նախ Եուկոսլավիա, յետոյ Ֆրանսա փախչիլ, եւ ձերբակալուեցաւ Մարսէյլի մէջ: Պուլկարական կառավարութիւնը պահանջեց որ իրեն յանձնեն, սակայն Ֆրանսայի դատարանները յանցանքը քաղաքական համարելով, ազատ արձակեցին:

Սոֆիայի թերթերը կը գրեն թէ դաւադիրներուն ծրագիրը պիտի գործադրուէր ուրբաթ օր, երբ քաղաքին պահակազօրքը Ալեքսանդրնեվսքի եկեղեցիին առջեւ հաւաքուած պիտի ըլլար անդէն: Զօրքին բացակայութեան ատեն, դաւադիրները պիտի գրաւէին զօրանոցները եւ զինարանները: Ցատկապէս նշանակուած խումբեր պիտի գրաւէին զինուորական նախարարութիւնը, թղթատարական եւ հեռագրական պաշտօնատունը եւ ոստիկանութեան պահականոցները: Ահաբեկիչներ ռումբ պիտի նետէին մայր եկեղեցիին առջեւ հաւաքուած երեւելիներու վրայ: Առժամեայ կառավարութիւն մը պիտի հաստատուէր նոյն օրն իսկ, գահընկէց հռչակելով արքայական տունը եւ լուծելով Թօշեւի կառավարութիւնը:

*** Վարչապետ Պ. Թօշեւ հինգշաբթի օր ճառ մը խօսելով ձայնարձակին առջեւ, յայտնեց թէ դաւադիրներուն նպատակն էր սպաննել Պորիս Թագաւորը, Եոաննա Թագուհին եւ գլխաւոր նախարարները: Այս ծրագրին գործադրութեան համար համաձայնած էին աւազակապետ Ուգունովի հետ: Բոլոր ամբաստանեալները զին. ատեան յանձնուեցան: Մինչեւ հիմա ձերբակալուած են 215 քաղաքացիներ, 62ը Սոֆիայի, մնացեալը գաւառի մէջ, առանց հաշուելու սպաները:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի Շրջանի բոլոր Կոմիտէներու եւ խումբերու ընկերները վաղը կիրակի օրէ վերջ ժամը 2.30ին իր սովորական հաւաքատեղին:

կը խօսի ընկեր ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ ներկայ քաղաքական կացութեան մասին:

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ ընկերները այսօր Շաբ. երեկոյ ժամը 8ին «Սիամանթօ» ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը վաղը կիրակի ժամը 5ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ (Մարսէյլ) ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովի վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 6ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ կորիւն ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Գրադարանի սրահը: Կը խնդրուի Սէն-Փիէռի վրէժ խումբի ընկերներէն ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն: Օրակարգ՝ Զեկոյց 13րդ Պատգ. Ժողովի եւ ընթացիկ խնդիրներ. տեղ. մարմին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 7ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Dameane, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Պուլվար Օտտօի եւ Քարթիէ Քօսթի ենթամասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, տեղւոյն ազգային վարժարանին մէջ:

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը այսօր շաբաթ իրիկուն իր գրասենեակին մէջ ժամը 8.30ին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը կարեւոր:

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանին մէջ, 181, Գուր Լաֆայէթ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատոմսով:

Փարիզ Տիգրանակերտի եւ Շրջանի Հայրենակց. Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Գավէ Օ Բլէօ տը Լիոնի վերնայարկը, Մէթրօ Փլաս տ'Իթալի:

Վասպուրականի Փարիզի Հայր. Միութեան Վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր հայրենակիցները, հանդերձ ընտանեօք ներկայ գտնուիլ իր կազմակերպած թէյասեղանին, որ տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Գավէ Վօլթէր, 1 Փլաս Օտէօն, Փարիզ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Այսպէս բոլոր հանդիպած գիւղերուն եկեղեցպանք իրարու յանձնարարութիւն ընելով զմեզ՝ Թագաւորին հրամանը կը հաղորդեն: Բայց այս հրամանները գոնէ կլոով չափ եւ առանց կուոյ կը կատարուէ՞ն արդեօք, եւ թէ ո՞րքան նեղութիւն ու տառապանք կը կրէինք մինչեւ որ պատառ մը հաց բերել կուտայինքբերաննիս դնելու, անհնարին է մեզ պատմել առանց նորոգելու մեր սրտին յուզմունքն ու վիշտերը: Շատ անգամ գիւղ մը հասնելնուս, ուր առանց կուոյ վար չէինք իջներ ջորիներուն վրայէն, մինչեւ իրիկուն արեւներու, եւ երբեմն մինչեւ կէս գիշեր աստղերու տակ կը մնայինք, եւ տեղ մը չէին ցուցըներ մեզի հանգչելու, եւ մինչեւ այն ժամանակ անօթի կը մնայինք: Երբեմն քանի մը հաց միայն կը բերէին անով գոհ ընելու մեզի, բայց չէինք ընդունեք, բստ որում եթէ ընդունելու ըլլայինք, իրաւունք կ'ունենային Թագաւորին հրամայած միւս պաշարները չտալու. իսկ թէ որ անօթի մնալու ըլլայինք, հետեւեալ օրը մենք իրաւունք կ'ունենայինք գանգատ ընելու մօտակայ տեղւոյնք գտնուող չէխին կամ իշխանին, եւ այն ժամանակ գիւղացիք կը դատապարտուէին կրկինը հատուցանելու կամ ուտելիք եւ կամ դրամական փոխարինութիւն. բայց մենք սպասելու ժամանակ չունենալով, մեր միայն կը պարտաւորէինք երբեմն ընդունելու իրենց տուածէն ըստ սովորութեան երկրին, եւ ջանանք մեր հետն եղող սպասաւորաց իրր վարձ կը հատուցանէինք:

Այս ուտելեաց եւ բնակարանի մասին ինչ որ կը կրէինք, անկէց պակաս չէր նաեւ ճանապարհներուն անհանգստութիւնը: Ստոյգ է որ Թուրքիայի մէջ ալ ուղեգնացութիւնը Եւրոպայինին պէս իր ամէն հանգստութիւնները չունի, այսու ամենայնիւ Հապէշստանի մէջ՝ մանաւանդ Եւրոպացիի կամ Թուրքաստանցիի համար անտանելի է ճանապարհորդելը:

Ինչպէս ուրիշ տեղ ալ ըսած ենք, երկիրը բոլոր լեռնային է, եւ երբեմն մինչեւ երեք լեռ իրարու վրայ բարձրացած են, որոնց վրայէն կ'անցնէինք ոլորուն ճամբաներով, տեղ տեղ ալ սողալով, ուսկէց եթէ սահելով վար իյնայինք անդնդային ձորերուն մէջ, անմիջապէս մահուան գահ կ'ըլլայինք:

Իսկ թէ որ դաշտաձեւ տեղ մըն ալ հանդիպէինք, այն ալ դարձեալ գետինը քարուտ եւ փշաբեր ծառերով խճողուած էր:

Եւ այս փշերը երեք տեսակ են, ոմանք կեռ, ոմանք ուղիղ, որոնց մէջ կան երկայն ու կարճը, երրորդ տեսակ փուշ մըն ալ կայ երեքճղի՝ գետնին երեսը ցցուած եւ անոր ամանը հողին տակ ծածկուած, այս ամանին մէջ պարունակուած հունտը սովու ժամանակ կ'ուտեն տեղացիք: Այս ըսած փշերուս մէջէն անցնիլը իւր վըտանգներն ունի միշտ. ճամբորդներուն ոչ դէմքերն ու ձեռքերը կը մնան անվնաս եւ ոչ վրանուն հագուստը: Արդեօք այս երկրին համա՞ր բսաւ Աստուած Ադամայ, թէ «Փուշ եւ տատասկ բուսուսցէ քեզ երկիր»:

Մեր դժբախտութեան չափը լրանալու համար այնպիսի ժամանակ հանդիպեցաւ (ապրիլ), որ ջրի մեծ ցամաքութիւն կը տիրէր նոյն կողմի բոլոր երկրին մէջ: Հանդիպած գիւղերուս մօտ գտնուած ջրի ակերը պուտ պուտ կաթելով մինչեւ իրիկուն հազիւ թէ կուժ մը ջուր կը լեցուէր, ճամբորդի ողորմող ու գաւաթ մը ջուր խմցնող չէր գտնուեր այն տարք եղանակին որ կը տիրէր Ակօյին մէջ: Վտանգը մեզ կը սպառնար եւ մեր ջորիները ծարաւութենէ տանջուելով ուժէ կ'ընկնէին:

Քանի մը տեղ իջեւանած ժամանակնիս գիւղացիք կուգային եւ իմանալով մեր եկեղեցական ըլլալը՝ կ'աղաչէին որ աղօթք ընենք որ Աստուած անձրեւ տայ իրենց, թէպէտեւ եղանակը անձրեւի չէր, եւ երբեք լսուած չէր որ ապրիլ ամսոյ մէջ անձրեւ գայ այն կողմերը, խղճալով անոնց նեղութեան վրայ որոնց մենք ալ հաղորդ էինք, քանի մը տեղ ըստ թախանձելոյ գիւղացւոց խաչհանդիսաւ ըրինք եւ աղօթք ընելով Աստուծոյ ողորմութիւնը խնդրեցինք: Չենք գիտեր թէ արդեօք մե՞ր աղօթքը լսելի եղաւ՝ թէ Աստուած ժողովրդոց եւ մեր երեսին ողորմեցաւ, երկու երեք անգամ այնքան յորդ անձրեւներ իջան, մինչեւ հեղեղներ կալեցին ու գետեր յորդեցին. եթէ այս անձրեւները չգային, ամենեւին յոյս չկար մեր ողջ մնալուն, այլ ծարաւստանջ պիտի զըրկուէինք մեր կեանքէն:

Ակօյի երկիրը կարծես թէ անիծուած էր Աստուծմէ. այնչափ նեղութեանց վրայ մարախներու բազմութիւնն ալ միւս կողմէն աւերակ էր դարձուցեր երկիրը, բոլոր արմտիքները լափեր էր բաց ի կորեկի ուտիկներէն, որոնց հունձքը անձրեւային ժամանակ ըլլալուն համար ազատ կը մնան անոնց բազմածախ ժանիքէն:

Այս աշխարհաւեր կենդանին այն կողմերը անպակաս գտնուելուն՝ ընտել կը պատահի հոն հացի նեղութիւն, եւ կը ստիպուին տեղացիք վերը յիշած գետնափշին հունտերը քաղել ուտելու, որոնք հողոյն ներքեւ ծածկուած ըլլալուն՝ ազատ կը մնան անոնցմէ:

Այս է ահա Ակօյի վրայօք ըրած մեր ճանապարհորդութեան համառօտ նըկարագիրը. որու համար նոյն իսկ Հապէշք կը վկայեն դժուարին եւ անտանելի ըլլալը:

Մայիս ամսոյ 27ին հասանք Թիկրէի սահմանագլուխն եղած Ֆինարիւ գիւղը, ուրու կառավարիչը Տէճազ —Քասսայի քով գացած ըլլալով որ նոր փոխանորդէն խնդրեցինք որ բաման տայ մեզի նոյն եղանակով այսինքն գիւղէ գիւղ մինչեւ Ատուա հասնելնիս գիւղացիք մեզ ուտելիք տան:

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը հրապարակով իր ջերմ շնորհակալութիւնը կը յայտնէ՝ հետեւեալ անձերու որոնք պտուղ, բանջարեղէն, եւ դրամ եւայլն նուիրեցին Նիսի կայանի մանուկներուն:

Պ. Պ. Անդրիկեան եղբայրներ, Պ. Խաչիկ Աստալեան, Մաուլէնի քանաւ Նայ Հօր, Պ. Գարեգին Թուրիկեանի, Տիկին Փափազեանի, Պ. Լեւոն Ժամկոչեանի, Պ. Արամ Դուրթեանի, Տիկին Հ. Սէրէնկիւլեանի, Պ. Գանձեանի, Տիկին Շ. Միսաքեանի, Տիկին Մարգարեանի, Պ. Ջիլինկիրեանի, Պ. Խաչատուրեանի, Պ. Ասլանեանի, Տիկ. Պէշթիրեանի եւ մի անուն նուիրատուի:

Շրջ. Վարչութիւն

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 6 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 6 Octobre 1935

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2928

ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ԵՒ ՍԵՒ ՇԱՊԻԿԱՒՈՐՆԵՐ ԴԷՊԻ ԱՏՈՎԱ

ԵՐԿՈՒ ՔԱՂԱՔՆԵՐ ԻՆԿԱՆ.— ՀԻՆԳ ՀԱԶԱՐ ՍՊԱՆԵԱԼ ԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԿՌՈՒԵԼՈՎ ՀԱՆԴԵՐՁ ԿԸ ԲԱՆԱԿՑԻ ԱՆԳԼԻՈՅ ՀԵՏ

Իտալական բանակը չարունակելով իր «պաշտպանողական» արշաւանքը, անհունելի կրակի տակ առաւ եւ գրաւեց Ռամաթ լեռը, Ատիկրաթ քաղաքը եւ ուրիշ դիրքեր, որոնք բանալիներն են Ատովայի: (Այս այն քաղաքն է ուր չարաչար պարտուեցան Իտալացիները 1896ին, 14 – 16,000 մեռեալ ձգելով): Այս յաջողութեան շնորհիւ, այլեւս չի կրնար դիմանալ Ատովա, որուն գրաւումը ոչ միայն զինուորական, այլեւ բարոյական յաղթանակ մը կը համարուի Իտալիոյ համար: Լուրերու համաձայն, հինգ հազար Հապէշներ սպանուած կամ վիրաւորուած են առաջին 24 ժամուան կռիւներու ընթացքին: Իտալացիները ներս մտած են աւելի քան 25 մղոն, պաշարելով Ատովան: Եթովպիոյ ձախողակողմը յառաջ կը տարուի երեք թեւերով: Կը կարծուի թէ Եթովպիոյ զօրքը չուզեր ճակատ ճակտի կռուիլ, իտալական բանակը ներս քաշելու եւ ծուղակը ձգելու համար: Տարակոյս չկայ թէ անդիմադրելի են իտալական բանակին արդիական սպառազինութիւնները, ահարկու թնդանօթներով, հրասայլերով, օդանաւերով եւ ուրիշ մահացու գործիքներով: Իտալական հրամանատարութիւնը կ'ուզէ խորտակել Հապէշներուն բարոյական կորովը, կրակ տեղալով երկինքէն, լեռներէն, դաշտերէն, եւ անխնայ հնձելով: Առջի օր գրույց կը հրէր թէ օդանաւային ռմբակոծման պիտի ենթարկուի մայրաքաղաքը՝ Ատտիս – Ապէպա: Իտալական աղբիւրէ կը ծանուցանեն թէ այս լուրին վրայ սարսափի մատնուելով, տասը հազար բնիկներ, մեծ մասով կիներ եւ մանուկներ հեռացան մայրաքաղաքէն, իրենց գոյքերով:

այնպէս կը կարծուի թէ կայսրը չուզեր պիտի յանձնէ դեսպանին անցագիրը, թէեւ Հապէշներու աչքին աւելի տրամաբանական է իբրեւ պատանդ պահել զայն, օդանաւային ռմբակոծութեան պարագային:

Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Ատովայի իտալական հիւպատոսը, որ փորձած էր Էրիթրէ անցնիլ հոկտ. 1ին եւ բռնուած՝ Հապէշ զինուորներու կողմէ, կորսուեր է: Կը կարծուի թէ սպաննուած է վերջին ռմբակոծութեանց միջոցին եւ կամ բանտարկուած:

Հապէշական կառավարութիւնը 11 օդանաւ ունի, որոնց երեքը այսօր յանկարծ թռիչքի պատրաստութեան սպաննեցին աւելի թնդանօթներ: Տեղեկացուցին թէ հակաօդանաւային թնդանօթներ Աշանի մէջ: Բնակիչները թաքստոցներ կը փորեն քաղաքին ամէն կողմը եւ բլուրներու կողքին: Օդանաւերու դէմ գործածելու սահմանուած թնդանօթներու բերանները ուղղուած են դէպի երկինք, կազմ եւ պատրաստ արձակուելու: Գրեթէ տասը հազար կիներ եւ մանուկներ հեռացան մայրաքաղաքէն, անէծքներ արձակելով իտալական ռմբակոծութեան համար:

Իտալիոյ պատերազմի զեկոյցը կռիւներու մասին

Էրիթրէի իտալական բանակին կեդրոնական մասը, որ կը բաղկանայ կանոնաւոր զինուորներէ, սեւ շապիկաւորներէ եւ բնիկ զինուորներէ (ասքարի), հոկտեմբեր 4ին 12 մղոն դէպի ներս յառաջացաւ առանց դիմադրութեան հանդիպելու: Բանակը հասաւ կէտի մը որ կը բաժնէ Ատովա – Ատիկրաթ ճամբան եւ գիշերը կանգ առաւ այնտեղ: Գիւղացիները հաւաքուելով անտարբերութեամբ կը դիտէին իտալական բանակը եւ երբեմն կ'ողջունէին իտալական դրօշը: Իտալական օդանաւերը 30,000 թռուցիկ ցրուեցին ամհարերէն եւ արաբերէն լեզուներով: Երբ յայտարարութիւնները գետին կ'իյնային, բնիկները հետաքրքրութեամբ վազելով կը վերցնէին: Քիչ յետոյ շատ մը գիւղացիներ իրենց ճերմակ հագուստները փռեցին իրենց տանիքներուն վրայ, իբրեւ նշան հպատակութեան:

Իտալական բանակին ընկերակցող թղթակիցներ կը հեռագրեն թէ յառաջխաղացութիւնը կատարուեցաւ առանց կարեւոր դէպքի: Գլխաւոր խոչընդոտը ճամբաներու անկանոնութիւնն էր: Քանի մը ժամուան մէջ, ամբաշէն զինուորներ հարթեցին ճամբաները: Միեւնոյնատեն ուրիշ զինուորներ կը յառաջանային տարբեր ճամբաներէ: Ատովա եւ Ատիկրաթ ռմբակոծուեցան օդէն: Բնակիչներէն շատերը առաջին անգամ էր որ օդանաւ կը տեսնէին: Երբ անոնց աղմուկը լսեցին, այր, կին, մանուկ բոլորը սարսափահար փախան շրջակայ բլուրները:

Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական (իտալական) զեկոյցը կ'ըսէ.

— Երէկ առտու ժամը 5ին սեւ շապիկաւորներու եւ բնիկ զինուորներու զօրաբաժինները անցան սահմանագլուխը, եռ մղելու համար Հապէշական մօտալուտ սպառնալիքը: Եռ մղելու համար պաշտպանողական ուժերը, որոնք ներս չէին քաշուած, ինչպէս հաղորդուած էր ժընեւ, իտալական զօրամասերը յառաջացան տաժանելի ճամբաներէ, ճակատի մը վրայ որ միջին հաշուով 20 քիլոմեթր է սահմանագլուխէն: Հապէշ զինուորներուն դիմադրութիւնը տկար էր, իսկ ժողովուրդը իտալական զօրքին ժամանման կը սպասէր ճերմակ լաթեր շարժելով: Պարենաւորման տեսուչը անմիջապէս հրամայեց ուտելիք բաժնել բնիկներուն, որոնք ծայրայեղ թշուառութեան մատնուած էին: Օդաչուները ապշախաղեր կատարելով, հասան Մավալլէ եւ Թաքազէ գետը: Ուրիշ ռմբաձիգ օդանաւեր, որոնք ընդունուեցան հրացանի եւ թնդանօթի կատաղի կրակով, ռմբակոծեցին Ատովայի եւ Ատիկրաթի Հապէշական ուժերը: Գիշերը զօրքը կանգ առաւ իր հասած դիրքերուն վրայ: Այս առտու արշալոյսին յառաջխաղացութիւնը վերսկսաւ բոլոր կէտերուն վրայ: Զոր. Տէ Պոնօ կը հեռագրէ.— «Զօրքին բարոյական կորովը շատ բարձր է»: Իտալական օդանաւերու միջոցաւ Թիկրէի նահանգին վրայ նետուած թռուցիկները կ'ըսէին.— «Ընդունեցէք Իտալիոյ բարեկամութիւնը, այլապէս մահը կը սպառնայ ձեզի»:

Կրակ կը տեղայ երկինքէն, լեռներէն եւ ձորերէն

Ատտիս Ապէպայէն կը հեռագրեն հոկտ. 4 թուականով.—

Իտալական բանակը այսօր կրկին յարձակեցաւ Եթովպիոյ վրայ, ռմբակոծելով Մայպարան, որ գիւղ մըն է Ատովայի եւ Աքսումի միջեւ: Ճակատամարտը կը շարունակուի օդանաւերով, հրասայլերով եւ հետեւակազօրքի միջոցաւ, համաձայն Ռաս Սէյումի հեռագրին (նահանգապետ Թիկրէի, հիւսիս. արեւելք): Կորուստները յայտնի չեն. բայց շատ աւելի պիտի ըլլան քան 1700ը որ ծանուցուած էր անցեալ օր: Կը կարծուի թէ մեծ մասը կիներ եւ մանուկներ են: (Իտալական զեկոյցը կը կրկնէ թէ օդանաւերը ռմբակոծեցին ոչ թէ Ատովա քաղաքը, այլ բերդը): Պաշտօնապէս կը ծանուցուի թէ Իտալացիները գրաւած են Ռամաթ լեռը, որ կը գտնուի Ատովայի եւ Աքսումի միջեւ: Եթովպիացիները ուժգնօրէն կը դիմադրեն, շրջակայ ռազմագիտական դիրքերը քաշուելով, իրենց ուժերը համախմբելու համար: Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Եթովպիոյ հրամանատարութեան ռազմավարութիւնը կը ձգտի թոյլ տալ որ Իտալացիները յառաջանան դէպի երկրին ներսերը եւ հասնին որոշ վայրեր, ուր կռիւի բռնուելով պիտի ջարդուին: Ատտիս – Ապէպայի բնակիչները անքուն անցուցին ամբողջ գիշերը, վախնալով օդանաւային յարձակումէ մը: Կայսրը Ս. Գէորգ եկեղեցին գնաց այս առտու ժամը 7ին եւ աղօթեց յաղթանակի համար: Այն բոլոր օտարականները որ կը փորձեն հեռանալ քաղաքէն, կը ձերբակալուին ոստիկանութեան կողմէ: Իտալական դեսպանատունը պաշտպանելու համար, կայսեր անձնապահ զօրքէն ջոկատ մը շղթայ կազմած է ամրոցին առջեւ, որ կը շարունակէ անէծքի խօսքեր արտասանել: Իտալական դեսպանը ժխտագին պատասխանեց թէ միտք չունի հեռանալու եւ թէ այս իրիկուն սեղան մը սարքած է դեսպանատան մէջ: Բայց եւ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ„Ը

ԸՆԿԵՐՆԵՐ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ,

Տասնամեակ մը բոլորեց «Դաշնակցութեան Օր»ը, զուգադիպելով 45ամեակին: Երկուքն ալ, դժբախտաբար, օտար հողի վրայ: Ի սփիւռս աշխարհի, բացի մեր հայրենիքէն…

Տարիները սահեցան օտարութեան մէջ, մեր անսպառ կորովին եւ խանդավառութեան խառնելով անձկութեան եւ անստուգութեան լեղին: Տարիներ անսասան հաւատքի, յարաճուն գործունէութեան, աննկուն պայքարի եւ ծաւալման, բայց եւ անզօր զայրոյթի ու վշտառութեան:

Տուեալ պայմաններուն մէջ, դժուար թէ կարենար դիմանալ ուրիշ որ եւ է կազմակերպութիւն: Ֆիզիքապէս կտրուած՝ հայրենիքէն, շրջապատուած՝ բազմաթիւ բացասական ազդակներով, տրամաբանօրէն կը սպասուէր նահանջ եւ թուլութիւն, լաւագոյն պարագային՝ կայուն վիճակ: Քաշքշուք մը տժգոյն եւ ուժասպառ:

Այդ ճակատագրին հանդիպեցան օտար, մանաւանդ, ռուսական աւելի զօրաւոր եւ հարուստ կազմակերպութիւններ, կազմալուծուելով անողոք իրականութեան մը ժայռերուն վրայ:

Մինչդեռ, ահա մեր քառասնամեակին կը յաջորդէ 45ամեակը: Եւ անոր հետ՝ առաջին տասնամեակը՝ օտարութեան մէջ հաստատուած տօնին,— «Դաշնակցութեան Օր»:

Այդ բոլորը պիտի համարուէր անարժէք, իբրեւ բնական, մեքենական հոլովում, եթէ տարիները իրենց հետ բերած չըլլային ոչ միայն ծաւալում Դաշնակցութեան գաղափարներու, այլեւ աճում եւ թարմացում կազմակերպական ուժի:

Բազմաթիւ յուսախաբութեանց վերեւ, այդ կազդուրիչ, շօշափելի պատկերն է որ կ'ողջունենք այսօր, ճակատագրական բռնադատութեան մը տասնըհինգ տարի վերջը:

Ատո՛վ է որ կրկնապատիկ աւելի արժէք եւ բովանդակութիւն կը ստանան ե՛ւ տասնամեակը — «Դաշնակցութեան Օր» — եւ 45ամեակը:

Միեւնոյն դժնդակ պայմաններուն մէջ, տասնամեակ մըն ալ մեր շրջանը բոլորեց, իբրեւ կեդրոնական կոմիտէ:

Ուրեմն, երեք տարբեր հանդրուան, երեք հանգոյց, որոնք իրար կը լրացնեն իբրեւ կենդանի վկայութիւն մը յարաճուն կենսունակութեան, յարատեւութեան եւ յառաջդիմութեան:

Ո՞ւր է գաղտնիքը այս լուսաւոր իրականութեան: — Բուն իսկ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դաւանանքին մէջ, որ խտացումն է այս ժողովուրդի հարազատ եւ արդար տենչերուն:

Դաշնակցութիւնը դարձեր է խորհուրդ, մոգական ոյժ մը՝ իր վճիտ աշխարհահայեացքով, հարուստ պատմութեամբ եւ ծաւալուն գործունէութեամբ: Ժայռ մը, որ կը դիմանայ բոլոր կլիմաներուն, ինչպէս բոլոր բռնութեանց եւ փորձութեանց: Քննեցէք որ եւ է տեսակէտով, եւ դուք չպիտի կրնաք ուրիշ եզրակացութեան յանգիլ: Աչքէ անցուցէք միայն վերջին 15 տարիներու պատմութիւնը, եւ չպիտի կրնաք ուրիշ կերպ դատել:

Դաշնակցութիւնը հարիւր հազարներ չունի իբրեւ արձանագրուած անդամ, ոչ ալ միլիոններ՝ իբրեւ նիւթական հարստութիւն:

Դաշնակցութիւնը իր ետին չունի ոչ պետութիւն, ո՛չ ալ միջազգային յեղափոխական կամ քաղաքական որ եւ է կազմակերպութիւն:

Դաշնակցութեան թշնամիներուն առաջին շարքերուն վրայ կը գտնուին ոչ միայն յայտնի եւ անյայտ, հզօր եւ հարուստ խմբակցութիւններ եւ կոմիտէներ, այլ եւ պետական իշխանութիւններ, իրենց անսպառ հնարաւորութիւններով:

Եւ սակայն, Դաշնակցութեան համար, Դաշնակցութեան միջոցաւ միտքերը նոյն թափով կը գործեն, սիրտերը կը տրոփեն ինչպէս Երկրի, նոյնպէս Եւրոպայի կամ Ամերիկայի մէջ: Ինչպէս հասուն սերունդին, նոյնպէս երիտասարդութեան մէջ:

Ահա թէ ինչո՛ւ, բարեկամ թէ թշնամի, կը մնան ապշահար, այս պայծառ իրականութեան առջեւ, որ իր նմանը չունի ժամանակից պատմութեան մէջ,— միշտ պահելով համեմատութիւնները եւ նկատի առնելով այն հանգամանքները ուր գործելու ստիպուած է Դաշնակցութիւնը:

X

Դաշնակցութիւնը քննութեան շրջան մը բոլորեց նաեւ օտարութեան մէջ, ինչպէս երէկ, հայրենի լեռներուն եւ քաղաքներուն մէջ, եւ մնաց պատնէշին վրայ:

Քննութեան այս փորձը տաժանելի եղաւ մանաւանդ մեր շրջանին մէջ,— Արեւմտեան Եւրոպա: Հեռու՝ հայրենի բոլոր սահմաններէն, կրկնապէս խորթ եւ լպրծուն՝ իբրեւ միջավայր, այս երկիրը կը ներկայացնէր ամէնէն աննպաստ գետինը՝ նոյնիսկ ազգային գործունէութեան համար:

Դաշնակցութիւնը վերջին արտագաղթէն շատ առաջ ունեցած էր իր կազմակերպութիւնը Ֆրանսայի եւ հարեւան երկիրներու մէջ: Մանաւանդ Փարիզը եւ Մարսէյլը դարձած էին կեդրոնի վառարաններ, իսկ հարեւան ժընեւը՝ վարիչ եւ ուղեցոյց Դաշնակցութեան յեղափոխական եւ քաղաքական գործունէութեան: Միայն Ռուս. Միութիւնները հրաշքներ կը գործէին, հակառակ իրենց սահմանափակ ուժին:

Բայց, հիմնովին փոխուեցան պայմանները, թէ Երկրի մէջ եւ թէ երկրէն դուրս: Եւ մենք ունեցանք, ուսանողներու եւ տաժանակիր քանի մը տարագիրներու փոխարէն, ամբողջ բազմութիւններ՝ այս պողոտաներուն վրայ, ցիրուցան՝ բոլոր քաղաքներու մէջ, անտուն եւ անկայուն: Այնքան տարտղնուած, որ մինչեւ այսօր ալ բազմաթիւ ընկերներ հարկադրուած են հաղորդակցութեան քանի մը միջոցներ կտրել, ժողովի մասնակցելու համար:

Այդ արմատախիլ զանգուածին մէջ կը գտնուէր մանաւանդ սերունդ մը որ անապատէն որբանոց, յետոյ այս ցամաքին վրայ նետուած էր, առանց շատ բան գիտնալու իր ժողովուրդի պատմութեան կամ Դաշնակցութեան մասին, առանց հայրենիք տեսած ըլլալու:

Դաշնակցութիւնը գործեց նա՛եւ այս ծովուն մէջ — ինչպէս, քառասուն տարի առաջ, Ամերիկայի մէջ — ստեղծելով բազմաթիւ հաստատուն խարիսխներ:

Պատմութեան կը մնայ դատել այդ գործունէութեան չափն ու արդիւնքը: Փաստ է որ գործեց ճակատաբաց ու աքնեցաւ անընդհատ, արհամարհելով բոլոր խոչընդոտները, արտաքին թէ ներքին դաւերը, օտարութեան չարիքներն ու փորձութիւնները:

Միայն այս իրողութիւնը համազօր է յաղթանակի մը:

Այս յաղթանակն է որ կը տօնենք այսօր, տօնելով երկու տասնամեակ — «Դաշնակցութեան Օր» եւ Կեդր. Կոմիտէութիւն Ար. Եւրոպայի — եւ 45ամեակը հիմնադրութեան:

Կը տօնենք՝ հասուն գիտակցութեամբ չափելով կտրուած ճամբան, եւ ուխտելով նոր ակօսներ բանալ Դաշնակցութեան գաղափարներուն տարածման համար, նոյն խանդավառութեամբ, վճռականութեամբ եւ յարատեւութեամբ:

Կեցցէ՛ Դաշնակցութեան Օրուան տասնամեակը:

Կեցցէ՛ Հ. Յ. Դ. Ար. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէի տասնամեակը:

Կեցցէ՛ Դաշնակցութեան 45 ամեակը:

Միշտ յառա՛ջ դէպի վերջնական յաղթանակ, աննկուն եւ կենդանի գործունէութեամբ:

Հ. Յ. Դ. ԱՐ. ԵՒՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

«Այլեւս չեմ կրնար դիմադրել»

«Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ երբ թնդանօթներն սկսան գոռալ, հետազօտիչ օդանաւեր տեսան որ հազարաւոր կիներ եւ մանուկներ խուճապահար կը փախչէին Ատովայէն եւ Ակսմէի նահանգէն, իրենց այծերով, հաւերով եւ երբեմն ալ ուղտով, որուն վրայ բեռցուած էին տանին առարկաներ: Իտալական բանակը իր կրակն ուղղած էր Կապիի պատմական պալատին վրայ: Օդաչուներուն մէջ կը գտնուին Մուսոլինիի երկու տղաքը: Իտալացիները մեծ յաղթանակ մը տարին Ակսմէի մէջ, որ Ատովայի բանալին է: Երկրորդ յաղթանակն եղաւ Ռամաթ լերան եւ Ատիկրաթի գրաւումը: Այդ գործողութիւններէն վերջն էր որ Ռաս Սէյում հեռագրեց.— «Չեմ կրնար երկար պահել Ատովան: Կը գտնուինք ծանր թնդանօթներու եւ օդանաւերու կրակին տակ, որոնց կ'օգնեն հրասայլեր»: Հապէշ հրամանատարը ստիպողաբար օգնութիւն կը խնդրէր թագաւորէն, մանաւորապէս օդանաւերու դէմ գործածելու սահմանուած թնդանօթներ: Իբրեւ պատասխան Տէճազմաչ Կասսա, գաւառական իշխաններէն մէկը ճամբայ ելաւ դէպի Թիկրէի նահանգը, 50,000 զինուորներով: Միեւնոյն ատեն, Հապէշները ռազմագիտական գործողութեան մը ձեռնարկեցին իտալական բանակի աջ թեւին դէմ, սպառնալով հաղորդակցութեանց: Օգտուելով երկրին դարուփոս վիճակէն, որ կը դժուարացնէ օդանաւային հետազօտութիւնը, 12,000 զինուորներ Ռաս Այէնուի հրամանատարութեամբ յառաջ կը խաղան դէպի հիւսիս, գրաւելու համար Ակորտաթը (Էրիթրէ): Կ'ըսուի թէ յառաջապահները սահմանագլուխ հասած եւ գրաւած են կարգ մը իտալական դիրքեր: Հապէշները կը պնդեն թէ Ատովայի երկրորդ ռմբակոծութեան ատեն իտալական օդանաւ մը զարնուելով վար ինկաւ: Հեռագիրները կ'ըսեն թէ երկու կողմերն ալ ծանր կորուստներ կրած են:

Կռիւները կը շարունակուին նաեւ Մուսա Ալի լերան շուրջը, ուր 30,000 Հապէշ զինուորներ կը փորձեն խափանել իտալական յառաջխաղացումը՝ դէպի Ճիպութի–Ատտիս–Ապէպա երկաթուղին: Իտալացիները կը շարունակեն ամ–

ՄԵՐ ՏՕՆԸ

Տասը տարի առաջ, մեր ընդհանուր ժողովը հաստատեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրը, իբրեւ կուսակցական տօն: Եւ այդ օրից սկսած՝ ամէն տեղ, ուր կան Դաշնակցական անդամատեր կամ Դաշնակցական հոգի ունեցող մարդիկ, հոկտեմբեր ամսին, ընդհանուր խանդավառութեամբ տօնում են այս տօնը — Մեր Տօնը:

Ի՞նչ խորհուրդ կայ այս տօնի մէջ: Ինչո՞ւ ենք տօնում նրան: Պէտք է գիտենանք այդ: Որովհետեւ տօնը առանց խորհրդի՝ նոյնն է թէ մարդը առանց հոգու:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հիմնուեց քառասունըհինգ տարի առաջ, երբ հայ ժողովուրդը, քաղաքական վերազարթումի արշալոյսին, նոր էր սկսել աղջամղջոտ հորիզոնների հեռուներում ընդնշմարել ազատութեան ճառագայթները եւ հմայուած նրանց թովչանքով՝ դժգոհանքի ընդվզումներ ցուցադրել: Անցեալ դարի ութսունական թուականներին, հայութեան երկու հատուածներում էլ, այդ ընդվզումը սկսեց բիւրեղանալ եւ բատանալ քաղաքական ձեւ ու բովանդակութիւն: Խրիմեանները, Րաֆֆիները, Մարգար վարժապետները, Արարոնները, Պոլոշեանների ու Ագրիպպասեանները, այդ բոլոր յայտնի եւ անանուն «առաքեալները», «սուրհանդակները», «գործակատարները», «ուսումնասիրողներն» ու «քարոզիչները», Արսէն Թոխմախեանով սկսած ու Զաքքի - Թաւաքալեանով վերջացրած — ի՞նչ էին, եթէ ոչ այդ քաղաքական դժգոհանքի եւ ընդվզումի առաջին ծիծեռնակները: Արմենականներն ու Հնչակեանները եղան կազմակերպուած քարոզի եւ յուզական ցոյցերի ցայտուն արտայայտիչը: Հ. Յ. Դաշնակցութեան միայն վիճակուեց պատմական դերը՝ իր մէջ խտացնելու եւ մարմնացնելու Հայ Յեղափոխութեան գաղափարն ու գործը: Պատմականօրէն Դաշնակցութիւնը դարձաւ Հայ ազատագրական շարժման պարագլխի բարձրագոյն ատեանը, Հայ ազգային - քաղաքական պայքարի համադրութիւնը:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը որդեգրելով նախորդներից՝ ամենայն յստակութեամբ եւ գործնականօրէնդրեց իր դրօշի վրայ Ազգի եւ Հայրենիքի գաղափարը: Չկայ Թրքահայ եւ Ռուսահայ — կա՛յ Հայ: Չկան լուսաւորչականներ, կաթոլիկներ, բողոքականներ — կա՛ն Հայեր: Հայ ժողովուրդի ազգային միութեան պահանջը Դաշնակցութեան հիմնական պահանջն է, նրա գործնական աշխատանքի ասպարէն: Եւ նա հասաւ իր նպատակին. «բռնաւորների ձեռքով գծուած սահմանները խորտակուեցին հայ ժողովրդի գիտակցութեան մէջ»:

Ցետոյ՝ Հայրենիքի գաղափարը: Դաշնակցութիւնը իր մէջ խտացրեց ու թանձրացրեց, քաղաքական գործօն պայքարի հարց դարձրեց հայ հայրենիքի, Հայաստանի ազատութեան պահանջը: Եւ հետեւելով քաղաքական դէպքերի յաջորդականութեան, տրամաբանօրէն զարգացրեց եւ լրացրեց այդ պահանջը, հասցնելով այսօրուան ձեւին — Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան:

Վերջապէս, Դաշնակցութիւնը հայ իրականութեան մէջ, աւելի քան ուրիշ մէկը, դրեց, խորացրեց եւ լայն զանգուածների գիտակցութեան սեփականութիւն դարձրեց ընկերային արդարութեան պահանջը: Ազգ եւ Հայրենիք— այո՛ · Անկախ եւ միացեալ Հայաստան — անվիճելի է, բայց այդ բոլորի հետ, Դաշնակցութեան համար, անհրաժեշտ պայման է, որ ազգն ու հայրենիքը կազմակերպուին այնպէս, որ հայ ժողովուրդի անհատական եւ հաւաքական զարգացման պայմանները երաշխաւորուին ամենայն կերպով: Իր ճանապարհին լուսատու փարոս ունենալով ընկերվարութիւնը՝ Դաշնակցութիւնը ձգտել է— եւ ձգտում է այսօր էլ — Հայաստանը կազմակերպել լայն ժողովրդապետական սկզբունքներով, հայ հայրենիքը դարձնել մի երկիր, ուր մարդկային կեանքն ու աշխատանքը, ուր անհատի քաղաքական եւ քաղաքացիական իրաւունքները լինեն ապահովուած ամենայն կատարելութեամբ: Հայ հայրենիքն է Հայի համար եւ ոչ թէ Հայը հայրենիքի—ա՛յս է Դաշնակցութեան դաւանանքը: Հայ անհատը ամէնից առաջ եւ ամէն բանից վեր: Ճիշդ էր ասում Խաժակը իր գունագեղ լեզուով. «Եթէ ընկերվարական դրախտը պէտք է հիմնուի հայութեան դիակի վրայ — թո՛ղ էշերը ապրեն այդ դրախտում»:

Անշուշտ, Հայրենիքի եւ անհատի յարաբերութեան խնդիրը բարդ խնդիր է— առանց հայրենիքի անհատը փուշի է, ինչպէս առանց անհատի հայրենիքը՝ մեռեալ հող — բայց մեզ համար, Դաշնակցականներիս համար բնաւ տատանում չկայ, երբ պէտք է ընտրութիւն անել հայրենիքի եւ անհատի միջեւ. մեզ համար գլխաւոր արժէքը հայ մարդն է, յետոյ՝ հողը: Մենք համարում ենք անբարոյականութիւն եւ քաղաքական ոճիր, բոլշեւիկեան ծայրայեղական տեսակէտը, թէ թող միլիոններով մարդիկ կոտորուին, միայն թէ գաղափարը յաղթանակէ: Գաղափարն է մարդու համար եւ ոչ թէ մարդը՝ գաղափարի:

Հիմնական այս երեք խարիսխների վրայ է հաստատուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան շէնքը — Ազգ, Հայրենիք, Ընկերվարութիւն: Երեք նուիրական գաղափարներ, որոնցով սերունդներ են ոգեւորուել ու զոհուել անցեալում:

Ազգային միութեան ամրապնդում, հայրենիքի վերանուաճում եւ ամբողջացում, ընկերային ազատ կարգերի վրայ հաստատուած Հայաստան—այս չէ՞ ապառատենչ հայութեան իտէալը եւ այսօր:

Այդ իտէալի յաղթանակի համար է պայքարում Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Այդ իտէալն է խորհուրդ խորքը եւ Մեր Տօնի:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՕՐԸ

Դաշնակցութեան օրը խորհուրդի օր է, մանաւանդ մեզ Դաշնակցականներիս համար եւ թէ նրանց, որոնք ուշի ուշով հետեւեցին հայ ժողովուրդի վերջին յիսուն տարուան փոթորկալից պատմութեան:

Դաշնակցութեան օրուան տօնը պէտք է լինի վերյիշումների եւ գաղափարական խոհերի օր: Այս օրուան տօնին պէտք է որ ապրինք ու չունչը շնչենք մեր յայտնի ու անյայտ քաջարի նահատակներին ու գաղափարական գործիչներին, որոնք մինչեւ իրենց մահուան վերջին վայրկեաններ փարած մնացին Դաշնակցութեան գաղափարին:

Դարեր առաջ յունական մեծ հանճարը Ցունաստանի փրկութեան եւ անկախութեան համար մարտնչող զինուորներին կոչ կ՚անէր. — «Մեռէ՛ք, մի գցէք պանծալի հայրենիքի համար մեռնիլը»: Այդպէս մանչեց եւ Դաշնակցութեան հիմնադիր Քրիստափոր Միքայէլեանը ուսմբը ձեռքին, արեան մէջ, աչքերը յառած դէպի Վոսփորի ջրերը եւ դէպի Երկրորդ: Այդպէս մրմնջեցին ու կանչեցին մեր բարձրաբերձ լեռներում Դաշնակցական ֆէտայիները,— «Մենք չենք ուզեր ազատ կամաց բանութիւն, ուխտել ենք կռուիլ, այդ յոյսով մեռնիլ»...

Ու այդ յոյսով մեռան ու ինկան չարան չարան Հայաստանի լեռներում ու ձորերում, բանտերում և կախաղանների վրայ, աքսորավայրերում եւ անապատներում, հերոսամարտերում եւ ճակատամարտերում: Ափսոս, որ ուրիշ ազգերի նման մենք եւս չենք կարող մեր հայրենիքի ազատութեան ու անկախութեան եւ հայ ժողովուրդի փրկութեան համար ինկած նահատակների յիշատակը մէկիկ մէկիկ անմահացնել մարմարեայ արձաններով ու զարդարել մեր հայրենիքի պարտէզներն ու պողոտաները:

Եւ ափսո՜ս, որ մենք եւս այսօր ուրիշների նման չունենք մեր Անծանօթ Զինուորի գերեզմանը, մեր հայրենիքի մայրաքաղաքի հրապարակում, որ եկող ու գացող սերունդը տեսնի եւ ուխտի գայ ...

Բայց եթէ այդ այսօր անհնար է, մենք ուրիշ բան ունինք, մենք վառ ու կենդանի կը պահենք նրանց դէմքերը եւ կատարած մեծ գործերը մեր հոգւոյ ու մտքի մէջ, փոխանցելու համար սերունդէ սերունդ, մինչեւ որ իրականանայ այն մեծ գաղափարը, որի համար աշխատեցան ու տառապեցան եւ որի համար պայքարեցան ու խաչուեցան:

Մօտ կէս դար, Դաշնակցութիւնը, հայ ժողովուրդի ծանր խաչը կրծքին սեղմած երկար ճանապարհ կտրեց, մի ճանապարհ որ եղաւ միշտ փոթորկալից ու դաժան, արիւնոտ եւ դժնդակ, լի զոհողութիւններով, ճիշդ նրման հայ ժողովուրդի կեանքին:

Ի՞նչ էր պայքարի նպատակը Դաշնակցութեան,— շատ պարզ, Հայը պէտք է ունենայ իր ազատ հայրենիքը, որի մէջն է միայն իր փրկութիւնը:

Եւ յանուն այդ գերագոյն նպատակին էր, որ Դաշնակցութիւնը ապրեցաւ յեղափոխական պայքարների, հերոսական կռիւների եւ պատմական ճակատամարտերի մէջ:

Հալածանքը, բանտն ու աքսորը, կախաղանը եւ դնդակահարութիւնը, երբեք չյուսահատեցուցին Դաշնակցականը իր պայքարից: Պայքարի այդ ճանապարհը մատնացոյց արեց ինքը՝ հայ ժողովուրդը, որովհետեւ դարերի դառն փորձերը նկատի առնելով, ուրիշ ելք եւ ուրիշ միջոց չգտաւ: Ու այդպիսով Դաշնակցութիւնը միշտ գլխաւոր դերակատարը հանդիսացաւ ներկայացնելով հայ ժողովուրդի միտքն ու կամքը հերոսական շրջանի մոռաւոր անցեալին մէջ:

Հայկական արդար դատը եւ հայ ժողովուրդի փրկութիւնը կազմեցին առանցքը Դաշնակցութեան, որ ապրեց մօտ յիսուն տարի հայ հայրենիքի համար: Այդպիսով Դաշնակցութեան Օրը այսօր միայն կուսակցութեան տօն չէ եւ ոչ ալ վարչաձեւի տօն. Դաշնակցութեան օրը հայ խաչուած ժողովուրդի, դարաւոր քաղաքական իտէալների եւ նրա երազների ու ձգտումների տօնն է:

Տասներորդ տարին է որ, համահայն Դաշնակցութեան 10րդ ընդհ. ժողովի որոշման, բացի մեր հայրենիքից, ուր Չեկայի աչքն ու սարսափը կը տիրէ, ազատ աշխարհի բոլոր անկիւններում եւ ամէն տեղ, խանդավառ մթնոլորտի մէջ կը տօնուի Դաշնակցութեան օրը: Ձ · Ընդհ · Ժողովի այս խորիմաստ որոշումը օրէնք դարձած է աշխարհի չորս կողմը ցրուած մեր բոլոր մարմինների եւ ընկերների համար:

Արդ, երբ մեր հայրենիքը այսօր ազատ ու անկախ չէ, երբ այսօր մեր հայրենիքի մէկ մասը ամայի եւ անմարդաբնակ է եւ հայ ժողովուրդի մի մասն էլ տառապողական ու թափառական վիճակի մէջ, ի՞նչ պիտի լինի օրուան մեր կարգախօսը եւ մեր խօսքը Դաշնակցութեան Օրուան տօնին առթիւ:

Իմ խոր համոզումով, մենք այսօր նոր խօսքի եւ նոր գործի պէտք չունինք. մեր խօսքը եւ գործը մեր աշխատանքն ու կարգախօսը պիտի մնայ այն, որ մենք լսեցինք Քրիստափորից, Ռոստոմից, Զաւարեանից: Մեր պայքարը եւ մեր քաղաքական ծրագրի նպատակը կը մնան նոյնը, ինչ որ երէկ: Կէս դար պայքարելուց յետոյ մեր գերագոյն նպատակին հասնելու համար, որ հայ ժողովուրդի գերագոյն նպատակն է, այսօր աւելի քան նոյն եռանդով ու նոյն տոկունութեամբ պիտի չարունակենք մեծ ճանապարհը, որքան ալ ծանր ու դժնդակ լինին: Մենք գիտենք որ ազգերն ու ժողովուրդները պատմութեան մէջ միշտ իրենց են եղել որ մեծ զոհողութիւններով կերտել են իրենց ճակատագիրը:

Ու մենք այդ փորձով տեսանք, երբ հայ ժողովուրդը արեան գնով ու դիւցազնական սխրանքով իր փոքրիկ ազատ ու անկախ հայրենիքը, Սարդարապատի, Բաշ-Ապարանի ու Ղարաքիլիսէի ճակատամարտերում:

Ժամանակին թերեւս իրաւունք ունէր բացադանչելու Հայկական հարցի շուրջ, երբեմնի անգլիացի նշանաւոր գիտնականը թէ «անգլիական մարտանաւերը չեն կարող բարձրանալ Տաւրոսի լեռները»: Բայց, աւա՛ղ, եթէ այսօր անգլիացի գիտնականը բարձրանար իր գերեզմանից, նա պիտի տեսնէր թէ ի՞նչպէս անգլիական նաւերը կը բարձրանան Եթովպիոյ լեռները: Կասկած չունինք որ եթէ Վասպուրականի եւ Դարալագեազի լեռներում ու Շիրակի դաշտերում մենք էլ ունենայինք քաջակիրթ շատրուաններ, օտարի նաւերը մեր լեռները եւս ուրախութեամբ պիտի բարձրանային ...

Բայց մենք ուրիշ բան տեսանք օտարից. մենք տեսանք թէ ինչպէս 1918 թուին Բրեստ - Լիթովսքի պատմական ժողովում օտարը, Խորհ · Ռուսաստանը, մեր հողերը՝ Կարսն ու Արտահանը, իր հաշիւները մաքրելու համար, նուիրեց Թուրքին: Մենք տեսանք օտարից աւելի աճաւորը եւ աւելի զարհուրելին, երբ 1920ին Մոսկուայից բոլշեւիկեան 11րդ զօրաբանակը անցաւ դէպի մեր հայրենիքի սահմանները, եւ զինակցած եւ միացած Գարաբէքիրի ջարդարար «աս-կեար»ների հետ, աջից ու ձախից դաւադրօրէն յարձակելով մեր Հանրապետական մանուկ Հայաստանի վրայ, խորտակեցին զայն: Ի՞նչ զարհուրանք եւ ի՞նչ սեւ էջ, խորհրդային իշխանութեան պատմութեան մէջ: Այսպիսով պատմագիրը խոր զղջումով ու նողկանքով պիտի արձանագրէ այդ ահաւոր դաւը, որ գործուեցաւ հայ ժողովուրդին դէմ:

Մէկը ազգովին կամեցաւ բնաջնջել ֆիզիքապէս, ու չափով մը հասաւ իր դժոխային նպատակին, միւսը քաղաքականապէս խորտակեց, միացած ու ձեռք ձեռքի տուած ջարդարար Թուրքին հետ, Հայաստանը դարձնելով փոքրիկ ծայրագաւառ եւ փոքրիկ մասնիկը մեծ Ռուսաստանին:

Դաշնակցութեան օրուան առթիւ, պէտք է որ կրկին ու կրկին անդամ յիշենք եւ յիշեցնենք այն փառաւոր իրողութիւնը թէ հայ ազատագրական արիւնոտ պայքարի ճանապարհին եւ հայ ժողովուրդի ծանր ու սեւ օրերին Դաշնակցութիւնը եղաւ միշտ հայ ժողովուրդի հետ եւ նրա կողքին, հանդիսանալով յառաջապահը եւ դրօշակիրը նրա կրած ու տարած հերոսամարտերում ու ճակատամարտերում: Մօտ կէս դար ապրելով ու աշխատելով ամենադժնդակ պայմաններին մէջ, Դաշնակցութիւնը բանաձեւեց եւ գործնականացուց հայկական արդար դատը:

Դաշնակցութիւնը այսօր ալ, ինչպէս երէկ, կը ներկայացնէ ու կը մարմնաւորէ հայ ժողովուրդի միտքն ու կամքը եւ կը հանդիսանայ նրա երազների եւ ձգտումների արտայայտիչը:

Ընդունելով այս պատմական ճշմարտութիւնը, Դաշնակցութիւնը այսօր աւելի քան ուրիշ օր, պիտի շարունակէ իր սկսած գործը, իր պայքարը, իր ձեռքի տակ եղած բոլոր միջոցներով, բոլոր ճակատների վրայ, իր բոլոր ծայքերով:

Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կան մարդիկ, որ մեզի պիտի վերագրեն անկուսած, կուսակցական մոլեռանդութիւն եւ եսասիրութիւն, թանձրապաշտութիւն եւ ապանդամոլութիւն, երբ ամէն տարի, մասնաւոր զուրգուրանքով ու խանդավառութեամբ կը տօնենք «Դաշնակցութեան Օր»ը:

Թո՛ղ բանն, ինչ որ կ՚ուզեն: Ա՛լ մեր ականջները վարժուած են ...

Պատմութեան բնական ընթացքն ու օրէնքները չարամտութեամբ եւ բթամտութեամբ չեն փոխուիր:

Մեզ չի հետաքրքրեր ո՛չ պիտակաւորուն Հայը եւ ոչ նիւթին Թուրքը:

Ունինք ազգային կեանքով ապրող անխախտ հայութիւն մը, որ իր արթուն բնազդով ճանչցած է իր մրրկածուփ ու մարտունակ դաւակը,— Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը — բլյա՛յ բնաշխարհի թէ տարաշխարհի մէջ:

Եւ այսօր, Դաշնակցութեան հոկայական բնաւոյթը, սատանդական ու հալածական, իր տօնին միջոցով, տարին մէկ անգամ կը ներկայանայ մայր ժողովուրդի դատաստանին, վերադնահատուելու համար իր հարուստ անցեալը, եւ ձեւակերպելու համար ներկայի առաջադրութիւնները: Իրբեւ ժողովուրդի զաւակ եւ բնաշխարհի հարազատ պտուղ, հպարտութեամբ հաշուի կը նստի իր հայրենիքնոտեալ բաղմութեան հետ, պատմութեան չարն ու բարին քննելու համար:

Ինչո՞ւ այս պարտադրութիւնը: Որովհետեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ո՛չ ներածական ապրանք է եւ ո՛չ ալ բռնազբօսիկ պատուաստ, այլ հայութեան ախտոր տառապանքներու եւ ազատագրական ոգորումներու բիւրեղացած գաղափարաբանութիւն:

Ահա թէ ինչո՛ւ Դաշնակցութիւն եւ հայութիւն՝ ինքնաբերաբար միաձոյլ ամբողջութիւն մը կը կազմեն եւ զիրար կը լրացնեն: Մասը՝ ամբողջի, ամբողջը մասի հետ կը չփոթուին յաճախ եւ արդար կերպով:

Պատահական չէ այս, եւ ոչ ալ նորագոյն պաճուճանք: Քառասունըհինգ տարիներէ ի վեր Դաշնակցութեան գործունէութեան դաշտը եղեր է հայութիւնն ու Հայաստանը: Դաշնակցութեան հաւատաւոր զինուորները գիտցեր են իրենց սեփական օրինակով վարակել մայր զանգուածները եւ կերտել անոնց հաւաքոյթ հանգանակ մը:

Երէկ թէ այսօր, երկրի մէջ թէ երկրէն դուրս, Դաշնակցութեան ռազմական կոչումն է դարձած, ազատ հայրենիքի անկայուն պատերը դրօշմել բոլորի սրտին մէջ եւ դառնալ օթեւան՝ բոլոր հոգեւոր ու ոտնահար արժէքներու:

Կիսադարեան պատմութիւն մը կը շղթէ Դաշնակցութեան անունին հետ, երկրէ երկիր թէ մարդէ մարդ, պատմութիւն մը, որ միանդամայն հայրենիքին է եւ հայաբոյր: Առանց Դաշնակցութեան հայութեան ազգային - քաղաքական տենչերը չպիտի ունենային իրենց լաւագոյն պաշտպանն ու ճարտարապետը: Եւ առանց հայութեան՝ Դաշնակցութիւնը պիտի դառնար ինքնապարծ եւ ինքնանպատակ, խորթ խմբակցութիւն մը:

Ցիշենք հարեւանցի կերպով, քանի մը փաստեր միայն:

Մեծ աղանդի օրերուն, մեր դարաւոր ոսոխը,— Թուրքը— նախ ճնշամատարար հնձեց հայ յեղափոխութեան ղեկավարները: Ան խորապէս գիտէր, որ հարուածել Դաշնակցութեան, կը նշանակէր հարուածել հայութեան:

Նոյն պատմութիւնը եւ հայկական սփիւռքի մէջ: Թուրքը, Չեկայի լրտեսն ու գործակալը, «Թուրք լուսաւորչական»ը, ձեռք ձեռքի եւ գլուխ գլխի, ճակատ կազմած, լծուած են հայաքանդ աշխատանքի: Եւ դարձեալ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է որ ծառացած, ի դերեւ կը հանէ անոնց սադրանքները:

Պէտք կա՞յ յիշելու, օտարներու, վարձկան գրիչներու եւ լրագրողներու ամենօրեայ խաչակրաց արշաւանքները, որոնց դէմ կեցած է դարձեալ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իր ամբողջ ուժով ու կորովով:

Տեղ մը պաշտպան հայկական դատի, տեղ մը պաշտպան հայկական մշակոյթի, մէկ այլ տեղ պաշտպան ազգային արժանապատուութեան եւ ազգային քաղաքական իրաւունքներու:

Այսպէս է Դաշնակցութիւնը: Միշտ ժողովուրդին հետ եւ ժողովուրդին համար:

Որքա՛ն ճիշդ է նկատած մեր մեծանուն նահատակներէն մէկը — Գ. Զօհրապ — երբ կ՚ըսէ · «Յեղափոխութիւնը եթէ ուրիշ արժանիք խակ չունենար, բաւ է որ իր անդամները կը դաստիարակէ այսպէս եւ կը գործէ ժողովուրդին մէջ»:

Հայութեան եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան այս սրբազան նոյնացումը, ինծի կը յիշեցնէ հայկական հինաւուրց աւանդութիւն մը, յար եւ նման այս հմայիչ խորհուրդին:

Ըստ մեր ժողովրդական աւանդութեան, փարդն ու մանիշակը քոյր ու եղբայրներ կ՚ըլլան եւ ծաղիկներու կը փոխուին: Վարդը իր փուշերով միշտ կը ծակոտէ եղեր իր քոյրը՝ մանիշակը, իսկ մանիշակն ալ կը ծծէ անոր արիւնը եւ կը քսէ իր երեսին...

Այսպէս է եւ՝ Դաշնակցութիւնն ու հայ ժողովուրդը: Մէկի արիւնը քսուած է միւսի երեսին, եւ մէկի գոյնն ու բոյրը՝ դարձած է հմայքն ու թովչանքը միւսին:

Ութսունական թուականներու մեր յեղափոխական եւ ազատագրական խարխափումները, պատմութեան մէջ բացած են բոլորովին նոր մէկ էջ, որուն ժառանգորդն ու բաղուկը դարձած է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Պատմութեան այդ փոթորկոտ էջը տակաւին չէ փակուած: Հոգմակոծ այս պայքարը կը սպասէ իր տրամաբանական վախճանին: Ահա թէ ինչո՛ւ դաշնակցականութեան մէջ տակաւին երկա՛ր պիտի ապրի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՄԸ ՏԱԳՆԱՊԸ

Վերջին տարիները մեր մամուլը յաճախ է զբաղւում գրեթէ ամլութեան դատապարտուած գաղթահայ երիտասարդների ցաւոտ խնդրով: Այս առթիւ յաճախ կարդում ենք սրտցաւ կոչեր, գործօն քաղաքական աշխատանքի լծուելու զանազան առաջարկներ, յորդորներ եւ երբեմն էլ կըծու քննադատութիւններ թէ այժմեան հայ երիտասարդութեան ուղղուած եւ թէ երբեմն էլ տարէցներին մեղադրելով որ իրը թէ ասպարէզ չեն տալիս եւ իրենց ղեկավար դիրքերը չեն փոխանցում նոր սերունդին: Շնորհիւ վերջին տարիների քաղաքական աննպաստ պայմանների, գաղթահայ երիտասարդ սերունդի եռանդը տարէց տարի զոլորշիանում է տեղի տալով անտարբերութեան, մելամաղձոտութեան եւ նոյն իսկ վհատման եւ ուծացման ...

Արդարեւ, ի՞նչ կարող են անել մեր կորովի եւ եռուն պայքարի սիրահար երիտասարդները օրկանական կապ չունենալով մայր Հայաստանի հետ: Խորհրդային կոչուած բռնակալ իշխանութիւնը մեր հայրենիքը դարձրել է մի մեծ բանտ, որտեղ տառապող մեր ժողովուրդը զրկուած է գաղթաշխարհի հետ ազատօրէն կապ պահպանելէ, իր ուզած գործով զբաղելէ, անկաշկանդ իր մտքերը արտայայտելէ խօսքի եւ մամուլի միջոցով: Գաղթահայութիւնն էլ իր հերթին զրկուած է իր մայր հայրենիքը վերադառնալու եւ իր սեփական երկրի մէջ ապրելու հրնարաւորութիւնից: Դեռ գաղթական Հայը, որպէս մի [...] զուրկ հայրենիքէ, առհա մի [...] րի է ինչ, Ազգերի Դաշնակցութեան համաձայնութեամբ [...] նարաւորութիւնից զուրկ է [...] երկիր փոխադրուելու մի [...] վաստակելու համար ... Վերջ [...] նոյնիսկ հայկական գաղթական [...] ֆրանսիական մէկ նահանգից [...] փոխադրուելու համար պէտք է [...] չափ իշխանութիւնից արտօն[...] ստանալ, որին յաճախ չարաբա[...] ամիսներ պէտք է սպասել ...

Ներկայիս գաղթաշխարհի մէ[...] նինք տասնեակ հազար ընտիր [...] սարդներ, որոնք ստիպուած [...] րենց գոյութիւնը մի կերպ քա[...] համար ֆիզիքական սեւ աշխա[...] քով զբաղել, թէեւ քիչ չեն [...] մէջ միջնակարգ եւ նոյն իսկ [...] րագոյն կրթութեամբ անհատն[...] այս բնտիր երիտասարդների մ[...] լի մասը վերջերս դատապարտ[...] անգործութեան անորոշ ժամա[...] եւ որոնցից շատերն էլ զուրկ [...] իսկ չնչին նպաստից, որպէս [...] անտէրական զանգուած ...

Այսպիսով, ուրեմն, ստեղծ[...] այնպիսի դժնդակ վիճակ, որ [...] ճառով գաղթահայ իրաւազուրկ [...] տասարդութիւնը ոչ իր հայր[...] վերադառնալու հնարաւորութ[...] ունի եւ ոչ էլ քաղաքական պայմ[...] ներն են նպաստաւոր՝ շարունակ[...] նախորդ պանծալի սերունդի [...] կիսատ աշխատանքը:

Մեր ազատագրական շարժման [...] թօնքին եւ նախ քան մեծ պատերա[...] հայրենասէր եւ անձնուէր հայ [...] տասարդներ, անհատապէս ու փո[...] րիկ խումբերով հնարաւորութ[...] ունէին զուգւումի երկիրը անցնե[...] եթէ ազատ անկարելի էր, փախ[...] էին գաղտնի անցնել եւ յաճախ [...] ջողւում էր: Գտնում էին ժողով[...] պայմանները ուսումնասիրելու, [...] բաւոր կապանքներից ազատելու [...] պատակով զանազան միջոցներ [...] հելու եւ իրագործելու: Հնարաւո[...] Հայաստան գործիչներ ու կռուող [...] մեր, զէնք ու դրականութիւն [...] նոր սերունդի մէջ Հայրենասիրակ[...] գաղափարներ սերմանել եւ դէպի [...] ազատագրական պայքարի [...] քաղել:

Այն երանելի ժամանակները [...] րեց կար անձնուէր եւ պայքարի [...] րահար երիտասարդների համար [...] րենց ուժն ու կարողութիւնը ցո[...] դրելու: Մէկը զէնքով, միւսը գ[...] ու խօսքով, երրորդը զանազան [...] աշխատանքներով: Եւ այդ հնար[...] րութիւնների շնորհիւ էր որ [...] տասնեակ տարիներ շարունակ [...] սենքն մինչեւ Ռուսաստանի եւ Թ[...] քիոյ մէջ գիտատորութիւն հաս[...] ուելը եւ մեր դժբախտ հայրենի[...] րենց արիւնոտ թաթի տակ ա[...] այն ժամանակւայ հայ ըմբոստ եր[...] տասարդները հսկայական աշխատ[...] կատարեցին որոնցից փայլուն էջ[...] կատարները հերոսացան: Հ. Յ. [...] Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի նախաձեռ[...] թեամբ լոյս տեսաւ պատկերա[...] ալպոմ մը հարիւրից աւելի [...] ընկերների կարճ կենսագրական[...] րով, որից կը պարզուի նրանց [...] րերը: Բոլոր պետութիւնների [...] զինուորական տարիքը սկսւում է [...] եւ վերջանում 45ով, բացի հրամ[...] տարիներից: Ինչպէս բոլոր ժողով[...] ների մէջ, նոյնպէս մեր մէջ վառ[...] երիտասարդներն են որ մեր ազա[...] գրական պայքարի գլխաւոր դերա[...] տարիներն են հանդիսացել:

1890 թուին երբ հիմք դրեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան, մեր առաջնորդ[...] րից Քրիստափոր Միքայէլեան [...] տարեկան էր, Սիմոն Զաւարեան [...] տարեկան, իսկ Ռոստոմ Զօրեան [...] տարեկան: Ռոստոմը 27 տարեկ[...] հասակին է որ գրել է Հ. Յ. Դաշ[...] ցութեան ծրագիրը: Մեր գործի[...] րից եւ հայդուկներից մեծ ազա[...] որ զոհուեցին կամ մեռան [...] շատ աչխոյժ հասակին մէջ:

Մեր դաժան յեղափոխական ազա[...] րեզի մէջ յայտնի դէմքերից [...] չերին է վիճակուել ապրել մինչեւ 60 [...] 70 տարեկան: Անդրանիկն ու [...] գեւոր մեռան 62 տար. հասակին [...] մնացած յայտնի ընկերները [...] անց հալիւ մի քանի հոգի [...] Կասկած չկայ որ մեր դրացի երկիր[...] ների քաղաքական պայմանները [...] փոխուելուն պէս նոր եռուզեռ կը [...] ծուի մեր մարտնչող երիտասարդ[...] թեան համար, չարունակելու [...] մեր ազատագրական պայքարը [...] բանոր փայլուն յաղթանակներով [...] խացնելու մեր ազգային պատմ[...] նր եւ վերջնապէս մայր Հայ[...] ազատելու օտարների դաժան լծից:

ԲԵՆՕ

ԽԱՆԻ ԽՈՒՄԲԸ («Լուսին չկար, մութ գիշեր էր...»)

ՔԻՉ ՄԸ ՀՈՂ ԱԶԱՏ ԱՊՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքական եւ ընկերային ուժերը կը համապատասխանէ մէկ միլիոնէ աւելի նահատակներու կըտակին, առանց խտրականութեան Դաշնակի, Հնչակի, Ռամկավարի, լուսաւորչականի, բողոքականի, կաթոլիկի, հաւատացեալի, անհաւատի, երիտասարդի ու տարեցի, այր թէ կին:

Ի՞նչ էր նպատակը նահատակներուն:

— Քիչիկ մը հող ազատ ապրելու համար:

Այսօր կարմիր գծէն դուրս, Իրաքէն Ամերիկա, Սուրիա եւ Եգիպտոս, Պալքանեան պետութիւններու եւ ամբողջ Եւրոպայի մէջ ցրուած Դաշնակցութիւնը ազատ ապրելու տենչով վառուած կը տօնէ Դաշնակցութեան Օրը, յարգելով իր անհամար նահատակները, որոնց ոսկորները դեռ կը մնան անթաղ, Թուրքիոյ եւ Թրքահայաստանի սարերուն ու ձորերուն մէջ:

Հայ ժողովուրդը Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավարութեամբ կերտեց Հայաստանի անկախութիւնը՝ «1918 Մայիս 28»: Անհաւասար պայքարներու մէջ ինկած հսկաներու մեծագոյն երազը մասամբ իրականացաւ այս պատմական թուականին, որ եղաւ անսպառ աղբիւրը ներշնչման եւ որ պիտի մնայ գաղափարի, անձնուրացութեան ու քաջութեան մեծ ժառանգութիւն մը գալիք սերունդին համար:

Կարելի՞ է փոխել պատմութեան ընթացքը եւ մոռնալ հայ հայրենիքի, հայ պատուի ինչքի պաշտպանութեան նուիրուած յայտնի եւ անյայտ հերոսներու շարանը: Անոնց ապրած կեանքին ամէնէն պզտիկ մէկ դրուագ օրինակելի դասեր չէ՞ն մեզ նման աշխարհի չորս ծագերուն ցանուցրիւ եղած ժողովուրդի համար: Եթէ մենք կրկնայինք նահատակներու սրբազան գաղափարով գօտեպնդուիլ,

Եթէ հայ պահպանողականութիւնը ակռաները չհապրծող բանակներու հետ միանալով ճակատած չըլլար պատուհանէ հոսանքին դէմ,

Եթէ Թուլամորթ վաշխառուներու խմբակցութիւնները նահատակներու կտակը յարգելու տարրական գիտակցութիւնն ունենային, գոնէ տարին անգամ մը երկիւղածութեամբ մօտենային Ապրիլեան սգահանդէսներուն եւ խոնարհէին իրենց գլուխները, անշուշտ տարբեր կ'ըլլար ոչ միայն հայ գաղթաշխարհի այլ հայ հայրենիքի քաղաքական պատկերը: Այսօր հայ մարդը երկրէն ներս զրկուած ազատ գործելու, խօսելու եւ գրելու իրաւունքներէն, իսկ երկրէն դուրս ամէն թշուառ, ենթակայ նորանոր խոստումներու, կը թափառի քաղաքէ քաղաք, երկրէ երկիր, մուրալով քիչ մը գործ եւ ափ մը հող իր գոյութիւնը քարշ տալու համար:

Միւս կողմէ՝ հայ նորաբողբոջ երկսեռ երիտասարդութիւնը յանձնուած եւրոպական հրապոյրներու, կ'ապականի յամրօրէն պարասրահներէն ներս ու դուրս «սլօթ»ի սեղաններուն շուրջ, խաղարաններու եւ ձիարշաւներու մէջ, իսկ ուրիշներ կը ծիւրին գործարաններու ծուխէն ու մուրէն տաժանելի աշխատանքներով:

Այսօր Դաշնակցութեան 45րդ տարելիցին առթիւ մէկդի ձգելով կուսակցական հանգամանքս, իբրեւ հայ երիտասարդ եւ իբրեւ սիրահար հայ լեզուի, գեղարուեստի ու գրականութեան, յանուն հազարաւոր երիտասարդներու կու գամ բախել դուռները բոլոր հայ քաղաքական կուսակցութիւններուն եւ մանաւանդ համայնավար հայ հայրենիքին եւ կը պահանջեմ ափ մը հող, ազատ ապրելու համար:

Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ՑՐՈՒՑ՝ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՍ ՀԵՏ

ՎԻԷՆ.— Տարագիր ընկերներ, այսօր մեր «ուխտի օր»ն է դարձեալ, որ պէտք է մեր տուած երդումն ու ուխտը թարմացնենք ու նորոգենք, ներշնչուելով մեր կազմակերպութեան անցեալի հերոսական պատմութենէն:

Այսօր 45ամեակն է մեր կազմակերպութեան ու տասնամեակը ուխտի օրուան, երբ կը պանծացնենք մեր անցեալի հերոսապատումը, ու կը գօտեպնդուինք նոր հերոսապատումներու տենչով:

Այսօր տօնն է այն հսկայ կաղնիին, որ 45 տարիներէ ի վեր աննկուն կուրծք կուտայ մեր հայրենիքին ու ժողովուրդին գլխուն պայթած հովին ու փոթորիկին դէմ:

Այսօր տօնն է, ընկերներ, հայ ժողովուրդի Նեմեսիսին, որ մօտ կէս դարէ ի վեր գլուխը դրած մեր հայրենիքի շէմքին վրայ, իբրեւ արթուն պահակ կը հսկէ մեր դարաւոր սրբութեանց եւ յիշատակներուն վրայ:

Այսօր տօնն է, տարագիր երիտասարդ ընկերներ, վերջին կէս դարու մեր նորագոյն պատմութեան, որ ցոյց տուաւ թէ հայ ժողովուրդը միշտ ալ ընդունակ է կռուելու, մեռնելու, իր դարաւոր հայրենիքին համար, ինչպէս մեր պապերը հին դարերուն մէջ:

Այս ամիսը տօնն է, ընկերներ, տասնեակ տարիներ «մահ կամ ազատութիւն» գոռացող այն հսկային, որ կը կոչուի Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն, որուն դրօշին տակ մենք ալ հաւաքուած ենք տասնեակ մը տարիէ ի վեր, եւ որուն անսպառ քաջագործութեանց աղբիւրը միայն կրնայ յագեցնել մեր ծարաւը...

Ու վերջապէս այսօր տօնն է հայ հերոսներուն, այն մոգական հերոսներուն, որոնք գիտցան երգել եւ գործադրել.

Ամենայն տեղ մահը մի է,
Մարդ մի անգամ պիտ' մեռնի,
Բայց երանի որ իւր ազգին
Ազատութեան կը զոհուի:

Այո, անոնք երգեցին, կռուեցան, եւ ինկան մեր հայրենիքի ազատագրութեան ճամբուն վրայ, բայց ափսոս, որ հազիւ արշալոյսին հետ կարմիր արեգակին ծագիլը տեսանք, պոռնիկ դիւանագիտութիւնն ու մեր դարաւոր ոսոխը ձեռք ձեռքի՝ թոյլ չտուին որ անոնց արեան հատուցումն ստանային մեր հայրենիքն ու ժողովուրդը:

Այժմ անոնցմէ հազիւ քանի մը հոգի իրենց ծերութեան տարիքին մէջ մեզի հետ տարագիր են, ու անոնք աշխարհի մէկ վերջորը մասի դանդաղող անկիւնները տարագիր ու թափառական, իսկ մնացեալ բիւրաւորներու գերեզմաններն անգամ անյայտ են: Այսպէս Վիէնայի բաղէն՝ Սոֆիա, Աղբիւրը՝ Բաղէշի մէջ, Անդրանիկն ու Իշխանը Նախիջեւաններու քաղաքին մէջ, սարերու առիւծը՝ Գէորգ Չաւուշ, Հրայրը, Գուրգէնը, Վահանը, եւ իրենց նմաններու անթիւ շարանը՝ Տարօնի դաշտին մէջ կամ Սասունի բարձունքներուն վրայ, Վանայ Իշխանը՝ Վասպուրական, Սեբաստացի առիւծը՝ Մուրատ, Բաքուի մէջ, բայց ո՞ր մէկը յիշել ...

Ու այսպէսով անոնց գործը կիսատ մնացած ու փոխանցուած է մեզի, եւ մենք պիտի շարունակենք մինչեւ վերջնական ու լրիւ հատուցումը մեր արդար դատին ու պայքարին:

Գիտենք, մեզմէ ոմանք դասալիք ու դաւանափոխ դարձան դուրս ելլելով պայքարի գծէն, բայց անոնց տեղը միշտ ալ նորերը բռնած են, ու մենք պէտք է արհամարհենք զանոնք եւ անսայթաք շարունակենք այս «փշոտ ճամբան», որ վիճակուած է մեզի:

Նոյնպէս գիտենք, որ մեր կազմակերպութեան «գաղափարի փերեզակ» հակառակորդները տարիներէ ի վեր կ'աշխատին սեւցնել մեր անցեալի հերոսապատումներն ու հերոսները միայն, իրենց գոյութիւնը պահելու համար մեր ժողովուրդին մէջ: Դարձեալ ոչ մէկ ուշադրութիւն այդ վայ բերան կանչերուն:

Իրանի մեծ բանաստեղծը՝ Ֆիրտուսին է որ կ'երգէ.

Այս աշխարհում երկու բան կայ
յաւերժական ու անմեռ,
Ոչ ոք ոչինչ չի պահպանի այդ
երկուսից առ աւել:
Մէկը խօսքի գեղեցիկն է ու մէկն էլ՝
գործը բարի,
Որոնք կ'ապրին յար, յաւիտեան
մինչեւ մահը աշխարհի
Ոչ անձրեւը, ոչ արե՛ւը, ոչ ձիւնը,
ոչ քամին,
Չեն մեռցնի գեղեցիկ խօսքն ու
Մարդու գործը բարի:

Ահա ընկերներ, այս նպատակով ու խանդավառութեամբ՝ քալենք ու պայքարինք վաղուան յաղթանակին համար, որ պիտի գայ, պիտի գայ անվրէպ:

Ն. ԳԱԼԷ

ՏՕՆԵՐԳ

Ու այսօր, կրկին ու կրկին սա ամպոտ ու մառայլ օրերու աստիճանիչ ու կումուղատացող ամբարտաւան քամին սկսաւ խցիկիս պատուհանին փեղկերուն հանդիստը վրդովել: Ու երբ ընդոստ հաճոյքով կը դիտեմ տեսարանը, բնութեան խաղերու ներդաշնակութիւն մը կ'ոգեւորէ զիս ու հոգեկան ապրումներուս չքնաղ աստուածուհին տաղերու փափկող լոյսին ներքեւ իր շարժիկէն դուրս գալով անզորրութեան չափոր հնչեցնել կը պատրաստէ: Մեն մինակ եմ ես ինծի հետ: Կը փակեմ պատուհանիս փեղկերը իրենց անզոր կեանք շնորհելով: Ներսը սեղանիս վրայ թերթեր եւ գրքեր իրար կը հրմշտկեն, անոնք իմ մտքի սնունդիս միակ ու հարազատ աղբիւրն են: Կը հետաքրքրուիմ, կը կարդամ, կը վերլուծեմ եւ ցանկութիւններուս գոհացում կուտամ: Պահ մը կ'ինքնամփոփուիմ, մենակութիւնս ձանձրացուցիչ չեմ գտներ, խցիկիս պատերուն վրայ կը տեսնեմ բազմաթիւ ու բազմագոյն նկարներ, որոնք հայ աշխարհի ծոցէն ծնած ու անոր փառքը երգած են անվեհեր կեցուածքով:

Ըսի՝ նկարներ բազմաթիւ ու երփներանգ: Եւ սակայն անոնց մէջէն այսօր իմ ուշադրութիւնս գրաւեցին մեր ցեղի տառապանքին ու սրբութեան անխուլ կանչող մեր յաւէտ անմոռանալի եւ պաշտելի երեք անձերը,— Քրիստափոր, Զաւարեան, Ռոստոմ:

Ահա երրորդութիւն մը որ հալածուած ժողովուրդի մը մէջ արթնցուց եւ հետզհետէ զարգացուց ազատութեան գաղափարը եւ ծնունդ տուաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Եւ սիրելի ընթերցող, այսօր մեծ առաքեալներու մեծ ընտանիքին տօնն է որ կ'ոգեւորէ մեզ, կը խանդավառէ մեզ մեր հաւատամքի ջահին լոյս լեցնելով ու հրահրելով:

Թող ուրեմն այսօր, այս հանդիսաւոր օրուան մէջ, պահ մը միայն մեր հոգեկան ապրումներու ցայտանքը լարուի արեւի շող ճառագայթներուն պէս, ու մագլցի հպարտօրէն իր ազատատենչ թեւերով ճախրելու դէպի այն գաղափարականութիւնը որ Դաշնակցութեանն է, որ հայ ազատատենչ ժողովուրդինն է:

Ու ես այսօր, որպէս հաւատաւոր ուխտակից՝ այս սրբազան տօնին առթիւ փակուած խցիկիս մէջ, ափ մը խունկ թափելով առաքեալներու եւ հերոսներու նկարին առջեւ, կ'երգեմ երկիւղածութեամբ: Կը հալի միտքս, հաւատքս կը զօրանայ. խունկին անուշաբոյր հոտը հոգւոյս մենակութիւնը կը խրախուսէ:

Եւ սակայն լուռ են բոլորն ալ ու ես կրկին ծնրադիր Հայոց եռագոյն խորհրդանիշանի շողշողուն գոյներու ծալքերուն տակ՝ կը խաչակնքեմ արմէնական դէմքս:

Ու հայ ցեղային սրբութիւններու մոլեռանդի հաւատամքս թեւածելով հայ աշխարհի յաղթապանծ Արարատի գագաթներուն վրայ, հին Արմէններու մարտական ոգիով կը կլանուի, ես զոհ եմ, վասնզի հոն արիւնի ու սուգի զաւակ իմ սիրտս կը յոխորտայ հին փառքերը տեսնելով:

Փա՜ռք բոլոր այն հերոսներուն որ ազատագրական պայքարի ու անհաւասար կռիւներու փշոտ ճամբաներու մէջ ինկան ցեղին պատիւը փրկելու համար, գացին անդարձ, Արարատեան աշխարհի բարձունքներէն տանջուած ժողովուրդի անկախութիւնը բարձրագոյն շեփորելու համար: Անոնք այսօր չկան, սակայն անոնց ժառանգական հաւատամքը, դարերու ստրկութեան լուծերն ու շղթաները կոտրող Դաշնակցութիւնը կայ ու պիտի մնայ քանի Հայոց երկինքի արշալոյսը իր ճաճանչագեղ ու երփներանգ լոյսերով չէ ողողած Արարատը, Արագածն ու Եփրատն ու ամբողջ դաշտահովիտը:

Կը քաշուիմ անկիւն մը, խորհուրդներու շարան մը կ'անցնի ինձմէ: Լուռ ու երկիւղած կրկին կը նայիմ նկարազարդ պատին ու սրտիս խորէն հառաչանքով կը ձայնակցիմ զգացումներուս:

Փա՜ռք ու համբոյր հերոսներուն:

Կեցցէ՜ խորհուրդ խորին Դաշնակցութիւնը:

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԻԷՆ.— «Յառաջ»էն յետոյ, ահա Հ. Յ. Դ. Ֆրանսայի Կեդր. Կոմիտէութիւնը բոլորեց իր տասնամեակը, օտար ափերու վրայ, անբաժան տարագիր հայ ժողովուրդէն: Թէ ինչ ըրաւ այս տասը տարուան մէջ եւ ինչ կրնայ ընել այսուհետեւ, այս մասին թող խօսին մեր երէց եւ ղեկավար ընկերները: Իմ խօսքս հայ երիտասարդութեան մասին է:

Ինչպէս ամէն տեղ Ֆրանսայի մէջ ալ, գաղափարապաշտ երիտասարդներու հոծ բազմութիւն մը կայ որ այս տասը տարուան մէջ փարեցաւ ու կը փարի Դաշնակցութեան արիւնաներկ դրօշին եւ կը շնչէ անոր շունչով: Ինչպէս որ ձուկը չապրիր առանց ջուրի, այնպէս ալ հայ գաղափարապաշտ երիտասարդութիւնը չի կրնար ապրիլ առանց Դաշնակցութեան: Դաշնակցութենէն դուրս չկայ հայկական կենդանի շունչ: Այսօր թէեւ շատ մը երիտասարդներ զանազան պատճառներով արտաքնապէս ճակատ կազմած են անոր դէմ, բայց ներքնապէս Դաշնակցութեան կայծը կայ անոնց սրտերուն մէջ, իրենց առանձնասենեակներուն մէջ անոր հերոսներուն երգերը կ'երգեն, նոյն իսկ ուրախութեան սեղաններուն շուրջ: Դաշնակցութենէն դուրս ուրիշ կուսակցութիւններու եւ խմբակցութիւններու պատկանող երիտասարդներէն շատերը հաւատք չունին իրենց հետապնդած նպատակներու եւ ղեկավարներուն վրայ, թոյլ կապերով են կապուած անոնց հետ, յստակ գաղափար չունին իրենց ուղղութեան մասին, հազարումէկ հակասութիւններ կը տիրեն իրենց խօսածներուն եւ գրածներուն մէջ: Մինչդեռ բոլորովին տարբեր է Դաշնակցութեան շուրջ խմբուած երիտասարդութիւնը: Մեր մէջ բոլորս ալ միակամ ենք եւ անխախտ հաւատք ունինք մեր հետապնդած նպատակներու իրականացման վրայ. յստակ ու պայծառ է Դաշնակցութեան հետապնդած քաղաքական նպատակը: Յետին Դաշնակցականը առանց հակասութեան մէջ իյնալու կրնայ երկու խօսքով իրեն եղած որ եւ է հարցումին պատասխանել:— Ազատութիւն հայ ժողովուրդին— ահա այս երկու բառերուն մէջ կը խտանայ 45 տարուան Դաշնակցութիւնը, որ ուխտած է իր լաւագոյն զաւակները զոհել զայն ձեռք բերելու համար: Ան բազմաթիւ զոհեր տուած է եւ տակաւին պատրաստ է տալու պատեհ ժամուն: Այսօր այս ափերու վրայ կը տօնենք մեր շրջանի տասնամեակ տարեդարձը անկախ մեր կամքէն, բայց մենք Դաշնակցական շարքայիններս վճռական հաւատք ունինք թէ օր մը պիտի գայ այդ ազատութիւնը ինչպէս որ եկաւ 1918ին եւ դարձեալ մեր ազատութեան դրօշակը պիտի ծածանի դարաւոր Մասիսի գագաթին:

Գ. ՎՐԷԺ

ԳԵՐԱԶՕՐ ՈՒԺԸ

Ամէն տարի հոկտեմբերին, ոտքի վրայ են բոլոր Դաշնակցականները: Մեծ ու պզտիկ, ծեր ու երիտասարդ, մտաւորական կամ հասարակ Դաշնակցական անհատ, կը մտածեն այդ «Օր»ուան խորհուրդի մասին: «Դաշնակցութեան Օ՜ր»: Ի՞նչ «օր» սակայն: Օր հերոսներու, աղբիւր պայքարի եւ զոհողութեան, ամեհի պոռթկում գերմարդոց հոգիներու:

Այս «օր»ն է, որ ուժ կուտայ մեր մտածման ու դատողութեան, մեր համոզումներուն եւ գաղափարական տեսութեան: Ի՞նչպէս չոգեւորուիլ անոր խորհուրդին առջեւ, երբ նոյն օրուան ամբողջ պատմութիւնը կերտած են հայ ռազմիկները՝ կրակէ աչքերով եւ ուժեղ բռունցքներով, հայ գիւղացիները՝ քրտնաթոր ու պայծառ ճակատներով: Համրեցէք հերոսները Դաշնակցութեան.— Անոնք որոնք զէն ու զրահով ամբողջ տարիներ լեռները սլացան եւ կուրծք տուին թշնամի գնդակներուն, զարկին, ինկան, յաղթանակներ եւ գերագոյն պայքարներ ղեկավարեցին:

Եւ հիմա, երբ չկան մեր ռազմիկներու վառօդ հոտող խումբերը, անոնց կրակէ աչքերը եւ Արամազդեան հասակները, «Դաշնակցութեան Օր»ը մեզ հաղորդակից կը դարձնէ անոնց, բոլոր անոնց, որոնք զէնքով, գրչով, խօսքով եւ փառայեղ գործերով Դաշնակցութիւնը կազմաւորեցին եւ բարձրացուցին մինչեւ մեր օրերը:

Մեր «օր»ն է այսօր, օրը հայ ժողովուրդի ալեկոծ կեանքին:

X

Տարիներու պատմութիւն մը անցեր է մեր աչքերուն առջեւէն, եւ մենք հասած ենք որոշ կէտի մը: Սորված ենք պատմութեան այն էջերը, որ մեր ժողովուրդը նետած է հանդրուանէ հանդրուան:

Տեսանք պարտութիւններ եւ յաջողութիւններ, եւ այժմ կը դեգերինք «հայմաթլօս»: Ու ներկան դարձեալ կը ծանրանայ փոթորիկի մը անակնկալներով: Ի՞նչ պիտի ընենք մենք՝ որ զինուորագրուած ենք Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

— Հաւատաւոր եւ կարգապահ, ներշնչուած Դաշնակցութեան հերոսներուն շունչով, բոլորս համերաշխ ու միակամ, պիտի սպասենք դէպքերու «զարգացման»:

Դաշնակցութեան «Օր»ը ուխտի օր մըն է բոլորիս համար. մենք ոչ միայն պիտի զօրացնենք մեր ընկերական սէրն ու գուրգուրանքը իրարու հանդէպ, այլ եւ պիտի զօրացնենք մեր դիրքերը հանդէպ անոնց՝ որոնք գարշելի պայքարներով կը փորձեն քանդել Դաշնակցութիւնը: Զգուշահանինք, եւ մանաւանդ տեղի չտանք թշնամի յարձակումներուն: Հակահարուած բոլոր անոնց դէմ՝ որ կ'ուզեն վնասել մեզի, եւ յարձակում բոլոր այն շնագայլերուն վրայ, որոնք օգտուելով պատահական «վայրկեաններէն», դաւ ու պարսաւ կը սարքեն մեզի դէմ: Հաւատք, զոհողութիւն, ուժերու միացում, որպէսզի ապրի հայ ժողովուրդի գերհզօր ուժը — Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Թ. ՀԵՐՈՍԵԱՆ

բակոծել Տէսիէի շրջանը, Մակալայէն 50 մղոն դէպի հարաւ արեւելք, ահ ու սարսափի մատնելով բնիկները որոնք երբեք օդանաւ տեսած չեն:

Իտալացիները սաստկացած են նաեւ Օկատէնի շրջանին մէջ (հարաւ): Իտալական օդանաւեր ռմբակոծեցին Կորահէի անթելի կայանը, սպաննելով եւ վիրաւորելով աւելի քան 100 զինուորներ:

ՖՐԱՆՍԱ Կ'ԸՆԴԴԻՄԱՆԱՅ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՒ

Նախարարական Խորհուրդին որոշումները

Պատմական նշանակութիւն ունէր նախարարական խորհուրդին ուրբաթ օրուան նիստը: Ժողովը միաձայնութեամբ վաւերացուց դահլիճին քաղաքականութիւնը, մերժելով այնպիսի պատժական տնօրինութիւններ որոնք կրնան պատերազմի առաջնորդել: Կը նախագահէր հանրապետութեան նախագահը: Պ. Լավալ մանրամասնօրէն պարզեց քաղաքական կացութիւնը եւ իր քաղաքականութիւնը երկու կարեւոր հարցերու մասին.— Պատասխան՝ Անգլիոյ առաջարկած գործակցութեան, Միջերկրականի մէջ եւ պատժական տնօրինութիւններ: Ժողովին որոշումները գաղտնի կը պահուին, եւ պաշտօնական դեկոյցը կը գոհանայ ծանուցանելով թէ նախարարական խորհուրդը հաւանութիւն յայտնեց Պ. Լավալի վարած քաղաքականութեան: Իրազեկներու քաղած տեղեկութեանց համաձայն, նախարարական խորհուրդը որոշած է Ազգերու Դաշնակցութեան ուժ տալ միայն տնտեսական եւ սեղմնաւորական տնօրինութեանց սահմանին մէջ, ինչ որ պատերազմի պատճառ չի համարուիր Մուսոլինիի կողմէ: Ուրիշ խօսքով, Ֆրանսա բոլորովին կ'ընդդիմանայ որ եւ է զինուորական գործողութեան: Գալով Անգլիոյ տրուելիք պատասխանին, որ արդէն յանձնուած է, կը հաւաստեն թէ Ֆրանսա պիտի օգնէ Մեծն Բրիտանիոյ, եթէ յարձակում կատարուի առանց տեղի տրուելու, եւ կատարեալ համերաշխութեամբ պիտի շարժի ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային գործակցութեան համար, պայմանաւ որ նախապէս խորհրդակցութիւն կատարուի եւ այս պարագան նախընթաց մը կազմէ յառաջիկային, եթէ նմանօրինակ պարագաներ պատահին Եւրոպայի մէջ: Ուրիշ խօսքով, Ֆրանսա պիտի օգնէ Անգլիոյ, ներկայ տագնապին մէջ, եթէ Անգլիան ալ խոստանայ օգնել իրեն, նոյը մնացած ատեն:

Ժողովէն վերջը, Պ. Լավալ ջերմ կոչ մը ուղղեց ազգային միութեան համար եւ անմիջապէս Ժընեւ գնաց, ուր երէկ Ա. Դ. Խորհուրդը իր եզրակացութիւնները պիտի հաղորդէր պատժական տնօրինութեանց մասին:

Իտալիա ի՞նչ առաջարկած է Անգլիոյ

Մինչ արիւնը կը հոսի, դիւանագէտներն ալ անընդհատ կը գործեն:

Այսպէս, Լոնտոնի իտալական դեսպանը չորունակ հրահանգներ կը ստանայ եւ բանակցութիւններ կը վարէ անգլ. կառավարութեան հետ: Հակառակ տիրող խիստ գաղտնապահութեան, կը հաւաստեն թէ Մուսոլինի շատ կարեւոր առաջարկ մը ներկայացուցած է, թշնամութիւնները դադրեցնելու եւ վէճը խաղաղութեամբ կարգադրելու համար: Զրոյցի մը համաձայն, Մուսոլինի առաջարկած է,— 1. Ջեղեալ համարել Միջերկրականի մէջ անգլ. կառավարութեան ձեռք առած զինուորական եւ նաւային միջոցները, կացութիւնը մեղմացնելու համար.— 2. Բանակցիլ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ, հաբէշական վէճը լուծելու համար, նկատի առնելով Իտալիոյ օրինաւոր շահերը: Անգլիոյ մէջ վերապահութիւն կը տիրէ այս առաջարկներու մասին, իսկ մամուլը դրեթէ միաձայնութեամբ կը դատապարտէ Իտալիան, ամբաստանելով իբրեւ նախայարձակ:

Անգլիա Իրաքի կը ձգէ երկաթուղիները

Պաղտատէն պաշտօնապէս կը հաղորդեն թէ սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացած է Իրաքի եւ Անգլիոյ կառավարութեանց միջեւ, երկաթուղիներու սեփականութիւնը Իրաքի ձգելու համար հետեւեալ պայմաններով.— 1. Իրաքի կառավարութիւնը 400,000 անգլ. ոսկի պիտի վճարէ Մեծն Բրիտանիոյ.—2. Սահմանափակ թիւով անգլիացի մասնագէտներ պիտի պահուին սահմանափակ ժամանակի մը համար, եթէ անհրաժեշտ համարուի.— 3. Իրաքի կառավարութիւնը պիտի ստանձնէ փոխանցումէն յառաջ գալիք բոլոր պատասխանատուութիւնները:

Հեռագիրը կ'ըսէ թէ երկաթուղիները պիտի կառավարուին վարչական խորհուրդի մը կողմէ, որուն անդամները մեծ մասով Իրաքցիներ պիտի ըլլան: Համաձայնութիւնը Իրաքի խորհրդարանին պիտի ներկայացուի շուտով: Այս կարգադրութեամբ կը վերջանայ վէճ մը որ կը քաշքշուէր տարիներէ ի վեր: Իրաքի մամուլը երկար ատենէ ի վեր կը պնդէր թէ Մեծն Բրիտանիան պէտք է ձրիաբար յանձնէ երկաթուղիները իբրեւ նուէր: Այս երկաթուղիները շինուեցան անգլիական բանակին կողմէ, մեծ պատերազմի ընթացքին եւ զինադադարէն քանի մը տարի վերջը: Անկէ ի վեր մեծ բարւոքումներ կատարուած են, յարմարցնելու համար առեւտրական պահանջներու: Դժուար է հաշուել սկզբնական ծախքը, բայց 12 միլիոն անգլ. ոսկիէն պակաս չէ:

Պուլկարական դաւադրութիւնը

Սօֆիայէն կը հեռագրեն թէ քննութիւնները յառաջ կը տարուին մեծ խստութեամբ, երեւան հանելու համար վերջին դաւադրութեան բոլոր մանրամասնութիւնները: Առջի օր Պուրկազի մէջ ձերբակալուեցաւ նախկին վարչապետ գնդ. Քիմոն Կէորկիեւ, որուն դահլիճին մէջ կը գտնուէր բուն ամբաստանեալը, գնդ. Տամիան Վելչեւ, 1934 մայիս 19ի պետական հարուածէն վերջը: Պաշտօնանկ եղան Սլիվնիցայի պահակազօրքին հրամանատարը եւ երեք հարիւրապետներ, որոնք կ'ամբաստանուին թէ դիւրացուցած են գնդ. Վելչեւի փախուստի ձեռնարկը: Սօֆիայի պահակազօրքէն պաշտօնանկ եղան երեք հազարապետներ եւ ութ հարիւրապետներ:

Կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ դաւադրութիւնը խեղդուած է սաղմին մէջ: Սակայն մահապարտ աւազակապետ Ուզունով, որ ամէնէն վճռական դերը պիտի կատարէր, չէ ձերբակալուած տակաւին: Կը կարծուի թէ լեռներն ապաստանած է: Լուրի մը համաձայն, դաւադրութիւնը կը ձգտէր միացնել հարաւի սլաւական բոլոր պետութիւնները, մէջն ըլլալով Պուլկարիան, եւ կազմել սլաւական մեծ թագաւորութիւն մը կամ հանրապետութիւն մը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ՓՈԹՈՐԻԿ ՄԸ ծագեցաւ Լիոնի շրջանին մէջ, հոկտ. 3ի գիշերը, շարունակուելով մինչեւ յաջորդ օրը: Ցետոյ հեղեղման անձրեւ մը տեղաց քաղաքին եւ շրջանին վրայ, խափանելով ոչ միայն հաղորդակցութիւնները, այլեւ ամէն երթեւեկ եւ բազմաթիւ վնասներ պատճառելով: Բոլոր մառանները եւ գետնայարկերը ողողուեցան եւ ականներ պայթեցան, մանաւանդ Ռօն գետին ձախ ափին վրայ եւ Վիլէօրպանի մէջ: Տեղ—տեղ հրդեհներ ալ ծագեցան, ելեկտրական գիծերու խանգարման հետեւանքով: Բազմաթիւ ծառեր արմատախիլ եղան, կարգ մը տուներ փլան, կին մը մեռաւ փլատակներուն տակ:

ՑԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ ԵՂԱՒ Սուրիոյ նախկին մարզպան Պ. Ժուվնէլ: Երբ կ'աւցնէր Շան դ'Էլիզէի մէկ պողոտայէն, յանկարծ գետին ինկաւ: Ոստիկաններ փութացին հիւանդանոց փոխադրել, բայց արդէն մեռած էր: Հանգուցեալը ծնած էր 1876ին եւ շատ կարեւոր պաշտօններ վարած: Վերջին անգամ Հռոմի դեսպան էր:

ԲԱՆՏԷՆ ՓԱԽԱՒ Ժոսէ Փէլիսիէ, որ ամբաստանուած էր իբրեւ խարդախ սեղանաւոր եւ գործակից Սթավիսքիի: Փախուստը կատարուեցաւ շատ վարպետ խաղով մը, երբ կինը այցելութեան գացած էր: Ձերբակալուեցան թէ կինը եւ թէ բանտապահը: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ Փէլիսիէ չունէր Սպանիա անցած է, ոչնչացնելու համար շատ կարեւոր փաստաթուղթեր՝ Սթավիսքիի գործի մասին:

ՓԱՐԻԶ — ՊՈԼԻՍ ՕԴԱՆԱՒԸ, որ Պոլսէն պիտի վերադառնար հոկտեմբեր 4ի արշալոյսին, վար դրուած է թրքական իշխանութեանց կողմէ: Պատճառը չէ հասկցուած:

ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ժամը սկսաւ երէկ, շաբաթ, կէս գիշերէն վերջը: Ծշդեցի՞ք ձեր ժամացոյցը (մէկ ժամ ետ):

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՆԱՒԵՐՈՒՆ յանձնարարուեցաւ բեռ չառնել Իտալիոյ համար: Ծայր. Արեւելքէն վերադարձող յունական նաւերը պիտի անցնին ոչ թէ Սուէզի ջրանցքէն, այլ Բարեյուսոյ հրուանդանէն: Կ'ըսուի թէ մասնակի զօրաշարժ հրատարակուած է Յունաստանի մէջ:— Անգլիոյ թագաւորը ճաշի հրաւիրեց Յունաստանի գահընկէց արքան, Եօրկիոս:

ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ԿՂԶԻՆԵՐՈՒՆ մէջ արգահարուած թնդանօթներ կը զետեղեն, ինչպէս եւ օդանաւային եւ անթել հեռագրի կայան մը կը շինեն Իտալացիները: Կ'ըսուի թէ Սեւ ծովու մէջ երեթեւեկող իտալական շոգենաւերն ալ յարմար դիրքեր շինած են, ի հարկին թնդանօթ զետեղելու համար:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme. PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 8 Octobre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2929

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ԱՏՈՎԱՆ.
ԱՀԱՒՈՐ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԷ ՄԸ ՅԵՏՈՅ

ԱՅԺՄ ԿԸ ՔԱԼԵՆ ՀԱԲԷՇԻՍՏԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ՎՐԱՅ

ՍԵՒ ՇԱՊԻԿԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՅԱՌԱՋԽԱՂԱՑՈՒՄԸ ՉՈՐՍ ԹԵՒԵՐՈՎ

Եթովպիոյ կայսրը հրամայեց ընդհանուր յարձակողական ձեռնարկել

ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ ԶԲԱՂԱԾ ԵՆ «ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ» ՃՇԴԵԼՈՎ

Իտալական բանակը Ատովա մտաւ կիրակի առտու ժամը 10.30ին: Շարաթ օրուընէ անխուսափելի կը համարուէր քաղաքին անկումը, նկատի առնելով իտալական բանակին անբաղդատելի գերազանցութիւնը: Իտալիոյ Մամուլի եւ Քարոզչութեան Նախարարութիւնը (Նոր հաստատութիւն մը) հետեւեալ կարճ գեկոյցը հրատարակեց այս յաղթանակի մասին,— կիրակի, 6 հոկտեմբեր, առտուան ժամը 8ին.—

« Այս առտու արշալոյսին մայր հայրենիքի երկրորդ զօրաբանակին զին-ուորները վերսկսան իրենց յառաջխաղացութիւնը եւ Ատովա մտան ժամը 10.30ին: Երեւելիները, կղերը եւ բնակիչներուն մէկ մասը սպարապետու-թեան ներկայանալով, հպատակութիւն յայտնեցին: Թշնամին յարձակում փորձեց Տօլրա Սէննայէն, բայց ետ մղուեցաւ: Զանազան զօրաբանակներու միջեւ միութեան կապը հաստատուած է արդէն նոր գիծերուն վրայ»:

Եւրոպական թղթակիցներու հեռագիրները կ'ըսեն թէ եօթը հազար Հա-պէշներ կռուեցան յուսահատական քաջութեամբ, կասեցնելու համար յառաջ-խաղացութիւնը, բայց իրենց դիմադրութիւնը անզօր էր արդի ռազմագիտու-թեան բազմազան եւ ահաւոր զէնքերուն առջեւ: Կրակ երկինքէն, կրակ լեռնե-րէն, ծանր թնդանօթներով, հրասայլ, սուին, հեծելազօրք,— բոլորը շարժման մէջ դրուած էին: Կ'ըսուի թէ Հապէշները երկու հազար հոգի կորսնցուցած են ռազմադաշտին վրայ: Ծանր եղած են նաեւ Իտալացիներու կորուստները, թէեւ գրաքննութիւնը թոյլ չի տար մանրամասնութիւններ հրատարակել:

Ամբողջ գիշերը քաղաքին շուրջը կռուելէ յետոյ, ընդհանուր ճակատա-մարտն սկսաւ առտուան մթնշաղին մէջ, մինչ իտալացի հետազօտիչները յա-ռաջ կը խաղային գնդացիրներով սպառազինուած օթօներու պաշտպանութեան տակ: Միեւնոյն ատեն հետազօտիչ օդանաւեր կը հաղորդէին թէ հապէշական գլխաւոր ուժը կը նահանջէ, իսկ Տանաքիլի ռազմիկները կատաղօրէն կը կռ-ուէին, յառաջխաղացութիւնը կասեցնելու համար: Զրահապատ օթօները կրակ կը տեղային հապէշական վերջին զօրամասերուն վրայ, ահռելի ջարդ մը յա-ռաջ բերելով: Կ'ըսուի թէ Իտալացիները քանի մը հարիւր հոգի գերի բռ-նած են:

Իտալական բանակը այժմ Ատիս - Ապէպայի վրայ կը քալէ չորս թեւերով: Ատովայի ճակատէն զատ, իտալական երկրորդ յառաջխաղացութիւն մը սկսած է հիւսիսէն, երրորդ մը՝ Վալ - Վալէն (արեւելք) եւ չորրորդ մը՝ Տոլոյէն (հարաւ):

Երբ յաղթական բանակը գրաւեց Ատովան, իտալական հիւպատոսարանը բոլորովին պարապ էր: Կը կարծուի թէ հիւպատոսը եւ օգնականը բռնուած են իբրեւ պատանդ:

Ատովայի գրաւումը մեծ նշանակութիւն չունի ռազմագիտական տեսակէ-տով, բայց ամենամեծ արժէք կը ներկայացնէ իբրեւ վրէժը 1896ի պարտու-թեան, երբ 16,000 Իտալացիներ ջարդուեցան:

Հեռագրի մը համաձայն, Ատովայի քաղաքապետը իտալական հրամա-նատարին ներկայանալով, անոր մատուցած է աւանդական կաթը, մեղրը, հա-ցը եւ պտուղը, ի նշան մեծարանքի եւ հպատակութեան:

Ատովայի գրաւումէն անմիջապէս վերջը, իտալական օդանաւեր ռմբակո-ծեցին Սաքօթան, որ կարեւոր քաղաք մըն է, 125 մղոն դէպի հարաւ, Ատովան մայրաքաղաքին կապող երկու ճամբաներէն մէկուն վրայ: Միեւնոյն ատեն օդանաւային ուժգին յարձակում մը տեղի ունեցաւ Օկատէնի նահանգին վը-րայ: Իտալական օդանաւերը 317 ռումբ նետեցին քաղաքին վրայ, սպաննելով հինգ քաղաքացիներ եւ վիրաւորելով ուրիշ 15 հոգի: Հապէշական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ զոհերուն մէջ կիներ եւ մանուկներ ալ կան:

Հարաւային ճակատին վրայ, Իտալացիները գրաւեցին Տօլօ քաղաքը, որ ռազմագիտական կարեւոր դիրք մըն է իտալական Սոմալիի սահմանին վրայ: Տօլօ կը գտնուի երեք ջրուղիներու միացման կէտին վրայ: Իտալացիները կ'ու-զեն օգտուիլ այս ճամբէն, դէպի Ատիս - Ապէպա յառաջանալու համար: Մայ-րաքաղաքէն ռազմամթերք փոխադրուեցաւ, պաշտպանելու համար Հարրա-րը, որ երկրորդ կարեւոր քաղաքն է Ատիս - Ապէպայէն վերջ: Ռաս Սէյում, Ատովայի ճակատին հրամանատարը, կը հեռագրէ թէ Իտալացիները գրաւած են նաեւ Վայէթա, Սէնկուէյա եւ Պէթի Հավարիաթ քաղաքները:

Ֆրանսական զինուորներու եւ Սենեկալցիներու ջոկատ մը ղրկուեցաւ պաշտպանելու համար Ճիպութիի երկաթուղին, որ ֆրանսական սեփականու-թիւն է:

Ի՞նչպէս մղուեցաւ Ատովայի ճակատամարտը

«Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ իտալական ռազմաճակատէն. —

Հապէշները յուսահատական դիմադրութիւն մը փորձեցին եւ շարժման մէջ դրին իրենց բոլոր ուժերը, բայց ամէն կողմէ ետ մղուեցան եւ հարկադրուե-ցան դէպի շրջակայ բլուրները փախչիլ: Այս գիշեր (կիրակի) կը հետապն-դուէին ամէնէն սրընթաց հրասայլերով եւ հեծելազօրքով, որոնց հաւէն հե-տեւակազօրքը յառաջ կը խաղար, պաշտպանողական զօրաւոր դիրք մը բռնելու համար: Ատովայի գրաւումէն անմիջապէս վերջը, բնիկ ցեղապետները հրա-մանատարին ներկայանալով հպատակութիւն յայտնեցին: Շրջակայ վայրե-րէն ալ ցեղապետներ Ատովա կը փութան, հպատակութիւն յայտնելու համար: Քաղաքին բնակչութիւնը ուժասպառ վիճակ մը ունէր, սնունդի պակասէն: Բոլորն ալ անհամբերութեամբ թափեցան Իտալացիներու բերած ուտելիքնե-րուն վրայ: Անկէ կ'ենթադրուի թէ Հապէշները մեծ նեղութիւն կը կրեն պա-րէնաւորման համար:

Իտալական թնդանօթները սկսան գոռալ երբ արշալոյսը ծագեցաւ: Անոնք դիրքեր գրաւած էին գիշերանց, գերմարդկային ճիգերով, անանցանելի ճամ-բաներու եւ հովիտներու մէջ, ուր հեղեղներ կը հոսէին:

Մինչեւ կէս մէջքը մերկ, արիւն քրտինքի մէջ...

Աւելի քան հազար բանուորներ, մինչեւ մէջքերը մերկ եւ արիւն քրտինքի մէջ թաղուած, երեսները ցեխով ծածկուած՝ դեւերու պէս կ'աշխատէին, որ-պէսզի ճամբան հարթեն թնդանօթներու համար: Թնդանօթի կրակը խոր ազ-դեցութիւն գործեց Հապէշներուն վրայ, որոնք կատաղօրէն պատասխանեցին դաշտային թնդանօթներով: Մէկ ժամուան ռմբակոծութեան պատրաստութե-նէն յետոյ: Իտալական հետեւակազօրքը սկսաւ յառաջ խաղալ, աջակցու-թեամբ օդանաւային ռմբակոծութեան: Տասնեակ կէտերու վրայ զինուորներ դուրս կը խուժէին ամեհի կիրճերէ որոնք այնքան դժուարութեամբ գրաւած էին երէկ, եւ դէպի դաշտը կը խոյանային: Հրացանի եւ գնդացիրի բուռն կրակ մը կը տեղար, բայց անոնք յառաջ կը խաղային անդթօրէն: Քայլ առ քայլ յառաջացան Իտալացիները եւ Հապէշները սկսան նահանջել: Յետոյ իտալական բանակը վճռական յարձակողականի մը ձեռնարկեց բազմաթիւ սրընթաց հրա-սայլերով, որոնց իւրաքանչիւրը ունէր 2 գնդացիր: Անոնք արշաւեցին զարմա-նալի արագութեամբ, միջանկեալ տարածութեան վրայ, անընդհատ կրակելով եւ հապէշական գիծերէն ներս մտան: Դիմադրութեան կարճ փորձէ մը վերջ Հապէշները փախան: Ասիկա տեսակ մը ազդանշան եղաւ եւ իտալական հե-ծելազօրքը յանկարծ երեւաց կողմնակի սուրալով, հարեւան կիրճերէն եւ հետզհետէ աւելցնելով արագութիւնը, խոյացաւ նահանջող Հապէշներուն վը-րայ որոնք խուճապի մատնուեցան: Քանի մը վայրկեան վերջը ամբողջ հապէ-շական ուժը ցիր ու ցան կը հոսէր դէպի բլուրները եւ զինուորները գետին կը նետէին իրենց հրացանները: Կարճ դադարէ մը վերջը, իտալական հետեւա-կազօրքը սկսաւ յառաջանալ դէպի բլուրները, ուր ամուր դիրքեր գրաւեց գի-շերը: Այժմ զբաղած են նոր դիրքերը ամրացնելու եւ ճամբաներ շինելու դէպի Ատովա, որ պիտի կազմէ խարիսխը իրենց յաջորդ յառաջխաղացութեան: Հա-զարաւոր բեռնակառքեր կը հասնին Ատովա, անցնելով լեռնային նեղ կիրճե-րէն, ուտեստ եւ ռազմանիւթ փոխադրելով:

Ատովայի եւ շրջականներու գրաւումով, Իտալացիները կը տիրապետեն ամենաբարձր կատարներուն այն լեռնաշղթային որ կը փակէ կեդրոնական Հա-պէշիստանի ճամբան:

Ցնծութիւն եւ խանդավառութիւն Իտալիոյ մէջ

Ատովայի յաղթանակը աննկարագրելի ուրախութիւն պատճառեց ամբողջ Իտալիոյ մէջ: Անհամար բազմութիւն մը թափած էր փողոցները, մանաւանդ Հռոմի մէջ: Իրարու բոլորովին անծանօթ մարդիկ, այրեր եւ կիներ իրարու ձեռք կը սեղմէին, կը համբուրուէին եւ կը պարէին հրապարակներուն վրայ: Խումբ մը նաւաղներ սկսան պարել իրենց հանդիպած աղջիկներուն հետ, մինչ ջահազնացութեան թափօրներ կ'անցրնէին փողոցներէն, հետեւեալ վերտառու-թիւններով.

— « Մեր վրէժը լուծեցինք» .— « Տուչէ, Ատովա, Իտալիա» .— «Ուրիշ փառաւոր էջ մը Իտալիոյ պատմութեան մէջ»:

Երբ առաջին լուրը երեւաց շարժանկարին վրայ, բոլոր սենեակները պար-պուեցան: Ջահական թափօր մը գնաց Հռոմի գլխաւոր պողոտան, բայց լուր տրուեցաւ թէ Մուսոլինի չուզեր խօսիլ այդ գիշեր: «Առաջնորդ»ը ինք անձամբ թագաւորին հաղորդեց յաղթանակին լուրը, եւ շնորհաւորական հեռագիր մը ուղղեց սպարապետ Զօր. Տէ Պոնոյի:

Պաշտօնական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Ատովայի անկումէն քիչ յետոյ Հապէշները կատաղի յարձակողականի մը ձեռնարկեցին, զայն ետ առնելու համար, բայց չյաջողեցան: Հռոմի մէջ բացէ ի բաց կը յայտարարեն թէ «Ա-տովան իտալական է յաւիտենապէս »:

Կռիւներու միջոցին մեծ քաջութիւն ցոյց տուած է կոմս Չիանօ, Մուսոլի-նիի փեսան, որուն օդանաւը ծակ ծակ եղած էր հապէշական գնդակներէն:

Կ'ըսուի թէ Մուսոլինի որոշած է վերահաստատել Թիկրէի նախկին թագա-ւորութիւնը, որ ջնջուած էր Մենելիք թագաւորին կողմէ եւ որ հիւսիսային մասն է բուն Հապէշիստանը կազմող երեք նահանգներուն: Ուրիշ լուրի մը համաձայն, Իտալիա նոր առաջարկ մը պիտի ներկայացնէ, պահանջելով Ե-թովպիոյ հոգատարութիւնը:

Մ. Նահանգները արգիլեցին ռազմանիւթ արտածել

Պաշտօնապէս ընդունելով որ պատերազմական վիճակ կը տիրէ Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ միջեւ, նախագահ Ռուզվէլթ հրամանագիր մը ստորագրեց, որով կ'արգիլէ զէնք եւ ռազմանիւթ ծախել այդ երկու երկիրներուն համար: Միւս կողմէ կ'ազդարարուի թէ այն քաղաքացիները որ իտալական նաւերով կը ճամբորդեն, պէտք է իրենք ստանձնեն ապահովութեան պատասխանատուու-թիւնը:

ՀՐԵՂԷՆ ԽԱԶԸ ժողով մը սարքած էր, կիրակի օր, Օճի - սու - Պուայի մէջ, որուն քաղաքականութիւնը համայնավարներուն ձեռքն է: Այս առ-թիւ կռիւ մը ծագելով, 19 հոգի վիրաւորուեցան: Հրեղէն Խաչի վիրաւորներէն մէկուն վիճակը յուսահատական կը համարուի:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԴԻՊՔԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Հետեւելով կանխորոշ ծրագրի մը, իտալական բանակը իր յարձակման առաջին թափով Ատովայի վրայ, եւ յաջողեցաւ գրաւել զայն պատերազմի առաջին կէտէն յետոյ: Շաբաթ օրէն իսկ անխուսափելի էր այս եղելը, քանի որ իտալական բանակը օժտուած է արդիական սպառազինութեան բոլոր առաւելու-թիւններով: Բազմաթիւ օդանաւեր, հրասայլեր, լեռնային թնդանօթներ եւ ամէն կատարելագործութիւններ ակներեւ գերազանցութիւն մը կուտան իտալական բանակին, որ միեւնոյն ատեն բռնկած է վրէժխնդրութեամբ: Ատովայի գրաւումով, 1896ի 16,000 զոհերուն վրէժն է որ կը լուծուի, շանթահարիչ արագութեամբ:

Բոլոր գեկոյցները կը հաստատեն թէ հապէշական բանակը առաջին օրէն իսկ խուսափած է ճակատ ճակատի կռիւներէն, նախ՝ պատրաստ չըլլալով, երկ-րորդ՝ թշնամին հեռացնելու եւ ներս քաշելու ու զարնելու համար: Ատովան պաշտպանուած էր իր շրջակայ դիրքերով, բայց բանակին գլխաւոր մասը կը գտնուի աւելի ներսը: Բայց եւ այնպէս, բերդապահ զօրքը կռուած է կատաղօրէն, մինչեւ անգամ դէմ դիմաց շողացնելով սրազէնը որուն գործածութեան մէջ այնքան վարպետ են: Աւելի երկար դիմադրութիւն մը պիտի յանգէր պարտութեան կամ գերեվարութեան:

Մնաց որ, ինչպէս բոլոր տկար ժողովուրդները, Հապէշներն ալ դեռ այն յոյսն ունին թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի միջամտէ: Կարելի է որ կը կրկնուի, քիչ մը աւելի «մխիթարական» պայմաններու տակ...

Ա. Դ. խորհուրդին կողմէ շաբաթ օր կազմուած նոր յանձնախումբը անմի-ջապէս գործի ձեռնարկելով, ներկայացուց իր տեղեկագիրը, որ կը ճշդէ Ի-տալիոյ պատասխանատուութիւնը: Այժմ խորհուրդին կը մնայ գտնել բանա-ձեւը, գործածելով «նախայարձակ» բառը, որ նախատեսուած չէ Ա. Դ. ուխ-տին մէջ, եւ սահմանելով պատժական տնօրինութիւններ:

Շատ յոյս չկայ որ կատարեալ համաձայնութիւն գոյանայ այս վերջին հարցի մասին: Ֆրանսա, որուն ամէնէն կարեւոր դերը կ'իյնայ, միշտ կը վա-րանի, շատ շատ համակերպելով տնտեսական տնօրինութեանց: Հարցը այն է որ եթէ նոյնիսկ միաձայն որոշում տրուի Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին կողմէ (այսօր), վճիռը չի կրնար պարտաւորիչ համարուիլ: Ամէն պետութիւն ազատ է իր ուզածին պէս շարժելու:

Տնտեսական - ելմտական տնօրինութեանց գլխաւոր նպատակները պիտի ըլլան,— Որ եւ է վարկ չբանալ Իտալիոյ եւ Իտալացիներու, գնում չկա-տարել եւն.: Հաշիւ եղած է որ Իտալիոյ ապրանքներուն 60 առ հարիւրը կը սպառէն Ազգերու Դաշնակցութեան անդամները,— Անգլիա՝ 11 առ հարիւր, Ֆրանսա՝ 8 առ հարիւր եւն.: Բայց մասնագէտներ կը բացատրեն թէ նոյնիսկ այդ կաշկանդումները չպիտի կրնան անմիջական վնաս պատճառել Իտալիոյ: Երկիր խնդիր, եթէ պատերազմը երկար տեւէ: Արդ, Իտալիա ամէն միջոց ձեռք առած է, որպէսզի վճռական եւ ջախջախիչ յաղթանակի մը առջեւ դնէ Ազգա-յինքը, կարելի եղածին չափ կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ: Ատոր համար է որ, իր բանակները յառաջ կը խաղան չորս թեւերով, մինչ անդին նաւ կը խօսին եւ բանաձեւ կը մշակեն...

Մուսոլինիի նոր յայտարարութիւնները

« Փարի - Սուար»ի Հռոմի թղթակիցը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մուսոլինիի հետ, որ հաղորդելով Ատովայի գրաւումը, յայտարարեց.

— « Մեր զինուորները ամէն գովեստէ վեր են իրենց թափով, տոկունու-թեամբ եւ բարոյական կորովի բարձրացումով: Մենք կը յառաջանանք անհրա-ժեշտ զգուշութեամբ: Հապէշը արդարեւ լաւ զինուոր է, թէեւ չի կրնար կռ-ուիլ իբրեւ առանձին արձակաղէն, ինչպէս Արաբը: Այս վերջինը իր ուղտին ետեւը կ'ապաստանի եւ կրակ կը տեղայ թշնամի զօրամասի մը վրայ, եթէ նոյնիսկ բոլորովին մինակ է: Հապէշը կը կռուի քաջաբար, բայց խմբովին:

«Մեր թափանցումը կը զարգանայ համաձայն մեր նախատեսութեանց: Բնակչութիւնը կ'ընդունի մեզ եւ կը նախընտրէ Իտալիոյ բարեացակամ կառավարութիւնը հարստահարիչ «Ռաս»երէն (ցեղապետ կամ իշխան) որոնք տարիներէ ի վեր թալանած են զինքը: Գալով դիւանագիտական ճակատին, խօսակցութեան մէջ եմ Անգլիոյ հետ: Անձնական նամակ մը գրեցի մեր դես-պանին, որպէսզի հաղորդէ Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան: Մասնաւո-րապէս բարեկամական էր նամակիս ոգին: Երկու ազգերուն միջեւ վէճ մը ենթադրաբար անըմբռնելի է: Մենք չենք ուզեր ոչ մօտէն, ոչ հեռուէն, ոչ ուղղակի, ոչ ալ անուղղակի վնասել բրիտանական շահերուն: Մեր գաղթարար գործունէութիւնը արեւելեան Ափրիկէի մէջ չի վնասեր բրիտանական որ եւ է երկրամասի ոչ բարօրութեան, ոչ հաղորդակցութեանց, ոչ ալ ապահովու-թեան: Ես ամէն վայրկեան պատրաստ եմ ապացուցանել մեր խաղաղասի-րական եւ նոյնիսկ սիրալիր տրամադրութիւնները եւ անվիճելի երաշխիքներ տալ: Առաջին առթիւ պէտք է թեթեւցնել այն ճզմումը որ կը ճնշէ Միջերկրա-կանի մէջ, իբրեւ հետեւանք բրիտանական տորմիղի մեծ մասին ներկայու-թեան: Եթէ, իբրեւ փոխանակութիւն այդ նաւային զօրաշարժի թեթեւացման, Մեծն Բրիտանիա կը պահանջէ որ գեղչենք Լիբիոյ մեր զօրքը, թերեւս համա-ձայնութեան գետին մը գտնուի»:

Այս հաշտարար խօսքերէն վերջը, Մուսոլինի շեշտեց թէ Անգլիոյ մէջ տա-կաւին չեն ըմբռներ որ Իտալացին նոր ազգ մըն է, թէ փաշականութիւնը ման-կութենէն մինչեւ հասուն տարիքը հայրենիքի գաղափարով մեծցուցած է ա-ղան, թէ 44 միլիոն ժողովուրդ հարկադրուած է ապրիլ 100,000 քառ. քիլոմեթ տարածութեամբ մշակուած հողի վրայ, ինչ որ Ֆրանսայի մէկ վեցերորդ մա-սը կը կազմէ, թէ արեւելեան Ափրիկէի իրենց զինուորները յօժարակամ իրենց հրացանը բահի պիտի փոխեն, իր մէկ ազդանշանին վրայ եւն.:

ԱԹԱԹԻՒՐՔ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԳԵՂՈՒՀԻՆ.— Եւրոպացի միջնորդ մը Թուրքիա գացած էր, Պրիւսէլ տանելու համար գեղեցկութեան թագուհին, Բէքիյէ Աճիմէտ, բայց աղջկան զինուորացի նշանածը, Սէլիմ, ընկլուզի երթալով բողոքեց Աթաթիւրքի: Այս վերջինը իր անձնական ինքնաշարժը ղրկեց դիւղ, ձերբակալել տուաւ աղջիկը եւ փոխադրեց ընկլուզի: Յետոյ բացատրելով Թրքուհիներու պարտականութիւնը, հրամայեց որ յաջորդ օրն իսկ ամուսնա-նայ Սէլիմի հետ: Այլեւս բարիկութիւնը իջած ըլլալով, այս առթիւ 3500 տոլար նուիրեց, իբրեւ հարսանեկան օժիտ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԱԲԷՇԻՍՏԱՆԻ ՆԵՐՔԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

Ափրիկէի հիւսիսային արեւելեան հողամասին վրայ երեք հազար տարիներէ ի վեր գոյութիւն ունի անկախ կայսրութիւն մը, որուն Եւրոպացիք Հաբէշիստան անունը կուտան, մինչդեռ Հաբէշները Եթովպիա կը կոչեն:

Դարերու ընթացքին մէջ, մինչ գրեթէ բոլոր ազգերը յառաջդիմութեան հսկայական քայլեր առին, Եթովպիա մնաց զարգացման այնպիսի աստիճանի մը վրայ, որ կը յիշեցնէ միջնադարեան քաղաքակրթութիւն մը, նահապետական իր ինքնուրոյն դրոշմով: Շատեր կը կարծեն թէ հաբէշական կայսրութիւնը կը ներկայացնէ կազմակերպուած պետութիւն մը, օժտըւած կեդրոնական զօրաւոր իշխանութեամբ, եւ միացեալ ու արդար վարչաձեւով մը: Սխալ է այդ կարծիքը: Եթովպական կայսրութեան սահմաններուն մէջ գոյութիւն ունին քանէ աւելի զանազան ցեղեր, որոնք 16 տեսակ լեզուներ կը խօսին, երեք տարբեր կրօնքներու կը դաւանին և ամենահին ժամանակներէ ի վեր իրենց ունակութիւն ըրած են իրարու վրայ յարձակիլ, իրար կողոպտել եւ ըսպաննել:

Հիմնովին իրարմէ տարբեր այդ ցեղերը բնակութիւն հաստատած են ընդարձակ երկրի մը վրայ, որ Ֆրանսայի գրեթէ կրկինն է, եւ առանց որոշ սահմաններ ունենալու, կը տարածուի հազարաւոր քիլոմեթր հողամասերու վրայ: Եթովպիա կը բաղկանայ տասնեակ մը նահանգներէ կամ տարբեր իշխանապետութիւններէ, որոնք անձրեւաբեր եղանակին ամիսներով իրարմէ անջատուած են անանցանելի գետերով ու ճահիճներով: Երկրին մէջ տիրող տարրը Հաբէշներն են, որոնք ամբողջ կայսրութեան մէկ քառորդը կը կազմեն, մօտաւորապէս 14 միլիոն բնակիչներով, իսկ միւս ցեղերը անոնց ենթակայ են: Բուն Հաբէշները քրիստոնեայ են եւ կը կազմեն աւատապետական առանձնաշնորհեալ դասակարգ մը, որուն համար կ'աշխատին ու կը տքնին միւս ցեղախումբերը, մէկ մասը մահմետական, միւս մասը կռապաշտ:

Հաբէշական կայսրութիւնը իր ներքին կազմակերպութեան տեսակէտով կենդանի ժամանակավրէպ մը կը կազմէ քանիերորդ դարուն: Որքան որ կեդրոնական իշխանութիւնը անուանապէս կը գտնուի Արքայից Արքային ձեռքը, իրականութեան մէջ տակաւին այսօր կը տիրէ միջնադարեան աւատապետական ճշմարիտ դըրութիւն մը: Թէեւ ներկայ կայսրը անկեղծօրէն կը փափաքի զարգացնել իր երկիրը եւ բարձրացնել իր ժողովուրդին քաղաքակրթութեան աստիճանը, Ատիս-Աբէպայի կեդրոնական կառավարութեան ազդեցութիւնը մեծ չափով նուազած է զպաի յետադէմ կղերականներու եւ Մենելիք կայսեր օրէն մնացած «ռաս» կոչուած բազմաթիւ նահանգապետներու կամ ցեղապետներու կողմէ: Այդ պետերը իրենց երկրին մէջ ամենազօր վեհապետներ են: Անոնց գերիշխանութեան տակ գտնուող երկիրներուն վարչական, դատական եւ ելմտական իշխանութիւնները ամբողջովին իրենց ենթակայ են: Բացի մահապատիժի զօրծադրութենէն, անոնք կրնան իրենց բոլոր ուզածը ընել: Մէկ կողմէ՝ այն մեծ հեռաւորութիւնը, որ գոյութիւն ունի իրենց երկրին եւ մայրաքաղաքին միջեւ, եւ միւս կողմէ՝ հաղորդակցութեան դժուարութիւններն ու ապահովութեան պակասը զերծ կը պահեն զանոնք կայսեր կամ իր ներկայացուցիչին ուղղակի հսկողութենէն: Այս պատճառաւ, մայրաքաղաքէն հեռու գտնուած գաւառներուն մէջ կեանքի եւ ինչքի ապահովութիւնը աննախանձելի վիճակի մը մէջ կը գտնուի:

Դաշտային սահմանամերձ տաք երկիրներուն մէջ տիրող մալարիան, ինչպէս նաեւ հասարակածային ուրիշ հիւանդութիւնները անտանելի կը դարձնեն բնակութիւնը ոչ թէ միայն Եւրոպացիներուն, այլ եւ նոյն ինքն Հաբէշներուն, որոնք վարժուած են բարձր լեռնադաշտերու կլիմային: Այդ երկիրներուն մէջ, ուր գոյութիւն չունի կեդրոնական կառավարութեան իշխանութիւնը, կը տիրէ կատարեալ քաոսային վիճակ մը: Հոն ապաստան գտած են երկրին անբաղձալի տարրերն ու ոճրագործները, որոնք միանալով թափառաշրջիկ բնիկ ցեղերուն հետ, կը կազմեն հրոսակային խումբեր, զինեալ յարձակումներով կը գրաւեն սահմանագլուխին երկու կողմերը գտնուած արջառները, եւ կը բռնեն գերիներ եւ զանոնք ուրիշներու կը ծախեն: Ինչպէս գիտենք, գերեվաճառութիւնը հինէն ի վեր գոյութիւն ունի Հաբէշիստանի մէջ:

Ծանօթ են Ուալ-Ուալի հրոսակային վերջին կռիւները, որոնց մասին Իտալացիները բողոքագիր ներկայացուցին Ազգերու Դաշնակցութեան: Երկար տարիներէ ի վեր կը պատահին նմանօրինակ դէպքեր, որոնց պատասխանատուութիւնը կարելի չէ բեռցնել Ատիս-Աբէպայի կեդրոնական կառավարութեան վրայ, քանի որ այս վերջինը չունի պէտք եղած հեղինակութիւնը եւ անկարող է պատժելու իրական յանցաւորները: Թէեւ անուանապէս կայսրն է պատասխանատուն ամբողջ երկրին կարգապահութեան ու ապահովութեան, սակայն իրականութեան մէջ այդ պարագան յաճախ կախում ունի նահանգապետներու բարի կամեցողութենէն: Ամէն Եւրոպացի, որ կը ճամբորդէ Հաբէշիստանի ներքին գաւառներուն մէջ, պարտաւոր է ի ձեռին ունենալ անցագիր մը, որ կը տրուի Եթովպիոյ արտաքին նախարարին կողմէ եւ կրէ կայսերական մեծ կնիքը: Արդ, եւրոպացի ճամբորդներու յայտարարութեանց համաձայն, այդ պաշտօնական թուղթին արժէքը բոլորովին յարաբերական է: Մայրաքաղաքին շուրջը, 30 քիլոմեթր տարածութեան մը վրայ, պետական պաշտօնեաները յարգանքով կը խոնարհին, երբ ճամբորդ մը իրենց ներկայացնէ կայսրութեան կնիքը կրող անցագիրը, մինչդեռ այդ շրջանէն դուրս գտնըւած գաւառներու պաշտօնեաներուն համար այդ պաշտօնագիրը մեծ արժէք չի ներկայացներ: Անոնց համար աւելի կարեւոր է իրենց նահանգապետին ստորագրութիւնը:

Այս պայմաններուն մէջ, բնական է թէ բացարձակապէս անկարելի է գրադիլ լուրջ առեւտուրով, շահագործել երկրին բնական հարստութիւններն ու հանքերը:

Եթովպիոյ կեդրոնական մասը, որ կը բաղկանայ ընդարձակ լեռնադաշտերէ, բարձր լեռներէ ու մեծ լիճերէ, իր բարեխառն կլիմային պատճառաւ կը կազմէ ամբողջ Ափրիկէի ամենէն գեղեցիկ, ամենէն առողջարար ու ամենէն բարեբեր երկիրը: Հոն աքանչելի կերպով կ'աճին Եւրոպայի բոլոր արմտիքներն ու բանջարեղէնները: Եւրոպացի բիւրաւոր գաղթականներ սնունդի ու հասոյթի անսպառ աղբիւրներ կրնան գտնել այդ հողամասին մէջ, որ համեմատաբար քիչ բազմամարդ է, առանց վնաս պատճառելու տեղացի ժողովուրդին: Ընդհակառակն, քաղաքակիրթ ազգերու ներգաղթը, եւրոպական դրամագլուխներու ներխուժումը եւ հողին բանուոր շահագործումը մեծապէս պիտի նպաստէին երկրին զարգացման եւ յառաջդիմութեան, պիտի ապահովէին բնիկ ժողովուրդին բարօրութիւնն ու հանգիստը, և զայն պիտի բարձրացնէին քաղաքակրթութեան լաւագոյն աստիճանի մը վրայ:

Եթովպիա օժտուած է հանքային արտակարգ հարստութիւններով, որոնք չեն շահագործուած: Երկրին շատ մը կէտերուն վրայ մարդ կը հանդիպի ոսկիի: Կալլայի սեւամորթները խիստ նախնական եղանակով ոսկի կը հանեն ոսկեհոս ցեխերու մէջէն: Ֆրանսացի երկրաչափ Քոմպալ Մենելիք կայսեր օրով արդէն հաստատած էր ոսկիի առատութիւնը գաւառի կարգ մը լեռներու մէջ, եւ յայտարարած թէ արեւմտեան Հաբէշիստանը կրնայ օրին մէկը իրական Թրանսվալ մը ըլլալ:

Եթովպիոյ զանազան կէտերուն վրայ կան նաեւ երկաթի, պղինձի, նիքէլի եւ քարիւղի հարուստ հանքեր: Հակառակ ասոր, ներկայիս ամբողջ երկրին մէջ չկայ ոչ մէկ գործարան, ոչ մէկ ձուլարան եւ ոչ ալ ճարտարագործական որ եւ է ձեռնարկ:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Հայը աշխարհի ամէնէն դաժան լուծին ենթարկուած՝ ամբողջ վեց դար, իսկ վերջին քառասունըհինգ տարիներու ընթացքին շնորհիւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, չարժիլ սկսաւ, գոյն ու ձեւ ստացաւ, սերունդներ ոգեւորող հերոսական ու անզուգական կռիւներու պատմութիւն մը հիւսեց:

Համաշխարհային պատերազմի ծանրակշիռ դէպքերն ու երեւոյթները, որոնք հիմնովին շրջեցին Հայուն բարոյական ու ֆիզիքական դիրքը, ոչ միայն մեր վերջին քառասունըհինգ տարիներու պատմութիւնը երկու մասի բաժնեցին, ստեղծելով երկու տարբեր բայց իրար լրացնող գլուխներ, այլ եւ մէկը միւսին յաջորդող սերունդներ իրարմէ ֆիզիքապէս բաժնեցին:

Երէկուան Դաշնակցականը հայ ժողովուրդի ազատագրման գաղափարով տոգորուն, իր բարոյական ու ֆիզիքական հուժկու թափով ոչ մէկ արգելքի, ոչ մէկ զոհողութեան առջեւ կանգ առաւ: Հերոսներու եւ մարտիկներու անհամեմատ շարքը միակ գրաւականն է, ցոյց տալու համար իրենց փառաւոր գաղափարին ու պողպատեայ կամքին վճռականութիւնը, իսկ ամէնէն գործնականը, տեսանելի ու շօշափելի, այսօրուան Հայաստանի բնակ փոքրիկ Հայաստանն է:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Օր»ը, տասը տարիէ ի վեր կը ներկայացնէ իր կողքին կանգնած ուրիշ սերունդ մը կորովի:

Համաշխարհային պատերազմէն առաջ մեզ կը համարէին ամէնէն երջանիկ սերունդը, ինչո՞ւ, որովհետեւ մենք պիտի ապրէինք հայրենիքի մէջ աւելի ազատ պայմաններով, զերծ փոթորկալի պայքարներէ ու բախումներէ, ազատ բանտերէ, կախաղաններէ ու աքսորներէ, լծուած խաղաղ ու շինարար աշխատանքի բուն իսկ մայր երկրին մէջ:

Այդպէս չեղաւ սակայն:

Արիւնի հոտէն կուրծք կապեց այդ սերունդը, եւ ինքզինք գտաւ այսօր «Դաշնակցութեան Օր»ուան տասնամեակին առջեւ.— Այսինքն իր իսկ գործունէութեան տասնամեակը: Նոր մեկնակէտ մըն է: Պէտք է շարունակել. հայ ժողովուրդի ֆիզիքական ու բարոյական գոյութիւնն է խնդրոյ առարկայ:

Հակառակորդներու «միամիտ» կոչած Դաշնակցական շարքայինը, միշտ գիտակից իր կոչումին, նոր ուժ նոր աւիւն պիտի տայ Դաշնակցութեան գնացքին, հետեւոր մեկնակէտներու, նոր նուաճումներու հասնելու համար:

Դաշնակցական շարքայինը, նոր ուղիներ, նոր ճամբաներ պիտի հարթէ Դաշնակցութեան համար, մինչեւ այն օրը երբ հայ ժողովուրդն ալ ազատ ազգերու կարգին կը դասուի եւ նկատի կ'առնուի:

Այսօրուան սերունդը գնահատանքի իր խօսքը կ'ուղղէ երախտագիտական խորունկ զգացումով բոլոր անոնց, յայտնի ու անյայտ, որոնք իրենց հասցուցին հայ ժողովուրդի կամքը բարձրացնող ու պարտադրող պատմութիւն մը:

Ան միշտ գիտակից իր կոչումին, պէտք է կերտէ փայլուն ու արժանաւոր պատմութիւն մը գալիք սերունդներուն, հայ ժողովուրդին, միացեալ ու անկախ Հայաստանի համար:

Անցնող սերունդին հանդէպ բարոյական պարտաւորութեամբ, յարգալից նախանձախնդրութեամբ զօտեպինդ, աշխատանքի կը լծուի նոր նըւաճումներ կատարելու համար:

Պատգամ մըն է մեզ համար ու պիտի մնայ Ա. Ահարոնեանի խօսքը, որ «Յառաջ»ի էջերուն մէջ երեւաց, քանի մը տարի առաջ.—

«Կամ կա՛նք, կամ չկա՛նք,
Կամ հող ենք ու մոխիր
Օտարների ոտքերու տակ:

ՄԱՍԻՍ ՍԱԼԻԱՆՃԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԼԻՈՆ.— Քառասուն տարի շարունակ գործեր է Դաշնակցութիւնը ի խնդիր միակ գերագոյն գաղափարականի մը,— ամփոփել եւ ամփոփուիլ հայրենի հողերու վրայ եւ ապրիլ իրեւ բանական եւ ինքնավար ժողովուրդ: Եւ ահա դրուած է հիմը այդ հայրենիքին, ուր կ'ապրի մօտաւորապէս մէկ միլիոն ժողովուրդ, սակայն ինք տարագիր է, ժողովուրդի կէսին հետ: 10—12 երկար տարիներ բոլորուած են մեր պանդուխտի կեանքին և թերեւս նոյնքան ալ տեւէ, մինչեւ որ օր մը յայտարարուի թէ բոլոր Հայերը պիտի դառնան Հայաստան: Դաշնակցութիւնը այդ երջանիկ օրուան սպասեց, անոր համար քրտնեցաւ, տանջուեցաւ եւ անհամար զոհեր տըւաւ եւ դարձեալ պատրաստ է տալու, որպէսզի Հայը, հայմաթլըս Հայը միանգամ ընդմիշտ այս թափառական վիճակէն ազատի: Այս վեհ գաղափարականին համար ստեղծուեցաւ 1890ին երեք վեթերաններուն կողմէ այս կուսակցութիւնը, եւ կը քալէ, յամրաբար, երբեմն խաղաղ եւ հանդարտ, երբեմն խիզախ, մինչեւ որ օր մը «Դաշնակցութեան Օր»ը տօնուի Արարատի ստորոտը: Ատոր համար, անհամար հերոսներ ձգեց Հայոց ազատագրական ճանապարհի վրայ, Խանասորէն մինչեւ Սարդարապատ, Ղարաքիլիսէ, Բաշ Ապարան, կովկասեան ճակատին վրայ մինչեւ Բագու, մեր ազգային գոյութեան սպառնացող օրերուն Վան, Շ. Գարահիսար, Ուրֆա, Այնթապ մինչեւ Մուսա լեռ եւ մինչեւ Արարա: Երբ յաղթականները դաւաճանեցին, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը առանձին մնաց, իր թշնամիներուն դէմ դիմաց, ճակատ ճակտի եւ մարտնչեցաւ մինչեւ կաբելի սահմանները: Եւ ինչպէս երէկ, այսօր ալ Հայաստան թէ արտասահման, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը տարագիր է եւ հալածական 800.000 Հայոց հետ: Միասին էր անոնց լայն ու նեղ օրերուն, անոնց հետ է նաեւ այսօր, այս Համաշխարհային Թոհուբոհին մէջ եւս, ուր մեծերն անգամ [illegible] բար չեն հասկնար եւ աշխարհ հրաբուխի վրայ է:

Ո՞վ պիտի ուղղութիւն տայ խեղ[illegible] կորոյս եւ անդեկ Հայութեան, որ[illegible] գի, գիտնայ, հասկնայ թէ ինչ կ'անց[illegible] նի կը դառնայ իր շուրջը: Նորէն ա[illegible] բազմութիւններուն՝ այս անիշխանու[illegible] թեան օրերուն մեր հարազատ առաջ[illegible] նորդը պիտի ըլլայ նոյն ինքն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ ճիշդ ատոր հա[illegible] մար է որ գրաւոր եւ բերանացի, [illegible] մուլով եւ հրապարակային ժողով[illegible] րով կուգայ ներկայացնելու իր գոր[illegible] ու ծրագիրը:

Դաշնակցութեան օրուան առթ[illegible] իբրեւ մին այդ կուսակցութեան հետ[illegible] ւորդներէն կամ համակիրներէ[illegible] կամ տարագիր ժողովուրդէն, մ[illegible] պարտականութիւնն է յիշել անցեա[illegible] մեր հին փառքերը, պատմութեա[illegible] գրականութեան մարզին մէջ, յի[illegible] այն հողերն ու քաղաքները, ուր ա[illegible] րեցան մեր նախահայրերը, ղ[illegible] շարունակ, Արարատի ստորոտը, [illegible] նի, Դուին, Տիգրանակերտէն մի[illegible] Կիլիկիա, յիշել մեր նախահայրե[illegible] մղած կռիւներն ու պայքարները [illegible] ազգային գոյութեան համար, վ[illegible] դանանց պատերազմէն մինչեւ նո[illegible] գոյն ժամանակները, յանուն Հայր[illegible] նիքի ազատութեան եւ անկախու[illegible] թեան:

Մինչեւ մեր տենչերուն իրականա[illegible] ցումը, այս անձնուէր կուսակցութ[illegible] նը պիտի շարունակէ իր փշոտ ճան[illegible] պարհը, առանց վհատելու եւ ընկրկ[illegible] լու:

Մնանք արթուն, պատրաստ գիմա[illegible] գրաւելու նոր անակնկալներ: Ուրի[illegible] ներ կը պատրաստուին եւ կը միանա[illegible] դուն ալ պատրա՞ստ ես հայ ժողո[illegible] վուրդ:

ԹՈՐԳՈՄ ՄՈՒՐԱՏԵ[illegible]

ՅԱՐԳԱ՛ՆՔ ԳԱՂԱՓԱՐԻՆ

Դաշնակցութեան տօնն է այսօր[illegible] պիտի կոչեմ Գաղափարի Օր:

Ուրեմն եկէք եւ հրճուինք մենք[illegible] ու բոլորուինք իր շուրջը: Արդար[illegible] որ ունենայ ան ալ իրեն յատուկ Օր[illegible] ուրիշ «Օր»երու կարգին, յիշեցնե[illegible] լու թէ ներկայ է միշտ եւ արթուն[illegible] պատրաստ:

Պարծանք է մեզ եթէ ունինք [illegible] մէջ այսպիսի ուժեղ կազմակերպու[illegible] թիւն մը որ 45 տարիէ ի վեր ան[illegible] կը հետապնդէ Հայկական Դատը:

Երբ կուսակցութիւն մը 45 տար[illegible] ի վեր գոյութիւն ունի, կը նշան[illegible] թէ դրուած է ամուր հիմերու վր[illegible] այսինքն կառչած ազգային իրա[illegible] քի պահպանման եւ տեւականացմ[illegible] սուրբ գործին:

Անխախտ է անոր հաւատքը, հ[illegible] կառակ այնքան վերիվայրումներու[illegible] խոչընդոտներու, արտաքին թէ ներ[illegible] քին: Իբրեւ հսկայ կաղնի մը ան [illegible] գուիր այդ փոթորիկներէն ու չի [illegible] որ եւ է ուժի առջեւ:

Որովհետեւ իր ուժը գերիվեր է [illegible]

ԻԹԹԻՀԱՏ — ԹԷՐԱԳԳԸ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ

(Էնվէր փաշայի զանազան խաղերը)

ԽՄԲ.— Թուրքերէն Թան թերթը կը շարունակէ իր այն թերթօնը որ կը կրէ «Լրտեսութիւնը մեր մէջ» խորագիրը եւ որմէ թարգմանաբար տըւինք, անկէ առաջ, Փանթիւրքեանի վերաբերեալ մասը: Ստորեւ կուտանք ուրիշ մաս մը՝ իր շահեկանութեան համար.—

Իթթիհատ-Թէրագգըի այն գլուխները, որոնք մեզ ընդհ. պատերազմին մէջ խօթեցին, հայրենիքէն փախան եւ, ինչպէս ծանօթ է, աշխարհին ցրուեցան: Կարգ մը ընկերներ, որոնք Էնվէրի եւ Թալէաթի հետ Պերլին գացին, հոն հիմնեցին «Նատիյիւշշարքի» ակումբը, ուզելով միացնել օտար պետութեանց ենթակայ ազգերու վարիչները եւ հաւաքաբար քաղաքական աշխատանք մը տանիլ: Անկէ առաջ, Հռոմի մէջ հիմնըւած էր «Ճնշուած ժողովուրդներ» ընկերութիւնը: Այս երկուքը միացուցած, գործի ձեռնարկած էին, ժողված էին «Իսլամ յեղափոխական ընկերութեանց» բեկորները եւ հիմնած էին նոր մը՝ անոր տալով «Իսլամ յեղափոխական ընկերութեանց միութիւն» անունը:

Իրենց նպատակն էր արգիլք ըլլալ անոնց, որոնք կ'ուզէին մեզ խեղդել: Որով «Նատիյիւշշարքի»ի հիմնադիրները չիմաան մէջ մտան ռուս սովետ հանրապետութեան ներկայացուցիչներուն, ինչպէս նաեւ Եւրոպայի ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց հետ, եւ փոխադարձ օգնութեան առաջարկ ներկայացուցին: Անոնք այնքան վստահ էին իրենց գործի յաջողութեան, որ տանն մը Աթաթիւրքի (Մ. Քէմալ) դիմեցին՝ Անատոլու մտնելու եւ հոն աշխատելու առաջարկով: Իրենց դիմումը մերժուեցաւ, ու որոշ ատեն վերջ Թալէաթ փաշա Պերլինի մէջ Դաշնակ ֆէտայիներէն Թէհլիրեանի (Յառաջ.— «Թան» Թալէյրան կը կոչէ զայն, գրած է Թալէաթի, Էնվէրի եւ Ս. Թէհլիրեանի նկարները): Գալով Էնվէրին, ան այդ մեծ քաղաքական խմբաւորումին ղեկավարներէն ըլլալով, անցաւ Ռուսիա: Մտադրած էր Կովկասի մէջ ուժեղ գրգռութիւն մը ստեղծել փոքր ազգերը իր ձեռքին մէջ առնել, բոլշեւիկեան սկզբունքներուն մօտ վարչաձեւ մը հիմնել, եւ, բաժնուելէ վերջ ռուս-սովետ վարչութենէն, անցնիլ Անատոլու եւ «Միտաքաայի Միլլի»ի տեղ հիմնել նոր շարժում մը: Իր դիմումը եւս, Թալէաթի դիմումին նման, մերժման հանդիպեցաւ: Անատոլու անոր հետեւեալ խրատը տուաւ.— «Ամենաշիտակ գործը զոր դուք պիտի ընէք՝ աշխատիլն է Թուրք երկրէն դուրս, հոն ուր դուք կը գտնուիք: Մեզի դիմեցէք այն պարագային, երբ ձեր այդ աշխատանքին մէջ Անատոլուի օժանդակութեան պէտքը զգաք: Պիտի չըխնայենք ինչ որ կրնանք ընել»:

Էնվէր, երբ այս պատասխանը ըստացաւ, Բագուէն Մոսկուա անցաւ: Մոսկուայէն Պերլին մաքքի նման գնաց ու եկաւ, կարծելով թէ բաներ մը կ'ընէ: Հաւաքեց Թալէաթ փաշայի մարդիկը: Ատեն մը մինչեւ Հռոմ գնաց ու նոր գործակցութիւն մը հաստատեց «Ճնշուած ժողովուրդներ» կազմակերպութեան հետ: Այդ միջոցին Հռոմ կը գտնուէր Վէհիպ փաշան, զայն նշանակեց «Իսլամ յեղափոխական ընկերութիւններու Միութեանց» Հռոմի անկախ կեդրոնին վարիչը:

Էնվէր՝ Մոսկուա վերադառնալէ յետոյ՝ համաձայնեցաւ սովետներուն հետ եւ պատուիրակներ ուղեց այն իսլամ երկիրներէն որոնք աշխարհակալ պետութեանց տիրապետութեան տակ կը գտնուէին: Ու, այդ պատուիրակներով, Մոսկուայի մէջ ժողով մը գումարեց (1921 մայիս): Այդ ժողովին էր որ գումարուեցաւ նաեւ Գ. Միջազգայինի համագումարը:

«Իսլամ յեղափոխական ընկերութեանց Միութեան» համաժողովը հետեւեալ որոշումները տուաւ.

1.— Միութեան գործադիր մարմինը (ընդհ. կեդրոն) պիտի գտնուի Մոսկուայի մէջ, կամ Սովետ Ռուսիոյ մէջ, շրջուն կերպով եւ կամ Ասիոյ որ եւ է մէկ իսլամ երկրին մէջ:

2.— Միութեան ներքին եւ արտաքին կեդրոնները կապուած պիտի ըլլան ընդհանուր կեդրոնին:

3.— Միութեան արտաքին կեդրոնները պիտի գտնուին եւրոպական կառավարական կեդրոններու մէջ ու միութեան դեսպանատուներուն հանգամանքը պիտի ունենան:

Իրենց պարտականութիւնն է.

Ա. Տեւապէս պիտի հետապնդեն քաղաքական կացութիւնն ու շարժումները այն երկրին՝ ուր կը գտնուին, եւ պիտի օգտուին այդ կացութենէն համաձայն միութեան նպատակին:

Բ. Ջէնք պիտի հայթայթեն ու պիտի ղրկեն այն երկիրներուն, որոնք ըմբոստութիւններ են ունեցած եւ կամ ըմբոստութիւններու կը պատրաստուին:

Գ. Պիտի սիրաշահին ու Միութեան մասնակից պէտք է ընեն այն անձերն ու կազմակերպութիւնները որոնց գաղափարները մօտ են Միութեան սկզբունքներուն:

Դ. Մամուլի միջոցաւ, ուժեղ քարոզութիւն պիտի կատարեն՝ սիրաշահելու համար հանրային կարծիքը:

Ե. Կապ ու յարաբերութիւն պիտի հաստատեն ընդհ. կեդրոնին հետ՝ ամենամօտ ու ամենապահով ճամբով:

Պերլինի կեդրոնը անմիջապէս կը հիմնուի՝ համաձայն համագումարի այս որոշումներուն: Կը բացուի ակումբ մը ու կը սկսի լոյս տեսնել «Լիվայիւլիսլամ» անուն թերթ մը:

Ներքին կեդրոնները կը գտնուէին այն երկիրներուն մէջ, ուր կ'ապրէին «ճնշուած ազգերը»: Ասոնք բոլորը կապուած էին անկախ կեդրոնի մը: Իսկ անկախ կեդրոններն ալ ընդհանուր կեդրոնին հետ կը յարաբերէին կամ ուղղակի եւ կամ արտաքին կեդրոններու միջոցաւ:

Ասոնց պարտականութիւնները կը ճշդուէին համագումարներուն կողմէ, որոնք ամէն տարի տեղի կ'ունենային:

Մոսկուայի կեդրոնական ժողովը հետեւեալ որոշումները տուած էր.

1.— Պատերազմ՝ աշխարհակալներուն եւ դրամատէրներուն դէմ:

2.— Գործակցիլ աշխարհակալ պետութեանց ենթակայ ազգերուն (Հնդկաստան, Իրլանտա եւն.) եւ իսլամ երկիրներուն հետ, ու ջանալ զանոնք ազատագրել գերիշխանութեամբ Թուրքիոյ:

3.— Ռուսիոյ մէջ սովետներու հակառակ որ եւ է աշխատանք չտանիլ:

4.— Երբ պարզուի որ Անատոլուն իր այսօրուան աշխատանքին մէջ չի յաջողիր, որ եւ է ձեւով Անատոլու անցնիլ եւ մինչեւ վերջը պատերազմիլ:

5.— Փոխադարձ համաձայնութեամբ գործակցիլ այն համայնավար կազմակերպութեանց հետ, որոնք աշխարհակալ պետութեանց գաղթավայրերուն մէջ կը գործեն:

Մոսկուայի կեդրոնը Գ. Միջազգայինի համագումարին կը պարզէ իր այս որոշումները: Ու համաձայնութիւն կը գոյանայ ընդհ. սկզբունքներու շուրջ:

Երբ համագումարը կը ցրուի, Էնվէր անմիջապէս գործի կը ձեռնարկէ: Զեկոյց մը կ'ուղարկէ այն Իթթիհատականներուն որոնք Թուրքիա կը գտնուէին. այդ զեկոյցին մէջ կ'ըսէ. «Իսլամ յեղափոխական ընկերակցութիւններու Միութիւն» անունը դիմակ մըն է: Կազմակերպութեան ոգին «Իթթիհատ եւ Թէրագգը»ն է: Միութիւնը պէտք է աշխատի երկրէն դուրս մնացողները ներս առնել եւ կառավարութիւնը փոխել»:

Այս զեկոյց-հրահանգը ոչ մի[illegible] հրամաններ, այլ եւ պատանել[illegible] գրգռութիւն կը պարունակէր: Մի[illegible] դեռ այս զեկոյցին բոլորովին հա[illegible] ռակ էին այն որոշումները որոնք [illegible] տորագրուած էին Էնվէրի կողմէ [illegible] կավարուած համագումարին մէջ: [illegible] վէր, Անատոլուի օժանդակելու պա[illegible] ռակին տակ, կ'ուզէր Անատոլ[illegible] մէջ ըմբոստութիւն մը ստեղծել [illegible] վարչաձեւը փոխել:

Ասկէ բնաւ չէր տարբերեր այ[illegible] պատակը զոր կը հետապնդէին [illegible] տէթթինը, Ինթէլիճընս Սէրվի[illegible] Իթիլաֆ վէ Հուրիէթը:

Այն պատուիրակները որոնք հ[illegible] գումարին մասնակցած էին, բողո[illegible] ցին, երբ տեղեկացան Էնվէրի [illegible] խաղին: Էնվէր ոչ միայն չպատա[illegible] նեց անոնց, այլ եւ միութեան կեդ[illegible] նին մէջ ճառեր խօսեցաւ ըսելով, [illegible] «Անատոլու պիտի չկարենայ [illegible] յունական բանակին հետ: Հարկ է [illegible] մենք հոն երթանք ու վարչաձեւը [illegible] խենք»: Բայց անմիջապէս աւելցո[illegible] — «Ես գունդի մը հրամանատար[illegible] նոյն իսկ պարզ զինուոր մը ըլլա[illegible] համաձայն եմ»:

Պատուիրակները որոշապէս [illegible] ըլլալով Էնվէրի ներքին երեսը, [illegible] ուած են՝ անոր հետ որ եւ է յարա[illegible] րութեան մէջ չմնալու համար:

(Մնացեալը յաջորդով)

…ըէ ուժերէ, — պաշտամունքն է այդ գաղափարին: Ցեղին ոգին է որ իրմով …էր խօսի ու կ'առաջնորդուի դէպի նը-…պատակ, դէպի յաղթանակ:

Այդ գաղափարին տօնն է այսօր …մայլայ՝ հայրը անցեալի զոհաբե-…րութեամբ, ծանօթ թէ անծանօթ …րոսներով, որոնք ինկան յանուն …ատագրութեան:

…ինչ որ ըսեն, ինչ որ ընեն՝ մէկ է …ինչ որ ըսեն … փոխակցութեան դիրքը եւ հաւատ-… անխախտ ու անփոփոխ:

…այքար ու միշտ պայքար, հոգ չէ …անոր սիրոյն պասեն իրեն է՛ւ …մեն է՛ւ հալածանք է՛ւ շղթայ եւ …որ կամ կախաղան:

…ճակատը բարձր պիտի քալէ դէո …փշալից ճամբաներէն, մէկ ձեռ-…բռնած ջահը լուսատու, յուսա-…, միւսով գոռ չեփորը մարտի, …երը դէպի վարդակարմիր հորի-…ը …

…ալինք մենք ալ իր նաւէն, հաւա-…ցեալներս իր դաւանանքին, մին-…որ հասնինք մեր նպատակին:

…արգանք իր Ուխտին, յարգանք …ի կերտողներուն:

ՄԷՆ - ՍԷ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«L'ECOLE DES COCOTTES»
(Marivaux)

Նախապատերազմեան Փարիզեան …անքին յատկանշական եւ հրապու-…չ տարրերէն մէկն էր կիսաշխար-…հիկ Փարիզուհին — ռամկական բար-…բառով՝ «քօքօթ»ը:

…ական կեղծանուններով հը-…չակուած՝ անոնք Փարիզեան արեւին …ակ — Շան զ'Էլիզէի վրայ — կամ …իրենց օթեակին մէջ՝ շրջա-…պատուած աշխարհիկ անուն մը կրող …երկրպագուներէ, իրենց նուիրագոր-…ծած տեղն ունէին, մաս կազմելով …Փարիզեան պերճանքին, հրապուրիչ …գեղեցկութեան եւ կախարդական հը-…րապոյրին:

Այսօր այդ գեղեցիկ դէմքերը անհե-…տացած են, իրենց ազնուազգի ձիե-…րու լծուած կառքերով, շքեղ փե-…տուրներով եւ թանկագին ժանեակ-…ներով:

Փարիզի աշխարհիկ կեանքին մէկ …էջը փակուած է, ափսոսանքի …զգացում մը ձգելով այդ պերճ ու ըն-…տիր կենցաղին հանդիսատես վկա-…ներուն սրտին եւ աչքերուն խորը:

…նքշահոտ ճեղերու ծուխը եւ խե-…լայեղ սուրացող մեքենաներու ար-…ագութիւնը փոխարինած են բուրումնա-…ւէտ կառքերը եւ իրենց հանդարտօրէն …ընթացող ձիերը:

…Փաթէ - Նաթանի աշխատանոցնե-…րէն ելած վերջին ժապաւէնը այդ …կորսուած էջը կը վերաբանայ, ղայն …մեր սերունդներուն բերելով յիշատակներ, …անտեղեակներուն՝ նշմար մը 1900-…ական Փարիզեան կեանքէն:

Ժինէթ Մասօն Մօնմարթրի զաւակ …է, գեղեցիկ, հրապուրիչ, թեթեւ եւ …: Ան անկեղծօրէն կը սիրէ Ռօ-…պէրը — երիտասարդ երգահան մը — …որուն տաղանդը եւ քասկը խոստ-…ումներ ունին:

Ժինէթի գեղեցկութիւնը փոթոր-…ած է մետաքսեղէնի վաճառական …Լապօմի հոգին: Իր ընկերա-…կից՝ Ռասինէ, յաճախ ղայն կը դը-…ռի պատուհանին առջեւ, դիտակ մը …ձեռքին, ղայն ուղղած յամառօրէն Ժինէթի պատուհանին:

Դաստիարակ կոմս Սթանիսլաս ստիպուած է աշխատիլ, որոշած է կիսաշխարհիկ կիներուն դասաւանդել կենցաղագիտութեան, նիստ ու կացի եւ խօսակցութիւն մը վարելու դասեր: Իր առաջին աշակերտուհիներէն մէկը կ'ըլլայ Ժինէթ:

Աշխարհիկ կեանքի սանդուղներէն վերելքի ճամբուն վրայ է այժմ Ժինէթ:

Լապօմի միջոցաւ առաջին աստիճանները բարձրանալէն յետոյ — հրաժարելով իր աղքատ եւ նախանձոտ սիրահարէն — Ժինէթ յօժարակամ կը նուիրուի իր կենցաղագիտութեան դաստուի խորհուրդներուն, ունկնդրելով Լապօմի ընկերակից Ռասինէի առաջարկութիւններուն: Անոր միջոցաւ վերելքը կը շարունակուի աւելի արագ, աւելի լայն հորիզոններով:

Կոմս Սթանիսլաս մասնանշած էր կիսաշխարհիկներու ընկերային դերը. Ժինէթ բարեխիղճ եւ պատրաստակամ կը հետեւի իր ուսուցչի խորհուրդներուն, լայնօրէն սփռելով իր շուրջը հարստութեան մը ընծայած առաւելութիւնները, տեղաւորելով Ռօպէրը իր պաշտպանին գրասենեակներուն մէջ, պաշտօնեաներուն ամսականները աւելցնել տալով եւն.:

Բայց պերճանքի եւ զուարճութեան այդ կեանքը չի լեցներ Ժինէթի հոգին, որ կը գալարուի անցեալին համեստ բայց անկեղծ զգացումներու բուրումնաւէտ յիշատակներով:

Ռօպէրի ամուսնանալու մտադրութեան յայտարարութիւնը նոր պարապ մը անդունդը կը բանայ իր աչքերուն… ինք ուրեմն երջանիկ ըլլալու իրաւունք չունի՞, պիտի մնայ պերճանքի եւ ցանկութեան առարկա՞յ մը, պիտի ծերանայ շքեղութեան մէջ…

Առիթ մը կ'ուզէ օգտուիլ, գոնէ մէկ գիշեր նախկին ընկերուհիի մը հետ ապրելու համար Մօնմարթրի կեանքը, յիշատակները… բայց Կոմս Սթանիսլաս կը հսկէ իր վրայ, վերելքը չէ դադրած, այդ երեկոյ իսկ Ռասինէ եւ Ժինէթ հրաւիրուած են ամերիկացի միլիոնատէրի մը պալատը, այս վերջինը ցանկացած ըլլալով ծանօթանալ յայտնի գեղուհիին հետ…

Կոմսին եւ Ռասինէի որոշումին հպատակելով անգամ մըն ալ, Ժինէթ հրաժարելով գոնէ գիշեր մը իր անցեալին հետ ապրելու կարելիութենէն, կ'առաջնորդուի՝ երկու շարք ջահակիր սպասաւորներու մէջէն դէպի պալատին լուսաշող սանդուղները…

Միշտ դէպի վեր:

Օրիորդ Ռընէ Սէն - Սիր ուշագրաւ կերպով կը կատարէ Ժինէթի դժուարին դերը, հոգեբանական ելեւէջներուն երանգները նրբօրէն մանրամասնելով, ձայնի, նայուածքի եւ շարժումներու կիրթ խաղով մը:

Պէտք է յիշել որ Սէն - Սիր եղած է Ֆրանսայի գեղեցկութեան թագուհի՝ ինչ որ կ'օժանդակէ իր այս օրուան դերին:

Ռէմիւ ֆրանսական շարժանկարին գլխաւոր սիւներէն մէկը, Հարրի Պօռի, Մաքս Տէոլիի եւ Անտրէ Լըֆօռի հետ — անձնաւորած է Լապօմի բարեմիտ ու պարզուկ դերը իրեն յատուկ հաճելի խաղարկութեամբ, ժպիտին միախառնելով բարեացակամ փիլիսոփայութիւն մը, եւ միշտ ստեղծելով տիպարներ, որոնք անջնջելի կը մնան յիշողութեան մէջ:

Ա. Լըֆօռ անփոխարինելի է Կոմս Սթանիսլասի դերին մէջ: Իր կազմը, շարժ ու ձեւերու բնական ազնուականութիւնը, ձայնն ու խօսքը, առանց ճիգի կը թոյլատրեն իրեն բարձր դասակարգերու տիպարներուն մարմնացումը, միշտ հաճելի եւ կախարդական խաղով մը, զուսպ եւ անսրբագրելի:

Հանրի Ռուսէլի Ռասինէն — ինչպէս այդ տաղանդաւոր արուեստագէտին բոլոր միւս արտադրութիւնները — կ'ապրի անսեթեւեթ, վայելուչ եւ ընտիր շարժումներով, կազմելով խաղին գլխաւոր հրապոյրներէն մէկը:

Ժան Մառքօնի, Տիկիններ՝ Փօլին Քառթօն եւ Սիւֆֆէլ ներդաշնակօրէն կը լրացնեն երկրորդական մասերը:

Բեմադիր Փ. Քօլօմպիէի ճարտար շարժապատումներով՝ Պ. Պ. Փօլ Առմօնի եւ Ժէռպիտօնի ծանօթ թատերախաղը նոր հմայքով մը կ'ապրի Մառիվօյի պաստառին վրայ:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երգ ու նուագ

Հայաստանի Երաժշտական Ընկերութիւնը պատրաստած է ծրագիր մը ուր ցոյց կը տրուին երգի եւ նուագի այն հանդէսները, որոնք պիտի կազմակերպուին յառաջիկայ եղանակին:

Այսպէս Երեւանի մէջ պիտի տրուին երկու սէնֆոնիք համերգներ, նուիրուած՝ եւրոպական, ռուսական եւ հայկական երաժշտական ստեղծագործութեանց, զորս պիտի ղեկավարէ փրոֆ. Կոստանդին Սարաջեան: Պիտի տրուի նաեւ երգահանդէս մը, նուիրուած՝ երաժշտագէտներ Կոմիտասի, Կարա - Մուրզայի, Գրիգոր Սիւնիի, Սպ. Մելիքեանի ստեղծագործութեանց, ինչպէս եւ ժողովրդական երգերու, ժամանակակից հայ երաժիշտներու (Ա. Տէր Ղեւոնդեան, Ազատ Մանուկեան, Կարօ Զաքարեան, Վ. Տալեան) գործերուն:

Ազգագրական պարի, նուագի եւ երգի երեկոյ մըն ալ, նուիրուած՝ պարսկական, հայկական, վրացական եւ ազերի ռամկական երաժշտութեան լաւագոյն գործերուն, Երեւանի արեւելեան նուագախումբին կողմէ:

Հայ երգի երեկոյ մը, մասնակցութեամբ Հայկանոյշ Դանիէլեանի, Շարայ Տալեանի, Լ. Խաչատրեանի եւ ուրիշներու: Այս հանդէսին յայտագրին մէջ պիտի մտնեն հայ դասական եւ ժամանակակից երաժշտագէտներուն լաւագոյն գործերը:

Նուագի երեկոյ մը, մասնակցութեամբ Կոմիտաս քառանդամ նուագախումբին: Ուրիշ երեկոյ մը, մասնակցութեամբ Ա. Գաբրիէլեանի (ջութակ), Ա. Այվազեանի (թաւջութակ) եւ Զաւէն Վարդանեանի (սրինգ), որոնք շահած են Մոսկուայի մրցումին մէջ առաջին մրցանակը:

Այս երաժշտական հանդէսներէն զատ, որոնք պիտի կազմակերպուին հայկական ուժերով, տեղի պիտի ունենան նաեւ շարք մը այլ հանդէսներ, որոնց կազմակերպութեան համար հրաւէր ուղղուած է օտար արուեստագէտներու, — Լիզա - Վիրլանի Առլեթից, Գոլլանդ, միջազգային երաժշտական մրցումներու պսակաւոր Սրոբին, Դաւիթ Օյստրախ, Վրաստանի Զունդուրիանցներու խումբը, Բաչկորիայի երգչախումբը, Ազրբէջանի արեւելեան նուագախումբը, եւ արուեստագէտներ զանազան օփերաներէ: Այս հանդէսներուն պիտի մասնակցին նաեւ Հայաստանի Երաժշտանոցին խումբերը, «Կոմիտաս»ն ու «Սպենդիարեան»ը, ինչպէս նաեւ Երեւանի Օփերային արուեստագէտներէն Իսիցկի, Դանիէլեան, Շարայ Տալեան, Թամարա Բեժանեան (Մոսկուայի մրցումին պսակաւորներէն), եւ ուրիշներ:

Պիտի կազմակերպուին նաեւ արտասանութեան եւ առողջ ծիծաղի երեկոներ:

Այս նոյն համերգները պիտի կրկնուին նաեւ Լէնինականի մէջ:

1935—36 երաժշտական եղանակի ընթացքին, համերգներ պիտի տրուին Արհեստական Զգախէժի, Քանաքեռի, Արարատի գործարաններուն բանուորներուն եւ գիւղատնտեսական ձեռնարկներու աշխատաւորներուն համար:

Երեւանի Երաժշտական Ընկերութիւնը պատրաստած է նաեւ ծրագիր մը՝ մանուկներու գեղարուեստական դաստիարակութեան համար, — այսպէս համերգներ պիտի տրուին մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ, երաժշտական մատչելի գործերու յայտագրով մը: Այդ համերգներուն պիտի մասնակցի նաեւ Մոսկուայի խամաճիկներու թատրոնին խումբը:

Ներկայիս, Երեւանի Երաժշտական Ընկերութիւնը հիմնական վերանորոգում կը կատարէ համերգի շէնքին մէջ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԵԹԷ ԻՏԱԼԻԱ ՏԵՂԻ ՉՏԱՅ…

Պոլսոյ «Գուրուն» թերթի երեսփոխան խմբագրապետ Ասըմ Ուս այս վերնագիրներուն տակ գրել կու տայ.— Իտալեւհապէշ վէճը սկսելէն ի վեր, օտար աղբիւրներէ կը բխին լուրեր որոնք կը ձգտին պղտորելու Միջերկրականի ջուրերը: Այս առթիւ կը հաղորդուի թէ Իտալիա կ'ամրացնէ Երկոտասան կղզիները եւ տակաւին լաւ չհասկցուած պատճառներով՝ զօրք կը բերէ այդ կղզիները: Բայց զրոյցները հոս կանգ չեն առներ: Ցաջորդ օրն ալ բոլորովին հակառակ լուր մը կը փախան.— Անգլիա համաձայնած է եղեր Թուրքիոյ հետ որ թրքական ուժերը Անգլիոյ հաշուին պաշտպանեն Սուրիան, երբ այդ երկիրը իտալական օդային յարձակումի մը ենթարկուի:

Օգապարիկ մը եւ ասոր եաեւէն ալ կարգ մը ենթադրութիւններ…

Տեղացի թէ օտար որ եւ է անձ ամենափոքր կասկած մը ունենալու չէ որ, ոչ միայն Իտալիոյ եւ ուրիշ երկրի մը, այլ ուրիշ երկիրներու միջեւ ալ ըլլայ, երբ թրքական հողերէն եւ ջուրերէն ոչ հեռու վայրերու մէջ զօրաշարժ եւ թնդանօթի ու հրացանի շարժումներ կատարուին, Թուրք հանրապետութիւնը չի կրնար անտարբեր մնալ այս կացութեան առջեւ:

Եւ սակայն, սա ալ լաւ գիտնալու է որ այսօր յարաբերութիւնները ամբողջովին բնականոն են Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ: Ոչ Իտալիա Թուրքիոյ, ոչ ալ Թուրքիա Իտալիոյ դէմ ամենափոքր շարժում մը կ'ընէ բարեկամութեան շրջանակէն դուրս: Եթովպական խնդրին մէջ մեր շահագրգռութիւնը պարզապէս կը վերաբերի Ազգերու Դաշնակցութեան անդամի մեր հանգամանքին: Ժընեւի մէջ Թուրքիոյ գործունէութիւնն ալ բաց է եւ գաղտնի որ եւ է ծալք չունի:

Գալով այն բախ լուրին թէ Թուրքիա գործին պիտի խառնուի երբ Իտալիա յարձակի Սուրիոյ կամ այլ երկրի մը վրայ, ասիկա հնարքն է կարգ մը անտեղեակներու որոնք չեն գիտեր թէ մինչեւ ո՞ւր կը հասնի իրենց հրապարակած զրոյցը: Այս յերիւրածոյ լուրը որ տեղէն որ առաջին անգամ հասաւ մեզի, այդտեղի քաղաքական մեքենայութեանց հետ կապ ունի:

Եթէ կան երկիրներ որոնք կ'ուզեն Թուրքիան իբրեւ աւելի վախի միջոց մը գործածել Իտալիոյ դէմ, շատ սըխալ գետնի մը վրայ կը գտնուին անոնք: Թուրքիա անկախ պետութիւն մըն է եւ անկախ է իր միջազգային քաղաքականութեան մէջ: Թուրք բանակն ալ սահմանուած է միայն թրքական սահմաններու պաշտպանութեան: Ինչպէս ամէն երկիր, Իտալիա եւս գիտէ ասիկա: Հետեւաբար ոչ ոք ականջ կը կախէ այն զրոյցին թէ Թուրք զինուորները պիտի պաշտպանեն Սուրիան, իտալական յարձակումի մը պարագային:

Հանրապետական Թուրքիան երբեք չէ խորհած օգտուիլ միջազգային խառնակութիւններէ եւ ասկէ յետոյ ալ հեռու պիտի մնայ ամէն տեսակ մեքենայութիւններէ: Այնպէս որ, եթէ Իտալիա տեղի չտայ, անոր հետ մեր յարաբերութիւնները պիտի շարունակեն բնականոն մնալ»:

ՄԱՄՈՒԼ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ooooo

Պոլսոյ Այրէսի «Արմենիա»ն հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ «Տասնամեակներ» խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 սեպտ.).

— «Նախանցեալ տարի Աթէնքի «Նոր Օր»ը բոլորեց իր գոյութեան տասնամեակը: Տարագրութեան մէջ ծնած, մեծցած, զարգացած եւ արտայայտիչը հայ ազգային ոգիին եւ հաւատքին:

Անցեալ տարի լրացաւ նաեւ «Հայրենիք» օրաթերթի 35ամեակը, գրեթէ անհախընթաց երեւոյթ մը մեր մամուլի պատմութեան մէջ՝ Թիֆլիզի հայ լրագիր «Մշակ»էն յետոյ: Աննշան անցաւ *Հայրենիք*ի 35ամեակը՝ ամերիկահայութեան ներքին խռովութեանց պատճառով: Սակայն *Հայրենիք* կայ ու կը մնայ իբրեւ մեր մամուլի մեծագոյն նուաճումներէն մէկը:

Այս տարի Փարիզի մէջ հրատարակուող *Յառաջ* օրաթերթը իր գոյութեան տասնամեակը լրացուց՝ կանգնած մնալով հայ աւանդապահ մամուլի կոչման բարձրութեան վրայ:

Աւագագոյն *Հայրենիք*էն եւ *Յուսաբեր*էն յետոյ, *Յառաջ* օրաթերթը բացառիկ տեղ կը գրաւէ մեր տարագիր մամուլի պատմութեան մէջ:

*Յառաջ*ի խմբագիր ընկ. Շաւարշ Միսաքեան, լրագրողի իր մկրտութիւնը թէեւ ստացած է Պոլսոյ մէջ, բայց վերծ մնացած է պոլսահայ լրագրութեան յոռի ազդեցութիւններէն: Ան կրցած է արեւելահայ եւ արեւմտահայ մամուլի լաւագոյն յատկութիւնները համադրել՝ հաւատարիմ մնալով հայ մամուլի բարձրագոյն բարոյականին, աւանդութեանց, արդարութեան, լայնախոհութեան, անոր դերին եւ նշմարիտ առաքելութեան:

Եթէ նախապատերազմեան արեւելահայ մամուլը գերակշռութիւն կու տար ԿԱՐԾԻՔԻՆ եւ արեւմտահայ մամուլը՝ զգայացունց ԼՈՒՐԵՐՈՒՆ, եւրոպան ընդօրինակելով, ընկ. Շ. Միսաքեանը սակայն համադրեց ԿԱՐԾԻՔՆ ու ԼՈՒՐԸ:

Ընկ. Շ. Միսաքեանը հաւասարապէս ծանօթ ըլլալով արեւմտահայ եւ արեւելահայ մամուլի դերին, առաքելութեան, միտումներուն եւ նպատակին, ինչպէս նաեւ անձամբ շփուելով երկու հատուածներու մտքի տիտաններուն հետ եւ վաղ մանկութենէն ուխտաւորներու բանակը մտնելով, ժառանգեց ազնիւ հրապարակախօսի մը բոլոր յատկութիւնները — կուռ աշխարհահայեացք, հաւատք դէպի իր գործը, աշխատասիրութիւն, յարատեւութիւն եւ գործնականութիւն: Ի լրումն ասոնց՝ նաեւ բնատուր շնորհք:

Թէեւ *Յառաջ* նախաձեռնութիւնն է մեր աւագ ընկերներէն մէկուն, բայց անոր ետեւ կանգնած է հայ իրականութեան հսկան — Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր բարոյական ուժով եւ յաւէտ թարմ ու կենդանի գաղափարով:

Ժողովրդին թերթը եղաւ *Յառաջ*ը ու մանաւանդ թերթը խանդավառ երիտասարդութեան, ինչպէս նաեւ ժամադրավայրը մեր հին եւ նոր գրողներու:

*Յառաջ*ը սակայն ինքզինքը աւելի շեշտեց իբր հայ լեզուի հսկիչ — ոստիկան, նախանձախնդիր եւ բծախնդիր մայրենի լեզուի հարազատութեան եւ կատաղի հակառակորդ օտար բառերու գործածութեան, օտարամոլութեան:

Շնորհաւորելով մեր աւագ ընկերը իր գործի առաջին տասնամեակի առթիւ, նոր եռանդ, նոր խանդավառութիւն եւ հաւատք կը մաղթենք:

Ու մեր երազն է, որ օր մը մեր բոլոր *Յառաջ*ները հրատարակուէին հոն, ուր մեր տունն է եւ որուն համար մեր սիրտերը կը բաբախեն հառաչանքներով»:

Անգլիոյ եւ Եգիպտոսի գործակցութիւնը

Եգիպտոսի բրիտանական մարզպանը դարձեալ այցելեց վարչապետին, եւ կրկնեց նախապէս տրուած հաւաստիքները՝ անգլօ-եգիպտական գործակցութեան մասին: Յետոյ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Գահիրէի Մուսթաֆա զօրանոցին անգլիացի սպաներուն հետ: Սըր Ձ. Սիֆինքս փաշա, եգիպտական բանակին ընդհ. քննիչը, խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ եգիպտական բանակի անգլիացի սպաներուն հետ, ընկերակցութեամբ իր օգնականին՝ Ֆօրպս փաշայի եւ ուրիշ չորս զօրավարներու: Եգիպտոսի ազգայնական թերթերը, որոնք ուժ կու տան Նէսիմ փաշայի դահլիճին, այժմ կողմնակից են նաեւ անգլիական գործակցութեան, օգնութեան հասնելու համար Եթովպիոյ:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՁԵԱՆ

…ետոյ եւ զգացի թէ Արաբներու …անոնութիւնը չպիտի վարանէր …ագոյն զոհողութիւնը յանձնառնել …ական խալիֆայութեան ապա-…գայական պայքարին համար: Իմ …պատասխանատուութիւնս էր պաշտպանել …այս շրջանները դաւաճաններու փոր-…ձութիւններէն որոնք ծախուած էին …թշնամիին:

Պատրաստութիւններ Ջրանցքի առաջին արշաւանքին.—

«Որովհետեւ պատերազմի պատմութիւն գրել չէ նպատակս, պիտի …տեղեկացնեմ միայն կարեւոր կէտերը: Այսքանը պիտի խնդրէի որ ընէր …ընդհ. սպայակոյտի պետ գնդ. Ալի …Ֆուատ պէյը, օգտուելով «Չորրորդ …զօրաբանակի պատերազմական օրագիրքէն»:

Դամասկոս հասնելուս օրը ութերորդ զօրաբանակի հրամանատար Մերսինցի Ճեմալ փաշա դիմաւորեց զիս մինչեւ Րայաք եւ թղթածրարներ յանձնեց ինծի, ինչպէս Ֆօն Կրէս ինծի ընկերացող Ֆօն Ֆրանքընպէրկի: Ասոնք մասնաւոր ծրագիրներ էին Սուէզի Ջրանցքին համար առաջադրուած գործողութիւններու մասին: Ուսումնասիրեցի եւ գոհացուցիչ գըտայ զանոնք: Կացութիւնը հետեւեալն էր.—

Միւմթազ պէյի հրամանին տակ գտնուող Պէտէվիներու կամաւորական գունդը կեցած էր Էլ Արիշ: Իզմիրցի Էշրէֆ պէյի հրամանին տակ գտնուող «Թէշքիլաթը Մախսուսէ»ի կամաւորական գունդը բռնած էր Սինայի անապատին մէջտեղը գտնուող Քալաաթ էլ Նահլ: Մուսա Քեազիմ պէյի հրամանին տակ գտնուող հետեւակազօրքը կը գտնուէր Աքապա: Իսկ մինչեւ Պիրսէպա հաստատուած բանակ մը կռնակ կը ծառայէր այս ամէնուն:

Դամասկոսի մէջ Ալի Ֆուատ պէյ (յետոյ փաշա) ժիր կ'աշխատէր 25րդ զօրաբաժինը մարզելու:

Պէհճէթ պէյ մեծ գործունէութիւն ցոյց կու տար սահմանելով ջուրի հողը Պիրսէպայէն մինչեւ Իսմայիլա 25—30 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ: Նաեւ հիւանդանոցներ ամէն ճակատի եւեւ:

Ճակատի կէտերը պիտի կազմէին Պիրսէպա, էլ Հասալա, էլ Հաֆիֆ, Վատի էլ Արիշ, Իպին, Պիրինճի էլ Հուպրա, Ճէֆճաֆէ, Իքինճի էլ Հուպրա:

Ֆօն Կրէս արտէզեան ջրհորներ բանալ տուած էր եւ թումբեր կանգնել տուած դեկտեմբերին եւ յունուարին սպասուած անձրեւներուն դէմ:

Որոշուած էր որ մէկ քիլոյէն աւելի քանակով ուտելիք չպիտի ստանային սպաներն ու զինուորները բաղկացած ծիթապտուղէ, արմաւէ եւ կրկնեփէ: Իսկ ջուր՝ ոչ աւելի քան մէկ շիշ:

Այս հաշուով այն եզրակացութեան եկանք որ եթէ կամաւորական գունդերը եւ 10 եւ 25րդ զօրաբաժինները դէպի Ջրանցք ղրկել ուզէինք, 11.000 ուղտի պէտք պիտի ունենայինք ջուր եւ ուտելիք փոխադրելու համար: Եթէ նոյն իսկ ասոնք ճարած ըլլայինք, Ջրանցքը անցնելէ յետոյ՝ ամէնէն ուշ չորս օրուան մէջ միւս կողմը գտնուող Անգլիացիները կամ վռնտելու էինք եւ կամ նահանջել, որովհետեւ Ջրանցքէն 50 քիլոմեթր հեռու Իքինճի էլ Հուպրայի մէջ հաւաքուած անուշ ջուրը տասը օր կը բաւէր, իսկ գործածուելէ յետոյ արշաւազունդը մատնուած կ'ըլլար թշուառութեան մը որ աւելի մեծ պիտի ըլլար քան Իսրայէլի զաւակներունը:

Կարելիութիւն ալ չկար ամբողջ արշաւաշունդը Պիրսէպա հաւաքել եւ մէկ անգամէն դէպի Ջրանցք ղրկել ջուրով եւ ուտելիքով:

Այսպէս, մէկ մէկ օր ժամանակ տալով անապատին մէջէն պիտի անցնէին եւ Ջրանցքէն 20—30 քիլոմեթր հեռաւորութեան մը հաւաքուէին առէ յարձակելու համար նկատի ունեցած կէտին վրայ:

Առաջին արշաւազունդը պիտի բաղկանար բացի կազմածներէ 12642 հոգիէ, 968 ձիէ 12.000 ուղտէ եւ 328 գոմէշէ:

Երկրորդ արշաւախումբը պիտի կազմէին 10րդ զօրաբաժինը ամբողջ լրացուցիչ մասերով, նաեւ Վէհիպ պէյի գլխաւորութեամբ Հիճազէն գալիք կանոնաւոր եւ կամաւոր գունդերը մինչեւ Մաան: Այս վերջինները իրենց ուղտերը միասին պիտի բերէին: Անգլիացիները 40.000 կը հաշուէին մեր ուժերը, բայց ամբողջը 25.000 հոգին չէր անցներ:

Առաջին արշաւախումբը յանձնուած էր Մերսինցի Ճեմալ փաշայի, երկրորդ հրամանատարութեան կեդրոնին:

Ահա կացութիւնը, երբ Դամասկոս հասայ եւ չնչին փոփոխութիւններով ընդունեցի այս առաջարկը: Միայն մտահոգութիւն յայտնեցի որ պէտք եղած ուղտերը չէին ճարուած դեռ: Երեք ամսուան մէջ հազիւ 2000 կրցած էին գտնել: Շատեր պիտի զարմանան թէ Սուրիոյ եւ Հիճազի պէս երկրի մը մէջ ինչու կարելի չըլլար 10—15.000 ուղտ ճարել, նկատելով որ հարիւր հազարներ, նոյն իսկ միլիոններ կան: Բայց ամէն ուղտ բեռ չի կրնար տանիլ: Ահա պատճառը: Ես գիտեմ միայն այն մեծ դժուարութիւնը որուն յաղթելու էի մէկ ամսուան մէջ 14.000 ուղտ գտնելու համար: Եթէ ըսեմ թէ Իպն Սաուտը այդ ատեններ Նէճտի խորերէն ուղտ կը ղրկէր ինծի, կարելի է երեւակայել իմ քաշած նեղութիւններս:

Այս զինուորական դժուարին գործողութեան ամէնէն կարեւորը այն էր, որ Սինայի անապատին անձրեւի ժամանակէն տարբեր եղանակի մը 25.000 մարդով անապատը անցնիլը ոչ միայն անկարելի էր, այլ ոչ իսկ 10.000ով: Քանի որ դեկտեմբեր եւ յունուար ամիսներն էին անձրեւի եղանակը, անհրաժեշտ էր որ ձեռնարկը երկու ամսուան ընթացքին վերջանար կամ յաջորդ տարուան նոյն ամիսներուն սպասուէր:

(Շար.)

(30)

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԽՈՒՄԲ

Շավիլի մէջ հիմը դրուած է սկաուտական նոր խումբի մը խմբապետութեամբ Թորգոմ Այվազեանի: Խումբի տեղական մարմնոյ անդամներն են.— Մովսէս Տէմիրճեան, Յակոբ Փափազեան, Արմենակ Պեհեան, Գէորգ Պօղոսեան: Հասցէ.— M. Movsès Demirdjian, 13, Av. de la Ville d'Avray. Chaville (S.et O.):

Սկաւ. Գործ. Մարմին

Հայ կօշկակարներու տագնապը Մարսէյլի մէջ

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ.—

Անցեալ շաբաթ գրած էի հայ կօշկակարներու — թիւով մօտ 500 հոգի — ծանր կացութեան մասին: Քանի մը լրացուցիչ տեղեկութիւններ եւս:

Այսօր, շաբաթ, 5 հոկտեմբեր, ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՆ ՆԱԵՒ ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԱՅՍՊԷՍ ԹԷ ԱՅՆՊԷՍ Կ'ԱՇԽԱՏԷԻՆ:

Այժմ կատարեալ է պատկերը: Բոլորն ալ դուրսն են, փողոցը կամ սրճարանը, եւ իրենց սեւ օրը կուլան:

Գործատէրերու սենտիքան, որ վերջերս կազմուած էր, դիմում կատարած է նահանգապետին: Որովհետեւ գործատէրերն ալ անելի մատնուած են:

Նահանգապետը այսօր պիտի տար իր պատասխանը: Սակայն օրը իրիկուն եղաւ եւ պատասխանը ուշացաւ: Ամէն պարագայի մէջ երկուշաբթի կացութիւնը կը պարզուի:

ԵԹԷ ԳՈՐԾԱՏԷՐԵՐԸ ՉԿԱՐԵՆԱՆ ՈՐ ԵՒ Է ԴՐԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆ ԿԱՄ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՆԱԼ, ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊԻՏԻ ՂՐԿԵՆ ՓԱՐԻԶ, ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ:

Վերջապէս աննկարագրելի է տագնապը: Պէտք է որ օր առաջ գործի անցնին բոլոր անոնք որ շատ կը սիրեն ազգ եւ ազգութիւն հոլովել:

Ա. Դ. ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԲԱՆԱՁԵՒ ՓՆՏՌԵԼ

ՆՈՐ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՅԵՏԱՁԳՈՒՄ ՄԻՆՉԵՒ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը շաբաթ օր գումարուեցաւ, նախ գաղտնի, յետոյ հրապարակաւ, քննելու համար խալեհաբէշական վէճին նոր երեւոյթը: Թէր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, որոշուեցաւ վեց հոգինոց յանձնախումբ մը կազմել, մասնակցութեամբ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Չիլիի, Տանիմարքայի, Փորթուկալի եւ Ռումանիոյ ներկայացուցիչներուն, որպէսզի քննէ թէ ինկապէս գործօն նախայարձակում կատարուա՞ծ է եւ ո՛վ է յանցաւորը:

Եթէ պատասխանը հաստատական ըլլայ, ինքնին մէջտեղ պիտի գայ Ա. Դ. Ուխտին 16րդ յօդուածին գործադրութիւնը, որ պատժական տնօրինութիւններ կը տրամադրէ: Այն ատեն Ա. Դ. Խորհուրդն է որ պիտի որոշէ թէ ի՛նչ համգամանք պիտի ունենան այս տնօրինութիւնները: Անգլիոյ Ա. պատուիրակին պահանջով, վեցերու յանձնախումբը գործի սկսաւ նոյն գիշերն իսկ: Ա. Դ. Խորհուրդը նիստի հրաւիրուած էր երէկ, երկուշաբթի, լսելու համար յանձնախումբին տեղեկագիրը:

Ա. Դ. Խորհուրդի շաբաթ օրուան նիստին կը մասնակցէին Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ ներկայացուցիչները, հրապարակաւ պաշտպանելով իրենց երկիրներուն տեսակէտները: Պարոն Ալոյզի այս անգամ դուրս չելաւ, երբ ժողովին մէջ տեսաւ Եթովպիոյ ներկայացուցիչը: Եւ մանրամասնօրէն պարզեց վէճին ծալքերը: Նորէն կրկնեց թէ «Իտալիա զոհն է Եթովպիոյ նախայարձակման, քանի մը տարիէ ի վեր», եւ թէ բանակցութիւնները ձգձգուելով, այժմ Եթովպիան իբրեւ զոհ կը ներկայանայ: Բացատրեց թէ Իտալիա սահմանին վրայ պահեց իր զինուորները, մինչեւ որ Եթովպիոյ կայսրը ընդհ. զօրաշարժ հրատարակեց: Այս առթիւ պատմեց թէ կայսրը հետեւեալ խօսքերն արտասանած է, իր զինուորներուն առջեւ,— «Երբ Աստուծոյ օգնութեամբ յաղթանակով պսակուի այս պատերազմը, մեր ռազմիկները իբրեւ վարձատրութիւն պիտի ստանան Էրիթրէն եւ իտալական Սոմալին»: Ուրիշ բազմաթիւ ամբաստանութիւններէ վերջ, պարոն Ալոյզի պահանջեց Ազգերու Դաշնակցութենէն վտարել Եթովպիան եւ նկատի առնել Իտալիոյ օրինաւոր պահանջները:

Յետոյ խօսք առաւ Պ. Հավարիաթ, Եթովպիոյ ներկայացուցիչը, որ բացատրեց թէ իր կառավարութիւնը ամէն փորձ կատարեց, յարձակումէ խուսափելու եւ վայրագ պատերազմը կանխելու համար, պատերազմ մը որ այժմ կը մղուի առանց որեւէ յայտարարութեան կամ արդարացման: «Վերջին տասը ամիսներու միջոցին Եթովպա միշտ հետեւեցաւ չափաւորութեան, խոհեմութեան եւ համբերութեան խորհուրդներուն, որ տրուեցան Ժընեւի մէջ: Եթովպիա իր վստահութիւնը դրաւ Ա. Դ. Խորհուրդին եւ ուխտին վրայ»: Եւ սակայն... Եթովպիոյ ներկայացուցիչը բոլոր անցուդարձերը պատմելէ յետոյ, յայտարարեց իբրեւ «հուսկ բանք»:

— «Եթովպիոյ կառավարութիւնը այժմ եւ միշտ կը յայտարարէ թէ իր ժողովուրդը վճռած ըլլալով պաշտպանել իր երկրին անկախութիւնն ու ամբողջութիւնը, մինչեւ արեան վերջին կաթիլը, պիտի տոկայ իրեն պարտադրուած անարդար պատերազմին, այնքան որքան անհրաժեշտ կրնայ ըլլալ պաշտպանելու համար իրենց դարաւոր ժառանգութիւնը: Եթովպիոյ ժողովուրդը կը գիտակցի թէ կը պաշտպանէ ոչ միայն իր գոյութիւնը, այլեւ բոլոր փոքր պետութեանց անկախութեան սրբազան դատը: Տարակոյս չկայ թէ այդ փոքր պետութիւններն ալ Եթովպիոյ օրին պիտի հասնին, կեր դառնալով հզօր եւ անխիղճ յարձակողին, եթէ յաղթէ այս անարդար նախայարձակումը: Եթովպիա կը խնդրէ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը յայտարարէ թէ դաշնագիրները պիտի յարգուին, թէ տրուած խոստումը պէտք է յարգուի, թէ նախայարձակ պատերազմները օրէնքէ դուրս են եւ թէ բռնի ուժը իր տեղը պէտք է տայ արդարութեան»: Պատուիրակը խնդրեց որ անմիջապէս կոչ մը ուղղուի Իտալիոյ, որպէսզի դադրեցնէ «անմեղներու եւ մանուկներու ջարդը»:

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը նիստի հրաւիրուած է վաղը, չորեքշաբթի, իր կարծիքը յայտնելու համար պատժական տնօրինութեանց մասին:

ԱՆԳԼԻԱ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԲԱՆԱԿՑԻԼ

ԻՏԱԼԻՈՅ ՀԵՏ, Ա. Դ. ՀԱՍՑԷՆ ՑՈՒՑՆԵԼՈՎ

Մուսոլինի մասնաւոր նամակ մը գրելով Լոնտոնի դեսպանին, հրահանգած էր տեսակցիլ Արտաքին նախարարին հետ եւ ուղղակի բանակցութիւն առաջարկել: Ասոր համար պայման կը դնէր չեղեալ համարիլ Միջերկրականի անգլիական պատրաստութիւնները, եւ քաշելով նաւատորմին գոնէ մէկ մասը: Ինքն ալ յանձն կ'առնէր ջնջել իր ձեռք առած զգուշական միջոցները, թէ Միջերկրականի եւ թէ Լիբիոյ մէջ, ուր իտալական ուժերու յաւելումը տագնապ պատճառած է Անգլիոյ:

Դեսպանը այս պարտականութիւնը կատարելով, աւելցուց թէ Իտալիա կ'ուզէ թշնամութիւնները սահմանափակել Ափրիկէի մէջ, թէ չարհամարհեր Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ պիտի քաշուի միայն այն ատեն երբ հարկադրուի: Դեսպանը կարդաց Մուսոլինիի մէկ հեռագիրը եւ նամակը, որոնք երկուքն ալ իտալերէն էին, եւ անգլերէնի թարգմանեց բարձրաձայն, բայց որեւէ թուղթ չձգեց Անգլիոյ արտաքին նախարարին:

Սըր Ս. Հօր լուռ ու մունջ լսելէ յետոյ, պատասխանեց թէ Իտալիա սկիզբէն ի վեր ծանր եւ դժբախտ թիւրիմացութեան մը մատնուած է Անգլիոյ դիրքի մասին. բացատրեց թէ իտալական արշաւանքը առ նուազն կը դժուարացնէ վէճին կարգադրութիւնը: Ինչ կը վերաբերի բանակցութիւնները վերսկսելու հարցին, Սըր Ս. Հօր լուռ մնաց, հասկցնելով թէ լաւագոյն է դիմել Ազգերու Դաշնակցութեան:

Կարճ խօսքով, Մեծն Բրիտանիա կը մերժէ ընդունիլ Իտալիոյ առաջարկները: Մինչ այս մինչ այն, անգլիական եւ իտալական մարտանաւեր արդէն սկսած են կեցնել առեւտրական նաւերը Միջերկրականի մէջ, զէնք եւ պաշար փնտռելով, ինչ որ կրնայ ծանրացնել կացութիւնը:

Ուրիշ ծանր հեռանկար մը եւս.— Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Մեծն Բրիտանիա որոշած է ջլատել իտալական զօրքի եւ ռազմանիւթի փոխադրութիւնը, ոչ թէ փակելով Սուէզի ջրանցքը, այլ եռապատկելով տուրքը եւ պահանջելով անմիջապէս վճարել յետնեալ պարտքերը: (Մինչեւ հիմա կատարուած փոխադրութեանց տուրքերը կը մնան առկախ):

Առեւտրական նաւերու հետապնդումը արդէն իսկ յուզման մատնած է չոգենաւային ընկերութիւնները:

Վեց Հայեր եւ ուրիշներ 1,500,000 կը շահին

Պարգեւաւոր ծխարշաւի վիճակահանութեան մէջ, որ տեղի ունեցաւ կիրակի օր, 1,500,000 ֆրանք շահեցան 18 բանուորներ, Սէն Շամօնի մէջ: Տոմսերու տրցակը գնած էր Հայ մը, մասնակցութեամբ պողպատի գործարանի 12 բանուորներու եւ հինգ հայրենակիցներու:

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՄՈՐՖԻՆ եւ էրօին բռնուեցաւ արեւելեան ճեպընթացին մէջ, Սօֆիայէն անցած ատեն: Ձերբակալուեցան Ֆրանսացի մը, Հրեայ մը եւ քանի մը պուլկար պաշտօնեաներ:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԻՕՆԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12ԻՆ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

նախաձեռնութեամբ *ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ՌՈՍՏՈՄ եւ ԶԱՒԱՐԵԱՆ* խումբերու

հովանաւորութեամբ *Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ*

ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

կը նախագահէ Ընկ. *ՎԱՐԴԱՆ ԶՈՒԼԼԷՐԵԱՆ*

կը խօսին ընկերներ Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ եւ ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 13ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

կը խօսի՝ Ընկեր ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ՍԷՆ ԹԸԷԹԻԷՆ

կազմակերպուած՝ *ԱՆՏՈՔ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ*

եւ մասնակցութեամբ՝ *ԿԼԷՓԻԿ ու ԿՈՒՐՁՔ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ*

եւ *ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԽՈՒՄԲԻ*

13 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ

Հանրածանօթ ՍԱԼ ԱՐՄՕՆԻ շքեղ սրահին մէջ

կը նախագահէ՝ Ընկ. Տ. ՋԷՔԻԵԱՆ

կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՑԷՍԻՆ ՄԷՋ

13 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ

կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

19 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

20 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ

կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՓՐԻՎԱ

27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ

ՓՈՆ Տ'ՕՊԸՆԱ

26 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Մանրամասնութիւնները յետոյ:

Հ. Յ. Դ.

ՕՒԼԸՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ընտրութիւն նոր Կոմիտէի:

Գաղափար

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 131, Գուր Լաֆայէթ, Զարգարեան Գրագարանի մէջ:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ - ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մասնաճիւղին կողմէ*

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

14, rue de Trévise. Փարիզ. Métro Cadet.

կը խօսի՝ Տիկին *ԷԼԻԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ*

Ֆր. Կ. Խաչի Նիսի ամառնային կայանի մասին:

Մուտք 3 ֆր. (թէյ եւյլն. միասին):

Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

8 Դեկտեմբեր կիրակի երեկոյ ժամը 9.30էն մինչեւ առաւօտ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Նոյեմբեր 3ի կիրակի կէս օրէ վերջը գրաւուած է, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտական Մարմնոյ կողմէ:

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այս թուականը:

Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտական գործադիր Մարմին

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի Հայ Երաժշտ. Միութիւնը յառաջիկայ ձմրան՝ ձեռնարկած է իր տարեկան մեծ համերգին, ղեկավարութեամբ Պ. Վ. Սարգսեանի:

Բոլոր անոնք որ կը փափաքին Միութեանս անդամագրուիլ, եւ մասնակցիլ համերգին, այժմէն թող դիմեն *101*, Ռիւ Սէն Ժաք Պ. Յ. Մալքեանի եւ կամ ամէն կիրակի փրատոյի Ս. Թարգմանչաց եկեղեցին ժամը *10էն 12*:

Վարչութիւն

ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Պորտոյի «Արարատ» Միութեան դպրոցի համար կ'ուզուի վարժ ուսուցիչ մը կամ վարժուհի մը:

Պայմաններու համար դիմել.—

Tachdjian Haygouni. Cité Testane N. 2. Cenon (Gironde).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (47)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ»

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Ընդունեց նա մեր խնդիրքը, եւ հրաման ըրաւ որ իջեւանած տեղերնիս մեզի անօթի չթողուն:

Այսպէս հասանք մինչեւ Ատուայի երկու օր մնալով տեղ մը, ուրկէց Տէճազմաչ Քասսա մեծ իշխանին մարդ ղրկելով մեր գալն իմացուցինք. նա ալ փութաց անմիջապէս Պալամպարաս մը(*) ղրկել, որուն առաջնորդութեամբ մտանք Ատուա մեզի համար պատրաստուած տեղը:

Տէճազմաչ Քասսան այն միջոցին 5 ժամ հեռու Աքսում բնուած հին քաղաքը կը գտնուէր, ուր հօր մը մաքրել տալու համար գացած էր. եւ իւր տեղը Տէճա Պարեա անուն փոխանորդը կար, որ մեր գալուստը լսելուն պէս՝ սպիտակ եզ մը, մեղրագինի եւ կորեկօղի եւ այլն, հետն առած տեսութեան եկաւ մեր քով:

Ասոր հաճութեամբը հետեւեալ առաւօտուն մեր սպասաւորը մեծ իշխանին քով յուղարկեցինք Աքսում, որ մեր ողջոյնը մատուցանելով՝ միանգամայն թէ զինքը եւ թէ նոյն քաղաքին հին եկեղեցին տեսնելու համար ունեցած փափաքնիս յայտնէ:

Նա ալ կ'ընդունի սիրով եւ հրաման կը ղրկէ փոխանորդին՝ որ պատուով մեզ իւր քովը յուղարկէ:

Վերը յիշուած Պալամպարասը առջեւնիս ընկնելով տարաւ մեզի Աքսում, եւ ուղղակի եկեղեցին իջանք առջեւելու եւ տեսնելու: Այս եկեղեցին որ խիստ հռչակաւոր է բոլոր Հաբէշստանի մէջ, առանց կրի քարերով հիւսուած ցանկապատի մը մէջտեղը կառուցուած է, որու չորս կողմը բոլոր գերեզմանատուն է: Եկեղեցին քառակուսի է, եւ արեւմտեան դաւիթը բոլոր եկեղեցւոյն լայնութեան ընդարձակ մարմարեայ սանդուխներ կան չորս կամ հինգ ոտք, տաճարին դուռը տախտակէ շինուած բարձր եւ փառաւոր չէնք մըն է. եկեղեցին չորս քառակուսի հիւսուածոյ սիւներու վրայ կառուցած է յունական ճարտարութեամբ, եւ Ցունաց խորանին ձեւով է սեղանին խաչկալը:

Ցանկապատէն դուրս տեղ տեղ բրգաձեւ արձաններ կան զանազան բարձրութեամբ, որոնց ձեւը քառակուսի է եւ երթալով դէպ ի ծայրը կը նեղնայ. ոմանց վրայ գիր ալ կը տեսնուին՝ բայց անընթեռնլի են, շատերն ինկած կոտրած են եւ գետնին մէջ խրած:

Եկեղեցիէն դուրս ելած ժամանակնիս Գըրգհամ անուն Անգղիացի գնդապետի մը ձեռօք նոր կրթուած 50ի չափ զօրք բարեւ կանգնած էին, որոնց առաջնորդութեամբը մտեցանք Քասսա մեծ իշխանին վրանին քով, որ հեռուանց մեզի տեսնելով փութաց ...մեր դիմացը, եւ երեք անգամ ... գետին խոնարհելով Գեր. ... սրբազանի ձեռքի խաչը համբ... նա ալ խաչակնքելով օրհնեց ... կայ:

Ետքը զօրքերը երկու կարգ... նուած՝ տարին մեզի անոր ... տակը, որ կարմիր կերպաս է... կարճ տեսութենէ մը ետքը՝ ... ուրիշ վրան մը կանգնել տալ... հանգիստ առինք: Եւ երեկոյին ... ղարկեց մեզի եզ մը, ոչխար մը, ... րագինի, հաց եւայլն, որոնց ... յատուկ մէկը ղրկելով իրեն ... կալ եղանք:

(Շար...)

(*) Պալամպարաս կը նշանակէ արքունիքի եւ անասուններու վերատեսուչ, որուն կը յանձնուին թագաւորին նուէր կամ իբրեւ տուրք եկած բոլոր չորքոտանիները, եւ ինքն է անոնց տնօրէնը: Սոյն պաշտօնը իրենց մէջ խիստ պատուաւոր է, եւ ունի իւր իշխանութեան տակ մասնաւոր խումբ մը զօրաց, ինչպէս միւս իշխանները:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme. PARIS (13e)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 10 Octobre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2930

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՅԱՆՑԱՒՈՐ ՀՌՉԱԿԵՑ ԻՏԱԼԻԱՆ, ԻԲՐԵՒ ՆԱԽԱՅԱՐՁԱԿ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ ԱՅՍՕՐ ՊԻՏԻ ՈՐՈՇԷ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ԳՐԱՒԵՑ ԱՔՍՈՒՄԸ,- ՀԱԲԷՇՆԵՐՈՒ ՍՈՒՐԲ ՔԱՂԱՔԸ

Հաբէշական բանակ մը կռնակէն կը սպառնայ Իտալացիներուն

ԴԻՏՔԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին կողմէ նշանակուած [երկու] յանձնախումբը — վեց հոգինոց — կիրակի օրն իսկ մշակած [ըլլալով] իր բանաձեւը, ներկայացուց 13ներու յանձնախումբին, որ [անմիջապ]էս վաւերացուց զայն եւ յանձնեց խորհուրդին: Այս վեր[ջինը] լիագումար նիստ կազմեց երկուշաբթի օր եւ, հակառակ ի[տալ]ական պատուիրակին բուռն բողոքներուն, հաստատեց վճիռը, [որ]ով կը դատապարտէ Իտալիան իբրեւ նախայարձակ: Այժմ վերջ[ն]ական վճիռը պիտի արձակէ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը, այսօր իսկ:

Ինչպէս կը հաստատէ երկու յանձնախումբերուն կամ նոյն [ատե]ն Ա. Դ. խորհուրդին բանաձեւը, Իտալիան յանցաւոր է, նոյն [ատեն] հիմ բռնելով իտալական զեկոյցները: Բացորոշ է բանաձեւին [եզ]րակացութիւնը.— «Իտալիա պատերազմի դիմած է, հակառակ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի 12րդ յօդուածով եղած յանձնառութեանց»:

Տարակոյս չկայ թէ այսօր, չորեքշաբթի, Ա. Դ. ընդհ. ժողովն ալ բանաձեւը պիտի վաւերացնէ ստուար քուէարկութեամբ: [Եւ] ահա կը ցցուի նոր հարցականը,— իտալական պատուիրակութիւնը պիտի շարունակէ՞ ակռայ կրճտել ժընեւի մէջ, թէ պիտի [մեկ]նի քալէ:

Այս վերջին պատահականութիւնը անխուսափելի կը համարուի այլեւս: Մուսոլինին ապահոված ըլլալով Ֆրանսայի բարեացակամութիւնը, վերջին փորձ մը կատարեց անցեալ շաբթու, անուղղակի բանակցելու համար Մեծն Բրիտանիոյ հետ: [Ի]տալիոնի դեսպանին միջոցաւ նամակ մը եւ հեռագիր մը ուղղեց Անգլիոյ արտաքին նախարարին, առանց որ եւ է գիր յանձնել տալու: Սըր Ս. Հօր պատասխանեց անգլիական սառնութեամբ,— երկու «եէս», եւ երեք «նօ» սահեցնելով եւ ժընեւի հասցէն ցուցնելով:

Առաջին անգամ է որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը այսքան արագ եւ վճռական վճիռ մը կ'արձակէ: Այս անապարանքը նկատեց նաեւ Իտալիոյ ներկայացուցիչը, երբ կը նզնէր զոնէ մէկ օր ժամանակ շահիլ, «խնդիրը ուսումնասիրելու համար»:

Ուրեմն, այսօր Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը պիտի որոշէ պատժական տնօրինութեանց գործադրութեան եղանակը: Բոլորն ալ համաձայն են տնտեսական կաշկանդումներու, իբրեւ ազդու միջոց պատերազմը դադրեցնելու:

Այս հարցին հետ զուգընթաց, Ֆրանսա եւ Անգլիա կը շարունակեն ծանուցագիրներ փոխանակել, փոխադարձ օգնութեան համար: Ֆրանսա իր վերջին պատասխանով անգամ մը եւս կը շեշտէ թէ պատրաստ է ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային գործակցութեան, պայմանաւ որ Մեծն Բրիտանիան ալ նոյն յանձնառութիւնն ստանձնէ, երբ վտանգ մը ծագի Եւրոպայի մէջ:

Իսկ անդին զինուորական գործողութիւնները կը շարունակուին մեծ ուժգնութեամբ: Ատովայի գրաւումէն վերջը, Իտալացիները գրոհ տալով գրաւեցին Աքսումը,— Հաբէշներու սրբազան քաղաքը, որու մասին կը խօսէր, երէկ, Տիմոթէոս վարդապետ «Յառաջ»ի թերթօնին մէջ: Այս քաղաքին գրաւումէն յետոյ, հաւանական է որ 10 – 15 օր դադրեցնեն արշաւանքը, ճամբաներ շինելու, շահուած դիրքերը ամրացնելու եւ նոր յառաջխաղացութիւնը կազմակերպելու համար: Մասնագէտներու կարծիքով, այսուհետեւ շատ աւելի ահաւոր դժուարութիւններ կը ցցուին իտալական բանակին առջեւ,— անդնդախոր ձորեր, ուր ջրհեղեղն անգամ կը սահին կ'իյնան, եւ ձիերը կը խրտչին, ցից բարձունքներ, որոնց կատարներէն խումբ մը ռազմիկներ կրնան բանակ ոչնչացնել, կիրճեր ուր կարելի է միշտ թակարդներ լարել...

Մնաց որ, իտալական զեկոյցներն ալ կը հաստատեն թէ բուն հաբէշական բանակը դեռ անվթար կը պահէ իր ուժը եւ միայն յառաջապահները դիմադրութիւն փորձած են, յոգնեցնելու համար թշնամին:

Յառաջուն տագնապ Յունաստանի մէջ

Կիրակի օր անծանօթներ ուժանակի երկու փամփուշտ դրին Աթէնքի այն [շէն]քին մէջ ուր պահուած են Եորկիոս Բ.ի պատկանող կարասիներ: Պայթիւնը [զգ]ալի պատճառեց ամբողջ թաղին մէջ: Վկաներու յայտարարութեան համաձայն անծանօթները փախած են ինքնաշարժով, «կեցցէ՛ հանրապետութիւնը» պոռալով:

Միեւնոյն օրը արքայականներ աւերի տուին հողագործական կուսակցութեան դրասենեակը եւ քարկոծեցին Վենիզէլոսի կուսակից թերթերէն «Փոթ[է]ոս»ի խմբագրատան ճակատը:

*** Զօր. Քոնտիլիս, պատերազմական նախարարը, կիրակի օր ճառ մը խօսելով Սելանիկի մէջ, ըսաւ.

— «Եթէ ես, հանրապետական, երբեմն հանրապետութեան առաջին պաշտպաններէն մէկը, որ ոչ մէկ առնչութիւն ունեցած եմ արքայական տան հետ եւ ընդհակառակն անոր կատաղի թշնամին եղած եմ, եթէ ես ալ հիմա կը խօսիմ միապետութեան վերահաստատման մասին, պատճառը այն է որ լաւին կ'ըմբռնեմ կացութեան պահանջը: Հանրապետութիւնը, այնպէս ինչպէս կ'ըմբռնեն ուրիշ երկիրներու մէջ, ամենեւին գոյութիւն ունեցած չէ Յունաստանի մէջ, 1925էն ի վեր: Դիկտատուրան բացարձակապէս հակառակ է հելլէն ժողովուրդի խառնուածքին: Արդ, չկայ ուրիշ վարչաձեւ, եւ մենք ստիպուած ենք վերադառնալ թագակիր ժողովրդապետութեան: Եթէ այդ վարչաձեւը գոյութիւն չունենար, պէտք էր ստեղծել այսօր Յունաստանի համար: Միապետութեան վերահաստատումով, բանակը այլեւս չպիտի չեղի իր զինուորական պարտականութեան, ինչ որ արդէն իր գլխաւոր բաղձանքն է, որովհետեւ ան ուրիշ բան չուզեր եթէ ոչ ծառայել հայրենիքին»:

ՍՈՒՐԲ ՔԱՂԱՔԻՆ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

Ատտիս – Ապէպայէն կը հեռագրեն հոկտեմբեր 8 թուականով.— Իտալական բանակը գրաւեց Աքսումը, Հաբէշներու սրբազան քաղաքը, որ կը գտնուի Ատովայէն 25 քիլոմեթր դէպի հարաւ, 2000 մեթր բարձրութեան վրայ:

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը երկուշաբթի օր միաձայնութեամբ յանցաւոր հռչակեց Իտալիան, իբրեւ նախայարձակ, համաձայն ուխտի 16րդ յօդուածին տրամադրութեանց: Աննախընթաց դէպք մըն է այս, Ազգամիջոցի պատմութեան մէջ: Այս վճիռին գործադրութեան եղանակէն կախում ունի Ազգերու Դաշնակցութեան վարկին բարձրացումը կամ սնանկութիւնը:

Խորհուրդը մասնաւոր նիստ մը գումարեց առտուն ժամը 7.30ին, քննելու համար վեցերու եւ 13ներու յանձնախումբերուն բանաձեւերը, որոնք նոյն եզրակացութեանց յանգած էին: Այս ժողովին մէջ, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Լեհաստանի, Խ. Միութեան, Սպանիոյ, Թուրքիոյ, Ռումանիոյ, Արժանթինի, Չիլիի, Տանիմարքայի, Աւստրալիոյ, Էքուաթորի եւ Փորթուկալի ներկայացուցիչները անմիջապէս «այո» արտասանեցին այբուբենական կարգով եւ բարձրաձայն: Թղթակից մը կը գրէ թէ ամէնէն բարձր «այո»ն արտասանեց Սալվատոր տը Մատարիակա, Սպանիոյ Ա. պատուիրակը: Անգլիոյ ներկայացուցիչը, Իտըն, պատասխանեց հաստատ, բայց հանդարտ, իսկ Պ. Լավալի պատասխանը կը լսուէր շատ յստակ: Երբ կարգը եկաւ երկու սոսկներուն, Պարոն Ալոյզի, Իտալիոյ առաջին պատուիրակը յայտարարեց.

— «Ամէն վերապահութիւն ունենալով հանդերձ ժողովի գործավարութեան եղանակի մասին, կը յայտարարեմ թէ չեմ ընդունիր տեղեկագրին եզրակացութիւնները»:

Իսկ Թեքլա Հավարիաթ, Եթովպիոյ ներկայացուցիչը, պարզապէս յայտարարեց.— «Կ'ընդունիմ տեղեկագիրը»:

Ասոր վրայ, Արժանթինի պատուիրակը յայտարարեց հանդիսաւորապէս, իբրեւ նախագահ Ա. Դ. Խորհուրդին.

— «Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին 14 անդամները կ'եզրակացնեն թէ կը գտնուինք պատերազմի մը առջեւ որ սկսած է հակառակ ուխտին հարկադրած պարտաւորութեանց»:

Համաձայն ուխտին 16րդ յօդուածին, Իտալիա առանց տեղի տալու պատերազմ բացած ըլլալով Եթովպիոյ դէմ, նոյն արարքը գործած կ'ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան բոլոր անդամներուն դէմ, որոնք այժմ պարտաւոր են ամէն առեւտրական եւ սեղանաւորական յարաբերութիւն խզել այդ պետութեան եւ անոր հպատակներուն հետ:

Իտալիոյ պատուիրակը մախառեցաւ ամբողջ 2 ժամ

Պարոն Ալոյզի բոլոր ուժովը մաքառեցաւ, պահանջելով գոնէ 24 ժամ յետաձգել քուէարկութիւնը: Բացատրեց թէ վեցերու տեղեկագիրը հազիւ առտուն ստացած է եւ ժամանակի կը կարօտի, իմանալու համար իր կառավարութեան պատասխանը: Ամբողջ երկու ժամ պայքարեցաւ, թէ գաղտնի ժողովին մէջ, թէ մասնաւոր տեսակցութիւններով եւ թէ հրապարակաւ, բայց անօգուտ: Մերթ հանդարտ, մերթ փրփրելով, պարոն Ալոյզի յայտարարեց.

— «Ահա երկու անգամ է որ Ա. Դ. Խորհուրդը որոշումներ կուտայ տրամագծօրէն հակառակ՝ Իտալիոյ շահերուն. մինչդեռ մեր երկիրն է գլխաւոր շահակիցը: Տեղեկագիրը բոլորովին կ'անգիտանայ Իտալիոյ եւ Հաբէշիստանի միջեւ կնքուած դաշնագիրներուն յաճախադէպ դրժումները: Եթէ Հաբէշիստանի սպառազինութիւնները այնքան վտանգաւոր համեմատութեանց հասած չըլլային, իտալական կառավարութիւնը երբեք պատճառ ունեցած չպիտի ըլլար ձեռք առնելու այն զգուշական միջոցները զորս հարկադրուեցաւ գործադրել: Հաբէշական սպառազինութեանց ամբողջ ուժը սկիզբէն իսկ ուղղուած էր միայն Իտալիոյ դէմ: Այս հարցերու մասին բոլոր վիճաբանութիւնները պիտի մնան տարտամ եւ անորոշ, որչափ կը հիմնուին վերացական սկզբունքներու վրայ որոնք Հաբէշիստանի պէս վայրենի երկիր մը կը դնեն հաւասար գծի վրայ՝ քաղաքակիրթ ազգերու հետ: Իտալական կառավարութիւնը բռնաբարած չի նկատեր Ա. Դ. ուխտը, անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելով իր գաղթավայրերուն ապահովութեան համար»:

Պ. Հավարիաթ, Եթովպիոյ ներկայացուցիչը, երկար ճառ մը կարդաց, զոր պատրաստած էր իր Ֆրանսացի խորհրդականը, փրոֆ. Ժէզ: Եզրակացութիւնն այն էր թէ Եթովպիա այսօր ալ պատրաստ է ընդունելու Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնարարութիւնները եւ օգնութիւնը երկիրը վերակազմելու համար, պայմանաւ որ անխախտ պահեն իր վեհապետական անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը: Այս առթիւ կարդաց վերջին հեռագիրները՝ իտալական արշաւանքի մասին:

Նախագահը (Արժանթինի պատուիրակը) խօսքն ուղղելով պարոն Ալոյզիի, զոր չեշտով մը դիտել տուաւ թէ հինգ օրէ ի վեր պատերազմ կը մղուի եւ դեռ կը վիճաբանին: «Կարելի չէ յետաձգել քուէարկութիւնը, բայց պատրաստ ենք լսելու Իտալիոյ դիտողութիւնները, վաղուան ժողովին մէջ»:

*** Ժողովին գումարումէն առաջ, ագնաջան խորհրդակցութիւններ կատարուած էին գլխաւոր պատուիրակներու միջեւ: Պ. Լավալ, որ միշտ հակառակ է հապճեպ վճիռներու, երկար տեսակցութիւններ ունեցած է Պ. Իտընի եւ պարոն Ալոյզիի հետ. իսկ Անգլիոյ պատուիրակը միշտ կը յիշեցնէր թէ այլեւս կարելի չէ ձգձգել գործը:

*** Վեցերու յանձնախումբին տեղեկագիրը երկարօրէն պարզելով դէպքերու ընթացքը եւ դաշնագիրներու տրամադրութիւնները, կ'եզրակացնէ թէ Իտալիա խախտած է Ա. Դ. ուխտին 12, 13 եւ 15րդ յօդուածները, ուստի մեքենաբար գործադրելի կը դառնայ 16րդ յօդուածը (առեւտրական եւ սեղանաւորական տնօրինութիւններ): Իր եզրակացութիւնները հիմնուած են նախկին դաշնագիրներու եւ իտալական զեկոյցներու վրայ: Մասնաւորապէս կը յիշուի Ուալ–Ուալի դէպքը, զոր ստորագրած են Իտալիա եւ Եթովպիա եւ որ կը դատապարտէ «պատերազմի դիմել միջազգային վէճերու կարգադրութեան համար»:

Եթովպիոյ արտաքին նախարարը հետեւեալ հեռագիրը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարին, Ատովայի գրաւման առթիւ.— «Իտալական զօրքեր, ուժեղութեամբ քան օդանաւերու, Ատովա մտան հոկտ. 6ին, առանց դիմադրութեան, գրաւելէ յետոյ Ատիկրաթը: Մեր զինուորները, որոնք Ատովա քաղաքէն դուրս կը գտնուէին, դեռ հոն են: Մինչեւ հիմա բոլոր ընդհարումները եղած են մեր սահմանապահներուն եւ մեկուսացեալ փոքր ջոկատներու հետ: Մեր զինուորները դեռ կռիւի չեն բռնուած: Իտալական նախայարձակումը, որ ամիսներէ ի վեր պատրաստուած է Եթովպիոյ դէմ, որուն յարատեւօրէն մերժեցին զէնք ալ իր պաշտպանութեան համար, ահա այսպէս ամբողջովին կ'իրագործուի շրջանի մը մէջ ուր սահմանագիծը յստակօրէն գծուած ըլլալով, անվիճելի է»:

Դիմադրութիւն նիզակներով, սուրերով, դանակներով եւ ատրճանակներով

Ատտիս – Ապէպայէն կը հեռագրեն պաշտօնապէս.— Արշաւողները ծանր կորուստներ կրեցին եւ չյաջողեցան նոր գետին շահիլ, թէեւ կը գործածէին օդանաւ, հրասայլ, թնդանօթ եւ գնդացիր:

Ուրիշ հեռագիրներ ալ կը հաստատեն թէ կատաղի կռիւներ տեղի կ'ունենան Ատովայի շրջակաները եւ թէ հաբէշական զօրամաս մը կը քալէ Էրիթրէի վրայ, կռնակէն սպառնալով իտալական բանակին: Զրոյցի մը համաձայն, արքայից արքան կը պատրաստուի ռազմաճակատ մեկնելու: Պատերազմական նախարարը մեկնած է արդէն, ուրիշ մը նշանակուած ըլլալով իր տեղը:

Պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ հաբէշ զինուորները կատաղի կռիւներ մղեցին սուրերով, նիզակներով, դանակներով եւ ատրճանակներով, ծանր կորուստներ պատճառելով Իտալացիներուն, եւ յաջողեցան պահել հիւսիսային եւ հարաւային ճակատներու դիրքերը: Նոյն հեռագրին համաձայն, Ատիկրաթի մօտ, Հաբէշները եւ մղեցին Իտալացիներու մէկ յարձակողականը, որ կը ձգտէր պաշարել եթովպական բանակը: Կառավարութիւնը փակել տուաւ Հարրարի դպրոցները, կռիւներ նախատեսելով Հարար – Ճիճիկա ճակատին վրայ: Հաբէշիստանի ամէնէն կատաղի ռազմիկներէն 50,000 հոգի ղրկուեցան Ճիճիկա (ուր կը գտնուի Վէհիպ փաշա): Կը կարծուի թէ ամէնէն մեծ ճակատամարտը պիտի մղուի Ճիճիկայի մէջ, ուր կեդրոնացած են արդէն 100,000 Հաբէշներ, սպասելով 50,000նոց օգնական ուժին: Այժմ խրամներ եւ ամրութիւններ կը շինուին: Այս ճակատին հրամանատարը, Զօր. Նէսիպու, պիտի փորձէ հաբէշական հողէն դուրս քշել Սոմալիի իտալական բանակը, որուն հրամանատարն է Զօր. Կրացիանօ, Աբեւելքի մէջ համբաւ շինած ռազմագէտը:

Հիւսիսային ճակատին վրայ, Իտալացիները այժմ ներս մտած են 25 մղոն եւ արդէն գրաւած Աքսումը, որ 16 մղոն հեռու է Ատովայէն: Ինչպէս ըսինք, Հաբէշներուն համար սուրբ քաղաք մըն է Աքսումը, ուր թաղ դրած կամ թաղուած են բոլոր կայսրերը, բացի Հայլէ Սէլասիէն: Բազմաթիւ ղպտիական եկեղեցիներ եւ վանքեր կը գտնուին քաղաքին մէջ, որ կրօնական մայրաքաղաքն է:

Օտարականները վախնալ սկսան

Ատովայի գրաւումը կաղնեցուցած է Տանաքիլի ցեղերը, որոնք լրջօրէն կը սպառնան Եւրոպացիներու ապահովութեան: Հարրարի իտալական հիւպատոսը, երեք Եւրոպացիներ եւ» պահակներ գիշերանց վտանգաւոր ճամբորդութիւն մը կատարելով, Տիրէ Տաւա գացին եւ հազիւ յաջողեցան հասնիլ Ճիպութիի շոգեկառքին: Ֆրանսական զօրքեր կը պաշտպանեն երկաթուղին: Կ'ըսուի թէ հաբէշական կառավարութիւնը պիտի գրաւէ երկաթուղին, զինուորական փոխադրութեանց յատկացնելու համար:

Ատովայի իտալական հիւպատոսը, որ անհետացած էր, մէջտեղ ելաւ: Հաբէշներու կողմէ բանտարկուած էր, բայց ամբոխութեան առեն բանտապահները փախած ըլլալով, փրկուեցաւ:

Ատտիս – Ապէպայի դեսպանները հեռագրեցին իրենց կառավարութեանց որ խնդրեն Իտալիայէն՝ չռմբակոծել մայրաքաղաքը եւ Տիրէ Տաւան, ուր բազմաթիւ օտարականներ կը գտնուին: Մայրաքաղաքի օտարականներուն թիւն է 6000, իսկ Տիրէ Տաւայի մէջ՝ 200:

Ֆրանսա պիտի գործակցի Անգլիոյ, եթէ...

Իր նոր պատասխանին մէջ, ֆրանսական կառավարութիւնը կը խոստանայ օգնել Անգլիոյ, եթէ այս վերջինը յարձակում կրէ առանց տեղի տալու, ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային պատրաստութիւններ տեսած ատեն (կ'ակնարկէ ներկայ պարագային): Բայց պայման կը դնէ որ Անգլիա նախապէս խորհրդակցի Ֆրանսայի հետ, իր ծրագրած տնօրինութեանց մասին եւ հաւանութիւն ստանայ: Ցետոյ, Անգլիա պարտաւոր է փոխադարձաբար նոյն աջակցութիւնը ընծայել ապագային: Ծանուցագիրը խմբագրուած է դիւանագիտական նրբութիւններով, բայց բացորոշ կ'երեւայ որ Ֆրանսա կ'ուզէ Անգլիոյ աջակցութիւնը ապահովել Գերմանիոյ դէմ, եթէ ինք պիտի օգնէ Անգլիոյ՝ ընդդէմ Իտալիոյ: Շուկայի լեզուով, Ֆրանսա չուզեր բաց չէք մը յանձնել Անգլիոյ ձեռքը: Եթէ Անգլիոյ ծրագրած գործողութիւնները մերժուին Ֆրանսայի կողմէ, այս վերջինը չպիտի տրամադրէ Միջերկրականի իր նաւակայանները: Այդ պարագային կրնայ չէզոք մնալ, կամ նոյնիսկ օգնել Իտալիոյ: Դիւանագիտական փափկանկատութեամբ, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ անունները չեն յիշուած, սակայն բանակցութիւնները այդ հիման վրայ է որ կը կատարուին, շաբաթներէ ի վեր:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿԸ

ԽԲԾ··ՃՃՃ

Նուազ ուշագրաւ չէ մեղադրանքներէն երրորդը,— Մենք չճանչցանք Թուրքը,— կ'ըսեն անոնք,— թերագնահատեցինք զայն: Աւելին,— խաղաղ կենակցութեան մը փոխարէն, ինչ որ կարելի էր ու կար, գրգռեցինք իշխող տարրը ու պատճառ եղանք թրքահայութեան կոտորումին:

Ասոնցմէ առաջին առարկութիւնը նորոյթ դարձած է հիմա: Տեսակ մը իմաստութեան մանեակ, զոր վզին կը կախէ՝ բեմ գալ ուզողը, սրճարանին անկիւնը իշխանութիւն ստեղծել ուզողը, յօդուած գրելու մարմաջէն տառապողն ու պատերազմէն առաջ «բերանը կաթ հոտող» այժմու երիտասարդը ···

Ինչո՞ւ այս համաճարակը:

Ես զայն կը վերագրեմ հետեւեալ պատճառներուն·

ա) Մենք մեզ շատ տկար կը զգանք:

բ) Թուրքը շատ զօրաւոր կը գտնենք:

գ) Անկարող ենք իրերն ու դէպքերը քննել իրենց ժամանակի ու իրենց պայմաններուն մէջ:

դ) Ազգային գիծ է՝ մեզ կամ մերը թերագնահատել եւ օտարը, մանաւանդ թշնամին գերագնահատել:

Բայց, իրապէս, այդքա՞ն տկար ենք մենք: Կամ տկա՞ր ենք բառին ամբողջական իմաստով:

Այո՛,— թիւով, պայմաններով, խարխափով, (Հայաստան), կազմակերպութեամբ, միասնականութեամբ նիւթապէս եւայլն:

Ո՛չ,— ընդունակութեամբ մեծ զանգուածի մը հայրենանուէր տրամադրութեամբ, քաղաքական գոյութեան մը կորիզով (Հայաստան, զոր 1914ին չունէինք), հայրենիքի գաղափարով (1914էն առաջ չէինք իսկ բանաձեւեր զայն), քաղաքական կարգ մը խմորումներով եւայլն:

Այս երկուքին զուգակշռումէն ու մեր շուրջի պայմաններու քննութենէն կախում ունի մեր կարելիութիւններու ճշդումը:

Իսկ առիկա առայժմ դուրս կը մընայ մեր նիւթէն: Կ'անդրադառնամ, թերեւս աւելի ուշ: Որովհետեւ կ'անցնիմ երկրորդ կէտին:

Զօրաւո՞ր է Թուրքիան: Ու շա՞տ: Այնքա՞ն որ կարենար,— ինչպէս կրցաւ, այսօր, դժբախտաբար,— Հայերու որոշ զանգուածի մը վրայ ջլատիչ ազդեցութիւն գործել·կանգնիլ, հէքեաթային հսկայի մը նման, անոնց քաղաքական հեռահայեցութեան առջեւ, եւ դառնալ, անոնց համար, խոշոր մղձաւանջ մը: Աւելին,— անոնց մէջ ստեղծել զարմանալի չափերու հասնող հիացում մը՝ իր կատարած նուաճումներուն, ձեռք ձըգած յաջողութիւններուն, վայելած դիրքին, ունեցած ապահովութեան եւայլնի մասին:

Բայց, ի՞նչ կը հասկնաք, երբ «զօրաւոր» կը կոչենք պետութիւն մը,— ահա հարցում մը, որուն պէտք է պատասխանենք ամէն բանէ առաջ:

Բանա՞կ, թնդանօ՞թ, զօրավարնե՞ր, տաղանդաւոր ղեկավարնե՞ր, թիւ կամ բնակչութի՞ւն, ընդարձակ երկի՞ր:

Այո՛: Ասո՞նք են որ «զօրաւոր» կ'ընեն պետութիւն մը:

Լա՛ւ: Ենթադրենք որ Թուրքիա օժտուած է այս բոլորով: Ընդունինք պահ մը, որ ան իրապէս զինուած է իր բանակը, զինուորը, 18 միլիոն բնակիչ ունի, արտակարգ կերպով քաջ է, բազմաթիւ թնդանօթ ունի ու զինակիցներ:

Ցետոյ, ընդունինք նաեւ, որ Թուրքիան կը ղեկավարեն մարդիկ, որոնք տաղանդ ունին եւ եւրոպական կամ արեւմտեան ըմբռնումներ, որոնցմով կը պատուաստեն երկիրը՝ օր օրի նորութիւններ ներմուծելով:

Եւ սակայն, երբ նկատի կ'ունենանք այս բոլորը, չմոռնանք նաեւ հետեւեալ կէտերը·—

ա) Ոչ մէկ եւրոպական վիճակագրութիւն կ'ընդունի Թուրքիոյ 18 միլիոնը: Թուրքիոյ բնակչութիւնը, ամենաշատը, ութ միլիոն է: Ոչ մէկ կասկած այս մասին: Առէք նախապատերազմեան որ եւ է վիճակագրութիւն (նոյն իսկ Թուրքերէն աշխարհագրութեան գիրք մը), անջատեցէք այն մասերը որոնք անջատուած են, զեղչեցէք Հայերը, Յոյները որոնք կոտորուած կամ գաղթած են, զեղչեցէք ջարդուած ու կոտորուած Քիւրտերը, պատերազմի զինուորական զոհերը, որոնց թիւը հարիւր հազարներու հասաւ, ձեր ձեռք ձգելիք թիւէն զեղչեցէք նաեւ այժմ Թուրքիա ապրող Հայերը, Յոյները, Քիւրտերը, Չէրքէզները, Հրեաները, Լազերը, Փոմաքները եւ այլ ազգերու պատկանողները: Պիտի ունենաք թիւ մը, որ լիուլի պիտի պատշաճի իմ ցոյց տուածիս:

բ) Այս թիւը չափազանց քիչ, վտանգաւոր ըլլալու աստիճան քիչ բնակչութիւն մըն է՝ Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ ինկող ընդարձակ տարածութիւններուն համար: Պետութեան մը ուժը համեմատական է այդ պետութեան հողային տարածութեան ու բնակչութեան թիւի համաչափութեան հետ: Վեց միլիոնը Պուլկարիոյ համար մեծ թիւ է, 8 միլիոնը՝ Թուրքիոյ համար շատ պզտիկ: Այս պզտիկութիւնը կամ անբաւարարութիւնը ամէնքս կը նկատէինք, եթէ Թուրքիա իր զանազան սահմաններուն վրայ մէկ մէկ թշնամի պետութիւն ունենար: Ռուսիա, Պարսկաստան, Իրաք, Սուրիա,— այս բոլորը կը նըւազեցնեն, այսօր, անոր սահմաններու բոլոր պաշտպանութեան անհրաժեշտութիւնը, ու առիկա, մտքերու մէջ, կը փոխակերպուի Թուրքիա զօրաւոր եղած ըլլալու մտածումին:

գ) Թուրքիոյ ուժը կը բաղդատենք, կ'երեւի, մեր ուժին հետ: Բայց, չէ՞ որ մենք տկար էինք ու մեզմէ զօրաւոր ըլլալը չափանիշ մը չէ ուժեղ ըլլալուն: Թուրքիան մեզի յաղթեց՝ երբ ինք աւելի տկար էր, քան այսօր, ու մենք աւելի զօրաւոր էինք, քան այսօր, (հոգեպէս, գաղափարով, պետական - հայրենիքի մեր ըմբռնումներով կամ տրամադրութեամբ չփոթենք ռուսական ուժը մերինին հետ): Թուրքիոյ ուժը համեմատութեան պէտք է դնենք այն ուժերուն հետ, որոնցմով ան հաւանական է որ չափուի օր մը: Այն ատեն կը տեսնենք որ մեր գնահատումի չափանիշին անդէկը կ'իջնէ եւ մենք ուրիշ գաղափար կը կազմենք Թուրքիոյ զօրութեան մասին:

դ) Պետութիւններու այժմու ուժը պայմանաւորուած չէ զինուորին քաջութեամբ: Մէհմէտճիկը կրնայ շատ քաջ ու տոկուն ըլլալ: Բայց, այսօր կռիւը տանողը դրամն ու թէքնիքն են: Թուրքիոյ վարչապետը օր մը յանկարծ սարսափի մատնեց իր երկրին բնակչութիւնը՝ ըսելով թէ «բոլորովին անպաշտպան ենք», մինչ մենք այն կարծիքը ունէինք թէ՝ ան «շատ զօրաւոր է»: Եւ ահա ծայր տըւաւ նոր շարժում մը,— 500 օդանաւ շինել: Հանգանակութիւնը, որ բանի հաւաքում մըն է իրականին մէջ, դեռ կը շարունակուի: Թուրքիան սկսած է քառասուն ակէ ջուր բերել, որ կարենայ քանի մը հարիւր օդանաւ շինել: Վարչապետ, կուսակցութիւն, մամուլ,— ամէնքը շարժման մէջ են: Իսկ անդին, Մուսոլինի, անաղմուկ ու կարծես սովորական բանի մը նըման, գրեթէ նոյն օրերուն, հրամանագիր մը ստորագրեց,— «500 օդանաւ շինեցէք»:

Հիմա, խնդրեմ, ի՞նչպէս կարենալ ըսել թէ ուժեղ է Թուրքիան: Այսօր, թէքնիքը այնքան կը յառաջդիմէ որ հսկայ հարստութիւն կ'ուզէ՝ հասնելու համար անոր: Ամէն օր նորութիւն մը կայ, մեծ ծախքերու դուռ: Հող պէտք է տակալ, իսկ մենք գիտենք թէ որքան տկար է Թուրքիան՝ թէքնիքի եւ դրամի տեսակէտէն:

ե) Թուրքիան որո՞ւ հետ պատերազմելու կրնայ ստիպուիլ,— ահա ճշդումի կարօտ պարագայ մըն ալ: Մենք նման տրամադրութիւն չունինք, անշուշտ: Բայց, մեր ամէն մէկին համար որոշ պէտք է ըլլայ սա պարագան որ՝ Թուրքիոյ արտ· քաղաքականութեան մէջ հսկայ փոփոխում մը յառաջ եկաւ վերջին տարիներու ընթացքին: «Խաղաղութիւն՝ երկրէն ներս, ու խաղաղութիւն՝ երկրէն դուրս» — այս էր նշանաբանը Էնկիւրիի՝ Լօզանէն ասդին: Ան ջանաց չէզոք մնալ (տարաքին յարաբերութիւններու մէջ ալ): Դարմանել ներքին ցաւերն ու թերիները: Զինուիլ ու ապահովել գոյութեան տեւականացումը: «Խաղաղութիւն՝ երկրէն դուրս»ը կը նշանակէր բարեկամ ըլլալ բոլորին: Թուրքիա, կ'ըսէ, վերջին տարիները ստիպուեցաւ դուրս ելլել այդ շրջագծէն: Ան մտած է թէ եւրոպական եւ թէ ասիական մեծ ու իրարու հակադիր քաղաքականութեանց բաւիղին մէջ: Ան դարձած է կողմ: Բրիտա-

Արաս անընդհատ կ'երթեւեկէ: Պալքանեան Ուխտ, Արեւելեան Ուխտ, նոյնիսկ Սթրէզայի ժողովը կը զբաղեցնեն զիրենք:

Ուրեմն, խմորումները որոնք տեղի կ'ունենան Եւրոպայի եւ Ասիոյ մէջ, իրենց մէջ են առած նաեւ Թուրքիան: Թուրքիա կամա՞յ թէ ակամայ մտած է անոնց մէջ,— այդ չէ կարեւորը այստեղ: Փաստը այն է որ Ծայրագոյն Արեւելքէն մինչեւ Անգլիոյ կամ գերմանեւռուս տարակարծութիւնները կուգան ու կը բախին իրեն: Իսկ այդ խմորումները կամ մեծ խմբաւորումները օր մը այնպէս պիտի կրնան զարնուիլ իրարու, որ Թուրքիա ըստիպուած պիտի ըլլայ իր դէմ դնելու մեծ ուժեր: Այդ հաւանականութիւնները կրնան նպաստաւոր ըլլալ Էնկիւրիի համար· բայց, կրնան եւ հակառակը ըլլալ: Քաղաքական վերիվայրումները այնքան անակնկալներ կը բերեն իրենց հետ, որ ոչինչ կարելի է նախատեսել ու ոչ մէկ բանի կարելի է վստահիլ:

Արդ, նման բախումներու եւ նման ուժերու դէմ ինչքա՞ն զօրաւոր է Թուրքիան: Գերմանական թերթ մը, որ ինչպէս կ'երեւի, պատճառներ ունի ի նպաստ Թուրքիոյ գրելու, իր կարգ մը համակրական արտայայտութիւններու կարգին կը խոստովանէր թէ՝ «երբ կը նայինք Թուրքիոյ, զայն զօրաւոր կը կարծենք· բայց, երբ բաղդատենք ուրիշներու ուժերուն հետ, կը հասկնանք որ բաւական տկար է»:

«Մենք չճանչցանք Թուրքը»ի մտածումին պատճառներէն մին ալ կը նըկատէի այն որ՝ մենք յաճախ իրերն ու երեւոյթները չենք քններ իրենց ժամանակին ու իրենց պայմաններուն մէջ:

Այսինքն՝ 1930ին կամ 1935ին, երբ ահագին փոփոխութիւններ են երեւան եկեր, երբ յեղաշրջուեր են պայմանները, քաղաքական փոխյարաբերութիւնները տակն ու վրայ են եղեր, հիմնովին փոխուեր են վարչաձեւեր, շահեր, տրամադրութիւններ ու հոգեբանութիւններ, ու վերջապէս, երեւան եկեր է աշխարհ մը, որ խորապէս կը տարբերի նախորդէն, մենք մեր քաղաքական անցեալի գնահատումը կ'ընենք ներկայի չափանիշով:

— Էֆէնտիմ, Զօհրապը շատ սխալ բրեր է Թալէաթին ասանկ ըսելով:

— Փաստաբանեանն ալ վերացական մարդ, տեսնուած բա՞ն է, ճանըմ, ըլլես երեսփոխանական ժողովին մէջ պոռաս թէ···

Եւ այսպէս իմաստութեան հազար գոհար, որոնց արտաբերումին մէջ երբեք նկատի չեն առնուիր այն օրերու պայմանները, Թուրքին իրական վիճակը, դուրսի տրամադրութիւնները, «Անգլիացին կուգայ ըսէ՝ 12 չանցած Պոլիս է»ի խոր համոզումը, Թուրքիան իրապէս կոտորակելու եւրոպական ծրագրին գոյութիւնը եւն·:

Եթէ կ'ուզենք արդար վճիռ մը տալ, մենք ստիպուած ենք այս բոլորը համգամանօրէն քննել: Բան մը, որ չափազանց դժուար է, կը կարօտի խոր թափանցողութեան, վերլուծող մտքի, լայն ծանօթութեան եւ մեծ խղճմտութեան:

Զօհրապ, Վռամեան, Շահրիկեան··

Մինչ մենք գիտենք որ ասոնցմէ, մանաւանդ առաջինն ու վերջինը կշիռ ունեցող ու տիրապետող միտքեր էին ոչ միայն հայ, այլեւ օսմանեան կեանքին մէջ: Արդար ըլլանք ու իմաստակութիւններ չթոյլատրենք մենք մեզի իմաստուն երեւալու ցանկութենէն մղուած:

Իսկ եթէ առ հասարակ մենք ախտաւոր կերպով կը թերագնահատենք մեզ, արժանիքները բեղնելով թըշնամիին վրայ, գիծ մըն է, որ կը կարօտի արմատական սրբագրութեան:

Դժբախտաբար, առիկա այսօր եւս պզալի դեր կը կատարէ մեր քաղաքական ըմբռնումներուն մէջ, ու կը ըստեղծէ այն արդահատելի մտայնութիւնը թէ՝ չարիքին պատճառները մեր մէջ են, թէ՝ Թուրքը այսօր ալ լաւ է, թէ անիկա մեզ դէմ ոճրային ծրագիրներ չէր ունենար՝ եթէ··· թէ՝ այսօր ալ չունի, թէ՝ մենք բոլորովին անատակ ու անզօր ենք եւայլն:

Ահա երեւոյթներ, տրամադրութիւններ, մտայնութիւններ, գիծեր ու մտածելակերպեր, որոնք ուղղակի կամ անուղղակի կը ներգործեն մեր քաղաքական ուղեգծին վրայ, եւ անցեալն ու ներկան մեզի ցոյց կուտան իրականութենէն ու հաւանականութենէն տարբեր ձեւերու տակ···

Բայց, իրապէ՞ս երէկ թերագնահատեցինք Թուրքը· ու կարելի՞ էր խաղաղ կենակցութիւն մը:

Տեսնենք:

ԿԱՐՕ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ

ՀՕԿԻՆ
ՆԵՐՔԻՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ընդդիմադիր ընկերները անհամբեր կը սպասէին երկրէն եկած լիազորի մը, վերջ տալու համար անհաճոյ դէպքերուն: Շահվերդեան եկած էր ներգաղթի գործով: Ընդդիմադիրները յոյս ունէին որ իր Հօկի Գլխաւոր Վարչութեան անդամի հանգամանքով կրնայ կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ լուծում մը գտնել եւ եղբայրացութեան մը բերել երկու կողմերը:

Վստահելով իր անկողմնակալութեան, ընդդիմադիրները զինաթափ եղան, դիմեցին իրեն:

«Քլիք»ը 10 օրուան ընթացքին իր ամբողջ սպայակոյտով գիշեր ցերեկ շրջապատած էր լիազորը, եւ նոյն իսկ կը դժկամակէր տալ անոր հասցէն եւ կամ կեդրոն այցելութեան ճշգրիտ ժամը: Եւ աճապարած էր այս ժամանակամիջոցին մէջ պղտորել Շահվերդեանի միտքը, թէ այս շարժումը ստեղծողները բոլորն ալ անհատական խնդիրներով առաջնորդուած են եւ նոյն իսկ Դաշնակցական «փրովոքաթոր»ներու գործիք դարձած:

Ընդդիմադիրները երկու անգամ հաւաքուեցան Փարիզ, պատրաստելու համար իրենց բողոքի բանաձեւ եւ որոշելու նաեւ յետագայ աշխատանքները:

Հազար դժուարութեամբ կարելի եղաւ տեսակցութիւն մը ունենալ, ներկայացուցած մեր բողոքի բան ձեւը: (Որ եւ է նախագահի մը կամ վարչապետի մը հետ տեսակցութիւն մը աւելի դիւրին էր, քան Շահվերդեանի հետ):

Այնուհետեւ մեզ յայտնի պատճառներով պաղեցաւ իր վերաբերումը ընդդիմադիրներու հետ: Եւ ոչ սկզբունքի խնդիր կը գտնէր մեր բողոքագրին մէջ:

Պահ մը քննենք սկզբունքի խնդիրները: Միթէ ապօրինի պատգամաւորներու ձայներով ընտրուիլը սկզբունքի խնդիր չէ՞: Գլխ·Վարչութեան շրջաբերականը թաղելը սկզբունքի խնդիր չէ՞: Հանրային գումարներ մսխելը եւ իւրացնելը «սկզբունքային» չէ՞: Կանոնագիր - ծրագրի տրամադրութեանց վրայ հիմնուելով արտակարգ համագումար պահանջելը սկզբունքի խնդիր չէ՞:

Այս բոլորը Շահվերդեանի համար «անհատական» խնդիրներ են, որ ընդդիմադիրներու շարժումը ան[illegible] գի է:

Եւ ինչ կ'ընէ Շահվերդեան: Ց[illegible] ձգելով այս շարժման լուծում, «քլիք»ին կը շնորհէ նոր զէնք մը՝ գաղթողներու նոր հարցարաններու պարագան:

Ի՞նչ է պատճառը որ այս [illegible] հարցարանները լեցնելու գործը յանձնուի տեղ մը Հօկի մասնաճիւղի վարչութեան, իսկ ուրիշ տեղ մը [illegible] հատ ընկերներու: Ո՞վ թելադրեց [illegible] սխալ մը եւ կամ Շահվերդեան [illegible] ծանօթութիւն ունէր այդ ընկերներուն հետ: Թէեւ մեզի կը թելա[illegible] դադրեցնել մեր պայքարը, սակայն միւս կողմէ «քլիք»ին կը տրամադրէ նոր զէնք մը, մեր շարժումը կա[illegible]ցնելու համար:

Եթէ ներգաղթը պետական գործ [illegible], Հօկը եւ Վերաշինացները միայն [illegible] տի աջակցին անոր, դիւրացնելու[illegible] մար լիազորին գործը, խնդրեմ ըն[illegible] լիազոր, պատասխանատուութիւնը կը պա[illegible] ջէր որ դուք լիազորէիք մասնաճ[illegible] րու վարչութիւնները, եւ ոչ թէ [illegible] հատներ:

Դուք գիտակցաբար ըրած էք [illegible] ճեղքելու համար մեր շարժումը: [illegible] զօրութիւն տուած էք այնպիսի [illegible] դոց, որոնք բոլորն ալ անցեալին [illegible] իրենց յատուկ պատմութիւնները [illegible] նին, նիւթական եւ բարոյական:

Բայց ժամանակի մը համար է [illegible] խաղը: Առաջին անգամը չէ որ հ[illegible] ցարանները կը լեցուին: Գիտ[illegible] շարքայինները չեն խաբուած [illegible] հինցած խաղէն, եւ կրկին բողո[illegible] գիրքերուն մէջ են:

Մեր պահանջը արտակարգ հա[illegible] գումարն է, որ քննութեան պիտի [illegible] նէ Հօկի վերջին տասը տարուան [illegible] ծունէութիւնը:

Ահա թէ ինչու «քլիք»ը կը [illegible]

ԻԹԹԻՀԱՏ — ԹԷՐԱՔՔԸ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ
(Էնվէր փաշայի զանազան խաղերը)

(Բ· եւ վերջին մաս)

Էնվէ՛րը ··· Ան, իր յամառութենէն մղուած, չէ վերադարձած, գացած է Պաթում եւ սկսած է ծրագիրներ մշակել՝ Անատոլու անցնելու համար: Ահա այդ միջոցին է որ իսլամ պատուիրակները, որոնք Մոսկուա կը գտնուէին, հաւաքական բողոք մը եւս կը ղրկեն, ըսելով թէ «քու այդ ըրածդ աւելի գէշ ու երկրին համար աւելի վնասակար է, քան յունական բանակին ըրածները»: Ասով ալ չբաւականանալով, Հնդի մէջ կը հաւաքուին, պատուիրակներ հրաւիրելով Հնդկաստանէն, Աֆղանիստանէն ու այլ երկիրներէ: Կը հրաւիրեն նաեւ Պէքիր Սամին (քէմալական արտաքին նախարար եղաւ ու յետոյ մեռաւ· Ցառաջ): Անոնք Էնվէրին կը գրեն.— «Հրաժարէ այս ձեռնարկներէդ: Այլապէս քեզ պիտի նկատենք անգլիական գործակալ մը»:

Էնվէրի բոլոր մտածումներուն ու շարժումներուն մէջ մութ կէտեր կային: Ան սկսած էր յայտագիրներ հրատարակել՝ «Յեղափոխական մատենադարան» անունով: Այդ յայտագիրներուն մէջ կ'ըսէր թէ՝ «Անգլիա աշխարհակալ ու դրամատէր պետութիւններէն մեծագոյնն է», ու զորս դուրս պատուիրեցեր կը փչէր անոր դէմ: Երբ տեսաւ որ Անատոլուն սովետներուն հետ բարեկամացաւ ու Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ հետ համաձայնեցաւ, սկսաւ Անգլիացիներու հետ լեզու գտնելու աշխատիլ: Համաժողովներուն մէջ ան Անատոլուի վերագրած է, իբրեւ մեծագոյն յանցանք, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ հետ բարեկամ ըլլալը:

Ասիկա ալ ցոյց կուտայ թէ՝ Էնվէր ոչ թէ ուղիղ ու բացայայտ նըպատակով մը կ'աշխատէր, այլ կը ջանար խանգարել այն բոլորը զորս Անատոլուն կ'ուզէր իրականացնել: Ան կ'ուզէր որ Սարըղամիշի հերոսին (Ցառաջ·— Կը հեգնէ՝ ակնարկելով Սարըղամիշի առջեւ այն մեծ պարտութեան զոր թուրք բանակը կրեց՝ Էնվէրի հրամանատարութեամբ) արիւնոտ ձեռքերը միջամուխ ըլլային կատարուած յեղաշրջման, ու ինք գտնուէր այն Անատոլուին գլուխը, զոր անձամբ խեղդեց Կովկասի սահմաններուն եւ անապատի աւազ ալիքներուն միջեւ: Էնվէրի այս նպատակը պարզուած է նաեւ այն փաստաթղթերով որոնք ձեռք անցուած են:

Էնվէր, հակառակ այս բողոքներուն զորս իր ընկերները կ'ընէին, Աթաթիւրքին եւս նամակով մը դիմում կատարած էր:

Այս նամակը Պոլսոյ մէջ քանի մը Իթթիհատականներու կողմէ բազմագրուած՝ ի նպաստ Էնվէրի քարոզչութեան հիմ ծառայած է: Այդ միջոցին, Պոլսոյ մէջ թափ առած էր համայնավարական քարոզչութիւնը, երեսփոխանական ընտրութեանց մէջ Իթթիհատականներուն յաջողութիւնը ապահովելու նպատակով թափուած ճիգերը եւս արդիւնք էին Էնվէրի գաղտնի նամակներուն ու զեկոյցներուն, զորս վերը յիշեցինք: Ձեզ կրնար վճռապէս ըսել թէ այդ նամակը իրապէս հասա՞ծ է Աթաթիւրքի ձեռքը եւ կամ պատճէնը, զոր մենք ունինք, հարազա՞տ ընդօրինակութիւնն է Էնվէրի նամակին: Բայց այն որ Պոլսոյ մէջ ձեռքէ ձեռք կը պտտէր հետեւեալ բովանդակութիւնը ունէր·

Ն· Վսեմութիւն Մ· Քէմալ փաշային, նախագահ՝ Անատոլուի Ազգ· Մեծ Ժողովին

Մոսկուա, 1 յուլիս 1921

Յարգելի փաշա,

(Նախ կը գովաբանէ քանի մը Իթթիհատականներ, որոնք երկրէն ներս թէ դուրս, կարգ մը գործեր կը կատարեն):

1.— Ես երբ երկրէն դուրս ելայ, պիտի երթայի այն ուժերուն քով, որոնց Կովկաս մնալը ապահոված էի· ուրիշ ընկերներ ալ երկրէն դուրս քաղաքական գետնի վրայ պիտի աշխատէին՝ նուազեցնելու համար այն յարձակումները զորս թշնամիները ի գործ պիտի դնէին երկրէն ներս:

2.— Ես թէեւ Խրիմ մնացի ու աշխատեցայ Կովկաս անցնիլ, բայց չյաջողեցայ: Համաձայն Թալէաթ փաշայի փափաքին, գացի Պերլին: Պէհաէտտին Շաքիր պէյի հետ անցայ Ռուսիա, խորհելով որ Անատոլուի օգնութիւն մը անկէ կրնայ գալ: Մէկ տարուան ընթացքին երկու անգամ ձերբակալուեցայ ու հինգ ամիս բանտը մնացի, վեց անգամ ալ օդանաւէն ինկայ: Այդ միջոցներուն Խալիլ եւ Ճէմալ փաշաներն ալ որոշած էին Անատոլու անցնիլ, բայց որովհետեւ դուք հրամայած էիք ի հաշիւ Անատոլուի շարժում մը կատարել, որոշեցին աշխատիլ՝ առանց պաշտօնապէս կապուելու Անատոլուի:

3.— Երբ եկայ՝ Պէքիր Սամին ու ընկերները հոն գտայ: Չիչէրինի մէկ հարցումին ի պատասխան ըսի թէ պաշտօնական հանգամանք մը չունիմ, բայց կողմնակից եմ Անատոլուի օժանդակելու տեսակէտին: Ընկերներս կը վարանէին Ռուսերուն հետ համաձայնութեան մը գալ, վախնալով թէ «անոնք պիտի ուզեն որ Անատոլուն բոլշեւիկ ըլլայ»: Բայց, ի վերջոյ խօսուեցաւ Ռուսերուն հետ, ու բոլշեւիկացման որ եւ է առաջարկ չներկայացուցին:

4.— Չիչերին տեսնուեցայ պատերազմական նախարարին ու ընդ· հրամանատարին հետ՝ Անատոլուի համար դրամ ու զէնք ստանալու մտքով: Ինծի ըսաւ թէ պիտի կարենան մեզի տալ ինչ որ ուզենք, եթէ ես Գերմանիայէն զէնք հայթայթեմ իրենց: Գացի Պերլին: Այդ միջոցին, սակայն, Ռուսիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ հաշտութիւն գոյացաւ, ու զէնքի պէտք չզգացին: Վերադարձայ Մոսկուա:

Երբ Բագու կը գտնուէի, Քեազըմ փաշային տեղեկացուցի թէ Ռուսերը որ եւ է յարձակում պիտի չընեն Հայաստանի վրայ, ու եթէ ժամանակ կորսնցնենք, Հայերը պիտի զօրանան եւ պիտի աշխատին մեզ ճմլել:

5.— Բագուէն Մոսկուա վերադարձայ, հոն գտայ Ֆուատ փաշա ու դեսպանատան ընկերները: Զգացեցայ թէ ինչո՞ւ հանդիպած Ռուսին ըսեր են՝ «Էնվէրն ու իր ընկերները որ եւ է կապ չունին մեզի հետ», երբ ես երբեք ինծի սեփականացնելու մտադրութիւն չունէի Անատոլուի յաջողութիւնները: Ռուսերը, երբ զանոնք շարժանկարի կ'առնէին, յամառօրէն խնդրեցին որ ես ալ նկարուիմ, բայց ես մերժեցի:

Ռուսիոյ հետ խնդիրը այլ եւս կարգադրուած էր: Երբ մեր ընկերները կը վերադառնային, ըսի թէ — ինչպէս գրած էի ձեզի ալ — յառաջիկային պիտի գումարուի Իթթիհատ եւ Թէրագգըի համաժողովը ու վերջնական ձեւ մը պիտի տայ ծրագրի մը, համաձայն այդ ծրագրին, ընկերներուն մէկ մասը, կուսակցութեան ձեւին տակ, երկրին մէջ միջոց մը թող ըլլան մեր հակակայսերապաշտական սկզբունքներուն եւ այդ ձեւով Ֆրանսացիներու եւ Անգլիացիներու դէմ աւելի ուժգին ընդդիմութիւն մը ցոյց տուած կ'ըլլանք:

Մինչ ես ամէն ինչ այսպէս բացայայտ կ'ըսեմ, դուք այնպէս կը վերաբերուիք որ իբրեւ թէ ձեր դէմ թշնամի մը կայ: Մեզի համար էականը երկրին փրկութիւնն է: Եթէ այդ գործը գլուխ հանէր նոյն իսկ Ֆէրիտ փաշայի պէս թշնամի ծերուկ մը, կը յարգէի զինքը եւ կ'օժանդակէի, ուր մնաց դուք, որուն հետ երկար տարիներ աշխատած եմ: Մենք եւս կը յարգենք այն բախտը զոր բարձրեալն Աստուած շնորհած է ձեզի: Ձեր կարողութեան մասին իմ գնահատ[illegible] ցոյց տուած եմ թէ պատերազմ[illegible] նախարարութեանս օրերուն, [illegible] աւելի առաջ:

Վստահ եղիր որ բոլոր հայրեն[illegible] ները, հակառակ ամէն բանի, [illegible] նպաստ ձեր յաջողութեան կ'ա[illegible]: Որովհետեւ քու յաջողութիւնդ [illegible] Անատոլուի յաջողութիւնն է: [illegible] յանուն բոլոր բարեկամներուն [illegible] վստահեցնեմ թէ մենք բնաւ ցանկ[illegible] թիւն չունինք որ եւ է դիրքի ու [illegible] տօնի:

Գալով ինծի, ես լոկ մէկ [illegible] պիտի հետապնդեմ,— կռուիլ [illegible] պայի դաղաններուն դէմ որոնք [illegible] մը կը ճմլեն· կ'ուզեմ շարժ[illegible] դնել Իսլամները: Պէքիր Սամի[illegible] ընկերներուն միջոցաւ ղրկեր էի [illegible] րեր, որոնցմէ եզրակացուցի թէ [illegible] ուզեր որ երկիր վերադառնամ [illegible] սես թէ՝ եթէ մենք վերադառ[illegible] երկրին մէջ երկուութիւն մը [illegible] պիտի գայ: Մինչդեռ, եթէ մենք [illegible] րին մէջ ըլլայինք, ձեզի հետ գոր[illegible] ցութեան պիտի մտնէինք: [illegible] այսօր ձեր դէմ են: Առայժմ կը [illegible] մակերպինք ձեր այդ փափաքին [illegible] երբ տեսնենք որ այժմու կացութ[illegible] անօգուտ է եւ կամ վտանգաւոր [illegible] լամ աշխարհի ու մանաւանդ [illegible] Թուրքիոյ համար, անմիջապէս [illegible] դանք երկիր: Ահա այսքան: Այժմ [illegible] մալը յարգանքով կը համբուր[illegible] քերէն: Քեզ համար [illegible] Իսլամին ու հայրենիքին [illegible] մեծ մեծ յաջողութիւններ կը [illegible] Աստուծմէ, ով եղբայր:

ԷՆՎԷՐ

...ըէ ... ի բռին, որովհետեւ այն ա-
...ծն երեւան պիտի ելլեն մախումները
եւ գէշծումները :

Մենք իրաւունք ունինք հաշիւ պա -
հանջելու թէ ի՞նչ եղան, կամ ի՞նչ
...ներու ծախսուեցան գիւղական դպ-
րոցի ֆոնտը (20 հազար ֆրանք) : Թր-
...թջօրներու ֆոնտը (15 հազար ֆր-
անք) : Օթօպիւսներու ֆոնտը (45
հազար ֆրանք) : Ներգաղթողներու
...ի տոկոսային հաշիւը, Քարեա ·
...ի 18.000 ֆրանքի պարագան, Թաշ -
...եանի, Կաքաւեանի եւ Գարակիւլ-
...ի մէջտեղէն հալած 3800 ֆրան -
...ի պատմութիւնը, «Արմենիա» հիւ-
...ոցի գումարին իր նպատակին
...ածայելը եւ այսպէս գումարներ ո-
...նք մեր ջանքերով, մեր զոհաբե -
...ութեամբ ձեռք բերուած են եւ հա -
...ծ արտասահմանի մութ անկիւն -
...ներու մէջ : Քասաբ-հինգ ամսուան մէջ
...9 հազար ֆրանքը չրաւելէ վերջ,
...ր կազմակերպութիւնը պարտական
... եղած է ալ ու ձախ : Ահա «սկզ -
...բունքային» խնդիրներ որոնք պիտի
...ծուին, ուշ կամ կանուխ, արտա -
...րգ համագումարի մը մէջ :

Շահվերդեան չկրցաւ ելք մը գտնել
... ընտրեց ժխտական միջոցը, — ամէն
...չ օրինական է եղած, մախում չը -
...այ, զրպարտութիւններ են բոլորը :

Բայց այս բոլորը արդիւնքն է ընդ-
...մադիրներուն կարգապահական գի-
...տակցութեան, որ մինչեւ վերջին
...վայրկեանը խուսափեցան պատակ -
...ամ առաջ բերելէ : Այս պարագան
...ւլիք»ը լաւ գիտէր եւ օգտագործեց :
Կը նշանակէ թէ հանրային գործերը
...ակելու համար լախտի հարուածը
պէտք է իջեցնել պէտք եղած ատեն
ու ճիշդ տեղին : Այսպէսով լուծումը
կարելի պիտի ըլլայ մեզ համար ձեռք
բերել :

Գալով «Զանգու» կոչուած թերթին
...ր շաբաթը անգամ մը կը ծնի աշխա-
...տաւորի անունով խօսելու համար,
պէտք էր գիտնար որ մենք աշխա -
տաւորական կուսակցութեան շարքե -
րէն փարուածներ չենք, եւ գործ ալ
չունինք կուսակցութեանց հետ : Հօկը
անկուսակցական է եւ պէտք է մնայ
անկուսակցական : Մենք այս հաւատ -
քը ունեցեր ենք, քանի որ տասը տար-
ուան ընթացքին մէջ այսպէս չէփորեր
են : Իսկ եթէ մեր քննադատութեան
առարկայ դարձած ընկերներէն ո -
մանք աշխատաւորական կուսակցու -
թեան անդամ են, աւելի գէշ : Երբ
...մարդիկ գիտակցութիւն չունին Հօկի
...ման կազմակերպութեան մը ղեկա -
...ր հանդիսանալու, ի՞նչպէս կրնան
...կխատաւորութեան առաջնորդներ
...նալ :

Ձեր համբերութիւնը մի՛ սպառէք,
որովհետեւ ձեր ճամբէն հեռացած էք
արդէն :

Հօկը ԴԱՇՏ ՉԷ ... Ձեր մասնագի -
տութիւնն է Հօկեան գործերը տանիլ
...րիշ տեղ եւ այդպէսով սանձել ա -
նոնք որ յանդգնութիւնը ունեցեր են
քննադատելու ձեր ղեկավար ընկեր -
ները :

Մի՛ ստիպէք որ աւելի բաց խօսինք,
թէեւ մենք հին աղուէսներ չենք, սա-
կայն կրնանք չափուիլ ձեզի հետ ալ ··

X

Հազար ֆրանք Հայաստան երթալու
համար :

Անցեալ օր Ալֆորվիլի մէկ բարե -
կամս ինծի կը գրէր թէ Շահվերդեան
...ցեալ է Ալֆորվիլ ներգաղթի ար -
...ձանագրութեանց համար : Սակայն
արձանագրած է միայն այն ընտանիք-
ները, որոնք տրամադրած են 1000
ֆրանք :

Այսպէսով մօտ 50 հազար ֆրանք
ձեռք բերած է միայն Ալֆորվիլէն :
Անցեալին մէջ ներգաղթի համար
չարձանագրուած ըլլալը կամ Հօկի
անդամ չըլլալը պատճառ մը չէն որ
ուեւէ մէկը չընդունուի եթէ ունի հա-
զար ֆրանք տրամադրելի :

Գալճեան ստորագրած է ստացա -
գիրներ «Նուէր Խ. Հայաստանի» ա -
նունով :

Արձանագրուող ընտանիքները այդ
գումարը տուած են այս կարաւանին
մաս կազմելու համար, իսկ ստացա -
գիր ստացած են իբրեւ նուէր Խ. Հա-
յաստանի : Հարց է թէ այս ընտանիք-
ները 1200 հոգիին մաս պիտի կազ -
մե՞ն :

Ինչո՞ւ համար առաջին պատեհու -
թիւնը տալ հազարնոցներուն, եւ չտալ
այնպիսի ընտանիքներու որոնք աւելի
հացի կարօտ են : Առնենք Մարսէյլի
շրջանը, ուր երկար ատենէ ի վեր կա-
ռավարական նպաստ ալ չեն ստանար :

Աշխատանքի այս եղանակը այն հա-
մոզումը կուտայ մեզ թէ, մարդ որ -
քան ալ թշուառութեան մատնուած
ըլլայ, փրկագին պիտի պահանջուի :

Ուրեմն աշխատաւորի համգաման -
քը, թշուառութիւնը կամ տարինե -
րու նիւթական եւ բարոյական զոհո -
ղութիւնները ոչ իսկ հարիւր ֆրանքի
արժէք ունին Շահվերդեանի համար
եւ ով որ Հայր · Միութեան մը չի
պատկանիր, կամ 1000 ֆրանք չունի,
չի կրնար մաս կազմել կարաւանին :

ՀՕԿԵԱՆ ՄԸ

Ի ԴՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

— • —

Սիրելի Արագ · — Նիւթիս մէջ եմ
դարձեալ, երբ սա չեղումը կ'ընեմ · —
Երկու անգամ է որ թերթի մը մէջ կը
կարդամ «դրօշակակիր» անճաշակ
բառը, մինչ իմաստը շատ գեղեցիկ է :
Հիմա ԴՊԻՐը պիտի հարցնէ, թէ ո՞ր
թերթին մէջ : Առանց այլեւայլի կը
պատասխանեմ մեր ալախօսիկ բայց
ոչ ··· տիրացու Դպիրին, թէ «Պառու-
ղը կե՛ր, պարտէզը մի՛ հարցներ» : —
Այս անճաշակ բառին բուն պատաս -
խանատուութիւնը կը ծանրանայ մեր
վրայ, քանի որ կը շարունակենք ար-
մատը «դրօշակ» գրել փոխանակ
պարզ, բնտիր, քաղցրալուր եւ, մա -
նաւանդ, ուղիղ «դրօշ»ին : Դրօշակ
կը նշանակէ հագուստի, սանի կտոր
(drapeau), քղանցք, փէշ, ինչպէս —
«մերձեցաւ ի դրօշակ հանդերձի նո -
րա» (անոր զգեստին փէշին, կտորին
մօտեցաւ որ քաշէ եւ կեցնէ ···) : Ա-
հա ուրեմն դրօշակը : Բայց հայրենի-
քի անկախութեան յայտարար նուի -
րական, գունաղեղ կերպասը կը բաւէ
որ անուանենք ԴՐՕՇ, եւ զայն կրողն
ալ՝ «դրօշակիր», հեշտ եւ գեղա -
ձայն բառով : Հիմա դուք հնչեցէ՛ք,
սիրելի ընթերցող, այս երկու բառե -
րը — դրօշակիր եւ ··· դրօշակակիր :
Տարբերութիւն կայ, չէ՞, ճաշակի եւ
ձայնի : Եւ ո եւ է լեզուի համար մեծ
նշանակութիւն ունի բառերուն արտա-
սանութեան ատեն ճաշակն ու ձայնը :
— Կը ներես, սիրելի Արագ, երբ, այս
այս առթիւ, ըսեմ թէ Շնորհալիին,
այդ աննման քերթողին բիւրաւոր տա-
ղերուն եւ տողերուն մէջ ձայնն ու
ճաշակը ներդաշնակութեան առաջին
աստիճանին վրայ դրած են մեր լե -
զուն, որ շատ մեղմ չէ, առնական է,
բայց ձայներուն երաժշտական խառ -
նուրդը զայն կ'ընծայէ առակ քերթո-
ղական ամէն լար կտելու եւ ամէն
թել զարնելու :

Եթէ գրողը այնքան անճաշակ է ···
դրօշակակիր ըսելու չափ փոխանակ
դրօշակիր ըսելու, կ'արժէ գոնէ ճա -
շակաւոր գրողներ սթափ ըլլան՝ երբ
կը խաղան իրենց լեզուին փարթա -
մութեան հետ :

«Յառաջ»ի «ընթերցող» մը կը հաճի
հարցնել ինծի, թէ ինչո՞ւ զ գիրը բա-
ռին կը կպնենք, իսկ ի գիրը կըզատենք :
Ոչ բնաւ անտեղի հարցում · բնդհա -
կառակն՝ չինիչ եւ տրամաբանական :
Այո՛, «զիս» կը գրենք, «զոր» կը գը-
րենք, եւն · եւն · այսինքն զն կը սոսն-
ձենք իրեն պատկանած բառին : Բայց
կը գրենք «ի վերայ», «ի վեր», եւն ·
եւն ·, զատ զատ, առանց կպելու : Ո -
րովհետեւ, սիրելի «ընթերցող», Զն
հոլովակերտ (հոլով շինող) մասնիկ
մըն է, բստ ինքեան աննշանակ, կըին
կուրին պէս, այսինքն ինքնագոյ, ինք-
նաբաւ, ինքնագօր չէ, այլ ուրիշին
կողմէ իրեն տրուած պարտադրուած
դեր մը կը կատարէ : Ի հարկէ բառին
իմաստը եղանակաւորելով : — Սա -
կայն Ին նախդիր կամ նախադրութիւն
է, որ առանձինն կեանք ունի, յատուկ
նշանակութեամբ — այսինքն իմաստ
կուտայ մէջ, դէպ ի, դադարում կամ
շարժում նշանակելու համար դիմում
կ'ընենք իրեն : Մեր դասարանին վհա-
կը նկատի առնելով՝ թեթեւակի կ'եր-
թանք անշուշտ եւ չենք խորացներ
հետաքրքրութիւնը, որ շուտով կը
փոխուի տաղտուկի կամ թմբիրի : —
Զն հոլովակերտ է միայն եւ կը կպի,
ինչպէս հայ բառերուն հոլովումին
յատկացուած բոլոր մասնիկները՝ ո-
րոնք զատ չեն գրուիր բնաւ, ինչպէս
տունին, բեռան, մարդուն, եւն · եւն · :
Սա տարբերութեամբ որ Զն բառին
սկիզբը կը դրուի : Յիշեցէ՛ք պահիկ
մը գրաբարը, որ կենդանի օրինակ -
ներ կը շռայլէ տրամաբանութեան,
ներդաշնակութեան եւ քանդակակերպ
ապուցումներու : «Ընթերցող»ը իրա -
ւունք ունի առարկելու, թէ ինչո՞ւ
ուրեմն ձայնաւոր գիրով սկսող բառե-
րու առջեւ նոյն Ի գիրին (նախդիրին)
տեղ ունեցող իր փոխնակը Յ կը
կպի բառին : — Պատասխան · — Որով-
հետեւ Յ գիրը Ին պէս ձայնաւոր
չէ, կէս կամ աւելի շատ բաղաձայն է,
եւ բաղաձայն գիրերով (առանց ձայ-
նաւորի) նախդիր կամ նախադրու -
թիւն չըլլար : Ուստի բաղաձայնը ինք-
նին չի կրնար առանձին մէջտեղերը
կենալ, կ'երթայ կիսաձայն հանգա -
մանքով կցուիլ բառին՝ զոր պաշտօն
ունի եղանակաւորելու :

Անշուշտ ուշադիր էք որ ուրիշ լե -
զուներու մէջ ալ նախադրութիւննե -
րը առանձին կը գրուին, նոյն իսկ երբ
հոլովակերտ մասնիկի տեղ ծառայեն :
Ինչպէս du, au եւ միւս լեզուներուն
մէջ : — Երբ Յն բառին կցուի ու կար-
դացուի, իր աւելի բաղաձայն ըլլալը
հնչումէն կը հասկցնէ իբրեւ մեղմ,
բայց որոշ Հ : Այս այսպէս ըլլալով,
Երեւանի ճամարտակները ի՞նչպէս
ներեցին իրենք իրենց՝ այդ պատմա-
կան ու պատմական քաղաքը ծանրա-
բեռնել աւելորդ թանձրութեամբ մը,
ապաւաղելով, ուրիշ ամբաւ բաներու
պէս, (Յ)երեւան : ··· Բայց մի՛ ···
ձահի՛ճը :

X

Այրել բային արմատն է այրեաց
կամ կէզ (կիզուլ հին ձեւէն — հրայր-
եաց կամ հրակէզ, այրեացուեր են ·)

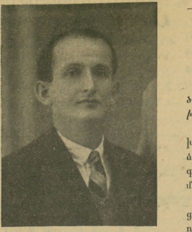
— Հանգչիլ, հանգչեցնել բային ար -
մատը՝ հանգոյց կամ հանգիստ (ան -
հանգիստ, հանգոյց կը գործածուի
աւելի իբրեւ գոյական — ճամբու վը-
րայ հանգչելու տեղ, որուն միջոցի մը
մէջ նաւուն զգացած հանգչած ճամ -
բան) : Ուռիլին արմատն է, կամ գո-
յականն է այտոյց (այտուռել հին ձե-
ւէն, նաեւ ուռոյց, փքոցուռոյց) :
Մօտենալ՝ մատոյց (անմատոյց) :
Զայրանալ՝ զայր (զարհնամայր —
ջուրերը որ կը յորդին գարնան, հրա-
գայր) Տալ՝ տուր, տու (անձնատուր,
ձայնատու) : Ընդունիլ՝ ընկալ (ան -
հիւրընկալ) : Երթալ՝ գնաց (արագա-
գնաց) : Ուտել՝ կեր : Զգել՝ ձիգ (քա-
շել, երկնցնել, նետել իմաստով) :

Թարգմանութիւններու մէջ մանա -
ւանդ բայարմատներուն ծանօթու -
թիւնը մեծ դեր կը կատարէ, շատ
անգամ օտար լեզուի մը, մանաւանդ
ֆրանսերէնի վերլուծական ձեւը հա-
յերէնով կարելի է համառօտել եւ գե-
ղեցկացնել ամբողջ հատուածը հա -
մադրական թարգմանութեամբ, այ -
սինքն զեղչելով իրաւամբ ֆրանսե -
րէնին qui, que յարաբերականները,
եւ մեր մէջ սակաւ կ'ըլլայ համադրե-
լով (synthétiser) : Մեր հին լեզուն աւե-
լի վերլուծական (analytique) է, իսկ
նոր լեզուն աւելի համադրական, եւ
հինէն ալ ազդուելով, դժուար չէ գե-
ղեցիկ թարգմանութիւններ արտա -
դրել :

Արդէն մեր լեզուն այս մասին մը -
ցանիշը կոտրած է : Յիշեցէք Ս · Գրոց
թարգմանութիւնը, Հոմերոսը, Միլ-
տոնը, Վիրգիլիոսը, Որատոսը, Տելե-
մաք, Պոսիւէն եւն · եւն · որոնք ուրիշ
լեզուներով եղած նոյն թարգմանու -
թիւնները շատ եւեւ կը ձգեն · ո՛չ
այսչափ միայն, այլ եւ բնագիրները
կը գերազանցեն, հարազատ տալով
հանդերձ, մերթ տառացի իսկ, նոյն
բնագիրները :

Պիտի տեսնենք թէ սակայն յայտա -
բար նշանն է մեր լեզուին չքնաղ ճո-
խութեան :

ՏԱՐԱՋ

ՈՂԲԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐ
ԳԵՂԵՑԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
որ Փարիզէն Սօֆիա վերադառնալով,
մեռաւ Սեպտ · 17ին, կարճատեւ հի -
ւանդութենէ մը վերջ :

ՀԱՅ ՄԸ ՀԱԲԵՇԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

Էֆէնտէօր (6 Հոկտ) կը հրատարա-
կէ նկար մը, ուր կը տեսնուին հա -
բեշական բանակին մէջ մտած «երեք
օտար սպաներ, Թնդանօթաձիգ հազա-
րապետ Վակնէր, հետեւակազօրաց
հազարապետ Տըլէրի, Բ · բանակին
անասնաբոյժը՝ Տօքթ · Գայմաքեան» :

ՄԱՄՈՒԼ

Ա·ա·այի եւ Մուսա Տաղի յիշատակը

— • —

« Հայրենիք » հետեւեալ խորհրդա-
ծութիւնները կ'ընէ այս խորագրով
խմբագրականի մը մէջ (19 սեպտ ·) ·

— « Ասկէ ճիշդ 17 տարի առաջ
խումբ մը հայ քաջեր Արարայի բար-
ձունքներուն վրայ անջնջելի էջ մը
գրեցին հայ ազգի հերոսական պատ -
մութեան մէջ :

Պաղեստինի ճակատին վրայ հայ
ցեղին դարաւոր թշնամիին դէմ մըղ·
ուած մեծ կռիւին մէջ հայկական այդ
խումբը անձնուիրաբար կռուեցաւ
կողք կողքի մեծ Դաշնակիցներուն հետ
եւ գնահատելի կերպով նպաստեց ա -
նոնց փառաւոր յաղթանակին :

Ճիշդ է, թէ Արարան ուղղակի դեր
մը չկատարեց Հայաստանի ճակատա-
գիրը որոշելուն մէջ : Ճիշդ է, թէ Ա ·
րարայի կռիւը, տեղի ունենալով մայր
հայրենիքէն հեռու ինկած վայրի մը
մէջ, անմիջականօրէն չանդրադար -
ձաւ Հայաստանի եւ մայր զանգուածի
քաղաքական վիճակին վրայ, ինչպէս
որ, օրինակ, անդրադարձան Սարտա-
րապատի, Գարաքիլիսէի կամ Բագուի
դիւցազնամարտերը : Սակայն, Արա-
րան բարձրացուց Հայուն ռազմական
ու քաղաքական վարկը մեծ Դաշնա -
կիցներու աչքին եւ գեղեցիկ ապացոյց
մը տուաւ այն մասին, թէ հայ ազգը
արժանի է ազատ ապրելու, արժանի
է իր բախտին տէրը դառնալու, ար -
ժանի է ազատ ապրելու, արժանի է իր
բախտին տէրը դառնալու, արժանի է
իր սեփական անկախութեան ունենալու ար-
ւին տակ :

Ահա թէ ինչո՛ւ հայրենասէր հայու-
թիւնը ամէն տարի, սեպտեմբերի 19ին
նուիրական պարտականութիւն կը զգ-
գայ անսահման երախտագիտութեամբ
եւ ջերմեռանդութեամբ յարգանք մա-
տուցանելու Արարայի իր հերոս զա -
ւակներուն, որոնք իրենց կեանքն իսկ
չվարանեցան զոհել իրենց ցեղի ազա -
տութեան համար :

X

Գեղեցիկ զուգադիպութեամբ մը
սեպտեմբերի այս օրերուն կ'իյնայ
նաեւ տարեդարձը Մուսա լերան կամ
Սուէտիոյ հերոսամարտին, որ գեր -
ման վիպագրի մը հանճարին շնորհիւ
վերակենդանացաւ վերջերս՝ ոչ միայն
հայ ժողովուրդի, այլ ամբողջ քաղա-
քակիրթ մարդկութեան մտքին մէջ
յաւէտ ապրելու համար :

Մուսա Տաղի դիւցազներգութիւնն
ալ, տեղի ունեցած ըլլալով մայր Հա-
յաստանի գլխաւոր թատերաբեմէն հե-
ռու գտնուող վայրի մը մէջ, անմիջա-
կան ազդեցութիւն մը չունեցաւ հայ
ժողովուրդի քաղաքական բախտին
վրայ : Անիկա նոյնիսկ որ եւ է կերպով
չնպաստեց մեծ Դաշնակիցներու յաղ-
թանակին, ինչպէս որ, օրինակ, նը -
պաստեց Արարայի հերոսամարտը :
Անիկա փրկեց աւելի քան 5000 Հայե-
րու կեանքը եւ գեղեցիկ օրինակ մը ե-
ղաւ այն մասին, թէ որքան տարբեր
պիտի ըլլար Թուրքիոյ հայութեան
ճակատագիրը այսօր, եթէ ան մեծ
պատերազմի ատեն ամէն տեղ Սուէ -
տիոյ նման զէնքի դիմէր, փոխանակ
ռարագրութեան ճամբաները բռնելու :

Սակայն, Մուսա Տաղը հայ ռազմա-
կան պատմութեան մէկ համեստ էջը
ըլլալէ դադրեցաւ յանկարծ, երբ օ -
տար մեծ հանճար մը գեղարուեստա-
կանօրէն վերարտադրեց ու ներկա -
յացուց զայն ամբողջ քաղաքակիրթ
մարդկութեան : Մուսա Տաղը այլ եւս
դարձած է ազգային ըմբոստութեան
եւ յաղթանակի գեղեցիկ խորհրդա -
նշան մը, որ կրնայ ներշնչման եւ ո -
գեւորութեան սքանչելի աղբիւր մը
դառնալ օտար բռնաւորի լուծին դէմ
գոյութեան պայքար մղող
բոլոր ազգային փոքրամասնութեանց
համար :

Բախտի տարօրինակ բերումով,
Մուսա Տաղը, որ համեմատաբար հա-
մեստ տեղ մը կը գրաւէ հայ նորագոյն
մարտական պատմութեան մէջ, այսօր
շատ աւելի մեծ չափով կը ծառայէ
նպաստաւոր կերպով փոխելու Հա -
յուն պատկերը օտարներու աչքին,
քան մեր ազգային մեծագոյն հերոսա-
մարտերն անգամ :

Վստահ ենք, թէ մեզի հետ մէկտեղ
այսօր ամէն Հայ գուրգուրանքով եւ
խորին երախտագիտութեամբ պիտի
անդրադառնայ նաեւ Մուսա Տաղի
անմահ մարտիկներու յիշատակին» :

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԸ ԿԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒԻ

— • —

Տիգրանակերտի կուսակալ Ֆայիզ
Էրկունեա հետեւեալը յայտարարած
է · —

Ամէն օր շինարարական գործերով
կը պարապինք : Ելեկտրականութեան
զետեղումը ամէկարեւորն է : Անհրա -
ժեշտ բոլոր նիւթերը Մէրսին հասած
են : Գործարանը, ինչպէս նաեւ անոր
կապակից բոլոր շինութիւնները շու -
տով կը վերջանան : Կը յուսանք որ
քաղաքը լուսաւորուի 1936ի սկիզբը :
Շոգեկառքը նոյն թուականներուն է
որ պիտի սկսի ճամբորդներ տանիլ,
ուրեմն Տիգրանակերտը այդ օրերուն
տօն ունի : Կը շինուին նաեւ այն
ճամբաները որոնք նահանգին զանա-
զան քաղաքները իրարու կը կապեն :

Գաղթականներուն համար շինե -
ցինք երկու տիպար գիւղեր : Պիտի
հրաւիրենք Եանսէնը, առաջարկելով
որ պարիսպէն դուրս քաղաքին ապա-
գայ ընդարձակումին յատակագիծը
պատրաստէ : Այս ձեւով, Տիգրանա -
կերտի տարածութիւնը պիտի կրկնա-
պատկուի :

⁂ Տիգրանակերտի պարիսպը օր օ-
րի կը քանդուի : Վերջերս, Թուրք թեր-
թերը զբաղեցան այս խնդրով : Պոլ -
սոյ երեսփոխան եւ թանգարանի նախ-
կին տնօրէն Հալիլ, Ֆլորիայի մէջ
գումարուած ժողովի ընթացքին
բուռն կերպով բողոքեց այս մասին :
Օտար հնախոյզ մը, իրեն եղած հար-
ցումի մը պատասխանելով, ըսաւ ·
«Այո՛, քաղաքապետութիւնը կը փլ -
ցնէ պարիսպը, քաղաքը օդէ զրկուած
է, ըսելով» :

«18 ազգերու յիշատակներով բեռ-
նաւոր» այս պարիսպին քանդումը, ո-
րուն դէմ այժմ կը բողոքեն, սկսած է
սակայն, նոյն ինքն ··· Աթաթիւր -
քը : 1917—18ին, երբ զօրաբանակը
հոն էր, ինք կը բնակէր Սամա գեղ -
եակը : Տեսնելով որ պարիսպը կը փա-
կէ գեղեակին առջեւ, հրամայած է
քանդել մաս մը, պատճառաբանելով
թէ քաղաքը օդէ զրկուած է եւ կը
խեղդուի : Ֆլորիայի մէջ գումարուած
պատմութեան քննիչ մարմինը անդ -
րադարձաւ ասոր, բայց ··· արդա -
րացուց :

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

■■■■■■■■

Վերածեց՝ Գ · ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

...կեդրոնը կ'ուզէր այս տարի անպայ-
ման արշաւանքի ձեռնարկել, որով
դեկտեմբերի վերջը սկսայ առաջին
արշաւախումբը հաւաքել Պիրսէպայի
շրջակաները : 10րդ զօրաբաժինը Զահ-
լէի մէջ անձամբ աչքէ անցընելէ յե -
տոյ ճամբայ հանեցի Երուսաղէմ եւ
Պիրսէպա : Բանակատեղին ալ փոխա -
դրեցի Երուսաղէմ : Այս ատենները
Մեքքէի Շէրիֆ Էմիր Հիւսէյինի հետ
կը թղթակցէի եւ խնդրեցի իրմէ որ
Հիճազի զօրաբաժնին օգնական խումբ
մը տրամադրէ իր կամ իր զաւակնե -
րէն մէկուն հրամանին տակ : Շէրիֆը
շատ քաղաքավարօրէն պատասխանեց
թէ իր որդին Ալի պէյը Հիճազի կու -
սակալ Վէհիպ պէյի պիտի ընկերա -
նայ :

Իրապէս Ալի պէյ Մեքքէէն հեռացաւ
Վէհիպ պէյի խումբերուն հետ, բայց
Մէտինէ հասնելուն պէս յայտարա -
րեց թէ ըստ իր հօր հրամանին չի կր-
նար ընկերանալ այլ եւս Վէհիպ պէյի
եւ մնաց Մէտինէ, ուր շուտով պիտի
խառնուէր Պասրի փաշայի գործե -
րուն : Առաջին արշաւախումբը դէպի
Ջրանցք ճամբայ ելաւ յունուար 14ին :

Ընդհ · բանակետղը 15 յունուարին
հեռացաւ Պիրսէպայէն եւ յառաջացաւ
հետզհետէ մինչեւ Ջրանցքէն 11 քիլո-
մեթր հեռաւորութեան վրայ տեղ մը :
Մինչ աջ թեւը կազմող խումբը Էլ -
Արիշէն դէպի Քանթրա կը յառաջա -
նար, Քանթարայի առջեւ կանգ ա -
ռաւ : Եւ ձախ թեւը կազմող խումբը
Ագապայէն դէպի Քալաաթ իւլ Նահլ
գալով աւելի առաջացաւ եւ Սուէզի
առջեւ կեցաւ :

Երկրորդ արշաւախումբը կազմող
10րդ զօրաբաժնի խումբերը հասան
Իքինճի էլ Հուպրայի ճակատը եւ Հի-
ճազի արշաւախումբը Վէհիպ պէյի
հրամանատարութեան տակ հասած էր
Քալաաթ իւլ Նահլ, Մեքքէէն Մէտինէ
անցնելով, անկէ ալ դէպի Մաան շա-
րժելուոք առնելով : Օսմանեան խում -
բերուն հերոսական ճիգերը գովելի
են, որովհետեւ ստիպուած էին շատ
մը դժուարութիւններու դիմանալ :
Այս բանակին մէջ որ Արաբներէ եւ
Թուրքերէ կազմուած էր, սրտագին
եղբայրակցութիւն մը կը տիրէր եւ
այս առաջին արշաւանքը ապացոյց
մըն է թէ ինչպէս Արաբներու մեծա -
մասնութիւնը խորապէս եւ անկեղ -
ծօրէն կապուած էին խալիֆայու -
թեան : Անոնք կը կատարէին իրենց
պարտականութիւնը եռանդով եւ նը -
ւիրումով, բայց հակառակ ասոր իմ
դատնութեան զգացումներս եւ բար -
կութիւնս չէին կրնար փոխուիլ հանդէպ
Շէրիֆ Հիւսէյինի որ երկուութիւն
մտցուց այս միակամ տարրերուն մէջ :

Արշաւանքի ընթացքին, երբ յառաջ-
խաղացումները կը կատարուէին գի -
շերը, լուսնի լոյսով «Կարմիր մահիկը
կը ծածանի Գահիրէի վրայ» երգին
ազդեցութեան տակ սիրտս կը լեց -
ուէր մելամաղձոտութիւնով, որուն
կը խառնուէր յաջողութեան յոյսը :
Հաւատացէք որ այս բանակը որուն
հրամանատարէն մինչեւ վերջին զին -
ուորը 650 կրամ կրկենի, քանի մը
արմաւ եւ ձիթապտուղ միայն կրնար
ստանալ օրական, ու ամէն մէկը իր
ջուրը պէտք է խնայէր, մեծագոյն
յոյսերով տոգորուած էր : Ամէնքը ու-
նէին այն համոզումը թէ Ջրանցքը պի-
տի անցնէինք, պիտի հաստատուէինք
միւս ափին վրայ եւ եգիպտացի հայ-
րենասէրները յեղափոխութիւն պիտի
հանէին զարնելով Անգլիացիները կռ-
նակէն : Թէեւ ես վստահ չէի վերջնա -
կան յաղթանակին, որովհետեւ գի -
տէի անգլիական ուժերու կատարելու-
թիւնը, բայց ամէն գիշեր կը խօսէի
մօտալուտ յաղթանակի եւ այս յաղ -
թանակի վեհութեան մասին, վստա -
հելու համար սրբազան կրակը արշա-
ւախումբին մէջ :

Երբ բանակը իր ամբողջ կազմով
հաւաքուած էր վերոյիշեալ շրջանին
մէջ, որոշեցի որ յունուար 20—21
գիշերը (2—3 փետրուար) մէջտեղի
զօրասիւնը յանկարծական յարձակու -
մի ձեռնարկէ Իսմայիլիայի վրայ, նոյն
ատեն աջ զօրասիւնը ցուցական յար-
ձակումի մը սկսի Քանթարայի վրայ,
մինչ ձախ զօրասիւնը քալէր Սուէզի
վրայ :

Հազիւ գիշեր եղած՝ յարձակող
խումբերը մօտեցան այն կէտերուն
ուրկէ Ջրանցքին վրայէն պիտի անց -
նէին եւ արեւը ծագելուն պէս սկսաւ
անցքը :

Ամբողջ յոյսս դրած էի Անգլիացի -
ները յանկարծակիի բերելու եւ առա-
ջին հարուածով 5—6000 հոգիով Իս -
մայիլիայէն հարաւ գտնուող Ջրանցքին
մասը գրաւելուն վրայ : Յետոյ կ'ու -
զէի տասներորդ զօրաբաժինը կանչել
եւ ամրանալ 12 հազար զինուորով Ջը-
րանցքին դէմի եզերքը, եթէ կա -
րելի ըլլար գրաւել Իսմայիլեան եւ
չորսհինգ օր պաշտպանել յարձակում-
ներու դէմ : Այս ժամանակին պիտի
արագացուէր ութերորդ զօրաբաժնի
յառաջանալը եւ տասը օրուան մէջ
Իսմայիլիայի զինուորներուն թիւը պի-
տի բարձրանար 20.000ի : Մինչ այդ,
կը յուսայի նաեւ որ Եգիպտոսի հայ-
րենասէրները պիտի քաջալերուէին
Թուրք բանակին Իսմայիլեան գրաւելէն
եւ զանգուածային յեղափոխութիւն
հանէին, այսպէս, կարճ ժամանակի
մէջ քիչ կռուողներով եւ ամենապարզ
միջոցներով պիտի ազատուէր Եգիպ -
տոսը :

Գլխաւոր բանակետղ հասնող լուրե-
րէն կը հասկցուէր թէ թշնամիին ուժը
մօտ 35.000 էր, որ Ջրանցքին ամբողջ
երկայնքը կը գտնուէր, բայց ասկէ
զատ անոնք ունէին 150.000 զինուոր
ամբողջ Եգիպտոսի մէջ : Միայն ու -
րիշ կարելիութիւն մըն էր այն որ Անգ-
լիացիները չէին կրնար երկու հարիւր
քիլոմեթր երկայնք ունեցող Ջրանցքին
ամէն մէկ կէտին վրայ համախումբ
կեցնել այս խումբերը եւ մենք կրնա -
յինք յաջողութիւն ձեռք բերել եթէ
կարենայինք Ջրանցքը յանկարծակի
մէկ կէտէ անցնիլ ուր թշնամին
չէր նախապատրաստուած : Ամէն պա-
րագայի մէջ այս յառաջխաղացման
ձեռնարկեցի ցուցական նպատակով :
Ցոյց տալու համար Անգլիացիներուն
թէ Ջրանցքին վրայ հանգիստ չպիտի
ձգենք զիրենք եւ մեծ թիւով զինուոր
պահելու էին Եգիպտոսի մէջ : Երբեք
յուրջ յաւակնութիւնը չունէի որ մեր
միջոցներով, որոնք չէին թոյլ տար
չորս օրէ աւելի մնալ Ջրանցքին մօտ,
14.000 զինուորով, քանի մը լեռնային
թնդանօթով եւ տասը կամրջակներով
հարիւր մեթր լայնք ունեցող այս Ջը-
րանցքը պիտի կրնայինք անցնիլ :

(Շար ·)

Դաւաճանութեան խնդիրը Պուլկարիոյ մէջ

Գնդ. Քալէնտէրով, նախկին անդամ զինուորական դաշնակցութեան, ձերբակալուեցաւ կիրակի օր, իբրեւ մեղսակից վերջին դաւադրութեան։ Գնդ. Քրում Քոլեւ, երբեմն նախարար ներքին գործերու, նոյնպէս գործօն անդամ զինուորական դաշնակցութեան, ոստիկանատուն հրաւիրուեցաւ, բայց հարցաքննուելէ յետոյ արձակուեցաւ։ Ուրիշ բազմաթիւ կալանաւորներ ալ արձակուեցան։ Ձերբակալուած սպաներուն թիւն է 15։

«Հունձքի Օրը» եւ Հիթլէրի ճառը

Կիրակի օր Գերմանիոյ բոլոր քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ հանդի – սաւորապէս տօնուեցաւ «հունձքի օրը»։ Փողոցները զարդարուած էին, եւ ա – մէն տեղ երգ, պար, ճառ իրար կը հրմշտկէին։ Այս առթիւ Հիթլէր ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ իբր մէկ միլիոն ունկնդիրներու առջեւ, օրուան հարցերու մասին։ 17 օդանաւեր թռիչք մը կատարեցին, դիմաւորելու համար «Առաջ – նորդ»ը եւ 21 թնդանօթ արձակուեցաւ։ Հիթլէր մասնաւորապէս շեշտեց իր ճառին մէջ.

— «Ո՛վ որ յիմար չէ, պէտք է ուժ տայ կառավարութեան։ Աշխարհը թաղուած է անստուգութեան, պատերազմի եւ յեղափոխութեան մէջ։ Գեր – մանիան այս անկարգութեան մէջ կը կազմէ երջանիկ կղզի մը որ խորունկ խա – ղաղութիւն մը կը վայելէ»։

Մէկ օր առաջ Անգլիոյ վարչապետը ճառի մը մէջ դիտել կուտար թէ դիկ – տատուրաները պատերազմ կը սարքեն, խուսափելու համար ներքին դժուա – րութիւններէն։

— «Ճիշդ չէ, բացագանչեց Հիթլէր, պատերազմը կը ծագի ժողովրդա – պետութենէն։ Այսօր Գերմանիան ազատ է ինքն իրմով. իր ուժը կը կազմէ իր ազատութիւնը։ Ան պէտք չունի միջազգային յանձնաժողովներու, ոչ ալ Ազ – գաժողովի։ Մենք ոչ ոքի վրայ յոյս կը դնենք մեզ պաշտպանելու համար։ Գերմանիա եւ գերման ժողովուրդը չեն ուզեր չարիք պատճառել ո եւ է մէ – կուն, բայց չպիտի հանդուրժեն որ ուրիշներ վնասեն իրենց։ Վերստացուած ազատութեան մեծ հրաշքին առջեւ ի՞նչ կ'արժեն փոքրոգիութիւնները։ Գեր – ման բանակը վերստեղծուեցաւ։ Գերման նաւատորմը պիտի վերաշինուի։ Օդին մէջ, օդանաւորդութիւնը կը պաշտպանէ մեր քաղաքներն ու գիւղերը։ Այս տարուան հունձքն է այս։ Նմանապէս շնորհակալութիւն կը յայտնեմ գերման կիներուն որոնք հարիւր հազարաւոր տղաքներ տուած են մեզի. ամենագեղե – ցիկ հունձքն է այդ, երաշխիք՝ թէ պիտի ապրի Գերմանիան։ Օր մը գերման երիտասարդութիւնը աւելի լաւ Գերմանիա մը պիտի ժառանգէ։ Այս ժողո – վուրդը պիտի ապրի հզօր, աշխատունակ, խաղաղասէր եւ քաջ»։

Հիթլէր ակնարկներ ուղղեց նաեւ գաղթային հարցի մասին.— «Ազգի մը անկախութիւնը եւ ազատութիւնը կախում ունի իր ամենօրեայ հացին ապա – հովութենէն եւ արտաքին ուժէն։ Գերմանիա շատ աւելի դժուարին կացու – թեան մը մէջ կը գտնուի քան ուրիշ երկիրներ, որովհետեւ չունի բաւարար տեղ, հում նիւթ եւ գաղթավայր»։

Եգիպտոսի մէջ դրամ կը ժողվեն

Ղպտիներու պատրիարքը, որ Գահիրէ կը նստի, եւ արքայազուն իշխան Եօմէր Թօսուն հանգանակութեան ձեռնարկեցին, Հապէշներուն օգնութեան հասնելու համար։ Առաջինը նուիրեց 400 ոսկի, երկրորդը՝ 500։ Այս առթիւ իրենց հրատարակած կոչին մէջ, պատրիարքը եւ իշխանը մտահոգութիւն կը յայտնեն կապոյտ Նեղոսի մասին, նկատի առնելով իտալական արշաւանքին ծաւալումը։ (Այս գետին ակունքը Հապէշիստանի մէջ է)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Վարդան Վարդանեան իրենց խորին շնորհակա – լութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ նամա – կաւ ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ազգականին ՆԻԿՈՂՈՍ ՏԻ – ՄԻՃԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Սուրիոյ մէջ երիտասարդ հասակին։

Փարիզ (Սէվրան) 8 հոկտեմբեր 1935

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԻՕՆԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12ԻՆ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Նախաձեռնութեամբ *ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ՌՈՍՏՈՄ եւ ԶԱՒԱՐԵԱՆ խումբերու*

Հովանաւորութեամբ *Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ*

ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ Ընկ. ՎԱՐԴԱՆ ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ եւ ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Օտար արուեստագէտներէ բաղկա – ցած նուագախումբ ղեկավարութեամբ՝ Ա. Մելքոնեանի։

Կը մեներգեն Օրիորդ Ծ. Տէր-Պետրոսեան, *Պարոններ՝* Վ. Ջանտեան *եւ* Ա. Աւետիսեան։

Կ'արտասանեն Պարոններ Ա. Հացագործեան. Ղ. Գայթանճեան *եւ* ընկ. Միրզէ։ *Հանդէսին կը մասնակցի նաեւ* Ժ. Խթիկեան *իր սօլօներով.*

Կովկասեան պարերը կը ղեկավարէ Ն. Գըրըքճեան *իր ճազով։*

ՄՈՒՏՔԸ 1 ՖՐԱՆՔ։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ *Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ «ԱՆԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ*

եւ մասնակցութեամբ *ՄՈՒՐԱՏ, ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ*

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 13ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

ՍԷՐՔԼԸ ԿԱԹՕԼԻԿ շքեղ սրահին մէջ

Կը խօսի՝ Ընկեր ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ եւ խնամուած բաժին։ Յատկապէս հրաւիր – ուած է երգչուհի Օր. Ծովինար Տէր-Պետրոսեան *եւ ջութակահար* Ա. Մել – քոնեան *(Լիոնէն)։*

Կը ցուցադրուին ՄՈՒՐԱՏ և ԳԷՈՐԳ ՉԱՎՈՒՇԻ կենդանի պատկերները։

Հրաւիրուած է տեղւոյս քաղաքապետ՝ Պ. ՀԻՒՍԷԼ։

Ծախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի *1* ֆրանք։

ՍԷՆ ԹԸԷԹԻԷՆ

կազմակերպուած՝ *ԱՆՏՈՔ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ*

եւ մասնակցութեամբ՝ *ԿԷՓԻՆ ու ԿՈՒՐՁՔ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ*

եւ *ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԽՈՒՄԲԻ*

13 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Հանրածանօթ ՍԱԼ ԱՐՄՕՆԻ շքեղ սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Տ. ՋԷՔԻԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Կը նուագէ Արմօնի միւնիսիփալի ֆանֆառ նուագախումբը։

երգ, արտասանութիւն եւ կենդանի պատկեր մը։

Ծախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք, պարգեւա – բաշխութեան մասնակցելու իրաւունքով։

ՏԷՍԻՆ ՄԷՋ

13 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՊՈՆԷԼՕ-ՔՈՇԱՆԻ ՄԷՋ

27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը

Մանրամասնութիւնները յետոյ։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ - ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մասնաճիւղին կողմէ*

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

14, rue de Trévise. Փարիզ. Métro Cadet.

կը խօսի՝ Տիկին *ԷԼԻԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ*

Ֆր. Կ. Խաչի Նիսի ամառնային կայանի մասին։

Մուտք 3 ֆր. (թէյ եւյլն. միասին)։

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) **Imprimerie A. DER (AGOPIAN)**

Հ. Յ. Դ.

ՕՆԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վա[...] Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրա[...]կարգ։ Ընտրութիւն նոր Կոմիտէի։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Սուրբ[...] խումբի ընկերները վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէ[ջ]։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր [ըն]կերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 131, Գուր Լաֆայէթ, [...] գարեան Գրադարանի մէջ։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ կող[մէ]

Տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 13ին կիրակի օր

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ»

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Հապէշից մէջ մեծ համբաւ ստացած է եւ մեծ յարգութեան առարկայ եղած է Տասնաբանեայ օրինաց քարեղէն տախտակը, որոյ համար Մովսէս մարգարէին Աստուծոյ տուածն է կ'ը – սեն, եւ Մինիլիք անունով առաջին հին թագաւորին ժամանակ Երուսա – ղէմէն հոն բերուած է։ Քրիստոսի քարոզութեանը ժամանակ Եզեկիէլ անունով բարեպաշտ ու հոգեւոր անձ մը կ'առնու Երուսաղէմ կը տանի նոյն տախտակը եւ Փրկչին ներկայանալով կ'ըսէ. «Այս քարիս վրայ գրուած աստուածադիր օրինաց համար ի՞նչ հրաման կուտաս, ընդունի՞նք թէ ոչ»։ Յիսուս առանց բերանը բանալու կ'առնու տախտակը ձեռքը ու միւս երեսին վրայ ոսկեգրով կը գրէ. «Ըն – դունեցէք ինչ որ գրուած է»։

Եւ այն ժամանակէն ի վեր ընդու – նած են զայն իբրեւ աստուածատուր օրինաց տախտակը։ Այս պատմութիւ – նը իրենց գրքերուն մէջ աւանդուած ըլլալը կը հաստատեն. բայց ես սուրբ Գրոց հակառակ գտնելով զայն, որուն մէջ կը պատմուի թէ քարեղէն տախ – տակները տապանակին մէջ դրուե – ցան(*), սիրտս կ'եռայր եւ կը յուզ – ուէր այսպիսի մէկ այլանդակ սատու – թեան մը դէմ, որ իբրեւ ճշմարտու – թիւն ընդունուած էր բոլոր Հապէշու երկրին մէջ, եւ բնականապէս մեր հետաքրքրութիւնը կը շարժէր զայն տեսնելու, եւ եթէ կարելի է՝ ստու – թիւնն ալ խայտառակելու։ Աքսումի եկեղեցւոյն բարձր մէկ պահարանի մը մէջ պահուած է կ'ըսէին, ոսկեով պատած, եւ կարելի չէ որ մարդ տես – նէ ու շօշափէ զայն առանց պատժուե – լու։ Թէոդորոս թագաւորը ուզեր է տեսնել, եւ Աստուած արժանի ըրած չէ կ'ըսեն։

Իսկ մենք երբ արժանի եղանք Աք – սումը տեսնելու, խնդրեցինք Տէճաջ – մաչ Քասսայէն որ հրաման ընէ ցոյց տալ մեզի յիշեալ քարը որ համբու – րենք, ըստ որում ձեր հոս գտնուիլը, ըսինք, մեծ պատեհութիւն մըն է մեր ջերմեռանդական բաղձանաց հասնե – լու։

Սիրով ընդունեց մեր խնդիրքը։ Բայց հետեւեալ առտու երեսնի չափ պատուաւոր եկեղեցականներ եկան հաւաքուեցան մեր քովը, եւ տեսու – թիւն ընելէն յետոյ խօսք բացին մեր խնդրոյն վրայ, եւ ըսին թէ, «Ի հնուց անտի աւանդութիւն ունինք՝ որ անոր մարդ չկրնար մօտենալ. եւ եթէ տես – նել անգամ հարկ ըլլայ, պէտք է որ առաջնորդ Ապունային հաճութեամբն ու կամքովը ըլլայ»։

Մեր նոր Ապունային գալը մօտ է, անոր կ'աղաչէք, թէ որ կ'ընդունի լաւ, ապա թէ ոչ՝ հնար չէ»։

Պատասխանեցի ես. «Աւանդութիւն – ները պէտք է պահուին, բայց ձեր այդ աւանդութիւնը կը զարմացնէ մեզի թէ ինչ պատճառաւ կ'արգիլէ իր քրիս – տոնէավայել յարգանքն ու պատիւրա – տանք մէկ սրբազան նիւթի մը մատու – ցանելու։ Հոգ է, ըսի, թող ձեր աւան – դութիւնը չյանդգնիմ. բայց ըսէք ինձ, պատուոյ եւ յարգանաց մասին այդ օրինաց տախտա՞կը աւելի մեծ է՝ թէ Քրիստոսի խաչափայտը, որու վը – րայ իր աստուածային արիւնը թա – փեցաւ մարդկային փրկութեանը հա – մար»։

Այս հարցմանս պատասխանելէն ա – ռաջ սկսան իրենց մէջ վիճաբանիլ. ոմանք կը պնդէին թէ քարեղէն տախ – տակն է պատուով եւ նախամեծար, եւ ոմանք թէ՝ կենաց Փայտն է. վերջա – պէս պատասխան տուին որ Քրիստոսի խաչափայտը աւելի յարգոյ ու պատ – ուական է։

«Թէ որ այնպէս է, կրկնեցի, ամե – նեւին աւանդութիւն մը չէ եղած սուրբ Խաչին համար որ մարդոց տե – սութենէ ծածուկ պահուի եւ համբու – րելու չտրուի բարեպաշտ անձանց, այլ ամէն քրիստոնեայք կը պատուեն եւ կը համբուրեն եւ իբրեւ յիշատակ Քրիստոսի չարչարանաց իրենց քով եւ եկեղեցեաց մէջ կը պահեն. ինչպէս ահա կը տեսնէք մեր սրբազան Հօր վզէն կախուած խաչն ալ, որուն մէջ կայ կենաց Փայտին մէկ պզտիկ մա – սը, եւ բոլոր աշխարհ կը համբուրէ զայն. ի՞նչ իրաւամբք ուրեմն ար – գելք դրուած է ձեր մէջը այդ տախ – տակին մօտենալու ու համբուրելու, թէ որ աստուածային ձեռօք գրուած տախտակն է։

Կրնայ ըլլալ որ ձեր մէջէն այնպիսի – ներ գտնուին ոչ չհաւատան անոր ստուգութեանը, եւ այդպէս կեղծ երկիւղածութեամբ ժողովրդեան չը – ցուցընելովնիդ կասկած տաք անոնց. ուստի աւելի աղէկ է որ ամէն մարդ գայ ուխտ ընէ եւ համբուրէ զայն, եւ այն ժամանակ կը հաստատուի անոր ստուգութիւնը եւ աւելի յարգանք կը ստանայ»։

Խորին լռութիւն մ տիրեց, եւ չկր – ցին պատասխան տալ այս խօսքերուս։ «Դուք կարգաւոր էք, ըսի դարձեալ, եւ պատուաւոր էք՝ ինչպէս որ կ'ի – մանամ. արդ կը հարցնեմ ձեզ, այդ աւանդութի՞ւնը մեծ է եւ պարտա – ւորիչ ձեզի համար, որ այնչափ խըղ – ճիւ կը պահէք եւ պահել կուտաք, թէ Քրիստոսի սուրբ Աւետարանը՝ որուն խօսքերը փրկութիւն է հոգւոց եւ կեն – սատու բոլոր աշխարհիս։

Այս սուրբ գրքին աւանդած պատ – ուէրները ամենեւին բանի տեղ չդնելով ու չյարգելով, կը տեսնեմ այսօրուան օրս ձեր բոլոր երկրին մէջ որ անոնց հակառակը կը գործուին, շնութիւն, պոռնկութիւն, ամուսնական օրինաց դրժում, մարդասպանութիւն, սուտ – խօսութիւն, կեղծաւորութիւն, եւն. դուք իբրեւ քրիստոնեայ եւ կարգա – ւոր, պարտաւոր էք այս պատուէր[ները] պահել եւ պահել տալ ժողովրդեան[ը] Յիսուսի Քրիստոսի աւանդութիւ[նները] ըը, եւ ոչ թէ անհիմն երկիւղա[ծու] թեամբ բռնէք այդ աւանդութիւ[նը] ժողովրդոց բարեպաշտ զգացմուն[քին] հակառակ է։»

Այս խօսքերուս վրայ համոզու[եցան] պատասխան կուտան միաբան.

«Երթանք կրկին անգամ մեծ [...] ղով մը ընենք, եւ կը յուսանք որ [...] այդ խնդիրքը կը կատարուի, թէ[...] մինչեւ հիմա եղած բան չէ»։

(Շար.)

(*) Գ. Թագ. Ը. 9։

ՀԱՅԿ. ԼԵԳ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Հայկ. Լեգ. Միութեան Մար[սէյլի] մասնաճիւղին սարքած պարգ[եւաբաշ]խութենէն շահած են հետեւեալ [թիւ]երը.— 42, 1184, 338, 863, 1432, [...] 736, 160, 1359, 1725, 763, 913, [...] 216, 1390, 1953, 1162, 1167, 1109, [...] 702, 1913, 1605, 1930, 1939, 1840, [...] 1564, 1979, 1194, 1858, 350, 1661, [...] 484, 1797, 357, 1562, 1447, 864։

Ստանալու համար դիմել Միութ[եան] հաւաքատեղին, 2, Rue Colbert (Bu[reau de] la Poste), չորեքշաբթի օրերը [...] իրիկուան 7 —8։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
10
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI
10 Octobre
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2931

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԴԻՊՔԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

երէկ, չորեքշաբթի, պատմական օր մըն էր Ազգերու Դաշնակցութեան ...մար։ Երկուշաբթի օր Ա. Դ. խորհուրդը միաձայնութեամբ ուխտադրուժ ...յակած ըլլալով Իտալիան, ընդհ. ժողովին կ'իյնար յանձնախումբի մը մի... ...ու ձեռնարկելիք պատժական տնօրինութեանց խնդիրը, համաձայն 16րդ ...ուածի տրամադրութեանց։

...ինչ կ'ըսէ այդ յօդուածը.— «Եթէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէկ անդա... ...պատերազմի դիմէ, հակառակ ուխտի 12, 13 կամ 15 յօդուածներուն տրա... ...դրութեանց, առո՛վ իսկ պատերազմական արարք մը գործած կը համարուի ...զգաժողովի միւս բոլոր անդամներուն դէմ։ Այս վերջինները յանձն կ'առնեն ...միջապէս անոր հետ խզել ամէն յարաբերութիւն իրենց եւ ուխտադրուժ ...տութեան հպատակներուն միջեւ եւ դադրեցնել ամէն սեղմանուորական, ա... ...տարական կամ անձնական հաղորդակցութիւն այդ պետութեան եւ ուրիշ ...ըլլայ ...եւ է պետութեան հպատակներուն միջեւ, Ազգերու Դաշնակցութեան ան... ...ըլլան թէ ոչ»։

Այն առեն է որ, Ա. Դ. խորհուրդը «յանձնարարութիւններ» կ'ուղղէ շա... ...կից պետութեանց, որպէսզի զինուորական, ծովային կամ օդանաւային մի... ...ջոցներ ձեռք առնեն, Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնառութիւնները յարգել ...տալու համար։ Ազգաժողովին անդամները պարտաւոր են փոխադարձաբար ...ընել իրարու, տնտեսական եւ սեղմանուորական միջոցներու գործադրութեան ...համար։ Միեւնոյն առեն պարտաւոր են փոխադարձաբար աջակցիլ, եթէ ուխ... ...տադրուժ պետութիւնը որ եւ է թշնամական գործողութիւն կատարէ իրենցմէ ...մէկուն դէմ։ Այդ պարագային, նոյնիսկ նամբայ պիտի բանան, որպէսզի Ազ... ...գերու Դաշնակցութեան որ եւ է մէկ անդամը կարենայ զօրք անցընել, անսաս... ...պետութեան դէմ գործելու համար։

Արդ, Մեծն Բրիտանիա ա՛յս աջակցութիւնն է որ կը սպասէ մանաւանդ... ...ֆրանսայէն։ Ան պարզապէս կը պահանջէ կա՛մ բացէ ի բաց գործակցիլ, ...գլուխ հանելու համար պատժական տնօրինութիւնները, յանուն Ազ... ...գերու Դաշնակցութեան, իբրեւ Միջերկրականի ծովային ամենամեծ պետու... ...թիւնները, եւ կամ օգնութեան հասնիլ, եթէ Մեծն Բրիտանիա ինք ստանձ... ...նէ այդ պարտականութիւնը, յարձակման ենթարկուի ուխտադրուժ պե... ...տութեան կողմէ (այս պարագային՝ Իտալիա)։

Գիտենք թէ ի՛նչ պատասխանեց Ֆրանսա, իր երկրորդ ծանուցագրով։

Այս ամբողջ տագնապին մէջ, Ֆրանսա իր գերագոյն ճիգն է որ կը փորձէ, ...թէ ուխտին հետեւելու, թէ Մեծն Բրիտանիան սիրաշահելու եւ թէ Իտալիոյ ...բարեկամութիւնը չկորսնցնելու համար։ Եւ այս բոլորը՝ ի նախատեսութիւն ...պէս վտանգաւոր անակնկալներու, որ կրնան ուղղակի սպառնալ իր ապա... ...հովութեան։

Շատ ճիշդ կը նկատէր, երէկ, եւրոպական թերթ մը,— ժընեւի նակատը ...ալի վտանգաւոր է քան Ատովայի նակատը։

Գործադրելի պատիժներու մէջ երեք ազդու միջոցներ կը նախատեսուին, ...1. Շարունակել այն ժխտական դիրքը զոր բռնած են Լոնտոնի եւ Փարիզի ...հրապարակները, ամիսներէ ի վեր, եւ վարկ չրանալ Իտալիոյ,— 2. Շարու... ...նակել զէնքի արտածման արգելքը Իտալիոյ դէմ, բայց արտօնել Հապէշիս... ...տանի համար.— 3. Իտալիոյ չծախել որ եւ է նիւթ որ կրնայ պատերազմի ...ծառայել (ածուխ, բամպակ, պղինձ եւն.)։ Այս առթիւ, չգնել ո՛ր եւ է ապ... ...րանք Իտալիայէն, որպէսզի օտար դրամ չունենայ, գնումներ կատարելու ...համար չէզոքներէ։ Այս պարագային Ֆրանսացիները կը վախնան որ Գերմա... ...նիա կ'օգտուի առիթէն, բայց Անգլիացիները դիտել կուտան թէ Պերլին օտար ...դրամ (տըվիզ) չունենալով, մեծ բան մը չի կրնար ընել։ Իսկ Մ. Նահանգնե... ...րու կառավարութիւնը արդէն արգիլած է պատերազմական նիւթերու արտա... ...ծումը, աւելի խստացնելով պայմանները։

Ուրեմն պատերազմ պատերազմին դէմ, առ այժմ տնտեսական գետնի ...վրայ, եւ մէկի դէմ յիսունով...

Աշխատանքի տագնապը Մարսէյլի մէջ

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ՏՈՒՆԷ ՏՈՒՆ,- ԿՕՇԿԱԿԱՐ ՄԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

Մարսէյլի մեր Թղթակիցը կը գրէ.—

Աշխատանքի քննիչները հիմակ ալ կը պտտին տունէ տուն, որպէսզի ար... ...գիլեն կամ ծանր պայմաններ դնեն ամէն անոնց, որոնք կ'աշխատին տան մէջ, ...հաշիւ գործատէրերու (դերձակ, կօշկակար եւն.)։

Գործատէրերը չեն համարձակիր այս կարգի բանուորներու անուններն ...արձանագրել իրենց տոմարներուն մէջ։

Անցեալները կը ձերբակալեն այս կարգի բանուորներէ երկու հոգի, մէկը ...կօշկակար, իսկ միւսը՝ դերձակ եւ կը պահանջեն արհեստաւորի յայտարա... ...րութեան թուղթը։

Սակայն, վերջի վերջոյ հազար ֆրանքի տուգանք մը հատուցանելով դերձակին ...վրայ, քննիչները կը մեկնին։

*** Ձայնատարածութեան եւ վանատականութեան Ազգ. Սէնտիքան, իր վեր... ...ջին ընդհանուր ժողովին մէջ, զբաղած է նաեւ Ֆրանսայի մէջ հաստատուած ...օտար գործարանատէրերով, որոնք իբր թէ «ծանր հարուած» կուտան իրենց։

*** Կօշիկի հայ գործարանատէր մը, Վէնսան Միսիքեան, ութ օր առաջ ...նամակ մը գրելով իր տիկնոջ, կը յայտնէր թէ, որոշած է անձնասպան ըլլալ։ Եւ իրաւ ալ ութ օրէ ի վեր հետքը չկար։ Սակայն հոկտեմբեր 5ին, շաբաթ ...օր, երբ ծովը հանդարտեցաւ, հէգ մարդուն դիակը գտնուեցաւ ծովեզերքը։ ...Քննիչները ծովը նետուած էր։

Զանազան պատճառներ կը վերագրեն այս անձնասպանութեան։ Հանգուց... ...եալը էնկիւրիցի էր, ուսեալ մարդ մը։ Պատերազմի ամբողջ ընթացքին եղած է ...սպայ, թրքական բանակին մէջ։

Անցի տարին, երբ «Յառաջ»ի մէջ անհիմն գրութիւն մը երեւցաւ էնկիւրիցիներու Հայր. Միութեան մասին, շատ յուզուած էր, եւ զիս կանչելով ...արտագրել տուաւ։

Իր ետին կը թողու բազմանդամ ընտանիք մը։

ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱԴՐՈՇՄՆԵՐԸ շատ կը փնտռուին այս միջոցին։ Վաճառորդները չեն կրնար հասնիլ պահանջքներուն։ Շահագէտներ կը կարծեն թէ Իտալիա Եթովպիան գրաւելով, պիտի ջնջէ անոր նամակադրոշմները։ 1894էն ի վեր 370 տեսակ նամակադրոշմներ տպուած են Եթովպիոյ մէջ եւ բոլորն ալ կը փնտռուին։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ ԿԱՆԳ ԱՌԻՆ, ԱՄՐԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՃԱԿԱՏԸ

ՄԵԾ ԿՌԻՒՆԵՐՈՒ ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻ 1-2 ՇԱԲԱԹԷՆ

Հապէշական բանակներու համախմբումը

Ատովայի եւ Աքսումի գրաւումէն վերջ, իտալական բանակը առ այժմ կանգ առած է, ամրացնելու համար դիրքերը, մանաւանդ որ աւելի մեծ վը-տանգ մը կը նախատեսուի Օգատէնի ճակատէն։ Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Իտալիոյ վարիչ շրջանակները դժգոհ են որ մեծ ճակատամարտներ չմղուեցան, որպէսզի Իտալիա մէջտեղ հանէր իր ամբողջական ուժը, չանթահարիչ ազդեցութիւն մը գործելով Հապէշիստանի ժողովուրդին վրայ։ Այս պատճառով, կը վախցուի որ Եթովպիոյ նուաճումը դառնայ երկարատեւ եւ բազմածախս արշաւանք մը։ Եթովպիոյ կայսրը կրկին հեռագրած է Ազգերու Դաշնակցութեան թէ հապէշական բանակը տակաւին կռիւի չէ սկսած։ Ընդհարումները եղած են պարզապէս սահմանապահ ջոկատներու եւ մեկուսացեալ զօրամասերու միջեւ, ինչ որ կը համապատասխանէ հապէշական ծրագրին։

Հակառակ իտալական հերքումներուն, հապէշական աղբիւրէ կը պնդեն թէ «մահուան լեգէոններ» մտած են Էրիթրէ եւ կը նեղեն իտալական զօրամասերը։ Զրոյցի մը համաձայն, Ջօր. Հայլէ Սէլասիէ իտալական հողը մտած է 15,000 զինուորներով, գրաւելով կարեւոր դիրք մը։ Բայց այս լուրը կը հերքուի նոյնիսկ Ատտիս - Ապէպայէն, ուր կ'ըսեն թէ հաւանաբար փոքր զօրախումբեր են որ անկանոն կռիւներ կը մղեն։

Իրազեկ աղբիւրք կը հաւաստեն թէ բնիկ զինուորներ խումբ խումբ կը փախչին իտալական բանակէն։ Ռաս Սէյումի մէկ հեռագրին համաձայն, Ատովայի շրջանէն 200 սպառազէն բնիկներ անձնատուր եղած են հապէշական բանակին։ Մաքալլէի շրջանէն ալ 50 բնիկ զինուորներ (ասքարի) հրամանատարութեամբ կարեւոր ցեղապետի մը, անձնատուր եղած են մէկ թնդանօթով, քանի մը գնդացիրներով եւ 50 հրացաններով։ Ուրիշ վայրերէ ալ այսպիսի լուրեր կը հասնին, սակայն Ատտիս - Ապէպայի մէջ շատ չեն խանդավառուիր այս դասալքութիւններով եւ կը կասկածին իտալական թակարդէ մը։

Պատրաստութիւն յաջորդ ճակատամարտին համար

Մասնագէտներու կարծիքով, իտալական բանակը առնուազն տասը օր պատրաստուելու պէտք ունի, յաջորդ յարձակողականին համար։ Սեւ շապիկաւորները այս անգամ պիտի քալեն Մաքալլէի վրայ, անցնելով բարձրաբերձ լեռներէ եւ անմատչելի կիրճերէ, վճռական ճակատամարտի մը բռնուելու համար բուն հապէշական բանակին հետ։ Իտալական տեսակէտով, անկարելի է վերջնական պայմաններ առաջարկել, առանց այսպիսի ճակատամարտի մը։ Որպէսզի կարենան տեղաւորուիլ Հապէշիստանի մէջ, պէտք է խորտակեն հապէշական միութիւնն ու բարոյական կորովը եւ կարելի եղածին չափ զինաթափ ընեն բնիկները։ Մուսոլինի կը կարծէ թէ ինչպէս Արաբները, երբեմն, ահուսարսափի կը մատնուէին, երբ Թուրքերը սկսան թնդանօթ գործածել, այնպէս ալ արդիական զէնքերը, մանաւանդ գնդացիրները, հրասայլերն ու օդանաւերը չանթահարիչ դաս մը պիտի տան Հապէշներուն, եւ այլեւս նոր ըմբոստութեան չպիտի պատահի։ Այդ պարագային, կը յուսան Ազգերու Դաշնակցութեան հետ ալ հաշտուիլ եւ ապահովելով Մեծն Բրիտանիոյ շահերը, շահագործել Եթովպիան, աջակցութեամբ Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի։

*** Զրոյցի մը համաձայն, Հապէշները կը պատրաստուին Ատովան վերագրաւելու։ Իտալական հրամանատարութիւնը ամէն զգուշական միջոց ձեռք առած է։ Լուրի մը համաձայն, 60,000նոց հապէշական բանակ մը դէպի հիւսիս կը քալէ, հրամանատարութեամբ Ռաս Քասսայի, որ կայսեր լիակատար վըստահութիւնը կը վայելէ։ Կը թուի թէ հապէշական երեք բանակներ կը սպառնան իտալական աջ թեւին, Էրիթրէի սահմանին վրայ։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԸ ԺԱՄԲՈՒԵՑԱՒ

Արտակարգ զգուշութիւններ Ատիս Ապէպայի մէջ

Եթովպիոյ կայսրը վերջապէս յանձնեց իտալական դեսպանին անցագիրը, պատուիրելով որ ժամ առաջ հեռանայ։ Ամէն զգուշութիւն ձեռք առնուած է, որպէսզի անախորժութիւններ չպատահին։ Այս առթիւ Ազգերու Դաշնակցութեան ուղղուած դեկոյցի մը մէջ, հապէշական պատուիրակը կ'ըսէ թէ «Ատտիս - Ապէպայի իտալական դեսպանատունը որջ մը դարձած է լրտեսութեան եւ դաւերու ընդդէմ Եթովպիոյ բարեկարգութեան»։ Դեսպանին հետ պիտի հեռանայ նաեւ ամբողջ պաշտօնէութիւնը։ Միեւնոյն առեն ետ կանչուեցաւ Հռոմի հապէշական գործակատարը։

Պաշտպանողական արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են Հապէշիստանի մայրաքաղաքին մէջ։ Մթնշաղէն մինչեւ արշալոյս քաղաքը կը մնայ կատարեալ մթութեան մէջ։ Փողոցի լոյսերը չեն վառիր, տուներու լոյսերը բոլորովին կը ծածկուին եւ բոլոր պատուհանները փեղկերով կը փակուին։

Բոլորովին կը հերքուի այն լուրը թէ Հապէշները 6000 զինուոր կորսնցուցած են Ատովայի մէջ։

Շատ մը օտարականները որոնք Ատտիս - Ապէպա պիտի մնան, մասնաւոր նշաններ դրած են իրենց տուներու տանիքներուն վրայ։ Ուրիշներ ալ ծառերու ճիւղերով կը ծածկեն իրենց բնակարանները, որպէսզի անտանելի դառնան։ Հոկտեմբեր 8ին 120 հոգի եւս հեռացան (որոնց մէջ նաեւ Հայեր)։ Հզօր ջրհաններ պատրաստուած են ի նախատեսութիւն հրդեհի։

*** Երեքշաբթի օր Աթէնքէն Պելկրատ հասաւ Էնկիւրիի հապէշական դեսպանը, որ կայսեր նախորդ քարտուղարն էր։ Կը հաւաստեն թէ իր նպատակն է զէնք եւ ռազմանիւթ գնել, մասնաւորապէս գնդացիր, թնդանօթ, փամփուշտ եւայլն։ Ետոյ գնաց Պուքրէշ։

*** 900 ֆրանսական զինուորներ հասան Ճիպութի, պաշտպանելու համար երկաթուղին։ 160 սլիտակամորթ զինուորներ ղրկուեցան Տիրէ Տաւա, շոգեկառքի պաշտօնեաներու եւ չէզոքներու պաշտպանութեան համար։

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ եւ Պ. Պառթուի սպանութեան տարեդարձն էր երէկ։ Այս առթիւ հանդիսութիւններ կատարուեցան ամբողջ Ֆրանսայի մէջ։

Հ.Յ.Դ. ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ ՄԷՋ

« Յուսաբեր »ի մէջ կը կարդանք (30 սեպտեմբեր).—

Աղեքսանդրիան երէկ իր կարգապահութեամբ եզակի ընտրութիւն մը ունեցաւ։ Կողմերը լարուած ճիգերով կը տանէին պայքարը, հակառակորդին անգերազանցելի խարդախութիւններն իսկ չփրկեցին զինք պարտութենէ, տարի էր ամբողջ գաղութը, անձնագրուածներու թիւն էր 1929, մասնակցողներու թիւը 1683։Մեր ցանկին առաւելագոյն քուէն 867, հակառակորդինը822։

Միաձայն ստորագրութեամբ վաւերացուեցաւ ընտրութիւնը։

Պաշտօնական արձանագրութեան մէջ կողմերը վկայեցին, թէ ընտրութիւնը տեղի ունեցած է բացառիկ կարգապահութեան մէջ։ Ընտրութիւնը փակուելով՝ Առաջնորդարանի մէջ մեր հակառակորդները շնորհաւորեցին Դաշնակցութեան յաղթանակը։

Աննկարագրելի է այն խանդավառութիւնը, որ յաղթանակէն վերջ առեղծուած էր «Յառաջդիմականէր»ի մէջ, ուր խմբուած էին աւելի քան 1000 հոգի։ Ճառերը կը յաջորդէին նարերու։Ուշ գիշերին խանդավառ բազմութիւնը կարգապահութեամբ մեկնեցաւ։

ՀԱՊԷՇՆԵՐԸ ՅԱՐՁԱԿՈՂԱԿԱՆԻ ՍԿՍԱՆ

Վերջին հեռագիրներու համաձայն, հապէշական բանակը բուռն յարձակողականի մը ձեռնարկած է Ատովայի դէմ, հրամանատարութեամբ Ռաս Սէյումի։ 600.000 զինուոր կեդրոնացած է քաղաքին հարաւակողմը։ Իտալացիները դեռ ամրողջովին չեն տիրացած Աքսումի։ Զրոյց կը շրջի թէ Հապէշները ետ առած են Ատիկրաթը, յանկարծ գրոհ տալով գիշերանց։ Հապէշական զօրախումբեր կատաղօրէն մեծ նեղութիւն կը պատճառեն իտալական բանակին։ Միւս կողմէ անձրեւները վերսկսած են Օկատէնի շրջանին մէջ։

Բոլոր աչքերն ուղղուած են Ժընեւ

Ինչպէս բացատրած ենք քիչ անդին, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը արտակարգ նիստ գումարեց երէկ, քննելու համար պատժական տնօրինութեանց խնդիրը։ Անշուշտ հրապարակային վիճաբանութիւնները կրնան մէկ երկու օր տեւել։ Ընդհ. ժողովէն աւելի, նրբանցքներու մէջ է որ բանակցութիւններ կը կատարուին եւ բանաձեւեր կը մշակուին։ Այս առթիւ գլխաւոր դերը կը կատարեն, դարձեալ, Պ. Պ. Լաւալ եւ Իտըն, առաջինը՝ միշտ բարեխառն, երկրորդը՝ աւելի վճռական։

Ա. Դ. Խորհուրդը նիստի հրաւիրուած էր Գչ. լսելու համար իտալական պատուիրակին բողոքը, բայց յետաձգուեցաւ։ Պարոն Ալոյզի նամակ մը գրելով քարտուղարութեան, յայտնած էր թէ քանի որ Խորհուրդը քուէարկեց վեցերու յանձնախումբին բանաձեւը, առանց լսելու զինքը, «այլեւս աւելորդ կը համարի» խօսիլ եւ կը մնայ վերապահ։

Իրազեկ թղթակից մը կը գրէ թէ ամենէն կարեւոր խորհրդակցութիւնները տեղի կ'ունենան... նրբասենեակներու մէջ։

Պատժական տնօրինութեանց գործադրութեան առթիւ, ամենէն փափուկ դերը կ'իյնայ Իտալիոյ հարեւան պետութեանց,— Զուիցերիա, Աւստրիա, Եուկոսլաւիա, Յունաստան։ Պ. Իտըն երեքշաբթի օր ճաշի հրաւիրած էր Յունաստանի ներկայացուցիչը, ինչ որ մեծ ուշադրութիւն գրաւեց։

Հայերն ու օտարներն կը հեռանան Ատիս-Ապէպայէն

Ատտիս - Ապէպայէն կը հեռագրեն.—Տէսլրա Մարքոսի իտալական հիւպատոսարանի անդամներէն 40 հոգի մասնաւոր շոգեկառքով մեկնեցան Ճիպութի։ Երկրէն հեռացողներու այս կարաւանին խառնուած էին նաեւ 20 Գերմանացիներ, 37 Եգիպտացիներ, Ֆրանսացիներ, Յոյներ եւ Հայեր։

Մեկնողներու բազմութիւնը խռնուած էր կայարանին մէջ, տեղ ապահովելու համար իրենց։ Զրոյց շրջած ըլլալով, որ իտալական դեսպանատան պաշտօնէութիւնը կը մեկնի Ատտիս - Ապէպայէն, բնակչութիւնը այնպէս ենթադրեց թէ թշնամի օդանաւերը պիտի ռմբակոծեն մայրաքաղաքը։ Ասոր վրայ բազմաթիւ Եթովպիացիներ եւս հեռացան մայրաքաղաքէն, բան - գործ ձգած։

30,000 բանուորներ ճամբայ կը շինեն

Ատովայի եւ Աքսումի գրաւումէն անմիջապէս վերջը, իտալական հրամանատարութիւնը շարժման մէջ դրաւ 30,000 բանուորներ, ճամբայ շինելու համար, որպէսզի կարելի ըլլայ դիւրութեամբ փոխադրել բանակին անհրաժեշտ մթերքը։ Պատերազմին սկիզբէն ի վեր այս մասնագէտ բանուորները օրը քանի ժամ կ'աշխատին, ահուելի տաքի մը եւ հեղձուցիչ փոշիներու մէջ։

Միեւնոյն առեն յարմար տեղ մը կը շինուի Աքսումի մէջ, իբրեւ օդանաւային կայան։

Նոյն իսկ ջորիները գլխու պտոյտ կ'ունենային...

Փօլ Ժանթիյօն, «Թան»ի պատերազմական թղթակիցը որ միեւնոյն առեն կ'աշխատակցի «Տէյլի Մէյլ»ի, կը գրէ Ատովայի ճակատամարտին նկարագրութեան մէջ.—

Սկիզբէն գիտէինք որ այս պատերազմը պիտի ըլլայ ճարտարագէտներու պատերազմ։ Մեր ամենամեծ դժուարութիւնը եղաւ տաքը, որովհետեւ անձրեւաբեր եղանակէն վերջը Մարէպի դաշտը առաւօտեան ժամը 8էն սկսեալ թրքական բաղնիքի մը կը նմանի։ Բայց եւ այնպէս իտալական բանակը յաղթեց այս դժուարութեան։ Հապէշները վեց ոտք լայնութեամբ խրամ մը փորած էին, խափանելու համար հրասայլերու յառաջխաղացութիւնը, բայց կարելի եղաւ անցնիլ, մագլցելով խրամին երկու ծայրերէն։ Առաջին օրուան իրիկունը իտալական զօրքը յառաջացած էր իբր 13 մղոն, հասնելով լեռներուն ստորոտը, ուր պիտի սկսէին բուն դժուարութիւնները։ Առաջին լուրջ դիմադրութիւնը տեղի ունեցաւ ուրբաթ առտու, Տարօ Թաքլէ կիրճին մէջ։ Եթովպիացիները տիրապետող դիրք մը բռնած էին կիրճին մէջտեղը, որու մէջէն ջուրի արահետ մը կ'անցնէր։ Այս կէտին վրայ հապէշ զինուորները բոլորակ բերդ մը շինած էին, գնդացիրներ զետեղելով մէջը։ Ամբողջ ուրբաթը անցաւ շրջակայ բարձունքները գրաւելով։ Գետնին բնական պայմանները թոյլ չէին տար թնդանօթ գործածել։ Առտուն արշալոյսին հրացանաձգութիւնը պայթեցաւ ուժգնօրէն եւ կրնար ժամեր տեւել, եթէ իտալական օդանաւերը բերդին վրայ սաւառնած եւ ռումբերով ռմբակոծած չըլլային։ Շուտով քանդուեցան հապէշական դիրքերը եւ ողջ մնացած զինուորները սկսան փախչիլ։ Սակայն քիչ անդին Հապէշները նորէն ամրացան կիրճի մը մէջ, որ 7200 ոտք բարձրութիւն ունէր եւ Ատովայի բուն բանալին էր։ Այս դիրքին վրայ յուսահատական կռիւ մը մղուեցաւ ժամերով, բայց այստեղ ալ իտալական օդանաւերը խոր-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Զանազան ձեւերու տակ, արհես-տակցական շարժումը գոյութիւն ու-նեցած է հինէն ի վեր, բայց վերջին հինգ-վեց տասնեակ տարիներու ընթացքին, հսկայաքայլ յառաջացող ճարտարարուեստին զուգընթաց, շարժումը աւելի հասունցած եւ տա-րածուած է:

Մեծ երկիրներու ընկերային եւ տն-տեսական կեանքին հետեւողները կը անեն, թէ ի՛նչ պատկառելի ուժ մը կը ներկայացնեն արհեստակցական Միութիւնները (սէնտիքա): Կազա-կերպութիւններն անգամ՝ շատ հեղ տեղուած են նկատի առնել անոնց որոշումները եւ տրամադրութիւննե-րը, որ եւ է ձեռնարկ կատարելէ ա-ռաջ:

Եւ իրաւունք ունին այդպէս շար-ժելու, որովհետեւ կազմակերպուած աշխատաւորութիւնը կմախքն է ազ-գին ու բուռն ցնցում մը կամ անակն-կալ անշարժութիւն մը — գործադու-լի միջոցաւ — կրնայ ջլատել առօր-եայ կեանքը եւ շատ բաներ փոխել: Օրինակ՝ Անգլիոյ Արհեստ. Միու-թեանց կուռ եւ տիպար կազմակեր-պութիւնը:

Ֆրանսայի մէջ արհեստակցական շարժումը նախ կը հիմնուի փոխա-դարձ օգնութեան եւ համագործակ-ցական սկզբունքներու վրայ, ազդը-ւելով Փրուտոնէն (մեռած 1865ին, ընկերաբան եւ տնտեսագէտ), բայց Մարքսէյլի (1879) եւ Հավրի (1889) համագումարներէն վերջ աւելի յար-ձակողական դիրք կը բռնեն: Կը հիմ-նեն Աշխատանքի Սակարաններ, կը կազմեն դաշնակցութիւններ եւն.: Մինչ այդ, 1884 մարտ 21ին քուէար-կուած օրէնք մը, — Վալտէք Ռուսոյի օրէնք — կը գծէ Արհեստ. Միութեանց սահմանները, վերջնական ձեւ մը տա-լով անոնց:

Բազդատմամբ իր ժողովուրդին եւ մեծութեան, կարելի է ըսել թէ Ֆրան-սայի մէջ արհեստակցական շարժու-մը պէտք եղածին չափ ծաւալած չէ: Տանք քանի մը թիւեր, մեր ըսածը հաստատելու համար:

Ըստ պաշտօնական վիճակագրու-թեանց (1930), Ֆրանսայի բնակչու-թեան գործօն տարրը կը բաժնուի հե-տեւեալ ձեւով.—

1.— Հարուստներ՝ (Բուրժուա դաս)	1.228.000	6%
2.— Կէս հարուստներ՝ (Մանր-բուրժուա)	6,700.000	30%
3.— Վարձու աշխատաւորներ (սալարիէ)	13.115.000	64%
Ընդամէնը	21.043.000	100%

Արդ, աշխատաւորներու ջախջա-խիչ մեծամասնութեան կարեւոր մա-սը հեռու կը մնայ արհեստակցական շարժումէն: Հազիւ երկու միլիոն հո-գի կազմակերպուած են, անոնք ալ բաժնուած բազմաթիւ թեւերու, տը-կարացնելով իրենց ուժը:

Համաձայն իրենց ըմբռնումներուն, արհեստակցականները իրարու քով գալով կազմած են «համադաշնակ-ցութիւն»ներ (քոնֆէտէրասիոն), որոնցմէ գլխաւորներն են.—

1.— Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակ-ցութիւնը (C.G.T.): Սովորաբար կը-ճատուած ձեւով կ'ըսեն՝ Սէ-Ժէ-Թէ:

2.— Ասկէ անջատուած թեւը, Սէ-Ժէ-Թէ-Իւնիթէր:

3.— Քրիստոնեայ Արհեստակցա-կանները (սէնտիքա քրէթիէն): Գրե-թէ կրօնականներու ազդեցութեան տակ: 1933ին ունէին 102.000 անդամ-ներ գլխաւորաբար պետական եւ գը-րասենեակային պաշտօնեաներէն:

4.— Պետական պաշտօնեաներու Ինքնավար Դաշնակցութիւն (Ֆէտէ-րասիոն օթօնոմ տէ ֆոնքսիոնէր), 40 հազար անդամ:

5.— Աշխատանքի ազգային համա-դաշնակցութիւն (քոնֆէտէրասիոն նասիոնալ տիւ թրավայ): Ասոր նպա-տակն է միւս արհեստակցականներու կազմակերպած գործադուլները վիժե-ցնել: Մեծ ուժ մը չեն ներկայացներ:

Կան նաեւ գործատէրերու շահերը պաշտպանող, կամ անոնց ազդեցու-թեան ենթակայ արհեստակցականնե-րը: 1930ին 7615 հատ, 600.000 ան-դամներով: Երկրագործականներ՝ 14 հազար հատ, 1.910.000 անդամներով:

Սակայն, ասոնք բաժան բաժան են, այնպէս որ կազմակերպուած գլխա-ւոր ուժը կը ներկայացնեն առաջին երկուքը, որոնց մասին կ'ուզեմ մաս-նաւորաբար խօսիլ:

Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւ-նը (Սէ-Ժէ-Թէ) հիմնուած է 1895ին: Պաշտօնապէս քաղաքական կուսակ-ցութեան մը չի պատկանիր, բայց իբրեւ աշխատաւորներու խմբակցու-թիւն, պարզ է թէ պիտի պաշտպանէր անոնց իրաւունքները ընդդէմ շահա-գործող դասակարգին: Հետզհետէ զօ-րանալով՝ ժամանակ մը ունեցած է մօտաւորապէս մէկուկէս միլիոն ան-դամներ, ամէն գաղափարի եւ կու-սակցութեան պատկանող:

Բոլոր ժողովրդավար սկզբունքնե-րով առաջնորդուած կազմակերպու-թիւններու նման, Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան մէջ եւս եղած են զանազան հոսանքներ: Պահպանողա-կան տարրերէն մինչեւ ծայրայեղները: Սակայն մեծամասնութիւնը եղած է միջին տարրը, բարեփոխական սկզբուն-քով առաջնորդուած եւ ոչ թէ յեղա-փոխականներ: Ասոր համար ոմանք կ'ըսեն թէ արմատական ընկերվարա-կաններու ազդեցութիւնը զօրաւոր է. տեսակէտ մը՝ որ բոլոր իր այնքան ալ ճիշդ չէ, որովհետեւ C.G.T.ի տնտե-սական ծրագրին կարգ մը կէտերը չեն կրնար ընդունիլ միւսներուն կող-մէ:

Աշխ. Ընդհ. Դաշնակցութիւնը իր հիմնուելէն ասդին բանուորական կու-սակցութիւններու թեւ ու թիկունք հանդիսանալով եւ փոխադարձաբար, մեծապէս բարելաւած է Ֆրանսացի աշխատաւորներուն կեանքի մակար-դակը:

Ի հարկէ դիւրութեամբ ձեռք բեր-ուած չեն այդ առաւելութիւնները: Եղած են բուռն պայքարներ, գործա-դուլներ արիւնալի ընդհարումներ, բայց ստացուած արդիւնքները արդա-րացուցած են եղած զոհողութիւննե-րը:

Մինչեւ 1920 կազմակերպութեան միութիւնը կը պահուի, հակառակ ա-ւելի կամ պակաս ներքին վէճերու:

Այդ թուականին, ընկերվարական կուսակցութիւնը կը պառակտի Թու-րի համագումարին մէջ: Մեծամաս-նութիւնը կը յարի Գ. Միջազգայինին, կը կազմէ Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութիւնը (աէքսիոն Ֆրանսէզ տը լ'էնթէռնասիոնալ քոմունիսթ S.F.I.C.) իրեն պահելով միութեան պաշ-տօնաթերթ «Իւմանիթէ»ն: Փոքրա-մասնութիւնը — Պլում, Փոլ Ֆօռ եւն. — կը կազմեն ընկերվարական կու-սակցութիւնը (սէքսիոն Ֆրանսէզ տը լ'էնթէռնասիոնալ ուվրիէր, S.F.I.O.):

Զարգացումը ծայր կուտայ նաեւ Աշխ. Ընդհ. Դաշնակցութեան մէջ: Ծայրայեղ ձախ թեւը, մեծամասնու-թեամբ նորակազմ համայնավար կու-սակցութեան անդամներ, անկարող Ա. Ը. Դաշնակցութիւնը քաշելու իր ե-տեւէն, շատ չանցած կը ձգէ եւ կը հեռանայ, կազմելու համար արհես-տակցականներու նոր համադաշնակ-ցութիւն մը, C.G.T.U., ամբողջու-թեամբ համայնավարներու ազդեցու-թեան տակ:

Աշխատանքի ճակատին վրայ բաց-ուած այս կարեւոր ճեղքը վնասակար եղաւ երկուքին համար ալ:

Այդ մասին կը խօսինք յաջորդով:

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆԷՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ

Սիրելի ազգընկեր Գ. Ք. Ֆրանսա,

«Պերլինի մէջ «Յառաջ» կը ծախ-ուի» կարդալով «մեր «Յառաջ»ին մէջ կը հարցնես թէ ինչպէս է գործի հա-մար Պերլինը եւ տեղեկութիւն կ'ու-զես հաստատուելու համար այստեղ: Թերթ ծախողը ռուս ըլլալով, ինծի դրկեր է որ պատասխանեմ: Բայց խոր-հեցայ թէ կրնամ ներողութիւն խնդ-րելով անդադրնապահ ըլլալ եւ ընդ-հանուրին ծանօթացնել հարցը: Թե-րեւս առիթ մը կ'ըլլայ որ ուրիշներ ալ գրեն այս ուղղութեամբ, իրենց բնա-կած տեղերու գործնական վիճակի եւ կարելիութիւններու մասին:

Ամէնուն ծանօթ է որ Գերմանիա խիտ բնակչութեամբ երկիր մըն է, հողը չի բաւեր բուն տեղացիին: Բա-ցառապէս ճարտարարուեստական եր-կիր մը ըլլալուն կապուած է օտար շուկաներու, իսկ այդ շուկաները մեծ մասով, երբեւ հետեւանք զանազան պատճառներու, ուրիշ երկիրներ ա-ռած են իր ձեռքէն: Հերոսական ճի-գեր պէտք են արտածելու համար, փոխանակութեան եւ այլ փոխադարձ օրինականութիւններու արգելքին պատճառով: Միւս կողմէ արհեստա-գիտութիւնը այնքան յառաջացած է, որ տեղացի բանուորներու երկու եր-րորդը արդէն կը բաւէ արդիւնաբե-րութեան գործին համար եւ մնացեալ հսկայ բանակը բանուորներու, կ'աշ-խատի ինքնաշարժի ճամբաներու ցանց մը շինելու համար ամբողջ երկ-րին մէջ: Կարծեմ պէտք չկայ կրկնե-լու որ ամէն երկրէ առաջ Գերմանիա պէտք չունի օտար բանուորի: Նոյն-իսկ ընդհ. պատերազմէն առաջ այս-պէս էր աշխատաւորական կացութիւ-նը Գերմանիոյ մէջ, բացի հողագոր-ծական շրջաններէ, իբրեւ բացառիկ երեւոյթ: Եթէ վերջերս բանուորնե-րու անգործութիւնը բաւական նուա-զած է, առիկա պէտք է վերագրել ձեռք առնուած բացառիկ միջոցներու եւ հսկայական շինութեանց, պետա-կան հոգածութեամբ:

Բայց նախկին օրէնքը ի զօրու է օ-տարներու մասին: Աշխատանքի ի-րաւունք չունին 1914էն, մանաւանդ 1919էն վերջ բնակութիւն հաստատած օտարականները: Ասոնք միայն արտօ-նութիւն կը վայելեն ինքնագլուխ գոր-ծերու՝ մասնաւոր առեւտուրի եւ այլ ասպարէզներու մէջ: Այս մարզին մէջ մտցուած օրինական սահմանափակու-մը այն է որ արտօնութիւն խնդրողը պէտք է քննութիւն տայ իր առեւտրա-կան ծանօթութիւններուն մասին: Արհեստին կամ ծախած ապրանքին կազմութեան ճշդութեամբ տեղեակ ըլլայ: Բայց նոյնիսկ տեղացիները կը խրտչին այս քննութենէն, ուր մնաց օտարականը, որ լեզուի ալ դժուա-րութիւն կը քաշէ հարկաւ: Միւս կող-մէ տեղացի թէ եկուոր, անոնք որ հի-նէն ի վեր գործ ունին, անոնք բոլո-րովին ազատ կրնան գործել: Ասոնց կարգին մեր գաղութի Հայերը քիչ շատ ինքնաբաւ դիրք մը ունին ար-դէն եւ գոհ են: Ինչո՞ւ չըսել դժբախ-տաբար՝

Ամէն տեղ կը գտնէ Հայը ապաստան,
Բացի այն երկրէն որ կը կոչուի Հա-
յաստան:

Սիրելի ազգընկեր, կ'ենթադրեմ թէ շատ ազդուած ես Ֆրանսայի մէջ— ուր մասնաւոր հրաւէրով եւ աշխա-տանքի համար բնակութիւն հաստա-տեր էիք ամէնքդ,— վերջերս մէջտեղ ելած տեղացիի եւ եկուորի խտրակա-նութենէն: Առեւտուրն ալ գոհացուցիչ արդիւնք մը չի տար քեզի եւ արհեստ ունենալով, կը վստահիս ձեռներէցու-թեանդ, համարձակութեանդ եւ ցե-ղային աշխատասիրութեանդ ի գործ դնել եւ արդիւնաւորել ուրիշ երկրի մէջ: Թերեւս կը հետեւիս այն տեսա-կէտին թէ դրամը փողոցին մէջ փռ-ուած է, պէտք է միայն ժողվել գիտ-նալ ... Սակայն նորէն կ'ըսեմ, թէեւ կրնաս հայրենակիցներու բարոյա-կան օժանդակութեան դիմել միշտ, բայց միշտ եւ միմիայն ինքզինքիդ վս-տահէ: Ամէն տեղ օտար՝ ես եւ ամէն տեղ դժուարութիւն կայ Հայուն հա-մար: Իմ կարծիքով աւելի լաւ կ'ըլ-լար գոհանալ պարզ ապրուստով մը առ այժմ եւ սպասել, աշխատիլ տե-ղին մէջ յառաջդիմելու: Ընդհանրա-պէս բարելաւել մեր կացութիւնը ար-հեստի եւ գիտութեան մէջ խորանա-լով միանգամայն: Յետոյ ճանչնալով մեր դժբախտութեան եւ բոլոր դժ-ուարութիւններուն պատճառը, ջանալ ազգային վերակազմութեան, որուն շնորհիւ միայն պիտի կրնանք օր մը մեր հայրենիքը վերագտնել եւ ա-զատիլ «գերյուզականութեան» արա-տէն զոր մեր ճակտին գրեցին: Դէպի Հայաստան ուղղել մեր ուշադրութիւ-նը եւ նախապատրաստուիլ հոն երթա-լու եւ վերաշինելու մեր սեփական հայրենիքը: Զօրացնել ցեղային առա-քինութիւնները եւ կազմակերպուիլ միակ նշանաբանի մը շուրջ.—

Ա.— Հայ ժողովուրդը իր դարաւոր հայրենիքին մէկ մասը ազատեց ան-խախտ տալով իր մեծագոյն զոհողու-թեան տուրքը:

Բ.— Հայաստանը Հայունն է, երկ-րին ներսը թէ դուրսը բնակող:

Գ.— Հայ ժողովուրդի 700.000նոց մնացորդ գանգուածը չի կրնար թա-փառական մնալ մինչեւ վերջ:

Դ.— Հայաստան պարտաւոր է տէր կանգնիլ տարակեաց Հայերուն, ա-ռանց որ եւ է պայմանի, ընթացք տալ հպատակութեան, պաշտպանութեան կամ ներգաղթի ձեւերով:

(«Դրամ տուէք որ ներգաղթ ը-նենք»ի արատը պէտք է սրբել միան-գամ ընդմիշտ Հայաստանի ճակա-տէն):

... Իսկ այս ամէնը կը յաջողի մի-այն դիմելով ազգային վերակազմու-թեան, որ պէտք չէ ուշանայ այլ եւս:

Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԱՄԵՆԱՄԵԾ ԱԴԱՄԱՆԴԸ

Պրազիլիայէն կը հաղորդեն թէ Ի-պէրապայի շրջակայ հանքէ մը երե-ւան հանուած է ադամանդ մը որ 488 քարաթ կը կշռէ: Այս ադամանդը ամենամեծն է ցարդ գտնուածներէն:

ՈՒՐԻՇ ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ՀԱՊԷՇՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

Հապէշ ժողովուրդը համոզուած էր որ Իտալիոյ հետ պատերազմը կրնայ մէկ օրէն միւսը պայթիլ. ան պատ-րաստ է պատերազմիլ Իտալացինե-րուն դէմ եւ ապահով իր վերջնական յաղթանակի մասին: Այս համոզման հիմնական պատճառը կը կազմէ կրօ-նական այն անխախտ հաւատքը, զոր Հապէշները իբր քրիստոնեայ ժողո-վուրդ ունին Աստուծոյ վրայ: Անոնք իրենց գիրենք կը նկատեն Աստուծոյ ճշմարիտ զաւակները, եւ վայրկեան մը չեն խակ տարակուսիր թէ Տէրը զիրենք պիտի պաշտպանէ մօտալուտ պատերազմին մէջ, ինչպէս ըրաւ կայսրութեան գոյութենէն ի վեր անց-նող հազարաւոր տարիներու ընթաց-քին:

Հապէշ ժողովուրդին այդ կոյր հա-ւատքը կը մեկնուի սա իրողութեամբ որ Նէկիւսի բանակները մինչեւ այ-սօր գրեթէ միշտ յաղթական ելած են բոլոր պատերազմներէն, ըլլայ Եգիպ-տացիներուն, ըլլայ Տէրվիշներուն, ըլլայ Մահտիներուն, ըլլայ սեւամորթ ցեղերուն եւ մասնաւորապէս Իտալա-ցիներուն դէմ: Միակ պարտութիւ-նը զոր կրած են, առիկա Մակտալա-յի գրաւումն է, ժԹ. դարուն վերջը, անգլիացի զօրավար լորտ Նէփիերի բանակին կողմէ:

1895—96 տարիներուն մէջ, Իտա-լական զօրագունդերուն վրայ Հապէշ-ներուն տարած ջախջախիչ ու վճռա-կան յաղթանակները տակաւին մինչեւ այսօր կը ներբողուին գիւղական երգա-կան բազմաթիւ երգերու մէջ: Քառա-սուն տարիէ ի վեր ժողովրդական ա-շուղները հրապարակներու վրայ եւ փողոցներու մէջ կը փառաբանեն Ի-տալացիներուն պարտութիւնը եւ Մե-նելիք կայսեր զինուորներուն դիւցազ-նութիւնը: Քաղաքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ շրջող այդ աշուղները կը շրջա-պատուին ամբոխին կողմէ, որ խան-դավառութեամբ ու յարգանքով կը ծափահարէ զանոնք: Ատուայի յաղ-թական կայսեր անունը այնքան նուի-րագործուած է ժողովուրդին կողմէ, որ անկէ ի վեր ոչ մէկ տղայ Մենելիք անունով մկրտուած է: Մենելիք կայ-սեր մահէն ի վեր այդ անունը կրող մարդ գոյութիւն չէ ունեցած Հապէ-շիստանի ամբողջ կայսրութեան մէջ: Ամարաներու իշխող ցեղը կը պարծե-նայ զինուորական փայլուն աւանդու-թիւններով: Հարիւր տարիէ ի վեր, այդ ցեղին պատմութիւնը անվերջա-նալի շարք մը կը ներկայացնէ զին-ուորական փառայեղ յաղթանակնե-րու: Արիւնահեղ պատերազմներէ վերջ անոնք իրենց տիրապետութեան տակ առին բոլոր դրացի ցեղերը, որոնք թիւով իրենցմէ գերակշիռ էին:

Վերջին դարու ընթացքին, Ամա-րաները մեծապէս ընդարձակեցին կայսրութեան սահմանները եւ իրենց երկրին կցեցին ընդարձակ հողամա-սեր, որոնք այսօր, իբր անառիկ բեր-դեր, կը պաշտպանեն բուն Հապէշիս-տանի լեռնային կեդրոնական հողա-մասը, որ կազմուած է Շաօի, Կոն-տարի եւ Կոճանի հին թագաւորու-թիւններէն: Իրենց ըմբռնումով, այդ անսահման տարածութիւններուն մէջ թշնամի որ եւ է բանակի մը յարձա-կումը պէտք է անհետ կորսուի, ինչ-պէս ջուրը աւազին մէջ ... Այս յաղ-թանակներուն վրայ երբ աւելցնենք իրենց հռչակաւոր պետին՝ Մենելիք կայսեր ընծայուած աստուածային պաշտամունքը, այն ատեն դիւրին է ըմբռնել թէ ինչո՞ւ Հապէշ ժողո-վուրդը իր արեւելեան մտայնու-թեամբ չի վախնար պատերազմ... չուզեր ընդունիլ որ եւ է օտա... րիշխանութիւն:

Ափրիկէի պատմութեան մէ... պէշներէն աւելի ռազմիկ ժողով... գոյութիւն չէ ունեցած: Անոնք ... կուց վարժուած են զէնք կրե... կռուելու: Հրացան կրելը անոնց ... մար զօրութեան եւ արժանա... ուութեան նշան մըն է: Ոչ մէկ ... պետ կամ իշխան առանց զինեա... տեւորդներու չերեւար հանրութ... Անոնք ամէն առեւտուր, արհես... մարմնական աշխատանք կ'արհամա... հեն եւ այդ հոգը կը ձգեն ... ցեղերու վրայ: Իրենց կայսրը ... մանիք միւս վեհապետներուն ... «Հրէաստանի յաղթական Առիւծ...», «Արքայից Արքան», «Սողոմոնի ... Զարդը» ...

Հապէշ ցեղերը անուանի են ... քաջութեամբ, տոկունութեամբ ... չարքաշութեամբ: Անոնք առոյ... քաջութեամբ կրնան տոկալ ամէն ... սակ նեղութեանց ու զրկանքն... Հակառակ իրենց միջին հասակ... անզօր երեւոյթին, ուժեղ ու կա... բուն մարդիկ են: Իրենց գլ... վրայ ծանր բեռներ դրած անել... կայելի տարածութիւններ կը կ... օրերով եւ բոլորովին անմատչել... կիրճներու մէջ: Հապէշը օր մը ա... կրնայ ապրիլ «տուրա» կոչուած ... մը հատիկով եւ օրերով քալել ... յոգնելու: Անոնք նշանաւոր են ... սակային արշաւանքներու, ղար... կալ յարձակումներու եւ գիշեր... կռիւներու մէջ: Ունին այնպիսի ... րաւոր տեսողութիւն մը, որ կը ... մութին մէջէն տեսնել:

Ներկայիս Ատիս-Ապէպայի մէ... նավիչները զբաղած են տոնե... տակը եւ մասնաւոր տեղերու մէ... սեր բանալով, ի հարկին պաշտպ... ուելու համար օդային յարձակ... րուն դէմ: Մայրաքաղաքին շէ... բարձունքներուն վրայ թնդանօ... զետեղուած են, օդանաւերու յա... ման պարագային, թնդանօթաձ... թեամբ վանդելու ազդանշան... համար:

** Վերջերս մօտակայ ցեղապե... րը եկած էին Ատիս-Ապէպա, ... լու համար «Մասքալի» մեծ տօ... կը զուգադիպի անձրեւներու վ... ման եւ նուիրուած է ճշմարիտ ... գիւտին:

Մայր եկեղեցին առջեւը գտն... շքեղ հրապարակին վրայ կայսե... կայութեան տեղի ունեցաւ մեծ ... հանդէս մը: Նէկիւսը բազմած է... կայսերական գահին վրայ, շրջ... ուած դեսպանական մարմինով, ... տօնական անձնաւորութիւններ... մայրաքաղաքին բոլոր բնակիչ... Բարձրաստիճան սպաները եւ մե... զապետները ծաղկազարդ գաւա... ներով անցան կայմի մը առջեւէ... րուն ծայրը զարդարուած էր գ... յին ծաղիկներով, եւ զանոնք ... դեցին կայմին տակը: Յետոյ ... տուին կայմն ու ծաղիկները, ... նոնց մոխիրով խաչ մը ձեւացն... վանելու համար այն բոլոր չար... ըը, որ կրնան սպառնալ Հապէշ... հայրենիքին:

Գիշերը, Ատիս-Ապէպայի ... տուններուն առջեւ, գիւղերու ... լեռներու գագաթներուն վրայ ... ներ վառուեցան, ի յիշատակ ... որոնք ցոյց տուին աշխարհի ... գիւտը, Երուսաղէմէն մինչեւ Կ... լիս: Մայրաքաղաքին բնակիչ... մինչեւ առտու պարեցին խարո... րու լոյսին տակ: Կայսրը ... ղան մը սարքել տուաւ, որ հինգ ... տեւեց: Հարիւրաւոր արջառներ ... թուեցան, խնջոյք տալու համար ... լատին շուրջը հաւաքուած զի... րուն: Այդ օրը Հապէշ ժողով... միայն մեղրէ պատրաստուած ... լիներ խմեց, եւ միսէ տեղակա... բակուրներ կերաւ: Ան բնաւ ... ծեց պատերազմի վտանգը ... ուրախ զուարթ անցուց այդ ... օրը:

Հ. ՑԵՐՈՒ...

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԺԱՄԱՑՈՅՑ ՄԸ

Ռուս ժամագործ մը, Մոսկուայի մօտաւոր արուարձաններէն մէկուն մէջ, աւարտած է համայնավարական ինքնատիպ ժամացոյց մը, որուն հա-մար կ'աշխատէր երեք տարիէ ի վեր:

Ժամացոյցը որ գլուխ գործոց մըն է ճշդութեան, կը բաղկանայ աւելի քան 5000 կտորէ:

Ան կ'երգէ խորաքանչիւր ժամգլուխ միջազգայինին քայլերգը:

Առաւօտուն ժամը 6ին ժամացոյցէն դուրս կ'ելլէ կարմիր բանակի պետը՝ Վորոշիլով, ռազմունակ կեցուածքով, անոր կը յաջորդէ կոմիսար Օրջոնի-կիձէ: Վեց վայրկեան յետոյ կ'երեւի ներքին գործերու կոմիսարը՝ Եակո-տան, սեւեռուն աչքերով. անոր կը յաջորդէ Կազանովիչ, հաղորդակցու-թեանց գործավարը:

Ու այսպէս շարունակաբար, վեց վայրկեանը անգամ մը հանդէս կու-գան Խորհրդային Միութեան պետա-կան անձերը, Նակոսնիկովներ, Փէչի-փէչիքովներ, Վոսկարդինէվներ, Կար-միրովներ, Սօզիալովակներ, Խարա-շովակներ, Նիշէվսկիներ, Տավարի-շովներ եւ տակաւին շարք մը «ով»ներ եւ «ուվ»ներ:

Վերջապէս երեկոյեան ժամը 7ին, կը վառին յիսուն հատ ելեկտրական լամբիկներ ու «էնթէռնասիոնալ»ի հնչումով, յանկարծուստ դուրս կը խոյանայ ժամացոյցէն, փառայեղ, յաղթական եւ հանճարե՛ղ Ստալինը, նոր դարու աստուածի մը նման շող-շողուն եւ փառաւորեալ:

Ժամացոյցը փոխուած է խորանի մը, տօնական օրուան հանդիսաւոր խորանի մը, լուսազարդ եւ ծաղկալի, որուն դուռը Ստալին աստուածը երկ-րպագութեան կը հրաւիրէ բազմամի-լիոն բնակչութիւնները Խորհ. Միու-թեան:

Ուրեմն նմանցաւ Սթրազպուրկ քա-ղաքի մայր տաճարին ժամացոյցը որ ամէն կէս օր կը ցուցադրէ արձանիկ-ները տասներկու առաքելոց:

Ժամը եօթը արարողական ժամ մըն է Խորհ. Միութեան մէջ, քանի որ համայնավար նոր կրօնքին պետը՝ Ստալին դուրս կուգայ այդ խորան-ժամացոյցէն, ելեկտրական մոմերու մէջ փայլելով:

Ահա այսպէս կը փառաբանուի հա-մայնավարութիւնը եւ իր պետը: Ա-հա այսպէս կուսապաշտութիւնը կը ստանայ արդիական ոգի: Ահա այս-պէս գաղափարը կը ստանայ մեհե-նական իմաստ ու բովանդակութիւն:

Կը յիշեմ, Վենիզէլոսի փառքի օրե-րը, երբ Պոլիս, Բերայի չիտակին յոյն խանութպանները, իրենց ցուցափեղ-կերուն մէջ կը զետեղէին մեծ Հելլէ-նին նկարը, առջեւը կանթեղ վառե-լով:

Հիմակ, աւա՛ղ, մարած է Վենիզէ-լոսի ճրագը ...

Հիմակ Ստալինի յիսուն լամբերն են որ կը վառին: Շատերուն լոյսը եւ մուխը մարեցաւ, վառելու համար Ստալինի յիսուն լամբիկները:

Ժամագործական հանճար մը կը յաւերժացնէ խորհրդային առաքեալ-ները եւ անոնց պետին կուտայ փառք մը զոր Աստուծոյ որդին Յիսուս Քը-րիստոս իսկ չունեցաւ քանի դարերու ընթացքին:

Կը տեսնուի որ այդ հանճարեղ ժա-մագործը լաւ աշխատած է ու երբեք չէ ըրած ... ժամավաճառութիւն:

Ո՞ւր են սակայն ժամացոյցին մէջ Կարլ Մարքսը եւ Լէնինը ... Կ'երեւի անոնց ժամանակը անցաւ: Ժամանա-կը հիմակ Ստալիննին է եւ իր մօտ-րակներուն:

Հետաքրքիր է նոյնպէս գիտնալ թէ այդ ժամացոյցէն դուրս կ'ելլե՞ն Գա-րախանը, Միկոյեանը, Գուլոյեանը, Խանջեանը, Մակինցեանը եւ ...Շահ-վերդեանը:

×

Ինծի կը թուի թէ ռուս ժամագործը իր այդ հոյակապ ժամացոյցով հաս-տատել կ'ուզէ մէկ բան.— Խորհրդա-յին Միութեան բոլոր պետերը թէեւ ժամանակակից դէմքեր են, սակայն մեր ժամանակներէն դուրս նետուե-լիք անձեր են:

Ժամացոյցը զանոնք անդադար դուրս կը նետէ ու անդադար ներս կը քաշէ: Ասիկա կ'ընէ ոյժ առնելու համար: Ժամացոյցին վերջին շարժումը ի՞նչ պիտի ըլլայ: Զանոնք վերջնականա-պէս դո՞ւրս նետել թէ ներս քաշել: Յայտնի չէ: Առայժմ մէկ բան միայն որոշ է:

Վեց վայրկեանը անգամ մը խոր-հրդային «շէֆ»երը կը մտնեն ու կ'ել-լեն:

Ժամացոյցը դիտող խորհրդային քաղաքացին կրնայ վեց վայրկեանը անգամ մը հինգ վայրկեան շունչ քա-շել:

Եւ ասիկա պզտիկ բան չէ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄՈՒՍՕԼԻՆԻԻ ՄԷԿ ԽՕՍՔԸ

ooooo

Իտալիա կը պահանջէ իր ... արեւին տակ եւ պիտի կռուի ... կին, որովհետեւ ժողովուրդը կ'ուզէ:

Մուսոլինի օր մը ըսաւ.

— Անգլիացիները օրը հինգ ... կը ճաշեն. Իտալացիները երկու... զանոնք վարողը՝ մէկ անգամ. ... Իրաւ ալ Մուսօլինի ... ժուժկալ կեանք մը կ'անցընէ:

«Ասքարի»ները Հապէշական ճակատին վրայ

—•—

Իտալական բանակը, որ, այս օրերս, արեւմտեան կոչուող Աֆրիկէի մէջ, կազմուած բանակներն Աֆրիկէի մէջ, կազմուած միայն Իտալացիներէ: Մեծ թիւ մը կը կազմեն նաեւ իտալական գաղթավայրերու բնիկները, — այսպէս, Էրիթրէյայի մէջ, Ասքարիները: Էրիթրէա ունի 500,000 բնակիչ, զօրաշարժին պատրաստեցին 30,000 հոգի, որոնք կազմեցին 28 վաշտ:

Ի՞նչ արժէք կը ներկայացնեն Ասքարիները, զինուորական տեսակէտով:

Կը բաւէ դիտել մէկ Ասքարի, գաղափար մը կազմելու համար ոչ միայն իտալական բանակին բնիկներէ կազմուած վաշտերու մասին, այլ եւ հապէշական բանակին մասին, որովհետեւ ցեղային տեսակէտով՝ եղբայր են Հապէշն ու Ասքարին:

Ասքարին բարձրահասակ է, սլացիկ, նիհար, չոր եւ ջղուտ: Մորթին գոյնը երենոսի եւ պղինձի գոյներուն միջեւ: Դէմքը ձուաձեւ, քիթը արծուեռունգ, բերանը մսոտ, մազերը սեւ ու գանգուր, աչքերը մութ եւ արտայայտիչ, թարթիչները երկար, գլխուն թարփօշ մը, հագած թիկնոց մը, մէջքին բրդէ գօտի՝ իր վաշտին գոյնով, վարտիք մինչեւ ոլոքները, ոտքերը բոլորովին մերկ ձգելու սահման:

Արդարեւ Ասքարին ոչ կօշիկ կը հագնի, ոչ ալ սրեխ կամ մուճակ: Բոպիկ՝ ան աւելի դիւրութեամբ կը քալէ: Եւ պէտք է արձանագրել, որ Ասքարին անմրցելի քալող մըն է: Օրն ի բուն կը քալեն անոնք, առանց երբեք յոգնելու, ջորիներու ետեւէն, որոնց վրայ հեծած են իրենց իտալացի սպաները: Եւ ջորիներուն կշռոյթով, ոչ թէ կը քալեն, այլ կը վազեն: Հապէշական քալուածք կը կոչուի այս երթը:

Ու մինչ կը յառաջանան այսպէս, կ'երգեն խանդավառ: Կարճ կրկներգով եղանակներ են անոնք, որ ոչինչ ունին բանաստեղծական: Ահա քանի մը կրկներգներ.

Յառաջ, մի՛ դառնար ետ…

Թմբուկը կը զարնէ եւ գլխ կը կանչէ…

Վառ թշնամին խոյս կուտայ…

Սակայն Ասքարիներու երգերուն մէջ ամէնէն շատ տարածուած կրկներգն է սա խօսքը, որ կ'արտայայտէ արեւելեան համակերպութեան եւ ասոյիկեան վարդապետութիւնը. —

Էլ հաիռմպէրէ, էլ հաիռմպէրէ…

Թարգմանի՝

Ծիւերս վար, ճիւերս վար…

Եւ անոնք կը քալեն, քիլոմեթրներով համբայ կը կարեն օդը թնդացնելով

Էլ հաիռմպէրէ, էլ հաիռմպէրէ…

Զէ՞ որ հրաշալի թոքեր ունին եւ անմրցելի սրունքներ:

Ասքարիներու ոտքերը կարելի է համարել գլուխ — գործոց մը բնութեան ստեղծագործութիւններուն մէջ: Ճապուկ, բարակ, գրահուած ծամ ու բիրտ ներբանով մը, ջղուտ մատներով եղնգալէն, Ասքարիներուն ոտքերը կը թռչին արեւաջիկ ժայռերուն, սայրասուր խիճերուն ու փուշերուն վրայէն: Երբ ապակիի կտոր մը, գամ մը կը մտնէ ոտքին մորթէն ներս, Ասքարին գրպանէն կը հանէ պղպջատեայ կեռ մը, կը նստի կոճղի մը վրայ, պզտիկ գործողութիւն մը կը կատարէ եւ կը նետէ ճամբան, իր ընկերներուն ետեւէն, երգելով անոնց հետ.

Էլ հաիռմպէրէ, էլ հաիռմպէրէ…

Փորձուած է մուճակ հագցնել Ասքարիներուն, բայց անոնք Թուփերուն մէջ նետած են՝ քիչ մը ճամբայ քալելէ վերջ: Որովհետեւ կօշիկը կամ մուճակը կը զրկէ զիրենք քալելու դիւրութենէն: Արդարեւ շատ ճիշդ է Զօր. Պալտիսերայի խօսքը այս առթիւ. «Այն օրը երբ Հապէշները կօշիկ հագնին, Իտալացիները վստահ կրնան ըլլալ թէ պիտի յաղթեն»:

Կեանքը Պերլինի մէջ

—•—

ՊԵՐԼԻՆ (Յառաջ) — Այս տարուան «Մշակոյթի Օր»ը որ մասնաւոր նշանակութիւն մըն ալ առած է Ս. Գիրքի թարգմանութեան 1500ամեակին առթիւ, ժիր աշխատանքի լծած է նաեւ Պերլինի «Հայ Երիտասարդ» Միութիւնը: Իբր մշակութային Միութիւն, առաւելապէս կոչուած կը զգայ իր բաժինը բերելու այս տարուան ընդհանուր մշակութային տօնակատարութիւններուն: Անցեալ տարի ալ արդէն մասնաւոր հանդէսով մը յիշատակած էր «Մշակոյթի Օր»ը պանծացնելով նաեւ Հայկ. ճարտարապետութիւնը:

Այս անգամ կը կազմակերպուի երգչախումբ մը, միեւնոյն ատեն առիթ տալու համար Հայ երգին ծանօթանալու եւ կապելու Հայ նորագոյն սերունդը Հայ երգին: Երգչախումբի կազմութենէն առաջ բանախօսութիւն մը նուիրուած էր Հայ երգին, զոր պիտի տանք առանձին եւ հիմա խումբը արդէն կը փորձէ ամէն չորեքշաբթի, Հինդուստան Հաուզի հաւաքատեղիին մէջ: Նկատելի է որ հայ երիտասարդները իրենց սեփական սրահը չունին եւ վարձք տալով կը հաւաքուին հոս, հակառակ անոր որ հայ տանտէրեր կրնային ազգային արժանապատուութիւնը փրկել «Հայ Երիտասարդ» Միութեան տրամադրելով գրադարան - հաւաքատեղիի պարզ սրահ մը: Այս չորեքշաբթի ուրիշ գաղութներէ Պերլին հանդիպող քանի մը Հայրենակիցներու դիտողութիւնը շատ իրաւացի էր այս նիւթին առթիւ: Նախորդ չորեքշաբթի ալ կալկաթայէն Հայրենակից մը ներկայ ըլլալով, նոյն դիտողութիւնը ըրած էր:

Այս Միութիւնը կեցած է զուտ ազգային մշակութային հիմքի վրայ եւ առիթ չի կորսնցներ ոգեկոչելու մեր հերոսական անցեալը: Այս (2 հոկտ.) չորեքշաբթի խօսեցաւ միութեան վարիչը Արարայի ճակատամարտի մասին: Լեգէոնի կազմութեան, պատմական անցքերու եւ հերոսական կռուի, ինչպէս լեգէոնի յաղթական արշաւի մասին մինչեւ Կիլիկիա խօսելէ ետք, յայտարարեց թէ Արարան նոր ապացոյց մը կը կազմէ Հայ ժողովուրդի կռուելու ընդունակութեան: Մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութեամբ յարգուեցաւ յիշատակը հերոսներուն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ թանաքով եւ մելանով:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ՝ ՎԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

—•—

Վանի կուսակալը հետեւեալը յայտարարած է. —

Այստեղ կատարուելիք գործերը կախում ունին այն հրահանգներէն զորս պիտի տայ վարչապետը, իր կատարած ճամբորդութենէն վերջ: Մեր շրջանի մասին ծրագիր մը պիտի պատրաստենք՝ այդ հրահանգները ստանալէ վերջ: Շատ հիմնաւոր պիտի ըլլան այն գործերը, որոնք հոս պիտի կատարուին: Ասկէ զատ, անհրաժեշտ է որ կառավարութիւնն ալ օժանդակէ: Հետեւաբար ի վիճակի չենք այդ ծրագիրը մենք մեր գլխուն պատրաստելու: Առ այժմ զբաղած ենք երկու կարեւոր գործերով, — ա) Վանը պիտի ըլլայ կենդանիներու ազնուացման կեդրոն: Վանայ լիճին շուրջ եւ Վանէն 25 քիլոմեթր հեռու՝ Խոշապի վրայ ագարակ մը գնուած է: Հոդ է որ գործի պիտի սկսինք մօտերս: բ) Հանրային գործավարութիւնը մեզի հրահանգած էր հոս գտնել գետին մը, ուր կարենան հանդիպիլ ճամբորդատար օդանաւերը: Գրտանք այդ գետինը:

Այս օրերս մաս մը գաղթականներ կուգան Սեւ ծովու եզերքներէն: Զանոնք կը տեղաւորենք Գաւառանի եւ Վանի նաւահանգիստները:

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

—•—

Էտիրնէէն կը գրեն թուրքերէն Թանի.—

Թրակիոյ վերաշինման եւ գաղթականներու տեղաւորման շուրջ հոս մեծ գործունէութիւն կը տիրէ: Բարձրաստիճան անձնաւորութիւն մը ըսաւ ինծի.— Կը ջանանք նախ քան ձմեռը շինել գաղթականներու տուները: Շատ մը վայրերու մէջ՝ 50-250 նոր տուներ են շինուած: Առողջապահական գործերու մեծ կարեւորութիւն կը տրուի: Գործավարը իր հետ ունենալով քանի մը քննիչներ, Մուրատլը պիտի գայ: Հոն պիտի հաւաքուին նաեւ Թրակիոյ կուսակալները եւ ընդհ. քննիչ զօր. Տիրիքը: Ռոտոսթոյի մէջ մեծ քանակութեամբ ատաղձ եւ կղմինտր հաւաքուած է: Անոնք Մուրատլը կը ղրկուին արագօրէն: Ռոտոսթոյի մէջ յանձնառուներու յանձնուեցաւ 3000 տուներու շինութիւնը որ հինգ ամիսէն պէտք է լրանայ: Զանաքքալէի մէջ եւս խումբ մը յանձնառուներ տեղւոյն անտառներէն ատաղձ կը պատրաստեն:

Պոլսոյ մէջ պատրաստ կը սպասեն հազարաւոր արօրներ: Անոնք Թրակիա պիտի ղրկուին: Երկրագործական դրամատունը պատրաստած է տասը միլիոն քիլօ սերմնացան: Այս օրեր երկու հազար նոր գաղթականներ պիտի գան Քոնսթանցայէն: Ընդհ. քննիչը որոշած է Թրակիոյ սերմնցուն բարելաւել, գիւղերուն ջուր հայթայթել են.: Գաղթականներուն համար մօտ չորս հազար զոյգ եզ գնուած է:

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ

—•—

Անգլիական «Օպսէրվըր» թերթի թղթակիցը որ ներկայ եղած է Կեսարիոյ հիւսուածեղէնի գործարանի բացման հանդիսութեան, կը գրէ. —

Անցեալ կիրակի բացումը կատարուեցաւ, Կեսարիոյ մէջ, բամպակեայ հիւսուածեղէններու մեծագոյն գործարանին: Կեսարիան թրքական փոքրիկ քաղաք մըն է Անատոլուի մէջ: Բացման ներկայ եղան երկու գործավարներ, խորհրդային դեսպանը, շատ մը երեսփոխաններ եւ բազմաթիւ հիւրեր, որոնք մասնաւոր շոգեկառքերով բերուեցան Պոլսէն ու Էնկիւրիէն: Գործարանը ինքնին փոքրիկ քաղաք մըն է: Կը գրաւէ 240 հազար քառ. մեթր տարածութիւն: Գլխաւոր շէնքէն զատ, կան մեծ աշխատանոց մը, ճուլարան մը, երկու ելեկտրական կեդրոններ, վարչական բաժանումներ.: Ունի 30,000 իլիկ, 10 հազար հոր եւ տարեկան 30 միլիոն մեթր արտադրութիւն: Որով, գործարանը ամբողջ Մերձ. Արեւելքի ամենակարեւորն ու ամենամեծն է: Ան պետական սեփականութիւն է, ինչպէս միւս գործարանները (հիւսուածեղէնի): Թուրքիա, իր այս գործարանին կառուցումէն վերջ, կը յուսայ գոհացնել երկրին հիւսուածեղէնի պէտքը: Գործարանին մէջ կ'աշխատին միայն երիտասարդ աշխատաւորներ: Անոնցմէ ոմանք միւս գործարաններուն կամ արհեստագիտական վարժարանին մէջ ուսած են արհեստը: Ոմանք ալ Ռուսիոյ մէջ: Բանուորներուն համար կարգ մը սարքաւորումներ եղած են: Իրենց ազատ ժամերուն ֆութպոլ, պոքս, թէնիս կը խաղան կամ կը լողան: Անտարակոյս բան է նման հսկայ հաստատութիւն մը գտնել այսօր ու փոքր քաղաքի մը քով, ինչպիսին է Կեսարիան: Բայց սակայն արդիւնք է մասնաւոր ծրագրի մը: Այսպիսի գործարաններ կը կառուցուին զանազան նահանգներու մէջ եւ որքան կարելի է յետամնաց քաղաքներու քով: Գործարանը պիտի վարեն բացառապէս Թուրքեր: Ան արդիւնք է Թուրքեւռուս գործակցութեան: Մեքենաներուն փոխարժէքը Ռուսիոյ պիտի վճարուի քանի տարուան ընթացքին:

ՆՈՐ ԳԻԾԵՐԸ

Ինչպէս գրած ենք առտնին, Էնկիւրի-Զոնկուլտաք գիծի շինութիւնը կը շարունակուի: Գիծը, սկսելով Էնկիւրիէն, հասած էր Զանղըրը: Այժմ պատրաստ է արդէն Զանղըրըէն Չէրքէզ մասն ալ ու մօտերս պիտի սկսի գործել: Այս գիծը պիտի մտնէ «Սեւ գոհար»ի (ածուխ) շրջանին մէջ:

Ֆիլիոսէն (Սեւ ծովու եզերք) մինչեւ Զաթալ առաջին բաժինն է ուրիշ գծի մը: Զաթալէն Զոնկուլտաք՝ երրորդ բաժինը: Այս գիծին վրայ մեծ աշխատանք կը թափուի: 16 փապուղիներ կան՝ 7ական մեթր երկարութեամբ: Իսկ 77 հատ ալ կամուրջներ: 2400 բանուորներ կ'աշխատին:

ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՅԱՏԱԿԱԳԻԾԸ

—•—

Եանաէն, որ ասկէ առաջ, Էնկիւրիի յատակագիծը պատրաստած էր, պիտի պատրաստէ Թուրքիոյ բոլոր քաղաքներու յատակագիծերը: Այս ուղղութեամբ որոշում տրուած է ու հրաւէր եղած է Եանսէնի:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԵՏ ՀԵՌԱԽՕՍ

Կնքուած համաձայնութեան մը վրայ, ասկէց յետոյ Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու միջեւ ուղղակի հեռախօսել կարելի պիտի ըլլայ:

ՄԱՄՈՒԼ

« ԵՐՔԸՃԸԼԱՐ ԷՍՆԱՖԸ »

—•—

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 հոկտեմբեր).

— « Բացատրութիւն մը, որակում մը, որ ամբողջ պատկեր մը կ'արժէ:

«*Երքըճըլար էսնաֆը*»: Այսինքն քանդումի արհեստաւորներ: Վարպետներ: Մարդիկ՝ որոնք միայն քանդել գիտեն, բայց երբեք շինել:

Ու որակումը կը վերաբերի Թուրքին: Բանաձեւուած նոյնինքն Թուրքի մը կողմէ: Եւ մտաւորական Թուրքէ մը: Երեսփոխան: Էտիրնէի մէպուս:

Կարդացէք անոր կոչը, կոչ մը՝ որ այնքան մռայլ գոյներով կը պատկերացնէր շէն ու կենսուրախ Էտիրնէի այժմու ողբերգական վիճակը: Գրողը պատասխանատու անձ է: Իսկ գրածը երեւակայական ողբասացութիւն չէ մի՛այն, այլեւ թիւերով ու օրինակներով հաստատուած իրողութիւններ: Չկայ, կ'ըսէ ան, երէկուան ժպտուն Էտիրնէն: Եղածը աւերակոյտ մըն է, պարզապէս: Չկայ Էտիրնէի հոծ բնակչութիւնը: Հարիւր հազարի տեղ՝ այսօր կան միայն երեսուն հազար բնակիչներ: Այս թիւն ալ օրէ օր նուազելու վրայ է: «*Ամէն ամիս 10—15 ընտանիք կը մեկնի: Մնացեալներն ալ փախուստ տալու առիթ կը փնտռեն: Որովհետեւ ամէն օր վաճառատուն մը կը փակուի, տուն մը կը փլի, պատ մը կը քանդուի ու մինչ քանդումի արհեստաւորներու դէմքերը կը ժպտին, վարպետ Սինանի մեծ յիշատակարանին վերեւ բուին տխուր ձայնը՝ պատելով գիշերային մթութիւնը կը տարածուի դէպի պուլկարական եւ յունական սահմանները*»:

« Եղէ ես ոպէս բու յաւերակի»…

Ու թուրք *մէպուսը*՝ Մէհմէտ Շէրէֆ Այքութուն, բուի նման թառած է Էտիրնէի աւերակներուն վրայ, իր վաշխը կը ջանայ հասցնել մինչեւ Անկարա, Ինէօնիւներու եւ Չէթինքայաներու ականջը:

« *Միայն Քըրքլարէլիի (Քըրքքիլիսէ) շրջանին մէջ հարուստ այգիներէն համուած ու նետուած են* ԵՐԵՍՈՒՆ ԵՒ ՎԵՑ ՄԻԼԻՈՆ *որթատունկեր*»:

«Շէնքերու արձանագրութեան եւ գնահատումի յանձնախումբ» կոչուած մարմինը «Էտիրնէի բոլոր տուները քանդել տուաւ»: «Ճիշդ ՔՍԱՆԵՐԿՈՒ ՀԱԶԱՐ տուներ գետնին հաւասարեցուցած են»:

Երեսունեւվեց հազար որթատունկեր…

Քսաներկու հազար տուներ…

Բոլորն ալ փճացած, բոլորն ալ քանդուած: Իսկ ասոնց փոխարէն, անշուշտ, ոչ մէկ նոր շինութիւն:

Դարերու վաստակը, դարերու հաւատութիւնը քամիին տրուած է առանց ամենադողդոջ խղճահարութեան: Եւ այս վիճակը քաղաքի մը մէջ, որ Թրակիոյ ադամանդն էր, իր արդիւնաբերութեամբ, իր եռուզեռով, իր առեւտրական կեանքով, իր չէնշող բնակչութեամբ: Քաղաքի մը մէջ, որ Եւրոպայի մաս կը կազմէ եւ որ, սակայն, Տէրսիմէն ալ վար կը մնայ այսօր:

Էտիրնէն, փաստօրէն գոյութիւն չունի այլեւս: Քաղաքի մը մէջ, ուր քանդումը արհեստ դարձած է եւ ուր, պաշտօնական խոստովանութեամբ իսկ, ստեղծուած է «երքըճըլար էսնաֆը» պատկերաւոր որակումով դասակարգ մը, մեռելութիւն միայն կրնայ տիրել: Թուրքը, դիւանագիտի իր առհաւական բնազդին շնորհիւ, յաջողած է իր պատմական առաքելութեան մէջ: Փլցուցած է տուները, ծախսած է անոնց դռները, պատուհանները, գերաններն ու աղիւսները, արմատախիլ դարձուցած եւ վառած է ծառերն ու որթատունկերը, արտերը վերածած է խոպան դաշտերու եւ մեռցուցած է կեանքը, իր անցած բոլոր ճամբաներուն վրայ: Այլ երկիրներու մէջ, բընական աղէտներ պէտք է պայթին, որպէսզի չէն աւաններ աւերակ դառնան: Հրդեհ մը պէտք է լափէ տուները կամ անակնկալ ողողումներ պէտք է պատահին, որպէսզի քաղաքները ամայանան եւ արտերը փճանան: Թաթարները պէտք է պտոյտ գան, որպէսզի այգիները արմատախիլ դառնան եւ ցանքերը չորնան: Թուրքիոյ մէջ, այդ բնական աղէտներուն կարիք չկայ: Որովհետեւ Թուրքը, ինք արդէն բնական աղէտ է: Հրդեհ, ողողում եւ թաթառ: Քանդումի վարպետ արհեստաւոր, «երքըճըլար էսնաֆը»:

Ու միայն Էտիրնէի՞ մէջ:

Քանի՛ քանի՛ Էտիրնէներ իրենց սեւ օրը կուլան տասնամեակներէ ի վեր, Թրակիայէն մինչեւ Անատոլուի խորերը, մինչեւ մեր բռնագրաւուած բնաշխարհը, Ռոտոսթոյէն Էրզրումի եւ Գասթէմունիէն մինչեւ Ատանա եւ Տիարպէքիր »:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

—•—

ԿԱՐՏԱՆ. — Պ. Կ. Մանուկեանի երրորդ ըմբշամարտն է որ տեղի կ'ունենայ Ֆրանսա գալէն ի վեր: Հոկտ. 4ին ուրբաթ օր, Կարտանի սինէմա քազինոյի մէջ նորէն գօտեմարտեցաւ Լուի Շէքսի եղբօրը՝ Լուի Շէի հետ, 107 քիլօ, որ նոյնպէս Ֆրանսայի նշանաւոր ըմբիշներէն ու ծանրութիւն վերցնողներէն է, (150 քիլօ կը վերցնէ): Ըմբշամարտը կէս ժամ որոշուած էր, եւ աւա բեմին վրայ են երկու հակաները Հայ եւ Ֆրանսացի: Իրար զգեստել, թեւ, ոտք, ականջ ոլորել, երբեմն կռփամարտել: Ու վերջապէս Պ. Կ. Մանուկեան հակառակորդին ոտքերն ու վիզը լաւ մը պրկելէ եւ գետին զամելէ յետոյ՝ պատաւորը կը հռչակէ Մանուկեանը յաղթական: Կեցցէ Հայ ըմբիշը:

Լեւոն Գեղունի

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ԵՒ ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ Քալիֆորնիոյ նախկին եւ Մարսէյլի նորընտիր առաջնորդ Գարեգին եպիսկ. Խաչատրեան հոկտ. 5ին «Ճորճիի» շոգենաւով ճամբայ ելած է եւ հոկտ. 12ին կը հասնի Հավր, Փարիզ գալու համար: Կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեան այս պատճառաւ ինչպէս նաեւ Թարգմանչաց Տօնին առթիւ որ կը զուգադիպի յառաջիկայ կիրակի օրուան, յետաձգած է իր մեկնումը դէպի Երուսաղէմ:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

▪▪▪▪▪▪▪▪▪

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Ջրանցքը կը պաշտպանուէր աչխոյժ եւ քաջ անգլիական բանակին կողմէ որ ամէն տեսակ պաշտպանողական միջոցներ ունէր, գրահաւորէն մինչեւ զրահակառք: Հակառակ այս ամէնուն յաջողեցանք բանակետղը այնքան վստահութիւն ներշնչել մերիններուն որ ոչ ոք գիտէր թէ մեր այս առաջին ձեռնարկը ցուցական հանգամանք ունէր եւ ոչ մէկը վարանեցաւ իր մեծագոյն զոհաբերութիւնը ընել: Եթէ անսպասելի դիպուածով մը այս ձեռնարկը լաւ արդիւնք մը տար, այն ատեն բախտաւոր նշան մը պիտի նկատէինք զայն օսմանեան կառավարութեան եւ իսլամութեան ազատագրութեան համար: Դժբախտաբար յառաջխաղացումը քիչ մը յապաղեցաւ: Երբ կամրջակները ջուրը ձգուեցան եւ զօրքը սկսաւ ջրանցքին վրայէն անցնիլ, արշալոյսը բացուեցաւ եւ մեր գործողութիւնը կատարուեցաւ Անգլիացիներու աչքին տակ: Անոնց կողմէ ձեռք առնուած միջոցները աւրեցին մեր ամբողջ կամրջակները եւ որովհետեւ անկարելի էր արդէն դիմաց գտնուող 600 հերոսներուն օժանդակ խումբեր հասցնել այլեւս, անոնք գերի ինկան Անգլիացիներուն ձեռքը: Բուռն կռիւ մը տեղի ունեցաւ անգլիական մարտանաւերուն եւ արշաւախումբի հրետանիին միջեւ: Կէսօրին անգլիական մարտանաւ մը աւերուեցաւ. մինչ այդ տասներորդ զօրաբաժինը ազդմաղաշտ հասաւ, զոր գրի Մերսինլի Ճէմալ փաշայի հրամանին տակ:

Վերջապէս կացութիւնը որոշ էր ինծի համար: Արշաւախումբը իր ցուցական պաշտօնը յաջողութեամբ կատարած էր եւ ես համոզուած էի որ կարելի չէր ջրանցքը անցնիլ եւ Իսմայիլեան գրաւել: Գլխաւոր բանակետղը Ջրանցքէն երեք ու կէս քիլոմեթր աւելեւք բլուրի մը վրայ էր եւ թշնամին սաւառնակներով գտած էր տեղը: Իր մարտանաւերէն նետած 24նոց թնդանօթները կը հասնէին մինչեւ բանակետղը:

Կէսօրէ ետք ժամը երեքին Մերսինլի Ճէմալ փաշան եւ Ֆոն Քրէսը քովս կանչեցի. առանք հրացանաձգութեան գիծէն 7 — 800 մէթր ասդին կը գտնուէին: Ներկայ էր նաեւ Ալի Ֆուատ պէյ: Քիչ առաջ լուր ստացած էի իրենցմէ թէ՝ եթէ մինչեւ իրիկուն յաջողին կռուի մէջ իշխող ըլլալ, պիտի փորձեն յաջորդ առտու դարձեալ Ջրանցքը անցնիլ: Հարցուցի Ֆոն Քրէս պէյի թէ՝ ինչ է իր կարծիքը կացութեան մասին:

Ընդհանուր կացութեան մասին քանի մը խօսք ըսելէ ետք կրկնեց իր առաջարկը որ կար տեղեկագրին մէջ: Ճէմալ փաշա նոյն կարծիքն ունէր: Ըսի՝ Ջրանցքը անգամ մըն ալ անցնելու փորձը մեր ձեռք եղած միջոցներէն կախում ունի: Ձեր տուած տեղեկութիւններէն գիտեմ որ հազիւ երեք կամրջակ ունինք ամէնը. լողալով Ջրանցքը անցնիլը յաջողութեան յոյս չի ներշնչեր: Ի՞նչպէս կ'ուզէք ձեր առաջարկը գործադրել:

Երկուքն ալ լամծիս ճշդութիւնը կ'ընդունէին, բայց չէին համարձակեր նահանջի խորհուրդը տալ: Նկատելի էր որ Ֆոն Քրէս, որ երկուքուկէս ամիս անընդհատ աշխատած էր պատրաստութեան համար եւ այս արշաւանքին մէջ կը տեսնէր կենսական նպատակ մը, անյաջողութենէն յուսահատած եւ ընկճուած էր ու միակ փրկութիւնը մահը կը նկատէր: Ֆոն Քրէս ըսաւ.

— Կարծեմ մեր պարտականութիւնն է մինչեւ վերջին զինուորը Ջրանցքին առջեւ մեռնիլ…

Հանդարտ թեամբ պատասխանեցի.

— Նախ՝ ձեզ չկանչեցի պատերազմական խորհուրդ մը կազմելու եւ պատասխանատուութիւնը ձեզի հետ բաժնելու համար: Իմ նպատակս էր գիտնալ թէ ի՞նչ է առաջին խումբերու կացութիւնը եւ մեր ունեցած միջոցները: Ձեր յայտարարութենէն կ'իմանամ թէ այլեւս բան մը չենք կրնար ընել.— Մնալ օր մը եւս Ջրանցքին առջեւ կը նշանակէ արշաւախումբին ամբողջական բնաջնջումը: Այս խումբը մեր լաւագոյնն է, որ օսմանեան կառավարութեան տրամադրութեան տակ կայ Սուրիոյ եւ Պաղեստինի պաշտպանութեան համար: Իմ ամենամեծ պարտականութիւնս է այս բանակը պահպանել ո եւ է վտանգէ եւ մեծագոյն օգուտները քաղել անկէ մինչեւ պատերազմի ելքը: Հետեւաբար հրետանին թող գործէ մինչեւ իրիկուն եւ մութէն օգտուելով խումբերը թող քաշուին երէկ իրիկուան տեղերը, անկէ ալ Պիրսէպա: Ֆոն Ֆրանքընպէրկ կազմեց օրուան հրամանները:

Ամէնքը համոզուած էին իմ որոշումիս տրամաբանականութեան, որ համապատասխան էր կացութեան պահանջին: Ճիշդ այս պահուն, կարծես թշնամին գիտէր թէ կարեւոր տեսակցութիւն մը կ'ունենայինք, սկսաւ ռմբակոծում մը մեր փոքր խումբերուն չորս կողմին վրայ եւ ստիպեց մեզ մեր տեղերը փոխելու:

Վերջապէս ստորագրեցի հրամանագիրը, անոնք ալ իրենց առաջին գիծը վերադարձան:

Պէտք էր որոշ միջոցներ ձեռք առնէինք որ այս անյաջողութիւնը դէշ տպաւորութիւն չձգէր մեր խումբերուն վրայ: Ասոր համար հրամանագրին մէջ գրուած էր թէ բոլոր խումբերն ալ իրենց պարտքը պատուով եւ հայրենասիրական զգացումով կատարեցին: Արդէն մեր ձեռնարկին նպատակն եղած էր տեղեկութիւն հաւաքել թէ ինչ միջոցներ ունէր թշնամին: Նոյնպէս թէ ինչ միջոցներու պէտք պիտի ունենայինք մենք Ջրանցքին տիրանալու համար:

Մեր նպատակը ամբողջութեամբ իրագործուած է, որով նախընտրելի է ետ քաշուիլ ճարելու համար լաւագոյն պատրաստութիւնները, փոխանակ անտեղի կորուստներ կրելու: Պատուաւորութիւնը կը պահանջէ նոյն ոգին եւ գոհողութիւնը ցոյց տալ նահանջի ատեն ինչպէս յառաջխաղացման պարագային, որպէսզի կորուստ չունենանք պատերազմական առարկաներու:

Գլխաւոր բանակետղը որ 15 յունուար 1915ին Պիրսէպայէն հեռացած էր, նորէն նոյն տեղն է ճիշդ ամիս մը վերջ՝ 15 փետրուար 1915ին:

Հեռագրական գիծը կարելի չէր եղած կապել Իսլիի շրջանէն անդին որ Պիրսէպայի եւ Ջրանցքի մէջտեղ կը գտնուէր:

(Շար.)

տակեցին դիմադրութիւնը, չաբաթ առաւ։ Ասկէ անդին Ատովան կարելի էր բաց դաշտ մը նկատել եւ բանակը յառաջ խաղաց անողոք ուժգնութեամբ։ Շաբաթ իրիկուն ժամը 6ին քաղաքը պաշարուած էր երեք կողմէ, եւ կրնար գրաւուիլ, բայց հրամանատարը յարմար դատեց յաջորդ առտուան ձգել։ Այն զօրաբաժինը որ ի վերջոյ գրաւեց Ատովան, ճամբայ ելած էր սեպտեմբեր 30ին եւ կը կռուէր հոկտեմբեր 3էն ի վեր։ Ատովան պաշտպանող հաբէշ զին-ուորներուն թիւն էր 10,000։ Իտալական օդանաւերը մեծապէս նուաղեցուցին զինուորի եւ ռազմանիւթի կորուստը։ Բազմաթիւ գերիներ բռնուեցան։ Մեր անցած ճամբան ժայռ ու քար էր, տեղ-տեղ այնքան նեղ որ նոյնիսկ մեր նըս-տած ջորիները գլխու պտոյտ կ'ունենային։ Երբեմն ջորիներ իրենց բեռներով կը սահէին եւ կը գլորէին անդունդն ի վար։ Ջիերը չէին կրնար հետեւիլ զին-ուորներուն։ Մարէպ գետին ափերէն մինչեւ առաջին կիրճը բարձրութեան տարբերութիւնն էր աւելի քան 3500 ոտք։ Ատովայի գրաւման արժէքը միայն բարոյական չէ, որովհետեւ ան մայրաքաղաքն է նահանգի մը եւ կեդրոնը Սուտանի կարաւաններուն։

Հայ կին մը կը վիրաւորէ իր սիրահարը

Լիոնէն կը հեռագրեն հոկտ. 8 թուականով.— Սիրային ոճիր մը գոր-ծուեցաւ այս գիշեր ժամը 11ին, Վիլէօրպանի մէջ։ Գեղանի հայ կնոջ մը բնակարանէն Տիկին Քերոբէ սեննակէն աղաղակներ լսելով, դրացիները ներս խուժեցին եւ տեսան որ տիկինը խելայեղ, խոշոր ատրճանակ մը կ'ուղղէր իր կուրծքին։ Բարեբախտաբար յաջողեցան զինաթափ ընել։ Յետոյ տեսան որ մարդ մը փռուած է տախտակամածին վրայ, արեան ճապաղիքներու մէջ, վի-րաւոր՝ անօտէն։ Ոստիկանները հասնելով անմիջապէս հիւանդանոց փո-խադրեցին զոհը, ուր շատ ծանր գտան իր վիճակը։ Կը կոչուի Վահան Սիմօն-եան, 23 տարեկան, հաստատուած Տէսին։ Տիկին Քերոբ, որ անձնատուր ե-ղաւ առանց դիմադրութեան, Տէսին կը բնակէր իր ամուսնին հետ։ Ատենէ մը ի վեր հետապնդուելով Սիմօնեանի կողմէ, վերջապէս անոր սիրուհին դար-ձած էր։ Ութ օր առաջ որոշեց ամուսինը ձգել եւ սիրահարին հետ ապրիլ. առոր համար ալ յարկաբաժին մը վարձած էր։ Սակայն Սիմօնեան ոչ միայն իր բնակարանը չէր ձգած, այլեւ ութ օրուան մէջ միայն մէկ անգամ երեւցած էր։ Երբ երկրորդ անգամ կ'այցելէր, յայտարարեց թէ որոշած է խզել կապե-րը։ Ասոր վրայ Տիկին Քերոբ ատճանակը քաշելով փորէն կը վիրաւորէ եւ յետոյ կը փորձէ անձնասպան ըլլալ, բայց դրացիները հասնելով կ'ազատեն։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲՈԼՈՐ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐՈՒ անձնագիրներուն վրայ (ինք-նութեան թուղթ) պիտի արձանագրուին ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման պարագաները, դիւրացնելու համար ստուգումը։ Քաղաքացիներու համար ամուսնական արձանագրութիւնը պէտք է նշանակուի անցագիրներու վրայ, իսկ գիւղացիներու համար՝ ծնունդեան վկայականին վրայ։ Այս միջոցն ալ մաս կը կազմէ ընտանեկան կապերը ամրապնդելու քաղաքականութեան։ Ուրիշ օ-րէնք մը աւելի կը խստացնէ ամուսնալուծման պայմանները։ Այն ամուսնա-լուծեալ հայրերը որոնք կը լքեն իրենց զաւակները կամ չեն վճարեր նշանակ-ուած պարէնը, պիտի դատապարտուին երկու տարի բանտարկութեան, փո-խան վեց ամսուի։

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԹՂԹԱԿԻՑ մը, Ուինֆրէտ Պարքըր, մեռաւ Ատիս-Ապէպայի մէջ, զոհ երթալով իր պարտականութեան։ Զափազանց հետաքրքիր եւ խիզախ, «Մասքալ»ի տօնին առթիւ յանկարծ իր տեղէն ելլե-լով, գնաց կայսեր օթեակին առջեւ, մինչ անձրեւը կը տեղար ջրհեղեղի պէս։ Յետոյ գլխարկը հանեց, խոնարհեցաւ, լուսանկարեց արքայից արքան, միշտ անձրեւին տակ, եւ վերադարձաւ իր տեղը։ Յաջորդ օրը թոքատապէ բռնուած էր, եւ կարելի չեղաւ փրկել։ Բոլոր օտար թղթակիցները հետեւեցան իր դա-գաղին, մինչեւ գերեզմանատուն։ Ամուսնացած էր եւ կինը Փարիզ կը գտ-նուի։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց դրօշի տակ պահել այն զինուոր-ները որոնց շրջանը կը լրանայ։ Միեւնոյն ատեն 200.000 ոսկիի վարկ մը բաց-ուեցաւ, ռազմանիւթ գնելու համար Անգլիայէն։ Վաղը, ուրբաթ, 11,000 անգ-լիացի նաւաստիներ եւ զինուորներ թափօր պիտի կազմեն Աղեքսանդրիոյ մէջ։ Անգլիական մարտանաւերը գիշեր ցերեկ ռազմափորձ կը կատարեն, Աղեք-սանդրիոյ առջեւ։

Հ. Յ. Դ.

ՍԱՓԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրա-կարգ։ Ընտրութիւն նոր Կոմիտէի։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւ-եալ խումբի ընկերները՝

Մուրատ, այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին։

Վռամեան, վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին։

Միօ, այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։

Արդութեան, վաղը ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. Կղեմէսի բնակա-րանը, Շավիլ։ Կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ըն-կերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 131, Գուր Լաֆայէթ, Զար-դարեան Գրագարանի մէջ։

ՓՕՆԹԷՅԻ Մուրատ խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին Բիօնէյի սրճարանին վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի Սէնթ Անթուանի ընկերներէն ներկայ ըլլալ։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԻՕՆԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12ԻՆ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Նախաձեռնութեամբ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ՌՈՍՏՈՄ եւ ԶԱՒԱՐԵԱՆ խումբերու

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ Ընկ. ՎԱՐԴԱՆ ԶՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ եւ ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Օտար արուեստագէտներէ բաղկա-ցած նուագախումբ ղեկավարութեամբ՝ Ա. Մելքոնեանի։

Կը մեներգեն Օրիորդ Ս. Տէր-Պետրոսեան, Պարոններ՝ Վ. Ջանտեան եւ Ա. Աւետիսեան։

Կ'արտասանեն Պարոններ Ա. Հացագործեան, Ղ. Գայթանճեան եւ ընկ. Միրզէ։ Հանդէսին կը մասնակցի նաեւ Փ. Խթիկեան իր սօլօներով։

Կովկասեան պարերը կը ղեկավարէ Ն. Գըրըքճեան իր ճագով։

ՄՈՒՏՔԸ 1 ՖՐԱՆՔ։ Անգործներու մուտքը ազատ է։

Հանդէսէն վերջ ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ «ԱՆԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ ՄՈՒՐԱՏ, ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 13ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

ՍԷՐ-ԲԼԸ ԿԱԹՕԼԻԿ շքեղ սրահին մէջ

Կը խօսի՝ Ընկեր ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ եւ խնամուած բաժին։ Յատկապէս հրաւիր-ուած է երգչուհի Օր. Ծովինար Տէր-Պետրոսեան եւ ջութակահար Ա. Մել-քոնեան (Լիոնէն)։

Կը ցուցադրուին ՄՈՒՐԱՏ և ԳԷՈՐԳ ՉԱՎՈՒՇԻ կենդանի պատկերները։

Հրաւիրուած է տեղւոյս քաղաքապետ՝ Պ. ՇԻՒՍԷԼ։

Ծախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք։

ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆ

կազմակերպուած՝ ԱՆՏՈՒՔ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

եւ մասնակցութեամբ՝ ՀԷՓԻՆ ու ԿՈՒՉՔ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

եւ ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԽՈՒՄԲԻ

13 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ

Հանրածանօթ ՍԱԼ ԱՐՄՕՆԻ շքեղ սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Տ. ՋԷՔԻԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Կը նուագէ Արմօնի Միւնիւսիփալի Ֆանֆառ նուագախումբը։

Երգ, արտասանութիւն եւ կենդանի պատկեր մը։

Ծախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք, պարգեւա-բաշխութեան մասնակցելու իրաւունքով։

ՏԷՍԻՆ ՄԷՋ

13 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մալաթիոյ Հրթ. Ընկերութեան Վալանսի երկսեռ հարազատ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ՝

Եղէկիէլ Մատթէոսեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ իր ընտանիքին, զաւակներուն եւ պարագաներուն։

Վալանս, 7 Հոկտ.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէսինէն Տէր եւ Տիկին Սահակ Տէր Սահակեան եւ զաւակները եւ Այրի Տիկ. Մաքրուհի Յակոբեան ի-րենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն գեղեցիկ Յովհաննէսեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ իր տիկնոջ եւ զաւակներուն։

×

Լիոնէն Հաբէլեան ընտանիքը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ գեղեցիկ Յովհաննէսեանի վաղահաս մահուան առթիւ, իր այրիին եւ պարագաներուն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿ Գարեգին Արքեպս. Յովսէփեան, վաղը Ուրբաթ իրիկուան ժամը 4.30ին պիտի բանախօսէ Հ. Բ. Ը. Միութեան Նուպարեան Մատենադարանին մէջ, նիւթ ունենալով՝ «Սփիւռքի Հայութեան պահպանման ազդակները»։

Այս բանախօսութենէն վերջ, Վակօն Լի Ընկերութեան Ընդհ. Տնօրէն եւ Հ.Բ.Ը. Միութեան Պատուոյ անդամ Պ. Ճանիկ Զագրբեան պիտի խօսի նիւթ ունենալով «Եգիպտոսէն Իրան»։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ - ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ Ֆր. Կ. Խաչի ՓԱՐԻԶԻ Մասնաճիւղին կողմէ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

14, rue de Trévise. Փարիզ. Métro Cadet.

Կը խօսի՝ Տիկին ԷԼԻԷՆ ԲՐԻՒԶԱՆԴ

Ֆր. Կ. Խաչի Նիսի ամառնային կայանի մասին։

Մուտք 3 Ֆր. (թէյ եւյլն. միասին)։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Ֆր. Կ. Խաչի ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մ.-ճիւղին կողմէ

Տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 13ին Կիրակի օր

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (49)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱԲԷՇՍՏԱՆ»

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Տէճաջմաչ Քասսային քով կ'երթանք եւ մեր ըսածները բոլոր անոր կը կրկ-նենք. նա ալ կ'ուրախանայ ու կ'ըսէ. «Տեսա՞ք հիմայ, ես արդէն ըսի ձեզ, թէ վերջը ամօթով կը մնաք ու կը խայտառակուիք. անկէց զատ Մովսի-սի թապօտի տախտակին յարգանալօրի-նօք կոտրեցաւ. մենք զանիկայ քան զկենաց Փայտը կը յարգէինք եւ գրե-թէ աստուածային պատիւ կուտայինք անոր. այսօր ահաւասիկ տեսաք անոր յարգը ուր իջաւ։»

Այսպէս պատասխանելով շատ ու-րախ կ'ըլլայ մեր յառաջ բերած փաս-տերուն վրայ, որովհետեւ փչացած էր ինքը եկեղեցականներէն՝ իր հրա-մանը չընդունելնուն համար։

Ուստի ժողովքի մէջ խորհուրդ ըրե-լով կ'որոշէն ցոյց տալու մեզ քարե-ղէն տախտակը, եւ ուղղակի մեր քով դալով ժողովին որոշումը մեզի կը յայտնեն եւ կը հրաւիրեն երթալ տես-նելու։ Պատասխան տուինք. «Մենք ըրիստոնեայ եմք, միայն հաւատով ալ կրնանք մեր հոգեւոր բաղձանքը լեցնել. ալ այսուհետեւ հարկ չկայ տեսնելու եւ մեր յարգանքը անոր մա-տուցանելու։

Մանաւանդ թէ մեր քով Քրիստոսի արիւնամած Խաչին մասը կայ, նա է պատուոյ արժանաւոր. իսկ այդ տախտակին մէջի գրուած օրէնքները աւելի հարկաւոր եւ օգտակար են եւ ոչ թէ քարը, եւ մենք արդէն այն պատուէրները մեր սրտին մէջ գրած ունիմք»։

Այս մերժման վրայ, որուն չէին յուսար, ամօթով ետ կը դառնան. եւ Տէճաջմաչ Քասսան լսելով՝ ինքը կը փութայ կուգայ մեր քովը եւ իրենց եկեղեցականաց ամբարտաւանութիւնը պա-խարակելով կ'ըսէ. «Անոնք ազէտ մարդիկ են, կը խնդրեմ որ ներէք եւ դարձեալ յանձն առնուք երթալ տես-նելու Մովսէսի թապօտը»։

Զկրցինք այս անգամ ալ մերժել, այլ սիրով ընդունելով մեծ իշխանին առաջարկութիւնը, իրեն եւ բոլոր մե-ծամեծաց եւ եկեղեցականաց ընկերու-թեամբ եւ կանոնաւոր զօրաց առաջ-նորդութեամբ եւ երաժշտաց երգերով գնացինք եկեղեցին եւ մտանք բակին մէջ. հոն նստան բոլոր ժողովուրդը, եւ մենք քանի մը եկեղեցականով մը-տանք աւանդատունը, որ եկեղեցիէն դուրս ցանկապատի դրան ձախակող-մը շինուած էր ուրիշ սենեակներու կարգաւ, եւ հոն կը պահէին եկեղե-ցական զգեստներն ու անօթները։ Այս գետնայարկը ներսի կողմէն երկրորդ տուփ մըն ալ ունէր տախտակամած, ուր կ'ելլուէր չարժական սանդուխով մը. քահանային մէկը վեր ելաւ, ա-ռիքէն երկու տախտակը մէկիկ ընե-լով ներս մտաւ, որուն հետեւեցանք մենք ալ. սարկաւագ մը բուրվառը ձեռքը մտնեցաւ սնտուկի մը խնկար-կեց, յետոյ մեզի տուաւ, մենք ալ խն-կարկեցինք։

Սնտուկը հնդկաստանի չէնքով գը-րոց մըն էր, որու վրայի աչքը դուրս քաշելով՝ երեւցաւ Տապանաբանեայ օ-րինաց քարեղէն տախտակը։ Դուրս հանեցինք զայն եւ սկսանք ուշի ուշով դիտել։

Եգիպտական կարմրագոյն մարմա-րիոն էր քարը, քառակուսի կտրուած, երկայնութիւնը 24 հարիւրամետր եւ լայնութիւնը 21. իսկ հաստութիւնը գրեթէ 3 հարիւրամեթր։

Եզերքները կէս բթաչափ լայնու-թեամբ փորուածոյ ծաղիկներէ շրջա-նակ մը ունէր. անոր մէջ կրկին շըր-ջանակներուն մէջտեղի միջոցը կը պարունակէր տասը պատուիրանքնե-րը, հինգը մէկ կողմը եւ հինգը միւս կողմը, առ ի չեղ գրուած տաճկական սովորութեամբ. եւ տակի կողմը դարձեալ երկու շրջանակաց մէջտեղը վայրին երեք գիր, ինչպէս կը տեսնուի դիմացի պատկերին վրայ. առաջին գիրը Հաբէշից այբբենարանէն դուրս թուանշան մըն է, որ տասներորդ թիւ կը նշանակէ. իսկ միւս երկուքը նշա-նական տառեր են, մէկը մեր Ձին եւ միւս Ըին բուն ձայնական հնչմամբը. սակայն թիւ չեն ցուցներ, վասն որոյ անհնարին եղաւ մեզ բացատրութիւն մը գտնելու. թէպէտ յայտնի կը դու-շակուի որ երեք գիրն ալ մէկէն թուա-կան մը ցոյց կուտան, բայց ոչ որ իրենց կարգաւորներէն կրցաւ կար-դալ եւ մեկնութիւն մը տալ։

Միւս եռեւի կողմն ալ դարձեալ երկու շրջանակներ կ'երեւան ուրիշ կերպ բանուածքով. բայց հոն գրի նշան չտեսանք։ Քարը ամէն գիծն իր անարատութիւնը պահած էր, հնու-թեան նշան բնաւ չէր կրեր, այսու ա-մենայնիւ երեք կամ չորս եւ կամ ա-ւելի դար յառաջ քանդակուած պիտի ըլլայ։

Մեր յարգանաց արտաքին ցոյցերը տալով այս Եթովպական յիշատակա-րանին, կրկին իր տեղը տեղաւորե-ցինք շնորհակալ ըլլալով մեզ ներկա-յացնող քահանային, եւ դուրս ելլե-լով Տէճաջմաչ Քասսա մեծ իշխանին քով գնացինք, որ իր մեծամեծներէն եւ կարգաւորներէն շրջապատեալ բա-կին մէջ մեզի կը սպասէր։

«Ի՞նչպէս գտաք, հարցուց մեզի պատուաւոր եկեղեցականներէն մէկը. Մովսիսական տախտակին մէջ օրէնք-ները անոր երկու կողմը գրուած չէ՞ին. եւ այս տախտակին վրայ ալ այն-պէս գրուած չէ՞ն։ — Այո, երկու կող-մը գրուած է,— ըսինք.» եւ խօսքը չուզեցինք երկարել, որպէսզի չստիպ-ուինք ճշմարտութիւնը դուրս հանել։

Եւ մեր ստորասական պատասխա-նին վրայ իբր թէ մեծ յաղթութիւն տարածի պէս սկսաւ ուրախանալ ըսել. «Այսօր փարատեցաւ մտքէն կասկածը, որոնք կը կարծէին թէ մէջտեղը գրուած են տասը պատուիրանքները, եւ անոր համար է կ'ըսէին»։

Մենք ստոյգ է որ չուզեցինք մեծ իշխանին ներկայութեանը, եկեղեցականաց նախապաշարեալ կանաց առջեւ բոլորովին ջրել անոր քարին բնագիր տախտակն ըլլալը մեծ եւ սրբազան համարուած մը բոլորին, այսու ամենայնիւ սուտ Գրոց տեղեակ եղողը անոր սուտը իմանալու համար փորձի կարօտ։

Նախ, Աստուածատուր օրինաց տախտակները երկու հատ էին(*), անոր Տապանին մէջ դրուելով անոր մէկտեղ անհետացան։

(*) Ելից ԼԴ.

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme. PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
RÉdaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 11 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 11 Octobre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2932

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԴԷՊՔԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Հապէշներու յարձակողականով, իսկական պատերազմն է որ պիտի սկսի, անձրեւներու վերջաւորութեան:

Հեռագիրները արդէն կը խօսին անտեղի ջարդերու մասին: Իբրեւ թէ հապէշ ռազմիկներ յարձակում գործելով գիշերանց եւ մերկ —որպէսզի անտեսանելի դառնան — անխնայ կոտորեր են բազմաթիւ Իտալացիներ:

Առ այժմ դժուար է հաստատել այս լուրերուն վաւերականութիւնը: Բայց կը թուի թէ իտալական բանակը այլեւս չպիտի կրնայ յառաջ խաղալ եւ նոր յաղթանակներ շահիլ այնպէս ինչպէս հասաւ մինչեւ Ատուա: (Չի հաստատուիր սրբազան քաղաքին՝ Աքսումի գրաւումը): Երբ առաջին անգամ սահմանը անցան, Իտալացիները իրենց դիմացը գտան ոչ թէ բանակներ, այլ ցիր ու ցան զօրախումբեր, որոնք դիրք բռնած էին լեռներու կամ գիւղերու մէջ: Հապէշական կառավարութիւնը մինչեւ այսօր ալ կը պնդէ որ 30 քիլոմեթր ետ քաշած է իր զօրքը, որպէսզի ընդհարումներ չպատահին: Ամէն պարագայի մէջ, իրողութիւն է որ բուն հապէշական բանակը անտեսանելի կը մնայ եւ հեռագիրները դեռ նոր կը խօսին ընդհանուր յարձակողականի եւ հարիւր հազարաւոր զինուորներու մասին:

Արքայից արքան խոհեմութիւն ունեցաւ մինչեւ վերջին պահուն յետաձգել զօրաշարժի հրամանին յայտարարութիւնը. սակայն բանակը շատոնց պատրաստուած է եւ մանաւանդ ծայրագաւառներու ցեղապետներն ու իշխանները (ռաս) պարզապէս ազդանշանի կը սպասէին: Այսօր ալ անոնք են որ աչէն եւ ձախէն թեւ կուտան իրենց զօրամասերուն, սպառնալով կտրել Իտալացիներուն նահանջի գիծը: Կը հաստատեն թէ պատերազմական նախապատրաստական յատկապէս հիւսիսային շրջանները դրկուած է, անձամբ «ռաս»երուն հաղորդելու համար կայսեր հրահանգները: Այս ալ կ'ապացուցանէ թէ Եթովպիա այլեւս ընդունելով պատերազմը, անկարելին պիտի փորձէ, ապահովելու համար իր հողային ամբողջութիւնը:

Ինչպէս կ'երեւայ, այսուհետեւ շատ աւելի դժուար պիտի ըլլայ ճշգրիտ կամ լրիւ տեղեկութիւններ ստանալ, քանի որ խիստ գրաքննութիւն հաստատուած է երկու կողմէն ալ:

×

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը չորեքշաբթի օր վաւերացուց խորհուրդին բանաձեւը, տնտեսական կաշկանդումներ սահմանելով Իտալիոյ դէմ: Յիսուն եւ հինգ պետութեանց մէջ, հակառակ արտայայտուեցան միայն երկու երկիրներ, Աւստրիա եւ Հունգարիա, որոնք լուրջ պատճառներ ունին Իտալիան չգրգռելու, թէ քաղաքական եւ թէ տնտեսական: Երէկ, հինգշաբթի, սկսան թեր ու դէմ վիճաբանութիւնները, եւ մանաւանդ ուշադրութեան արժանացաւ Իտալիոյ առաջին պատուիրակը, որուն պատասխանեց Պ. Իտըն, Մեծն Բրիտանիոյ առանձնորդ նախարարը, իբրեւ տեսակ մը ընդհ. դատախազ:

Որքան ալ դասալքութիւններ պատահին, վերջին պահուն, Ազգաժողովին այս աննախընթաց որոշումը սահմանուած է աւելի ծանրացնելու կացութիւնը: Հռոմի թերթերը արդէն սկսած են խօսիլ աւելի մեծ՝ իսկապէս միջազգային վտանգի մը մասին:

Իբրեւ նոր ապացոյց Մեծն Բրիտանիոյ վճռականութեան, կը բաւէ յիշել երկու նոր պարագաներ.— 1. Անգլիական կղերն անգամ շարժման մէջ դրած են՝ առաջնորդութեամբ Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսին, պատժական անօրինութիւններ պահանջելով Իտալիոյ դէմ.— 2. Արտակարգ պատրաստութիւններ Եգիպտոսի մէջ եւ խառն զօրահանդէս մը, անձնօրինակ ռազմափորձերով, Աղեքսանդրիոյ առջեւ: Միւս կողմէ Մալթայի փոխարքայական իշխանութիւնը կը շարունակէ անխնայ բանտարկել կամ արտաքսել բազմաթիւ իտալացի երեւելիներ, նոյնիսկ եկեղեցականներ, իբրեւ լրտես կամ կասկածելի գործակալ:

Ընտրական իրողութիւն մը եւս,— Մեծն Բրիտանիոյ խորհրդարանը, որ պիտի վերաբացուէր հոկտեմբեր 29ին, պիտի գումարուի մէկ շաբաթ աւելի կանուխ, հոկտեմբեր 22ին, իսկ մէկ ամիս յետոյ պիտի կատարուին նոր ընտրութիւններ, իբրեւ նշանախօսք ունենալով — վերազինումը, անշուշտ յանուն խաղաղութեան...

Միլիոնաւոր թշուառներու հոգը Գերմանիոյ մէջ

Հոկտեմբեր 9ին Հիթլէր նախագահեց ձմեռնային օգնութեան ձեռնարկին բացման: Քարոզչութեանց նախարարը այս առթիւ ներկայացուց վերջին երկու տարիներու հանգանակութեանց արդիւնքը: 1933 — 34ին հաւաքուած է 358 միլիոն մարք եւ բաժնուած 16 միլիոն կարօտեալներու: 1934—35ին գումարը հասած է 367 միլիոնի, իսկ նպաստընկալներու թիւը իջած 13,800,000ի, գործազրկութիւնը նուազած ըլլալով: Վարչական ծախքերը չեն անցած երեք միլիոնը: Յետոյ Հիթլէր երկար ճառ մը խօսեցաւ, եւ պատասխանելով այն առարկութեան թէ նախընտրելի է տուրքի ձեւով գանձել նպաստի գումարները, յայտարարեց թէ անհրաժեշտ է որ օգնութիւնները ըլլան ինքնաբերաբար, որպէսզի համերաշխութիւն հաստատուի անբախտներու հետ: «Այս ալ մեր պատերազմն է: Ուրիշներ կրնան կռուիլ սկզբունքներու կամ կրաւորական բարիքներու համար, մենք կը պայքարինք գերման ժողովուրդին պարենաւորման համար: Լաւ է ունենալ պաղթամալյր, հում նիւթ, դրամագլուխ: Ալ աւելի լաւ է ունենալ ժողովուրդ մը միացած նոյն զգացումով եւ նոյն կամքով»:

*** Թերթերը կը գրեն թէ Հրեաները երկրորդ կարգի քաղաքացի հռչակուած ըլլալով, ոչ պիտի կրնան օգտուիլ այս նպաստներէն, ոչ ալ իրենց նուէրները պիտի ընդունուին: Հիթլէրական դաւանանքով, անոնք «հիւր» կը համարուին եւ մաս չեն կազմեր գերման հասարակութեան: Եթէ այս սկզբունքը գործադրուի, միայն Պերլինի մէջ 150,000 հոգինոց հրեայ հասարակութիւն մը պիտի հարկադրուի իր սեփական միջոցներով նպաստ ճարել 30000 կարօտ Հրեաներու, ինչ որ շատ ծանր հոգ մըն է:

** Պերլինի ոստիկանապետը փակել տուաւ հինգ մսավաճառի խանութներ, խոզի միսը որոշուած գինէն աւելի ծախուած ըլլալով: Այս առթիւ նոր ազդարարութիւններ ուղղուած են բոլորին: Շատ մը սատեաններ բոլորովին կը պակսին:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԱԼ (նախկին Չեկա) վերահաստատուեցան աստիճանները, հետեւողութեամբ բանակին: Առաջին աստիճանը պիտի ըլլայ յեանապետը, յետոյ կուգան տեղակալ, հարիւրապետ, հազարապետ եւայլն:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՅԻՍՈՒՆԵՐԿՈՒ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԻՏԱԼԻՈՅ ԴԷՄ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՊԱՏԻԺՆԵՐ ՏՆՕՐԻՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Հակառակ խօսեցան միայն Աւստրիա եւ Հունգարիա

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒԵՐ ՄԱՀ ԿԸ ՍՓՌԵՆ ԹՈՒՆԱՒՈՐ ԿԱԶԵՐՈՎ ԵՒ ՓՈՇԻՆԵՐՈՎ

Հոկտեմբեր 9ին (չորեքշաբթի) Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը իր վճիռն արձակեց Մուսոլինիի դէմ, վաւերացնելով Խորհուրդին բանաձեւը, որ միաձայնութեամբ յանցաւոր կը հռչակէ Իտալիան, իբրեւ նախայարձակ պետութիւն եւ կը յանձնարարէ գործադրել Ա. Դ. Ուխտին 16րդ յօդուածը. — տնտեսական կաշկանդումներ: Հակառակ արտայայտուեցան միայն երկու պետութիւններ: Ուրեմն, վճիռը տրուած կ'ըլլայ 52 ձայնով, 55ի վրայ (Իտալիան դուրս ձգելով):

Նիստին կը նախագահէր Պ. Պենէշ, Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարարը, որ իր բացման խօսքին մէջ բացատրեց թէ ինչ պարագաներու մէջ ժողովը յետաձգուած էր տասը օր առաջ: Յետոյ պարզելով քաղաքական կացութիւնը եւ ներկայացնելով Ա. Դ. Խորհուրդին տեղեկագիրը, յայտնեց թէ ընդհ. ժողովին կը մնայ իրենց դիրքը ճշդել եւ պատասխանատուութիւններ սահմանել: Այս առթիւ չնշեց թէ իւրաքանչիւր կառավարութիւն պէտք է իր համոզումը յայտնէ անջատօրէն: «Այժմ քուէարկութեան պիտի դնեմ խնդիրը եւ խօսք պիտի տամ անոնց որ կ'ուզեն հակառակ արտայայտուիլ: Նմանապէս, պէտք է արտայայտուին անոնք որ կ'ուզեն ստեղծագրութեան մէջ մտնել իրենց վերապահութեան յայտարարութիւնը: Իսկ անոնք որ լուռ կը մնան, պիտի համարուին համաձայն՝ Ա. Դ. Խորհուրդի 14 անդամներուն եզրակացութեան»:

Նախագահը յետոյ բացատրեց թէ ընդհ. ժողովը համակարգութեան յանձնախումբ մը պիտի ընտրէ, որպէսզի պատժական անօրինութեանց ծրագիրը մշակէ Ա. Դ. Խորհուրդին հետ:

Այս յայտարարութենէն վերջ, կը սպասուէր որ իւրաքանչիւր պետութեան պատուիրակ հրաւիրուի այո կամ ոչ պատասխանելու. բայց աւելորդ համարուեցաւ այդ ձեւակերպութիւնը, եւ անմիջապէս խօսք առաւ Աւստրիոյ ներկայացուցիչը:

Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ առարկութիւնները

Աւստրիոյ պատուիրակը իր երկրին հաւատարմութիւնը յայտնելով Ազգերու Դաշնակցութեան սկզբունքներուն, ինչպէս եւ ջերմ համակրանք՝ Իտալիոյ հանդէպ, յայտարարեց.

— «Աւստրիա երբեք պիտի չմոռնայ թէ իր պատմութեան ամէնէն ճակատագրական մէկ պահուն, երբ նացիները դաւեր կը նիւթէին, Աւստրիան կցելու համար, Իտալիան էր որ իր լեգէոնները կեդրոնացուց Պրէննէրի կիրճին մէջ եւ փրկեց Ազգերու Դաշնակցութեան ուրիշ մէկ անդամին հողային ամբողջութիւնը: Շատ զօրաւոր են Աւստրիոյ եւ Իտալիոյ ժողովուրդներուն կապերը եւ Աւստրիա չպիտի դաւաճանէ բարեկամութեան մը որ սահմանուած է տեւելու ապագային: Աւստրիա վստահ է թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ձեռնարկելով աննախընթաց անօրինութեանց, միշտ աչքի առջեւ պիտի պահէ իր գլխաւոր պարտականութիւնը,— խաղաղութեան պահպանումը: Խորապէս ազդուած՝ Իտալիոյ բողոքէն, Աւստրիա վստահ է թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը բոլոր միջոցները պիտի սպառէ այդ քայլը առնելէ առաջ,— քայլ մը որ շատ մը անծանօթ ազդակներ կը պարունակէ տնտեսական տեսակէտով: Ներկայ կացութեան մէջ աւստրիական կառավարութիւնը չի կրնար միանալ Ազգաժողովին անդամներուն եզրակացութեան, սակայն իր տեղը պիտի գրաւէ պատժական անօրինութեանց յանձնախումբին մէջ: Ինծի կը վերապահեմ աւելի մանրամասն բացատրութիւններ տալ այդ յանձնախումբին առջեւ»:

Այս ճառէն վերջը ոտքի ելաւ Հունգարիոյ ներկայացուցիչը եւ բացատրեց թէ իր երկրին տնտեսական տկար վիճակը թոյլ չի տար մասնակցիլ առաջադրուած անօրինութեանց: «Ոչ ոք աւելի քաջատեղեակ է Հունգարիոյ տնտեսական եւ ելմտական դժուարութեանց որքան Ա. Դ. Խորհուրդը, որ ահա տարիներէ ի վեր կը քննէ իր ելեւմուտքը: Իտալիան զրկել տնտեսական սահմանափակ ելքերէ՝ կը նշանակէ վեր ի վայր հրջել այն տնտեսական եւ ելմտական հաւասարակշռութիւնը որ պահուած է ամենամեծ դժուարութեամբ, մեծ մասով իբրեւ արդիւնք մեր երկրէն Իտալիա կատարուած արտածումներու»:

Ուրիշ ոչ մէկ պատուիրակ խօսք առած ըլլալով, որոշուեցաւ յաջորդ օրը, հինգշաբթի, լսել Իտալիոյ պատուիրակը, պարոն Ալոյզի: Այս վերջինը բնականաբար ուժգնօրէն բողոքեց Ազգաժողովի բռնած ընթացքին դէմ: Իրմէ վերջ խօսք առին Պ. Իտըն՝ Անգլիոյ ներկայացուցիչը, Պ. Լավալ՝ Ֆրանսայի վարչապետը, Եթովպիոյ պատուիրակը եւ ուրիշ եօթ պետութեանց պատուիրակները եւ յետոյ ձեռնարկուեցաւ համակարգութեան յանձնախումբին ընտրութեան, որ կը բաղկանայ 20 պետութեանց ներկայացուցիչներէն:

Այս յանձնախումբն է որ պիտի սահմանէ պատժական (տնտեսական) անօրինութեանց եղանակները: Հաւանաբար այս առթիւ ալ վէճեր ծագին, գործնական դժուարութեանց պատճառով: Բայց ճամբան հարթուած է արդէն, եւ շատ մը պետութիւններ ձեռնարկած են կաշկանդումներու: Այսպէս, Թուրքիա միանալով Պալքանեան պետութեանց, դադրեցուց իր արտածումները դէպի Իտալիա: Թրքական շոգենաւերն ալ դադրեցուցին իրենց երթեւեկը դէպի իտալական ջուրերը:

Հապէշական մէկ ճակատ կ'երթայ 15,000 զօրքով

Հապէշիստանի ամէնէն հարուստ կինը, Վայզէրօ Շամէրցա, որ հռչակաւոր ցեղապետի մը աղջիկն է, զօրաշարժի ենթարկելով իր բոլոր ծառաներն ու հպատակները, 15000 հոգի, զինեց իր սեփական միջոցներով եւ ճամբայ ելաւ դէպի ճակատ: Զօր. Միքայէլի կինն ալ Օկատէնի ճակատը մեկնեցաւ, հակառակ իր ամուսնին եւ կայսեր արգելքին:

ԱՆՁՐԵՒԱԲԵՐ ԵՂԱՆԱԿԻ ՓԱԿՄԱՆ ՏՕՆԸ (ՄԱՍՔԱԼ) ԱՏՏԻՍ-ԱՊԷՊԱՅԻ ՄԷՋ

Բուռն զայրոյթ եւ սպառնալիք Իտալիոյ մէջ

Իտալիոյ հանրային կարծիքը խորապէս գրգռուած է տնտեսական կաշկանդումներու որոշումէն: Դժգոհութիւն կը տիրէ նոյնիսկ Ֆրանսայի դէմ, որ հակառակ իր բարեացակամ տրամադրութեանց, քուէարկած է բանաձեւը: Թերթերը ոչ միայն դառնութիւն կ'արտայայտեն, այլեւ սպառնալիքներ կ'ուղղեն: «Լավօրօ Ֆաշիստա» կ'ազդարարէ.

— «Վա՜յ անոր որ պիտի փորձէ կռնակէն զարնել Իտալիան: Վա՜յ անոր որ պիտի փորձէ աւելի դառնացնել ոչ միայն Իտալիոյ, այլեւ Ափրիկէի մէջ կռուող իտալացի զինուորներուն կեանքի պայմանները: Իտալացի ժողովուրդը պատրաստ է հանդարտօրէն եւ անվկանդ կրելու բոլոր տնտեսական զոհողութիւնները. բայց ոտքի պիտի ելլէ բուռն եւ անդիմադրելի թափով, այն օրը որ տնտեսական անօրինութիւնները դպչին իր կռուող բանակին: Ժընեւ իր ամէնէն վտանգաւոր խաղը կը խաղայ այս միջոցին: Դժբախտաբար այլեւս օգուտ չունի խօսիլ Անգլիացիներուն հետ: Ուրեմն խօսինք Ժընեւի հետ: Թող Ժընեւի պարկեշտ մարդիկը լաւ խորհին թէ պատժական անօրինութեանց դիմել՝ կը նշանակէ կենալ ճամբու մը վրայ որ Աստուած գիտէ ո՛ւր կրնայ տանիլ: Պատժական անօրինութիւնները, ըլլան իսկ տնտեսական, կրնան պատերազմ նշանակել, ամէնէն եղերական եւ զարհուրելի պատերազմը: Իսկ պատերազմը անդառնալի կերպով կը նշանակէ Ազգերու Դաշնակցութեան վախճանը: Ժընեւ ինքզինքը անձնասպանութեա՞ն դատապարտել կ'ուզէ»:

Ուրիշ կարեւոր թերթ մը, «Թրիպունա», գիտել կուտայ.

— «Ազգերու Դաշնակցութիւնը Մեծն Բրիտանիոյ կողմէ կը քշուի ճամբու մը վրայ որ կը նշանակէ դիրք բռնել Ազգաժողովի հիմնադիր անդամներէն Իտալիոյ դէմ, ի նպաստ Եթովպիոյ, որ արուեստակեալ պետութիւն մըն է, անկարող եւ անարժան մասնակցելու Ազգերու Դաշնակցութեան: Ջո՛ւր են այս իրականութեան վրայ նետուած բոլոր ստուերն ու կեղծիքները: Սուտ է, աւելի քան սուտ՝ Ա. Դ. ուխտը փրկելու պատրուակը: Այսպէս միակողմանի դիրք բռնելով, Ազգերու Դաշնակցութիւնը խայտառակօրէն կը դատապարտէ ինքզինքը»:

Այս առթիւ կը քննադատեն նաեւ Մ. Նահանգները, որ չէզոքութիւն յայտարարելով, արգիլեցին ռազմանիւթերու եւ ապրանքներու արտածումը:

*** Մինչ այս մինչ այն, Իտալիա կը շարունակէ բացառիկ միջոցներ ձեռք առնել, տնտեսական հոգերը թեթեւցնելու համար: Լուրի մը համաձայն, Գերմանիա փոխադրած է 2ուկէս միլիառ ոսկի լիր, որպէսզի կարենայ գնումներ կատարել, տնտեսական անօրինութեանց պարագային: Սեղանաւորական շրջանակներու մէջ հաւատք չեն ընծայեր այս լուրին, դիտել տալով թէ Իտալիոյ ոսկեդրամի պահեստը հազիւ 4,334,000,000 լիրի կը հասնի, ուրեմն խելքի մօտ չէ որ անոր կէսը փոխադրուած ըլլայ երկիր մը ուրուն դիրքը ճշդուած չէ տակաւին:

Թունաւոր ռումբ եւ կազ կը տեղայ երկինքէն

Հապէշական բանակի հարաւային ճակատէն կը հեռագրեն անգլիական եւ ամերիկեան թերթերու.

Իտալական օդանաւերը մահացու կազերու եւ փոշիներու անձրեւ մը կը տեղացնեն Կորահէի ճակատին վրայ (Ծիճիկա): Զօր. Միքայէլ կը հեռագրէ թէ բացի մահացու ռումբերէն, իտալական օդանաւերը ծծմբախառն փոշի եւ ուրիշ քիմիական նիւթեր կը թափեն, աննելի չարչարանքներ եւ կորուստներ պատճառելով հապէշ ռազմիկներուն, որոնց մորթերը կը մրկուին, աչքերը կը կուրնան եւ թոքերը կը բլքառւին: Զօր. Նասիպու, հարաւային ճակատին սպարապետը, այս բոլորը մանրամասնօրէն հեռագրելով Ատտիս - Ապէպա, յայտարարեց.

— «Իտալացիները վայրենի կը կոչեն մեզ, բայց մենք երբեք կազ չպիտի գործածենք, երեւի թունաւոր կազերու գործածութիւնը Իտալիոյ առաջին աջակցութիւնն է, Եթովպիան քաղաքակրթելու համար»:

Զօրավարին պատմութեան համաձայն, Իտալացիները օրական 400 ռումբ կը նետեն Օկատէնի ճակատին վրայ, երկու - երեքի փոխարէն խումբ - խումբ օդանաւեր գործածելով: Բայց սովորական ռումբերը չեն որ ջղագրգռութիւն կը պատճառեն Հապէշներուն, այլ բազմազան թունաւոր կազեր: Այսպէս, քիմիական գրգռիչ նիւթ մը կը տեղայ երկինքէն, փոշենման մասնիկներով որոնք լայն տարածութիւն մը կը ծածկեն երբ վար իյնան: Քիմիական ռումբ մը, որ չէր պայթած, մայրաքաղաք ղրկուեցաւ, տարրալուծելու համար. մինչեւ այդ կարելի չէ դարման գտնել վիրաւորներուն: Հապէշ զօրավարը կ'ըսէ թէ քաղաքացիներ ալ վնասուած են այս կազերէն, որոնք դեղնովերմակի մը պէս կը ծածկեն դաշտերը, եւ զինուորները գետին կը ձգեն մահամերձ վիճակի մէջ: Հապէշները շատ քիչ քանակութեամբ կապարդել զինակներ ունին ճակատին վրայ, ուրով զինուորներու մեծ մասը կը մնայ անպաշտպան: Կը վախցուի որ իտալական օդանաւերը աւելի սաստկացնեն թունաւոր կազերու տեղատարափը, խուճապ ստեղծելու համար:

Օկատէնի եւ ուրիշ ճակատներու հապէշ ռազմիկները ամէն հնարքի կը դիմեն, անկանոն կռիւներ մղելու համար կիրճերու, մացառներու, անտառներու եւ ձորերու մէջ, որպէսզի թշնամին յոգնեցնեն, իսկ իրենք նուազագոյն կորուստը կրեն:

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿԸ

ԱՆՈՒՂՂԱՆԵՐՈՒ ՊՆԴՈՒՄԸ

— «Խաղաղ կենակցութեան մը կարելիութիւնը» — ահա եւ մէկ ուրիշը այն մոլորանքներէն, որոնցմէ տարաբախտաբար դեռ չէ կրցած ձերբազատիլ մեր ժողովուրդի մէկ որոշ մասը։

Մենք, կ'ըսէր անգամ մը ինծի բարեմիտ Հայ մը — կրնայինք շատ լաւ ապրիլ Թուրքին հետ կողք կողքի։ Կ'ապրէի՛նք արդէն, եղբայր, ինչերնի՛ս էր պակաս։ Գործ, դրամ, հանգստութիւն. Աստուծմէ պէ՞տք կ'ուզէինք. ելանք՝ ողջ գլուխնիս աւետարանին տակ դրինք ... Ու գրգռեցինք տէրող տարրը։ Պետութիւն է՝ կը թողո՞ւ. առիթը գտաւ՝ զարկաւ ... Ա՛հ հիմա քեզի Թրքահայաստան ...

Ի՞նչ ընենք, ընթերցո՛ղ, արհամարհե՞նք այս խօսքերը. ցայրանա՞նք թէ ցաւինք։ Բայց, ոչ մէկ է, ոչ ալ հարիւր մէկ՝ այսպէս մտածողներու թիւը։ Մտայնութիւն մըն է առիկա, որուն թանձրացեալ կամ բիւրեղացած կոպիտ կամ նուրբ բանաձեւումին կը հանդիպինք շատ յաճախ։ Այս աններելի մոլորումին ենթակայ են մանաւանդ ռամկավարները եւ ռամկավար թերթերը։

Պարզ է, որ ոմանք դիտումնաւոր կերպով կը խօսին կամ կը գրեն այդպէս։ Ամբոխավարութիւնը պայման է անոնց համար, լեզուն ոսկոր չունի, կենսաբանօրէն, հանրային - քաղաքական պարկեշտութիւնը պարտադրութիւն չէ, բայց մանաւանդ առիկա լաւ միջոց է հակակրութիւն ստեղծելու համար դէպի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Անկէ զատ, կեանքը մեզ նկատմամբ դաժան է նաեւ այն տեսակէտէն, որ մենք ստիպուած ենք մեր դժնդակ յառաջընթացումի առեն ամէն քայլափոխի ներքին խոչընդոտ մը մաքրել, սրբել կեղծիք մը։ Սրբագրել խեղաթիւրում մը։ Ծունչ վատնել եւ ուժ վատնել ներքին ճակատին վըրայ։

Ոմանք, այլ ձեւի թիւր մեկնաբանում մը, «կուսակցական վէճ» կը կը մեկնեն առիկա. «աթոռի կռիւ»։ Մինչ իրականութիւնը այն է, որ մենք հարկադրաբար կը տանինք մեզ պարտադրուած այդ ներքին պայքարը՝ այն խոր ու տանջող համոզումով թէ՝ դեռ պէտք է հարթել ու մաքրել ներքին ճակատը՝ ի նպաստ արտաքին ճակատին քայլ կարենալ նետելու համար։

Այս խոր համոզումէն մղուած է, ահա, որ մենք ամէն մէկս պարտաւոր ենք տարհամոզել ինքզինքնիս ու տարհամոզել նաեւ մեր շուրջինները՝ և'ւ այն սխալ ու նոյն իսկ մեղադրելի մտայնութեան հակառակ թէ՝ մենք կարող էինք խաղաղ կենակցութիւն մը ունենալ Թուրքին հետ։

Առօր առաջին ու անժխտելի փաստը այն է, որ մեր տառապանքէն ծընաւ նաեւ մեր յեղափոխութիւնը, եւ ոչ թէ՝ մեր տառապանքը՝ մեր յեղափոխութենէն։ Ջարդերու պատմութիւնը, զոր ամէնքս լսած ենք յաճախ, իրական պատկերը չեն այն ֆիզիքական մեծ կորուստին, զոր Թուրքերը պատճառած են մեզի։ Պատերազմի սկիզբը մենք շուրջ երեքուկէս միլիոն էինք։ Այս թիւին մեծ մասը Թուրքիոյ մէջ էր։ Ճշմարտութիւն է, որ հայ ժողովուրդը ամէնէն աճող ժողովուրդներէն մին է։ Արդ, ի՞նչ է պատճառը, որ դարերու ընթացքին մենք նուազագոյն չափով իսկ թիւի յաւելում չենք ունեցեր։ Եթէ խաղաղ էինք, հանգիստ, անտեսապէս լաւ՝ ապա ուրեմն ինչո՞վ բացատրել թուապէս մեր թշուառացումը։ Պատասխանը պէտք է փնտռել այն մութ թուականներուն մէջ, որոնց մասին բնաւ, կամ գրեթէ բնաւ չենք խօսիր։ Կը յիշենք միայն, «վեց հարիւր տարուան գերութիւն մը»․ կամ առեն առեն՝ մէջբերումներ մեր նորագոյն չրջաններու պատմիչներէն։

Առօր փոխարէն նայինք պահ մը ուրիշ ժողովուրդներու։ Անգլիան աճած, բազմապատկուած, տիրակալած է այն դարերուն, երբ մենք կոտորուած ենք։ Իտալ, Յոյնը, Պուլկարը, Սերպը աճած եւ իրենց այսօրուան թիւերուն հասած են Թուրքի լուծէն ազատագրուելէ վերջ։ Բնաւ աչքէ չհեռացնենք այն բացարձակ եւ դառն ճշմարտութիւնը թէ՝ մենք թիւով աւելի շատ կ'ըլլայինք այսօր, քան Թուրքերը, եթէ դարեր չարունակ անոնց լուծին տակ ապրած չըլլայինք։ Համբոյր դուղափած է մեր մտաւոր - գրաւոր վերածնունդը չրջանին ու աղէկ է որ պակսեցանք։ Ի՛նչքան մեծ ու պըղտիկ Համիտներ՝ դարեր չարունակ քամած են մեր ժողովուրդի արիւնը։ Օսմանեան ընդարձակ հողամասերը կային, բայց պետութիւնը չկար ․պէյ, աղա, չէյխ, վալի, մինչեւ միւտիւրը՝ ինքնիշխան էին իրենց սահմաններուն մէջ։ Աւելցուցէք ասոր վըրայ՝ աւարելով ու կոտորելով հողեր գրաւած ըլլալու նախասկիզբը ընթացքը Թուրքերու, ինչ որ իրենց համար խառնուածք մը դարձեր էր։ «Բայայի տան դուռը ցած պէտք է ըլլայ, որպէսզի ծռելով ներս մտնէ», կամ «Բայան ձի չի կրնար նստիլ»— Համիտը չստեղծեց այս անգիր օրէնքը։ Դարերու հոգեբանութիւնն է ան։

Մնաց որ, Թուրք տիրապետութեան ենթակայ ոչ մէկ ժողովուրդ կրցած է կենակցիլ Թուրքերուն հետ։ Արաբը, խուժ ըլլալով հանդերձ, զայրոյթով կը յիշէ զայն։ Քիւրտը զգաց իր մորթին վրայ՝ այնքան հաւատարիմ եղած ըլլալով հանդերձ։ Չերքէզը, Լազը, միշտ խուժներ, կը հալածուին անխնայ։ Չխօսինք Պուլկարներու, Յոյներու, Սերպերու մասին, որոնց պատմութիւնը միայն կը բաւէ ըմբռնելու համար թէ՝ առնուազն իրենց բախտակից պէտք է եղած ըլլանք մենք ...

Այս է պատճառը, որ 11-24 ապրիլը ըսաւ իր, վերջին արարն է եղերերգութեան մը, զոր ապրեցանք դարեր չարունակ։ Այդ արարին խոցը եթէ առաւելապէս զգացինք, պատճառը այն էր, որ ա) մէկ անգամէն հնձեց ինչ որ մնացեր էր, բ) մեր հողը մեզմէ ու մեզ մեր հողէն զրկեց, գ) կատարուեցաւ չրջանի մը երբ հաւաքական գիտակցութիւն, մտածողութիւն, ըղձագրութիւն ստեղծուեր էր մեր մէջ, ստեղծուեր էր «ազգային կեանք» մը, գրականութիւն, նոր մշակոյթ, ձգտում եւ նոյն իսկ ուժ ...

Նկատելի է, միւս կողմէ, որ նոյն իսկ անոնք որոնք «խաղաղ կենակցութեան» մոլորումը դեռ կը չարունակեն ունենալ, հաղուադէպօրէն խոստովանուած բայց անժխտելի ներքին ախ մը ունին դէպի Թուրքը։ Չկայ ու եւ է խղճամիտ ՀԱՅ որ չգործածէ «մեր դարաւոր թշնամին» բացատրութիւնը։ Պատահականութի՞ւն է առիկա,— մտածեր եմ յաճախ, — բերնի վարժութի՞ւն, կամ ... մոլորո՞ւմ մը՝ իր կարգին։

Նկատեցէք, սակայն, որ այդ բացատրութեան երեք բառերն ալ յատկանշական են։ «Մեր»,— այսինքն հայ ժողովուրդի, (ուրեմն կ'ընդունին որ երկու ժողովուրդներու միջեւ գոյութիւն ունեցած է եւ ունի թշնամութիւն մը)։

«Դարաւոր»,— ըսել կ'ուզէ՝ չի սկսիր ոչ Թալէաթէն, ոչ ալ Համիտէն. այլ՝ դարերէն կուգայ։

Ու՝ «Թշնամի»,— այլ բացատրութեամբ՝ «առիմնուշտ խուժանը», «ջարդարար»ը եւն.։

Մեր յեղափոխութիւնը եկաւ ջնջելու այս վերջին բացատրութիւնները բազուկին դէմ բազուկ չարժելով։ Բայց, անցեալի իրողութիւնները պատմութեան մէջ արձանագրուեցան, դժբախտաբար, մեր արիւնով ու Թուրքերու սուրերովը։

Եթէ ահաւոր բան է խորհիլ պարտութեան մը կամ կորուստի մը մասին, որ չափազանց ծանր արժած է մեզի, աւելի քան ահաւոր է մտածել թէ՝ այդ պարտութեան կամ կորուստին վերջին արարն իսկ — որ այնքան վայրագ ու այնքան արիւնարբու եղաւ,— դեռ կը վերագրենք մեր սըխալներուն։

Թշնամին արդարացնելու եւ մեզ յանցաւոր հանելու հոգեբանութիւնը կամ մտայնութիւնը այսօր այնքան վտանգաւոր է, որքան վտանգաւոր էր երէկ հակայեղափոխական տրամադրութիւնը։

Այդ տրամադրութիւնը մեզ տարաւ 11-24 ապրիլ։

Երկրորդ 11-24 ապրիլի ահազանգը, զոր մեր թերթերը կը յիշեցնեն յաճախ, հիմնաւոր կը դառնէ ոչ միայն Թուրքին դիտումնաւոր, այլ մանաւանդ առաջին 11—24 ապրիլին ծնունդ տուող պայմաններուն և զայն գործադրող Թուրքի մասին մեր հին թէ նոր մոլորեալ համոզումներուն պատճառաւ ...

ԿԱՐՕ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ

ՕՐԵՐԸ Կ'ԵՐԿԱՐԻՆ

Օրերը կ'երկարին, իմ գեղեցիկ հայրենիք ... Վերադարձի ճամբաները փակուած են ու տարագրութեան լուծը ծանրացած է մեր ուսերուն եւ վըզին վրայ։

Մեր կեա՛նքը տարագիր ...

Ո՞վ կը հասկնայ, ո՞վ կը պըպտէ, ո՞վ կը ջանայ դարմանել կսկիծը այս դաւին,— վերջ տարագրութեան։

Հոս կեանք չկայ, իմ երէկի եւ վաղուան հայրենիքը, հողն օտար, լեզուն անհարազատ, արեւն աղօտ, անջերմ եւ մարդիկը՝ նենգ, հեգնող եւ եսասէր։

Քեզմէ առնուած կրակ մը կայ սըրտիս մէջ, աւանդութիւններուդ խորհուրդը կ'ապրիմ ու լեռներուդ բարձունքները կը ճախրեմ մտացի ... Ա՛, ինչո՞ւ կարօտդ այսքան տաք է ու բուռն, եւ դաշտերուդ համայնապատկերը ինչու այսքան զօրացեր է հոգիիս խորը եւ աչքերուս մէջ։ Երա՛զ էիր, երբ քեզ ձգեցի, իսկ այժմ նոյն երազներով քեզ կ'որոնեմ։ Օ՛, կ'ուզէի որ քու արեւդ չողար իմ ճակտիս, գլուխիս եւ բիբերուս վրայ։ Կ'ուզէի ապրիլ տարածութիւնները դաշտերուդ եւ բարձրութիւնները լեռներուդ, ջուրերուդ հոսանքն ի վար՝ իմ երգս երգէի, ու աւանդութիւններուդ խորհուրդը դրկած՝ պատմութեան ծով յատակը իջնայի։ Կը հասնի Արմէններուն աղբիւրը ուժի, տարագիր ճամբաներուն վրայ չատերը կ'իյնան ուժասպառ, ազգուրաց, այլափոխ ու աղճատուած։

Ուժի աղբիւրը կը ցամքի տակաւ, եւ վհատութեան դրոհին առջեւ կը չարունակուի ողբերգական նահանջը։ Նահանջ՝ մեր փառքերէն ու աւանդութիւններէն, մեր հերոսներու քրտնաթոր պայքարներէն, հայրենի յիշատակներէն ու ... մեր գոյութենէն։ Ցոզնա՛ծ են չատերը, յոյսը մարած է բազմութիւններուն սրտերէն ներս եւ տեղատուութիւնը կը չարունակուի ուժգին, հայրենի մտածումներ կը չըքանան եւ հոգեկան փլուզումը կը խըմորուի ուժեղ թափով։ Ու կը լսուին ձայները լալկան, յոյսի ճրագները քանդող աղաղակներ կը բարձրանան հազարաւոր Հայկակներու բերնէն։

— Ի՞նչ կրնանք ընել, մեր գործը լմնցաւ, մեր հայրենիքի խոչոր մասը կորսնցուցինք, հայ ժողովուրդին կէսը ցրուած է աշխարհի չորս ծագերուն եւ մնացեր ենք անտէր, անօգնական, եւ հայրենազուրկ։

Վհատ հոգիներուն կանչերը սակայն աւելի կ'աղաղակեն՝ նայելով մեր ներկային վրայ.

— Թուրքը զօրացեր է հիմա, ունի սաւառնակներ եւ հրասայլեր, անհամար զնդացիրներ եւ թնդանօթներ, ջուրի եւ օդի տորմիղներ։ Ցետոյ, չէ՞ որ Թուրքիոյ ներկայացուցիչն ալ կը նախագահէ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին, ըսէք ի՞նչպէս կրնանք յուսալ որ հայրենիքը պիտի լայնցնենք, այս բազմութիւնները հաւաքելով հոն պիտի տանինք։ Ո՞վ կրնայ ներշնչել յոյսը մեր սրտերէն ներս, հաւատացնել մեզ թէ Հայը պիտի յաղթէ բոլոր այս չարիքներուն ու խոչընդոտներուն։

— Ա՛լ յոյս չկայ մեր ժողովուրդէն, մենք մեռած ենք, ուժասպառ եւ նըկուն։

Ու ամէնէն տխուրը.

— Հայը - մայը պարապ բաներ են, ուր հաց հոն կաց, մեր փո՛րը, մեր փորը ...

X

Եւ վարագոյրը կը գոցուի։ Այսպէս են չատերը, իմ սիրելի «Յառաջ», հոգեկան անկումներուն չարանն ալ կ'երկարի եւ հազարաւոր Արմէններուն սիրտերէն ներս վհատութիւնը իր ծանր թաթերը կը սեղմէ ... Ո՞վ է որ պիտի արթնցնէ հոգին ու պղտորած միտքը այս բազմութեան, ներշնչէ աւանդութիւններու եւ յիշատակներու ճիգերը հերոսային, որպէսզի հոգիներու փլուզումը տեղի չունենայ չուտով։

Ո՞վ ...

— Հայրենիքը։

Ու կը մտածեմ հիմա, գիտէ՞ք ինչ, — լեռները մեր երկրի, դաշտերը անհուն եւ գետերը յորդահոս, գիւղերը ծաղկաւէտ եւ Հայկակները զուարթ, արօրն ու եզները ճռնչող, քրտի՛նքը, քրտինքը իմ եղբայրներուս ու հայրերուս՝ որ հիմա չկան, յիշատակի կանթեղ մը միայն թողուցին մեր հոգիներէն ներս։ Եւ անոնք գացին անդարձ, առանց իրենց վերջին խօսքն ըսելու։

Ու մենք մնացինք կարօտ մեր մեռելներուն եւ նահատակներուն վերջին խօսքերուն ... Կարօտի աչքերով կ'ապրիմ բոլոր այս տառապանքներուն վրայ եւ Հայոց Հերոսներուն ու հանճարներուն չունչը թարմութիւն կուտայ ինծի, անխռով ու յոյսով հոգիս կ'երկարի դէպի երկիրը Հայոց, եւ երազներուս արիւնը օրհնութիւն կուտայ մաքիս։

Օրերը կ'երկարին տարտամ, իսկ հոգիս կը զօրանայ հայրենի յիշատակներով։

Դուն ես միակ, իմ հայրենիք, դուն օրրանը Հայոց երէկի հեքեաթներուն եւ փառաբանը՝ վաղուան հայորդիներուն, որոնց աչքերուն մէջ Արարատը քարացեր է սպիտակ ու վեհափառ գաղափով։

Թ. ՀԵՐՕՍԵԱՆ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՆԵ՛Ր Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ, Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ ԵՒ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆԻ ՃԱՌԵՐԸ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս «Դաշնակցութեան Օր»ը հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ չաբաթ գիշեր Էնժէնիէօր Սիվիլի սրահներուն մէջ, մասնակցութեամբ հայ ժողովուրդի բոլոր խաւերուն, որոնց մէջ մասնաւորապէս աչքի կը զարնէին երիտասարդները։

Բեմը զարդարուած էր Դաշնակցութեան դրօշներով, բանուած մետաքսի վրայ, երկու կողմը ունենալով հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով, զոր երգեց Սիփան երգչախումբը։

Նախագահ ընկ. Վ. Փափազեան (Կոմս) իր բացման խօսքին մէջ շեշտեց.—

Այս տօնը ոչ միայն յատկացուած է զուարճութեանց եւ յոբելինական խըրախճանքի, այլ ունի խոստ մեծ դաստիարակչական բնոյթ։ Անիկա կոչում ունի քննելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէկ տարուան բարոյական գործունէութիւնը եւ դաստիարակելու Հ. Յ. Դ. սերունդը։ Մանաւանդ տարագրութեան մէջ պէտք ունինք տարին անգամ մը ակնարկ նետելու մեր անցած ճամբուն վրայ, որպէսզի տեսնենք թէ ուրկէ պիտի անցնինք։ Հ. Յ. Դ.ը ժողովուրդէն կ'առնէ իր սնունդը։ Այս տօները անհրաժեշտ են՝ որպէսզի կրկնապատկուի այն մոլեռանդ հաւատքը, որ կ'ոգեւորէ հայ երիտասարդութիւնը։ Այսօրուան համար չէ, այլ վաղուան համար եւս կ'ապրինք, եւ վաղը ապրելու համար պէտք է գնահատենք այսօրը եւ անսասան դիմաւորենք վաղը։ Պէտք ունինք վերանորոգելու մեր կամքն ու կորովը, մեր առջեւի պայքարին պատրաստուելու համար։ Մեր ժողովուրդին ճակատագիրն այնպէս է որ կուռ պողպատէ կարգապահութիւն պէտք է մեզի։ Հայ ժողովուրդը պէտք է իմանայ որ նոր զոհողութիւններու պիտի պատրաստուի։ Դաշնակցութիւնը 45 տարիներէ ի վեր առաջնակարգ դեր խաղացած է հայ կեանքին մէջ։ Դաշնակցութեան պատմութիւնը Հայոց պատմութեան ամէնէն բարդ, բազմակողմանի եւ դժնդակ էջերէն մէկը կը կազմէ, մեր ազգ. պատմութեան դիւցազներգութիւնն է։ Ցաղթական որոլագքներու հետ ահաւոր պարտութիւններ եւս ունեցաւ Հ.Յ.Դ.ը, բայց միշտ մնաց հայ ժողովուրդին հետ։ Եթէ տուժեց հայ ժողովուրդը, աւելի եւս տուժեց դաշնակցական մարտիկը, գինուորը, մտաւորականը։ Վաղուան համար Դաշնակցութիւնը պէտք ունի նոր աւիշ սրսկելու իր երակներուն մէջ, որպէսզի մնայ միշտ երիտասարդ։ Այդ նոր աւիշը կրնանք ստանալ այն ատեն միայն, երբ իբր պահակ կենանք մեր դիրքերուն վրայ։

Այսօր խոչորագոյն պատերազմի մը սեմին վրայ կը գտնուինք. չենք գիտեր թէ ինչ արդիւնք կուտայ։ Արդարութեան եւ իրաւունքի անունով ինչե՛ր կը կատարուին թոյլ ազգի մը դէմ։ Վա՛յ անոր որ թոյլ ու տկար է։ Իրաւունքը զօրաւորինն է։ Դաշնակցութիւնը 45 տարիներու կեանքին մէջ անոյց չորս սերունդներ։ Առաջ սերունդը՝ հիմնադիրները, որ մին - չեւ վերջին մարդը անհետացաւ հըրապարակէն, երկրորդ սերունդը աւելի բախտաւոր եղաւ, որովհետեւ քաղեց աւագներու դրած չաղէն, երրորդ սերունդը չար բախտէն օտարութեան մէջ նետուեցաւ, չորրորդ սերունդին՝ պատանեկութեան եւ երիտասարդութեան վրայ է մեր յոյսը։ Այս սերունդը տեսած է սեւ օրեր, ու վրէժի թոյնը սրտին մէջ՝ պատրաստ է մեր վաղուան ազատագրական պայքարը վարելու։ Վայրկեան մը խոնարհինք մեր աւագ սերունդի եւ բոլոր նահատակներու յիշատակին առջեւ եւ փա՛ռք գոչենք նոր սերունդին՝ որ կրողը պիտի ըլլայ այն դրօշին, որ երբեք անպատուութիւն չէ տեսած, երբեք գետին չխոնարհեցաւ։ Նոր բողբոջները թող բարձր պահեն այդ դրօշակը եւ քալեն դէպի ազատութիւն եւ նոր արշալոյսներ։

Ս. Սասունի, առաջին բանախօսը, բացատրեց.

— Միութեան գգացումը ամէնէն կենսականն է հայ ժողովուրդի պահպանման համար։ Առօր չնորհիւ է որ կարելի է ստեղծել որակ՝ քանակին պակասը դարմանելու համար։ Հայ ժողովուրդը շրջապատուած է ահաւոր թշնամի ուժերով եւ այդ պատճառով ալ միութեան զգացումը բընազդական, խորունկ եւ առհաւական եղած է իր մէջ։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր խանձարուրին մէջ զգացած է միութեան անհրաժեշտութիւնը եւ հայ հատուածներու (ռուսահայ, թրքահայ, պարսկահայ) դաշնակցութենէն ստեղծած է մէկ հայութիւն։ Իր պատմութիւնը ուրիշ բան չէ՝ եթէ ոչ զարգացումը այդ հիմնական գաղափարին։ Երբ Թրքահայը կը տառապէր բռնապետութեան տակ, յեղափոխութեան օրրանները՝ Վասպուրական եւ Տարօն կը բանէին եւ կը հասնէին զանգուածային ապստամբութեան։ Սահմանին միւս կողմէն Ռուսահայեր եւ Պարսկահայեր կուգային սատար հանդիսանալ իրենց կեանքով Թրքահայ ժողովուրդին։ Այդ միութիւնը արիւնով ձեւ կը ստանար։ Անոնք որ թշնամի եղած են հայ ժողովուրդի ազատութեան եւ հաւատամքին, անոնք միայն չեն ըմբռնած այս ճշմարտութիւնը։ Երբ Ռուսահայաստանի մէջ կը գրաւուէին եկեղեցական կալուածները եւ Թաթարները Ռուսերու դրդումով կը յարձակէին հայ ժողովուրդին վրայ, Թրքահայաստանէն Հայդուկներ կը վազէին օգնելու։ Սահմանի երկու կողմերն ալ լըծուած էին հայ ժողովուրդի եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին տակ։

Այս գաղափարը զարգացաւ եւ աւելի կատարեալ ձեւ ստացաւ Հ. Հանրապետութեան օրով։ Միացեալ եւ անկախ Հայաստանը իրագործուած էր եւ հայութեան միութիւնը իրագործուած, Դաշնակցութեան չնորհիւ։ Թէ իբր կուսակց. պատմութիւն եւ թէ իբր պետական ազգ. գաղափարներու միութիւնը իրականացած էր եւ գտած իր ձեւը երկրորդ չրջանին մէջ։

Այսօր երբ հայ ժողովուրդը ցիրուցան է օտար երկիրներու մէջ եւ երբ ունինք Հայաստան մը այս կամ այն ձեւով, միակ հիմնական գաղափարը որ խարիսխ պէտք է նետէ որ եւ է Հայու մտքին մէջ, միացեալ եւ անկախ Հայաստանի գաղափարն է։

Սփիւռքի հայութիւնը պետական տարր մըն է որ պէտք է երթայ գրաւէ իր տեղը մայր Հայրենիքին մէջ, այդ պատճառաւ ալ անիկա պէտք չէ կորսնցնէ մեր աւանդները, հերոսութիւնները ու պարտութիւնները՝ յաղթանակներու կողքին։ Անոնք որ ծանօթ են Դաշնակցութեան հիմնական գաղափարին, գիտեն թէ առիկա ներգաղթն է։ Մեր թշնամիները ներգաղթի հակառակ ցոյց կուտան մեզ։ Ներգաղթը Հ. Յ. Դաշնակցութեան համար միացեալ Հայաստանի ուրիշ ձեւի իրագործումն է։ Անիկա իր քաղաքականութեան հիմնական արտայայտութիւնն է։ Երբ կ'ըսենք միացեալ Հայաստան, գէնքը ձեռք առնելով չպիտի երթանք սահմանէն անդին, միացեալ Հայաստանը նախ հոգիներու միացումն է։ Երբ այդ հողամասը՝ Հայաստանը կը պատկանի բոլորիս, ամէնքս ալ պէտք է աղատ իրաւունք ունենանք հոն մտնելու, որպէսզի այդ բոլորին հետ կերտենք միացեալ Հայաստանը։ Չկայ ոչ մէկ կազմակերպութիւն որ այնքան կողմնակից ըլլայ ներգաղթին, որքան Հ. Յ. Դ.ը։ Եթէ ռամկավարներն ու համայնավարները իրենց փրոփականտին նիւթ կազմելու համար ներգաղթ կը կազմակերպեն երբեմն, կը գործադրեն Հ.Յ.Դ. ծրագիրը՝ Միացեալ Հայաստան կազմելու։

Պետութեան ըմբռնումը հիմնական դարձած է հայութեան սրտին մէջ եւ որ եւ է մէկը չի կրնար անոր սրտէն դուրս հանել զայն։ 15 տարի տառապանքով ու զրկանքով Եւրոպայի մէջ զգացինք թէ՝ անկախութեան եւ պետութեան գոյութիւնը հացի եւ ջուրի չափ օգտակար է որ եւ է ժողովուրդի համար։ Հ. Յ. Դ.ը այդ հիմնական գաղափարին համար է որ կ'աշխատի, եւ բոլորը պէտք է բոլորուին Հ. Յ. Դ. չուրջ, պաշտպանելու համար այս գաղափարը։

ուր խնդիրը կուգայ Հայաստանի, Հայրենիքի գոյութեան, ապա-հովութեան եւ զարգացման, մենք չունինք (Բուռն ծափեր)։ Ո՞վ կ՚ուզէ նստի իշխանական աթոռի վր-այ, Հայաստանը ամէն բանէ առաջ եւ ամէնէն բարձր է մեզ համար (ծափեր)։ Ուրեմն՝ 1. չքծուիլ քաղաքա-կան որ եւ է սայլի որ ո եւ է կերպով բացասական ազդեցութիւն կ՚ունենայ Հայաստանի ճակատագրին վրայ։ 2. Ջրբել այնպիսի գործ մը որ իրա-ւունք տայ ուրիշ պետութեան մը որ եւ է կերպով Հայ ժողովուրդը շահա-գործելու ի շահ իրեն։ Հայ ժողովուր-դը իրեն համար եւ իր մէջ ամէնէն առաջ։

Մեզի պէս փոքր եւ աշխարհիս երե-սին ցրուած ժողովուրդի մը համար շատ դժուար է չընել բան մը, քան ընել։

Մեր երրորդ ընելիքը դրական է։ Քաղաքական վայրկեանը այսօր կը պահանջէ Հայ ժողովուրդի բոլոր կեն-դանի ուժերու համախմբումը։

Փոքր ուժերը, մեզի նմանները աւե-լի կենդանի կ՚ըլլան, եթէ միանան մէկ կէտի շուրջ։ Հայ ժողովուրդի ֆիզիքական ուժերու եւ Հայաստա-նի պահպանումը այնքան պարզ է որ ազնիւ ժողովուրդին համար ազգա-յին քաղաքականութեան խնդիրը բա-ցատրութեան չի կարօտիր։ Իր հիմ-քով եւ խորհուրդով մէկ է։ Մէկ է ազգային քաղաքականութիւնը, եթէ մենք միացած ըլլանք, մէկ կամք եւ մէկ զգացում ունենանք։ Այն ատեն միայն պիտի կրնանք յաջողիլ։

Ուրեմն, Հայ ժողովուրդի ներկայ կացութեան մէջ ընելիքը, բառ իս երկու Ոչ եւ մէկ Այո։ Ազգ. ուժերը համախմբել եւ մէկ բռունցք կազմել։ Եւ չընել ինչ որ վնասակար է Հա-յաստանին եւ գործիք չդառնալ այս կամ այն պետութեան շահախնդրական նպատակներուն։

Ֆրանսայի վարչապետ Լավալ ժը-նեւ երթալէ առաջ ըսաւ որ ո՛չ թէ մէկ կուսակցութեան այլ ամբողջ Ֆը-րանսայի անունով կը ներկայանամ Ազգերու Դաշնակցութեան։

Այսօր ամէն մէկ գործիչ պէտք է ըսէ. «Ես կը ներկայացնեմ ոչ թէ մէկ կուսակցութիւն, այլ ամբողջ հայ ժողովուրդը»։ Դաշնակցութիւ-նը կը ներկայացնէ ամբողջ Հայ ժո-ղովուրդի կամքն ու գործը։ (Բուռն ծափեր)։

×

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին բացի Սիփան խմբակէն, Տէր եւ Տիկին Արայ Պարթեւեան, (ջութակ եւ դաշնակ), Գ. Քէչէճեան (երգ), ընկ. Յ. Ու-զունեան, Պ. Սուքիասեան եւ Օր. Մ. Օսմանճեան (արտասանութիւն), Տիկ. Արմենուհի Գեւոնեան (երգ) եւ Թա-գուհի Գարեգին։ Տեղի ունեցաւ նաեւ կենդանի պատկեր մը, որ կը ներկա-յացնէր Դաշնակցութեան երրորդու-թիւնը, ղեկավարութեամբ ընկ. Ու-զունեանի։

Վերջին պահուն Հայրենասիրական ճառ մը խօսեցաւ նաեւ ծերունազարդ Ալանեան քահանայ։

*** Կէս գիշերէն վերջը, մինչ պա-րերն սկսած էին սրահին մէջ, վեր-նատունն ալ խռնուած էր ուրիշ բազ-մութիւն մը, սեղաններու շուրջ։ Եր-գերու, բաժակաճառերու, թառի ո-գեւորութիւնը այնքան տաքցուցած էր մթնոլորտը որ վարէն ալ սկսան վեր հոսիլ։ Օրուան սեղանապետն էր ընկ. Գեղասիմ Բալայեան, որուն հրաւէրին վրայ ոգեւորիչ բաժակա-ճառեր եւ ուղերձներ խօսեցան Շ. Մի-սաքեան, սպայ Գ. Սարգիսբէկեան, Ղ. Մելոյեան, Նշան Պէշիկթաշլեան, Բ. Տէօփլէթեան, Հր. Ակոնայեան, Արշ. Խանէտանեան, Բենօ, Պ. Գոր-գիկեան, Ս. Գարակէօզեան, Արայ Պարթեւեան, Գ. Ֆէնէրճեան, Թ. Նալպանտեան, Օ. Կարապետեան, եւն., իսկ երգեցին Օր. Հ. Կնեազեան, Տիկին Արմենուհի, Ս. Ցովհաննէսեան եւ Ուզունեան, Դաւիթ եւն.։ Խնջոյքը վերջացաւ առտուան ժամը 6ին, եւ ընկ. Բալայեան վերջին բաժակը ա-ռաջարկեց ի պատիւ սեղանակից բա-րեկամներու, շեշտելով թէ Դաշնակ-ցութեան համակիրները միայն ուրա-խութեանց չէ որ կը մասնակցին, այլ եւ գործօն դեր կատարած են նեղ օրե-րու մէջ եւ անշուշտ պիտի կատարեն այսուհետեւ։

Արշալոյսը ողջունեցինք յոտնկայս երգելով «Մեր հայրենիք»ը։

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

Գաղթավայրերը բաժնած են, ԲԱՅՑ Ո՞ՒՐ ԵՆ ԵՒՐՈՊԱՑԻՆԵՐԸ...

—•—

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն.—

Իտալիա իր արշաւանքը կ՚արդա-րացնէ պնդելով թէ իր ժողովուրդը աճած է եւ թէ մայր երկիրը անբաւա-կան է սնուցանելու նորահաս միլիո-նաւոր բերաններ։

Վախ կայ սակայն որ Իտալիա յու-սախաբ ըլլայ։

Եթովպիա որ 900.000 քառ. քիլ. տարածութիւն ունի, կը գրաւէ շուրջ 100էն 40ը ափրիկեան գաղթային մարզին։ Եթովպիոյ մէկ մասը ինչպէս նաեւ Ափրիկէի ուրիշ շատ մը հողերը, անբնակելի են Եւրոպացիներու հա-մար։ Նոյն իսկ իր լեռնադաշտերը, որոնք այնքան ցանկայարոյց են, բը-նակելի չեն։

Գաղթային Ափրիկէի 256 միլիոն քառ. քիլ. տարածութեան վրայ ե-րեքուկէս միլիոն Եւրոպացիներ մի-այն կան։ Այս հողերուն մեծ մասը յիսուն եւ աւելի տարիներէ ի վեր եւրոպական տիրապետութեան տակ է։ Գաղթային Ափրիկէն ցարդ չէ ըն-դունած եւրոպական բնակչութեան յաւելուածական մասը։ Ուրեմն, իր գոյութենէն ի վեր Ափրիկէ առած է աւելի քիչ Եւրոպացի քան Իտալիոյ բնակչութեան աճումը՝ տասը տարիէ ի վեր։

Այս չէ բոլորը։ Ափրիկաբնակ ե-րեքուկէս միլիոն Եւրոպացիներէն եր-կու միլիոնը կ՚ապրին Հարաւ. Ափ-րիկեան Միութեան մէջ, 1.200.000ը Միջերկրականի եզերքը՝ Թունուզ, Ալժէրի եւ Մարոք, որոնք անհունա-պէս աւելի նպաստաւոր պայմաններ ունին քան Եթովպիա։ Մնացեալ 300-000 Եւրոպացիները ցրուած են 22 մի-լիոն քառ. քիլոմեթր տարածութեան մը վրայ, հետեւեալ կերպով.—

8000 հոգի՝ արեւմտեան բրիտանա-կան Ափրիկէ, 32.000 արեւել. բրիտա-նական Ափրիկէ, 64.000 հիւսիսային եւ հարաւային Ռոտէզիոյ մէջ։ Գու-մար՝ բրիտանական ստացուածքներու մէջ 104.000 հոգի։

21.000 հոգի արեւմտեան եւ հասա-րակածային Ֆրանս. Ափրիկէի մէջ եւ 25.000 Մատակասքար, գումար 46.000 հոգի։

26.000 պելժիական Քոնկոյի, 65.000 փորթուկալեան Մօզամպիքի եւ Անկո-լայի մէջ։

50.000 Լիպիոյ, 6000 իտալական Է-րիթրէայի եւ Սօմալիի մէջ, գումար՝ իտալական Ափրիկէի մէջ 56.000 հո-գի։

Ընդհ. գումար 297.000 Եւրոպացի։

Ոմանք պիտի առարկեն թէ կարգ մը գաղթային պետութիւններ իրենց երիտասարդական աւիշը կորսուած են, որով չեն կրնար լեցնել իրենց ընդարձակ ստացուածքները։

Քննենք ուրեմն ջանքերը այն ազգե-րուն որ հպարտ են իրենց կորովին ու կենսունակութեան համար։

1885ին, Գերմանիա տիրացաւ արե-ւելեան ու արեւմտեան Ափրիկէի մէջ հողամասերու, Քամէրունի եւ Թոկո-յի որ 7,700,000 քառ. քիլոմեթր տա-րածութիւն ունէին։ Ուժեղ քարոզու-թիւն եղաւ ի նպաստ գաղթելու, քա-նի որ գերման ժողովուրդին աճումով «արեւին տակ տեղ» կը պահանջուէր։ Ամէն ջանք թափուեցաւ յաջողցնելու համար գերման գաղթարնակութիւնը։ Շահեկան է գիտնալ, թէ 25 տարուան տիրակալութենէ մը յետոյ, 1911 յուն-ուար 1ին գերման ափրիկեան կայս-րութիւնը 15,891 գերման միայն կը համրէր իր մէջ։ Տարեկան 1500 գեր-ման միայն կը գաղթէր Ափրիկէ։ Եւ հարկ է յիշել որ Ափրիկէի գերման հո-ղերը համեմատաբար լաւ հողամասեր էին։

Իտալիոյ պարագան աւելի կրթիչ է, մանաւանդ երբ նկատի առնուի հա-պէշական իր յոյսերը։ Էրիթրէի հիւ-սիսամասը ընդարձակ շրջան մը կը պարունակէ որ մանրանկարն է հա-պէշական լեռնադաշտերուն եւ որոնց արդէն աշխարհագրական շարունա-կութիւնն է։ Կլիման նոյնն է, բարձ-րութիւնը (2էն 3300 մեթր ծովէն բարձր) նոյնը, բուսականութիւնն ու հողին արգասաբերութիւնը նոյնը եւ բնակիչներն ալ նոյն հապէշական ցե-ղարմատէն։

Կրնայ կարծուիլ թէ Իտալիա որ այժմ կ՚ուզէ գրաւել հապէշական լեռ-նադաշտերը, վերջին յիսուն տարուան միջոցին փորձեր կատարած է Էրիթ-րէի լեռնադաշտերուն վրայ։ Այսպիսի բան եղած չէ ոչ պաշտական վարչա-ձեւին, ոչ ալ Ֆաշականութեան օրով։ 1931 ապրիլ 21ին Էրիթրէի մէջ կային 4560 Եւրոպացի որոնց 4188 միայն Ի-տալացի, հետեւեալ դասաւորու-թեամբ.— 84 հողագործ, 680 ճարտա-րարուեստ, 185 փոխադրական գործով զբաղող, 554 վաճառական, դրամա-տէր եւ ազատ արուեստական, 1047 պաշտօնեայ, 643 վարչական եւ պաշտ-պանութեան յատուկ անձեր, 417 պա-նդան եւ 950 տասը տարեկանէն վար մանուկ. գումար 4560 հոգի, որոնց 3057 միայն կը բնակէին Էրիթրէի մայրաքաղաքը՝ Տոմարայի մէջ։

Այսպէս, գաղթարնակութեան յա-ռաւ 5000 քառ. քիլոմեթր տարածու-թեամբ լեռնադաշտերուն վրայ կը բը-նակէին 400 իտալացի միայն։

Անկէ ի՞նչ պէտք է հետեւցնել։ Պէտք չէ եզրակացնել որ Գերմանիա և Իտալիա անփոյթ գտնուած են զար-գացնելու իրենց ափրիկեան ստաց-ուածքները։ Ընդհակառակն, այս եր-կու երկիրներն ալ մեծ կորով վատ-նեցին, բայց որոշ է թէ, Գերմանիա եւ Իտալիա միւս պետութիւններէն ա-ւելի լաւ չյաջողեցան Ափրիկէի մէջ եւրոպական գաղթավայրեր բանալու։ Եւ որովհետեւ ամէն տեղ նոյնն է, կարելի է եզրակացնել թէ, Ափրիկէն — առնուազն անոր մեծ մասը — յար-մար չէ գաղթարնակութեան։

Ընդունինք պահ մը թէ Մուսոլինի յաջողի մարդ ղրկել Հապէշիստանի բնակելի մասին մէջ (500,000 քառ. քիլոմեթրի չափ), կէս խտութեամբը Թրանսվալի եւ Նաթալի, ուր քառ. քիլոմեթրի վրայ երկու եւրոպացի կան, (Ափրիկէի ամէնէն բնակելի մա-սերն են այդ երկու գաղթավայրերը)։ Այս հաշուով, 600,000 հոգի միայն պի-տի կրնայ բնակեցնել ամբողջ Հապէ-շիստանի մէջ, այսինքն Իտալիոյ ժո-ղովուրդին մէկուկէս տարուան միջո-ցին աւելցած չափով։

Այս թիւը որ իրական կարելիու-թիւններէն գերազանց է, ցոյց կուտայ թէ՝ եթէ Իտալիա այս ձեռնարկին մէջ յաջողի իսկ, լուծած չըլլար իր յա-ւելեալ բնակչութեան հարցը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ

Հապէշական տագնապը եւ Պաղեստին

—•—

Քաղաքական վերջին ալեկոծութիւ-նը ազդեց եւ Պաղեստինի վրայ։ Անա-խորժ հովը երկու տեսակ փչեց, մէկը համաշխարհային փոթորիկի վախը, որուն հետեւանքով դրամատէրը իր ոսկին հաւաքումով զբաղեցաւ եւ ու-րիշներ պահեստի դրամները քաշելու փորձեր կատարեցին, իսկ միւսը՝ ներքին կացութիւնը, որ խռովեց պահ մը երկրին բնակչութիւնը։ Իսլամ Ա-րաբը կրկին յօնքերը կը պոստէ Հր-եային դէմ, մինչեւ իսկ արաբ թեր-թեր մանուածապատ հրատարակու-թիւններ ունեցան արաբ բնակչութիւ-նը «արթնցնելու», «գործի մղելու», վերջապէս պատրաստ գտնուելու հա-մար։ Հրեան ալ անտարբեր չկեցաւ։

Ամբոխը աւելի տարուեցաւ, երբ անգլիական մարտանաւեր խարիսխ նետեցին Հայֆայի դրան առջեւ։

Զրոյցներ շատ են, խառն հովը ա-մէն տեսակ ալիքի փրփուրներ նետեց մտքերու վրայ, իտալական սուզանա-ւեր կը նշմարուին մերթ, զրոյցները քիչ մը եւս ճոխացնելով։

Բնակչութեան մեծ մասը ուտելիք պաշար կ՚ամբարէ։ Մարդարէներու այս երկրին մէջ նորարոյսեր անպա-կաս են, իսկ կառավարութիւնը իր սովորութեան համաձայն անտարբեր ... դիտող է։ Հրեաներու մէջ կան եւ համայնավարներ որոնք յաճախ կը զգացնեն իրենց գոյութիւնը։

Սանդածուած մթնոլորտը հինցած լուրերը կը նորոգէ։ «Միացեալ Արա-բիոյ Թագաւորութիւն» մը կը նախա-տեսուի արաբական շրջանակներու մէջ։ Մանաւանդ այս պարագան քիչ մը աւելի չեշտուեցաւ Իպն Սէուտի վերջին այցելութեամբ։

Դրացի Սուրիան քիչ մը շատ ունի քաղաքական ցնցղատապի այս տեսա-կէն, երկու երկիրներու արաբ ազգայ-նականները միեւնոյն ղեկավարը պիտի բռնած իրենց կուրծքին վրայ կը սեղ-մեն։

Անհաւասիկ նոր կացութիւնը որ պատճառ եղաւ սահմանափակելու փոխառութեան գործառնութիւնները, որմէ տուժեց հրապարակը։

Եգիպտոսի հետ յարաբերութիւն ունեցող մեծ տուներ եւս կարգի կը դնեն իրենց գործերը, զանազան զը-րոյցներու, գուշակութիւններու վը-րայ։ Մթագնած հորիզոնը իր սեւ ամպերը կը տարածէ դէպի այս երկի-րը։ Երեւոյթը եւ անոր տալիք ար-դիւնքը ինչ որ ալ ըլլայ, սպառողա-կան եւ անորոշ դիրքի մատնած է բը-նակչութիւնը։ Պաղեստինի քրիստոն-եաները կրաւորական դիրք բռնած են հրեայ-արաբ-իսլամ խնդրին հան-դէպ։ Անշուշտ մտահոգութիւնն ալ պակաս չէ։

⁂ Հրեաներուն Պաղեստին մուտքին համար տարեչափ ունի կառավարու-թիւնը։ Այս օրէնքին համաձայն տա-րին միայն հինգ հազար Հրեաներ պի-տի կրնան մուտք գործել։ Այս պաշ-տօնական մասն է, իսկ տարբեր ուղ-ղութեամբ ճամբայ մը եւս կայ, այն Հրեան որ կրնայ մարդ գլուխ հազար ստեռլին ցոյց տալ կառավարութեան կարող է հանգիստ կերպով տեղաւոր-ուիլ երկրին մէջ։ Զհաշուենք փախս-տականները որոնք քիչ թիւ չեն կազ-մեր։

⁂ Ամբողջ Պաղեստինի մէջ այժմ 7—8 հազար կը հաշուուի հայ գաղու-թը։

ՏԻՐԱՆ

Ի՞նչ կը մտածէ Անգլիա

—•—

Տէյլի Մէյլ հարցարան մը պատ-րաստած եւ ուղղած էր իր ընթերցող-ներուն։ Ահա այդ հարցարանը.—

1.— Կ՚ուզէ՞ք որ տնտեսական պա-տիժներ տնօրինուին հանդէպ Իտա-լիոյ, որ յարձակեցաւ Հապէշիստանի վրայ։

2.— Կ՚ուզէ՞ք որ զինուորական պա-տիժներ տնօրինուին։

3.— Կ՚ուզէ՞ք որ Մեծն Բրիտանիա անդամ մնայ Ազգերու Դաշնակցու-թեան։

4.— Կ՚ուզէ՞ք որ վերազինուի Մեծն Բրիտանիա օդային, ցամաքային եւ ծովային ուժերով։

Ահա հասած պատասխանները.—

Առաջին հարցումին 74.80 առ հա-րիւր պատասխանած են ոչ։

Երկրորդ հարցումին՝ դարձեալ ոչ, եւ աւելի մեծ թիւով,— 83.22 առ հա-րիւր համեմատութեամբ։ Երրորդ հարցումին՝ մէկ երրորդը այո, երկու երրորդը ոչ, այսինքն 31.08 առ հա-րիւրը կ՚ուզեն, 68.92 առ հարիւրը չեն ուզեր։ Իսկ գալով Անգլիոյ սպառազի-նութեան՝ ջախջախիչ մեծամասնու-թիւնը համաձայնութիւն կը յայտնէ, միայն 4.60 առ հարիւրն է որ չուզեր։

Պէտք ըսուի, թէ «Տէյլի Մէյլ»ի ընթերցողները չեն որ կը ներկայա-ցնեն Անգլիան, եւ երբ Մեծն Բրի-տանիա ուղէ դիրք մը բռնել, չի հար-ցներ թերթի մը ընթերցողներուն, սակայն արժէք մը կը ներկայացնէ այն պարագան ալ, որ Տէյլի Մէյլ կը տպուի 1.500.000—1.800.000 օրի-նակ։ Հանրային կարծիք մը ահա որ տպաւորիչ է իրապէս։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՈՃԻՐՆԵՐԸ

═•═

Փէյեամի Սաֆա կը գրէ Թանի մէջ.

Քանի մը օրեր առաջ, Իզմիրի ար-հեստագիտական վարժարանի նկար-չութեան ուսուցիչը սպաննուեցաւ ու-սանողի մը կողմէ։ Մարդասպանը ինկաւ անդունդ մը եւ կտոր կտոր ե-ղաւ։ Մեր մտքերը քամուեր էին այս պատմութենէն, ու ահա նոր մը,— ա-շակերտ մը, Քասըմփաշի լիսէին մէջ, գերման ուսուցիչը դանակով վիրաւորած է։

Քանի՛ քանի նման դէպքեր մէկ տար-ուան ընթացքին։ Ամիսներ առաջ, Սամսոնի մէջ, ուսողութեան ուսուց-չին տունը ռումբ դրեր էին։ Պոլսոյ լիսէներէն մէկուն մէջ ուրիշ դէպք մը։ Անատոլուի մէջ ուսանողներ քա-րի բռներ էին կրթական քննիչ մը։ Պոլսոյ գերմանական վարժարանի Թուրք ուսանողներէն մին, ծաղրելով կոկորդին էր փաթթուած ուսուցչին։

Համաձայն Թուրք օրէնքներուն, ուսուցիչ մը իրաւունք չունի նոյն իսկ թեթեւօրէն ապտակելու աշակերտը։ Մինչդեռ մեր աշակերտներն ու ուսա-նողները ոչ թէ ապտակ, այլ փամ-փուշտ, ռումբ եւ դանակ գործածելու իրաւունք տուեր են իրենք իրենց։

Այս դէպքերը թէ կրթական եւ թէ ոճրային հանգամանք ունին։ Եթէ, «ինչ վատութիւն» ըսելով, այս դէպ-քերը թողունք ոստիկանութեան, թօթ-վելով մեր ուսերը, սխալ ըրած կ՚ըլ-լանք։ Ո՛չ. հոս կայ ընդհանուր կր-թութեան եւ մշակոյթի դատ մը որ վեր է սովորական ոճրային կամ ոս-տիկանական գործերէն։

Եթէ խնդրին խորը փորենք ու մեր մտքը մինչեւ արմատը խօթենք, կը տեսնենք որ բոլոր այդ քարերը, դա-նակները, ռումբերը, փամփուշտները ոչ թէ 5—6 ուսուցիչներ, այլ մեր վարժարաններու եւ համալսարան-ներու ամբողջ կարգապահութիւնը եւ բարոյականը խախտելու կը ձգտին։ Այս խնդրին մէջ պէտք է ձեռք ձեռքի աշխատին ոստիկանը, դատաւորն ու վարժապետը։

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ ՍԱՆՍԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

———

Անցեալ շաբաթ եւ կիրակի «Փա-տըլու»ի յայտնի երաժշտախումբը, իր 1903—36 տարեշրջանի նուագա-հանդէսներուն բացումը կատարեց, իր առաջին երկու բացառիկ ցերե-կոյթները նուիրելով Սէն Սանսի գոր-ծերուն ներկայացման, ֆրանսացի մեծ վարպետին ծննդեան հարիւրամ-եակին առիթով։

Սէն-Սանս ծնած է Փարիզ, 1835 հոկտեմբեր 9ին, եւ մեռած Ալժէրի մէջ 16 դեկտեմբեր 1921ին։

Երկու նուագահանդէսներու ըն-թացքին, Օփերա Քօմիքի տնօրէն Պ. Կէօզի եկաւ ամփոփ բանախօսութեան մը մէջ ներկայացնել արուեստագէտը եւ մարդը, իր անձնական յուշերէն եւ նամակներէն բերելով շարք մը հետա-քրքրական հատուածներ։

Վիքթորիէն Սարտու, Սէն Սանս եւ Կէօզի մտերիմ աշխատակիցներ եղած էին, թէեւ Սարտու յաճախ ընդհա-րումներ ունեցած էր երգահանին հետ, իր գործերուն երգահանին կող-մէ եղած փոփոխութիւններուն եւ կր-ճատումներուն առիթով։

Սէն Սանս իր կեանքի ընթացքին յաճախ պատահած է անհամաձայնու-թիւններու, չար նախանձներու եւ հակակրութիւններու։

Անգղայի մը համբաւը չինած են իր հակառակորդները իր մասին։

Պ. Կէօզի ուզեց այդ առասպելը հեր-քել պատմելով՝ պատերազմի ընթաց-քին իր Օփերա Քօմիքի տնօրէնի գրասենեակին մէջ պատահած դէպք մը։

Ցէփլիններու Փարիզի վրայ գիշե-րային յարձակումներու շրջանն էր։ Այդ գիշերը կը սպասուէր նոր յար-ձակում մը։ Պ. Կէօզի գրասենեակին մէջ կը գտնուէին Սէն Սանս եւ Փարի-զի պաշտպանութիւնը ստանձնող զին-ուորականներ։

Օդապարիկին գալուստը գիտցնե-լու համար որոշուած էր օդանաւ մը հանել եւ ռմբակոծել զայն։ Գիշե-րային թռիչքներ կատարելու ընդու-նակ օդանաւորդներ դեռ չկային այդ միջոցին։ Խօսուեցաւ Քօտրօն ընկե-րութեան պատկանող երիտասարդ օ-դանաւորդի մը մասին։

Կանչուելով անմիջապէս, ան ներ-կայացաւ գրասենեակին մէջ։ Իրեն յայտնուեցաւ իրմէն սպասուածը։

— Կը բարձրանաս մութին մէջ եւ երբ ցէփլինին վրայ տիրապետես, ա-նոր վրայէն անցնելով կը ձգես քեզի տրուելիք ռումբերը.

— Եւ ես ալ անոր հետ օդը կ՚ելլեմ, ըսաւ փարիզեան կավռօշի երեւոյթով օդանաւորդը։

— Գուցէ, բայց ներկաները, բայց անթիւ հոգիներ կը փրկես։ Անշուշտ կը վարձատրուիս ...

— Դրամ չեմ ուզեր։ Կին մը եւ զա-ւակ մը ունիմ. կինս կ՚աշխատի, կա-րօտ չէ, բայց եթէ կը համաձայնիք, բան մը կը փափաքիմ. եթէ մեռնիմ իմ բնակած փողոցիս անունը դրէք, որպէսզի մանչս օր մը կարենայ ըսել.

— Անիկա իմ հայրս էր ...

Սէն Սանս լսել ունկնդիր այդ ող-բերգական տեղով խօսակցութեան, վեր ելած եւ սենեակէն հեռացած էր՝ երեսը արցունքներով ողողուած ...

Սէն Սանսի նախապապը Իրլանտա-յէն եկած եւ հաստատուած էր եօթնե-րորդ դարուն Նորմանտիա։ Իր անու-նը ուղղակի կուգայ իր պապերէն՝ ֆրանսացած ձեւով։

Իր երաժշտական կարողութիւննե-րուն յայտնագործումը եղած է կա-նուխէն։ Զորս ու կէս տարեկանին, ան արդէն կը նուագէր դաշնակի վը-րայ՝ սահուն կերպով։

Աւելի ուշ իր երգեհոնին վրայ վայրկենական ներշնչումներու միջո-ցին ըրած ստեղծագործութիւնները ը-սել կուտային մեծանուն Լիսթին.

— Աշխարհի ամէնէն մեծ երգեհոն նուագողն է ան։

Իր այս վերջին ստեղծագործու-թիւնները լսելու առիթ ունեցողները կը յայտարարեն, թէ Սէն Սանսի լա-ւագոյն եւ անծանօթ կորսուած հեղի-նակութիւններն են եղած անոնք։

Երկու ցերեկոյթներու յայտագիրը կազմուած էր վարպետին տարբեր յատկանիշներ կրող գործերուն ուշա-գրաւ նմոյշներէն։

Գլխաւոր կտորները եղան Concerto N5 en fa majeurը, գրուած դաշնակի եւ երաժշտախումբի համար, եւ որուն դաշնակի մասը գերազանց զգացու-մով եւ նրբութեամբ ապրեցաւ մեծ դաշնակահարուհի Մակտա Թակլիա-ֆէրոյի ճարպիկ մատներուն տակ։

Concerto N3 en si mineurը — 24 տա-րեկանին գրուած, ջութակի եւ երա-ժշտախումբի համար — կը խտացնէր ֆրանսական զանազան երեւակայու-թեան եւ ազնուական ճաշակի թանկա-գին տարրերը՝ մանաւանդ երկրորդ մասին մէջ։ Ջութակահար Հանրի Մէրքէլ ջերմեռանդ ու ճարտար կերպով կրցաւ տալ կտորին մեղմ մասերը՝ հը-զօր արտայայտութիւններուն անբա-սականութեամբ սակայն։

Ջուտ երաժշտախումբին վերար-տադրած կտորներուն մէջ ամէնէն տը-պաւորիչը եղաւ վարպետին աշխար-հահռչակ Danse macabreը, զոր կարելի չէ լսել առանց ցնցուելու։

Նկարագրական երաժշտութեան գը-լուխ-գործոցներէն մէկն է ան իր պարունակած պատկերներուն նկար-չական ճշգրտութեամբ եւ գոյներով, ստեղծած պակուցիչ մթնոլորտով եւ յուզումով։

Գիշեր է։ Տասներկու հարուածներ հեռաւոր ժամացոյցի մը վրայ։ Գիւ-ղին գերեզմանատունը, թաղուած մութին եւ խորհուրդին մէջ։ Յան-կարծ մահը կը յայտնուի իր ջութա-կով ցնցող հարուածի մը մէջէն ու պարը կը սկսի։ Կմախքները կը պա-րեն գերեզմաններէն ելած, ոսկորնե-րու քամնեցնող ընդհարումներու չխրտաւորումներով, արագ, հետզհե-տէ աւելի խօլ, դիւային, փոթորիկի մը սուլերուն ու վայիւններուն ընկե-րակցութեամբ, մինչեւ որ կայծակի մը որոտումով պայթի ան ծնծղաներ-րու եւ փողերու մէջէն ...

Արշալոյսը մօտ է։ Աքաղաղի հե-ռաւոր կանչ մը, ու հանդարտած նուր-դաշնակութիւններու մէջ արեւը կը ծագի, անհետացնելով անդրշիրիմ-մանեան տեսիլքը։

Եթէ Սէն Սանս միայն այդ գործը տուած ըլլար, ան պիտի բաւէր — իմ համեստ կարծիքով — իրեն անունին անմահութիւնը ապահովելու։

Գեղարուեստական վայելք մը նոյն-պէս Symphonie N3 en ut mineurը, եր-գեհոնի եւ դաշնակի ընկերակցու-թեամբ, հմայիչ եւ հարուստ երան-գաւորումներով։

Յայտնի երգիչ Պ. Փանզէրա հաճե-լի ոճով մը արժեցուց վարպետին չորս կտորները։

«Փատըլու»ի հեղինակաւոր ղեկա-վարը Պ. Ա. Վօլֆ իրեն յատուկ ճշ-գրիտ ու երանգաւոր ոճով արժեւո-րեց մեծ վարպետին գործերը, խղճ-մտօրէն եւ հմտութեամբ։

Օփերան հոկտ. 9ի գիշերը ներկա-յացուց հանրածանօթ «Սամսոն եւ Տալիլա»ի 725րդ ներկայացումը։

Սէն Սանսի թատերական երաժշ-տութեան գլուխ-գործոցը կը հա-մարուի վերոյիշեալ գործը, որուն ա-ռաջին ներկայացումը եղած է Գեր-մանիոյ մէջ՝ Վէյմարի Մեծ Թատրոնի բեմին վրայ, Սաքս-Վէյմար դուք-սին քաջալերութեամբ եւ հովանաւո-րութեամբ։

Տասնըհինգ տարի յետոյ միայն Փա-րիզի Օփերան ընդունած է զայն իր խաղացանկին մէջ, ուր կը մնայ՝ Կու-նօի «Ֆաուստ»ին քով՝ հասարակու-թեան մասնաւոր գնահատանքը վայե-լող գործերէն մէկը։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

Կարեւոր շարժումներ բոլոր ճակատներուն վրայ

Հապէշները կը սպառնան կտրել երկաթուղին

Զինուորական մասնագէտներ կը յայտարարեն թէ շատ աւելի հաւանական է որ Ճիպութի - Ատիս - Ապէպա երկաթուղին կտրուի Հապէշներու քան Իտալացիներու կողմէ: Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ Իտալացիները յառաջ խաղալով հիւսիսէն, հիւսիսային արեւելքէն եւ հարաւէն, պիտի փորձեն համախմբուիլ Տիրէ Տավայի մօտերը եւ քալել դէպի մայրաքաղաք: Արդ, այս արշաւանքին համար մեծապէս օգտակար է Ճիպութիի երկաթուղին, իսկ Հապէշները շատ պէտք չունենալով անոր, իրենց համար ձեռնտու է քանդել գիծը եւ խափանել իտալական յառաջխաղացութիւնը:

Վերջին տեղեկագիրներու համաձայն, իտալական այն բանակը որ դրաւեց Ատուան, կը յառաջանայ դէպի Մաքալլա, Ռաս Գուկասի միջնաբերդը, իսկ Տանաքիլի շրջանէն իտալական զօրքը դէպի անապատը մտած է մինչեւ 40 քիլոմեթր, ուղղուելով դէպի Աուսա: Նահանջող ցեղապետները արդէն աղած են ջրհորներն ու աղբիւրները, ծարաւէն չարչարելու համար Իտալացիները: Միւս կողմէ, իտալական բանակ մը կը յառաջանայ Սոմալիէն, Օկատէնի ճամբով, դէպի Հարրար: Այս առթիւ կ'ըսուի թէ կարգ մը հապէշական ցեղախումբեր դասալիք եղած ըլլալով, կը դիւրացնեն իտալական յառաջխաղացութիւնը:

Հապէշները շարունակ օգնական ուժեր կը ղրկեն դէպի Օկատէնի ճակատը, կտրելու համար իտալական յառաջխաղացութիւնը որ կը սպառնայ Ճիճիկայի: Եթէ ձախողին, Իտալացիները կրնան կապ հաստատել Էրիթրէէն իտալական Սոմալի:

Զօրքշաբթի օր իտալական օդանաւեր ռմբակոծեցին Ավաշը, Ճիպութի Ատիս - Ապէպա գծին վրայ, 100 մղոն հեռու մայրաքաղաքէն:

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Երկոտասան կղզիներու զինուորական հրամանատարները հրաման ստացած են տեղ պատրաստել երկու հազար իտալացի վիրաւորներու համար, երեք օրուան միջոցին:

Զրոյցի մը համաձայն, հապէշական երեք բանակներ կը գործեն իտալական բանակի աջ թեւին վրայ, հրամանատարութեամբ հռչակաւոր Ռաս Քասայի, որ ունի 80,000 զինուոր: Ռաս Սէյում, հիւսիսի հրամանատարը, ամէն օր օգնական ուժ կը ստանայ. բայց ամէնէն աւելի պէտք ունի հրացանի եւ ռազմանիւթի: Որքան կարելի եղած է ստուգել, հապէշական երկու զօրամասեր կը քալեն Ասմարայի վրայ, որ իտալական ընդհ. բանակատեղին է Էրիթրէի մէջ: Հապէշները կ'ուզեն գրաւել Իտալացիներու ամրարած աւարին պահեստը, միեւնոյն ատեն կտրելով նահանջի գիծը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽԻՍՏ ԳՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ հաստատուեցաւ Ատիս - Ապէպայի մէջ, ղեկավարութեամբ պելժ սպաներու: Որ եւ է զինուորական լուր դուրս չպիտի հանուի:

ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ Միութիւնը, որ աւելի քան 2.600.000 անդամ կը հաշուէ, կոչ մը ուղղելով Պ. Լավալի, կը յիշէ Ֆրանսացի եւ իտալացի զինուորներու զէնքի եղբայրակցութիւնը, Իտալիոյ կրած մեծ կորուստները, երկու երկիրներուն աւանդական բարեկամութիւնը եւ կը յայտարարէ թէ Ֆրանսա պէտք է մերժէ մասնակցիլ որ եւ է ձեռնարկի որ կրնայ դէմ դիմաց հանել Ֆրանսացի եւ իտալացի նախկին ռազմիկները, գոհացնել Իտալիոյ օրինաւոր պահանջները եւայլն:

ԻՐ ՍԵՆԵԱԿԻՆ ՄԷՋ ՄԵՌԱԾ գտնուեցաւ ռուս տարագիր բանաստեղծ մը, Պորիս Փօփլավսքի, 32 տարեկան: Մայրը ատոր ատեն տեսնելով որ սովորական ժամուն արթնցած չէ, գնաց կանչեց, բայց տղան արդէն մեռած էր: Այդ պահուն հողեվարքի ձայն մը լսեց եւ տեսաւ վերարկուի մը վրայ փռուած է որդուն բարեկամը, Սերժ Եարխօ, 19 տարեկան: Միեւնոյն ժպտուն դէմքն ունէր Սերժն ալ, որ մեռաւ հիւանդանոց փոխադրուած ատեն: Երկուքն ալ այլանդակ մոլութիւններ ունենալով, կը կարծուի թէ ատոր մորֆին քաշած են: Սերժի վրայ գտնուեցան թէ մորֆին եւ թէ ծածկագիր հասցէներ:

Հ. Յ. Դ.

ՎԱՐԴԱՆ ԽՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ Յաւրոս խումբի ժողովը այս կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2ին Կուրբնվիլի մէջ, սովորական հաւաքատեղին:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբի ընկերները՝

Վռամեան, այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին:

Մշօ, վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ:

Արդութեան, այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին ընկ. Կղեմէսի բնակարանը, Շավիլ: Կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 131, Գուր Լաֆայէթ, Զարդարեան Գրադարանի մէջ:

ՓՕՆԹԷՒ Մուրատ խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկուն ժամը 8ին Բիօնէի սրճարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի Սէնթ Անթուանի ընկերներէն ներկայ ըլլալ:

Տէր եւ Տիկ. Վ. Եափուճեան, Տէր եւ Տիկ. Ա. Եափուճեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկ. Ե. Եափուճեան եւ Հայկ Եափուճեան (Պուքրէշ), Վարդգէս Եափուճեան (Պելժիքա), Տէր եւ Տիկ. Ե. Թէջոյեան եւ Տէր եւ Տիկ. Ս. Թէջոյեան (Թիֆլիս), Տէր եւ Տիկ. Յ. Սարգսեան, Տէր եւ Տիկին Խ. Շէրխանջեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկ. Յ. Գիւմուշեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկ. Բ. Կաբայեան եւ Տէր եւ Տիկ. Ա. Յակոբեան, կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, եղբօր, եւ ազգականին

ՏԻԿԻՆ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԵԱՓՈՒՃԵԱՆի

դառնաղէտ եւ եղերական մահը որ տեղի ունեցաւ հոկտ. 8ին, երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9.30ին, Լիոնի էրիօ հիւանդանոցին մէջ, 60 տարեկան հասակին, հոկտ. 6ին, կիրակի երեկոյեան ժամը 6ին, Տէսինի ժան ժոռէս պողոտային վրայ պատահած ինքնաշարժի արկածի հետեւանքով:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ հոկտ. 11ին, ուրբաթ առաւօտեան ժամը 8ին եւ մարմինը պիտի փոխադրուի Լիոնի Կիօթիէրի գերեզմանատունը:

Ծանօթ.— Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբր այդ նկատել:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ - ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

14, rue de Trévise. Փարիզ. Métro Cadet.

Կը նախագահէ Տիկին Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

կը խօսի՝ տիկին ԷԼԻԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Ֆր. Կ. Խաչի Նիսի ամառնային կայանի մասին:

Մուտք 3 ֆր. (Թէյ եւյլն. միասին):

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ - ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Մ.-ճիւղին կողմէ

վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

1, Place de la Comète (Asnières) սրճարանի վերնայարկը

կը խօսի տիկին Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մուտքը՝ 3 ֆրանք, Թէյ եւյլն. միասին:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԻՕՆԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12ԻՆ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Նախաձեռնութեամբ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ՌՈՍՏՈՄ եւ ԶԱՒԱՐԵԱՆ խումբերու

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ԼԻՕՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ Ընկ. ՎԱՐԴԱՆ ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ եւ ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Օտար արուեստագէտներէ բաղկացած նուագախումբ ղեկավարութեամբ՝ Ա. Մելքոնեանի:

Կը մեներգեն Օրիորդ Ծ. Տէր-Պետրոսեան, Պարոններ՝ Վ. Ջանտեան եւ Ա. Աւետիսեան:

Կ'արտասանեն Պարոններ Ա. Հացագործեան, Ղ. Գայթանճեան եւ ընկ. Միրզէ: Հանդէսին կը մասնակցի նաեւ Ժ. Խթիկեան իր սօլօներով.

Կովկասեան պարերը կը ղեկավարէ Ե. Գըրըքճեան իր ճաշով:

ՄՈՒՏՔԸ՝ 1 ՖՐԱՆՔ: Անգործներու մուտքը ազատ է:

Հանդէսէն վերջ ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ «ԱՆԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ ՄՈՒՐԱՏ, ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 13ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

ՍԷՐՔԼԸ ԿԱԹՕԼԻԿ շքեղ սրահին մէջ

Կը խօսի՝ Ընկեր ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ եւ խնամուած-բաժին: Յատկապէս հրաւիրուած է երգչուհի Օր. Ծովինար Տէր-Պետրոսեան եւ ջութակահար Ա. Մելքոնեան (Լիոնէն):

Կը ցուցադրուին ՄՈՒՐԱՏ և ԳԷՈՐԳ ՉԱՎՈՒՇԻ կենդանի պատկերները:

Հրաւիրուած է տեղւոյս քաղաքապետ՝ Պ. ՀԻՒՍԷԼ:

Ծախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

13 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ, Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ՝ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ՌՈՍՏՈՄ և ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

Կը նախագահէ ընկ. ԱՐԱՄ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Կը մասնակցի Պատանեկան միութեան ԱՐՇԻՒ փանֆառը:

Երգ, մեներգ, արտասանութիւն եւայլն:

Հանդէսէն վերջ տեղի պիտի ունենայ ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ Է ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ Ի ՊԱՏԻՒ ՈՂԲ. ԳՐԱԳԷՏ ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ

ՀՈԿՏ. 15ին ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ D. ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ ԺԱՄԸ 8.30ին:

Պիտի խօսին.— Պ. Պ. Տ. ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ, Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆ, Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ, Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, ՍԱՐԳՍԵԱՆ, Տիկիններ՝ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ եւ ԼԱՍ եւ Միութեան նախագահ՝ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ:

Ոչ ոքի հրաւէր չէ ղրկուած:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնս, ողբ. Գրիգորիս եպսկ. Պալաքեանի մահուան տարեդարձը արժանավայել հանդիսաւորութեամբ կատարելու համար որոշած է եւ առ այդ հրահանգած բոլոր Պատ. Թաղ. Խորհուրդներուն, որ Հոկտեմբեր 13ի կիրակին, բոլոր արուարձաններուն մէջ պիտի կատարուի հանդիսաւոր Ս. Պատարագ եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն:

Նոյն օրը, կէս օրէն ետքը ժամը 3ին Սէն Լուի Եկեղեցւոյ մէջ պիտի կատարուի Սգահանդէս, մասնակցութեամբ Ազգ. Թեմական, Կրօնական եւ Վարչական անդամներու եւ բոլոր Թաղական Խորհուրդներու:

Առ այս կը հրաւիրենք գաղութիս բոլոր մարմիններն ու բարեսէր հասարակութիւնը իրենց ներկայութեամբ յարգելու եւ անմահացնելու յիշատակը ողբացեալ Սրբազանին:

Այս առթիւ խօսք առնել փափաքողները կրնան նախապէս դիմել Կարգադիր Յանձնախումբին՝ Ազգ. Առաջնորդարան:

Մարսէյլ Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն

ՕՐԱՑՈՅՑ

ՄԱՐՍԷՅԼ-ՓՐԱՏՈՅԻ Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի կը պատարագէ ու կը քարոզէ Մարսէյլի նախկին հովիւ Մամբրէ եպսկ. Գալֆայեան, որ կը դառնայ Ս. Էջմիածին:

ԼԻՕՆԻ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆ Միութեան նորակազմ Վարչութիւնս կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները, կազմակերպութիւնները եւ հայրենակցական միութիւնները ներկայ ըլլալ այս կիրակի Հայոց Եկեղեցին, ուր տեղի պիտի ունենայ Արարայի Նահատակներու յիշատակին Հոգեհանգստի արարողութիւն:

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Փարիզի կայարանի սանդուխներու դիմաց Պար Մոնմոնթալի սրահին մէջ: Օրակարգ.— Նախկին ժողովի շարունակութիւն: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի Անդամատոմսերը միասին բերել:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԵՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Երկրորդ, բնագիրները հին Եբրայեցւոց լեզուով գրուեցան եւ ոչ Հապէշէն: Երրորդ, Թուական չունէր վրան, զոր չը յիշէր սուրբ Գիրքն ալ: Բայց Հապէշէն նման ազէտ ազգ մը կուրօրէն ընդունելով զայն իբրեւ իսկական բնագիրը, անոտի պարծանք մը տուած կ'ըլլայ իրեն:

Նոյնպէս իրենց աւանդութեան նայելով՝ Յիսուսի ներկայացուած ժամանակ, ինչպէս վերը պատմեցինք, ամփոփէր տաճարով եւ կողմը գրուած պիտի ըլլար, «Ընդունեցէք ինչ որ գրուած է» խօսքը. եւ այս ալ դարձեալ ապացոյց մը պիտի ըլլար իրենց՝ առեղծական եւ ոչ ճշմարիտ ըլլալուն:

Այս բաներէս անշուշտ նոյն քարին ապաւինող եկեղեցականք գիտնալով, որովհետեւ մարդկային դատումէ բոլորովին զուրկ պիտի ըլլայ մէկը որ չկարենայ ըմբռնել այս օրինակ ստութիւն մը, կամաւ հաստատուած են խեղճ ժողովուրդը, եւ իրենց խաբէութիւնը չյայտնելու համար աւանդական արդիւնք մի եւս ըլլալ հնարած են, անմատչելի ընելով զայն աչխարհականներէն:

Ասոր այսօրիկ նոյն աւանդատան մէջ գտնուած եկեղեցական զգեստներն ու անօթները ցոյց տուին մեզի, որոնց մէջ թէպէտ նշանակութեան արժանի բան մը չկար, սակայն ասոնց եւ ոչ մէկ քառորդը ուրիշ եկեղեցւոյ մէջ տեսնելով, բաւական նշանակութիւն մը ունէին: Բայց մանաւանդ յիշատակելու գանց չեմ ըներ եկեղեցական թմբուկը, որուն ձեւը հասարակ թմբկի ձեւէն տարբեր է իր երկարութեամբը, եւ բոլորովին արծաթով քանդակուած:— Դառնանք մեր պատմութեան:

Նոյն օրը Աքսումէն ելանք Ատուա դառնալու մեծ իշխանին հետ. զինուորական երաժշտաց խումբը մեր առջեւէն կ'երթար. եւ մենք ջորիներ հեծած իշխանին հետ կը քալէինք, որ ի պատիւ մեզ միշտ քանի մը քայլ ետ կը քալեցնէր իր ջորին. եւ մեր ետեւէն կուգային սպառազինեալ զօրքերը եւ զօրապետները: Քաղաքը հասնելնուս եւ մեզ յատուկ պատրաստուած տան մը մէջ հանգչեցնելէն յետոյ, ինքը գնաց իր բնակարանը, եւ 12 ռոմբ արձակել տուաւ մեր գալուստը պատուելու համար:

Մեր Ատուա դառնալնուս առաջին զբաղմունքնիս եւ պարտքերնիս եղաւ նամակաւ մի մեր հոն հասնիլը ծանուցանել Ամենապատիւ Տ. Եսայի Սրբազան Պատրիարքին, որուն համար յատուկ թղթատար մը հանեցինք Մուսավա առ Արժ. Առաքել ազայն Յ. Ճիվէլէկեան: Այլեւ ուրիշ նամակ մըն ալ Անգղիարէն լեզուով պարտք համարեցինք Եգիպտոսի Անգղիական ընդհանուր հիւպատոսին ուղղել, որուն մէջ մեր վերադարձին համար Բրիտանիոյ կառավարութեան ցոյց տուած ջանասիրութեանը շնորհակալութիւննիս յայտնեցինք. աւասիկ անոր Հայերէն թարգմանութեան օրինակը.

Ատուա 13/1 Յունիս, 1869

Յիսահակ Արքեպիսկոպոսէ Երուսաղեմայ, առ Մեծապատիւ Սթանդոն Հազարապետ՝ ընդհանուր Հիւպատոս Անգղիոյ.

Ի Գահիրէ, յԵգիպտոս

Զօրութեամբն Աստուծոյ եւ շնորհիւ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. ամէն: Խաղաղութեամբ հասանք յԱտուա, եւ մեծաւ սիրով ընդունելութիւն գտանք Թէկըրէի բարձր Իշխանին եւ Քասսա իշխանէն:

Մեր ամենախորին շնորհակալութիւնները կը մատուցանենք շնորհափառ Վիքթորիա թագուհւոյն մեծին Բրիտանիոյ՝ մեր վերադարձին յաջողութեանը համար եւ դաւելուն. նմանապէս ... պաշտօնատարաց համար գոհութեան եւ բարեխաղթութեան ... ներ կը նուիրենք Նախախնամութեան ...

Թէկըրէի Բարձրապատիւ ... խանէն խիստ մեծ մարդասիրութեամբ ընդունուեցանք, վասն որոյ թէ ... Վեհափառութեան եւ թէ Բարձրապատիւ Իշխանին դէմ զգացած մեր ... հապարտութիւնը կը փութանք ... տուվանիլ:

Յուսալով յԱստուած մօտ ... յԵգիպտոս հասնիլը, մնամք ...

Ձեր ամենախոնարհ ...

Արքեպիսկոպոս Երուսաղեմի ...

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 12 Octobre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2933

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԳԼ. ՔԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Տարիներու խմորումներն ու խլրտումները վերջապէս յանգեցան իրենց տրամաբանական վախճանին,— Միապետութեան վերահաստատում Յունաստանի մէջ:

1933ի ընտրութիւններէն ի վեր, երբ «ժողովրդական» (արքայական) կուսակցութիւնը մեծամասնութիւն շահելով տիրացաւ իշխանութեան, Պ. Ցալտարիս միապետութեան ճամբան կը հարթէր յուշիկ-յուշիկ: Վարչապետութեան կոչուած առնէն, տակաւին շատ զօրաւոր էին հանրապետական տարրերը, իսկ Վէնիզելոսը դամոկլեան սուրի մը պէս կախուած կը մնար արքայականներու գլխուն: Այնպէս որ, Ցալտարիս հարկադրուեցաւ երդում ընել, վարչաձեւի խնդիր չյարուցանելու համար:

Զգուշանալով այս հաստատումներուն, կրետացին մինչեւ իսկ զինուորական դաշնակցութիւն մը կազմած էր, ի հարկին բռունցք ցցելու համար:

Շատ չանցած տեղի ունեցաւ մախափորձ մը՝ Վենիզէլոսի դէմ, ինչ որ ամէն լարեց կիրքերը: Դատաստաններու դատավարութեան առնէն, արդէն սպառած էր վարագոյրը:

Եւ ահա մարտի ապստամբութիւնը, որուն մանրամասնութիւնները բոլորդ ալ կը յիշէք: Վենիզէլոս կրետէ քաշուելով ըմբոստացաւ կառավարութեան դէմ, նաւատորմը ինչպէս եւ Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ բանակները ջախջախելու մեծամասնութեամբ միացան ապստամբներուն, եւ պայթեցաւ փոթորիկ մը որ կրնար անդարմանելի աղէտի մը մատնել Յունաստանը:

Բարեբախտաբար կարճ տեւեց եղբայրասպան կռիւը:

Ապստամբութեան ղեկավարներէն շատեր փախան, իրենց գլուխն ունենալով Կրետացին (մահապարտ), իսկ ուրիշներ անմիջապէս դատուեցան եւ ամենադոյն պատիժներուն դատապարտուեցան: Կարգ մը մահավճիռներ ալ իսկոյն գործադրուեցան: Մասնաւորապէս հրացանի բռնուեցաւ 80 տարեկան փախուստ, Փոքր Ասիոյ բանակին երբեմնի սպարապետը, որ պատասխանատու կը համարուէր վեց արքայական նախարարներու գնդակահարման (1922):

Այդ օրէն սկսեալ, անդարձ քանդուած էին հանրապետութեան հիմերը, եւ միայն անոր դիմակն էր որ կը պահուէր: Հանրաքուէի որոշումն ալ պարզապէս արարողութիւն մըն էր, որուն կառչած կը մնար Ցալտարիս իր երդմնազանց մարդ:

Այն օրէն ի վեր որ Զօր. Քոնտիլիս, հանրապետութեան հիմնադիրներէն մէկը, առաւ մը դարձաւ ռոյեալիստ միապետական, վճռուած էր վարչաձեւի հարցը: Այդ օրէն սկսեալ զօրավարներն ու ծովակալներն էին որ կը կառավարէին Յունաստանը: Եւ տհաւասիկ անոնք են որ երկու ժամուան մէջ կը հրաժարեցնեն դահլիճն ու հանրապետութեան նախագահը եւ, շրջապատելով երեսփոխանական ժողովը, քուէարկել կուտան միապետութեան վերահաստատումը:

Տարակոյս չկայ թէ արտաքին դէպքերն ու մասնաւոր թելադրութիւնները մեծ դեր կատարած են այս յեղաշրջման մէջ: Վենիզէլոսը կորսնցնելէ յետոյ, Մեծն Բրիտանիա այժմ նոր յենարաններ կը փնտռէ միապետութեան մէջ, երբ վտանգուած են Միջերկրականի ջուրերը, իր իսկ նախաձեռնութեամբ:

×

Հապէշական ճակատին վրայ, ամէնէն ուշագրաւ նորութիւնը այն է որ, զինուորական գործողութեանց հետ զուգընթաց, կը շարունակուին հաշտարար ձեռնարկները: Հակառակ Ազգերու Դաշնակցութեան որոշման — պատժական տնօրինութիւններ— Իտալիա չքաշուեցաւ ժողովէն, անշուշտ անսալով Ֆրանսայի որ կը ճգնի ելք մը գտնել եւ մարել կրակը: Միւս կողմն ալ, Եթովպիա, միշտ ապաւինած Ազգերու Դաշնակցութեան, կուռելով հանդերձ, միջնորդի մը կը սպասէ, «պատուաւոր հաշտութիւն» կնքելու համար:

Դատելով երեւոյթներէն եւ զինուորական շարժումներէն, բուռն ճակատամարտներու կը սպասուի յառաջիկայ շաբթու:

Արտակարգ շարժումներ Եգիպտոսի մէջ

Եգիպտոսէն կը գրեն թէ Անգլիոյ զինուորական իշխանութեանց միջոցաւ ձեռք առնուած «զգուշական միջոցները» պարզապէս պատրաստութիւններ են, լայն ծաւալի մը վրայ: Այսպէս, ռազմագիտական ճամբաներ կը շինուին, հորեր կը բացուին, հեռաձայնի թելեր կը հաստատուին, նաւային կայան մը կը կառուցուի Աքապայի մէջ, Կարմիր ծովուն վրայ, գիրքեր կը յարդարուին Աղեքսանդրիոյ շրջակաները, ծանր թնդանօթներու համար, ամէն օր ռազմական օդանաւեր կը հասնին, 1500 բեռնակառքեր կուտակուած են Հէլիօպոլիսի շրջակաները եւն.: Ապուքիրի օդանաւային այանի խաղացի մեքենագէտ- ները, որոնք հոն կ'աշխատէին տարիներէ ի վեր, ճամբուած են: Ամէնէն անկախ թերթերը կը զգուշանան հրատարակել կարգ մը լուրեր:

Անգլիացիները 20,000 զինուոր ունին Եգիպտոսի մէջ, միասին հաշուելով նաեւ օժանդակ ուժերը: Գալով եգիպտական բանակին, իր ներկայ թիւը թոյլ չի տար մեծ դեր մը կատարել. բայց հանրային կարծիքը բացորոշապէս ռազմապաշտ կը դառնայ: Նախկին բարձրաստիճան սպայ մը յայտարարած է «Ալ Ահրամ»ի.— «Ինչպէս կը տեսնէք, 100.000նոց եգիպտ. բանակ մը հանել կարելի է, առանց նոյնիսկ պահեստիներուն դիմելու: Գլխաւոր դժուարութիւնը Անգլիոյ դրած կաշկանդումն է: Բոլոր սպաները եւ նոյնիսկ բոլոր Եգիպտացիները կ'ուզեն ունենալ ազգային հզօր բանակ մը: Այս միջոցին շատ սերտ են Մեծն Բրիտանիոյ եւ Եգիպտոսի յարաբերութիւնները, եւ նոյնիսկ «Վաֆտ»ը, ազգային մեծ կուսակցութիւնը, նախկին անհաշտ ոգին չի ցուցներ Անգլիացիներուն դէմ:

—•—

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Կ. ԽԱՉԸ կոչ մը ուղղեց իր 3709 մասնաճիւղերուն, որպէսզի օգնութեան հասնին Եթովպիոյ Կ. Խաչին: Իտալիա օգնութիւն ուղած ըլլալով, առ այժմ ամերիկեան Կ. Խաչը պիտի գործէ Եթովպիոյ համար, որ մեծապէս կարօտ է դեղերու եւ ուրիշ նիւթերու:

ԽԻՍՏ ԳՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ հաստատուած ըլլալով Հապէշիստանի մէջ, իւրաքանչիւր թղթակից օրը հարիւր բառէն աւելի չպիտի կրնայ հեռագրել: Օտար թղթակիցները հաւաքաբար բողոքեցին այս խստութեան դէմ, առարկելով թէ նշանակուած ընդհ. գրաքննիչը՝ պելժ սպայ մը, դեռ նոր եկած է եւ ծանօթ չէ երկրի պայմաններուն:

2000 ՕԴԱՆԱՒ աւելի պիտի ունենայ Մեծն Բրիտանիան, 1937 մարտին: Քառասուն հազար հոգի գիշեր ցերեկ կը բանին, լրացնելու համար զանոնք: Ապսպրանքներուն գումարն է 10 միլիոն անգլ. ոսկի (750 միլիոն ֆրանք):

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԱՌԵՐՈՒ ՏԵՂԱՏԱՐԱՓԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

ԻՏԱԼԻՈՅ ԱՌԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԼՍԵԼԷ ՅԵՏՈՅ

Ժողովը որոշեց ձեռնարկել ճնշողական միջոցներու

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ Կ'ՈՒԶԷ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼ ԼՈՒՐԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, 51 ազգեր (Զուիցերիան վերապահ կը մնայ) որոշեցին հաւաքաբար դիմել ճնշողական միջոցներու, իբրեւ վճռական փորձ մը պատերազմը դադրեցնելու: Այս առաջարկութեամբ, քուէարկեցին բանաձեւ մը, որուն համաձայն, բացի Իտալիայէն եւ Եթովպիայէն, բոլոր պետութեանց ներկայացուցիչները անդամ կը համարուին լայն յանձնաժողովի մը, ձեւակերպելու համար պատժական տնօրինութեանց գործադրութիւնը: Նախապէս որոշուած էր քան հոգինոց յանձնախումբ մը կազմել, բայց յետոյ նախընտրեցին այս եղանակը: Միայն Իտալիա դէմ քուէարկեց, իսկ երկու երկիրներ, Աւստրիա եւ Հունգարիա, արդէն յայտնած էին իրենց վերապահութիւնը: Ազգաժողովէն բացակայ են հինգ պետութիւններ,— Գերմանիա, որուն հրաժարումը վերջնական կը դառնայ տասը օրէն, Տոմինիկեան Հանրապետութիւնը, Կուաթէմալա, Փարակուէյ եւ Սալվատոր: Քուէարկութիւնը կատարուեցաւ առանց զատ - զատ կանչելու. Նախագահը, Տոքթ. Պէնէշ, այս առթիւ ալ յայտարարեց թէ լռութիւնը հաւանութեան նշան է: Մասնագէտներ դիտել կուտան թէ՝ իրաւագիտական տեսակէտով, Իտալիա որ եւ է դատապարտութիւն կրած չըլլար ոչ Ա. Դ. ընդհ. ժողովին, ոչ ալ խորհուրդին կողմէ: Տրուած բոլոր քուէները Ընդհ. ժողովի կամ Խորհուրդի քուէներ չեն, այլ իւրաքանչիւր պետութեան կարծիքը՝ դրուած հարցերու մասին: Պարոն Ալոյզի ուշադրութեան յանձնեց այս պարագան, եւ նախագահը հիմնաւոր գտաւ եղած դիտողութիւնը: Տոքթ. Պէնէշ բացատրեց թէ ուխտին տրամադրութեամբ, Ազգերու Դաշնակցութեան որ եւ է օրկան իրաւասութիւն չունի տալու այնպիսի վճիռ որ պարտաւորիչ ըլլայ բոլոր անդամներուն համար: Հետեւաբար, քուէարկուած բանաձեւը պէտք չէ նկատել պաշտօնական եւ վերջնական որոշում մը, այլ Ազգաժողովին մէկ խնդրանքը՝ ուղղուած իր անդամներուն: Այս արտակարգ վիճակին մէջ, Իտալիան օրինապէս դատապարտուած չըլլար, ինչպէս ըսինք:

Իտալիոյ, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ ներկայացուցիչներուն ճառերը

Հինգշաբթի օրուան ժողովին մէջ, պարոն Ալոյզի խօսք առնելով, նորէն կրկնեց թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը երկու չափ եւ երկու կշիռ կը գործածէ: Մանրամասնօրէն պարզելով դէպքերու ընթացքը, երեւան հանեց Ազգաժողովին տկար կողմերը եւ հարցուց թէ ինչու նոյնքան արագութեամբ եւ վճռականութեամբ չգործեցին Մանչուրիոյ եւ Չաքոյի տագնապներուն առթեն, ինչպէս կը վարուին հիմա իր երկրին հանդէպ: «Ուրեմն Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը շարժի համաձայն օրուան եղանակներուն եւ պարագաներուն: Ազգերու Դաշնակցութիւնը ինչո՞ւ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք չառաւ պետութեան մը հանդէպ որ անկարող հանդիսացած է կատարելու իր յանձնառութիւնները: Անտեսելով Իտալիոյ ներկայացուցած փաստերն ու պատճառաբանութիւնները, Ազգերու Դաշնակցութիւնը վիրաւորեց ամբողջ իտալացի ժողովուրդին խղճմտանքը, միեւնոյն առեն աւելի յանդուգն եւ յարձակողական դարձնելով Եթովպիան: Իտալիա չկարենալով յոյս դնել Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ, իր ապահովութիւնը եւ իրաւունքները փրկելու համար, հարկադրուեցաւ իր սեփական միջոցներուն դիմել, վերահաս եւ յարաճուն վտանգին դէմ»:

Իտալիոյ ներկայացուցիչը յետոյ քննեց հարցին իրաւական եւ միջազգային հանգամանքը, նորէն բացատրեց թէ Եթովպիա չունի կեդրոնական կառավարութիւն մը որ կարենայ ի գործ դնել իր հեղինակութիւնը, թէ չունի որոշապէս գծուած սահմաններ, թէ գերեվաճառութիւնը օրէնք է դարձեր այդ երկրին մէջ եւն.:

Ժողովականները լսեցին առանց որ եւ է շարժում յայտնելու կամ ծափահարելու:

Յետոյ բեմ ելաւ Պ. Լավալ, որ կարճ յայտարարութեամբ մը շեշտեց թէ Ֆրանսա պիտի յարգէ իր յանձնառութիւնները: «Ա. Դ. ուխտը մեր միջազգային օրէնքն է, զոր ոչ կրնանք դրժել, ոչ ալ թոյլ տալ որ տկարանայ: Իմ երկիրս պիտի յարգէ ուխտը: Բայց, միեւնոյն առեն մեր պարտականութիւնն է հաշտարար ելք մը գտնել: Ֆրանսա ջերմապէս պիտի կապուի այս խաղաղարար գործին»:

Պ. Իտըն, Անգլիոյ ներկայացուցիչը, իր կարգին կրկնեց թէ իր կառավարութեան արտաքին քաղաքականութիւնը հաստատապէս հիմնուած է Ազգերու Դաշնակցութեան գործունէութեան վրայ: «Խաղաղութեան պահպանումը առաջին նպատակակէտն է բրիտանական քաղաքականութեան, ինչպէս տեսական խուճապը անգլիացի ժողովուրդին: Պատերազմը ժամանակավրէպ մըն է եւ մարդկութիւնը երբեք երջանկութիւն չպիտի վայելէ, որչափ չի հրաժարիր անոր խարուսիկ կոչէն: Եթէ քաղաքակրթութիւնը պէտք է ապրի, պէտք է գործնապէս ընենք ինչ որ դատապարտած ենք սկզբունքով: Ազգերու Դաշնակցութիւնը երկու կական պարտականութիւններ ունի. առաջինը՝ վանել պատերազմը, արդարութեամբ եւ խաղաղութեամբ կարգադրելով բոլոր վէճերը, երկրորդ՝ եթէ չհասնինք այդ առաջին խուճապին, մեր պարտականութիւնն է կասեցնել պատերազմը: Այս երկրորդ պարտականութեան լծուած ենք այժմ: Չենք կրնար զանց առնել մեր պարտականութիւնները, ոչ ալ պատասխանատուութիւնները: Այժմ պէտք է գործի անցնիլ: Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն կ'իյնայ հաւաքաբար որոշել այդ գործը: Ցանուն բրիտանական կառավարութեան, կը յայտարարեմ թէ կ'ուզենք ստանձնել մեր բաժինը: Քանի որ մեր պարտականութիւնն է գործել, անհրաժեշտ է որ արագ շարժինք»:

Պ. Մոթա, Զուիցերիոյ ներկայացուցիչը, համերաշխութիւն յայտնելով հանդերձ, դիտել տուաւ թէ իր երկիրը հաւատարիմ պիտի մնայ չէզոքութեան պատմական սկզբունքներուն, հետեւաբար չի կրնար մասնակցիլ պատժական տնօրինութեանց «որոնք իրենց հանգամանքով եւ հետեւանքներով պիտի վը- տանգեն Զուիցերիոյ չէզոքութիւնը»:

Զուիցերիա անմիջական սահմանակից ըլլալով Իտալիոյ, մեծ դեր կրնայ կատարել տնտեսական կաշկանդումներու մէջ, բայց ահա կը խուսափի, մղուած՝ ինքնապաշտպանութեան բնազդէն, ինչպէս Աւստրիա եւ Հունգարիա:

Խ. Միութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Փոթէմքին, Փարիզի դեսպանը, շեշտելով թէ «Փաշական Իտալիոյ գաղթային ծաւալման տենչը սպառնալիք մըն է մարդկութեան համար: Միացեալ գործունէութիւնը կրնայ երաշխիք մը կազմել հաւաքական ապահովութեան իրականացման: Մենք վճռած ենք յարգել մեր բոլոր յանձնառութիւնները»:

Խօսեցան նաեւ Հայիթիի եւ Մեքսիկայի ներկայացուցիչները: Իսկ Եթովպիոյ ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը Ազգաժողովին որ եւ է օրկանին տրամադրութեան տակ է, դադրեցնելու համար թշնամութիւնները: «Լաւագոյն է պատուաւոր հաշտութիւն մը կնքել: Եթովպիա անարդար պատերազմի մը ենթարկուած ըլլալով եւ վճռած՝ մինչեւ մահ կռուիլ իր անկախութեան եւ հողային ամբողջութեան համար, տեղի չպիտի տայ բռնի ուժին առջեւ: Չպիտի ընդունի որ եւ է պայման որ կրնայ պարգեւ մը տալ նախայարձակ պետութեան, որովհետեւ այդ պիտի նշանակէր ոտքի տակ առնել միջազգային բարոյականը»:

—•—

ՃԻՊՐԱԼԹԱՐԻ անգլիական հրամանատարութիւնը կը շարունակէ զօրացնել բերդապահ ուժը եւ ուրիշ ապաստանութիւններ: Օդանաւերը շարունակ թռիչքներ կը կատարեն:

ԳՆԴ. ԼԻՆՏՊԷՐԿ, հռչակաւոր օդանաւորդը, իր իսկ ղեկավարութեամբ ամենամեծ օդանաւը շինել տուած ըլլալով, յանդուգն թռիչք մը պիտի կատարէ Քալիֆորնիայէն Չինաստան: Օդանաւը ունի 25 թօն ծանրութիւն, 3200 ձիու ուժ եւ իր չորս շարժանիները կրնան 4000 մղոնի թռիչք ապահովել առանց պաշարը նորոգելու:

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՀԱՊԷՇ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐ ԴԷՊԻ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՋՆՋՈՒԵՑԱՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Զօր. Քոնտիլիս վարչապետ եւ խնամակալ

Զօր. Մէթաքսաս, ծայրայեղ միապետականներուն պետը եւ ուրիշ չորս զօրավարներ հոկտեմբեր 10ին վարչապետ Պ. Ցալտարիսի ներկայանալով, պահանջեցին վերահաստատել միապետութիւնը եւ անմիջապէս խորհրդարանին վաւերացման ենթարկել: Նախարարական խորհուրդը ստիպողաբար նիստ գումարելով, որոշեց հրաժարիլ: Ասոր վրայ բանակին պետերը դիմեցին Զօր. Քոնտիլիսի, որ յանձն առաւ կազմել նոր դահլիճը: Իսկ Զօր. Մէթաքսաս յայտարարութիւն մը ուղղելով իր կուսակիցներուն, հրաւիրեց անմիջապէս համախմբուիլ խորհրդարանին շուրջը եւ պահանջել որ միապետութիւնը հաստատուի նոյն պահուն: Կէսօրէն յետոյ նոր դահլիճը ներկայացաւ խորհրդարանին, եւ անոր երդումը ընելէ յետոյ, ջնջեց հանրապետութիւնը: Զօր. Քոնտիլիս խնամակալի պաշտօնը պիտի վարէ մինչեւ նոյեմբեր 3, երբ կը կատարուի որոշուած հանրաքուէն: Միեւնոյն առեն պիտի վարէ եւ ռազմական նախարարութիւնը: Դահլիճին բոլոր անդամները հին դէմքեր են: Արտաքին նախարար նշանակուած է Պ. Թէոթոքիս: Պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ Աթէնքի եւ ամբողջ Յունաստանի մէջ:

*** Ազգ. ժողովին քուէարկութեամբ 1924ի հանրապետական սահմանադրութիւնը ջնջուելով, գործադրելի կը դառնայ 1911ի միապետական սահմանադրութիւնը: Թերեւս փոփոխութիւններ կատարուին յառաջիկային, իբրեւ հետեւանք նոյեմբեր 3ի հանրաքուէին: Այնուհետեւ Յունաստան պիտի հրաւիրէ նախկին թագաւորը, Գէորգիոս, որ հեռանալու հարկադրուած էր 1923 դեկտեմբեր 18ին, եւ Լոնտոն կը բնակի այժմ:

Լոնտոնի թերթերը կը շեշտեն թէ այս անակնկալ յեղաշրջման պատճառն է միջազգային կացութիւնը: Վերջերս վէճերը սաստկացած ըլլալով վարչաձեւի եւ ուրիշ ներքին խնդիրներու հետեւանքով, Յունաստան կը գտնուի խռովայոյզ վիճակի մը մէջ: Այժմ կը կարծեն թէ պիտի ամրապնդուի կացութիւնը, վերահաստատելով միապետութիւնը:

*** Յունաստանի օդանաւային նախարարութիւնը 35 օդանաւ ապսպրեց: Նախապէս ալ 75 հատ ապսպրած էր, յանձնելի՝ այս ամսու վերջը:

*** Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ նոր կառավարութեան կազմութենէն առաջ նախկին թագաւորին կողմնակիցները կախուած էին բոլոր զօրանոցներուն մէջ, իսկ զինուորները մասնաւոր հրահանգներ ստացած էին: Այն չորս զօրավարները եւ մէկ ծովակալը որ դահլիճին հրաժարականը պահանջեցին, իրենց յայտարարութեան մէջ կ'ըսեն թէ նոր կառավարութիւնը բոլորովին առժամեայ է եւ գործերը պիտի վարէ մինչեւ նոյեմբեր 3, հանրաքուէն կատարելու համար: Բոլոր նախարարներն ալ թունդ միապետականներ են, եւ անոնք իշխանութեան գլուխ կը գտնուէին 1924ին, երբ Յունաստան միապետութիւն էր:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան (Սէ-Ժէ-Թէ) պառակտումը գէշ ազդեցութիւն կը գործէ աշխատաւոր զանգուածին վրայ: Ոչ կուսակցական անդամներու մեծ թիւ մը արտնեղած՝ կը հեռանայ. այնպէս որ 1923ին հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնեն երկու թեւերը.—

	անդամ
C.G.T.	393.000
C.G.T.U.	389.000

Դիրքերը վերջնապէս ճշդուելէ վերջ, առաջիններուն կը մնայ Պետ. Պաշտօնեաներու Դաշնակցութիւնը (Ֆէ-տէռասիոն տէ ֆօնքսիոնէր) իր 300000 անդամներով: Հետզհետէ նորեր եւս կուգան զօրացնել մայր կազմակերպութիւնը, իսկ ընդհակառակն, առաջին խանդավառութիւնը անցնելէ վերջ, անջատուածները երթալով կը պակսին եւ 1923ին երկու կողմերը ունին մօտաւորապէս հետեւեալ թիւերը.

C.G.T.	800.000
C.G.T.U.	300.000

Երկուքն ալ գլխաւորաբար կը կըթնին պետական պաշտօնեաներուն վըրայ:

Աշխ. Ընդհ. Դաշնակցութիւնը իր ձեռքին մէջ ունի հիւսիսային նահանգներու հանքագործներու եւ հիւսուածեղէնի զօրաւոր արհեստակցականները. իսկ միւսները ունին փարիզեան շրջանի երկաթի ճարտարարուեստի եւ շէնքի աշխատաւորներու մարտունակ արհեստակցականները:

Բուռն քարոզչութիւն, կծու, լեղի խօսքեր իրարու դէմ, մրցակցութիւն: Կը լարուին երեկուան եղբայրները, եւ ժողովներ կը խանգարուին, իրար կը ծեծեն, կը փետտեն: Պէտք է խոստովանիլ, որ աշխատանքի ընդհ. դաշնակցութիւնը ազատուած իր յեղափոխական տարրերէն՝ կը դառնայ քիչ մը աւելի պահպանողական:

Տասնեակ մը տարիներ կ'անցնին այսպէս:

Եւրոպայի յետպատերազմեան դիմագիծը անգամ մը եւս կը փոխուի: Ծայրայեղ կեդրոնացման համակիր պետութիւնները կը շատնան: Կը ճզմուին Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ աշխատաւորական կազմակերպութիւնները, վարակիչ օրինակ դառնալով միւսներուն:

«Բանուորական հայրենիք»ի գլխուն կախուած նոր վտանգ մը,— արեւելքէն՝ ճափոն՝ արեւմուտքէն՝ հիթլէրական Գերմանիան եւ Լեհաստանը, — փոխելով անոր արտաքին քաղաքականութիւնը, զայն կը մօտեցնէ քաղքենի երկիրներու: Փոխնեւրու տակէն մէջտեղ կը հանուին հին բարեկամութիւնները:

Մինչ այդ, Ֆրանսայի մէջ եւս, քաղքենի - դրամատիրական տարրերը կը կազմակերպեն մարտական կազմակերպութիւններ, եւ փաշականութեան ականջը որոշապէս կ'երեւայ:

Զախակողմեան կազմակերպութիւնները կը զգան, թէ դրացի երկիրներու իրենց գաղափարակիցներու վերջաւորութիւնը իրենց եւս կը կը սպառէ եւ երկչոտութեամբ՝ փոխադարձ ժպիտները կը սկսին:

Դէպք մը աւելի կ'արագացնէ միութիւնը: Կը պատահի 1934 փետր. 6ը:

Մէջտեղ կը դրուի պառակտուած աշխատաւորութեան երկու թեւերը — ընկերվարական եւ համայնավար — վերստին միացնելու հարցը, կուսակցական թէ աշխատանքի դետնի վրայ: Մանաւանդ որ պզտիկ փորձեր մը եղած էին (Ամսթէրտամ - Փլէյէլ):

Սակայն, տեսնելով որ կարելի չէ մէկ օրէն միւսը այդպիսի բան մը, անոր տեղ կ'որոշուի միացեալ ճակատ կազմել սպառնացող փաշականութեան դէմ:

Փետր. 7ին «Իւնիթէռ»ի փարիզեան շրջանի հինգ արհեստակցականները (Մէթրօ, Թղթատարական, կաղ.եւն.) կ'առաջարկեն C.G.T.ի համապատասխան կազմակերպութիւններուն, 24 ժամուան գործադուլ մը կազմակերպել, պատասխանելու համար փետր. 6ի ցոյցին: Բանակցութիւնները կը յաջողին եւ օրը կ'որոշուի. փետր. 12: Զոյգ կուսակցութիւններու պաշտօնաթերթերը եւս պէտք եղած քարոզութիւնը կ'ընեն եւ ցոյցը կ'ըլլայ պատկառելի: 100.000 հոգի Նասիօն-Վէնսէն պողոտային վրայ: Ցեստպաշին, Աշխ. Ընդհ. Դաշնակցութիւնը իրեն վերագրեց յաջողութիւնը, բայց արդար ըլլալու համար պէտք է ըսել որ առանց Իւնիթէրի, աշխատաւոր բազմութիւններու բունցքը շատ թաւշապատ պիտի երեւար:

Միութեան գաղափարին նպաստեցին նաեւ Տումէրկի կառավարութեան կարգ մը կտրուկ որոշումները: Երմապահոցին բացը գոցելու գլխաւոր հոգը ինկաւ պետական պաշտօնեաներուն եւ աշխատաւորներուն վրայ:

Թոշակները կրճատուեցան 5 եւ 10 առ հարիւր համեմատութեամբ: Վարչական բարեփոխումներու պատրուակով՝ արձակուեցան 80.000 պաշտօնեաներ: Միեւնոյն ատեն զինուորական վարկերը աւելցան երեքուկէս միլիառի չափ:

Դժգոհութիւնը հասաւ իր գագաթնակէտին եւ բոլորն ալ զգացին թէ պէտք է արագացնել միացումը, քանի դեռ ուշ չէ: Շարքերու ճնշման տակ C.G.T.ի վարիչները սկսուեցան տեղի տալ, մանաւանդ որ անկարգապահութեան դէպքեր ալ սկսեր էին պատահիլ: Հարիւրի մօտ մասնաճիւղեր փաստօրէն միացեր էին արդէն:

Անկէ վերջ բանակցութիւնները շարունակուեցան չդեռլինդ: Վերջնական ձուլումի խոչընդոտները օրէ օր կը վերնային, եւ անցեալ ամսուան վերջաւորութեան, երբ երկու թեւերու համագումարները տեղի ունեցան Փարիզի եւ քիչ անդին Մուլինոյի մէջ օրակարգի գլխաւոր հարց ունենալով միացումը, հոգեկան միութիւնը եղած էր գրեթէ: Պատգամաւորներու խմբական այցելութիւններ, յուզիչ ճառեր:

Անգամ մը Իւնիթէռի բոլոր պատգամաւորներուն տեղ տալու համար, Սէժէթէի պատգամաւորներէն շատերը վերնայարկը ելան եւ ժողովը շարունակուեցաւ որպէս միացած: Ցոյցկայս երգուած «Էնթէռնասիոնալ»ներուն միջեւ խօսք առին շատերը, եւ ինչո՞ւ չըսել, այս ընդհանրապէս պաղարիւն մարդոցմէ շատերուն աչքերը թրջուած էին յուզումէն:

Իւնիթէռի քարտուղար Ժիւլլէն Ռաքամօն յայտարարեց. «Չենք յուսար այլ եւս արհեստակցական միութիւն, այլ կ'ըսենք արդէն իրականացած է»:

Նոյնիմաստ ճառ խօսեցաւ նաեւ Սէժէթէի քարտուղարը Լէօն Ժուհօն, եւ ժողովը դրուեցաւ խանդավառ մթնոլորտի մէջ:

Այժմ, վերջնական ձեւակերպութիւնները կը կատարուին, եւ կարելի է ըսել, որ մօտ ատենէն աշխատաւորական ճակատի ճեղքը գոցուած պիտի ըլլայ:

Այս դէպքին կարեւորութիւնը հասկնալու համար կարելի է կարդալ քաղքենի մամուլը, որ լրջօրէն մտահոգ է:

Միութեան օգուտները կ'երեւան արդէն: Պաշտօնեաներու ինքնավար դաշնակցութիւնը նամակով մը իր հրճուանքը յայտնեց եւ ըսաւ թէ անմիջապէս կը ձուլուի իրենց մէջ: Շատ մը հեռացածներ սկսած են վերադառնալ եւ հաւանական է որ նախկինէն աւելի զօրաւոր Աշխ. Դաշնակցութիւն մը մէջտեղ գայ:

Այս միացումով Սէժէթէն 7—8 միլիոնի բաց մը կը ստանայ որովհետեւ Իւնիթէռի բոլոր կալուածները դրամի տակ են, բայց կը զօրանայ նաեւ անոնց մարտական տարրերով:

Աշխատանքի ճակատի միացումէն վերջ կարելի՞ է արդեօք նոյն բանը կուսակցութիւններու միջեւ: Այո, կը պատասխանեն երկու կողմէն հեղինակաւոր անձեր: Ամէն պարագայի մէջ, նկատի առնելով Գ. Միջազգայինի նոր քաղաքականութիւնը՝ ան-հաւանական չի թուիր:

Ապագան պիտի պարզէ կացութիւնը:

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

Մ[?]ակ հող եւ բնակչութիւն ունին

00000

	քառ. մղոն	բնակչ.
Հապէշիստան	350.000	11.000000
Անգլիա	89.000	44.800000
Ֆրանսա	213.000	41.000000
Գերմանիա	182.000	66.000000
Եգիպտոս	363.000	14.000000
Սուտան	1.000.000	6.000000
Իտալիա	120.000	43.000000
Իտալ. Սոմալի	220.000	1.000000
Էրիթրէա	64.000	640.000
Լիբիա	810.000	1.000000

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՑԷՆ

ԲԱԺԱԿԸ ԿԸ ՅՈՐԴԻ...

1935 Հոկտ. 2ին, Իտալիոյ մէջ տեղի ունեցաւ մին ամէնէն վիթխարի ցոյցերէն՝ զոր երբեւիցէ արձանագրած ըլլայ տիեզերական պատմութիւնը:

Քսան միլիոն հոգի՝ ի լուր թնդանօթներու որոտին եւ կոչնակներու ղօղանջին Թրիէսթէէն մինչեւ Նափոլի և մինչեւ երկրին հեռաւոր գաւառները միահամուռ ոտքի ելան:

Թերակղզիին բոլոր քաղաքներէն մարդկային ծովը խուժեց դէպի հրապարակները: Յեղափոխական երիտասարդութիւնը իր երկաթեայ կրունկները հնչեցուց քարայատակներուն վրայ:

Այն պահուն երբ արտասահմանի լաբիւրինթոսային դիւանագիտութիւնը իր թակարդները կը լարէր Իտալիոյ դէմ, այս ժողովուրդը իր Առաջնորդին ունկնդիր եղաւ կրօնական ջերմեռանդութեամբ:

Երկիր մը՝ ուր յարաճուն վերելք կայ, ուր բազմութիւնները կը ծաւալին կենսախայտ աշխոյժով, ուր իւրաքանչիւր քառակուսի մեթր հող կը շահագործուի նմանը չտեսնուած եռանդով եւ դեռ հարիւր հազարաւոր բազուկներ կը մնան անաշխատ, երկիր մը, որուն քաղաքակիրթ մարդկութիւնը կը պարտի իմացական իր ամէնէն մեծ հարստութիւնները, յանձին Տա Վինչիի, Միքէլ Անճելոյի, Ռաֆայէլի, Դինդորէդդոյի, Դիցիանոյի, Քանովայի, Կալիլէոյի, Վոլդայի, Զէլլինիի, Քոլոմպոսի, Մաքիավելլիի, Ռոսսինիի, Պելլինիի, Վերտիի, Տանթէի, Լէոփարտիի, Ֆոսկոլոյի, երկիր մը որ իր հանճարով կ'ազնուացնէ եւ իր ուժով կ'արդիւնաբերէ թեւին տակ ինկած որ եւ է հողի զանգուած, այսօր դէմ առ դէմ կը գտնուի ազգերու՝ որոնք մարդոց պէս չահախնդիր են, եսասէր ու կամապաշտ:

Տիեզերական համերաշխութիւնը պիտի շարունակէ մնալ երազ, որքան ատեն որ մարդիկ չուզեն բանաւոր կերպով բաշխել երկրագունդիս բարիքները:

Պարտքի եւ իրաւունքի հաւասարութիւնը պիտի մնայ utopisteներու տեսիլ, եւ ով որ զօրաւոր է, իրաւունք պիտի ունենայ միշտ, այս անգամ աշխարհին վրայ:

Հայոց ազգի արիւնաղանդ պատմութիւնը վկայ է թէ որքան մարդասիրութիւն կայ Աստուծոյ արեգակին տակ:

Անգլիոյ դիրքը ակներեւ կեղծիք մըն է: Ան Ազգերու Դաշնակցութեան մէկ անդամին ազատութիւնը պաշտպանելու դիմակին տակ՝ ծածկած է իր սուր ատամները սեփական շահերու ապահովութեան համար:

Դարերէ ի վեր Ալպիոնի բրածը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ ուրիշ ազգեր տնտեսական եւ ռազմական մարդերու վրայ իրարու դէմ հանել, եւ մինչ այդ՝ առիթէն օգտուիլ:

Ուրիշներ գիտեն սաւիկ, ու կը հանգուցեն:

Անգլիա, պատմութեան մէջ իր միահեծան իշխանութենէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով իր դէմ ծառացած գտաւ երիտասարդ ազգ մը, բաց եւ առնական ճակատով, որ չվախցաւ դրշի ու խօսքի իր սուիններով յարձակիլ այդ երկրի դիւանագիտութեան վրայ, «դիմակները վար» ազդարարելով:

Անգլիան ոչ մէկ տեղ եւ ոչ մէկ ժամանակ ազգերու ազատութեան համար մաքուր գաղափարականով ձայն բարձրացուցած է: Ոչ իսկ հելլէն ապստամբական կռիւներուն ատեն:

Ուէլինկթըն եւ Անգլիոյ արտաքին գործերու նախարարութիւնը կ'ուզէին որ Սուլթանի ժողովուրդը շարունակէ իր գերութիւնը օսմանեան բարբարոսութեան ներքեւ:

Հելլենասիրական շարժումն ու Պայրընի մահն էին որ ուժ տուին նախարար Քէննինկի՝ զգացական քաղաքականութեան դիմելով շրջել ամէն ինչ:

Անգլիացիները անոնք են որ չամչցան «մեր զրահաւորները չեն կրնար Արարատի կատարը բարձրանալ»... ազդարարել: Եւ ահա, այսօր նոյն մարդիկը կ'ըլլեն Եթովպիան պաշտպանելու...

Իբրեւ Հայ, Եթովպիոյ դէմ ոչ մէկ հակակրական զգացում կը տածենք: Ընդհակառակն տարիներէ ի վեր կը տեսնենք ու կը գնահատենք այդ երկրին դէպի մեր գաղթականները ցոյց տուած համակրանքը, ու ցաւով կ'անդրադառնանք որ խնդիր ունեցաւ Իտալիոյ հետ:

Իտալիան իսկ, ակիզբէն ի վեր, մասնաւոր թշնամութեամբ չմօտեցաւ այդ երկրին:

Գերագոյն պահանջի մը գոհացում տալու համար, այս թերակղզին չկարենալով կերակրել իր բոլոր զաւակները, սեփական գերագոյն ճիգեր փորձելէ ետք, աչքերը սեւեռեց դէպի հեռաւոր հորիզոններ, ուր որ «հող կար ու մշակ չկար», հաց ճարելու համար:

Ամէն ոք գիտէ թէ ինչո՞ւ Թուրքիան դող ի սիրտ կը հետեւի Իտալիոյ իւրաքանչիւր քայլին: Չէ՞ որ հոն ալ ամայի մնացին հողի հսկայ տարածութիւններ:

Զինադադարին երբ բոլոր դաշնակիցները — բացի հէք Հայաստանէն— ձեռք բերին առաւել կամ նուազ չափով բարիքներ, Իտալիան ի՞նչ ունեցաւ իր հարիւր հազարաւոր քաջարի զինուորներուն մարտնչումէն յետոյ, ոչի՛նչ: Ոսկորի կտոր մը նետեցին իր առջեւ:

Բայց այսօրուան Իտալիան ան չէ, ինչոր էր երէկ: Ան պահանջեց դաշնագիրներու վերաքննութիւն, յայտարարեց թէ հողի պէտք ունի, մտիկ չըրին. ապարկեց թէ տասը միլիոն Իտալացիներ կան արտասահմանի մէջ ուր կը տառապին պանդխտօրէն, մըտիկ չըրին, հեչտեց թէ ուրիշ միլիոններ կան երկրին գիրկը, աշխատանքի կարօտ, մտիկ չըրին:

Բայց բաժակը կը յորդի եւ չնչահեղձ ըլլալու դատապարտուած բազմութիւնները կը դիմեն ուր որ օդ կայ, ուր որ կեանք կայ: Եւ ապրելու իրաւունքը սրբազան եւ տիեզերական անբռնաբարելի օրէնք մըն է, որմէ կը զրկուին միայն Հայոց պէս հինաւուրց, ուշիմ այլ տկար ազգերը:

Իտալացիները քանի մը տասնեակ տարիներէ ի վեր գացին Ափրիկէ, ինչ որ կարելի էր ընել բարեկամութեամբ ջանացին Եթովպիոյ հետ, բայց իրենց դէմ գտան Մեծն Բրիտանիան:

Եւ ահա «բաժակը կը յորդի»... կ'աղաղակեն:

Եւ իտալական զօրքերը շարժման մէջ են արդէն գաղթային սահմանագլուխներէն անդին:

Կռիւը որ կը մղուի նկատմամբ Եթովպիոյ դէմ, բարոյապէս եւ աւելի կատաղի կերպով կը մղուի Անգլիոյ դէմ:

×

Արտասահմանի մէջ դիմեցին ամէն միջոցի, իտալական հարցին տուին հատուածական հանգամանք եւ հակափաշական շարժում տեղծել փորձեցին: Այդ հարցերու քննութիւնը շատ հեռուները պիտի տանէր մեզ:

Խնդիրը այն է որ այս երկիրը չափազանց փոքր է, իր բնակչութեան համեմատութեամբ:

Իտալիան ապրիլ կ'ուզէ, եւ միացեալ ճակատի ճիգերը զայն խեղդելու համար, դատապարտուած են ամլութեան:

Վայը եթէ գաղթային այս արշաւանքը, Անգլիոյ եսապաշտ եւ շահախնդիր քաղաքականութեան պատճառով, վերածուի համաշխարհային պատերազմի, բուն պատասխանատուն պիտի ըլլայ Ալպիոնի «մարդասիրական» դիւանագիտութիւնը, որ պըտտըել կ'ուզէ ամէն յառաջդիմութիւն, տակէն գործելու համար:

Ազգերու Դաշնակցութեան Հինգերու յանձնախումբը, որպաշտօն ունէր քննելու Իտալիոյ յուշագիրը եւ պատժ պիտի սնօրինէր Իտալիոյ դէմ, իր անդամներուն մէջ կը հաշուէ ԹՈՒՐՔ մը:

Լսեցէ՛ք, բոլոր աշխարհի մարդասէրներ, ԹՈՒՐՔ մը, աւազակներու, մարդասպաններու, որբերու որջին ներկայացուցիչը պիտի դատէ Իտալիան, ինչ հեգնութիւն:

Հայուն արիւնը դեռ կը պղպջայ Պոլսէն մինչեւ Տէր Զօր տարածուող ճամբաներուն վրայ, ձորերուն մէջ, լեռներու լանջին:

Եթէ մարդիկ լռեն, քարերը պիտի աղաղակեն:

Պատմութիւնը Եւրոպայի սրտին վրայ երբեք այսքան անպատկառ պոռոտախաղ չէր կատարած:

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բաց եւ մաքուր:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ երեկոյ ժամանակէն առաջ բազմութիւնը խռնուած էր մեր հանդիսասրահին դրան առջեւ: Քիչ յետոյ, Պրէսպան Մարսէյէի ընդարձակ սրահը արդէն լեցուած էր ընտրանի բազմութեամբ մը:

«Վահագնեան» նուագախումբը նըւագեց «Մարսէյէզ»ը եւ «Մեր Հայրենիք»ը որոնք ունկնդրուեցան յոտնկայս: Կարգապահութեան կը հսկէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները:

Ընկեր Հ. Սէրէնկիւլեան իր բացման խօսքը վերածեց հայրենաշունչ եւ կուռ բանախօսութեան մը:

Ան Դաշնակցութիւնը ներկայացուց իբր մեծարժէք ու մեծագոյն կուսակցութիւն մը հայ իրականութեան մէջ. թուեց մեր 45ամեայ գործունէութենէն կարեւոր դրուագներ եւ փաստեր, յիշատակութիւններ ըրաւ նաեւ ֆրանսական մեծ յեղափոխութեան օրերէն, յիշեց նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան օտար, մեծանուն բարեկամներու անունները ու անոնց գործունէութիւնը: Ընկերը խօսեցաւ նաեւ քաղաքական ներկայ կացութեան մասին եւ թելադրեց բոլորուիլ Դաշնակցութեան շուրջ, «հայ դատը հետապնդելու եւ ազատ, անկախ ու միացեալ Հայաստան ստեղծելու համար»:

Ընկերը կարդաց նաեւ նոյն ճառին ֆրանսերէնը, աւելի մանրամասն ու փաստացի: Եւ երկու ճառերն ալ մեծ խանդավառութիւն առաջ բերին հանդիսականներու մէջ:

Հանդէսի տեւողութեան մէջընդմէջ նուագեց «Վահագնեան» նուագախումբը:

Արտասանեցին ընկերներ Ալեքսանեան եւ Թիւթէլեան:

Ինչպէս ուրիշ առիթներով, այս անգամ ալ Պ. Համբարձումեան երգեց հայերէն հատընտիր երգեր, որոնք գնահատուեցան հանդիսականներու կողմէ: Օր. Մանուշ Մարտիրոսեան երգեց Ա. Ահարոնեանի «Կարաւանն անցաւ» երգը եւ Օմար Խայեամի քանի մը քառեակները, որոնք նորութիւն էին Մարսէյլի համար:

Ընդհանուր խանդավառութեան եւ բուռն ծափերու մէջ, բեմ բարձրացաւ Պ. Albert Lucchini— conseiler gén. des B.D.R. (ընկերվարական) որ 45 վայրկեան տեւող իր կրակոտ եւ բովանդակալից ճառով մթնոլորտը ելեկտրականացուց, խօսելով ազատութեան եւ ընկերվարութեան մասին: Յարգելի բանախօսը գնահատական արտայայտութիւններ ունեցաւ ազատատենչ հայութեան մասին եւ կարգ մը կարեւոր թելադրանքներ ըրաւ:

Իր խիստ շահեկան ճառին շատ մը մասերը արժանացան երկարատեւ ծափերու:

Ընկեր նախագահը կարդաց քաղաքապետի Ա. օգնական Պ. Raymond Vidalի վերջին պահուն գրկած նամակը, որ ներողութիւն կը խնդրէր իր բացակայութեան համար եւ համակրանքը կը յայտնէր մեզ:

Ժամը 11ին կը մօտենար, երբ սըրահ մտաւ ընկ. Ա. Ջամալեան եւ շատ չանցած բեմ հրաւիրուեցաւ: Ահա իր ճառին ամփոփումը.

— «Սիրելի ընկերներ եւ հայրենակիցներ, այս անգամ ձեզի չպիտի խօսիմ Դաշնակցութեան մասին, շատ անգամ առիթ ունեցեր եմ այդ մասին խօսելու: Ձեզի խօսուած է նաեւ մեր կուսակցութեան դերի եւ կատարած աշխատանքներու մասին:

Այս տարի մեր կուսակցութիւնը բարեբախտ շրջան մը բոլորեց, մեր հակառակորդները նոյնը չմնացին, ինչ որ էին անցեալ տարի: Ձեզի ծանօթ են անոնց արարքները:

Անոնք փորձեցին զգետնել մեր կուսակցութիւնը, բայց այսօր իրենց բոլոր դաւերը ապարդիւն դարձած են արդէն:

Ներքնապէս մեր կուսակցութիւնը միակամ է, կարգապահ, զոհաբերող եւ ուշադրութեան արժանի մեծ ուժ մը կը ներկայացնէ մեր իրականութեան մէջ:

Այլ է սակայն արտաքին ճակատի կացութիւնը:

Իտալիոյ եւ Հապէշիստանի պատերազմը քաղաքական նոր կացութիւն է ստեղծած: Չափազանց փափաքելի է որ պատերազմը չընդհանրանայ: Կացութիւնը սակայն կարող է բարդանալ եւ ստեղծուիլ այնպիսի վիճակ, որ ուզենք չուզենք կը հարկադրուինք մտատանջուիլ եւ հետաքրքրուիլ:

Այնուամենայնիւ, ներկայիս պարտաւոր ենք ուշի ուշով հետեւիլ ըստեղծուած կացութեան եւ պատրաստ գտնուիլ ամէն տեսակ անակնկալներու դէմ:

Հումի մէջ արձան մը կայ, աշխարհահռչակ Միքէլ Անճելոյի «Մովսէս»ը: Միքէլ Անճելոն է կոտրեր այդ արձանին վարի մասէն քարի կտոր մը իր իսկ մուրճով: Այդ հոյակապ արձանը, այնքան կենդանի արտայայտութիւն ունի որ Միքէլ Անճելոն բարկացած է տեսնելով որ միայն խօսիլը կը պակսի եւ մուրճով զարկեր է ըսելով.— «Դէ՛հ, խօսէ, հրամա՛յէ՛...»:

Իսրայէլացիները եգիպտական գերութենէն ազատելու եւ առաջնորդելու խորհրդանիշը՝ Մովսէսի արձանն ու գաղափարը կային քարին մէջ: Միքէլ Անճէլօ մը պէտք էր Մովսէսի գաղափարը արձանագործելու համար:

Երբ ես Դաշնակցութեան մասին կը խօսիմ, կ'երևակայեմ որ Դաշնակցութիւնը հայ ժողովուրդի Միքէլ Անճէլօն է: Ժողովուրդը մարմարիոնն է: Դարերու կեանքը հայ ժողովուրդի մէջ ամբարուցած է եւ թերութիւններ, եւ առաւելութիւններ:

Դաշնակցութիւնը կ'ուզէ Մովսէս ստեղծել հայ ժողովուրդէն:

Բաւական դժուար է: Բայց անկարելի չէ:

Մեր ցեղին ոգին եւ առանձնայատկութիւնները որոնք կոփկռեան ժողովուրդներու ակնածանքին ու հիացումին արժանացած են, այսօր ալ կ'ապրին մեր ժողովուրդին մէջ:

Եթէ դուք կ'ուզէք ցեղին ոգին դուրս բերել եւ սրբել մեր ժողովուրդը դարերու տուած արատներէն, որպէսզի մեր ժողովուրդն ու մեր երկիրը դառնան օրինակելի, պէտք է բոլորդ տոգորուիք այն միակ նպատակով, որ Դաշնակցութիւնը դառնայ Միքէլ Անճէլօ:

Այն ատեն, երբ դէպքերը ցցուին մեր առջեւ, մենք անպատրաստ չենք ըլլար, ինչպէս եղած ենք յաճախ:

Եթէ Դաշնակցութիւնը վերնայ մէջտեղէն, դուք կը տեսնէք թէ ինչ անկում կ'ունենայ ազգային գաղափարը, հայրենիքի եւ ազատութեան գաղափարը:

Եթէ ներքին ճակատի վրայ չունինք մեծ հոգեր, արտաքին ճակատին վըրայ ունինք մեծ հոգեր:

Երբ պատրաստ ըլլանք, պատեհ ժամուն ի վիճակի կ'ըլլանք հետապնդելու հայկական դատը:

Իսկ այդ դատը հետապնդելու համար ուժ է հարկաւոր, իսկ ուժի համար անհրաժեշտ է որ աշխատինքծի ակամ ըլլանք, կրկնապատկենք մեր եռանդը եւ զոհաբերութեան ոգին:

Դուք որ համակիրի կամ չէզոքի դերին մէջ կը գտնուիք, պէտք է մօտենաք, շրջապատէք Դաշնակցութիւնը:

Մենք կ'ուզենք ազդ դարձնել հայրենիք տալ այս ժողովուրդին, որ մեր արժէքը աւելնայ, պատկառանք ներշնչենք բոլորին:

Միքէլ Անճէլօն իր արձանը շինած ատեն կը մտածէր թէ առաջնորդ մը պէտք է եւ այդ առաջնորդը փնտռած ատեն կանգ առաւ Մովսէսի վրայ: Հոռմ այցելել եւ այդ արձանը չտեսնել կարելի չէ:

Մովսէսը փրկեց Իսրայէլը, Դաշնակցութիւնն ալ կոչուած է փրկելու ցեղը, զայն դէպի միացեալ եւ անկախ Հայաստան առաջնորդելու համար:

Անհրաժեշտ է որ համախմբուինք եւ մեր յատկութիւններն ու արժէքները օգտագործելով ստեղծենք ուժը, որպէսզի այն բաղձանքը որ կ'ուզէ այս ժողովուրդէն ազգ կերտել, ըլլայ ուժեղ եւ ամուր:

Դուք պէտք է ստեղծէք ձեր Միքէլ Անճէլօն»:

Ընկերոջ խօսքը վերջացաւ խանդավառ կանչերու մէջ:

Կարգը եկած էր «Օրկէստր տը լ'Էր Նուվո» ռուսական խումբին, որուն անդամներէն իւրաքանչիւրը ստացած էր իր բնագաւառին յատուկ տարազը:

Այս խումբը հակառակ փոքրաթիւ ըլլալուն (8 հոգի) իր նուագներով եւ երգերով այն տպաւորութիւնը կը ձգէր թէ նուագողներն ու երգողները բազմաթիւ են: Մէջընդմէջ ռուս երիտասարդ մը պարեց ռուսական պարեր: Իսկ խումբի ծաղիկը՝ փոքրիկ աղջնակը (հազիւ 7 տարեկան) ռուս աղջնակը իր այնքան գեղեցիկ պարերով հիացում պատճառեց բոլորին:

Գեղարուեստական բաժնի վերջաւորութեան ընկ. Նախագահը հանդիսականներուն ներկայացուց Je Suis Partoutի անարգական յօդուածին պատասխանող մեր ֆրանսացի բարեկամը Պ. Yves Carlier, որուն հանդէպ համակրական արտայայտութիւններ

ՅԱՂԹԱՆԱԿ

— • —

...ԽՄԲ.— Գրած էինք թէ Դաշնակ-...ութեան ցանկը յաղթանակած է Ա-...Աղեքսանդրիոյ թեմական ընտրու-...թեանց մէջ: Յուսաբեր խմբագրակա-...մը մէջ կը վերլուծէ այդ յաղթա-...անի իմաստը (1 հոկտ.).

...վերջացան Աղեքսանդրիոյ ընտրու-...թիւնները:

...յաղթեց Դաշնակցութիւնը իր ...ընդդէմ հակառակորդներուն, ո-...րոնք զէնքերը ձիգեր թափեցին յաղ-...թանակը իրենք խլելու համար:

...վրիպեցան:

...հակառակ իրենց հրապարակ թա-...փած դրամին, հակառակ խարդախու-...թեանց եւ Դաշնակցութեան դէմ ծա-...ւալած թոյնին ու «սուրբ»երու, «գո-...»ներու եւ «մարտիրոս»ներու նկար-...ներուն...:

...ունեցանք եւ խոր ցաւ ունինք ...թէ որպէս են մեր հակառակորդնե-...րը. ...ճնոյք է պայքարը՝ երբ պայ-...քարի միջոցները, ընենք զէնքերը մա-...քուր են, երբ անոնք կը ծառայեն ոչ ...քուր ու մուր նետելու հակառա-...կորդի ճակատին, այլ կը ծառայեն ...վսեմ, ժողովրդական սկզ-...բունքներու յաղթանակին. երբ կը ...պաշտպանեն ոչ թէ անձերու, խմբակ-...ցութեանց շահերն ու դիրքերը, այլ ...կը պաշտպանեն ժողովուրդին շահե-...րը, անոր բարոյականը, անոր նիւթա-...կան եւ բարոյական կենսական իրա-...ւունքները:

...ուրախ ենք որ Աղեքսանդրիոյ Հա-...յութիւնը զանգուածօրէն եկաւ տէր ...կանգնելու իր իրաւունքին եւ իր սր-...բութիւններուն: Հետաքրքրուեցաւ ...ընտրանքէն եւ իր ազգային ու կր-...օնական հաստատութիւններէն ներս ...տիրող աւերն ու ապականութիւնը, ...հրաւիրեց Դաշնակցութիւնը, ...իր բարոյական կերպարանքով, իր ...մաքուր խղճմտանքովն ու ձեռքովը, ...ժողովուրդին մէջ իր վայելած ճշմա-...րիտ համակրանքովը եւ ժողովրդա-...կան գործօն ու մաքուր տարրերու հետ ...միացած աշխատանքի ու գործակ-...ցութեան ծրագրովը գերադանց ղեկա-...վարները կը հանդիսանայ տարիներու ա-...ւերը դարմանելու եւ թոյնով ու ա-...պականութեամբ լեցուած մթնոլորտը ...մաքրելու համար:

Նարաթ օրուան մեր խմբագրակա-...նին մէջ կը գրէինք իմէջ այլոց.— ...«Համոզուած ենք, վաղը, Հայ պատմու-...թեան մէջ նորէն պիտի խօսի քաղաքի մը ...մասին, որ տարադիր Հայը իր գերագոյն ...իտէալին թափէ արժանի ըլլալու ...համար իր պատմութեան»:

...պատմութիւնը խօսեցաւ «քա-...ղաքի մը մէջ», Աղեքսանդրիոյ մէջ, ...Հայութիւնը, տարիներ տառապե-...լէ ետք օրէնքի ոտնակոխումին հե-...տեւանքով, եկաւ վերջապէս վերա-...հաստատելու զայն եւ անոր ուժով զս-...պելու անօրէն, խարդախ ու կամայա-...կան տարրերը:

...կոչխանիչ է այս յաղթանակը, ո-...րովհետեւ անով օրէնքն է որ կը վե-...րահաստատուի. օրէնքի, սահմանա-...դրութեան եւ հետեւաբար, հանրային ...իշխանութեան եւ պատասխանա-...տուութեան զգացում ունեցող տար-...րերն են որ գործի գլուխ կուգան:

...Դաշնակցութիւնը ամիսներ տեւող ...պայքարէն, ...ցութեանց ընթացքով, ընտրու-...թիւնները կատարելու համար համա-...ձայնաբար, խաղաղ մթնոլորտի ...մէջ եւ առանց թունոտ պայքարնե-...րու: ...վրիպեցան Դաշնակցութեան ...ջանքերը, հակառակ այն ծայրայեղ ...զիջման համար վիրաւորական դի-...րքերուն զորս ըրաւ ան. վրիպե-...ցան իր ջանքերը եւ Դաշնակցութիւ-...նը, հարկադրաբար, վերցուց ձեռնո-...ցը ...ազգային ու պարկեշտ տարրե-...րու ձեռք ձեռքի:

...յաղթեց, առանց մեծ աշխատանք-...ի, առանց արտասովոր ճիգերու, ...միայն ժողովրդական համա-...կրութեան եւ օրէնքի հանդէպ իր ու-...ժերուն վրայ:

...յաղթանակը ջախջախիչ դարձաւ ...ոչ թէ ուրիշ որ Թուապէս քանի մը տասն-...եակ քուէի տարբերութիւն կայ մի-...ջեւ: Բայց թիւերու պայքար չէր մըղ-...ուածը, այլ բարոյականութեան ու ...ազգային գործերու հանդէպ եղած ...տարբերութեան, ...եղանակներու բախում: Դաշնակցու-...թիւնը՝ ժողովուրդին հետ, միւս մի-...

...ցան հանդիսականներուն կող-...

...բարեսիրական բաժինը վերջա-...ցնելով հանդիսականներու մէկ ...մասը տեղաւորուեցաւ քովնտի սրա-...հին ...բոլորուեցաւ սեղաններու ...շուրջը: Իսկ միւս մասը շարունակեց ...պարը, որոնք տեւեցին մինչեւ լոյս:

ԹՂԹԱԿԻՑ

...նակ, խառնիճաղանճ ճակատի մը դէմ որ չճանչցաւ որ եւ է նուիրականու-թիւն եւ ետ չկեցաւ որ եւ է անսուրբ միջոցի առջեւ, ողմաշաղախ պատ-նէշ մը ցցելու համար հայութեան հարազատ զաւկին՝ Հ. Յ. Դաշնակ-ցութեան դէմ: Փլաւ պատնէշը եւ յաղթեց Դաշնակցութիւնը, ինչպէս կը սպասուէր:

Անակնկալ մը չէր մեզ համար այս յաղթանակը:

Եւ չունինք երբեք գինովութեան որ եւ է զգացում որովհետեւ Դաշնակ-ցութեան տարած յաղթանակներուն մէջ համեստ օղակ մը միայն կը կազ-մէ ան եւ ոչ վերջինը:

Բայց գոհ ենք եւ ուրախ այս յաղ-թանակին համար, որ հնարաւորու-թիւն կուտայ իսկապէս ժողովրդական տարրերուն հրապարակ գալ եւ կազ-մակերպել համայնքին քայքայուած տնտեսութիւնը, կարգ ու օրէնք մտ-ցնել ազգին տունէն ներս եւ զուրգու-րալ ազգային կրթարանին վրայ:

Մեզ համար յաղթանակին նշանա-կութիւնը՝ օրէնքին տիրապետու-թեան մէջ է. սիրտ, եռանդ, մաքրու-թիւն եւ պատասխանատուութեան զգացում ունեցող տարրերու համա-գործակցութեան մէջ. հանրային դր-դուած ու թունաւորուած մթնոլոր-տին զերծ ...դրութեանց մաքրագործման եւ խա-ղաղ աշխատանքի ու գոհաբերութեան մէջ:

Նոր Թեմականը՝ ուր կան բոլոր տարրերէն բաւարար չափով ներկա-յացուցիչներ, կոչուած է այս տեսա-կէտէն մեծ դեր կատարելու, եւ կեր-պարանափոխելով համայնքի կեանքը բարձրացնելու ազգային իշխանու-թեանց վարկն ու հեղինակութիւնը, դադրեցնելու թունոտ ու վարկաբե-կիչ պայքարը եւ հաստատելու առեղ-ծագործ համագործակցութիւն:

Դաշնակցութիւնը, հակառակ ծի-ծաղելի եւ անարգ զրպարտութեանց, մենատիրութեան տենչ չունի եւ չէ ունեցած, ու իր գերագոյն բաղձանք-ներէն եղած է ժողովուրդի մաքուր տարրերուն հետ գործակցաբար աշ-խատիլ գաղութներու բարգաւաճ-ման եւ հայութեան կազմակերպման համար, օտարութեան մէջ, բազմա-պիսի արհաւիրքներուն դէմ:

Ուրիշ գաղութներու կարգին, ահա Աղեքսանդրիոյ մէջ ալ առապարէզ կը տրուի իրեն, ապացուցանելու անգամ մը եւս իր այս հիմնական քաղաքակա-նութիւնը:

Գոհ ենք ասոր համար. ուրախ ենք այս յաղթանակէն, որ կոչուած է խա-ղաղութիւն հաստատելու եւ մաքուր ու հոգիով հայ տարրերը ասպարէզ քաշելու:

Կիրակի օրուան այս յաղթանակը կոչ մըն է աշխատիլ ուզող, անշահա-խնդիր ու մաքուր տարրերուն, հա-մայնքին գործերուն լծուելու: Եւ ու-րախ ենք, որ այս կոչը կ'ըլլայ Հ.Յ. Դաշնակցութեան բերնով եւ անոր միջոցով:

Այս է մեզ համար յաղթանակի ի-մաստը:

Կ'ուզէինք որ այս ըլլար նաեւ մեզ դէմ պայքարողներէն այն տարրերու-նը, որոնք Հայ կը զգան իրենք զի-րենք, մաքուր հոգի ունին եւ նաեւ, զոհաբերութեան եւ անշահախնդրու-թեան ընդունակութիւն:

Կղզիոտ ցեղեր Արեւել. Ափրիկէի մէջ

— • —

Քանի մը տեղեկութիւններ եւս Սա-քարիներուն, այս անգամ անոնց ազդ-մասիրութեան մասին:

Սաքարիները խիզախ կը նետուին կռիւի մէջ աչքերը գոց: Լաւ նշանա-ռու, կը սիրեն կռուիլ ոչ միայն հրա-ցանով, այլեւ սուինով, բազուկ բազ-կի եկած: Անոնց ռազմասիրութիւնը կարելի է սահմանել «փախուստ դէպի առաջ» բացատրութեամբ: Տարիներէ ի վեր հաւատարմութեամբ եւ խոր զգացումներով կապուած են Ի-տալիոյ: Թէեւ կը կրեն հապէշական արիւն, սակայն երբեք չեն դաւաճա-նած Իտալիոյ: 50 տարիէ ի վեր կը ծառայեն իտալական դրօշին տակ, կը սիրեն խօսիլ իտալացի սպան իրենց հօրը պէս, իրենց ոճիկները կը վստահին անոր, իրենց համար իրական նեկու-սը Վիքթոր - Էմմանուէլ Գ. Թագա-ւորն է, եւ Իտալիան՝ աշխարհի ամե-նամեծ երկիրը: Այսքան հաւատար-մութիւն եւ սէր հանդէպ Իտալիոյ ա-նոր համար, որ լաւ գիտեն թէ Մա-րէշալ գեռէն անդին, հապէշական բա-նակին մէջ, պիտի չվճարուէին այն-պէս ինչպէս կը վճարուին իտալական դրօշին տակ: Որքան ալ սակաւապէտ եւ ժուժկալ, իտալական բանակին մէջ է որ կը զգան թէ պիտի չպակսի ի-րենց անունը:

Սաքարիներու սէրը հանդէպ Իտա-լիոյ, կը յայտնուի հանդէպ իրենց պարերուն եւ ռազմական երգերուն մէջ:

X

Քանի մը տեղեկութիւններ եւս Կալ-լաներուն մասին:

Կալլաները կը կազմեն Եթովպիոյ գլխաւոր ցեղախումբերէն մին, Հա-պէշներէն վերջ: Կը բնակին Ռոտոլֆ լիճին եւ Թանա գետին միջեւ: Ժամա-նակ մը կը գրաւէին ամբողջ արեւել-եան Ափրիկէն, մինչեւ Մոմպազ:

Կալլաները հպարտ են իրենց քա-ջութեամբ, եւ իրենք զիրենք կ'ան-ուանեն «օրոմօ», որ կը նշանակէ քաջ:

Ճակատը բարձր, քիթը նուրբ, կզա-կը սրածայր, մազերը երկար եւ գը-ռուզ, աչքերը խելացի, օժտուած են համակրելի կազմախօսութեամբ: Կի-ները եւս չնորհալի գիծեր ունին: Ըն-կերային աստիճանի վրայ ետ կը մը-նան Հապէշներէն: Իրենց բնաշխար-հին մէջ հազիւ թէ կը հանդիպինք քանի մը քաղաքներու, որոնց մէջ կա-ռուցուած ըլլան քարաշէն տուներ: Ընդհանրապէս հարաւի Կալլաները կը բնակին հիւղակներու կամ խրճիթնե-րու մէջ, խոզանով ծածկուած: Սրա-ծայր տանիքով խրճիթներ են ասոնք: Հիւսիսի Կալլաները ունին բաղդատա-մամբ աւելի լաւ խրճիթներ, ընդար-ձակ մինչեւ վեց մեթր լայնքով: Շին-ուած են հնդկեղէգէ եւ ծառերու ճիւ-ղերէ, կաւով ծեփուած: Աւազակնե-րու դէմ, որոնք պակաս չեն, համայն-քը ինքզինք կը պաշտպանէ նախնական միջոցներով,— քարաշէն պատ մը չի-նած են անոնք, որ կը շրջապատէ խրճիթները, իսկ անկիւն մը աշտա-րակ մը իբրեւ դիտարան: Համայնքին անցք կը տրուի փայտաշէն դռնակով մը: Հիւղակներէն ներս՝ կաւածեփ գետին մը, ուր փռած են կենդանինե-րու մորթեր, որոնց վրայ կը պառկին ու կը քնանան Կալլաները:

Հագուելու ձեւն ալ կը յիշեցնէ Ա-դամի օրերը,— այր եւ կին իրենց վը-րայ կը ձգեն կաշիէ վերարկու մը, որուն մէջէն կիները կ'անցընեն գօտի մը, զարդարուած այլազան պաճու-ճանքներով: Այրերը կը կրեն նաեւ երկաթէ սուր մը եւ նիզակ մը, եւ ինքնապաշտպանութեան համար կա-շիէ վահան մը:

Կալլաները գրեթէ մեծամասնու-թեամբ հողագործ են կամ անասնա-պահ: Այսպէս կը բուծանեն եզ, ձի, ոչխար, այծ: Ու կը մշակեն եգիպտա-ցորեն, հաճար, հացահատիկ: Հողա-գամշակութեան իրենց գործիքները եւս կը մնան նախնական վիճակի մէջ,— փայտէ արօր մը, զոր կը քաշեն եզ-ները:

Ձեռային աշխատանքներ ալ կը կա-տարեն,— զանազան հիւսուածքներ որոնք երբեմն գեղեցիկ են:

Կռապաշտ են, թէեւ տեղ տեղ մուտ գտած են իսլամական եւ հրէական կրօնական բարքերը:

Հայ երիտասարդներ Պերլինի մէջ

— • —

ՊԵՐԼԻՆ.— Պերլինի գեղեցկագոյն պողոտաներէն Kurfurstendamի մօտ, House Hndoustanի մէջ վարձուած է սենեակ մը ուր ամէն չորեքշաբթի ե-րեկոները թէ ուսանողները եւ թէ Պերլին բնակող երիտասարդները կը հաւաքուին, ձգտելով Հայ երիտա-սարդութիւնը պահել հայկական մթ-նոլորտի մէջ, արթնցնել անոնց մէջ ազգային գիտակցութիւնը եւ սէրը հայկական մշակոյթի: Ջուլումի վը-տանգը Գերմանիոյ մէջ ալ ակներեւ է քանի որ քրիստոնեայ երկիր է, մշա-կոյթով բարձր եւ կը ներկայացնէ ըն-կերային ամէն հրապոյրներ: Ուծա-ցումը անխուսափելի է, եթէ գոյու-թիւն չունենան երիտասարդական մի-ութիւններ եւ հաւաքոյթներ: Հոկտ. 2ին առիթը ունեցայ ներկայ ըլլալու իրենց հաւաքոյթին: Պերլինի մէջ հաղուադէպ է լսել հայերէն, հինգ միլիոն գերման բնակչութեան մէջ կաթիլ մը ջուր է 3—400 հայութիւ-նը: Իսկ հոս, այս փոքրիկ Հայաս-տանին մէջ, մօտ 20 երիտասարդներ եւ 5—6 օրիորդներ կը խօսէին մայ-րենի լեզուով: Իրանահայեր, Կովկա-սահայեր, Թրքահայեր եւ տեղացի Հայեր, սակայն ամէնքը Հայ: Իրար կը բարեւէին «կեցցէ հայ ցեղը», հայ-կական անկեղծ ժպիտով: Որքան գո-վելի է լսել «կեցցէ հայ ցեղը եւ հայ երիտասարդութիւնը»:

Երգեցողութեան փորձեր կը կա-տարուին ղեկավարութեամբ Պ. Ֆը-րունճեանի, աշխատակից «Յառաջ»ի:

Զարմանալի է որ երիտասարդու-թիւնը, իր առօրեայ զբաղումներուն մէջ, յաճախ յոգնեցուցիչ մտահոգու-թեան տակ կքած, չի մոռնար իր ազ-գային պարտականութիւնը: Այս խոր-հրդածութիւններով կը դիտէի երգե-ցողութեան փորձերը: Երգեցին նախ «Մեր հայրենիք»ը, «Իմ չինարի եա-րը», «Լուսին չկար», «Սոխակը սարի վրայ», «Էս գիշեր, լուսնակ գիշեր», եւ հոգեւոր շարականներ: Այս փոր-ձերը կը կատարուէին տօնելու համար Ս. Գրքի Թարգմանութեան 1500ամ-եակը: Հանդէսը տեղի պիտի ունենայ հոկտ. 20ին հայ եւ գերմանացի հիւ-րերու ներկայութեամբ: Երգեցողու-թենէն վերջ Պ. Տիրայր Ֆրունճեան գեղեցիկ բանախօսութեամբ մը փա-ռաբանեց Արարայի ճակատամարտը:

Բանախօսութենէն վերջ կարդաց Շ. Նարդունիի գեղեցիկ գրութիւնը «Յառաջ»ի մէջ, նուիրուած Արարա-յի հերոսներուն, ինչ որ մեծ խան-դավառութիւն պատճառեց:

Երուանդ Քիւչիւքեան

ԹՈՒՐՔԻԱ

Պետականութիւնը Թուրքիոյ մէջ

— • —

«Պերլինէր Թակէպլաթ», խօսելով Կեսարիոյ հիւսուածեղէնի գործարա-նի բացման մասին, կ'ըսէ թէ անի-կա կարեւոր սկզբնաւորութիւն մըն է պետական տնտեսութեան, որ ի գործ կը դրուի Թուրքիոյ մէջ: Ցե-տոյ կուտայ կարգ մը ծանօթութիւն-ներ հնգամեայ ծրագրի շուրջ, եւ կը շարունակէ.—

Սիւմէր եւ Իչ դրամատուները կը պատրաստուին միասնաբար շահա-գործել Կէլիպոլուի ծծումբը եւ Արղ-նիի պղնձի հանքերը: Իչ դրամատու-նը, իբրեւ յաջորդը «Իթիպարը Միլ-լի» դրամատան, Արղնիի մենաշնորհը ունի. իսկ Սիւմէր դրամատունն ալ տէրն է կառավարութեան բաժնին, որ մէկ միլիոն ոսկի արժէքով է: Ճարտարարուեստականացումի գոր-ծունէութեան գլխաւոր ազդակը վարկն է: 1934ին Էնկիւրիի մէջ ստո-րագրուեցաւ 8 միլիոն ոսկի տոլարի վարկ մը՝ Ռուսիոյ կողմէ: Այս վարկը ազդակը եղաւ հնգամեայ ծրագրի գործադրութեան: Այս երմատական օ-ժանդակութեան կցուած են նաեւ ար-հեստագիտական օժանդակութիւն-ներ, այս բոլորը կը յենուն երկու երկիրներու միջեւ տիրող բարեկա-մութեան: Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ պե-տական վարիչները ամէն առթիւ կը խօսին այդ բարեկամութենէն: Կեսա-րիոյ գործարանի բացման եւս զայն ցոյց տուին ու չեչտեցին: Միայն խօս-քով չէ որ կը չեչտեն զայն. այլ՝ գոր-ծով եւ շարժումներով: Կ'արժէ յի-շատակել այն ընդունելութիւնը, ո-րուն արժանացան Ռուսիոյ ծանր ճարտարարուեստի փոխ գործավարն ու իրեն ընկերացողները, որոնք ե-կեր էին Կեսարիա գործարանին բա-ցումին ներկայ ըլլալու համար: Կը տեսնուի որ երկուստեք գոհ են այս բարեկամութենէն: Խորհրդային Ռու-սիա իրեն համար յաջողութիւն մը կը նկատէ այն իրողութիւնը որ Թուր-քիոյ ճարտարարուեստը կը կապուի խորհ. Ռուսիոյ ճարտարարուեստին: Թուրք երիտասարդներ Ռուսիա կը ղրկուին՝ գործարաններու մէջ ար-հեստագիտութեան ընտելանալու հա-մար: Ըստ գոյացած համաձայնու-թեան, ռուս մասնագէտներ պիտի երթան Թուրքիա՝ ռուսական մեքե-նաները գետեղելու համար: Թուրքիա իր կարգին գոհ է որ հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստի մը տէր կ'ըլլայ՝ նպաստաւոր պայմաններով: Ան ինք-զինքը գաղափարական ազդեցութիւն-ներէ զերծ կը նկատէ: Համաձայն Թուրք տնտեսական գործավարի բա-ցատրութեան, ընկերվարական սկզ-բունքներուն հետ երբեք առնչութիւն չունի ղեկավարուած տնտեսութեան այն դրութիւնը որ կը կիրարկուի Թուրքիոյ մէջ: Անհատական ու մաս-նաւոր նախաձեռնութիւնը իրական ե-րակն է Թուրք տնտեսութեան, կ'ըսէ ան: Բայց ,այնքան ատեն որ այդ նա-խաձեռնութիւնը բացակայ է կամ տը-կար, հարկ է որ պետութիւնը միջա-մտէ: Թուրքիոյ մէջ շատեր հարց կու-տան թէ՝ պետականացումի ձեռնարկ-ներէն յետոյ կրնա՞յ զարգանալ ան-հատական ու մասնաւոր նախաձեռ-նութիւնը, որ հազիւ կը ծլի: Խորհր-դային Ռուսիա իր մենաշնորհն է ը-րած Թուրքիոյ մէջ հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստի հաստատումը: Փաստօրէն այդպէս է, անշուշտ: Ինչ-պէս տնտեսական գործավարը ըսաւ Կեսարիոյ մէջ, «Թուրք հիւսուածե-ղէնի գործարանները յիշատակարան-ներն են Թուրքեւսովետ բարեկամու-թեան որ օր օրի աւելի անկեղծ կը դառնայ»: Ճարտարարուեստի միւս ճիւղերու հաստատումին մէջ օժան-դակած են ուրիշ պետութիւններ: Մասնաւորապէս Գերմանիոյ համար գործունէութեան մեծ դաշտ մը բաց-ուած է»:

«ՇԱՏ ԱՌԱՋ ԳԱՑԻՆ...»

— • —

Ճումհուրիէթի խմբագրական քար-տուղար Ասլիմին Տալէր կը գրէ.—

Իսթանպուլի ժողովուրդը աւանդա-կան փափկանկատութիւնը ցոյց տը-ւաւ Պալքանեան հիւրերուն, վերջին խրախճանութեանց առթիւ: Մասնա-ւորաբար մեր յոյն հայրենակիցները շատ առաջ գացին հելլէն հիւրերը մե-ծարելու մէջ:

Այսպէս, բուռն կերպով ծափահա-րեցին հելլէն նաւազները, երբ անոնք ծաղկեպսակ դնելու կ'երթային Թաք-սիմի յիշատակարանին վրայ: Այր եւ կին Յոյներ չրաժնուեցան հելլէն ծո-վայիններէն, զանոնք հրաւիրեցին ի-րենց տուները եւ սեղան տուին, քա-ղաքին մէջ պտտցուցին: Միւս կող-մէ շարժանկարով այցելելու գացին հելլէնական մարտանաւերը, որոնք խարսխած էին Գատըգիւղի առջեւ, «Մէճիտիէ» յածանաւին քովիկը: Յոյները ծափահարեցին մարտանա-ւերը, եւ նոյն իսկ այնքան առաջ տա-րին սրտադին ցոյցերը որ համբու-րեցին մարտանաւերը:

Մեծ մասով մեր յոյն հայրենակից-ներն էին որ լեցուցին մարզադաշտե-րը եւ ամէնէն աւելի հելլէն մարզիկ-ները ծափահարեցին: Եւ այնչափ ա-ռաջ գացին որ, արտակարգ հրճ-ուանք զգացին երբ հելլէն մարզիկ մը առաջ անցաւ Թուրքիոյ երեք քայ-լի ախոյեան Փուլիսը, որ բուն իսկ իրենցմէ է, այսինքն Յոյն:

Այս ձեւով, վերջին այցելութիւն-ները եթէ աստիճան մը աւելի զօրա-ցուցին Թուրքեւհելլէն բարեկամու-թիւնը, միւս կողմէ ցուցուցին թէ որ-քան ուժեղ են ցեղային, լեզուական, կրօնական եւ մշակութային կապերը՝ ընդմէջ Հելլէններուն եւ Իսթանպու-լի Յոյներուն:

ՄԱՄՈՒԼ

«Միացեալ ճակատ»

— • —

«Ասպարէզ» հետեւեալ խորհրդա-ծութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (13 սեպտ.).

— «Երկու Միջազգայիններու կող-մէ միացեալ ճակատ կազմելու կարե-լիութեան խնդիրը դժուարահասկա-նալի բան մըն է մեր հակառակորդնե-րուն համար: Անոնց կարծիքով՝ եթէ երկու Միջազգայինները կը հրամա-յեն, բաղկացուցիչ կուսակցութիւն-ները պարտաւոր են կամայ կամ ա-կամայ ընթացք տալու որոշումին:

Հիմնական սխալը հոն է որ մեր հակառակորդները չեն ըմբռներ երկու Միջազգայիններու գործելու իրա-ւունքի տարբերութիւնը:

Գ. Միջազգայինը ընդունած ըլլա-լով թէ՛ պետական եւ թէ կուսակցա-կան դիկտատուրայի դրութիւնը, ա-նոր կեդր. Գործադիր մարմինը կը-նայ իր կամքը պարտադրել բաղկա-ցուցիչ բոլոր կուսակցութիւններուն: Իրապէս առանձին կուսակցութիւններ գոյութիւն չունին: Կոմունիստ կու-սակցութիւնը մէկ հատ է միայն, ո-րուն գլուխը կը գտնուի Գ. Միջազ-գայինի գործադիր մարմինը, իսկ ա-նոնց գլուխը՝ Ստալինը: Տարբեր եր-կիրներու կոմունիստ կուսակցութիւն-ները ձեւի համար են միայն:

Բ. Միջազգայինը ընդունած ըլլալով ժողովրդավարական դաշնակցութեան մը սկզբունքը, ան լոկ բարոյական հեղինակութիւն ունի բաղկացուցիչ կուսակցութիւններու վրայ, եւ երբեք չի կրնար իր կամքը պարտադրել ա-նոնց: Առաջնորդուելով այս սկզբուն-քէն՝ Բ. Միջազգայինի գործադիր մարմինը աւելի շատ զանազան կու-սակցութիւններու յարաբերութիւննե-րը կանոնաւորող, եւ Բ. Միջազգայի-նի որոշումներուն հսկող մարմին մըն է եւ բնաւ իրաւունք չունի մէկին կամ միւսին հրամաններ արձակելու:

Այդ կուսակցութիւններէն մին ըլլա-լով Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ան իր ազատ կամքով եւ բարոյական կապե-րով դաշնակցած է Բ. Միջազգայի-նին, եւ ոչ ոք իրաւունք ունի պար-տադրելու անոր, փոխելու իր քաղա-քական հայեացքներն ու դաւանանք-ները: Ուրեմն, մտացածին է այն են-թադրութիւնը որ Դաշնակցութիւնը Բ. Միջազգայինի ցուցմունքներով ա-ռաջնորդուիլ պարտաւորուած է:

Պարագայ մը եւս կայ որ մեր հա-կառակորդները անկարող կ'ըլլան ըմ-բռնելու: Բոլորովին ուրիշ բան է մի-ացեալ ճակատ կազմել խորհ. սահ-մաններէն դուրս եւ այլ բան՝ այդ սահմաններէն ներս:

Եւրոպայի կոմունիստներու եւ ըն-կերվարականներու միացեալ ճակատը աւելի հեշտութեամբ կրնայ իրագոր-ծուիլ քան խորհրդային սահմաններէն ներս: Եւրոպական երկիրներու մէջ, եթէ երկու կուսակցութիւններ կեան-քի հարկադրանքէն մղուած՝ անհրա-ժեշտ կը նկատեն միացեալ ճակատը, կը կազմեն անարգել, առանց կարե-ւորութիւն տալու Բ. կամ Գ. Միջազ-գայիններու կամեցողութեան կամ չկամութեան: Ինչպէս եղաւ Ֆրանսա-յի միացեալ ճակատի պարագային: Ոչ ոք կրցաւ զիրենք խանգարել: Մինչ պարագան նոյնը չէ խորհրդա-յին սահմաններէն ներս: Այս պարա-գային՝ ազատ է միայն կոմունիստ կուսակցութիւնը, սակայն հալած-ուած են ու օրէնքէ դուրս յայտա-րարուած ընկերվարական կուսակ-ցութիւնները, որոնց թուին նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Մեր խոր համոզումով կեղծիք մը կամ քաղաքական ռազմավարութիւն մըն է Գ. Միջազգայնականի կատա-րածը՝ նոր ծուղակ մը պատրաստելու համար օտար երկիրներու ընկերվա-րական կուսակցութիւններու դէմ: Իսկ եթէ այդ որոշումները կը բխին իրապէս անկեղծ համոզումէ եւ զգաս-տացումէ, այդ պարագային Գ. Մի-ջազգայինի կամ դիկտատոր Ստալինի առաջին գործը պիտի ըլլայ վերահաս-տատել ժողովրդավարութիւնը խորհ. Միութեան մէջ եւ կեանքի կոչել ըն-կերվարական կուսակցութիւնները, որոնց հետ կարելի ըլլայ կազմել մի-ացեալ ճակատը:

Այլ խօսքով՝ կոմունիստ կուսակ-ցութիւնը պիտի հրաժարի ապազգա-յին եւ մէկ դասակարգի Միջազգայ-նականութեան սկզբունքէն, անոր տե-ղը հաստատելու ժողովրդավար, ա-զատ, ազգային եւ ապադասակարգա-յին միջազգայինի սկզբունքը:

Այս պարագային միայն Հ. Յ. Դաշ-նակցութիւնը Հայաստանի մէջ կրնայ դառնալ օրէնքով պաշտպանուած քա-ղաքական կուսակցութիւններէն մին, եւ ապա հնարաւորութիւն կ'ունենայ մասնակցելու միացեալ ճակատի կազ-մութեան:

Ինչպէս դիտելի է, այս խայլին մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան համոզում-ներուն եւ ընկերային - քաղաքական դաւանանքներուն փոփոխութեան խըն-դիր չկայ: Այլ խօսքով՝ Դաշնակցու-թիւնը ո՛չ իր ազգային, ո՛չ ժողովր-դավարական եւ ոչ ալ պայքարին պատճառ տուող գործելակերպի իր ըմբռնումները կը փոխէ»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

— • —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Շաբաթ գիշեր, մինչ մենք կը տօնէինք Դաշնակցութեան Օրը, անդին, Մարսէյլի Հայ Ուսանո-ղական Միութիւնը սարքած էր բանա-խօսութիւն մը ֆրանսերէն լեզուով, Ֆրանսացիներուն համար:

Ուս. Միութեան նախագահը յի-շած է այն բոլոր կապերը, որոնք գո-յութիւն ունէին եւ ունին, Ֆրանսայի եւ Հայերուն միջեւ:

Այս բանախօսութենէն վերջ, քա-ղաքապետին ներկայացուցիչը Պ. Ժի-րօ, գովասանքով խօսած է Հայերուն մասին: Խօսած է նաեւ մեր բարեկա-մը, Պ. Իվ Քաալէ:

Սակայն, այս առթիւ թող թոյլ տը-րուի մեզի յիշեցնելու մեր ուսանող բարեկամներուն, թէ պարզապէս տեղ քայլ կ'ընեն, հետանալով հայ գան-գուածէն:

Իրենցմէ զատ, Մարսէյլի հայ գա-ղութին մէջ քանի՞ հոգի գիտէին որ Հայերուն մասին բանախօսութիւն կար: Հ.

Վստահութեամբ կրնաք յանձնարա-րել «ԵՐԵՒԱՆ» օղին, որուն ծանու-ցումը հրատարակուած է ՉՈՐՐՈՐԴ էջին մէջ:

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Իտալացիները յառաջ կը խաղան Հապէշները կը շարունակեն խուսափիլ

Հիւսիսային ճակատի (Ասմրա) իտալական բանակը կը փութացնէ իր պատրաստութիւնները, յառաջ խաղալու համար: Կը կարծուի թէ քանի մը օրէն բաւական պաշար ամբարուած պիտի ըլլայ, յառաջ շարժելու համար դէպի Թաքքազէի հովիտը, իբրեւ երկրորդ հանգրուան դէպի կեդրոնական Հապէշիստան: Ամսարայէն լեռնակոտակ պաշար եւ ռազմանիւթ կը փոխադրուի Ատուա: Այսուհետեւ աւելի ահարկու խոչընդոտներ կը ցցուին իտալական յառաջխաղացութեան առջեւ, քանի որ զինուորներն ու բեռները պիտի անցնին բարձրաբերձ լեռնաշղթաներէ եւ կիրճերէ: Զօր. Սանթինի, Ատուայի յաղթականը, յաջողեցաւ գրաւել բարձր լեռ մը՝ որ ռազմագիտական մեծ արժէք ունի եւ կը գտնուի Ատիկրաթէն տասը մղոն դէպի հարաւ: Իր զօրամասը յառաջ խաղաց մինչեւ նշանակուած վայրը հասաւ արշալոյսին, անհելի դժուարութիւններ կտրելով: Տեղ տեղ բարձունքները կը հասնէին 10,000 ոտքի: Զինուորները աննկարագրելի նեղութիւններ կրեցին, բայց եւ այնպէս յաջողեցան սուիններով ետ մղել Հապէշները: Հազիւ լերան բարձունքը հասած էին, երբ դիմացէն հապէշական զօրախումբ մը յարձակեցաւ: Հապէշները ետ մղուեցան ծանր կորուստներ կրելով:

Այս առթիւ ըսենք թէ Զօր. Սանթինի երիտասարդ սպայ մըն էր, 1896ին, եւ իրեն ինկաւ իտալական դրօշը վար առնելու տխուր պարտականութիւնը, Ատուայի մէջ:

Հակառակ Ազգերու Դաշնակցութեան որոշման, Մուսոլինի վճռած է շարունակել կռիւը: Այդ կ'ապացուցանէ նաեւ հարաւային ճակատին վրայ նըշմարուած գործունէութիւնը: Առաջնորդութեամբ 16 օդանաւերու որոնք անխնայ կը ռմբակոծեն հապէշական դիրքերը, 50.000 իտալացի զինուորներ Սոմալիէն յառաջ խաղացին դէպի Օկատէնի ճակատը: Կատաղի կռիւ մը ծագեցաւ, երբ Հապէշները փորձեցին դիմադրել: Իտալական թնդանօթներն ու սուինները անխնայ կը հնձէին Հապէշները, խրամներու մէջ: Իտալական յառաջխաղացութեան նպատակն է գրաւել շատ կարեւոր կեդրոն մը, Հարրար, եւ յետոյ միանալ Մուսա Ալի լեռնէն իջնող ուժերուն (Արեւելք), կտրելու համար երկաթուղին, Տիրէ Տավայի շրջանին մէջ: Իտալացիները անկարելին կը փորձեն գրաւելու համար ջրհորները, որոնք կենսական կարեւորութիւն ունին: Իսկ Հապէշները ուժեր կը կեդրոնացնեն Օկատէնի անապատին մէջ, որպէսզի ջրհորները պահեն եւ ծարաւէն խենդեցնեն թշնամին: Հապէշներու ամէնէն վարպետ ռազմավարութիւնն է գիշերային արշաւը, որու միջոցին կը յաջողին ծուղակը ձգել եւ կոտորել իտալական անջատ զօրախումբեր:

Կը հերքուին այն լուրերը թէ Հապէշները թունաւորած են ջրհորները:

Իտալական օդանաւերը կը շարունակեն թռուցիկներ ցրուել, ապտարաբելով ժողովուրդին թէ «դիմադրողները պիտի մեռնին»:

Հիւսիսային ճակատի իտալական պաշտօնագիրը կը ծանուցանէ թէ պատերազմին սկիզբէն ի վեր Հապէշները ունեցած են 2500 մեռեալ եւ 600 վիրաւոր:

Մոտեւու Ատիս - Ապէպա կը սպասուի 50.000նոց հապէշական բանակ մը, հրամանատարութեամբ Քաֆֆայի նահանգապետին: Ուրիշ բանակ մըն ալ՝ 30.000 հոգինոց, ճամբայ ելած է դէպի մայրաքաղաք:

Հապէշները յաջողած են վար առնել իտալական օդանաւ մը, Մաքալէի մօտ: Զորս օդանաւորդներէն երկուքը սպաննուած, միւս երկուքը ծանրապէս վիրաւորուած են:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԵՂԱՏԱՐԱՓ ԱՆՁՐԵՒԻ մը հետեւանքով, հինգշաբթի օր Սէն Լազարի կայարանին կոյուղին պայթելով ջուրերը Մեթրոյին մէջ խուժեցին եւ հարկ եղաւ երեք ժամ դադարեցնել Շանփէռէ - Լիլա երթեւեկը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՁԵԿԱՑԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ, Վլատիմիր Եաքովլեւ, ողջ ողջ վառեցաւ ինքնաշարժին մէջ: Վարիչը գինով էր: Տարակոյս չկայ թէ պիտի գնդակահարուի:

ՕՐԱԿԱՆ 40 ԻՏԱԼԱՑԻ կը մեռնի Մասուայի մէջ, ճահճատենդէն, կ'ըսէ կոմս Փրորոք, ամերիկեան բժշկական առաքելութեան մը ներկայացուցիչը, որ Հապէշիստան գացած էր հիւանդանոցներ հաստատելու համար: Իր կարծիքով, Իտալացիները մինչեւ երեք ամիս կրնան գրաւել գլխաւոր դիրքերը, սակայն շատ պիտի նեղուին հրասակային կռիւներէ:

Հ. Յ. Դ.

ՎԱՐԴԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ Տաւրոս խումբի ժողովը վաղը կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 2ին Կուռէնվիլի մէջ, սովորական հաւաքատեղին:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբի ընկերները՝

Մչօ, այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ՓՕՆԹԷԻ Մուրատ խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկուն ժամը 8ին Բիօնէի սրճարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի Սէնթ Անթուանի ընկերներէն ներկայ ըլլալ:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ Է
ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ Ի ՊԱՏԻՒ ՈՂԲ. ԳՐԱԳԷՏ ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ
ՀՈԿՏ. 15ին ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ D. ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ ԺԱՄԸ 8.30ին:

Պիտի խօսին.— Պ. Պ. Տ. ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ, Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆ, Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ, Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Տիկիններ՝ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ եւ ԼԱՍ եւ Միութեան նախագահ՝ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ:

Ոչ ոքի հրաւէր չէ ղրկուած:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Salle d'Horticultureի մէջ

84, Rue de Grenelle. Métro: Bac

ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ, ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

ՎԱ՜Յ, ՎԱԿՕՆԻՆ ՄԷՋԻ՜ՆԸ...

ԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ս. ԲԱՐԻԿԱՆԵԱՆԻ տասը հոգինոց ընտիր օրքէսթրը - ճազով

ՕՐՈՒԱՆ ԹԱԳՈՒՀԻ... ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ... ՏՈՂԱՆՑՔ... FARANDOLE!

Ո՛չ վիճակահանութիւն, ո՛չ աճուրդ այլ ՔՕԹԻՑԻՕՆ, եւ ՔԷՑԷ... ՔԷՑԷ... ՔԷՑԷ...

Մուտքի գինը խիստ ժողովրդական՝ **7.50 ՖՐԱՆՔ:**

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԻՕՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Նախաձեռնութեամբ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ՌՈՍՏՈՄ եւ ԶԱՒԱՐԵԱՆ խումբերու
Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
Կը նախագահէ Ընկ. ՎԱՐԴԱՆ ՉՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ եւ ԼԵՒՈՆ ՉՈՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Օտար արուեստագէտներէ բաղկացած նուագախումբ ղեկավարութեամբ՝ Ա. Մելքոնեանի:

Կը մեներգեն Օրիորդ Ծ. Տէր-Պետրոսեան, Պարոններ՝ Վ. Ջանտեան եւ Ա. Աւետիսեան:

Կ'արտասանեն Պարոններ Ա. Հացագործեան, Ղ. Գայթանճեան եւ ընկ. Միրզէ: Հանդէսին կը մասնակցի նաեւ Ժ. Խթիկեան իր սոլոներով.

Կովկասեան պարերը կը ղեկավարէ Ե. Գըրըքճեան իր ճազով:

ՄՈՒՏՔԸ 1 ՖՐԱՆՔ: Անգործներու մուտքը ազատ է:

Հանդէսէն վերջ ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ «ԱՆԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ
եւ մասնակցութեամբ ՄՈՒՐԱՏ, ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 13ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ
ՍԷՐՔԸԼԸ ԿԱԹՕԼԻԿ շքեղ սրահին մէջ
Կը խօսի՝ Ընկեր ԼԵՒՈՆ ՉՈՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ եւ խնամուած բաժին: Յատկապէս հրաւիրուած է երգչուհի Օր. Ծովինար Տէր-Պետրոսեան եւ ջութակահար Ա. Մելքոնեան (Լիոնէն):

Կը ցուցադրուին ՄՈՒՐԱՏ և ԳԷՈՐԳ ՉԱՎՈՒՇԻ կենդանի պատկերները:

Հրաւիրուած է տեղւոյս քաղաքապետ՝ Պ. ՇԻՒՍԷԼ:

Տախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

13 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ, Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ
եւ մասնակցութեամբ՝ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ՌՈՍՏՈՄ և ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ
Կը նախագահէ ընկ. ԱՐԱՄ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ
Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Կը մասնակցի Պատանեկան Միութեան ԱՐՇԻՒ փանֆարը:

Երգ, մեներգ, արտասանութիւն եւայլն:

Հանդէսէն վերջ տեղի պիտի ունենայ ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ - ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մասնաճիւղին կողմէ

Վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

14, rue de Trévise. Փարիզ. Métro Cadet.

Կը նախագահէ Տիկին Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը խօսի՝ Տիկին ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Ֆր. Կ. Խաչի Նիսի ամառնային կայանի մասին:

Մուտք 3 Ֆր. (թէյ եւայլն. միասին):

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ - ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Մ.-ճիւղին կողմէ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

1, Place de la Comète (Asnières) սրճարանի վերնայարկը

Կը խօսի Տիկին Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մուտքը՝ 3 ֆրանք, թէյ եւայլն. միասին:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

14 Հոկտեմբեր երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին

Café Voltaireի մեծ սրահին մէջ. փլաս լ'Օտէոն, Մէթրօ՝ Օտէօն:

Փարիզի Վասպուրականի Հայրենակց. Միութիւնը օգտուելով Պ. ԱՐՇԱԿ ՍԱՖՐԱՍՏԵԱՆԻ Փարիզ ժամանելէն կազմակերպած է գիտական դասախօսութիւն մը Հին Հայաստանի պատմութեան մասին. դիտուած Հռոմի Արեւելագիտական Միջազգային Համագումարի գիտական նոր տուեալներու վրայ:

Ծախու դաշնակ

Աշխարհահռչակ ԷՐԱՐ մարքա, բալիսանտր գեղեցիկ փայտէ՝ ախորժալուր ձայնով դաշնակ մը ծախու է 1800 ֆրանքի: Դիմել՝ ՊԱՊԷՍԵԱՆԻ, 1bis Rue Rouget-de-l'Isle, Choisy-le-Roi, Օրօպիւս 83:

50 մէթր հեռու ԻՍԻի կայարանէն եւ 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու են (tout confort) յարկաբաժիններ, 1 փիէսնոց 2000 եւ 2 փիէսնոց **2300** ֆր.: Շարժ. շօֆաժ միասին երկու խանութներ վար գինով երկու խանութներ: Դիմեցէք տեղւոյն վրայ, 72 Bld. Rodin, à Issy-les-Moulineaux.

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԾԱՀԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Mr. PARMAC, (Expert-Fiscal)

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՓՈՐՁԱԳԷՏ

28 Bld. Strasbourg, Paris (10)

ՀԵՌԱՁԱՅՆ **Botzaris 17-64**

ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՄԷՆ ՀԱՐԿԱՏՈՒԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ

Դիմեցէք անոր՝ ձեր առեւտրական, արհեստագիտական եւ անձնական կեանքի բոլոր խնդիրներու համար: Կը լուսաբանէ ՀԱՐԿԱՅԻՆ, ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ վերաբերեալ բոլոր խնդիրները:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ, որպէսզի որ եւ է դժուարութիւններու չհանդիպիք, գործածեցէք՝ ՓԱՐՄԱՔԻ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼԱԿԱՆ մեթոտը, որ կը համապատասխանէ ամէն պահանջի:

Աւելի տեղեկութիւն առնելու համար գրեցէք մեզի (դրոշմաթուղթ մը ղրկելով պատասխանին համար):

Պ. ՓԱՐՄԱՔ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9-12 եւ ժամադրութեամբ.

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք: ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը 125 ֆրանք:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ-ՓՐԱՏՈՅԻ Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ վաղը կիրակի կը պատարագէ ու կը քարոզէ Մարսէյլի նախկին հովուոր հովիւ Մաժրէ եպսկ. Գալֆայեան, որ կը դառնայ Ս. Էջմիածնէն:

ԼԻՕՆԻ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆ Միութեան նորակազմ Վարչութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները, կազմակերպութիւնները եւ հայրենակցական միութիւնները ներկայ ըլլալ վաղը կիրակի Հայոց Եկեղեցին, ուր տեղի պիտի ունենայ Արարայի Նահատակներու յիշատակին հոգեհանգիստի արարողութիւն:

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Փարիզի կայարանի սանդուխներու դիմաց Պար Մոնիմոնթալի սրահին մէջ: Օրակարգ — Նախկին ժողովի շարունակութիւն: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի: Անդամատոմսերը միասին բերել:

Raki "ERIVAN"

ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ճանչուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու մէջ ամէնէն նախընտրելի մեծ վաճառանիշը կը ներկայացնէ:

ԵՐԵՒԱՆ օղին արտադրուած է թարմ, բնական անխառն խառնուրդով, խաղողի հիւթով, երաշխաւորուած է գիտական ամէն բաղադրութենէ զերծ ըլլալը:

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղին

Մեծաքանակ գնումներու համար՝

Արտօնատէր

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX

48, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

Եւ եւ DISTILLERIE VIAL

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 09 - 95

Լիոնի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ

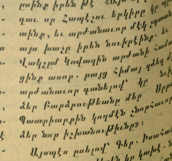
D. N. BAHADOURIAN

82, Rue Séigne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ Շրջաններու գործակալ՝

M. M. H. Khatchadourian et Daniel...

24, rue Assalit. Nice (A. M.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ»

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

Քսասայի առաջին այցելութիւնը, ընծաները: Պաշտօն, հոգեհանգիստ եւ հացը — հացը: Քսասային մեզի խրկած հոգեբաժինը: Ճերմակ մարդիկը: Միքայէլ վարդապետ եւ Կարապետ Որդէ Պոլսեցի Հայը եւ իր որդիքը: Անոնց միջոցաւ Քասասային Անգղիաց - ւոց հետ բանակցիլը: Պատերազմէն յետոյ Քասասայի Նաքիէրին հետ ըրած խօսակցութիւնն եւ զօրահանդէսները: Մեզի ցոյց տուած մեծ համակրութիւնը: Շօայի իշխանին մեզի խրկած պատգամաւորը: Քասասայի երկրորդ այցելութիւնը եւ եղած խօսակցութիւնները, իր ընծաները: Ճամբայ ելլելնիս, զինքն եւ իր զօրքերը օրհնելնիս: Պիհիզայի մէջ մեծ թմբիկին օրհնութիւնը: Քասասային հրովարտակը:

Տէճաջմաչ Քասասան մեր քով տեսութեան եկած ժամանակ իր սրտին ցաւը յայտնեց մեզի օր մը յառաջ Ամարա երկրէն մեզի իր քով փոխադրել տալու չը կրնալուն համար. «Թէեւ, ըսաւ, այն կողմերը գտնուող ապստամբաց մէջ ինձի կուսակիցներ ունենալով, յայտնած էի անոնց որ չձգեն այն երկրէն ազատելու աշխատին:»

Պատասխանեցինք իրեն թէ՝ այդ բաղձանքը պակսուած համարեցէք. դարձեալ ձեր տէրութեան երկրին մէջէն ճամբայ չնորհելուն արձակուեցանք:

«Կը զարմանանք, Տէր, կրկնեցինք, քու իշխանութեանդ ներքեւ քանի մը գլխաւորներ անմտաբար Վակշըմ Կովազիին(*) կուսակցութիւն ցոյց կու տան եւ գաղտ լուրեր կը հաղորդեն անոր. բայց չեն գիտեր անոնք որ, բաց ի մեծամեծներէն՝ անոր երկրի ժողովուրդին մեծ մասն ալ ձգեց սիրած են, եւ կը ցանկան քու իշխանութեանդ ներքեւ հպատակիլ օր յառաջ:

Այս խօսքիս վրայ մեծամեծները իրարու երես նկատեցին. — Ահաւասիկ կը յայտնեմ Վակշըմ Կովազիի սրտին բաղձանքը, որ մեր գալու ժամանակը յատկապէս իւր մէկ հաւատարիմ մարդուն միջոցաւ յայտնած էր մեզ, եւ խնդրած էր որ մեր միջնորդութեամբը հաճիք իրեն հետ հաշտուելու(**)»: Իսկոյն պատասխանեց նա. «Թէ որ ճշմարիտ քրիստոնեայ ըլլար անիկայ, սիրով կը հնազանդէի անոր. բայց նա բարբարոսներէն ալ վատ է, իւր ընթացքը ապօրինաւոր, եւ բարմակնութեան օրէնքը ծածկապէս ընդունող է. Ինչպէս եւ զանի կայ ինձի տէր ընդունիմ. որ ճշմարիտ տէրն անգամ չներեր անոր ապօրինաւոր ընթացքն եւ խորհուրդներուն:

Թէ որ Աստուած օրին մէկը ժողովրդեան վրայ գլուխ կարգէ զինքը, Հրապարակի մէջ կը յայտնուի արդարութիւնը իւր ժամանակին, ապա թէ ոչ՝ օրհնեալ ըլլայ Աստուծոյ կամքը»: Այս կերպ խօսելուն վրայ հաւանեցաւ որ լռենք, եւ խօսքը ուրիշ նպատակի դարձուցինք: Նոյն օրը մնացած տուցինք իրեն մեր քովը մնացած նշան մը սատափեայ խաչեր և պատկերներ, որ եկեղեցական անօթներու քով պահած էինք, նաեւ վարպետ չէն ոսկի խաչ մը սարդիոնի (...) գոյնզգոյն քարերով զարդարուած մէջը սուրբ Ստեփաննոսի մասունք զետեղած, հանդերձ ոսկեջրած ծամ շղթայով, զոր Սրբազան Պատրիարք Հայրը տուած էր արժանաւոր անձի մը նուիրելու իւր կողմէն. և ըսինք իրեն թէ՝ «Այս երկու տարի Հապէշու երկիրը կը պտըտինք, եւ արժանաւոր մէկ չգտանք որ այս խաչը իրեն նուիրէինք. եւ Վակշըմ Կովազին արժանի համարեցինք սաոր. բայց հիմայ զձեզ միայն արժանաւոր գտնելով՝ կը Սրբազան ձեր Բարձրութեանը մեր Պատրիարքին կողմէն շնորհաւորելով ձեր նոր իշխանութիւնը»:

Այսպէս ըսելով՝ Գեր. Իւսահակ ... բազմաց անոր վիզէն կը կախէ. ... իր վզի փոքրիկ ոսկի խաչը շնորհ... Նորին Սրբազնութեան կը շնորհ... նշան փոխադարձ սիրոյ: (Շար.)

(*) Թէքլէ Կորկիսի թագաւորութիւնը դեռ Թէկրիի մէջ չը ճանչցուելուն, իւր առջի անուամբը կը յիշուի:

(**) Մեր այս կերպով առաջարկութիւն ընելնուս պատճառը իւր միտքն ու ներքին խորհուրդը իմանալու համար էր:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Clacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 13 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

DIMANCHE 13 Octobre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2934

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

«ԻՍԿ ՄԵ՞ՆՔ»Ը ՍԱՀՄԱՆԷ ՍԱՀՄԱՆ

Ամէն անգամ որ միջազգային տագնապ մը կը ծագի, մեքենաբար բոլորի լեզուին վրայ կը թառի խորախորհուրդ հարցումը.— «Իսկ մե՞նք...»։

Այս անգամ աւելի ծաւալուն եւ աւելի ուժգին, քանի որ ոչ միայն ահաւոր տագնապ մը բռնած է Եւրոպան, այլեւ պատերազմ է պայթած, հող չէ թէ հեռաւոր Ափրիկէի մէջ։

Անշուշտ, «իսկ մե՞նք»ը չի նշանակեր թէ մեզի ալ դեր կ'իյնայ Ազգաժողովի յանձնախումբերուն կամ... ծրագրուած պատժական անօրինութեանց մէջ։

«Իսկ մե՞նք»ը բանաձեւ մըն է, որ բերնէ բերան շրջելով, պատերազմի թէ խաղաղութեան ատեն, բսել կ'ուզէ.— Աշխարհ կը շարժի, կը խլրտի, կը սպառնայ բռնկիլ, իսկ մե՞նք, ի՞նչ կը բանինք։ Գոնէ կ'ըմբռնե՞նք թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ։

Շատերու բերնին մէջ հարցումը ունի աւելի պիրկ եւ վճռական իմաստ,— «Պատրա՞ստ ենք»։

Ո՛ր իմաստով կ'ուզէք առէք. հարցումը ազդանշան մըն է, որ երբեմն մեղմ, երբեմն ուժգին, անվերջ կը խռովէ մեր հոգին։

Անհրաժեշտ չէր որ Հապէշական փոթորիկ մըն ալ ծագէր, անգամ մը եւս հնչեցնելու համար այս ազդանշանը։ Եւ այդ՝ ոչ թէ չագանակներ յուսալով բռնկած կրակէն, այլ պարզապէս անոր համար որ, կը գտնուինք, իսկապէս անտէր, անղեկ, անխելք վիճակի մը մէջ։

Սկսինք մեր շրջանէն, նոյնիսկ մեր քաղաքէն,— պարզէն պարզագոյնը։

Ահա երկու անգամ է որ չարաշուք լուրեր կը հասնին բազմահայ եւ բազմակարօտ Մարսէյլէն։

Մէկ ամիս առաջ՝ հիւղաւան մը քանդուեցաւ,— «Ոսկորի գաղթակայան»ը, դուռ բանալով նորագոյն թշուառութեանց։

Տասը օրէ ի վեր, հինգ հարիւր հայ կօշկակարներ անելի մը մատնուած են, 25 առ հարիւրի կանոնին տառացի գործադրութիւնը պահանջուած ըլլալով Մարսէյլի մէջ։

Առաջին անակնկալը — քանդում տախտակէ եւ թիթեղէ խրճիթներու, փողոց նետեց քանի մը հարիւր թշուառներ։ Տեսակ մը տեղահանութիւն, որու նկարագրութիւնը կարդացիք բոլորդ ալ։

Հիւղակներու քանդումը պետական, քաղաքապետական պահանջ է ինչպէս Յունաստանի, Լիբանանի կամ Պէյրութի, նոյնպէս Մարսէյլի մէջ։ Եւ բարիք մը՝ սովորական պարագաներու տակ։

Բայց այս քանդումը դարձաւ ճշմարիտ չարիք մը։ Ոչ միայն որովհետեւ գործադրուեցաւ անակնկալ արագութեամբ եւ խստութեամբ, այլ եւ անոր համար որ ազգային հաստատութիւն մը, որ եւ է միութիւն կամ կազմակերպութիւն պարտք չսեպեց մէջ մտնել, անողորմ գործողութեան հետեւանքները մեղմացնելու համար։

Ճիշդ այդ պատճառով ալ, մինչ գաղթակայանին ռուս բնակիչները յաջողեցան քաղաքապետութեան նշանակած նոր կայանը տեղափոխուիլ համախումբ, համեմատաբար աւելի պայմաններու մէջ, հայ բնակիչները նորէն տարտղնուեցան չորս հովերուն։ Եւ կրեցին աւելորդ նեղութիւններ։

Բարեհաճեցէք անգամ մը եւս կարդալ թղթակցութիւնը, լուսաբանուելու համար։

— «Տասնրհինգ օր եղաւ որ Մարսէյլի քաղաքապետութիւնը հրահանգած է քանդել տախտակէ եւ թիթեղէ տաղաւարները։ Ռուսները հաւաքաբար դիմում կատարեցին եւ իրենց ձայնը լսելի ըրին տալին,— թէ չենք ուզեր տարտղնուիլ, որովհետեւ մեր ժողովուրդը եկեղեցիի եւ դպրոցի կապուած է եւ կ'ուզենք որ ուր որ ալ ըլլայ, հաւաքաբար տեղաւորէք։ Այս խնդրանքին վրայ քաղաքապետութիւնը նախ քանդեց Ռուսներու տաղաւարները եւ գաղթականները տարաւ կեցուց Սէն թ'Ան կոչուած հսկայ գործարանի շէնքին մէջ, ուր կամաց կամաց բաժանումներ կատարէ, իւրաքանչիւր ընտանիքի համար զատ զատ։ Իսկ վերջէն գացող հայերուն տեղ չէ մնացած գործարանի ծածքին տակ։ Անոնք ալ գացին, պարտէզին մէջ ոչխարի հօտի պէս իրարու վրայ լեցուած են իւրաքանչիւրը իր բախտին ձգուած»։ («Յառաջ» 27 սեպտ.)։

Բացատրութեան չի կարօտիր այս նկարագրութիւնը։ Դրկից եւ բախտակից, ենթակայ՝ միեւնոյն անողոք որոշման, ռուս գաղթականութեան վարիչները արթուն կը գտնուին եւ կարելի մեղմացումն ու յարմարութիւնը կ'ապահովեն, բայց մերինները ոչ իսկ իրենց տեղէն կը շարժին։ Եւ կամ, լաւագոյն պարագային — եթէ շարժած են — շատ ուշ մնացեր են։

Կօշկակարներու պարագան ալ նոյնքան վրդովիչ է, նոյն պատճառաբանութիւններով։

Անշուշտ կարելի չէ անտեսել օրէնքին, բայց մի՞նչ կը պակսի «ինչն ու ինչ»ը բացատրելու համար մինչեւ Փարիզ։

Արդ, իմացա՞ք որ եւ է ձեռնարկ, Փարիզի մէջ։ Գոնէ վստա՞հ էք թէ լուռ ու մունջ կը գործեն այն Մարմինները որոնք պաշտօն ունին հետապնդելու, վարելու այս կարգի գործերը։

Այդ Մարմիններուն գլխաւորը, Միացեալը Յանձնաժողովը, ուրկէ՞ց արձակուրդի թմրութեան շրջանը, թէ հաշուեյարդարի ենթարկուած է ամէն բան։

Եւ այն միւսները որ «զանգուածային» հրաշքներ կը խոստանային, կրցա՞ն գոնէ մէկ հատիկ տարրական իրաւունք պաշտպանել։

Անոնք դեռ «մանր» հոգեր են,— տեղական։

Պատկերը աւելի կը բարդանայ, տագնապը կը դառնայ կատարեալ ողբերգութիւն, երբ աւելի ընդլայնենք շրջագիծը, ակնարկ մը նետելով սահմանէն դուրս, եւ սահմանէ սահման։

Փորձենք այդ ալ պարզել, որպէսզի բոլորն ալ կարենան զատել թէ ի՛նչ կը թելադրէ «իսկ մե՞նք»ը, ամէն օր եւ մանաւանդ պէս ներկայ պարագաներուն մէջ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ ՁԵՌՆԱՐԿԵՑ ՊԱՏԻԺՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆ ԶԷՆՔ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՅ, ԻՏԱԼԻԱ՝ ՈՉ

Երկու հայկէշ ցեղապետներ անձնատուր

12,000 ԶԻՆՈՒՈՐՈՎ, 12.000 ՀՐԱՑԱՆՈՎ ԵՒ 100 ԳՆԴԱՑԻՐՈՎ

ԿԱՏԱՂԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏՆԵՐ ԱՅՍ ՇԱԲԹՈՒ

Ազգերու Դաշնակցութիւնը անմիջապէս գործի ձեռնարկեց, պատժական անօրինութեանց բանաձեւը վաւերացուած ըլլալով։

Ուրբաթ օր (11 հոկտեմբեր) կազմուեցաւ «Փոքր Յանձնախումբ» մը, մասնակցութեամբ 17 պետութեանց,— Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա, Հարաւ. Ափրիկէ, Արժանթին, Պելժիա, Քանատա, Յունաստան, Հոլանտա, Լեհաստան, Ռումանիա, Սպանիա, Շուէտ, Զուիցերիա, Թուրքիա, Խ. Միութիւն, Եուկոսլավիա, Փորթուկալ։ Նախագահութեան համար նկատի ունէին Սպանիոյ ներկայացուցիչը, բայց մերժած ըլլալով, ընտրուեցաւ Փորթուկալի պատուիրակը, Վասքոնչէլոս։ Յանձնախումբը հետեւեալ բանաձեւը քուէարկեց միաձայնութեամբ.—

Այն երկիրները որոնք զէնքի արտածման արգելք հաստատած են Հապէշիստանի դէմ, պէտք է վերցնեն զայն։

Բոլոր երկիրները պէտք է արգիլեն զէնքի արտածումը դէպի Իտալիա եւ անոր գաղթավայրերը։

Պէտք է միջոցներ ձեռք առնել, արգիլելու համար Իտալիոյ սահմանուած զէնքերու վերարտածումը եւ վերստին բեռնաւորումը։

Բոլոր կառավարութիւնները պէտք է Ազգաժողովի ընդհ. քարտուղարին միջոցաւ յանձնախումբին հաղորդեն իրենց ձեռք առած միջոցները»։

Զէնքի եւ ռազմանիւթի արգելքին համար հիմ ընդունուեցաւ նախագահ Րուզվէլթի ցանկը, որ կը պարունակէ հետեւեալ նիւթերը.— Հրացան (ամէն տեսակ) եւ անոնց յատուկ ռազմանիւթերը.— Գնդացիր, մեքենաշարժ հրացան եւ ատրճանակ.— Ամէն տեսակ հրասանդեր,— Ռումբ, ձեռնառումբ, թորփիլ, ական, (լեցուած կամ ոչ), եւ անոնց վերաբերեալ գործիքներ,— Հրասայլ, զրահապատ կառքեր եւ կառախումբեր.— Ամէն տեսակ մարտանաւեր, օդանաւերու փոխադրութեան յատուկ նաւեր եւ սուզանաւեր.— Օդանաւեր եւ սաւառնակներ, կազմուած թէ անկազմ, ծանր թէ թեթեւ.— Հեղուկ պայթուցիկներ, բոցարձակ մեքենաներ եւ թունաւոր կազեր։

Միեւնոյն ատեն կազմուեցաւ ուրիշ մասնախումբ մը, սահմանելու համար տնտեսական – ելմտաւորական կաշկանդումներ՝ Իտալիոյ դէմ։

Անշուշտ Հապէշիստան մեծապէս պիտի օգտուի առաջին որոշումէն, սպառազինուելու համար, թէեւ շատ ուշ մնացած ըլլայ։ (Ատոր համար ալ Իտալացիները կը սաստկացնեն յարձակողականը, լայն ճակատի մը վրայ)։ Գալով տնտեսական – ելմտաւորական սեղմումներուն, ամիսներէ ի վեր կը գործադրուի մասնաւորապէս Անգլիոյ, Մ. Նահանգներուն եւ Ֆրանսայի կողմէ, որոնք թոյլ չեն տար որ եւ է վարկ բանալ Իտալիոյ։ Զէնքերու արգելքը աւելի ազդու դարձնելու համար, կազմուեցաւ զինուորական մասնագէտներու մասնախումբ մը, որուն կ'անդամակցին Մեծն Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի, Խ. Միութեան եւ Սպանիոյ ներկայացուցիչները։

Այս բոլորը առաջին քայլերն են։ Իրազեկներ դիտել կու տան թէ հետզհետէ պիտի դժուարանայ պատժական անօրինութեանց գործադրութիւնը, մանաւանդ երբ կարգը գայ տնտեսական կաշկանդումներուն։ Բազմաթիւ մրցակից պետութեանց շահերը իրարու կ'ընդհարին այս հարցին մէջ, եւ չարաթներ պէտք է անցնին, մինչեւ որ կարելի ըլլայ վերջնական ծրագիր մը կազմել։ Գլխաւոր դժուարութիւններէն մէկն ալ այն է որ Իտալիոյ սահմանակից պետութիւնները, Աւստրիա, Հունգարիա եւ Զուիցերիա մերժեցին մասնակցիլ։ Վերջին պահուն Ալպանիոյ ներկայացուցիչն ալ յայտարարեց թէ ստիպուած է ձեռնպահ մնալ, քանի որ զինակցութեան դաշնագիր մը եւ առեւտրական պայմանագրութիւններ կնքուած են Ալպանիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ։ Մասնագէտներու կարծիքով, տնտեսական պատիժներու ամէնէն ազդու միջոցները պիտի ըլլան ոչ միայն ապրանք չծախել Իտալիոյ, այլեւ չկատարել որ եւ է գնում։

Դէպի Հապէշիստան զէնքի արտածումը արտօնուած ըլլալով, շատ մը պետութիւններ պիտի օգտուին։ Առաջինը՝ Մեծն Բրիտանիան է, որ կրնայ ուղղակի օգնութեան հասնիլ սահմանակից երկիրներէ,— Եգիպտոս, Ադէն, Հնդկաստան եւայլն։ Ֆրանսական բազմաթիւ զինատար նաւեր կը սպասեն Միջերկրականի եւ Հնդկաց Ովկիանոսին մէջ, իրենց բեռները Ճիպութի պարպելու համար։ Այս պարագան նկատի ունենալով, Իտալացիները կ'աճապարեն քանդել Ճիպութի – Ատիս – Ապէպա երկաթուղին։ Պատժական անօրինութեանց մասնակցելով հանդերձ, Ֆրանսա չուզեր շատ գրգռել Իտալիան։

Պելժիան ալ մեծապէս պիտի օգտուի զէնքի եւ ռազմանիւթի առեւտուրէն։ Լիէժի զինագործարանները գիշեր ցերեկ կը բանին, ռումբ շինելու համար եւ աչադին մթերք պատրաստուած է, Հապէշիստան փոխադրելու համար։ Անցեալ յուլիսէն ի վեր, Պելժիա արգիլած է զէնքի արտածումը, բայց եւ այնպէս մեծաքանակ բեռներ փոխադրուած են Անվերսէն, քօղարկեալ ձեւով։ Ճապոն շատոնց զէնք եւ ռազմանիւթ կը ղրկէ Կարմիր ծով։ Դեռ առջի օր հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ 800 անտուկ հասած է Ճիպութի։ Մ. Նահանգները չէզոքութիւն յայտարարած ըլլալով, չպիտի կրնան օգտուիլ տրուած որոշումէն։

ԱՆԳԼԻԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՑՈՅՑ ՄԸ տեղի ունեցաւ Աղեքսանդրիոյ մէջ, մասնակցութեամբ անգլիացի նաւաստիներու եւ եգիպտացի զինուորներու, որոնք զօրահանդէս մը կատարեցին։ Ներկայ էին Եգիպտոսի նախարարները։

ԲՈՒՌՆ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ մը պատահեցաւ Տաճկաստանի մէջ (Խ. Միութիւն)։ 50 հոգի մեռան եւ 300 հոգի վիրաւորուեցան։ Հաղորդակցութիւնները խզուած են։

ԻՆՉՊԷՍ ՏԱՊԱԼԵՑԻՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԴԱՀԼԻՃԸ

Զօր. Քոնտիլիսի ազդարարութիւնը Կրետացիներուն

Աթէնքէն հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն Ցալտարիսի դահլիճին տապալման եւ երեսփ. Ժողովի նիստի մասին.— Քոնտիլիսի կառավարութիւնը երեսփ. Ժողովին ներկայացաւ որ ծափերով քուէարկեց Հանրապետութեան ջնջումը, 1911ի միապետական սահմանադրութեան գործադրութիւնը եւ խնամակալութեան մըհաստատումը։ Երբ նիստը բացուեցաւ, նախագահ Պ. Վոզիքիս խօսք առնելով, յայտարարեց թէ օրուան դէպքը եւ կառավարութեան տապալումը հակառակ են սահմանադրական օրէնքի, հետեւաբար իր հրաժարականը կը ներկայացնէ, ամէնէն երիտասարդ քարտուղարին յանձնելով յեղափոխական կոմիտէին կողմէ ղրկուած զեկոյցին ընթերցումը։ Ժողովին մէկ մասը ծափահարեց նախագահը։ Յետոյ ոտքի ելաւ նախորդ վարչապետ Պ. Ցալտարիս եւ բացատրեց թէ ինչպէս առտուն կանուխ իրեն այցելած էին երկու զօրավարներ եւ ծովակալ մը, որոնք առանց այլեւայլի կառավարութեան հրաժարումը պահանջեցին յանուն բանակին։ «Զուզեցի չարունակել այսպիսի խօսակցութիւն մը, որովհետեւ այդ պաշտօներուն իրաւունք չէի տար միջամտելու կառավարական գործերուն, բայց անմիջապէս նիստի հրաւիրեցի նախարարական խորհուրդը եւ հարցուցի զինուորական նախարարին թէ կառավարութիւնը դեռ բաւական ուժ ունի՞ հակազդելու եւ իշխանութիւնը պահելու համար։ Զօր. Քոնտիլիս պատասխանեց թէ կառավարութիւնը այլեւս չի կրնար յոյս դնել բանակին վրայ, որ վստահութիւն չունի։ Ծովային եւ օդանաւային նախարարներն ալ միեւնոյն պատասխանը տուին։ Ահա թէ ինչու բոլ օրագրողներուն թէ արտաքին ուժեր կառավարութիւնը տապալեցին։ Եւ կ'ուզէի որ վարչաձեւի խնդիրը կարգադրուէր Ժողովուրդին կամքով, որպէսզի վերջնապէս փակուէր այս վէճը որ քանի տարիէ ի վեր կը պառակտէ ազգը եւ կը խափանէ բնականոն վիճակի մը հաստատումը»։

Վարչապետը յետոյ պարզեց իր կուսակցութեան քաղաքական պայքարները՝ ի նպաստ թագաւորութեան վերահաստատման, որ լաւագոյն ձեւն է Յունաստանի համար, բայց ուժգնօրէն բողոքեց սպաներու միջամտութեան դէմ։ Եւ որպէսզի ժողովրդական կուսակցութիւնը վկայ չըլլայ այս ապօրէն վիճաբանութեանցը յայտնեց թէ պիտի հեռանայ սրահէն։

Արդարեւ Պ. Ցալտարիս բեմէն վար իջնելով, ձգեց գնաց իր կուսակիցներուն հետ, առանց սպասելու որ կարդացուի Քոնտիլիսի կառավարութեան յայտարարութիւնը։ Քոնտիլիս պարզեց կառավարութեան քաղաքականութիւնը, որուն նպատակը պիտի ըլլայ ապահովել բարեկարգութիւնը եւ անվարան ձեռնարկել հանրաքուէի, նշանակուած թուականին (3 նոյ.)։ Արտաքին գործերու մէջ, դահլիճը պիտի շարունակէ նախորդին քաղաքականութիւնը։ Ճառերէն վերջը, քուէարկուեցաւ Հանրապետութեան ջնջումը եւ նիստերը յետաձգուեցան մինչեւ հանրաքուէի օրը։

Կառավարութեան առաջին գործն եղաւ խիստ գրաքննութիւն հաստատել, այնպէս որ ընդդիմադիր թերթերը չեն կրնար շատ բացուիլ։ Զօր. Քոնտիլիս յայտարարեց թէ ոչ ինք, ոչ ալ որ եւ է նախարար տեղեկութիւն ունէին զօրավարներու ձեռնարկէն։ Յետոյ ազդարարեց.— «Ցորչափ վարչապետ կը մնամ, անխնայ յարգել պիտի տամ բարեկարգութիւնը, մինչեւ հանրաքուէի կատարումը։ Կառավարութիւնը որ եւ է յեղափոխական հանգամանք չունի։ Իր գործը պիտի ըլլայ գլուխ հանել հանրաքուէն»։

Պետական հարուածին հեղինակները հետեւեալ պատճառները մէջտեղ կը բերեն, իրենց արարքը արդարացնելու համար.— 1. Համայնավարներու խլրտումը, որ անոնց կը սատանայ դուրսէն, սպառնալից հանգամանք կը ստանար.— 2. Իտալօ-Հապէշական հարցին առթիւ ծագած արտաքին դէպքերը անհրաժեշտ կը դարձնէին այնպիսի կարգադրութիւններ որոնց անընդունակ է վէճի ենթարկուած վարչաձեւ մը։

** Զօր. Քոնտիլիս յայտարարութիւն մը ուղղելով Կրետացիներուն, կը յիշէ կղզիին հերոսական անցեալը եւ կը յանձնարարէ ամենախիստ կարգապահութեամբ վարուիլ, իրենց աջակցութիւնն ընծայելով միապետութեան եւ ներքին խաղաղութեան վերահաստատման։ Յայտարարութիւնը, որ բնակիչներուն բաշխուեցաւ օդանաւերով, կ'աւելցնէ թէ Կրետացիներուն շահերը պիտի պաշտպանուին եւ թէ ժողովրդային քուէարկութենէն վերջ նոր իշխանութիւնը պիտի նուիրուի ազգին բարօրութեան։

*** Նախարարական խորհուրդը հոկտեմբեր 11ին նիստ գումարելով, որոշեց վերահաստատել արքայական ընտանիքին հպատակութեան իրաւունքները։ Այսուհետեւ արքայական գերդաստանին բոլոր անդամները պիտի վայելեն ամէն իրաւունք, առանց որ եւ է ձեւակերպութեան։

ԿԱՏԱՂԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Հապէշ կիները պիտի հեռուին ամուսիններէն

Հարարէն կը հեռագրեն թէ մեծ գործունէութիւն կը տիրէ այդ ճակատին վրայ։ Զօր. Նասիպու Ճիճիկայի ճակատը մեկնեցաւ իր բանակին հետ, միանալու համար Հայլթէ Միքայէլի, որ ընդհ. հրամանատարն է այդ շրջանին։ Ժողովուրդը մերժելով որ եւ է իրաւախոհութիւն, կազմ եւ պատրաստ կը սպասէ յարձակման հրամանին։ Ամէնէն կատաղի ճակատամարտը կ'ըսպասուի այս քաղաքին շուրջ, ուր Հապէշական բանակը կա՛մ ջախջախիչ յաղթանակ մը պիտի տանի, եւ կամ պիտի ոչնչանայ։ Իտալական օդանաւերը չպիտի կրնան մեծ վնաս հասցնել, որովհետեւ քաղաքին բնակիչները շրջակայ բլուրները քաշուած են, եւ թակարդներ կը լարեն, թշնամին ոչնչացնելու համար։

Հապէշ քահանաները հրաման մը արձակեցին, որուն համաձայն այն ամուսնացած կիները որ իրենց ամուսիններուն չեն ընկերանար դէպի ռազմաճակատ, 6 շիլին տուրք պիտի վճարեն պետական գանձին կամ կարմիր խաչին։ Բոլոր կիները, ամուսնացած թէ ոչ, պարտաւոր են երեք տոպրակ խորոված կաղին կամ ընկոյզ եւ երկու պարկ ալիւր հայթայթել պարենաւորման վարչութեան։ Միեւնոյն ատեն ամուսնացեալները պէտք է մէկ տոպրակ ընկոյզ կամ կաղին եւ կէս պարկ ալիւր ճարեն իրենց ամուսիններուն, իբրեւ անձնական պարէն։

Հիւսիսային ճակատին վրայ եւս մեծ գործունէութիւն կը տիրէ։ Իտալական բանակին սպարապետը, Զօր. տէ Պոնօ Ամարայէն Ատուա փոխադրած

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՍԵՒՆ ՈՒ ՃԵՐՄԱԿԸ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Ի՞նչպէս թաղուացաւ հապէշական վէճը

Տարակոյս չկայ որ եւրոպական պետութիւնները կարեւոր շահեր կը հետապնդեն Ափրիկէի մէջ եւ անշուշտ Հապէշիստանի հողային ամբողջութեան կամ սեւամորթ արքային գեղեցիկ աչքերուն համար չէ որ իրար անցած են այժմ Լոնտոնի, Փարիզի կամ Ժընեւի մէջ: Ուրիշին սիրոյն արցունք կամ արիւն թափելու առաքինութիւնը տրուած է միայն հայ ժողովուրդին ···

Մեծն Բրիտանիոյ համար, օրինակ, կենսական նշանակութիւն ունի Ցանա լճին ապահովութիւնը, որովհետեւ առանց անոր Եգիպտոս կը կորսնցնէ իր տնտեսական արժէքը եւ քաղաքականօրէն անպայման կ'ենթարկուի այն պետութեան որ տէրն է հարաւային Նեղոսին, ուրեմն Հապէշիստանին: Նոյն վտանգը կը սպառնայ նաեւ Սուտանի:

1902էն ի վեր Անգլիա կ'աշխատէր խաղաղ միջոցներով սեփականացնել լիճը, որ ինչպէս յայտնի է, կը հայթայթէ Նեղոսի ջուրերը: 1930ին ամերիկեան ընկերութիւն մը Հապէշիստանի եւ Սուտանի կառավարութիւններուն հաւանութեամբ, քննութիւններ կատարեց թումբեր շինելու համար Ցանայի շուրջը: Ընկերութիւնը շատ մեծ գումար մը պահանջեց շինութեան սկսելու համար: Ձեռնարկը յետաձգուեցաւ ամբողջ երեք տարի: 1933ին եգիպտական կառավարութիւնն ալ յանձն առաւ ծախքերուն մասնակցիլ ու երկրաչափները կատարեցին երկրորդ քննութիւն մը: 1935ի մայիսին Հապէշիստան հրաւիրեց Անգլիան, Եգիպտոսն ու Սուտանը՝ վերջնական համաձայնութիւն մը կնքելու համար: Սակայն արդէն ուշ էր. քաղաքական պայմանները փոխուած էին: Մուսոլինի վէճ ունէր արքայից արքային հետ: Այնպէս որ, բրիտանական կառավարութիւնը, խոհեմ ու պաղարիւն, կրակին վրայ իւղ չթափելու մտահոգութեամբ, առաջարկեց յետաձգել թումբերու շինութիւնը ցնոր տնօրինութիւն:

Անգլիոյ կայսերական շահերուն տեսակէտէն կարեւոր է նաեւ ուրիշ պարագայ մը: Հապէշիստան դրացի է բրիտանական կայսրութեան՝ մօտ 2000 մղոն երկարութեամբ տարածութեան մը վրայ: Քաղաքական յեղաշրջում մը կամ նոր տանուտէր մը Նէկիւսին հայրենիքին մէջ վտանգաւոր հետեւանքներ կրնայ ունենալ Քէնիայի, Ուկանտայի եւ մանաւանդ Սուտանի մէջ: Ի՞նչ ապահովութիւններ կան օրինակ որ Իտալիա փառաւոր յաղթանակի մը պարագային չպիտի սրէ իր ախորժակը եւ չպիտի աշխատի տասը, քսան, յիսուն տարուան մէջ, ընդարձակել «իտալական Եթովպիոյ» սահմանները հարաւէն եւ արեւմուտքէն: Բնականաբար դեռ շատ կանուխ է այդ տեսակ ենթադրութիւններ ընելու համար, բայց պէտք է ընդունիլ որ Անգլիոյ դիւանագէտները չափէն աւելի հեռատես են յաճախ ···

Ֆրանսա առայժմ կը հետաքրքրուի միայն Ճիպութի - Ատիս - Ապէպա երկաթուղիով որ պետական հիմնարկութիւն մըն է 1917էն ի վեր: Օրուան վարչապետը՝ Լավալ, ընկերութեան 34.000 բաժնեթուղթերէն 2500ը Իտալացիներուն փոխանցեց անցեալ յունուարին, երբ երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները բարեկամական էին: Ի հարկէ Ֆրանսա քաղաքական նկատումներ ալ ունի ընդդիմութիւն ցոյց տալու համար Մուսոլինիի նուաճողական ձեռնարկներուն:

Գերմանիա «չէզոք» է հապէշական հարցին մէջ ինչպէս Ամերիկան, թէեւ Իտալիոյ յաջողութիւնը կրնայ նախընթաց մը ստեղծել՝ կորսուած գաղթավայրերը ետ պահանջելու համար: Աշխարհի հում նիւթերը եւ մանաւանդ Ափրիկէի հողերը արդարօրէն եւ հաւասարութեամբ բաշխելու ծրագիրը որու մասին ակնարկներ կ'ըլլան վերջերս պետական ու կուսակցական շրջանակներու մէջ, հաւանաբար նոր յոյսեր ներշնչէ Գերմանիոյ վարիչներուն: Առայժմ Հիթլէր դէպքերուն կը հետեւի առանց որոշապէս պարզելու իր տեսակէտը: Միեւնոյն ժամանակ իր գործակալները «գործ կ'եփեն» Աւստրիոյ, Հունգարիոյ եւ Լեհաստանի մէջ:

Հեռաւոր Ճափոնը առեւտրական կապեր ունի Հապէշիստանի հետ: Ինքըն է գլխաւոր հայթայթիչը այդ երկրին: Երեւութապէս չէզոք, բայց լըռօրէն կը շահագրգռուի Մուսոլինիի սպառնալիքով որ կրնայ իր առջեւ փակել շահաբեր շուկայ մը: 1930ին բարեկամական դաշինք մը կնքուեցաւ երկու երկիրներուն միջեւ (վաւերացուած 1932ին):

Անցեալ յուլիսին իտալական մամուլը վստահօրէն կը յայտարարէր թէ Ճափոնի կառավարութիւնը «չպիտի ընդդիմանայ Մուսոլինիի ձեռնարկին»: Թոքիոյի արտաքին նախարարութիւնը, սակայն անմիջապէս հերքեց այդ հաւաստիքը:

Ինչ կը վերաբերի Իտալիոյ «իրաւունքներուն» Հապէշիստանի մէջ, պէտք է ընդունիլ որ մեծ պետութիւնները երկու տարբեր առիթներով յանձըն առին ազդեցութեան գօտիներ վերապահել Հռոմի կառավարութեան: Այդ նպատակով կնքուած դաշնագիրները տակաւին ի զօրու են: 1891ին եւ 1894ին Մեծն Բրիտանիա Իտալացիներուն «տուաւ» Էրիթրէան, Սոմալին ինչպէս նաեւ Հապէշիստանի սեփական հողերուն երեք քառորդը: Իսկ 1906ի եռեակ համաձայնութեամբ, Իտալիա կը ստանար Էրիթրէայէն մինչեւ Սոմալի երկարող ընդարձակ տարածութիւն մը: Մուսոլինի մէկ կողմէն կը պահանջէ այդ երկու վաւերաթուղթերուն տուած գործադրութիւնը, միւս կողմէն բազմաթիւ ամբաստանութիւններ ու գանգատներ կը տեղացնէ Հապէշիստանի եւ իր բարեկամներուն գլխուն, իր իրաւունքները արժեւորելու համար: Իտալիա թշնամական արարք կը նկատէ օտար զինուորական կամ ելմտական խորհրդականներու ներկայութիւնը Ատիս-Ապէպայի մէջ: Նէկիւսը իրաւունք չունի, կ'ըսէ Մուսոլին, մենաշնորհ բաշխելու աջ եւ ձախ առանց իմ հաւանութեան:

Նոր չէ Հռոմի եւ Ատիս - Ապէպայի վէճը: Երկու երկիրները չկրցան վերջնական ու անկեղծ համաձայնութիւն մը գոյացնել քառասուն տարիէ ի վեր: Իտալիա երբեք չմոռցաւ Ատովայի պարտութիւնը, իսկ Հապէշիստան կարելի միջոցներով աշխատեցաւ հեռացնել Իտալիան իր սահմաններէն: Նէկիւսը կամ իր նախորդները առանձի՛ն կը վարէին երկրին քաղաքականութիւնը թէ հրահանգ կը ստանային տարբեր աղբիւրէ մը, սովորական մահկանացուներուն համար գաղտնիք է այդ պարագան:

Յարաբերութիւնները չափազանց լարուած էին վերջին քանի մը տարիներուն, երբ պատահեցաւ Վալ-Վալի դէպքը:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ

00000

Երկու հայրենակիցներ վակոնի մը մէջ կը խօսակցէին իտալեւհապէշական պատերազմին շուրջ: Ականջալուր ըլլալով արձանագրեցի իրենց [illegible]: Ինչպէս պիտի տեսնուի, մէկը ներկայացուցիչն է լաւատեսներուն, իսկ միւսը յոռետեսներուն:

—Աս սոսկալի քրիզին պատերազմն էր պակաս ··· հիմա ամենայն ինչ կատարեալ է. կռիւ, արիւն, կաց, մահ, հիւանդութիւն ··· վստահ եմ որ ամբողջ Եւրոպան պիտի բռնկի ···

— Եկածը ձմեռ է ··· Եւրոպան բռնկի, մենք ալ ածուխի ծախքէն կ'ազատինք:

— Սիրտ ունիս ու կը կատակես: Ամբողջ Եւրոպան պիտի իյնայ կրակներու մէջ ···

—Իսկ ես վստահ եմ Եւրոպայի մէջ սիկարէթ մը անգամ պիտի չվառի քու երեւակայած կրակէդ ···

— Հապէշիստանի մէջ կռիւը սկսաւ ··· Չե՞ս կարծեր որ այդ կրակին բոցերը յանկարծակի Եւրոպա փոխադրուին ···

— Հապէշիստանի ու Եւրոպայի մէջ կան երկու բաներ,— ջուր եւ անապատ: Հրդեհը այդ երկուքին վրայէն չի կրնար անցնիլ: Երկուքն ալ բռնկող նիւթեր չեն:

— Ջուրը գիտեմ, բայց աս անապատը ի՛նչ տեսակ բան է ···

— Անապատը տեղ մըն է ուր ո՛չ բոյս կը բուսնի եւ ո՛չ ջուր կը գտնուի ···

— Զրա՞ս որ իմ գլուխս կը նմանի ան ··· Ո՛չ կը քրտնի, ո՛չ ալ մազ կը բուսնի ···

— Սխալ է նմանութիւնդ, քանի որ քու գլուխդ ջրոտ է ···

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես ··· Չափը կ'անցընես ···

— Բարեկամս, դուն է որ յոռետեսութեան չափը կ'անցընես: Կռիւի մը պատճառով ողբերգութեան վարագոյր քաշեր ես դէմքիդ վրայ: Պէտք է գիտնաս որ կեանքը կռիւ է ···

— Ճշմարիտ եւ հարազատ կեանքը խաղաղութիւնը պէտք է ըլլայ ···

— Չկայ խաղաղութիւն առանց կըռիւի ···

— Այո՛, սակայն կռիւին ալ տեսակները կան ··· Հիմակ կազով պիտի ըլլան կռիւները ··· Եթէ վաղը միւս օր Իտալիա եւ Անգլիա առիթ տան բարդութիւններու ··· Դժո՛խք պիտի ըլլայ Եւրոպան ···

— Եւրոպան խաղաղութեան մէջ արդէն դժոխք է, թերեւս պատերազմի մէջ քաւարանի փոխուի ···

— Իմ գիտցածս ան է որ փախչելու է այս քաղաքէն, այս երկիրէն, այս աշխարհէն:

— Ո՞ւր կը մտածես երթալ:

— Չեմ գիտեր ··· Այդ իսկ է հարցը ···

— Խորհրդային Հայաստան գնա: Ճիշդ ժամանակն է: Շահվերդեանն ալ հոն է:

— Չըլլար. դրամ ունիմ:

— Աւելի լաւ. հազար ֆրանք կուտաս ու կ'արձանագրուիս: Հազար ֆրանք ալ նուէր կուտաս ու հազար ֆրանք ալ ընծայ ···

— Քեզի բան մը ըսե՞մ ··· ես կը նախընտրեմ գալիք դժոխքը ··· գոնէ դրամիս քով կը մեռնիմ ···

— Այդքան մի՛ յուսահատիր. Տասներեքներու խորհուրդը դեռ կարգադրութիւն մը կ'ընէ հաւանաբար ···

— Եղբայր, տասներեք թիւէն ի՛նչ բարիք կը սպասես ···

— Նախապաշարուած ես դժբախտաբար:

— Աւելի ճիշդը պաշարուած ենք կրակներով:

— Ինքզինքդ Հապէշի տեղ դրեր ես:

— Անոնք գոնէ ասպարի տակ կը մտնեն ու կ'ազատին օդանաւերու կրակէն ու թոյնէն. մենք ի՞նչ պիտի ընենք ···:

— Մենք ալ Սէնը կը մտնենք ու կ'ազատինք ···

— Հին ատեն երկրորդ ջրհեղեղէ մը ազատելու համար Բաբելոնի մէջ աշտարակ մը շիներ են. հիմակ ալ հրհեղեղէ մը ազատելու համար, հորեր պէտք է շինել ու մէջը մտնել ···

— Դուն արդէն հորի մէջէ կը խօսիս ···

— Ի՞նչպէս ···

— Ինքզինքդ աշխարհի վրա՞յ կը կարծես ···

— Աշխարհի վրայ եւ շոգեկառքի մէջ···

— Ըստ երեւոյթին այդպէս է, սակայն ըստ էութեան դուն յոռետեսութեան հորը ինկած ես ···

— Դուն ալ լաւատեսութեան ցիցը ելեր ես ···

— Աւելի լաւ կ'ըլլայ եթէ ցիցէն ճերմակ դրօշակ մը կախենք ···

— Ամէն գիշեր ճերմակ դրօշակներու մէջ ենք: Մեր սաւանները եւ վերմակները խաղաղեցնող յատկութիւն ունին ···:

— Ճիշդ է: Պատերազմական օրերու մէջ լաւագոյն իմաստութիւնն է քիչ թերթ կարդալ եւ շատ քնանալ:

— Մինչեւ որ հասնի Մեծ Օրը երբ բնաւ պիտի թերթ չկարդանք ու յաւիտեան պիտի քնանանք ··· առանց խռկալու:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

Սիրերգ

— ० —

Գիշերս ես ի դուրս ելայ,
Թուխ ամպեր եւ անուշ կու ցողայ,
Զիմ եարն այլ կանգնուկ տեսայ,
Զիւր կանաչ կապան կուրծանայ:

Զեռքս բռնեց տուն տարաւ,
Զդուռն եդիր փակն ի վերայ.
Մանուկ ես նորա կ'ասեմ,
Որ տանու զբաղնին ու բանայ:

Բանայ ու' ի պաղչան մտնու,
Վարդ քաղէ ու ցողն ի վերայ,
Եւ փունջ մի եարոջն տայ,
Որ դնէ զերեսն ի վերայ:

Ճերմակ ծոց ու լայն նուսպա,
Ի ծոցիկդ ի վայր սահեցայ,
Այդ խակ թեւերուդ միջին
Գիրկ ածի պահիկ մ'արգելցայ:

Զեռկուենս այլ ի վեր կալայ,
Տէր արա զմահիկս ի հոսայ,
Զմահիկս ու մատղիկս արա,
Աղեկեան կրծոցն ի վերայ:

Այս աստնվորիս շահէն
Անշահէն ես ի՞նչ շահեցայ,
Առի զբազաս դրս ելայ,
Թուոցի զինչ մաղպուն եղայ:

ԹՈՒՐՔ ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

—ɔ—

Արարիչը բանաստեղծին հարցուց թէ նարինջները ի՞նչպէս են ստեղծուած:

Բանաստեղծը, առանց բոպէ մը իսկ վարանելու, պատասխանեց.

— Պատահաբար ···

Արարիչը ժպտեցաւ եւ ըսաւ.

— Զարմանալի՜ ··· Այսուհանդերձ չարունակէ՛:

Բանաստեղծին աչքերը կը փայլէին կատուի մը զոյգ աչքերուն նման, որոնք կը փողփողին՝ քանի մութը կ'ըլլայ: Անիկա հարցում մըն էր, զոր ինք շատ կը սիրէր եւ որու մասին օրերով յեռաներ էր իր միտքը: Եւ ան սկսաւ բացատրել՝ իր ձայնին տալով շեշտ մը, որ նարինջներուն չափ ազդուն ու գունաւոր էր:

— Նարինջը ստեղծուեցաւ նուէլն քիչ յետոյ: Միրգերու բոլոր հրեշտակները կը ճգնէին համաձայն ձեւ մէ տալու գաղափարներուն եւ հազարաւոր պտուղներու նախատիպարները կը պատրաստէին: Դուք հոգի կը ներշնչէիք այդ պտուղներէն միայն անոնց, որոնց կը հաճէիք: Ամենամեծ արուեստագէտ-հրեշտակը, նուռը ստեղծելէ վերջ, առաւօտ մը վազն ի վազ ձեր մօտ եկաւ ու խնդրեց որ ունկնդրէք իր երազը: Այդ հրեշտակը, որ նուռն էր ստեղծած, առողջերու անձրեւ մըն էր երազեր: Երկինքէն կը տեղային աստղեր, որոնք երկու բոունցքի խոշորութիւն ունէին: Այս աստղերէն շատերը ջուրը կ'իյնային ու կը կորսուէին, մէկ մասը կը կառչէին մութ-կանաչ ճիւղերուն այն ծառերուն, որոնք կը գտնուէին հոսուն ջուրին երկայնքը: Ու աստղաթներէն կը կախուէին վա՛ր. արեւի բեկորներու նման:

Երազը, զոր տեսեր էր նուռն ստեղծող հրեշտակը, նարինջի գաղափարը ներշնչեց արարիչին:

Եւ արարիչը այսպէս վերջացուց իր խօսքը.

— Եթէ նուռն ստեղծող հրեշտակը իր այդ երազը չտեսնէր, թերեւս աշխարհ զրկուած ըլլար գեղաթոյր այս պտուղէն, եւ իմ լեզուս՝ նարինջ բառէն որով այնքա՜ն ատելի է: Ու հրեշտակը, որ նուռն էր ստեղծեր, նարինջի գաղափարին համապատասխան բազմաթիւ նախատիպեր պատրաստեց: Առոնցմէ առաջնութիւնը շահեցաւ նարինջը, երկրորդութիւնը՝ թուրինջը, երրորդութիւնը՝ կիտրոնը, չորրորդութիւնը ···

Բայց, արարիչը ընդմիջեց.

— Ցերի՛րա՛նք ··· սո՛ւտ ··· Թէեւ գեղեցիկ սուտ մըն է ինչ որ կ'ըսես ··· Անիկա արժանիք մըն է, բանաստեղծ իմ:

Եւ արարիչը ծափ զարկաւ: Եւ հրեշտակները իրեն բերին բանաստեղծին մեղքի տետրակը: Որովհետեւ, բանաստեղծը բարեգործութեան տետրակ չունէր: Հրեշտակները դժուարաւ գտան այդ տետրակը, որ հարիւր փարանոց գրպանի փոքրիկ բան մըն էր: Եւ այդ հարիւր փարանոց տետրակին առաջին էջին վրայ միայն երեք բարեգործութիւններ էին արձանագրուած:

Առաջին բարեգործութիւնը հետեւեալն էր.— Օր մը, բանաստեղծը, խելքին փչած ըլլալով, անկոխ ու չոր ճամբու մը վրայ հողն էր դրած կուտը դեղձի մը զոր կերած էր: Կուտը աճած էր եւ օր մը պտղակն էր յագեցուած երկու ճամբորդներու, որոնք այդ ճամբուն վրայ, ջուրի պակասէն կը տանջուէին:

Երկրորդ բարեգործութիւնը հետեւեալն էր.— Բանաստեղծը իր սանտրվիչէն կտոր մը տուած էր շան մը, որ անօթի կը մեռնէր, եւ, այդ կերպով, հինգ վայրկեան երկարած անոր կեանքը:

Երրորդ բարեգործութիւնը.— բանաստեղծը շաբաթ օր մը երեք ժամ սոված էր:

Արարիչը կրկին ժպտեցաւ: Նպաստաւոր մեծկակ տետրակները դիզուած էին հարիւր փարանոց այդ գրպանի տետրակին քով:

Արարիչը արագ ակնարկ մը նետեց մեղքի տետրակներէն մէկուն վրայ, եւ առաջին տողը, զոր Ան տեսաւ, հետեւեալն էր.

—Բանաստեղծը իր կեանքի ընթացքին 1978 հոգիի սուտ խօսած է: Անոնց միջեւ կան բոլոր դասակարգերու մարդիկ:

Արարիչը խածաւ իր շրթունքը եւ գլխէն մինչեւ ոտքը զննելով բանաստեղծը.— Իմ մարգարէներս բոլորն ալ բանաստեղծներ էին: Անոնցմէ ամէնքն անարժէքը ունէր երեւակայութիւն մը, որ ատուերի մէջ կը թողու քու նարինջի պատմութիւնդ: Եւ սակայն չտեսայ որ անոնցմէ մէկը մարդ խաբէր:

Բանաստեղծը ուզեց պաշտպանել իր անձը.— Ո՛վ արարիչ, ըսաւ, դուն ալ գիս աշխարհ նետեցիր իմ գանկս լեցնելով խելքով մը, որ խելքերուն ամէնէն խելառն է: Եւ այդ խելքը պիտի յառակայնէի քու խորհուրդներուդ հանդոյցները քակելու: Բայց հաւաստեցայ որ ես այդ հանգոյցներէն մէկ հատն իսկ պիտի չկարենամ քակել: Եւ ես իմ խելքիս մէկ մասը յատկացուցի քու գեղեցկութիւններուդ համար բանաստեղծութիւններ գրելու: Իսկ մնացեալ մասը յատկացուցի ուրիշ ցանկութեան մը,— ոչ մէկ բանէ զրկել հոգիս, որ քու ինծի տըւած մեծագոյն նուէրն է:

Արարիչը պատասխանեց նողկանքով.— Մէկ խօսքով՝ դուն լոկ քու անձիդ համար օգտագործեցիր շնորհներդ:

Եւ, ձայնով մը որ երկնային գոռումի կը նմանէր, գոչեց.

— Դժո՛խք տարէք:

Ու բանաստեղծը դժոխք նետեցին:

ՊԵՏՐԻ ՐԱՀՄԻ

Թարգմ. Վ. Ի.

ԳՐԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ.— I. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Սիդոննան եւ Ընկեր Շահազարը Նշան Պէշիկթաշլեանի ստեղծագործութեան առաջին հունձքը կը ներկայացնեն: Այս հատորներէն յետոյ, նոյնքան խորութեամբ եւ արուեստով մեր գրականութեան բերաւ նախ Բալպին, որ Սիդոննան կը յիշեցնէ, յետոյ Երգիծականը,— աւելի ընդարձակ հատոր մը,— որ «Ընկեր Շահազար»ի արահետէն քալելով մէկտեղ, հայ հանրային կեանքի դէմքերն ու դէպքերը մեր ուշադրութեան կը յանձնէ:

Անոր գործը չսահմանափակուեցաւ հոս: Արուեստը գտած ըլլալով իր հունը, երկու ճիւղաւորումներով,— քնարերգական եւ երգիծական,— քալեց այս զոյգ մարզերուն մէջէն, վստահութեամբ, ջերմեռանդութեամբ եւ նորանոր յաջողութիւններով: Ինչ որ էր անոր հոգին, դեռ պատանի, առանց որ եւ է փոփոխութեան, առանց ազդուելու ժամանակի եւ դէպքերու ալեկոծութենէն, շարունակեց իր ճամբան: Ներքին անդրդուելիութիւն ունէր վարեց այսպէս գրագէտին ճակատագիրը: Տարիներ անցնելէն վերջն ալ, առաջին տարիներու մութ եւ խորհրդաւոր սարսուռը աւելի մեծ թափով դգալի դարձաւ: Այսպէս, քնարական մարզին բերաւ Կապոյտ, (հրատարակուած «Հայրենիք» ամսագրին մէջ 1934—35): Իսկ երգիծականէն՝ Մարդանկարներու շարք մը, նուիրուած մեր գրականութեան եւ հանրային կեանքի դէմքերուն. ինչպէս նաեւ Հայկական շարժանկարներ հրատարակուած «Յառաջ»ի մէջ:

Նկատի ունենալով որ Նշան Պէշիկթաշլեան վիպագիր մը չէ այն յատկանիշներով, որոնցմով համբաւանոթ կը դառնար իբրեւ քնարերգակ ու երգիծաբան, իր գործերու շարքին, հազիւ յիշատակութեան արժանի կը նկատեմ Հայկական Բիւզանդիոնը, ընդարձակ մէկ գրութիւնը (հրատ. «Հայրենիք» ամսագրին մէջ) որ վէպէ մը աւելի, Բիւզանդիոնի հայկական պատմութեան մէկ էջը կամ դրուագը կը ներկայացնէ, ուր Պէշիկթաշլեան կը յայտնուէր մասնաւորաբար իր բացասական գիծերով: Հոն կը նկատուէին դէմքերը քանի մը ժամանակակից պոլսական նկարագիրներու, քիչ մը թափանցիկ վարագոյրի տակ իրենց ինքնութիւնը հազիւ ծածկուած, սակայն այդ ընդարձակ էջերուն մէջ, Նշան Պէշիկթաշլեանի գրի առած քանի մը տասնեակ կենդանի եւ յաջող էջերը հազիւ թէ կրցան փրկել ընդհանուր թերութիւնները,— կրկնութիւններ, ձգձգուած տեսարաններ, հոգեբանական եւ խորունկ էջերու բացակայութիւն, մէկ խօսքով տկարութիւններ, որոնք անխուսափելի են թերեւս թերթօնային ընթացիկ վէպերու մէջ:

Նշան Պէշիկթաշլեանի արժանիքը սակայն կը շահէր այն էջերով որոնք հակառակ ուղեւորի տպաւորութիւններ ըլլալուն, իրենց մէջ կը խտացնէին շատ աւելին, բոլոր խուզարկու եւ պրպտող աչքերուն համար, որոնք Պէշիկթաշլեանի գրականութեան կը հետեւին հաճոյքով, եւ անոր ամէն մէկ ստորագրած յաջող էջը կը նկատեն նուաճում մը դէպի կատարելութիւն: Անոր նոր «Երգերը», շրջելու համար արձակ նոր քերթուածները, յայտնութիւն մը ըլլալէ աւելի, քերթողին հոգիին խորքերը կը մտնեն, երիտասարդական թափով ու խանդավառութեամբ յղացուած: Հիմնական տարրը այս նոր շարքին նորէն սէրն էր, երիտասարդ հոգիներու, սիրահար սիրտերու սէրը, որուն գինովութենէն կը խայտայ ու կը թռչկոտի: Այս արձակ քնարերգութիւնը,— այլաբանական գիծերով հարուստ, լեզուն վճիտ ու երիտասարդ, նուրբ, տաք, գորովոտ ու թրթռուն, կարճ ու արփուն նախադասութիւններով, չափուած ու ձեւուած,— կը մատնէր Պէշիկթաշլեանի արուեստին նոր մտահոգութիւնները, աւելի կենդանի, իրական, փորձուած, ազատ քերթողի երեւակայութենէն ու ճիգերէն, ազատ ներշնչումի արուեստակեալ ոռոգումներէն: Վճիտ աղբիւրի մը ջրին կը նմանին անոնք, որոնք գրական եւ բաշտութեան ներկայ օրերուն, մեր միտքերն ու հոգիները կ'երիտասարդացնեն, մեզի թոհունակութիւն կը պատճառեն:

Վերածնուած քերթողն է ան ուրեմն, որ Բաժակաճառ արձակ գրուածքին մէջ, այլաբանական պատկերներու ինքնատպութեամբ, կ'երգէ սէրը.

— «Կը խմեմ այս բաժակը ներքին լոյսին համար: Այն լոյսը որ կը բխի հոգիին հանքերէն, սրտին կղզիներէն եւ միտքին բարձունքներէն: Այն ներքին լոյսին համար որ մեզ խաչելէ վերջ կը հասցնէ երկինքին: Որ կ'եփէ մեր էութիւնը եւ ողջակէզ կ'ընէ քաղցըր խարոյկի վրայ: Ան է որ կուտայ մեզի կեանքի բոյրը եւ մահուան համը: Առանց այդ կրակոտ լոյսին ոչ մէկ գարուն կը ծաղկի ներաշխարհին մէջ: Անիկա չունին է հրեշտակներուն եւ ցոլացումը բովանդակ աստղերուն: Այդ լոյսին մէջ է որ յարատեւ կ'երթեւեկենք դժոխքէն Արքայութիւն եւ Արքայութենէն մինչեւ եօթներորդ երկինք: Ծիածանի նման լոյս մըն է ան, մեր հոգին կ'անցնի անոր բոլոր երանգներէն ու կը պայծառակերպուի: Այդ լոյսը կ'ազնուացնէ մեզ, կը սրբէ մեզ, ընծայելով աստղերուն լոգանք ու մկրտութիւն: Երգի պէս լոյս մըն է: Ան ունի յաճախ տառապանքի եղանակներ ու մերթ ալ ուրախութեան մեղեդիներ: Անոր կշռոյթին ներքեւ խմաստով լեցուն կը սահի նաւակը կեանքին: Իմ սիրտս լուսամանն է այդ լոյսին: Եւ Սէրն է այդ լոյսը»:

Աւելի երիտասարդ տարիքի մէջ, տաղաչափուած քերթուածներով Հուրգին երգող քերթողին արձագանգները կը լսենք այն արձակ տողերուն մէջ, աւելի զգայուն, աւելի իրական, աւելի անկեղծ:

Քնարերգակէն վերադառնանք երգիծաբանին:

Գրական այս երկու սեռերը, հաւասար ուժգնութեամբ, կ'անձնաւորուին նոյն արուեստագէտին մէջ: Ունեցեր ենք բանաստեղծներ եւ երգիծաբաններ, որոնք բանաստեղծութեան կամ երգիծանքին բերեր են իրենց տուրքը: Բայց չեմ յիշեր ուրիշ անուն մը, որ միեւնոյն խմորով, այս մարզերուն բերած ըլլայ հաւասար արժէքով ստեղծագործութիւն մը:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

(1)

…բազա, տնաւէր բազա,
…գնացած տեղն ինծի ասա,
…ես այլ հետ քեզի կուգամ,
…ածց հաշտուեց թէ օր մի չեղայ:

…ժար հիւրընդուկ եմ ես,
…խնձոր արի եկ զիս ի տես,
…պար գնենհար կուտամ
…օտար հաւքիմ չբրբես:

…տար հաւքիմն ի՞նչ անեմ,
…դարտըս դու գիտես,
…տամ ծոցուս բալնին,
…սրտիս դուռն, մուտ ի ներս:

…աւմ եսպպամ կ'ասեմ,
…եկեր, քո սէրն է բերեր,
…սէրն իմ սրտիս միջին
…շիներ ու' ի ներս կուկենայ:

…րան երբ քաղծած լինի,
…րան առնու այնով զըմպաղի,
…նուկ սիրու տէր լինի,
…առնու, կարօտն անցանի:

…ի՞նչ լինենամ թէ պաքնեմ,
…ինծ կու պիտի·
…ի ծոցուդ եղայ՝
…աչութըս ի հետ կու նայի:

…եղեմ ի քո սիրոյդ
…ամռան աւազն որ կ'այրի,
…ի բուն երկինքն ի վեր
…հայի կաթ-իկ մ'անձրեւի:

…ջանացի իւր հետն
…իպրմէն պաքիկ մ'առի:
…քաղցրութենէն, եղբարք,
…է սրտիկս որ կ'այրի:

…մ' ըզքո լան նակատդ
…աչքեր ունիս զաղալի,
…մ ըզքո ուռ միջկունքդ
…հագեր ես շատ կապանք:

…ի ու քանի ասեմ,
…եարին կապան կարեցէք,
…իւր երեսք արէք,
…ւարընկան աստառ ձեւեցէք:

…տակն այլ բամպակ արէք
…ծովէն դերձան քաղեցէք,
…ղերն այլ կոճակ արէք,
…ի ներս աղկեկ շարեցէք:

Գովք խաղողի վրայ

—•—

…ղող, ըզքեզ գովել պիտի,
…պր պտղովդ ես հաւասար,
…դու միայն ես գեղեցիկ,
…ն պտղոց թագ ու ըղվար:

…ղդ քաղած է յոսկոյն միջէն,
…մարգարիտ ոսկին շարած,
…մէկ պտուղդ անէ նուհար,
…զինն, ակն ու գոհար:

…ի թուխ, ազգ մի սպիտակ,
…ի կարմիր որ լուս կուտար,
…մի դեղին խունկի նման,
…չախտ մուշկ ու ամպար:

…ի դրախտէն մեզ պարգեւան,
…պարչէն պարգեւեցար,
…ով անուշ, գինով ջիմար,
Մարդիկս սիրովն որ յագենայր:

Անմահութեան պտուղ դու ես,
Որ աշխարհիս մէջըն բուսար,
Զքեզ հրեշտակք եբեր Նոյի,
Որ քո պտղովդ ուրախանայր:

Ըզքեզ քաղեն, տանին հընծան,
Ճմլեն ըզքեզ, ուտեն յիրար,
Վարդի նման ջուր կու բխես,
Գետի նըման յորդոր գընաս:

Տանին լընուն ըզքեզ կարաս,
Առանց կրակի քո եռդ գայ,
Շատ թագաւորք ժողվին առ քեզ,
Մեծ մեծ իշխանք եւ հուքմպարք:

Զթագաւորաց զսիրտն բանաս,
Եւ տէր ունիս քաղքի հազար,
Թէ ունէիր հազար չարկամ,
Նա քո սիրովն մոռանար:

Թէ բարկացեր լինի մարդոց,
Կամ խոցել զինքն դիժար,
Յորժամ խմէր կաթ մի քենէ,
Բաշխէր զամէնն եւ հաշտենայր:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Լէոն Քլատէլ

—•—

Ձախակողմեան մտաւորականները տօնեցին, այս տարի, Լէոն Քլատէլի ծննդեան հարիւրամեակը:

Լէոն Քլատէլ ծնած է Մոնթօպան, 1835ին: Մեռած է Սեւրի մէջ 1892ին (20 Յուլիս): Իր գոցուող գերեզմանին վրայ դամբանական մը խօսած է Էմիլ Զոլա, պանծացնելով այն գրական վարդապետութիւնը, որ գործաւորական եւ գիւղացիական նիւթին մէջ կ'որոնէ մարդկային տարրը, աւելի մաքուր եւ անեղծ քան ընկերային «բարձր» շրջանակներու մէջ, ուր մարդկային տարրը այլեւս ձեւազեղծուած է tares citadinesի ղէզաղէզ խաւերուն տակ: (Մեր մէջ Օշականն էր, որ գրականութեան բերաւ այդ աշխատանքը,— պեղել գիւղացիական նիւթը՝ գտնելու համար մտածումի եւ զգացումի բարախուն աշխարհը: Իրբեւ հակադրութիւն այն գրականութեան, որ «իրապաշտութիւն» անունին տակ կ'աշխատէր պատկերացնել քաղաքի եւ սալոնի կեանքը, առանց ուզելու գիտել,— ընդհանուր զարգացումի պակաս,— թէ մեր պատմութիւնը գիւղացիական կեանքէն դուրս կը ճանչնայ միայն լըվանթինիզմը եւ ոչ երբեք ուրիշ երեւոյթ):

Արդարեւ Քլատէլ իր ականջը դրած է աշխատաւոր եւ պարզակեաց գիւղացիներու, բոպիկ եւ անօթի գործաւորներու սրտին: Եւ կարելի է զինք անուանել երգիչը աշխատանքին, մաքի թէ բազուկի:

Իր մտախոհութեան խառնուած ըլլալով հրէական աւիշը, Քլատէլ կը մասնէ նաեւ յաւակնութիւնը այն առաքելութեան, զոր կարգ մը utopisteներ կը պտըտցնեն երկրէ երկիր, ժողովուրդէ ժողովուրդ՝ միսթիք խաղաղութեան մը հրապոյրները սրսկելով հոգիներու մէջ:

Քլատէլ, քաղաքի մէջ ծնած՝ ախոյեան դարձաւ գիւղացիներու դատին, խոնարհներու պայքարին: Իր գործերէն յիշենք Բոպիկները, Մէկ աչքով, Վաւերական տնանկը, Քաղքցիներ եւ գիւղացիներ, Օմփտրայլ, պայքարողներու գերեզմանը, եւ ուրիշներ:

Քլատէլի արձանը կանգնած են Մոնթօպանի եւ Պրիւսէլի մէջ: Պրիւսէլի արձանին վրայ քանդակուած է միայն Քլատէլի մէկ գործին խորագիրը, «Օմփտրայլ, պայքարողներու գերեզմանը»:

Պայքար մը եղաւ նաեւ իր կեանքը, իր վէպերուն պէս բարախուն:

Ունի երկու զաւակ, որոնք կ'ապրին: Մարիուս, որ քանդակագործ մըն է, եւ Ճուդիթ, որ վիպասանուհի մըն է:

Լէոն Քլատէլի գրականութենէն նըմոյշ մը տալու համար, կը թարգմանենք իր մէկ քերթուածը, գեղեցիկ հնչեակ մը.—

Խրճիթը

Ջուրի երկու բազուկներու մէջ գրկուած,— Ետին արտե՛ր՝ ճերմակ լազուտի(*) եւ գարիի,— Ուր ձայն կը բանէ կարմրալանջն պտտոյտին,— Գլխին խոզան՝ խրճիթը եղէգներուն մէջ կը մխրճէ ճակատը:

Ի՞նչ լաւ է սէրը հոն ուր կը սիրտուրտին թռչունները,— Բոցին տակ ապրելին՝ հրավառ ինչպէս դարբնոցին հնոցը,— Մարգագետինին, անտառին մէջ կամ կիրճի մը ծոցը,— Ուր հովը կը սփռէ հոտը սխտորին:

Ծառերու հազարաւոր թեւերէն փայփայուելով,— Ցանախ սիրականիս հետ կը մտնէինք ցորենի արտերուն մէջ,— Առանց խռովելու այնտեղ հանգչող հօփալները:

Մեր գլխուն վերեւը կը թագաւորէր երկինքն անսահման ինչպէս մարմարը.— Մինչ ես կըհամբուրէի սիրականիս կարմրափայլ շրթները, ինչպէս աչքերը,— Որոնց մէջ կը ցոլային հասուն ցորենն ու երկինքը:

ՀԱՊԷՇՆԵՐՈՒ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅՈՑ ՄԱՍԻՆ

Պոլսոյ «Ժամանակ» թերթին մէջ, Յակոբ Գրիգոր կը թուէ հապէշական կարգ մը ձեռագիրներ, որոնք կը խօսին Հայոց պատմութեան կրօնական զանազան դրուագներու մասին: Անկէ առաջ թարգմանեցինք հապէշական աւանդութիւն մը, որ կը խօսէր Հայոց Տրդատ թագաւորին մասին: Այժմ կ'արտատպենք Յակոբ Գրիգորի տուած տեղեկութիւնները.—

Հապէշական ձեռագիրները, որոնք գրուած են ընդհանրապէս կէէզերէն եւ ամհարերէն, կը բաղկանան ընդհանուր առմամբ հին եւ նոր Կտակարաններէ, սուրբերու կեանքերէ, (որոնց մէջ կարեւորագոյն տեղերէն մին կը գրաւէ Գր. Լուսաւորիչ), ծիսարաններէ, եկեղեցական կանոններէ եւ ճառերէ, աստուածաբանութենէ, պատմութենէ, մաթեմաթիկէ, տաղերէ եւ նոյն իսկ բառարաններէ եւ քերականութիւններէ (եթովպերէն՝ սաւասեւ): Այս սաւասեւները այբուբենի կարգով չէ որ կ'երթան, այլ նիւթերու դասաւորումով: Օրինակի համար մարդը, նախ՝ գլուխը իր մասերով, յետոյ ջիղը, կոկորդը, կուրծքը եւայլն:

Հայեւհապէշական յարաբերութիւններու, այսինքն հայ եկեղեցիին Հապէշիստանի վրայ ունեցած ազդեցութեան մասին մեզի նոր լոյս տուող ձեռագիրները կը բաղկանան ճառերէ, սուրբերու կեանքի մասին գրուածներէ, փիլիսոփայական թէզերէ եւ աստուածաբանական նիւթերէ: Սակայն չհանդիպեցայ ձեռագիրներու ժողովածուներուն մէջ գրքի մը, որ միայն հայ եկեղեցիի մասին խօսի, այլ կան մասերու բաժնուած եւ մէկ կամ աւելի հատուածներ Հայերու նուիրուած: Օրինակ «Հայերուն Հաւատքը» (Հայմանո'թա Ալա'ու) հոյակապ գրչագիրը կը ճառէ նշանաւոր սուրբերու վրայ, եւ ձեռագրին 5րդ թերթէն կը սկսի Լուսաւորչի մասին խօսիլ: Նոյն գիրքին 29րդ թերթն ալ կը խօսի «Հայաստանի արքեպիսկոպոս»ի մը վրայ, Պրաքսիոս(?) անունով: Այս ձեռագիրէն կը գտնուին մէկ մէկ օրինակ Պերլինի, Փարիզի եւ Լոնտոնի թանգարաններուն մէջ:

Ուրիշ ձեռագիր մը, Պերլինէն, կը խօսի «Կեանք եւ մարտիրոսութիւն Ս. Գրիգորի, Պատրիարք Հայաստանի» վրայ (էջ 169—197), գրուած մօտաւորապէս 550 տարի առաջ: Փարիզի թանգարանն ալ ձեռագիր մը ունի, որուն 23րդ թերթը կը խօսի «Յիշատակ Ս. Գրիգորի, Պատրիարք Հայաստանի, մարտիրոս՝ առանց արիւնի հոսումի...» վրայ, իսկ 34րդ թերթը կը սկսի դարձեալ «Յիշատակ Գրիգորի, նոր մարտիրոսի» բնաբանով, մինչդեռ քիչ մը անդին քանի մը երես ետք կը խօսուի Գրիգորի մը վրայ, «Եպիսկոպոս Հայաստանի»:

Իսկ Լոնտոնի թանգարանը ուրիշ նորութիւն մը կը պարունակէ, այն է հապէշական ձեռագիր մը, որուն վերջաւորութեան հայերէն բառերու ցանկ մը կայ, ինչպէս նաեւ լատիներէն:

(*) Լազուտ — եգիպտացորեն (Հայ Լազերու բարբառով):

ԱԶԱՏ-ՈՐՄՆԱԴԻՐՆԵՐԸ ԿԸ ՎԱՐԵՆ ԱՇԽԱՐՀԸ

Այս սիւնակներուն մէջ ներկայացուցած ենք Վալերի-Ռատոյի գիրքը, որ կ'ուսումնասիրէր ազատ-որմնադրութեան (ֆրան-մասոնըրի) տիրակալութիւնը քաղաքական, գրական եւ ընկերային կեանքի մէջ: Այլ եւս փաստ է թէ ինչ մեծ դեր խաղացած է ազատ-որմնադրութիւնը Ֆրանսական մեծ յեղափոխութեան ծագման մէջ,— այս մասին կարդալ Կաստոն Մարթէնի գիրքը, La Franc-Maçonnerie et la préparation de la Révolution, յիշելու համար լաւագոյնը:

Դեռ վերջերս լոյս տեսաւ նաեւ Պէրնար Ֆայի ուսումնասիրութիւնը, — La Franc-Maçonnerie et la Révolution intéllectuelle du XVIII siècle:

Ի՞նչ նոր տեսութիւն կը բերեն այս ուսումնասիրութիւնները:

Առաջին առթիւ պէտք է արձանագրել թէ պատմութիւնը ուսումնասիրելու այն մեթոտը, զոր բերաւ նիւթապաշտ վարդապետութիւնը՝ ամէն երեւոյթ տնտեսական պատճառագիտութեամբ բացատրելու իր մարմաջով, հետզհետէ տեղ կը կորսնցնէ, որովհետեւ ահա կը տեսնուի որ Եւրոպայի մէջ կը կատարուին հակայեղաշրջումներ, որոնց զսպանակը libido մըն է պարզապէս, եթէ կ'ուզէք libido dominandi, որ արհամարհելով տնտեսական շահերը՝ խանդավառութիւն, երկրաքաղաքական աւիշ եւ զանգուածային զոհաբերութիւն կը ստեղծէ երկրէ երկիր:

Խօսելով Ֆրանսական մեծ յեղափոխութեան ծագման մասին, մինչեւ այժմ պատմութեան հին դպրոցը,— Մաթիէզի եւ Լավիսի հետեւորդները,— կը պնդէր թէ դրամատիրութիւնը (քաղքենի դասակարգը) տապալեց հողատիրութիւնը (ազնուական դասակարգը), օգտագործելով գիւղացիներու տնտեսական ծանր պայմանները, գործաւորներու պակաս աշխատավարձերը: Թէ տնտեսական պայմանները մեծ կշիռ ունին պատմութեան հոլովոյթին վրայ,— ոչ մէկ խօսք: Սակայն ելլել ամէն բան բացատրել տնտեսական պատճառագիտութեամբ, սխալ մըն է որ չատ կրկնուեցաւ համայնավարներու քաղաքական յաջողութիւններէն վերջ: Զափազանցութիւն մը, որուն դէմ արտայայտուեցան նոյն իսկ Հայաստանի արդի մըտաւորականներէն ոմանք, Փրոֆ. Մանանդեանի պատմագիտական մէկ աշխատութեան առթիւ, որուն մէջ Բագրատունեաց իշխանութեան կազմութիւնը կը բացատրուէր բոլորովին տնտեսական պատճառներով:

Տնտեսական պատճառագիտութենէն դուրս կայ նաեւ խօսքի ուժը: Խօսքը կախարդական է ծագումով: Ան կը կրէ, տակաւին, հմայքը, որ իրար կը չաղախէ զանգուածները: Հանճարեղ հռետոր մը, իր խօսքին զօրութեամբ կրնայ իր ետեւէն քաշել հակայ բազմութիւններ, որոնք պիտի ուզէին իրենց արիւնը զոհել ոչ թէ հարստութեան մը տիրանալու նպատակով, այլ միայն գաղափարի մը գինովութեամբ:

Ահա թէ ինչու ներկայ դարը կարելի է անուանել քարոզչութեան դար կամ ըմբռնումի ժամանակաշրջան:

Այս ներածականէն վերջ դիւրին է ըմբռնել թէ ազատ-որմնադիրներու չարժումը ի՞նչ դեր խաղաց ԺԸ. դարուն վրայ իր մտաւորական եւ խորհրդաւոր գործունէութեամբ, իր ճարպիկ քարոզչութեամբ եւ առաքելութեամբ:

ԺԸ. դարը սկսաւ ազատ-որմնադիրներու տիրակալութեամբ մտաւորական բոլոր ճակատներուն վրայ: Համայնագիտարանը, որ ոչ միայն սեւ բունդներ, այլ եւ պատմական շրջաններ ստեղծեց, պատրաստուած էր ազատ որմնադիրներու կողմէ:

Ազատ-որմնադիրներու օթեակներ ստեղծուած էին յեղափոխութենէն առաջ, Ֆրանսայի գլխաւոր անկիւններուն մէջ: Այդ օթեակներուն յարած էին յեղափոխութեան ամէնէն կարկառուն դէմքերը,— Միրապոյէն մինչեւ Ռոպէսփիէռ: Դանիէլ Մորնէ, իր հակայ հատորով, Origines intéllectuelles de la Révolution française, որուն անուրանալի արժէքը ներկայացուցած ենք այստեղ, կը պնդէր թէ Ռուսօներու եւ Վոլթէրներու գաղափարները, վերջապէս երկրին փիլիսոփայական հրետանին ոչ մէկ դեր խաղացած է զանգուածներու հոգեբանութիւնը յեղաշրջելու տեսակէտով, պարզ այն պատճառով որ այդ գաղափարները թափանցած չէին բազմութիւններէ ներս: Ճիշդ է, բայց Մորնէ կը մոռնայ որ ազատ-որմնադիրները կը գործէին գաղտնի եւ իրենց գործունէութենէն վաւերաթուղթ յանձնած չէին պատմութեան: Այսօր, սակայն ազատ-որմնադրութեան ներքին եւ խորհրդաւոր գործունէութեան ամբողջ պատմութիւնը երեւան ելած ըլլալով, Պէրնար Ֆայ եւ ուրիշներ կուզան հաստատել թէ Ֆրանսական յեղափոխութիւնը պատրաստուեցաւ ազատ-որմնադիրներու կողմէ, ինչպէս այսօր եւս ազատ-որմնադիրները կը կատարեն կասկածելի եւ խորամանկ աշխատանքներ, երկրէ երկիր, ժողովուրդէ ժողովուրդ:

ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

Եթէ կինը ուղղ ծնած ըլլար, ամէնի մեծ յարգանք պիտի ունենայինք անոր հանդէպ:

— Եթէ կնոջ խորհուրդները լսես, ինկած պիտի ըլլաս նամբու մը վրայ, որ քեզ դէպի սատանան պիտի առաջնորդէ:

— Սատանային եւ կնոջ միջեւ մէկ տարբերութիւն կայ, սատանան պոչ ունի, կինը՝ անպոչ է:

— Շունը աւելի հաւատարիմ է քան կինը:

— Ո՛վ որ կնոջ համար կուլայ, կը նախատէ Աստուած, որ զինքը այր ստեղծած է:

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

ԲԱՐԲԱՋԱՆԻ ՀՈՎՏՈՒՄ

———

Այնտեղ, որտեղ Վիրահայոց լեռնա…թան Ջաթին լերան, Օջախ-Փիր, …ղ-աղբիւր, Խան-աղբիւր, Կաղի-…ղ, եւ Դաչրաչ գագաթներով կաղ-… է մի աղեղ, այդ աղեղի գո-… արեւմտահայեաց լանջերից վա-… Ջրերը ծնունդ են տալիս Բարա-… գետին, որն ուղղուելով դրեթէ … ճշգրի արեւմուտք՝ Դսեղի տակ, …րագետի բերանից մի քիչ ներքեւ …ւում է Դեբետին: Լիզելով աջ … ձախ կողմերից իջնող լեռնարա-…ների ստորոտները՝ գետը լայ-…ել է իր հունը եւ գոյացրել է …» ցածրադիր ափերը, որոնց … փռել է իր բերած աւազն ու մեծ … քարերը: Գարնանն ու աշ-… վարարումներին գետն առնում … աւազներն ու քարերն իր պղ-…ած ջրերի տակ, իսկ ջրասակաւ …ներին ետ է քաշւում եւ իր կող-… համբայ է բացում մի գիւղից … անցնողի համար: Սակայն իր … ու ձին չխնայող հայ գիւղացին … թեթեւ, բայց երկար եւ տար-… որոշ ժամանակ ոչ անվտանգ …րից գերադասում է կարճը, որ … վերելքներով եւ վայրէջքներով …բագուկների կողերով տանում …ղ Մարցի ու Լօրուտի միջով … Աթան, Շամուտ եւ Ահնիձոր: … կարճ ճամբի բոլոր «գեղեցկու-…ները» վայելել վիճակուեց եւ մեր …չաւախմբին:

…Դսեղից Մարց մեկնեցինք սայլով: … գնում է դէպ բաց դաշտով, … մտնում է անտառը եւ այնտեղ … բաժանում երկու մասի. մէկն ուղղւում է դէպի արօտարան, Ջալալի գծով, միւսը՝ ծռւում է ձախ եւ անկանոն գալարումներով իջնում է ձորի խորքը, որտեղի կրկին վեր բարձրանայ Մարց, որն իր անկանոն փողոցները ձգել է մի բլրի ստորոտում:

Կանգ առանք գիւղխորհրդի գրասենեակի առջեւ:

Գիւղխորհրդի նախագահը բացակայ էր: Նրա պարտականութիւնները կատարում էր խորհրդի անդամ եւ կոլտնտեսութեան նախագահ Շաքարը, որը եւ հօգ տարաւ մեզ տեղաւորելու համար:

Առանց ժամանակ կորցնելու, անցանք թանգարանի համար կենցաղային իրերի հաւաքման: Մարցում ձեռք բերինք բազմաթիւ պղնձէ ամաններ, նախշած խոնչաներ, դդալներ, դդալամաններ, օրօրոց, կոթեր, ալիւրի ամբար եւն.: Բայց այստեղ էլ, ինչպէս եւ Դսեղում, չգտանք այլ եւս հին, տասներկու լծանի փայտէ գութանը, ճռճռան սայլն անիւրկաթ անիւներով եւ պտտուող սռնիով: Ասացին՝ կը գտնէք էն վերին գիւղերում, բայց յետոյ Լօրուտում եւ նրա հարեւան գիւղերումն էլ չգտանք: Այնտեղ էլ մեզ հաւատացրին՝ կը գտնէք Հաղբատում: Բայց վերջը Հաղբատումն էլ չգտանք:

Ամէն տեղ իշխում է գործարանային թեթեւ գութանը, անչարժ սռնիով երկաթակապ սայլը, մտնում է տրակտորը, քամհարը ... Ամբողջ գիւղատնտեսական տեխնիկան յեղաշրջուած է: Պատանիներն արդէն հարցնում են՝ «Ի՞նչ է փայտէ գութանը»:

Մարցումն էլ, ինչպէս եւ Դսեղում, գետնափոր գլխատները վաղուց անհետացել են՝ տեղի տալով քարաշէն տներին:

Մեր մշակած արշաւուղին տանում էր մեզ աւելի վեր Բարաջանի հովտով:

Մտանք անտառը: Քարքարոտ, խորտ ու բորտ ուղին՝ անձրեւաջրերով ակօսուած գալարւում էր բարձրագագաթ ծառերի խիտ սաղարթների կամարի տակով: Այնտեղից, որտեղ մի առ ժամանակ հաստ բների միջից բացւում էր պատուհան, աչքը տեսնում էր միայն անտառ ու անվերջ անտառ: Մի լեռնաբազուկի ողնաչարի վրայից նայեցինք չորջը: Աջ եւ ձախ, ետեւ եւ առջեւ, հեռու ամբողջ հովտով, մէկ իրար մօտեցող մէկ ետ նահանջող լեռների լանջերին, ստորոտից մինչեւ գագաթները, որտեղ հազիւ երեւում էին լեռնամարգագետինների եզրերը: Արարատեան դաշտի չոր ընդարձակութեան սովոր աչքի համար չոյող, գիւթող տեսարան էր:

— Ջրը՛խկ:

Այդ մեր սայլի անիւն էր, որ մեծ ճիգով ելնելով ճամբի մի ահագին քարի վրայով յանկարծ սահում էր ցած, որպէսզի միւս անիւը բարձրանայ եւ մեզ ձգի մի կողմից միւսն ու իրար զարկի: Գերադասում էինք իջնել ու գնալ ոտքով նաեւ այնտեղ, որտեղ այդ չէր առաջարկում սայլապանը:

Կէս ճամբին եղներին մի ժամ հանգիստ տալով ղժնեցինք առաջ. պէտք է դեռ մի վերելք եւս յաղթահարէինք: Ելանք լեռնաբազուկի մէջքին: «Հիմա ապա բոլորդ էլ վեր եկէք», — պատուիրեց սայլապանը: Նայեցինք ցած. ճամբան ոչ թէ իջնում, այլ վիժւում էր ցած, իսկ այնտեղ լեռնաբազուկի ստորոտում մի քանի տեղերից բխող աղբիւրներից գոյացած փոռուածքների կողերին կարմրին էին տալիս Լօրուտի կղմինտրէ տանիքները եւ չուրջը տարածւում էին հնձած արտերի դեղին կարպետները:

Ձախ կողմում, մի 3—4 քիլոմեթր հեռու, Շամուտն էր, նոյնպէս արտերով օղակուորուած, իսկ ուղիղ մեր դիմաց, խիտ անտառի մէջ, Աթանը, որի վարելահողերը չէին նշմարւում ծառերի կանաչի մէջ: «Ահնիձորը այն էն կողմն է. ձորի մէջն է, չի երեւում», — ցոյց տուաւ սայլապանը դէպի աջ կողմը:

Սարերի շրջանակի մէջ պարփակւած եւ մեծ ճանապարհներից կտրւած մի աշխարհ:

Մի ժամանակ անասնապահութիւնը կազմում էր այս գիւղերի գրեթէ միակ զբաղմունքը, բայց հետզհետէ բնակիչների թիւի աւելանալով՝ ընդարձակուեց վարելահողերի տարածութիւնը: Իրենց անունների մէջ տակաւին պահպանում են նախկին խիտ անտառների յիշատակը՝ Լօրուտը՝ լորենիների, իսկ Շամուտը՝ չամերի:

Մեր սայլապանը կղմինտրի գործարանի մօտով տարաւ մեզ Լօրուտի գլխաւոր փողոցով: Այստեղ մի քարի վրայ նստած էր մաքուր հագուած մի երիտասարդ, որը հեռուից հետեւում էր մեր վայրէջքին: Կոլտնտեսութեան պահեստապետն էր, Բաղէշ Նաւասարդեանը: Իմանալով թէ ինչո՞ւ համար ենք եկել, նա չատ կարճատեւ մտածմունքից յետոյ ասաւ. «Գիտէք ուրիշին անհանգստացնել չարժէ: Եկէք մնացէք մեր տանը, սենեակումս ազատ տեղ կայ»:

Մաքուր գորգերով զարդարուած սենեակ, զարմանալի հիւրասէր տանտէր, որն ամէն կերպ աջակցում էր մեր աշխատանքների յաջողութեան: Կարողացանք հաւաքել բրդեղէն, կենցաղային իրեր —աղամաններ, խուրջին, սերմացանի մեզար, թաթաջրղ, չալ պաճինքներ, ինչպէս եւ հովուական փափախ, տաւարջըղ, կանացի զարդեր եւն., գրի առնել բաւականաչափ նիւթեր: Բրդից, մորթուց եւ կաշուց շինած չմաշուած իրեր Լօրուտումն էլ դժուար էր ձեռք բերել:

Կոլտնտեսութիւնը թէեւ նոյնչափ նոր է, որչափ Մարցինը (1931), սակայն արդէն ուժեղ կաթնատնտեսական միաւոր է, ուժեղ է եւ իր քաշող ուժով: Ամէն մի կոլտնտեսական ունի մի-մի կով: Կազմակերպուած է արդէն կաթնատնտեսական ագարակ:

Ներկայ գտնւեցի կոլտնտեսականների մի խորհրդակցութեան: Որքա՛ն մեծ պատասխանատուութեան զգացմունք, լուրջ վերաբերմունք հասարակական աշխատանքների հարցերին ..

Կանգ են առել տնայնագործական շալագործութեան ու գորգագործութեան զանազան ճիւղերը: Եւ Լօրուտումն էլ, ինչպէս Բարաջանի հովտի միւս գիւղերում, մեր գորգագործական ղեկավար կենտրոնը դեռ ոչ մի կազմակերպչական ձեռներէցութիւն չի ցուցաբերել: Մոռացւում են, մեռել են գրեթէ եւ փայտի մշակման տեղական ձեւերը: Մի ժամանակ Բարաջանի վերնահովիտը մատակարարում էր ներքին գիւղերին ոչ միայն չութ, կոթ, կամ, այլ եւ թի, կուժ, խնոցի, խոնչա, օրօրոց, դդալներ, դդալամաններ եւ զանազան փայտեղէն մեծ ու մանր իրեր: Այժմ այդ արտադրութիւնը գրեթէ դադարել է, մարում է նաեւ նրա հետ կապուած գեղեցիկ փորագրական արուեստը:

Բարաջանի հովիտն Ալլահվերդու շրջանի ամէնից քիչ ուշադրութեան արժանացած անկիւնն է: Նոյն իսկ ոչ մի օդերեւութաբանական կայան չի հիմնուած այդ անկիւնում, մինչդեռ օրինակ՝ Ստեփանաւանի մերձակայքում իրար կպած կանգնեցրած են երեք կայաններ: Իսկ եթէ այդ հովտում կլիմայաբանական դիտողութիւններ կատարուէին, ցոյց աւելի բարձրաձայն խօսուէր այն մասին, որ Մարցը, Լօրուտը, Շամուտը որպէս կլիմայական բուժավայրեր եւ հանգստավայրեր չատ աւելի մեծ առաւելութիւններ ունին, քան թէ օրինակ Ստեփանաւանը, Գիւլագարակը: Պաշտպանուած լինելով հիւսիս-արեւելեան քամիներից, խիտ անտառների շրջանում, տեղումների աւելի համաչափ դասաւորութեամբ, ընդհուպ մօտեցած լինելով երկաթգծին, այդ հովիտը դեռ հեռաւոր անցեալում իր վրայ էր բեւեռել մի շարք մարդկանց ուշադրութիւնը որպէս ամարանոցային վայր:

Պէտք է գիտական հողի վրայ դնել ոչ միայն Բարաջանի անտառների խելացի օգտագործման եւ այստեղ պտղաբուծութիւն ծաւալելու խնդիրը, այլ եւ այստեղ հանգստեան տների, սանատորիաների, պիոներական ճամբարների ցանցի ստեղծման խնդիրը: Պէտք է արագացնել ճանապարհների շինարարութիւնը:

ՍՏ. ԼԻՍԻՑԵԱՆ

(«Խ.Հ.»)

է իր բանակատեղին, ինչ որ նախանշան կը համարուի ընդհ. յարձակողականի մը: Միեւնոյն ատեն Իտալիայէն ճամբայ ելած է ընդհ. պայակոյտին պետը, ինչ որ նոյնքան նշանակալից է եւ կացութեան լրջութիւնը կ՚ապացուցանէ: Նոր ճակատամարտն պատրաստութիւնները յառաջ կը տարուին շոգեպինդ, ճամբաները կը շտկուին եւ աճապին քաակութեամբ ռազմանիւթ եւ պաշար կը փոխադրուի: Տիրող կարծիքը այն է թէ ընդհանուր յարձակողականը պիտի սկսի այսօր, կիրակի, կամ վաղը, — այսինքն Ատովայի անկումէն ճիշդ մէկ շաբաթ վերջը:

Իտալական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Հաբէշները սկսած են վհատիլ: Իբրեւ փաստ կը յիշուին զանգուածային դասալքութիւնները: Ոչ միայն հասարակ ռազմիկներ անձնատուր կ՚ըլլան խումբ — խումբ, այլեւ ցեղապետներ, յայտնելով թէ կայսեր զօրավարները զիրենք խաբած եւ փախած են: Այսպէս, հոկտեմբեր 11ին անձնատուր եղաւ Տէճաչմաչ Հայլէ Սէլասէ Կուկսա, արեւելեան Թիկրէի հաբէշ հրամանատարը, քանի մը հազար զինուորներով: Քիչ վերջը հասաւ ուրիշ կարեւոր ցեղապետ մը, Տէճաչմաչ Հարայ, նոյնպէս բազմաթիւ զինուորներով եւ զէնքերով: Իտալական զեկոյցը կ՚ըսէ թէ առաջինը ունէր 12,000 զինուոր, 12,000 հրացան եւ 100 — 150 գնդացիր:

Միեւնոյն աղբիւրին համաձայն, Հաբէշուհիներն ալ մեծ դեր կը կատարեն այս դասալքութեանց մէջ: Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Ատովայի ամբողջ շրջանը, իտալական դիրքերէն մինչեւ Թաքազէ գետը եւ Մաքալէ, որ քանի մը օր առաջ խճողուած էր հաբէշ ռազմիկներով, պարպուած է այժմ եւ միայն փոքր զօրախումբեր կը թափառին աստ ու անդ: Այնպէս որ, ծանր ընդհարումներ չեն սպասուիր, մինչեւ որ Իտալացիները յառաջանան դէպի կեդր. Հաբէշիստան: Ծիծաղելի տեսարաններ կը պարզուին, երբ Հաբէշները իտալական հրամանատարութեան կը ներկայանան նուէրներով, անձնատուր ըլլալու համար: Լեզու չգիտնալով, նշանացի կը հասկցնեն իրենց միտքը: Սովորաբար կիները յառաջ կ՚անցնին եւ իրենց բարեկամական մտադրութիւնը կը յայտնեն ականջէ ականջ ժպտելով եւ պարզ նուէրներ մատուցանելով, — հաւկիթ, հաւ, անուշեղէն եւն.: Իտալացի զինուորներն ալ կը փոխարինեն, նուէր տալով «Թագուհիին պատկերը», որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ երկու լիրնոց նիքէլ դրամ, Թագուհիին գլուխով:

Իտալացիները այս ճակատը փոխադրած են մանրանկար սրընթաց հրասայլեր (Թանք) երկու զինուորով, մէկ գնդացիրներով ու ժամական 25 մղոն արագութեամբ (հարթ գետնի վրայ): Զինուորական տեսակէտով թանկագին զէնքեր կը համարուին ասոնք, որովհետեւ կրնան մագլցիլ այնպիսի սարալանջերու վրայ ուր ոչ ձին, ոչ ալ ջորին կրնան բարձրանալ, այլ միայն այծեր: Այս հրասայլերը սահմանուած են պաշտպանելու յառաջացող զօրամասերուն կողերը: Անոնց մէջ նստած զինուորները ամէնէն տաժանելի աշխատանքը կը կատարեն:

Հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ կատաղի կռիւներ մղուած են Ատովայի շրջանին մէջ եւ թէ 2500 Իտալացիներ ջարդուած են, բայց մինչեւ հիմա հաստատուած չէ այս լուրը: Քսան հազար ռազմիկներ հասան Հաբէշիստանի մայրաքաղաքը:

Ատիս — Ապէպայի իտալական դեսպանը մեկնեցաւ երէկ: Վերջին անգամ ուզեց տեսնել Եթովպիոյ կայսրը, բայց մերժուեցաւ:

Ատովա քաղաքին 4 — 5000 բնակիչները, որոնք փախած էին իտալական յառաջխաղացութեան առեն, այժմ սկսած են վերադառնալ:

Հիւսիսային ճակատին վրայ, Իտալացիները իրենց դիմացն ունին Ռաս Սէյումը, որ իր հրամանատարութեան տակ առած է շրջակայ ցեղապետներն ու անոնց բանակները: Իտալական բանակին ուժը կը հաշուեն 110,000 հետեւակազօրք, 2300 արագահարուած եւ 230 դաշտային թնդանօթներով, 92 հրասայլերով եւ 25,000 կենդանիներով, մէջն ըլլալով ձիերը: Իտալացիները դեռ չեն յաջողած գրաւել Աքսումը, թէեւ քաղաքը պաշարուած է: Կ՚ըսուի թէ Իտալացիները չեն ուզեր ռմբակոծել զայն, քանի որ Հաբէշներուն սրբազան քաղաքն է:

Տանտէրերն ալ սկսան շալ..

Ուրբաթ օր կալուածատէրներու սէնտիքայի անդամներէն աւելի քան 6000 հոգի բողոքի ժողով մը գումարեցին Սալ Վակրամի մէջ, վարձքերու 10 առ հարիւր կրճատման դէմ: Միութեան նախագահը գանգատեցաւ թէ արդէն ծանր տուրքերու ենթարկուած ըլլալով, չեն կրնար տոկալ 10 առ հարիւր կրճատման, քանի որ վարձքերէն իրենց զուտ շահ կը մնայ միայն 30 — 40 առ հարիւր: Իրենց հաշիւներուն համաձայն, այս վարձքերու 60 — 70 առ հարիւրը, յաճախ աւելին կը հալի պահպանութեան, նորոգութեան, դռնապանի, ապահովագրութեան ծախքերով եւ պետական տուրքերով, առանց հաշուելով դրամագլուխի տոկոսը: Արդ, այս ծախքերէն բան զեղչուած չըլլալով, կալուածատիրոջ զուտ եկամուտը 25 — 35 առ հարիւր կը պակսի հրամանագիր օրէնքով: Կալուածատէրերը ուժգնօրէն կը բողոքեն նաեւ «այն յեղափոխական անօրէնութեանց դէմ որոնցմով դատական նախարարը բրտօրէն կը ջնջէ բոլոր պայմանագրութիւնները» եւ դուռ կը բանայ դատական միջամտութեանց, այն ինչ Պ. Փիէռ Լավալ Ժընեւի մէջ կը յայտարարէր թէ «ամէն քաղաքակրթութեան հիմն է յարգել պայմանագրութիւնը»: Վերջապէս, կ՚ըսեն թէ հրամանագիր-օրէնքները օրինաւոր շահէ կը զրկեն եւ յաճախ կը կործանեն փոքր խնայողներ, 1,070,000 վարձակալ բնամնիքներու բաժնելով Փարիզի 45,000 կալուածատէրներու եկամուտներուն մէկ երրորդը եւ աւելին: Այս 45,000 կալուածատէրներու եկամուտներուն բաշխումը երեք միլիոն բնակիչներու միջեւ հազիւ հարիւր փրանքի շահ մը կը ձգէ իւրաքանչիւր բնակիչի, մինչդեռ կալուածատէրներու եկամուտները միջին հաշուով կը կրճատուին 7500 ֆր., գումար մը որուն մեծ մասը պիտի օգնէր խնամելու հինցած տուներ:

Կը թուի թէ այս բողոքը արժեցնելու համար է որ տանտէրները հոկտեմբերի եռամսեային յետաձգեցին կրճատումը...

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 11րդ վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ հոկտեմբեր 27ին, Օփերային մէջ: (Թրոքատէրոյի պալատը փլցնել սկսած են):

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ԹԱԳՈՒՀԻՆ, որ իբրեւ դատախազ ներկայացած էր Մարսէյլի մէջ բանտարկուած երեք խրուաթ ամբաստանեալներուն դէմ, ետ առաւ իր դատը: Յօրապէս ողբալով հանդերձ Ալեքսանդր թագաւորին կորուստը, թագուհին կ՚ուզէ ներել ամբաստանեալներուն եւ այժմ իր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է գահաժառանգ իշխանին վրայ, (12 տարեկան), որպէսզի վրէժխնդրական փորձանք մը չպատահի: Խիստ հսկողութեան տակ առնուած է տղան:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ քսան տարեկան ռուս օդանաւորդ մը, Իվան Արեւսէեւ, իբրեւ խափանարար: Տասնըչորս տարեկան եղած ատեն, հայրը աքսորուած եւ սեփականութենէ զրկուած էր խորհրդային իշխանութեան կողմէ: Այդ օրէն ի վեր ուխտած ըլլալով վրէժ լուծել, Իվան կը յաջողի օդանաւային դպրոց մտնել եւ մարդիչ դառնալ: Ցետոյ կը ջանայ կրցածին չափ շատ օդանաւ փճացնել: Կ՚ըսուի թէ երեք օդանաւ փճացուցած էր վերջին չորս ամիսներու ընթացքին:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վիէնի «Անի» կոմիտէի
եւ մասնակցութեամբ ՄՈՒՐԱՏ, ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 13, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ
ՍԵՐՔԼԸ ԿԱԹՕԼԻԿ շքեղ սրահին մէջ
կը նախագահէ Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
կը խօսի՝ Ընկեր ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ եւ խնամուած բաժին: Յատկապէս հրաւիրուած է երգչուհի Օր. Ծովինար Տէր-Պետրոսեան:
ԼԻՈՆԷՆ ԸՆԿ. ԳԸՐԸՔՃԵԱՆ ԻՐ ՃԱԶՈՎ:
կը ցուցադրուին ՄՈՒՐԱՏ և ԳԷՈՐԳ ՉԱՎՈՒՇԻ կենդանի պատկերները:
Հրաւիրուած է տեղւոյս քաղաքապետ՝ Պ. ՀԻՍԷԼ:
Ծախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ, Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ
նախաձեռնութեամբ՝ ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ
եւ մասնակցութեամբ՝ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ՌՈՍՏՈՄ և ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ
կը նախագահէ ընկ. ԱՐԱՄ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ
կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ
կը մասնակցի Պատանեկան Միութեան ԱՐԾԻԻ ֆանֆառը:
Երգ, մեներգ, արտասանութիւն եւայլն:
Հանդէսէն վերջ տեղի պիտի ունենայ ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ - ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ
Այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին
14, rue de Trévise. Փարիզ. Métro Cadet.
Կը նախագահէ ՏԻԿԻՆ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
կը խօսի՝ տիկին ԷԼԻԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ
Ֆր. Կ. Խաչի նիսի ամառնային կայանի մասին:
Մուտք 3 ֆր. (թէյ եւյլն. միասին):

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ Է ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ Ի ՊԱՏԻՒ ՈՂԲ. ԳՐԱԳԷՏ ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ

ՀՈԿՏ. 15ին ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ D. ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ ԺԱՄԸ 8·30ին:
Պիտի խօսին.— Պ. Պ. Տ. ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ, Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆ,
Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ, Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ,
Տիկիններ՝ ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ եւ ԼԱՍ
եւ Միութեան նախագահ՝ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ:
Ոչ ոքի հրաւէր չէ ղրկուած:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

14 Հոկտեմբեր երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին
Café Voltaireի մեծ սրահին մէջ. Փլաս լ՚Օտէօն, Մէթրօ՝ Օտէօն:
Փարիզի Վասպուրականի Հայրենակց. Միութիւնը օգտուելով Պ. ԱՐՇԱԿ ՍԱՖՐԱՍՏԵԱՆի Փարիզ ժամանելէն կազմակերպած է գիտական դասախօսութիւն մը Հին Հայաստանի պատմութեան մասին, դիտուած Հռոմի Արեւելագիտական Միջազգային Համագումարի գիտական նոր տուեալներու վրայ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի տիկին Աղաւնի Յովհաննէսեան, տիկին Գէորգեան եւ պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ հեռաձայնով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօր եւ ազգականին՝
ԳԵՂԵՑԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ
դառնաղէտ եւ վաղահաս մահուան առթիւ:
Փարիզ, 11 Հոկտ. 1935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խորին շնորհակալութիւնս կը յայտնեմ Ե բոլոր եւ Ամերիկայի Լեգէոնական ընկերներուս, հայրենակիցներուս, ազգականներուս, Սալնոյ-Զօրի Հայր. Միութեան եւ մասնաւորապէս Պ. Պ. Տիրան Թէքէեանին եւ Յ. Նշանեանին, որոնք իրենց բարոյական եւ նիւթական օժանդակութեամբ, նպաստեցին անպարտ ըլլալս ապացուցանելուն եւ անոնց՝ որոնք իրենց խնդակցութիւնները յայտնեցին ազատման առթիւ:

Յակոբ Յովհաննիսեան

Գործ կը փնտռէ

գործ կը փնտռէ հայ պատուաւոր կին մը տնական աշխատանքներու համար: դիմել Յառաջի վարչութեան:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

Ծախու դաշնակ

— • —

Աշխարհահռչակ ԷՐԱՐ մարքա, բալիսանտր գեղեցիկ փայտէ՝ ախոռժալուր ձայնով դաշնակ մը ծախու է 1800 ֆրանքի: դիմել՝ ՊԱՊԷՍԵԱՆի, 1bis Rue Rouget-de-l'Isle, Choisy-le-Roi, Օրօպիւս 83:

50 մէթր հեռու Իսիի կայարանէն եւ 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու են (tout confort) յարկաբաժիններ, 1 փիէսնոց 2000 եւ 2 փիէսնոց **2300** ֆր.: Շարժ, շոգեծ միասին երկու խանութներ վար գինով երկու խանութներ: դիմեցէք տեղւոյն վրայ, 72 Bld. Rodin, à Issy-les-Moulineaux.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 15 Octobre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2935

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԴԷՄ

Ազգերու Դաշնակցութիւնը Հոկտեմբեր 11ին մտաւ ճամբու մը մէջ, որ աննախընթաց է իբրեւ երեւոյթ եւ փոթորկալի կամ աւետաբեր՝ իր հետեւանքներով:

Այդ օրն էր որ, համաձայն զանազան յանձնախումբերու կողմէ մշակուած բանաձեւերու, որոշուեցաւ արտօնել զէնքի արտածումը դէպի Եթովպիա, իսկ արգիլել Իտալիոյ համար:

Այս վերջինը նախայարձակ, հետեւաբար ուխտադրուժ հռչակուած էր Հոկտեմբեր 7ին, եւ ենթակայ՝ Ա. Դ. ուխտի 16րդ յօդուածին տրամադրութեանց: Բուն պատմական թուականը կը նկատուի այդ օրը: Բայց որովհետեւ առաջին անգամ չէ որ մարդիկ խելօք բանաձեւեր կը քուէարկեն, յետոյ կէս ճամբան մնալու համար, հարկ էր սպասել տրամաբանական վախճանին:

Մինչեւ վերջին պահուն ալ, կասկած կար որ ճակատը ճեղքուի եւ բանաձեւը մնայ թանգարան, ինչպէս ուրիշ բազմաթիւ թուղթեր:

Եւ սակայն, այս անգամ ի դերեւ ելան ոչ թէ յոյսերը, այլ վախերը:

Յիսունեւհինգ պետութիւններ կանչուած էին դիրք ճշդելու, պատասխանատուութիւններ ստանձնելու, եւ խուսափեցան միայն Իտալիոյ անմիջական դրացիները,— Աւստրիա, Հունգարիա, Զուիցերիա, իսկ վերջին պահուն Ալպանիա, որ Հռոմի հովանաւորեալն ու նպաստընկալն է:

Ուրեմն, դուրս ձգելով Իտալիան, կ'ունենանք յիսուն մեծ ու փոքր պետութիւններ, որոնք վճռած են պատժական տնօրինութեանց դիմել, դադրեցնելու համար պատերազմը:

Առաջին քայլը առնուած է արդէն, ինչպէս տեսանք, եւ այժմ անցած են երկրորդին,— սեղանաւորական եւ տնտեսական կաշկանդումներ, որոնք շատ աւելի բարդ եւ ծանրակշիռ հանգամանք ունին:

Բայց միայն Ազգերու Դաշնակցութեան անդամները չեն որ վճռական դիրք բռնած են այս հարցին մէջ:

Պատժական տնօրինութեանց այս քաղաքականութեան գործնապէս ուժ կուտան ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները, Արհեստակցական եւ աշխատաւորական կազմակերպութիւնները, մտաւորական շրջանակները, բազմագոյն ձախակողմեան տարրեր եւ... Անկլիքան Եկեղեցին:

Դեռ աւելի պերճախօս երեւոյթ մը,— վերջերս 64 Ֆրանսայի մտաւորականներ յայտարարութիւն մը հրատարակեցին, «յանուն Արեւմուտքի պաշտպանութեան», բողոքելով Ազգերու աշխատակցութեան դէմ, «որ յանցաւոր հռչակած էր Իտալիան, եւրոպայի ժողովուրդները հանելով Հռոմի դէմ», պաշտպանելու համար «անմշակ ցեղերու խառնակոյտի մը անկախութիւնը Ափրիկէի մէջ»:

Յայտարարութեան տակ ստորագրած էին հանրածանօթ երեւելիներ,— Աբէլ Էռման, Անրի Պօռտօ, Քլօտ Ֆառէր, Մորիս Պըռէյլ, Պիէռ Վալմէն, Լէօն Տօտէ, Քամիյ Մօքլէռ եւն.:

Յայտարարութիւնը հազիւ հրատարակուած, ուրիշ մը լոյս տեսաւ 300 ստորագրութեամբ, յայտնելու համար թէ այդ 64 հոգին Ֆրանսայի ամբողջ մտաւորականութիւնը չեն ներկայացներ:

Նոր յայտարարութիւնը բողոքելով միւսներու վերագրումներուն դէմ, կը պաշտպանէ Ազգերու Դաշնակցութեան քաղաքականութիւնը եւ կը հրաւիրէ ֆրանսական կառավարութիւնը «գործակցիլ այն բոլոր կառավարութեանց որ կը պայքարին խաղաղութեան եւ միջազգային օրէնքի պահպանման համար»:

Այս յայտարարութեան տակ ստորագրած են ձախակողմեան ականաւոր դէմքեր,— Անտրէ Ժիտ, Ռոմէն Ռօլան, Անտրէ Մալռօ, Վիքթոր Մարկրիթ, Վայեան Քութիւրիէ, Ֆ. Հէրօլտ եւն. բազմաթիւ ընկերվարականներ, համայնավարներ, արմատական կամ անկախ գրագէտներ (նաեւ Վիէնի երեսփոխան Պ. Հիւսէլ): Ստորագրութիւնները կը շարունակուին ամէն օր:

Դեռ աւելի կարեւոր պարագայ մը:

Բոլորդ ալ գիտէք որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը գործի մղելու, պատժական տնօրինութիւնները անողորմաբար գործադրելու համար, ամէնէն գործօն դերը կատարեց եւ կը կատարէ Մեծն Բրիտանիա, մեծագոյն եւ անգերազանցելի աշխարհակալը:

Արդ, նոյն այդ ճամբուն վրայ, դաշինք մը կնքեց նաեւ բանուորա-գիւղացիական Ռուսաստանը, ոչ միայն հաճութեամբ ընդառաջ երթալով, այլեւ քայլ մըն ալ անդին անցնելով:

Շաբաթ օր, երբ մասնագէտները կը խորհրդակցէին տնտեսական տնօրինութեանց մասին, խորհրդային պատուիրակութիւնը առաջարկեց պատժական միջոցներ ձեռք առնել նաեւ այն պետութեանց դէմ որոնք չեն գործակցիր հաւաքական ձեռնարկին կամ կը խանգարեն զայն...:

Առ այժմ չքըքրենք ոչ Մեծն Բրիտանիոյ ներքին շարժառիթները, ոչ ալ խորհրդային նախանձախնդրութեան խորհրդաւոր ծալքերը:

Հարցը այն է որ, նոր ճամբայ մը բացուած է Ազգերու Դաշնակցութեան համար,— պատերազմ պատերազմի դէմ, բոլոր ջլատիչ եւ խափանարար միջոցներով, բացի զինուորականէն:

Մասնագէտներ կը կարծեն թէ ատաքճանաբար խեղդիչ օղակ մը պիտի հաստատուի Իտալիոյ շուրջը, տնտեսական գետնի վրայ, վարկերու եւ փոխառութեանց բացարձակ դադարումով, արտածումներու եւ ներածումներու սահմանափակումով եւ առողջական պաշարումով: Այս առթիւ մշակուած բանաձեւը կը ձգտի հարիւրին 70 ոչնչացնել Իտալիոյ արտածումները, եւ այդ երկիրը բոլորովին զրկել այն նախանիւթերէն որ անհրաժեշտ են պատերազմի համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՏԻԺՆԵՐՈՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱՐՔԸ - ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

Ոչ մէկ նախանիւթ որ կրնայ ծառայել պատերազմի

ԻՏԱԼԻԱ ԱՅԺՄԷՆ ԿԸ ԿՑԷ ԱՏՈՎԱՆ

Ազգերու Դաշնակցութեան տնտեսական — սեղանաւորական մասնագէտները, որոնց գլուխը կը գտնուին Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Ռումանիոյ պատուիրակները, ներկայացուցին իրենց ծրագիրը, իբրեւ «առաջարկ թիւ 2»: (Թիւ 1ը զէնքի եւ ռազմանիւթի արգելքն է): Այժմ կը պատրաստուի թիւ 3ը, որուն նպատակը պիտի ըլլայ ջլատել Իտալիոյ առեւտուրը:

Կիրակի օր երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցան Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մասնագէտները, հարթելու համար կարգ մը անհամաձայնութիւններ: Անգլիացիները կ'առաջարկէին արգիլել որ եւ է ներածում Իտալիայէն, յուսալով 70 առ հարիւր կրճատել Իտալիոյ արտածումները: Ֆրանսացիները շատ խիստ եւ կանխահաս գտնելով այս ծրագիրը, առաջարկեցին առ այժմ արգիլել այն նախանիւթերը որոնք յատուկ են ռազմական արտադրութեանց: Անգլիացիները տեղի տուին եւ յանձնախումբը վաւերացուց Ֆրանսական ծրագիրը, որ ներկայացուեցաւ խորհրդաժողովին: Միեւնոյն ատեն անգլիական առաջարկը պիտի քննուի մասնագէտներու յանձնախումբին կողմէ:

Վիճաբանութեանց ընթացքին երեւան ելաւ ուրիշ փշոտ խնդիր մը: Ազգերու Դաշնակցութեան կարգ մը անդամները հատուցում կը պահանջեն իրենց կրելիք վնասներուն համար: Այս մասին բացէ ի բաց արտայայտուեցաւ Պ. Թիթուլէսքու, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, դիտել տալով թէ Ռումանիա եւ Եուկօսլավիա ծանր կորուստներ պիտի կրեն ցորենի եւ քարիւղի արտածման դադարումով: Յետոյ հարցուց թէ ի՛նչ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, որպէսզի երկու ձեռնպահ երկիրները, Աւստրիա եւ Հունգարիա չօգտուին ի վնաս Ազգաժողովի հաւատարիմ անդամներուն, պաշար հայթայթելով Իտալիոյ: Անգլիոյ ներկայացուցիչը առաջարկեց որ Ազգաժողովին հաւատարիմ անդամները իրարմէ գնեն այն արտածումները զորս կը զրկէին Իտալիոյ: Որոշուեցաւ «հատուցման յանձնախումբ» մը կազմել:

Հարաւ. Ափրիկէի պատուիրակը առաջարկեց որ բոլոր անդամ պետութիւնները Իտալիայէն ետ կանչեն իրենց դեսպանները: Ուրիշներ առարկեցին թէ ատով բոլորովին պիտի փակուի հաշտարար միջոցներու ճամբան, եւ առաջարկը մերժուեցաւ:

Գործելով համերաշխ չեն ուզեր աւելի դուռ փակել

Թիւ 2 առաջարկը հետեւեալ տրամադրութիւնները կը պարունակէ.— Արգիլել որ եւ է փոխառութիւն Իտալիոյ համար, մասնակցող պետութեանց որ եւ է մէկուն կողմէ:— Արգիլել իտալական արժեթուղթերու շրջաբերութիւնը այդ երկիրներուն մէջ.— Արգիլել դրամատուններու կողմէ բացուած վարկերը: Եւ ուրիշ կարգ մը տնօրինութիւններ թէ իտալական կառավարութեան եւ թէ ընկերութեանց դէմ:

Խորհրդակցութեանց ընթացքին, Ֆրանսական պատուիրակութիւնը միշտ զգուշութեամբ կը շարժի, որպէսզի բոլոր դուռները չփակուին: Այս մտահոգութեամբ ալ, Պ. Լավալ ո եւ է լիազօր չէ ձգած Ժընեւի մէջ, այլ միայն մասնագէտներ, որպէսզի ինքը մնացած ատեն կարենայ յետաձգել եւ իրեն դիմել:

Զուիցերիոյ սեղանաւորական շրջանակներուն մէջ կը վախնան որ իտալական դրամը իյնայ, իբրեւ հետեւանք այս տնօրինութեանց: Իսկ Հռոմի մէջ առ այժմ անտարբեր կ'երեւան, միեւնոյն ատեն դիտել տալով թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պատճառ պիտի ըլլայ պատերազմին երկարաձգման, քանի որ որոշած է զէնք եւ ռազմանիւթ ճարել Հապէշիստանի: Ճիշդ է որ Իտալիա զրկանքներ պիտի կրէ, կ'ըսեն, բայց այդ բոլորը նախատեսուած են:

*** Պոլսէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը տնտեսական տնօրինութեանց մասնակցելով հանդերձ, որոշած է պահել իր բարեկամութիւնը Իտալիոյ հետ: Կը կարծուի թէ երբ կէս — զինուորական պատիժներ տնօրինուին, Թուրքիա անմիջապէս պիտի ձեռնարկէ Տարտանէլի վերազինման, առարկելով թէ երկրին պաշտպանողական միջոցները ապահով չպիտի ըլլան, պատերազմի պարագային:

Պ. Լավալ չափաւորութեան կը հրաւիրէ մամուլը

Պ. Անրի Պէռօ բուռն պարսաւագիր մը հրատարակած ըլլալով Անգլիոյ դէմ, «Կրէնկուար» շաբաթաթերթին մէջ, ինչպէս եւ ուրիշ թշնամական հրատարակութիւններ երեւցած ըլլալով, անգլիական դեսպանը պաշտօնապէս բողոքեց: Այս առթիւ Պ. Լավալ պարտք սեպեց չափաւորութեան յորդոր մը ուղղել Ֆրանսական մամուլին, որ անմիջապէս մեղմացուց լեզուն: Պ. Լավալ ճառ մը խօսելով Քլէռմոն Ֆէռանի մէջ, պաշտպանեց Անգլիոյ վարած քաղաքականութիւնը, մասնաւորապէս չեշտելով.

— «Անոնք որ կը վախնան զինուորական պատիժներէ, թող իմանան թէ Անգլիոյ նախարարներուն հետ խօսած ատեն երբեք այդ հարցը չէ յարուցուած: Մենք համախորհուրդ նկատի առած ենք միայն տնտեսական եւ սեղանաւորական տնօրինութիւններ, համաձայն Ա. Դ. ուխտին: Մեծն Բրիտանիա երբեք մտքէն չէ անցուցած գործել անջատ, Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակէն դուրս: Պ. Իտըն եւ ես միեւնոյն անձկութեամբ եւ վճռականութեամբ կ'աշխատինք ելք մը գտնել»:

Մամուլը ոչ միայն լեզուն փոխած է, այլ եւ փաղաքշական կոչեր կ'ուղղէ Անգլիոյ:

755 ՑՈՒՑԱՐԱՐՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ շաբաթ գիշեր, բողոքի ցոյցի մը առթիւ որ արգիլուած էր կառավարական հրամանով: Կազմակերպիչներն էին աջակողմեան տարրերը, առաջնորդութեամբ «Սոլիտարիթէ Ֆրանսէզ»ի նպատակը՝ բողոքել Ազգաժողովի պատժական տնօրինութեանց դէմ: Կէս գիշերէն վերջը կալանաւորները ազատ ձգուեցան: Լիոնի, Մարսէյլի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ ցոյցեր սարքուած էին ի նպաստ Իտալիոյ, բայց բոլորն ալ ձախողեցան:

Հայ կօշկակարներու տագնապը Մարսէյլի մէջ

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ.—

Անցեալ շաբաթ գրած էի թէ, գործատէրերու սէնտիքան դիմում կատարած է Մարսէյլի նահանգապետին, որոշ կարգադրութիւն մը ձեռք ձգելու համար:

Երկուշաբթի օր, պատասխանը եղած էր չոր եւ անողոք.

— «Օրէնքը փոփոխել իմ իրաւասութենէս դուրս է: Դիմեցէք Աշխատանքի նախարարութեան: Եթէ շատ ապսպրանքներ ունիք, կրնաք Ռոմանէն եւ Լիոնէն ֆրանսացի կօշկակարներ բերել տալ ձեր ծախքով»:

Սակայն այսօր, շաբաթ 12 հոկտեմբեր, յոյսի աղօտ նշոյլ մը երեւցաւ: Նահանգապետութիւնը հաղորդած է որ, մինչեւ հոկտեմբեր 21, գործատէրերը կրնան աշխատցնել օտար բանուորներ, իրենց յաւելեալ ապսպրանքները լրացնելու համար: Սակայն, հոկտեմբեր 21էն յետոյ որոշ կարգադրութիւններ պիտի ըլլան: Զրոյցի մը համաձայն, հարիւրին յիսունի համեմատութիւն մը պիտի հաստատուի, փոխան 25ի:

Ամէն պարագայի տակ, անստոյգ է վիճակը մեր բանուորներուն: Որո՞ւ դուռը զարնեն: Երեւի գլխագիր «Ազգ»ն ալ կլանուած է... իտալեւհապէշ պատերազմով:

Ինչո՞ւ անձնատուր եղաւ Նէկուսի փեսան

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, իշխան Հայլէ Սէլասէ Կուքսա, Թիկրէի ցեղապետը եւ արքայից արքային փեսան, որ անձնատուր եղաւ ուրբաթ օր, շատոնց կը բանակցէր իտալական հրամանատարութեան հետ: Այս ցեղապետը ուղղակի շառաւիղն է Հապէշներու Յովհաննէս թագաւորին, որ մինչեւ այսօր սուրբ մը եւ հերոս մը կը համարուի: Նէկուս Յովհաննէս յաղթուելով 1889ին, Մէթէմմայի ճակատամարտին մէջ, անձնասպան եղաւ: Մենելիք, որ այն ատեն պարզապէս Շոայի իշխանն էր, գրաւեց Եթովպիոյ գահը, բայց Յովհաննէսի շառաւիղները միշտ իրենք զիրենք օրինաւոր ժառանգորդներ կը համարին: Հայլէ Սէլասէ Կուքսա Յովհաննէսի թոռն է. հայրը մեռաւ երեք տարի առաջ, իտալացի բժիշկի մը թեւերուն մէջ, իր անձնուիրութիւնը յայտնելով Իտալիոյ հանդէպ: Հապէշիստանի ներկայ թագաւորը, Հայլէ Սէլասէ, ուզեց այդ իշխանազունը սիրաշահիլ անոր կնութեան տալով իր աղջիկը, բայց այս վերջինը մեռաւ տղաբերքի ատեն: Իշխան Կուքսա Թիկրէի երկրամասը բաժնեց Ռաս Սէյումի հետ, որ նոյնպէս Յովհաննէս թագաւորին շառաւիղներէն է, բայց ապօրէն:

Անձնատուութեան բանակցութիւնները կատարուեցան նախ օդանաւի միջոցաւ, մասնաւոր նշաններով, յետոյ ուղղակի: Հայլէ Սէլասէ Կուքսա իտալական բանակատեղին առաջնորդուեցաւ եւ մտնելով Զօր. Տէ Պոնոյի վրանը, հպատակութիւն յայտնեց: Յաղթանդամ երիտասարդ մըն է, եւրոպական համազգեստով: Խօսեցաւ թարգմանի միջոցաւ: Զօրավարը սուրճ հրամցուց եւ ներկայացուց քանի մը թղթակիցներու: Իշխանը յայտարարեց թէ իր թշնամիներէն երկուքը դէպի Մաքալլէ քալելով, կը սպառնային իրեն: Իր անձնատուութեան շնորհիւ, ուրիշ ցեղապետներ ալ հպատակութիւն յայտնեցին, ու բովանդակ Թիկրէի շրջանը մաքրուած կը համարուի: Իտալացիները կը յուսան շուտով գրաւել Մաքալլէն, Ատուայէն հարիւր քիլոմեթր դէպի հարաւ: Օդանաւերը թռուցիկներ կը նետեն, հպատակութեան հրաւիրելով ժողովուրդը:

Իշխան Կուքսայի անձնատուութեան առթիւ հրատարակուած պաշտօնական (իտալական) զեկոյցը կ'ըսէ թէ հետեւորդները կը բաղկանային 1500 հոգիէ, զինուած՝ հրացաններով, 20 գնդացիրներով եւ 6 թնդանօթներով: Կը նշանակէ թէ նախապէս տրուած թիւերը (12,000) ճիշդ չեն:

Իշխանը փափաք յայտնած է Իտալիա երթալու եւ Մուսոլինիի ներկայանալու: Կ'ըսուի թէ Իտալացիները Աքսումի եւ Մաքալէի գրաւումէն վերջը կայսր պիտի հռչակեն զինքը, երկուքի բաժնելու համար Հապէշիստանը, իրենց թեւարկութեան տակ: Դաւաճան իշխանը քանի մը տարի առաջ ընկերացած էր կայսեր, Եւրոպա ճամբորդած ատեն:

*** Արքայից արքան ունկնդրութեան ընդունելով «Փարի Սուար»ի թղթակիցը, յայտարարեց թէ պատժական տնօրինութեանց որոշումը անվիճելի յաղթանակ մըն է Եթովպիոյ եւ իր դատին, ինչպէս եւ աշխարհի խաղաղութեան համար: «Ատուայի գրաւումը որ եւ է արժէք չունի ռազմագիտական տեսակէտով, քաղաքը պաշտպանուած չէր: Մենք սկիզբէն նախատեսած էինք անոր անկումը»:

Հապէշները որոշած են կատաղօրէն պաշտպանել Հարրարը:

Ճէճաչ (իշխան) Հայլէ Սելասէ Կուքսայի դաւաճանութենէն վերջ, անձնատուր եղան նաեւ բազմաթիւ գիւղի քահանաներ, իսկ 250 կայսերապահ զինուորներ եւ բազմաթիւ սպաներ մերժեցին հետեւիլ իր օրինակին, դէպի հարաւ քաշուելով:

Ընկերվարական Միջազգայինը ջերմ կուսակից ազդու տնօրինութեանց

Ընկերվարական բանուորական Միջազգայինը եւ Միջազգային արհեստակցական դաշնակցութիւնը կարեւոր խորհրդաժողով մը գումարեցին կիրակի օր, իտալեւհապէշական հարցին առթիւ: Լսելէ յետոյ Պ. Ժուհոյի եւ տը Պրուքէրի զեկուցումները, ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը որով գոհունակութիւն կը յայտնէ Ազգերու Դաշնակցութեան այն որոշման համար որ Իտալիան կը հռչակէր նախայարձակ: Բանաձեւը երկու միութեանց բոլոր կազմակերպութիւններուն ամենագործօն աջակցութիւնը կ'ընծայէ Ազգերու Դաշնակցութեան, պատժական տնօրինութեանց գործադրութեան համար, «ինչ որ ալ ըլլան, պատերազմը դադրեցնելու եւ խաղաղութիւնը արագօրէն վերահաստատելու համար»: Յանուն մարդկութեան եւ քաղաքակրթութեան, բանաձեւը կը պահանջէ «արագ եւ ազդու տնօրինութիւններ, վերջնապէս եւ արագօրէն դադրեցնելու համար այս անորակելի յարձակումը միջազգային օրէնքի դէմ»: Միեւնոյն ատեն կը թելադրէ իտալական կառավարութեան ազդարարել թէ խաղաղութեան դաշնագրին մէջ որ եւ է առաւելութիւն չպիտի շահի իր յարձակողական արարքէն»:

Ժողովը նոյնպէս միաձայնութեամբ քուէարկեց հեռագիր մը, ուղղուած՝ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովի նախագահութեան: Այս գրով ալ աշխատաւորական բոլոր կազմակերպութեանց գործօն աջակցութիւնը կը խոստանան, պատժական տնօրինութեանց գործադրութեան համար:

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՍԵԻՆ ՈՒ ՃԵՐՄԱԿԸ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Ի՞նչպէս բարդացաւ հապէշական վէճը

Անգլիական Սոմալիի խաշնարած ցեղերը սովորութիւն ըրած էին Օկատէն (Հապէշիստան) անցնիլ որոշ եղանակներու, իրենց ոչխարները արածելու համար։ Բարեկամներ էին երկու դրացիները, Պէրպէրներն ու Հապէշները եւ սահմանագլուխը իրաւական արժէք գրեթէ չունէր։ Այդ սովորութիւնը նուիրագործուեցաւ եւ օրէնքի կարգ անցաւ 1897ին կնքուած համաձայնութիւնով մը։ Սահմանը անորոշ էր, հովիւները ո՞րքան տեղ կրնային յառաջանալ դրացի նահանգէն ներս։ Ապագայ դժուարութիւնները կանխելու նպատակով անգլօ-հապէշական խառն Յանձնաժողով մը նշանակուեցաւ անցեալ տարի, վերջնական կերպով ճշդելու համար խաշնարած ցեղերու ··· ապրեցութեան գօտիները։

Յանձնաժողովը Վալ-Վալ հասաւ 1934 նոյեմբեր 23ին։ Այդ շրջանին ապահովութեան կը հսկէին Իտալացիները, որոնց գործակցութիւնը բնականաբար անհրաժեշտ էր։ Եւ սակայն անոնք ոչ միայն մերժեցին օժանդակել Յանձնաժողովի աշխատանքներուն, այլ նոյն իսկ արգելքներ ստեղծեցին։ Անգլիական պատուիրակութիւնը ցաւ յայտնեց այդ անհաշտ ու անվայել ընթացքին համար եւ Վալ-Վալի արեւմուտքը՝ Ատօ գիւղը քաշուեցաւ, որպէսզի աննախորդ դէպքեր չպատահին։ Դեկտ. 5ին ընդհարում մը տեղի ունեցաւ Հապէշներուն եւ իտալական սահմանապահ գունդին միջեւ։ Հապէշիստան կը պնդէր որ Վալ-Վալի շրջանը Սոմալիի մաս չէր կազմեր, իսկ Իտալիա կը բացատրէր որ Վալ Վալը 5 տարիէ ի վեր կը գտնուէր իտալական ուժերուն ձեռքը։

— Եթէ ձերն էր ինչո՞ւ մինչեւ հիմա չբողոքեցիք, հարցուց Մուսոլինի Արքայից Արքային։

Ատիս Ապէպա կատարուած իրողութեան մը առջեւ էր, իսկ Մուսոլինի պատրուակ կը փնտռէր նոր խաղեր սարքելու համար։

Վալ-Վալի ընդհարումին յաջորդեց աւելի կարեւոր դէպք մը — Կոնտարի իտալական հիւպատոսարանը յարձակումի ենթարկուեցաւ դեկտեմբերի վերջերը։ Տուչէն զայրացաւ եւ հատուցում պահանջեց, նիւթական եւ բարոյական։ Հապէշիստան ցաւ յայտնեց Հռոմի կառավարութեան, բայց վճռապէս մերժեց խոնարհութիւն ընել իտալական դրօշին։ Յարաբերութիւնները հետզհետէ լարուեցան, որովհետեւ Մուսոլինի սկսաւ աւելի կարեւոր ամբաստանութիւններ ընել Հապէշիստանի դէմ եւ նոյն իսկ սպառնալ։ Օրինակ, Վալ-Վալի դէպքը տեղական հանգամանք չունէր, այլ կ'ապացուցանէր Հապէշիստանի թշնամական քաղաքականութիւնը Իտալիոյ հանդէպ. Նէկիւսը երկար ժամանակէ ի վեր ծրագիրներ կը մշակէր հարուածելու համար Իտալացիները Սոմալիի կամ Էրիթրէայի մէջ։

Դեկտ. 14ին Հապէշիստան Ազգերու Դաշնակցութեան նկատառման յանձնեց Իտալիոյ սպառնալիքը, իսկ 1935 յունուար 3ին, աւելի մտահոգ, պաշտօնապէս խնդրեց Ժընեւի հիմնարկութեան միջամտութիւնը։ Պետութիւնները համոզեցին Ատիս Ապէպան որ ետ առնէ իր կոչը կամ աղերսագիրը որպէսզի սահմանային փոքր վէճ մը քաղաքական խոշոր հարցի մը համեմատութիւնները չառնայ Եւրոպայի մէջ։ Յունուար 19ին Հապէշիստան ընդունեց Ժընեւի առաջարկը։ Իտալիա եւ Հապէշիստան կը հաւանէին հաշտեցողութեան մը գալ՝ համաձայն իրենց միջեւ կնքուած 1928ի դաշնագրին։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը բանակցութեանց վերջնական արդիւնքով պիտի զբաղէր մայիսին։ Դժբախտաբար երրորդ միջադէպ մը պատահեցաւ յունուար 29ին, դարձեալ Վալ-Վալի շրջակաները։ Մուսոլինի այլ եւս չհամբերեց։ Փետրուար 11ին զէնքի տակ կանչեց երկու զօրաբաժիններ (30.000 հոգի), իսկ փետրուար 17ին 15.000 զինուորներ ճամբայ ելան դէպի Հապէշիստան։

Մարտ 19ին Նէկիւսը նոր դիմում մը կատարեց Ժընեւ ազդարարելու համար որ Իտալիոյ զօրաշարժը եւ զինուորական առաքումները խզում յառաջ պիտի բերեն երկու երկիրներուն միջեւ։ Ապրիլ 12ին երբ Շթրէզայի խորհրդաժողովը կը գումարուէր, Իտալիա եւ Հապէշիստան հաւանեցան վէճին կարգադրութիւնը վստահիլ չորս հոգինոց Յանձնախումբի։ Մայիս 25ին Մուսոլինի ճանչցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտելու իրաւասութիւնը։ Յանձնաժողովը պաշտօնի կոչուեցաւ նոյն օրը։ Մինչեւ յուլիս 25 որոշում մը պիտի տար ան, այլապէս խնդիրը պիտի յանձնուէր Ժընեւի Խորհուրդին։

Յունիս 6— Յանձնաժողովը գումարեց իր առաջին նիստը։ Յունիս 20— Հապէշիստան նոր բողոքագիր մը ուղարկեց Ժընեւ շեշտելով Իտալիոյ սպառնալիքը իր անկախութեան դէմ։ Յունիս 25— Էնթընի Իտըն Հռոմ գնաց անգլիագերման նաւային համաձայնութեան մասին Մուսոլինիի հետ տեսակցելու համար եւ ի մէջ այլոց Իտալիոյ խոստացաւ բրիտանական Սոմալիի Զէյլա նաւահանգիստը, պայմանով որ Հապէշիստանն ալ իր կարգին հողային զիջում մը ընէր Հռոմին։ Մուսոլինի մերժեց այդ ··· նուէրը։ Յուլիս 4— Հապէշիստան կոչ ըրաւ Ամերիկային որպէսզի Իտալիոյ յիշեցնէ Պրիան-Քէլլօկ դաշինքին յանձնառութիւնները։ Յուլիս 9— Յանձնաժողովը ընդհատեց իր աշխատանքները անորոշ ժամանակով որովհետեւ իտալական պատուիրակութիւնը կը պնդէր քննել միմիայն Վալ-Վալի խնդիրը, իսկ Հապէշիստանի ներկայացուցիչները կ'ուզէին կարգադրել սահմաններու ճշդումի հարցը։ Յուլիս 31էն Օգոստոս 3— Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը գումարուեցաւ եւ յանձնաժողովին վրայ աւելցուց հինգերորդ անդամ մը։ Յիշեալ մարմինը իր վերջնական որոշումը պիտի հաղորդէր սեպտ. 1ին։ Օգոստոս 16— Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա խորհրդաժողով մը գումարեցին Փարիզի մէջ։ Առաջին երկու պետութիւնները հաւանեցան տնտեսական լայն առանձնաշնորհներ վերապահել Իտալիոյ Հապէշիստանի մէջ համաձայն 1906ի դաշնագրին։ Մուսոլինի մերժեց առաջարկը պնդելով որ զինուորական գրաւումէն զատ ոչ մէկ կարգադրութիւն կրնայ գոհացնել զինքը։ Օգոստոս 22— բրիտանական դահլիճը նիստ գումարեց եւ յայտարարեց որ Անգլիա պիտի յարգէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ իր յանձնառութիւնները։ Օգոստոս 28— Մուսոլինի ազդարարեց որ պատժական միջոցներու կիրարկումը «վտանգաւոր բարդութիւններ պիտի ստեղծէ»․ ինք վճռած է գրաւել Եթովպիան եւ պարտադրել անոր իր սեփական պայմանները։ Սեպտեմբեր 3— Յանձնաժողովը Վալ-Վալի ընդհարումներուն համար պատասխանատուութենէ զերծ հռչակեց թէ Իտալիան եւ թէ Հապէշիստանը։ Սեպտ. 4— Ժընեւի Խորհուրդը գումարուեցաւ։ Իտալիա առաջին անգամ ըլլալով ներկայացուց իր տեսակէտները եւ ամենախիստ ոճով վարկաբեկեց Հապէշիստանը իբրեւ վայրենի եւ անքաղաքակիրթ պետութիւն մը։ Սեպտեմբեր 6— Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Սպանիոյ, Լեհաստանի եւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչներէն կազմուած նոր մարմին մը ընտրուեցաւ։ Սեպտ. 11— Անգլիոյ արտաքին նախարարը Ազգաժողովին մէջ պարզեց Մեծն Բրիտանիոյ քաղաքականութիւնը եւ բացատրեց որ իր կառավարութիւնը ամէն գնով պիտի գործէ համաձայն ուխտին։ Սեպտ. 17— Մուսոլինի անգամ մը եւս շեշտեց որ իրաւախոհութիւն չընդունիր հապէշական հարցին մէջ եւ պիտի շարունակէ զինուորական պատրաստութիւնները։ Զգացուց նաեւ որ Իտալիա, անհրաժեշտ պարագային պիտի հրաժարի Ազգերու Դաշնակցութենէն։ Սեպտ. 18— Հինգերու Յանձնախումբը ներկայացուց իր տեղեկագիրը որուն մէջ յիշատակուած էին դրական առաջարկներ —տնտեսական իրաւասութիւններ, սահմաններու ընդարձակում եւն.։ Սեպտ. 20 եւ 21— Հապէշիստան ընդունեց Յանձնաժողովին պայմանները կարգ մը վերապահումներով, իսկ Իտալիա վճռապէս մերժեց։ Սեպտ. 23— Անգլիա ապահովցուց Իտալիան թէ ոչ եւ է թշնամական քաղաքականութիւն չի հետապնդեր իրեն հանդէպ։ Սեպտ. 25— Հինգերու Յանձնաժողովը հրատարակեց իր տեղեկագիրը։ Սեպտ. 26— Տասներեքներու Յանձնաժողով մը ընտրուեցաւ որոշելու համար թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ուխտին 15րդ յօդուածին համաձայն ինչ միջոցներու մասին կրնայ մտածել վէճը խաղաղօրէն կարգադրելու համար։ Նոյն օրը Հապէշիստան հաղորդեց որ «իր բանակները սահմանէն 20 մղոն ետ քաշուած են»։ Սեպտ. 28— Մուսոլինի հաւաստիքներ տուաւ Անգլիոյ յայտնելով որ բրիտանական շահերու դէմ ոչ եւ է քայլ պիտի առնէ։ Հոկտ. 2— Մուսոլինի «զէնքի տակ կանչեց» քսան միլիոն Իտալացիներ քանի մը ժամուան համար եւ արտասանեց հրաշունչ ճառ մը։ Այդ օրը առտուն կանուխ իտալական բանակը յարձակեցաւ Հապէշիստանի վրայ եւ Հոկտ. 6ին գրաւեց Ատուան։ Հոկտ. 7ին Ա. Դ. Խորհուրդը «յանցաւոր» հռչակեց Իտալիան։ Հոկտ. 9ին Ազգերու Դաշնակցութեան 55 անդամներէն 51ը վաւերացուցին Խորհուրդին տեղեկագիրը, որուն դէմ խօսեցան միայն Աւստրիան եւ Հունգարիան, իսկ Զուիցերիան չէզոքութիւն յայտարարեց։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(2)

ՍԵՐՈԲ

(ՀԻՆՑԱԾ ԷՋԵՐ)

Մեծ եղեռնի զարհուրանքէն ճողոպրած Սեբաստացի հայ որբ մըն էր այս տղան։ Բախտը զինքը քշած էր մինչեւ Խարբերդ։ Իր աղան, որ հարուստ էր եւ ժառանգորդ շատ մը կալուածներու, եկաւ հաստատուեցաւ մեր գիւղը։

Թուրք աղային մեր գիւղը գալէն յետոյ էր որ ճանչցայ Սերոբը՝ հազիւ 14 տարեկան, կռուարած էր, ինչպէս շատ մը որբեր մեծ պատերազմի սարսափներէն յետոյ։

Անիկա մէկը չունէր,— ինչպէս կ'ըսէր շարունակ։ Ծնողքները աքսորուած էին եւ ինքն ալ չէր գիտեր թէ ուր քշուեցան եւ կամ ուր մեռան։

Իսկ իր ազատման պատճառը այն էր որ իր աղան, չունենալով զաւակ՝ հօր մը գուրգուրանքով կը նայէր եւ որդեգրած էր։ Այդ աղան միւս Թուրքերուն պէս գազանաբարոյ եւ հայատեաց չէր։ Թերեւս իր յառաջացած տարիքն ալ կ'ազդէր իր հոգեկան ապրումներուն վրայ, պահելով զինքը հանդարտ եւ խելօք ···

Առաջին առթիւ իսկ, երբ Սերոբը գիւղէն դուրս ելաւ դէպի տարածուն դաշտերը, բարեկամացանք իրարու եւ դարձանք ընկերներ, ապրելով հոգեկան նոյն դառնութիւններն ու ուրախութիւնները ···

Ու երբ յաճախ խօսք կ'ըլլար ընտանեկան կեանքի մասին, Սերոբ տխրելով կ'ըսէր.

— Գոնէ դուն մայր մը ունիս, որ կը գուրգուրայ քու վրադ, կը հասկնայ տառապանքդ եւ կրնայ որ եւ է ձեւով քեզ մխիթարել։ Իսկ ես ···ես ··· մէկը չունիմ այս աշխարհին մէջ։

— Հեռու տեղերն ա՞լ մէկը չունիս։

— Չունիմ, կ'ըսէր տրտմագին։

Այն ատեն, ցաւելով կ'ուզէի մխիթարել զինքը, կը նայէի անոր աչքերուն մէջ ուր արցունքը լճացած էր եւ երեսները կախ՝ կը տառապէր հոգեպէս։

Որբի մը կեանքը այն օրերուն ···

Սերոբը շատ ուշ եկաւ մեր գիւղը, եւ մեր ծանօթութիւնը սկսաւ արագօրէն մտերմանալ։ Անոր հետ էի, երբ գիւղէն դուրս լեռներն ըլլայի, եւ միասին էինք, երբ գիւղի տղաքը խաղեր կը սարքէին գիւղին մէջ։

×

1922 գարուն։ Ս. Յովհաննէսի աւերակներուն վրայ ենք, կովերն ու ոչխարները ձգած դէպի ամայի ձորերը, կը խօսինք դէպի Հալէպ մեր ճամբորդութեան մասին։ Սերոբ նոյն իսկ չուզեր մտիկ ընել։ Անոր հոգին խռոված է որ եթէ բոլոր Հայերը երթան, ինքը մինակ պիտի մնայ, չպիտի ունենայ սրտակից ընկեր մը կամ բարեկամ մը, որպէսզի պէտք եղած ժամանակ իրարու օգնեն ու մէկզմէկ մխիթարեն։

Սերոբի վիճակը ողբալի էր այդ պահուն, անիկա, այդ կապուտաչուի եւ վառ այտերով տղան կը խորհէր, որ այնքան տառապանքներէ ու զրկանքներէ յետոյ բախտը զինքը ձգած էր Հայերուն մօտ, որոնք կը խօսէին հայերէն եւ գրեթէ կ'ապրէին նախապատերազմեան շրջանը։ Իսկ հիմա կը լսէր որ բոլորն ալ պիտի երթան ···

— Ուրեմն, պիտի երթաս հա՞։

— Այո՛, սիրելի Սերոբ, 15 օրէն կ'երթամ։

— Ուրիշներ ալ կա՞ն ձեզի հետ։

— Այո, եւ եթէ սանկ մնայ մինչեւ աշուն, Հայ չպիտի մնայ այս գիւղը։

— Ձեր տունն ու արտերը որո՞ւ պիտի յանձնէք։

— Նայինք։ Ով որ դրամ շատ տայ անոր կուտամ։

— Հալէպ երթալէդ յետոյ ի՞նչ պիտի ընես։

— Դպրոց կ'երթամ։

— Հոն շատ Հայեր կան եղեր, ճի՞շդ է։

—Ես ալ քեզի պէս, լսեր եմ միայն։

— Ալ չը՞ պիտի վերադառնաս։

— Ո՞ւր։

— Հոս, ձեր գիւղը։

— Չեմ գիտեր, եթէ սանկ մնայ՝ անկարելի է վերադարձս, գիտես չէ՞։

Կրկին տխրեցաւ Սերոբ։ Ան ինքզինքը երբեք օտար մը չէր նկատեր մեր գիւղին մէջ, ընդհակառակն, գիւղին Հայերը զինքը կը սիրէին իբրեւ անտէր մէկը եւ յաճախ պէտք եղած հոգածութիւնը կ'ընծայէին։

Իր տխրութիւնը ծածկելու համար Սերոբ ըսաւ.

— Քանի՞ օրէն Հալէպ կը հասնիք։

— 12—13 օրէն։

— Ինչո՞վ պիտի ճամբորդէք։

— Ջիւականերով։

— Ուրեմն բոլորդ ալ պիտի երթաք իսկ ես հոս մինակ պիտի մնամ Թուրքերուն քով։

— Կուլա՞ս արդէն։

— Զգէ որ լամ, Թորոս, սանկով սիրտս կը հանդարտի, անկարելի է չլալ, չտանջուիլ։ Այս ի՞նչ կեանք է մեր կեանքը, ի՞նչ տառապանքներ է որ ապրեցանք ու կ'ապրինք տակաւին։

— Մի՛ լար, Սերոբ, օր մը դուն ալ կ'ազատիս, հոգ մի ըներ։

— Ե՞ս, ես ի՞նչպէս ազատիմ, երբ աշխարհի մէջ մէկը չունիմ, գոնէ մայր մը, ազգական մը, քոյր մը ունենայի, ա՜խ, Թուրքեր, ձեր ···

Սերոբ ընդվզեցաւ, հոգին խռովք դարձաւ եւ աչքերը կարմրեցան ատելավառ։

«Ա՜խ, Թուրքեր, ձեր ···»։

×

Սերոբին հետ մեր խօսակցութենէն անցաւ 15 օր։ Առտու մը Թուրք կառապանները իրենց կառքերով եկան մեր գիւղը, որպէսզի մեկնինք քաղաք. անկէ յետոյ ալ դէպի Տիգրանակերտ եւ Հալէպ։ Բոլորն ալ բեռները կը կապեն, ծրարներ կը պատրաստեն եւ ուտելիքներ կը շինեն։

— Շատ բաներ մի առնէք ձեր հետ, Հալէպի մէջ շա՜տ կայ, կը պոռան Թուրք կառապանները։

Իրաւունք ունին, չէ՞ որ շատ «բաներ» առնելով՝ ձիերու բեռը կը ծանրանայ ··· Թուրք կառապանն անգամ խարէութեամբ կ'ապրի։

Կէսօրուան մօտ արդէն բոլոր ճամբորդները պատրաստ են։ Քիւրտերը հաւաքուեր են եւ գրեթէ կը մուրան, աման մը, քանի մը դգալ եւ կամ երկու հաւ խնդրելով։

Ամէն մարդ մնաս բարովի կ'երթայ սաոր անոր տունը, իսկ ես մտած եմ մեր տան ախոռը, Հորթիս վզէն գրկած՝ կը համբուրեմ խեղճ կենդանին։ Կառապանները կը պոռան, որո՞ւ հոգ։ Հեղ մըն ալ համբուրեմ սա Հորթը՝ որուն ճակատին վրայ քանի տասնեակ ագռաւի հաւկիթներ կոտրած եմ անոր ճակատը ուժովցնելու միտքով։ Ես կը համբուրեմ ճակատը Հորթիս, իսկ անիկա այդ անլեզու անասունը, կը լզէ ձեռքերս եւ երբ երեսս կուտամ անոր՝ կը լզէ կզակս ու կը բառաչէ ··· Կը զգա՞յ որ պիտի մեկնիմ արդեօք ··· Յետոյ ··· Շնիկս։ Կը նայի ինծի ու պոչը շարժելով կը քաշէ գետին։ Կը գրկեմ զինքը, լեզուն կը հանէ եւ կը մռլտայ նայելով աչքերուս։ — Քեզ ալ պիտի ձգեմ, իմ աղուոր շնիկս, այդպէս է մեր ճակատագիրը։ Չէ՞ որ շնիկս Հորթիս հետ պիտի ձգեմ նաեւ օրօրոցս։

— Կառքերը կը մեկնին, ամէն մարդ իր կառքին մէ՛ջ, կը պոռան կառապանները։

Կ'երթամ։ Կառքերուն ճռինչը կ'եկար գիւղին փողոցներէն դէպի դուրս, դաշտերու մէջ։ Թուրքեր, Քիւրտեր, յոյն գաղթականներ իրենց ձեռքերը կը շարժեն մաղթելով բարի ճանապարհ։ Կառքերը ելած են գիւղէն դուրս ու դաշտային ճամբաներ անցնելով կը մօտենանք լեռներուն։

Գիւղը կամաց-կամաց կը հեռանայ մեզմէ եւ բոլոր ճամբորդներս ալ կուլան բարձրաձայն, սրտաճմլիկ։ Ի՛նչ յիշատակներ կը ձգենք, ինչ օրերու պատկերներ ունինք մեր սրտերէն ներս, յետոյ մեռելները մեր երէկի, ծանօթ ու անյայտ գերեզմանները մեր պապերուն, մեր հին նախահայրերուն ···

«Ա՜խ, Թուրքեր, ձեր ···» յիշեցի Սերոբին խօսքը։ Բայց ո՞ւր է ինք, չէ՞ որ պիտի գար վերջին մնաս բարովն ընելու։ Կը նայիմ չուրջս, ոչ ··· Գիտեմ որ անիկա [illegible]լայ, բայց ո՞ւր արդեօք։ [illegible] քէն ըրած ըլլայ։

— Պատճա՞ռ, կը հարցնեմ ես ինծի մտովին։ Ոչ մէկ բան։

Ու կառքերը կը շարունին Կարմրակողի զառիվերը, աչքերս կը դարձնեմ դէպի Ս. Յովհաննէսի աւերակները, կովեր ու ոչխարներ կը տեսնեմ, իսկ մարդ՝ չերեւիր, Սերոբը պիտի գար, անիկա առանց զիս տեսնելու անկարելի էր կենար։

Կառքերը ճռնչելով կը բարձրանան Կարմրակողի զառիվերը, ուր Սերոբը կանգնած մեզի կը սպասէ եղեր։ Կը համբուրէ բոլոր մեծերուն ձեռքերը, իր պարտականութիւնը կատարելէ յետոյ բոլորին հանդէպ՝ կու գայ քովս, գրեթէ գլխահակ ու յուզուած։ Կառքէն վար կ'իջնեմ, եւ կը փնտռեմ որ ըսեմ իրեն։ Երկուքս ալ անխօս ենք, կանգնած դէմ առ դէմ, մինչ կառքերը կը յառաջանան դէպի քաղաք։

— Է՜հ, կառքերը գացին, Թորոս, շատ մի կենար, կ'ուշանաս։

— Շա՞տ կը մտածես իմ երթալուս համար։

— Ատուած գիտէ։

— Իսկ դո՞ւն։

— Չեմ կրնար ըսել ···

— Մի մտածեր, Սերոբ, օր մը դուն ալ կու գաս, աշխարհը սանկ չի մնար։

— Ես, ես ··· ու յուզումը իր գագաթնակէտին հասաւ, չկրցաւ շարունակել իր խօսքը, բռնեց ձեռքս եւ արցունքոտ աչքերով նայեցաւ եւ հեկեկաց։ Կառապանները կը պոռան ու կը սպառնան ինծի իրենց պոռ Թուրքերէնով, իսկ իմ հոգիս կապուած էր Սերոբին արցունքներուն։

— Երբ երթաս, զիս չմոռնաս, գրէ տես որ ես մէկը չունիմ, մինչեւ կեանքիս վերջը Թուրքերուն քով պիտի մնամ։ Եթէ Հայեր կան, ըսէ անոնց, Ես ալ կ'ուզեմ գալ, չեմ ուզեր մնալ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ.— I. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Նշան Պէշիկթաշլեանի Ընկեր Շահազարը երգիծավէպի իր առաջին փորձն էր, որ ժամանակաշրջան մը եւ միջավայր մը կը պատկերացնէր, իր հոգեբանութեամբ եւ հանրային ըմբռնումներով։ Անիկա նմանութեան գիծեր կը բերէր Երուանդ Օտեանի Ծապլվարէն եւ Ընկեր Փանջունիէն։ Իսկ Ընկեր Փարոսը աւելի մանրամասն եւ ճիշդ նկարագիրն էր ժամանակակից այն տիպարին, որ գոյութիւն ունի եւ՛ գրականութեան, եւ՛ քաղաքականութեան, եւ՛ հանրային կեանքի բոլոր ասպարէզներուն մէջ, աջի ու ձախի, նկարագրի երկու հակընդդէմ ըմբռնումներու մէջ տարուբերելով։ Կենդանի այս տիպարին դէմքը, աւելի խտացուած ձեւի մէջ, նուազ կրկնութիւններով, Պէշիկթաշլեանի երգիծական գրականութեան յաւագոյն էջերէն մէկը պիտի մնայ։

Կ'արժէ սակայն, որ Պէշիկթաշլեանի քնարավէպերը մասնաւոր քննութեան ենթարկուին, քանի որ անոնք են որ կը յատկանշեն անոր արուեստին, գաղափարներուն եւ զգայութիւններուն ամբողջ ձգտումները եւ մեր աչքերուն առջեւ կը պարզեն անոր ստեղծագործութեան յատակագիծը։

ՍԻԴՈՆՆԱ, ԲԱԳԳԻ ԵՒ ԿԱԱԲԱ

Սիդոննային միջավայրը խորախորհուրդ եւ վաղեմի Արեւելքն է, իսկ ժամանակը՝ քրիստոնէութեան առաջին տարիներն ու ընկերային պայմանները։

Նշան Պէշիկթաշլեան երեւակայութեան թեւերով կը շրջի սուրբերուն աշխարհին եւ պատմական ու նուիրական վայրերու մէջ։ Կը թափառի Եգիպտոսի եւ Պաղեստինի մէջ, գիւղեր ու քաղաքներ, կը թերթատէ հին ու նոր Կտակարանները, Ս. Գիրքը։ Կը սորվի նուիրական անուններ, կը խուզարկէ իր խիղճն ու հոգին, եւ նոր օրերու հոգերով ու երազներով բեռնաւոր, կը կերտէ գրական խորան մը, Սիդոննա անունով, իբրեւ քնարերգութիւն, իբրեւ արձակ քերթուած, վիպական տարրերով։ Ուրիշ բառով քնարավէպ։ Զրոյց մը, որ արդիական կը դառնայ իր ձգտումներով եւ ինքնատպութեամբ։ Պատմական նկարագիրն ոչ հարազատ, բայց եւ այնպէս ճշմարտութեան համապատասխան։ Այս ձեւ վիպերգութիւնը կ'ամբողջացնէ անշուշտ պատմութիւնը, ինչպէս կը հաստատեն Թէն եւ Ֆլոպէր։

Այս զրոյցին մէջ երկու անձնաւորութիւն կայ։ Մէկը փախստական, չքաւոր, ապագայ Մեծ Մարգարէն Էմմանէլն է, որ Եգիպտոսի մէջ բանուորութեան դժնդակ կեանքը ապրելէն, մշակ ու ծառայ, բեռնակիր ու առաջնորդ դառնալէն յետոյ, գեղեցիկ Փիւնիկուհի, այրի Սիդոնային կը հանդիպի։ Սիդոննան երկրորդ դերակատարն է, որուն սիրտը «կայծակնահար» կ'ըլլայ, դէմ առ դէմ գալով առնական գեղեցկութեամբ եւ ուժով օժտուած բանուոր Էմմանէլին։

Երկուքին նայուածքները իրարու կը հանդիպին այնքան խորունկէն, որոնց իմաստին թափանցել մարդոց տրուած չէ երբեք։ Այդ հանդիպումը երկուքին համար կը դառնայ ճակատագրական։

Երկու հակոտնեայ նկարագիրներ են Էմմանէլն ու Սիդոննան։ Մէկը գերի ու բանուոր, անիրաւութեան եւ անարդարութեան բաժակը ցմրուր քամած։ Միւսը՝ տիրուհի եւ հարուստ, հպարտ ու գեղեցիկ, որ արհամարհեր է մարդկային բոլոր թշուառութիւնները։ Էմմանէլ վրէժխնդրութեամբ լեցուած է Սիդոննայի մտայնութիւնն ունեցող դասակարգին դէմ։ Եւ սակայն արդար ու ճշմարիտ, գեղեցիկ ու աստուածային սիրոյ մը կայծը իրարու կը միացնէ այս երկու ընդդիմադիր բեւեռները։

Երբ Էմմանէլ կեանքի դժոխքէն քայլ մը կ'առնէ դէպի հեթանոս դրախտը, աւելի գիտակցօրէն ճանչնալ կը սկսի մարդկային անարդարութիւնը։ Երէկուան տիրապետողն ու թագուհին կը դառնայ իր սիրուհին։ Ինքն ալ փառքի եւ վայելքներու մէջ կը լողայ, սակայն «կը տեսնէր մեծատուներ, որոնք երկիր մը հող ունէին, ու գիտէր որ ժողովուրդներ կային, որոնք այդ հողէն փշրանք մը չունէին իրենց սիրելիներուն մարմինները ամփոփելու համար»։ Կը ճանչնայ այսպէս կեանքը, իր հոգին պայծառատես աչքերովը ծայրայեղ անհաւասարութիւնը եւ մարդկային թշուառութեան համայնապատկերը։ Հոգեկան այդ յատակատեսութիւնն ու գիտակցութիւնը թեւաւորուած Սիդոննայի անկեղծ ու քաջալերող սէրէն, իր կեանքին համար, մարդկային կեանքին համար, գերագոյն նպատակ կ'ընտրէ տառապող բազմութիւններուն փրկութիւնը, փշրել գերիներուն շղթաները, մխիթարել յուսահատները, բժշկել հիւանդներն ու անդամալոյծները, հող բաժնել անհողին, հաց ու ջուր տալ անօթիին ու ծարաւին, օգնութեան հասնիլ անկարին, ծերին ու մանուկին, զոհողութեան կենդանի օրինակով եւ կենդանի գործով։ Այս փորձառութիւնով էր, որ Էմմանէլ իր ճամբան կը գտնէր ու կը դառնար մարդկութեան Փրկիչը։

Եթէ Էմմանէլ ապագայ Մեսիան իսկ ըլլար, մենք զինքը կրկին պիտի սիրէինք, իբրեւ մարդու որդի, որովհետեւ շատ քիչերուն տրուած է, խոնարհ ծագում ունենալով մէկտեղ, յիշել երբեմնի դժբախտ անցեալը, երբ գիրքի եւ իշխանութեան կը տիրանան։ Էմմանէլ իր խիղճով ու աստուածատիպ բարութեամբ, պէտք է որ կատարելութեան մօտենար։

Սիդոննան աւանդական պատմութիւնն է Քրիստոնէութեան հիմնադրին, որուն պատանեկան ու երիտասարդական անցքերը, մինչեւ երեսուն տարեկան, կը կազմեն այս սիրոյ զրոյցին առաղձը։ Գրքին մնացեալ մասերը, մանաւանդ Սիդոննայի փոխուած կեանքին դրուագները, ընկերային պահանջները կ'ամբողջացնեն, այնքան վարպետօրէն իրարու կապուած։

Էմմանէլ համակ ուժ է, մարդկային խղճահարութիւնն ու կարեկցութիւնը, Սիդոննան գեղեցկութեան սիրոյ խորհրդանշանն է, որուն գրական ներգործութիւնը փրկարար եղաւ Էմմանէլին համար, գէթ այն ձեւով ինչ ձեւով որ մեզի կը ներկայանայ այս վիպակին մէջ։ Այս երկուքը ջերմ, կաթոգին ու անապական սէր է, որ կը ծնի համայնական, մարդկային սէրը։

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

(2)

...երուն մէջ ...
Թուրքերուն մէջ ...
բաժնուեցանք: Սերոբը գլխիկոր՝
...ձայց Դատեմի դաշտերը, իսկ ես հեւ
...է հեւ վազելով հասայ մեր վաշքե -
...րուն, որոնք Խարբերդէն Հալէպ պի -
...տի բերէին մեզ:
Տարիներ անցեր են, ոչ մէկ լուր
Սերոբէն, վստահ եմ որ, տակաւին կը
...ապրի հոն, Խարբերդ, եւ կորուած է
...ձայրենի հայութենէն:
— Ես մէկը չունիմ, որ գամ, եթէ
...մեր կան, խօսէ անոնց:
...էր, սիրելի Սերոբ, ոչ միայն Հայե-
...րէ, այլ նաեւ ես իսկ մոռցած էի քեզ,
...հիմա երբ կը գրեմ այս տողերը
...անցած օրերու կեանքէն, հոգիս ու
...իմքս դուն ես, դուն որ կրնայիր լա-
...գոյն Հայն ըլլալ, իսկ հիմա, չեմ
...գիտեր ո՞ղջ ես տակաւին, կ'ապրի՞ս
...ցեղոք, ի՞նչ եղար, խեղճ հայորդի,
...ո՞ւր կ'ապրիս:
...Ցեղն է կրկնել,— սիրելի Սերոբ,
...ուժեղ ձայնով, քու ընդվզումի
...ն արտասանած զայրոյթդ:
— «Ա՜խ, Թուրքեր, ձեր ...»:

Թ. ՀԵՐՈՅԵԱՆ

ՄԱԼԹԱՅԻ
Անցեալն ու ներկան

—•—

...տալեւեթօփլիական վէճին առ -
...թիւ Մալթա կղզին այսօր առարկայ է
...ընդհանուր ուշադրութեան, իբր կա -
...րեւոր ռազմագիտական կէտ մը Մի -
...ջերկրականի մէջ:
Մալթան կը գտնուի Սիկիլիոյ հա -
...րաւակողմը, բաղկացած երկու գլխա-
...ւոր կղզիներէ: Բուն Մալթան 91 քա-
...ռակուսի մղոն տարածութիւն ունի,
...իսկ Գոզոն՝ 20 քառակուսի մղոն:
...Նաւահանգիստները, պատմարանները եւ
...պատշպջիկները այս կղզիները կը նը-
...կարեն արքայութիւն մը:
...Պատմութիւնը գրաւորապէս փիրքե-
...ու յանձնուելէ առաջ Մալթայի պատ՛
...մութիւնը գրուեցաւ իր ժայռերուն
...վրայ:
Կղզին վրայ հազարաւոր տարինե-
...րու հնութիւն ունեցող սայլի հետքեր
...կան, որոնք դէպի ծով կ'իջնեն, ցոյց
...տալով որ կղզին հողամասը աւելի մը
...աւելի ընդարձակ էր:
Մալթա փիւնիկեան կղզի մը եղած
է: Հոն կան մութ տաճարներ, ժայ -
...ռերու մէջ փորուած, խորհրդաւոր
...անցքերով, եւ տեղ մըն ալ ծակ մը,
...ուր կը ծառայէր իբր մեկափոն, որուն
...միջոցաւ քուրմը, իբր աստուածու -
...թիւն կը գոռար իր պատգամը: Ժայ-
...ռաճարներ, չինուած որմնադիր -
...ներէ, ունին հսկայ սիւներ, որոնք
...կը թելադրեն մարդադոհութեան ս -
...ովորութիւններ:
Մալթա ունեցած է շատ ժողո -
...վուրդներու ներգաղթ, ինչպէս յոյն,
...Համէցի, նորման, փրանսացի, բը-
...րիտանացի, արաբ եւայլն: Ներկայիս
...կղզիին 220,000 բնակչութիւնը խառ -
...նուրդն է այդ ցեղերուն: Մալթա -
...ցիներու մեծ մասը անգլիերէն սով -
...րած է: Մալթա բնակողներու վեցէն
...մէկը կը խօսի իտալերէն: Սակայն
...խօսուած ընդհանուր լեզուն ծագու -
...մով փիւնիկերէն է: Օրինակի համար
...Մալթացիք մայրապետական էին եւ
...Մալթացիք չունին բառ մը, որ ուղիղ
...թարգմանէ հայր:
...Եղանակը հաճելի է Մալթայի մէջ,
...սակայն առեն առեն «կրեկալիա» ա -
...նունով հարաւային հով մը փչէ, ամէն բան աւ-
...րելով իր առջեւ: Մալթա պէտք ունի
...քարափներուն կամ կոհակաբեկնե-
...րու, որովհետեւ 1585 թուականին
...«կրեկալիան» 600 հոգի խեղդեց
...Մալթայի նաւահանգստին մէջ:
...«Կրեկալիան» այնպիսի նաւաբեկու -
...թիւններ ըրած է, որոնցմէ քանիները
...չմոռցուին երբեք:
...Սերոս իր Ոդիսականին մէջ կը
...պատմէ թէ ինչպէս Ոդիսեւս իր ուղե-
...ւորութեանց ընթացքին քչուեցաւ Քո-
...մինոյ եւ ցայսօր կը տեսնուի այն քա -
...րայրը, ուր՝ աւանդութեան համա -
...ձայն բնակեցաւ յաւերժահարս
...Կալիփսոյի հետ: Ջրօսաշրջիկներու
...համար ուրիշ ուխտավայր մըն է այն
...տեղերը, ուր խորտակուեցաւ Ս. -
...Պօղոսին Ալեքսանդրիայէն եկող նաւ մը, որուն
...մէջ կը ճամբորդէր Սուրբ Պօղոս:
...Պօղոս աւետ մը եղած էր որ Մալթա
...իմանայ քրիստոնէութեան մասին:
...Այն վայրը ուր պատահած է նաւա-
...բեկութիւնը, տակաւին կը կոչուի Ս.
...Պօղոսի ծովախորշ:
...Կղզին կայան ծառայած է Երուսա -
...ղէմի եւ Հռոմի միջեւ:
...Պատմութիւն երկիրներ տիրապետած
...են, տիրապետել ուզած են Մալթա -
...ին, Իտալիա եւ Ֆրանսա առնցմէ են:
...Մալթայի համար շատ կռիւներ մղ -
...ուած են եւ շատ ալ արիւն թափած է:
...Ուրիշ դէպք մը պատահեցաւ 870 թը-
ւականին (Ք. ետք) երբ Արաբները
միանալով Մալթացիներուն, յաղթե -
ցին Բիւզանդացիներուն եւ սպաննեցին
մօտ 3000 Յոյներ:
Աւելի ուշ Թուրքերն ուզեցին գրա-
ւել Մալթան:
Երբ Սուրբ Յովհաննու Ասպետնե -
րը Միջին դարուն խոլամներու կողմէն
քշուեցան Երուսաղէմէն, գացին հաս-
տատուեցան Հռոդոս, ուրկէ քշուելով
եկան Մալթա:
Թուրք նաւատորմը 1565ին երեւցաւ
Մալթայի առջեւ, ուր սկսաւ ահարկու
ծովամարտ մը: Թուրք պաշարող բա-
նակը 45,000 էն կորսնցուց 30,000
մարդ, մինչ պաշտպան կողմի 9,000
մարդերէն միայն 600 մնացին առանց
վէրքի: Երկու կողմերն ալ բորբոքած
զգացումներով կռուեցան: Թուրքերը
սուրով խաչ կը քանդէին իրենց ձեռ -
քըն անցած քրիստոնեաներու կուրծ -
քին վրայ, իսկ քրիստոնեաները իրենց
թնդանօթներու բերնէն Թուրքի գլուխ
կ'արձակէին:
Այն հերոսը որ այնքան քաջու -
թեամբ եւ յաջողութեամբ ի դերեւ
հանեց Թուրքերու պաշարումն ու
յարձակումը, Լա Վալեթն էր, որուն ի
պատիւ Մալթայի մայրաքաղաքն այ -
ժըմ կը կոչուի, վասնզի ան էր որ
յաղթանակէն ետք շինեց եւ ամրա -
ցուց Վալեթան:
Այսպէս Մալթան դուրս եկաւ իբր
փառահեղ ամրութիւն քրիստոնէու -
թեան եւ ասպետները, իրենց մալթա -
կան խաչերով, ահագին եկամուտներ
ունեցան Եւրոպայէն: Ներկայիս ա -
նոնց թողած եկեղեցիները, պալատ -
ներն ու դամբարանները, թէեւ պար-
բերաբար աւարի տրուած, տակաւին
ցոյց կուտան անոնց անցեալի հմայքը:
Իբրեւ առեւտրական՝ Մալթայի աս-
պետները մեծամեծ գումարներ դիզե-
ցին, թէեւ ծովահէնութեամբ ալ նը -
ւազ դրամ շահած չեն: Ատեն մը եղաւ
որ Մալթացիք իբր ծովահէն նոյնքան
համբաւ վաստկեցան, որքան Ալճե -
րիացիները:
Ֆրանսական յեղափոխութենէն ետք
Մալթայի եկամուտները կտրուեցան
եւ Թատերաբեմին վրայ երեւցաւ
Նափոլէոն Պոնափարթ, որ դէպի Ե -
գիպտոս իր ճամբուն վրայ գրաւեց
Մալթան:
Նելսըն հետեւեցաւ Նափոլէոնի եւ
Նեղոսի նաւամարտը շահելէ ետք
1798ին արտաքսեց Ֆրանսացիները:
Այնուհետեւ Բրիտանացիները շահա -
գրգռուեցան Մալթայով:
Ամիէնի մէջ 1802ին կնքուած դաշ-
նագրով Ֆրանսա եւ Անգլիա համա -
ձայնեցան Մալթան վերադարձնել Ս.
Յովհաննու Ասպետներուն:
Յետոյ Բրիտանացիները նկատելով
որ Մալթան Ս. Յովհաննու Ասպետ -
ներուն դարձուելէ ետք, պիտի իյնայ
Ֆրանսայի իշխանութեան տակ, գը -
րաւեալ պահեցին Մալթան: Նափո -
լէոն պահանջեց որ Ամիէնի դաշնա -
գիրը գործադրուի: Բրիտանացիները
մերժ չըրին եւ Մալթայի պատճառաւ
էր որ 1804ին վերսկսաւ պատերազ -
մը որ Ուաթըրլոյէն մինչեւ Մոսկուա
տարածուեցաւ: Աւստերլիցի եւ Վա -
թէրլոյի ճակատամարտներն ալ հաշ-
ուելով, պատերազմը տեւեց տասը
տարիէն աւելի, եւ երբ Նափոլէոն Ս.
Հեղինէ աքսորուեցաւ, Բրիտանացի-
ները տակաւին կը մնային Մալթա:

ՍՈՒԷԶ ԵՒ ՄԱԼԹԱ

Սուէզի ջրանցքին պեղման առթիւ
1879ին Մալթայի աշխուժութիւնը
վերակենդանացաւ: Այն ատեն նաւե -
րը փոքր էին եւ Մալթան հիմնալի
դեր կը կատարէր իբր ածուխի կա -
յան: Սուէզի ջրանցքին բացումով
դէպի Հնդկաստան տանող ճամբուն
վրայ Մալթա սկսաւ ծառայել իբր
նաւակայան եւ ածուխի կայան: Երբ
1880ական թուականներուն Բրիտա -
նիա գրաւեց Եգիպտոսը, Մալթա -
յի արժէքը ա՛լ աւելի բարձրացաւ:
Ներկայիս Մալթան կը ծառայէ իբր
այդպիսին Բրիտանիոյ Միջերկրա -
կանեան նաւատորմին համար, բայց
նկատի ունենալով Իտալիոյ մերձա -
ւորութիւնը, այս մասնաւոր պարա -
գային, կը նկատուի նուազ պաշտ -
պանելի ամրութիւն մը:
Բրիտանիա հոն ունի պահակազօրք
եւ նաւարաժին:

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

—•—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 9 Հոկտ.— Հայ Լեգէո-
նական Միութեան Մարսէյլի մաս -
նաճիւղը նկատի ունենալով միջ -
միութենական յարաբերութիւն -
ներու անհրաժեշտութիւնը, եւ
ընդ առաջ երթալով յայտնուած
փափաքներու, ուղեց նախաձեռնարկ
ըլլալ գոյութիւն ունեցող մաս -
նաճիւղերու միջեւ համագումար մը
հրաւիրելու եւ յարմար դատ. «Արա -
րատ»ի տարեդարձին տօնակատարու-
թիւնները փակել այդ ժողովով, 29
սեպտ. 1935:
Հրաւիրուած էին Փարիզի, Լիոնի,
Սուրիոյ եւ Ճէպէլ Մուսայի մասնա -
ճիւղերը, եւ անհատ ընկերներ մօտա-
կայ քաղաքներէ:
Սուրիոյ եւ Ճէպէլ Մուսայի լիազօ-
րը ընկ. Տոքթ. Ա. Մաթոսեան ստիպ-
ուած ըլլալով Անտիոք վերադառնալ,
իրենց հեռագրով ըրած խնդրանքին
վրայ, այդ շրջանները ներկայացնե -
լու հոգը հաճոյքով ստանձնեց ընկ.
Տիրան Թէքէեան: Փարիզի մասնաճիւ-
ղը վերջին պահուն կը հեռագրէր թէ՝
պիտի բացակայէր:
Ժողովը, որքան ալ իրերու բերու -
մով դարձաւ խորհրդակցական, ներ -
կաներու փափաքին համաձայն որոշ-
ուեցաւ կոչել «Ֆրանսական բանակի
նախկին կռուող կամաւորներու միու-
թեանց Ա. Համագումար»: Տեղի ու -
նեցաւ 29 սեպտ. կիրակուան ժամը 8.30-
ին Շաթօ տէ Ֆլէօրի սրահին մէջ, նա-
խագահութեամբ Մարսէյլի մասնա -
ճիւղի ատենապետ ընկ. Յ. Նշանեա -
նի: Ցաւով արձանագրելէ ետք Փա -
րիզի բացակայութիւնը, շնորհաւորեցաւ
սպառել օրակարգի խնդիրները, կա-
րելի սահմաններու մէջ եւ տրուեցան
հետեւեալ որոշումները.—
1.— Առաջին մտահոգութիւն դարձ-
նել բազմաղաւ ընկերներու կենսա -
թոշակի հարցը:
2.—Կազմուած եւ կազմուելիք մաս-
նաճիւղերը անուանել, «Ֆրանսական
բանակի նախկին կռուող կամաւոր -
ներու միութիւն»:
3.— Բոլոր մասնաճիւղերով արձա -
նագրուիլ «նախկին կռուողներու Ազգ.
Միութեան» ֆէտէրասիոնին: Եւ այլ
քաղաքներու մէջ գտնուող անհատ ըն-
կերներու թելադրել անդամակցիլ վե-
րոյիշեալ միութեան տեղական մաս -
նաճիւղերուն:
4.— Միութեան մասնաճիւղերու,
եւ Ֆրանսա կամ արտասահման գտ -
նուող մեր ընկերներու միջեւ կապ
հաստատելու համար, քննել կարելի -
ութիւնը ամսական տեղեկատուի մը
հրատարակութեան, որ միեւնոյն ա -
տեն պիտի դառնար հաւաքիչը հայ -
կական եւ օտար լեգէոններուն մէջ
ծառայող մեր ընկերներուն ճիգերուն,
պատմութեան անհրաժեշտ նիւթե -
րուն:
5.— Մարսէյլի մասնաճիւղին պատ -
ւոյ նախագահ եւ Սուրիոյ եւ Ճէպէլ
Մուսայի շրջաններուն լիազօր ընկ.
Տիրան Թէքէեանի առաջարկով, հի -
ացումի հեռագիր մը ուղղել համա -
գումարին կողմէ, հայկական լեգէո -
նին աւանդութիւնը կազմող Մուսա
լերան պատմութեան միակ ապ -
րող ընկ. Եսայի Եաղուպեանի: Եւ
շնորհաւորել Սուրիոյ շրջանին կեդ -
րոնական վարչութիւնը յանձին իր ա-
տենապետ ընկ. Տոքթ. Ա. Մաթոս -
եանին, իրենց այնքան բեղնաւոր գոր-
ծունէութեան համար:
6.— 1936ին «Արարատ»ի տարեդար-
ձը տօնել Լիոնի մէջ, հոն կայացնե -
լով նաեւ Բ. Համագումարը:
7.— Լսելէ յետոյ Մարսէյլի վար -
չութեան զեկոյցը, պարտք սեպեց շը-
նորհակալութիւն յայտնել ընկ. Թէ -
քէեանին, իր անխոնջ ջանքերուն հա-
մար:
8.— Ներկայ մասնաճիւղերը կազ -
մեցին հարաւ - արեւելեան շրջանա -
յին ֆէտէրասիոնը, պատւոյ նախա -
գահութեամբ ընկ. Տիրան Թէքէեա -
նի, վարչութիւնը կազմուեցաւ հե -
տեւեալներէ.— Ատենապետ՝ Յ. Նը -
շանեան, ատենադպիր՝ Ա. Ճէզվէճ -
եան (Մարսէյլ), Տօնապետ Տօնա -
պետեան (Լիոն), Գուլուճեան Խաչա-
տուր (Լա Սիօթա), Կ. Աբրահամեան
(Վարատն), Ս. Սիրունեան (Տէսին):
Գրասենեակը կը մնայ Մարսէյլ, 2,
Rue Colbert.
Ժողովը վերջ գտաւ ուշ ատեն,
խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ: Օր-
ուան տօնակատարութիւններուն յա -
ջողութիւնը, ընկերներու միջեւ տի -
րող համերաշխութիւնը ապագայ
լաւագոյն գործունէութեանց յոյսեր
ներշնչած են:

(Կնիք)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ
ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

—•—

ՏԷՍԻՆ.— Հայրենակիցներ, Ֆրան-
սահայ Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը
լրջօրէն մտահոգ նոր սերունդի հա -
յեցի դաստիարակութեան հարցով,
այս տարուան ընթացքին իր առաջին
գործը ըրաւ գրաղիլ մանկապարտէզի
մը բացումով եւ այս ուղղութեամբ
պէտք եղած աշխատանքը տանելով
ստացաւ քաղաքապետին յօժարու -
թեամբ garderie մը հաստատելու արտօ-
նութիւնը: Հ. Յ. Դ. Տան մարմինը
սիրայօժար տրամադրած է իր սրահ -
ներէն մէկը: Պզտիկներու ապահո -
վութեան համար Ֆր. Կ. Խաչի մաս-
նաճիւղս պէտք եղած զգուշութիւն -
ները ձեռք առնելով, համաձայն կա-
ռավարական օրէնքի դիմեց վստահելի
ընկերութեան մը, ապահովագրելու
պզտիկները որ եւ է արկածի եւ այլն
պարագային հատուցում ստանալու
համար: Ուսուցչուհիի համար դիմած
ենք Կ. Խաչի վարչութեան: Մինչ այդ
Տէսինի մասնաճիւղս նախահաշիւ մը
կազմելու համար, կ'ուզէ իմանալ յա-
ճախելիք աշակերտներուն թիւը: Ուս-
տի կը հրաւիրէ բոլոր հայ ծնողքները
արձանագրել իրենց պզտիկները Կ.
Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի քարտու -
ղարութեան մօտ, որուն հասցէն ըս-
տորեւ նշանակուած է, կամ Պ. Արամ
Միքայէլեանի:
Մանկապարտէզը բաց պիտի ըլլայ
շաբթուան բոլոր օրերը բացի կիրա -
կիէ:
Ծնողքներ, ձեր պզտիկները հեռու
պահելու համար փողոցի արկածներէն
ինչպէս եւ անոնց հայեցի դաստիա -
րակութիւն տալու համար ջանացէք
ուժ տալ Կ. Խաչի մանկապարտէզին:
Դպրոցին բացման օրը կը յայտա -
րարուի առանձին:
Բոլոր մանրամասնութեանց համար
դիմել Madame Hakverdian, Rue Arago 10
Décines (Isère):

(Կնիք)

ՍԻՐԱՅԻՆ ՈՃԻՐԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

—•—

ՏԷՍԻՆ (Յառաջ).— «Յառաջ» հա-
ղորդած էր հոկտ. 7ի դէպքը, երբ
Հայուհի մը վիրաւորեց իր սիրահա-
րը: Ահա մանրամասնութիւնները.—
Թողատցի Տիկ. Վեհանուշ Այթուն-
եան, 32 տարեկան եւ մայր 9 տար.
աղջկան մը, մայիս 23էն ի վեր բաժ-
նուած էր իր ամուսինէն: Այս առթիւ
դատարանի ալ դիմած էին: Տիկինը
8—9 ամիսէ ի վեր կը սիրէր Լասխո -
թայէն Տէսին հաստատուած Մշոյ
Խասգիւղացի Վահան Սիմոնեանը, 22
տարեկան: Ամիսներ միասին ապրելէ
յետոյ, տղան չուզեր ամուսնանալ եւ
կ'որոշէ լքել կինը: Տիկինը շատ մը
նամակներ կը գրէ եւ կը խնդրէ որ ի-
րեն տէր դառնայ, մանաւանդ որ յղի
է: Սակայն Սիմոնեան անդրդուելի կը
մնայ եւ մինչեւ վերջը անպատասխան
կը թողու նամակները: Վերջին նա-
մակին վրայ Սիմոնեան կ'որոշէ այցե-
լել տիկնոջը եւ յայտնել թէ վերջնա -
կանօրէն կը խզէ իր յարաբերութիւն-
ները եւ չուզեր որ կրկին անգամ կան-
չելու փորձեր ընէ: Ասոր վրայ երկար
վիճաբանութիւններէ յետոյ, երբ Սի-
մոնեան կը դառնայ իր գլխարկը վեր-
ցնելու եւ դուրս ելլելու, տիկինը յան-
կարծ քաշելով ատրճանակը, կը վի -
րաւորէ ոտքէն, ծնկոսկրէն վեր: Երբ
երկրորդ անգամ կը փորձէ կրակել,
Սիմոնեան սեղանը վրան նետելով
կ'արգիլէ: Եղած աղմուկին վրայ դը-
րացիները ներս կը վազեն եւ զէնա -
թափ կ'ընեն տիկինը, որ կը փորձէր
անձնասպան ըլլալ: Ոստիկանները
հասնելով անմիջապէս վիրաւորը կը
փոխադրեն Էտուար Էրիօ հիւանդանոցը, ուր
գնդակը դուրս կը հանեն ոտքէն, իսկ
տիկ. Այթունեանը կը բանտարկուի:
Սիմոնեանի վէրքը թեթեւ է: Կարգ
մը կ'ըսեն մութ կը մնան եւ պիտի
պարզուին դատավարութեան ատեն:

Վեհունի

Բանւորներու վիճակը Ավինեոնի մէջ

—•—

ԱՎԻՆԵՕՆ, 10 Հոկտ. (Յառաջ).—
Այս գաղութը 9—10 տարուան կեանք
մը ունի: Գրեթէ բոլորն ալ գործա -
րաններու մէջ կ'աշխատին: Առաջինն
է սօսինձի գործարանը, 1930էն ա -
ռաջ այլերու օրավարձն էր 30—35
Ֆրանք, իսկ հիմա 25—28: Աւ այժմ
գոհ են իրենց վիճակէն: Այս գործա-
րանին մէջ աշխատող Հայերը մասի
վրայ կը համրուին: Բարբլած Շէսամ
գործարանը բաւական թիւով Հայեր
կ'աշխատին. գրեթէ բոլորն ալ կտորի
վրայ. հարիւր քարը 12—15 Ֆրանք է:
Կան հայրենակիցներ որ օրական 30—
40 Ֆրանք կը հանեն: Բարբլած Պասլի
գործարանին մէջ ալ բազմաթիւ հայ-
րենակիցներ կ'աշխատին կտորի վը -
րայ, հարիւր քարը 12էն մինչեւ 15
Ֆր.: Կան հայրենակիցներ որ օրա -
կան 30—35 Ֆր. կը շահին: Այս երկու
գործարաններու հայ գործաւորները
գրեթէ բոլոր ալ Զատացիներ են: Պ.
Պասլի բոլոր գործաւորներուն սրա -
մադրած է ձրի տուն: Թուղթի գործա-
րանը աշխատող հայ գործաւորները
մասի վրայ կը համրուին: Գործա -
րանատէր Պ. Տրպու մեր հայրենա -
կիցներուն տրամադրած է ձրի տուն
եւ պարտէզ: Մեր հայրենակիցները
գոհ են իրենց վիճակէն: Այս գործա -
րանը վերջերս սկսաւ ժամերը կրճա -
տել, թէեւ գործաւոր չարձակեց, բայց
երեք օր կ'աշխատցնէ, մինչդեռ 15 օր
առաջ շաբաթը լման կ'աշխատցնէր:
Ձենք գիտեր թէ երկար պիտի տեւէ՞
այս տագնապը: Գործարանը կը գտ -
նուի Ավինեօնէն տասը մղոն հեռու,
դէպի արեւելք Սէն Սաթուռնէն կրօ-
մէլ:
Ավինեօն, Փօնթէ, Սէն Սանթուրնէն
այս երեք վայրերու մեր հայրենա -
կիցներու թիւն է 40 տուն: Բացի Փօն-
թէէ միւս վայրերուն մէջ ոչ մէկ ազ-
գային կազմակերպութիւն: Փօնթէ
ունի Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» խումբը եւ
Զառա (Սեբաստիա) քաղաքի Հայր.
Միութիւնը: Հ. Յ. Դ. «Մուրատ»
խումբը գաղութիս մէջ մեղուի բոյն է
դարձած. տարին վեց անգամ հրա -
պարակային հանդէսներ կը սարքէ:
(Փետր. 18, Ապրիլ 11—24, Մայիս 28,
Խանասոր եւն.): Դաշնակցութեան օ-
րը պիտի տօնէ այս օրերս: Իսկ Զա -
ռացիներու Հայր. Միութիւնը տարին
հազիւ մէկ երկու անգամ խոր քունէն
արթննալով հրապարակ կ'իջնէ երե -
կոյթ սարքելու համար: Երեք վայրե-
րուն մէջ ալ բոլոր պզտիկները երեսի
վրայ ձգուած են: Կան հայրենակից -
ներ որ Հայ կը մեծցնեն իրենց զաւակ-
ները: Ունինք 10ի չափ սեփականա -
տէրեր: Ոմանք տուն չինած, ուրիշ -
ներ հող գնած են, գործերու չէն շը-
ջանին, բայց տնտեսական տագնապ
պաղ ջուր ցանեց: Անկանոն թուղթի
հողերն ալ պակաս չեն: Անցեալ օր
հանդիպեցայ խեղճ հայրենակցի մը
որ արտասուալից պատմեց.— Ուր որ
դիմեցի անօգուտ, այլ եւս ճարս հա-
տաւ, գետը զիս կը փրկէ կամ դուք
ճար մը ցուցուցէք: Ինչո՞ւ ներգաղթի
կազմակերպիչ յանձնախումբը չի հե-
տաքրքրուիր այսպիսիներով,— երի -
տասարդ, առողջ, աշխատող բազուկ:
Ուրիշ մը Սիմոն Գարամանեան (Մա -
րաշցի) եւ տիկ. Ովսաննա Մատօեան:
Ութ տարիէ ի վեր ամուսնացած, Փօն
Սէն Լափէյրի մէջ եօթը տարի հան -
գիստ ապրելէ վերջ կուգան Ավինեօն -
Փօնթէ: Հինգ վեց ամիս վերջը Սիմոն
ինքնաշարժի արկածի մը կը հանդիպի
եւ կը փոխադրուի Ավինեօնի հիւան-
դանոցը: Դարմանուելէ վերջ դատ կը
բանայ ինքնաշարժի տիրոջ դէմ եւ կը
յաջողի 30—35.000 ֆրանք գանձել
իբրեւ հատուցում: Անկէ վերջ ընտա -
նեկան կռիւներ կ'ունենան, Սիմոն՝
կինը եւ երկու մանչ զաւակները կը
թողու դրան ետեւ եւ կը հեռանայ:
Հիմա խեղճ կինը երկու զաւակներով
մնացած է մէջտեղ: Կ'արժէ որ Մա -
րաշի Հայրենակցական Միութիւնը
հետաքրքրուի այս դժբախտներով:

Լեւոն

ՄԱՄՈՒԼ
Հ.Բ.Ը.Մ.Ի ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԱՍԻՆ

—•—

Այս խմբագրականը նոյնութեամբ
կ'արտատպենք Եգիպտոսի ռամկա -
վար պաշտօնաթերթէն, ապացուցա -
նելու համար թէ քարերն անգամ լե-
զու ելած են (Արեւ, 2 Հոկտ.).
— «Բարեմիտ եւ բարեացակամ քն-
նադատութիւն, այո՛, բայց քննադա-
տութիւն: Լօզանի մէջ սեպտ. 20ին
գումարուած Բարեգործականի Ընդհ.
ժողովին ատենագրութիւնը ա՛յս բնել
կը թելադրէ մեզի:
Հրատարակութեան խնդրանքով ղր-
կուած այդ ատենագրութիւնը պիտի
երեւայ Արեւի յաջորդ թիւին մէջ:
Քննադատութիւն այն պատճառով,
որ երեք ու կէս մեծ էջերէ բաղկա -
ցած հաղորդագրութիւնը գոհացում
չի տար մեր արդարացի հետաքրքրու-
թեան՝ Ընդհ. ժողովին մէջ առնուած
որոշումներուն նկատմամբ:
Յարգանքի արտայայտութիւններ
մեռած եւ ողջ, հիմնադիր, բարերար
եւ պատուոյ անդամներու հանդէպ,
վաւերացում Կեդր. Վարչութեան նոր-
ընտիր անդամի եւ վերընտրութիւն
վինակաւ դադրած չորս հիներու, եր-
կար բացատրութիւն մը թէ ինչո՛ւ
Ընդհ. ժողովը Լօզան կը գումարուի,
բայց կրնայ յառաջիկային (ինչպէս
գալ տարի) Փարիզ ալ գումարուիլ,
եւ վաւերացում հաշիւներու,— ահա
այն ամէնը զոր մեզի կը բերէ ատե -
նագրութիւնը:
Իբրեւ թուանշան՝ երեք հատ մի -
այն.— «1934ին մուտքի համագումա-
րը եղած է Ա. Ո. 63,183 (որուն 12,-
616 ոսկին անձեռնմխելի նոր կտակ -
ներ եւ նուիրատուութիւններ), իսկ
ծախսը Ա. Ո. 33,023 յատկացուած է
ազգօգուտ եւ հայրենաշէն ձեռնարկ-
ներու»: Պէ՞տք է հասկնալ՝ թէ տար-
բերութիւնը, Ա. Ո. 17,544, որ կը
գոյանայ մուտքի գումարէն հանելով
անձեռնմխելի ու ծախսուած գումար-
ները, տրուած է պահեստին, կամ կը
մնայ տրամադրելի, կամ յատկաց -
ուած է ուրիշ ծախսերու եւ ծախ -
քերու: Զգիտնալով թէ ո՛րն է առանց-
մէ ճիշդը՝ կը վերապահենք մեր բա-
ւիքը, առ այժմ դիտողութիւն ընելով
յստակութեան պակասին համար:
Ուրիշ պակաս մը, եւ խոշոր, որ աչ-
քի կը զարնէ, կը վերաբերի յառաջի-
կայ շրջանի պիւտճէին: Ոչ մէկ բառ,
ոչ մէկ թուանշան այդ մասին: Մո -
ռացութեա՞մբ թէ ուրիշ պատճառով
մը պէտք է բացատրել այս լռութիւ -
նը: Ինչ ալ ըլլայ ատենագրութիւնը
կը տուժէ այս շատ կարեւոր տարրին
բացակայութենէն:
Անցնինք, հիմա, Ընդհ. ժողովի
կազմին եւ անոր կատարած աշխա -
տութիւններուն բնոյթին:
Ատենագրութիւնը կը յայտնէ թէ
այս ժողովին «անձամբ ներկայ եւ
փոխանորդաբար ներկայացուած ան-
դամներուն թիւը 91 է, 157 ձայնի ի -
րաւունքով»: Ասոր վրայ՝ «նախագա-
հը կը յայտարարէ որ, Հիմն. Կանո -
նագրին 27րդ յօդուածին համաձայն,
ներկայ ժողովը կանոնաւորապէս հը-
րաւիրուած եւ գումարուած է, անկա-
խաբար ներկաներու թիւէն, քանի որ
առաջին նիստին օրինական թիւ գո -
յացած չէր, եւ ըստ այնմ ժողովը
բացուած կը հռչակէ»:
Պիտի ուզէինք գիտնալ թէ՝ իրա -
պէս քանի՞ հոգի ներկայ եղած է այս
ժողովին: «Ներկայ եւ փոխանորդա-
բար ներկայացուած անդամներու թի-
ւը 91 է», կ'ըսուի: Կը վախնանք —
ո՛չ, գրեթէ վստահ ենք,— որ այս
91ին ոչ թէ կէսը կամ քառորդը, այլ
հազիւ մէկ տասներորդը միայն հա -
ւաքուած է Լօզան, Նոտար Մէթր
Պէրժէի գրասենեակին մէջ: Այսպէս
լսած ենք՝ թէ եղած են բոլոր վերջին
տարիներուն եւ անշուշտ եղած է նաեւ
այս տարի: Լաւ, կ'ըլլար որ սակայն
գրուած ըլլար ատենագրութեան մէջ
եւ ժողովը այս ցաւալի իրողութիւնը
նկատի առած եւ դայն դարմանելու
համար որոշում մը տուած, այդ որո-
շումն ալ արձանագրած ըլլար:
Թերեւս, անկա մէկն է այն «զա -
նազան դիտողութիւններէն եւ թելա -
դրութիւններէն որ յուշագրով մը պի-
տի փոխանցուին Կեդր. Վարչ. ժողո-
վին», բայց ըստ մեզ սխալ է Ընդհ.
ժողովի կազմին վերաբերեալ խնդիր
մը յանձնել Կեդր. Վարչութեան որոշ-
ման, յայտնի է թէ ինչո՛ւ.— Ընտր -
եալը չի կրնար զինք ընտրողին, հա -
մարատուն չի կրնար իր համարա -
տուին կազմին մասին որոշում տալ:
Եւ հոս է, արդէն, Բարեգործակա -
նի մեծագոյն ամէնէն տկար ու թերի
մասը: Անոր Ընդհ. ժողովը ոչինչ է
ու Կեդր. Վարչ. ժողովը՝ ամէն ինչ:
Վարչ. ժողովը, որ ինքնընտիր է,
իր կազմն ալ, իր ըրածն ու չըրածն
ալ, միշտ վաւերացնել կուտայ Ընդհ.
ժողովին, որուն 8-10 ներկաներուն
մեծամասնութիւնը դարձեալ Կեդր.
Վարչ. ժողովի անդամներէն կը բաղ-
կանայ: Այս վիճակն է որ պէտք է
փոխուի արմատապէս՝ չենք ըսեր ա -
ւելի վստահելի այլ աւելի ժողովրդա-
կան դարձնելու համար Միութիւնը:
Միութեան կանոնագիրը բաւական
խիստ է արդէն երաշխաւորելու հա -
մար անոր գոյութիւնը իր դրամագը-
լուխներով միասին: Պահել խստու -
թիւնը այդ տեսակէտով բայց սրբա-
գրել կանոնագիրը այնպէս մը՝ որ իր
անդամները թարմացնեն Միութիւնը
նոր կեանքով մը,— ահա ինչ որ ան-
հրաժեշտ եւ անյետաձգելի պարտա -
կանութիւնն է Կեդր. Վարչութեան՝
որ իրականին մէջ Ընդհ. ժողովի
պաշտօնն ալ կը կատարէ ներկայիս»:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՍՊԱՐԱՊԵՏԸ ԱՏՈՎԱ ՄՏԱՒ

Պատրաստութիւններ վճռական կռիւներու համար

Զօր. Տէ Պօնօ, Իտալիոյ սպարապետը, հանդիսաւորապէս Ատովա մտաւ կիրակի օր, եւ բացաւ 1896 հոկտ. 6ին սպաննուած Իտալացիներու յիշատակին կոթողը: Արձանագրութիւնը փոխադրուած էր Հռոմէն: Զօրավարը անմիջապէս ձեռնարկեց գրաւեալ շրջանին վարչական կազմակերպութեամբ: Այս առթիւ հաղորդուեցաւ թէ Իտալացիները 500 գերի բռնած են: Ամբողջ շրջանը այժմէն իտալական հող կը համարուի:

Պատրաստութիւնները կը շարունակուին թէ հիւսիսային եւ թէ հարաւային ճակատին վրայ, վճռական հարուած մը տալու համար Հաբէշներուն: Զուիցերիացի ճարտարապետ մը, որ անձնատուր եղած է Իտալացիներուն, կը պատմէ թէ 5000 հաբէշ զինուորներ կը գտնուին Տէսիէի մէջ, շատ լաւ սպառազինուած, բայց երեք ամիսէ ի վեր ռոճիկ չեն ստացած: Իր շինած ճամբաները պիտի ծառայեն Իտալացիներուն:

Հարրարի ճակատին վրայ, 11 իտալական օդանաւեր կիրակի օր ռմբակոծեցին Օկատէնի դիրքերը: Հաբէշական զօրախումբ մը ստորերկրեայ թաքստոցի մը մէջ ապաստանած էր, բայց ռմբակոծութենէն պատերը փլան եւ 36 զինուորներ ողջ ողջ թաղուեցան: Զրոյցի մը համաձայն իտալական Սոմալիի ցեղապետներէն Սամաթարի անձնատուր եղած է Հաբէշներուն, 2000 հետեւորդներով եւ ուրիշներ ալ կը փախչին: Ուրիշ քանի մը ցեղապետներ որոնք հաբէշական քաղաքներ մտած էին 100,000 լիր դրած իրենց գրպաններուն մէջ, անմիջապէս գնդակահարուեցան:

Հարրարի մէջ թնդանօթներ կը զետեղուին, կռուելու համար օդանաւերու դէմ: Միւս կողմէ իտալական հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ հազար հաբէշ ռազմիկներ եւս անձնատուր եղած են: Եթէ արեւմտեան Թիկրէի ցեղապետն ալ անձնատուր ըլլայ, 20,000 դաշնակիցներ պիտի աւելնան: Իտալական բանակը հիւսիսէն ներս մտած է 250 քիլմ. երկայն եւ 150 քիլ. լայն ճակատի մը վրայ, 60,000 զինուորով:

Հաբէշները չափազանց գրգռուած են Իտալացիներուն դէմ եւ ամէն ապրանքնոց Իտալացի կարծելով կ՚անարգեն: Կիրակի օր երեք թղթակիցներ խուժանը մայրաքաղաքին մէջ: Խառնիճաղանճ բազմութիւն մը «Թէճ» կոչուած ըմպելին խմելով թափոր կազմեց եւ աղաղակեց. «Վրէ՛ժ, երթանք Մուսոլինին սպաննենք»: Կայսեր անձնապահ զօրքը հարկադրուեցաւ միջամտել եւ ցրուել ամբոխը:

Իտալական դեսպանը մերժեց մեկնիլ

Ուրբաթ օր, հաբէշական կառավարութիւնը յանձնարարած էր իտալական դեսպանին բեռները կապել եւ հեռանալ: Այս առթիւ մասնաւոր շոգեկառք մըն ալ պատրաստուած էր: Դեսպանը մերժեց մեկնիլ, յայտնելով թէ պիտի սպասէ Մակալլոյի հիւպատոսին ապահով մեկնելուն: Հաբէշական կառավարութիւնը նկատի չառաւ այս առարկութիւնը: Շոգեկառքը պատրաստ էր ժամը 8ին, բայց մարդ չերեւցաւ: Ամերիկեան, անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները կայարան գացեր էին ողջերթ մաղթելու համար: Ժամը 9ին երեւցան իտալական դեսպանատան պաշտօնեաները, 16 Իտալացիներ եւ 5 բնիկներ: Քարտուղարը քիչ մը դիմադրեց, յայտարարելով թէ միայն բռնի ուժի առջեւ տեղի կու տայ: Ժամը 10ին դեսպանը եւ զինուորական կցորդը կայարան չէին հասած: Միւս դեսպանները ելան գացին: Այդ պահուն իտալական դեսպանատան երկրորդ քարտուղարը փախաւ կայարանէն, նոր միջադէպ մը յարուցանելով: Ցայտնեց թէ չի կրնար մեկնիլ առանց դեսպանին: Ոստիկանները հետապնդելով գտան ժամը 10.30ին, տարճանակ մը ձեռքը, բայց զինաթափ ըրին: Այդ միջոցին մասնաւոր շոգեկառքը մեկնած ըլլալով, Բ. քարտուղարը յաջորդ շոգեկառքը դրուեցաւ ընդ հսկողութեամբ: Կառավարութիւնը հսկողութեան տակ առաւ դեսպանատունը: Կայսրը հրամայեց թոյլ չտալ որ ո եւ է մէկը դեսպանատուն մտնէ, բացի Ֆրանսայի դեր-հիւպատոսէն, եւ կերակուր ճարող հիւրանոցէ մը:

Օտար թղթակիցներուն չարչարանքը

Հարրարէն կը հեռագրեն.— Բոլոր կիները եւ տղաքը հեռացան քաղաքէն, ուղղուելով դէպի շրջակայ բլուրները: Անոնց միացան նաեւ կարգ մը օտար թղթակիցներ եւ լուսանկարիչներ, որոնց ջիղերը լրջօրէն ցնցուած են: Այս վերջինները ամէնէն ծանր ցնցումն ստացան հոկտեմբեր 12ին, երբ Անգլիացի մը, որ 23 տարիէ ի վեր Հարրար կը բնակի եւ որ տէրն է միակ պանդոկին, հաղորդեց թէ ամէն բան պիտի ձգէ եւ Ցունաստան պիտի երթայ, երբ իր հիւրերը յարմար տեղ մը գտնեն: Թղթակիցները՝ զզուած՝ աղտոտութենէն, օջիլներէն եւ անպիտան ուտելիքներէն, իրենց միջեւ դրամ հաւաքելով գնեցին պանդոկատիրոջ մնացած ուտելիքները եւ ըմպելիքները, եւ երգելով գացին իրենց վրանը հաստատեցին քաղաքին շրջակաները:

Թուրքիոյ ստանձնածութիւնները

Թուրքիոյ ազգ. ժողովին մէջ, պատասխանելով հարցումի մը, արտաքին գործոց նախարարին փոխանորդը յայտարարեց.

— «Նեղուցներու պայմանագրին համաձայն, Տարտանէլի ներկայ կարգ ու սարքը սեղմումներ կը պարտադրէ ընդհանրապէս երկրին եւ մասնաւորապէս Նեղուցներու պաշտպանութեան համար: Միջազգային պղտոր կացութիւնը մեզ բոլորս կը հարկադրէ աւելի ուշադրութիւն դարձնել երկրի այն մասերուն որոնց պաշտպանութիւնը տկար է կամ անկատար: Պիտի կրկնապատկենք մեր ջանքերը, հասկցնելու համար միջազգային ժողովներու մէջ թէ անհրաժեշտ է լրացնել երկրին պաշտպանութիւնը: Զպիտի վարանինք անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել, եթէ գտնուինք անակնկալ պատահականութեանց առջեւ»:

Հ Յ Դ

Փարիզ

ՊԱՆԹԷՕՆ-ՔԱՇԱՆԻ «Աբծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին 17 Րիւ Ամբէր, Քաշանեւ Կարեւոր օրակարգ:

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՊԱՏԻՒ ԻՐ ՍԱՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ԱՐՇԱՔՍ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
20 Հոկտեմբեր կիրակի, ժամը 3—7, Անկէնի Լճին մօտ
CASCADE du LAC 4ի պրահը:
ՄՈՒՏՔ՝ 6 ՖՐԱՆՔ:

Trinitéէն թիւ 54 օթօպիւսը առնել եւ կամ Կար տիւ Նորէն 2.35ի, .42ի եւ 3.5ի շոգեկառքերը:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ Է ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ Ի ՊԱՏԻՒ ՈՂԲ. ԳՐԱԳԷՏ ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ

ԱՅՍՕՐ ՀՈԿՏ. 15 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ D. ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ ԺԱՄԸ 8.30ին:
Պիտի խօսին.— Պ. Պ. Տ. ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ, Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆ, Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ, Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ,
Տիկիններ՝ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ եւ ԼԱՍ
եւ Միութեան նախագահ՝ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ:
Ոչ ոքի հրաւէր չէ ղրկուած:

Ս. ԳՐՔԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ 1500ԱՄԵԱԿԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Մեզի ղրկուած անգլերէն ազդէ մը կ՚իմանանք թէ Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան 1500ամեակին առթիւ գոհաբանական արարողութիւն մը պիտի կատարուի վաղը, չորեքշաբթի, 16 հոկտեմբեր, Լոնտոն, Ֆլիթ Սթրիթի Ս. Տընսթէն եկեղեցիին մէջ: Այս առթիւ պիտի քարոզէ Երուսաղէմի անկլիքան եպիսկոպոսը: Միեւնոյն առթիւ հայկական ծէսով ալ արարողութիւն պիտի կատարուի Ս. Միքայէլ եկեղեցին (անկլիքան), մասնակցութեամբ հայ կղերին եւ երգչախումբին:

ՄԱՍՈՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՋՆՋՈՒԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսէն կը հեռագրեն հոկտ. 13 թուականով.— Կառավարութիւնը հրամայեց լուծել բոլոր մասոնական ընկերակցութիւնները եւ պետական սեփականութիւն հռչակել անոնց ստացուածքը: Նահանգապետներուն հաղորդուած շրջաբերականով մը, ներքին նախարարը կ՚արգիլէ որ եւ է ժողով մասոնական օթեակներուն մէջ:

Միջադէպ մը Մանչուրիոյ սահմանին վրայ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոկտ. 10ին 50ի չափ ճափոնցի եւ մանչու զինուորներ խորհրդային հողը մտան մինչեւ մէկ քիլոմեթր խորութեամբ եւ կրակ բացին երկու պահակներու վրայ: Ուրիշ խորհրդային պահակախումբ մը, որ կը բաղկանար 18 զինուորէ, օգնութեան հասաւ, բայց միւսները կրակեցին եւ իրենց շարժումները ծածկելու համար կրակի տուին մացառները: Հրացանաձգութիւնը շարունակուելով, երկու կողմերն ալ մեռեալներ եւ վիրաւորներ ունեցան: Խորհրդային կառավարութիւնը բողոքեց Թոքիոյի դեսպանին միջոցաւ եւ առաջարկեց խառն յանձնաժողով մը կազմել, քննութեան համար: Հոկտեմբեր 6ին եւ 8ին ալ միջադէպ մը պատահած էր միեւնոյն վայրին մէջ:

Գերմանիա վերջնապէս խալուեցաւ Ազգաժողովէն

Հոկտեմբեր 16ին ճիշդ երկու տարի կ՚ըլլայ որ Գերմանիա քաշուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութենէն: Ուրեմն օրինական պայմանաժամը լրացած է եւ հրաժարումը՝ վերջնական: Այս առթիւ գերմանական կառավարութիւնը վճարեց յետնեալ անդամավճարները, 27,622,950 ֆր. ֆրանք:

Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կ՚ըսեն թէ Գերմանիոյ հրաժարումը չի կրնար խախտել Լոքառնոյի դաշինքը, որ կը պահէ իր ուժը: Ընդհակառակն, կը խորհին զայն լրացնել օդանաւային համաձայնութեամբ մը, ինչպէս նախատեսուած էր փետրուար 3ի անգլօ-ֆրանսական զեկոյցով:

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԱԼՊԱՆԻԱ գաղտնի դաշնագիր մը կնքած են, որուն համաձայն Ալպանիա ամրութիւններ պիտի շինէ յունական սահմանին վրայ, փոխարէն ստանալով փոխառութիւն մը:

ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԻՈՆ, Գործ.— 736.40:
ՔԱՆ, Թուլ.— 105:
ԹՈՒԼՈՆ, Եղկ.— 50:
ՓԱՐԻԶ (20), Մ. Գասպ.— 70:
ՎՕՔԼԻՒԶ, Մանկ.— 35:
ՔԱՎԱՅԵՈՆ, Տիկ. Ս. Հ.— 100:
ՖՐԱՆՔՖՈՒՐԹ, Խ. Վ.— 56:

Ալլոմը ղրկեցինք:

ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Լօր.— 5:
ՇԱՍ, Պ. Ա.— 25:
ՆԻՍ, Իշխ. Ա.— 35:
ԼԻՈՆ, Մ. Տ. Պ.— 35:
ԱՓԹ, Ա. Թիւֆ.— 70:
ՔԱՆ, Վ. Գրիգ.— 35:
ՍԷՆ ՓՐԻՍԹ, Շիր.— 70:
ՔԱՎԱՅԵՈՆ, Ման.— 40:
ՍԷՆ ՓԻԷՌ ՕՊԸՆԱ, Ռ. Եէմ.— 35:
ՍԷՆ ԹՐՈՓԵԶ, Զօր.— 35:
ԹՈՒԼՈՒԶ, Մ. Ման.— 35:
ՓՈՆ Տ՚ՕՊՆԱ, Ա. Կ.— 35:
ԼԱ ԹՈԼՕՏԻԷ, Խ. Պալ.— 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 735.50:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Շ. Շահպ.— 140:

Գործ կը փնտռէ

գործ կը փնտռէ հայ պատուաւոր կին մը տնական աշխատանքներու համար: դիմել Յառաջի վարչութեան:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme. PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սաափրչեան

Ցետ այնորիկ իր արտին խորհուրդները յայտնելով կ՚ըսէ. «Հայր, իմ մեռեալ ամուսնոյս հոգւոյն համար պատարագ եւ պաշտօն եւ հասարակութեան ալ հացկերոյթ տալու դիտաւորութիւն ունէի, բայց Աղուամայն (Խպտի առաջնորդին) կը սպասէի որ անոր ձեռօք ընել տամ. հիմա Տէրը իմ արտիս համեմատ Աղուամա մը յանկարծ պարգեւելով ինձ գձեզ, ձեր ձեռօքը կ՚ուզեմ կատարել դիտաւորութիւնս: Ուստի վաղուան օրը (1 յունիս) կը խնդրեմ որ պատարագով պաշտօն կատարէք»: Պաշտօնը եւ գերեզմանին վրայ հոգւոյ հանգստեան կարգը կատարելու համար հաճութիւն տուինք, բայց պատարագը, ըսինք, Երուսաղէմ դառնալնուս Քրիստոսի սուրբ Գերեզմանին վրայ կը կատարենք:

Կիրակի առաւօտուն գնացինք Մէտանի Ալէմ եկեղեցին, ուր աղօթելէն ետքի՝ ուրիշ տան մը մէջ զգեստաւորելով սրբազան Հայրը, եւ ես վեղար ու շուրջառ առած՝ ելանք գնացինք հանգուցեալ կնոջը գերեզմանը որ տան մը մէջ ամփոփուած էր. հանգստեան կարգը կատարեցինք՝ ուրիշ բարեպաշտական աղօթքներ եւս ընելով ի ներկայութեան Տէճազմաջ Քասային:

Աղօթքէն յետոյ կ՚ուզէինք զգեստները հանել, բայց իշխանը չհաճելով՝ այնպէս զգեստաւորեալ՝ ջորիի վրայ հեծցնել տուաւ Սրբազան Հայրը, թագը գլուխը եւ գաւազանը առջեւէն տանելով. նոյնպէս ես ալ շուրջառը կռնակս ջորին հեծած գնացինք հացկերութեան տեղը, որ բացօթեայ ընդարձակ տեղ մըն էր, վրան ու բոլորտիքը փայտերով ու ծառի ճիւղերով շինուած, որուն տակը երկար սեղաններ պատրաստուած էին եւ տափարակ հացեր իրարու վրայ դիզուած դրուած. եւ մեծ իշխանին համար ալ յատուկ տեղ մը պատրաստուած էր, ուրկէ կը դիտէր բազմականները առանց ինքը սեղանին մասնակցելու:

Հոն դարձեալ հանգստեան մը կարգացինք հանգուցեալ ամուսնոյն հոգւոյն համար. օրհնեցինք սեղանը, եւ Սրբազան Հայրը հաց մը ձեռքը առնելով եւ օրհնելով զայն, նախ ինքը պատառ մը առաւ անկէ եւ յետոյ մեծ իշխանին եւ անոր մեծամեծներուն մէկմէկ բրդուճ տուաւ:

Տէճազմաջ ձեռքը առնելով զայն՝ ըսաւ. «Իբրեւ հաց կենաց կ՚ընդունիմ այսօր զայս ձեր ձեռքէն»:

Օրհնութենէն ետքը դարձեալ զգեստաւորուած՝ ջորիներն հեծցնելով մեր բնակարանը տանիլ տուաւ զմեզ՝ հանգստանալու համար. ուր հասած առենկնիս իշխանապետին կողմէն մատուցին մեզի 5 եզ, 5 ոչխար, 300 հաց, մեղր, արդար իւղ, կարաս մը մեղրագինի եւ կարաս մը կորեկօղի, զոր ամէն մէկը հինգ վեց հոգի բարձեր էին:

Այս պարգեւներն էին իբր հոգեբաժին եւ պատարագաց: Անմիջապէս յատուկ մէկը խրկեցինք բաշ առնուլութեան իւրեանց մեծ իշխանին որ մեր շնորհակալութիւնները անոր մատուցանէ: Ցետոյ եզին երկուքը աղքատաց բաժնել տուինք, եզ մը կանոնաւոր նորավարժ զօրաց խմբին յուղարկեցինք ի քաջալերութիւն իրենց, ոչխար մը ղանոնք կրթող Անգլիացի Քրանել Քրքհամին, եւ մնացեալ երկու եզը մեր սիրելի բարեկամաց սիրոյն մորթել տուինք. այս մեր ձրի տառատարութիւնը լսելով Տէճազմաջ Քասասան խիստ ուրախ եղաւ:

Ատուայի մէջ բաւական Եւրոպացի եւ Թուրքիացիներ գտանք, որոնց հետ քաղցր տեսութիւն ընելով՝ մեր քաշած տառապանքները կը թեթեւնային. մեր սրտերը կրնայինք անոնց դիմացը բանալ, եւ փոխադարձ համակրութիւններ ստանալ:

Այս ճերմակ մարդոց տեսութիւնը վայելած ժամանակնիս մենք մեզի հայրենեաց երկրին մէջ կը համարէինք. թէ անոնց եւ թէ մեծ իշխանին քաղցր ընութիւնը եւ ուրախ դէմքը հարկադրեցին մեզի քանի մը օր երկարել մեր բնակութիւնը յիշեալ քաղաքին մէջ:

Բարեկամներէն մէկն էր Հայ Միքայէլ վարդապետը, որ ալայ հաստկէն սուրբ Ցակոբայ վանքին մէջ սնած եւ անոր բարիքն ու շնորհքները վայելած է, եւ մեզի ալ ծանօթ սիրելի եղած էր:

Ցիշեալ վարդապետը բաւ իր կարողութեանը մեր խիստ կարեւոր հագուստները հոգալով՝ մերկութիւննիս ծածկեց, եւ մէկ ալ թողուցինք մեր հագած Եւթոպական վայրենի ծածկոյթները. վասն որոյ խիստ շնորհակալ եղանք անոր մարդասիրութենէն:

Հոն Ատուայի մէջ մէկ տուն ալ Հայ կային բնիկ Պոլսեցի, ուկերիչ Կարապետ Որդէ անունով. սոյնպէս երկու մանչ զաւակ ունէր, որ Հաբէշէն լեզուով մէկը Կապրօ Որդէ եւ միւսը Միրճա Որդէ կ՚անուանէին, երկուքն ալ աշխոյժ ու եռանդուն երիտասարդներ, քաջ անգլիագէտ, որոնք ուսումնին Պոմպայի ուսումնարանին մէջ ստացած էին:

Թէ այս սիրուն անձինքը եւ թէ Միքայէլ վարդապետը խիստ սիրելի եղած էին իշխանապետին աչքին՝ Անգլիոյ բանակը Հաբէշիստան մտած կէտին:

Վասնզի երբ կը լսէ Տէճազմաջ Քասասան անոնց գալուստը, կը զայրանայ անոնց դէմ, եւ քանի մը անգամ իր մեծամեծաց հետ խորհուրդ ընելով՝ վճռական կերպիւ կ՚որոշուի պատերազմիլ անոնց հետ իբրեւ հաւատոյ թշնամիներու, եւ չթողուլ որ ներս մտնեն:

Միքայէլ վարդապետը եւ Հայ եղբարք առանձին իշխանին անոր երթալով կ՚աշխատին անոր գրաւել, եւ համոզել որ պատերազմական միջոցներ ձեռք առնելու հետ:

«Անոնց տէրութիւնը, կ՚ըսեն ... նութեամբ գործ տեսնել ... ինչ որ կ՚ընէ՝ սիրով եւ ... թեամբ է. հաւատոյ դէմ բնաւ ... պատերազմիր. իրենց կրօնական ... բունքն է ազատութիւնը, վասն ... չեն հաճիր բնաւ որ եւ է ազգի ... րօնքը բռնաբարել հակառակ ...

Եթէ դուք անպատճառ պատերազմելու ըլլաք, մենք ալ ձեզի ... պէտ սուր կ՚առնենք միշտ ... կռուելու, բայց գիտցած ըլլալու ... որ մեր բոլոր բանակին զօրութեան ... ջնջելը Անգլիական զօրութեան ... պում մը ջուր խմելու պէս է:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՔՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 16 Octobre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2936

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՄԻՆՉԵՒ ՋՈՒՐԻՆ ԵՐԵՍԸ

Օրուան տագնապին մէջ յաճախ կը լսուի Թուրքիոյ անունը, թէ իբրեւ գործօն մասնակից պատժական տնօրինութեանց եւ թէ իբրեւ իրաւարար պալքանեան հաւասարակշռութեան:

Ինչո՞ւ ծածկել,— այս անգամ ալ Թուրքիան է որ կ'օգտուի միջազգային հակամարտութեանց աճումէն: Կ'օգտուի՝ թէ ներքին զօրանալու եւ թէ դուրսը աւելի բարձր խօսելու համար:

Ահաւասիկ նորէն կը խօսուի Տարտանէլի վերազինման մասին, որուն յամառօրէն կառչած է Թուրքիա, երկու տարիէ ի վեր:

Անցի օր հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ Թուրքիա պատժական տնօրինութեանց մասնակցելով հանդերձ, չուզեր թշնամանալ Իտալիոյ հետ: Դեռ աւելի կարեւորը,— «Կը կարծուի թէ երբ կէսառլիոյ պատերժներ տնօրինուին, Թուրքիա անմիջապէս պիտի ձեռնարկէ Տարտանէլի վերազինման, առարկելով թէ երկրին պաշտպանողական միջոցները ապահով չպիտի ըլլան, պատերազմի պարագային»:

Այս ծրագրին վրայ նոր լոյս մը կը սփռէ արտաքին գործոց փոխանորդին հետեւեալ յայտարարութիւնը, Ազգ. ժողովին մէջ, իբրեւ պատասխան հարցումի մը.

— «Միջազգային պղտոր կացութիւնը մեզ բոլորս կը հարկադրէ աւելի ուշադրութիւն դարձնել երկրի այն մասերուն որոնց պաշտպանութիւնը տկար է կամ անկատար: Պիտի կենսապահենք մեր ջանքերը, հասկցնելու համար միջազգային ժողովներու մէջ թէ անհրաժեշտ է լրացնել երկրին պաշտպանութիւնը: Չպիտի վարանինք անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել, երբ գտնուինք անկնկալ պատահականութեանց առջեւ»:

Հարցը Տարտանէլի եւ Թրակիոյ պաշտպանութեան մասին է, իսկ պատասխանը չի կրնար որ եւ է լուսաբանութեան:

Այս յայտարարութիւնը եւ ուրիշ տեղեկութիւններ այն տպաւորութիւնը կը ձգեն թէ Թուրքիա սրտառո՛ւչ հաւատարմութեամբ կապուած Լօզանի դաշնագրին տրամադրութեանց, խոհեմաբար մեծերու կամ Ազգաժողովին արտօնութեան կը սպասէ, Թրակիոյ եւ Տարտանէլի պաշտպանողական միջոցները զօրացնելու համար:

Մինչդեռ, ան վերազինման ձեռնարկած է երկար ատենէ ի վեր, բայց մանաւանդ վերջին տարուան ընթացքին:

Եւ իր ձեռնարկը չի սահմանափակուիր զինուորական գործողութիւններով — վերազինում եւ ամրացում — այլ կ'ընդգրկէ աւելի լայն եւ արմատական ծրագիր մը,— արագ եւ յարաճուն տեղաւորում եւրոպական ստացուածքի այդ մնացորդին վրայ:

Անոնք որ ուշադրութեամբ կը հետեւին թրքական լուրերուն եւ Թուրք մամուլի արտայայտութեանց, շատ յոգնելու պէտք չունին, անոնց տիրական միտքը հասկնալու համար:

Թրակիոյ տեղաւորումն ու Տարտանէլի վերազինումը երկու լրացուցիչ օղակներ կը կազմեն, Թուրքիոյ նոր քաղաքականութեան մէջ: Եւ ճիշդ ատոր համար ալ յառաջ կը տարուին զուգընթաց: Մէկը միւսին արամաբանական ելքն է, շատոնց ծրագրուած եւ գործադրութեան մտած: Ընկերի պարզապէս կատարուած իրողութիւնը վաւերացնելու եւ նոր իրաւունքներ ստանալու համար է որ պարբերաբար կը յուզէ վերազինման խնդիրը:

Հակառակ պաշտօնական հերքումներուն, նոյնիսկ Թուրք մամուլին հրատարակութիւնները այդ կ'ապացուցանեն:

Եթէ այդ մամուլը երբեմն ողբաձայն եղանակներ ալ կը հնչեցնէ, շարժառիթը դարձեալ նոյն մտահոգութիւնն է,— չէնցնել, աճեցնել, զօրացնել Թրակիան եւ նեղուցները:

Այսպէս, Էտիրնէի երեսփոխանը վերջերս այդ քաղաքին քանդումը կ'ողբար բաց նամակի մը մէջ, որ ուղղուած էր ներքին գործավարին.

— «Դուք ալ գիտէք որ ատենով հարիւր հազար բնակիչ ունէր այդ քաղաքը. այսօր ամէն ամիս 10–15 բնտանիք կը մեկնի եւ հազիւ երեսուն հազար հոգի մնացած է: Այս մնացողներն ալ փախչելու համար առիթի կը սպասեն. որովհետեւ ամէն օր վաճառատուն մը կը փակուի, տուն մը կը փլի»:

Հրապարակագիրը, քաղաքագէտը եւ զօրավարը միեւնոյն ծրագիրին էր կ'որոճան, իւրաքանչիւրն իրեն յատուկ եղանակը հնչեցնելով:

Իսկ արտաքին հանգամանքները այս անգամ ալ չափազանց նպաստաւոր են, ոչ միայն Թրակիոյ եւ Տարտանէլի վերազինումը հոգեպինդ յառաջ տանելու, այլ եւ միւս սպառազինութիւններ բազմապատկելու համար, սկսելով օդանաւային կազմակերպութենէն:

Դեռ այս ամառ էր որ (յունիս 21), Զօր. Ըսմէթ կ'արձակէր նոր պզդանչան մը,— ռազմական օդանաւերու թիւը բարձրացնել առ նուազն հինգ հարիւրի, համաձայն եռամեայ ծրագրի մը:

Այդ օրէն իսկ, Թուրքիոյ վարչապետը կը բացատրէր թէ «պատերազմի վտանգը գոյութիւն ունի նաեւ ներկայիս: Բաղդատելով քանի մը ամիս առաջուան վիճակին հետ, Եւրո՛պայի կացութիւնը գէշ է, շատ գէշ»:

Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ ամէն անգամ որ Եւրոպայի կացութիւնը գէշ եղած է, «շատ գէշ», Թուրքիա միշտ ալ մնացեր է ջուրին երեսը:

Նոյն իրողութիւնն է որ կը կրկնուի այսօր:

Իտալիան տարիներէ ի վեր աչքերն ուղղած է դէպի արեւելք, ի խնդիր ծաւալման: Մեծ պետութեանց հակամարտութիւնը խափանեց իր բնական ճամբան — դէպի այն երկիրը ուր նարնջենիները կը ծաղկին — եւ իտալական աշխարհակալութիւնը խրեցաւ Ափրիկէի անապատներուն մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՅԻՍՈՒՆ ԱԶԳԵՐ ՊԻՏԻ ՁԼԱՑԵՆ ԻՏԱԼԻԱՆ

ՈՉ ՎԱՐԿ, ՈՉ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՀՈԿՏ. 31ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Անգլիոյ եւեւ. նախարարին ազդարարութիւնները

«ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ՎԱԽՃԱՆԸ ՉԷ, ԱՅԼ ՍԿԻԶԲՆ ԵՐԿԱՆՑ»

Ազգերու Դաշնակցութիւնը երբեք այսքան արագ եւ վճռական շարժած չէր իր ամբողջ պատմութեան ընթացքին, որքան այժմ: Կը թուի թէ այլեւս վերջ գտած է ձգձգումներու քաղաքականութիւնը եւ որոշումները կը տրուին, բանաձեւերը կը քուէարկուին զարմանալի փութկոտութեամբ, առաջնորդութեամբ Մեծն Բրիտանիոյ գլխաւոր պատուիրակին, Պ. Իտընի, որ տիրական դէմք մը դարձաւ մէկ օրէն միւսը:

Երկուշաբթի օր, 14 հոկտեմբեր, յիսուն պետութիւններ որոշեցին անմիջապէս գործադրել տնտեսական եւ սեղանաւորական կաշկանդումներու ծրագիրը, որ ամբողջովին գործադրելի պիտի ըլլայ հոկտեմբեր 31էն: Ծրագիրը մշակած էր 18ներու յանձնախումբը (Մեքսիկան ալ միացաւ), եւ անոր տրամադրութիւնները մանրակրկիտ քննութեան ենթարկուեցան մասնագէտներու կողմէ:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ պատուիրակները դէմ քուէարկեցին, համաձայն իրենց առաջին յայտարարութեան: Իսկ Ալպանիոյ պատուիրակը բացակայ ըլլալով, ձեռնպահ համարուեցաւ, քանի որ նախապէս յայտարարած էր թէ չի կրնար մասնակցիլ պատժական տնօրինութեանց: Վենեզուէլլայի ներկայացուցիչը յայտնեց թէ հրահանգի կը սպասէ իր կառավարութենէն: Անակնկալ մը եղաւ Արժանթինի պատուիրակին յայտարարութիւնը, մանաւանդ որ ան սկիզբէն իսկ շատ գործօն դեր ունեցած էր, իբրեւ նախագահը Ա. Դ. Խորհուրդին: Պատուիրակը յայտարարեց թէ ներկայ պարագաներուն մէջ չի կրնար պարտաւորիչ յանձնառութիւններ ստանձնել, թէ աւելի քան մէկ միլիոն Իտալացիներ կան իր երկրին մէջ, բոլորն ալ լաւ քաղաքացիներ, թէ Արժանթինի սահմանադրութիւնը թոյլ չի տար խախտել առեւտրական ազատութիւնը, հետեւաբար ստիպուած է հրահանգ խնդրել իր կառավարութենէն:

Այս յայտարարութիւնը պաղ տպաւորութիւն ձգեց պատուիրակներուն վրայ, որոնք սկսան վախնալ թէ քանի վիճաբանութիւնները յառաջ տարուին, այնքան դասալքութիւններ պիտի պատահին: Ասոր վրայ Պ. Իտըն առաջարկեց հետեւեալ նախադասութիւնը աւելցնել սեղանաւորական պատիժներու բանաձեւին մէջ.—

Կառավարութիւնները կը հրաւիրուին անմիջապէս գործադրել այն յանձնարարութիւնները որ կրնան կիրարկուիլ առանց նոր օրէնսդրութեան եւ բոլոր գործնական միջոցները ձեռք առնել որպէսզի յանձնարարուած տնօրինութիւնները ամբողջովին գործադրութեան մէջ մտած ըլլան մինչեւ 1935 հոկտեմբեր 31: Որ եւ է կառավարութիւն որ անկարելի կը գտնէ համապատասխան օրէնքը գտնել մինչեւ նշանակուած թուականը, յանձնախումբին պիտի տեղեկացնէ թէ երբ կրնայ ապահովել այդ օրէնքը:

Նոր Մասնախումբեր կը կազմուին

Այս առթիւ որոշուեցաւ նոր մասնախումբ մը կազմել, անդամակցութեամբ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Պելժիոյ, Հոլանտայի, Ցունաստանի եւ Լեհաստանի իրաւագէտ խորհրդականներուն, ուսումնասիրելու համար սահմանադրական եւ օրինական խնդիրները: Կազմուեցան նաեւ ուրիշ յանձնախումբեր, «կարելի փութաջանութեամբ» քննելու համար հետեւեալ խնդիրները.— 1. Արգելք նախանիւթերու: 2. Դադարում իտալական ներածումներու: 3. Հատուցումներ (ի՛նչպէս պէտք է դարմանել այն կորուստները զորս պիտի կրեն զանազան երկիրներ, դադրեցնելով իրենց ներածումները դէպի Իտալիա):

Երկար վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ նաեւ ոչ – անդամ պետութեանց դերքի մասին: Այս խնդիրն ալ առանձին պիտի ուսումնասիրուի:

Պատժական տնօրինութեանց առաջին շարքը (զէնք եւ ռազմանիւթ) անմիջապէս գործադրել սկսան Անգլիոյ մէջ: Պ. Իտըն պաշտօնապէս Ազգերու Դաշնակցութեան հաղորդեց այս պարագան. իսկ առեւտրական նախարարը արդէն սկսած է քննել բազմաթիւ դիմումներ՝ զէնք եւ ռազմանիւթ հասցնելու համար Հապէշիստանի:

Ինչպէս բացատրած ենք արդէն, շատ աւելի ծանր պիտի կշռեն սեղանաւորական եւ տնտեսական տնօրինութիւնները, որոնց համաձայն կ'արգիլուին որ եւ է փոխառութիւն իտալական կառավարութեան, որ եւ է մասնակցութիւն Իտալիոյ մէջ կամ այլուր հրապարակ հանուած իտալական փոխառութեանց, որ եւ է սեղանաւորական կամ ուրիշ վարկ՝ իտալական կառավարութեան համար, ուղղակի կամ անուղղակի, որ եւ է փոխառութիւն Իտալիոյ մէջ հաստատուած որ եւ է հանրային իշխանութեան, անհատի կամ կազմակերպութեան, ոչ ալ մասնակցութիւն անոնց կողմէ հրապարակ հանուած փոխառութեանց, որ եւ է իտալական արժեթուղթի շրջաբերութիւն: Բոլոր կառավարութիւնները միջոցներ ձեռք պիտի առնեն, որպէսզի իրենց հպատակները չխախտեն բանաձեւին հինգ յօդուածները, ուղղակի կամ անուղղակի:

ՏԵՐԱՆՈՅՑԻ ՄԷԿ ԵՐՐՈՐԴ մասին նոր ընտրութիւնը պիտի կատարուի կիրակի օր: Աւելի քան 500 թեկնածուներ ներկայացած են 107 աթոռի համար: Կատաղի պայքար կը մղուի բոլոր հոսանքներուն կողմէ:

«ՃԱՉ»ը բոլորովին պիտի ջնջուի Գերմանիոյ անթելի կայաններէն, իբրեւ «վայրենիներու երաժշտութիւն մը որ կը փճացնէ գերմանական մշակոյթի հիմերը»: Անոր փոխարէն պիտի լսուին գերմանական պարի եղանակներ:

ՇՈԳԵԿԱՌՔԻ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐ դատապարտուեցան Խ. Միութեան զերագոյն ատեանին կողմէ, 10, 6 կամ 3 տարի բանտարկութեան, իբրեւ պատասխանատու զանազան արկածներու: Հաղորդակցութեանց գործավարութիւնը նոր ազդարարութիւն մը ուղղեց բոլոր պաշտօնեաններուն:

ԱՐՔԱՅԻՑ ԱՐՔԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՀՌՉԱԿԵՑ

Ճիպութիէն կը հեռագրեն հոկտ. 15 թուականով.— Հապէշական զօրքը երբեք մտաւ, Ֆրանսական Սօմալիի հիւսիսէն անապատին մէջ պաշարելով այն քանի մը հազար Իտալացիները որոնք Եթովպիա մտած էն Մուսա Ալի լերան հարաւակողմէն:

Ատիս – Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ կայսրը լացաւ իմանալով Աքսումի անկումը առանց դիմադրութեան եւ կրօնապետը պալատ կանչելով, հրամայեց սրբազան պատերազմ հռչակել:

Զգալի ջղագրգռութիւն Իտալիոյ մէջ

Հավասի թղթակիցը կը հեռագրէ Հռոմէն, հոկտ. 14 թուականով.—

Հակառակ պաշտօնական հաւաստիքներուն թէ Իտալիա կրնայ տոկալ տնտեսական կաշկանդումներուն, որոշ յոռետեսութիւն կը նշմարուի այսօր: Ոչ մամուլին հաւաստիքները, ոչ ալ Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ ձեռնպահութիւնը չեն մեղմացներ տիրող ջղագրգռութիւնը: Խոր մտահոգութեան ուրիշ պատճառ մը կը կազմէն Մեծն Բրիտանիոյ աննկուն թշնամութիւնը իտալական արշաւանքին դէմ եւ անոր զինուորական անընդհատ պատրաստութիւնները Միջերկրականի մէջ: Կը զգացուի թէ Իտալիոյ ճակատագիրը խաղալիկ է նաւային միջադէպի մը: Կառավարութիւնը միշտ կը վախնայ որ այդպիսի մի – ջադէպ մը կրնայ ընդհարում յառաջ բերել Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ: Այս մտահոգութեամբ, Կարմիր ծովու իտալական մարտանաւերու հրամանատարներուն խիստ հրահանգուած է որ զգուշանան ամեն թեթեւ միջադէպէն: Սիկիլիոյ եւ Ափրիկեան Տրիպոլսոյ միջեւ բանող մարտանաւերը եւ օդանաւերը, որոնք մինչեւ հիմա կանոնաւորապէս Մալթա կը հանդիպէին, հրամանուեցան չմօտենալ կղզիին, որպէսզի կասկած չներշնչեն թէ լրտեսութիւն կը կատարեն: Մինչեւ անգամ կ'ըսուի թէ զինուորական գործողութեանց դադարումը միայն նիւթական պատճառներու հետեւանք չէ, այլ բաղձանք մը՝ աւելի չգրգռելու Անգլիոյ հանրային կարծիքը:

*** Երկուշաբթի օր իտալական զօրաւոր պահակախումբ մը հաստատուեցաւ Հռոմի անգլիական հիւպատոսարանին շուրջը, որպէսզի թշնամական ցոյցեր չկատարուին:

*** Հռոմի թերթերը կը գրեն թէ Միջերկրականի անգլիական մարտանաւերը այլեւս չեն բարեւեր իտալական մարտանաւերը: Այս պարագան ալ կը սաստկացնէ Իտալացիներու ջղագրգռութիւնը:

Պ. Լաւալ կը շարունակէ իր ճիգերը

Վարչապետ Պ. Լաւալ առջի օր ունկնդրութեան ընդունեցաւ Փարիզի անգլիական եւ իտալական դեսպանները: Քաղաքական շրջանակներու մէջ շատ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս տեսակցութեանց, որոնց երկուքն ալ երկար տեւեցին: Անգլիական դեսպանը ճիշդ երկու ժամ մնաց Պ. Լաւալի քով: Կ'ըսուի թէ Ֆրանսայի վարչապետը եւ իտալական դեսպանը աշխատած են բանաձեւ մը ճարել, թշնամութիւնները անմիջապէս դադրեցնելու եւ ելք մը գտնելու համար: Տեղական թերթերու կարծիքով, եթէ Իտալիա յանձն առնէ սահմանափակել իր յառաջխաղացութիւնը Եթովպիոյ մէջ եւ եթէ Մեծն Բրիտանիա հաւանի ճանչնալ Իտալիոյ ծաւալման իրաւունքը, կարելի է խորհրդակցութեան նոր հիմ մը գտնել, բարեփոխելով հինգերու յանձնախումբին ծրագիրը:

Փարիզի մէջ լուրջ մտահոգութիւն կը տիրէ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ յարաբերութեանց լարման պատճառով, մանաւանդ որ երկու կողմերն ալ զինուորական պատրաստութիւնները կը շարունակեն Ճիպրալթարի, Սիկիլիոյ, Մալթայի, Լիբիոյ, Երկոտասան կղզիներու, Պաղեստինի եւ Եգիպտոսի մէջ: Շատ մը թերթեր կը զարմանան որ Մեծն Բրիտանիա չի դադրեցներ իր զինուորական պատրաստութիւնները, երբ արդէն պատժական տնօրինութիւններ սահմանուած են: Միեւնոյն ատեն վախ կը յայտնուի թէ Պ. Լաւալ շատ յառաջ տանելով իր բարեկամական քաղաքականութիւնը թէ Անգլիոյ եւ թէ Իտալիոյ հանդէպ, ի վերջոյ պիտի կորսնցնէ երկուքին ալ համակրանքը:

Անգլիոյ նաւատորմի նախարարին ճառը

Պ. Չէմպրլէն, Անգլիոյ ելմտական նախարարը, երկուշաբթի օր ճառ մը խօսելով ազդարարեց.

— «Մեր գլխաւոր ջանքն է կեցնել պատերազմ մը որ արդէն սկսած է: Մենք բերը ձեռք առած չենք Եթովպիոյ համար. միայն այդ երկրին ճակատագիրը չէ որ կը դրդեցնէ մեզ, այլ բուն իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան ճակատագիրը: Ազգաժողովը անկատար գործիք մըն է, բայց ընդունակ զարգանալու: Մենք կ'ընդունինք Իտալիոյ ծաւալման բաղձանքը եւ պատրաստակամութիւն յայտնած ենք օգնելու իր օրինաւոր տենչերուն գոհացման, ցորչափ ատոր կը ձգտի առանց պատերազմի դիմելու: Նոյնիսկ հիմա երբ արդէն պատերազմի ձեռնարկած է, մենք ետ առած չենք մեր խօսքը եւ երբեք չենք փորձած փակել դուռը: Չխաբուինք. վախճանին հասած չենք, այլ կը գտնուինք սկիզբը իրողութեան մը որ կրնայ դառնալ երկարատեւ շրջան մը դժուարութեան, տարակոյսի եւ անձկութեան, որու միջոցին կրնան ծանրակշիռ տագնապներ ծագիլ: Վստահ չեմ թէ այս դժուարութիւնը կրնար ծագիլ, եթէ Մեծն Բրիտանիոյ պաշտպանողական ուժերը աւելի զօրաւոր ըլլային»:

ԱՔՍՈՒՄ ՔԱՂԱՔԸ ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՒ ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

Աքսում, Հապէշներուն սրբազան քաղաքը, որ պաշարուած էր տասը օրէ ի վեր, անձնատուր եղաւ հոկտեմբեր 14ին: Արդէն քաղաքը շատոնց պարպուած էր եւ տէրտէրները կատարեցին անձնատուրութեան գործողութիւնները, բանալիները յանձնելով իտալական հրամանատարութեան:

Քաղաքին ցեղի եպիսկոպոսը (Աբունա) ներկայանալով Զօր. տէ Պոնոյի, ընկերակցութեամբ գլխաւոր կղերականներուն, անոր յանձնեց բանալիները: Այնուհետեւ իտալական զօրքը քաղաք մտաւ մաս – մաս:

Պատրաստութիւններ նոր ճակատամարտի համար

Զինուորական գործողութիւնները կասած են առ այժմ: Ատիս – Ապէպայէն որ եւ է լուր չեն հաղորդեր հապէշական պատրաստութեանց մասին. մանաւանդ որ հեռագրական հաղորդակցութիւն չկայ հիւսիսային շրջաններուն հետ եւ սուրհանդակներու միջոցաւ տեղեկութիւն կը ստացուի: Բայց կը թուի թէ կացութիւնը ծանր է, որովհետեւ անգլիական դեսպանը հրամայեց որ կիներն ու տղաքը հեռանան անմիջապէս: Լուրի մը համաձայն, անգլիա –

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԿԱՐՄԻՐ ՎՏԱՆԳԸ

Տարին անգամ մը, Ամերիկայի խոշոր քաղաքներէն մէկուն մէջ տեղի կ'ունենայ ամերիկեան լեգէոնականներու համագումար։ Աշխատաւորական կազմակերպութենէն վերջ ամէնէն ուժեղ եւ ազդեցիկ կազմակերպութիւնն է։ Իր շարքերուն մէջ կը հաշուէ միլիոնաւոր անդամներ, որոնք մասնակցած են մեծ պատերազմին եւ կամ պատրաստուած՝ ովկիանոսն անցնելու եւ օգնելու դաշնակից պետութիւններուն։ Ամէն մէկ մեծ կամ փոքր քաղաքի, ինչպէս նաեւ երկրագործական շրջաններու մէջ անոնք ունին իրենց մասնաճիւղը՝ իրենց ակումբներով։

Շատ մը երեսփոխաններ, տեղական կամ դաշնակցային օրէնսդրական մարմիններու մէջ, պարտաւոր են ուշադրութիւն դարձնելու կազմակերպուած այդ ուժին, եթէ կը փափաքին ապահովել իրենց ընտրութիւնը։ Ամէն տարի իրենց համագումարին մէջ կ'ընտրուի օրէնսդրական յանձնախումբ մը, որու պարտականութիւններն են մշակել որոշ օրէնքներ եւ ջանք թափել որ անցնին օրէնսդրական մարմիններու միջոցաւ։

Իրենց համագումարներուն կը մասնակցին հազարաւոր պատգամաւորներ։ Մեծ քաղաքները մրցման մէջ կը մտնեն դրամական գումարով եւ կամ յարմարութիւններ խոստանալով (հիւրանոցներու, ծախքերու եւն.), որպէսզի կարենան ապահովել այդ համագումարներն իրենց քաղաքներու մէջ։ Առաջարկուած գումարները երբեմն կը բարձրանան մինչեւ 250.000 տոլարի։ Առոր պատճառն այն է որ պատգամաւորները համագումարներուն կը մասնակցին իրենց ընտանիքներով եւ միլիոնաւոր տոլարներ կը ծախսեն՝ քանի մը օրուան ընթացքին։

Իրենց վերջին համագումարը տեղի ունեցաւ սեպտ.ի վերջերը եւ Ս. Լուիզ քաղաքին մէջ։ Օրակարգի գլխաւոր հարցերն էին կառավարական նպաստի խնդիրը եւ կարմիր վտանգը։

Մեզ հետաքրքրող հարցը վերջինն է։ Սեպտ. 25ի իրենց նիստին մէջ ամերիկեան լեգէոնականները, նկատի առնելով այս երկրին եւ անոր իրաւակարգին սպառնացող կարմիր վտանգը, քանի մը շատ կարեւոր որոշումներ տուին.

Առաջին.— Պահանջել կառավարութենէն որ անմիջապէս խզէ դիւանագիտական յարաբերութիւնները Խորհրդային Ռուսիոյ հետ, նկատելով որ վերջինս խոստմնազրուժ եղած է, հակառակ երթալով իր այն խոստումին որով յանձն կ'առնէր ուղղակի կամ անուղղակի գործունէութեամբ պայքար չմղել այս երկրին իրաւակարգին դէմ։ Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած Գ. Միջազգայինի համագումարը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերած էին նաեւ Մ. Նահանգներու համայնավար ներկայացուցիչները, պայքարի ձեռնոց նետած էր այս երկրի թէ կառավարութեան եւ թէ ժողովրդին եւ լեգէոնականները պատրաստակամութիւն յայտնած են այդ ձեռնոցը վերցնելու։

Երկրորդ.— Յանձնարարել որ իշխանութիւնները մերժեն որ եւ է քարոզութիւն դպրոցներու եւ կամ համալսարաններու մէջ, ուղղուած այս երկրի կարգերուն դէմ։ Միաժամանակ արգիլել որ հակամերիկեան տարրեր շահագործեն դպրոցական շէնքերն ու դահլիճներն իրենց վտանգաւոր նպատակներուն համար — մէկ խօսքով պայքար մղել որ ամերիկեան նոր սերունդը չենթարկուի համայնավարներու ազդեցութեան։

Երրորդ.— Ուժեղ պայքար մղել բոլշեւիկներու ամառնային կայաններու դէմ, ուր մանուկներուն ամառնային հանգիստ մը ապահովելու խոստումով առաջ կը տարուին կառավարութեան հակառակ գործունէութիւն եւ ուսուցում։ Ջանալ խորտակել համայնավար պատանեկան միութիւններն ու այդ նպատակով կազմակերպուող ակումբները։

Չորրորդ.— Գործօն պայքար մղել համայնավարներու դէմ բոլոր ճակատներու վրայ։ Անոնց միացնել նաեւ, այն բոլոր կազմակերպութիւնները (Փաշականութիւն, Հիթլերականութիւն), որոնց նպատակն է խորտակել այս երկրի կարգերը՝ բռնի ուժով։ Այս որոշումն իրականացնելու համար ընտրուած է յատուկ յանձնախումբ մը, որու պարտականութիւնն է միացնել բոլոր մասնաճիւղերու աշխատանքները՝ աւելի ազդեցիկ դարձնելու համար այդ պայքարը։

Հինգերորդ.— Կապ պահպանել եւ օժանդակել բոլոր այն կազմակերպութիւններուն, որոնց նպատակն է պայքարիլ օտարածին այս գաղափարներու դէմ։

Ընդհանուր այս որոշումներէն դուրս լեգէոնականները, ընդհանուր բանակին մէջ մտցուցած են, նաեւ, քանի մը շատ կարեւոր կէտեր, յանձնելով զանոնք օրէնսդրական յանձնախումբի ուշադրութեան.— ա) Օրէնք դարձնել 10 տարի արգիլելու օտարականներու մուտքը եւ կամ կասեցնելու ներգաղթի հոսանքը։

բ) Արտաքսել այս երկրէն օտարածին այն քաղաքացիները, որոնք կը մասնակցին հակակառավարական կազմակերպութիւններուն,

գ) Արտաքսել այս երկրէն բոլոր այն օտարականները, որոնք ապօրինի ճամբաներով մտած են այս երկիրը։

Այս որոշումներէն յետոյ կոչ մը ուղղուած է լեգէոնական ակումբներուն եւ համակիր տարրերուն համախմբուիլ, աչալուրջ կերպով հսկել օտարամուտ դաւանանքներու եւ գործունէութեան վրայ եւ միացեալ ուժերով պայքար մղել խորտակելու կարմիր վտանգը այս երկրին մէջ։ Միաժամանակ որոշուած է կազմակերպել լեգէոնականներու զաւակները՝ պատանեկան միութիւններու մէջ, նոր սերունդը պատրաստելու ապագայ պայքարներուն համար, ինչպէս նաեւ զերծ պահելու վտանգաւոր ուսմունքներէ։

Ա. ՆՈՐԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ԱՐԱԲԵՐԷՆԻ ՊԱՀԱՆՋԸ

Անկէ առաջ, Պէյրութի Հայ Ճեմարանի մասին գրած թղթակցութիւններէս մէկուն մէջ խօսելով արաբերէն լեզուի վրայ խոստացեր էի, լաւագոյն առիթով մը անդրադառնալ այդ կենսական խնդրին, որ դժբախտաբար կը մնայ անլուծելի։

Եթէ Եւրոպայի կամ ուրիշ մտաւորապէս բարձր երկիրներու մէջ ապրող գաղթականներուն համար իրենց հաստատուած վայրերուն ամէնէն շատ գործածուած լեզուն սորվիլը պէտք մըն է, Լիբանանի համար մանաւանդ պահանջ մըն է, մանաւորապէս մեր այն դասուն որ յաւակնութիւնն ունի ժողովուրդին ղեկը ձեռք առնելու։ Արաբերէնը մեր մտաւորականութեան համար անհրաժեշտութիւն մըն է։ Շատ մը դժուարութիւններու լուծումը տեղացիներուն հետ անով միայն կարելի է հարթել։ Ան, լեզուն միայն կրնայ մեզ ծանօթացնել տեղացիներուն որոնք 13 տարիէ ի վեր մեզ չեն ճանչնար, անոնց համար Հայը, Քիւրտը, Ասորին կամ հայերէնը, քիւրտերէնը (ասոնք սովորաբար արաբերէն կը խօսին) ասորերէնը միեւնոյնն են։ Կը զարմանան երբ յայտնես թէ հայերէնն ու թուրքերէնը բոլորովին տարբեր լեզուներ են։ Աւելին կայ։ Կ'ապրինք խայտաբղէտ ժողովուրդի մը մէջ, խառնարան մը տարբեր կրօնքներու իրենց նոյնքան գոյնզգոյն բաժանումներով, տարբեր ժողովուրդներ բոլորն ալ իրենց յատուկ սովորութիւններով, նոյն իսկ տարազով եւ եթէ երբեք այս քաոսին մէջ կեդրոնաձիգ, համայնական բան մը կայ, այդ արաբերէնն է։ Ուրեմն միակ շաղկապը այդ այլազանութեանց։ Շատ բնական է որ այդպիսի պայմաններու տակ ապրող ժողովուրդներ, ձգենք Արեւելքցիի ժառանգական յատկանիշերը, կ'ըլլան զգայուն, տաք եւ դիւրագրգիռ։ Լրագրական աննշան լուր մը կը բաւէ որ տեղացիները իրար անցնին։ Ահա հոս է վէրքը եւ որ ժամանակին շատ կոտտացեր է առանց որ եւ է դարմանի ու տակաւին չէ դադրեր եւ եթէ այսպէս շարունակուի, դեռ երկար պիտի տեւէ...

Օրինա՞կը, շատ թարմ է։ Վերջերս իտալական ընկերութիւն մը գործաւորներ կ'արձանագրէր Արեւել. Աֆրիկէի համար, շատ մը տեղացիներու հետ դիմեցին նաեւ Հայեր, ընդամէնը 45 հոգի ամբողջ հարիւրներու մէջէն... Տեղական թերթերը, մասնաւորաբար միւսլիմաններու որոնք տակաւին համիսլամական գաղափարէն տարուած, իտալական մուտքը Եթովպիա իրենց համար մեծ արգելք մը կը նկատեն, օրերով գրեցին թէ բոլոր արձանագրուողները Հայեր էին եւ... Փաշական շապիկ հագած։ Չգտնուեցաւ մէկ Հայ, որ իրենց լեզուով, իրենց թերթով հանրութիւնը մանաւանդ այս խլամ դաւը լուսաբանելով մտքերը հանդարտեցնէր եւ վաղն ալ չպիտի գտնուի մէկ Հայ, որ եթէ տեղացիները միջազգային ժողով մը կամ հաւաքոյթ մը գումարեն, մեր տեսակէտները ներկայացնէ բեմէն իրենց լեզուով։

Դատարանէն, ոստիկանատունէն, քաղաքապետարանէն մինչեւ շուկայի պարզ խանութպանին Թուրքերէն սորվեցուցինք, կարծէք դիտմամբ այդ առաքելութեամբ գաղթած ըլլայինք, փոխանակ ջանալու որքան կարելի է իրենց լեզուով արտայայտուիլ, սիրցնել մենք մեզ, ինչ որ շատ նպաստաւոր պիտի ըլլար։

Կ'ըսեն թէ որքան լաւ սորվինք մեր գաղթած երկիրներու լեզուն, այնքան կոյթ կայ, հսկայ ձուլարան, — Այդ ճիշդ է Եւրոպայի, Հիւս. Ամերիկայի համար ուր աւելի բարձր մշակոյթ կայ, հսկայ հսկայ ձուլարան,— համալսարաններ ու դպրոցներ կան, բայց Լիբանանի պէս երկրի մը մէջ ուր ազգ չկայ, այլ կան համայնքներ, բաժնուած կրօնքներու եւ յարանուանութեանց, զուրկ որ եւ է քաղաքական նպատակէ, մենք չենք ձուլուիր լեզուն սորվելով եւ կ'օգնենք երկրի զարգացման։

Միւսլիմանները, միասին առնելով նաեւ Տիւրզիները, Մեթուալիները, որոնք բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը կազմեն, մենք անոնց հետ ձուլուելու հարց բացարձակապէս չունինք։ Մարոնիները, տարածուած Լիբանանի Քէսրուանի շրջանը ուր հայութիւնը շատ փոքր թիւ մը կը կազմէ, եւ օրթոտոքս համայնքները երբեք ձուլելու կամ ձուլուելու խնդիրներ չունին, այլ կ'ապրին իրենք իրենց եկեղեցին, իրենց հացը, իրենց տունը։ Եթէ կայ վտանգ, այդ կաթոլիկութիւնն է լատին եկեղեցւոյ ճամբով եւ բողոքականութիւնը «բուհճի»ութիւնով միասին։ Հա՞րկ է ըսել թէ կրօնքը խղճի խնդիր է, կը հաւատանք ասոր, բայց երբ լատին եկեղեցին կը սպառնայ ցեղին դիմագիծը փոխել, անոր աչքերը Հռոմի դահակին ուղղելով եւ «բուհճի»ութիւնն ալ ազգային բոլոր հարստութիւններն ու հայրենիքի սրբազան գաղափարը, լեզուն, մեր երիտասարդութեան կորովն ու խանդը բանտարկելով Աւետարանի էջերուն մէջ խորշակահար կ'ընէ, այլ եւս դաւանանքի հարց չէ որ կը ծագի, այլ ցեղին գոյութեան խնդիրը։ Ահա թէ ուր է ձուլումի վտանգը, եւ եթէ կ'ուզէք՝ նաեւ բարոյապէս կորսուելու վտանգը։ Այցելեցէք Թիթեղաքաղաքը որ դուք կը կոչէք վրանաքաղաք եւ պիտի համոզուիք, երբ լսէք գոյնզգոյն հայհոյանքները, կոշտ ու կոպիտ արտայայտութիւնները փողոցները մեծցող պզտիկներու որոնք վաղահաս... ամէն բան գիտեն ամէն ինչ են։ Սրճարաններ, աղտոտութիւններ, եւ այս բոլորէն վեր Թուրքերէն։ Ժողովուրդը բարոյապէս կը փճանայ, եւ շատ ալ չեմ մեղադրեր զանոնք, որովհետեւ անհատը միջավայրի արդիւնք ըլլալով ալ աւելի չապաւուիր։

Կ'ուզէի համեստօրէն թելադրել մեր Ուս. Խորհուրդներուն նաեւ մասնաւորաբար Հայ Ճեմարանի վարչութեան որ այս կարեւոր խնդիրը նկատի առնելով իրենց դպրոցական տարեշրջանի սկիզբներուն իսկ ընեն լաւագոյն կարգադրութիւնը — Հայ դպրոցներու համար արաբերէն մասնաւոր դասագիրք, զրուցատրութեան ու բառարան պատրաստելով, մանաւանդ որ, երբ այսպիսի առաջարկ մը ներկայացուի իրաւասու մարմիններու կողմէ կրթական նախարարութեան, կասկած չկայ որ լայն օժանդակութիւն պիտի գտնէ։ Այս գործը գլուխ հանելու համար քիչ մը կորով պէտք է, ջանք, աշխատանք։

ՇԱՀՐՈԶ

ԳՐԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՁԵՌԱԳՐԻ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ ՄԸ

Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Հալէպի Ս. Քառասուն Մանկունք եկեղեցւոյ եւ մասնաւորաց։ Տպ. Ս. Յակոբեանց, Երուսաղէմ, 1935։ 4o ԻԲ. եւ 415 երեսներ։ Գին՝ 100 ֆրանք։

Ահա քանքարաւոր եկեղեցական մը՝ Արտաւազդ արքեպիսկ. Սիւրմէեան, որ անդուլ անդադար կ'արտադրէ, իրարու ետեւէ տալով խիստ կարեւոր գործեր, ճոխացնելով մեր ազգային մատենագրութիւնն ու պատմութիւնը։

Հալէպի Քառասուն Մանկանց եկեղեցւոյ հայերէն ձեռագրերը 157 հատ են, իսկ մասնաւորներու քով պահուածները՝ 34 հատ են, որոնց մանրամասն նկարագրութիւնը կուտայ Արտաւազդ արք., աւելի ընդարձակ քան Հ. Բարսեղ Սարգիսեանի եւ Հ. Յակոբոս Տաշեանի հիանալի «Ցուցակ»ները Վենետիկի եւ Վիեննայի Մխիթարեան վանքերուն։

Հալէպ եւ շրջակաները հայկական վանք մը չէր հաստատուած, բայց հայ մշակոյթի փառաւոր կեդրոն մը եղած է Հալէպ քաղաքը, ԺԴ. դարէն սկսեալ, քանի որ 1355ին՝ Յովհաննէս գրիչ հոն ընդօրինակած է Մագաղաթեայ Աւետարան մը, որ այժմ կը պահուի Երուսաղէմի Ս. Յակոբայ մատենադարանին մէջ (Թիւ 2629)։ Իսկ ԺԶ. դարուն վերջերը եւ ԺԷ. դարու սկիզբները՝ Ս. Քառասնից եկեղեցւոյ շրջավայրի Դասատան մէջ մօտ «հարիւր միաբաններ կ'աշխատէին թուղթ ու մագաղաթ յղկելու, ընդօրինակելու, գծագրելու, ծաղկելու, մանրանկարելու, կապելու եւ կազմելու համար հայերէն ձեռագրեր։ Կաթողիկոս մը, չորս-հինգ եպիսկոպոսներ, տասնեակ մը զարգուն վարդապետներ, նոյնքան եւ աւելի թիւով քահանաներ, նշանաւոր վարպետներ, Թորոս Տարոնեցիի եւ Իսրայէլ Ամթեցիի նման, որոնց ձեռքին տակ տասնեակներով գործաւորներ կ'աշխատէին» (Եր. Է.)։

Նկարագրուած ձեռագրաց մէջ կան մեծաւ մասամբ Աւետարաններ, Մաշտոցներ եւ Յայսմաւուրքներ, իսկ մնացեալներն են՝ Ժամագիրք, Մանրուսմունք, Շարականք եւն.։ Ամէնէն հետաքրքրականն ու պատմական մեծ արժէք ներկայացնողը՝ Թիւ 6 մագաղաթեայ տօմն է, որ կը պարունակէ մեր Օշին Թագաւորի գործածութեան յատուկ Սաղմոսարանը, Ժամագիրքը, Շարակնոցը եւ Տօնացոյցը, այս վերջինին մէջ կայ Կոռիկոսի Տէր Հեթում Պատմիչի Ժամանակագրութիւնը, որուն մասին գրած եմ «Յառաջ»ի մէջ (1934, 5—7 ապրիլ)։

Գրքին վերջը դրուած է մէջը պարունակող յատուկ անուններու մանրամասն ցուցակը, որ մեծապէս կը դիւրացնէ գրքին գործածութիւնը։

Կ. Ց. ԲԱՍՄԱՃԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բա[illegible] եւ մելանով։

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷ

Տարօն - Տուրուբերանի Ամերիկ Հայր. Միութեան պատգմ. ժողով գումարուեցաւ Տիթրոյթի Զ եան ակումբին մէջ։ Այս առթիւ տեղեկութիւնները կը հաղ դուին.—

Պատգամաւորներ ուղարկած էին Շիքակօ, Կրանիթ Սիթի, Ինտի Հարպըր, Տիթրոյթ Սէնթ Քէթր եւ Էքրըն։ Խորհրդակցական ձայ մասնակցեցան Նիւ Եորք, Էմպրի Ֆրէզնօ։ Իր կազմի երեք անդամնե եւ մէկ քուէի իրաւունքով ներկ եղաւ նաեւ կեդրոնական վարչութի նը։

Բացումը կատարեց Հայրենակ Ռաֆայէլ Սէմէրճեան։ Նախագա րատական աշխատանքները՝ գիւ կազմութիւն, իրաւասութիւններ դում եւ յանձնախումբերու ընտ թիւն լրացան առաջին նիստին։ նուհետեւ ժողովը անցաւ օրակ հարցերուն, որոնք լուրջ խորհրդ ցութեան առարկայ եղան եւ համապատասխան լուծում։

Մասնաճիւղերու անցնող շրջ տեղեկագրերը լաւ տպաւորութ թողուցին։ Քանի մը վայրեր, տեղական մարմինները անշարժ ցած էին երկար ատենէ ի վեր եւ գիւ թէ իրենց գոյութիւնը կը պահ անցեալ տարի գնահատելի գործ նէութիւն ցոյց տուած էին եւ իսկ յաջողած էին իրականացնել րենց վրայ դրուած նիւթական կուց համեստ ակնկալութիւննե Ուրիշ տեղեր, ուր մասնաճիւղեր թէ մեռեալ վիճակի մէջ կը գտնուէ դուրս էին եկած իրենց անկենդ վիճակէն եւ վերակազմուած։

Նոյնքան եւ աւելի քաջալեր էր կեդր. վարչութեան միամեայ ղեկագիրը։ Կեդր. Վարչութիւ լորած էր ժրաջան եւ բեղնաւոր բեշրջան մը՝ գործադրութեան նախորդ պատգամաւորական ժողո որոշումները, խրախուսելով եւ ծի մղելով մասնաճիւղերը, կենդ կապ պահելով Սուրիոյ, Պարսկաս նի, Ֆրանսայի, Յունաստանի եւ տասահմանի ուրիշ մարմիններու եւ առհասարակ խղճմտօրէն տան իր վրայ դրուած պարտականութի նը։ Թէ մասնաճիւղերու եւ թէ կ վարչութեան գործունէութիւնը ժանացաւ պատգմ. ժողովի գնա տանքին։

Արտասահմանի Տարօնցիներու բեւորագոյն ընելիքներէն մէկն է րօնի ամբողջական պատմութեան բաստարակութիւնը։ Այս կէտը ան ժեշտօրէն շեշտուեցաւ առանձին գովին մէջ եւ հարկ համարուե նիւթերու հաւաքման եւ ուրիշ պատրաստական աշխատանքներու մար տրամադրել բաւարար գու մը։ Արդէն իսկ Մխիթարեան բաններ եւ ուրիշ հմուտ հայ բա սէրներ, որոնք ծանօթ են Տարօ պատմութեան հին հեթանոս դարերէն սկսեալ՝ կամ որոնք Տար նի վերաբերեալ աղբիւրներ ունի րենց տրամադրութեան տակ, սի յօժար կերպով պատրաստակամ թիւն յայտնած էին ձեռնարկին իր մասնակցութիւնը բերելու։

Հայաստանի մէջ դպրոց - արհ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ.— I. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Չափազանց համեստ շրջանակի մը մէջ տեղի կ'ունենան զրոյցին դէպքերը, եւ սակայն տիեզերական խորունկ եւ անլուծելի խնդիրներ կը բերեն մեր խորհրդածութեան։ Ամէնէն աւելի ընկերային խնդիրներ, որոնց անունով քանի դարեր առաջ Մարդու Որդին հալածուեցաւ, չարչարուեցաւ ու խաչուեցաւ ...։

Նշան Պէշիկթաշլեանի գիրքը, ընկերային կարգ մը աղաղակող անարդարութիւններու մասին, մեր մտքին մէջ մտածումին խոր ակօսները կը պեղէ։ Վէպին տեսիլները մարմին կ'առնեն ու մենք կը փոխադրուինք քանիերորդ դարու, արդի ժամանակներու երկաթապատ գործարաններու թունաւոր մթնոլորտին մէջ, հոն շնչող միլիոնաւոր բանուորներուն եւ անարեւ հանքերու մէջ տքնող բազմութիւններուն քով ... Մտիկ կ'ընենք բազմաթիւ անհայրենիք եւ ծնողազուրկ որբերուն, ինչպէս նաեւ սեւերով ծածկուած այրիներուն ողբը, եւ կը մտածենք տխրութեամբ, թէ քանի դարեր առաջ ապրող մեծ Յեղափոխականին քարոզներն ու իմաստութիւնները «ձայն բարբառոյ յանապատի» են եղեր ...

Զրոյցը որ մեզի կը հասնի հին օրերէն ու կը դառնայ ու պիտի դառնայ միշտ այժմէական, յաւիտենական ճշմարտութիւններ կը պարունակէ, որոնք օր մը երանութիւններու ձեւով խօսուեցան Լեռան քարոզին մէջ, եւ որոնց պիտի անդրադառնար Նշան Պէշիկթաշլեան իր միւս քնարավէպերուն մէջ, ինչպէս Ռապպին կամ Կաաբան։

Էմմանէլ մեծ մարգարէին եւ Թագուհի Սիդոնայի մեզի սորվեցուցած իմաստութիւններուն ոգին յաւիտենական է.— Սէր՝ մարդկութեան համար՝ եւ սիրով փրկել դժբախտները։

Այս բոլորը ըսուած եւ գրուած են այս զրոյց - վիպակին մէջ քնարական շունչով եւ մարգարէական ներշնչումով։ Նշան Պէշիկթաշլեան հոն կը յայտնուի արուեստագէտի կատարեալ խառնուածքով եւ խղճմտութեամբ, ազատ թռիչք տալով բանաստեղծի իր երեւակայութեան։ Գեղեցիկ եւ հարուստ լեզու մը, ընտրուած, ազնուական ու հեթանոս բառերով, ինչպէս Սիդոնիայի պերճաշուք ապարանքին թանկագին քարերը։ Պարզ, ինքնատիպ, միեւնոյն ատեն խոր ու փիլիսոփայական, ինչպէս Էմմանէլի հոգին, սիրտն ու արտաքին կերպարանքը։

Սիդոնիան կը յիշեցնէ Հանրի Պարպիւսի Յիսուսը, Ա. Կուպրինի Սուլամիթը, Օսքար Ուայլտի Սալոմէն, Ա. Իսահակեանի Լիլիթը, պահելով ամէն մէկուն առանձնայատկութիւնները։

Ինչպէս յետագայ նմանօրինակ քնարավէպերը, այս քնարավէպն ալ հաւաքածոյ մըն է գեղեցիկ այլաբանութիւններու, նկարչական արուեստի մը խնամքով եւ մտահոգութեամբ գրի առնուած։ Նիւթը հեղինակին ինքնատիպ ներկայացումով եւ մշակումի ձեւով, մեզի կը ներկայանայ աւելի թարմ ու երիտասարդացած, աւելի արդիացած։

Հին ու նոր Կտակարաններու անսպառ աղբիւրին դիմելով, Նշան Պէշիկթաշլեան կը կազմէ իր քնարավէպերուն շարքը, նոյն արուեստով, նոյն քնարականութեամբ, նոյն լեզուով ու այլաբանութիւններով։

Ռապպին, բաժնուած երկու գլուխ, Նարդոս եւ Ձիթենի, պատմութիւնն է Յիսուսի եւ Մարիամ Մագդաղենացիի, ինչպէս նաեւ առաջինին հանդիսաւոր մուտքը դէպի Երուսաղէմ։ Նիւթը կրկին սէրն է, յաւիտենական եւ աստուածային։

Արդէն ծանօթ պատմական այս նիւթերը արուեստագէտին համար պատրուակներ են, որպէսզի անիկա բանայ իր հոգիին ու սրտին գանձերը, եւ երգէ յաւիտենական ու միշտ թարմ ու միշտ մարդկային զգայութիւնները։ Նոյն նպատակով է, որ ան գրի առաւ վերջինը իր քնարավէպերէն, Կաաբան, հրատարակուած «Հայրենիք» ամսագրին մէջ (1934—1935)։ Այս վերջինին նիւթն ալ Ադամ եւ Եւայի, Կայէնի ու Աբէլի զրոյցն է, միշտ նոր, միշտ կենդանի։ Կաաբան նախամարդուն պատմութիւնը կամ դարերուն աւանդավէպն է, ինչպէս այնքան ուժով ու բացառիկ գեղեցկութեամբ երգած է Վիքթոր Հիւկօն։ Մարդկային պատմութեան արշալոյսը եւ ընթացքը ներկայացնող աւանդավէպն է նաեւ, որուն մէջ կրցեր է երեւան բերել մարդկային հոգիին դրական ու բացասական բոլոր յատկանիշները, երբ եղբայր եղբօր դէմ կ'ելլէ, ու կը հոսի արիւն։

«Ապէլին նման մնացինք Կայէններու քարերուն տակ ու Կայէնի նման թափառեցանք»։ Կաաբա քնարավէպէ առնուած այս մէկ նախադասութիւնը պիտի չբաւէ՞ր ըսելու, որ Նշան Պէշիկթաշլեան, հակառակ իր կամքին, չի կրնար անհոգ անցնիլ ներկայ իրականութեան մէջէն, միմիայն անձնատուր իր հոգիի տենչերուն։ Նիւթը աւանդութեան հետ կապուած է, բայց միշտ նոր է, միշտ յաւիտենական։ Նախանձի զգացումը ոչ մէկ դարաշրջանի յատուկ է, անիկա մարդկային հոգիին անխուսափելի մէկ տարրն է եւ հետեւաբար արուեստի գործերուն համար հիմնական եւ միշտ կենդանի նիւթերէն մէկը։

Կաաբանով առաջին անգամն է, որ հեղինակը կը թափառի մտաւորական կալուածին մէջ։ Առաջին անգամն է, որ մտաւորականներու ներքին տագնապները կ'արտայայտէ այնքան հզօր շունչով։ Իր ալ հոգիին տագնապը կը ներկայացնէ. «Խօսեցաւ, կը գրէ, այս նիւթը ինծի։ Այս նիւթը մօտ էր ու մօտեցուցի մեզի։ Նոյն րեւէն ենք ու նոյն բարձունքէն, նոյն ջուրերէն, նոյն ժամանակախ նոյն հէքեաթական երեւակայու նէն, ստեղծագործութենէն ու ւանդ ողբերգութենէն»։

ՀԵԹԱՆՈՍ ԱՆՑԵԱԼԸ, ԱՐԴԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ ԵՒ ՆԵՐՔԻՆ ՁԱ

«Հեթանոսութիւնը, հաւատ ղեցկապաշտութեան, կ'ապրի ապետ - արուեստագէտ հոգիներ մէջ»։

Այս նախադասութիւնը թերեւս ըսուած խօսք մը չէ իր կողմէ, բորդական տպաւորութիւններ րունակող յօդուածի մը մէջ։ Իր կանութեան, արուեստին, ձգտում րուն, զգայութիւններուն, լեզուին հիմնաքարը կը կազմէ թանական ոգին պաշտամունք քնարերգութիւնն ու դիւցազներգ թիւնը։ Եւ եթէ իր ընտրած նիւ Հին ու Նոր Կտակարաններէն ըլլալուն համար, նորութիւն մը ներկայացներ, զանոնք իր ըմբռն ու զգացած ձեւով արտայայտել կրկին ստեղծագործելուն մէջ կը յանայ Պէշիկթաշլեանի տաղանդը։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

(3)

ածոյի մը կառուցումը Տարօնի միութեան ծրագրի հիմնական մասը կը կազմէ: Սակայն, նկատուեցաւ որ ...նէզ կերպով այդ որոշումին կառչելը անհարկի դժուարութիւններու ...մտնէ միութիւնը ու արգիլէ ...անդիմանայ գաղութներու մէջ ար...հաւոր աշխատանքներու սահման...յէ հարկին: Ուստի յարմար ...ուեցաւ որոշ փոփոխութեան են...արկել ծրագրային այս կէտը եւ այ...պէս պաշտօնապէս յայտնել այն ...կէտը թէ Տարօնի միութիւնը իր ...երուն սահմանին մէջ պէտք է հե...ւելով ... եւ գործունէութիւն ցոյց ...ամենուրեք ուր գոյութիւն ունին Տարօնցի գաղթականներ:

Ընդառաջ երթալով Սուրիոյ Տարօն ...երան Երիտ. Միութեան գրա...ւոր դիմումին, որոշուեցաւ հինգ հա...ր տոլար յատկացնել Հալէպի մէջ ... ակումբի շինութեան: ... պարագան, որ Հայաստանէն ...րս Տարօնցիական կարեւորագոյն ...ուածը կը գտնուի Սուրիոյ մէջ, ... ազդեցութիւնը ունեցաւ այս հար...ցի քննութեան ատեն:

Տարօնի շէնքին վրայ թառած այս ...ւրին ազգ. մշակութային մեծագոյն ...երէն մէկը անտարակոյս յար...ր կեդրոնավայր - հաւաքատեղի մը ...նալն է: Այդպիսի հաստատու...թիւն մը կարող է օտարութեան մէջ ...հայրենասիրութեան ճառագայթները ...արածող լուսաւոր փարոս մը հան...դիսանալ եւ դիւրութիւն ընծայել ի...րենց պարտաճանաչութեան գիտակ...ցութիւնը ունեցող Տարօնցի երիտա...սարդութեան քով քովի հաւաքուիլ եւ ...պատրաստուիլ ապագայի իրենց ընե...լիքներուն համար:

...Պէյրութի ճեմարանին երկու սանե...րուն տարեթոշակը քուէարկուեցաւ: ...ճեմարանի տնօրէնութեան տուած ...տեղեկութիւններէն պարզուեցաւ որ ...սաները երկուքն ալ օրինակելի ...աշակերտներ են եւ կը ջանան արդա...րացնել իրենց վրայ դրուած յոյսերը: ...ժողովին գոհունակութիւն պատ...ճառեց մասնաւորաբար այն իրողու...թիւնը, որ երկու պատանիներն ալ ...բացի այն որ կը մտածեն իրենց դա...սերուն եւ սեփական յառաջդիմու...թեան մասին, չեն մոռնար նաեւ որ ի...րենք դժբախտ այլ հերոսական ազգի ...մը զաւակներն են եւ կոչուած են ծա...ռայելու անոր:

Պատգամաւորական ժողովը ընտ...րեց յաջորդ տարուան համար կեդր. ...վարչութիւն:

ԱՐՏ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

«ՀԱՅՐԵՆԱԶՈՒՐԿՆԵՐԸ»

Ֆրանսական թերթ մը կը քննէ «հայրենազուրկ»ներու ընկերային եւ իրաւական կացութիւնը:

Շատ դժուար է սահմանել «հայրենիք»ը, «ազգ»ը: Հեղինակաւոր ընկերաբաններ կը վիճին յաճախ այդ բառերուն տրուած բացատրութեանց մասին: Ահա նոր բառ մը եւս, apatride, զոր կը թարգմանենք հայրենազուրկ, ինչքան մութ՝ իր իմաստով: Ի՞նչ կը նշանակէ «հայրենազուրկ»:

Եւրոպական բառարանները տակաւին չունին այս բառը: Յետպատերազմեան արտադրութիւն է: Կը գործածուի օրաթերթերու, ինչպէս եւ կառավարական շրջաբերականներու մէջ:

Արդարեւ վերջերս Ֆրանսական կառավարութիւնը, զանազան նախարարութեանց կողմէ պատրաստուած շրջաբերականներով շատ կը գործածէր այս բառը: Եւ կուտար որոշ նշանակութիւն մը: Անոնք որ ծնած 1915—1918ի պատերազմին եւ յեղափոխութիւններուն ընթացքին՝ օտար երկիրներու մէջ, այժմ հասած են զինուորագրութեան տարիքը: Ծագումով օտար այդ երիտասարդները, որ փոքր հասակէն Ֆրանսական հող մտած են, Ֆրանսական վարժարան յաճախած, վերջապէս քաղաքացիութիւն ստացած այս երկրին մէջ, զինուորագրութեան ժամանակ կը բախին կարեւոր դժուարութիւններու,— օրինակ՝ ինչպէս հայթայթել ծննդեան վկայագիր մը: Երբ հեռացան իրենց երկրէն, ի վիճակի չէին ծննդեան վկայագիր առնելու:

Ֆրանսայի պատերազմական նախարարութիւնը վերջերս զբաղեցաւ յատկապէս այս խնդրով: Եւ շրջաբերականով մը կը պատասխանէ նահանգապետութեանց հարցումներուն թէ «հայրենազուրկ» կամ «որեւէ պետութեան հպատակութենէ զրկուած» պիտի նկատուին անոնք, որ ծնած են Ռուսիոյ կամ Հայաստանի մէջ, ընդհ. պատերազմի կամ ներքին յեղափոխութեանց ընթացքին, եւ Ֆրանսա գալով՝ առնուազն ութ տարիէ ի վեր կը գտնուին Ֆրանսական ընտանիքներու կամ դպրոցներու մէջ, այսուհանդերձ կրնան զինուորագրուիլ՝ հաստատելով իրենց ինքնութիւնը, ներկայացնելով ծննդեան վկայագիր մը, զոր պիտի տայ «Նանսէնեան պաշտօնատունը»:

Դիտել կը տրուի, որ հայրենազուրկները, Հայ, Ռուս, Ասորի, դժուարութիւններու կ'ենթարկուին հայթայթելու համար այդ վկայագիրները, որոնք պէտք է կրեն զանազան պաշտօնատուներու վիզան:

Պատերազմական նախարարութեան հրահանգով, զինուորագրութեան տարիքին հասած «հայրենազուրկ» երիտասարդներուն պիտի տրուին դիւրութիւններ նման վկայագիրներու պատրաստութեան համար:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Նուագահանդէս

Մեծանուն քննադատ եւ երաժշտագէտ Պ. Հանրի Բօյլէ նոր լոյս տեսած «Լիրիքա» ամսաթերթի երեք միացեալ թիւին մէջ կարեւոր յօդուած մը նուիրած է մեր երիտասարդ ու տաղանդաւոր ջութակահար Ֆ. Աղաջարեանի վերջին նուագահանդէսին:

Առիթէն կ'օգտուիմ յայտնելու համար որ վերջերս արուեստագէտներու եւ մտաւորականներու շատ սեղմ շրջանակի մը մէջ որոշուած է մեծ ու շքեղ նուագահանդէս մը կազմակերպել ի նպաստ Դպրոցասէրի վարժարանին, նկատի ունենալով անոր նիւթական տագնապը:

Երեկոյթը տեղի կ'ունենայ դեկտեմբերի սկիզբը մօտաւորապէս, ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ Պ. Պ. Աղաջարեանի եւ Ալէմշահի:

Հաճոյքը պիտի ունենանք նաեւ լսելու սիրուած երգչուհի Օր. Ի. Պիլպիլեանը հայ եւ օտար երգերու մէջ:

Անտարակոյս ձեռնարկը պիտի ունենայ արտակարգ յաջողութիւն, համապատասխան գեղարուեստական ծրագրով:

Հ. Ա.

1500ԱՄԵԱԿԸ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Պելժիոյ Գաղթ. Վարչութիւնը ձեռնարկած է տօնելու Ս. Գիրքի Թարգմանութեան 1500ամեակը: Այժմէն մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին արժանավայել շուքով կատարելու այդ տարեդարձը, որ համազգային եւ բացառիկ արժէք մը կը ներկայացնէ հայ լեզուի եւ գրականութեան տեսակէտով: Այդ առթիւ տեղի պիտի ունենան բանախօսութիւններ, երգեր եւ արտասանութիւններ: Ծանօթ երաժշտագէտ Պ. Վարդան Սարգսեան հայ ծանօթ հեղինակներու, ինչպէս նաեւ իր դաշնաւորած հայկական եղանակները նուագարանական յարմարագրութեան (օրքէսթրասիոն) կը վերածէ, հանդէսին օրը զանոնք ներկայացնելու համար լարական նուագախումբի մը կողմէ, որուն մաս պիտի կազմեն հայ եւ պելժ ծանօթ արուեստագէտներ: Հանդէսը տեղի պիտի ունենայ հոկտ. 20ին, կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին Պրիւսէլի Գեղարուեստից սրահին մէջ:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ.— Երուանդ Վարդանեան մանկավարժութեան ուսանող փայլուն քննութենէ մը վերջ, արտօնուած է ներկայացնելու իր աւարտական ճառը (թէզ), որուն նիւթն է Մանկավարժութիւնը Հայոց մէջ: Առաջին անգամն է որ հայ ուսանող մը կը յաջողի չորս տարուան մանկավարժութեան դասընթացքը երկու տարիէն լրացնել:

Եղուարդ Սիսլեան եւ Օր. Շաքէ Սիմոնեան, երկուքն ալ Պրիւսէլի Արքայական Երաժշտանոցէն Ա. մրցանակ շահած են ջութակի համար:

Հ. Տ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԻՐԱՔԻ «ՆՈՐԸՆԻՐ»ԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ...

Երուսաղէմէն կը գրեն մեզի սեպտ. 30 թուականով.— Ռուբէն եպ. Մանասեան ամէն օր նամակատան պաշտօնատունն է: Հեռագիր, նամակ կը սպասէ ու կը ճամբէ: Ամէն միջոցի կը դիմէ Երուսաղէմէն մինչեւ Պաղտատ չփոր ըլլալու եւ խառնելու Իրաքի հայ գաղութը: Կը զարմանամ թէ Էջմիածինը կամ աւելի մօտիկ Երուսաղէմի պատրիարքը ինչո՞ւ այսքան քար անտարբերութիւն ցոյց կուտան հայ գաղութի մը հանդէպ: Էջմիածին կրնայ հրահանգով մը արգիլել Մանասեանին, որ դադրեցնէ իր խանգարիչ ընթացքը, իսկ Երուսաղէմի պատրիարքին պարտքն է բարեկամական թելադրանքով խելքի կանչել Մանասեանը:

Երուսաղէմի մէջ Մանասեան երկու կարեւոր զբաղմունք ունի՝ մէկը Պաղտատ երթալու հոգը, միւսը՝ զուարճանալ «Քաֆէ տ'Էօրոփ»ի մէջ, Ռաքէլի թոռնուհիներուն հետ: Ամէն օր հրեայ թաղեր իր հասակով ու վեղարով կը փառաւորուին ... որուն համար Երուսաղէմի բծախնդիր միաբաններէն ոմանք դժգոհութիւն կը յայտնեն ուր որ անկ է: Պաղտատի «Նորընիր»ը վարժ աշխարհիկ կեանքին, ամէն օր քիչ մը աւելի հոգ կը տանի արդուզարդին, երիտասարդ եւ գեղեցիկ երեւալու եւ կապան դառնալու խոր մտահոգութեամբ ...

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՄԵՐ ԵՐԵՔ ԾԱՂԿՈՑՆԵՐԸ

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Փարիզի հայաշատ արուարձաններէն է մեր շրջանը: Ունի 250—260 դպրոցական աշակերտ (Մէտոնի եւ Քլամարի փոքրաթիւ մանուկներն ալ հաշուելով): Կան երեք դպրոցներ.— Ա. Բարեգործականի ծաղկոցը, բացուած՝ 1929ին, 150 աշակերտ, երկու ուսուցչուհի: Աշակերտները բաժնուած են չորս խումբերու եւ ամէն մէկ խումբ երկու ժամ դպրոց կը յաճախէ: (Հինգշաբթի օրերը միայն), այսինքն առաջին խումբը ժամը 8—10, Բ. խումբը 10—12, Գ. խումբը 2—4, Դ. խումբը 4—6: Երկու ժամուան ընթացքին կը պատահի որ խումբի բոլոր աշակերտներու դասը չսպառի եւ տղաքը առանց դաս առնելու տուն կը մեկնին, սպասելու մինչեւ յաջորդ հինգշաբթի: Այս վիճակը կը տեւէ 5—6 տարիէ ի վեր: Անցեալ տարի տեղի ունեցաւ ծնողական ժողով մը ու որոշուեցաւ խնդրել Բարեգործականի կեդրոնէն որ աւելի մեծ սրահ մը գտնեն եւ գոնէ կէս օր դաս տրուի: Դիմումը կատարուեցաւ, հայրենակիցներ սրահ ալ գտան, բայց Բարեգործականի ջոջերը պատասխանած էին թէ «նախ ծնողները թող Բարեգործականի անդամակցին եւ յետոյ պահանջ ներկայացնեն»:

Երկրորդ դպրոցն է բողոքականներունը (հաստատուած 1930ին), որ ունի 50—55 աշակերտ, երկու ուսուցչուհի եւ մէկ ուսուցիչ: Դաս կուտան հինգշաբթի ամբողջ օրը եւ կիրակի մինչեւ կէս օր: Դասերն են հայերէն, քրիստոնէական պատմութիւն եւ հոգեւոր երգեր: Այս դպրոցի աշակերտները բաղդատելով Բարեգործականի դպրոցին աշակերտներուն հետ, աւելի լաւ հայերէն կարդալ գրել գիտեն, բայց Հայոց պատմութենէն անտեղեակ են:

Երրորդ դպրոցն է Հ. Կ. Խաչինը, որ բացուեցաւ այս տարի մարտին, ունի 30 աշակերտ մէկ ուսուցչուհի: Դասաւանդութիւն կ'ըլլայ հինգշաբթի ամբողջ օրը, հայերէն, քերականութիւն եւ Հայոց պատմութիւն: Կ'իմանամ թէ Կ. Խաչը մտադիր է աւելի ընդարձակ սրահ մը գտնելու, որպէսզի աշակերտներու թիւը գոնէ 50ի բարձրացնէ: Ահաւասիկ մեր երեք դպրոցներուն կրթական պատկերը:

Հաւատա՞նք թէ Բարեգործականի վարիչները նկատի կ'առնեն կացութեան պահանջները:

Ա. Ալեքսանեան

ԻՍԼԱՄՈՒԹԻՒՆԸ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Հին սովորութիւն է քրիստոնէութիւնը դնել իսլամութեան դէմ, կամ Եւրոպայի եւ Ասիոյ հակադրութեամբ ցոյց տալ քրիստոնէութեան պայքարը իսլամութեան դէմ:

Այդ պայքարին մասին է որ կ'արտայայտուի Րէյս իւլ Իսլէմս Հաճի Հաֆըզ Մայլայիչ Զադէ, որ կը բնակի Պելկրատի մէջ:

Եւրոպայի Իսլամներու այս պետը դիտել կուտայ թէ վերջ գտած է այլ եւս այն շրջանը, երբ արիւնալի հակամարտութեան մէջ էին քրիստոնէութիւնն ու իսլամութիւնը: Այսօր չկայ քրիստոնեայ Եւրոպա եւ իսլամ Ասիա,

— Եւրոպայի մէջ ներկայիս կը բնակին 5 միլիոն Իսլամներ: Անգլիոյ խորհրդարանին եւ Եուկոսլավիոյ դահլիճին մէջ կան իսլամ երեսփոխաններ եւ նախարարներ: Ասկէ զատ իսլամ մըն է եւրոպական պետութեան մը վեհապետը (Ահմէտ Զոկու Թագաւորը Ալպանիոյ մէջ): Աւելցուցէք նաեւ որ բազմաթիւ եւրոպացի մտաւորականներ կրօնափոխ եղած, իսլամութեան յարած են:

Այս ամէնը կը հաստատեն, որ գոյութիւն ունի եւրոպական, կամ եթէ կ'ուզէք արդիական իսլամութիւն մը որուն առաջնորդը կը բնակի Պելկրատի մէջ: Ասիոյ մէջ եւս իսլամ պետութիւններ կան, որոնք հետզհետէ կ'իւրացնեն դարուն արդիականութեան շունչը:

Եզրակացնելով, կարելի է ըսել թէ մարած է այլ եւս քրիստոնէութեան եւ իսլամութեան պայքարը: Ասիկա չի նշանակեր, սակայն, թէ հաւատացողներու բանակը կը նօսրանայ: Միշտ զօրաւոր է իսլամ հաւատացեալներու ճակատը, եւ Պելկրատի Րէյս իւլ Իսլէմն կ'ապահովցնէ իր խօսակիցը թէ մեծ վստահութիւն ունի իսլամութեան ապագային վրայ: Իսլամութիւնը, աճելու համար, հիմա պէտք չունի պատերազմ մղելու: Ժողովուրդը կը դիմէ իսլամութեան, մղուած՝ տագնապներէն, գործազրկութենէն, քաղաքական եւ տնտեսական վերիվայրումներէն:

Արդիական կամ եւրոպական իսլամութեան այս առաջնորդը Եուկոսլավիոյ մէջ կ'ապրի վեհապետի մը նման, մաս կը կազմէ պետական խորհուրդին, ունի պահակախումբ, կը ճամբորդէ մասնաւոր շոգեկառքով, յանուն Ալլահին, որ արդիականացած է ապահովաբար իր փոխանորդին նման:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԸ ԵՒ ՕՏԱՐՆԵՐԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (22 սեպտ.).

— «Միացեալ Նահանգներու մէջ քաղաքական պրոպագանդէ ոչ նուազ եւ նոյնիսկ աւելի Հայերս պէտք ունինք մշակութային պրոպագանդի:

Որքան աւելի աննպաստ կը դառնան միջազգային պայմանները ազատատենչ հայութեան քաղաքական պրոպագանդին համար, այնքան աւելի մենք պարտաւոր ենք ուժ տալ հայ մշակութային պրոպագանդին:

Անկարելի է ժխտել, թէ ամերիկեան ժողովուրդը մեզ կը ճանչնայ իբր ցեղ մը, որ միշտ կոտորուեր է Թուրքերէ կամ յաճախ սովամահութեան է ենթարկուեր եւ զոր սովամահութենէ փրկելու համար ինք ստիպուած է եղեր տարիներ շարունակ դրամական զոհողութիւններ ընել:

Եւ երբ խղճահարութիւն հրահրող այդ տխուր պատկերին վրայ բան մը աւելցուցած են այս երկրի մէջ ապրող Հայերը, այդ ալ աւելի աննպաստ քան նպաստաւոր եղած է հայութեան անունին համար:

Այնպէս որ, որքան ալ դառն ըլլայ այդ, պէտք է խոստովանինք, թէ Հային անունը ամերիկեան հրապարակին վրայ չէ շահած եւ չունի այն վարկը, որուն ան արժանի է իրաւամբ:

Ճիշդ է, թէ քաղաքական պրոպագանդը մեծ պատերազմի եւ Հայաստանի հանրապետութեան տարիներուն զգալի չափով մը նպաստեց հայկական դատին եւ որոշ հետաքրքրութիւն ստեղծեց այս երկրի մէջ դէպի հայ ժողովուրդի վիճակը: Սակայն, Հայաստանի հանրապետութեան անկումէն եւ Քէմալական յաղթանակէն յետոյ այդ հետաքրքրութիւնը տարուէ տարի նուազեցաւ եւ այժմ գրեթէ չքացած է:

Մինչեւ որ քաղաքական կարեւոր դէպքեր եւ փոփոխութիւններ տեղի չունենան Հայաստանի շուրջը, կարելի չէ սպասել, որ ամերիկեան ժողովուրդը նորէն քաղաքական հետաքրքրութիւն ցոյց տայ հայ ազգին եւ անոր դատին հանդէպ: Այդ նպատակին համար թափուած ջանքերը որքան ալ անհրաժեշտ ըլլան, հազիւ թէ կարենան շօշափելի ազդեցութիւն մը ընել ամերիկեան հանրային կարծիքին վրայ: Մինչդեռ կասկած չկայ, որ շատ աւելի արդիւնաւոր կրնան ըլլալ մեր այն ջանքերը, որոնց նպատակն է ամերիկեան ժողովուրդին ներկայացնել Հայուն մշակութային արժէքները:

Պզտիկ օրինակ մը: Վերջին երկու տարիներուն Ամերիկացիք շատ լսեցին ամերիկահայերու եկեղեցական ներքին կռիւներու մասին եւ ստիպուած եղան հետաքրքրուելու հայ եկեղեցիով: Եւ երբ եղան այնպիսիներ, որոնք փորձեցին նոյնիսկ մօտէն ծանօթանալ հայ եկեղեցիին, ներկայ ըլլալ ժամերգութեան, ապահովաբար նպաստաւոր կարծիք մը չկազմեցին:

Անկասկած բոլորովին տարբեր պիտի ըլլար արդիւնքը, եթէ ամերիկահայութիւնը, փոխանակ իր ուժերն ու միջոցները սպառելու ազգավնաս ներքին կռիւներու մէջ, հոգ տանէր իր եկեղեցիները աւելի ներկայանալի եւ աւելի գրաւիչ դարձնելու համար:

Մի՞թէ օրինակ, հաւաքական ճիգերով կարելի չէր գէթ մէկ երկու լաւ պատրաստուած եւ գեղարուեստական բարձր ճաշակի գոհացում տուող քառաձայն հայ երգչախումբեր պահել Ամերիկայի մէջ եւ այդ երգչախումբերու միջոցով թէ՛ հայ եկեղեցական եւ թէ՛ աշխարհիկ երգերը սիրելի դարձնել նաեւ ամերիկեան ժողովուրդին: Այդ երգչախումբերը կրնային ոչ միայն պանծացնել մեր եկեղեցիները եւ Հայերէ ոչ նուազ գրաւել օտարներ ալ, այլեւ կրնային երգահանդէսներ տալ եւ ռատիոյի վրայ երգել պարբերաբար՝ մեծապէս ժողովրդականացնելով հայ երգը, հայ անունը:

Ինչո՞ւ օրինակ չառնենք Ռուսներէն, որոնք այնքա՛ն բարձրացուցած են Ռուսին անունը ռուսական երգին, ռուսական պարին, ռուսական երաժշտութեան եւ արուեստին միջոցով:

Ինչո՞ւ հաւաքական ջանքեր չթափենք եւ եղածէն շատ աւելի զոհողութիւններ չընենք՝ հայ գրական գլուխ գործոցները անգլիերէն թարգմանելու եւ ամերիկեան հասարակութեան մատչելի դարձնելու համար:

Ինչո՞ւ կազմակերպուած ճիգեր չընենք՝ հայ տաղանդաւոր նկարիչները, արձանագործները, երաժիշտները ծանօթացնելու համար ամերիկեան հասարակութեան»:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Այդ պատճառով Պոլսոյ մեծ բանակէտը շաբաթէ մը ի վեր լուր ...ներ եւ մտահոգութեան մատնուած ...: Անխորհուրդ մէկու մը խօսքով ... լուր տարածուած էր մինչեւ Պոլիս թէ Իսմայիլեան գրաւուած է Թուրք բանակին կողմէ. երբ յետոյ ...ական լուրը կ'առնեն, գէշ տպաւորութիւն կը ձգէ այս: Միայն ճակատի բանակեղէն ամէն կողմ ղրկուած յայտարարութիւններէն թէ յարձակողականը միայն հետախուզական նպատակով եղած էր, այս գէշ տպաւորութիւնը մեծ մասով կը ջնջուի:

«Ուղիղ խօսելու համար պէտք է խոստովանինք որ երբ այս առաջին արշաւանքը առաջադրեցինք ոչ ոք գիտէր թէ ինչ չափով Ջրանցքը անցնելի է: Ինչպէս անհրաժեշտ էր այս տեսակ հետախուզական յառաջխաղացում մը կատարել:

Ի՞նչ միջոցներ պէտք էին Ջրանցքը անցնելու համար, որ ամէն կերպով պաշտպանուած էր:

Կարելի՞ էր թշնամի մարտանաւերու հսկողութեան տակ դիմացի ափը անցնիլ:

Կարելի չէ՞ր Ջրանցքը աւերել, նոյն իսկ եթէ Ջրանցքը անցնիլը անյաջող ըլլար եւ անկարելի ըլլար անոր տիրանալ: Կարելի՞ էր արեւելեան ափը հաստատուիլ եւ հեռուն հասնող թնդանօթներով արգելք ըլլալ պատերազմական եւ առեւտրական նաւերու անցքին: Հարցե՛ր, հարցե՛ր, որոնց պատասխանելու համար հետախուզական յարձակողական մը անհրաժեշտ կը դառնար:

Այս յարձակողականին շնորհիւ աւելի լաւ ըմբռնուեցաւ կացութիւնը եւ Անգլիացիներն ալ հետեւանքին սպասելով Տարտանէլի յարձակումը յետաձգեցին եւ ստիպուեցան ոչ-պակաս քան 250.000 զինուոր պահել միշտ Եգիպտոսի մէջ: Այս դիտողութիւններէն կարելի է հետեւցնել որոշապէս թէ առաջին արշաւանքի յաջողութիւնը զուր չէր եղած, քանի որ ծառայած էր առաջադրուած նպատակին»:

Նահանջի ատեն Ճէմալ փաշա կը յանձնարարէ Ալի Ֆուատ պէյի գրի առնել թէ ինչ պատերազմական նիւթերու եւ զինուորական ինչ գունդերու պէտք պիտի ըլլայ, որպէսզի յաջորդ արշաւանք մը յաջողութիւն ունենայ: Այս տեղեկագիրը իր տրամադրութեան տակ չըլլալով՝ չի մանրամասներ այս պարագան, բայց կը յուսայ Պոլիս վերադարձին զայն ի լոյս ընծայել: Այն ատեն անգլիական սպայակոյտը պիտի տեսնէ թէ այս հետախուզական յարձակողականը ինչեր սորվեցուցած էր Թուրքերուն: Ու թերեւս ամօթ պիտի զգայ որ գերի ինկած Թուրք հերոսները Գահիրէի փողոցներուն մէջ քաշքշած էր եւ անգլիական տեղեկագրերուն մէջ անարգական վերաբերում ցոյց տուած էր Թուրք բանակին հանդէպ:

Արշաւախումբը ունեցած է հետեւեալ կորուստը.—

Սպաներ՝ 14 մեռած, 15 վիրաւոր, 15 անյայտ,— զինուորներ 178 մեռած, 366 վիրաւոր, 712 անյայտ:

Մինչ Անգլիացիները ցոյց տուած են՝ 1000 մեռած, 2000 վիրաւոր, 650 գերի: «Ինչպէս կ'երեւայ այս թիւերու բաղդատութենէն, Անգլիացիները չափազանցած են իրենց թիւերը»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԷՋ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Մենք Երիտասարդ Թուրքերս նախապատուութիւն կուտանք Հայերուն, մանաւանդ անոնց յեղափոխականներուն, քան Յոյներուն եւ Պուլկարներուն: Անոնք աւելի համարձակ, աւելի քաջ են, քան միւս երկու ազգերու յեղափոխականները. անկեղծ եւ վստահելի են բարեկամութեան մէջ եւ հաստատակամ իրենց ատելութեան մէջ: Մենք համոզուած ենք մանաւանդ որ միայն ռուսական քաղաքականութիւնն է պատճառը Թուրք եւ Հայ տարրերու թշնամութեան: Վաթսուն տարի առաջ, կամ աւելի ճիշդ 1877—78ի ռուսեւթուրք պատերազմէն մինչեւ տասը տարի առաջ, այս երկու ցեղերու միջեւ կրօնական պայքար, այսինքն մահմետականի եւ քրիստոնեայի միջեւ տարակարծութիւն բնաւ գոյութիւն ունեցած չէր: Անատոլուի, Ռումէլիի, Պոլսոյ եւ ամբողջ օսմանեան կայսրութեան մէջ Հայերու եւ Թուրքերու այն տեսակ ներդաշնակութիւն մը կար որ այն ատենի օսմանեան պատմագրութիւնը ոչ մէկ կերպով կը յիշատակէ հայկական հարցի մը գոյութիւնը: Ընտանեկան տեսակէտով, Թուրք-հայ բարեկամութիւնը սահման չունէր: Փոքր Ասիոյ մէջ, երբ Թուրք մը, գործով իր գիւղէն ուրիշ տեղ մը երթար, իր դրացի Հայուն կը վստահէր իր ընտանիքին, պատիւին եւ իրաւունքին պաշտպանութիւնն ու հսկողութիւնը: Հայերն ալ իրենց կարգին, իրենց Թուրք դրացիին նոյն վստահութիւնը ցոյց կուտային: Ամբողջ Անատոլուի, Ռումէլիի, նոյնիսկ Պոլսոյ մէջ չկար մէկ հատիկ Հայ, որ հայերէն խօսիլ գիտնար: Դպրոցներուն մէջ թուրքերէն լեզուն կ'ուսուցուէր հայերէն տառերով եւ եկեղեցիներուն մէջ պատարագ կը կատարուէր թուրքերէն լեզուով: Հայերը պետական կարեւոր պաշտօններու մէջ մուտք ունէին եւ կը նկատուէին օսմանեան կայսրութեան ամէնէն հաւատարիմ հպատակները:

Երբ Քիւրտիստանի պէյերը նուաճուեցան Թուրքերու կողմէ, Հայերը, որ անոնց իշխանութեան տակ կ'ապրէին, անկախ վիճակ չէին ներկայացներ, աւելի ճիշդ՝ քրտական բռնակալութեան տակ փճացումի սպառնալիքին ենթարկուած էին: Պարոն դեսպան Մորկընթօ թող ըսէ ինչ որ կ'ուզէ, ինչքան կ'ուզէ թող ջանայ պատմական ապացոյցներ լռեցնելու: Ինչպէս որ արդարադատութեամբ եւ մեծաշնորհ վերաբերմունքով կը բացատրուի թրքական տիրապետութեան արագ ծաւալիլը, այնպէս ալ Հայերու հանդէպ ցոյց տրուած բարեկամական եւ վեհոգի վերաբերմունքը երախտագիտութիւն արթնցուցած է անոնց մէջ: Հետեւաբար հինգ դար շարունակ ոչ մէկ վէճ գոյութիւն ունեցած է երկու ժողովուրդներուն միջեւ ու չկար մէկ հատիկ Հայ որ Թուրք լեզուն եւ սովորութիւնները իւրացուցած չըլլար:

(Շար.)

*Այս մասը կը թարգմանեմ ամբողջութեամբ իր խիստ շահեկանութեան համար, առանց խմբագրութեան:

Գ. Ֆ.

կան կառավարութիւնը տեղեկացուցած է իտալական կառավարութեան թէ Ատտիս – Ապէպա եւ Տիրէ Տաւա բաց քաղաքներ են, հետեւաբար պէտք չէ ռմբակոծել։

Ջրհեղեղային անձրեւներ կը տեղան Հապէշիստանի մէջ, խանգարելով իտալական բանակին զինուորական գործողութիւնները։

35,000 կամաւորներ համախմբուած են մայրաքաղաքին շուրջը։ Շատերը կիսավայրենիներ են եւ կառավարութիւնը հարկադրուած է խիստ միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի անախորժութիւններ չպատահին։

Իտալական դեսպանը միշտ կը մերժէ հեռանալ եւ հսկողութեան տակ կը պահուի իբրեւ գերի։

Ֆրանսայի ելմտական վիճակը

Պ. Ժոռժ Մանտէլ, Թղթատարական նախարարը, քաղաքական ճառ մը խօսեցաւ կիրակի օր, Վիշիի մէջ։ Պարզելով երկրին ելմտական վիճակը, նախարարը յանձնարարեց կուսակցական զինադուլ կնքել։ «Երկիր մը չի կրնար գործելու ազատութիւն վայելել, մինչեւ որ իր դրամական ինչպէս զինուորական ապահովութիւնը պաշտպանուած չըլլայ ամէն վտանգի դէմ։ Երբ Պ. Լաւալ իշխանութեան գլուխ եկաւ, գանձը այնպիսի վիճակի մէջ էր եւ պետութեան վարկը այնքան վտանգուած էր որ, ուրիշ ելք չկար եթէ ոչ կամ ելմտացոյցը հաւասարակշռել եւ կամ սնանկութիւն հռչակել։ Հրամանագիր – օրէնքները երկու ամսուան մէջ այնքան արդիւնք տուին որքան պիտի տային խորհրդարանական մեթոտները երեք տարիէն։ 1922էն ի վեր ամէն կառավարութիւն ջանացած է ծախքերը յարմարցնել եկամուտներուն, բայց ընկերվարականները ամէն անգամ ալ ընդդիմացած են։ Իբրեւ հետեւանք շարունակական բացերու, Ֆրանսայի հանրային պարտքը աւելցած է 70,000,000,000 Փր. գումար մը որ հաւասար է 1870ի պատերազմի եւ Կոմունայի ծախքերուն։ Ցիմաութիւն է ելմտացոյցի հաւասարակշռութիւն փորձել փոխառութեամբ, եթէ նոյն իսկ կարելի ըլլայ. իսկ նոր տուրքերու մասին կարելի չէ խօսիլ, քանի որ եղած տուրքերը արդէն վեր են երկրին կարողութենէն»։

«Մեծ Արեւելք»ի խափանումը

Գրած էինք թէ Թրքական կառավարութիւնը ջնջած է ազատ – որմնադրութիւնը (մասոնականութիւն), պետական սեփականութիւն հռչակելով անոնց գոյքը։ «Թայմզ»ի թղթակիցը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այս մասին (13 Հոկտ.).—

Կառավարութիւնը արգիլեց Թուրքիոյ մասոնական օթեակներուն ժողովները. կը կարծուի թէ այս քայլը նախապատրաստութիւն մըն է ջնջելու 25 թրքական եւ օտար օթեակները որոնք կապուած են Թուրքիոյ «Մեծ Արեւելք»ին։ Այս կարգադրութիւնը արդիւնք է ծայրայեղ ազգայնականներու երկարատեւ ջանքին։ Անոնք կարծիքով մասոնութիւնը չի կրնար ներդաշնակուիլ Թուրք ազգայնականութեան հետ եւ բացի «Հալք» կուսակցութենէն ուրիշ որ եւ է կազմակերպութեան գոյութեան իրաւունք չունի Թուրքիոյ մէջ։

Մեծ Արեւելքի Օթեակը, Սելանիկի «Մակեդոնիա Րիզորթա»ն, որ այն ատեն իտալական պաշտպանութեան տակ էր, մէկն էր այն կեդրոններէն ուր ծրագրուեցաւ Իթթիհատ – Թէրագգըի յաջող յեղափոխութիւնը Ապտիւլ Համիտի դէմ, 1907 – 908ին։ Իթթիհատ – Թէրագգըի մէջ կը գտնուէին շատ մը մասոններ, որոնց մէկն էր Թալէաթ փաշա։ Կը կարծուի թէ այն զօր ջանքերը զորս կատարեցին օտար դեսպաններ եւ սեղանաւորներ, ոմանք անդամ «Մեծ Արեւելք»ի, կախաղանէն ազատելու համար Ճավիտ պէյը 1926ին, թշնամացուցած են Մ. Քէմալը մասոնականութեան դէմ։ «Մեծ Արեւելք»ի մասոնականութիւնը ջնջուած է Իտալիոյ Փաշական կառավարութեան կողմէ, իսկ ազատ որմնադրութեան բոլոր ձեւերը անհետացած են Հիթլէրական Գերմանիայէն։

Ընկրվ. Միջազգայինը մերժեց Միացեալ Ճակատը

Ընկերվարական Միջազգայինի գործադիր կոմիտէն, որ արտակարգ նիստ գումարած էր կիրակի օր, Պրիւսէլի մէջ, մերժեց նկատի առնել համայնավար պատուիրակութեան առաջարկը, միաց. ճակատ կազմելու համար։ Մեծն Բրիտանիոյ, Հոլանտայի, Շուէտի, Տանըմարքայի եւ Չեխոսլովաքիոյ ընկերվարական կուսակցութիւնները յայտարարեցին թէ չեն կրնար ընդունիլ տեսակցութեան հրաւէրը, թէ նկատի առնելով համայնավար պատուիրակութեան կազմութիւնը եւ թէ անոր համար որ կը մերժեն իրենց երկիրներուն մէջ որ եւ է միացեալ գործունէութիւն ունենալ համայնավար կուսակցութեան հետ։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՔՆՆԻՉՆԵՐ Պ. Ճզնաւորեանի կօշիկի գործարանը մտնելով, պահանջեցին գործադրել հարիւրին տասի օրէնքը։ Կը վախցուի որ մօտ 20 հայ բանուորներ արձակուին։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ» Ընկ. մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Գուր Լաֆայէթի ներքնասրահին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ Պ. Ա. Գիւլխանդանեան, որ տեղեկութիւններ կուտայ «Համազգային»ի գործունէութեան մասին։

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, Միութեան սրահին մէջ, 7, Րիւ տէ Պէրնարտին, Փարիզ (5). Մէթրօ՝ Մօպէր։

Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Կը հրաւիրուին բոլոր անդամները, անդամուհիները եւ արձանագրուիլ փափաքողները։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԸՕ-ՔԱՃԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին 17 Րիւ Ամբէր, Քաշանականոր օրակարգ։

Լիոն

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր խումբը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, իսկ Մուրատ խումբը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին։ Ժողովները տեղի կ'ունենան «Խաժակ» Ակումբին մէջ։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ
19 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ
20 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՊԱՏԻՒ ԻՐ ՍԱՆՈՒՇԻՆԵՐՈՒ ԱՐԱՔՍ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
20 Հոկտեմբեր կիրակի, ժամը 3—7, Անկէնի Լէյին մօտ
ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿ. Հ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
CASCADE du LAC 4ի սրահը։
ՄՈՒՏՔ՝ 6 ՖՐԱՆՔ։
Trinitéէն թիւ 54 օթօպիւսը առնել եւ կամ Կար տիւ Նորէն 2.35ի, .42 ի եւ 3.5ի շոգեկառքերը։

Ընկերա-մշակութային խնճոյք

Կազմակերպուած ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մ.-ՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ
Տեղի կ'ունենայ Հոկտ. 20ին կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3-7
Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45 Rue de la Défense. Իսի լէ Մուլինօ.
կը խօսի՝ տիկին ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ
խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն անդամուհիներու կողմէ։
կը մասնակցի ՍԹԱՆՈՉՅԻՆԵՐՈՒ նուագախումբը։
ձոխ սեղան։ մուտք՝ 5 ֆր. մեծերու համար, փոքրիկներու՝ 2 ֆր.։

ԳՈՅԱՄԱՐՏ Օրացոյց 1936, Է. տարի

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Դիմել հետեւեալ հասցէին՝ Gaizag Djarayan, 49, Rue Nationale, Marseille (Fr.).

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ.—

Մարսէյլ, Միութեան Գրադարան Ընթերցարանը, 49, Rue Nationale, Marseille
Մարսէյլ, Գրատուն Գ. Տէրլեան, 13, Rue des Dominicaines, Marseille
Փարիզ եւ շրջանը, ԳՐԱՏ. ՀՐԱՆ ՏՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Monsieur le Prince, Paris
«Յառաջ»ի խմբագրատունը։
Տեսին, Վահան Հիւսեան, 3, Rue Tellier, Decines
Լիոն Ե. Քրրբճեան, 115, Rue Moncey.
Ռօման, Ս. Պիլալի 5, Rue du Puy.
Վալանս, Ղազար Գալուստեան, 58, Rue Bouffier, Valence
Սէնթ Էթիէն, Վարդան Խրիմեան, 34, Rue des Frères Chapps
Վիէն, Ներսէս Խաչիկեան, 124, Rue Lafayette
Նիս, Վահան Շէհրէրեան, 182, Bld. de la Madeleine
Կարտան, Լ. Գայաճեան, Puits Bivert.
Ալճէրիա, Պօղոս Արզումանեան, Hôtel Atlas, Blida
Պորտօ, Ա. Քէնտիրեան, Rue Ed. Vaillant, Cenon
Պէյրութ, Խորէն Աղնաւորեան, Bab Yacoub
Պարսից ծոց, Ա. Գէորգեան, A.I.O.C., Abadan
Գանատա, Անդրանիկ Սիրունեան, Sainte - Catarins
Պասրա, Ոսկեան Մնուզեան, Librairie, Basrah
Պէյրութ, Արշակ Հօրիմեան, Photo Mourad
Մուսուլ Յարութիւն Արծրունեան, Garage Central
Փօն տ'Օպնա, Արթին Կարապետեան,
Շարլիէօ, Ստեփան Թիւրմինեան
Ամերիկա, B. Palyan, 119, P. O. Box, Milford, Mass,
Հալէպ, Խորէն Գըրքճեան, 22, Rue Boustan Kulab
Դամասկոս, Աւետիս Լօշխաճեան, Photo Sport
Պաղտատ, գլխարկավաճառ Աւետիս Աղանիկեան
Մարսէյլի արուարձանները Դաշնակցական Գլիւպները։
Յունաստան, «Նոր Օր»ի խմբագրատունը
Եգիպտոս՝ «Յուսաբեր»ի խմբագրատունը, նաեւ բոլոր դաշնակցական թերթերու խմբագրատունները։

Գործ կը փնտռէ

Գործ կը փնտռէ հայ պատուաւոր կին մը տնական աշխատանքներու համար։ Դիմել Յառաջի վարչութեան։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

“ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ”

Թարգմ.՝ Տիգրանեան վրդ. Սարգիսեան

Համարձակ կ'ըսեմ մենք, թէպէտ եւ Անգլիացի չեմք, բայց Անգլիոյ Տէրութեան լաւութիւններն ալ մոռնալ չենք ուզեր»։ Այսպէս խօսելով՝ վերջապէս կը համոզեն զինքը, ինչպէս որ մենք ալ յետոյ բաւական գովութեամբ խօսեցանք Անգլիացւոց վրայ, որպէսզի աներկիւղ վստահանայ անոնց վրայ՝ իր նորահիմն իշխանութեան յառաջանալուն մասին։

Ցիշեալ Հայազգի եղբարք Անգլիացւոց եւ Տէճաջմաջ Քասսայի մէջ բանակցութիւն սկսելուն՝ իրենք խորհրդական թարգմանի պաշտօնը կը վարեն, եւ երկու կողմին մէջ սէր եւ բարեկամութիւն ձգելու պատճառ կ'ըլլան. Տէճաջմաջ իբրեւ հայր կ'ընդունի իրեն Սըր Ռոպերտ Նափիէր մեծ զօրապետը Անգլիական բանակին. եւ քանի մը հարիւր Հապէշ զօրք կը խրկէ անոր քով որ դժուարուտ ճամբաներուն մէջ անոր բանակին առաջնորդեն. եւ ամէն գիւղ՝ ուրկէց որ պիտի անցնէին Անգլիոյ զօրքերը, պատուէր կը խրկէ որ պէտք եղածները սորկով տան անոնց թէ եղ, ոխար, այծ, փայտ, արմաւք, եւ թէ ուրիշ ինչ բանի որ պէտք ունենան։

Սըր Ռոպերտ Նափիէր իր արշաւանքէն յաղթութեամբ ետ դառնալուն կը խրկէ Տէճաջմաջ Քասսային որ գայ տեսութիւն մը ընէ իրեն հետ, որուն մեծամեծները կասկածելով՝ թէպէտ չեն ուզեր որ անոր քով երթան, բայց Տէճաջմաջ վերոյիշեալ Հայկազուն երիտասարդաց եւ Միքայէլ վարդապետի՝ իր հաւատարիմ խորհրդակցացը խրատին հետեւելով, ամէն երկիւղ մէկդի դրած քանի մը հոգւով կ'երթայ Անգլիացւոց բանակը։

Նափիէր իր զօրքերը երկու կարգ շարած պատրաստ կը սպասէր անոր գալստեանը, եւ զիմացն ելլելով կ'ընդունի զինքը եւ ձեռք ձեռքի տուած իր վրանը կը բերէ, եւ ի պատիւ Քասսային զինուորական եւ պատերազմական կրթութիւն մը ընել կուտայ։

Թնդանօթներուն որոտալու ձայնը եւ հրացաններուն իրարու ետեւէ հանած շառաչիւնը լսելով Քասսան եւ իր հետն եղող մարդիկը եւ բոլոր իր բանակը որ հեռուն կեցած էին, կը սարսափին կը դողան՝ աշխարհիս վերջին օրը հասած կարծելով։

Զօրահանդէսէն ետքը նախաճաշ մը կուտայ իշխանին, որ տեսած ընդունելութեանը վրայ խիստ ուրախանալով՝ իր թեւն ունեցած ոսկի եւ բանուած բազպանը կը հանէ Նափիէրի աջ բազուկը կ'անցընէ, նոյնպէս իր վահանը, նիզակը եւ բոլոր պատերազմական զարդերը եւ հեծած ջորին անոր կը պարգեւէ, եւ ինքը որդեգիր կ'ըլլայ իբրեւ հայր ընդունելով իրեն մեծ զօրապետը։

Ցետ այնորիկ թեւ թեւի տուած կ'առնու կը տանի Նափիէրը իր վրանը եւ ինքն ալ իրենց պատերազմական խաղերը ներկայացնել կուտայ եւ սեղան կը հանէ բատ իրենց սովորութեան։ Կերակուրէն ետքը Նափիէր փոխարէն իր ընդունած պարգեւներուն՝ ինքն ալ կը շնորհէ Քասսային 12 թնդանօթ, երկու հազարի մօտ հրացանք, վառօդ, ձի եւ ջորի, եւ բանակին գրեթէ բոլոր աւելորդ ծանրութիւնները անոր կը թողու։

Տէճաջմաջ Քասսային մեծամեծները երբ կը տեսնեն անոր ողջամբ եւ փառաւորութեամբ ետ դառնալը, զարմանալով Անգլիացւոց վեհանձն ընթացքին եւ մարդասիրութեանը վրայ՝ կը գովեն զիրենք, միանգամայն եւ բոլոր ճերմակ մարդոց վրայ մեծ համարում կ'ունենան։

Այս բարեկամական եւ սիրոյ յարաբերութեանց պատճառ յիշեալ Հայկազուն երիտասարդներն եւ վարդապետն ըլլալով, անկէց յետոյ աւելի համակրութիւն մը կը ստանայ մեծ իշխանը անոնց վրայ, եւ հրաման կ'ընէ որ երբ եւ ուզեն՝ ազատ մտնեն իր քովը, որոնց շատ անգամ խորհուրդներ կը հարցընէ գաղտ եւ կը կատարէ։

Մենք ալ եւ Ատուա չեկած քիչ մը յառաջ սանք իմացուցած էին Քասսային թէ մեր եւ թէ սուրբ Աթոռոյն վրայօք, Խպտւոց եւ Հայոց ազգին, նմանապէս անոնց հոգեւոր իշխանութեան եւ մեր պատրիարքական իշխանութեան մէջ եղած մեծ տարբերութիւնը՝ ազգեցութեան եւ փառաւորութեան մասին, եւ Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքին երեք ազգաց վրայ ալ, այսինքն սուրբ երկրին մէջ գտնուող Խպտւոց, Հապէշից եւ Ասորւոց վրայ ունեցած իրաւասութիւնը, եւ հոն բնակող Հապէշներուն թէ ուտելիք տալը եւ թէ ուրիշ ամէն գործերնուն գտնուիլը բոլոր հասկըցնելով անոր, այսպէս պատասխան տուած է Տէճաջմաջ Քասսան. «Ատոնք են ճշմարիտ քրիստոնէութեան նշանները։ Եւ ես լսած եմ առաջուց ձեր պատմածները, եւ մեր ազգէն Երուսաղէմի մէջ գտնուող կրօնաւորաց Հայոց վանքէն կերակրուիլը։»

Այն օրէն միտքը կը դնէ որ արտաքոյ կարգի ընդունելութեամբ զմեզ պատուէ, ինչպէս որ ըրաւ ալ։ Եւ մեզի տեսութեան եկած ժամանակ բսաւ. «Կ'ուզեմ որ Հայոց Աթոռնոյն բոլոր իմ ժողովրդիս ցոյց տամ եւ անոնց սրտին մէջ համակրութեան սերմ ձգեմ, որ իրենք իրենց աչօք տեսնելով ձեր եւ Խպտւոց եպիսկոպոսին մէջ եղած մեծ տարբերութիւնը բարոյական եւ քաղաքական մասին, մանաւանդ կրօնական եւ եկեղեցական արարողութեանց եւ պաշտամանց մէջ, ձեր եկեղեցւոյն ունեցած վսեմութիւ[նը] իրենք անձամբ վճիռ տան»։

Հապէշիստանի միւս երեք [...] այսինքն Ամարայի, Շոայի ու [...] ժողովուրդը եւ անոնց բոլոր [...] ները մեծ համակրութեամբ ըն[...] էին մեզի հաւատոյ քննութ[...] յետոյ. վասն որոյ Թէքլէ կորկ[...] գաւառին քովէն բաժնուելով Թէկրի գալու ժամանակնիս՝ Մենելիք իշխանը լսելով մեր [...] անմիջապէս պատգամաւոր մը [...] էր մեր ետեւէն, եւ կ'աղաչէր [...] նու տանի զմեզ Շոա ու հոն [...] նորդ կարգէ. որուն պատաս[խան] ցինք. «Ձեր իշխանին կրօն[...] մարդասէր բարուց վրայ շատ [...] եմք, որ սիրով ընդունիլ կը [...] մեզի. բայց նախ պէտք է որ [...] Պատրիարքը ճանչնայ եւ [...] պատշաճ մեծարանքն անոր [...] յետ այնորիկ դիւրին է Հայ եպ[իսկոպոսի] պէս մը իրենց առաջնորդ [...] (Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ «ՄԵՂՐ» Երգիծաթերթ՝ «Յառաջ»ի գր[ասենեակին] Փարիզի եւ Շրջանի [...] Պ. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ։

ՅԱՌԱՋ

ԹՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 17 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 17 Octobre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2937

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

«ԲԱՐԵՄԻՏ ԵՒ ԲԱՐԵԱՑԱԿԱՄ»

Տարիներ ու տարիներ, ծանծաղ հոսանքներ եւ անոնց գլխուն [illegible]ած Թերուս Թիավարներ քառասուն աղբիւրէ ջուր բերին, ապացուցանելու համար թէ Բարեգործականը ունի միայն մէկ անողոք թշնամի.— Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որ կը ձգտի քանդել [illegible]այն:

Տարիներ ու տարիներ, այդ հոսանքներն ու մարդիկը պարապ ջանացին գոնէ ուշադրութեամբ կարդալ ինչ որ կը գրուէր Բարեգործականի մասին, անոր ղեկավարութեան եւ գործելու մեթոդներուն դէմ:

Անոնք չարունակեցին «տէմթան» երգել գրելով թէ բանաւոր, նոյնիսկ հատորի վերածեցին օրը օրին Թխուած սաղմոսերգութիւններ, ոչ թէ անպատճառ Բարեգործականը փրկելու, այլ անոր աջեւ փարկ չահելու համար:

Եւ անհաւատալի նոյն այդ մարդիկ ընդոստ կ՚արթննան, ըսելու համար ճիշդ այն բաները որ տարիներէ ի վեր փաստացի կը կրկնուէին Դաշնակցութեան մամուլին մէջ:

Միայն մէկ տարբերութեամբ,— իրենց բրածը կը կոչուի «բարեմիտ եւ բարեացակամ քննադատութիւն», իսկ մերինը՝ թշնամութիւն: Ճիշդ ինչպէս Հայաստանի մասին խօսուած ատեն:

Ոչի՛նչ. մենք այդ միխիթարութիւնը կը շնորհենք իրենց, կը [illegible]ք որ չարունակեն քիչ մըն ալ «բարեմիտ եւ բարեացակամ» [illegible]դատութեամբ սատարել Բարեգործականի բարեփոխման եւ [illegible]րգացման:

Իրականութիւն չէ՞ որ բանի չծառայեց տարիներու լրջնադրութիւն փաստաբանութիւնը, եւ այսօր քարերն անգամ լեզու ելած [illegible] ու կը հարցնեն Բարեգործականի վերջին ընդհ. ժողովին առթիւ.

— «Պիտի ուզէինք գիտնալ թէ՝ իրապէս քանի՞ հոգի ներկայ [illegible]ած է այս ժողովին: «Ներկայ եւ փոխանորդաբար ներկայացուած անդամներու թիւը 91 է», կ'ըսուի: Կը վախնանք — ո՛չ, գրեթէ վստահ ենք,— որ այս 91ին ոչ թէ կէսը կամ քառորդը, այլ [illegible]ազիւ մէկ տասներորդը միայն հաւաքուած է Լօզան, նոտարՄէթր [illegible]էրժիէի գրասենեակին մէջ: Այսպէս լսած ենք՝ թէ եղած են բո[illegible]որ վերջին տարիները եւ անշուշտ եղած է նաեւ այս տարի: Լաւ [illegible]ըլլար որ ասիկա գրուած ըլլար ատենագրութեան մէջ եւ ժողովը [illegible]ցուալի իրողութիւնը նկատի առած եւ զայն դարմանելու հա[illegible] որոշում մը տուած, այդ որոշումն ալ արձանագրած ըլլար:

Դեռ աւելի պերճախօս յայտնութիւն մը.

— «Եւ հոս է, արդէն, Բարեգործականի մեքենային ամէնէն [illegible]կար ու թերի մասը: Անոր Ընդհ. ժողովը ոչինչ է ու Կեդր. [illegible]արչ. ժողովը, որ ինքնընտիր է, իր կազմն ալ, իր բրածն ու չը[illegible]ածն ալ, միշտ վաւերացնել կուտայ Ընդհ. ժողովին, որուն 8–10 [illegible]րկաններուն մեծամասնութիւնը դարձեալ Կեդր. Վարչ. ժողովի [illegible]անդամներէն կը բաղկանայ: Այս վիճակն է որ պէտք է փոխուի [illegible]ամատապէս՝ չենք ըսեր աւելի վստահելի այլ աւելի ժողովրդա[illegible] դարձնելու համար Միութիւնը»: («Արեւ,» 2 հոկտ.):

Այսպէս, ուրեմն, Եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնաթերթն ալ կը խոստովանի թէ ինչ որ Բարեգործականի ղեկավարութիւն կը [illegible]ք, 8 – 10 հոգինոց «ինքնընտիր» խմբակ մըն է, որ տարիներէ ի վեր գործերը կը վարէ տնօրէնի, թէ իբրեւ օրէնդիր ժողով եւ թէ իբրեւ գործադիր իշխանութիւն, իրար խառնելով համարատու եւ համարառուն: (Վարչական ժողովին անդամներէն առաջին երկուքը Թոշակաւոր պաշտօնեաներ են, գլուխն ըլլալով [illegible]ոշակաւոր վարիչ – պատուիրակը):

Ռամկավար օրկանը «բարեացակամ» հարցումներ կ'ուղղէ [illegible]եւ հաշուական զեկուցման մասին, վերապահելով իր ըսելիքը: [illegible]յց անմիջապէս կը մատնանշէ «խոշոր» պակաս մը,— «ոչ մէկ [illegible], ոչ մէկ Թուանշան» յառաջիկայ շրջանի ելմտացոյցի մասին:

Ինչպէս կը տեսնէք, «չարիք»ը դարձեր է եւ անշուշտ ուրիշ [illegible]ղծարարութիւններ ալ պիտի խոստովանին, ոչ միայն Գահիրէի, [illegible]այլեւ Փարիզի եւ Նիւ Եորքի մէջ, եթէ յանկարծ գրաքննութիւն [illegible]հաստատուի, բարձրագոյն տնօրինութեամբ եւ յանուն «ողջամտութեան»:

Ամէն պարագայի մէջ, բաւենշան է այս երեւոյթը, որքան ալ [illegible]երը չափուած, կէս – բերան արտասանուած ըլլան, եւ սլաք[illegible]երը՝ բամպակով կամ Թաւիշով փաթթուած:

Հիմա որ անկաշա՛ռ քարեկամներն անգամ լեզու ելած են, հա[illegible]ա՞նք թէ Բարեգործականը պիտի փորձէ վերագնահատման [illegible]ենթարկել իր գործելու մեթոդները:

Չենք խօսիր կանոնագիր – ծրագրի բարեփոխման մասին, ո[illegible]վհետեւ գիտենք թէ այդ Միութեան վարիչներէն ոչ ոք պիտի [illegible]համարձակի նոյնիսկ վիճաբանութեան ենթարկել այս խնդիրը:

Կորուած՝ ժողովուրդէն եւ ամփոփուած՝ իրենց ազնուապետական պատեանին մէջ, անոնք սրբապղծութիւն կը համարին [illegible]որակէտ մը չրջել այդ ժամանակավրէպ սահմանադրութենէն, [illegible] դարձեր է տեսակ մը Գուրան:

Այս վերջինը գոնէ Թուրքերէնի Թարգմանուեցաւ, միահեծան իշխանաւորի մը քմահաճոյքով: Մինչդեռ հայկական կեանքի [illegible]ողք պահանջներն անգամ անզօր են տեղեւ չարժելու Բարեգործականի ծրագրէն, որ չատ կը նմանի սեղանաւորական հաստատութեան մը կազմական կանոնագրին:

Բայց կարելի չէ՞ ուրիշ բարեփոխումներ յուսալ, միշտ նկատի [illegible]ունենալով օրուան պահանջները, եւ գոնէ «բարեմիտ եւ բարեացակամ» քննադատութիւնները:

Պատասխանը գտնելու համար, անհրաժեշտ է վերլուծել այսպէս չահեկան պարագաներ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պ. ԼԱՎԱԼ ԿԸ ՃԳՆԻ ՀԱՇՏԱՐԱՐ ԵԼՔ ՄԸ ԳՏՆԵԼ

ՅՈՒԵՏԵՍՈՒԹԻՒՆ՝ ԼՈՆՏՈՆԻ ԵՒ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

Իտալիա պիտի գիմանա՞յ կաշկանդումներուն

Երէկ հաղորդած էինք թէ Ֆրանսայի վարչապետը արտակարգ ճիգեր կը թափէ, հաշտարար ելք մը գտնելու համար, վախնալով պատժական տնօրէնութեանց հետեւանքներէն եւ մանաւանդ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ յարաբերութեանց լարումէն:

Լոնտոնի թերթերը կը հաստատեն թէ Պ. Լավալ ուղղակի բանակցութիւններ կը վարէ Պ. Մուսոլինիի հետ: Այս պարագան հաստատուեցաւ երեքշաբթի օր, Անգլիոյ նախարարական խորհուրդի նիստէն վերջը: Անգլիական կառավարութիւնը պաշտօնապէս անգիտանալ կը ձեւացնէ, բայց հաստատուած է որ Ֆրանսայի վարչապետը իմացուցեր է Փարիզի անգլիական դեսպանին թէ նորէն պիտի չօշափէ Մուսոլինիի տրամադրութիւնները: Պ. Լավալի առաջին գործը պիտի ըլլայ հասկնալ Իտալիոյ նուազագոյն պահանջները, իբրեւ բանակցութեանց հիմ ծառայեցնելու համար զանոնք: Ինք լաւատես է, բայց Լոնտոնի եւ Հռոմի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ թերահաւատ են: Զրոյցի մը համաձայն, միեւնոյն ատեն Ֆրանսա հարցուցեր է Անգլիոյ թէ ի՞նչ պայմաններով կը հաւանի ետ քաշել Միջերկրականի մէջ համախմբած ուժերը, իբրեւ նախաքայլ հաշտարար բանակցութեանց: Այս լուրը պաշտօնապէս չէ հաստատուած տակաւին:

Ամէն պարագայի մէջ, խաղաղասէրները մեծ յոյսեր դրած են Լավալի միջամտութեան վրայ: Ժընեւ հասած լուրերու համաձայն, Ֆրանսայի վարչապետը վճռապէս խնդրած է Մուսոլինիէն որ դադրեցնէ զինուորական գործողութիւնները: Ուրիշ լուրի մը համաձայն, արշաւանքը կանգ առած ըլլալով, Ֆրանսա կը խորհի առաջարկել որ Իտալիոյ ձգուին Թիկրէի (հիւսիս) եւ Հարրարի (հարաւ) նահանգները, նախապէս եղած գրջումներով միասին: Այս լուրերը լայնօրէն շրջան կ'ընեն Աւստրիոյ եւ Զուիցերիոյ թերթերուն մէջ ու թէեւ կարելի չէ ստուգել անոնց վաւերականութիւնը, բայց տարակոյս չկայ թէ բոլորովին անհիմն չեն:

Ֆրանսական մամուլն ալ իր կարգին կը խրախուսէ հաշտարար տրամադրութիւնները, չափաւորութեան յորդորներ ուղղելով թէ Անգլիոյ եւ թէ Իտալիոյ: Կիսապաշտօնական «Թան»ն անգամ իր երէկուան խմբագրականով գիտել կուտար թէ Իտալիա գրաւած ըլլալով Թիկրէի նահանգը, վերահաստատած է իր հեղինակութիւնը, հետեւաբար այլեւս պատճառ չունի խուսափելու հաշտարար ձեռնարկներէն: «Իտալացիներուն շահը կը պահանջէ անձնատուր չըլլալ աշխարհակալութեան պատերազմի մը պատրանքին, այդպիսի ձեռնարկ մը չատ աւելի դժուար, արիւնալի եւ կորստաբեր պիտի ըլլայ, քանի իտալական զօրքը յառաջանայ դէպի եթովպական կայսրութեան արկածալի շրջանները: Հիմա որ սեղանաւորական եւ տնտեսական տնօրինութիւնները պիտի գործադրուին ուխտադրուժ պետութեան դէմ, իրենց շահը կը պահանջէ չծանրացնել Իտալիոյ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան միջեւ ծագած վէճը եւ օգտուիլ որ եւ է առիթէ, դուրս ելլելու համար անելէն: Իտալիոյ եւ բոլոր պետութեանց շահը կը պահանջէ զգուշանալ միջազգային ծանր բարդութիւններէ որոնք կրնան սարսել Եւրոպայի ամբողջ քաղաքական կառուցուածքը»:

Միւս գլխաւոր թերթերն ալ նոյն լեզուն գործածելով, կը խնդրեն որ Անգլիա չատ չպնդէ Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութեան վրայ եւ բանաձեւ մը գտնուի, վէճը դիւանագիտական ճամբով լուծելու համար: Այս առաջադրութեամբ, Ֆրանսա կը ջանայ որ կարելի եղածին չափ մեղմ հանդամանք ունենան կամ ձգձգուին պատժական տնօրինութիւնները, որպէսզի ամէն դուռ չփակուի:

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԽՈՐՀԻՆ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ պաշտօնական շրջանակներու կարծիքով, պատժական տնօրինութեանց գործադրութիւնը այլեւս անկարելի կը դարձնէ որ եւ է միջին ճամբայ: Մանաւանդ որ, Մեծն Բրիտանիա միշտ այն տեսակէտը կը պաշտպանէ թէ Իտալիա խզած ըլլալով Ա. Դ. ուխտը, բանակցութիւնները կրնան կատարուիլ միայն Ազգաժողովին միջոցաւ: Իսկ Մուսոլինի կը մերժէ բանակցիլ Ազգերու Դաշնակցութեան հետ, այն «անբարոյական եւ ապօրէն ճնշումին տակ», որ կը ձգտի խեղդել եւ յուսահատեցնել իտալացի ժողովուրդը:

Կարճ խօսքով, անելի մը յանգած են Անգլիոյ եւ Իտալիոյ յարաբերութիւնները եւ չի յուսացուիր որ Ֆրանսայի ջանքերը յաջողութեամբ պսակուին: Հռոմի ֆրանսական դեսպանը, որ չաբաթը երեք անգամ արտաքին գործերու պաշտօնատունը կը հանդիպի, երեքշաբթի օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ խորհրդականին հետ: Կ'ըսուի թէ կարեւոր առաջարկներ ներկայացուցած է, բայց իտալական թերթերը այս միջոցին «ծիծաղելի» կը գտնեն որ եւ է բանակցութիւն եւ դառնօրէն կը բողոքեն Ազգերու Դաշնակցութեան բռնած ընթացքին դէմ, որ հետեւանք է Անգլիոյ ճնշումին: Անոնց կարծիքով, Մուսոլինի միշտ յօժարութեամբ պատասխանած է հաշտութեան առաջարկներուն, եւ ճիշդ ատոր համար է որ չքաշուեցաւ Ազգաժողովէն եւ ուզեց ուղղակի բանակցիլ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ, բայց Մեծն Բրիտանիա միշտ մերժեց, Ազգերու Դաշնակցութեան հասցէն ցուցնելով: Իսկ հիմա որ ձեռնարկուած է պատժական տնօրինութեանց, բանակցութեանց խնդիրը աւելի դժուարացած է: Իտալական թերթերը գիտել կուտան թէ սեղանաւորական եւ տնտեսական տնօրինութիւնները չպիտի կրնան իրական վնաս հասցնել Իտալիոյ, քանի որ Գերմանիա եւ Մ. Նահանգները անդամ չեն Ազգերու Դաշնակցութեան: Իտալիա կրնայ քարիւղ, ածուխ, պողպատ եւ երկաթ ստանալ այդ երկիրներէն, Աւստրիոյ ճամբով: Միւս կողմէ Իտալիա պատրաստ մթերք ունի, թէեւ կրնայ դժուարութեան մատնուիլ, եթէ պատերազմը երկար տեւէ:

ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՎԱՐՁՔԻ 10 առհարիւր կրճատումը սկսաւ գործադրուիլ հոկտեմբեր 15էն: Պէտք է հաշուել նաեւ նախորդ եռամսեայի գիջը, քանի որ օրէնքը գործադրելի է յուլիս 17էն:

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ 1500ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. ուրբաթ օր Նուպարեանին Մատենադարանին մէջ խորհրդակցական ժողովի հրաւիրած էր կարգ մը մտաւորականներ եւ մամուլի ներկայացուցիչները, Աստուածաշունչի Թարգմանութեան 1500-ամեակին առթիւ:

Ինչպէս կը յիշուի, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը յոբելենական տարի հռչակած էր 1934 հոկտեմբեր — 1935 հոկտեմբեր Թարգմանչաց Տօնը: Այս Թուականը արդէն վերջացաւ: Սակայն նուիրակը կը փափաքի որ յոբելենական տարին վերջացած չհամարուի եւ միջազգային մեծ հանդէս մը եւս կատարուի Փարիզի կարեւոր մէկ սրահին մէջ (ինչպէս Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնը), ու նաեւ հրատարակուի մեծ ժողովածու մը, որուն մէջ հայ մշակոյթի զանազան ճիւղերուն վրայ յօղուածներ գրուին հայ եւ օտար բանասէրներուն կողմէ: Խորհրդակցութիւնները չարունակուեցան, երէկ, չորեքշաբթի:

ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐԸ

Անվերջ խորհրդակցութիւններ եւ ծրագիրներ

Ամէն օր ժամերով ժողով կը գումարեն Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած զանազան յանձնախումբերը, բանաձեւելու համար պատժական տնօրինութեանց գործադրութեան եղանակը: 18րդ յանձնախումբը զբաղած է չատ փափուկ եւ բարդ հարցով մը,— ամէնէն առաջ ի՞նչպիսի ապրանքներու արտածումը պէտք է արգիլել: Իրագէտներ կը հաւաստեն թէ համաձայնութիւն գոյացած է առաջին ցանկին մէջ դնել հետեւեալ ապրանքները.— հանածոյ երկաթ, մանկանէզ, քրոմ, Թիթեղ եւն.: Յանձնախումբը նկատի առած է թէ Իտալիա ամբողջովին արտասահմանէն կախում ունի, քրոմի եւ Թիթեղի համար եւ գրեթէ ամբողջովին՝ մանկանէզի համար: Բայց միւս կողմէ կ'ըսեն թէ մեծ պահեստ մը կազմած է եւ կրնայ Գերմանիայէն ալ ստանալ: Զօյլ երկաթի եւ պողպատի խնդիրներն ալ քննուեցան, բայց անոնց արտածման արգելքը մեծ հետեւանքներ չի կրնար ունենալ, քանի որ Իտալիա մթերք մը չտկած է: Վիճաբանութեանց պահուն Ռումանիոյ պատուիրակը գիտել տուաւ թէ որ եւ է արգելք վճռական արդիւնք չպիտի ունենայ, եթէ չարունակուի հանքածուխի եւ քարիւղի արտածումը: Այժմ սկսած են քննել այս խնդիրը, որ նմանապէս բարդ հանգամանք ունի, որովհետեւ թէ ածուխը եւ թէ քարիւղը դիւրաւ կը փոխադրուին եւ Իտալիա կրնայ զանոնք ստանալ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ ճամբով: Տակաւին դիմում չէ կատարուած Գերմանիոյ, արգիլուած ապրանքներու վերարտածումը խափանելու համար: Կը կարծուի թէ Գերմանիա ուժգնօրէն պիտի բողոքէ, եթէ փորձեն խառնուիլ իր արտածումներուն եւ ներածումներուն, քանի որ վերջնապէս հրաժարեցաւ Ազգերու Դաշնակցութենէն:

Փոխադարձ օգնութեան յանձնախումբը, որուն անդամ են Անգլիա, Սպանիա, Ֆրանսա, Յունաստան, Լեհաստան, Ռումանիա, Հարաւ. Ափրիկէ, Խ. Միութիւնը եւ Եուկոսլավիա, քննեց սա հարցը թէ պէ՞տք է հատուցում ընել այն երկիրներուն որոնք պիտի վնասուին արտածումներու արգելքէն: Նախագահը գիտել տուաւ թէ նիւթական հատուցման խնդիր չի կրնար ըլլալ, քանի որ զոհողութիւնները կ'ըլլան խաղաղութեան սիրոյն: «Մէկ բան կրնանք ընել,— ձեւ մը գտնել եւ մեղմացնել պատժական տնօրինութեանց գործադրութեան պատճառելիք անպատեհութիւններն ու կորուստները»:

Այս առթիւ երեւան ելաւ որ Սպանիա մեծ բան մը չպիտի չահի կամ կորսնցնէ, տնտեսական պատիժներու գործադրութենէն: Մեծն Բրիտանիոյ եւ Իտալիոյ առեւտուրը եթէ բոլորովին դադրի, Անգլիա պիտի կորսնցնէ 580,000 ոսկի: Իտալիոյ եւ Արժանթինի առեւտուրը եթէ չարունակուի, առաջինը պիտի չահի 2,216,800 անգլ. ոսկի, իսկ Զուիցերիայէն՝ 3,533,000 ոսկի: Այս Թուանշանները կ'ապացուցանեն թէ որքան բարդ հանգամանք ունի տնտեսական կաշկանդումներու խնդիրը:

Ի՞ՆՉ ՎԻՃԱԿԻ ՄԷՋ ԵՆ ԶԻՆ. ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱԲԷՇՆԵՐՈՒ ՍՐԲԱԶԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ.— ԻՏԱԼԻՈՅ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.— ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ.— ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԶԷՆՔ ԴԷՊԻ ՀԱԲԷՇԻՍՏԱՆ:

Երէկ հաղորդած էինք թէ Հաբէշիստանի կայսրը լսելով Սրբազան քաղաքին՝ Աքսումի անկումը, խորապէս ազդուած եւ սրբազան պատերազմ հրատարակած է: Վերջին լուրերու համաձայն, Եթովպիոյ կրօնապետը (աբունա) յանձնարարած է բոլոր քահանաներուն՝ սրբազան պատերազմ քարոզել Իտալացիներուն դէմ: Իտալական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ միայն բնիկ զինուորներ մտած են Աքսում, որպէսզի Հաբէշները չգրգռուին: Աքսումի գրաւումով, Իտալացիները տիրած կ'ըլլան հիւսիսային Թիկրէի ամբողջ նահանգին: Այժմ բաց դուռ մը ունին, իջնելու համար Թաքքազէի հովիտը, երբ ազդանշանը տրուի: Իտալական բանակին հետազօտիչները տենդագին աշխատանքի լծուած են, իբրեւ նախապատրաստութիւն նոր յառաջխաղացութեան: Այս առթիւ կը հաղորդեն թէ բազմաթիւ ցեղեր անձնատուր կ'ըլլան: Առովայէն զինուորներ սկսած են յառաջանալ դէպի բլուրները: Իրենց եւեւէն կը հասնին հետեւակազօրքեր, հրասայլեր, թնդանօթներ եւ պաշարաբարձ ջորիներ: Հաբէշական բանակը չերեւար տակաւին եւ մանր մունր ընդհարումներ կը պատահին: Հաբէշները կը չարունակեն խուսափիլ ճակատամարտէ, ժամանակ չահելու եւ Իտալացիները դէպի երկրին խորերը քաշելու համար: Միւս կողմէ հաբէշական բանակ մը կը սպառնայ Իտալացիներու աջ թեւին:

Իտալական օդանաւերը կը չարունակեն ռումբ տեղալ հաբէշական դիրքերուն վրայ: Այս առթիւ գործօն դեր կը կատարեն Մուսոլինիի երկու տղաքը: Իտալական բանակը հազիւ քսան քիլոմեթր յառաջացած է Օկատէնի մէջ (հարաւ), ուր Հաբէշները յարձակողականի ձեռնարկած են:

Հիմա որ արգելքը վերցաւ, ամէն կողմէ զէնք եւ ռազմանիւթ կը ղրկուի Եթովպիա: Փարիզի հաբէշական դեսպանը Պելժիա գնաց, կարեւոր ապսպրանք մը տալու համար: Այս առթիւ յայտարարեց թէ Եթովպիա կրնայ ի հարկին 12 – 15 տարի դիմադրել: Իտալական թերթերը կ'ըսեն թէ մեծաքանակ զէնք եւ ռազմանիւթ անցած է բրիտանական Սոմալիէն, չորս արընթաց հրասայլերով: Անգլիացի սպայ մը գացած է Ատէն, զէնքերու փոխադրութիւնը կազմակերպելու համար:

Միւս կողմէ Իտալացիներն ալ կը չարունակեն անընդհատ զէնք եւ զինուոր

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՀԱՐԱԶԱՏ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ

Վերջերս, Թուրքիոյ քանի մը քաղաքներուն մէջ տօնուեցաւ «լեզուական յեղափոխութեան» երրորդ տարեդարձը։

Երեք տարի առաջ էր որ, Տոլմա Պաղչէի Պալատին մէջ, Թուրք Լեզուի Համաժողովը գումարուեցաւ։

Ու գրեթէ ծիսակատարական ձեւով էր որ, Աթաթիւրք, իր ներկայութեան, Սուլթաններու երբեմնի այդ շքեղ շէնքին մէջ «լեզուական պատերազմ»ի ազդանշանը հնչեցնել տըւաւ։

Եւ սակայն, հարկ է ուշադրութեան յանձնել պարագայ մը։

Լեզուական յեղաշրջումը սկսած է ճիշդ եօթը տարի առաջ, երբ թիւերու փոփոխում տեղի ունեցաւ։ Անիկա նախաակիզբ մըն էր։ Անոր ծրագրեալ հետեւողութեամբ, 1928 օգոստոս 9ին, Աթաթիւրք խօսեցաւ ճառ մը Թոփ Գաբուի պարտէզին մէջ եւ հիմնական ձեւով դրաւ գիրերու փոփոխման խնդիրը։ Այս ծրագիրը կայծակի նման պայթեցաւ երկրին մէջ։ Կը յիշուի թէ ինչպէս ինք գլուխն անցաւ շարժման եւ առաջին դասերը աւանդեց։ Քիչ մը ցոյց, բայց քիչ մըն ալ կորով ու հրահանգիչ բան կար իր այդ քայլին մէջ։ Ու արդէն կազմուած էր յանձնախումբ մը, կամ «լեզուական առաջին ժողովը», որուն պաշտօնը եղաւ այբուբեն մը եւ քերականութիւն մը պատրաստել։

Այդ մարմինը անկէ յետոյ, մօտ երկու տարի աշխատեցաւ։ Բայց, անիկա այլեւս նուիրուած էր լեզուի փոփոխման աշխատանքին։ Բառերու, արմատներու փնտռտուք։ Ինչպէս նաեւ զանազան հասցէներու՝ «Լառուս»էն հատուածներու առաքում «անոնց հարազատ թուրքերէնները յարմարցնելու» թելադրութեամբ։

1931ին, սակայն, դեռ ձեռք ձգուած չէր այն արդիւնքը, զոր կը բաղձային ունենալ։ Եւ հասկնալի էր անիկա։ Աթաթիւրք իր կարկինը չափազանց լայն էր բացած։ «Հարազատ Թուրքերէն»ը շատ յարաբերական բացատրութիւն էր, ու Քեմալ այդ երկու բառերով կը նախատեսէր ստեղծել լեզու մը, որ ոչ արաբերէն, ոչ պարսկերէն, ոչ ալ եւրոպական լեզուներու յատուկ որ եւ է բառ ունենար իր մէջ։ Անշուշտ, անիկա ոչ տրամաբանական էր, ոչ ալ կարելի։ Հասկնալի կ'ըլլար, եթէ «հարազատ»ը գոյութիւն ունեցած ըլլար, բայց գործածութեան մէջ չըլլար։ Եւ սակայն, իրողութիւնը հետեւեալն էր. — Թուրք ժողովուրդը, ինչպէս ու հարիւր, ազէտ էր. իր մտաւոր առաջնորդին համաձայն ալ՝ սահմանափակ էր ու աղքատ իր գործածած լեզուն։ Այնպէս ծնած էր գրաւոր եւ խօսակցական լեզուներու մեծ տարբերութիւնը։

Քեմալականութիւնը ստիպուած էր նկատի առնել այս պարագան։ Վասն զի, եթէ չենք սխալիր, լեզուի փոփոխման դրդիչ գլխաւոր ազդակը այդ էր։ Կարելի չէ ժխտել, անշուշտ որ ազգայնականութեան թափը իր դերը ունէր։ Բայց, Քեմալ կ'ըմբռնէր թէ իր Նոր Թուրքիան հարկ էր կառուցանել ժողովրդային մտաւոր աւելի բարձր մակարդակի մը վրայ։ Այսպէս յեղափոխութիւնը կը մնար տառ միայն կամ սքրճիմստո խօսք, պարզապէս։

Ուրիշ առիթով մը թարմացուցած ենք մտքերու մէջ այն ծանօթ իրողութիւնը թէ քամալականութիւնը, իր բոլոր քայլերուն ու ձեռնարկներուն մէջ կէտ առ կէտ կը հետեւի բոլշեւիկներուն։ Ցանդգնութիւն, անզիջողութիւն, անհանդուրժողութիւն, անողոքութիւն, վճռականութիւն, ճարտարարուեստականացում, նոր սերունդի կերպաւորութիւն, սպառազինում են։ Միակ տարբերութիւնը այն է որ մէկը կը ձգտի ազգաժխտումի, իսկ միւսը, ընդհակառակն, այլամերժօրէն ազգային է։

Բոլշեւիկները իրենց յեղափոխութեան արմատացումին համար անհրաժեշտ նկատեցին անգրագիտութեան կամ, այլ բացատրութեամբ, տգիտութեան վերացումը։

Քեմալ նոյն ճամբուն հետեւեցաւ։

Գիրքերու փոփոխումը առաջին քայլն էր, ըսինք վերը, նկատի ունենալով այս պարագան։

— Մեր լեզուն պէտք է գրուի այնպէս մը, որ ամէնքը կարենան զայն կարդալ ու գրել։

Որովհետեւ մտաւոր մակարդակի բարձրացումը կարելի էր միայն ընթերցումին ընդհանրացումովը։

Երկրորդ արգելքը նոյն ինքն լեզուն էր։ Այսինքն՝ այն հսկայ տարբերութիւնը որ կար խօսուած ու գրուած լեզուներուն միջեւ։ Թուրք ժողովուրդը չէր հասկնար ոչ միայն գիրքին, այլ եւ առօրեայ թերթին լեզուն. մինչ Քեմալ կ'ուզէր շատ բան ըսել անոր գիրքով, բայց մանաւանդ թերթով։ Ու հրամանը տուաւ։ Ուրեմն, 26 յուլիս 1932ը, որ թուականն է Տոլմապահչէի լեզուական առաջին համաժողովին, ոչ թէ սկիզբ մը, այլ գործնական քայլն է դէպի լեզուի փոփոխումը կամ, ինչպէս իրենք կ'ըսեն, թրքացումը։

Ցեղութիւններու թարմացում մը ու պիտի տեսնենք, որ սերտ աղերս մը կայ նաեւ լեզուական համաժողովին ու պատմութեան համաժողովին միջեւ։ Հոս եւս սխալ բրած կ'ըլլանք, եթէ պատմութեան համաժողովին վերագրենք միայն «փառաւոր անցեալ մը» ապացուցանելու ճիգը։ Պատմութեան համաժողովի գաղափարը ծնաւ, Քեմալի եւ իր գործակիցներու մտքին մէջ, երբ սկսան լեզուին «մաքրագործման»։ «Հարազատ»ը ցանկութիւն էր լոկ. բառեր չկային։ Ու գանելու չինելու համար, հարկ էր արմատներ նկատի ունենալ։

Այս, բայց ո՞ր բարբառէն, ո՞ր լեզուէն, ի՞նչ ձեւով, քանի որ Անատոլուի մէջ խօսուած լեզուն ու իր բարբառները եւս անհրաժեշտ առաղձր չէին կրնար հայթայթել։

Հարկ էր, ուրեմն, յենուլ ուրիշ լեզուի կամ բարբառներու վրայ։ Իսկ ատոր համար ալ, պայման էր նախ, պատմական կապ մը գտնել Թուրքին ու այդ լեզուն կամ բարբառը խօսողներուն միջեւ։

Այս անհրաժեշտութենէն ծնաւ, ահա, այն բանաձեւը զոր մէջբերեց գրաւ պատմութեան համաժողովը, եւ որուն համաձայն «պատմութեան առաջին մշակոյթի շողերը միջին Անատոլուի մէջ փայլեցան, անկէ, գաղթողներու միջոցաւ, անցան Ուրալ, Հնդկական երկիրներ, Իրանի սարահարթերը, Եգիպտոս, Միջագետք, Ափրիկէ, Դանուբ, Չինաստան, Ամերիկա, Ովկիանիա»։

Ու այսպէս, «ճշդելէ վերջ ընկերային մշակոյթի եւ գիտութեան իրական ակը», Քեմալի «ուսումնասիրողները» անցան կամ աւելի ճիշդ վերադարձան լեզուին։

Այլ եւս գետինը պատրաստ էր։ Բոլո՛ր գետերուն ակը Անատոլուն էր, հետեւաբար, անոնք իրաւունք ունէին օգտուելու բոլորէն ալ։ Ու «խուզարկում»ը սկսաւ «մինչեւ Թուրք լեզուի ամենահին գոյութիւնը», գտնելու համար այն «կապերը» որ կային այդ լեզուներուն եւ «անոնց մայր լեզուին»՝ Թուրքերէնին միջեւ։

Լեզուական ժողովը կամ իրմէ բըխած մարմինը, վերջին երեք տարուան ընթացքին հետեւեալ աշխատանքները կատարեց.

1.— Ամբողջ երկրին մէջ բառերու պրպտում մը սկսաւ։ Գործի անցան բոլոր պաշտօնեաները, ուսուցիչները, լեզուագէտները եւ Հալքէվները։ Մինչեւ գիւղերն անգամ, ժողովուրդի բերնէն բառեր հաւաքուեցան։

2.— Գրաւոր լեզուին մէջ կային բառեր որոնք շատ կը գործածուէին, բայց խօսակցական լեզուին մէջ տեղ չունէին։ Անոնք ճշդուեցան։ Շուրջ 1500 հատ էին։ Ու ձայնասփիւռի, թերթի եւ այլ միջոցով «ամբողջ ազգին պաշտօն տրուեցաւ անոնց փոխարէն հարազատ բառեր գտնել»։ Անիկա լեզուական մեծ հարցարանն էր»։ Ստացուեցան բազմաթիւ պատասխաններ։

3.— Կային օտար բառեր։ Անոնց փոփոխման համար եւս փնտռտուք մը սկսաւ։ Եւ իրրեւ հետեւանք այդ փնտռտուքին, «յաջողեցան գտնել աւելի քան 30.000 բառեր, զուտ Թուրքերէն»։

4.— Հարազատ արմատներու ճշդում։ Անոնց միջոցաւ շինեց նոր բառեր՝ որոնք միեւնոյն արմատէն կը ծնին։ Բայց, որովհետեւ մասնիկներ կը պակսին, մարմինը ինքզինքը գտաւ դժուարութեան մը առջեւ։ Ատոր արդիւնքն է որ, այսօր, իբրեւ հարազատ Թուրքերէն, տիէլ (ճառ) ու կէօրիւ (տեսարան) կ'ըսէ, առանց կարենալ բացատրելու թէ յետադաս այդ մասնիկները ճի՞շդ են, եւ թէ ինչո՞ւ այլ տեղ մը կիտիւ չըլլար, ու կիտիշ կ'ըլլայ։

5.— Իբրեւ վերջին գործ, մարմինը այդ «փոխարինող խօսքեր»ը հաւաքեց ու դասաւորեց եւ պատրաստեց «փոխարինումի բառարան» մը, զայն դնելով հրապարակ։ Այդ բառարանը կը բաղկանայ երկու մասէ,— օսմաներէ Թուրքերէն եւ Թուրքերէնէ օսմաներէն։ Այս բառարաններէն մին դեռ նոր հրատարակուեցաւ։ Միւսը պատրաստութեան մէջ է։

6.— Մարմինը հրատարակեց նաեւ քերականութեան երկու գիրքեր։ Անիկա դեռ նախափորձ մըն է, սակայն։ «Գտած» են բաւական թիւով բառեր։ Անոնց միայն մէկ մասը գործածութեան դրուած են։ Գործածուածներուն ալ միայն մէկ մասին ընտելացած է ժողովուրդը, իսկ քերականութիւնը բոլորովին նոր պէտք է ըլլար։

Ինչպէս կ'երեւի, դեռ իրականացած չէ նպատակը։ Մանաւանդ որ, Քեմալ ու իր գործակիցները, քանի խորացուցին իրենց ուսումնասիրութիւնները, այնքան խրեցան։ Պատմութեան վերամշակումը ծիծաղելի յաւակնութիւններու տարաւ զիրենք, ու այնպիսի արմատներու եւ բառերու ապաւինեցան որ, դժուարութիւնը նորոգուեցաւ այլ ձեւի մը տակ։

Երէկ գրաւոր ու խօսակցական լեզուին մէջ մեծ տարբերութիւն մը կար որովհետեւ արաբերէնն ու պարսկերէնը լայնանիստ բազմեր էին հոն։ Այսօր իբրեւ «հարազատ» տեղ տրուած է բառերու, որոնք «աւելի խորթ են ժողովուրդին»։

Այդ էր պատճառը, որ հրահանգուեցաւ դադրեցնել նոր բառերու հրապարակումն ու գործածութիւնը։ «Ժողովուրդը թող մէկ մասը սորվի, յետոյ»։ Բայց որովհետեւ արաբականին ու պարսկականին ներդաշնակութիւնն ու ընտելացումը չունին այս նոր բառերը, ժողովուրդը ներքին հոգեկան աղերս չի զգար, իր եւ անոնց միջեւ։ Իսկ անիկա մեծ արգելք մըն է անոնց ընդհանրացման։

Ասկէ զատ, մինչ լեզուն պիտի թրքանար՝ որպէսզի ժողովուրդը հասկնար գրուածները, կարդար զանոնք ու դաստիարակուէր, սկսան գրել այնպիսի ձեւով մը, որ նախորդէն աւելի անհասկնալի է ժողովուրդին։ Բառաբան ու թերթ չեն կրնար ընդհանրացնել զանոնք, բացի անոնցմէ որոնք յաճախ կը գործածուին, ինչպէս պաfաճ (գործավար), սայլավ (երեսփոխան), պաշfուբ (նախագահ) են.։

Ուրեմն, հակառակ թափուած մեծ ճիգին, պատնէշը կանգուն է դեռ՝ ժողովուրդին ու գրականութեան (թերթ կամ գիրք) միջեւ։

Կասկած չկայ, որ Քեմալ պիտի շարունակէ իր այդ գործն ալ։ Բայց, շատ ու շատ պիտի դժուարանայ։ Լեզուն իր մը չէ որ վերցնեն շրթներուն վրայէն ու տեղը դնեն ուրիշ մը։ Ցեղոյ, ամէն լեզու, իր ժողովուրդի հոգիէն կը բխի։ Անոր էութեան, նկարագրին, ձգտումներուն, յոյզերուն ու ապրումներուն արտայայտութիւնն է։ Խօսողին ու խօսուածին միջեւ խորհրդաւոր ու զօրեղ աղերս մը կայ։ Քեմալ այդ խորհուրդին է որ կը բախի, ահա։

Աւելցնենք, որ պատմութեան մէջ գրեթէ անօրինակ է «արուեստական լեզուի» այս փորձը։ Ուրիշ առիթով ալ ըսեր ենք, կրկնենք,— այս ազմուկին, խրախանցումին, մեծամտութիններուն ու պրպտումներուն արդիւնքը պիտի ըլլայ քանի մը հարիւր բառերու փոփոխումը միայն, ուրիշ ոչինչ։ Դեռ այն համոզումը կայ թէ «բառաբանը նոր տուինք ժողովուրդին ձեռքը ու կամաց կամաց պիտի սորվի նոր բառերը»։

Քանի մը տարի վերջ, այդ յոյզը ցնդած կ'ըլլայ ու իբրեւ իրականութիւն կը մնայ միայն, ինչպէս ըսինք, քանի մը հարիւր բառերու ընդհանրացումը։

Բայց, չմոռնա՛նք, այսօր ու դեռ տարիներ, անիրականալի կը մնայ գլխաւոր նպատակը,— ղիւրացնել ընթերցումը՝ լեզուն պարզացնելով...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԸՆԹԵՐՑՄԱՆ ՊԱԿԱՍԸ ՄԵՐ ՄԷՋ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարուան Շրջ. ժողովը զբաղած է չարքերու դաստիարակութեան հարցով, եւ հանած է կարգ մը բանաձեւեր, որոնք պիտի արժեւորուին իրենց իրագործման չափով։

Անհրաժեշտ է ծանրանալ այս կէտին վրայ, որովհետեւ կազմակերպութեան մը ուժը եւ արժէքը շատ բան կը չահին անդամներու մտաւոր մակարդակին բարձրացումէն։

Ցաւալի է՝ բայց դժբախտաբար իրականութիւն, որ մեր ընկերներու ընթերցասիրութիւնը — մանաւանդ ինքնազարգացման նպատակով — շատ հեռու է գոհացուցիչ ըլլալէ։

Մտային աշխատանքը, բան սորվելու փափաքը չենք տեսներ շատերուն մէջ։ Այս սխալը հակառակորդներուն մէջ եւս տարածուած է, կարելի է ըսել նոյն իսկ հայ ժողովուրդին, բայց անիկա պատճառ մը չէ որ մենք մեզի ներենք։

Կ'ընդունիմ թէ դժբախտ սերունդ մը եղաւ մերինը։ Այն տարիքին մէջ, երբ միտքը ամէնէն աւելի պիտի ծծէր լոյսը, շատերը մահուան սարսափը ապրեցան, քիչ մը բախտաւորները հովիներ եղան, եւ յետագային ճիգը չկրցաւ լրացնել պարապ մնացածը։ Հիմա որ քիչ շատ կայուն է մեր կեանքը, կը կարծեմ թէ կարելի է ձեռք բերել կորսուածին մէկ մասը։

Ընկերները ընդհանրապէս դպրոց տեսած են եւ կը յիշեն իրենց ուսուցիչներուն խօսքերը. «դպրոցը աշխատելու ձեւը կը սորվեցնէ միայն», այսինքն ինքնաշխատութեան ձեւը։ Ի՞նչ արժէքաւոր դրագէտներ ու արուեստագէտներ ունինք, որոնք առանց մեծ վարժարաններ տեսնելու, անուն չի-նած են շնորհիւ իրենց յամառ աշխատանքին, կարդալու եւ ուսումնասիրելու անսպառ կամքին։ Նուազագոյն չափով նոյն բանը կրնան ընել մեր ընկերները։

Սակայն ընթերցանութիւն բսելով սխալ չհասկնանք։ Ինքնազարգացման նպատակը մտքի ժամանց տուող ընթերցումները չեն (օրինակ՝ սիրային եւ ոստիկանական վէպեր), այլ այն գործերը որ միտքը աշխատանքի կը մղեն։ Այն նիւթերը՝ որոնց իմաստը հասկնալու համար, շատ անգամ պէտք է գլուխը ձեռքերուն մէջ առնել, քանի մը անգամ կարդալ նոյն պարբերութիւնը եւ խորհիլ։ Խօսք ընկերային, տնտեսական, քաղաքական եւ պատմական հարցեր շօշափող գիրքերու մասին է։

Արդ, եթէ հարց տանք, թէ քանի՞ ընկերներ այսպէս բաներ կարդալու սովորութիւն ունին, պատասխանը շատ պերճախօս պիտի ըլլայ։

Ժամանակ մը, այս հարցի վճառութեան ընթացքին, կարգ մը ընկերներ «ցանկ տուէք» կ'ըսէին, եւ կուսակցութեան վերին մարմինը չորքերականով մը պէտք եղած ցուցմունքները բրաւ։ Տարրական տրամաբանութիւնը կը թելադրէր նախ կարդալ կուսակցութեան պատմութիւնը, ուսումնասիրել անոր ծագման շարժառիթները, զարգացումը եւն.։ Հարուստ է մեր կուսակցական մատենադարանը։ Հետաքրքրուողին համար նիւթ չի պակսիր։

Ես հարցնեմ եւ իւրաքանչիւրը թող ինքն իրեն պատասխանէ.

Քանի՞ հոգի կարդացած են օրըստ օրէ Վարանդեանի գիրքերը,— «Հայկական շարժման նախապատմութիւնը», «Հոսանքները» եւն.։

Քանի՞ հոգի՝ Քրիստափորի «Ամբոխային տրամաբանութիւնը»։ Կուռ տրամաբանութիւն, համոզիչ փաստեր։ Այսօր նոյնքան օգտակար՝ որքան երէկ։

«Թուռամ»ի ժողովներէն մէկուն մէջ իմացանք որ մէկ ընկեր միայն գնած է — ան ալ չկարդալու պայմանաւ — Ն. Հանգոյցի «Մտածումներ Դաշնակցութեան մասին» գրքոյկը։

Հակառակ իր փոքր ծաւալին, արժէքաւոր գրուածք մըն է, որ քաղաքական մարդու պատասխանութիւնները ցոյց կուտայ։

Սակայն ո՞ր մէկը թուել, այնքան շատ են մեր ընկերներու արժէքաւոր գործերը։ Դեռ չեմ խօսիր ուրիշներու եւ փրանսականներու մասին։

Ընթերցումէ խուսափողները գլխաւոր պատճառներ ցոյց կուտան,— Ա. նիւթերու անմարսելի ըլլալը, Բ. ժամանակի սղութիւնը։

Առնենք առաջինը։ Ճիշդ է որ այս նիւթերէն ոմանք սկզբնական շրջաններն անմարսելի կը թուին, բայց կամքին առջեւ ամէն խոչընդոտ կը հալի։ Մանաւանդ որ պատրաստուած ընկերները միշտ տրամադիր են օգնութեան գալու։ Ցեղոյ առաջին ճիգն է դժուարը, հետզհետէ կը դիւրանայ։

Երկրորդին գալով,— Ոչ մէկ հիմ ունի անիկա։ Ինչու սրճարանի, թղթախաղի յատկացուած ժամանակին մէկ մասը չնուիրել ընթերցանութեան։ Ոմանք պիտի ըսեն թէ ոչ մին կ'ընեն եւ ոչ ալ միւսը։ Այն ատեն ուրեմն, կամ տունը կը նստին կամ ընտանեկան ժամանցներով կը զբաղին։

Անշուշտ հաճելի է բարեկամական փոխադարձ այցելութիւններով հաճելի ժամանցներ ստեղծել, բայց ալ ուրիշ է մէկ ծայրեղութենէն միւսը գլորիլ։

Ժամանակին Եւրոպա գալը սատուածային նուէր մը կը նկատուէր։ Մեր կամքէն անկախ պատճառներով հոս կ'ապրինք ներկայիս, եւ մեղք է որ չկարենանք օգտուիլ այս փեթակէն։ Գրադարաններ ամէն կողմ. գիրքերը համեմատաբար աժան են։ Ինչ որ սորվինք օգուտ մըն է նաեւ վաղուան համար։

Դաշնակցական ընկեր մը որ կը բարձրացնէ իր մտքի մակարդակը, կը բարձրացնէ կուսակցութեան արժէքը, եւ մեր դծէն դուրս գտնուողներու հետ խօսած կամ վիճաբանած ատեն, լաւագոյնս զինուած կ'ըլլայ։

Դաստիարակութիւնները, վիճաբանական ժողովները ազդակներ են. գլխաւորաբար ընթերցանութիւնն է որ կրնայ ընդլայնել մտքի սահմանները, եւ ատիկա պէտք է անընդհատ յիշեցնենք ընկերներուն, բարոյապէս պարտադրենք։

Հ. ԱԿՈՒՆԱՑԵԱՆ

ԵՐԵՔ ԵՂՆԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՍԿՑՈՂԻՆ ՇԱՏ ԲԱՐԵՒ

Համաձայն սովորութեան Սեւ, Կարմիր ու Ճէկ եղները համախորհուրդ, մարգային լուծը թօթափեցին ու իրենց համար ազատ կեանք ստեղծեցին։ Շատ չանցած, անոնք ընդարձակ անդաստանին մէջ անհոգ կ'արածէին, իրենց ուզած ատեն սառնորակ աղբիւրներու վճիտ ջուրերէն կ'ըմպէին ու անտառի ծառերու բոսորակախոս շուքին տակ կը նիրհէին եւ իրենց գիրենք երջանիկ կը զգային։

Եւ այսպէս, ամէն օր արեւը կը ծագէր ու մարը կը մտնէր, կարծես այս երջանիկ արարածներուն համար։ Մինչեւ որ օր մը բոլորովին անսպասելի անդաստանին մէջ երեւցաւ ամենակալեայրագ ու ննդամիտ վագրը եւ տեղի ունեցաւ հանդիպումը... Բայց տարօրինակ չպիտի ըլլայ, եթէ ըսեմ, որ հանդիպումը եղաւ բարեկամական։ Շուտով անոնք ծանօթացան, համբուրուեցան, եղբայրացան եւ ուխտեցին որ ազդին ազատ ու երջանիկ, պաշտպանելով ընդարձակ անդաստանը որեւիցէ թշնամիի դէմ, եթէ համարձակի ոտք կոխել սահմաններէն։

Անցան օրեր եւ «եղբայր» վագրի ախորժակը գրգռուեցաւ։ Եզներուն իւ տես անոր բերնին ջուրերը կը հոսէին։ Եզներէն մէկը լափելու մասին խորհեցաւ, բայց համարձակութիւնը պակսեցաւ, երեքին միութենէն կը վախնար։

Երկար գիշերներ խռոված մտքով անքուն տառապեցաւ վագրը։ Գազանային անյագ եւ պրկուող ստամոքսը յագեցնելու կը պահանջէր, իսկ վայրագ ուղեղը նոր ելք։ Եւ այդ ելքը գտնուեցաւ, շնորհիւ գազանային բնազդի, որ կը պահանջէր ճկուն ննդամտութիւն, որպէսզի կարելի ըլլար եզներու այդ միութիւնը քայքայել եւ խոռամանկ խաղերու միջոցով իր նպատակին հասնիլ...

Այս որոշումով ալ վագրը գործի լծուեցաւ։ Օրերէն մէկը, երբ կարմիր եզը հեռու մարգագետնի մէջ անհոգ կ'արածէր, վագրը կամաց մը միւս եզներուն մօտեցաւ եւ խիստ զգուշութեամբ կարգ մը փաղաքշական խօսքերէ յետոյ, սկսաւ կարմիր եզը ամբաստանել.— «Կը տեսնէ՞ք կարմիր եզը, ըսաւ ան միւս եզներուն, մեզի այլ եւս կարեւորութիւն չի տար։ Ամէն տեղ քիթը վեր տնկած առաջ կ'անցնի եւ այնպէս կը ձեւացնէ կարծես թէ մենք իր ծառաներն ենք»։

«Եղբայր» վագրի իրաւացի ամբաստանութիւնը միւս եզները նոյնպէս հաստատեցին։ Եւ այսպէս, ընդհանուր երեւոյթներէն աւելի քան որ տառապեցուած վագրը չարունակեց.

— «Կը տեսնէք եղբայրներ, թէ ինչքան գոռոզ եւ ամբարտաւան է որ այլ եւս դիմանալ անկարելի է։ Եկէք, սպաննենք եւ անոր անհաճոյ ներկայութենէն ազատինք»։

Երբ վագր եղբայրը եզներու հաւանութիւնն ստացաւ, փութաց, կարմիր եզան կողմը խոյացաւ ու իր սուր ժանիքները անոր կաշիէն ներս խրեց, փորը պատռեց, գետին տապալեց եւ եօթն օրուան պաշարը ապահովեց...

Ընդարձակ անդաստանին վրայ բացի վագրէն ու Սեւ եւ Ճէկ եզներէն, Կարմիր եզան եղջիւրներն ու ոսկորները ցրուած մնացին։

Շուտով «եղբայր» վագրի պարապ ստամոքսին պրկումները վերսկսան, աչքերը փայլատակեցին եւ արիւնը գլուխը խուժեց։ Գազանային բնազդէն թելադրուած ննդամտութիւնը ցուցը վերցուց եւ Ճէկ եզան մօտեցաւ Սեւը ամբաստանելով։

— «Կը տեսնե՞ս, այժմ ալ այս անպիտան արարածն է որ մեզ կը համարձակի։ Երէկ իրիկուն, երբ մօտակայ առուակէն ջուր կը խմէին (Սեւ եզը մատնանշելով), առանց ինծի կարեւորութիւն տալու վեր բարձրացաւ, ջուրը պղտորեց իր սեւ ու կեղտոտ շրթունքներով ու քու ջուրը պղտորեց։ Թէեւ արտաքին երեւոյթով այնպէս կը ձեւացնէ ինքն ալ ծարաւ է, բայց ես լաւ գիտեմ թէ ան ինչքան պատկանեալ հոգի ունի։ Ես լաւ կը հասկնամ միտքը։ Ան բացարձակ մեզ հեռացնելու պատճառ կը փնտռէ, որ դի մեզ իրեն գերի դարձնէ։ Մեր սուրբ եղբայրութիւնը վկայ, որ ան քան ալ անարգանք տանիլ չէ։ Զգուշ զուն ըլլայիր, այդ ուրիշ հարց է։ Քանի որ սկիզբէն ես քեզ մեծ եղբայր տեղ ընդունած եմ եւ անձնապէս երախտապարտ կը զգամ քեզ, հանձնութեան համար։ Իսկ ան ի՞նչ արժանիք ունի, որ այդքան փքի ու կը հպարտանայ... Եկո՛ւ եղբայր, եկուր, բաւական է, անարգանքը, եկո՛ւր, եկո՛ւր, սպաննենք այդ ննդամիտ ամբարտաւանը եւ ազատինք անոր այնքան գարշելի ներկայութենէն։

Ճէկ եզը խորհեցաւ, որ ճիշդ վագր եղբօր տրամաբանութիւնը անկեղծ։ Սեւ եզը եթէ սպաննէ, քը մինակ տէր ու տնօրէն կը դառնայ ամբողջ մարգագետնին եւ վագր եղբօր հզօր պաշտպանութիւնը վայելելով կ'ապրի ազատ ու երջանիկ։

Դառնալով վագրին ըսաւ.

— Տրամաբանութիւնդ ճիշդ է, եղբայր, բայց պատուական, ըրէ այնպէս ինչպէս որ քու անկեղծ ցանկութիւնդ է, թող այն ամբարտաւանը այլեւս երկրի երեսին չապրի եւ իր անարժան գոյութեամբ քու մաքուր զգացումները չպղծէ...

Ճէկ եզան համաձայնութիւնը առնելէ ետք, վագրը կրկին խոհեմութիւն սեպեց անոր հարցնել խորամանկօրէն.

— «Մեծ եղբայր, այժմ կ'արտօնե՞ս որ այդ չարիքը մէջտեղէն վերցնեմ ու ապահով ըլլանք»։

Ճէկ եզը,— «Թէ ի՞նչպէս, սպաննել կարելի է, քիչ կը մնայ անհամբերութենէն սիրտս ճաթի, որ կարող ես ըրէ, վերջացուր, մի թէ չուտ»։

Վագրը, որ անհանգիստ այդ պատասխանին կը սպասէր, մէկ ակնթարթի մէջ ցատկեց, ոտքի կեցաւ, մէկ չոկեց ու դէպի մարգագետինը սլացաւ պարեց, ուր սեւ եզը անգուշարժ անտեղեակ եւ բոլորովին անհոգ կ'արածէր։ Վագրին իտես հարցուց.

— Ի՞նչ պատահեցաւ, դարձեալ խաղալ կ'ուզե՞ս...

Վագրը թէ.— «Այո՛, այսօր վերջին խաղը պիտի խաղանք...»

Եւ իր սուր ժանիքները սեւ եզան կոկորդը խրեց վայրագաբար ու գետին տապալեց։

Ճէկ եզը անցուդարձին ականատես հեռուն կանգնած կը դիտէր ու կը հառաչէր։

Օրերը անցան սովորականին նման. «Եղբայր» վագրը սեւ եզան միսն ու ծուծը ուզածին պէս լափեց։ Ճէկ եզն ալ ինքզինքը երջանիկ կը զգար, մարգագետնին մէջ անհոգ կ'արածէր եւ ուրախ կը թռչկոտէր, երբ նկատեց որ վագր «եղբայր»ը իրեն կը մօտենայ, բայց այս անգամ զայրացկոտ ու խոժոռադէմ։ Ճէկ եզը նկատեց այդ բոլորը եւ մինկուճներն սարսուռն զգաց... Այժմ հարկ էր ըմբռնեց անխոհեմաբար գործած յանցանքը, բայց արդէն ուշ էր, կարմիր եւ սեւ եզները վագր եղբօր անյագ ստամոքսին կուլ գացեր էին։

Վագրը մօտեցաւ եւ կրակէ փայլող իր աչքերը Ճէկ եզան աչքերուն մէջ ուղղեց... Ճէկ եզը վախցաւ եւ մահը մօտիկ զգալով յուսահատութեան աղերսելու ինքնախոսք հարցուց.

— Հը, ի՞նչ կայ, եղբայր, վագր այժմ ալ դի՞ս կ'ուզես ուտել։

Վագրը հեգնական թէ՝ — «Ի՞նչ ընել, կէ։ Քեզ այժմ չէ որ պիտի ուտեմ, երբ կ'ես քեզ կերած եմ ա՛յն օրը, երբ Սեւ մեր եզը կերայ...»։

Վ. ՄԵՂՐՈՒՆԻ

Վստահութեամբ կրնամ յանձնել բարեկամ ԵՐԵՒԱՆ օղին, որուն ծանուցումը հրատարակուած է ՁՈՐՐՈՐԴ էջին վրայ։

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արամ.— Համադրական եւ վերլուծական ըսինք: Մեր լեզուն երկուքն ալ է: Եթէ կ'ուզէս Համադրա-կան կ'ուզէք, գերմաներէնն է: Նաեւ … աւելի մօտ՝ Թուրքերէնը: Իսկ … նոյն իսկ բացարձակապէս … վերլուծական է Փրանսերէնը: Այս վերջինին այդ հանգամանքը գլխաւոր պատճառն է՝ որով ընդունուած է այն … բերան կամ գործիք միջազգա-յին դիւանագիտական բանակցու-թիւններու եւ քաղաքական կարգի վա-…թղթերու: Որովհետեւ այնպէս …ուած է որ վերլուծական խըմ-բագրութիւնը աւելի պայծառ, հետե-ւաբար նուազ վիճելի կ'ընծայէ ծած-…ուած խնդիրներուն բացատրութիւնը: … ճիշդ է: Ինչո՞ւ,— որովհետեւ մէկ …յարաբերութիւնը քանի մը մասերու կը …ծնէ, յարաբերական դերանուններ … կը զատէ հատուածները: Այս … կ'օգնէ լուսաւորութեան համար, …յց, ընդհանուր առումով, լեզուն … կորսնցնէ ոյժը եւ բաղադրութենէ … եկած տեւակ մը ջիղը, որ կը …էր բացատրութիւնները, աւելի հա-…ով, …ով, գոյնով:— Թարգմանու-թիւններու միջոցին — ինչպէս ըսինք … խօսքով — Համադրական եւ Վեր-լուծական լեզուներուն էութիւնը, … եւ շնորհը մէջտեղ կ'ելլէ: Բնա-…կոյս չի վերցներ սա՛ պարագան, … կ'օթէի, զոր օրինակ, Ֆաուսթը … Այսպէս խօսեցաւ Զրա-… Համադրական հայերէնով ա-… կուռան բնագիրներուն ոյժը եւ … համապատասխանութիւնը քան վեր-լուծական Փրանսերէնով: Այս վերջի-… կար կար կ'ըլլայ, մասերու կը վե-…ծէ բնագրին պարբերութիւնը կազ-… մնացի կամ առնական պիրկ … պարանքը՝ որուն վրայ կը հանգչի … գրքին բնագիրներուն համբուեալ վա-…կութիւնը: Ու եթէ Համադրական … թարգմանութեան անհրաժեշտ քերա-…կան ծանօթութիւնները բաւա-…ար ըլլան, ամէն ոք կատարելապէս … կրնայ հասնիլ Համադրականին առա-…ւելութեան: Քերականական այդ ծա-նօթութիւնները մեծ չափով առաջքը … առնեն Համադրականին արդիւնք … համարուած կարծեցեալ մթութիւննե-րուն: Եթէ տեղը եւ համբերութիւնը … ներէին, կարելի էր օրինակներով բա-ցատրել պարզաբանել ինչ որ ըսինք … վերը: Բայց չէ՞ որ մեր … դասախօ-սութեան բնութիւնը կը հանգչի փո-խադարձ վստահութեան վրայ, եւ չէ՞ … չափահաս ուսանողները, մանա-… անո՛նք որ … քաղաքավարու-… թեան համար լոկ ունկնդիր կամ ըն-… թերցող են՝ խորհելու եւ գրելու մա-… ուրիշին, առաւելապէս իմ դասե-… րու անկարօտ,— օրինակներ եւ ման-… րամասնութիւնները աւելորդ են, կը … կորուստ սկզբունքը մէջտեղ դնել … բեւ առաջնորդ ճաշակի եւ … հրմ-… ութեան:

Քանի որ Համադրական խրթնու-թեան խօսքը ըրինք, թոյլ տուր ինծի, սիրելի Արամ, յիշեցնել այդպիսի … պատմական մէկ իրողու-թիւնը.— Հռովմայեցիներուն հակա-… օտար Թագաւոր մը գուշակին … դիմէ՝ վերահաս պատերազմին ար-դիւնքը իմանալու համար վհուկին մի-ջոցով: Այնքան վստահութիւն ունի … կէին բախտը գուշակութեամբ, … գիտցուելուն վրայ, որ եթէ վհուկը այդ վստահութիւնը չտայ ի-…ն, ինք պիտի չկռուի, եւ առանց … մը արձակելու՝ անձնատուր պի-տի ըլլայ: Վհուկը՝ իր հնարքները ի գործ դնելէ եւ ապարդուն լուսաւորելէ վերջ՝ կը դառնայ Թագաւորին եւ կա-խարդի վայելուչ խորհրդաւոր լեզու-ով իր պատգամը կ'արձակէ: Խորհր-դաւոր լեզուին այդ պատգամը մեր ալ խորհրդաւոր հին լեզուով կը թարգմանուի այսպէս.— Հռովմայեցւոց քեզ, աստմ, յաղթող լինել: Թագաւորը այս ուրախառիթ պատգա-մին վրայ մեծապարգեւ կը մեծարէ մեր վհուկը, եւ ինքն պատերազմի կը ձեռնարկէ հին Հռովմին դէմ, ո-րուն հիմակուան տէրն է Մուսոլինի: Բայց խեղճ օտար Թագաւորը օրինա-կելի պարտութեան մը կը մատնուի, եւ զօրս դու պատուիրեցեր կորուստ-ներ տալէ վերջ լեզապատառ շունչը կ'առնէ վհուկին մօտ զայն սպաննելու սպառնալիքով: Վհուկը, անխռով եւ գիտակից վստահութեամբ, կարգի կը հրաւիրէ ցասկոտ արքան, խնդրելով որ իր պատգամը կրկնէ: Թագաւորը կը կրկնէ: Վհուկը կը վերլուծէ իր պատգամին համադրական եղանակը, որմէ հաւասար ուժգնութեամբ կը հասկցուի նաեւ հակառակ իմաստ. բայց Թագաւորը իրեն հաճելի ձեւով ընդունելով զայն՝ գլուխը կ'երթայ կը զարնէ Ապենիննեանց կարծրութեան, ուր կը փշրուի իր բանակը:

Հիմա, սիրելի Արամ, ձեռք ձեռքի վերլուծենք ե՛ւ մենք վհուկին համա-դրականութիւնը.— Հռովմայեցւոց քեզ, աստմ, յաղթող լինել: Երկու կերպով կը հասկցուի այս համադրա-կան ձեւը (արդէն այս երկուութեան պատճառով խորհրդաւոր կ'ըլլայ, ինչպէս ուրիշ ո եւ է խորհրդաւոր բան): ԱՌԱՋԻՆ՝ կ'ըսեմ թէ դուն Հռովմայեցիներուն պիտի յաղթես: ԵՐԿՐՈՐԴ՝ կ'ըսեմ թէ Հռովմայեցիք քեզի պիտի յաղթեն: Նախ ըսենք թէ նոր հայերէնով թարգմանութիւնը վերլուծական (անալիթիք) է, իսկ հին հայերէնովը՝ համադրական (սէնթէ-թիք): Ինչո՞ւ այսպէս: Պէտք է բա-ցատրենք. տղաքը շատ հետաքրքիր են, սիրելի Արամ: Վերի լինել բայը աներեւոյթ կամ անդէմ, անորոշ դեր-բայ է, որ իր ենթական կամ տէր բա-յին կը պահանջէ տրական հոլով փո-խանակ, ըստ ընդհանուր կանոնի, ուղղական հոլովի: Արդ, վերը նոյն նախադասութեան մէջ երկու տրական հոլով բառեր կան, Հռովմայեցւոց եւ քեզ, ուրեմն՝ երկու տէր բայիցու լի-նելին համար: Բայց որովհետեւ երկու տէր բայի չըլլար, այդ երկու բառե-րէն մէկը պէտք է տէր բայի ըլլայ եւ միւսն ալ բնութեան խնդիր (տրական հոլով դարձեալ): Մեր Թագաւորին գործին այնպէս եկեր է որ քեզը տէր բայի առնէ, իսկ Հռովմայեցւոցը՝ բնութեան խնդիր, այսինքն՝ ինք տէ-րը ըլլայ յաղթութեան եւ միւսը՝ ա-ռարկայ պարտութեան: Մեր վհուկը սակայն, Թագաւորէն աւելի խելացի, գործը զոյգ կը բանէ կամ երկդիմի: Յաղթե՞ց Թագաւորը — ինք է պատ-ճառը: Պարտուեցա՞ւ Թագաւորը — ինք ի՞նչ յանցանք ունի, առաջուց գուշակած էր այդ պարտութիւնը:

Բայց ասիկա իւրաքանչիւր լեզուի յատուկ եղող երկդիմութիւններէն մին է, կախարդանքներէն մին, ո-րունցմէ շատ ունին նաեւ վերլուծա-կանները: Մենք այս մասին երկարե-ցինք, միանգամ ընդ միշտ մեր դասէն դուրս ձգելու համար այլեւս ո եւ է բացատրութեան տարտամ Վերլու-ծականի եւ Համադրականի վերաբեր-եալ: Ուրեմն, այսուհետեւ այս բա-ները կրնանք, առանց սահմանելու զանոնք, գործածել աներկիւղ: Լա՛ւ:

ՏԱՐԱԶ

«Դաշնակցութեան Օր»ը Լիոնի մէջ

— • —

ԼԻՈՆ, 13 Հոկտ. (Յատուկ).— Այս տարի ալ օտարութեան մէջ տօնեցինք մեր տօնը — «Դաշնակցութեան Օր»ը: Օտարութեան մէջ, ծանր, ճնշող պայմաններու տակ, բայց խանդավա-ռութեամբ եւ հաւատքով:

Լիոնի հանդէսը տեղի ունեցաւ շա-բաթ գիշեր, 12 Հոկտեմբեր, Գ. Թա-դալետարանի սրահը: Սեւհողի մար-դիկ այս անգամ ալ խաչաձեւած էին, առաջնորդութեամբ դերասանի մը, որ շատոնց կորսնցուցած է իր ղեկը:

— «Տունէ տուն պիտի պտտիմ, ա-մէն դուռ ափ պիտի առնեմ, ամէն մի-ջոց պիտի գործադրեմ որ որքան կա-րելի է քիչ մարդ երթայ Դաշնակցա-կաններու հանդէսին» յայտարարած է այս «ընկեր Փարոս»ը:

Աչքը լոյս, թող հիմա երթայ եկե-ղեցին մոմ մը վառէ, վասնզի Դաշ-նակցականներու հանդէսին բնա՛ւ մարդ չկար ...

Սրահին մուտքին առջեւ կը ծածա-նէին զոյգ եռագոյնները — Փրանսա-կան եւ հայկական: Ներսը բեմին ճա-կատը, նոյնպէս զոյգ եռագոյնները եւ կեդրոնը Դաշնակցութեան խորհր-դանշանը:

Նախագահ ընկ. Վ. Զուլֆեան, կարճ բայց կրակոտ բանախօսու-թեամբ մը բացատրեց թէ «Դաշնակ-ցութիւնը եւ հայ ժողովուրդը այն-քան իրար հետ շաղախուած են որ կարելի չէ զանոնք իրարմէ բաժնել: Միս եւ ոսկոր են հայ ժողովուրդը եւ Դաշնակցութիւնը. կարելի՞ է մի-սը ոսկորէն զատել»:

Գեղարուեստական բաժինը ճոխ էր եւ լաւ կազմակերպուած: Ցուցումով եւ կարօտով լսեցինք Պ. Պ. Ժիրայր Խանկեանի առանձին նուագը (սօլօ), Արամ Աւետիսեանի «Ալագեազ»ը, եւ Փրանսերէն կտոր մը, Վահրամ Զան-տրեանի «Հայաստան»ը եւ նոյնպէս Փրանսերէն կտոր մը, Mme Viellardի թաւջութակը, շնորհալի երգչուհի Օր. Ծով. Տէր Պետրոսեանի երեք երգերը, (Միրանի ծառ, Ծիծեռնակ եւ Փրանսերէն կտոր մը): Բոլորն ալ արժանացան ջերմ ծափերու:

Յաջող արտասանութիւններ ըրին Օր. Հաճի Պօղոսեան, աղջնակ մը որ զգացումով արտասանեց Ա. Գառօնէի «Նայիրի աղջիկ»ը, Պ. Պ. Ա. Հացա-գործեան՝ Ս. Թափառականի «Վերա-դարձ»ը, Ղեւոնդ Գայթանճեան՝ Սի-ամանթոյի «Ափ մը մոխիր»ը, ընկեր-ներ Լ. Այէմեան՝ Ա. Ահարոնեանի «Արարատեան դաշտը», Մ. Միրզէ Գառօնէի «Փառք եմ առում»ը:

Օտար եւ հայ արուեստագէտներէ բաղկացած նուագախումբը ղեկավա-րութեամբ Ա. Մելքոնեանի մէջ ընդ մէջ կը նուագէր գեղարուեստական կտորներ:

Օրուան բանախօսներն էին ընկեր-ներ Ա. Գիւլխանդանեան եւ Լ. Զոր-մխեան:

Նախագահը առաջին խօսքը տուաւ ընկ. Լ. Զորմխեանին, որ վերլուծեց Դաշնակցութեան անցեալը, անոր գործն ու ձգտումները եւ հետապնդ-ած նպատակները եւ պարզաբանեց բոլոր այն յերիւրանքները զորս հա-կառակորդները կ'ուղղեն Դաշնակ-ցութեան դէմ: «Ազգերու եւ ժողո-վուրդներու մէջ եկող ու գացող բո-լոր տեսակի կազմակերպութիւնները միշտ կ'աշխատին ու կը հետապնդեն գլխաւորաբար երկու նպատակ, եր-կու շօշափելի [illegible].— Առաջինը՝ բարձրացնել, լայնցնել ու խորացնել ժողովուրդին միտքն ու հոգին, բարձ-րացնել անոր մտային մակարդակը, զինել զայն գաղափարական զէնքե-րով, խօսքով «ժողովուրդին աչքը բանալ» ինչպէս կ'ըսեն: Իսկ երկրորդն է աշխատիլ առաւելագոյն չափով տանելի դարձնել ժողովուրդին ֆիզի-քական, նիւթական եւ տնտեսական վիճակը: Դաշնակցութիւնն ալ մեծա-գոյն աշխատանքը կատարած է այս ուղղութեամբ: Դաշնակցութիւնը միշտ եղած է իրապաշտ կուսակցու-թիւն մը. դուք չէք կրնար մեր ծրա-գրին մէջէն վերցնել «միացեալ եւ անկախ Հայաստան» նախադասութիւ-նը եւ անոր տեղ ուրիշ որ եւ է նշա-նախօսք դնել: Որովհետեւ բացի այդ նշանախօսքէն՝ ուրիշ եւ ոչ մէկ բան կրնայ գոհացնել այս ժողովուրդին պահանջները»:

Ընկ. Լ. Զորմխեանի բովանդակա-լից բանախօսութենէն յետոյ, բեմ հը-րաւիրուեցաւ ընկ. Ա. Գիւլխանդան-եան, որ արդարօրէն ճաղկելով հայ-կական կեանքէ մեկուսացողներն ու վհատածները, բացատրեց Դաշնակ-ցութեան օրուան իմաստը: Յիշեց Պուշկինի «Վախկոտ Հայը», Թուրքե-րու «կեավուր դան կէօրտի»ն, եւ պատմեց որ Թաթարները ի՛նչ ձեւով կ'անարգէին Հայը: «Թաթարները ի-րենց էշը քշած ատեն երբ դանդաղ, ծոյլ շարժէր, ետեւէն կը կանչէին, «է՛յ, պիտի քալե՞ս, եթէ ոչ քեզ Հա-յերուն կը ծախեմ հա...»:

Դաշնակցութիւնը եկաւ իր հերոսա-կան ճիգով ու արիւնով այդ բոլորը սրբելու եւ տեղը ուրիշ բաներ դնելու: Հերոսութիւն, քաջութիւն, կարգա-պահութիւն, զոհողութիւն, վճռա-կանութիւն: Դաշնակցութիւնը զէնք տուաւ ժողովուրդին ձեռքը եւ կռուիլ սորվեցուց, ապրիլ սորվեցուց, եւ ապրելու համար մեռնիլ սորվեցուց: Աշխարհի դատաստանին առջեւ ցու-ցուց թէ Հայը վախկոտ չէր, «ար-մեաչկա» չէր, արիւն թափելէ չէր վախնար եւ ոչ ալ կռուելէ»:

Նուագախումբը «Մշակ բանուոր»ով փակեց հանդէսը: Ներկաները մեկնե-ցան գոհ եւ խանդավառ սրտով մը: Հանդէսէն վերջ տեղի ունեցաւ խնջոյք մը, ուր իւրաքանչիւր ընկեր եւ հա-մակիր իր բաժինը բերաւ երգելով, արտասանելով կամ ճառախօսելով: Նոյնքան խանդավառ էր մթնոլորտը այստեղ ալ: Կազդուրիչ օր մը ապրե-ցանք Դաշնակցութեան եւ անոր արի տղոց շնորհիւ:

Կեցցէ՛ Դաշնակցութիւնը:

Հուրծամ Պառամի

Տ. Տ.Ի ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ

— • —

Տարօն - Տուրուբերանի Հ. Միու-թեան պատգ. ժողովը տեղի կ'ունե-նայ յառաջիկայ նոյեմբեր 1ին Փարի-զի մէջ: Պատգամաւոր կարող են ղըր-կել բոլոր այն շրջանները որոնք ստա-ցած են շրջաբերական, ուրիշ խօսքով, բոլոր անոնք որ կապ պահած են Կ. վարչութեան հետ եւ արդարացուցած իրենց մասնաճիւղի գոյութիւնը:

Այն շրջանները որ զանազան պատ-ճառներով չէին կարող ներկայացու-ցիչ ղրկել, լիազօրագրով մը կարող են ընտրել իրենց թեկնածուն Փարի-զէն, ղրկելով անոր հասցէին իրենց զեկուցագիրը:

Ծանօթ.— Կ. վարչութիւնը սար-քած է հանդէս - խնջոյք մը ի պատիւ պատգամաւորներու, նոյեմբեր 3ի կի-րակի օրը, Պ. Գարակէօզեանի սրահին մէջ, Իսսի լէ Մուլինօ:

Ի դիմաց Կ. վարչութեան քարտու-ղար՝ Լեւոն Տօնիկեան, նախագահ՝ Ա. Զաքրեան:

ՄԱՄՈՒԼ

ԽՈՐՇԱԿԸ

— • —

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդա-ծութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 Հոկտ.).

—«Իր կեանքին ու գոյութեան վը-րայ դողացող հայութիւնը տեսաւ մե-ծաշուքին նշանախօսքերով հրապա-րակ իջած իշխանութեանց «գործե-ր»ը. տեսաւ եւ կը տեսնէ ամէն ժամ արդիական, եւրոպակա՛ն օրէնքներու ուժով իսկ եղած կողոպուտները, ա-լանն ու թալանը, հայ քաղաքացինե-րու ինչքերէն սկսած մինչեւ ազգա-յին դարաւոր հաստատութիւնները, օրինակա՛ն յափշտակումով: Տուն, կալուած, խան, դպրոց ու մինչեւ իսկ գերեզմանները այս արդիական օրէնքներու զոհերն եղան: Յափշտա-կութիւնը սակայն կանգ չառներ նի-թին առջեւ եւ թուրք իշխանութեան ձեռքը կ'երկարի ամէն տեղ, եկեղե-ցիներէն մինչեւ դպրոցները, շուկա-յէն մինչեւ տուները, քայքայելու համար հայ կեանքը, հայ ընտանիքը, հայ կրթարանը եւ վերջապէս հայ հաւաքական կազմակերպութիւնը, որ դեռ որ եւ է կերպով «ազգային» բա-ռը կրնայ յիշեցնել: Թուրքին շունչը, խորշա՛կն է որ կ'անցնի հայ կեան-քէն, ամէն բան ցամքեցնելու եւ չոր-ցնելու համար: Այդ խորշակը՝ ծա-նօթ է մեզի, իր ուժովը, իր թոյնովը եւ իր հետապնդած նպատակներովը, իր փչելու եւ գործելու ձեւով ու քայ-քայիչ միջոցներովը: Անիկա կը փչէ յանախ հրդեհի մը տաք ու խանձող զովին պէս. երբեմն բացայայտ եւ երբեմն թաքուն խողովակներէ ալ, երբեմն պաշտօնական ու երբեմն ան-պաշտօն կերպով, Թուրքին բերանով, Հայուն բերանով, կրօնաւորին, իշ-խանաւորին ու ժողովուրդի՛ն բերա-նով:

Հետեւեցէք Պոլսոյ թերթերուն եւ արդէն կը զգաք այն մահացու շունչը, որ վերջերս դարձած է աւելի վտան-գաւոր:

Կը շարունակուի թալանը լեզո՛ւ գոյքերու. կը շարունակուին դատե-րը՝ ազգային կալուածներու յափշ-տակումը արդարացնելու համար. կը շարունակուին ու կ'աւելցուին ծանր տուրքերը ազգ. հաստատութեանց եւ մասնաւորաբար դպրոցներուն վրայ, ուր թուրք ուսուցիչներու թիւը կը կրկնապատկուի շարունակ, փակման սպառնալիքին առջեւ:

Զէին բաւեր այս բոլորը, ահա նաեւ քայքայիչ պայքարը՝ ազգային իշխա-նութեանց, Պատրիարքարանի հեղի-նակութեան դէմ, պայքար՝ որուն արձագանգն եղան այս էջերուն մէջ անցեալները: Այս պայքարը, մէկ ու-րիշ երեսը թուրք իշխանութեանց հե-տապնդած ծրագրին, տարիներու պատմութիւնն ունի եւ այս օրերս կ'արտայայտուի իր անողոք բովան-դակ կերպարանքով:

Ահա թաղականութիւն մը (Ղալա-թիա) որ կառավարութեան կամքով ու սադրանքով գործի գալով, կը գը-րաւէ հարուստ թաղին կալուածները, եկեղեցին ու դպրոցը (կեդրոնական) եւ խզելով իր կապերը Պատրիարքա-րանի հետ, կը մերժէ հաշիւ տալ ու կը սպառնայ նոր եկեղեցիի հիմնու-մով: Թաղականութեան ատենապետը Յովհաննէս Շահին Գայա (Քէշիշ-եան), այլասերած Հայ մը, որ շնոր-հի արժանացած է անշուշտ թուրք իշխանութեանց առջեւ, այսպէս կը յայտարարէ Ճումհուրիէթի ուղղած իր նամակին մէջ.

«Հանրապետական կառավարու-թեան օրով, չենք կրնար վարչութիւն անունով մարմին մը ճանչնալ: Միայն պետական իրաւասու իշխանութիւնը կրնայ հակակշիռ ի գործ դնել: Անկէ դուրս, ըստ օրինի, որ եւ է մարմին իրաւունք չունի հաշիւ ուզելու մեզ-մէ: Պատրիարքը որուն պաշտօնն է միայն կրօնական գործերով զբաղիլ, հրաւիրեցինք որ գայ եւ առաջուան նման պատարագէ, բայց չեկաւ:

Արդէն պատրիարքը մէկ տարիէ ի վեր չի ճանչնար մեզ եւ կը կարծեմ թէ իրաւացի ենք, երբ մենք ալ չճանչնանք մեզ չճանչցող պատրիար-քը:

Ժողովուրդին կողմէ ընտրուած մեր մարմինը չի ճանչնար վարչու-թիւնը եւ հաշիւ ալ չի տար անոր»:

Նորագոյն ու նենգ միջոցն է սա՛-կա, հայաջինջ նոր դաւ մը՝ յանուն ժողովուրդի եւ յանուն օրէնքի, քա-նի ընտրուած մարմինի մը անունով է, որ հրապարակ կ'իջնէ հայանուն հրէշը Քէշիշեան, որ թուրք իշխա-նութեանց կրթնած, ազգային կազ-մակերպութեան քայքայման գործին է լծուած:

Ապականութիւնը սակայն մէկ երես չունի եւ ոչ ալ միայն հայ «լուսաւոր-չական» համայնքին է յատուկ:

Հայ կաթոլիկ համայնքը նոյն շունչին, քայքայիչ նոյն խորշակին է ենթարկուած: Տարիներէ ի վեր, դա-տարանէ դատարան ու ատեանէ ատեան կը քաշկռտուին հայ կաթոլիկ համայնքի ազգային իշ-խանութիւնները, Գասպարեան կոչ-ուած հայ քրիստոնեայ սրիկայ «թուրք»ի մը գլխաւորութեամբ: Կա-թոլիկ առաջնորդարանը եւ հիւանդա-նոցը ձեռքէ ձեռք կ'անցնին զանազան խմբակներու գրաւումով, թուրք իշ-խանութեանց բարեհա՛ն հաւանու-թեամբն ու հովանաւորութեամբը:

Հայահալածումի, քայքայումի նոյն տենչն է, նոյն գայլի անյագուրդ ա-խորժակը, որ կը գործէ Թուրքիոյ հայութեան վերջին մնացորդներուն վրայ: Ու հազար միջոցներով, այլա-սերելով ու ապականելով Հայը եւ քայքայման զարշելի գործին դարձնե-լով զայն իր ցեղին դէմ»:

ՕՐ. ԱԶԱՏՈՒՀԻ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

եւ

ԳԷՈՐԳ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Նշանուած

Իսի լէ Մուլինօ, 13 հոկտ. 1935

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Երբ Սուլթան Ֆաթիհ Մէհմէտ խան … առումէն ետք, պահեց օրթո-… պատրիարքութիւնը եւ տուաւ …ներուն կարգ մը իրաւունքներ կրօ-…կան առանձնաշնորհներու անունին … ոչ թէ արտաքին որ եւ է ճնշու-… հետեւանքով, այլ միմիայն վեհո-… զգացումնքէ մղուած, այն … հիմնեց նաեւ հայկական Պատ-րիարքութիւն մը մայրաքաղաքին մէջ, … Ամիրայ մահմետականներուն հետ … ային փոքրամասնութիւն մը կազ-… հայ ազգին իրաւունքներուն զօ-… պաշտպանութիւն մը շնորհելու … ով:

… Հայերուն տուաւ միեւնոյն ի-…ները ինչ որ Յոյներուն տուած … Մանտէլշթամ իր գրքի 190րդ է-… մէջ կը դիմէ քանի մը պատմա-…րու որոնք հակառակ պատմա-… անուրանալի իրականութեան … Թուրքերու վեհոգի վերաբերմունքը անմօթաբար կը նկատեն իբր քրիս-տոնէական ամէն բանի վրայ արհա-մարհանքով նայիլ, որովհետեւ իբր թէ կրօնական տեսակէտով ինչ որ քրիստոնէական է, արտասուոր նկատ-ուած է եղեր:

Մինչ Քրիստոսի 1462 թուականին, այն ատեն երբ ամբողջ Եւրոպայի մէջ փոքրամասնութիւններու իրաւունքը ոչ մէկ կերպով զարգացած էր, մահ-մետական Թագաւոր մը իր զօրութեան ամէնէն բարձր շրջանին Պոլսոյ յու-նական Պատրիարքութիւնը կը պահ-պանէր եւ կրօնական առանձնաշնորհի անունին տակ շարք մը իրաւասու-թիւններ կուտար Յոյներու ամուս-նութեան, ժառանգութեան եւ դաստ-ւանդութեան վերաբերող. մինչ իր մայրաքաղաքին մէջ, ուրիշ ազգի մը, որ քրտական իշխանութեան տակ կը հեծէր, երկրորդ Պատրիարքութիւն մը կը հիմնէր միեւնոյն առանձնա-շնորհներով, Մանտէլշթամի դասա-կարգէ մարդիկ չեն խղճիր այս աննը-ւաստութիւնը վերագրել արհամար-հանքի զգացումի մը՝ հանդէպ քրիս-տոնէական ամէն բանի:

Ի՛նչ անարդարութիւն: Թուրք մեծ սուլթանին կողմէ 15րդ դարու մէջ շը-նորհուած այս իրաւունքը ամենալաւ գործադրութիւնը չէ՞ այն սկզբուն-քին, զոր Մ. Նահանգներու նախա-գահ Ուիլսըն իբր փոքրամասնութեան իրաւունք ընդունիլ տալ կ'ուզէ այժմ քաղաքակիրթ աշխարհի մէջ: Արդեօք Սէն Ժէրմէնի մէջ Աւստրիոյ հետ կն-քուած դաշնագիրը զոր չէին ուզեր ճանչնալ ռումէն եւ եուկոսլաւ պե-տութիւնները, նոյնքան որոշապէս կ'արտայայտէ՞ այն սկզբունքը, որ ի յայտ կուգայ յաղթական սուլթանին կողմէ քրիստոնէութեան տրուած ի-րաւունքներէն:

Հայերը շատ լաւ գիտեն թէ այս առանձնաշնորհներուն շնորհիւ կրցած են պահել իրենց կրօնքն ու ազգութիւ-նը, ընդդէմ այն ճնշումին, զոր կը կրէին քրտական իշխանութեան տակ: Ասոր համար ալ Թուրքերուն հետ, մանաւանդ թրքական կառավարու-թեան հետ լաւագոյն համերաշխու-թեամբ ապրեցան: Պ. Մանտէլշթամ, որ իր փաստերը Զարդէսքիի պէս մար-դոցմէ եւ ուրիշներէ կ'առնէ ապացու-ցանելու համար 19րդ դարէն առաջ Հայերու կրած տառապանքն ու հարս-տահարութիւնները քիւրտ պէյերու իշխանութեան տակ, ինչո՞ւ չի յիշեր այն սարկութիւնը որուն մէջ կ'ապ-րէր Ֆրանսայի ժողովուրդը Մեծ Յե-ղափոխութենէն առաջ: Պէտք չկայ նոյն իսկ այդքան հեռուն երթալու. ռուս մուժիկներու վիճակը աւելի՞ տանելի էր քան Հայերունը Թուրքի-ոյ մէջ: Մանտէլշթամ որ առանց կարմրելու ինքզինք ռուս յեղափո-խութեան կուսակից ցոյց կուտայ, կը կարծէ թէ մենք տեղեկութիւն չու-նի՞նք ռուս յեղափոխական գրու-թիւններէ եւ բան չե՞նք գիտեր այն հարստահարութիւններուն մասին զորս հողատէրերը, դեռ ոչ շատ ժա-մանակ առաջ, ի գործ կը դնէին հան-դէպ ռուս գիւղացիին: Եթէ Պ. Ման-տէլշթամ քաջութիւնը ունենայ ըսե-լու թէ այդ գրուածքները չափազան-ցութիւններ են, այն ատեն կրնանք անվարան վստահեցնել թէ ան ճշմար-տութիւնը չըսեր, որով կը կրկնենք թէ մինչեւ 1856ի Խրիմի պատերազմը Թուրքերն ու Հայերը լաւագոյն ներ-դաշնակութեամբ կ'ապրէին իրարու հետ ու Թուրքերու կողմէ ոչ մէկ յար-ձակում կը կատարուէր Հայերու վը-րայ:

Երբ Ռուսերը իրենց ծակ աչքը օս-մանեան կայսրութեան վրայ ուղղե-ցին, քաղաքականապէս օգտակար համարեցան Ռումելիի քրիստոնեայ տարրերը իբր գործիք ծառայեցնել ի-րենց յաջողութիւններուն համար: Նկատելի է որ Պ. Մանտէլշթամ իր գրքի 300րդ էջին մէջ պնդելէ յետոյ թէ ռուս յեղափոխական կառավարու-թիւնը կը դովէ ցարական Ռուսիոյ քաղաքականութիւնը Թուրքիոյ հան-դէպ՝ քրիստոնեայ ազգերուն օգնելու համար, կ'աւելցնէ.— «Մուժիկը, որ ինքն ալ մեծ զրկանքի մէջ կ'ապրէր, միշտ պատերազմեցաւ Յոյները, Պուլկարներն ու Սերպերը ազատելու համար»:

«Դուն պիտի ազատես քրիստոնեա-ները մահմետականներու ձեռքէն» — Մանտէլշթամ որուն քրիստոնեայ ըլ-լալը կասկածելի է, կրնա՞ր աւելի լաւ նշանախօսք մը գտնել քան այս կոչը, ուղղուած Մուժիկներուն, որոնց կրօ-նամոլութիւնը ամէն սահման կ'անց-նի եւ զորս այս ձեւով խաբել կ'ուզէ-ին, աւելի առողջ կեանք մը քաշել տալու համար անոնց:

Այս ամէնը արդիւնք էր այն նշանա-ւոր քաղաքականութեան որ ամբողջ աշխարհի սոսկում եւ զզուանք կը պատճառէր: Չենք կրնար չփափաքիլ որ յաւիտեան կործանի եւ փճանայ այդ քաղաքականութիւնը, ինչպէս ցարականութիւնը, մարդկութեան բա-րօրութեան համար:

Պէտք է խոստովանիլ թէ ազգայ-նական հոսանքը որ 19րդ դարուն մէջ տեղի Եւրոպայի մէջ աչքի կը զար-նէր եւ կը տարածուէր, անմիջական պատճառն էր որ երիտասարդ Հայերն ալ, որոնք Եւրոպա, Ամերիկա գացած էին ուսումնքի կամ առեւտուրի հա-մար, այդ միտքերը իւրացուցին եւ մղուեցան իրենց ժողովուրդին հա-մար աւելի հանգիստ կեանքի մը եւ ա-ւելի սեփական քաղաքական գործու-նէութեան մը ձգտելու: Այս մտաւոր զարգացումը ռուս քաղաքագիտու-թեան կողմէ ողջունուեցաւ իբրեւ աստուածային պարգեւ մը եւ այդ պահէն սկսած իր կարելին ըրաւ գր-գռելու համար Հայերը կառավարու-թեան դէմ:

(Շար.)

(34)

ղրկել : Վերջին երկու շաբաթներու ընթացքին 25,000 զինուոր անցած է Սուէզի ջրանցքէն : Հաշիւի մը համաձայն, փետրուար 1էն մինչեւ հոկտեմբեր 1 Իտալիա 750,000 անգլ. ոսկի տուրք վճարած է, Սուէզի ջրանցքի ընկերութեան :

Հաբէշական բանակը շատ կը նեղուի բժիշկի եւ դեղի նուազութենէն : Միայն Աքսումի մէջ առնուազն հարիւր վիրաւորներ մեռան, բժիշկ չգտնուելով : Հաբէշուհիները կ'ընկերանան զինուորներուն, վէրքեր դարմանելու համար, բայց իրենց գիտցածը շատ նախնական բան է : Օրինակ, չեն գիտեր թէ ի՛նչպէս պէտք դարմանեն ռումբի վէրքերը :

Կացութիւնը Յունաստանի մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ զինուորական նախարարութիւնը երկու տարուան բարձրացուց զինուորութիւնը : Նորագիրները չորսէն վեց ամիս արձակուրդ պիտի ստանան :

*** Նախարարական խորհուրդը որոշեց աշխատանքի նախարարութիւն մը հաստատել : Երեք զօրավարներ հանգստեան կոչուեցան, իսկ այն երեք Գ. կարգի զօրավարները որոնք վարչապետ Ցալտարիսի հրաժարականը պահանջած էին, բարձրացան երկրորդ աստիճանի :

Անուղղակի աղբիւրէ կը պնդեն — հակառակ հաստատուած գրաքննութեան — թէ օգնական զօրք ղրկուած է Սելանիկ, մասնաւորապէս հետեւակ եւ թնդանօթաձիգ : Միւս կողմէ, նաւատորմին դիրքն ալ դեռ կասկածելի կը համարուի : Կրետէի մէջ տակաւին խուլ դժգոհութիւն կը տիրէ միապետութեան վերահաստատման դէմ : Շոգենաւային ընկերութեանց յանձնարարուած է տոմսակ տալ միայն այն ճամբորդներուն որոնք արտօնագիր ունին ոստիկանութենէն :

Մասնաւոր պատուիրակ մը ղրկուած է Լոնտոն, խորհրդակցելու համար Եօրկիոս Թագաւորին հետ : Միապետութիւնը փաստօրէն վերահաստատուած է բոլոր օրէնքներով եւ խորհրդանշաններով, երդումները կը կատարուին յանուն Թագաւորին եւ Սինօդն ալ պատուիրած է որ եկեղեցիներու մէջ յիշուի Թագաւորին անունը :

2500 հանքագործներ կը դիմադրեն հորերուն մէջ

Կալլէսի Նայն Մայն հանքին բանուորներէն 70 հոգի փակուեցան հորերուն մէջ, բողոքելով շատ մը ընկերներու արձակման դէմ : Որոշեր էին ծոմ պահել, բայց ոստիկանութիւնը ուտելիք ղրկեց : Ուտելով հանդերձ, մերժեցին դուրս ելլել : Հետզհետէ ուրիշներ ալ միացան իրենց եւ այժմ 2500 հոգի փակուած են հանքերուն խորը : Բազմաթիւ ոստիկաններ գիշեր ցերեկ կը հսկեն «բարեկարգութեան» : Միայն մէկ հոգի դուրս ելաւ իր ընկերներուն հաւանութեամբ, ներկայ ըլլալու համար իր հօրը հոգեվարքին : Մեծ յուզում կը տիրէ ամբողջ երկրին մէջ :

Եգիպտոսի օգնութիւնը Եթովպիոյ

Գահիրէէն Ղպտի – Իսլամ խառն կոմիտէն Ատտիս Ապէպա ղրկեց պատուիրակ մը, Նապիլ Իսմայիլ Տաուտ, որ պիտի բնակի կայսեր պալատին մէջ : Մեկնելէ առաջ, Նապիլ Իսմայիլ այցելեց Ղպտիներու պատրիարքին, մասնակցելով Եթովպիոյ պաշտպանութեան համար գումարուած հանդիսաւոր ժողովի մը : Ահագին բազմութիւն մը հետեւեցաւ մինչեւ կայարան, ողջերթ մաղթելու համար : Իսլամ համալսարանին ներկայացուցիչը ճառ մը խօսելով, յայտնեց, — «Միայն մէկ բաղձանք ունինք, — օգնել Եթովպիոյ եւ հետեւիլ ձեզի, կռուելու համար կողք կողքի մեր ափրիկեան եղբայրներուն հետ» :

Գերմանացիները Եթովպիոյ մէջ

Համպուրկ հասան 45 Գերմանացիներ, մեծ մասով կիներ եւ մանուկներ : Իրենց յայտարարութեան համաձայն, 500 Գերմանացիներ կը բնակէին Եթովպիոյ մէջ եւ հիթլերական կազմակերպութիւն մը սարքուած էր Ատտիս - Ապէպայի մէջ : Բոլորն ալ վստահութիւն կը յայտնեն Հաբէշներու քաջութեան եւ դիմադրական կորովի մասին եւ կ'ըսեն թէ անոնք չեն հաւատար որ Իտալացիները պիտի յաջողին գրաւել երկիրը : Հաբէշները մեծ ատելութեամբ լեցուած են Իտալացիներուն դէմ եւ եթէ ճակատագրուած է որ եւրոպական ժողովուրդի մը իշխանութեան տակ իյնան, կը նախընտրեն Անգլիան կամ Ֆրանսան :

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ» Ընկ. մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Գուր Լաֆայէթի ներքնասրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ Պ. Ա. Գիլխանդանեան, որ տեղեկութիւններ կուտայ «Համազգային»ի գործունէութեան մասին:

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՔԲԵՐԱՆԻ Նահանգային Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, 119, Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին բոլոր անդամները: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔՂԻԻ Հայր. Միութեան Վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ հայրենակիցները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին, 6, Ռիւ Փըթիթ Մարի սրճարանին վերնայարկը: Մասնաճիւղերու եւ քաղաքի բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ այս կարեւոր ժողովին:

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, Միութեան սրահին մէջ, 7, Ռիւ տէ Պէրնարտէն, Փարիզ (5). Մէթրօ՝ Մօպէր:

Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին բոլոր անդամները, անդամուհիները եւ արձանագրուիլ փափաքողները:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՀԱՅ – ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Բ. ՏԱՐԻ

Իրապէս ժողովրդական այս թերթը ամէնուն գնահատութեան արժանացած է ոչ միայն իր յօդուածներով, այլ եւ ամէն բաժանորդի բժշկական հարցումներուն տուած իր պատասխաններով :

« ՀԱՅ - ԲՈՅԺ » ԱՄԷՆՈՒՆ ԲԺԻՇԿՆ Է

Հոկտեմբերի թիւը կը ղրկուի այն բաժանորդներուն միայն, որոնք վերանորոգած են իրենց բաժանորդագրութիւնը :

Բաժանորդագրուեցէք եւ բաժանորդագրեցէք ձեր բարեկամները :

Երբ իւրաքանչիւր բաժանորդ գտնէ նոր բաժանորդ մը, թերթը պիտի պատկերազարդուի եւ ծաւալը ընդարձակուի :

Առաջին տարուան թիւերէն սպառած են թիւ 1ը եւ 2ը : Երբ պահանջողներուն թիւը հասնի 500ի, երկրորդ տպագրութիւն մը պիտի կատարուի :

Երկրորդ տարուընէ սկսեալ պիտի տպուի *սահմանափակ* թիւով, (մինչեւ լոյս տեսած օրը արձանագրուած բաժանորդներուն թիւով) : Ուշ բաժանորդագրուողները կ'արձանագրուին *երրորդ* տարուան համար :

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են — Ֆրանսա եւ գաղութներ՝ 20 ֆրանք, արտասահման՝ 25 ֆրանք :

Անոնք որ կը բաժանորդագրուին ուղղակի ՀԱՅ - ԲՈՅԺի վարչութեան, կէս գինով կը ստանան ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեգիրքը, որ լոյս կը տեսնէ գալ աշնան :

Դիմել Dr. CH. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, PARIS:

Ծանօթ.— ՀԱՅ - ԲՈՅԺի 1րդ եւ 2րդ թիւերուն փոխարէն կուտանք *վեց* ուրիշ թիւեր, մինչեւ այժմ լոյս տեսածներէն :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԽՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին 17 Րիւ Ամբէր, Քաշանի. Կարեւոր օրակարգ:

Վալանս

ՎԻԼԷՆԻ Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր խումբը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, իսկ Մուրատ խումբը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին: Ժողովները տեղի կ'ունենան «Խաժակ» Ակումբին մէջ:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 8ին «Սիամանթօ» ակումբին մէջ:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

19 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Թաղապետական Թատրոնի FOYER *սրահին մէջ*

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԳԻԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին: Արտասանութիւններ, խմբերգ եւ երգ:

կը հրաւիրուին բոլոր վալանսահայերը:

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

20 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԳԻԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Ընկերահաւաքական խնջոյք

Կազմակերպուած Յ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մ.-ՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

Տեղի կ'ունենայ Հոկտ. 20ին կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3-7

Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45 Rue de la Défense. Իսի լէ Մուլինօ.

կը խօսի՝ տիկին *ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ*

խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն անդամուհիներու կողմէ:

կը մասնակցի ՍԹԱՆՈՑՅԻՆԵՐՈՒ նուագախումբը:

ձոխ սեղան: Մուտք՝ 5 ֆր. մեծերու համար, փոքրիկներու՝ 2 ֆր.:

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Ուսուցիչ - Հրապարակագիր Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ

Այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին երրորդ-թաղապետարանի փոխահի մէջ:

կը Նախագահէ՝ Պ. Ն. ՄՈՄՃԵԱՆ

կը խօսին՝ Պ. Պ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ եւ Կ. ԽՐԱՅԵԱՆ

Մուտքը՝ ազատ է:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԹԱՒՐԻԶ, Գուրծ.— 1385:
ՊՈՒ ԱՐԻՐԻՃ, Ա. Գոհ.— 140:
ՍԷՆ ՓԻԷՌ ՍՈՒ Զ'ՕՊԸՆԱ, Եօրկ.—40:
ՔԱՇԱՆ, Պօղ.— 20:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ճան.— 378.40: Կարգադրեցինք:
ՓԻԷՐՖԷՕ, Վարդ.— 40:
ԺԸՆԵՒ, Պ. Ն.— 25:
ՌՕՄԱՆ, Գուրծ.— 244.80:
ՎՕԿԼԻՒԶ, Մանկ.— 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գուրծ.— 810:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խորին ցաւակցութիւնս կը յայտնեմ Տէր եւ Տիկին Աւետիս Եաքուպեանի, Պ. Վաղարշակ Եաքուպեանի եւ պարագաներուն իրենց սիրելի մօր՝

Տիկ. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԵԱՔՈՒԲԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Յարութիւն Մինասեան

Պիյեանքուր, *15 Հոկտ. 1935*

50 մէթր հեռու Իսիի կայարանէն եւ 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու են (tout confort) յարկաբաժիններ, 1 փիէսնոց 2000 եւ 2 փիէսնոց **2300** ֆր. տարեկան, ջոֆաժ միասին:

Աժան գինով երկու խանութներ: դիմեցէք տեղւոյն վրայ, 72 Bld. Rodin, à Issy-les-Moulineaux.

Raki "ERIVAN"

ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ճանչուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու մէջ ամէնէն նախընտրելի *մեծ վաճառանիշը* կը ներկայացնէ:

ԵՐԵՒԱՆ օղին արտադրուած է *Թուրուման*, բնական *անխառն* խաղողի հիւթով, երաշխաւորուած է ջիմիական ամէն քաղադրութենէ զերծ ըլլալը:

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղին Մեծաքանակ գնումներու հասցէ՝

Արտօնատէր

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX

18, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

Նաեւ DISTILLERIE VIAL

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 09 - 95

Լիոնի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ

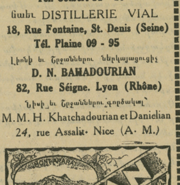
D. N. BAHADOURIAN

82, Rue Séigne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ Շրջաններու գործակալ՝

M.M. H. Khatchadourian et Danielian

24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԳԱՀԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Mr. PARMAC, (Expert-Fiscal)

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՓՈՐՁԱԳԷՏ

28 Bld. Strasbourg, Paris (10)

ՀԵՌԱՁԱՅՆ **Botzaris 17-64**

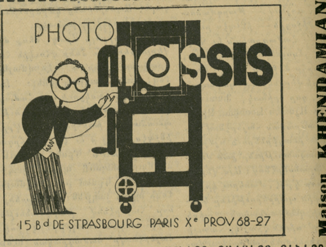
ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՄԷՆ ՀԱՐԿԱՏՈՒԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ

Դիմեցէք անոր՝ ձեր առեւտրական, արհեստագիտական եւանձնական կեանքի բոլոր խնդիրներու համար: Կը լուսաբանէ ՀԱՐԿԱՅԻՆ, ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ վերաբերեալ բոլոր խնդիրները :

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ, որպէսզի որ եւ է դժուարութիւններու չհանդիպիք, գործադրեցէք՝ ՓԱՐՄԱՔԻ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼԱԿԱՆ մեթոտը, որ կը համապատասխանէ ամէն պահանջի :

Աւելի տեղեկութիւն առնելու համար գրեցէք մեզի (դրոշմաթուղթ մը ղրկելով պատասխանին համար):

Պ. *ՓԱՐՄԱՔ* կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9-12 եւ ժամադրութեամբ:

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌՈՐԴ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք: ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առնուած յաւելումի 12ը 125 ֆրանք:

Հ. ՏԱՄԼԱՄԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

կ'ընդունի ամէն օր բացի ՀԻՆԳՇԱԲԹԻԷ եւ ժամադրութեամբ՝

4, Rue Lazar Carnot, CLAMART

Հեռաձայն՝ MIChelet 07-11. Օթօպիւս՝ թիւ 89:

Հինգշաբթի ժամը 2-8, Շաբաթ ժամը 9-12.30 եւ ժամադրութեամբ՝

117, Rue Saint-Lazare, PARIS

Հեռաձայն՝ Europe 40-63. Métro: St. Lazare

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(16 ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

Procédure Générale,

159, Rue Lafayette — **Tél. Nord 68 - 02**

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19 : Նաեւ ժամադրութեամբ

ԾԱԽՈՒ ԾԱՆՕԹ ԽԱՆՈՒԹ

Տեղափոխութեան պատճառով ծախու է, Պէլվիլի մէջ նպարեղէնի կարեւոր եւ շահաւոր խանութ մը : 7 տարուան վարձակալութիւն, ամէն տեսակ ուսումնի համար : Վարձքը աժան եւ պայմանները դիւրամատչելի :

Դիմել Պէլվիլ, 52, Rue Piat, *Ալիքեան եղբարց : Հեռաձայն՝* Ménil. 71-86.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) **17, Rue Damesme. PARIS (13)**

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (54)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Պատգամաւորը իր իշխանին կողմէն խոստանալով իրենց երկրէն ելած բերքերնէ այսինքն առիւծի եւ ուրիշ գազանաց մորթեր եւ ուրիշ ընծաներ խրկելու Սրբազան Պատրիարքին, ինքն անկէց ետ դարձաւ դէպի Շօա :

Ասոնց եւ Ամարայի ու Կոճամի ժողովրդոց մեզի ցոյց տուած համակրութեան պատճառ Խպտի եպիսկոպոսներուն անարժան վարմունքն եւ ագահութիւններն եղած է, որոնցմէ բոլորովին զզուած են :

Իսկ Թէկրէի ժողովուրդը որչափ որ նոյն սէրը ունեցան մեր վրայ, սակայն Տէճաջմաջ Քասսայի թշնամի իշխաններուն դրդումէն եւ թելադրութենէն տակաւին կուսակիցներ կային Խպտի առաջնորդին, վասն որոյ մեծ իշխանը չէր համարձակած առանց ժողովրդեան սիրտը գրաւելու մէկէն ի մէկ առաջնորդի փոփոխութիւն ընել, իրենց աչքին օտար երեւցած եկեղեցիէ առաջնորդ ընդունելով :

Ատուայի մէջ ութ օր մնալէն յետոյ, յունիս 4ին ճամբայ ելլելու օրերնիս Տէճաջմաջ Քասսա մեր քովն եկաւ մեր վերջին հրաժարականն ընդունելու եւ զմեզ ճամբու դնելու համար : Նոյն տեսութեան ժամանակ յայտնեց մեզի իր սրտին ցաւը զոր եկեղեցականաց կողմէն կը կրէր :

« Այսքան խնամք կը ցուցնեմ անոնց, բաւ, եւ դարձեալ Մովսէսի Տամօ լերան կրօնաւորները այսօր ապստամբած են ինձմէ, եւ լեռը պաշարման մէջ դրած եմ. վաղը Խպտի Ապունան գալուն՝ գաղտ կը խրատեն զինքը. նա ալ ձեզի պէս ականջը ծակ եւ բարակը մտածող ու կատարեալ խելաց տէր չըլլալուն, ինչպէս որ գիտեմ, առանց կարող ըլլալու իրաւունքն ու ճշմարտութիւնը իմանալու՝ անոնց չար խրատներուն ականջ կը կախէ : Ես ծախքը քաշած ու գրած եմ որ գայ. բայց շատ հաւանական է որ նա կարգաւորաց խօսքին մտիկ ընելով՝ օր մը Կովալիին (Թէքլէ Կորկիսին) քով խոյս տայ երթայ :

Ասոր այսպէս ըլլալիքն արդէն գուշակելով, գրած եմ եկող Ապունային որ ճամբան՝ ուր տեղ որ պատահելու ըլլայ ձեզի, առանց հետերնիդ տեսնուելու հոս չգայ. եւ Ապունա Սելամի նախորդ վախճանեալ առաջնորդին Խպտի սպասաւորներէն մէկը հետը չբերէ, վասնզի ամէն գէշութիւն անոնց գլխէն տակէն ծագեցաւ ու կը ծագէ : Կրօնի մասին եղած զեղծումները արդէն յայտնի են ձեզի, քրիստոնէի անունը միայն կը կրենք :

Այս բոլոր չարիքներուս առաջքն առնելու համար կը խնդրեմ ձեզմէ որ Ապունային պատահած ժամանակնիդ, հոն եղած տեղը ժողովակ մը կազմէք իրեն եւ իր հետն եղող կարգաւորաց հետ, եւ երկու տարիէն ի վեր ինչ որ տեսաք աչքով՝ եղած կրօնական ու բարոյական զեղծումները, հոն ժողովոյն մէջ պատմէք, եւ անոնց անմիջական դարմաններուն վրայ ինչ որ խելքերնիդ կը կտրէ՝ առաջարկէք, որպէսզի եկող Ապունան ալ մեռնողին ընթացքին չը հետեւի, այլ ինչ որ կը պահանջէ իր պարտաւորութիւնը զանոնք ի գործ դնէ յօգուտ եւ ի պայծառութիւն մեր եկեղեցւոյն:

Իսկ ձեզի համար, կրկնեց մեծ իշխանը, գրած եմ ձեր գնալիք ճամբուն պարհին վրայ գտնուող բոլոր իշխաններուս՝ որ զձեզ ընդունին պէս որ ես ընդունեցի. այս պահով եղիք որ հանգիստ պիտի ըլլաք ամէն տեղ» :

Որուն պատասխանեցինք.— այդ խօսքերը լաւ կը համոզեն որ դուք բարի ու ճշմարիտ քրիստոնեայ մի էք, ուստի ի սերտմական եւ բոյ չարժեալ կ'ուզեմք մենք ալ յայտնել բրած դիտողութիւնները ձեզ :

Թէկրէի երկրին ժողովուրդը թէեւ ամէնքն ալ զէնք ունին, բայց իրենք խիստ վախկոտ են, ինչպէս որ ճամբան փորձեցինք : Կովալիի գալուն ձայնը որ լսեն, երեսնին գոյն չմնար, սարսափը զիրենք կը պատէ, անոնց զօրութեան վրայ այնքան վստահ պաւէնելու չէ, երբ պատերազմի դէմ պատահելու ըլլայ. այլ ձեր բոլոր կառավարութիւնը այս նոր կրթուող կանոնաւոր զօրքերդ միայն թող ըլլան, եւ անոնց թիւը պէտք է շատցընէք:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 18 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 18 Octobre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2938

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՀԱՒՈՐ ՊՐԿՈՒՄԸ

Հետզհետէ աւելի արագ եւ աւելի վճռական շարժելով, Ազգերու Դաշնակցութիւնը անխնայ կը սեղմէ օղակները՝ «նախայարձակ» եւ «ուխտադրուժ» Իտալիոյ դէմ: Իսկ այս վերջինը կը շարունակէ խրամներ փորել եւ ճակատներ յարդարել Եթովպիոյ մէջ, կճռտելով ակռաները Մեծն Բրիտանիոյ դէմ, որ անվերջ ժայռեր կը գլորէ եւ փշաթելեր կը հիւսէ իր ճամբուն վրայ:

Շաբաթը չլրացած, պատժական տնօրինութեանց կծիկը քակուեցաւ համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը:

Արդէն իսկ ջլատիչ, կաշկանդիչ օղակներու ցանց մը, «անբարոյական եւ ապօրէն» ճնշումներու ալիք մը բարձրացած է Իտալիոյ դէմ: Փոթորկաձայն Մուսոլինին ապահովաբար չէր նախատեսած թէ մինչեւ ո՛ւր կրնայ հասնիլ բրիտանական յամառութիւնը, երբ մրցակից մը փորձէ շուք ձգել իր համայնակուլ աշխարհակալութեան ճամբուն վրայ:

Եւ ահաւասիկ բանաձեւերը իրարու կը յաջորդեն, կը քուէարկուին եւ կը հաղորդուին Ազգաժողովի անդամներուն, ոչ թէ իբրեւ պարզ յանձնարարութիւն, այլ իբրեւ յանձնառութիւն:

Հոկտ. 11ին՝ զէնքի եւ ռազմանիւթի արգելքը յայտարարուեցաւ, Իտալիան զրկելով, իսկ Եթովպիոյ համար դուռները լայն բանալով:

Հոկտեմբեր 14ին հաստատուեցաւ սեղանաւորական արգելքը, — ոչ մէկ փոխառութիւն եւ վարկ Իտալիոյ կամ Իտալացիներու:

Հոկտեմբեր 16ին սահմանուեցաւ տնտեսական պատիժներու առաջին շարքը, — արգելք նախանիւթերու ներածման:

Դեռ վերջնական համաձայնութիւն չգոյացած, բրիտանական պատուիրակը չորեքշաբթի օր եւսէն սահեցուց աւելի կորուկ բանաձեւ մը, — ոչ միայն արգիլել արտածումները դէպի Իտալիա, այլեւ դուռները ամուր փակել իտալական բոլոր արտադրութեանց դէմ: Չափազանց պիրկ բանաձեւ մը, որուն վարպետ, մասնագիտական հիւսուածքին մէջ նորէն բրիտանական ժանիքն է որ կը ցցուի:

Այս բոլորէն դէպի ամբողջական պաշարում՝ ճամբան շատ կարճ է արդէն: Նոյն իսկ եթէ մինչեւ վերջը մէկդի դրուին զինուորական տնօրինութիւնները, հաստատուած եւ ծրագրուած շղթաները բաւական են երկաթեայ գօտի մը կազմելու Իտալիոյ շուրջը:

Որքան ալ անտարբեր երեւան Հռոմի մէջ, կարելի չէ ուրանալ այս գործողութեանց ջլատիչ հետեւանքները, ոչ միայն նիւթական, այլեւ բարոյական տեսակէտով:

Պատմութեան մէջ առաջին անգամ է որ յիսուն պետութիւններ անարիւն այլ գործօն եւ վճռական պայքար կը մղեն մէկի դէմ, լարուած՝ միեւնոյն զսպանակէն: Քանի մը պետութիւններու ձեռնպահութիւնը եւ ուրիշներու վարանումը կամ ձգձգումը բան չեն փոխեր այս անողոք իրականութենէն:

Նոյնիսկ այդ վարանումները երկար չեն կրնար տեւել, քանի որ առաջին քայլը առնուած է արդէն: Մասնակցողները ընդդիմաբար երբեմն կը դարձնեն ձեռնպահներուն կամ վարանողներուն, մատնանշելով հետեւանքները կամ յանձնարարելով որ օր առաջ խորհրդակցին իրենց կառավարութեան հետ եւ հրահանգ ստանան:

Այս տեսակէտէն շատ պերճախօս տեսարան մը պարզուեցաւ, առջի օր, իրաւագիտական յանձնախումբին առջեւ:

Արժանթինի պատուիրակը, որ իբրեւ նախագահը Ա. Դ. Խորհուրդին՝ ամէնէն գործօն դերը կատարեց, երբ կը քննուէր Իտալիոյ պատասխանատուութեան հարցը, վերջին պահուն առարկեց թէ իր երկիրը սահմանադրական դժուարութեանց պիտի մատնուի, տնտեսական եւ սեղանաւորական տնօրինութեանց գործադրութեան առթիւ:

Յանձնախումբը անմիջապէս քննելով այս առարկութիւնը, անուղղակի մերժեց զայն չոր ու ցամաք պատճառաբանութեամբ մը, — «Ազգերու Դաշնակցութեան անդամները կապուած ըլլալով ուխտի 16րդ յօդուածին տրամադրած յանձնառութեանց, պարտաւոր են անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել, այդ յանձնառութիւնները գործադրելու համար պահանջուած արագութեամբ»:

Եւ Արժանթինի պատուիրակը հարկադրուեցաւ գլուխ ծռել, յայտարարելով թէ իր կառավարութիւնը արդէն սկսած է համապատասխան օրէնք մը մշակել, ուխտին յանձնառութիւնները գործադրելու համար:

Այս համակերպութեան արժէքը հասկնալու համար, կը բաւէ յիշել թէ Արժանթին շատ բանուկ առեւտուր մը ունի Իտալիոյ հետ, որ տարեկան 2,216,800 անգլ. ոսկիի շահ մը կ'ունենայ:

Ուրեմն, տնտեսական պատերազմը պիտի շարունակուի յարատեւ եւ յարաճուն ուժգնութեամբ, կոտրելու համար Իտալիոյ թեւերը: Իսկ ամէնէն կարեւորը, այս գործնական փորձով, պիտի ստեղծուի հզօր եւ բազմաճիւղ մեքենայ մը, որ եթէ այսպէս կանոնաւոր բանի, ոչ միայն պիտի բարձրացնէ Ազգերու Դաշնակցութեան հեղինակութիւնը, այլեւ բոլորովին նոր կացութիւն մը պիտի ստեղծէ միջազգային յարաբերութեանց մէջ: Իսկ ձախողելու պարագային, դժուար է նախատեսել հետեւանքները:

Այդ սարսափելի հեռանկարին առջեւ է որ, Ազգաժողովին բոլոր անդամները, մեծ թէ փոքր, հնազանդ աշակերտներու պէս կը հպատակին տրուած որոշումներուն:

Ինքնապաշտպանութեան եւ շահուած աւարի պահպանման պահանջն է որ կը խօսի բոլորին մէջ, այս ճակատագրական ժամուն, ինչպէս եւ աշխատաւոր բազմութեանց յարաճուն եւ ամեհի ալիքը, որ կը սպառնայ միլիոններու բռունցքներով:

Ամէն պարագայի մէջ, կը գտնուինք աննախընթաց եւ բախտորոշ դէպքերու առջեւ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ՄԵՐԺԵՑ ԼԱՎԱԼԻ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ

ՈՉ ՄԷԿ ՄԱՐՏԱՆԱՒ ԵՏ ՊԻՏԻ ԿԱՆՉՈՒԻ

Բրիտանական Տորմիղին սպառնալից դիրքը

ՈՉ ՄԷԿ ԱՌԵՒՏՈՒՐ ԻՏԱԼԻՈՅ ՀԵՏ

Կը թուի թէ առ այժմ ձախողած են Ֆրանսայի վարչապետին ձեռնարկները՝ հաշտարար ելք մը գտնելու համար նախ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ, յետոյ Եթովպիոյ միջեւ: Բրիտանական դահլիճը չորեքշաբթի օր նիստ գումարելով, մերժեց Պ. Լավալի առաջարկները, որոնց գլխաւորն էր Միջերկրականէն ետ կանչել ներքին ջուրերու նաւատորմը կամ անոր մէկ մասը, իբրեւ նախաքայլ հաշտարար բանակցութեանց: Մեծն Բրիտանիա չի կրնար կրճատել իր «զուտ զգուշական միջոցները» Միջերկրականի մէջ, երբ Իտալիա կ'աւելցնէ իր զինուորական համախմբումները Լիբիոյ մէջ, սպառնալով Եգիպտոսի եւ Սուէզի ապահովութեան: Անգլիական աղբիւրներու համաձայն, վերջերս 20 հազար նոր զինուոր ղրկուած է Լիբիա: Ասով 60,000ի կը բարձրանան այդ ճակատի իտալական զինուորները, որոնք գրեթէ բոլորն ալ ղրկուած են այն օրէն ի վեր երբ Անգլիա զօրացուց Միջերկրականի նաւատորմը, հոն կեդրոնացնելով մայր հայրենիքին եւ Ծայր. Արեւելքի տորմիղները:

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Լիբիոյ իտալական բանակը հետզհետէ աւելի կը մօտենայ Եգիպտոսի սահմանին, ինչ որ կրնայ տեղի տալ վրդովիչ միջադէպերու: Այժմ քառասուն անգլիական մարտանաւեր կեդրոնացած են Աղեքսանդրիոյ առջեւ, ահարկու տպաւորութիւն մը գործելով եւ հետզհետէ սպառնալից դիրք մը բռնելով: Այս մարտանաւերը պատրաստ են ի հարկին պաշարելու Իտալիոյ, Լիբիոյ, Էրիթրէի եւ իտալական Սոմալիի ծովեզերքը:

Բրիտանական դահլիճին նիստը տեւեց երկու ժամ: Ժողովը որոշեց յանձնարարել Փարիզի բրիտանական դեսպանին որ անմիջապէս ներկայանայ Պ. Լավալի եւ յայտնէ թէ Մեծն Բրիտանիա չի կրնար ոչ իսկ մէկ մարտանաւ կամ նաւակ ետ քաշել Միջերկրականէն, ներկայ պարագաներուն մէջ: Անգլ. կառավարութիւնը տրամադիր է հաշտարար ելք մը գտնելու, պայմանաւ որ բոլոր ձեռնարկները կատարուին Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ եւ Եթովպիոյ համաձայնութեամբ: Լոնտոնի մէջ հաւատք չունին թէ Իտալիա զինուորական գործողութիւնները պիտի դադրեցնէ այս միջոցին:

Կ'ըսուի թէ Պ. Լավալ նոր փորձ մը պիտի կատարէ, իմանալու համար Պ. Մուսոլինիի տրամադրութիւնները: Կը հաւաստեն թէ Պ. Լավալ մինչեւ հիմա որ եւ է որոշ առաջարկ չէ ներկայացուցած Մուսոլինիի, այլ ուզած է հասկնալ անոր մտադրութիւնները, տնտեսական պատիժներու գործադրութենէն առաջ:

ԻՆՉՊԷՍ Կ'ՈՒԶԵՆ ԳՈՀԱՑՆԵԼ ԻՏԱԼԻԱՆ

Իրազեկ շրջանակներէ կը հաւաստեն թէ Պ. Լավալ հետեւեալ առաջարկները ներկայացուցած է, Փարիզի իտալական դեսպանին հետ ունեցած տեսակցութեան առթիւ.—

1. Իտալական բանակը նոր յառաջխաղացութիւն պէտք չէ կատարէ Եթովպիոյ մէջ, իր գրաւած դիրքերէն:

2. Թիկրէի նահանգը վերածել անկախ իշխանապետութեան, Իտալիոյ հովանաւորութեամբ:

3. Հարրարի եւ Օկատէնի նահանգները միացնել իտալական Սոմալիի, երկաթուղի մը շինելով եւ այդ երկրամասը կապելով Էրիթրէի:

4. Եթովպիոյ մնացեալ մասը դնել Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութեան տակ, գերակշիռ բաժին վերապահելով Իտալիոյ, համաձայն Հինգերու յանձնախումբին թելադրութեանց:

5. Ազգերու Դաշնակցութեան ենթարկուելիք Եթովպիան օժտել նաեւ հանգիստով մը, Զէյլայի միջոցաւ (անգլիական Սոմալի):

6. Այս կարգադրութիւնը գլուխ հանել Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ:

Իտալական կառավարութիւնը պատասխանած է թէ չի կրնար որ եւ է բանակցութիւն կատարել Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ, ցորչափ պատժական տնօրինութիւններ կը գործադրուին իրեն դէմ: Ինչ կը վերաբերի հողային պահանջներուն, Մուսոլինի որ եւ է վերջնական առաջարկ չէ ներկայացուցած. բայց կը կարծուի թէ կ'ուզէ Իտալիոյ կցել վերջին 50 տարիներու ընթացքին պատմական Հապէշիստանի կցուած բոլոր երկիրները, զանցառելի քանակութեան մը վերածելով այդ պետութիւնը:

Միեւնոյն ատեն, Իտալիա չուզեր դադրեցնել իր զինուորական գործողութիւնները, ինչպէս թելադրած է Պ. Լավալ: Այս առթիւ դիտել կուտան թէ մինչեւ հիմա կատարուած յառաջխաղացութիւնը դիմադրութեան հանդիպած չըլլալով, պէտք եղած տպաւորութիւնը չէ ձգած Հապէշներուն վրայ: Միւս կողմէ, իտալական դեսպանը հասկցուցած է թէ յոյս չկայ որ Պ. Լավալի ձեռնարկները յաջողին, երբ Մեծն Բրիտանիա այնքան վճռական դիրք բռնած է եւ կը շարունակէ իր զինուորական պատրաստութիւնները Միջերկրականի եւ Եգիպտոսի մէջ:

Պ. Լավալ իր առաջարկները միեւնոյն ատեն հաղորդած էր Փարիզի անգլիական դեսպանին, որ իր անձնական կարծիքով անընդունելի գտած էր զանոնք: Այս առթիւ դեսպանը կրկին հարցուցած է թէ ֆրանսական նաւատորմը պիտի աջակցի՞, եթէ բրիտանական տորմիղը յարձակման ենթարկուի, Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումները գործադրած ատեն: Պ. Լավալ հաւաստիքներ տուած է, բայց դեսպանը աւելի բացորոշ յանձնառութիւններ պահանջած ըլլալով, պատասխանած է թէ Մեծն Բրիտանիա նաւային, զինուորական եւ օդանաւային միջոցներ ձեռք առած է իր սեփական նախաձեռնութեամբ, եւ ոչ թէ Ա. Դ. Խորհուրդին յանձնարարութեամբ: Հետեւաբար, ցորչափ կը գտնուին այս կացութեան մէջ, Ֆրանսա կամ ուրիշ պետութիւն մը չեն կրնար յանձնառութեան տակ մտնել:

Մէկ խօսքով, կացութիւնը շատ ծանր է, մանաւանդ որ, Մեծն Բրիտանիա անընդունելի կը գտնէ նաեւ առաջարկուած հողային զիջումները, այնպէս ինչպէս թելադրած է Պ. Լավալ:

Տնտեսական Պատիժները կը սաստկանան

Ազգաժողովի տնտեսական պատիժներու յանձնախումբին չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, Մեծն Բրիտանիոյ ներկայացուցիչը բանաձեւ մը առաջարկեց, որ կը տրամադրէ որ եւ է ապրանք չգնել Իտալիայէն: Այս տնօրինութիւնը մահացու հարուած մը պիտի ըլլայ Իտալիոյ համար, 70 առ հարիւր կրճատելով անոր արտածումները: Այդ բանաձեւին համաձայն, Ազգաժողովին անդամները պիտի արգիլեն ներածումը (բացի ոսկի կամ արծաթ դրամներէ եւ մետաղէ) այն բոլոր ապրանքներուն որոնք Իտալիայէն եւ անոր գաղթավայրերէն ղրկուած կամ անոնց մէջ շինուած են, ո՛ր տեղէն ալ եկած ըլլան: Արգիլուած է գնել նաեւ այն ապրանքները որոնք մասամբ Իտալիոյ եւ մասամբ ուրիշ երկրի մէջ շինուած են (պայմանաւոր): Այս արգելքէն ազատ չեն այն ապրանքները որոնք ենթակայ են պայմանագրութեանց: Այն ապրանքները որոնք ճամբայ հանուած են արգելքին հաստատման ատեն, ազատ պիտի մնան, բայց կառավարութիւնները կրնան յարմար թուական մը նշանակել, անոնց փոխադրութեան համար եւ յետոյ գործադրել արգելքը: Իտալիայէն եւ անոր գաղթավայրերէն մեկնող ճամբորդներու վերաբերեալ անձնական գոյքերն ալ կրնան ազատ մնալ արգելքէն:

Այս բանաձեւին անմիջապէս հաւանութիւն յայտնեցին Հոլանտա, Պելժիա, Խ. Միութիւնը, Ռումանիա, Շուէտ եւ Թուրքիա: Ֆրանսական պատուիրակն ալ չմերժեց, միայն կարգ մը դիտողութիւններ ընելով: Բանաձեւը արդէն յանձնուած է 18րդ յանձնախումբին, որ այսօր իսկ պիտի վաւերացնէ զայն, իր կարգին փոխադրելով 52 անդամ պետութեանց ընդհ. ժողովին, վաղը, շաբաթ:

Նոյն օրը Փոխադարձ Աջակցութեան յանձնախումբն ալ նիստ գումարելով, նորէն քննեց շատ փափուկ խնդիր մը: Ռումանիոյ, Յունաստանի եւ Եուկոսլավիոյ պատուիրակները դիտել տուին թէ շատ ծանր կորուստներ պիտի կրեն, եթէ զրկուին իտալական շուկայէն: Եւ առաջարկեցին որ մասնաւոր տուրք մը հաստատուի եւ արդիւնքը յատկացուի վնասներու հատուցման: Անգլիացիները նորէն պնդեցին որ այդ վնասները դարմանելու համար անդամ պետութիւնները գնեն Իտալիոյ յատկացուած ապրանքները: Դեռ վերջնական բանաձեւը չէ գտնուած:

Բնականաբար Եթովպիան ալ բացարձակապէս կը մերժէ այդ առաջարկները: Այս առթիւ դիտել կուտան թէ հակիտալական զգացումը շատ աւելի զօրաւոր է Թիկրէի նահանգին քան Հապէշիստանի ուրիշ որ եւ է մէկ մասին մէջ: Այնպէս որ, եթէ նոյնիսկ արքայից արքան Իտալիոյ ձգէ այդ նահանգը, ընիկները պիտի դիմադրեն մինչեւ վերջին մարդը: Գալով Հարրարի, այդ նահանգը կայսեր աւանդական ժառանգութիւնն է, եւ անոր կապուած՝ թէ զգացումի եւ թէ շահու ամուր կապերով: Իսկ Օկատէնի մէկ մասին զիջումը կարելի է քննել, եթէ ուրիշ առաւելութիւններ խոստանան տարբեր վայրի մը մէջ (ելք դէպի ծով): Գալով Եթովպիոյ մնացեալ մասերը Ազգերու Դաշնակցութեան ենթարկելու առաջարկին, ինչ բանաձեւ ալ մշակուի, Հապէշները չեն ուզեր լսել Իտալիոյ անունը: Ամբողջ երկրին մէջ ատելութիւնը սաստկացած է այդ երկրին դէմ եւ կը հաւաստեն թէ ժողովուրդը պիտի ըմբոստանայ, եթէ իտալացի պաշտօնեաներ գտնուին որ եւ է միջազգային վարչութեան մէջ:

Զինուորական ճակատին վրայ

Հապէշական աղբիւրէ կը պնդեն թէ հարաւային ճակատի զօրքերը մտած են իտալական Սոմալի, սպառնալով Զօր. Կրացիանիի հաղորդակցութեանց: Կ'ըսուի թէ երկու կարեւոր դիրքեր գրաւած են եւ թէ Հապէշները կը սպառնան պաշարել առ նուազն 10,000 Իտալացիներ: Օկատէնի ճակատին վրայ, Հապէշ Զօր. Նասիպու իր դիրքերը կ'ամրացնէ լեռնադաշտին մէջ: Երկրորդ բանակ մը քանի մը հազար զինուորներով կը քալէ իտալական սահմանագլուխին վրայ, հրամանատարութեամբ ռաս Տէսթայի: Ուրիշ երկու անկախ բանակներ եւս կը գործեն Իտալացիներուն դէմ, իսկ 3000նոց զօրամաս մը կը սպառնայ Իտալացիներու նահանջի գծին:

Իտալացիները իրենց օդանաւային կայանը հաստատած են Աքսումի մէջ: Այս ճակատի վրայ (հիւսիս) ռաս Սէյումի բանակը վճռած է դիմադրել Իտալացիներու նոր յառաջխաղացութեան դէպի երկրին կեդրոնը: Խորունկ խրամներ կը փորուին: Դաւաճան իշխան Հայլէ Սէլասէ Կուքսայի 1500 զինուորները իտալական հրացաններ ստանալով, ղրկուեցան ճակատի առաջին գիծերուն վրայ:

Ատտիս — Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ կայսրը եւ նախարարները որոշեցին անձամբ վարել իրենց բանակները: Դահլիճին իւրաքանչիւր անդամը հրամայած է իր բանակին պատրաստ գտնուիլ անմիջական յառաջխաղացութեան համար: Պատերազմական նախարարը ճամբայ պիտի ելլէ անծանօթ ուղղութեամբ:

Թէեւ զինուորական ծրագիրները գաղտնի կը պահուին, սակայն կը կարծուի թէ կայսրը մօտերս ճամբայ պիտի ելլէ դէպի ռազմաճակատ, գործելու համար իտալական գլխաւոր բանակին դէմ: Հապէշ ռազմագէտներ կը կարծեն թէ Իտալացիները չպիտի կրնան մեծ յաջողութիւն գտնել հիւսիսային ճակատին վրայ: Ամէն կողմէ զէնք եւ ռազմանիւթ կը հասնի Հապէշիստանի համար: Հարիւր հազար զինուորներ կեդրոնացած են մայրաքաղաքին շուրջը, իսկ Քամփամփա ցեղէն 35,000 ռազմիկներ՝ քաղաքին մէջ: Ասոնք ամէն օր թմբուկներ կը զարնեն, կը զուարճանան եւ թշնամի չգտնելով, իրար կը զարնեն: Առջի օր 31 հոգի վիրաւորուեցան իրարու հետ կռուելով:

ՄԵԾ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Անգլիական եւ եգիպտական կառավարութիւնները կը շարունակեն ամրապնդել երկրին պաշտպանողական միջոցները: Առողջապահական տեսչութիւնը յանձնարարած է մասնագիտական յանձնաժողովի մը միջոցներ ծրագրել թունաւոր կազերու դէմ պաշտպանուելու համար: Կառավարութիւնը կը խորհի կազարգել դիմակներ գնել, ժողովուրդին բաժնելու համար: Անգլիական նաւեր մեծ քանակութեամբ ռազմանիւթ, հակօդային թնդանօթներ, զրահապատ ինքնաշարժներ եւ հրասայլեր ցամաք հանած են Աղեքսանդրիա, ինչ որ կ'աւելցնէ ընդհանուր անձկութիւնը, երբ նկատի առնենք թէ միեւնոյն ատեն բազմաթիւ մարտանաւեր խարսխած են նաւահանգստին առջեւ: Այս շաբթու նոր օդանաւեր կը սպասուին: Բազմաթիւ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին եգիպտական կառավարութեան, բրիտանական մարզպանին եւ բանակին քննիչներու միջեւ: Արդէն իսկ զինուորական տեղափոխութիւններ կը կատարուին: Կարգ մը վաշտեր եւ թնդանօթաձիգ զօրամասեր արեւմտեան Եգիպտոս մեկնեցան:

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵԹՈՎՊԻԱ ԿՌՈՒԱԽՆՁՈՐ ԵՐԵՔ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ՄԻՋԵՒ

ԽՄԲ.— Այս յօդուածաշարքը «Յառաջ»ի համար գրի առած է Իտալիոյ մեր նախկին աշխատակիցը, որ յետոյ Հապէշիստան գնաց եւ երեք տարի մնացած ըլլալով հոն, մօտէն ուսումնասիրած է երկիրն ու ժողովուրդը: Միջազգային - քաղաքական մասէն յետոյ, հետզհետէ պիտի խօսի բուն հապէշական կեանքի, պետական կազմակերպութեան, ցեղերու եւ բարքերու մասին.—

Շուրջ իննսուն ամիսներէ ի վեր միջազգային մամուլը հետ ի հետ կը հետեւի իտալեւեթովպիական վէճին: Գաղթային հարց մը կը դառնայ միջազգային թնճուկ, որովհետեւ վէճը կը փոխուի անգլեւիտալական հակամարտութեան: Անգլիա ճարտար դիւանագիտութեամբ մը գիտցաւ պայքարը փոխելու Ազգերու Դաշնակցութեան եւ Իտալիոյ միջեւ:

Խրիմի պատերազմէն ի վեր Անգլիա համակրութեամբ հետեւեցաւ Իտալիոյ ներքին ու արտաքին քաղաքական շարժումներուն: Ազնուապետական Անգլիա չարհամարհեց փոքրիկ Փիէմոնթէի փոքրիկ բանակը: Հրաւիրեց հատատուելու Կարմիր ծովուն եզերքը, Թոյլատրեց Տրիպոլիս մուտքը եւ վերջերս տակաւին համակրութեամբ ողջունեց «Տուչէ»ին իշխանապետութիւնը:

Բայց այսօր երբեմնի վտահելի Իտալիան, որ հաճութեամբ կը հետեւէր Ալպիոնի քաղաքականութեան, կը ցնցէ երեք քառորդ դարու կամաւոր ընկերակցութիւնը եւ կը ցցուի բրիտանական կայսրութեան դէմ, անոր աշխարհակալութեան ճամբուն վրայ նոր կայսրութիւն մը հիմնելու հաստատ առաջադրութեամբ:

Եւ ահա ցնցում բովանդակ Անգլիոյ մէջ,— կայսրութիւնը վտանգի մէջ է: Ձախակողմեան կուսակցութիւնները կը ձայնակցին եպիսկոպոսներու քարոզներուն եւ յանուն միջազգային խաղաղութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան դաշինքին՝ կը պահանջեն ընդունուած բարոյականի նուիրագործում, այսինքն պատիժներ:

Ազգերու Դաշնակցութիւնն ալ, տասնեակ տարիներէ ի վեր, հլու կամակատարը Ալպիոնի, կ'ընդունի պահանջը, կը քուէարկէ բանաձեւը եւ 44 միլիոն ժողովուրդ մը կը դատապարտուի բարոյապէս, սպառնալով որ անօթի մնայ եւ պաղատագին «յետս կոչէ» ափրիկեան արեւի տակ քրտնաթոր պայքարող զինուորը եւ որոշումը միանգամայն: Այսպէս փրկուած կ'ըլլայ դաշինքը, պաշտպանուած կ'ըլլայ սկզբունքը եւ ափրիկեան նախնական ժողովուրդի անկախ ապրելու իրաւունքը:

Երեւոյթներու տակ պրպտենք թաքուն իրականութիւնը: Խաղաղասիրական ճգտումներուն տակ փնտռենք ռազմական ու կայսերական իրողութիւնը, քաղաքական հաշիւներու տակ տեսնենք տնտեսական շահերը, ապրելու բիրտ պահանջը:

×

Տարիներ առաջ Եթովպիա դրկուեցաւ յանձնաժողով մը Ցանա լիճը չափագրելու համար: Հայրս ամիս մը մնաց Եթովպիոյ մայրաքաղաքին մէջ եւ մեկնեցաւ ապարդիւն:

Նոյն պահուն Իտալիոյ վարչապետը տեսակցելով Մաքտօնըլտի հետ, դաշնագիրներուն վերաքննութեան հիման վրայ քառեակ համաձայնութիւն մը կ'առաջարկէր: Ահա Ֆրանսական պրահաւոր մը կը հասնէր Ճիպութի, Սենեկալցիներու վաշտ մը կը տեղաւորուէր գաղթավայրին մէջ, բազմաթիւ գնդացիրներով եւ չորս ջրասուզանակներով: Ֆրանսական թերթ մը կը գրէր այդ առթիւ.—«Ճիպութի զինուորական կայան մը պիտի ըլլայ, եւ մեր դիրքը պիտի զօրացնէ մեր Անգլիացի եւ Իտալացի դրացիներուն հանդէպ»:

Եթովպիա կ'ենթադրէր թէ անգլեւիտալական համաձայնութիւն մը գոյացած էր Սոմալիներու երկրին շուրջ, թէեւ իտալեւեթովպիական համաձայնութիւն մը կար 1928էն ի վեր, թէեւ Եթովպիա Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ էր:

Նոյն վախն զգացած էր Եթովպիա 1919ին, փետրուար ամսուն, երբ Իտալացիները Ճիպութին կը պահանջէին եւ Անգլիա համամիտ էր Ֆրանսական Սոմալին իտալական գաղթավայր մը դարձնելու, պայմանաւ որ Ցանա լիճն ու Կապոյտ Նեղոսը միացուէին Սուտանի հետ:

Իտալիոյ աչքին Եթովպիա «արեւել. Ափրիկէի մեծ հիւանդն է» որուն անհրաժեշտ է հոգատարութիւն մը քաղաքակրթութեան եւ ներքին խաղաղութեան բարիքներով օժտելու համար: Լոնտոնի համաձայնագրին համեմատ (26 ապրիլ 1915 յօդուած 13) Անգլիա եւ Ֆրանսա Իտալիոյ պիտի թողէին Ափրիկէի մէջ որոշ հողամասեր, Գերմանիոյ ընդարձակ գաղթավայրը գրաւելու պարագային: Իտալացիները այդ համաձայնագրին ուժով կը պահանջէին Ճիպութին, Ֆրանքեւեթովպիական երկաթուղին: Մինչդեռ Ֆրանսա Մատակասկարի եւ Հնդկաչինի ճամբուն վրայ, Ատէնի դիմաց, անհրաժեշտ կայան մը կը նկատէ Ֆրանքեւեթովպիական նաւահանգիստը, հետեւաբար կենսական Ֆրանսական գաղթավայրերու հետ հաղորդակցելու համար:

Ֆրանսա այն ատեն կը պնդէր Եթովպիոյ ամբողջականութեան մասին եւ կը յենուր նախապէս կնքուած դաշնագիրներու յարգումին վրայ, մինչդեռ Իտալիա կը պահանջէր Եթովպիոյ հարաւակողմի սահմաններու ճշդումը: Անգլիա 1919ին Իտալիոյ թողուց Ճուպալանտը, որ 85.000 քառ. քիլ. տարածութիւն ունի թէեւ, սակայն իրեն կը վերապահէր առեւտրական եւ քաղաքական կէտերը եւ կ'առատէր տարին 50.000 սթերլին զինուորական դրամ մը ծախքերէն: Բնականաբար Իտալիա դժգոհ մնաց եւ Անգլիայէն կը պահանջէր Եթովպիոյ հարաւակողմը առաջնակարգ դիրք ունեցող Մուայալէ կեդրոնը, շինուած բարձրաւանդակի մը վրայ, ջրառատ եւ բարեբեր: Հոն կը յանգին Եթովպիոյ, Քէնիայի ու Ճուպայի ճամբաները: Հոն է կարաւաններու կայանը, հաղորդակցութիւններու հանգոյցը: Այս հակամարտութենէն, սահմաններու անճշդութենէն, կ'օգտուի Ֆրանսական երկաթուղին, որովհետեւ ճարտար դարձուածքով մը կարաւանները կ'ուղղուին Եթովպիոյ մայրաքաղաքը եւ ապրանքները կը փոխադրեն Ճիպութիի միջոցով:

Տակաւին 30 տարիներ առաջ Եթովպիոյ սահմանները ճշդուած չէին: Ընկերութեան նախնական վիճակներուն երբ պետութիւնները ուժեղ չէին, սահմանները պարապ միջոցներ էին: Որքան պետութիւնը սկսաւ ուժեղնալ, այնքան սահմաններն սկսան որոշուիլ, իրարու հանդիպիլ: Արդի սահմաններու որոշումը սկսած է Լուդովիկոս ԺԵ.էն:

Սահմանները ճշդելու համար անգլիական մամուլն ալ Եթովպիան ներկայացուց դերեվաճառութեան կեդրոն, նախատինք մը մարդկութեան, ուստի Եւրոպա միջամտելու էր Եթովպիոյ ներքին գործերուն եւ հոգատարութեամբ քաղաքակրթելու: «Եթէ Եթովպիան կը մնայ անկախ, պատճառը միջազգային անհամաձայնութիւնն է» կը գրէր անգլիական գաղթային հանդէս մը, «Ուէսթ Աֆրիկա»: Ֆրանսական մամուլը պաշտպանելով Եթովպիոյ իրաւունքները՝ կը յայտարարէր թէ ափրիկեան անկախ պետութիւնը միայն աշխարհագրական արտայայտութիւն մը չէ, այլ պատմական իրականութիւն մըն է: Անգլիական կառավարութիւնը դերեվաճառութիւն վերագրելով կը փափաքէր ճշդել Եթովպիոյ սահմանները ի նպաստ իրեն, որովհետեւ եթովպական հարցը կապուած է Սուտանի եւ Եգիպտոսի՝ Նեղոսի պատճառով:

ՀԵԹՈՒՄ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ՍՈՒՏ

Երբ պատերազմ մը սկսի, առաջին յաղթողը կ'ըլլայ Սուտը:

Եւ սուտը կը սկսի հոսիլ հեռագիրներուն մէջ ու ողողել աշխարհը:

Ու միատեսակ չէ սուտը: Քանի պատերազմող կողմ, այնքան սուտ: Մէկուն սուտը կոտոշաւոր եթէ ըլլայ, միւսինը կ'ըլլայ բոժոժաւոր, երբոր վինն ալ պոչաւոր:

Հիմակ, իտալեւհապէշական պատերազմին առթիւ, անգլիական, իտալական եւ հապէշական հեռագրալուրերը իրար կը գերազանցեն ստախօսութեան յաղթանակներով:

Ամէնէն առաջ հապէշական հեռագիր մը կ'ըսէ որ իտալական բանակը կը շարժի ...

Իտալական հեռագիր մըն ալ կ'ըսէ որ հապէշական սահմանապահ զօրքն է որ կը շարժի ...

Անգլիական հեռագիր մըն ալ կ'ըսէ որ իտալական բանակը կ'երերայ, իսկ հապէշականին գտնուած տեղը տերեւ մը անգամ չի շարժիր ...

Հապէշական նոր հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ իրաւ է որ կը շարժի հապէշական բանակը, սակայն ոչ դէպի առաջ, այլ դէպի ետ, ցոյց տալու համար որ յարձակողը Իտալացին է:

Իտալական հեռագիր մըն ալ կ'ըսէ թէ իրաւ է որ առաջ կը շարժի, սակայն բարեկամաբար ...

Անգլիական հեռագիրներ կ'ըսեն թէ իտալական թնդանօթները, հրասայլերը եւ սաւառնակները կը կրակեն ...

Հապէշական հեռագիրներուն մէջ միշտ Եթովպիացիները կը քաշուին, լքելով իրենց հողերը ...

Իտալական բանակը լքեալ գոյք գտնելով կը մտնէ Եթովպիա ...

Միւս կողմէ, անգլիական գործակալութիւնը կը հեռագրէ թէ հապէշական բանակը մտած է Էրիթրէ:

Ատիս Ապէպայէն քաշուած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ հապէշական բանակը (որ կ'աղօթէր) եկեղեցիէն նոր դուրս ելած է:

Օր մը վերջ, իտալական հեռագիր մը կ'աւետէ որ, բուռն ճակատամարտէ մը վերջ, գրաւուած է Ատուան..

Հապէշական հեռագիր մը կը վկայէ թէ առանց կռիւի լքած է Ատուան:

Անգլիականը կ'ըսէ թէ Հապէշները կէս օրին պարպած են Ատուան, իսկ կէս գիշերին գրաւած են, լեցնելով քաղաքը Իտալացիներու դիակներով:

Նոր հեռագիր մը կը ճշդէ որ Հապէշները Ատուան չէ որ գրաւած են այլ ... Բատուան:

Իտալական նոր հեռագիրներ կը ծանուցանեն անկումը, Աքսումա, Աւթոմա, Միքուշա, Ատուաումա, Ապէպովա քաղաքներուն:

Անգլիական հեռագիրներն ալ իրենց կարգին կ'աւետեն թէ Հապէշները իտալական Սոմալիի մէջ գրաւած են Ջանդուրա, Մազմունա, Հապկուլի եւ Կարկարա գիւղաքաղաքները:

Քանի մը օր վերջ իտալական աղբիւրէ կ'իմանանք որ ինկած է Հապէշներու սուրբ քաղաքը՝ Աքսումը:

Հապէշական աղբիւրը կը պնդէ որ Աքսումը ինկած չէ, այլ ոտքի է դեռ...

Անգլիական աղբիւրը կը հաստատէ որ Աքսումը ոչ միայն ոտքի է, այլ կը քալէ՛, կը քալէ՛ ...

Ոմանք կը հարցնեն.

— Ի՞նչ, կը քալէ՞ Աքսումը ...

ո՞ւր կ'երթայ Աքսումը ...

— Անշուշտ դէպի յաղթանակ:

Ու տակաւին մեռեալներուն, վիրաւորներուն եւ գերիներուն քանակը ծանուցանող հեռագիրները ... Երբեք ութ - ինը հոգի չեն մեռնիր կամ վիրաւորուիր: Միշտ տասնով, քսանով կամ հարիւրով է: Միշտ վերջին թիւը զերօ է:

Անգլիական հեռագիր մը կ'ըսէ որ Աքսումի կռիւներուն ընթացքին, իտալական բանակը ունեցած է 450 մեռեալ, 1750 վիրաւոր եւ 10 գերի:

Իտալական հեռագիրը կը ջնջէ առաջիններուն զերօները ու կ'ըսէ թէ ունեցած են 45 մեռեալ, 175 վիրաւոր բայց տուած են 100 գերի:

Հապէշական հեռագիրը կը փութայ հերքել 100 գերիի պարագան:

Իտալական հեռագիր մը սոսկալի լուր մը կուտայ ըսելով որ իտալացի հարիւր գերիներէն իննսունը կեր եղած են Եթովպիացի վայրի ցեղերու:

Քանի մը օր վերջ Հապէշները կը պոռան իրենց հեռագիրներուն մէջ՝ ըսելով թէ եւրոպական սաւառնակները կաղեր ու միքրոպներ լեցուն փոշիներ կը թափեն, պատճառելով մեծ զոհեր:

Իտալական հեռագիր մը բողոքելով այս զրպարտութեան դէմ, կ'ըսէ թէ պարզապէս թուուցիկներ են նետեր, ուղղուած բնիկներուն որպէսզի անձնատուր ըլլան:

Անգլիական հեռագիր մը կ'ըսէ թէ մանուկներ եւ ծերեր անձնատուր կ'ըլլան իտալական ... կաղերուն:

Ու մի զարմանաք եթէ վաղը միւս օր Հապէշները գրաւեն իտալական Սոմալին եւ Էրիթրէն, իսկ Իտալացիներն ալ իրենց կարգին գրաւեն ամբողջ Հապէշիստանը եւ ... Սուտանը:

Եւ տակաւին այս բոլորը ոչինչ է իբրեւ յաղթանակ ստախօսութեան:

Այս գետնին վրայ առաջնութիւնը կը խլեն Թուրքերը:

Ընդհ. պատերազմի ընթացքին շաբաթը անգամ մը Թրքական կառավարութիւնը կը հրամայէր շուկաներու մէջ սարքել դրօշազարդութիւն եւ լուսավառութիւն՝ տօնանմա: Այս հանդիսութիւնները կ'ըլլային տօնելու համար գրաւումը քաղաքի մը, գետի մը, արտի մը կամ սունկերով (մանթար) լեցուն դաշտագետնի մը: Այդ առթիւ շինուած էր յանգախաղ մը.— տօնանմա, խնանմա:

Պոլսական թերթերու մէջ կը կարդայինք Թրքական բանակներու պաշտօնական զեկոյցները, որոնց համաձայն, ամէն օր թշնամին կ'ունենար հազարաւոր զոհ, հազարաւոր վիրաւոր, հազարաւոր գերի: Ու մանաւանդ Թրքական բանակը կը յառաջանար, անսասան կը քալէր, կ'երթար, առանց ետ դառնալու:

—Ա՛րշ իլէրի, մա՛րշ իլէրի,

Թիւրք ասկէրի տէօնմէզ կէրի:

Ոմանք կ'ըսէին.

— Եւ սակայն ո՞ւր կ'երթայ Թրքական բանակը, անդադար քալելով...

— Բոլոր բանակները կ'երթան դէպի Մահ կամ Ազատութիւն: Թրքական բանակը երկուքին ալ կ'երթայ առանց ետին դառնալու:

Ու ճակատէն եկող լուրերուն մէջ չորս տարի անդադար, Թրքական բանակը հերոսութիւններ կ'ընէր:

Եթէ Թրքական բանակը կրեայ ըլլար, չորս տարուան մէջ աշխարհէ[...] ջանը կրնար ընել: Եթէ Թրքական բանակը ամէն օր հազարաւոր գերի [...]նած ըլլար, ամէն ճակատի [...] չորս տարուան մէջ Թուրքիա 50 [...] միլիոն բնակչութիւն պիտի ունե[...] Եթէ Թրքական բանակը ամէն օր [...] դարաւոր զինուոր մեռցուցած [...] չորս տարուան մէջ գրեթէ մար[...] գած պիտի չըլլար թշնամի երկիր[ներ]ուն մէջ:

Թրքական բանակը մէկ բան [...] ըլլալով, մէկ բան կը հնձէր.— Սու[տ] [...]գայն կլլեցնելու համար իր անմ[...] ժողովուրդին:

×

Ու այսպէս միշտ, պատերազմ[ի] ընթացքին առաջին յաղթողը կ'ըլ[լայ] Սուտը: Վերջին յաղթանակը [...] կը վերապահուի ճշմարտութեան [...] դարութեան, հաւասարութ[եան] մարդկային իրաւանց եւ փոքր ա[զգե]րու ազատագրութեան ... [ինչ]պէս տեսանք Հայերս:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՍԻՆԷՄԱ

ՊՕՁԱՄՊՕ

Անգլիացի նշանաւոր վիպասան՝ էտկար Ուօլէսի մէկ գործն է Պօզամպօն զոր Զօլթան Քօրտա վերածած է շարժանկարի:

Պօզամպոյի դերը ստանձնած է սեւամորթ երգիչ Փօլ Ռօպըսօն, իսկ Լիլօնկոյի դերը Նինա Մաք Քինի:

Ժապաւէնը քաշուած է Ափրիկէի մէջ: Կը տեսնենք վայրենիներու կուրը, պարերը եւ կը լսենք ափրիկեան քանի մը մեղեդիներ Փօլ Ռօպըսօնի կողմէ երգուած, առնական թաւ ձայնով:

Ափրիկէի տասը միլիոն ժողովուրդներու արեան մէջ վառ կը մնան տակաւին հին սովորութիւնները: Գոյութիւն ունին ցեղապետներ, ժողովուրդի պետեր, որոնք, եթէ Եւրոպացիները օրէնք մը հաստատած չըլլային, պիտի կռուէին, անընդհատ իրենց նիզակներով, պաշտպանուելու համար ուրիշ ցեղերու յարձակումներէ:

Յարձակողներէն ամէնէն կասկածելին է Տեր Թագաւոր կոչուած ծերունի ցեղապետ մը: Եթէ Սէնտըրի օրէնքները իրեն արգելք չհանդիսանային, ան առաջինը պիտի ըլլար իրեն հպատակեցնելու համար միւս վայրենի ցեղերը, որոնց ամէն ցեղապետներու մորթէն մէյմէկ թմբուկ կը շինէր:

Սէնտըր, այդ անգլիացի մարդը որ սարսափ կ'ազդէր բոլորին, Անգլիոյ կողմէ նշանակուած կառավարիչն էր, գիտէր կառավարել այդ բոլոր վայրենի ցեղերը, շնորհիւ մասնաւոր տաղանդի մը:

Սակայն օր մը Օկօրիներու ցեղապետը, Պօզամպօ, կը տեղեկացնէ թէ Տեր Թագաւորը կը յառաջանայ դէպի որոշուած սահմանը, քարուքանդ ընելով անցած գիւղերը՝ գետեղերքի բնակչութիւնը եւ չարունակելով արգիլուած հին սովորութիւնը՝ գերի վաճառութիւնը:

Գերի կիներու եւ աղջիկներու [...]րան մը երբ կ'անցնէր գաղտնի [...] բաներով Տեր Թագաւորի պահա[...]րու ընկերակցութեամբ, Պօզամպօ[յի] նոնց առջեւ կը կանգնէր արգիլ[...] անոնց տեղափոխութիւնը, Սէնտ[ըրի] օրէնքին համաձայն եւ զանոնք կ'[...] ուղարկէ այդ անգլիացի մարդ[ուն] մօտ:

Սէնտըր գերի կիներուն հարց կ[ու]տար զանոնք վերադարձնելու համ[ար] իրենց ծնողներու քով, սակայն իր[...] գլուխները կը շարժէին եւ կը նա[...] տրէին հոդ մնալ, ապրելու հ[...] Օկօրիներու պետին Պօզամպոյի [...] Անոնք իրենք զիրենք այնքան ապա[հով] չպիտի զգային որքան այդ սիրա[...]րին հուժկու բազուկներուն ներքև[...]

Ըստ եւրոպական սովորութեա[ն] Պօզամպօ անոնց մէջէն կ'ընտրէր [...] կը իրեն կին դառնալու համար, [...]ուելով միաժամանակ հաւատար[իմ] մնալ:

Լիլօնկօ՝ Պօզամպոյի երիտասա[րդ] գեղուհի կինը որուն ժպտած էր բա[...]տը, պիտի պաշտպանուէր ցեղապետ[ին] հուժկու բազուկներով, պիտի [...] ամէն վայրկեան անոր առնական [...] ձայնը:

Խրախճանք, ուրախութիւն, Պօզամ[պ]ոյի հարսնիքը, վայրենիներու [...] գերը, պարերը, օրն ի բուն կը [...]բունակուին եւ Լիլօնկօ պարծանք[...] զգայ այդ բոլորը, որ հօրը տունն[...] դամ չպիտի վայելէր այդքան պա[...]

Հինգ երկար տարիներ ապր[...] խաղաղութեան մէջ: Պօզամպօ [...] կասկածէր, ամէն ժամ վախ կը [...] այդ ծերունի Թագաւորէն: Փոք[ր] զաւկին սկսած էր սորվեցնել «Ս[...]ուան պար»ը: Նիզակն ու վա[...] ձեռքը բռնած կը շարժէր, իր հօր [...]գած եղանակին համաձայն պիտի [...]րէր այդպէս իր թշնամիի սրտին մէջ[...] Երբոր մեծնար պիտի նմանէր իր հօ[ը] րը: Սակայն մայրը կը խրտչէր [...] մահուան պարէն, չէր ուզեր որ [...]տղան ալ սորվէր հօր նման այդ [...]

ԳՐԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ.— I. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Այնքան ներզօր է իր խառնուածքին ու նկարագրին վրայ յաճախանքը այդ նուիրական նիւթերուն, որոնց մշակումը եւ ներկայացումը կը կազմեն Պէշիկթաշլեանի արուեստին մտահոգութիւնը: Ու ասիկա պզտիկ արժանիք մը չէ: Եւ սուտ է որ անոր դէմքը տիրական կը դառնայ գաղթահայ արդի գրականութեան մէջ: Այս տեսակէտով անգամ մըն ալ կը հաստատուի գրական - գեղարուեստական այն ճշմարտութիւնը, որուն համաձայն արուեստագէտները իրարմէ բաժնող յատկանիշը նիւթը, բովանդակութիւնը չէ, այլ ո՛ճը, արուեստի այն բացառիկ մտահոգութիւնն ու շնորհը, որ կը յատկանշէ գրողին անհատականութիւնը, գրողին նկարագիրը:

Ուրիշ գրագէտներ ալ, այնքան գործերէ յետոյ, որոնք ժամանակակից մարդուն հոգեբանութեան եւ դէպքերուն նուիրուած են, կը վերադառնան հեռաւոր անցեալին, եւ անկէ կը քաղեն իրենց ստեղծագործութեան նիւթերը: Աստուածաշունչը բազմաթիւ միջ. գրագէտներու ներշնչարանը դարձեր է: Մարդկութեան հեռաւոր, կրօնական անցեալը, այդ տեսակէտով, ամէնէն հրապուրիչն է ու խորհրդաւորը: Ցիշենք նոր ժամանակներու գրագէտներէն մէկ երկուքը միայն: Ծանօթ էք գերման արդի գրականութեան առաջնակարգ դէմքերէն Թօմաս Մանի մէկ քանի գործերուն: Իբրեւ աքսորական, որ կը գտնուի Զուիցերիոյ Քէնախտ գիւղաքաղաքը,— հոն ուր երբեմն երեւակայութեամբ թափառեցաւ Շիլլէր եւ երգեց ազատութեան երգը Վիլհէլմ Թէլով,— Թօմաս Ման աստուածաշնչական նիւթի մը փառաբանութեան նուիրեց իր վերջին գիրքը, «Յակոբի պատմութիւնները»: Անտարակոյս անիկա պատճառներ ունէր արդի կեանքը խուսող մեծ հոգերէն ինքզինքը դուրս զգալով, վերադառնալու մարդկային քաղաքակրթութեան արշալոյսի դէպքերուն ու դէմքերուն, ու նկարագրելու հովուական ընկերութիւն մը, նախնական՝ բայց եւ այնպէս այնքան ուժգին կիրքերուն մէջ: Նմանօրինակ աւանդութիւն մը եւ ոգեկոչումի մը արդիւնքն էր Ժէրօմ եւ Ժան Թարօ եղբայրներուն վերջին գիրքը, Ալլահին հեծեալները, առնուած Մուհամմետի ժամանակակից կեանքէն:

Նշան Պէշիկթաշլեան ուրիշ բան ըրած չէ,— նախամարդու գիտակցութեան զարթօնքին հետ (Կասրա) մարդկային հոգիին մեծ կիրքերուն վերլուծումը կը փորձէ: Սէրը, նախանձը, ատելութիւնը, եղբայրասպանութիւնը, բոլոր նախնական բնազդները, որոնք արդի մարդուն հոգիին հետ կապուած եւ անկէ անբաժան ըղձայութիւններ են, այս բոլորը մեզի կը ներկայացնէ իր քնարավէպերուն մէջ: Պէշիկթաշլեան բանաստեղծական այս նիւթերը անգամ մըն ալ վերստեղծեր է քաղաքական շունչով, հեթանոսական կրակով եւ ճարտար բարպետի մը վայել յանդգնութեամբ, զանոնք զգեստաւորեր է արդի արուեստով, միեւնոյն ատեն իր ներքին յոյզերը եւ հոգեկան պահանջները անոնց մէջ ցոլացնել փորձելով: Բոլոր քնարավէպերէն արդի մարդուն հզօր շունչը կը զգանք, իր հոգեբուն եւ պայքարներուն մէջ եւ բնութեան ուժերուն եւ մարդկային կիրքերուն առջեւ խաղալիկ դարձած անհատին ողբերգութիւնը կը կարդանք:

Ներքին պատճառներու արդիւնք է նաեւ, երբ գրագէտը հեռաւոր հորիզոններու երազովը կը տոչորի:

Ներկայ կեանքէն չի խօսիր, որովհետեւ շատերը կը խօսին ու պիտի խօսին այսօրուան մասին:

Շատ քիչերուն համար է որ կը գրէ գրագէտը: Կը գրէ ու կը խօսի գեղեցկութեան, հետեւաբար ճշմարտութեան համար:

Այդ քիչերուն խանդավառութիւնը կը բաւէ զինքը մխիթարելու համար: Իրեն համար անհրաժեշտ է ուրիշը ընթերցողներուն:

Կը զգայ որ անքանակ ազգի մը զաւակն է որ ակամայ բնակիչն է, այսինքն կ'ապրի մեծ դարու մը լուսաւոր քաղաքին մէջ, իր պարտականութիւնը նկատելով երգել ու պատմել հին զրոյցները: Միեւնոյն ատեն գիտակցութիւնն ունի, որ ինքը նուիրուած մըն է, որ տեղերքին մէջ նետուիլ կ'ուզէ, յանուն հայ ոգիին տարածականութեան: Բայց կը մտերմանայ բոլոր հորիզոններուն հետ, քանդելով սահմանները միջակ ազգասիրութեան եւ գիւղական հայրենասիրութեան ...

«Ահա իմ ճամբաս, կը գոչէ. «Ու դեռ կ'երթամ անդիկով լեցուն հրաբխային հողինս, ես խենթ բոցավառ, կ'երթամ ... խորացումն կը կարծեն անկում ու առաջացումն այլասերում: Կ'երթամ աչքերս կատարեալին կապոյտներուն մէջ»: (Կասրա):

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՏԱՐՐԵՐ

Նշան Պէշիկթաշլեան արուեստագէտի բացառիկ խառնուածք մը ունի: Իր բոլոր զգայարանքները կը գործեն ի հաշիւ անոր, եւ ուրիշներէն բոլորովին տարբեր ձեւով կ'ըմբռնեն աշխարհը, իրերն ու մարդիկը, եւ տարբեր ձեւով ալ ներշնչումի եւ արտայայտութեան կը մղեն զինքը: Այդ տարբերութիւնը զինքը կը դարձնէ հետեւաբար ինքնուրոյն եւ ինքնատիպ, արուեստի այս տարրերուն մէջ, որոնցմով կոչումն ունի ան կերտելու իր ստեղծագործութիւնը:

Այդ տարրերը մէկէ աւելի են:

Առաջին կարգի վրայ կուգայ երեւակայութիւնը: Շնորհիւ բանաստեղծական այս տարրերուն է որ, Պէշի[կ]թաշլեան մեզ կը փոխադրէ պատմ[ու]թեան հին օրերը, քրիստոնէութեան [...] առջին ժամանակները, կ'ապրեցնէ [...] հերոսները եւ կը վերստեղծէ դէպ[քե]րը: Ամէն բան կ'անցնի իր [...] պրիսմակէն ու կը ներկայանայ [...] գոյն: Որովհետեւ բանաստեղծ[...] ւատես է, լաւատես՝ շատ անգամ[...] ամիտ դառնալու սահման: Ժա[մա]նակակից հայ գրողներու մեծա[...] մասէն կը զանազանուի իր լա[...]սութեամբ: Հոն ուր դառնութ[իւն] [...] բաժակը կը քամէ, ծաղրն ու հեգն[...] թիւնը օգնութեան կը հասնին: Ու [...] անգամ սակայն անոր արուեստ[...] դարձեր ախտաւոր, հիւանդագին[...] րեւակայութեան կ'ընկերանան, [...] խուսափելի կերպով, պատկերն ու [...] լարանութիւնը, որոնց գործածութ[իւնը] մէջ յաճախ կը դառնայ ծայրայ[եղ]: Որովհետեւ երեւակայութիւնները [...] րէ իմնալ չափազանցութիւններու [...] կը, հեռո՛ւ առօրեայ կեանքէն, [...] րիլ յոյզով ու քնարերգութեամբ: [...] ման անսանձ երիվարին, որ դաշտ[...] րու եւ կոյս անտառներու արձակ[...]թեան մէջ կը սիրէ ճախրել ...

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

...ազգող պարն ու երգը, չէր ուզեր որ իր տղան մեռցնել սորվէր, որպէսզի գինքն ալ չսպաննէին:

Հինգ երկար տարիներ,— Հրաշք մը չէ՞ այդքան տարիներ խաղաղու-թեան մէջ ապրիլը:

Շատոնց ծեր Թագաւորը պատերազմ յայտարարած պիտի ըլլար, եթէ չըլ-լար այդ սպիտակամորթ մարդը, Սէն-տըրը:

Օր մը սակայն Սէնտըր որոշեց մեկ-նիլ, վերադառնալ Եւրոպա, ժամա-նակի մը համար, եւ իր փոխանորդին ...մը յանձնարարութիւններ տալէ ...յ մեկնեցաւ:

Փոխանորդը Ֆէրկիւսըն պիտի կր-... խաղաղութիւնը պահել, պիտի ...՞ր խօսք հասկցնել այդ սեւա-...թ ժողովուրդին:

Երկու մաքսանենգ Եւրոպացիներ, ...ւելով Սէնտըրի մեկնումէն, բը-...ն զէնք ու փամփուշտ ծախել ծեր ...գաւորին: Անոնք կ'ըսէին թէ Սէն-...ր մեռած է եւ իր օրէնքն ալ մեռած: Սէնտըր մեռած է, օրէնք չկայ այլ ...,— այս լուրը սկսաւ տարածուիլ ...լերնեններուն մէջ, մեծ ուրախու-...եան պատճառելով:

Ֆէրկիւսըն հասկցաւ Սէնտըրի պա-...ը եւ Անգլիա հեռագրելէ յետոյ, ...նի մը օգնականներով անցաւ ծեր ...գաւորի մօտ՝ պարտադրելու հա-...ր օրէնքները:

Մինչեւ Սէնտըրի գալը սակայն Ֆէրկիւսըն կր սպաննուէր երկար ...րչարանքներէ յետոյ: Սէնտըրի մէկ ...րթուան բացակայութիւնը բաւա-...ն եղած էր արթնցնելու այս վայ-...ենիներու կռուելու, սպաննելու բը-...ազը:

Ծեր Թագաւորը որոշած էր ամէն ...ով Թակարդը ձգել նաեւ Փօղամպօն: ...ն գիշերանց քանի մը հոգի ղրկելով ...փցնել տուաւ Լիլոնկօն, մինչ Փօ-...մպօն բարի գալուստ մաղթելու ...ած էր: Վերադարձին սակայն ...ղամպօն տեսնելով Լիլոնկօյի առե-...անգումը, հասկցաւ որ ծեր Թագա-...րը փախցնել տուած էր եւ իր երկու ...ակները Սէնտըրի պաշտպանու-...թեան յանձնելէ յետոյ, ուղղուեցաւ ...ղի Թագաւորին սահմանները:

...նկած էր ծուղակը, պիտի սպան-...ւէր նախ եւ առաջ Լիլոնկօն իր ...աչքերուն առջեւ, յետոյ ինք:

Սակայն ճիշդ այն պահուն երբ նի-...զակը պիտի խրէր Լիլոնկօյի սիրտը, ...նդակ մը պատռեց կուրծքը դահիճին ...ւ այդպէս իրարու ետեւէ սկսան իյ-...լ վայրենիները: Սէնտըրն էր որ ...ած էր իր մարդոցմով ճիշդ ժամա-...ին:

...եր Թագաւորն ու Փօղամպօն դէմ ...եցան: Սէնտըր սկսաւ հարցաքննել, ...վ էր փոխանորդին սպանիչը: Ծեր Թագաւորը սակայն նախապէս որոշած ...պատասխանը,— երկու մաքսա-...նենգները, երկու սպիտակամորթ ...մարդիկը: Շատ գիւղին էր Եւրոպա-...ները խաբել, կը բաւէր միայն քա-...մը խօսք, քանի մը բառ արտասա-...լ խաղաղութեան համար եւ ահա ...րուած են Անգլիացիները:

...սակայն ծերունի Թագաւորին ըս-...ած արդիւնքը չտուին այդ դոյզ ե-...ծ բառերն ու խաղաղութեան նա-...խադասութիւնները: Կասպալի Փօղամ-...պօ հասկնալով խաբէութիւնը, նիզակը ...երեց ծերունիի սիրտը, գայն գետին ...փռելով անկենդան:

Փօղամպօն նշանակուեցաւ ծեր Թա-...գաւորին փոխանորդ. անոր էր որ պի-...տի հպատակէին այդ ժողովուրդները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— • —

Պետական հրատարակութիւններու մարմինը շուտով լոյս կ'ընծայէ հայ ժողովրդական բանահիւսութեան ա-ռաջին հատորը, աւելի քան 1300 մե-ծադիր էջ: Այս հատորին մէջ ամփոփ-ուած են Սասնոյ Ծռերուն կարգ մը փոփոխակները: Խմբագիր՝ Փրոֆ. Մանուկ Աբեղեան, աշխատակից՝ Կա-րապետ Մօհանջանեան: Հատորին արտաքին գեղազարդումը եւ ներա-դիր նկարները պատրաստած է Յա-կոբ Կոջոյեան:

⁂ Տպագրութեան յանձնուած է Ստեփան Շահումեանի յիշատակին նուիրուած գեղարուեստական ժողո-վածու մը, որուն մէջ յօդուածներ ունին Շիրվանզադէ, Յակոբ Յակոբ-եան, Վահան Տէրեան, Արազի, Գ. Մահարի, Ալազան, Ն. Զարեան, Վ. Նորենց, Գ. Սարեան, Ս. Տարօնցի:

Ժողովածուն յառաջաբանով եւ ծա-նօթութիւններով կազմած է Գուրգէն Յովնան, աշխատակցութեամբ Ռ. Դաշտոյեանի եւ Դ. Սիմոնեանի:

Ժողովածուին գեղարուեստական արտաքին ձեւաւորումը կատարած է Յակոբ Կոջոյեան:

⁂ Պետական մատենաշարէն նոր լոյս տեսաւ Ազատ Վշտունիի Երկե-րուն գեղատիպ հատորը, ուր ամփոփ-ուած են բանաստեղծին գրական ար-տադրութիւնները (1915—35), լաւա-գոյններէն յիշենք, Ռամ Ռոյը, Պօէմ չինական, Ուղտը, Ջան Ադրբէջանը, Լէնինը, եւ քնարերգական կտորներ: Հատորը գեղազարդուած է Յակոբ Կոջոյեանի կողմէ:

⁂ Երեւանի Գրական Թերթը կը յայտարարէ թէ «առաջին անգամ հա-յերէն լեզուով լոյս տեսաւ Հայնրիխ Հայնէի Երգերու գիրքը»: Ինչպէս գը-րեցինք, թարգմանիչներն են Վ. Նո-րենց եւ Գ. Սարեան:

⁂ Պետական մատենաշարէն, լոյս տեսաւ նաեւ Արազիի արձակ բանաս-տեղծութեանց գեղատիպ հատորը, նկարիչ Տաճատ Խաչվանքեանի գե-ղարուեստական արտաքին ձեւաւո-րումով:

ՅԱԿՈԲ ԿՈՋՈՅԵԱՆԻ ՄՕՏ

— • —

Գրական Թերթի մէջ կը կարդանք (20 սեպտեմբեր).—

Դուրսը, իր պատուհաններուն առ-ջեւ փռուած է Արովեան փողոցի ա-մկալից եռուզեռը, մինչ անիկա իր համեստ բնակարանին մէջ նստած՝ կը ստեղծագործէ:

Ամբողջ ամառը, հակառակ եղանա-կին սաստիկ տաքերուն, անիկա թաղ-ուած էր Երեւանի եւ Էջմիածնի թան-գարաններու հայ գրչագիրներու հա-ւաքածոներուն մէջ, ու կ'ուսումնասի-րէր, կը պրպտէր, կ'արտանկարէր:

Այդ ծաւալուն ամբողջ աշխատան-քը սկիզբն է այն մեծ գործին, որուն ձեռնարկած է արդէն: Վարպետ նկա-րիչը Մոսկուայի «Ակադեմիա» հրա-տարակչականին հետ պայմանաւոր-...

Փօղամպօ Թագաւոր, պիտի նմանէ՞ր արդեօք անգլիական դրամներուն վը-րայ տեսած Թագաւորին, որուն այն-քան կը տենչար: Ամէն պարագայի մէջ հաւատարիմ պիտի մնար Սէնտըրին՝ այդ խելացի սպիտակամորթ մարդուն հիմնած օրէնքներուն եւ անոր մեծ Թագաւորին:

Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

...ուած է ձեւաւորելու եւ գեղազարդե-լու համար Պօէզիա Արմենիի ստուար հատորը: Ան կ'աշխատի գեղա-զարդումը կատարել այնպիսի ձեւով մը, որ հատորը պատկերացնէ Ե. դա-րէն մինչեւ մեր օրերը խուրաքանչիւր դարաշրջանի բանաստեղծութեան ար-տայայտութիւնը: Ահա թէ ինչու ե-ռանդով սուզուեր է հայ մանրանկար-չութեան անցեալի հոյակապ հարս-տութեանց մէջ:

Վաստակաւոր նկարչին անունը ար-դէն ծանօթ է Հայաստանի սահման-ներէն դուրս, արուեստի կեդրոննե-րուն: Իր այս աշխատութիւնով անի-կա պիտի արժեցնէ եւ վաւերացնէ իր համբաւը:

ԿԵՉԱՌԻ ՎԱՆՔԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— • —

Ծաղկաձորի մէջ կը գտնուին ԺԱ. դարու այս հռչակաւոր վանքին աւե-րակները: Գրական Թերթը կը գան-գատի որ այս հոյակապ յուշարձանը մատնուած է անուշադրութեան: Շուրջն ու մէջը կ'աղտոտեն, պատերը կը ծածկեն անճահ մակագրութիւննե-րով: Թերթին խմբագրութիւնը պատ-կան մարմնին հոգածութեան յանձնե-լով այս պարագան, առաջնորդող յօդուածի մը մէջ,— «Ուշադրութիւն հնագարեան յուշարձաններու պահպա-նութեանը» — կը գրէ.—

Հայաստանի նիւթական քաղաքա-կրթութեան հնագարեան յուշարձան-ներու պահպանութեան եւ ուսումնա-սիրութեան գործը գոհացուցիչ վիճա-կի մէջ չի գտնուիր տակաւին: Այդ փաստը արձանագրեց վերջերս գործա-վարներու խորհուրդին նախագահը Ա. Գուլոյեան եւ Գիտութեանց Ակադե-միայի մնայուն քարտուղարը Վոլ-գին, որ ըսաւ. «Հայաստան չափա-զանց հարուստ է նիւթական մշակոյ-թի հնագարեան յուշարձաններով, ա-նոնցմէ մէկ քանին եզական արժէք կը ներկայացնեն ամբողջ Ռուսիոյ մէջ, սակայն հոգ չի տարուիր այդ յուշար-ձաններուն պահպանութեան»: Ով որ քիչ թէ շատ ծանօթ է մեր հնագար-եան յուշարձաններուն, ճարտարա-պետական արուեստի կոթողներուն, քանդակագործական արուեստի աւե-ւակներուն կացութեան, ով որ այցե-լած է այդ յուշարձաններէն մէկուն կամ միւսին, կ'ըմբռնէ թէ ի՛նչքան անհրաժեշտ է խորհիլ այդ յուշար-ձաններուն պահպանութեան մասին: Դժբախտաբար չկրցանք տակաւին ժո-ղովուրդին հասկցնել թէ կառավարա-կան օրէնքով պետական սեփականու-թիւն յայտարարուած են այդ յու-շարձանները, որոնք պէտք է մնան ա-նաղարտ եւ անձեռնմխելի: Չկրցանք մեր գիւղական աշխատաւորութեան հասկցնել թէ ինչ պատմական, գե-ղարուեստական եւ գործնական արժէք կը ներկայացնեն մեր հնագարեան յուշարձանները: Դեռ աւելին,— մեր կառավարական գաւառային մարմին-ները եւս կը թերագնահատեն հնու-թեանց պահպանութեան գործը: Ահա թէ ինչու անմխիթար վիճակի մէջ կը գտնուին մեր հռչակաւոր յուշարձան-ները, ինչպէս Կեչառի վանքը Ծաղ-կաձորի մէջ, Հաղարծինը Դիլիջանի մէջ, Սանահինի եւ Հաղպատի վան-քերը Ալլահվերտիի մէջ:

Երբ մենք հսկայական գումարներ կը ծախսենք՝ վերականգնելու համար Գառնիի հռչակաւոր պալատը, ինքնին հասկնալի կը դառնայ թէ ի՛նչ մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ հնու-թեանց պահպանութիւնը: Այսպէս ու-շադրութիւն դարձուցած չունինք նա-եւ մեր գրականութեան մեծագոյն դէմքերու անուններուն կապուած նիւ-թական յուշարձաններու պահպանու-թեան մասին,— մեր աչքերուն տակ կը փլին ու կ'անհետանան Խաչատուր Աբովեանի տունը Քանաքեռի մէջ, Յովհ. Թումանեանի տունը Դսեղի մէջ, մինչդեռ պէտք էր թանգարան-ներու վերածել զանոնք:

Այս հարցին մէջ, մեր գրական գան-ձուածը այնքան յանցաւոր է որքան պատկան մարմինները: Սակայն ժա-մանակը չէ յանցաւոր փնտռելու, այլ գործի: Գէթ այսուհետեւ հարկադր-ուած չըլլանք խօսելու տարրական բա-ներու մասին եւ հնագարեան յուշար-ձանները պահենք անաղարտ եւ անձե-ռնմխելի:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Յ. Դ. Օրը Վիէնի մէջ

— • —

ՎԻԷՆ, 14 Հոկտ. (Յառաջ).— Հա-ւատաւոր ու ազատատենչ բազմու-թեան մը հետ, այս տարի եւս տօնե-ցինք մեր «ուխտի օր»ը, Հոկտ. 13ին, կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 3ին, Սէրքըլ Կաթոլիկի սրահին մէջ: Հան-դէսը կազմակերպուած էր կոմիտէին կողմէ, իր երկու խումբերուն՝ «Քրիս-տափոր» եւ «Մուրատ» — աջակցու-թեամբ:

Բացառիկ հանգամանք ունէր այս տարուան տօնակատարութիւնը, քա-նի օր «Օր»ուան տասնամեակն էր ու 45ամեակը Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Մեր կոմիտէութեանն ալ տասնամ-եակն էր այս տարի, (հիմնուած 1925-ին 6—7 ընկերներու մասնակցու-թեամբ):

Այս անցնող տասը տարուան ընթաց-քին մեր կոմիտէութեան մէջ մտած են աւելի քան հարիւրեակ մը երիտա-սարդներ իրենց երդման ուխտը կա-տարելով: Անոնցմէ կարեւոր մաս մը մեկնած է զանազան շրջաններ ապ-րուստի աւելի լաւ պայմաններ փնտռ-ելու համար: Կան երիտասարդներ ալ որոնք ներկայիս մեր շարքերէն դուրս կը մնան, զանազան պատճառ-ներով: Բայց կրնանք ըսել թէ չկայ մէկ հոգի որ դաւանափոխ ըլլալով, դաւաճանած ըլլայ մեր գաղափարին:

Յետոյ պէտք է արձանագրել, որ պզտիկ դեր չէ կատարած մեր կոմի-տէութիւնը, վերջին տասը տարինե-րու ընթացքին, ազգային, կրթական, մշակութային տեսակէտով ալ:

Հանդէսը բացուեցաւ առաջ ցուցա-ցադրուեցան մեր երկու անմահ հե-րոսներու՝ Գէորգ Չաւուշի եւ Մուրա-տի կենդանի պատկերները, որոնք ծափերով ողջունուեցան հանդիսա-կաններու կողմէ: Հանդէսը բացուե-ցաւ «Մշակ բանուոր»ով, զոր նուա-գեց յայտնի ջութակահար Ա. Մելքոն-եան եւ որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Բեմին վրայ կ'երեւային Հ. Յ. Դ. զի-նանշանը, Քրիստափորի եւ «Դէպի ա-զատութիւն» նկարները:

Նախագահ ընկ. Ս. Գալուստեան, բացատրելով տօնին իմաստը եւ Դաշ-նակցութեան դերը, բեմ հրաւիրեց օր-ուան բանախօսը, ընկ. Լ. Զարմիս-եան: Քանի մը հատուածներ իր բա-նախօսութենէն.— «Կատարելով այս տօնը ամէն տարի, յարգանքի ցոյց մը բրած կ'ըլլանք մեր բիւրաւոր նահա-տակուած հայդուկներուն, որոնք զոհ-ուեցան մեր հայրենիքին եւ ժողովուր-դին համար: Ու նաեւ կը քննենք մեր կազմակերպութեան գործունէութիւ-նը, կը խորհրդածենք եւ կը պատրաս-տուինք յառաջիկայ մեր աշխատանք-ներուն համար: Շատ է խօսուած ու գրուած Հ. Յ. Դ.ի հերոսական ան-հաւասար մարտնչումներու եւ աշ-խատանքներու մասին: Դուք բոլորդ ալ լսած էք կամ կարդացած եւ ես այլ եւս կրկնութիւններ չպիտի ընեմ, այլ պիտի խօսիմ քաղաքական կացու-թեան մասին»:

Ընկերը մանրամասն պարզելով քա-ղաքական կացութեան զանազան ծալ-քերը, յայտարարեց.— «Մեր ժողո-վուրդի փրկութեան միակ ելքն է մի-ացեալ Հայաստանը, որուն իրակա-նացման կը ձգտի Հ. Յ. Դաշնակցու-թիւնը»:

Ընկերը կոչ ըրաւ որ իրարու հետ համերաշխ եւ սիրով ապրինք, կամ-քերը ամրացնենք ու երբեք չյուսա-հատինք:

Քաղաքապետ Պ. Հիւսէլի եւս հրա-ւէր եղած էր ներկայ ըլլալու եւ խօ-սելու համար, բայց նոյն պահուն կա-րեւոր ժողով մը ունենալով, ստիպ-ուած էր բացակայիլ: Այս առթիւ գը-րած նամակով մը համակրանք եւ յա-ջողութիւն կը մաղթէր:

Գեղարուեստական կոկիկ բաժին մը պատրաստուած էր արտասանութիւն, նուագ, մեներգ, խմբերգ եւն.: Ար-տասանեցին ընկ. Մ. Կարապետեան, Օր. Խ. Բալոյեան եւ փոքրիկն Ա. Գալայճեան, Օր. Ծովինար Տէր Պետ-րոսեան իր հմայիչ ձայնով երգեց ե-րեք գեղեցիկ կտորներ, ընկերակցու-թեամբ Պ. Ա. Մելքոնեանի (ջութակ): Կոմիտէի կողմէ ծաղկեփունջ մը նը-ւիրուեցաւ օրիորդին: Ա. Մելքոնեան առանձին եւս նուագեց երկու կտոր-ներ:

Հանդէսը փակուեցաւ «Կռուեցէք տղերք» խմբերգով, որմէ վերջ մեկ-նեցանք խանդավառ տրամադրու-թեամբ:

Պալ - Աղբար

ՅԱՄՈՒԼ

ՆՈՐԷՆ ՅԱՂԹԵՑԻՆՔ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խո-րագրով խմբագրականի մը մէջ (10 Հոկտ.).

— «Գաղթահայ տարեգրութեանց մէջ նոր յաղթանակ մըն ալ արձանա-գրեց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, սեպ-տեմբեր 29ին, Աղեքսանդրիոյ մէջ տեղի ունեցած ընտրութեանց ար-դիւնքով: Պարտուած ռամկավար-Հօկ - Բարեգործականի հակազգային ճակատը կը յայտարարէ թէ, իրենց համար անակնկալ մը եղաւ ընտրու-թեանց այս արդիւնքը: Իրաւունք ու-նին անշուշտ, քանի որ մեծխօսիկնե-րուն եւ ինքնահաւան սնապարծներուն միշտ այսպիսի անակնկալներ կը սպասեն: Երբ մարդ ոտքը գետնէն կտրած, յիմար երեւակայութեանց թեւերով կ'ուզէ օդին մէջ ճախրել, ի հարկէ, շատ չանցած, գահավէժ վայ-րէջքով մը կ'իյնայ ու կը ջախջախ-ուի իրականութեան գետնին վրայ: Բաղձանքները, ենթադրութիւնները ու ակնկալութիւնները բնաւ չեն կր-նար փոխել այդ իրականութիւնը: Եւ, մեղքը ուրիշինը չէ հարկաւ, եթէ աչքերդ կամովին գոցած կ'ուզես ա-ռաջ նետուիլ, բայց ինքզինքդ կը գտ-նես իրականութեան անտեղիտալի պատուարին առջեւ, զոր տեսնել չէիր ուզած:

Խառնիճաղանճ պլօքը ուղղակի կաթ-ուածի մը պէս իր ետեւէն քաշկռտող ռամկավար «կուսակցութիւնը», աւե-լի քան ծիծաղելի յաւակնութիւններ ունեցած ըլլալուն պատճառով է որ այսպէս յուսալքար մնացած եւ ինք-զինքը անակնկալի առջեւ գտած է: Հապա՞... Մարդիկը կը կարծէին, որ Աղեքսանդրիան իրենց սեփական ա-գարակն է եւ Աղեքսանդրիոյ Հայերը կուսակցութեան ճորտերը, որոնք պի-տի նստէին ու ելլէին ի վերուստ ար-ձակուած հրամաններով: Անոնք կը կարծէին, որ Դաշնակցութեան դէմ օրն ի բուն հայհոյելով պիտի կր-նան ճակատեցնել անոր դէմ: Կը կար-ծէին, որ կարելի է սուտերով, քսու-թիւններով, նախատական պոռչ-տուքներով եւ շանթաժներով մոլորե-ցնել հանրութիւնը եւ կորզել անոր քուէն: Ու կը կարծէին, վերջապէս, որ լեզուագարութեանց եւ այլ մութ ձեռնարկներու ապաւինելով, պիտի կրնան ապահովել տակաւին յաղթա-նակը:

Այս եւ առանց նման ենթադրու-թիւններն են որ սեպտ. 29ի իրիկունը անակնկալի բերին պարծենկոտ երա-զատեսները, Աղեքսանդրիոյ մէջ: Երբ առարկայական իրողութիւններ ու տուեալներ իրենց չափանիշ առնե-լով, առանց սնափառութեանց, եւ ա-ռանց յանձնապաստան արհամարհան-քի մասնակցէին ընտրութեանց, անա-կնկալը ապահովաբար այդքան մեծ չպիտի ըլլար: Գոնէ ի յառաջագունէ պատրաստուած պիտի ըլլային իրենց մտքերը, պատահելիքին համար: Մինչդեռ այսօր, *անակնկալ* հարուա-ծէն շշմած, աչքերնի՛ն կը շփեն ե-ղածին պէս տեսնելու համար իրակա-նութիւնը, որ սակայն գոյութիւն ու-նէր ընտրութիւններէն ալ առաջ:

Դաշնակցութիւնը, այսուհանդերձ, բնա՛ւ անակնկալի չեկաւ: Որովհե-տեւ ձեռք ձգուած արդիւնքը կը հա-մապատասխանէր այն բոլոր տուեալ-ներուն, զորս ունէր ան հայ ժողո-վուրդին գիտակցութեան եւ պայծա-ռատեսութեան մասին: Վստահ իր ու-ժին, իր արժէքին եւ հանրային լայն խաւերու մօտ իր վայելած ժողովրդա-կանութեան, Դաշնակցութիւնը, առ-ջի մէկ օրէն իսկ յանգած էր շատ յս-տակ եզրակացութեան մը, որ կ'ըսէր, թէ հայ ժողովուրդը, ինչ որ ալ պա-տահի, ռամկավար ցաւագարներու գիրկը նետուելու տխմարութիւնը չի կրնար գործել: Կը նախընտրէ ան ինքնապաշտպան ըլլալ, քան թէ իր սանձը յանձնել մարդոց, որոնք ամէն կարգի վատութեանց մարմնացումն են եւ ի-րենց քթին ծայրը չեն կրնար տեսնել:

Պարապ խօսք չէ, հետեւաբար այն որ հայ ժողովուրդը Դաշնակցութեան կողքին կը մնայ միշտ եւ բոլոր պա-րագաներու տակ: Եւ անոր կողքին կը մնայ, ոչ թէ անոր քուէ տալու կամ այս ու այն վայրի մէջ անոր թեկնա-ծուները յաջողցնելու համար, այլ այն պատճառով, որ Դաշնակցութեան մէջ հայ ժողովուրդը կը տեսնէ իր շահերու անշահախնդիր պաշտպանը, իր գոյութիւնը ապահովող գլխաւոր ազդակներէն մին,— այնինչ ուժ մը որուն կարելի է վստահիլ ամէն բան, մինչեւ անգամ ցեղին ճակատագիրն ու անոր իտէալներուն իրականացու-մը»:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

...ուլթան Մահմուտ Բ. 19րդ դարու ...գը ամենախիստ միջոցները ձեռք ...ու կարգ ու կանոն հաստատելու ...երկու դար տեւող վարչական ան-...րգութիւններու հետեւանքով առաջ ...ած վարչական եւ զինուորական ա-...ղխանութիւնը վերցնելու նպատա-...ով: Բնաջնջեց Ենիչէրիները: Ոչն-...ացումի հասնելու չափ սահմանափա-...ց Անատոլուի եւ Ռումէլիի պէկերու ...աւութիւնները: Նոյնպէս ծանր ...րուածներ տուաւ քիւրտ պէկերուն ...իշխանութեան:

...ինչ դժբախտ այս իշխանաւորը ...ձգտէր երկրի ներքին կարգ ու կա-...նը վերահաստատելու, ինքզինքը ...ւաւ հրջապատուած հազարաւոր ...ւարութիւններէ: Երբ կը փորձէր ...տական գլխաւոր քաղաքներու մէջ ...կեր առած «էթնիքի էթէրիայ»ի ...րդսանքներէն խթանուած Յոյնե-...ը հանդարտեցնել, ինքզինք գտաւ Ֆրանսացիներու, Անգլիացիներու եւ Ռուսերու կողմէ սկսած յարձակումի մը դէմ: Նավարինի մէջ կորսնցուց իր ամբողջ նաւատորմը եւ ստիպուեցաւ ճանչնալ Յունաստանի անկախութիւ-նը: Նոյնպէս Ֆրանսացիներու կող-մէ դրդուած Եգիպտոսի կառավարիչ Մէհմէտ Ալի փաշա ապստամբեցաւ ձգտելով նոյն իսկ թրքական թագին տիրանալ եւ յաջողեցաւ գրաւել երկի-րը մինչեւ Քէօթահիա: Այս տեսակ ներքին եւ արտաքին դժուարութիւն-ներու մէջ գտնուող կառավարութեան մը ո՞վ կրնայ յանցանք գտնել որ ա-մէն անհրաժեշտ քայլ չէ կրցեր առ-նել, ոչ միայն իր հայ հպատակներուն այլ ամենուն բարօրութեան համար:

Սուլթան Ապտիւլ Մէճիտի կառավա-րութեան օրով Հայերը այնքան ա-ռանձնաշնորհներու տիրացան որ, նոյն իսկ Մանտէլշթամ հիացումով կը չեշտէ: Իր գրքին 190րդ էջին մէջ կը գրէ.— «1863ին Հայերը ստացան խա-կական սահմանադրութիւն մը: Այս սահմանադրութեան շնորհիւ իրա-ւունք ստացան անոնք ընտրելու բարձ-րագոյն խորհուրդ մը Կ. Պոլսոյ մէջ: Այս ժողովը պիտի բաղկանար 140 անդամներէ որոնց 120ը պիտի ընտր-ուէր նոյնինքն ժողովուրդին կողմէ»:

Արդեօք նախագահ Ուիլսըն պիտի կրնա՞ր աւելի լաւ միջոցներ խորհիլ ազգային փոքրամասնութիւններու ի-րաւունքներու պաշտպանութեան հա-մար:

Օսմ. կառավարութիւնը առանց որ եւ է արտաքին ճնշումի արտօնեց Հայերուն այս սահմանադրութիւնը: Հայերու մինչեւ այդ ժամանակ ցոյց տուած հաւատարմութիւնը այնքան սիրաշահած էր կառավարութիւնը որ վայրկեան մը իսկ չվարանեցաւ «հա-ւատարիմ հայ ազգին» տալու սահմա-նադրութիւն մը որ նոր եւ երջանիկ դարաշրջանի մը սկիզբը պէտք էր ըլ-լար: Սակայն այս սահմանադրութիւ-նը ծառայեց Ռուսերուն, միջամուխ ըլլալու համար հայկական գործե-րուն:

1856ի Թուրք եւ ռուս պատերազմի ընթացքին արդէն քանի մը հայ ա-պստամբներ Ռուսերուն օգնութեան հասած էին: Ադկէ սկսած Ռուսերը կը պահէին իրենց յարաբերութիւնները Հայերուն հետ եւ առիթը չէին կոր-սնցներ ուժ տալու հայ յեղափոխա-կաններուն: Անոր ազդեցութիւնը այնքան շուտ յայտնուեցաւ որ սահ-մանադրութեան շնորհումէն չորս տարի վերջ, 1867ին, Զէյթունի մէջ պայթեցաւ առաջին հայկական ապս-տամբութիւնը:

Այս առաջին զինեալ ապստամբու-թիւնը անշուշտ մեծ տպաւորութիւն ձգեց կառավարութեան վրայ: Հսկա-յական էին այն դժուարութիւնները զորս պատճառեցին Թուրք բանակին Ռուսիոյ եւ Անատոլուի Հայերը 1877—78ի Թուրք եւ ռուսական պատերազ-մին առթիւ:

Երբ Հայոց պատրիարք Ներսէս Էֆ. Սան Ստեֆանօ գնաց հայկական ան-կախութիւնը իրականացնելու համար ցարին օժանդակութիւնը ապահովե-լու, իր այդ քայլով առաւել եւս պատճառ եղաւ որ Հայերը «հաւատա-րիմ ազգի» — Միլլէթը Սատըքա — հին մակդիրը ամբողջովին վրայ տան:

Ռուս քաղաքագիտութիւնը հասկ-ցաւ որ պուլկարական անկախութիւնը հռչակուելէն յետոյ այլ եւս ոչ մէկ պատճառ կը մնար օսմ. կայսրու-թեան ներքին գործերուն խառնուե-լու: Ռուսիոյ կայսերական կառավա-րութիւնը կ'ուզէր սակայն այս իրա-ւունքը պահել իր ձեռքին մէջ եւ այդ պատճառով Սան Ստեֆանոյի դաշ-նագրին մէջ մտցնել տուաւ մասնաւոր յօդուած մը Հայերուն ի նպաստ: Վերջը այս յօդուածը ուրիշ ձեւի մը տակ առնուեցաւ Պերլինի դաշնագրին մէջ:

Ահա այսպէս անկէ ի վեր Հայերու Քիւրտերու եւ Թուրքերու միջեւ յա-րաբերութիւնները շատ ձգտուած էին: Օսմանեան կայսրութեան ամէն կողմը, մեծ քաղաքներու մէջ թէ ա-մենափոքր գիւղերու մէջ հայկական յեղափոխական կոմիտէին կողմէ գաղտնի եւ շատ լաւ կազմակերպուած միութիւններ կը հիմնուէին: Այս գաղտնի միութիւնները անդադար կ'աշխատէին գրգռել Հայերը, Քիւր-տերու եւ Թուրքերու դէմ եւ կը պա-հանջէին ոչ պակաս քան կազմութիւ-նը առանձնաշնորհեալ հայկական նա-հանգի մը որ պիտի բաղկանար արե-ւելեան Անատոլուի վեց կուսակալու-թիւններէն: Կառավարութիւնը, ինչ-պէս Թուրք եւ քիւրտ բնակչութիւնը անշուշտ ճշդիւ տեղեակ էին այս գոր-ծունէութեանց:

Որովհետեւ Հայերու ձգտումն էր անկախ պետութիւն մը հիմնել, որուն մէջ սակայն թիւով իրենցմէ շատ ա-ւելի էին Քիւրտերն ու Թուրքերը եւ հպատակ պիտի դառնային այս վերջինները տրամաբանօրէն անոնց որ կը ձգտէին ձախողեցնել այդ ծրագի-րը: Աւելի պարզ խօսինք: Քիւրտերն ու Թուրքերը շատ լաւ ըմբռնած էին որ անիկա Ռուսերուն կողմէ մէջտեղ դրուած պատրուակ մըն էր միայն, խլացնելու համար կարեւոր մաս մը Անատոլուի հողերէն, որ ամբողջապէս բնուած էին Թուրքերով եւ Քիւրտե-րով: Անոնք Ռուսերու կողմէ իրենց վրայ արձակուած օձ մը կը նկատէին Հայաստանը (Հայկական Հարցը):

Ռուսիոյ շարունակական ճնշումնե-րուն տակ, եւրոպական պետութիւն-ները, ի տես զանազան հայկական ա-պստամբութիւններու, 1880ին յիշատա-կագիր մը ներկայացուցին Բ. Դրան, Հայկական Բարենորոգումներուն հա-մար: Ճիշդ այդ առեն Պուլկարները փորձեցին գրաւել Արեւելեան Ռումե-լին:

(Շար.)

(35)

Գերմանիոյ նաւային վերազինումը

Գերմանիոյ ծովային նախարարութեան պաշտօնաթերթը հոկտեմբեր 15ին հրատարակութեան տուաւ մարտանաւերու ցանկը, եւ այս առթիւ թերթերը ի վեր հանեցին կատարուած յառաջդիմութիւնը, «այն օրէն ի վեր որ Գերմանիա վերահաստատեց իր սպառազինման ազատութիւնը»: Հին մարտանաւերէն զատ, Գերմանիա այժմ ունի հինգ նոր յածանաւեր, որոնց երկուքը վերջացած են արդէն: Համաձայն Անգլիոյ հետ կնքուած պայմանագրին, երկու զրահաւորներ կը շինուին, իւրաքանչիւրը 26,000 թօն տարողութեամբ: Վերսայլի դաշնագրէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, ցանկին մէջ կ'երեւան սուզանաւեր, որոնք արգիլուած էին:

Միեւնոյն ատեն վերաբացուեցաւ զինուորական Ակադեմին, որ հաստատուած էր 1810 հոկտ. 15ին եւ որ ջնջուեցաւ Վերսայլի դաշնագրով: Արարողութեան ներկայ էր վարչապետ Հիթլէր: Զօր. Լէհման, նոր հրամանատարը, իր ճառին մէջ շեշտեց թէ ակադեմիային վերաբացումը տեղի կ'ունենայ իր հաստատման 125րդ տարեդարձին օրը: Այս առթիւ գովեց այն բոլոր զօրապետները որոնք 1918էն մինչեւ այսօր պահեցին մեծ սպայակոյտին ժառանգութիւնը: Մասնաւորապէս երախտագիտութիւն յայտնեց Զօր. Զէքթի, որ «վերակազմեց գերմանական բանակը, հակառակ Վերսայլի դաշնագրին շղթաներուն»: Զինուորական նախարարն ալ ճառ մը խօսելով, բացատրեց թէ բանակը, նաւատորմը եւ օդատորմիղը կը կազմեն Գերմանիոյ զինուորական միացեալ ուժը»:

Կացութիւնը Յունաստանի մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ հոկտեմբեր 26ին բանակը, նաւատորմը եւ օդային տորմիղը հանդիսաւորապէս իրենց երդումը պիտի կատարեն թագաւորին: Վարչապետ խնամակալը, Զօր. Քոնտիլիս, յայտարարութիւն մը ուղղելով գաղթականներուն, կը յիշէ այն ազգային պայքարները զորս միասին տարին եւ կը յայտնէ թէ կարելին չպիտի խնայէ, մեղմացնելու համար իրենց տառապանքները: Զեխական եւ արժանթինեան նոր դեսպանները, որոնք յանձնարարագիրներ ունէին հանրապետութեան նախագահին անունով, նոր գիրեր պիտի ստանան թագաւորին ներկայանալու համար: Միւս դեսպաններն ալ պիտի նորոգեն իրենց յանձնարարագիրները: Կառավարական հրամանագիր մը կը ջնջէ համալսարանին 63 փրոֆեսէօրներու անուանումը, որ տեղի ունեցած էր անցեալ մայիսին:

Երկու օր առաջ ծանր ընդհարում մը տեղի ունեցաւ Սինտագմայի հրապարակին վրայ, հանրապետականներու եւ միապետականներու միջեւ: Ոստիկանութիւնը փորձեց միջամտել, սակայն ցուցարարները կրակ բանալով, ծանրապէս վիրաւորեցին քանի մը ոստիկաններ եւ չորս քաղաքացիներ: Ի վերջոյ կարելի եղաւ վերահաստատել խաղաղութիւնը: Հինգ հոգի ձերբակալուեցան: Կառավարական զեկոյցը կ'ըսէ թէ ցուցարարները վենիզէլոսականներ եւ համայնավարներ են եւ թէ ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնուած են, որպէսզի ուրիշ անգամ այդպիսի դէպքեր չպատահին: Որ եւ է հրապարակային ժողովի համար անհրաժեշտ է նախապէս արտօնութիւն ստանալ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԱՃԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (Խ. Միութիւն) նոր երկրաշարժ մը պատահելով, երկու գիւղեր կործանեցան: Հոկտ. 8էն ի վեր 112 գիւղեր թաղուած, 407 վիրաւորներ գտնուած են եւ 12 գիւղեր կործանած են:

ՑԻՍՈՒՆ ՀՈԳԻ ԽԵՂԴՈՒԵՑԱՆ Լուքսորի մօտ (Վերին Եգիպտոս), մակոյկի մը շրջումով:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 11րդ վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի նոյ. 3ին, Օփերային մէջ: Արարողութիւնը պիտի ըլլայ հրապարակային եւ ձրի: 12րդ շերտին տոմսակները հրապարակ կը հանուին երկուշաբթի օր:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ց. Աղայեան եւ պարագաները կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի Պոմծնի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ եւ պատարագ իրենց մօր ՌԱՀԵԼ ԱՂԱՅԵԱՆԻ (ծնած՝ Նորատունկեան) յիշատակին:

Կը հրաւիրուին բարեկամներն ու հայրենակիցները:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս կիրակի Լիոնի Հայ Մատրան մէջ (75 Ավընիւ Պէրթըլօ), պիտի կատարուի հոգեհանգիստ ի յիշատակ հանգուցեալ Տ. Գրիգորիս Եպիս. Պալաքեանի մահուան տարելիցին առթիւ: Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգող հայրենակիցները:

Լիոնի եւ Շրջ. Ազգ. Կ. Վարչութիւն

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՕՁ, Ա. Պ. — 35:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Լօր. — 30:
ԹԷՀՐԱՆ, Տքթ. Ս. — 200:
ՍԱՐՍԷԼ, Ղ. Ներ. — 70:
ՌԸՆԱԺ, Խաչ. — 100: Կարգադրեցինք:
ՏԻՕՆ, Ղար. — 35:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Հարաւային Շրջանի ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ Միութեան կողմէ ի նպաստ իր վարժարանին:

9 Նոյեմբեր Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ լոյս 150, Route d'Orléans.
(Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux).

Առաջնորդութեամբ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

գեղարուեստական բաժնին մէջ կը պարեն՝
Գարեգին Յովհաննէսեան, Օր. Վերոնիկ Զաքիկեան եւ փոքրիկն Ռէժին:

Արտասանութիւններ, երգեր, նուագ եւ Թատր:
ԱԺԱՆ ՄՈՒՏՔ եւ ԱԺԱՆ ՊԻՒՖԷ:

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ
Loterie NATIONALE
11րդ ՇԵՐՏԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՌԱՋի ընթերցողներուն խնդրանքին վրայ, հրապարակ հանած ենք ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ մէկ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ տոմսեր, (ամբողջական տոմսերը ի պահ դրուած են ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան մօտ):

Իւրաքանչիւր 1/10 տոմսակները կ'արժեն 10 ֆրանք:
Տպգր. ծախք 1 »
11 ֆրանք:

Գաւառէն ապսպրանքի համար դրկել 2 ֆրանք աւելի:
Արտասահմանէն » » » 4 » »
(ցանձնարարուած նամակի փոխարժէքը)

Դիմել՝ „HARATCH" 17, Rue Damesme. Paris (13)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին 17 Րիւ Ամբէր, Քաշանէ Կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍի կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 8ին «Սիամանթօ» ակումբին մէջ:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
19 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8,30ԻՆ
Թաղապետական Թատրոնի FOYER սրահին մէջ
Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

գեղարուեստական խնամուած բաժին: Արտասանութիւններ, խմբերգ եւ երգ:
կը հրաւիրուին բոլոր վալանսահայերը:
Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

20 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ
Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»ՈՒԱՅ ԱՌԹԻՒ
կազմակերպուած կուսէնվիլի «ՏԱՒՐՈՍ» խումբի կողմէ
Մյս կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30էն մինչեւ 7, կուսէնվիլ 245. Ավընիւ Մաբսօ, ընկ. Մանուկ Ծիհանեանի բնակարանին մէջ:
Կը խօսի ընկեր Հ. ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ
կը հրաւիրուին Առնուվիլի եւ Սարսէլի ընկերները:
Մասնակցութեան համար կը գանձուի 5 ֆրանք:

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՊԱՏԻՒ ԻՐ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԱՐԱՔՍ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
20 Հոկտեմբեր կիրակի, ժամը 3—7, Անկէնի Լենին մօտ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԺՈՐԺ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
CASCADE du LACի սրահը:
ՄՈՒՏՔ՝ 6 ՖՐԱՆՔ
Trinitéէն թիւ 54 օթօպիւսը առնել եւ կամ Կար տիւ Նորէն 2.35ի, 2.42ի եւ 3.5ի շոգեկառքերը:

Ընկերահամակրական խնջոյք

Կազմակերպուած Յր. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մ.-ՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ
Տեղի կ'ունենայ Հոկտ. 20ին կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3-7
Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45 Rue de la Défense. Իսի լէ Մուլինօ.
կը խօսի՝ տիկին ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ
խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն անդամուհիներու կողմէ:
կը մասնակցի ՍԹԱՆՈՉՅԻՆԵՐՈՒ Նուագախումբը:
Ճոխ սեղան: Մուտք՝ 5 Ֆր. մեծերու համար, փոքրիկներու՝ 2 Ֆր.:

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Ուսուցիչ - Հրապարակագիր Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ
Այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին երրորդ-թաղապետարանիսրահին մէջ:
Կը Նախագահէ՝ Պ. Ն. ՄՈՄՃԵԱՆ
Կը խօսին՝ Պ. Պ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ եւ Կ. ԽՐԱՅԵԱՆ
գեղարուեստական ճոխ բաժին ղեկավարութեամբ Պ. Ա. Մելքոնեանի:
ջութակ, սրինգ, կիթառ երգ, արտասանութիւն եւյլն.:
Ուղերձներ Հայրենակցական եւ այլ Միութեանց կողմէ:
Խօսք՝ Յոբելեար Պ. ԵՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԷ
Մուտքը՝ ազատ է:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ Յր. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ սրահին մէջ
13. Rue Pierre Curie. Kremlin - Bicètre.
ղեկավարութեամբ դերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի սիրողներու, կը ներկայացուի՝
ՈՒՐԻՇ ԼԻՆԻ, ՆՈՒՐԻՇ ԼԻՆԻ (ՕՓԵՐԷԹ)
Մուտք՝ 3 եւ 5 ֆրանք:

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Դեկտ. 21ին ՓԼԷԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼի սրահին մէջ
կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ

ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Mr. PARMAC, (Expert-Fiscal)

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՓՈՐՁԱԳԷՏ

28 Bld. Strasbourg, Paris (10)

ՀԵՌԱՁԱՅՆ **Botzaris 17-64**

ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՄԷՆ ՀԱՐԿԱՏՈՒԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ

դիմեցէք անոր՝ ձեր առեւտրական, արհեստագիտական եւ անձնական կեանքի բոլոր խնդիրներու համար: կը լուսաբանէ ՀԱՐԿԱՅԻՆ, ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ վերաբերեալ բոլոր խնդիրները:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ, որպէսզի որ եւ է դժուարութիւններու չհանդիպիք, գործադրեցէք՝ ՓԱՐՄԱՔԻ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼԱԿԱՆ մեթոտը, որ կը համապատասխանէ ամէն պահանջի:

Աւելի տեղեկութիւն առնելու համար գրեցէք մեզի (դրոշմաթուղթ մը ղրկելով պատասխանին համար):

Պ. ՓԱՐՄԱՔ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9-12 եւ ժամադրութեամբ

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ՝ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք: ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը առանց յաւելումի՝ 12ը 125 ֆրանք:

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՁՈՒՍ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՕՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՏՏՈՒԵՑԷՔ ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ

ՐԱՔԻ ՏԻՒՋ

ԱՐՔԱՅԵԱՆ ԽՄԻՉՔ

ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կուտայ

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒԲԷԵԱՆ
8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-80

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ, 75, Ave. Victor – Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ
2Ի1, Rue de Créqui

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Յր. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, Պար տը Փըթի Փուսէի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Անդամուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼի ԹՂԻԻ Հայր. Միութեան Վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ հայրենակիցները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին, 6, Րիւ Փըլիթ Մարի սրճարանին վերնայարկը: Մասնաճիւղերու եւ քաղաքի բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ այս ժողովին:

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Նահանգային Միութեան ընդհանուր անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, 119, Ավընիւ տ'Իթալի...բանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին բոլոր անդամները ներկայանալ անդամատոմսով:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

—•—

1 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
Նկատի ունենալ այս թուականը: Մանրամասնութիւնները մօտ...

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Թէ որ Կալլացի ու Շանկալլացի գերիներ բռնելով անոնց հետ կրթելու ըլլաք, կարծեմ թէ հազար հոգիէ բաղկացեալ գնդով մը եւ 12 թնդանօթով կրնաք Կովադին բազմաթիւ զօրաց դէմ դնելու:

Ուստի մի՛ երբեք կասկածիք ձեր զօրքերը կրթող Անգղիացիէն. ձեր միակ մարդիկը ձեր երկրին բարգաւաճելուն օգուտ ունին քան թէ վնաս, մանաւանդ Անգղիացւոց նման վեհանձն ազգ մը, ինչպէս յայտնի ցոյց տուաւ իւր անշահասէր ընթացքը եւ անոնց աշխարհակալութիւն ընելու մտօք ըրած զոհողութիւնները:

Նա եւ ձեր բարձր հրամանին համեմատ՝ եկող առաջնորդ Ապունային պատահելնուս՝ ժողով ընելով ամէն բան անոր պիտի իմացընեմք, օգտակար խորհուրդներ տալով անոր, եւ կը յուսամք որ ձեր բաղձանքները բոլոր պիտի կատարուին Աստուծոյ յաջողութեամբը:

Ապահով եմք դարձեալ, որ եթէ մեր տուած խորհուրդներն ալ յարգելով զանոնք ի գործ դնէք, չեմք կասկածիր բնաւ որ Աստուած պիտի շնորհէ ձեզի թագաւորական Աթոռն ալ»:

Այս վերջին խօսքերնուս գլուխը ծռած եւ աչքերը դէպի գետին դարձուցած՝ խորին ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր. յետոյ պատասխանեց. «Տուած խորհուրդնիդ ընդունեցի սրտանց, եւ պիտի աշխատիմ եւրոպական կրթութեամբ վարժուող զօրաց թիւը աւելցընելու, ըստ որում ականատես եղայ Անգղիոյ բանակին պատերազմական հանդէսին շքեղութեանն ու զօրութեանը, եւ շատ սիրեցի. Աստուած ինչ որ կամեցեր է ինծի համար, հաճելի է ինծի. եւ եթէ ձեր սուրբ աղօթից օժանդակութեամբը թագաւորական իշխանութիւն տալու ըլլայ ինծի Աստուած, գիտցած եղիք որ արքայական թագը ձեզմէ պիտի ընդունիմ»: Խոնարհեցանք իրեն ի նշան հաճութեան:

Այս իշխանը առջի իրիկունէն իւր գանձապետին հետ հազար հատ Աւստրիոյ թալէր խրկեց մեզի իբր ճամբու ծախս, միանգամայն եւ ներողութիւն խնդրեց անկէ աւելին չունենալուն համար որ տայ, նոյնպէս եւ երկու զարդարուն ջորի հեծանելի եւ երկու ալ բեռնաբարձ գրաստ:

Եւ ճամբու դնելու համար քովերնիս եկած ժամանակ իւր սրտին շնորհապարտ զգացմունքները մեզի յայտնելով կը ցաւէր նոյն միջոցին իւր գանձը դատարկ գտնուելուն, եւ խօսք կուտար բարեպատեհ առթիւ մը ցոյց տալու իւր խորին շնորհակալութիւնները զոր ունէր սուրբ Աթոռոյն դէմ, որուն՝ սուրբ քաղաքին մէջ գտնուող Հապէշ կրօնաւորաց ըրած մարդասիրութիւնը եւ անոնց ուտելիքը Հայոց վանքէն հոգացուիլը լսած եմ կ'ըսէր, եւ երախտապարտ եմ ձեր Ազգին եւ Պատրիարքին:

Այս տեսութենէն յետոյ ճամբայ ելանք, եւ նոյն ինքը Քասսան կէս ժամու չափ տեղ մեզի ընկերացաւ իւր զօրքերով: Հոն վար իջնելով ջորիներէն, բաժնուելու ժամանակ Իսահակ Սրբազան Հայրը օրհնութիւն բարերարութիւնը, բարեմաղթութիւններ ընելով:

Նոյնպէս եւ ես դէպ ի զօրքերը եւ զօրապետներուն դարձընելով խօսքս, եւ Ն. Սրբազնութեան օրհնութիւններ տալով՝ խրատ... գիրենք իրենց լեզուովը եւ ... որ հաւատարմութեամբ ծառայեն իրենց իշխանին, եւ անոր պատւին ու փառքը աւելցնելու աշխատութեամբ... մար տարած աշխատութեանց... րի նախանձաւորութեանը ... ձեռընտու եւ օգնական ըլլան:

Իրենց զէնքերը հայրենեաց ... պանութեան համար անոր թշնամեաց դէմ միայն գործածեն. իրենց ու տէր պատուեն իրենց արժանաւոր իշխանը, զոր Աստուած պարգեւեց ձեզ, ըսի. եւ չըլլայ որ ձեր տարմութեան ուխտէն դրժելով ... րեւ իշխանաց կողմը բանէք. ... տամբութեան խորհուրդ երբեք չգտնէ ձեր սրտին մէջ. գիտցէք որ Տէճաջմաչ Քասսայէն ... ուրիշ որ եւ է իշխան մը ապստամբ համարուի, եւ անոնց վախճանը ... դորոսին վախճանին պէս պիտի ...

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՔԸ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 19 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ SAMEDI 19 Octobre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2939

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՆՉԵՒ Ե՞ՐԲ ԱՅՍՊԷՍ ԱՆՏԷՐ

Նկարագրութիւն մը՝ Մարսէյլէն, անգամ մը եւս կը հաստատէ համատարած անտիրութիւնն ու անիշխանութիւնը:

Կայանէ կայան փոխադրութեան պատմութիւն մըն է, որուն իւրաքանչիւր տողը հոգի կը խռովէ եւ սիրտ կը պղտորէ: Պատմութիւնը՝ «Ոսկորի գաղթակայան»ին քանդման եւ ցիրուցան բեկորներու տեղաւորման: Տեսակ մը «սէվգիյաթ» — գործածելու համար 1915ի քստմնելի բառը:

Այս առթիւ երեւան կուգայ որ, մինչ բախտակից Ռուսերը ժամանակին արթնցեր, տէր տիրական գտեր եւ աւելի նպաստաւոր պայմաններ ապահովեր են, հայ տարագիրները մնացեր են իրենք իրենց գլխուն, անգամ մը եւս քամելով անտիրութեան լեղին:

Անշուշտ իմաստ մը ունին աջէն – ձախէն արձակուած տըր-տունջները·

— Եղբայր, ո՞ւր է ազգ. իշխանութիւնը, օր մը օրանց մէկը չեկաւ, չհարցուց: Հրաշք չէ որ կը սպասենք, երկու մխիթարական խօսքին ալ փառք պիտի տայինք...

Երբ անդադար կ'արծարծենք ինքնապաշտպանութեան խնդիրը, մենք ալ հրաշքներ չէ որ կը սպասենք, այլ տարրական պարտաճանաչութիւն մը: Գիտակցութիւն, սրտցաւ հետաքրքրութիւն եւ աշխատանք:

Եթէ արտասահմանի ազգային կազմակերպութիւնները այս տարրական հոգն ալ չպիտի ստանձնեն, այլեւս ինչո՞վ կ'արդարացնեն իրենց գոյութիւնը:

Ամիսներով բացատրեցինք, յիշեցուցինք թէ Միացեալ Ցանձնաժողովը պարզապէս ինքզինքը խաբած կ'ըլլայ, շարունակելով գործ վարել չորս պատի մէջ, եւ միշտ խուսափելով բուն ժողովուրդէն:

Բազմաթիւ առիթներով շեշտեցինք թէ անհրաժեշտ է որ իր անդամները պտոյտ մը կատարեն շրջաններու մէջ, իսկ մասնաւորապէս ձեռնհաս անձ մը ղրկուի գաւառ, տեղւոյն վրայ լսելու, բացատրելու եւ կարգադրելու համար անմիջական հոգեր:

Ոչ իսկ լուսաբանեցին թէ ինչո՛ւ կը խուսափին այս տարրական պարտականութենէն:

Եթէ նիւթական դժուարութիւններ են որ կը կաշկանդեն իրենց ձեռքը, մենք աններելի կը գտնենք այդքան ապիկարութիւն, երբ գիտենք որ Ցանձնաժողովը կը բաղկանայ զանազան կազմակերպութիւններէ, իսկ իր կռնակն ունի Բարեգործականը:

(Վերջերս նպաստընկալ ժամուն անգամ կը յիշեցնէր թէ Բարեգործականը պարտաւոր է աւելի ուշադրութիւն դարձնել գաւառներուն):

Իսկ եթէ բարոյական պատճառներ են որ կը ջլատեն աւելի կենդանի գործունէութիւն մը, վրիպումը կը դառնայ աննքաւելի:

Նոյն իսկ պատմական յուշագիրներուն նիւթ ճարելու համար, Ցանձնաժողովը պարտաւոր է կենդանի կապ հաստատել հալածական բազմութեանց հետ:

Ահա, օրինակ, Մարսէյլի պարագան, իր կօշկակարներու ազնուալով եւ նորագոյն «սէվգիյաթ»ով:

Կը թուի թէ այս վերջինը տեղի կ'ունենայ Անատոլուի մէկ անկիւնը, եւ մարդիկ ոչ միայն անզօր են, այլեւ անտեղեակ:

Ոստիկաններ կը միջամտեն բռնօրէն, տեղացիները կը ծաղրեն, կ'անարգեն, կը սպառնան, — եւ ամբողջ Մարսէյլի մէջ մէկ մարդ չի շարժիր, տէր կանգնելու եւ հակազդելու համար ...

— «Ոչ ազգ. իշխանութիւնը օր մը ոտք կոխեց այստեղ, ոչ ...ի վարիչները, ոչ կղերը եւ ոչ ալ տրիբուն ազգային ջոջերը·· ...ները իրենց գործը կը շարունակեն լռիկ – մնջիկ, արգահատելով մեր ապիկարութեան վրայ· թաղապետութիւնը ամէն ինչ ...անինց, նոյն իսկ մեր վրայ իշխելու հրամանը»:

Եւ դեռ կը պարծենանք մեր լայն կապերով, մեր երեւելի եւ ...ութ բարեկամներով եւ ուրիշ առաւելութիւններով:

Ո՞ւր են այն ազդակները, որ պիտի կրնային շարժման մէջ դնել ... բոլորը, քիչ մը տանելի վիճակ ստեղծելու համար կայանէ կայան – մէկ դժոխքէն միւսը — քշուած բազմութեան մը: Մա...անդ որ, ողբերգութիւնը տեղի կ'ունենայ քաղաքէն կէս ժամ ...ին, արուարձանի մը մէջ:

Այս համատարած անտիրութեան եւ անիշխանութեան առջեւ, ինչո՞ւ կը զարմանանք որ հասարակ խաչագողներ եւ «հրաշագործ»ներ պարբերաբար գլուխ կը ցցեն, ճեղքեր կը բանան եւ ...րծ կը խանգարեն:

Մարսէյլի ազգ. իշխանութեան համար ո՞րն է աւելի կենսական, թեմին վաւերականութի՞ւնը հաստատել, թէ աշխատաւոր բազմութեանց հոգերը թեթեւցնել:

Եւ, առ հասարակ – խօսելով ամէն տեղի համար – ո՞ր օրուան, ո՞ր հրաշագործ ուժին կամ ո՞ր անակնկալ աղէտին կը սպասենք, ...բար կազմակերպելու համար գաղութներու ինքնապաշտպանութիւնը:

Ամբողջ բազմութիւններ կանգնած զառիթափի մը վրայ, կա...ը կը քաշեն արթուն աչքերու եւ գործող թեւերու:

Տարակոյս չկայ թէ բոլորն ալ կը մատնուին դառն յուսախաբութեան, երբ ոչ մէկը կ'երեւայ, ոչ ալ միւսը: Հետեւանքը՝ կաղ...ծում: Աւելի արագ եւ անդարմանելի:

Այն ատեն, ի զուր պատասխանատուներ պիտի փնտռենք, ...անդ որ, դարաւոր թշնամին ալ չունինք մեր գլխուն վե..., չքմեղանքներ փնտռելու համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

ԼՈՆՏՈՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ «ԱՅՈ» ԿԱՄ «ՈՉ»

Պ. Լավալի առաջարկները մերժուած

Հապէշական հարցին ծանրութեան կեդրոնը փոխադրուած է Եւրոպա, աւելի ճիշդ՝ Փարիզ եւ Լոնտոն: Իրական ճակատամարտ մըն է որ տեղի կ'ունենայ երկու կառավարութեանց միջեւ, պատժական տնօրինութեանց եւ փոխադարձ աջակցութեան մասին: Լոնտոնի թերթերը յայտնապէս դժգոհութիւն կը յայտնեն ֆրանսական կառավարութեան եւ մասնաւորապէս Պ. Լավալի դէմ, մեղադրելով թէ անվերջ կը ձգձգէ հարցերը, հաշտարար ձեռնարկներով եւ ուրիշ վարանումներով, ինչ որ կը թուլցնէ Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումներուն ուժը:

Յարաբերութիւնները հասած են շատ փափուկ վիճակի մը, եւ այսօր վաղը տրուելիք որոշումէ մը կախում ունի անգլեւֆրանսական բանակցութեանց ճակատագիրը:

Ամէնէն փշոտ խնդիրը փոխադարձ աջակցութեան հարցն է: Ինչպէս գրած էինք, բրիտանական կառավարութիւնը հարցուցած է թէ ֆրանսական նաւատորմը պիտի գործակցի՞, եթէ անգլիական տորմիղը յարձակման ենթարկուի, Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումները գործադրած ատեն: Երբ առաջին անգամ Փարիզի անգլիական դեսպանը այս հարցը ուղղեց ֆրանսական կառավարութեան, Պ. Լավալ յայտնեց թէ աւելի դիւրաւ պիտի կրնայ պատասխանել, եթէ Մեծն Բրիտանիա յանձն առնէ ետ քաշել Միջերկրականի նաւատորմին մէկ մասը: Այս առթիւ յայտնեց թէ կ'ուզէ իմանալ Պ. Մուսոլինիի նաւագոյն պահանջները, հաշտարար բանակցութեան մը ձեռնարկելու համար: Դեսպանը պատասխանեց թէ իր կարծիքով անգլ. կառավարութիւնը չպիտի ընդունի այդ պայմանը եւ խնդրեց որ բացորոշ պատասխան մը տրուի: Ֆրանսայի վարչապետը պայմանաւոր հաւաստիք տուած ըլլալով, անգլիական կառավարութիւնը դժգոհ մնաց եւ խնդրեց որ պատասխանը ըլլայ «այո» կամ «ոչ»:

Այս պատասխանը պիտի տրուէր երէկ: Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Պ. Լավալ վերջին պահուն հաղորդած է անգլիական դեսպանին թէ Ֆրանսա պատրաստ է աջակցելու Անգլիոյ, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի 16րդ յօդուածին, առանց նոր պայման դնելու: Այս պատասխանը նպաստաւոր ազդեցութիւն գործեց Լոնտոնի մէջ, եւ կ'ըսուի թէ անգլ. կառավարութիւնն ալ իր կարգին յանձն առած է ետ քաշել մարտանաւերուն մէկ մասը, պայմանաւ որ Իտալիա լրացնէ կարգ մը պայմաններ, իսկ Ֆրանսա գրաւորապէս հաստատէ իր գործակցութեան խոստումը:

Նախարարական խորհուրդը երէկ նիստ գումարեց, յատկապէս այս հարցով զբաղելու համար:

Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ Պ. Լավալ պիտի հարկադրուի հրաժարիլ, եթէ Անգլիա պնդէ իր պայմաններուն վրայ: Ֆրանսայի վարչապետը սկիզբէն ի վեր վերապահութեամբ կը շարժի պատժական տնօրինութեանց հանդէպ, վախնալով որ պատերազմի կը յանգին:

Անոր գլխաւոր հոգն է նախ ապահովել Եւրոպայի խաղաղութիւնը: Ատոր համար գերագոյն փորձեր կը կատարէ, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ մերձեցում յառաջ բերելու համար: Այս ճամբուն վրայ իր դէմ կեցած են արմատականները, ընկերվարականները, համայնավարները եւ ուրիշ խաղաղասէրներ, որոնք կը պահանջեն որ Ֆրանսա մինչեւ վերջը անսասան գործակցի Անգլիոյ հետ, պատժական տնօրինութիւնները յառաջ տանելու եւ իտալական պատերազմը դադրեցնելու համար: Անգլիոյ պատական եւ աշխատաւորական թերթերն ալ կը քննադատեն Լավալի երերուն քաղաքականութիւնը, եւ զայն պատասխանատու կը հռչակեն տագնապին ծանրացման:

Փարիզի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ Իտալիա պիտի հաւանի դադրեցնել զինուորական գործողութիւնները, հետեւեալ պայմաններով.— Գրաւած պահել Թիկրէի ամբողջ նահանգը:— Հարրարը Եթովպիոյ մաս նկատել, պայմանաւ որ դրուի Իտալիոյ հոգատարութեան տակ, ունենալով իր սեփական կառավարիչը (Ռաս): — Կեդր. Եթովպիան ենթարկել վարչական վերակազմութեան, համաձայն Հինգերու յանձնախումբին թելադրութեանց, բայց որոշ թիւ մը սահմանելով իտալացի պաշտօնեաներու համար:

Այս ծրագիրը անընդունելի կը համարուի անգլիական կառավարութեան համար, որ միշտ պայման կը դնէ Եթովպիոյ հաւանութիւնը:

Իտալացիները կը բաժնեն Եթովպիան

Հայիլէ Սէլասէ Կուքսա, կայսեր փեսան որ անձնատուր եղաւ 1500 հետեւորդներով, իտալական հրամանատարութեան կողմէ նշանակուեցաւ Ռաս (իշխան կամ ցեղապետ) Թիկրէի նահանգին, յանուն Իտալիոյ թագաւորին, մինչ Արքայից արքան հարիւր հազար զինուորներ աչքէ կ'անցընէր մայրաքաղաքին մէջ:

Արարողութիւնը կատարուեցաւ համաձայն տեղական աւանդութեանց:

Զինուորական պատրաստութիւնները կը շարունակուին երկու կողմէն ալ: Եթովպիոյ զինուորական նախարարը ճակատ մեկնեցաւ, իսկ թագաւորն ալ կը պատրաստուի մօտերս մեկնելու: Իտալացիները 30,000 զինուոր կեդրոնացուցած են Մուսա Ալիի շրջանին մէջ: Անձրեւները կը խանգարեն հարաւային ճակատի գործողութիւնները: Իտալական օդանաւեր կը շարունակեն հետազօտութիւններ կատարել եւ ամբակոծել զանազան դիրքեր: Կ'ըսուի թէ հապէշական բանակը պիտի փորձէ առաջին առթիւ ետ առնել Աքսումը, իբրեւ սրբազան քաղաք:

Հապէշները մեծաքանակ զէնք կը սպասեն անգլիական գաղթավայրերէն: Անգլ. առաջին զինատար շոգենաւը անցաւ Սուէզի ջրանցքէն, Թնդանօթ եւ գնդացիր փոխադրելով:

Եւրոպայի Կարմիր Խաչի կազմակերպութիւններն ալ մեծաքանակ օգնութիւն կը հասցնեն Եթովպիոյ: Մեծ հանգանակութիւն մը բացուած է Մ. Նահանգներուն մէջ:

▪▪▪▪▪▪▪▪

ԱՆԳԼԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ պիտի լուծուի Հոկտեմբեր 25ին: Նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին Նոյեմբեր 14ին:

ՏԱՐՏԱՄ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՄԱՍԻՆ

Բարեգործականի դիւանին վերջին զեկոյցէն (15 հոկտ.) կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, ներգաղթի կազմակերպութեան մասին.—

Ֆրանսայէն 1200 հայրենակիցներու յառաջիկայ ներգաղթին նկատմամբ նախապատրաստական աշխատանք մը կը կատարուի այս պահուս: Ներգաղթի Ֆոնտի Կեդր. Ցանձնախումբը քանի մը նիստերու մէջ ուսումնասիրեց հարցը, Նուպարեան Մատենադարանին մէջ, նախագահութեամբ ներգաղթի լիազօր քաղ. Շահվէրտեանի, որ հարցարանները յետ քննութեան պիտի յանձնէ պատկան իշխանութեան, անցագրային գործողութեանց համար: Ներգաղթը տեղի կ'ունենայ հաւանօրէն տարեգլխէն առաջ:

Ուսումնասիրուեցաւ Երեւանի մէջ «Գաղթահայ Մտաւորականներու Տուն»ի մը ծրագիրը, որ մեծապէս պիտի դիւրացնէ մտաւորականներու եւ արուեստագէտներու ներգաղթը եւս: Հ. Բ. Ը. Միութեան կողմէ այդ ծրագրին գործադրութիւնը պիտի դիւրացուի նիւթապէս:

Մեր միութեան կողմէ ներգաղթի գործադրութեան մասին Նանսէնեան Օ— ֆիսին մօտ կատարուեցան դիմումներ, որ բարեբախտաբար արդիւնաւորուած են նիւթական օժանդակութեանց հաւաստումներով»:

Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Բարեգործականը 150,000 ֆր.ի մասնաւոր գումար մը ունենալով իր տրամադրութեան տակ, պիտի յառկացնէ «Գաղթահայ Մտաւորականներու Տուն»ին շինութեան: Պ. Շահվէրտեան միշտ կը մերժէ մտաւորականներու ներգաղթը, առարկելով թէ ոչ միայն պէտք չունին, այլեւ բնակարան չունին, մինչդեռ «որակեալ» բանւորներուն համար տուն կը գտնուի նոր աւաններու եւ գիւղերու մէջ:

ՊԱՏԻԺՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ՀԱԼ ԿԸ ԲԱՐԴԱՆԱՅ

Թուրքիոյ դիրքը եւ Մոսկուայի պայմանները

Մինչ այս մինչ այն, պատժական տնօրինութեանց խնդիրն ալ դժուարին կէտի մը հասած է: Վարանումներն եւ վերապահումները հետզհետէ կը շեշտուին, թէեւ բոլորն ալ կ'ուզեն հաւատարիմ մնալ Ազգերու Դաշնակցութեան:

«Թայմզ»ի թղթակիցը Պոլսէն կը հեռագրէ թէ Թուրքիա չուզեր խախտել իր հաւատարմութիւնը, բայց միւս կողմէ շատ ալ տաք չէ, նկատի առնելով իր առեւտրական շահերը: Թուրքիոյ արտածումներուն քառորդը Իտալիա կ'երթայ,— մեծ մասով ածուխ, արմտիք եւ ծխախոտ: Արդ, կառավարութիւնը կը վախնայ որ եթէ պատժական տնօրինութիւնները խստօրէն գործադրուին, շատ կարեւոր շուկայ մը պիտի կորսուի, խանգարելով Թուրքիոյ առեւտրական կշիռը:

Թ. Արաս, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, առջի օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Լավալի հետ, պալքանեան միութեան դիրքի մասին: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին:

Հինգշաբթի օր ուշագրաւ վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան Ա. Դ.ի տնտեսական յանձնախումբին մէջ, պատժական տնօրինութեանց գործադրութեան առթիւ:

Լեհական պատուիրակը դիտել տուաւ թէ կարելի չէ արգիլել արդէն կնքուած պայմանագրութիւնները: Օրինակ, Լեհաստան շոգենաւեր ապսպրած է Իտալիոյ, որ փոխարէն ածուխ պիտի ստանայ: Եթէ դադրեցնեն շոգենաւերուն շինութիւնը, Լեհաստան պիտի վնասուի:— «Միայն դուք չէք որ պիտի վնասուիք», պատասխանեց Պ. Լիթվինով:

Այս առթիւ, Խ. Միութեան պատուիրակը ինքն ալ յուզեց կնքուած եւ գործադրութեան մտած պայմանագրութեանց խնդիրը: Ըսաւ թէ Խ. Միութիւնը շատ մեծ եւ շահաւոր պայմանագիրներ ունի Իտալիոյ հետ, քարիւղ եւայլն հայթայթելու համար եւ ամիսներու կը կարօտի անոնց գործադրութիւնը: Ուրեմն, ծանր վնասներ պիտի կրէ իր երկիրը: Բայց որովհետեւ երկու օր առաջ խորհրդային պատուիրակը պատիժ պահանջած էր այն պետութեանց դէմ որ չեն գործադրեր Ազգաժողովին յանձնարարութիւնները, Պ. Լիթվինով յայտարարեց թէ իր երկիրը պիտի համակերպի տրուելիք որոշման:

Զուիցերիոյ պատուիրակը նորէն մերժեց միանալ, դիտել տալով թէ իր երկրին մէկ մասին վրայ Իտալացիներ կը բնակին եւ կարելի չէ գրգռել զանոնք: Ցանձնախումբը շարունակելով վիճաբանութիւնները, կազմեց արգիլուելիք ապրանքներու առաջին ցանկը, որ կը պարունակէ հետեւեալ նիւթերը,— քրոմ հանածոյ երկաթ, մանկանէզ, թիթեղ, ալիւմինիոմ եւն.: Այս ցանկը վաւերացուեցաւ առանց առարկութեան: Երկրորդ ցանկ մը կը պարունակէ հետեւեալ նիւթերը.— Զոյլ երկաթ, հանքածուխ, քարիւղ, պղինձ, հում պողպատ եւայլն: Երրորդ ցանկ մը եւս կը մշակուի (նիթրաթ, բուրդ, ձգախէժ եւայլն):

Իսկ իտալական ապրանքներու գնումը արգիլելու համար, որոշուեցաւ տնտեսական մնայուն յանձնաժողով մը կազմել:

Փոխադարձ աջակցութեան յանձնախումբն ալ նոր նիստ մը գումարելով, քննեց զանազան բանաձեւեր, պատիժներու մասնակցող պետութեանց վնասները դարմանելու համար: Պիտի կազմուի գնումներու միջազգային գրասենեակ մը, կարելի եղածին չափ նուազեցնելու համար կորուստները:

Արքայից Արքային յորդորը իր զօրքին

▪▪▪▪▪▪▪▪

«ՄԻ ԼՈՒԱՔ ՁԵՐ ՃԱԳՈՒՍՏՆԵՐԸ»

Եթովպիոյ կայսրը Հինգշաբթի օր աչքէ անցուց մօտ հարիւր հազար զինուորներ, որոնք համախմբուած են մայրաքաղաքին շուրջը: Այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւնն ուղղեց իր զինուորներուն.

— «Թշնամին նոր մէկը չէ: Ձեր կայսրը չէ որ պատերազմ կ'ուզէ, այլ Իտալացիներն են որ կուիւ կը մղեն: Մենք բոլորս ալ պիտի մեռնինք օր մը, բծաւոր տենդէն կամ թոքատապէն: Աւելի լաւ է մեռնիլ մեր հայրենիքին համար: Իտալացիները կը ջանան ձեզ ետ մղել գնդացիրներով: Անոնք գնդացիրներ ունին, բայց Աստուած մեզի հետ է: Կը յանձնարարենք չկռուիլ հին դրութեամբ, համախմբուելով թշնամի բանակին առջեւ: Ընդհակառակն, հետեւեցէք ձեր առաջնորդներու հրահանգներուն եւ զգուշացէք տաքգլուխ շարժումներէ, որովհետեւ եթէ թշնամին խմբովին գտնէ, պիտի վառէ ձեզ ինչպէս խարոյկի մը մէջ: Ձեր վրանները հաստատեցէք ծառերու եւ մացառներու շուքին տակ: Երբ օդանաւ մը կը տեսնէք, հեռացէք բաց տեղերէն եւ պահուեցէք մացառուտքին մէջ: Այն բոլոր զինուորները որ լաւ հրացաններ ունին, պէտք է զարնեն օդանաւերուն: Երբ կռիւը կը սկսի եւ դուք իտալական թնդա-

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ.— «Յուսաբեր» երկու խմբագրականներով կը պարզէ Աղեքսանդրիոյ վերջին ընտրութեանց առթիւ մղուած պայքարին զանազան ծալքերը: Կ'ամփոփենք թերթի յապաւումով մը.—

Պէտք չէ չափազանցել Աղեքսանդրիոյ յաղթանակին արժէքը, սակայն պէտք չէ նաեւ նսեմացնել զայն: Այդ ընտրութեան մէջ իրենց արձագանգը գտան — յստակ ու մեկին — գաղթաշխարհը ալեկոծող ցաւոտ հարցերը:

Պայքարը սկսաւ խարուսիկ «անտարբերութեան» մէջ, տակաւ առ տակաւ խորացաւ ու ծաւալեցաւ, եռքէն բուռն ու կատաղի սաստկութեան մէջ վերջանալու համար: Բայց միշտ մնաց կարգապահութեան սահմաններուն մէջ: Հակադաշնակցական տարրերը անկարող եղան ոճրային տարր մտցընել Աղեքսանդրիոյ պայքարին մէջ, հակառակ այն բացայայտ ճիգին, որ կար իրենց վերջին թռուցիկներուն մէջ:

Թռուցիկները եթէ յայտարար են պայքարող ուժերու քանակին, ապա Աղեքսանդրիոյ ընտրական պայքարի մէջ իրարու դէմ ճակատած էին հետեւեալ ուժերը (տեսանելի եւ անտեսանելի).

1.— Հ. Յ. Դաշնակցութիւն:
2.— Ռամկ. Ազատ. «կուսակցութիւն» (հակադաշնակցական):
3.— Հօկ (հակադաշնակցական):
4.— Հայ ժողովրդային միութիւն (ձեռնպահ):
5.— Հայ Ժող. Միութեան անդամներ (հակադաշնակցական):
6.— Ժողովրդական Ճակատ (հակադաշնակցական):
7.— «Վերածնունդ» Հայ Երիտ. Միութիւն (հակադաշնակցական):
8.— Խումբ մը չէզոք ընտրողներ (հակադաշնակցական):
9.— 11 չէզոք անհատներ (հակադաշնակցական):
10.— Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւն (ձեռնպահ):
11.— Հայրենասէր Հնչակեաններ (հակադաշնակցական):
12.— Հ. Յ. Դ. մասնութեամբ 11 բանտարկեալներ (հակադաշնակցական):
13.— Իրատես եւ սրտցաւ հայորդիներ (հակադաշնակցական):
14.— Դառնացած սրտաբեկ հայ ժողովրդային յանձնախումբ (հակադաշնակցական):

Մենք չսպառեցինք ցանկը: Հրապարակը թռուցիկներով կ'ողողէին նաեւ առանձին անհատներ, իրենց իսկ ստորագրութեամբ (միշտ հակադաշնակցական): Ուրեմն պայքարողներու շարքէն եթէ զեղչելու ըլլանք զոյգ ձեռնպահները (Հ. Ժ. Միութիւն եւ Ս. Դ. Հնչ. Մասնաճիւղ), ընտրական ճակատի վրայ մենք կ'ունենանք 12 խմբակցութիւններ (կուսակցութիւն, միութիւն, խումբ եւն.), որոնցմէ 11ը եղբայրաբար միացած եւ ճակատած էին մէկուն՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ: Մենք հոս գիտակցաբար Բարեգործականի անունը չը տուինք. ոչ այն պատճառով անշուշտ որ Բարեգործականը «չէզոք» դիրք բռնած էր. բնաւ եւ երբեք. այս «անկուսակցական» Միութիւնը իր դրամանակը (ու նաեւ իր միջոցները) տրամադրած էր հակադաշնակցական բանակին՝ յաւելուածաբար թոյն ու լեզի կուտակելով ժողովրդական ընտրութեան մը մէջ: 11 արբիներու մէջ Բարեգործականին պատուաւոր տեղը չտուինք լոկ անոր համար, որ այդ Միութիւնը արիութիւնը չունեցաւ հրապարակ գալու իր իսկ անունով:

Աղեքսանդրիոյ ընտրութեան մէջ հակառակորդի շահած առաւելագոյն քուէն հաւասար էր 822ի, իսկ Դաշնակցութեանը՝ 867ի: Ուրեմն Դաշնակցութիւնը շահած էր յաղթանակը առաւելագոյն 45 քուէներու տարբերութեամբ:

Թիւերը իրենց ուրոյն լեզուն ունին, փորձենք զայն մեկնաբանել:

Ճիշդ չէ թէ հակադաշնակցութիւնը 822 հետեւորդ ունի Աղեքսանդրիոյ մէջ. հակադաշնակցականներու բուն քանակը շատ աւելի նուազ է այդ թիւէն: Ու ճիշդ չէ թէ Դաշնակցութիւնը ընդամէնը 867 բարեկամ ունի Աղեքսանդրիոյ մէջ. մեր բարեկամներու քանակը շատ աւելի է այդ թիւէն:

Ամէնէն առաջ հարկ է փարատել այն թիւր ըմբռնումը, թէ Աղեքսանդրիան ռամկավարութեան «միջնաբերդ»ն է: Ներելի չէ այսքան թեթեւօրէն խաղալ բառերու հետ: 1920էն ասդին մենք չորս ընտրութիւն ունեցանք քոյր համայնքի մէջ.— 1923ին, 1926ին, 1929ին եւ 1935ին: Այս ՉՈՐՍ ընտրութիւններէն ԵՐԵՔին մէջ յաղթանակած է Դաշնակցութիւնը եւ «պարտուած» է միայն 1929ի ընտրութեան մէջ, երբ փաստօրէն անհնար դարձաւ որ եւ է ստուգման ենթարկել հակառակորդին խարդախութիւնները: Ինչպէս յայտնի է, մեր հակառակորդները 1929ի ընտրութիւնը «շահեցան» 100—120 քուէներու առաւելութեամբ. այսօր, այդ ընտրութենէն եօթը տարի վերջ, այլ եւս փաստ է, որ անոնք շահեցան մեծաքանակ **300** քուէներ խարդախելով (փոքրաքանակները չհաշուած) եւ այս խարդախութեանց իբրեւ վկայ Առաջնորդարանի մէջ ձգելով 80 կեղծ ընկալագիրներ: Անառարկելի փաստ է, որ Դաշնակցութիւնը շահած է նաեւ այդ թուականի ընտրութեան մէջ:

Այս յաջորդական յաղթանակները ապացոյց են, որ Աղեքսանդրիոյ հայ գաղութը իր գերակշիռ մեծամասնութեամբ միշտ եղած է եւ միշտ կը մընայ Դաշնակցութեան հետ: Վերջին ընտրութեան մէջ մեզ համար անակնկալը ոչ թէ այս յաղթանակն էր, այլ քուէներու այն քանակը, որ շահեցաւ հակառակորդը:

Ամէն ընտրութեան մէջ մրցորդ կողմերը քուէ մը քուէտուփ տանելու համար կը դիմեն բազմազան միջոցներու: Այդ միջոցները ընդհանուր առումով կը բաժնուին երկու խումբի, — ապօրէն եւ օրինաւոր: Մեր հակառակորդը սեպտ. 29ի ընտրութեան մէջ լայնօրէն օգտագործեց այս միջոցներէն թէ մէկը եւ թէ միւսը: Մենք գիտէինք, որ ան, պարտադրաբար, կամայ թէ ակամայ, պիտի դիմէր խարդախութեանց. ռամկավարութիւնը հաւաքաբար անբարէ զանգուած մըն է — գորշ եւ բազմատարր — որուն բնատնի է ամէն խարդախ արարք: Մենք ջանացինք այս չարիքը մեղմել, սակայն չյաջողեցանք զայն իսպառ արմատախիլ ընել: Խարդախութիւնը ծայր տուաւ մինչեւ իսկ «օրինաւորութեան» քօղին տակ: Մեր հակառակորդները չյանդգնեցան հրապարակ գալ իրենց բուն անունին տակ: «Չէզոքութեան» հմայք մը տըւած ըլլալու համար իրենց կեցուածքին, անոնք հրապարակ իջան ընտրելիներու «բոլորովին չէզոք» ցանկով: Առանձնաբար, «կուսակցութիւն»ներէն բոլորովին անկա՛խ, յատուկ թըռուցիկով ասպարէզ իջան նաեւ այս «չէզոք» ընտրելիները: Այս վերջինները յանուն զիրենք ընտրողներու (ռամկավար, հօկճի, բարեգործականճի եւն.) սէ՛ր եւ խաղաղութի՛ւն կը քարոզէին, մինչ ընտրողները յանուն իրենց ընտրելիներու կը սպառնային առելավառ պայքարները յաւերժացնել գաղութին մէջ: Ընտրելիները «չէզոք» էին, մինչ զիրենք պաշտպանող 11 խմբակցութիւնները համրնտիր խարդախներ: Առանց Բարեգործականը հաշուելու, 11 էին այս խմբակցութիւնները, բոլորն ալ թափթփած միեւնոյն արգանդէն: Անհնար էր համրային բարոյական ունենալ եւ գարշանք չզգալ դէպի այս քօղածածուկ անպիտանները եւ դէպի պայքարի իրենց այս անպիտան ձեւերը:

Պայքարը մենք կը տանէինք անհաւասար պայմաններու մէջ: Հակառակորդը ամիսներ առաջ վճռաբար որոշած էր որ եւ է համաձայնութեան չգալ Դաշնակցութեան հետ, մինչ մենք կը շարունակէինք օրօրել մեզ համերաշխութեան սին քարոզներով: Մեզ պարտադրուեցաւ քայքայը եւ մենք հարկադրաբար ընդունեցինք զայն, պայքարէն ընդամէնը երկու-երեք շաբաթ առաջ, երբ հակառակորդը կը պատրաստուէր անոր ամիսներ շարունակ: Պայքարէն ընդամէնը երեք շաբաթ առաջ մենք յօժարեցանք գոհանալ Թեմականի մէջ երկու-երեք աթոռով. մենք պատրաստ էինք մինչեւ իսկ Թեմականի ամբողջական ընտրութեան, բացառաբար չէզոքներէ բաղկացած, մեր այս հաշտ ընթացքին մէջ մեր տկարութիւնը տեսան եւ մեզ բռնի պայքարի մղեցին: Այլ պիտի ըլլար սեպտ. 29ի արդիւնքը, եթէ երբեք մենք պատրաստուած ըլլայինք անոր, ճիշդ մեր հակառակորդներու նման, ամիսներէ ի վեր:

Ընթերցողի յատուկ ուշադրութիւնը կ'ուզենք հրաւիրել առաւելութեան մը վրայ, որ մեր նկատմամբ ունէր մեր հակառակորդը: Ան —իշխանաւոր էր: Տարիներէ ի վեր իրեն կը պատկանէր իշխանութիւնը հաստատութեան մը մէջ, ուր ընտրութիւն պիտի կատարուէր: Իսկ այս պարագան զինք կը դնէր առանձնաշնորհեալ վիճակի մէջ: Ամէն ընտրութեան մէջ ամէն իշխանութիւն — մինչեւ իսկ ամէնէն վարկաբեկն ու անժողովրդականը — միշտ յաւելեալ քուէներու պատկառելի քանակ մը ունի, որ իրեն կուգայ իշխանութեան իմանալի եւ անիմանալի ճամբաներով: Այս առաւելութենէն զուրկ էինք մենք:

Այլ եւս չենք խօսիր այս անբարբ տարրի ընթացիկ խարդախութեանց մասին,— կաշառք, քուէներու խարդախում, նիւթական առատ միջոցներու անհաշիւ վատնում եւ կասկածելի կապեր:

Ազատ եւ օրինաւոր ընտրութեան մը մէջ մեր հակառակորդը պիտի չշահէր իր ստացած քուէներու ոչ իսկ կէսը:

Ազատ եւ հաւասար պայմաններու մէջ Դաշնակցութիւնը անպայման պիտի ունենար շուրջ մէկուկէս քանակը այն քուէներու, որ ստացաւ սեպտեմբեր **29**ին:

ՄԵԿ ԴԺՈՒԽՔԷՆ ՄԻՒՍԸ

— • —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անցաւ ամիս մը եւս եւ ժողովուրդը տակաւին անձրեւէն եւ աշնան ցուրտէն կը սրսփայ նոր կայանին՝ Սէնթ Անի մէջ: Երկու երեք օր է որ անձրեւը հեղեղի պէս վար կը թափի, ներսը բնակողները նոյնպէս խոնաւութեան մէջ են, որովհետեւ փլփլած եւ աւերակ տանիքէն անձրեւը ներս կը կաթի: Շարժուելու տեղ չկայ. երկու երեք ընտանիքներ մէկ բաժանմունքի մէջ են: Տակաւին շինութիւնը չէ լրացած: Դուրսը նոյնպէս անոնք որ սկսած են շինութեան կամ չեն աւարտած եւ կամ լրացնելով հոն քաշուած են: Որպէս թէ շինանիւթերը կը մնար, փայտ ամէն ինչ կառավարութիւնը պիտի տար: Սկիզբէն կը տրուէր, սակայն վերջին պաշտօնեաները սկսան նեղել: Այնպէս որ շատեր ստիպուած են կողմնակի միջոցներու դիմել:

Այս կացութեան առջեւ փոխանակ համերաշխելու եւ դիմելու քաղաքապետութեան, մեր մէջ ալ սկսած է կագ ու կռիւը, մէկը կ'ամբաստանէ միւսը իբրեւ պատասխանատու:

Երէկ, կիրակի, հոկտ. 13, անախորժ դէպք մը պատահեցաւ: Ազգէհիրցի պարկեշտ Հայ մը, Հմայեակ Քէփէկեան, որ երեք անչափահաս փոքրիկներ ունի եւ որուն կինը հիւանդ է, իսկ ինք երեք տարիէ ի վեր անգործ, զուրը փոքրիկ խրճիթ մը շինելու սկսած է, բայց ապրանք չեն տար որ լրացնէ: Անցեալ օր տեսնելով այս անարդարութիւնը, նեղսրտած պոռաց ստորադաս պաշտօնեային, — Ինչո՞ւ ապրանք չես տար որ աւարտեմ: Պաշտօնեան պատասխանեց.— «Չեմ տար, գնա, ծախուէ առ»: Ասոր վրայ Հմայեակ յուզուած մեղադրեց թէ կողմնակցութիւն կ'ընէ եւն.: Հաւաքուեցան պաշտօնեաները եւ քիչ մնաց ծեծէին, բայց մենք մէջ մտնելով շատ դժուարութեամբ կանխեցինք: Երէկ ալ վէճ ունեցաւ հայ կրնոջ մը հետ փայտի, տախտակի շուրջ: Պաշտօնեան (Ալֆրէտ) եկաւ հրմշտկեց, քշքշեց դուրս վտարելու համար: Հմայեակ վազելով ինքզինքը հանրակառքին առջեւ նետեց, անձնասպան ըլլալու համար, բազմութիւնը հազիւ կրցաւ փրկել, մազ մնաց որ անիւներուն տակ ճզմուէր: Հեռախօսով ոստիկան կանչեցին եւ տասնէ աւելի ոստիկաններ հասնելով, իբրեւ խենթ, յիմար, ամուր մը շղթայեցին յիմարանոց տանելու համար: Հմայեակ մարած վիճակի մէջ կառք դըրուեցաւ, կնոջ եւ մեր խնդրանքին վրայ հազիւ կրցանք համոզել թէ այս մարդը խենթ չէ, այլ բարի եւ ազնիւ մարդ մըն է եւ թշուառութեան պատճառաւ այս վիճակին հասած: Ոստիկանները համոզուեցան եւ հիւանդանոց փոխադրեցին: Դաժան ոստիկաններ էին, կը նախատէին Հայը, կը նախատէին ժողովուրդը այնքան բազմութեան մէջ, առանց խղճահարելու պոռալով մեռելամոյն գոյն ստացած կնոջ.— Ամուսինդ յիմարանոց, քեզ ալ հիւանդանոց փոխադրելու ենք: Երեք փոքրիկները իրենց մայրիկին կպած կուլային անճար: Մայրը ցոյց տալով զանոնք ըսաւ.

— Մեղքցէք այս փոքրիկներուս, նայեցէք մեր կացութեան, ի՞նչ կեանք է այս, պարոն ոստիկաններ:

Պատասխա՞նը... — Ալէ՛, ալէ՛, աղտոտ Հայեր:

Դեռ այս սկիզբն է երկանց:

Թաղին բնակչութիւնը բողոքած է քաղաքապետութեան թէ ի՞նչ է այս աղտոտ ցեղը մեր մէջ, ասոնք մանրէ (միքրոպ) են, կամ մենք պէտք ենք կամ այս աղտոտ Հայերը: Մենք կը հեռանանք մեր տեղերէն, ասոնք բերէք հաստատեցէք մեր տուները:

Ինչպէս գառադեղին մէջ փակուած կենդանի մը եւ վայրի գազան մը կը դիտեն: Նոյնպէս այս թաղին բնակիչները կուգան դարպասի դրան վըրայ եւ մեզ կը դիտեն, կը քրքջան, կը ծաղրեն, անարգական նայուածք մը կը նետեն եւ կը հեռանան: Քանի՛ քանի անգամ փորձեցինք քանի մը բանիմաց տղաքներով ժողով մը գումարել եւ խնդրել որ մեզ սխալ չհասկնան բայց չկրցանք միանալ, գէթ մեր շահը պաշտպանելու համար:

Ռուսերը հանգիստ իրենց գործը կը շարունակեն լուռ մնջիկ, արգահատելով մեր ապիկարութեան վրայ: Թաղապետութիւնը ամէն ինչ տուաւ անոնց, նոյն իսկ մեր վրայ իշխելու հրաման:

Ոչ ազգային իշխանութիւնը օր մը ոտք կոխեց այստեղ, ոչ օֆիսի վարիչը, ոչ կղերը, ոչ ալ տրիբուն ազգային ջոջերը: Ժողովուրդին գայրոյթը գագաթնակէտին հասած է:

Կարգ մը Ռուսեր ննջամտութիւն կ'ընեն, Հայերը կը ներկայացնեն իբրեւ ունեւոր եւ կը մեղադրեն իբրեւ աղտոտ: Արդէն Վիքթոր Հիւկոյի գաղթակայանին Հայերուն հետ վէճ ունեցած են, դատ ու դատաստան տեղի ունեցած է:

Ամէն օր հիւանդ երեխաներ հիւանդանոց կը փոխադրուին:

ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀԻՒՂԱՒԱՆՆԵՐՈՒՆ ՔԱՆԴՈՒՄԸ

— • —

Պէյրութի կառավարիչին հրամանագրով Մուտավար թաղի մէջ հաստատուած հիւղաւանները պիտի քանդուէին մինչեւ 1 Հոկտեմբեր 1935: Ասոնց ընդհանուր թիւն էր քէմբ Եոզղատ 316 պարագ, Ամանոս 395 եւ Մասալխ 93: Գումար 804: Սակայն քանդումի գործողութեան թուականէն առաջ մեր հայրենակիցները անմիջապէս իրենց մէջ յանձնախումբեր կազմելով, կ'ուզեն հաւաքաբար թաղամասեր հիմնել: Այս առթիւ հողեր գնելու կը ձեռնարկեն եւ այս նպատակը կը յայտնեն Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչ Պ. Պիւրնիէի: Յանձնախումբերու ցանկութիւնն էր ստանալ շինուածանիւթեր եւ արտօնութիւն, մնալու հիւղակներու մէջ, մինչեւ իրենց նոր շէնքերը ամբողջացնելը:

Կառավարութիւնը Պ. Պիւրնիէի առաջարկին ընթացք տալով, կը յետաձգէ հող գնել ցանկացողներու տաղաւարներուն քանդումը: Ինչ կը վերաբերի հող չգնողներուն, հրաման է տրուած, յատուկ ցանկերով, անոնց հիւղակները քանդել:

Մինչեւ Յուլիս, առաջին առթիւ քանդուեցան քարաշէն բնակարաններ ունեցողներու տաղաւարները: Անոնք իրենց քարաշէն բնակարանները վարձու կուտային եւ իրենք կը բնակէին հիւղակներու մէջ:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԴԱՏԵՆ ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

— • —

Հապէշիստանի մէջ, որուն կայսր կը յաւակնի սերիլ Սողոմոն Թագաւ[որ]էն, դատարանները կը գործեն տա[կաւին] համաձայն Սողոմոնեան արդարութեան:

Հապէշիստան ունի մէկ ոճրա[...] ատեան, ճիլոթօ մը, որուն կը նախագահէ Նէկուսը՝ ընկերակցութեամբ «Աֆֆա Նէկուս»ին, որ թարգման[...] կայսեր բերանը: Կայսրութեան դա[...]տական խնդիրներուն մէջ, այս պա[շ]տօնատարն է որ կը քննէ յանցաւոր[...]ները եւ կը հրամայէ կատարել Սո[...]ղոմոնեան արդարութիւնը՝ [...] Նէկուսին:

Հապէշական պատժական օրէնս[...] գիրքը պարզ է եւ հիմնուած «ատամն ընդ ատաման»աւանդութեան վրա[յ]: Եթէ ոճրագործը սպանութիւն է [...] տարած, կը սպաննուի ինքն ա[լ]; կախած է իր զոհը, կը կախուի ալ: Եթէ դանակի քաշն հարուածով սպաննած է, կը սպաննուի [...] դանակի քաշն հարուածով: Նոյն [...]րենքէն մեկնելով, ոճրագործին [...] տավճիռը կը գործադրուի զոհին [...] մենամօտիկ ազգականին կողմէ:

Յանցաւորը ծանր շղթաներով կ[ապ]ուած, կ'առաջնորդուի դատարա[ն] առջեւ, որ տեղի կ'ունենայ շաբ[աթը] մէկ անգամ եւ բացօթեայ: Դա[տա]վարութիւնը կը կատարուի հրա[պա]րակաւ: Յաճախ յանցաւորին ա[զգա]կանները կ'աշխատին ճնշում բանե[ցնել] Նէկուսին վրայ, որ սակայն մարդ[կայ]ին չըներ, արդար է եւ անա[չառ], խիստ եւ անողոք՝ ինչպէս «Ֆէթ[հա] Նէկուէսթ»ը, Հապէշիստանի պա[տ]ժական օրէնսգիրքը:

Խիստ եւ անողոք ըլլինք, որովհետեւ իրաւ ալ յաճախ մահապատիժ կը [տրո]ւի այն ոճրագործին, որ մա[րդ] սպաննած ոչ թէ կանխամտածութ[եամբ], այլ անզգուշութեամբ կամ ան[...] գրութեամբ:

Այսպէս, օր մը երկու Եթովպ[ա]ցիներ անտառ գացած էին մ[եղր] քաղելու ծառի մը խոռոչէն, [ուր] բոյն դրած էր մեղուախումբ մը: [...] ծառը բարձրացաւ, սակայն սա[հ]եցաւ ինկաւ ընկերոջ գլխուն վրայ: Ըն[կերը] մեռաւ: Ծառէն ինկողը, որ իր [...] քէն անկախ պատճառով մը սպա[ննած] էր ընկերը, կը դատապարտու[ի] ուան՝ համաձայն Հապէշական [...] ժական օրէնսգիրքին տրամադ[...] թիւններուն, եւ հակառակ արեա[ն...] մը վճարելով դատը վերջացն[ելու] փորձերուն:

Այն օրէն ի վեր, երբ քաղաք[...] թութիւնը թափանցեց Հապէշ[...] նէն ներս, պատժական քաղաք[...] թութիւնն ալ տեղ գրաւեց [...] մէջ: Այսպէս, մահապատ[...] սկսան գործադրել քաղաքակր[...] թեան զէնքերով եւ եղանակով[...] մահապարտներուն համար չի[...] մասնաւոր մահատուներ,— Ա[...] Ապէպայի մէջ կայ հրաձգար[...] կառուցուած միայն մահապար[...] րու գործադրութեան համար: Ա[...] թովպիացին, որ մէկը կը սպա[...] բացանով, հրացանով կը [...] այդ հրաձգարանին մէջ: Այս [...] պարզ սրահ մըն է, որուն մէկ պա[...] վրայ կայ նշանառութեան տախ[...] մը, դիմացի պատին տակն ալ [...] նառութեան սեղան մը: Մահապ[...]

ԳՐԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ.— 2. ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Իրեն համար այնքան բնական կը թուին մտքի եւ արուեստի այս մարզանքները, որ չի նկատեր թէ ինկած է նմանաբանութիւններու շղթայութեան մը մէջ: Պէտք է ունենալ բանաստեղծին երեւակայութիւնը, ըմբռնելու եւ թափանցել կարենալու համար անոր նախադասութիւնները, որ սակայն, կը հպատակին քերականական եւ տրամաբանութեան բոլոր օրէնքներուն:

Երաժշտական հանդէսի մը նկարագրութեան մէջ, «Դաշտային նուագահանդէս», հետեւեալ պատկերութիւնը յստակ գաղափար մը կուտայ երեւակայութեան, պատկերի ու այլաբանութեան տարրերուն հաւասարապէս գործածութեան մասին.

—«Երեւակայութիւնը իր մոգական գաւազանով կը բանայ մթնոլորտին մէջ զմրուխտ դաշտանկար մը: Ծառերը կը շարժին կանանչ նուագարաններու նման, կը սրնգահարեն հովերը եւ ցորեններու ոսկի աշխարհը կը խոնարհի: Ծառերու հրապարակին մէջ կոյսեր կը պարեն երիտասարդներու հետ, սիրոյ կախարդանքներ կը տատանին, կը վազեն մանուկներ եւ դաշտային սրահի մը մէջ նուագածուները սերովբէներու հրաշափոխուած՝ մարդկային հոգին կը թարգմանեն՝ անմեկնելի Հաստիչին: Կը պատէ լոյսը, կը խնկեն թռչունները, եւ մարդերու հոգիներուն մէջ կը բացուին սիրոյ կարկաչուն ակերը: Թաւուտներու խորունկը կը քաշուին զոյգեր, յանձնուելու համար իրարու»:

Երեւակայութեան անձնատուր քերթողը կը ներշնչուի եւ պէտք է որ ներշնչուի նաեւ արուեստի միւս անխուսափելի տարրէն, որ բնութիւնն է: Բնութիւնը սակայն շատ քիչ անգամ կը յայտնուի անոր քնարավէպերուն մէջ: Քաղաքներու մէջ ապրող մը դժուար կը հաշտուի բնութեան բերած նպաստին հետ: Նշան Պէշիկթաշլեան անգամ մը փորձեց գտնել բնութեան գիրկը, քաղաքներէ հեռու ապրող մարդոց շրջանակին մէջ ապրեցաւ, դաշտերու գեղեցկութիւնը, իրենց պարզութեան մէջ ճանչցաւ շնչեց ու ներշնչուեցաւ այդ մթնոլորտին մէջ եւ հոգին թեւեր առաւ նոր գեղեցկութիւններու առջեւ: Այդ օրէն սկսեալ նոր հորիզոններ բացուեցան եւ իր երանգապնակը նոր գոյներով ճոխացաւ: Սիդոնեայի մէջ տեղ մը, կը յիշեմ կարդացած ըլլալ բնութեան մէկ երգը: Այդ այն պահն է, երբ Սիդոնա եւ Էմմանէլ նուիրական սիրոյ գինովութենէն յետոյ, խռով եւ արբեցած, բնութիւնը կը դիտեն:

—«Ծառերէն ասղեր կախուած էին իբրեւ լոյսի պտուղներ: Տերեւները շնչառութեան տեւողութեան չափ արագ կը գունափոխուէին: Ծաղիկները փոքրիկ կոյսերու փոքրիկ գլուխներ եղած էին, տերեւէ թեւիկներով: Ճառագայթներէն բոյրի ջրվէժներ կը հոսէին: Սէգը, երկար զառքաշ*) մը հագած եւ շրթներուն ալ եղեգնեայ սրինգ մը, կիսախելագար կը վազվզէր: Ամպաներէն թռչունի, ծաղիկի, աստղի, գոհարի ցայտք մըն էր որ կը բարձրանար մինչեւ ժայռերուն գագաթները եւ ծխածաններու պէս կը փշրուէր ու վար կը թափէր: Երկինքը իր լայն կուրծքը մօտեցուցած էր հողին եւ երկու ամպեղէն բազուկներով գրկած ամբողջ դրախտը»:

Հէթանոս զգայութիւններու խառնուրդը անբաժան է իր քնարէն: Սէր, գեղեցկութիւն, ուժ, ջերմութիւն եւ լոյս անոր արուեստին տարրերն են: Բնութեան գեղեցկութիւնները վերարտադրելուն մէջ թէեւ ժլատ, հոգին գերզգայուն կը դառնայ սակայն դաշտային տեսարանի մը առջեւ: Քանակը չէ որ կը գինովցնէ զինք: Քիչով գոհացող է, կը բաւէ որ արուեստի խորաններուն առջեւ, խունկ ու սարսուռ տուող երեւոյթի մը հանդիպի: Հոգեկան գինովութենէն անկախաբար, կը սիրէ հոգալ նաեւ մարմինին պահանջները, երբեմն, իբրեւ անխուսափելի միջոց, մարսելու համար իմացականութիւնն ու զգայարանքները: Կը հաւատամ, որ Նշան Պէշիկթաշլեան Օմար Խայեամի հաւատարիմ ընթերցողներէն է եւ հետեւող մը՝ կեանքի խորհուրդը կազմող անոր տեսանաբանային:

Երեւակայութիւնը միայն պիտի չըբաւէր դառնալու համար արուեստագէտ: Երեւակայութիւնը սանձարձակութեան անզօր ազդակ մը պիտի ըլլար, եթէ խանդավառութիւնը, ոգեւորութիւնը, հոգիի անսպառ կրակը եւ բանաստեղծի ծայրայեղութիւնները չընկերանային անոր: Պէշիկթաշլեանի խանդավառութիւնը անսպառ աղբիւրի մը կը նմանի: Իր հոգիին անբաժան տարրն է ան: Առանց անոր դժուար է չափել ու հասկնալ զինքը: Ներքին կրակն է ան, որ պէտք է միշտ այրի, վառի ու սպառի: Այս է պատճառը, որ խանդավառութեան արդիւնք, արուեստի չափազանցութիւնները պէտք է զանազանել սովորական կրկնութիւններէն, որոնք Պէշիկթաշլեանի գրականութեան խոցելի կողմերը պիտի մնան: Ես համոզուած եմ, որ հոն ուր ան կրկնութիւններու մէջ ինկած է, պատճառը խանդավառութեան պակասն է եղեր: Ուրիշ հետեւ, ճշմարիտ խանդավառութիւնը, երբ ինքնածին է եւ կը կազմէ գրագէտի ներքին անհատականութիւնը, չի կրնար արուեստակեալ ըլլալ եւ հետեւաբար անտանելի:

Այսպէս է ան, երբ երկինքի եւ ծովու կապոյտներուն դէմ յանդիման կը գտնուի: Երկու անհունութիւնները, որոնց նուիրած էջերը, թէեւ քի[չ եւ] սահմանափակ, կը վկայեն անո[ր] [ու]նեցած հոգեկան կարօտն ու խա[նդա]վառութեան անկեղծութիւնը [...] թեան այդ անբարբառ անեզր[...] ներու հանդէպ: Եւ այս խոր[...] առջեւ ծնրադիր, նկարիչ մը [...] իր լեզուին ու բառերուն երանգ[...] նակէն կը թափէ առատ ու [...] գոյներ, պէսպիսուն, վառ, [...] տրէ ածականներու ամէնէն [...] ներն ու ինքնատիպները: Կը [...] որ ընտրած առարկան անմը[...] մնայ, եթէ վերադիրներու [...] ծութեան մէջ ժուժկալ ըլլա[...] տակը գեղեցկութիւն մը, [...] մը, տեսարան մը ներկայա[...] մէջն է, եւ առոր համար է, [...] ունեցած լեզուական բոլոր գ[...] շռայլօրէն կը ցանցնէ իր նկար[...] կան էջերուն մէջ: Երբեմն բառ[...] թը, դէմք մը, տիպարներ ու գ[...] ղութիւններ կը կորուին գոր[...] ուած արդուզարդին մէջ:

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄ[...]

(5)

*) Պարսկերէն զէրբէշ, բզանցքը գետին քսող ոսկեհամուկ զգեստ:

[…]ի գործադրելու ժամանակ, մահա[…] պարտը կը կանգնեցնեն նշանատախ[…] տակին առջեւ, իսկ դիմացը, նշանա[…]ութեան սեղանին առջեւ, կը կանգ[…]նին զոհին ազգականները, անոնք որ […] պիտի առնեն մահապարտին եւ […] պիտի գործադրեն վճիռը: Եւ որպէս […] նշանառութեան վրիպում չպատա[…] հրացանները այնպէս մը յար[…]ուած եւ ամրացուած են, որ կը […] մահապարտը կանգնեցնել հրա[…] ճիշդ բերնին դէմ:

[…] պատահի որ ոճրագործը սպա[…]թիւնը կատարած է վայրագ եւ ան[…] եղանակով մը, զոհին ազգական[…] իրաւունք ունին մահապարտը […] նոյնքան անգութ եւ յամր […] մը:

[…]ային վճռի մը պատճառով, օր […] հապէշ գիւղացի մը իր եղբայրը […] սպաննէ նիզակի հարուածներու[…]: Զոհին տղան իրաւունք կը ստա[…] իր հօրեղբայրը սպաննելու նի[…] այնքան հարուածով, որքան […] հոգեր ունէին երկու եղբայր[…], հարուածները ընդմիջելով այն[…] ժամանակ որքան անհրաժեշտ էր […] գաշտէն միւսը երթալու համար […]:

[…] ակռայ ակռայի դէմ» աւանդու[…] […]մբ պատժելու այս եղանակը ի՛նչ[…] գործադրել, սակայն, գողու[…] պարագային,— գողէն գողնա՛լ: […] պատժական օրինագիրքը […] պարագաներու մէջ, կը հը[…] կտրել գողին ձեռքերը: Վը[…] գործադրութիւնը կը կատար[…] […]ային վրայ, խուռն ամբոխին […]թեան: Դահիճը կը կանգնի՝ […] մէջ դանակը: Դատապարտեա[…], ծանր շղթաներով կապուած, կ'եր[…] բազուկը: Դահիճը նախ կը քն[…] բազկերակը, յետոյ ամենայն հան[…]թեամբ կը սղոցէ երկարածրա[…]: Երբ կտրէ փրցնէ ձեռքը, կը […] հեռուն, հանդիսականներուն […] վրայէն: Շղթաները կը քակ[…], ու գողը կը փախչի վազելով: […] իրաւունք ունի հիւրընկալելու […] դարմանելու զայն, բայց միայն […]անները:

Դրացիական վէճերը կը քննուին […]թեայ, փողոցին մէջ, ուր պա[…] դատաւորները կը նստին քա[…] գէզի մը վրայ եւ մօտիկ կ'ընեն […] փաստաբանու[…]թիւնը,— ահաւասիկ նմոյշ մը այդ […] փաստաբանութենէն.

— Որպէսզի հասկնաս թէ, ո՛վ դա[…], իրաւունքը իմս է, ահ քեզի […] երկու թալեր:

— Կը սուտէ, կ'ընդմիջէ միւսը, […] կ'ուզես, ո՛վ դատաւոր, ահա […] քեզի կուտամ չորս թալեր:

[…] դիմացինն ալ կրնայ նոյն[…] զօրաւոր փաստեր ցոյց տալ: Այդ […] Հակառակորդը կ'աւել[…]:

— Երդում կ'ընեմ Նեկուսին անու[…] որ ըսածս ճիշդ է:

Եւ ահա դատաւորը կը բարձրացնէ […], վերջ կուտայ վիճաբանու[…] եւ կը յայտարարէ վճիռը.

— Քանի որ երդում ըրիր Ս. Երրոր[…] վրայ (Նեկուսին անունը […] Սէլասիէ կը նշանակէ սուրբ […]), ուրեմն դուն միայն […] ունիս:

Ցետոյ կը ճշդէ տուգանքն ու դա[…] ծախքերը: Դատը կորսնցնողը […] դատը շահողին, իսկ դատա[…] կը ստանայ թալերները, որ խոս[…] իրեն: Հանդիսականնե[…] կը մնայ ծափահարել արդարու[…], յետոյ երթալ քիչ անդին ուն[…] ուրիշ նոր դատ մը:

[…]ւորները իրենց ստացած թա[…] կէսը կը յանձնեն կայսեր […]: Երբեմն դատաւորները իր[…] կամ դատական ծախք կը […] ոչ թէ դրամ, այլ ապրանք, […] ոչխար, եզ եւայլն: Հա[…] որ այս ձեւով դատաւորները […] կը դիզեն կարճ ժամանակի մէջ: […] չէ դատաւոր ըլլալ այս երկ[…] մէջ: Կը բաւէ որ ճանչցուիս իր[…] պատուաւոր մարդ: Այս է պատ[…] որ շատ է պատահական դատա[…] թիւր Հապէշիստանի մէջ:

[…] բարբարական է նոյնպէս առնե[…] դատը, զոր կ'ունենան […]ները: Հապէշական օրէն[…] վաշխառուն ու փոխառուն շըղ[…] կը կապեն իրարու: Շղթան կը […] միայն այն ատեն, երբ համա[…]թեան գան երկու կողմերը: Եւ […] չէ համաձայնութեան գալը, […] չեն ուզեր, որ, այսպէս շարու[…] շղթայուած, դատապարտուին […] պահելու գիշերը:

[…] Եւրոպայի մէջ, դատարկապորտնե[…] […]ութիւն բրած են յանցանքի […] վրայ բռնուիլ, որպէսզի բանտար[…] եւ տաք տեղ մը պահեն ձմե[…] […] մը խմեն գէթ օրը մէկ ան[…]գամ: Հապէշիստանի մէջ բանտարկեալները անօթի կը մեռնին՝ եթէ բարեկամ մը կամ ազգականները ուտելիք չտանին,— բանտի վարչութիւնը ոչինչ կուտայ, Նեկուսն է միայն որ, իր բարութեան ի նշան, երբեմն ուտելիք կը ղրկէ բանտը:

Ժողովուրդը այնքան կը հաւատայ Նեկուսին բարութեան եւ արդարութեան, որ երբ Հայլէ Սէլասիէ իր ջորին կը հեծնայ եւ կ'անցնի մայրաքաղաքին փողոցներէն, հետեւէն կը վազեն բոլոր անոնք որ դատ մը ունին կամ վէճ մը: Նեկուսը յաճախ վէճը կը լուծէ ջորիին վրայ կամ կը յանձնէ իր հետեւորդներուն բարեացակամութեան:

Հ. Կ. ԽԱՉ

Երկու թէյասեղան

Ամառուան արձակուրդի համեմատաբար հանդարտ ամիսներէն վերջ, ահա Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղերը կը վերսկսին իրենց գործունէութիւնը, նոր թափով:

Շաբաթ գիշեր թէյասեղան մը սարքուած էր Պ. Քոլոմպ, կիրակի՝ Փարիզ, վաղը՝ շաբաթ՝ Անկէն եւ Իսի ու նախապէս ալ Շավիլ ու այսպէս յաջորդաբար Քաշան, Ալֆորվիլ եւն.:

Այս հաւաքոյթները կուգան հանրութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել այս կենսունակ կազմակերպութեան վըրայ, շրջապատելով զայն համակրանքի ջերմ մթնոլորտով մը:

ՊՈԼԱ ՔՈԼՈՄՊ.— Սրճարանի մը վերնայարկը լեցուն սրահ մը ապահովեր են արդէն մասնաճիւղի ժրաջան անդամուհիները: Նախագահը՝ Պ. Գ. Յովհաննէսեան, պատշաճ ու խանդավառ բառերով նկարագրեց Հ. Կ. Խաչերու ծնունդը այն օրերուն երբ ժողովուրդը կը գտնուէր իր տունին մէջ, իր հողին վրայ, իսկ Հայաստանի նորագոյն հանրապետութիւնը իրրեւ լուսաւոր ջահ մը կը շողար հորիզոնէն անդին: Ոչ մէկ արտակարգ ճիգի պէտք ունէինք հացարներ հաւաքելու, հակեր կապելու, սիրտեր ու բազուկներ շարժման մէջ դնելու համար: Այսօր չկան այդ բոլորը, բայց կայ ու կը մնայ հայ ժողովուրդին տոկուն կամքը, որու շնորհիւ ահա դարձեալ այնքան տարբեր ու այնքան տաժանելի պայմաններու մէջ կը կատարուին նոր ճիգեր, սիրտերը եւ բազուկները դարձեալ կը շարժին, կը հաւաքեն ու կը ղրկեն հոն ուր կարօտութիւն կը զգացուի: Ամէնէն անտարբեր նկատուած շրջաններու մէջ իսկ ափ մը Հայուհիներ ահա շարժում կը ստեղծեն ու գեղեցիկ առաջադրութիւններով կ'իջնեն հրապարակ ու կը գործեն:

Ու մաղթելէ վերջ եռանդ եւ յարատեւութիւն Կ. Խ.ի անդամուհիներուն, բեմ հրաւիրեց բանախօսուհին, Տիկ. Շ. Միսաքեան:

Տիկինը ամփոփ եւ յստակ կերպով բացատրեց թէյասեղաններու, պրոյցներու, դասախօսութիւններու եւ այս կարգի հաւաքոյթներու նշանակութիւնը Կ. Խաչի հիմնական նպատակներու իրագործման համար: «Անոնք հասոյթի աղբիւրներ չեն միմիայն համար, մեր բոլոր մասնաճիւղերու մտահոգութիւնը այս կարգի հաւաքոյթներու ատեն չի կրնար ըլլալ այն քանի մը ֆրանքը, որուն ապահովութիւնը նոյն իսկ խնդրական է շատ անգամ. անոնք շատ աւելի գաղափարական ձեռնարկներ են, որովհետեւ ոչ միայն մեր կազմակերպութեան կը կապեն բարեկամներու, համակիրներու բազմութիւն մը, կը ստեղծեն ջերմ մթնոլորտ մը, ընկերական հաճելի շրջանակ, այլ եւ ամէն մէկ մասնաճիւղի անդամներու միջեւ կապը ամրացնելով եւ աւելի սերտացնելով, նպաստած կ'ըլլան այս մեծ ընտանիքին յառաջ եւ ամուր գոյութեան»:

Բանախօսը բացատրեց հաւաքոյթներու շատ աւելի մեծ անհրաժեշտութիւնը հայ կնոջ ինքնադարգացման ու անոր հանրային դաստիարակութեան համար: «Կ. Խաչը միշտ ջանադիր հայ կնոջ զարգացման՝ կը ձգտի ամէն միջոց օգտագործել, որպէսզի Հայուհիներն ալ կարենան ազդակ մը դառնալ հանրային կեանքի մէջ եւ կատարել իրենց պարտականութիւնը ոչ միայն ընտանիքին, այլ եւ մեր հայրենիքին ու ժողովուրդին հանդէպ»:

Թէյասեղանին գեղարուեստական բաժինը — երգ, արտասանութիւն, նուագ ու պար — հաճելի եւ ոգեւոր մթնոլորտ մը ստեղծած էր: Ներկաները այդ յանպատրաստից յայտագրին մասնակից եղան եւ կրցան մինչեւ կէս գիշեր ուրախանալ եւ ուրախացնել:

ՓԱՐԻԶ.— Կիրակի, 13 հոկտեմբեր, կէս օրէ վերջ, Փարիզի մասնաճիւղն էր որ համակիրներու բազմութիւն մըն էր հաւաքած Սէրքըլ Ուըլժիէօզի ընդարձակ սրահին մէջ, հաճելի թէյասեղանի մը շուրջ: Նախագահը Տիկ. Շ. Միսաքեան քանի մը բառով բացատրեց նպատակը եւ բեմ հրաւիրեց Տիկ. Էլլէն Բիւզանդը, խօսելու համար օդափոխութեան կայանի կազմակերպութեան մասին, որ ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն: Տիկ. բանախօսը գեղեցկօրէն նկարագրեց այն կեանքը որ իրենցը եղած էր ամբողջ մէկ ամիս, 35 մանուկներու հետ, Միջերկրականի ափերուն վրայ: Պատմեց այն խանդաղատանքը զոր ցոյց տուաւ Մայլէնի գաղութը կայանին հանդէպ եւ շնորհաւորեց այն համեստ հայ մայրերը որոնք այնքան դժնդակ պայմաններու մէջ կրցեր էին հայ մանուկներու հոգին պահել անաղարտ ու բարձր:

Բանախօսութենէն վերջ Պ. Գարեգին նուագեց թառի վրայ, եւ լսեցինք արտասանութիւններ ու երգեր: Օր. Գազազեան կրկնապատկեց ոգեւորութիւնը կովկասեան պարերով: Ներկայ փոքրիկներ մասնակցեցան թէյասեղանի գեղարուեստական բաժնին, նոյնպէս արտասանելով (Սիամանթօ, Վարուժան) եւ պարելով հայկական ու կովկասեան պարեր: Այս առթիւ նոր անդամուհիներ արձանագրուեցան Փարիզի մասնաճիւղին:

Նախագահը ուշ ատեն փակեց թէյասեղանը յայտարարելով թէ մասնաճիւղին ծրագրած այս հաւաքոյթներուն շարքին երկրորդը տեղի պիտի ունենայ Նոյ. 11ին, մասնաւոր դասախօսութեամբ:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԿԵՍԱՐԻԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԿՈԹՈՂ ՄԸՆ Է»

«Ժուռնալ տը Մոսկու» կը գրէ.—

Թուրքիա գնաց սովետ պատուիրակութիւն մը որուն կը նախագահէր սովետ ծանր ճարտարարուեստին փոխ գործավարը: Պատուիրակութիւնը ներկայ եղաւ բացման հիւսուածեղէնի գործարանին, որ շինուած է սովետական մեքենաներով: Սովետ ներկայացուցիչները տեսան երիտասարդ Թուրք հանրապետութեան տնտեսական յառաջդիմութիւնները: Այս այցելութիւնը անգամ մը եւս ամրպնդեց Թուրքեւսովետ բարեկամութիւնը: Փոխադարձ յարաբերութիւնները, որոնք կը յենուին ամուր վստահութեան եւ անկեղծութեան մը վրայ, անգամ մը եւս ի յայտ եկան: Այս բարեկամութեան արմատը դրուած է այն պայքարի ընթացքին, զոր Թուրքիա կը տանէր եւրոպական աշխարհակալութեան դէմ: Թուրքիոյ վարիչները ըմբռնեցին թէ իրական անկախութիւն մը պայմանաւորուած է տնտեսական եւ քաղաքական անկախութեամբ մը: Այդ պատճառաւ ալ ուժեղ ճարտարարուեստ մը ստեղծեցին՝ երկրագործականօրէն ազքատիկ Թուրքիոյ մէջ: Կեսարիոյ գործարանը այդ ճարտարարուեստին մէկ մասն է:

Թուրքիոյ այս տնտեսական քաղաքականութիւնը ընաւ հաճելի չէ դրամատիրական երկիրներուն: Երկու տարի առաջ Լոնտոնի մէջ տեղի ունեցաւ միջազգային տնտեսական համագումար մը: Պետութեան մը ներկայացուցիչը ըսաւ թէ Թուրքիոյ ճարտարարուեստականացումը պատճառներէն մէկն է համաշխարհային տնտեսական տագնապին: Ու այս անձը ներկայացուցիչն էր պետութեան մը, որ ինքզինք Թուրքիոյ բարեկամ ցոյց կուտայ: Իսկ սովետ Ռուսիա ճիշդ հակառակ տեսակէտ մը ունի այս մասին: Սովետները իրենց կարողութեանց ներած չափով օգնեցին Թուրքիոյ, երբ ան անկախութեան պատերազմը կը մղէր: Այսօր, տնտեսական մարզին մէջ եւս նոյն ձեւով օգնելու պատրաստ են:

Կեսարիոյ գործարանը սովետեւթուրք բարեկամութեան կոթողն է: Այդ բարեկամութիւնը օր օրի պիտի զօրանայ. ան հիմնուած է փոխադարձ վստահութեան, յարգանքի եւ անկեղծութեան վրայ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ներքին գործավարութիւնը ուսումնասիրութիւններ կը կատարէ այն փոփոխութիւններու մասին, որոնք պիտի կիրարկուին արեւել. Նահանգներուն մէջ: Նախ, կուսակալութեանց վարչական օրէնքներուն մէջ փոփոխութիւններ պիտի ներմուծուին: Էնկիւրի հրաւիրուեցան առաջին եւ երրորդ ընդհանուր քննիչները՝ անոնց կարծիքները եւս առնելու համար: Որոշուած է նոր կուսակալութիւն մը հաստատել Արեւելեան մասին մէջ: Անոր անունն ու սահմանները մօտերս պիտի որոշուին: Ծրագիրներ կը մշակուին երրորդ ընդհ. քննչութեան կազմակերպումի մասին:

ՊԵՐՃ ԹԻՒՐՔԷՐ 3 ԹԱՔՐԻՐ ՏՈՒԱՒ

Աֆիոն Գարահիսարի երեսփոխան Պերճ Թիւրքէր (Քէրքօթճեան) երեք թաքրիր ներկայացուց ազգ. մեծ ժողովին: Առաջինը՝ ռումբով ձուկ որսալու, երկրորդը՝ անտառները հըրդեհումէն եւ գիւղացիներու կացիններէն փրկելու, եւ երրորդը՝ աֆիոնի գործէն երկրին տեսած վնասներու մասին: Թաքրիր մըն ալ ... նեղուցները ամրացնելու մասին:

ՊԱՅ ԱԿՈԲ ՏԻԼԱՉԱՐ ...

Յակոբ Մարթաեան, որ, ինչպէս ծանօթ է, լեզուական համաժողովի առթիւ Պոլիս գնաց, իր մականունը փոխած է: Աթաթիւրք, սեղանի մը շուրջ, օղիի գաւաթ մը երկարած է անոր ու ըսած.

— Ես կը փոխեմ անունդ ու քեզ կը կոչեմ պայ Ակոբ Տիլաչար:

Բարի վայելում:

Չար բերաններ կ'ըսեն թէ այս «Տիլաչար»ը... թոթով է:

ՎԱՆԱՅ ԾՈՎՈՒՆ ՇՈՒՐՋ

Վանէն կը գրեն թուրքերէն Թանի.

— Տնտեսական գործավարութեան ծովային բաժնի ընդհ. տնօրէն Ալէթ Ալթուկ, որ հոս էր եկած ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար, վերադարձաւ: Վանայ ծովը, որ կը գտնուէր ներքին գործավարութեան ղեկավարութեան ներքեւ, այլեւս կ'անցնի տնտեսական գործավարութեան: Կառավարութիւնը նոր նաւեր պիտի բերէ ու լծէ փոխադրութիւնը պիտի հասցնէ անհրաժեշտ աստիճանի մը: Անկէ առաջ տասնըհինգ օր անգամ մը կ'երթեւեկէր նաւը: Այժմ՝ շաբաթը երեք հեղ, կանոնաւորաբար: Այս երթեւեկներէն մին տեղի կ'ունենայ Վանէն դէպի հիւսիսային ծովափի նաւահանգիստները ու կ'երթայ Դատուան, միւսը Վանէն ելլելով՝ կ'ուղղուի Հարաւ, կ'երթայ Դատուան ու կը վերադառնայ Վան: Երրորդը ուղղակի Դատուան կ'երթայ: Նաւերուն մէջ նորոգումներ են եղած: Փոխադրութեան գինը 5 ոսկիէն 75 ղրշ.ի իջած է:

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ

Յարդ երկու հազար գաղթականներ տեղաւորուած են Էլազիզի (Խարբերդ) շրջանին մէջ: Թերթերը կ'ըսեն թէ բոլորովին վերջացած է գաղթականներու յատուկ տուներու շինութիւնը: Տեղաւորումը տեղի կ'ունենայ ընդհանրապէս Բալուի կողմերը:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԿԵԱՆՔԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 9 Հոկտ. (Յառաջ).

— Անթիլիասի դպրեվանքին նոր վերատեսուչ նշանակուեցաւ Երուսաղէմի երիտասարդ վարդապետներէն Նորայր վրդ. որ 3—4 օրէն պիտի մեկնի Պէյրութ, ստանձնելու համար իր նոր պաշտօնը:

*** Թերթերը գրեցին թէ կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. քանի մը շաբաթէն կը հասնի Երուսաղէմ, յետոյ երթալու համար Անթիլիաս: Ստոյգ տեղեկութիւններ կը պակսին: (Նուիրակը այսօր Լիոն կ'երթայ, ուր քանի մը օր մնալէ վերջ պիտի անցնի Մարսէյլ, թեմական խնդիրը կարգադրելու: Յետոյ պիտի երթայ Երուսաղէմ: Կը յուսայ Փարիզ վերադառնալ յառաջիկայ յունուարին կամ փետրուարին):

Երուսաղէմի միաբաններէն ոմանք կը զարմանան որ Էջմիածին դժուարութիւններ կը յարուցանէ Մարսէյլի Հայ գաղութին կազմակերպութեան հանդէպ:

*** «Սիոն»ի վերջին տպագրութիւնը կը ցուցնէ թէ Ս. Յակոբայ տպարանը կը տառապի հմուտ գրաշարապետի մը բացակայութենէն: Տպագրական սխալներ, վրիպակներ այնքան շատ են որ աչք ու միտք կը յոգնեցնեն:

ՄԱՄՈՒԼ

«ԲՈՒՐԺՈՒԱԿԱՆ ՆԱԽԱՊԱՇԱՐՈՒՄՆԵՐԸ»

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 Հոկտ.).

—«Վերջերս խորհրդային կառավարութիւնը շարք մը նոր *գիտեր* բրաւ, այն է՝

ա) Որ սէրը «բուրժուական նախապաշարում» մը չէ երբեք, այլ նաեւ «պրոլետարական առաքինութիւն» մըն է, արժանի ամէն քաջալերութեան.

բ) Որ ընտանիքը քայքայելու արժանի հաստատութիւն մը չէ, այլ չափազանց կարեւոր ու դրական ազդակ մըն է ընկերային զարգացման համար եւ պէտք է դրուի աւելի հաստատուն հիմերու վրայ.

գ) Որ ամուսինները պէտք է սիրեն զիրար, որ զաւակները պէտք է յարգեն ու սիրեն իրենց ծնողները, որպէսզի ընտանիքը լաւ ըլլայ:

դ) Որ ամուսնալուծումը պէտք չէ ըլլայ երկարուղիի տոմսակ մը գնելէ ալ աւելի դիւրին գործողութիւն մը եւ պէտք է կատարուի ոչ թէ մէկ կողմի պահանջով միայն, այլ երկու կողմերու համաձայնութեամբ կամ գէթ երկու կողմերն ալ լսելէ ետքը:

Այս բոլոր «գիւտերը», որոնք շատոնց ծանօթ են ամբողջ քաղաքակիրթ եւ նոյն իսկ ոչ-քաղաքկիրթ մարդկութեան, անծանօթ կը մնային միայն «համաշխարհային յեղափոխութեան» հովերով տարուած բոլշեւիկներուն, որոնք ասկէ մօտ 18 տարի առաջ բռնի ուժով իշխանութեան տիրանալէ յետոյ Ռուսաստանի մէջ՝ երեւակայեցին, թէ պիտի կարողանան անպատիժ կերպով ոտնակոխ ընել դարերու փորձառութեամբ նուիրագործուած ընտանեկան սրբութիւները եւ հաստատել ընկերային ամբողջ կեանքը զուտ նիւթական հիմերու վրայ միայն:

Պէտք եղաւ 18 տարիներու դառն փորձը, որպէսզի բոլշեւիկները վերջապէս հասկնային, թէ առանց սիրոյ ընտանիք չի կազմուիր ու պահուիր, թէ առանց ընտանիքի հասարակութիւնը կը քայքայուի, պետութեան հիմերը կը խախտուին:

Բոլշեւիկներու զգաստութեան բուն պատճառը դժուար չէ հասկնալ: Որքան ատեն որ անոնք երիտասարդ էին, շատ թեթեւ կը նայէին ընտանեկան խնդիրներուն: Բայց երբ իրենց զաւակները մեծցան եւ բոլշեւիկեան գաղափարներուն համաձայն սկսան վարուիլ իրենց հետ, այն ատեն միայն զլխի ինկան եւ ըմբռնեցին վերջապէս թէ «բուրժուական նախապաշարումները» այնքան ալ գէշ բաներ չէին, թէ սէրը անհրաժեշտ է, թէ զաւակները պէտք է սորվին սիրել իրենց ծնողները, եւ թէ անհրաժեշտ է ամրացնել ընտանիքը, փոխանակ զայն քայքայել ձգտելու:

Ահա ուրիշ նահանջ մը, որ նոյնպէս չափազանց յատկանշական է բոլշեւիկներու համար»:

ՊՈՒՔՐԷՇԻ ԴՊՐՈՑԸ

Արազ կը գրէ.—

Շատ քիչ անգամ հայ դպրոցը արժանացած է այն ջերմ հետաքրքրութեան որքան այս միջոցիս: Քանի կը շարունակուին ստորերկրեայ դասերը՝ այս անգամ ալ դպրոցը հարուածելու համար իր հիմէն, այնքան կը շատնայ հանրութեան համակրանքը դէպի դպրոցը: Արդէն իսկ 400ի կը մօտենայ հայ դպրոցի աշակերտութեան թիւը, ինչ որ մեծագոյն գրաւականն է ծնողքներու վստահութեան դէպի ներկայ վարիչները դպրոցին: Միայն Օպորի վարժարանին մէջ արդէն 126ի հասած է աշակերտութեան թիւը, անհրաժեշտ դարձնելով 4ի վերածել այդտեղի դասարաններուն թիւը: Կեդրոնի շէնքին մէջ եւս անհրաժեշտութիւն զգացուած է 4րդ դասարանը վերածելու երկուքի՝ 58ի հասած ըլլալով թիւը այդ դասարանի աշակերտութեան: Հոգաբարձութիւնը ստիպուեցաւ հետեւաբար վարձել նոր ուսուցիչ մը՝ յանձին Պազարճըքի եւ Սիլիսթրէի վարժարաններու նախկին տնօրէն Պ. Խաչիկ Եղանեանի:

Պուլկարիայէն քաղաքս հասաւ եւ իր պաշտօնին ձեռնարկեց ծանօթ դըրագէտ-ուսուցիչ Պ. Յովհաննէս Տէվէճեան (Արմէն Սեւան) որ պիտի ստանձնէ հայ լեզուի դասերուն մէկ մասը, ինչպէս նաեւ Հայոց պատմութեան եւ Հայ Եկեղեցական պատմութեան դասերը, վարելով հանդերձ փոխ տնօրէնի պաշտօնը:

*** Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան 15րդ դարադարձի տօնակատարութիւնները, որոնք յետաձգուած էին այս աշնան, տեղի պիտի ունենան հոկտեմբեր ամսուան ընթացքին Պուքրէշի եւ գաւառներու մէջ:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ Իտալեւհապէշական պատերազմը եւ ընդհանուր պատերազմի մը վախը մեծ անկումներ պատճառած են հրապարակին վրայ: Մանաւանդ մարդիկ իրենց արժեթուղթերը ծախելու եւ դըրամի վերածելու մեծ փութկոտութիւն ցոյց կուտան: Անոր իբրեւ հետեւանք արժեթուղթերը մեծապէս իջած են: Կարգ մը հարուստ ընտանիք, Պէյրութի մէջ պաշտօնական սակարանի մը չգոյութենէն օգտուելով մեծ քանակութեամբ արժեթուղթեր գնած են 5—10 հարիւրով: Միայն մէկ դըրամատէր 65,000 սուրիական ոսկիի համարժէք արժեթուղթ գնած եւ արտասահմանի մէջ պահ դրած է:

Միւս կողմէ արտասահմանեան ար[illegible] գիները մեծ բարձրացումներ կրած են վերջին երկու օրուան ընթացքին: Սեպտեմբեր ամսուն ներածուած էր 4,158,930 Ս. ոսկի ալրանք, մինչդեռ 1935ի առաջին եռամսեային ներածուած էր 1,319,718 Ս. ոսկիի ալրանք: Բացի ոսկիէն, բրրինձն եւ շաքարէն որոնց գիները մեծ բարձրացումներ կրած են, միւս նիւթերու գիները կը մնան գրեթէ անփոփոխ:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐԸ

Ինչպէս ժամանակին ծանուցուած էր, «Սիփան» եւ «Կոմիտաս» երգչախումբերը ծրագրած են տալ երաժշտական բացառիկ հանդէս մը ներկայ մշակութային տարուան վերջաւորութեան:

Յառաջիկայ դեկտ. 8 նշանակուած է «ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐ»: Նոյն օրը Սալ Էռաւի մէջ տեղի կ'ունենայ ազգային մեծ համերգ մը, միացեալ երգչախումբի ամբողջական կազմով եւ ընդհ. ղեկավարութեամբ Պ. Արայ Պարթեւեանի: Պիտի մասնակցին սիրուած արուեստագէտներ: Մանրամասնութիւնները կը տրուին մօտ օրէն:

Երկու երգչախումբերու այն անդամները, որոնք կը բացակային ցարդ, կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ ընդհ. փորձին յառաջիկայ երեքշաբթի 22 եւ ուրբաթ 25 հոկտ. Սալ տը Ժէօկրաֆի, 184, Bd. St. Germain:

Վարչութիւն Կոմիտաս եւ Սիփան Երգչախումբերու

նօթներու բերանը կը գտնուիք, հանեցէք ձեր վահաններն ու նիզակները, ո–րովհետեւ անոնք փայլուն նշանակէտներ կը կազմեն։ Մի լուաք ձեր «շամմա»–ները (պարեգօտ), այլ ձգեցէք որ աղտոտին եւ հետեւաբար անտեսանելի դառնան։ Երբ պարտութեան մատնենք թշնամին, կրնաք նորէն կապել ձեր վահանները եւ մաքուր հագուստներ հագնիլ»։

Յաջողած հարուած մը Աւստրիոյ մէջ

Զորեքշաբթի օր, իշխան Շթարէնպէրկ, Աւստրիոյ փոխ–վարչապետը եւ Հայրենասէրներու կազմակերպութեան պետը, պետական հարուած մը փորձեց, դահլիճէն դուրս նետելով հազարապետ Ֆէյը եւ չորս նախարարներ։ Այս հարուածով, Աւստրիան կը դառնայ թունդ փաշական։ Արտակարգ մի–ջոցներ ձեռք առնուած էին, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար։ Այս պայքարը կը տեւէր 1932էն ի վեր, եւ յաղթանակը տարաւ իշխան Շթարէն–պէրկ, համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը։ Գերմանական թերթերը դիտել կուտան թէ այս յաջողութեամբ Իտալիոյ ազդեցութիւնը անգամ մը եւս կը զօ–րանայ Աւստրիոյ մէջ։

Եգիպտոսի մտահոգութիւնները

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Իտալիոյ դէմ սահմանուած տնտեսական պատիժները մեծ մտահոգութիւն կը պատճառեն Եգիպտոսի, որ շահաւոր ա-ռեւտուր ունի այդ երկրին մէջ։ Եգիպտոս մեծ վնասներ պիտի կրէ, քանի որ Իտալիա իր երրորդ յաճախորդն է։ Անցեալ տարի Իտալիա 2,190,000 ոսկիի խառն բամպակ գնած էր, իսկ այս տարուան առաջին վեց ամիսներու ընթացքին՝ 822,000 ոսկիի։ Միեւնոյն ժամանակաշրջանին Իտալիա 108,263 ոսկիի սոխ գնած է Եգիպտոսէն։ Անգլիական իշխանութիւնները կարելին կը փորձեն, որպէսզի Եգիպտոսի այս տարուան բամպակի բերքը գնուի Մեծն Բրիտանիոյ կողմէ, եթէ տնտեսական պատիժներու գործադրութիւնը վնասէ Եգիպտոսի. բայց չի կրնար միշտ երաշխաւորել աւելի քան երկու միլիոն ոսկիի բամպակի գնումը — այն որ Իտալիա կ՚ընթար։ Գահիրէի գործի մարդիկը այս առթիւ դիտել կուտան թէ Եգիպտոս Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ չըլլալով, պարտաւոր չէ մասնակցիլ տնտեսական պատիժներու գործադրութեան։

*** Գահիրէի թերթերը կը գրեն թէ Լիբիոյ մէջ հաստատուած իտալական զօրքը մեծ գործունէութիւն կը ցուցնէ Սիւասայի անապատին դիմաց, ամ-րութիւններ շինելով, խրամներ փորելով եւ ստորերկրեայ ականներ զետեղե-լով։ Միեւնոյն աղբիւրին համաձայն, բազմաթիւ հրասայլեր եւ ռազմամթերք տեղաւորուած է եգիպտական սահմանին վրայ։

Եգիպտական երկաթուղիներու վարչական խորհուրդը վաւերացուց բա-ցառիկ ծրագիր մը, որուն համաձայն 40,000 թօն ածուխ, 200,000 փայտէ եւ երկաթէ ձողեր պիտի գնուին։ Մասնագիտական յանձնախումբը կը շարունակէ իր աշխատանքները, պաշտպանողական միջոցներ ծրագրելով թունաւոր կա-զերու դէմ։ Յանձնախումբը կառավարութեան պիտի հաղորդէ իր եզրակացու-թիւնները, օգտագործելու համար։

Բրիտանական ծովակալութիւնը որոշեց զօրացնել Աղեքսանդրիոյ պաշտ-պանութիւնը։ Խոշոր թնդանօթներ զետեղուած են Մէքսի եւ Տուխէյլայի հրա-պարակներուն վրայ, որոնց կարգ մը մասերուն մէջ արգիլուած է շրջագայու-թիւնը։ Նաւահանգստին առջեւ խարսխած մարտանաւերը ամէն օր ծովուն բա-ցերը կ՚ելլեն եւ ռազմափորձեր կը կատարեն ընկերակցութեամբ օդանաւերու։

Ալպանիա մինչ Իտալիոյ հետ

Ինչպէս կը յիշուի, Ազգերու Դաշնակցութեան ալպանական պատուիրակը մերժեց մասնակցիլ պատժական անօրինութեանց, առարկելով թէ դաշնագիր կնքած է Իտալիոյ հետ։ Ալպանիոյ այս բարեացակամ դիրքը մէկ փոխարի–նութիւնն է 60 միլիոն լիրի փոխի մը որ վերջերս տրուեցաւ իտալական կա-ռավարութեան կողմէ։ Կ՚ըսուի թէ ալպանական կառավարութիւնը միեւնոյն ատեն յանձն առած է չարժման մէջ դնել իր պահեստի բանակին վերջին եօթը դասերը, 20,000 զինուոր։ Այս պատրաստութիւններէն կը հետեւցնեն թէ Իտա-լացիները ի հարկին զօրք պիտի հանեն Վալոնա։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Աղայեան Որդիները կը ծանուցա-նեն թէ վաղը կիրակի, Պոմոնի Հա-յոց եկեղեցիին մէջ տեղի կ՚ունենայ հոգեհանգիստ եւ պատարագ իրենց հօր՝ ՆԱԶԱՐ ԱՂԱՅԵԱՆի եւ իրենց մօր՝ ՌԱՀԷԼ ԱՂԱՅԵԱՆի (ծնած՝ Նո-բատունկեան) յիշատակին։

Կը հրաւիրուին բարեկամներն ու հայրենակիցները։

Ծախու դաշնակ

—•—

Աշխարհահռչակ ԷՐԱՐ մարքա, բալիսանտր գեղեցիկ փայտէ՝ ախոր-ժալուր ձայնով դաշնակ մը ծախու է 1800 ֆրանքի։ Դիմել՝ ՊԱՊԷՍԵԱՆի, 1bis Rue Rouget-de-l'Isle, Choisy-le-Roi, Օրօպիւս 83։

ԳՈՅԱՄԱՐՏ Օրացոյց 1936, Է. տարի

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Դիմել ներսէսեան հասցէին՝ Gaizag Djarayan, 49, Rue Nationale, Marseille (Fr.).

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ.—

Մարսէյլ, Միութեան Գրադարան Ընթերցարանը, 49,Rue Nationale, Marseille
Մարսէյլ, Գրատուն Գ. Տերիկեան, 13, Rue des Dominicaines, Marseille
Փարիզ եւ շրջանը, ԳՐԱՏ. ՀՐԱՆ ՏՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Monsieur le Prince, Paris
«Յառաջ»ի խմբագրատունը։
Տեսին, Վահան Հիւսեան, 3, Rue Tellier, Decines
Լիոն Ե. Թըրըքճեան, 115, Rue Moncey.
Ռօման, Ս. Պիլալի 5, Rue du Puy.
Վալանս, Ղազար Գալուստեան, 58, Rue Bouffier, Valence
Սէնթ Էթիէն, Վարդան Խրիմեան, 34, Rue des Frères Chapps
Վիէն, Ներսէս Խաչիկեան, 124, Rue Lafayette
Նիս, Վահան Շէհրէրեան, 182, Bld. de la Madeleine
Կարտան, Լ. Փայաճեանեան, Puits Bivert.
Ալճէրիա, Պօղոս Արզումանեան, Hôtel Atlas, Blida
Պորտօ, Ա. Քէնտիրեան, Rue Ed. Vaillant, Cenon
Պէյրութ, Խորէն Աղնաւուրեան, Bab Yacoub
Պարսից ծոց, Ա. Գէորգեան, A.I.O.C., Abadan
Պանամա, Անդրանիկ Սիրունեան, Sainte - Catarins
Պասրա, Ռուբեն Ծնունդեան, Librairie, Basrah
Պէյրութ, Արշակ Հօրիմեան, Photo Mourad
Մուսուլ Յարութիւն Արծրունեան, Garage Central
Փօն տ'Օպնա, Արթին Կարապետեան,
Շարլիէօ, Ստեփան Թիւրմինեան
Ամերիկա, B. Palyan, 119, P. O. Box, Milford, Mass.
Հալէպ, Խորէն Գըրքէճեան, 22, Rue Boustan Kulab
Դամասկոս, Աւետիս Լօշխաճեան, Photo Sport
Պաղտատ, գլխաւոր կայանատ. Աւետիս Աղանիկեան
Մարսէյլի արուարձանները Դաշնակցական Գիւղերը։
Ռումանիա, «Նոր Օր»ի խմբագրատունը
Եգիպտոս՝ «Յուսաբեր»ի խմբագրատունը, նաեւ բոլոր դաշնակցական թեր-թերու խմբագրատունները։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԷՍ–ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր շաբ. երեկուն ժամը 9ին 17 Րիւ Ամբէր, Քաշանիկարեւոր օրակարգ։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍՕՐ 19 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Թաղապետական Թատրոնի FOYER սրահին մէջ

կը խօսի ընկեր Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին։ Արտասանութիւններ, խմբերգ եւ երգ։

կը հրաւիրուին բոլոր վալանսաhայերը։

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք։

ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

20 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ

կը խօսի ընկեր Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»ՈՒԱՅ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած կուսէնվիլի «ՏԱՒՐՈՍ» խումբի կողմէ վաղը կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30էն մինչեւ 7, կուսէնվիլ 245. Ավընիւ Մարսօ, ընկ. Մանուկ Ճիհանեանի բնակարանին մէջ։

կը խօսի ընկեր Հ. ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

կը հրաւիրուին Առնուվիլի եւ Սարսէլի ընկերները։

Մասնակցութեան համար կը գանձուի 5 ֆրանք։

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՊԱՏԻՒ ԻՐ ՍԱՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ԱՐԱՔՍ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Վաղը 20 Հոկտեմբեր կիրակի, ժամը 3—7, Անկէնի Լենն մօտ

ԿԸ ԽՕՍԻ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

CASCADE du LACի սրահը։

ՄՈՒՏՔ՝ 6 ՖՐԱՆՔ։

Trinitéէն թիւ 54 օթօպիւսը առնել եւ կամ Կար տիւ Նորէն 2.35ի, 2.42ի եւ 3.5ի շոգեկառքերը։

Ընկերահամակրական խնջոյք

Կազմակերպուած Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մ.-ՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

Տեղի կ՚ունենայ վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3-7 Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45 Rue de la Défense. Իսի լէ Մուլինօ.

կը խօսի՝ տիկին ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն անդամուհիներու կողմէ։

կը մասնակցի ՍԹԱՆՈՁԻՆԵՐՈՒ նուագախումբը։

Ջոլս սեղան։ Մուտք՝ 5 ֆր. մեծերու համար, փոքրիկներու՝ 2 ֆր.։

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Ուսուցիչ - Հրապարակագիր Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին երրորդ-Թաղապետարանիսրահին մէջ։

կը նախագահէ՝ Պ. Ն. ՄՈՄՃԵԱՆ

կը խօսին՝ Պ. Պ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ եւ Կ. ԽՐԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին ղեկավարութեամբ Պ. Ա. Մելքոնեանի։

Ջութակ, սրինգ, կիթառ երգ, արտասանութիւն եւայլն։

Ուղերձներ Հայրենակցական եւ այլ Միութեանց կողմէ։

Խօսք՝ Յոբելեար Պ. ԵՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԷ

Մուտքը՝ ազատ է։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՌՎԻԼԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահին մէջ 13. Rue Pierre Curie. Kremlin - Bicètre.

ղեկավարութեամբ դերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ Ալ-ֆոռվիլի սիրողներու, կը ներկայացուի՝

ՈՒՐ ԼԻՆԻ, ՆՈՒՐ ԼԻՆԻ (ՕՓԵՐԵԹ)

Մուտք՝ 3 եւ 5 ֆրանք։

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝

ՀԱՒԻՐՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄի Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ

28 ԴԵԿՏ. ՇԱԲ. ԵՐԵԿՈՅ Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԷՋ

կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուա-կանը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ մաս-նաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ու-նենայ վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, Պար տը Փրթի Փուլի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Անդամուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔՂԻԻ Հայր. Միու-թեան Վարչութիւնը ընդհ. անդա-մական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ հայրենակիցները վաղը կի-րակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին, 6, Րիւ Փըթիթ Մարի սրճարանին վերնայարկը։ Մասնաճիւղերու եւ քաղաքի բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ այս կարե-ւոր ժողովին։

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Նահանգային Միութեան ընդհ. ան-դամական ժողովը տեղի կ՚ունենայ վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, 119, Ավընիւ տ՚Իթալիի սրճա-րանը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Կը հրաւիրուին բոլոր անդամները։ Ներ-կայանալ անդամատետրով։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (56)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Այս խօսքերուս վրայ բոլոր զօրքերն ու զօրապետները, որոնք խոնարհու-թեամբ եւ ուշի ուշով մտիկ կ՚ընէին, եկան եւ փղձկեալ սրտով Սրբազան Հօր աջը համբուրեցին։

Տէճաջմաչ Քասսան եւ դառնալուն մեզի Պալարավա տուաւ Միքայէլ վարդապետը մինչեւ սահմանագլուխը հետերնիս գալու եւ ճանապարհին պէտք եղածը հոգալու։

Անկէ ի զատ դարձեալ իւր փոխա-նորդը Տէճաջմաչ Պարիա իւր անձնա-կան վաշտովը ընկերացաւ մեզի մին-չեւ իւր գիւղը Պիհիզա, որ երեք ժա-մու ճամբայ է. ուր հասնելնուս՝ եզ մը եւ մէկ ոչխար խաւրեց մեզի ի պատիւ, եւ մենք ոչխարը վար դնելով եզը կրկին ետ դարձուցինք՝ որ մեր կողմէն գիւղացի հասարակութեան պարգեւ տրուի։ Հետեւեալ օրն ալ հոն մնալով, խնդրեց մեզմէ որ հանդիսով օրհնենք պատերազմական նորաշէն մեծ թմբուկը, ինչպէս որ իրենք սո-վորութիւն ունին. եւ սոյն առթիւ հացկերոյթ մը տալով հասարակու-թեան, ելանք գնացինք սեղանին գլու-խը գլխաւորելու, եւ հոն թէ թմբու-կը եւ թէ սեղանը օրհնելով ետ դար-ձանք։ Իսկ զօրքերն ու գիւղացիք ան-միջապէս սկսան նոր թմբուկը զարնել եւ ուրախանալ։

Պիհիզայէն դեռ չմեկնած Տէճաջմաչ Քասսային կողմէն յատուկ թղթաբե-րով գիր մը ստացանք, որով իւր կի-քոյ մատանին մեր ծանօթացնելով՝ իւր կը խնդրէր մեզմէ որ այսուհետեւ ատանց իւր կնքովը թուղթ ունենալու եկող Հապէշները սուրբ Երուսաղէմի մէջ չընդունուին մեր կողմէն։ Այս է գրին օրինակը եւ կնիքը։

« Կ՚ուղարկէ նամակս Տէճաջմաչ Քասսան, գլուխն իշխանաց եւ Սա-տուծմէ կարգուած իշխանը, Աքսում արքայանիստ քաղաքէն (1)։ Հասցէ առ Ապունա Իսահակ Հայոց Պատ-րիարքը (Լիքաբարաաաղ) եւ առ Ա-պունա Տիմոթէոս Երուսաղէմի եպիս-կոպոսը։

Աստուածային ողջոյնը ձեզի պահա-պան ըլլայ։ Կնիքս այս ձեւով է։ Մենք Քասսային (մարդիկն) ենք ըսելով Ե-րուսաղէմ ձեր քովն եկողները (Հա-պէշները), այս կնիքս որ չեն առա-ցած, մի ընդունիք։ Գրուեցաւ Մատ-թէոսի աւետարանին(2) տարին, Սէնէ ամսոյ 12ին, Քրիստոսի 1861 թը-ւին (3)։»

Կնքոյն նշանը առիծ է՝ գլուխը թագով, եւ բոլորտիքը գրուած է ... անունը։ «Եթովպիոյ բոլոր իշխ... բարձրագոյնը, Տէճաջմաչ Քասս...

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

Ասմարա հասնելնիս։ Նոր... Խպտի առաջնորդը. անոր եւ մ... եղած խօսակցութիւնը. կրօ... ժողովքը։ Ասմարայէն մեկնել... ճամբուն մէջ Նազարէթցի մկրտուիլը։

Պիհիզայէն մեր Պալարավա... քայէլ վարդապետին եւ սպա... հետ ելանք ճանապարհ դէպ ի ... բա երթալու որ Թէկրէի իշխա... թեան սահմանագլուխն է։ Օրը ... կամ երեք ժամ միայն կը ... որպէսզի մինչեւ մեր Ասմարա ... ը՝ Խպտի առաջնորդն ալ հոն ... ըլլայ, եւ հոն հանդիպինք։ Ճամբ... ժողովն ալ հոն կազմենք։ ... հին վրայ որ գիւղը որ իջնէինք, ... պատուով կ՚ընդունէին մեզ. եւ ... իշխանը հրաման ըրած էր որ ... հած տեղերնիս եզ մը, ոչխար ... ըղուղ մը արղար իւղ, մեղր, ... աման կերակուր, 100 հաց, կ... եւ ջորիներուն կերը ընդունինք։

(2) Հապէշք եաուամեայ շրջանին ա-մէն մէկ տարին մէկ Աւետարանչին անուամբ են կոչած։

(3) Թուական գործածելու սովո-րութիւն չունին Հապէշք ո՛չ գրոց եւ ոչ նամակաց մէջ։ Վերջին ժամանակ-ներս Խպտի առաջնորդաց ստիպմամբ թէպէտեւ ընդունած են Քրիստոսի թուականը գանձել, բայց յետոյ իրենք ալ շփոթելով եւ ճիշդ թիւը մոռնալով, հիմայ գործածելու թու-ականը Հայոց մէջ; մեր համա-բակ թուականէն ութ տարի պակաս է։ Ամիսներն ալ մեր Հայոց ամսուե-րուն պէս 30ական օր է, եւ հինգ օր յաւելուած ունի. եւ Սէնի ամսոյ 12ը՝ մեր յունիսի 5 օրին կը համապա... խանէ։

(1) Առջի ժամանակ թագաւորները Աքսում նստելնուն, սովորութիւն է - ղած է նոյն քաղաքին անունով տա-լու հրովարտակները։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 20 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 20 Octobre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2940 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՍԿ ԱՅՍ ՄԱՍԻՆ ՈՉ ՄԷԿ ԽՕՍՔ...

Ամէն անգամ որ նշանաւոր մեռել մը կ'ունենանք, փուշի մը պէս կը ցցուի հետեւեալ հարցը,— միայն յարգա՞նք, թէ նաեւ ճշմարտութիւն: Գոնէ մասնիկ մը՝ վաւերական ճշմարտութիւն — ներէ:

Մեր մէջ ալ հասարակ սովորութիւն եղած է դամբանական խօսիլ, այսինքն միայն փառաբանութիւն: Եւ աշխարհականները յաճախ կը մրցին փիլոնաւորներուն հետ, այս ճիւղին մէջ:

Այդ սովորութիւնը անգամ մը եւս նուիրագործուեցաւ, Շիրվանզադէի մահուան առթիւ:

Բոլորը մէկ բերան— «Յառաջ»ն ալ միասին — պանծացուցին անոր գրագէտի արժանիքները, առանց մէկ խօսք արտասանելու հանրային մարդու մասին:

Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնն ալ, որ յարգանքի երեկոյթ մը սարքած էր Հոկտեմբեր 15ին, ներկայացուց նոյն սովորամոլութեան յաւելեալ եւ ճոխացեալ պատկերը:

Այն ատեն որ, Ընկերակցութեան եւ երեկոյթին նախագահը ջղագրգիռ շարժուձեւեր մատնեց, երբ քանի մը բանախօսներ շեշտեցին Շիրվանզադէի թերութիւններն ալ, իբրեւ վիպագիր կամ թատերագիր:

Այդ գիշեր խօսուած ճառերուն ամփոփումը պիտի կարդաք «Յառաջ»ի մէջ: Բոլորն ալ նկատի ունին միայն գրողը, եւ կը յատեն զայն համաձայն իրենց հասկացողութեան:

Եւ դարձեալ ոչ մէկ խօսք՝ հանրային մարդու մասին: Գոնէ մէկ համեստ նախադասութիւն, որ բնորոշէր քաղաքացին:

Մի՛ աճապարէք առարկել թէ տարբեր բաներ են գրագէտն ու քաղաքացին, կամ թէ յարգանքի երեկոն նուիրուած էր միայն Շիրվանզադէի գրականութեան:

Մեր սերունդը առաջինն էր որ, 1911ին, իր անդրանիկ յոբելեանին առթիւ, շնորհաւորական հեռագիր մը փութացուց Պոլսէն, ողջունելով «վարպետ»ը:

Արդ, Շիրվանզադէ իր ամէնէն հասուն տարիքին մէջ, եւ այս ժողովուրդի պատմութեան ամէնէն եղերական մէկ շրջանին գործած է արարք մը, որու մասին յետ մահու խօսք մը՝ արդար էր նոյնիսկ իր գրականութիւնը քննած ատեն: Մանաւանդ որ, Գրողներու Ընկերակցութիւն մը եւ առանձնապէս երիտասարդութիւնը պարտաւոր են նախանձախնդրութիւն ցուցնել նաեւ բարոյական հասկացողութեանց մասին:

Միայն արուեստը չէ որ «թէքնիք» կամ ոճ կը պահանջէ: Բարոյականն ալ իր «թէքնիք»ն ունի, շատ աւելի խստապահանջ: Մանաւանդ երբ սովորական անհատ մը չէ ենթական, այլ կեդրոնական դէմք մը, երկու – երեք յոբելեան վայելած, վաստակաւոր հռչակուած եւ ազգային թաղման արժանացած:

Արդ, մոռացութեան տալով ուրիշ անորակելի սայթաքումներ, Շիրվանզադէ գործած է հետեւեալ մեղքը (ածականը դուք փնտռեցէք).—

«Շիրվանզադէ վանի ազատագրումէն անմիջապէս վերջ հոն գնաց եւ վերադարձին Կովկաս հրատարակուող «Գրական Ալմանախ» ամսագրին (կարծեմ Դ. թիւին) մէջ հրատարակեց տեսակ մը տպաւորութիւններ: Այդ էջերուն մէջ անլուր եղեռնին ցաւը կամ վանի ազատագրութեան սփոփանքը տեղ չունէին, հոն անօրինակ ոճիրը ներկայացուած էր Հայերու կողմէ խեղճ Թուրքերը բնաջնջելու ձեւին մէջ: Թրքահայերը վայրենի ժողովուրդ մըն էին որոնք Թուրքերը կը ջարդէին: Սխալ չհասկնաք, Թուրքերը չէին մեծ եղեռնի տխրահռչակ հերոսները, այլ վայրենի թրքահայերը»:

Յետոյ, 1917 ապրիլին, Շիրվանզադէ Յովհաննէս Թումանեանի, Տիկին Զապէլ Եսայեանի եւ ուրիշներու ներկայութեան հետեւեալ խօսքերն ուղղած է Անդրանիկի.

— Դուք, Համիտի ձագեր, դուք թրքահայ շուներ, Թուրքերը չկարողացան բոլորդ էլ բնաջնջել, որպէսզի գաք այստեղ ձեր վայրենի եւ կոպիտ գոյութիւնը քարշ տաք, մեր հայ անունը վարկաբեկելու, եւն. եւն.: Շիրվանզադէ, այս ճաշակի եւ այս ոճի գրգռուած հայհոյանքներու տարափ մը կը թափէ Անդրանիկի գլխուն:

Իբրեւ պատասխան, Անդրանիկի քեռորդին շառաչուն ապտակ մը կ'իջեցնէ, եւ Շիրվանզադէ գլուխն առած կը փախչի:

Այս պատմութիւնը գիտեն բոլոր անոնք որ 1917ին Կովկաս եղած կամ կարդացած են այդ շրջանի թերթերը: Անոնք ուրիշ մանրամասնութիւններ ալ գիտեն, բայց երեւի չեն ուզեր դէշ խօսիլ մեռելի մը մասին:

Ո՞րն է մեր աղբիւրը,— հիմա որ յարգանքի բոլոր պարտքերը լիուլի կատարուած են եւ կարգը եկած է քիչ մըն ալ ճշմարտութեան տուրք հատուցանելու:

— Ամերիկայի ռամկավարներուն օրկանը, «Պայքար» (3 Հոկտեմբեր 1935): Պատմողն ալ՝ ականատես եւ ականջալուր վկայ մը, Թունդ հակադաշնակցական:

Չէ՞ր արժեր երկու խօսք արտասանել այս մասին, յանուն գրական բարոյականի:

Ուշադրութիւն,— մենք տակաւին չխօսեցանք — եւ չպիտի վերջանինք խօսիլ — այն գարշելի այլանդակութեանց մասին, որոնց մէջ խրեցաւ հանգուցեալ գրագէտը, Երեւան վերադառնալէ յետոյ, իր տաղանդը գռեհկօրէն ի սպաս դնելով հակադաշնակցական պայքարի մարտակոչին:

Բոլորովին ուրիշ բան է մեր պարզած պարագան: Եւ երբ զայն կը յիշենք վերջին պահուն, լայնօրէն տեղ տալով յարգանքի բոլոր ցոյցերուն, կը նշանակէ թէ արդարութեան պարտք մըն է որ կը կատարենք:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ՎԵՐՋԱՊԷՍ «ԱՅՈ» ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՑ

ԱՆԳԼ. ԴԵՍՊԱՆԸ ԿԸ ԲԱՆԱԿՑԻ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ՀԵՏ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ՄԵՂՄԱՑԱԾ

Պատժական տնօրինութիւնները պիտի շարունակուին

Ֆրանսական կառավարութիւնը ուրբաթ օր բացորոշապէս «այո» պատասխանեց Անգլիոյ հարցումին: Այսինքն, պատրաստակամութիւն յայտնեց աջակցելու անոր, եթէ յարձակման ենթարկուի Իտալիոյ կողմէ, Ազգերու Դաշնակցութեան տնօրինութիւնները գործադրած ատեն: Այս յանձնառութիւնը կը համապատասխանէ Ա. Դ. ուխտի 16րդ յօդուածին տրամադրութեանց, որոնց համաձայն Ազգաժողովին անդամները փոխադարձաբար պիտի օգնեն իրարու, եթէ ուխտադրուժ պետութիւն մը յարձակում գործէ իրենցմէ մէկուն դէմ: Ի հարկին անոնք ճամբայ պիտի բանան որ եւ է անդամ պետութեան զօրքին, որ կը գործակցի ուխտը պաշտպանելու համար:

Պ. Լավալ Ֆրանսայի պատասխանը տուաւ անձամբ, Փարիզի անգլիական դեսպանին, որ ուրբաթ օր թէ առտուն եւ թէ իրիկունը այցելութեան գացած էր, լուր առնելու համար: Միեւնոյն ատեն տեսակցեցաւ իտալական դեսպանին հետ: Պատասխանին բնագիրը շատ երկար է, եւ հրատարակութեան չպիտի տրուի առ այժմ: Բայց իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ շատ բացորոշ է եւ բոլորովին «կը փարատէ բոլոր թիւրիմացութիւնները Անգլիոյ և Ֆրանսայի միջեւ»: Պ. Լավալ պատասխանը տուած ատեն, բացատրեց թէ երբեք մտքէն չանցնիր որ այդպիսի դէպքի մը առջեւ պիտի գտնուին,—այսինքն Իտալիա յարձակում պիտի փորձէ Անգլիոյ դէմ: Թէ Լոնտոնէն եւ թէ Հռոմէն հաւաստիքներ տուած են թէ յարձակողական դիտումներ չունին իրարու հանդէպ: Անգլիական կառավարութիւնը մասնաւորապէս շեշտած է թէ երբեք առանձին չպիտի գործէ եւ որ եւ է տնօրինութիւն պիտի կատարէ Ազգերու Դաշնակցութեան հաւանութեամբ:

Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդը պիտի գումարուի երեքշաբթի օր, քննելու համար կացութիւնը: Այս առթիւ գրոյցներ կը շրջին թէ դահլիճը տագնապ մը պիտի անցնէ, երբ խորհրդարանը վերաբացուի նոյեմբերին: Նոյնիսկ խօսքեր կան թէ Պ. Լավալի պիտի յաջորդէ Պ. Էռիօ: Վարչապետը երկու տեղ իր թեկնածութիւնը դրած է ծերակուտական ընտրութեանց առթիւ, որ պիտի կատարուին այսօր, կիրակի:

Անգլիոյ եւ Իտալիոյ բանակցութիւնները

Մինչ Փարիզի մէջ կը հարթուէին անգլօ-ֆրանսական թիւրիմացութիւնները, Հռոմի մէջ անգլիական դեսպանը երկար տեսակցութիւն մը կ'ունենար Պ. Մուսոլինիի հետ: Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ.— «Դիւանագիտական խօսակցութիւնները կը շարունակուին Փարիզի եւ Հռոմի, ինչպէս եւ Փարիզի եւ Լոնտոնի միջեւ, բայց առ այժմ որոշ բան չկայ: Բայց այս բանակցութեանց շարունակութիւնն իսկ կ'ապացուցանէ թէ բոլոր դուռները փակուած չեն»:

Հակառակ տիրող գաղտնապահութեան, վստահելի աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Մուսոլինի եւ անգլիական դեսպանը նախնական համաձայնութեան մը յանգած են, բանակցութիւնները վերսկսելու համար: Մուսոլինի հաւանած է ետ քաշել Ափրիկեան Տրիպոլիս ղրկած երեք զօրաբաժիններուն մէկ մասը, պայմանաւ որ Անգլիան ալ ետ կանչէ Միջերկրականի մէջ համախմբուած մարտանաւերուն մէկ մասը: Այդ պարագային, Միջերկրականի ֆրանսական մարտանաւերը անգլիական տորմիղին մաս պիտի համարուին երեք պետութեանց կողմէ: Այս համաձայնութիւնը վերջնական պիտի դառնայ, երբ Անգլիա եւ Ֆրանսա հաւանութիւն յայտնեն: Բայց այս մերձեցումն իսկ բարենշան կը համարուի, քանի որ աւելի քան մէկ ամիսէ ի վեր անելի մը յանգած էին անգլօ-իտալական յարաբերութիւնները: Տիրող կարծիքը այն է որ, եթէ Անգլիա զիջում մը կատարէ, մեծապէս պիտի թեթեւնայ միջազգային մթնոլորտը: Կ'ըսուի թէ այս մերձեցման մէջ գործօն դեր կատարած է Պ. Լավալ, իր դեսպանին միջոցաւ Պ. Մուսոլինիի պարզելով Ֆրանսայի դժուարութիւնները եւ մտահոգութիւնները:

Անգլիական դեսպանէն վերջը, Պ. Մուսոլինի երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ ֆրանսական դեսպանին հետ:

Պատժ. Պետութիւնները հատուցում կը պահանջեն

Պատժական տնօրինութեանց յանձնախումբը տաժանելի ժամեր մը անցուց ուրբաթ օր: Ամբողջ հինգ ժամ վիճաբանութիւն տեղի ունեցաւ, ճշդելու համար թէ ինչպիսի հատուցումներ պիտի ըլլան այն պետութեանց որոնք վնասներ պիտի կրեն, երբ արգիլուին Իտալիոյ արտածումներն ու ներածումները: Պ. Թիթուլէսքու, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, յանուն իր երկրին, Թուրքիոյ, Յունաստանի, Եուկոսլավիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ պարզապէս նիւթական հատուցում, կանխիկ դրամ պահանջեց Փոխադարձ Աջակցութեան յանձնախումբին առջեւ: Տրուած հաւաստիքները անբաւական համարելով, Թիթուլէսքու սպառնաց թէ Ռումանիա եւ միւս պետութիւնները պիտի մերժեն բանաձեւը, եթէ որոշ հատուցում չըլլայ: Պահ մը շփոթութիւն տիրեց եւ կը վախցուէր որ ամբողջ ծրագիրը ջուրը իյնայ: Ի վերջոյ Պ. Իտըն մասնաւոր խօսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Թիթուլէսքուի հետ, որ ետ առաւ իր առաջարկը, սպասելով վերջնական բանաձեւին մշակման: Վնասուած երկիրներուն տնտեսական հատուցումը պիտի կատարուի երկու եղանակով,— աւելցնել ապրանքներու գնումը կամ պակսեցնել մաքսատուրքերը այն երկիրներուն համար որոնք պիտի վնասուին: Միւս կողմէ, եթէ դասալիք կամ Ազգերու Դաշնակցութեան ոչ–անդամ պետութիւններ աւելի շահաւոր առեւտուր ունենան Իտալիոյ հետ, այն ատեն հաւատարիմ պետութիւնները պիտի պակսեցնեն իրենց ներածումները այդ երկիրներէն: Այս միջոցը պիտի գործադրուի ամէնէն առաջ Աւստրիոյ, Հունգարիոյ եւ Ալպանիոյ դէմ, որոնք դասալիք համարուած են: (Զուիցերիան բացառութիւն կը կազմէ):

Հատուցման ուրիշ ձեւ մը պիտի ըլլայ վարկ եւ երկարատեւ փոխառութիւն՝ հարուստ պետութեանց կողմէ:

Տնտեսական պատիժներու առաջին երեք բանաձեւերը վերջնապէս քուէարկուած պիտի ըլլային երէկ:

Կոմիտաս վարդապետի վիճակը ծանրացած

Վերջին պահուն կ'իմանանք թէ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ վիճակը ծանրացած է, գրեթէ անյոյս:

Միացեալ Յանձնաժողովին աշխատանքները

Ամառնային դադարէն վերջ, Միացեալ Յանձնաժողովը իր առաջին նիստը գումարեց հինգշաբթի օր, Նուպարեան մատենադարանին մէջ:

Քննելով օրակարգի հարցերը, յանձնաժողովը որոշեց նոր յուշագիր մը ներկայացնել աշխատանքի նախարարին, վաղը, երկուշաբթի:

ԱՆԳԼԻԱ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ ԿԸ ՍԱՀՄԱՆԷ

Պատժական Տնօրինութեանց գործադրման համար

Ժընեւէն կը հեռագրեն.— Մեծն Բրիտանիոյ պատուիրակը առաջարկեց մինչեւ Հոկտեմբեր 28 վերջին պայմանաժամ սահմանել, որպէսզի կառավարութիւնները պատասխանեն թէ երբ պատրաստ կրնան ըլլալ պատժական տնօրինութեանց գործադրման համար: Հետեւաբար, Հոկտեմբեր 28ին պատիժներու ձեւակերպման յանձնախումբը նորէն պիտի գումարուի, որոշելու համար պատիժներու հաւաքական գործադրութեան թուականը: Այս առաջարկէն կը հետեւի թէ անգլիական կառավարութիւնը կ'ուզէ որ պատժական գործողութիւնները զգալի դառնան կարելի եղածին չափ շուտ, այլապէս ուրիշ միջոցներ պիտի պահանջէ: Այն տնօրինութիւնները որ կը ձեւակերպուին մինչեւ հիմա, բաղդատաբար չափաւորութեամբ կ'ընթանան եւ չեն փակեր հաշտարար ձեռնարկներու ճամբան: Բայց երբ Հոկտեմբեր 29ը պայմանաժամ կ'առաջարկեն, կը նշանակէ թէ անգլիական կառավարութիւնը վճռած է խորտակել ամէն արգելք, եթէ չափաւոր եղանակը գնահատելի արդիւնքներ չտայ շատ կարճ ժամանակի մը մէջ:

ԱՆԳԼԻԱ ԻՐ ՈՒԺԸ ԹԱՓԱԾ Է ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՎՐԱՅ

Պատրաստութիւններ ծովու եւ ցամաքի վրայ

«Թան»ի թղթակիցը երկար նամակով մը կը պարզէ Անգլիոյ զինուորական պատրաստութիւնները՝ Եգիպտոսի մէջ, ծովու թէ ցամաքի վրայ: Կը քաղենք հիմնական մասերը.— Շաբաթներէ ի վեր անգլիական նաւահանգիստներէ հասած նաւեր զինուոր, ռազմանիւթ եւ օդանաւ կը պարպեն ծովեզերքին երկայնքը: Աղեքսանդրիա, արեւելեան Միջերկրականի առաջին առեւտրական նաւահանգիստը, որուն հետ արագօրէն կը մրցի Հայֆան, աւելի արդիական, յանկարծ վերածուեցաւ զինուորական նաւահանգիստի մը եւ իր ամրացումը յառաջ կը տարուի արտակարգ արագութեամբ: Մալթա, մինչեւ հիմա անխոցելի համարուած միջնաբերդը, այլեւս չի կրնար կատարել իր նախկին դերը, գտնուելով իտալական օդատորմիղին ուղղակի սպառնալիքին տակ: Մալթան այժմ օդային թռիչքով 40 վայրկեան է Սիկիլիայէն. իսկ Աղեքսանդրիա իտալական հողէն մօտ վեց ժամ, ամէնէն արագընթաց օդանաւերով: Ահա թէ ինչու Միջերկրականի բրիտանական նաւատորմին մեծագոյն մասը փոխադրուեցաւ եգիպտական ջուրերը: Որոշումը հազիւ տրուած, անմիջապէս գործադրուեցաւ: 1882ին քանդուած կամ լքուած բերդեր կը նորոգուին, խրամները կը փորուին ծովափի բոլոր ռազմագիտական կէտերուն վրայ, ամրութիւններ կը կառուցուին, թաքստոցներ կը շինուին զէնքերու համար: Նմանօրինակ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Լիբիոյ սահմանէն մինչեւ Պաղեստին, Սոլլումէն մինչեւ Էլ Արիշ: Վրաններ փռուած են անապատներու մէջ, փշաթելերով, հակօդային թնդանօթներով եւ առողջապահական կազմակերպութիւններով: Օդանաւային կայաններ կը շինուին կարեւոր կէտերու վրայ, հարիւրաւոր օդանաւերու համար որոնք անդադար Աղեքսանդրիա եւ Փորթ Սայիտ կը հասնին քակուած վիճակի մէջ: Եւ այս բոլորը կը կատարուին կատարեալ գաղտնապահութեամբ. այնպէս որ Եգիպտոսի ժողովուրդը չի կրնար հասկնալ թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ: Ոչ մէկ լուր կը հաղորդուի մամուլին, ոչ եգիպտական կառավարութեան եւ ոչ ալ անգլիական իշխանութեանց կողմէ: Հրասայլերը եւ զրահապատ օթօները դէպի անապատ կը ղրկուին ոչ բանուկ ճամբաներով. զինուորներու տեղափոխութիւնները տեղի կ'ունենան գիշերանց, զգուշանալով ցուցադրական ձեւերէ:

Հռոմէն հասած տեղեկութիւններու վրայ ըսին թէ 80,000 զինուոր կեդրոնացած է Ափրիկեան Տրիպոլսոյ սահմանին վրայ: Այս լուրը ճիշդ չէ. այո, մեծ պատրաստութիւններ տեսնուած են Իտալիոյ կողմէ. բայց համախմբուած զինուորներու թիւը հաւանաբար չանցնիր 30—40,000ը: Իրականին մէջ այդպիսի ուժ մը բաւական է մտահոգութիւն պատճառելու Եգիպտոսի, որուն բանակը կը բաղկանայ քանի մը գունդէ, հազիւ 11,000 զինուոր, այն ալ բնաւ կռիւ չտեսած: Նկատի առնելով սահմաններու երկայնութիւնը, անապատային պատերազմի ահագին դժուարութիւնները, ի հարկին Սուտանի եւ Նեղոսի աղբիւրներուն պաշտպանութեան պահանջները, հասկնալի է որ Եգիպտոս չի կրնար ապահովել իր սեփական պաշտպանութիւնը: Ահա թէ ինչու Անգլիա այսքան ուժ թափած է Եգիպտոսի վրայ:

ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ՇԱՐԺԻԼ ՍԿՍԱՒ

100,000 զինուոր յառաջ կը խաղան

Ատտիս – Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ կայսրը Հոկտեմբեր 18ին հրամայեց հարիւր հազար զինուոր կեդրոնացնել Տոլոյի շրջանին մէջ (Հարար), քալելու համար իտալական Սոմալիի վրայ, մինչ Իտալացիները կը յարձակին հիւսիսէն: Հռոմէն ալ կը հաստատեն այս լուրը, հիմնուելով մարաջախտ Գրացիանիի մէկ հեռագրին վրայ: Հապէշական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ բազմաթիւ իտալական զօրքեր դասալիք եղած ու Սուտան փախած են եւ թէ Իտալացի առեւտրականներն ու պաշտօնեաները կը պարպեն երկիրը: Ուրիշ զեկոյցի մը համաձայն, իտալական այն զօրամասը որ Մուսա Ալի լերան ստորոտը հասած էր անցեալ շաբթու, պաշարուած եւ երկիրէ փախած է: Այս զօրամասը կը փորձէր գրաւել լեռը, որ 6000 ոտք բարձրութիւն ունի, եւ արշաւել դէպի Տանաքիլի անապատը, սպառնալով Ատտիս – Ապէպա – Ճիպութի գծին: Զօրամասը չարաչար նեղուած է Տանաքիլի ցեղերէն, որոնք թունաւորած կամ աղած են ջրհորները: Մուսա Ալի լեռը այժմ կը գտնուի Հապէշներուն ձեռքը:

Կ'ըսուի թէ Իտալացիները յանձն առած են չռմբակոծել Ճիպութի – Ատտիս Ապէպա երկաթուղին, պայմանաւ որ Հապէշները զինուորական փոխադրութիւններ չկատարեն: Կը հաւաստեն թէ չպիտի ռմբակոծեն նաեւ Տիրէ–Տա–

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՄԱՅՐԻԿԸ ՄՆԱՑ ՄԵՆԱԿ

—•—

Թիֆլիզից գրւած 8 սեպտեմբեր մի նամակի մէջ ասւած է.—

«Երէկ թաղեցինք Յովհաննէսին։ Մայրիկը մնաց մենակ»։

Յովհաննէսը Ռոստոմի եղբայրն է։ Մայրիկը՝ Ռոստոմի մայրը։

Զարմանալի համերաշխ, ներդաշնակ ու սրտակից ընտանիք էր Գողթնի Ցղնա գիւղացի Զօրեան ընտանիքը։ Հակառակ որ բոլոր Զօկերի պէս, այս ընտանիքի անդամներն յաճախ իրարից հեռու էին ապրում —Գողթն, Կախ, Թիֆլիզ ու յետոյ, Մոսկուա, Պարսկաստան, Եւրոպա — բայց միութիւնը, փոխադարձ սէրն ու գուրգուրանքը նրանց մէջ անշէջ էր։ Սէրը՝ դէպի ծնողները, սէրը զաւակների միջեւ։

Երեք եղբայր ու մէկ քոյր էին այդ զաւակները։

Մեծը՝ Սանփանը՝ մեր Ռոստոմը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան մշտնջենական ոգեւորիչը, նրա միտքը, կամքը, բազուկը։

Ապա՝ Արիստակէսը — Խանասօրի Կարօն։ Զինագործ, մարտիկ, գործօն յեղափոխական։

Եղբայրներից կրտսերը՝ Յովհաննէսն էր, որ ամէնից շատ մնաց մօր թեւի տակ ու մօր կողքին։

Եւ ամէնից փոքրը՝ Համասփիւռը կամ Համաս քոյրիկը, եղբայրների գուրգուրանքի առարկան, որ իր հերթին սատուածացման սահման պաշտում էր եղբայրներին։

«Ազգին նուիրուած» ընտանիք էր Զօրեան ընտանիքը։ Ազգին էլ մատաղ եղաւ։

Առաջինը գնաց Արիստակէսը, մտքի, հոգու ու բարոյականի ներդաշնակութեան տիպար այդ երիտասարդը, հազիւ կեանքի երկու տասնեակ տարիները բոլորած։ Սէրը սրտում, հրացանը կրծքին պինդ սեղմած, հայրենիքի ազատութեան տենչով՝ ընդմիշտ փակեց աչքերը Արաւելի բարձունքներում, երբ, տաք կուիւց յետոյ, հայդուկ ընկերների նահանջի ճանապարհն էր պաշտպանում։

Գրեթէ քառորդ դար անցած, հեռացաւ Ռոստոմը։ Իր ժողովուրդին Արեւելեան Երկիրը առաջնորդող Մովսէսի պէս, նա վերջին շունչը փչեց նորագաւ հայրենիքի դռների առջեւ, երբ այնքա՜ն մեծ էր դեռ նրա ներկայութեան պէտքը մեր մէջ։

Ապա, ընկերային աճաւոր մրրիկների խոլական պարի մէջ խորտակուեց դիւրաբեկ Համասը։

Մայրիկի կողքին ու մայրիկի մօտ մնաց միայն Յովհաննէսը։

Երեք եղբայրների մէջ ամէնից թոյլն էր նա՝ ե՛ւ առողջութեամբ, ե՛ւ հասարակական գործունէութեան ծաւալով ու թափով։

Համեստ, ինքնամփոփ, չարքաշ աշխատաւոր, ինչով կարող էր օգնում էր ընտանիքին ու եղբայրներին։ Նրա կարելիութիւնները, սակայն, ընդարձակ չէին։ Դաշնակցութեան մէջ պարզ շարքային էր, ծայրայեղօրէն գաղտնապահ ու գործին նուիրուած։ Նրա էին յանձնւում ամենապատասխանատու գաղտնիքներն ու զինապահեստների հսկողութիւնը։ Զէնքերի պահպանութեան համար նա մի անգամ ձերբակալուեց Հայ-Թրքական ընդհարումների ժամանակ — բայց բանտում երկար չպահուեց։

Մասնաւոր կեանքում, սակաւապետ ու համեստ, աշխատաւոր էր Ադիլխանովի կաշեգործարանում։ 1917—18 թուականներին գործ ստացաւ Թիւրքիայից գրաւած հայկական նահանգներում, թժ. Յ. Զաւրեանի վարչութեան մէջ, Բասենի շրջանում։ Հայաստանի Հանրապետութեան տարիներին Երեւանում էր, աշխատում էր քաղաքային կաշեգործարանում։

Ուր եւ լինէր, իր անաղարտ եւ ընկերական բնաւորութեամբ, դիւրահաղորդ ու կենսուրախ ոգով Յովհաննէսը դառնում էր շրջապատի սիրելին։ Նրան ճանաչողը չէր կարող չսիրել— այնքա՜ն մարդկային էր, վճիտ ու գեղեցիկ նրա պարզ, մանկունակ հոգին։

Հայաստանի խորհրդայնացումից յետոյ, Յովհաննէսը նորից տեղափոխել էր Թիֆլիզ։ Ի՞նչ էր անում այնտեղ, ի՞նչով էր զբաղած, չգիտեմ։ Գիտեմ միայն, որ անտանելի օրեր էր ապրում։ Յաճախ հիւանդ, զրկանքների մէջ, անհարազատ ու անհրապոյր մթնոլորտում — տառապանք էր նրա կեանքը։

Քրոջ՝ Համասի կորուստը, առանձնապէս ընկճել էր Յովհաննէսին։ Զաւամեալ մօր կողքին, նա մնացել էր յուսահատ, անվերադարձ անցեալի կարօտը սրտում, անհեռանկար ու մռայլ ապագայի առջեւ։ Եւ ահա

— Երէկ թաղեցինք Յովհաննէսին։ Մայրիկը մնաց մենակ...

Ռոստոմի մայրիկը։ Բոլորովին մենակ։ Մէ՛ն-մենակ։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՃԱՄԲՈՎ

—•—

ԽՄԲ.— Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը յարգանքի երեկոյ մը սարքած էր երեքշաբթի գիշեր, նուիրուած հանգուցեալ Շիրվանզադէի գրական ու թեան։ Մանրամասնութիւնները յետաձգելով յաջորդ համարին, առայժմ հրատարակութեան կուտանք Տիկ. Լասի գրաւոր ճառը.—

Այսօր Շիրվանզադէի կորուստը մէկ անգամ եւս ինձ մտածել է տալիս հայ գրականութեան, հայ մշակոյթի մասին, նրա ճակատագրի մասին։ Չէ՞ որ արուեստը մի ժողովուրդի հոգեկան ուժերի ու կորովի արտայայտութիւնն է ու նրա ճակատագիրը կապուած է իր ժողովուրդի ճակատագրի հետ։

Հայ ժողովուրդի ճակատագիրը...

Քաղաքական վայրիվերումները ցրւեցին նրա մի խոշոր մասը աշխարհիս չորս կողմերը ու այսօր անծանօթ երկինքների տակ հայ սփիւռքը դարձել է չօշափելի մի իրականութիւն, որ անհարազատ միջավայրերի մէջ շարունակ ու շարունակ նորանոր ծիլեր է արձակում։

Արւեստի ծիլեր։

Որովհետեւ ուժեղ է հայ ժողովուրդի ոգին, ամուր նրա կամքը ապրելու եւ ստեղծագործելու։

Մենք գուրգուրում ու փայփայում ենք այստեղ, հոգեկան բոլոր այդ արտայայտութիւնները, որ յայտնաբերում է մեր ժողովուրդը գերմարդկային ճիգերով։ Բայց յետո՞յ, բայց վե՞րը... Կարո՞ղ են միշտ բացւել ծաղիկներ, այնտեղ ուր հող չկայ։— Սփիւռքը հող չունի, սփիւռքը ապագայ չունի։ Իսկ արուեստը մի ճամբայ է դէպի անմահութիւնը տանող։ Այստեղից է ծնւում ահա հայ սփիւռքի մեծ տագնապը՝ իր ձգտումը դէպի անմահութիւն ու հաւատի պակասը երջանիկ վաղւան։

Ծանր այս մտորումների մէջ Շիրվանզադէի անձնաւորութիւնը առանձին մի նշանակութիւն է ստանում։

Շիրվանզադէն հասակ նետած ու զարգացած Կովկասի մէջ, պէտք է տեսնէր եւ սփիւռքը, ապրէր նրա ցաւերով ու հոգերով, կրէր իր հոգու մէջ գաղթաշխարհը յուզող մեծ տագնապը եւ որոշէր իր ճամբան։... Այն որ տանում է դէպի հայրենիք՝ դէպի կրակ ու բոցից կենդանի մնացած հայ մի մարմին, դէպի փոքրիկ մի հայրենիք, որ լցւած հաւատով ու յոյսով իր ապագան է կերտում։

Սփիւռք եւ հայրենիք... երկու հայ աշխարհներ, այսօր զատւած միմեանցից։ Երկու հայ աշխարհներ, որոնցից մէկը կառչած իր հողին, ջրերին ու արեւին, շարունակում է բուռն ստեղծագործել, միւսը անհող ու անարեւ շարունակում է դեգերել ու պայքարել։

Շիրվանզադէն առաջինն եղաւ, որ կամուրջ նետեց երկու հայրենիքների միջեւ։ Նա եկաւ հնից՝ հին աշխարհից ու գնաց դէպի նորը՝ նոր աշխարհը, ասելու համար, որ անմահութեան ճամբաները անհանգոյց ու անծայր են, որ նրանք գալիս են դարերի խորքից եւ պիտի գնան դէպի դարերը, առանց ընդհատուելու։

Շիրվանզադէն առաջինը եկաւ հարթելու այն ուղին, որ դէպի համադրութիւնը պէտք է տանի երկու հայ աշխարհների հոգեկան բոլոր կարողութիւնները՝ ի մի ձուլելով եւ միացնելով մեր ժողովուրդի, իրենից անկախ կերպով, բաժանւած երկու մասերը։

Շիրվանզադէն հին է, նա բերում է իր հետ գրական հին աւանդներ, Շիրվանզադէն նոր է՝ նա չի խուսափում մտնել նոր արուեստի մէջ, որովհետեւ իր խորին համոզումով Հայաստանի այսօրուան արուեստը իր էութեան մէջ ծառայում է նոյն մեծ գործին։

Ճամբաներից էն մեծն ու վսեմն է արուեստի ճամբան եւ նրան ծառայող բոլոր հին ու նոր, բոլոր երիտասարդ ու ծեր գրագէտներն ու արուեստագէտները, թէ այստեղ՝ սփիւռքում, թէ այնտեղ հայրենիքի մէջ, պէտք է զգան, որ ձեռք ձեռքի տուած ու միացած ուժերով է որ պէտք է շարունակեն այդ ճամբան։

Շիրվանզադէն իր հոգու աչքերով տեսաւ այդ։

Ահա թէ ինչու Շիրվանզադէի կորուստը մեծ վիշտ է պատճառում ե՛ւ գաղթաշխարհին, ե՛ւ հայրենիքին, ե՛ւ հինին, եւ նորին։ Եւ այսօր, յիշատակի այս երեկոն, յարգանքի ամենամեծ արտայայտութիւնը, որ մենք կարող ենք ցոյց տալ մեզնից հեռացող մեծ գրագէտին, դա մեր խօսքն է — ձգտել ստեղծել համադրութիւնն ու միութիւնը երկու հայ աշխարհների միջեւ։

ԼԱՍ

Հռոմայեցի յայտնի հռետոր, փիլիսոփայ եւ գիտնադէտ Կիկերոն, Քրիստոսէ 50 տարի առաջ, ըսած է.— «Մարդ մը միեւնոյն ժամանակ չի կրնար ամուսնանալ թէ փիլիսոփայութեան եւ թէ կնոջ հետ»։

— Մուհամմետ ըսած է.— «Աստուած հանգստացաւ միայն կինը ստեղծելէն յետոյ»։

— Առաջին ջութակը որ հնարեցին Յոյները, տանձաձեւ էր։

ՆԱՏՕՆ

═•═

Հովիւ էր Նատօն։ Տակաւին երիտասարդ, աչքերը բացաւ ազատ լեռներու մէջ եւ իր սրինգին արձագանգը փռեց ամայի տարածութիւններու վրայ։

Թուխ այտերով, սլացիկ ու լեցուն հասակով, զանակն ու ատրճանակը մէջքին՝ Նատօն կը քալէր դաշտերու մէջէն, լեռներու կողերէն եւ պուրակներու մենակութիւնը կը լեցնէր քրտական «Լօ՛, լօ՛»ներով... Քիւրտին երգը... Ի՛նչ ճկուն, երկարաձիգ ու մելամաղձոտ։

Քսան տարեկան էր Նատօն, երբ հովուութիւն ընելով իր տան հացը կը ճարէր։ Հայրը սպաննուած էր 1915ին, երբ Ռուսերն ու Թուրքերը կը կռուէին։ Ունէր մայր մը արդէն ծերացած ու դողդոջուն։ Եւ քոյր մը՝ 17 տարեկան, հովի պէս թրթռուն, անհանգիստ, չարքաշ, այլ գեղեցիկ։ Աչքերը խոշոր ու սեւ, թարթիչները երկար, դիմագիծը կլոր եւ ժպիտը արեւոտ։ Նատոյի քոյրը իրենց տան գործերը լրացնելէ յետոյ յաճախ կ՚երթար Թուրք աղաներուն եւ հանըմներուն օգնելու։ Ինչպէս Թուրք մարդը՝ նոյնպէս Թուրք հանըմը չափազանց ծոյլ են, ուժասպառ ու տխրադէմ։ Երբ Թուրք հանըմները բաղնիք երթան, անպայման սպասուհի մը պէտք է իրենց։ Մինչդեռ Հայուն կամ Քիւրտին կինը ամբան տաքուն իր ամուսինին հետ ցորեն կը հնձէ, խոտ կը քաղէ...

Եւ Նատոյի քոյրը այդ չարքաշներէն էր, ճարպիկ, համարձակ եւ մանուանդ անվախ։ Նատոյի համար իր քոյրը իրեն չափ զօրութիւն ու քաջութիւն ունէր։ Երեւոյթով անոնք քոյր ու եղբայր էին, իսկ իրականին մէջ զոյգ մը պատմարդիկ, երբ կ՚ուխ ծագէր, երբ մէկը Նատոյին ծուռ նայէր, Նազէն ատրճանակը կամ դաշոյնը ձեռքը, կը խոյանար հակառակորդին վրայ։ Ու Նազէի այս անվախութեան համար գինքը կը կոչէին «խենթ աղջիկ»։

Նատօն կը սիրէր իր քոյրը իր կեանքին պէս գուրգուրալով անոր վրայ։ Վա՜յ անոր, որ պիտի համարձակէր Նազէին դպչիլ...

×

Երբ իրիկունը կը ծանրանար լեռներուն եւ գիւղերուն վրայ, Նատօն տուն կուգար սրինգի ձայնով։ Անոր սրինգին համբաւը տարածուած էր շրջակայ բոլոր գիւղերուն մէջ եւ շատ շատեր կը փափաքէին հեռ մը լսել զայն, տեսնել թէ ինչպէս Նատօն իր մատներուն եւեւէջներով փայտէ խողովակէ մը ձայն կը հանէր, եղանակ կը կամէր եւ բազմութիւններուն սիրտերը կը թարմացնէր։ Նատոյի սիրած երգն էր.

— Օ՛, օ՛, օ՛, Օսմանի աղջիկ,
Արեւդ մարի,
Ինչո՛ւ սիրեցիր,
Հովիւ ճնդօն,
Ցետոյ լքեցիր
Նամարդի սրտով,
Ելա՛ր գացիր,
Թուրքի մը խոռուէն։
Օ՛, օ՛,օ՛, վայլէ՛, վայլէ՛, լէ՛ լէ՛...

Ամէն անգամ որ Նատօն այս երգը երգէր, սիրտը կը փլէր, եւ քիչ կը մնար որ լար։ Իր սիրած երգին պատմութիւնը այն է որ, Թուրք աղջիկ մը կը սիրահարի քիւրտ հովիւի մը Ճնդոյին, սակայն աղջկան հայրը, Օսման նուաստացուցիչ գտնելով իր աղջկան այս քայլը, կ՚որոշէ աղջիկը տալ Թուրքի մը, որուն յառաջացած տարիքին պատճառով Օսմանի կը տրուին հողեր, տուներ, ոչխարներ եւ զանազան կալուածներ։ Օսմանի աղջիկը երբ կը լսէ իր ապագայ կենակցին այդքան հարուստ ըլլալը, ուրախութենէն կը մոռնայ ամէն բան, նոյնիսկ Ճնդօն։ Ու երբ տեղի կ՚ունենայ Օսմանի աղջկան հարսանիքը, Ճնդօն լեռներուն զաւակը՝ ժայռէ մը վար կը նետէ ինքզինքը ու ապերախտ սիրոյ մը զոհը կը դառնայ։ Ճնդոյի եղերական այս դէպքը պատճառ կ՚ըլլայ որ Քիւրտերը յօրինեն իր երգը եւ յո... մով երգեն ամէն տեղ։

Նամարդի սրտով,
Ելար գացիր,
Թուրքի մը խոռուէն։...

1926։ Կռիւ կայ Քիւրտերու Թուրքերու միջեւ։ Շէյխ-Սայիտ... զինաթափ՝ տարած են մինչեւ Գ... Բալուի եւ Տէրսիմի Քիւրտերը... հանգիստ են, լսեր են որ իրենց ... զակիցները տանջանքներու կ՚ենթար... կուին Թուրքերուն կողմէ։

Ու մէկէն բռնկում մը, պոռթկում... սիրտերու եւ հոգիներու եւ ...

Գալիք պատմագրին

—•—

Զգիտեմ փնտռուրէ՞ թէ երկարէ գրչով
— Գուցէ նաեւ մեր ոսկորով, որ քո պապերդ ենք —
Պարտադիր, տուայտանքով, լաց ու հառաչով
Պիտի գրես մեր օրերի դէպքերը քո ակնոցով աննենգ,
Պարտադիր՝ քանզի քո պատմութիւնն է նաեւ,
Լաց ու հառաչով՝ քանզի դուն ալ հաւանաբար
Պիտի ապրիս, մեզ նման, օրեր սգի յարատեւ,
Որպէսզի գրես ու ջնջես ու արտասուես,
Ու գրիչդ կոտրես, անզօր, մեզ պէս...
Մեզ պէ՛ս, որի աչերին դեռ մշուշ է պատել անցեալի,
Մեզ պէ՛ս, որի կարօտէն Մասիսը կը հալի,
Մեզ պէ՛ս, որի սրտերն են մորմոքում յար,
Մեզ պէ՛ս, դուն էլ սրտիդ վրայ պիտի դնես քար,
Ու երկնես, տքնես որ քառսէն անանուն
Թէ մի հայրենիք ծնի, եւ մի ազգ անկռուն
Սիրէ զայն ոչ թէ այնպէս ինչպէս մենք այսօր
Այլ՝ այն սիրով որ դու պիտի սորվեցնես նոր։

×

Կայ մի հայրենիք, որն ասում են թէ «մեր»ն է,
Ու մի հալածական ժողովուրդ, որ նրա «տէր»ն է։
Կայ մի հայրենիք, որն աւեր է ու գերեզման,
Ու բնակիչը նրա կամ տարագիր... կամ ուրուական։
Եւ դուն, պատմագիր, երբ գրիչդ թաթախես
Սեւանայ սգաւոր ու Վանայ լճին մէջ արեան պէս,
Ասա՛, ի՛նչ պիտի գրես, անէ՞ծք թէ բողոք,
Թէ սրտիդ մորմոքէն պիտի ցայտի մի ուրիշ մորմոք...

×

Ո՛վ պատմաբան անպատմելի պատմութեան
Ճակատագրով անմեկնելի մի ազգի,
Դարեր յետոյ — երբ ձեռքդ անցան դարերն ունայն
Որով անցանք մենք առանց հետքի —
Գրի՛ր այնպէս թէ դու ապրել ես մեզ հետ,
Եւ դու հալածական անցել ես թէ ծով եւ թէ գետ
Ու տեսել ես անձամբ ու լսել ես բոլորը,
Հարցրել ես զաւկին, հարցրել ես հօրն ու մօրը,
Ու գտես նշմարխոտն այս մեր ահաւոր դարու
Ինչպէս Խորենացու, ինչպէս Դաւրիժեցու.
Բայց լսէ ինձ մի պահ, իմ եղբայր պատմագիր,
Ճշմարտութիւնը քեզ համար պահէ —
Չէ՞ որ մենք զոհն ենք նշմարտութեան —
Գրի առ բոլոր այն երազներն ունայն,
Որ աստղերի բեղին ու ցայգը տարաւ,
Զարթօնքին չգիտցանք հիւսի՞ս էր թէ հարաւ,
Գրէ հէքեաթի պէս, կ՚ուզե՞ս, մամիկի բերնով,—
Թէ կար մի երկիր որն ունէր իր մէջ մի քանի ծով,
Եւ մի ժողովուրդ, որն այդ ծովերը լցրեց իր արիւնով,
Քա՛ջ էր նա ու վեհ, միաբան ու սէ՛գ,
Արդա՛ր ու բարի, բշուառութեան հէգ
Անշա՛հ ախոյեան, իմաստո՛ւն բանի,
Տաղասա՛ց մարտի, երգի՛չ գութանի,
Հօռովե՛լ եզան, անդ-անդաստանի,
Աշո՛ւղ պանդխտի, պե՛տ կարաւանի,
Գինու սիրահար, սիրոյ հեզ գերի,
Ու երբ արբենար՝ սիրոյ մեղեդի
Կը հոսէր սրտէն սեւաչեայ ազգի...
Դո՛ւ այդպէս ասա՛ պատմագիր Հայոց,
Գալիք դարերի դո՛ւ անմահ հնոց...
Ի սէ՛ր Արմէնի, որը պիտի գայ,
Մեր անթիւ վշտէն ոչինչ չիմանայ։

ԴՈԿՏ. Յ. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ.— 2. ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Այդ պարագային Պէշիկթաշլեանին ոճը նմանցուցեր եմ ոսկեզրուած եւ աղամանդակուռ հին զարդեղէններուն, որոնց վրայ, ժամանակի արհեստաւորը, շատ անգամ, առանց ներդաշնակութեան, առանց չափի եւ ձեւի զգայութիւնն ունենալու, ուզեր է տեղաւորել առատ գանձեր, քարերու շքեղութիւն եւ պերճութիւն։ Ինչպէս որ կը սիրէ մեզի ներկայացնել արեւելեան բնակարաններու, հինաւուրց պալատներու շքեղանքը, թագաւորներու եւ թագուհիներու նիստ ու կացը, աստուածաշնչեան ներշնչումով, այնպէս ալ իր ոճին ու արուեստին, ճարտարապետութեան ու գրական ստեղծագործութեան կը հագցնէ ան արեւելքի հոգիին բարդ, ծանրածանր եւ միեւնոյն ատեն վեհափառ խորհրդաւորութիւնը։ Այս է պատճառը դարձեալ, որ անոր ոճը կը կրէ յաճախ մարգարէական, հնաւորական շեշտ։ Կը սիրէ ճարտասանութիւնը եւ գերասանական մեծվայելչութիւնը։

Տաղաչափուած քերթուածներուն մէջ ուրիշ է անոր արուեստը։ Աւելի սեղմ, աւելի պարզ, աւելի քերթողական, թէեւ աւելի յոռետես շատ անգամ։ Հետեւեալը, որ Զմեռնանկան աղօթք խորագիրը կը կրէ, եւ գրուած է 1917ին, գաղափար մը կուտայ այս մասին.

Գրբութի՛ւն, Տէր իմ, գրբութի՛ւն,
գրբութի՛ւն...
Օ՛, ցուրտ ձմեռ... Անձրեւ ու ձիւն
... կը գոփամ...
Սրրտերէս սիրտ մը չըմնաց չըսառած.
Զարչարուելու հանճարս ծղաւ պաղ մոխիր...
Ե՛տ առ, ո՛վ Տէր, անըմպելի բաժակն այս,
Զայն բռնելու, բռնելու ձիրք չունիմ...
Ու չունիմ, Տէր, կաթիլ մը ոյժ տանելու...
Ա՛լ խաչուելու շընորհն հոգիս կորսնցուց.
Ողորմէ՛ Տէր, գութիդ ծարաւ խորբ որդւոյդ,
Այս հեթանոս, հերձուածող հոգիին...

Քնարավէպերու եւ արձակ քերթուածներու մէջ մասնաւորաբար, Պէշիկթաշլեանի արուեստին յատկանիշները կը զանազանուին տաղաչափուածներէն։ Առաջիններուն մէջն է, որ քերթողը չի հպատակիր շատ անգամ քերականական ընդունուած օրէնքներուն։ Ածականներն ու յատկացուցիչները գոյականներէն վերջը կը բերէ։ Զարտուղութիւններն անպակաս են, սակայն բառերուն այնպիսի իմաստ կուտայ, որ անոնք բնական կը դառնան։ Երբեմն մէկ բառ, ոսմբի մը ուժգնութեամբ, ամբողջ արժէք մը կը ներկայացնէ, նոյն իսկ հաւասար նախադասութեան մը, այնպէս ինչպէս Ց. Օշականի վէպերուն մէջ, կամ արդի հայ գրականութեան մէկ քանի ներկայացուցիչներու գրուածքներուն մէջ։ Ասոր հակառակ, երբեմն ալ, թակարդը ինկած թռչունի մը պէս որ եւ է նիւթ, գաղափար կամ պատկեր չեն կրնար իրենց օծիքը ազատել։ Գրագէտը աջ ու ձախ կը դարձնէ, կը տապալէ զանոնք, կը չարչարէ կը յոգնեցնէ, մինչեւ որ ամէն կողմով նշմարուին, ու հպատակին ընտեղծագործողի իր քմահաճոյքին։ Պէշիկթաշլեան անգութ է մանաւանդ կարգ մը բառերու եւ գաղափարներու հանդէպ, որոնք շատ գործածուելով, մաշեր կորսնցուցեր են իրենց ուժը եւ թարմութիւնը։

Այս ամփոփ ուսումնասիրութենէն կրնանք եզրակացնել թէ՝

Նշան Պէշիկթաշլեան յետպատերազմեան գրական սերունդի տաղանդաւոր ներկայացուցիչներէն մէկն է։

Իբրեւ քնարերգակ եւ երգիծաբան, թէ որակով եւ թէ քանակով, այս զոյգ մարդերէն քաղած ու մեզի բերած իր հունձքը, հարուստ է բազմաթիւ յատկանիշերով։

Արուեստի հանդէպ իր մեղանչումները կը նսեմանան իր արժանիքներուն առջեւ։

Այդ արժանիքներէն աչքի կը զարնէ մասնաւորաբար մեր մայրենի լեզուին հանդէպ իր ունեցած պաշտամունքը, նուիրականութեան հասնելու չափ, եւ զայն գեղեցկօրէն ու ճոխ արտայայտելու հոգածութիւնը։ Դարձեալ խանդավառութեան անսպառ աղբիւրը որուն ուժովը, իբրեւ բանաստեղծ եւ երգիծաբան, կրցեր է հասնիլ սահմանի մը, նորանոր կարելիութիւններու խոստում ներշնչելով մեզի։

Իր հոգիին ու մտքին ծաղիկ-երազը իրականացնելու համար, գրականութեան քնարավէպի սեռը ընտրեր է, որովհետեւ ինք վիպագիր մը չէ, հակառակ անոր որ վիպային հոգի մը ունի, ծայրայեղօրէն զգայուն։

Երկերուն մէջ հեղհեղէ զգալի կը դառնան ժամանակակից մարդուն ներքին հոգերը, մտատանջութիւնները։ Երգիծանքն ու ժպիտը շատ անգամ արտաքին են միայն։ Ան ալ ունի իր ողբերգութիւնը, որուն դժուար է թափանցել, այնքան խորունկէն կը քալէ մելամաղձոտութեան երակը եւ հազիւ տեսանելի է իր մօտ։

Առօրեայ կեանքին հոգերը, մարդկային ընդոծին վախերը, սակայն չեն զօրեր ողողելու իր արուեստն ու գրականութիւնը գրականութիւն առաջակող պատկերներով ու փաստերով։ Երազին անձնատուր վիպային էակ մը, խոյս կուտայ իրականութենէն եւ անոր անմիջական ներգործութենէն։

Նշան Պէշիկթաշլեան հաւատարիմ... ինքն իր հետ։ Իբրեւ քնարերգակ... նաստեղծ աւելի շատ կը զգայ... կը մտածէ։ Զգացական տարրեր... ւելի զօրաւոր են իր մէջ։ Այդ... բուխ եւ ինքնահոս ուժին հպատ... լով է որ քնարին լարերուն վրայ... չող ձայները իր հոգիին հարազատ... ընտանի հորիզոնէն կ՚արձագանգ... Մենք կը բաղձանք, որ ան մնայ... մարդին մէջ միշտ, հեռու նետելով... վրայէն փիլիսոփայի պատմուճան... հպատակի իր սրտին եւ հոն յայտ... թիւն առնող զգայութիւններու... նին։ Որ միշտ մնայ քնարերգակ... նաստեղծ, երազող, խանդավառ եւ... բեւակայութեան անձնատուր։

(Վերջ)

ՎՐԻՊԱԿ.— Նախորդ 4 համարի... Բ. սիւնակին մէջ Քիանախտը կարդ... Քիանախտ, Գ. սիւնակին մէջ քաղ... քնարական... քական շունչով կարդալ շունչով։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք « ՕԱՌԱՅ »Ը

Մահ բանտին մէջ

Տեսայ ես գայն ընկուղին մէջ հինն իր վրա՛յ փրլատակուած,
Խոշոր եւ խոր հազ մ՚իր կուրծքէն կ՚ելլէր կիզիչ չարչարանքով․
Նիհարցա՛ծ էր, ու չէր գիտեր թէ խեղճ փոքրիկն իր ամօթխած՝
Դեռ երէկ էր աչքերն [illegible] գոցած կեանքի՛ն դէմ անվրդով։

Զըսի ոչի՛նչ․ բայց ան չափեց տրտմութեան ծո՛վն իմ հոգեկան,
Աչքերուս մէջ փայլի՛լն ըզգաց թերեւս անզուսպ արտասուքին․
Ու խեղճացա՛ր զարհուրանքով եւ յուզումով անտիրական՝
Ան մութին մէջ երկար լացաւ մահն հիգամեա՛յ իր մանկիկին։

Լացաւ երկա՛ր բանտարկեալ հայրն, մերթ հազալով շա՛տ խորունկէն,
Անէծք չունէր մարդերուն դէմ եւ իր բախտին համար դժխեմ,
Բայց կը հազա՛ր ան շարունակ, սեղմած կո՛ւրծքն իր տարտամօրէն։

Շաբաթներ վերջ թափուր գըտայ ընկուղն անո՛ր մութ եւ թշուառ,
Մինչ բանտապահն ինծի ըսաւ թէ մեռեր էր իրիկուան դէմ,
Զի չէ՛ր ուզած որ մահուան մէջ իրեն մանկիկն անհա՛յր մընար։

ԱՐԱՄԱՑԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՀՈՂԻՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆՑ ՎՐԱՅ

— ० —

Ժորժ Տիւհամէլ այս նիւթն է որ կը շօշափէ գրական խօսակցութեան մը ընթացքին՝ ... ինքնաշարժի մէջ։

Տիւհամէլ կը մերժէ աշխարհագրական պատճառապաշտութիւնը, գէթ այնպէս ինչպէս բանաձեւած է Թէն՝ իր համբաւաւոր Արուեստին փիլիսոփայութիւնը ուսումնասիրութեամբ։ Ըստ Թէնի, որ եւ է ստեղծագործութիւն, բայց առաւելապէս նկարչութիւնը, կը պայմանաւորուի միջավայրով, այն շրջապատով կամ հողով [illegible]

[illegible]

պայքարին, երբ գաղափար չունի adaptationի մասին։

Ու կլիմայավարժութեան պակաս մը կ՚ենթադրէ Լէոն Տէօպէլի եղերական մահուան պատճառներուն մէջ։

Ճիշդ է որ եղերական էր Տէօպէլի ոչ միայն վախճանը, այլեւ կեանքն ամբողջ։

Երբ աշխարհ կուգայ Լէօն Տէօպէլ, մայրը կը փախչի ընտանեկան յարկէն։ Մանուկը կ՚աճի, ինչպէս խոտը դաշտին մէջ,— բոլորովին անխնամ։ Մօրը երեսը կը տեսնէ մահուան անկողինին մէջ, երբ տակաւին երախայ էր։ Հայրը երախային երեսն անգամ չի նայիր, — նոր կին մը կը գտնէ եւ [illegible]

[illegible]

Բանաստեղծներու

ԱՆԻԾԵԱԼ ՃԱԿԱՏԱԳՐԻՆ ՄԱՍԻՆ

Այս օրերուն, երբ յուշարձան մը կը պատրաստուի Լէոն Տէօպէլի համար, որուն եղերական վախճանին մասին գրած ենք այստեղ, Էտմոն Ժալու կ՚անդրադառնայ այն «անիծեալ ճակատագրին», որուն դատապարտուած են կարծես բազմաթիւ բանաստեղծներ, ամէն ժողովուրդի մէջ։

Էտմոն Ժալուի վերլուծումը այն [illegible]

[illegible]

ՍԵՊՏԱՑԻ

ՀԱՊԷՇՆԵՐՈՒՆ ՄՕՏ 1770ԻՆ

Սկովտիացի բժիշկ մը, Ճէյմըս Պրիւս, 1769 տարուան վերջերը, կը հրաւիրուի Հապէշիստան, որուն բարքերուն եւ սովորութիւններուն մասին, իր ճամբորդական տպաւորութեանց մէջ, կուտայ հետաքրքրական տեղեկութիւններ։

Գրական քննադատ եւ խորահմուտ մատենագրական մը, Ժագ Պուլանժէ, ահա Պրիւսի այդ գիրքն է որ հասարակութեան կը ներկայացնէ՝ երբ հիմա այնքան արդիական դարձած է Հապէշիստանի պատմութիւնը։

17 Նոյեմբեր 1769ին Ճէյմըս Պրիւս [illegible]

[illegible]

ՕՐ․ ԷՊՐՈՒՀԻ Կ․ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ
եւ
ԳՐԻԳՈՐ ՃՕԼՕԼԵԱՆ (Արաքս)
Ամուսնացած
1935 հոկտ․ 12, Փարիզ - Անկէն

րութիւն չունէր հանրութեան երեւալու, պալատէն դուրս կ՚ելլէր միայն եկեղեցի երթալու համար, մինչ դոց։ Երբ եկեղեցի կը հասնէր, կը համբուրէր դուռին քարերը, յետոյ խորանին սանդուղները եւ կը վերադառնար պալատ։

Նեկուսը կը պահէր բազմաթիւ պալատականներ զանազան պաշտօններով։ Այսպէս, մէկուն պաշտօնն էր պալատին դրան առջեւ, ամէն առաւօտ, չաչեցնել երկար խարազան մը։ [illegible]

[illegible]

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«Անիծեալ հաց»

— ० —

[illegible]

... յօդուածագիրներէ եւ [illegible]ակիցներէ իրենց գրութիւնները [illegible] թուղթին մէկ երեսին վրայ գրել [illegible] եւ մելանով։

ՏԻԳՐԱՆ ԵՐԿԱԹ

— Ը —

«Գրական Ակումբը», որ վերածնեալ Մտաւորականներու Ակումբի, [illegible] վարչութեամբ, ցարդ ունեցաւ [illegible] դասախօսութիւններ։

[illegible]

րէն)։ Եթէ չեմ սխալիր՝ գրականութենէն ներս իր մուտքը կատարեց նախ վէպով մը, Les Faux - Poids de la balance։ Աղէկէ վերջ երեւի ինքզինքը տրամադրած է գրական ուսումնասիրութեան, քանի որ Տիգրան Երկաթի մասին կարդացած դասախօսութիւնը հատուածներն էին այն ընդարձակ գործին, զոր Plon հրատ. տունը մեծղի հատորով մը լոյս պիտի ընծայէ։

[illegible]

վան եւ Ատոխ — Ալէպյան, ուր Եւրոպացիներ կը գտնուին. (ոչ — Եւրոպացիները ի՞նչ կ'արժեն...):

*** Վօլամօ ցեղին մարդիկը, որոնք վրան զարկած են Ատոխ — Ալէպայի շուրջը, առջի օր թշնամական ցոյց մը կատարեցին իտալական դեսպանին դէմ, որ իբրեւ գերի կը պահուի ռաս Տէսթայի տան մէջ: Ցոյցը սպառնալից հանգամանք ունէր, եւ հրացաններն ուղղուած էին դէպի դեսպանին բնակարանը, բայց կայս. անձնապահ զօրքը ցրուեց խուժանը: Շատեր ձերբակալուեցան: 25 հոգի խարազանի պիտի բռնուին, կայսեր հրամանով:

*** Մարաչախո Պատոկլիօ, Իտալիոյ սպայակոյտին պետը, կը հեռագրէ թէ երբ զօրքին համախմբումը լրանայ, Իտալացիները «վիթխարի յարձակում մը պիտի ձեռնարկեն զանգուածօրէն, ինչ որ Հապէշներու նախընտրած եղանակն է»:

Իտալական շոգենաւ մը վառեցաւ Աղեքսանդրիոյ առջեւ

Իտալական չքեղ շոգենաւ մը, «Ասսօնիա», որ խարիսխ նետած էր Աղեքսանդրիոյ առջեւ, բռնկեցաւ ուրբաթ օր, երկու կաթսաներու պայթման հետեւանքով: Նաւաստիներէն 7 հոգի մեռան բոցերուն մէջ, 7 հոգի ծանր վէրքեր ստացան, իսկ 35 ճամբորդներ եւ 200 նաւաստիներ ցամաք հանուեցան: Անգլիական մարտանաւերը անմիջապէս օգնութեան հասան, բազմաթիւ մարդիկ ազատելով: Արկածին պատճառը չէ ճշդուած տակաւին: Կ'ըսուի թէ պայթած են քարիւղի շտեմարանները կաթսաներուն կապող խողովակները:

25 հոգի սպաննած եւ թաղած էր, բռնուեցաւ շունի մը շնորհիւ

Հոկտեմբեր 17ին Եաշի մէջ (Ռումանիա) սպաննուեցաւ ահարկու մարդասպան մը, Քաչուկ, որ բանտն էր երկար ատենէ ի վեր, մարդիկ սպաննած ըլլալով: Զոհերը բոլորն ալ հանրածանօթ մարդիկ, առեւտրականներ եւ հարուստներն էին: Վերջերս տան մը վարձակալը ոստիկանութեան հաղորդեց թէ կին մը այցելութեան եկաւ շունի մը հետ, որ սկսաւ հոտոտել բոլոր անկիւնները եւ վերջապէս ննջարանը մտնելով, անմիջապէս ճանկռտեց տախտակամածը: Ամուսինը զարմանալով, քանի մը տախտակներ հանեց եւ գտաւ մարդկային մարմիններ, արդէն նեխած: Ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն կատարելով, երեւան հանեց վեց դիակներ, ամբողջովին յօշոտուած բայց լաւ թաղուած: Ի վերջոյ հաստատուեցաւ որ տան նախորդ վարձակալն էր հռչակաւոր աւազակը, Քաչուկ, բանտարկուած՝ Եաշի մէջ: Բանտարկեալը իր հօչակաւոր աւազակը, Քաչուկ, բանտարկուած: Իրեն փոխադրուելով դէպքին վայրը, նախ ուրացաւ, յետոյ խոստովանեցաւ: Իրեն իբրեւ միջնորդ ծառայած է հրաշալի գեղուհի մը, որ կը հրապուրէր եւ տուն կը տանէր հարուստ մարդիկ: Այնտեղ կը խմցնէին, կը զուարճանային, եւ երբ զոհը խելքը կորսնցնէր, Քաչուկ ներս կը մտնէր կացինը ձեռքը եւ մէկ հարուածով երկուքի կը բաժնէր գլուխը: Յետոյ կը կողոպտէին եւ թաղէին: Աղջիկն ալ մինչ ներկայ կ'ըլլար գործողութեան, եւ մահուան սպառնալիքի տակ գտնուելով, զաղանիքը դուրս չէր հաներ:

Քննութիւններէն երեւան եկաւ որ զոհերուն թիւն էր 25: Դատավարութեան ընթացքին, հազարաւոր քաղաքացիներ փորձեցին բզքտել Քաչուկը, բայց կառավարութիւնը արգիլեց, չարժման մէջ գնելով երկու զումարտակ զօրք: Հոկտեմբեր 17ին, մարդասպանը դուրս հանուած էր, ցուցնելու համար զոհերուն թաղուած տեղերը: Ցանկարծ փորձեց փախչիլ. ոստիկան մը եւեւէն հանելով գիրկընդխառն կռիւ մը բռնուեցաւ: Մարդասպանը կը մարտնչէր իր ձեռնակապերով եւ քիչ մնաց պիտի զգետնէր զայն, երբ ուրիշ ոստիկան մը կրակ բացաւ: Քաչուկ փախաւ, թէեւ վիրաւորուած էր, բայց ուրիշ երկու ոստիկաններ գետին փռեցին զինքը:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՂԱՔԻ ՄԷՋ

27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ

ՓՐԻՎԱՅԻ ՄԷՋ

26 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

ՓՈ՛Ն Տ'ՕՊԸՆԱՅԻ ՄԷՋ

27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՒՆՋՈՅՔ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»ՈՒԱՅ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած կուսէնվիլի «ՏԱՐՕՆ» խումբի կողմէ

Այսօր կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30էն մինչեւ 7, կուսէնվիլ 245. Ավընիւ Մարսօ, ընկ. Մանուկ Ծիհանեանի բնակարանին մէջ:

կը խօսի ընկեր Հ. ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

կը հրաւիրուին Առնուվիլի եւ Սարսէլի ընկերները:

Մասնակցութեան համար կը գանձուի 5 ֆրանք:

Այրի Տիկին Աննա Անանիկեան, Պ. Նիկողոս Անանիկեան, Այրի Տիկին Գոհարիկ Անանիկեան, Տէր եւ Տիկին Մանոիկեան, Տէր եւ Տիկին Հալաճեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոսեան, Պ. Կարապետ եւ զաւակը, Օրիորդներ Մարիամ եւ Ազգանոյշ Անանիկեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկ. Մարտիրոս Պօյաճեան եւ զաւակունք, Պ. Մարուքէ Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկ. Միհրան Պօյաճեան եւ զաւակը, Պ. Արփուն Բարսեղեան, Պ. Մանուկ Քիւրքճեան ինչպէս նաեւ Եօրկանճեան, Տէրտէրեան, Ճարաճեան եւ Քիւրքճեան ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, տարրոջ, հօրեղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՄԵՆԾԻԿ ԱՆԱՆԻԿԵԱՆԻ

դառնագին մահը՝ որ տեղի ունեցաւ հոկտ. 18ին, իր բնակարանին մէջ, 53 տարեկան հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ 21 հոկտ. երկուշաբթի առաւօտ ճիշդ ժամը 11ին իր բնակարանին մէջ 27 Rue de Verdun, Cachan (Seine), ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Թիէի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրենք ներկայս իբր այդ նկատել:

Հաղորդ. միջոցներ.— *Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը:*

ԾԱԽՈՒ ՑԱՅԱՒՈՐ ԽԱՆՈՒԹ

Տեղափոխութեան պատճառով ծախու է, Պէլվիլի մէջ նպարեղէնի կարեւոր եւ շահաւոր խանութ մը: 7 տարուան վարձակալութիւն, ամէն տեսակ առեւտուրի համար: Վարձքը աժան եւ պայմանները դիւրամատչելի:

Դիմել Պէլվիլ, 52, Rue Piat, *Ալիքեան եղբարց: Հեռաձայն՝* Ménil. 71 - 86:

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՊԱՏԻՒ ԻՐ ՍԱՆՈՒՇԻՆԵՐՈՒ **ԱՐԱՔՍ** ՄԻՈՒԹԵԱՆ

այսօր 20 Հոկտեմբեր կիրակի, ժամը 3—7, Անկէնի Լենին մօտ

ԿԸ ԽՕՍԻ **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

CASCADE du LACի սրահը:

ՄՈՒՏՔ՝ 6 ՖՐԱՆՔ:

Trinitéէն *թիւ 54 օթօպիւսը առնել եւ կամ Կար տիւ Նորէն 2.35ի, 2.42ի եւ 3.5ի շոգեկառքերը:*

Ընկերահամակրական խնջոյք

կազմակերպուած Յր. Կ. Խաչի Իսի Լէ Մուլինոյի Մ.-ճիւղի կողմէ

Տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3-7

Գարակեօզեանի սրահին մէջ, 45 Rue de la Défense. Իսի լէ Մուլինօ.

կը խօսի՝ Տիկին *ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ*

խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն անդամուհիներու կողմէ:

կը մասնակցի ՍԹԱՆՈՅՑԻՆԵՐՈՒ նուագախումբը:

ձոխ սեղան: Մուտք՝ 5 ֆր. մեծերու համար, փոքրիկներու՝ 2 ֆր.:

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կ ա զ մ ա կ ե ր պ ո ւ ա ծ՝

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՐԶՈՒԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

23 Նոյեմբեր, ՇԱԲԱԹ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Salle d'HORTICULTUREի մէջ, 84, Rue Grenelle, Métro: Bac.

Պատուակալ նախագահութեամբ Մարզուանցի՝ Լոնտոնաբնակ

Բրօֆ. Կ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին փարիզահայ արուեստագէտներ: բանախօսութիւն՝ ՄԱՐԶՈՒԱՆԻ մասին:

պարահանդէսը կը սկսի կէս գիշերին, *ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ* փոքրիկներու Արեւելեան եւ եւրոպական պարերով:

տեղի պիտի ունենան պարի մրցում, ֆանթէզիներ եւ անակնկալներ:

Մասնաւոր ժիւրի մը պիտի տայ լաւագոյն պարողներուն արժէքաւոր բաժակ մը, ժամանի մը եւ զոյգ մը կնոջ կօշիկ:

Ընտիր ճաշ. ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

Մօտ օրէն մանրամասնութիւնները:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ օգնական դերձակ մը (AIDE - TAILLEUR) *աթըլիէի մէջ աշխատելու համար: Տեւական աշխատանք: Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան:*

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Այսօր կիրակի, 20 *հոկտեմբեր,* Radio Cité*ի կողմէ հրաւիրուած են Օր. Մարգարիտ Բաբայեանի երկու աշակերտները, — ստարագրի Պ. Դան Բէն Արա եւ Օր. Արուսեակ Ալբան, ներկայացնելու հայ երաժշտութենէ քանի մը նմոյշներ:*

Երկու երիտասարդ երգիչները շատ արժէքաւոր են եւ պիտի երգեն կտորներ Կոմիտասէն, Գ. Ալէմշահէն եւ ստարագրի Պ. Փիկէէն, որ միաժամանակ կ'ընկերակցի դաշնակով:

Այս նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ ժամը 14.45*ին:*

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այսօր կիրակի, ողբացեալ կնոջս ԶԱՐՈՒՀԻի (ծնեալ Արապեան), մահուան տարելիցին եւ նահատակ ծնողքիս յիշատակին հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց Եկեղեցին, 15, Րիւ. Ժան Կուժօն: Պիտի օրհնուի նաեւ իր գերեզմանը:

Կը խնդրուի ազգականներէ եւ համակիրներէ ներկայ գտնուիլ:

գէորգ ցնծալեան

ՊԱՏԱՐԱԳ

Նորաօծ եպիսկ. Մովսէս եպիսկ. Գալֆայեան պիտի պատարագէ այսօր կէսօր., փարիզի Հայոց եկեղեցին մէջ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Վիէնի Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Կարապետ եւ Պետրոս Մուրատեան ընտանիքներու բոլոր անդամներուն, իրենց եղբօր եւ հօրեղբօրորդւոյն՝

ԳԷՈՐԳ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցած է Սեպտ. 21ին, Յունայթին Ըօֆիլի մէջ (Ամերիկա):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Աղայեան Զաւակները կը ծանուցանեն թէ այսօր կիրակի, Պոմոնի Հայոց եկեղեցին մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ եւ պատարագ իրենց հօր՝ *ՆԱԶԱՐ ԱՂԱՅԵԱՆի* եւ իրենց մօր՝ *ՌԱՀԷԼ ԱՂԱՅԵԱՆի* (ծնած՝ Նոբատունկեան) յիշատակին:

Կը հրաւիրուին բարեկամներն ու հայրենակիցները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Հարաւ. Շրջանի Յառաջ - դիմասիրաց Միութիւնը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Տիկին Ազնիւ Գազազեանի եւ Օր. Գազազեաններու որ ողբացեալ Գէորգ Գազազեանի մահուան տարելիցին առթիւ 50 ֆրանք նուիրեցին Միութեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Յր. Հ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է, Օր. Ազատուհի Թումաեանի եւ Պ. Գէորգ Տատուրեանի (Սթանոզցի) նշանախօսութեան առթիւ հաւաքուած նուէրները՝ Պ. Գէորգ Տատուրեան, փոխան ծաղկեփունջի 50 ֆրանք, իրենց կնքահայրը՝ Պ. Գէորգ Այքէզանեան եւ ներկաները (մեծամասնութեամբ Սթանոզցիներ) 115 *ֆր.: Գումար՝* 165 *ֆր.: Նոյնքան գումար եւս նուիրեցին Սթանոզի Հայրենակց. Միութեան:*

50 մէթր հեռու Իսիի կայարանէն եւ 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու են (tout confort) յարկաբաժիններ, 1 փիէսնոց 2000 եւ 2 փիէսնոց **2300** ֆր. ճարժ, շոֆաժ միասին:

Աժան գինով երկու խանութներ: դիմեցէք տեղւոյն վրայ, 72 Bld. Rodin, à Issy-les-Moulineaux.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clairière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 22 Octobre 1935

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2941

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՕՐԻ ԽՕՍՔ

ԵՐԿՈՒՆՔ ԵՐԿՈՒ ՃԱԿԱՏԻ ՎՐԱՅ

Մինչ անդին խրամներ կը փորեն, ճակատները դասաւորելով եւ վճռական յարձակումներ սարքելով, աստին, դիւանագիտական գետնի վրայ, արձանագրուեցան երկու նշանակալից երեւոյթներ:

Հոկտեմբեր 18ին ֆրանսական կառավարութիւնը թեթեւցուց անգլիական ճնշումը, բացորոշ «այո» մը արտասանելով:

Միեւնոյն օրը, Հռոմի բրիտանական դեսպանը Մուսոլինիի ներկայանալով, կրկին հաստատեց թէ «Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը մտքէն չանցըներ որ եւ է գործողութիւն կատարել Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ միջեւ ծագած վէճին առթիւ, բացի Ազգերու Դաշնակցութեան պահանջած հաւաքական պարտաւորութիւններէն եւ յանձնարարելիք պարտականութիւններէն»:

Ինչպէս կը շեշտէ պաշտօնական զեկոյցը, դեսպանը բացատրեց թէ «Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը որ եւ է անձնական շահ չի հետապնդեր այս հարցին մէջ»: Անոնք որ այդպիսի լուրեր կը տարածեն, «կա՛մ սխալ տեղեկութիւն ստացած են եւ կամ կ'ուզեն դժուարութիւններ յարուցանել»...

Այս երկու իրողութիւնները մեծապէս նպաստեցին մթնոլորտը նօսրացնելու եւ լաւատեսութեան շող մը ցոլացնելու: Մանաւանդ որ, Հռոմի տեսակցութենէն անմիջապէս վերջը, Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետն ալ պարտք սեպեց խելօքիկ ճառ մը խօսիլ եւ մերժել որ եւ է թշնամական տրամադրութիւն՝ Իտալիոյ հանդէպ:

Այդ ճառը լրացուցիչ մասն էր Հռոմի դեսպանին կողմէ տրուած հաւաստիքներուն.— «Այս տագնապը անգլեւիտալական վէճ մը չէ, այլ Իտալիոյ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան միջեւ ծագած վէճ մը: Որ եւ է առանձին քայլ չէ առնուած Անգլիոյ կողմէ եւ պիտի չառնուի»:

Դիւանագիտական շրջանակներու մէջ, ֆրանսական «այո»ն եւ անգլեւիտալական բանակցութիւնները կը համարուին բարենշան յաղթանակ մը՝ Պ. Լավալի վարած քաղաքականութեան համար:

Այսպէս, Ֆրանսայի վարչապետը յանձն առնելով գործակցիլ Մեծն Բրիտանիոյ, եթէ յարձակման ենթարկուի Իտալիոյ կողմէ —ինչ որ երբեք հաւանական չէ — միեւնոյն ատեն համոզած կ'ըլլայ երկու կողմերը, որպէսզի փորձ մը կատարեն թիւրիմացութիւնները հարթելու եւ փոխադարձ զիջումներ կատարելու:

Այդ զիջումներուն գլխաւորը պիտի ըլլայ, Անգլիոյ համար՝ քաշել Միջերկրականի մէջ համախմբուած մարտանաւերուն մէկ մասը, իսկ Իտալիոյ համար՝ նուազեցնել ափրիկեան Տրիպոլիս ղրկուած եւ մասնաւորապէս Եգիպտոսի սահմանին վրայ տեղաւորուած զօրքին թիւը:

Կը նշանակէ թէ երկու մրցակից պետութիւնները եւ Ֆրանսան ձգտելով նուազեցնել ընդհարման վտանգները՝ Միջերկրականի մէջ, կը պատրաստուին «բարեկամաբար» բաժնել հայեչական առարը:

Տակաւին կանուխ է այդ մասին խօսելու համար: Բոլոր երեւոյթները ցոյց կու տան թէ կռիւները պիտի շարունակուին, դիւանագիտական բանակցութիւններն ու պատժական տնօրինութիւններն ալ՝ իրենց կարգին:

Եւ սակայն, պատմութիւնը կ'ըսէ թէ ամէն անգամ որ երկու-երեք աշխարհակալ ուժեր կը ճակատին իրարու դէմ, կտրած-թափածին գինը կը վճարէ տկարը,— կռուախնձոր կամ կարկանդակ:

Ապահովաբար այս անգամ ալ տարբեր չպիտի ըլլայ ելքը: Այդ համբան է որ կը հարթեն դիւանագէտները, ոչ թէ աւարը խափանելու կամ «արդարութիւնը» պաշտպանելու, այլ «արդար» բաշխում կատարելու համար:

Իսկ պատժական տնօրինութիւննե՞րը,— պարզապէս անոր համար որ կռիւը փոխադրուի կանանչ սեղաններու վրայ, այս պարագային՝ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ: Եթովպիան ալ, զէնքի յաջողութենէն աւելի, այդ ճամբէն կը յուսայ իր փրկութիւնը, — օժիտը ազատել նուազագոյն կորուստով:

Անշուշտ այստեղ ալ նորէն հզօրները, բուն աշխարհակալներն են որ տիրական դեր կը կատարեն, անգամ մը եւս ամրապնդելու համար իրենց դիրքերն ու աւարը:

Այս տեսակէտէն, չափազանց ուշագրաւ են Խ. Միութեան արտակարգ նախանձախնդրութիւնն ու փութկոտութիւնը՝ յանուն Ազգերու Դաշնակցութեան:

Մեծն Բրիտանիայէն վերջ, որ բուն ներշնչողն է այդ քաղաքականութեան, իբրեւ գործօն ախոյեան աչքի կը զարնէ Մոսկուան:

Արդարեւ, ան ոչ միայն հաւատարմօրէն ընդ առաջ գնաց պատժական տնօրինութեանց, այլ եւ պատիժ պահանջեց դասալիքներուն համար, եւ փութաց առաջին առթիւ գործադրել սահմանուած արգելքները, թէեւ պայմանաժամ նշանակուած է մինչեւ Հոկտեմբեր 31:

Ինքնապաշտպանութեան պահանջն է որ այսպէս արագօրէն կը կորզնէ եւ աշխարհի ամէնէն անյագ աշխարհակալին, Մեծն Բրիտանիոյ շարժանիւին կը կապէ բանուորա-գիւղացիական իշխանութիւնը:

Անշուշտ այդ մտահոգութեամբ է որ, Մոսկուան ուզեր է հաւնիլ թէ Մեծն Բրիտանիա նոյն վճռական ընթացքը պիտի բռնէ՞, եթէ վաղը իր գլխուն ալ փորձանք մը պատահի, դրացի պետութեանց նախաձեռնութեամբ:

Հայեչական տագնապը խրատական դաս մը եւ փորձաքար մը եղաւ աշխարհակալներուն համար, որոնք տարիներէ ի վեր հաւաքական պատնէշներ կը փնտռեն, որպէսզի կարենան ընկերաբար եւ փոխադարձաբար պաշտպանել իրենց ներկայ սահմաններն ու դիրքերը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎՃՌԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏՆԵՐՈՒ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ ՀԻՒՍԻՍԷՆ, ՀԱՊԷՇՆԵՐԸ ՀԱՐԱՒԷՆ

Պատժական Տնօրինութիւններու [illegible]

Իտալական բանակը, որ երեք թեւերով մինչեւ քսան մղոն ներս մտած է հայեչական հողէն, արագօրէն իր դիրքերը կ'ամրացնէ Աքսումի, Ատուայի եւ Ատիկրաթի մէջ, յառաջանալու համար դէպի կեդրոն: Գլխաւոր նշանակէտն է Մաքալլա, ուրկէ հարիւր մղոն դէպի հարաւ կը գտնուի Հայեչիստանի միակ խճուղին: Եթէ յաջողին գրաւել Մաքալլան, ճամբան կը բացուի դէպի մայրաքաղաք: Մարաջախտ Պատոկլիօ զինուորական խորհուրդ մը գումարեց Զօր. տէ Պոնոյի եւ ուրիշ երեք հրամանատարներու հետ, որոշելու համար վերջնական ծրագիրը: Կը կարծուի թէ նախ թեթեւ զօրամաս մը պիտի յառաջանայ օդանաւերով եւ հրասայլերով, ճամբան հարթելու համար. յետոյ պիտի քալէ բուն բանակը: Իտալական սպայակոյտին նպատակն է պանդուխտային ճակատամարտի մը մղել հայեչական բանակը, հողերանօրէն խորտակելու համար զայն, օդանաւերու, հրասայլերու եւ ծանր թնդանօթներու ահարկու զրոհի մը տակ:

Նոյնքան շողեպինդ պատրաստութիւններ կը կատարէ հայեչական բանակը, մասնաւորապէս կեդրոնանալով հարաւային ճակատին վրայ: Բոլոր երեւոյթները կը ցուցնեն թէ Հայեչները վճռական ճիգեր կը թափեն, ծանր հարուած մը տալու համար այդ ճակատէն: Հարիւրաւոր բեռնակառքեր զէնք եւ ռազմանիւթ կը փոխադրեն մայրաքաղաքէն դէպի Հարրար, ուրկէ Զօր. Նասիպու զանոնք կը ղրկէ դէպի հարաւ, անհամար ջորիներով: Հազարաւոր ռազմիկներ կը քալեն դէպի հարաւ, մինչ Ռաս Տէսթայի բանակը, մօտ 120000 հոգի, կը յառաջանայ դէպի ռազմագիտական դիրքերը: Այս բանակին յառաջխաղացութիւնը դժուարացած է, որովհետեւ Իտալացիները կտրած են գլխաւոր ճամբան: Ռաս Տէսթայի բանակին մէջ կը գտնուին Հայեչիստանի ամէնէն նախնական բնիկները, բազմաթիւ հեծելազօրքերով: Բոլորն ալ լաւ զինուած են, արդիական զէնքեր ստացած ըլլալով անգլիական գաղթավայրերէ: Հայեչները վճռական ճակատամարտ մը կը պատրաստուին Կորահի շուրջը, որ չափազանց կարեւոր դիրք մըն է ռազմագիտական տեսակէտով: Այստեղ կը գտնուին ամէնէն լաւ ջրհորները եւ կարաւաններու ճամբաներ կը բացուին ամէն ուղղութեամբ: Հայեչները ամուր բանակավայրի մը վերածած են զայն եւ Իտալացիները պէտք է գրաւեն զայն, որպէսզի կարենան դէպի Հարրար յառաջանալ: Մինչեւ հիմա անձրեւները արգելք եղան յառաջխաղացման համար եւ Հայեչները կրցան զօրք համախմբել եւ ամրանալ: Իտալական բանակին հրամանատարը, Զօր. Կրածիանի, մասնագէտ մըն է անապատային կռիւներու, անձամբ վարած ըլլալով Լիբիոյ գրաւման գործողութիւնները: Իր գլխաւոր դժուարութիւնը փոխադրութիւնն է: Իտալական Սոմալիի նաւահանգիստէն՝ Մոկատիշուէն մինչեւ Կէրկոլուպի 400 մղոն է ճամբան, մեծ մասով անապատ: Իտալացիները կարեւոր դիրք մը գրաւեցին երէկ:

Մեծ գործունէութիւն կը տիրէ նաեւ կեդրոնական Հայեչիստանի կողմը, Վալլոյի շրջանին մէջ, Կապոյտ Նեղոսի եւ արեւմտեան լեռներուն միջեւ: Անոր երկու գլխաւոր քաղաքները, Տէսիէ եւ Մակտալա, միշտ համախմբման գլխաւոր կէտերը եղած են Հայեչներու համար, անցեալ պատերազմներու մէջ: Պատերազմական նախարարը այդ շրջանը գացած է 50,000 զինուորներով: Վալլոյի գլխաւոր արժէքը այն է որ շատ բարեբեր է ու կրնայ կերակրել քանի մը հարիւր հազարնոց բանակ մը: Կը կարծուի թէ Հայեչիստանի կեդրոնական բանակը, բուն կայսերականը, դիրք բռնած է այստեղ, եւ ի հարկին կայսրը պիտի ստանձնէ հրամանատարութիւնը:

500 Իտալացի զինուորներ պաշարուած

Հայեչական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ 500–700նոց իտալական զօրամաս մը պաշարուած է Տանաքիլի ցեղերուն կողմէ, լեռնային շրջանի մը մէջ, Ֆրանսական Սոմալիէն 15 մղոն հեռու:

Ուրիշ աղբիւրէ ալ կը հաստատեն այս լուրը, աւելցնելով թէ 200 Իտալացիներ սպաննուած կամ վիրաւորուած են: Միւս կողմէ հեռագիր մը կը տեղեկացնէ թէ այն իտալական զօրամասերը որոնք Մուսա Ալի Լերան հարաւային – արեւելեան կողմը յառաջացած էին, շատ դէշ կացութեան մը մէջ կը գտնուին. թէ ջուր չունին եւ թէ կլիմայէն կը նեղուին: Այն բանուորները որոնք ճամբայ կը շինէին, վարակուած են աչքի ծանր հիւանդութենէ մը:

Երեք պատմական քուէներ

Ազգերու Դաշնակցութեան պատիժներու խորհրդաժողովը շաբաթ օր վերջապէս քուէարկեց թիւ 2 եւ 3 բանաձեւերն ալ, որոնք անմիջապէս հաղորդուեցան անդամ պետութեանց: Մինչեւ յառաջիկայ երկուշաբթի, բոլորն ալ պարտաւոր են պատասխանել թէ երբկրնանգործադրել ծրագրուածտնօրինութիւնները: 18երու յանձնախումբը պիտի հաւաքէ այս պատասխանները եւ Հոկտեմբեր 31ին գումարուելով, պիտի որոշէ որոշէ թէ ե՛րբ պիտի գործադրուին տնտեսական կաշկանդումները: Կը կարծուի թէ վերջնական թուական պիտի որոշուի Նոյեմբեր 10:

Ինչպէս կը յիշուի, զէնքերու արգելքը եւ սեղմանուորական սեղմումները կը գործադրուին արդէն: (Թիւ 1): Թիւ 2ը եւ 3ը կը տրամադրեն արգիլել իտալական ապրանքներու ներածումը, եւ կարգ մը նիւթերու արտածումը դէպի Իտալիա: Այս առթիւ քուէարկուեցաւ նաեւ ծրագիր մը՝ փոխադարձ օգնութեան համար, որպէսզի դարմանուին մասնաւորապէս փոքր պետութեանց կրելիք վնասները:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, շատ մը պետութեանց պատուիրակները յայտարարեցին թէ իրենք լիազօրներ չեն, այլ պարզ պաշտօնեաներ, թէեւ կրնան տեղի տալ բարոյական ճնշումին եւ հաւանութիւն յայտնել լռութեամբ: Ուրիշներ, մասնաւորապէս Լիթվինով (Խ. Միութիւն) եւ Թիթուլէսքու (Ռումանիա), բողոքեցին փոխադարձ օգնութեան ծրագրին անորոշութեան դէմ եւ դիտել տուին որ եթէ լաւ չկազմակերպուի, իրենց երկիրները չպիտի շարունակեն որոշուած արգելքը: Թիթուլէսքու կը խօսէր նաեւ ի դիմաց Թուրքիոյ, Յունաստանի, Եուկոսլավիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ: Առարկութիւններ ըրին նաեւ ոչ միայն Աւստրիա, Հունգարիա եւ Ալպանիա, որոնք հակառակ են, այլեւ Չիլի, Փէրու, Ուրուկուէյ, Իրան եւ Սպանիա: Ի վերջոյ բանաձեւերը քուէարկուեցան, յառաջիկային ձգուելով մանրամասնութիւնները:

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՈՂ ՉԷ

Անխուսափելին կատարուեցաւ: Վարդապետը ոչ եւս է: Ինչպէս հաղորդած էինք կիրակի օր, վերջին օրերս վիճակը ծանրացած ըլլալով, բժիշկները ամէն յոյս կորսնցուցած էին: Սրունքէն զատ, վէրք մը բացուած էր նաեւ կռնակին վրայ:

Մարմինը երէկ իրիկուն փոխադրուեցաւ Փարիզի Հայոց եկեղեցին:

Ծնած էր 1869ին, Քէօթահիա: Վարդապետ ձեռնադրուած՝ 1895ին, Էջմիածին:

Մահափորձ Աթաթիւրքի (Մ. Քեմալ) դէմ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Աթաթիւրքի դէմ սարքուած դաւադրութեան խնդիրը քննելու համար յանձնաժողով մը կազմուեցաւ, որ անմիջապէս գործի ձեռնարկեց: Երեսփոխան Ալի Սայիպ ձերբակալուեցաւ, զրկուելով իր հանգամանքէն: Ազգ. ժողովը որոշեց անձեռնմխելի հանգամանքէն զրկել նաեւ Ուրֆայի երեսփոխանը, որ նոյնպէս մեղսակից կը համարուի դաւադրութեան:

*** Մահափորձի առաջին լուրը հաղորդած էր Լոնտոնի «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ը, ծանուցանելով թէ Սուրիայէն Թուրքիա անցած վեց Չէրքէզներ ձերբակալուեր են, իբրեւ կազմակերպիչ կամ մեղսակից:

Ձերբակալուած երեսփոխան Ալի Սայիպ մէկն է այն երեք «Ալի»ներէն որոնք բազմաթիւ կախաղաններ սարքեցին չորս հինգ տարի առաջ, անկախութեան դատարաններով:

*** Անատոլուի գործակալութիւնը հետեւեալ ձեւով կը ծանուցանէ դաւադրութեան լուրը, Հոկտեմբեր 15 թուականով.—

Անիծեալ նպատակով մը հարաւային սահմանէն մեր հողը մտած անձ մը բռնուելով քննութեան ենթարկուած եւ դատական իշխանութեան յանձնուած է: Դատավարութիւնը մօտերս պիտի կատարուի Էնկիւրիի մէջ:

Շատ հաւանական է որ կառավարութիւնը այս խնդրին մասին յայտարարութիւն մը ընէ Ազգ. Ժողովի վաղուան (այսօր) նիստին:

*** Կ'ըսուի թէ ձերբակալուած է նաեւ «Ճիմհուրիյէթ»ի խմբագրապետը, հռչակաւոր ամբոխավար Եունուս Նատիս:

Թրք. մարդահամարը՝ վերջացաւ կիրակի օր

Ամբողջ Պոլիսը արտակարգ տեսարան մը պարզեց կիրակի օր, 20 Հոկտեմբեր, մարդահամարի առթիւ: Քաղաքին 750,000 բնակիչները փակուեցան իրենց տուներուն մէջ, համաձայն տրուած հրամանին: Ժամը 5էն սկսեալ արգիլուած էր փողոց ելլել: Միայն կաթնավաճառները արտօնութիւն ունէին կաթ ծախելու մինչեւ ժամը 7: Ցանցառօրէն կ'երեւային լրագրի ցրուիչներ եւ օտարականներ: Շաբաթ գիշեր խանութները բացառաբար բանեցան մինչեւ ժամը 11: Կիրակի առտու ժամը 5էն սկսեալ ոստիկաններ եւ զինուորներ գրաւեցին փողոցները: Ժամը 5էն վերջը եկեղեցական արարողութիւններն ալ արգիլուած էին: Ոչ ինքնաշարժ կը բանէր, ոչ ալ որ եւ է կառք: Միայն ոստիկան կը լուէր համատարած լռութեան մէջ: Երիտասարդներու խումբեր կը համբէին բնակիչները եւ կը լեցնէին հարցարանները, որոնց մէջ ուշագրաւ էր հետեւեալ հարցումը.— «Ի՞նչ լեզու կը խօսիք, բացի նոր Թուրքերէնէն»: Մասնաւոր ինքնաշարժներ շրջաններէն դէպի կուսակալութեան կեդրոնը կը փոխադրէին հաւաքուած թիւերը: Կազմակերպութիւնը շատ լաւ էր, ծրագրուած՝ եւրոպացի մասնագէտներու կողմէ: Արգելափակումը վերջ գտաւ թնդանօթի հարուածներով:

Նոյն կարգադրութիւնները եղած էին ամբողջ Թուրքիոյ մէջ: Մարդահամարի պահուն ծնած երախաններն ալ արձանագրուեցան իբրեւ Համրանք (սայիմ):

ՋԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԱԽՈՅԵԱՆԸ ՄԵՌԱՒ

Արթըր Հէնտըրսըն, Մեծն Բրիտանիոյ ընկերվարական կուսակցութեան երբեմնի ընդհ. քարտուղարը, որ ատեն մը արտաքին նախարարութիւնն ալ կը վարէր, մեռաւ կիրակի օր, երկար հիւանդութենէ մը յետոյ: 72 տարեկան էր: Յանկարծ հիւանդացաւ անցեալ յուլիսին, երբ ժողովի մը կ'երթար ճառ խօսելու: Անմիջապէս փոխադրուեցաւ հիւանդանոց: Կը տառապէր դալուկէ եւ սատմոքսի տկարութենէ: Այդ հիւանդութիւնները ունէր քանի մը տարիէ ի վեր:

Վարած է շատ մը կարեւոր պաշտօններ, թէ կուսակցութեան եւ թէ կառավարութեան մէջ: Իր անունը ամէնէն աւելի պիտի յիշուի իբրեւ կրօնի ա–

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵՐԵՔ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆՑ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄԸ

Քիլմանոյի դաշնագրին անտարբերութեան հետեւանքով՝ Անգլիա ռմբակոծեց Աղեքսանդրիան եւ հաստատուեցաւ Եգիպտոս 1884ին։ Յաջորդ տարին հարկ եղաւ յառաջանալ դէպի Սուտան եւ պաշտպանել Եգիպտոսի կռնակը՝ Մահտիական շարժման դէմ։ Իտալիան օգնեց Անգլիոյ, որ թոյլատրեց առաջինին գրաւել Մասսովան եւ Էրիթրէան 1885ին, որոնք մաս կը կազմէին Եգիպտոսի եւ հարկատու էին օսմ. կայսրութեան։

Չորս տարի ետք կնքուեցաւ Ուչչիալլի դաշնագիրը (1889), որուն 17րդ յօդուածին իտալերէն բնագրով «Եթովպիա ՊԱՐՏԻ Հռոմի միջոցաւ կատարել արտաքին յարաբերութիւնները», իսկ ամհարիկ (եթովպերէն) բնագրով «Եթովպիա ԿՐՆԱՅ Իտալիոյ դիմել իր դիւանագիտական յարաբերութիւններուն համար»։ Իտալիա այդ դաշնագրին համեմատ կը հաստատէր Եթովպիոյ վրայ իր թեւարկութիւնը։

Արդ, այս թեւարկութիւնը կ'ընդունէին լաւելեայն անգլեւիտալական 1891 եւ 1894ի դաշնագրերը։ Իտալիա առժամաբար կը գրաւէր Քասալան եւ իր ազդեցութիւնը կը տարածէր Շօա, Հարրար, Օկատէն գաւառներուն վրայ։

Ուչչիալլի դաշնագրին այդ յօդուածին սխալ մեկնութիւնը պատճառ եղաւ իտալեւեթովպիական պատերազմին եւ 1896 մարտ 1ի Ատուայի աղէտին։ Բայց 1888ի համաձայնութիւն մը, անգլեւֆրանսական, կ'ընդունէր Հարրարը իբրեւ ֆրանսական ազդեցութեան գօտի մը։ Միւս կողմէն Ֆրանսա կը համաձայնէր (1897) Եթովպիոյ հետ Ճիպութիէն Ատիս-Ապէպա երկաթուղին շինելու համար։ Այս համաձայնութիւնը կը հակասէր անգլեւիտալական երկու դաշնագիրներուն (1891ի եւ 1894ի)։

Իր կարգին Անգլիա չուշացաւ համաձայնելու Եթովպիոյ հետ (1897—1902) Ցանա լիճին ջուրը չահագործելու մենաշնորհ ունենալու համար։ Այսպէս Անգլիա տէր կը դառնար Կապոյտ Նեղոսի ակին։ Վերջապէս 1904 օգոստ. 28ին՝ Եթովպիա Անգլիոյ իրաւունք կուտար երկաթուղիով Սոմալին միացնելու Սուտանին հետ։

Այս համաձայնութիւնները պատճառ կ'ըլլային խուլ պայքարներու Իտալիոյ, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ։ 1905 ապրիլ 11ին Մենելիք կայսրը իր մօտ հրաւիրեց երեք պետութեանց ներկայացուցիչները, Ճիպութիի երկաթուղին մինչեւ մայրաքաղաք երկարելու համար։ Երկաթուղին մինչեւ Տէրէ Տաւա հասած էր։ Կայսրը կը յայտարարէր որ եթէ երեք պետութիւնները չհամաձայնին «իրենց միջազգային սեփական շահերը պաշտպանելու», պարտաւորուած պիտի ըլլայ ինքը, իր միջոցներով շինել տալու երկաթուղին մինչեւ մայրաքաղաք։

Այս յայտարարութիւնը բնականաբար կայսեր նախաձեռնութեամբ չէր։ Անգլիա գրաւած էր Սուտանի մայրաքաղաքը՝ Խարթումը եւ Ֆաշոտայի միջադէպէն յետոյ՝ համաձայնած էր Ֆրանսայի հետ հասարակածային Ափրիկէի մէջ ազդեցութեանց գօտիներու մասին։ Անգլիա կը ջանար միջազգայնացնել Եթովպիան եւ արգիլել որ եւ է պետութեան հոն գերակշիռ դիրք մը ունենալ։

Մենելիք Ֆրանսայի տուած երկաթուղիի մենաշնորհը առեւտրական ձեռնարկ մը նկատած էր։ Բայց Ֆրանսացիները քաղաքական հետապնդումով՝ ովկիանոսի եւ հարաւային Եթովպիոյ արգաւանդ դաշտերուն միջեւ հաղորդակցութիւնը մենաշնորհ նկատեցին։ Ուստի կայսեր կասկածներն արթնցուցին եւ հետեւաբար փափաքը երկաթուղիին միջազգայնացման։

Ֆրանսա ընդդիմացաւ այդ փափաքին, որովհետեւ նշմարեց անգլիական ազդեցութիւնը եթովպիական քաղաքականութեան մէջ։ Գահիրէ կեդրոն ունեցող դրամատուն մը մասնաճիւղ կը հաստատէր Ատիս-Ապէպայի մէջ «Եթովպական Դրամատուն» անունով եւ կայսեր պիտի փոխանցէր անհրաժեշտ գումարը՝ երկաթուղին շինելու համար։ Ֆրանսա միջազգային քաղաքականութեան հետեւանքով, ընդունեց միջազգայնացման սկզբունքը, պաշտպանեց առեւտրական շահերը եւ բաժնեց քաղաքական իրաւունքները։

Շուրջ մէկ տարուան բանակցութիւններէ յետոյ, կնքուեցաւ 1906 դեկտ. 16ի Լոնտոնի դաշնագիրը Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, հետեւեալ տրամադրութիւններով.—

1.— Եթովպիոյ անկախութեան եւ բաշխաւորութիւնը։

2.— Սահմանակից պետութիւններու համահաւասար ազդեցութիւնները կայսրութեան մէջ։ Ճիպութիի երկաթուղին պիտի շինուէր Ֆրանսայի կողմէ մինչեւ Ատիս եւ ոչ թէ մինչեւ Սպիտակ Նեղոս։

3.— Երկաթուղիին ֆրանսական հանգամանքին պահպանումը։

4.— Իտալիան երկաթուղիով պիտի միացնէր Էրիթրէան իտալական Սոմալիի հետ։ Գիծը պիտի անցնէր Ատիսի արեւմուտքէն եւ պիտի երկարէր Ասմարայէն Մոկատիշիօ։

Այս դաշնագրով Եթովպիա կը դառնար միջազգայնացած պետութիւն մը, ենթարկուած երեք պետութիւններու ազդեցութեան։ Անգլիոյ ազդեցութեան կ'ենթարկուէր Ցանա լիճին աւազանը, որուն հիւսիսակողմը 1902ի համաձայնութեամբ հաստատուած էր Իտանի մէջ անգլիական հաշուետուն մը։ Հոդ պիտի յանգէր անգլիական Սոմալիի Պէրպէրա նաւահանգիստէն երկարող երկաթուղին։ Ֆրանսական ազդեցութեան կ'ենթարկուէր Ճիպութի-Ապէպա երկաթուղիին շուրջի հողամասը։ Իտալիոյ ազդեցութեան պիտի ենթարկուէր Թիկրէ, Շօա, Արուսի, Սիտամօ եւ Օկատէն գաւառներուն վրայ։ Անգլիական գօտին ջրաբաշխական էր, ֆրանսականը՝ երկաթուղային, իտալականը՝ տնտեսական եւ հողային։

Այս դաշնագիրը մերժուեցաւ Եթովպիոյ կողմէ։

Ֆրանսա աւարտեց երկաթուղին 1917ին, իսկ Իտալիա եւ Անգլիա ոչ մէկ քայլ առին դաշնագիրը գործադրելու զանազան պատճառներով։

Եկաւ 1923ի համբաւաւոր թուականը, երբ Ֆրանսա Իտալիոյ աջակցութեամբ Եթովպիան ընդունել տուաւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, հակառակ Անգլիոյ ընդդիմութեան, որ առարկելով գերեվաճառութիւնը եւ անորոշ սահմաններով երկիր մը ըլլալը, շատ վտանգաւոր կը դտնէր Եթովպիոյ մուտքը։ Ֆրանսայի նախակին դեսպանը Լակարտ, որուն ջանքերուն շնորհիւ Եթովպիա ընդունուեցաւ Ժընեւի արիսպագոսին մէջ, կայսրուհիէն ստացաւ Ընթօթոյի դուքս տիտղոսը։

Նոյն տարին, 1923ին, լորտ Քըրզըն կը հաղորդէր Հռոմի եւ Փարիզի կառավարութիւններուն թէ 1906ի համաձայնութիւնը չեղեալ կը նկատուի։ Շուրջ 20 տարի առաջ կատարուած համաձայնութիւնը այժմ Անգլիոյ վնասակար կը դառնար։ Եգիպտոս սպառնալիք մըն էր հիւսիսէն, Բարեյուսոյ Գլուխը կը բաժնուէր կայսերական կազմէն, իսկ կեդրոնինը Ֆրանսայէ զինուած Եթովպիոյ մը սպառնալիքին տակ կը մնար։ Ֆրանսա եւ Իտալիա հաւասարապէս գոհ մնացին, որովհետեւ կը յուսային ուժեղացնել առանձնապէս իրենց դիրքերը։

1925 դեկտեմբերին անգլեւիտալական դաշնագիր մը կնքուեցաւ, որուն համաձայն Անգլիա կ'ընդունէր Իտալիոյ տնտեսական գերակշիռ ազդեցութիւնը Եթովպիոյ ամբողջ արեւմտեան կողմին վրայ, այսինքն Իտալիոյ կը թողուր 1906ի դաշնագրին համեմատ իրեն ինկած ազդեցութեան գօտին, պայմանաւ որ Իտալիա օժանդակէր Անգլիոյ՝ Ցանա լիճին ջուրին շահագործման եւ լիճէն Սուտան շինուելիք երկաթուղիի մենաշնորհին ստացման։ Իտալիա յանձն կ'առնէր միանգամայն ոչ մէկ շինութիւն կատարելու որ կարող ըլլար նուազեցնել գետին գլխաւոր ընթացքին ջուրին քանակը։

Եթովպիա բողոքեց Ազգերու Դաշնակցութեան՝ այս դաշնագրին դէմ եւ Ֆրանսա ընդդիմացաւ անոր ընդունելութեան։

Մինչ այդ Իտալիա կը համաձայնէր Եթովպիոյ հետ 20ամեայ բարեկամական դաշնագիր մը կնքելու (1928)։ Եթովպիոյ կը թողուր Ասապի մէջ ազատ գօտի մը։ Պիտի շինէր ճամբայ մը Ասապէն Տէսիէ։

Այս դաշնագրերով կը տեսնուի թէ Իտալիա միշտ գերակշիռ դիրք մը ունի Եթովպիոյ մէջ։ Բայց 1906ի դաշինքով քաղաքական գօտի մը կը տրուէր իրեն, մինչդեռ 1925ի անգլեւիտալական դաշինքի զօրութեամբ՝ տնտեսական հողային գօտի մըն է որ կը ստանար։

Ինչո՞ւ Անգլիա այնքան բուռն ընդդիմութիւն ցոյց կուտայ այժմ։ Որովհետեւ 1925էն ետք կնքուեցաւ 7 յունուար 1935ի ֆրանքեւիտալական համաձայնութիւնը, որովհետեւ Իտալիա ուզեց մինակը կարգադրել եթովպիական հարցը որ, կրկնենք միջազգային էր, Անգլիոյ դէմ կը ցցուէր զինուորական ու ծովային ուժերով, կը ձգտէր տապալել Ալպիոնի կայսրութիւնը՝ հիմնելու համար հռոմէական, փաշական կայսրութիւնը, Լիբիայէն Հնդկաստան։

Պահպանողական կառավարութիւնը կը վերադառնար Լօյտ Ճօրճի քաղաքականութեան։ Երբ Հռոմի կառավարութիւնը 1919 նոյ.ին Լոնտոն դիմեց Եթովպիոյ արեւմտեան կողմը «առեւտրական ազդեցութեան գօտի մը» ունենալու համար, ուրկէ պիտի անցնէր իտալական գաղթավայրերը միացնող երկաթուղին, Լօյտ Ճօրճ մերժեց Իտալիոյ առաջարկը, որովհետեւ «օտար պետութիւն մը տեսակ մը հակակշիռ հաստատած պիտի ըլլար գետին ընթացքին եւ ակերուն վրայ, դեր մը որ կենսական կարեւորութիւն ունի Եգիպտոսի եւ Սուտանի բարգաւաճման համար»։

Դաշնագիրներու ուսումնասիրութեամբ քննենք անգլեւիտալական հակամարտութեան քաղաքական եւ տնտեսական ծալքերը։ Բայց հարկ է նախ ճանչնալ Եթովպիոյ աշխարհագրական դիրքը որմէ կախում ունին անգլեւիտալական եւ ֆրանսական յարաբերութիւնները, իտալեւեթովպական ընդհարումի մը դժուարութիւնները, գրաւումի մը հետեւանքները եւ իտալական ձեռնարկին արժէքը։

ՀԵԹՈՒՄ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—•—

Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը հոկտ. 15ին Սօսիէթէ Սավանթի մէկ սրահին մէջ սարքած էր յարգանքի երեկոյթ մը, նուիրուած Շիրվանզադէի գրականութեան։

Կը նախագահէր Ա. Չօպանեան։ Հրաւիրուած էին խօսելու Բաշալեան, Կամսարական, Շահխաթունի, Մկրտիչ Պարսամեան, Տիկ. Էլլէն Բիւզանդ, Հրաչ Սարգիսեան եւ Տիկին Լաւս։

ՉՕՊԱՆԵԱՆ.— Շիրվանզադէ մեր գրականութեան մեծագոյն դէմքերէն մէկն է։ Ան նոր ճամբայ մը բացաւ, նոր գլուխ մը հիմնեց մեր մատենագրութեան մէջ։ Մեր հին մատենագրութեան մէջ չկային ոչ վէպեր, ոչ ալ թատերախաղեր։ Մեր նախնիքը մշակած էին ուրիշ ճիւղեր,—բանաստեղծութիւն, արձակ, պատմագրութիւն եւ գեղարուեստական զանազան ճիւղեր։ Վէպը մեր մէջ մտցուցին Աբովեան, Րաֆֆի, Ծերենց, Տիւսաբ, Մուրացան, Պռօշեանց, Նարդոս եւն.։ Շիրվանզադէն եղաւ մեր առաջին իրապաշտ վիպագիրը, որ կազմուեցաւ ռուս եւ ֆրանսացի իրապաշտ մեծ վիպասաններու ազդեցութեան տակ։ Արեւմտահայոց մէջ ալ այդ ուղղութեամբ երեւցան Զօհրապ, Կամսարական, Արփիարեան, Բաշալեան։

Թատերգութիւնը իրմէ առաջ հայրենասիրական էր։ Շիրվանզադէ գրեց թատերախաղեր մեր բարքերէն քաղելով իր նիւթերը։ Իրմէ առաջ այդ ուղղութեամբ երկեր ստորագրած էր Սունդուկեանց։ Շիրվանզադէ աւելի նրբացուց Սունդուկեանի գործը։

Այս իրիկուն կ'ողբանք մեծ գրագէտը որ կորսնցուցինք։

Ան աւելի քան 50 տարի աշխատեցաւ մեծ սիրով եւ տուաւ բազմաթիւ ու բազմաձեւ գործեր։ Վերջին տարիները ան գրեց իր յիշատակները «Կեանքի բովից» խորագրով։ Վերջերս կ'աշխատէր մեծ եւ զմայլելի վէպի մը վրայ։ Շատ պիտի ցաւիմ եթէ այդ վէպը կիսատ թողուց։ Գրած էր առաջին մասը։

Բանախօսը կարդաց «Կեանքի բովից»ի առաջին հատորին առաջին գլուխէն հատուած մը։

Տ. ԿԱՄՍԱԿԱՆ (բացակայ ըլլալով, իր գրաւոր ճառը կարդաց նախագահը).— Շուրջ յիսուն տարի կայ, ու հոս՝ մենաշնորհեալի ուրախութիւնս կը զգամ որ կ'իյնայ ... աչնան տերեւներու պէս,— 89 թուականին է ճիշդ ու ճիշդ, որ խանդավառ գրադատական մը կը նուիրէի «Արեւելք»ի մէջ, իր սրտայոյզ մէկ վէպին՝ «Ամբոխ»ին։ Տարիներ յետոյ՝ անձամբ զմայլանքով կ'ողջունէի «Դաշինք»ի մէջ՝ դատողութեամբ այնքան բարձր ու կատարելատիպ իր թատերերկը որ «Կործանուած»ն է։ Բայց մեծագոյն գոհունակութիւն մը վերապահուած էր ինծի։ Իր յոբելեանին է արդարեւ՝ որ բարեբախտութիւնն ունեցայ ի լոյս ընծայելու Անտոնեանի ժիրաժիր գործակցութեամբ, այն Ոսկեմատեանը, որուն մէջ Թրքահայ ընտիր գրագէտներ համախումբ, ու դափնիներով բեռնաւոր՝ յարգանքի սրտագրաւ պար մը կը ձեւացնէին իրենց արեւելահայ մեծ եղբայրակիցին՝ բազմավաստակ յոբելեարին շուրջ։

Մեծ ու գեղեցիկ ուժ մը բաժնուեցաւ մենէ յանկարծ։ Հայ գրական աշխարհը, ամենուրեք, կը խոնարհի պահ մը ինքնամփոփ՝ իր թախծագին մտածումները եւ իր հուսկ մեծարանքը ընծայելու անհետացող վարպետին։

Իր նինջը հանգիստ պիտի ըլլայ իր հատորներուն դէզովը շինուած բարձին տակ։

Մահուընէ յետոյ է միշտ՝ որ արուեստագէտի մը գծած շաւիղը, courbe, աւելի յստակ կը տեսնուի։

Զօրեղ ու բեղուն՝ Շիրվանզադէ կառուցանող մը եղաւ ժամանակակից հայ դպրութեանց մէջ։

Թատերական հայ նոր գրականութիւնը, արդարեւ, իր արուեստագիտական ճիգին արդիւնքն է գլխաւորաբար, ու ինքն է դարձեալ՝ որ իր տաղանդին հզօրքովը արդիւնցուց ու կենսաւորեց մեծ վիպագրութեան հրմայքոտ արուեստը մեր մէջ։

Կեանքն ի բուն գեղեցկութիւն արտադրեց Շիրվանզադէ։ «Արուեստագէտին ի՛նչ տառապանքովը կը շինուի յաճախ մահկանացուաց վայելքը»...

Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆ (Գրաւոր).— Ինծի համար ալ եղբայրակցական եւ բարեկամական պարտականութիւն մըն է իմ մեծարանքի հարկս բերել Շիրվանզադէի յիշատակին։ Հայ գրականութեան կարեւոր եւ ուշագրաւ դէմքերէն մին էր որ իրմով անհետացաւ։ Իր կորուստէն մեր զգացած կսկիծը կրնայ միայն մեղմանալ սա գիտակցութեամբ թէ ան իր ստանձնած գործը կրցաւ լիովին ի գլուխ հանել եւ թէ իր կառուցած գրական շէնքը ամբողջութիւն մըն է որ պիտի մնայ ու տեւէ։

Շիրվանզադէի գործը երկուքի կը բաժնուի, վէպ եւ թատերգութիւն։ Թող ինծի ներուի ըսել թէ ես իր թատերագրի գործը նախամեծար կը համարիմ իր վիպագրի գործէն։ Անշուշտ երկուքին ալ հիմքը կեանքի երեւոյթներուն առարկայական ուսումնասիրութեան այն մեծ կարողութիւնն է որ իրն է, բայց մինչդեռ գեղեցկագիտական մտահոգութեան բացակայութիւնը իր վիպական գրականութեան արժէքը պակսեցնելու բնոյթն ունի, այդ բացակայութիւնը կը համապատասխանէ թատերական արուեստին եւ անոր թարգման եղող կենդանի խօսքին պահանջումներուն։ Իր թատերական գործերուն շէնքը գրեթէ միշտ ճարտար է եւ առողջ է որ կը հանի իր առաջադրած անհրաժեշտ նպատակին, որ է շահեկանութիւնը վառ պահել մինչեւ վերջը։ Մէջտեղ դրուած տիպարները, ոչ միայն գլխաւորները, հապա նաեւ երկրորդականները, հայ իրականութեան ամէնէն հետաքրքրական դէմքերէն են, եւ անոնց ամբողջութիւնը համայնապատկերը կը կազմէ պատերազմի նախընթաց կովկասահայ ընկերութեան։ Իր անձերը կը խօսին իրենց ընկերական աստիճանին եւ իրենց բնաւորութեան լեզուն, գրեթէ միշտ ճիշդ ու բնական։ Նոյնպէս ճիշդ ու բնական է այդ երկերուն մէջ բարքերուն նկարագրութիւնը, զգացումներու վերլուծումը եւ գաղափարներու պատկերացումը։

Եթէ ուզենք որակել Շիրվանզադէի տաղանդը, համառօտ բանաձեւի մը մէջ, պէտք է ըսենք թէ ընկերաբանը եւ պատմագիրը անոր գործին մէջ պիտի գտնէին ամէնէն կենդանի, բազմակողմանի եւ յաջող ներկայացումներէն այն հաւաքական եւ անհատական կենցաղին օրով ապրեցաւ կովկասահայութիւնը մինչեւ մեծ պատերազմին սկիզբը։ Արուեստագէտին քով իր ընկերաբանի արժէքաւոր տեղը ունի ան, եւ անով է որ հայ գրականութեան ինքնատիպ դէմքերէն մին եղաւ ան որուն յիշատակին կը նուիրենք այսօր այս երեկոյթը այնքան խոր համակրութեամբ»։

Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ.— Անկարելի է ինծ խօսիլ Շիրվանզադէի մասին եւ չյուզուիլ։ Եւ անկարելի է տալ անոր անունը առանց յիշելու Սիրանոյշը, Մայսուրեանը եւ Աբէլեանը։ Շիրվանզադէ թատրոնին մօտիկ բարեկամն էր։ Եւ այսօր հրաւիրուած եմ յատկապէս խօսելու անոր թատրոնի մասին։ Շատ դժուարին ճիւղ է թատերագրութիւնը։ Շատեր, շատ մեծ տաղանդներ փորձած են թատրոնը եւ չեն յաջողած։ Շիրվանզադէէն առաջ մենք իբրեւ իսկական թատերագիր ունեցանք Սունդուկեանցը։ Շիրվանզադէ երկրորդ հեղինակն է որուն թատերախաղերը պիտի ապրին։ Ան իր թատերախաղերը կ'առնէր կեանքէն։ Ես կը ճանչնամ իր Էլիզբարեանը եւ Արմէնուհին։ Շիրվանզադէն ես կը համարեմ մեծ թատերագիր, հայ իրականութեան համար։ Ան ազդուած էր Սունդուկեանէն եւ միայն Սունդուկեանցի առջեւ կը խոնարհէր։ Շիրվանզադէ ինծ կը յիշեցնէ ռուս մեծ գրողներ Չեխովն ու Չէրիքովը, որոնք նոյնպէս մեծ սիրով բոլորուած էին Մոսկուայի ռուսական թատրոններու շուրջը։ Նոնք ալ կ'ապրէին թատրոնի կ'աշխատէին դերասաններու հետ։ Շիրվանզադէ բարեկամն էր մեծ դերասան Աբէլեանի, ինչպէս եւ ազգականը։ Շատ անքուն գիշերներ են անցուցած երկուքը միասին, վիճելով։ Շիրվանզադէն նախ քան մի թատերախաղ գրելը իր նիւթը կը պատմէր դերասաններուն։ Ունէր տաղանդ եւ համբերութիւն։ Շատ երեկոներ Արդիստական Ակումբին մէջ կը խօսէր հարուստներու հետ, եւ կը համոզէր որ հայկական թատրոն ... ցնեն եւ նպաստեն։

Եթէ ոչ բոլորովին բայց մասամբ անոր ճիգերուն շնորհիւ էր որ Սիրանոյշ կարողացաւ թատերաշրջաններ բոլորել դէպի Մոսկուա եւ Փեթերսբուրգ։ Սիրանոյշի ներկայութեան պատճառով, իրիկուն մը, Մոսկուայի բոլոր թատրոնները իրենց դռները փակեցին, որպէսզի ռուս դերասանները կարենան տեսնել հայ դերասանուհին։

Մոսկուայի մէջ, երբ հայ դերասաններ Ալլանեան, Հանդուցեան, Պուրժալեան եւ Մարճանեան ծառայէին ռուսական բեմին, Շիրվանզադէ անոնց առջեւ կարդաց «Զար Ոգի»ն։ Թէեւ ինքնահաւան մարդ էր, սակայն խոնարհութեամբ լսեց անոնց դիտողութիւնները եւ ցուցմունքները։ Կը յիշեմ որ «Զար Ոգի»ն գրած ժամանակ, շաբաթներով Գիժ Դանիէլ կը դառնար, որպէսզի լաւ հասկցնէր այդ դերը կատարող դերասանին՝ իր ստեղծած տիպարը։

Շիրվանզադէն մեռա՛ւ երջանիկ, որովհետեւ գնաց Հայրենիք, մեռաւ Հայրենիքի մէջ։ Կամաց կամաց հին սերունդը կ'անհետանայ։ Գացին դէն Սիրանոյշը, Ադամեանը, Մ... եանը, Մայսուրեանը, Ռշտու... Հիմա հերթը մերն է։ Ես չեմ տխրում, որովհետեւ այն երկիրը որ նրանց ... ցին մեծ էլ կարող են գալ, ... կարիք չկայ»։

Շահխաթունիէն վերջ խօսեցան Պարսամեան եւ Հ. Սարգիսեան, որոնց ճառին հիմնական մասերը ... ցան «Յառաջ»ի մէջ, յետոյ Տիկ. Էլլէն Բիւզանդ եւ Տիկ. Լաւս, որոնց ... նոյնպէս երեւցան մեր կիրակի... ւին մէջ։ Տիկ. Էլլէն Բիւզանդ կարդաց Արտաւազէն հատուած մը, ուր կը ... կայացուի հայ մօր բացասական տիպարը։ Տիկ. Բիւզանդ խօսք... լով շեշտեց թէ հայ հեղինակները Շիրվանզադէէն առաջ միշտ իտէալականացուցած են հայ մայրը։ Շիրվանզադէն առաջինը եղած է որ ... հայ մօր բացասական գիծերը։

Մկրտիչ Պարսամեան եւ Հրաչ Սարգիսեան, խօսելով ... Շիրվանզադէի տաղանդը, կը ... նշէին անոր թերի կողմերը։ ... Պարսամեան ծանրացաւ Շիրվանզադէի լեզուի անխնամութեան ... իսկ Հրաչ Սարգիսեան քննադատեց անոր թատերախաղերը։

Նախագահ Ա. Չօպանեան ... խօսելով պաշտպանեց Շիրվանզադէի լեզուն եւ թատերախաղերը։ ... խօսողն եղաւ Կաթող. Նուիրակ ... րեգին աչք. որ ըսաւ.

— Իմ մասնագիտութեան շրջակէն դուրս է խօսել գրականութեան մասին։ Ես չեմ իշխում բոլոր ... ուեստների վրայ։ Մէկ մաղթանք ... նիմ եւ իբրեւ հոգեւորական,— ... Շիրվանզադէի տեղը պակաս չմնայ ... գրականութեան մէջ։ Աստուած ... բերէն Աբրահամու որդիներ կը ... Մեր ցիրուցան ու դժբախտ ... շատ դժուարացուցած է ստեղծ... ծական աշխատանքները։ Մաղթ... որ ծլին ու ծաղկին նոր գրագէ...

ՏԻԳՐԱՆ ԵՐԿԱԹ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1893 դեկտ.ին կը վերադառնայ Պոլիս, իր ընտանիքին մօտ եւ անմիջապէս ուսուցիչ կը կարգուի Թուրք վարժարանի մը մէջ։ Հոս է որ կը սկսի Թուրքերէն սորվիլ եւ ընտելանալ Գուրանին։ Տիգրան կը խորհի թէ ընկճելու համար զօրեղագոյն թշնամի մը, որուն հետ հաւասարէ հաւասար ճակատելու անհրաժեշտ բանակները չկան, պէտք է մօտէն ուսումնասիրել զայն, երեւան հանել անոր խոցելի կողմը եւ յետոյ զարնել։ Այս նպատակով չի գոհանար լոկ այն վարժարանով, ուր կը դասախօսէ։ Կը խառնուի խայտաբղէտ ամբոխին, Ռամազանի գիշերները ինքզինքը հրաւիրել կուտայ բարձր անձնաւորութեանց ապարանքները։ Այս թափանցումներուն արդիւնքը պիտի ըլլար այն ուսումնասիրութիւնը որուն «Ռիսթէմ» վերնագիրը կուտայ։ Դժբախտաբար չէ նագրուած եւ շատ մասեր ծանօթագրուած են լոկ, Թուղթի կտորներու վրայ, որոնց դասակարգութիւնը բացարձակապէս անհնար է։

Տ. Երկաթ Պոլիս ծանօթութիւն հաստատեց նոյնպէս հայ յեղափոխականներու հետ ու թէեւ որ եւ է քաղաքական կուսակցութեան չէր պատկաներ, բայց անոնց կ'օժանդակէր խմբագրելով յայտարարութիւններ, որոնք յատկացուած էին եւրոպական դեսպանատուներուն։

Ջարդերու վաղորդայնին կը մեկնի Պոլսէն եւ կը հաստատուի Աթէնք, հոն ալ սերտ կապեր հաստատելով տիրող մտաւորական տարրին հետ։ Աթէնքի մէջ տիրող կուսակցութիւններուն հետ համաձայնելով անոնց առջեւ կը դնէ իր գործնական ծրագիրը որ կը ձգտէր միացնել Յունաց եւ Հայոց ուժերը ընդդէմ Թուրք բարբարոսութեան։ Նոյն նպատակով դեկտ. 7ին Աթէնքի Սիլլօղոսին մէջ կը բանախօսէ ծովածաւալ բազմութեան մը ներկայութեան։

1898ին կ'անցնի Եգիպտոս, երբ անողոք ախտը սկսած էր աւեր գործել իր արդէն փափուկ կազմին վրայ։ Գահիրէի մէջ հազիւ տարի մը կը քաշքշէ իր հիւծախտաւորի կեանքը, մինչեւ որ մայրը մեծ դեսպանի մը հզօր ազդեցութիւնն ապահովելով՝ կը յաջողի իր մահամերձ զաւկին փափաքն իրագործել եւ փոխադրել զայն Պոլիս՝ Մեծ կղզի ուր Տիգրան կ'անցընէ իր վերջին օրերը, 1899 դեկտ. 1ին կնքելով իր մահկանացուն։

Տ. Երկաթի կորուստով հայութիւնը զրկուեցաւ իր ամէնէն նուրբ մէկ բանաստեղծէն, հայրենասէրէն, դիւանագէտէն, բազմահմուտ լեզուագէտէն ու քաջ ատենախօսէն։ Մ. Պասէս Տ. Երկաթի ակնարկելով կ'ըսէր.— «C'est un poète d'une incomparable beauté»։

Հայրենասէր ըսի, Տ. Երկաթի այս յատկութիւնը կը շեշտեմ նկատի առնելով միջավայրը ուր ծնաւ եւ ամբողջացաւ իր նկարագիրը։ Արդարեւ Պոլիսը ըլլալով մեղկութեան քաղաք մը, Հայաստանի մեր հայրենակիցները շատ համակրութիւն չեն սնուցաներ Պոլսահայոց մասին, զանոնք նկատելով լղվամբէներ։ Մինչդեռ Տ. Երկաթ եւ իրեն նման տակաւին շատ մը հայրենասէր գործիչներ կան, որոնք չեն վարանած իրենց կեանքը նուիրել Հայաստանի ազատագրման։ Կը կարծեմ թէ Տիգրանի նման ոչ թէ հայկական, այլ էապէս ֆրանսական եւ հելլենական կրթութիւն մը ստացած Պոլսեցիի մը, մանաւանդ Բերացիի մը հայրենասիրութիւնը աւելի թանկարժէք պէտք է նկատել քան հայրենասիրութիւնը Հայու մը, որ ծնած է Արարատի ստորոտը, եւ կամ մեր հին փառքի ոստաններէն մէկուն, ինչպէս Կարնոյ, Վանի, Մուշի կամ Տիգրանակերտի մէջ»։

Գ. Լ. Կիւմիւշկէրտանի այս խիստ շահեկան դասախօսութիւնը տեւեց մօտաւորապէս երկու ժամ։ Մէջընդմէջ կը կարդար բազմաթիւ քաղաքական տեսութիւններ ստորագրուած Տ. Երկաթի կողմէ։ Կը ծանրանար մանաւորապէս անոր «Թուրքիան կրնա՞յ ապրիլ» աշխատութեան վրայ, որուն համար Ժան Ֆինօ ըսած է թէ «Թուրքիոյ մասին այսքան խորահմուտ տողեր շատ շատ Սալըզպրի մը կրնար գրել»։

Վերջերս երբ Պոլսոյ հին մամուլը աչքէ կ'անցընէի, Յովհ. Շահնազարի Հայրենիքներուն մէջ հանդիպեցայ Տ. Երկաթի բազմաթիւ աշխատութիւններու թարգմանութեանց, ինչպէս Մանկական հոգիներ, Կնոջ դերը, Աքիլլէս Բարաքօս, Մեր կապիկները ու թութակները, Սիմօն Սիմօնովիչ եւն.։ Կ'արժէր որ խղճամիտ ձեռք մը կամ կազմակերպութիւն մը փոխանակ նիւթական մսխում կատարելով շապաւած հատորներ կրկին տպագրելու՝ պրպտէր մեր մամուլը, հաւաքէր Տ. Երկաթի կամ Ա. Շաքլեանի եւ ուրիշ մեր շատ մը գրագէտներու աշխատութիւնները եւ զանոնք վերածէր հատորներու։ Գ. Կիւմիւշկէրտան գեղեցիկ արծարծում մըն էր որ կատարեց։ Երանի թէ սոր յաջորդէր մեր ակնարկած հաւաքման ճիգը։

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Հ. Յ. Դ. ՕՐԸ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ

— ∽ —

ՊՈՒՔՐԷՇ, (Յատուկ) — Կիրակի 13 հոկտ. Պուքրէշի ամենախոշոր սրահներէն մէկուն մէջ տօնուեցաւ Հ. Յ. Դ. 45ամեակը եւ Ք. Միքայէլեանի մահուան 30ամեակը: Աննախընթաց բազմութիւն մը ներկայ էր հանդէսին: Գաւառէն բազմաթիւ ընկերներ փութացած էին Պուքրէշ: Օրուան աթիւ խօսք առին ընկերներ Եփրեմ Սարգիսեան, Սարգիս Արարատեան եւ Սարգիս Սարուխի: Բոլորն ալ բացատրեցին օրուան նշանակութիւնն ու Դաշնակցութեան ապագայ ծրագիրը, ու հասարակութիւնը ջերմապէս ծափահարեց մեր բանախօսները: Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Օր. Օր. Հիւսեան, Քէչիչեան, Թաթաւլաճեան եւ փոքրիկն Ժ. Միքէլեան՝ արտասանութիւններով: Ընկ. Վ. Հիւսեան կարդաց Ա. Ահարոնեանի Քրիստափորի յիշատակին նուիրած …

…

Ներկայիս երբ երեք միլիոն Թուրքեր կը բնակին Ռումանիոյ, Եուկոսլաւիոյ եւ Պուլկարիոյ մէջ: Ասոնք բոլորը երկիր բերել կը նշանակէ երկիրը օժտել երեք միլիոնի նոր բնակչութեամբ մը, ինչ որ արհամարհելի չէ, անշուշտ:

Մեր հնգամեայ ծրագիրը Թուրքիա պիտի փոխադրէ հինգ միլիոնին միայն վեց հարիւր հազարը: Եթէ մնացեալ տարիներու ընթացքին եւս նոյն թափով աշխատինք, 25 տարիէն կրնանք 3 միլիոն Թուրքերը փոխադրել:

Ըստ իս սակայն երկար ժամանակաշրջան մըն է: Այն հինգ տարին մեզ պիտի տան նպաստաւոր արդիւնքներ, որոնք պիտի մղեն աւելի ուժգին թափով փարիլ գործին ու այդ երեք միլի…

…

ՄԱՄՈՒԼ

Աջէն ու ձախէն

— ● —

Պուքրէշի «Արագ»ը կը բացատրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 հոկտ.).

— «Հ. Մ. Ը. Մ.ը ծանր նզնաժամ մը կ'անցընէ այս պահուս: Կազմակերպութիւն մը որ մարմին առաւ հայ ժողովուրդի անմերապահ խանդավառութեանը մէջ, եւ 17 տարիէ ի վեր կ'ընձիւղի եւ կ'ուռճանայ հայ ժողովուրդին գուրգուրանքին շնորհիւ՝ այսօր խսկապէս տագնապի մէջ է: Վտանգի տակ է եթէ ոչ անոր գոյութիւնը՝ գոնէ համակրանքի համատարած ալիքը որով ցարդ շրջապատուած էր ան: Ու այդ վտանգը երթալով կը շեշտուի: Ներսէն ու դուրսէն:

Արտաքին վտանգը շօշափելի նախ: Կազմակերպութիւն մը որ կոչուած էր դառնալու համազգային հետաքրքրութեան եւ հոգածութեան առարկայ, եւ որուն շուրջը պէտք է չքանային ամէն կուսակցական եւ հատուածական շահ ու նկատում, դժբախտաբար այս պահուս տակաւ անտարբերութիւն եւ չկամութիւն կը ստեղծէ իր շուրջը: Աւելին: Արդէն կը շատնան զայն քայքայելու նկրտողները:

Ճիշդ է որ նոր չէ անոր սպառնացող այդ արտաքին վտանգը: Իր գոյութեան 17 տարիներու ընթացքին ան յաճախ ենթակայ եղաւ ոտնձգութեանց, ու թատր՝ խլրդային աշխատանքներու: Բայց ան կրցաւ տոկալ աջէն ու ձախէն եկող հարուածներու, ու ներսէն առողջ, դէմ դրաւ անոնց: Կրցաւ իր գոյութիւնը փրկել, եւ ընդհակառակն տարածել իր փրկարար ցանցը աշխարհի բոլոր հայ գաղութներուն մէջ:

Այս անգամուան վտանգը լուրջ է սակայն: Այլեւս իր գործունէութիւնը խաչաձեւող ձեռնարկները չէ միայն որ կը ստեղծուին անոր շուրջը՝ տգեղ մրցակցութիւն մը ստեղծելով, եւ բաժնելով անոր վայելած համակրութիւնը: Այլ ուղղակի ճիգ մը կայ խեղդիչ օղակի մը մէջ առնելու համար զայն:

Մեր մասնակցութիւնը այն ձեռնարկներուն համար չէ որոնք զանազան գաղութներու մէջ մարմին կ'առնեն երիտասարդական տարբեր կազմակերպութեանց կողմէ՝ հետապնդելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի որդեգրածներուն նման կամ մօտիկ նպատակներ: Արդարեւ կան Հ. Մ. Ը. Մ.էն դուրս զուտ մարզական եւ սկաուտական ուրիշ միութիւններ, որոնք յաճախ կը խաչաձեւեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի գործունէութիւնը, կազմուած պարզապէս անհատական փառասիրութեանց կամ պառակտումներու երեսէն եւ զոր, առ'ղ, հնարաւոր չեղաւ համախմբել միակ դրօշի մը տակ, հակառակ թափուած բոլոր ճիգերուն: Կան միութիւններ ալ՝ որոնք զուտ մարզական կազմակերպութիւններ չըլլալով հանդերձ՝ իրենց ծրագրին մէջ որդեգրած են մարզանքը իբր մաս իրենց անդամներուն տրուելիք դաստիարակութեան, եւ որոնք, դժբախտաբար, իրենք զիրենք կը մղեն երբեմն անբաղձալի խաչաձեւումներու՝ եթէ ոչ մրցակցութեան:

Մեր մտահոգութիւնը կը բխի հիմնական վտանգէ մը: Այն որ աւելի դաւադրօրէն կը մօտենայ՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ը սարսելու համար իր հիմէն: Ան կու գայ աջէն ու ձախէն միեւնոյնատեն:

Նախ տեսնենք ձախէն եկածը: Անոնք որ աչքէ անցուցին Հօկի Եւրոպայի համագումարին որոշումները՝ սարսափելով տեսան որ Հօկը ճիգ մը կ'ընէ վերջնականապէս թօթափելու Հայաստանի օգնելու իր հիմնական մտահոգութիւնը, առաւելապէս նուիրուելով ուրիշ զանազան ձեռնարկներու՝ որոնց բուն նպատակն է գաղութները պառակտել: Այդ ձեռնարկներուն մէջ՝ որոնք յիշատակուած են յականէ անուանէ՝ կան գաղութներու մէջ Հօկեան դպրոցներ ստեղծելու, «Նորք» փիրմային տակ Հօկեան մարզական ակումբներ կազմակերպելու կէտերն ալ, կէտեր՝ որոնք երկար բարակ բացատրութեանց պէտք չունին քօղազերծ ընելու համար Հօկի հետապնդած բուն նպատակը: Ուշիմ ընթերցողը կ'ըմբռնէ իսկոյն:

Դաւադրութիւն մըն ալ աջէն կու գայ, կազմակերպութենէ մը որ իբր թէ կոչուած է հայ ժողովուրդը միացնել յանուն բարեգործութեան: Կ'ակնարկենք Բարեգործականին որ եւս գաղութներու մէջ սկսեր է նախաձեռնել կազմակերպումը մարզական միութեանց, անոնց համար բանալով իր դրամարկղն ալ՝ զոր վարժուած է այնքան ամուր կղպելու ազգային շատ աւելի կենսական կարիքներու առջեւ: Շատ խորաթափանց ըլլալու պէտք չկայ կռահելու համար անոր ալ թաքուն նպատակը,— լղրճել նոր սերունդին հոգին, լաքէներու նոր բանակ մը աւելցնելու իր արդէն ունեցածներուն վրայ»:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՋԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Ամէն անգամ որ կառավարութիւնը ներքին կամ արտաքին կարեւոր խնդիրներ ունենար սեղանի վրայ, Ռուսիոյ կողմէ նորէն մէջտեղ կը նետուէր հայկ. հարցը: Աղտիւլ Համիտ Բ. հարցը կը լուծէր քանի մը խոստումներ տալով: 1895—96ի ատեններ …

Թուրքերը ոչ մէկ ատելութիւն կը սնուցանէին Հայերուն դէմ: Շատ Թուրքեր իրարու հետ մրցումի ելած էին Հայեր առնելու համար իրենց պաշտպանութեան տակ եւ Պոլսոյ մէջ բաւական թիւով Թուրք ընտանիքներ իրենց բարեկամական զգացումները …

…

(Շար.)

խոյեանը զինաթափութեան խորհրդաժողովին, որուն նախագահն էր: Ջերմ խաղաղասէր, յարատեւօրէն տքնեցաւ, որպէսզի ելքի մը յանգի սպառազի – նութեանց կրճատման ծրագիրը: Ընկերվարական կուսակցութեան գործօն վարիչներէն էր 1904էն ի վեր, իսկ երբ մէջտեղ դրուեցաւ զինաթափութեան խնդիրը, ձգեց ամէն պաշտօն, ամբողջովին այդ գործին նուիրուելու համար: Անպարկեշ իջած է իբրեւ բանուոր:

Զանազան չահեցան ընտրութեանց մէջ

Կիրակի օր տեղի ունեցան Ծերակոյտի մէկ երրորդ մասին նոր ընտրու – թիւնները (107 աթոռ): Արդիւնքը բաղդատաբար նպաստաւոր է «Ժողովրդա– կան ճակատ»ին համար (ձախակողմեան): Ընկերվարականները շահեցան չորս աթոռ, համայնավարները՝ մէկ (Մարսէլ Քաշէն), արմատականները՝ 46 (նախապէս 50), պահպանողականները՝ 40 (նախապէս 41): Վարչապետ Պ. Լավալ շահեցաւ թէ Սէնի եւ թէ իր ծննդավայրին՝ Փիւի տը Տօմի մէջ: Կը կար– ծուի թէ պիտի ընտրէ վերջինը, թէեւ 9 տարիէ ի վեր Սէնի շրջանը կը ներ– կայացնէ Ծերակոյտին մէջ:

Սէնի նահանգին մէջ Լավալի կուսակիցները կատաղի պայքար մը սար – քած էին ժողովրդական ճակատին դէմ (ընկերվարական, համայնավար, ար– մատական): Առաջին քուէարկութեան ատեն, որուն համար կէսէն աւ նուա– զըն մէկ աւելին բացարձակ պայման է, ժողովրդական ճակատը շահեցաւ 10էն եօթը, իսկ Լավալ՝ 8րդը: Երկրորդ քուէարկութեան ընտրուեցաւ Մարսէլ Քա– շէն, իբրեւ Փարիզի 9րդ ծերակուտականը: Ուրիշ համայնավար մը եւս, Պաշը– լէ, վերընտրուեցաւ, բայց անջատական ըլլալով, չի ճանչնար Մոսկուայի հե– ղինակութիւնը:

Ընտրուածներուն մէջ կը գտնուին նախկին նախարար Պիէնվընիւ Մար– թէն (88 տարեկան), նախկին նախագահ Միլրան, Պ. Քայեօ, դատական նա– խարար Լ. Պէռար եւն.:

Ծերակոյտին ընտրութիւնները կը կատարուին ամէն երեք տարին անգամ մը, երբ կը նորոգուի մէկ երրորդը: Շրջանը 9 տարի է: Նոր ծերակուտա – կաններուն պաշտօնավարութիւնը կը սկսի յառաջիկայ յունուարին, այնպէս որ Ծերակոյտին կազմը անփոփոխ պիտի մնայ, երբ վերարացուի խորհր – դարանը:

Անգլիոյ վարչապետը կը չոյէ Իտալիան

Պ. Պոլտուին, Անգլիոյ վարչապետը, շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ շա– բաթ օր, անգլեւիտալական յարաբերութեանց մասին: Այս ճառին ալ, անմի– ջապէս յաջորդելով Հռոմի բանակցութեանց, մեծապէս նպաստեց յարաբերու– թեանց բարւոքման: Վարչապետը ժխտեց որ եւ է թշնամական տրամադրու – թիւն՝ Իտալիոյ կամ անոր կարգուսարքի մասին: «Կարգ մը վայրերու մէջ լուր տարածեր են թէ այս երկրին կողմէ ձեռք առնուած միջոցներու գլխաւոր նպատակներէն մէկն է պայքարիլ եւ տապալել Ֆաշականութիւնը: Վտանգա– ւոր սուտ մըն է այդ: Թէ Իտալիա ինչ կառավարութիւն ունի,— այդ իր գործն է: Այս խնդիրը անգլեւիտալական վէճ մը չէ, այլ Իտալիոյ եւ Ազգերու Դաշ– նակցութեան միջեւ ծագած վէճ մը: Որ եւ է առանձին քայլ չէ առնուած Անգ– լիոյ կողմէ եւ չպիտի առնուի: Շատ խօսուեցաւ պատերազմի մը մասին. դէշ բան է այդպիսի խօսքեր արտասանել: Մենք միշտ պատրաստ ենք օգտուելու որ եւ է պատեհութենէ որ կրնայ օգնել հաշտարար ելք մը գտնելու: Մեր հետա– պնդած նպատակը խաղաղութիւնն է եւ մենք գայն կը փնտռենք Ազգերու Դաշ– նակցութեան անդամներուն հետ: Եւ մենք որ եւ է միջոց ձեռք չենք առներ առանց կատարելապէս համաձայնելու անոնց հետ: Ազգերու Դաշնակցութեան նպատակը խաղաղութիւն է եւ ոչ թէ պատերազմ: Ճիշդ է որ մեր եւ միւս ազ– գերու հետեւած ճամբան նոր բան է: Եթէ այդ ճամբան յաջողի, մեծ յաղթա– նակ մը պիտի ըլլայ անոնց համար որոնք չարաչար աշխատեցան ի նպաստ խաղաղասիրական մեթոտներու: Իսկ եթէ ձախողի,— գիտեմ որ յաճախ ըս – ուած է թէ հետեւանքը պիտի ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան կործանումը: Եւ երբեք չեմ ըսած այդ բանը. եւ երբեք չեմ խորհած թէ այդպէս պիտի ըլ– լայ: Եթէ առաջին փորձը ձախողի, պէտք է փնտռենք պատճառները եւ նորէն փորձենք, պէտք է կրկին քննենք թէ չե՞նք կրնար Ազգաժողովէն ներս բերել ա– նոնք որ դուրս մնացած են»:

Վէհիպ փաշայի հրահանգները

Ճիպիքայի հապէշական բանակատեղիէն հասած լուրեր կ՚ըսեն թէ երբ ի– տալական օդանաւերը կը մօտենան, Հապէշները այնպիսի ստրատեգիական նախադասութիւնը... մը կը դիմեն որ Զօր. Կրածիանի եւ իր սպայակոյտը կը շփոթին եւ չեն կրնար ճշդել թշնամի զինուորներուն դիրքը: Թուրք զօրավար Վէհիպ փաշա խստիւ յանձնարարած է Հապէշներուն որ փռուին պառկին եւ կրակ չբանան իտալա– կան օդանաւերուն դէմ, երբ անոնք թռիչքներ կը կատարեն: Եթէ Իտալացի– ները շատ յառաջանան Օկատէնի մէջ, Հապէշները առիթ պիտի գտնեն խզելու անոնց հաղորդակցութեան գիծերը եւ իտալական ջոկատները պաշարելու այն– պիսի շրջաններու մէջ ուր ջուրը դժուար կը ճարուի: Հապէշները կը կարծեն թէ թշնամին պիտի կոտորուի նաեւ անապատային հիւանդութիւններէ, մաս– նաւորապէս լնդագարութենէ որ արդէն տարածուած է:

ԱՌԱՋԻՆ ՇՈԳԵԿԱՌՔԸ ՌՈՒՄԱՆԻԱՅԷՆ ՌՈՒՍԻԱ

1918էն վեր առաջին անգամ ըլլալով շոգեկառք մը անցաւ ռուսեւռումա– նական սահմանագլուխէն, Թիկինայի եւ Թիրասփոլի միջեւ, վերջերս շինուած կամուրջին վրայ: Այս առթիւ երկու կայարանները դրօշազարդուեցան եւ ըն– դունելութիւն մը սարքուեցաւ: Երկու երկիրներու ներկայացուցիչները փա– ստաբանեցին վերահաստատուած բարեկամութիւնը, եւ իրենց խաղաղասիրու– թիւնը: Ուրեմն շոգեկառքի հաղորդակցութիւնները վերահաստատուած կ՚ըլ– լան 17 տարի վերջը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՐԷՏԻ ՖՈՆՍԻԷԻ հոկտեմբեր 15ի վիճակահանութենէն 1886ի պարտաթուղթերէն 77,168 թիւը, 1903էն 540,087 թիւը և 1911էն 272723 թիւը 100 հազարական ֆրանք շահած են:

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն հանգստեան կոչուած հանրապետական սպաները երկրին զանազան մասերուն մէջ պիտի կեդրոնացուին մինչեւ հանրաքուէն եւ ի հարկին անկէ վերջն ալ:

ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ԳՈՐԾԻՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ կը սկսին նոյեմբեր 4ին: Ամբողջ գործը ամփոփուած է 51 թղթածրարներու մէջ, 35,000 թերթիկներով: Պիտի մասնակցին 40 փաստաբաններ: Ամբաստանեալներն են 21 հոգի:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊՕՆԵԼԾ - ՔԱՂԱՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ «ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ԿԻՐԱԿԻ 27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԷՍ ՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Bourg-la-Reine, Place Condorcet, Salle des Banquetsի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ **Մ. ՄԱՍՍՈՒՆԻ** ԵՒ **Դ. ՄԵԼԻՔՍԵԱՆ**

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ

ՓՐԻՎԱՅԻ ՄԷՋ

2 ՆՈՅԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

ՓՈՆ Տ՚ՕՊԸՆԱՅԻ ՄԷՋ

27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ըն– կերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 131, Գուր Լաֆայէթ, Զար– դարեան Գրադարանի մէջ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի դասախօսական առա– ջին ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատե– ղին: Կը խօսի ընկեր ՌՈՒԶԱՆ. Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դաշնակցութեան յեղափոխական ձեռնարկները». Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ - ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Café Noaillesի սրահին մէջ

Կը դասախօսէ Տիկին ՓՕԼԱՏԵԱՆ

«կնոջ բերած բաժինը մարդկային քաղաքակրթութեան» նիւթին շուրջ

Մուտք՝ 3 ֆրանք (թէյ եւ խմորեղէն միասին):

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Ա. ՍԱՐՎԱՉԵԱՆԻ

1.- "ՆԱՀԱՊԵՏ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ"

ԴՐԱՄԱ 4 ԱՐԱՐՈՎ — ԳԻՆ 7.50 ՖՐԱՆՔ

2.- "ԳԾԻԾ ԴՈՒՐՍ"

ԴՐԱՄԱ 4 ԱՐԱՐՈՎ — ԳԻՆ 5 ՖՐԱՆՔ

կը ծախուի նաեւ Յառաջի խմբագրատունը:

ԳՈՅԱՄԱՐՏ Օրացոյց 1936, Է. տարի

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Դիմել հետեւեալ հասցէին՝ Gaizag Djarayan, 49, Rue Nationale, Marseille (Fr.).

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ.—

Մարսէյլ, Միութեանս Գրադարան Ընթերցարանը, 49, Rue Nationale, Marseille
Մարսէյլ, Գրատուն Գ. Ծերիկեան, 13, Rue des Dominicaines, Marseille
Փարիզ եւ շրջանը, ԳՐԱՏ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Monsieur le Prince, Paris
«Յառաջ»ի խմբագրատունը:
Տեսին, Վահան Հիւսեան, 3, Rue Tellier, Decines
Լիոն Ե. Քրրքճեան, 115, Rue Moncey.
Ռօման, Ս. Պիլալի 5, Rue du Puy.
Վալանս, Ղազար Գալուստեան, 58, Rue Bouffier, Valence
Սէնթ Էթիէն, Վարդան Խրիմեան, 34, Rue des Frères Chapps
Վիէն, Ներսէս Խաչիկեան, 124, Rue Lafayette
Նիս, Վահան Շէհրէրեան, 182, Bld. de la Madeleine
Կարտան, Լ. Գայաճանեան, Puits Bivert.
Ալճէրիա, Պօղոս Արզումանեան, Hôtel Atlas, Blida
Պորտօ, Ա. Քէնտիրեան, Rue Ed. Vaillant, Cenon
Պէյրութ, Խորէն Աղնաւորեան, Bab Yacoub
Պարսից Ծոց, Ա. Գէորգեան, A.I.O.C., Abadan
Գանատա, Անդրանիկ Սիրունեան, Sainte - Catarins
Պասրա, Ոսկեան Ծնուղեան, Librairie, Basrah
Պէյրութ, Արշակ Հօրիմեան, Photo Mourad
Մուսուլ, Յարութիւն Արծրունեան, Garage Central
Փօն տ'Օպնա, Արթին Կարապետեան,
Շարլիէօ, Ստեփան Թիւրմինեան
Ամերիկա, B. Palyan, 119, P. O. Box, Milford, Mass.
Հալէպ, Խորէն Գըրքէսէլեան, 22, Rue Boustan Kulab
Դամասկոս, Աւետիս Լօշխաճեան, Photo Sport
Պաղտատ, գլխարկավաճառ Աւետիս Աղանիկեան
Մարսէյլի արուարձանները Դաշնակցական Ակումբները:
Յունաստան, «Նոր Օր»ի խմբագրատունը
Եգիպտոս՝ «Յուսաբեր»ի խմբագրատունը, նաեւ բոլոր դաշնակցական թեր - թերու խմբագրատունները:

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ Ն

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ օգնական դերձակ մը (AIDE-TAILLEUR) աթելիէի մէջ աշխատելու համար: Տեւական աշխատանք: Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Ս. Եափուճեան, Տէր և Տիկ. Վ. Եափուճեան (Լիոն), Պ. Վարդգէս Եափուճեան (Պելժիքա), Տէր եւ Տիկին Ե. Եափուճեան եւ Հայկ Եափուճեան (Պոսթըն) ըն– տանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք ան– ձամբ, նամակով եւ մամուլով ցա– ւակցութիւն յայտնեցին իրենց սի– րելի մօր՝

Տիկ. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԵԱՓՈՒՃԵԱՆԻ

եղերական մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Լիոնի մէջ:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի Հայ Երաժշտ. Միութիւ– նը յառաջիկայ ձմրան՝ ձեռնարկած է իր տարեկան մեծ համերգին, ղե– կավարութեամբ Պ. Վ. Սարգսեանի: Բոլոր անոնք որ կը փափաքին Միութեանս անդամագրուիլ, եւ մասնակցիլ համերգին, այժմէն թող դիմեն 101, բիւ Սէն Ժաք Պ. Յ. Մա– լաքեանի եւ կամ ամէն կիրակի փրա– տոյի Ս. Թարգմանչաց եկեղեցին ժա– մը 10էն 12:

Վարչութիւն

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրուիչ Պ. ԱՒԵՏԻՍ էն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (57)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱԲԵՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Եթէ հրամայած պաշարները տալու չըլլային, պարտաւոր էինք թէ սիրով եւ թէ բռնութեամբ դրամն ընդունել անոնց փոխարէն. բայց մեր խիղճը չէր տանիր այսչափ ծանր պահանջ - մունք մը ընել խեղճ գիւղացիներէն, եւ աւելի քաղցր էր մեզի առանց մէ - կուն սիրտը ցաւցնելու մեր ճամբա– նիս շարունակել. այսու ամենայնիւ առանց նեղութիւն մը կրելու 7 աւուր մէջ հասանք Ամարա քաղաքը:

Մպոի առաջնորդը դեռ հոն հասած չէր, ճամբան տկարացած ըլլալով, եւ քաշած անտանելի նեղութիւններէն յուսահատած, ինչպէս որ յետոյ ինքը պատմեց, զղջացեր՝ ու ետ դառնալ ուզեր է, վասն որոյ Ամարայի քա - ղաքապետը իմանալով՝ փութացեր գացեր էր անոր դիմաց, զոր հետն առ– նելով բերաւ հոն մեր հասնելէն եր - կու օր ետքը:

Սիրով եւ ողջագուրմամբ ընդունե - ցինք զինքը, եւ համատօտ տեսու - թեան մը մէջ յիշեց նա մեծ իշխանին ժողովքի համար ըրած պատուէրը, զոր իրեն ալ գրելով խնդրած էր, մենք ալ մեր հոն սպասելը անոր հա– մար ըլլալը իմացուցինք:

Քիչ մը հանգստանալէն յետոյ՝ լուր տուաւ մեզի որ իր քովն երթանք ա– ռանձին. եւ մենք մեր մասնաւոր խօ– սակցութեան մէջ պէտք եղած տեղե– կութիւնները հաղորդեցինք իրեն:

Գովութեամբ պատմեցինք Տէճաջ - մաջ Քասսայի կրօնասիրութիւնը, քրիստոնէական բարի զգացմունքնե - րը, ընտիր եկեղեցականները պատ - ուելը:

« Զգոյշ կեցիր, ըսինք իրեն, այս երկրիս մարդիկներէն, որոնք չողո - քորթութեամբ եւ սուտումուտ խօս - քերով բանսարկութիւն կ՚ընեն ձեր եւ մեծ իշխանին մէջ տեղը, որոնք խիստ վարպետ են այս կերպ գործքերու մէջ. եւ եթէ դուք միամիտ գտնուե – լով՝ անոնց խաբեբայութիւններուն մտիկ ընելու ըլլաք, մէկէն կ՚ընկնիք որոգայթի մէջ: Պարտք կը համարիմք նաեւ ըսել ձեզ, որ ձեր քովը չը պա– հէք ամենեւին նախորդ Աբունային սպասաւորներէն մէկը, զոր հետերնիդ բերած էք, վասնզի այս բանը մեծ իշ– խանին կամացը խիստ հակառակ է:

— Անոնք իմ քովս ընդունելը, պա– տասխանեց, Հապէշերէն գիտնալնուն համար է, որոնց պէտք ունիմ:

— Շատ լաւ ըսինք: Բայց այս գիտ– նաք որ այս մարդիկը Աբունա Սելա– մէին գլխուն ալ շատ բաներ բերին. առջի բերան լաւ ծառայութիւն ըրած են իրեն, յետոյ այն սովորութիւննե– րը թէպէտ եւ անմեղ՝ բայց ժողովրդ– եան աչքին գայթակղութիւն եւ յան– ցանք համարուելով, ինչպէս է օղի խմելը, ծխախոտ քաշելը, պաս օրերը ծոմ չպահել՝ կամ պասն աւրելը, անոր ընել ու գործածել տալով, հոգ չէ՝ մարդ չտեսներ ըսելով, մօրուսը ձեռք առին, ու յետոյ բան չմնաց որ գըլ – խուն չբերին:

Եւ Աբունա առաջնորդ մը որ անոնց քաղցր ու ամոքիչ լեզուէնխաբուելով՝ իրեն ներելի չեղած սովորութիւննե– րը թէեւ գաղտնի գործածէ, պարտաւորի բոլորովին անոնց ձեռքը անձնատուր ըլլալ. ինչ որ ուզեն ինչ որ ընեն՝ պէտք է լուռ ու ձայն հանէ, եթէ կ՚ուզէ որ իր [illegible] չխայտառակի: Աբունա Սելամէի մօրուսը ձեռք տալէն յետոյ [illegible] տիկ ընել չէր ուզեր, շատ [illegible] ցաւ:

Ասոր համար ահա իբրեւ [illegible] եղբայր կ՚իմացընեմք ձեզ անոնց [illegible] գայթները, որպէսզի անոնց [illegible] նաք: Անոնց արտաքին շարժմունք[illegible] րուն, հաւատարիմ ու հարազատ [illegible] րեկամի եւ սպասաւորի նման [illegible] տուած խօսքերնուն ու կեղծ[illegible] չհաւատաք երբեք, եւ ձեր իշխանու– թեան սանձը չտաք անոնց ձեռքը, ուզածնուն պէս վարեն:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԻԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԹԵՐԹԻԿՆ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 23 Octobre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2942

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԱՐԴԱՊԵՏԸ ՄԵՌԱՒ. ԿԵՑՑԷ ՎԱՐԴԱՊԵՏԸ

Ճիշդ երկու ամիս առաջ էր,— 25 օգոստոս: Պատահաբար որոշուած ժամադրութիւն մը,— Եւ անատամիկ Վիլ Ժուիֆ, յիմարանոցին առջեւ, վարդապետին սենեակը: Դուռը բաց են ձգած...

Գիտէինք որ ուրիշ անգամ ալ ունեցած է պայծառատեսութեան պահեր, բայց այդ օրուան երեւոյթը շատ խոր տպաւորութիւն գործեց:

Անկողնին մէջ երկնցած, մէկ թեւը գլուխին տակ, տմոյն ժըպիտ մը աչքերուն մէջ, կը պատասխանէր հարցերուն:

Իրականին մէջ, ինքն էր որ բացաւ խօսակցութիւնը, դիմացը տեսնելով երեք օրիորդներ եւ երկու պարոններ:

Իմացեր էինք թէ վէրք մը բացուած է սրունքին վրայ, իբրեւ հետեւանք ներքին քայքայման:

— Վարդապետ, պարտէզ չէ՞ք ելլեր պտտելու:

— Չեմ կրնար, որովհետեւ ոտքս վիրաւորուած է, բորբոքում եղաւ, բժիշկ եկաւ, նայեցաւ, մէկ ալ տեսայ քիթիք տարին, վըրաս բան մը ձգեցին, բան մը չհասկցայ. մէկ մատ խորութիւնով ոտքս կտրեցին. հիմա չեմ կրնար շարժիլ:

— Հոգ մի ընէք, շուտով կ'աղէկնայ:

— Ոչ, քանի մը ամիս այսպէս կ'երթայ, յետոյ քանի մը տարի կը տեւէ... վերջապէս սոսկալի բնտանեկան բաներ են...

Դժուար էր հաւատալ թէ նոյն բարեհամբոյր անդորրութիւնը պիտի շարունակուէր մինչեւ վերջը: Աչքերը մոլորուն, երկու լուսաւոր խօսքի հետ՝ շատ մը անկապ թոթովանքներ, յանկարծ պղտոր նայուածք մը՝ մէկ դէմքէն միւսը եւ պատէ պատ,— այս բոլորը բաւական էին կարծ կապելու:

Ո՛վ որ առիթ ունեցած էր այցելութեան երթալու այդ օրէն առաջին, կ'արտայայտուէր աւելի սեւ տրամադրութիւններով:

Հետզհետէ աւելի ուժաթափ, այլեւս անկարող՝ տոկալու տառապանքներու գալարման եւ կազմալուծման, վերջին օրերը կը մերժէր սնունդ առնել: Գիտութիւնը շատոնց դատապարտած էր երբեմնի կաղնին, իսկ վերջին շաբթուն հրաշք մը միայն կրնար որ եւ է յոյս ներշնչել:

Այնպէս որ, շաբաթ կէսօրին, երբ հեռախօսով խմբագրութեան կը հաղորդէին վիճակին ծանրացումը, բոլորս ալ նախապատրաստուած էինք անխուսափելի վախճանին:

Քաշմնելի էր լուրը,— «Վէրք մը բացուած է կռնակին վրայ»:

Այդ չարագուշակ ազդանշանէն մինչեւ մահաքուն՝ ժամերու խնդիր էր այլեւս:

×

Ահա այսպէս յաւիտենական լռութեան անդունդը կը գլորի նաեւ Կոմիտասը,— այն որ մոգական գաղտնիքն ունէր ամբողջ բազմութիւններ խռովելու, ալեկոծելու, խանդավառելու կամ լացնելու:

Ճիշդ է, ան այլեւս յիշատակ մըն էր 1916էն, այլ մանաւանդ 1919էն ի վեր, երբ արգելափակուեցաւ Վիլ–Ժուիֆի յիմարանոցին մէջ: Բայց, մարդիկ ե՞րբ յուսակտուր քաշուած են նոյնիսկ ամէնէն անյուսալի պահուն:

Կոմիտասը, այդ վիճակին մէջ, շատ կը նմանէր աւելիի մը վերջին լարին, որ ահա պիտի փրթի: Եւ մարդն ու գիտութիւնը անկարելին կը փորձէին, որպէսզի չփրթի:

Եւ լարը դիմացաւ ամէնէն յուսահատական պարագաներուն մէջ, միշտ իբրեւ յիշատակ:

Այդ իրողութիւնն իսկ աղբիւր մըն էր համատարած խանդավառութեան, գաղութէ գաղութ եւ մինչեւ Երեւան:

Չեղաւ եւ չի կրնար ըլլալ որ եւ է հայկական համրանք, նոյնիսկ չղթայակապ, կամ աշխարհի ամէնէն հեռաւոր ցամաքին վըրայ նետուած, որ չյիշէ Վարդապետը եւ չպարծի անով:

1931ին, երբ իր ծննդեան 60ամեակը տօնուեցաւ, Հայաստանն ու գաղութները մրցումի ելեր էին իրարու հետ, պանծացնելու համար Վարպետն ու իր արուեստը:

Նոյնիսկ Պոլիսը չկրցաւ անտարբեր մնալ,— եւ Թուրքերը այսօր ձեռնարկեր են իրենց ազձատ լեզուին վերածելու անոր դաշնաւորած երգերը, անշուշտ յառաջիկային ձայնարձակին յանձնելու եւ տարածելու համար իբրեւ թրքական ստեղծագործութիւն...

×

Վարպետը մեռաւ, կեցցէ՛ Վարպետը: Կոմիտասը կորսնցուցինք, բայց ամէն սրտի մէջ իր երգն է որ կը սարսռայ, ամէն շրթունքի վրայ իր եղանակներն են որ կը թրթռան:

Դժուա՛ր է երեւակայել աւելի մեծ, աւելի խոր ու անմահական փառապսակ ե՛ւ իրեն ե՛ւ իր ժողովուրդին համար, քան այս յաղթանակը:

Եւ միայն հայկական չէ յաղթանակը:

Ներդաշնակելով խոնարհ ժողովուրդի մը հոգին եւ արուեստի բծախնդիր պահանջները, խանդակաթ նախանձախնդրութեամբ հաւաքելով եւ գեղարուեստական թարգմանութեան մը վերածելով երգեր ու եղանակներ, յաճախ յօրինելով եւ ստեղծագործելով, Վարդապետը հայ ժողովուրդի հանճարին առջեւ խոնարհեցուց նաեւ օտարը, ազդ թէ արուեստագէտ:

Միջազգային արժէք մըն է որ կ'անհետանայ, իր ետին ձգելով թանկագին գանձ մը,— աշխատաւոր, ստեղծագործ ժողովուրդի մը հոգին, մերթ արեւ, մերթ խռովք, վիշտ կամ ցնծութիւն, բայց միշտ կենդանի ու հարազատ:

Բանակի մը յաղթանակն իսկ այսքան ծաւալ գտած չպիտի ըլլար, պահելով բոլոր համեմատութիւնները:

Երգդ մեզի օգնական, «ձայնե՛ղ» Վարդապետ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱՅ ՆՈՐ ԱՆԱԿՆԿԱԼԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ԴԷՄ

ՇՈԳԵՆԱՒԵՐԸ 24 ԺԱՄԷՆ ԱՒԵԼԻ ՉՊԻՏԻ ԿԵՆԱՆ

Հաշտարար բանակցութիւնները կը շարունակուին

Անգլեւիտալական յարաբերութիւնները հաղիւ բարւոքած, նոր անակնկալ մը: Հռոմի անգլիական դեսպանը երկուշաբթի օր հաղորդեց իտալական կառավարութեան, թէ համաձայն Լա Հէյի չէզոքութեան պայմանագրին, այն իտալական շոգենաւերը որոնք բանակին կը ծառայեն զօրք, ռազմամթերք եւ պաշար, նոյնիսկ ջուր փոխադրելով, չպիտի կրնան 24 ժամէն աւելի մնալ անգլիական նաւահանգիստներու մէջ, ածուխ առնելու համար: Այդ պարագային ալ, այնքան ածուխ պիտի առնեն որքան անհրաժեշտ է ամէնէն մօտ նաւահանգիստը հասնելու համար:

Այս որոշման հետեւանքով, իտալական շոգենաւերը չպիտի կրնան օգտուիլ մասնաւորապէս անգլիական Սոմալիլէնտէն եւ անգլեւեգիպտական Սուտանէն: Կ'ըսուի թէ եգիպտական կառավարութիւնն ալ նոյն արգելքը պիտի հաստատէ:

Յայտնի չէ թէ Ֆրանսան ալ պիտի հետեւի՞ Անգլիոյ օրինակին, միեւնոյն միջոցները ձեռք առնելով ֆրանսական Սոմալիի նաւահանգիստներուն համար: Անգլիա, որ տիրական դեր կատարեց Ազգերու Դաշնակցութեան պատժական տնօրինութեանց մէջ, դարձեալ առաջինը կը հանդիսանայ, դիմելով Լա Հէյի պայմանագրին:

Տարակոյս չկայ թէ այս կարգադրութիւնը մեծապէս պիտի վնասէ Իտալիոյ զինուորական շարժումներուն: Ատոր համար ալ, անախորժ տպաւորութիւն գործեց Հռոմի մէջ:

Կ'ըսուի թէ Մ. Նահանգներուն ալ դիմում պիտի կատարուի, Լա Հէյի պայմանագրին գործադրութեան համար, քանի որ ան սկիզբէն իսկ չէզոքութիւն յայտարարեց:

**** Անգլիոյ քաղաքականութեան մասին երէկ շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ արտաքին նախարարը, երեսփ. ժողովին մէջ, յայտնելով թէ պատրաստ են բանակցելու, բայց հիմք մը չէ գտնուած Իտալիոյ հետ:*

Հակառակ նոր կարգադրութեան, քաղաքական շրջանակներու մէջ կը հաւատեն թէ անգլեւիտալական բանակցութիւնները յաջող ելքի մը յանգած են, եւ հաւանական է որ քանի մը օրէն Անգլիա Միջերկրականէն ետ կանչէ կարգ մը մարտանաւեր: Իտալիան ալ փոխադարձաբար պիտի պակսեցնէ Լիբիոյ մէջ համախմբած զօրքը:

Անշուշտ անգլիական գործօղութիւնը շատ աւելի դիւրին է քան իտալականը: Խօսակցութիւնները կը շարունակուին, աջակցութեամբ Ֆրանսայի, որ միեւնոյն ատեն կը ջանայ ճամբան հարթել, պատերազմը դադրեցնելու համար:

Անգլիոյ վարչապետը երկուշաբթի օր ունկնդրութեան ընդունեցաւ ծովային նախարարը եւ ծովակալը, իսկ աւելի վերջը արտաքին նախարարութեան խորհրդականը:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ ՀԱՂՈՐԴՈՒԱ՞Ծ ԵՆ

Անգլիական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Մուսոլինի Պ. Լավալի հաղորդած է իր պայմանները՝ դադրեցնելու համար զինուորական գործողութիւնները: Ֆրանսայի վարչապետը այդ պայմանները հիմք բռնելով, պիտի բանակցի Անգլիոյ հետ: Կը նշանակէ թէ բանակցութեանց կեդրոնը պիտի ըլլայ Փարիզը: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Մուսոլինի կը պահանջէ հոգատարութիւն՝ Թիկրէի, Աուսայի, Հարրարի եւ Օկատէնի նահանգներուն վրայ, եւ կեդրոնական Հապէշիստանի վերակազմութիւնը՝ իտալացի, անգլիացի եւ ֆրանս. պաշտօնեաներով, որոնք պիտի գործակցին հապէշական կառավարութեան: Այս պայմանները առաւելագոյն պահանջներ կը համարուին, եւ կը յուսացուի որ Մուսոլինի ընդունի նուազագոյն ծրագիր մը, եթէ Անգլիա իրապէս ուզէ հաշտարար ելք մը գտնել: Շատեր յոռետես են այս մասին, մատնանշելով հետեւեալ դժուարութիւնները.— 1. Իտալացիները կը պահանջեն շատ ընդարձակ երկրամաս մը, Հապէշիստանի արեւելեան կողմը, եւ չեն ընդունիր որ դէպի ծով ելք մը տրուի իտալական հողէն դուրս.— 2. Իտալական ծրագիրը հակառակ է Ազգերու Դաշնակցութեան տեսակէտին, եթէ նոյն իսկ Անգլիա հաւանի,— 3. Եթովպիոյ կայսրը դեռ զօրաւոր է եւ տէրը՝ իր երկրին, հետեւաբար յուսալի չէ որ յանձն առնէ զոհել երկրին ընդարձակ մէկ մասը, առանց կռուելու:

**** Պատժական տնօրինութեանց առաջին մասը (զէնք եւ ռազմանիւթ անմիջապէս գործադրելու հաւանութիւն յայտնած էին 18 պետութիւններ: Աւջի օր միացան նաեւ հինգ պետութիւններ,— Պելժիա, Իրաք, Պուլկարիա, Էսթոնիա եւ Նորվեկիա, որով 52 պետութիւններէ 23ը գործի անցած կ'ըլլան: Այս վերջին հինգին մէջ, բացի Պելժիայէն, միւսները մեծ զինագործարաններ չունին: Իսկ սեղմանուորական կաշկանդումներու համար հաւանութիւն յայտնած են Պելժիա, Խ. Միութիւնը, Լաթվիա, Եուկոսլավիա, Չեխոսլովաքիա, Ռումանիա: Վերջինը արգելք հաստատեց հոկտեմբեր 21ին, արքայական հրովարտակով:*

**** Իտալիա Արեւելեան Ափրիկէի պատերազմին պատրաստութեան համար ծախսած է 633 միլիոն լիր՝ Սեպտեմբերին, իսկ 1,345,000,000 լիր՝ յուլիս 1էն ի վեր: Այս ծախքերը արձանագրուած են արտակարգ եւմտացոյցին մէջ: Իտալիոյ ներքին պարտքի գումարը 107,780,000,000 լիր էր սեպտեմբեր 30ին: Հոկտեմբեր 10ին ոսկիի պահեստը իջած էր 4,025,000,000 լիրի:*

ԲՈՒՌՆ ՑՈՅՑ ՄԸ տեղի ունեցաւ Պերլինի չեխական դեսպանատան մէջ: Երեք հոգի ներկայացան իբրեւ հպատակ եւ ուզեցին տեսնել դեսպանը: Պատասխանուեցաւ թէ Փրակա գացած է: Երեք անծանօթները յանկարծ յարձակում գործելով, ջարդ ու փշուր ըրին ապակի, աթոռ, գրասեղան եւն.: Ոստիկանութիւնը հասնելով ձերբակալեց երեքն ալ:

ՉԵԽԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ետ առաւ լեհական հիւպատոսի մը յանձնարարագիրը, ինչ որ մեծ ջղագրգռութիւն պատճառեց Լեհաստանի մէջ:

ԼԵՆԻՆԻ ՔՈՅՐԸ, Աննա Ուլիանովա, մեռաւ 71 տարեկան հասակին մէջ: Գործօն յեղափոխական մըն էր: 23 տարեկանին մասնակցած է Աղեքսանդր Գ. ցարի սպանութեան համար սարքուած դաւադրութեան մը: Միեւնոյն ատեն խմբագիր էր եւ հեղինակ:

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

Երէկ վերջին պահուն ստացած ըլլալով Կոմիտաս վարդապետի մահուան լուրը, կարելի չեղաւ անմիջապէս ներկայացնել իր կեանքը: Ստորեւ կ'ամփոփենք գլխաւոր գիծերը.—

Ողբացեալ վարդապետը ծնած էր 1869 սեպտեմբեր 26ին, Քէօթահիա: Աշխարհական անունն էր Սողոմոն: Հազիւ մէկ տարեկան կը կորսնցնէ մայրը, իսկ 1880ին՝ հայրը: Իր քաղաքի դպրոցին մէջ նախնական կրթութիւն մը ստանալէ յետոյ, 1881ին վիճակով կ'ընտրուի եւ կը ղրկուի Էջմիածնի ճեմարանը, իբրեւ «ձայնեղ» աշակերտ, համաձայն Գէորգ Դ. կաթողիկոսի յանձնարարութեան: Առաջին օրէն իսկ ուշադրութիւն կը գրաւէ իր անուշ ձայնով: Կը նկատեն որ Սողոմոն թուրքերէն կը պատասխանէ իրեն ուղղուած հարցումներուն, բայց սքանչելի շարական կ'երգէ: Կաթողիկոսը կը պատուիրէ որ արագօրէն հայերէն սորվեցնեն: Քանի մը ամիս վերջ արդէն տիրացած էր մայրենի լեզուին (Քէօթահիացիները թրքախօս են եղած): 1885էն սկսած էր գրադիլ հայ ժողովրդական երգերու եղանակներով. իսկ 1887ին ժողովրդական երգեր կը ձայնագրէր: Ճեմարանին մէջ սորվելով հայկական ձայնագրութիւն, հետզհետէ կը ծանօթանայ նաեւ ռուսական եւ եւրոպական գործերու:

1890ին սարկաւագ, 1892ին Ճեմարանի երաժշտութեան ուսուցիչ, 1893ին աբեղայ վարդապետը կ'աւարտէ ճեմարանի ամբողջական դասընթացքը եւ յաջորդ շրջանին կը նշանակուի երգեցողութեան ուսուցիչ: Նոյն տարուան Սեպտեմբերին աբեղայ կը ձեռնադրուի, կոչուելով Կոմիտաս, իսկ 1895 փետր. 26ին՝ վարդապետ:

Ամբողջովին նուիրուած երաժշտութեան եւ ժողովրդական երգերու, նորընծայ վարդապետը 1895ին Էջմիածնի տպարանէն լոյս կ'ընծայէ իր առաջին գրքոյկը, «Շար Ակնայ ժողովրդական երգերի»: Գրած է նաեւ մասնագիտական ուսումնասիրութիւններ Էջմիածնի «Արարատ» ամսագրին մէջ: Այդ շրջանին քանի մը անգամ Թիֆլիս երթալով, կը ծանօթանայ Մ. Եկմալեանի հետ, որ ընտիր երգչախումբ մը կը վարէր, եւ եւրոպական երաժշտութեան դասեր կ'առնէ: Հետզհետէ խանդավառուելով, կը խնդրէ Խրիմեան Հայրիկէն՝ Պերլինի երաժշտանոցը ղրկել զինքը: Խրիմեան կը դիմէ մեծահարուստ Մանթաշեանցի, որ յանձն կ'առնէ վճարել ծախսերը եւ Կոմիտաս Պերլին կ'երթայ 1896ին, աշակերտելով հռչակաւոր երաժշտագէտ Է. Եօախիմի: 1899ին կ'աւարտէ Պերլինի Երաժշտանոցի ընթացքը, իբրեւ աւարտական նառ ունենալով «Քիւրտ երաժշտութիւնը»: Նոյն տարին կը մասնակցի Երաժշտական Միջազգային ընկերութեան մէկ ժողովին, ներկայացնելով «Հայոց եկեղեցական եւ աշխարհական երգեցողութիւնը» (գերմաներէն): Դասախօսութիւնը այնքան խոր տպաւորութիւն կը գործէ որ, կ'առաջարկեն կրկնել զայն աւելի լայն բազմութեան մը առջեւ: Վարդապետը հաւանելով, կը խնդրէ իրեն տրամադրել Պերլինի երաժշտանոցին քառաձայն խումբը: Կ'ընդունին եւ դասախօսութիւն-երգահանդէսը կը պսակուի կատարեալ յաջողութեամբ:

1899 Սեպտեմբերին վերադառնալով Էջմիածին, վարդապետը կը ձեռնարկէ երգչախումբերու կազմութեան: Արձակուրդի եղանակներուն կը պտտի գիւղէ գիւղ, ժողովրդական երգեր հաւաքելով եւ դաշնաւորելով: 1901ին կրկին Պերլին կ'երթայ, իբրեւ պատուիրակ միջազգային երաժշտական համագումարին: Յետոյ կ'անցնի Փարիզ:

1904ին առաջին համերգը կուտայ Էջմիածնի մէջ, 1905ին՝ Թիֆլիսի մէջ, խոր տպաւորութիւն գործելով: 1906ին կուգայ Փարիզ, սարքելով փայլուն համերգ մը, որուն կը մասնակցէին Արմենակ Շահ-Մուրատեան, Օր. Բաբայեան եւ ուրիշներ, ինչպէս եւ յայտնի արուեստագէտներ՝ Օփեռայէն եւ Օփէրա Քոմիքէն: Այդ առթիւ կուտայ շարք մը դասախօսութիւններ, հայ թէ ֆրանսացի հասարակութեան համար: Դասախօսութիւններ եւ համերգներ կը սարքուին նաեւ Զուիցերիոյ եւ Իտալիոյ մէջ:

1907 սեպտեմբերին վերադառնալով Էջմիածին, կը նուիրուի տքնաջան աշխատանքի: 1908ին երկու համերգներ կուտայ Բագուի մէջ: 1909 սեպտեմբերին կը հրաժարի Էջմիածնի Միաբանութենէն, իսկ 1910ին կ'անցնի Պոլիս, ուր մընաց մինչեւ 1915ի սարսափները, յաճախ նամբորդելով: Անկարելի է այստեղ նկարագրել այդ շրջանին ստեղծած խանդավառութիւնը, «Գուսան» երգչախումբով, որ կը բաղկանար 300 անդամներէ: Այդ միջոցին էր որ երեւան եկան իր տաղանդաւոր աշակերտները: Նոյն խանդավառութիւնը՝ Իզմիրի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ: 1911ին անցաւ Եգիպտոս, վերադարձաւ Պոլիս: 1912ի ամառը գնաց Էջմիածին, ուր տիրող հոգեբանութենէն բոլորովին դառնացած՝ բաշուցեաւ Պերլին, մօտ երկու տարի մոռացութեան տալով ինքզինքը: 1913ի աշնան դարձեալ Պոլիս, 1914ին՝ Փարիզ, իբրեւ պատուիրակ միջազգային երաժշտական ընկերութեան համագումարին. 1915ին՝ աքսոր դէպի Չանկըրը, մտաւորականներու առաջին կարաւանին հետ: Զանազան միջամտութեանց շնորհիւ պրձակուեցաւ քանի մը շաբաթէն, բայց արդէն ցնցուած էր խորապէս: Ջղային խանգարման նշանները հետզհետէ կը շեշտուէին, այնպէս որ առտնին դարմանները անբաւական համարուեցան եւ 1916ի աշնան Շիշլիի *Օփիթալ տը լա Փէ* հիւանդանոցը փոխադրուեցաւ, իսկ 1919ին՝ Փարիզ, Վիլ–Ժուիֆի յիմարանոցը, ուր կը մնար մինչեւ մահը: 1931ին տօնուեցաւ իր ծննդեան 60ամեակը, բոլոր գաղութներու եւ Հայաստանի մէջ:

Գլխաւոր գործերն են.— 1. «Հայ Քնար».— 2. La Lyre Arménienne.— 3. Հայ գեղջուկ երգեր, Ա. եւ Բ. հատոր, որուն երկրորդ տպագրութիւնը լոյս տեսաւ Փարիզի խնամատար մարմնին կողմէ.— 4. Պատարագի երգեցողութիւններ եւ բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ, զանազան պարբերականներու մէջ, անտիպ երգեր, ձայնագրութիւններ եւն.:

ՄԱՀՈՒԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ ԵՒ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Վարդապետին մահը տեղի ունեցած է Բշ. առտուան դէմ: Բոլորովին ծիւրած, անճանաչելի դարձած էր:

Վերջին պահուն օրինական դժուարութիւն մը ծագած ըլլալով, վարդապետին մարմինը դեռ կը մնայ Վիլ – Ժուիֆի հիւանդանոցը: Խնամատար մարմինը եւ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը երէկ խառն ժողով գումարեցին, որոշելու համար յուղարկաւորութիւնը (հինգշ. կամ կիրակի): Օծումը կատարուեցաւ երկուշաբթի օր, եւ մարմինը ամփոփուեցաւ դագաղի մը մէջ:

ԸՆԿ. Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ ՋԵՐՄՈՒԿՆԵՐԷՆ

Անցեալ երկուշաբթի, 14 հոկտ., Ա. Ահարոնեան Մարսէյլ վերադարձաւ Պալարիւք – Լէ – Պէնի ջերմուկներէն:

Ընդհանուր վիճակը գոհացուցիչ է: Տօքթ. Կիպէր, ջերմուկներուն ընդհ. տնօրէնը, Տօքթ. Սիվրիհիսարեանի ուղղուած նամակի մը մէջ կը տեղեկացնէ թէ, «հիւանդը թէեւ դանդաղ բայց անկեղծ ապաքինում մը կը ցուցնէ»:

ՃԱՌ ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՄԱՍԻՆ (Խօսուած Պերլինի մէջ)

Բնութեան հրաշալի նուէրներէն մէկն է մարդկային ձայնը: Անով կրնան արտայայտել մարդիկ իրենց ամենէն նուրբ եւ ամէնէն խիստ զգացումները: Անով կրնան մոգական ուժ մը յայտնաբերել, անմնաս դարձնելու համար ամեհի գազաններ կամ բուժելու համար հոգեկան հիւանդներ:

Երգը ձայներու համադրութիւնն է: Երգի միջոցով մարդիկ խօսեցան իրենց աստուածներուն եւ Աստուծուն: Երգի միջոցով խօսեցան թռչուններուն, կենդանիներուն եւ ծաղիկներուն, վերջապէս իրենց սիրածին հետ... Ու չկայ որ եւ է զգացում որ արտայայտուած չըլլայ երգով, որովհետեւ ամէնէն պարզ եւ ամէնէն բարդ, այլ մարդկային եւ բնական արտայայտութեան գեղեցկագոյն ձեւն է ան:

Ընկերային կեանքին մէջ երգը խաղացած է հսկայական դեր: Անով համագծութեան կոչուած են միլիոնաւոր զանգուածներ: Ազգային կամ յեղափոխական երգեր վառած են ոգեւորութեան անխմանալի հուրով ամբողջ ժողովուրդներ եւ համադրած զանոնք մէկ գաղափարի շուրջ, նոյն իսկ հակառակ ցիրուցան ըլլալու հանգամանքին կամ հեռաւորութեան: Երգով ներշնչուած են մարդիկ եւ տարածած գաղափարներ, նոյն իսկ սերունդ սերունդ, որոնք սարսած եւ փշրած են հզօր գահեր:

Հայ կեանքի մէջ ալ իրողութիւնը նոյնն է: Հայ երգը հայ ժողովուրդին հետ ապրած է միշտ եւ կատարած իր դերը: Հայ երգը տարածուած եւ երգուած է հակառակ բռնապետական արգելքի եւ շղթաներու: Նոյն իսկ՝ «կախաղանէն խեղդուկ ձայնով պիտի կանչեմ՝ ա՛խ Հայաստան»: Օրինակ՝ հայ կեանքի սեմէն ներս անկարելի է մտնել առանց գիտնալու «Մեր հայրենիք»ը, եւ այս երգը գրած է Միքայէլ Նալբանդեանց 1861ին Գերմանիոյ Ֆրանքֆուրթ քաղաքի Զօդըն արուարձանի մէջ: Այս երգը որ հիմա 74 տարուան հնութիւն մը ունի, նորութիւն մըն է մեզի համար դեռ ամէն օր· որովհետեւ կը խօսի մեզի մեր սրտին եւ մենք կը խօսինք անով, արտայայտելով մեր ամէնէն սրբազան զգացումները:

Այս ազգային երգերու մասին խօսած ատեն պէտք է խօսքն ու երաժշտութիւնը միանգամայն աչքի առջեւ ունենանք:

(Միջանկեալ պատմեմ այդ երգին էութիւնը: Միքայէլ Նալբանդեանց օդափոխութեան համար կը գտնուի Ֆրանքֆուրթ: Օր մը սրճարանին մէջ կը կարդայ իտալերէն, ֆրանսերէն եւ գերմաներէն թերթեր: Իտալերէն թերթին մէջ պատմուածք մը կ'ոգեւորէ զինք: Իտալացի զինուոր մը որ ազատագրական կռիւներուն մասնակցած էր, կը պատմէ թէ հակառակ հաշմանդամ վերադառնալուն, ուրախ է որ քրոջ պնդումին վրայ կռուի դաշտ մեկնած է հայրենիքը ազատելու համար: Քոյրը նուիրած էր իրեն ձեռագործ եռագոյն մը որով մասնակցած էր պատերազմին: Նալբանդեանց տուն վերադարձին պարզուկ գրասեղանին վրայ կը գրէ «Մեր հայրենիք»ի բառերը: Կը տեսնէք թէ բոլորովին սխալ է թարգմանութիւն կամ հետեւողութիւն ըսելը: Իսկ վերջացնելէ առաջ չորս դին կը նայի եւ ձեռքը կ'անցնի Եղիշէի Վարդանանց պատմութիւնը ուր պատահմամբ կը բացուի այն էջը, որուն մէջ գրուած է հայ կնոջ համար՝ «մոռացած զկանացի տկարութիւն եւ եղեն արուք առաքինիք ի հոգեւոր պատերազմին»: Ահա ասկէ կը ծնի «Մեր հայրենիք»ի վերջին տունը՝

Սոտա կէսը, կէսին կէսը,
Գէթ երեւէր մեր ազգում,
Բայց մեր կանայք, ո՞ւր Եղիշէ,
Ո՞ւր մեր տիկնայք փափկասուն:

Նոյն հեղինակէն, որ ծնած էր Նոր Նախիջեւան 1829ին, յիշենք նաեւ «Ազատն Աստուած», «Ցուրտը փչեց», «Մանկութեան օրեր», «Հիմի՞ էլ լռենք» երգերը որոնք այնքան սիրուած են, մինչեւ այսօր ալ կ'երգուին:

Հայրենասիրական եւ ազգային երգերու այս շարքէն պէտք է յիշեմ անմիջապէս Ռափայէլ Պատկանեանը, նոյնպէս ծնած Նոր Նախիջեւան 1830ին, իր «Մայր Արաքսի»ով, «Հիմի՞ էլ լռենք»ով, «Վանեցիին աղօթքը»ով, «Թէ իմ ալեւոր»ով եւն.: Հապա Ալիշա՞նը, մանաւանդ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանը, որ նոյն ատենի արեւմտահայ հռչակաւոր բանաստեղծն է եւ մեզի տուած է իր «Դու զով խնդրես»ը «Ի բիւր ձայնից»ը, «Ո՜հ ինչ անուշ»ը, «Խոստում»ը, «Թաղումն քաջորդւոյն»ը եւն.:

Նկատելի է որ 50—80 տարի առաջուան կրակոտ եւ անձնուէր մտաւորական սերունդը աւելի շատ բան տուած է հայ երգին եւ անոր միջոցով աւելի խոր ազդած հայ ժողովուրդի ամէն խաւերուն ազատութեան, ազգի եւ հայրենիքի գաղափարներուն ի նպաստ քան որ եւ է ատենի հայ մտաւորականութիւն:

Այս հայրենասիրական եւ ընդհանուր, ամէն ուղղութեամբ մշակուած եւ յօրինուած հայ երգը իբր բանաստեղծութիւն և միտք անշուշտ իր տեղն ունի, բայց իբր երաժշտութիւն ինքնուրոյն արժէք մը չի ներկայացներ: Ընդունելով հանդերձ որ այսպէս է, պէտք է ընդգծենք որ այդ երաժշտութիւնը ժամանակի ընթացքին հայ բանաստեղծութեան ընտելացած ըլլալով այսօր կը ներկայանայ մեզի իբր թանկագին մասունք մեր անցեալ կեանքէն: Այդ երգերով պատկերացած են մեր ժողովուրդի տառապանքը, ըղձացումներն ու ձգտումները: Մենք ունինք երկար շարք մը յեղափոխական եւ ռազմունակ երգերու որոնցմով սերունդներ ոգեւորուեցան, թրծուեցան, զարկին եւ զարնուեցան: Ահարոնեանի «Նազէի օրօրը» ամբողջ սերունդ մը ոգեւորեց, հայ մայրեր իրենց զաւակները անով քնացուցին եւ հայ մանուկը՝ «կաթին հետ մէկտեղ սեւ վրէժը ծծեց, հոգուն մէջ նա սեւ վրէժ դարձաւ»...

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ.— Գիտէք թէ մեր եկեղեցական արարողութիւնը գրեթէ ամբողջութեամբ երգով է: Այստեղ արեւելեան ընդհանուր երանգ մը խառնուած է հայկականին, այնչափ որ դժուար կ'ըլլայ զանազանել օտարէն: Ամէն պարագայի մէջ հայ եկեղեցական երաժշտութիւնը կը պարունակէ ապահովաբար զուտ հայկական մոթիվներ, զորս զատել հմուտ երաժիշտներու պաշտօնը պէտք է ըլլար: Այս մարզին մէջ ունեցած ենք շատ երաժիշտներ, որոնք առանց խորունկ յեղաշրջումի, զանազան յղկումներով ջանացած են կանոնաւորութեան մէջ դնել հայ եկեղեցական երգերը: Կոմիտաս վարդապետ տուած է մեզի երաժշտական մեծ հմտութեամբ մշակուած պատարագի երգեցողութիւն մը զոր կրնանք առանց քաշուելու ցոյց տալ ամէն եւրոպական քննադատի:

ԱՇՈՒՂԱԿԱՆ.— Հայ ժողովուրդը ունեցած է շատ հին ատեններէ յիշուած իր նշանաւոր երգիչներն ու աշուղները: Ասոնք բանաստեղծ-երգիչներ ըլլալով, անշուշտ գործածած են հայկական երանգներ իրենց երգերուն մէջ, բայց մեզի հասածներուն մէջ կը տեսնենք որ ընդհ. արեւելեանը աւելի տիրապետող եղած է երաժշտական տեսակէտով: Մանաւանդ սիրային եւ աշխարհիկ երգերը մեծ մասով օտար լեզուներով կ'երգուէին, որովհետեւ հայ ժողովուրդը իր ամբողջութեան մէջ խառնաբարոյ էր, այնպէս որ ասոնց եղանակները աւելի կը թեքին դէպի ընդհանուր արեւելեան ոճը:

(Ընթերցում քանի մը նմոյշներու իբր բանաստեղծութիւն եւ ճաշակ հին հայ երգի):

ԳԵՂՋՈՒԿ ԿԱՄ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ.— Բայց հայ ժողովուրդը ունի իր սեփական, բոլորովին առանձնայատուկ երգը, այդ՝ իր «գեղջուկ երգերն» է:

Ըլլալով հողագործ ժողովուրդ, ունենալով պարզ եւ ազնիւ սովորութիւններ, հայ ժողովուրդը ունի ինքզինքը յատկանշող երգեր, բնութեան, արեւի, լուսնի, սիրոյ, աշխատանքի, սրտի, գութանի, կալի, ուրախութեան, տխրութեան, հարսնիքի եւ պարի փոփոխակներով:

Մինչեւ 1900 թուականը այս երգերը կը մնային նեղ շրջանակի մէջ ոչ հեռու գաւառական եւ գիւղական շրջափակէ: Այս տեղ է որ Կոմիտաս վարդապետ տրամադրեց իր հանճարը, հաւաքեց այդ երգերը, դաշնաւորեց, վերստեղծեց եւ լոյս աշխարհ բերաւ զանոնք: Անոր կը պարտինք նաեւ վերադարթնումը՝ հայ մտաւորական զանգուածի մը՝ խորունկ սիրով դէպի գաւառն հայրենի: Անշուշտ Կոմիտասէն առաջ բանահաւաքութիւն եւ անտունի հաւաքողներ ունեցած ենք, բայց Կոմիտասի գեղջուկ երգերն էին որ Պոլսոյ, Թիֆլիսի եւ Եւրոպայի մէջ յեղաշրջեցին ամբողջ հոգեբանութիւն մը: Ժողովուրդը այդ երգերուն մէջ վերստին գտաւ իր հին կեանքի նուիրական պատկերը: Հայ գրի գիտէր հռչակաւոր հանդէսները Կոմիտասի երգչախումբով, 1913ին, ըմբռնեցան նաեւ բացառիկ հանգամանք թէ հայ երաժշտութեան եւ թէ հայ կեանքի համար: Այլեւս կարելի էր ճակատաբաց ըսել որ Հայը ասկէ անդին բերուած երաժշտութիւն մը չունի, ինչպէս կ'երեւար քաղաքի երգերէն: Հայը, մանաւանդ գաւառը, ունի իր անաղարտ, զուտ հայ երգը, որով կրնայ պարծենալ, երգ, որ աւելի նուիրական գանձ է եւ ժողովրդական անկորնչելի հաւատքի աղբիւր, քան քաղաքներու ճոխութիւնները հայ մեծամեծներու եւ քաղքենիներու, քան վերջապէս փառայեղ շէնքերն ու գմբէթները, որոնք կրնային գրաւուիլ եւ աւերի վերածուիլ:

Ծանօթացնելու համար Կոմիտաս վարդապետը որ ուսանող եղած է Պերլին եւ Լայփցիկ, կը կարդամ Երաժշտագէտ Մարգարիտ Բաբայեանի մէկ յօդուածը «Նաւասարդ»ի մէջ՝ 304 — 306 էջ: Կոմիտաս, լոկ հեղինակ չէ, այլ նուիրուած մը հայ երգի արուեստին եւ հայ ժողովուրդին: Դպրոցական դասեր եւ երգչախումբի փորձեր խլած են իր ամբողջ եռանդը, բայց ատով տարածած է ան հայ երգը մինչեւ ժողովուրդին ամենայն խաւերը: Ձեզի կրամաֆոնի սկաւառակներով ճաշակ մը տամ՝ Քաղհան, Լուսնակ գիշեր, Ալագեազ, Սարերի վրով գնաց, Հօյ-նար, եւ Կալի երգ: Եւ ահա Կոմիտասի մէկ աշխատասիրութեան «Լօռու գութաներգը»ի վերջաբանը·

— «Խորհրդաւո՛ր ու պաշտելի գաղտնիք· շինականը բնութեան գրըկում, բնութիւնը շինականի սրտում վերստին ու միաժամանակ ծնունդ են առնում:... Շինականն այն կախարդ վարպետն է, որ կարդում է, հարազատօրէն, բնութիւնը, ստեղծում բազմաբեղուն մտքեր, նոցա փչում է իր հզօր ու պարզ շունչը, դրոշմում է իր բնաւորութեան էակնով՝ ներքին ու արտաքին լրիւ կեանքով եւ կնքում է բառերով ու եղանակով իր հարազատ զաւակը՝ Գութան երգը»:

×

Բայց հայ ժողովուրդը հակառակ արտասովոր պայմաններու եւ այնքան հարուածներու, զորս կրեց, կ'ապրի եւ իր հետ նաեւ իր երգը: Հայ ժողովուրդը այսօր դարձեալ ունի իր երաժշտական կեանքը: Ամէն տեղ ունինք երգչախումբ եւ հայ երգը կը լսուի ամէն հանդէսի մէջ: Ունինք ուսուցիչներ, կ. վ. սաներ, նոր եւ նորագոյն հեղինակներ Հայաստանի եւ գաղութներու մէջ, որոնք ամէն պատրաստութիւն եւ կարողութիւն կը յայտնաբերեն հայ երաժշտութիւնը մշակելու եւ ճոխացնելու:

Հայ երգի մասին այս խօսքս պիտի վերջացնեմ հայ նոր երաժշտական հեղինակներէն Գուրգէն Ալէմշահի մէկ գեղեցիկ երգովը, զոր երգած է Փարիզի մէջ Օր. Պիւլպիւլեան «Ես սիրեցի, բայց ոչ ոք սիրածներէս գիտցաւ», (բանաստեղծութիւն Վ. Թէքէեանէ:) Ցանկանելով այդ երգը Պերլինի հայ երիտասարդներուն, պէտք է ըսեմ թէ ինչպէս որ անհրաժեշտ է հայերէն գիրք եւ թերթ կարդալ եւ մատենադարան ունենալ հայերէն գրքերու, նոյնքան կարեւոր է որ ամէն տուն ունենայ հայկական սկաւառակներ, որպէսզի միշտ առիթ ըլլայ հայ երգը վերյիշելու, լսելու եւ տարածելու: Եւ այն ատեն հայ երգը պիտի ապրի նաեւ մեր մէջ: Եւ հայ երգը պիտի ապրի, որքան ատեն որ Հայը կ'ապրի: Հայ երգը ըլլալով հայ մշակոյթի գերազանց մէկ մասը, կը կազմէ մէկը այն հզօր կռուաններէն, որոնք Հայը Հայ պիտի պահեն օտարութեան մէջ: Պատահած է որ մարդիկ օտարութեան մէջ մոռնան իրենց մայրենի լեզուն, բայց իրենց մտքէն չելլեր այն երգը, որ մայրենի օրրանը կը յիշեցնէ եւ որ մայրենի լեզուով սրբանուէր զգացումներ կ'արտայայտէ:

Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԳԵՐԵՎԱՃԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՄԷՋ

— Ե. —

Ինչպէս ծանօթ է, գերեվաճառութիւնը հինէն ի վեր գոյութիւն ունեցած է Հապէշիստանի մէջ: Ներկայիս թէեւ կայսրը պաշտօնապէս արգիլած է հրապարակներու վրայ գերի ծախելը, սակայն անպաշտօն կերպով գերեվաճառութիւնը կայ ու կը մնայ Եթովպիոյ բոլոր նահանգներուն մէջ:

Բնիկ վայրենի ցեղերը երբ իրարու դէմ պատերազմ մղեն, յաղթական կողմը կը գրաւէ պարտեալ կողմին հարստութիւնը, կիները եւ գերիները: Գերիները երբ գրաստ կը գործածուին իրենց տիրոջ կողմէ, եւ ծուլութեան կամ անհնազանդութեան պարագային, անխնայ ծեծի ու խոշտանգումի կ'ենթարկուին: Յաճախ գինեալ մարդիկ անտառներու մէջ դարանակալ կը սպասեն, ու երբ հանդիպին անզէն մարդոց եւ կիներու, մահուան սպառնալիքով գերի կը բռնեն զանոնք եւ տարապարհակ կ'աշխատցնեն իրենց սեփական հողերուն վրայ: Ոչ ոք իրաւունք ունի այդ գերիները ետ պահանջելու: Փողնալու պարագային, յանցաւորները իբր գող կը պատժուին խիստ բանտարկութեամբ կամ ձեռքերնին կտրելով:

Բռնակալ ցեղապետները կամ աւատապետները երբ ուզեն՝ կրնան ծախու հանել իրենց գերիները: Երբ աղջիկները գեղեցիկ են, ատեն մը իրենց համար վար կը դնեն, ու յետոյ երբ այլ եւս ձանձրանան, կարեւոր գումարի մը փոխարէն ուրիշի կը ծախեն: Տգեղ աղջիկներն ու կիները շատ ոչինչ գիներով ծախու կը հանուին:

Յաճախ կը պատահի որ կռուի ատեն բռնած գերիներուն աչքերը կը հանեն եւ զանոնք իրենց տեղերը կը ղրկեն: Շատերուն միայն մէկ աչքը կը հանեն, որպէսզի կարենան երկու աչքերը կորսնցուցած ընկերները առաջնորդել: Մինչեւ այսօր տակաւին գոյութիւն ունի պարտուած թշնամին մեռցնելու կամ չարչարելու սովորութիւնը: Ցեղերու թշնամութեանց ատեն մինչեւ իսկ յղի կիներուն փորը կը ճեղքեն: Այդ վայրենի ցեղերը սովորութիւն ունին իրենց մեռելներուն յիշատակը յաւերժացնելու համար թշնամիներուն տարատներն ու ամորձիքները դնել անոնց գերեզմանին վրայ: 1896ին, երբ Իտալացիները Ատուայի մէջ պարտութիւն կրեցին, անոնց գերիներուն վիճակը մեռեալներուն վիճակէն շատ աւելի ողբալի էր: Անոնց աջ ձեռքն ու աջ ոտքը կտրելէ վերջ, անպաշտպան ձգեցին լեռներուն ու ձորերուն մէջ: Հապէշական այս բարբարոս բարքերը մեզի կը յիշեցնեն Թրքական անլուր վայրագութիւնները:

⁂ Եթովպիոյ մէջ գոյութիւն ունին չորս գլխաւոր հիւանդութիւններ, որոնք իրական աղէտներ կը կազմեն տեղացի ժողովուրդին համար:

Ժանտատենդը այնքան տարածուած է Հապէշիստանի մէջ, որ կարելի չէ առողջապահութեան սովորական միջոցներով առաջքն առնել այդ հիւանդութեան, նկատի առնելով Հապէշներուն ծայրայեղ անմաքրութիւնը: Արդարեւ, աշխարհիս մէջ չկայ ժողովուրդ մը՝ որ Հապէշ գիւղացիին չափ աղտոտ ըլլայ:

Կայսրը, որ եւրոպական նորութեանց հետամուտ է, կը կարծէ թէ իր զին. ուորներուն մէջ հակա-ժանտատենդական շիճուկ ներարկելով, կարելի պիտի ըլլայ վերջ տալ հիւանդութեան, որ խիստ փոխանցիկ է եւ վերջին ծայր մաքրութիւն կը պահանջէ:

Ժանտատենդի սերմը փոխադրող միջատը սեւ պզտիկ ոջիլ մըն է, որ բնիկ ցեղերուն հետ շփման մէջ գալով, զգալի կերպով կը բազմանայ: Եւ ասիկա այնքան ընդհանրացած է երկրին մէջ, որ պետական բարձր պաշտօնատարներ ամենայն պարզութեամբ իրենց զգեստին վրայ կը հաւաքեն այդ ոջիլները: Բնիկները իրենց հագուստը կը թրջեն կարագի մէջ, ինչ որ, իրենց կարծիքով, բաւարար է պաշտպանուելու համար այդ զարշելի ոջիլներուն դէմ: Լուերը, թէեւ ժանտատենդի սերմը չեն փոխադրեր, սակայն նկատուած են իբր փոխանցիչ տարրեր:

Տեղացի ժողովուրդին ամենամեծ աղէտը կը կազմեն տիզ (կէնէ) կոչուած որդերը, որոնք կը փակչին կենդանիներու մարմինին, մասնաւորապէս կանջներուն, եւ կը խայթեն նաեւ մարդը: Տիզին խայթոցը ջերմ կը պատճառէ, որ յաճախօրէն մնայ ենթակային վրայ: Հապէշիստանի մէջ շատ տարածուած է այդ հիւանդութիւնը, որուն դէմ բժշկական ամէն միջոց ապարդիւն կը մնայ:

Ցանա կամ Թանա լիճը, ինչպէս նաեւ Եթովպիոյ այն հողամասերուն մէջէն կ'անցնի Նեղոս գետ յուն են «ցէցէ» ճանճերով, որոնք նի հիւանդութիւն կը պատճառեն կայն այդ ճանճերը այնքան չեն, որքան տիզերը, որոնք տեղ պահուըտած կը մնան, մութը կոխէ, կը կառչին կօշիկներ ուր իրենց սովորական տեղը ներուն տակն է:

Ցետոյ կուգայ մալարիան, որ ժեղներու միջոցաւ կը փոխանց եւ տարածուած է Հապէշիստան րոշ հողամասերուն մէջ: Ամէն գայի տակ, մալարիային ու ժանտատենդին պատճառած ջերմերը զարհուրելի ու վտանգաւոր չեն քան տիզին խայթոցէն առաջ եկ ջերմը, որ յաճախ մահացու հետ մանք ունի:

Չորրորդ մեծ աղէտը կը կազմէ ֆրանկախտը: Բժիշկները կը կարծեն ֆրանկախտը շատ հին ժամանակներէ ի վեր գոյութիւն ունեցած է Հապէշիստանի մէջ, եւ թէ Խաչակիրները այդ հիւանդութիւնը իրենց հետ բերած պա տարած են Կարմիր ծովին եզերքը գտնուած հողամասերէն: Հոն ֆրանկախտը Եւրոպայի մէջ եղածին պէս ընկերային հիւանդութիւն մը չէ համատարած չարիք մը, որ գրած ժողովուրդի բոլոր խաւեր մէջ:

Բնիկները շատ լաւ գիտեն բուժել ֆրանկախտը եւ զայն տխճաններու բաժնել: Հին թեան մը համաձայն, այդ հիւ թիւնը կը դարմանեն կարմիր նախնական պատրաստութիւն

Հապէշիստանի արեւմտեան ներուն մէջ ողնածուծի հիւանդ թիւնները հազուադէպ են, ուրիշ հողամասերու մէջ յաճախ դէպ: Մարդ կը հանդիպի բազմաթիւ այրերու եւ կիներու, որոնք մալոյծ վիճակի մը մէջ կը իրենց ոտքերը գետնին քսելով

ՍԳԱՒՈՐ ՔԱՂԱՔԻՆ ՅԱՂԹՈՒԹԻՒՆԸ

Արմօ քաղաքը պատերազմի մէջ էր բարբարոսներու դէմ:

Արմօ քաղաքը իր ամէնէն ազնիւ, ամէնէն ընտիր ու ամէնէն քաջ զաւակները ղրկած էր կռիւի:

Քաղաքին մէջ մնացած էին կիները, ծերերը եւ մանուկները, ինչպէս նաեւ հիւանդ ու ցաւագար մարդիկը:

Ծերունի բանաստեղծ մը հաւաքելով բազմազաւակ մայրերը, խօսեցաւ հայրենասիրութեամբ կրակուած ճառ մը ու վերջացուց հետեւեալ խօսքերով·

— Մեր լաւագոյն զաւակները գացին իրենց կուրծքերով պարիսպ շինելու համար: Անոնց իւրաքանչիւր կուրծքը սրբազան քար մըն է կազմող այդ պաշտպանութեան բերդը: Վաղը անվրէպ պիտի հասնին լուրեր, ծանուցանող այդ կուրծքերէն ոմանց հերոսական անկումը:

Մայրե՛ր, մայրե՛ր,

Երջանկութեամբ պիտի տանիք ձեր վիշտը: Կը հրաւիրեմ ձեզ որ ուրախ եւ հպարտ զգաք դուք ձեզ լսելով ձեր զաւակներուն մահը: Ոչ մէկ արցունք ըլլայ ձեր աչքերուն մէջ, ոչ մէկ կտոր սեւ ձեր զգեստներուն վրայ եւ ոչ մէկ կսկիծ ձեր սիրով բաբախող սիրտերուն մէջ:

Դուք պիտի չկարենաք աւելի դէշ կերպով անպատուել անոնց հոգիներն ու անոնց յիշատակները քան սուգ բռնելով:

Ու մայրերը ուխտեցին չզգալ մահը իրենց հարազատներուն: Ուխտեցին անոնք, իրենց սէրը բարձրացուցած գիտակցութեան մը կատարը: Ուխտեցին շարունակելու համար հերոսութիւնը իրենց կռուող զաւակներուն:

Ու բոլոր տանիքներուն վրայ բացուեցան դրօշները խանդավառութեան, մխիթարութեան եւ գաղափարապաշտութեան:

Արմօ քաղաքը հանդէս ունէր հայրենասիրութեան: Ժպիտը ամէնուն դէմքին վրայ կը խաղար, պարահանդէսի ժապաւէններու պէս երփներանգ:

Մայրերն ու աղջիկները կ'աշխատէին եւ կը ժպտէին, իրարու հոգի բարձրացնելով:

Հակառակ թշնամիին բազմութեան եւ անսպառ ուժին՝ Արմօ քաղաքը չճանչցաւ Յուսահատութիւնը:

Երկու լեռ անդին կատաղի բան մը կը կատարուէր: Պատերազմէ աւելի սպանդ մըն էր որ երկու կողմերուն քաջերը կը հնձէր անխնայ:

Բոլոր կայծակները մոլեգնօրէն կը խաղային ահաւոր փոթորիկի մը մէջ: Որոտումներ կը թաւալէին մուխերով եւ անդադար կ'իյնային մարդիկ, իրենց բերնէն ու կուրծքէն վազցնելով արիւնը:

Գունաւոր ու բաց գերեզմանատուն մը փոխուած էր ամբողջ դաշտը եւ մարտիկները հին դարերու պատերազմիկներու նման կը հանգչէին իրենց զէնուզարդով, ձիերով, հագուստով:

Արմօ քաղաքը ընդունեց տխուր լուրը մեծ քաջասրտութեամբ: Մայրերը պահեցին իրենց խոստումը: Անոնք նոյն իսկ երանութեան մէջ էին, քանզի փրկուած էր քաղաքը, իր քաղաքակրթութիւնը, համբաւը եւ պատիւը:

Արմօ քաղաքի մայրերուն այնպէս կը թուէր որ երկինքը բացուած է ներս ընդունելու համար իրենց հերոս զաւակները: Տակաւին անոնց կը թուէր որ երկինքի մէկ մասը բացուած է իրենց գիրկերուն մէջ սեղմելու համար պատերազմի մէջ մեռնող Արմօյի դիւցազունները:

Ու նոյն իսկ մայրեր եղան որոնք զոհաբերած զաւակներ չունենալով նախանձեցան միւս մայրերուն վրայ:

Կոյսերուն մէջ տիրական փափաք մը կը տրոփէր.— դառնալ մայր բազմաթիւ զաւակներու եւ այդօրինակ յաջորդ կռիւի մը ժամանակ արժանանալ մայրերու մեծ փառքին:

Ու մեծ հանդէս մը սարքուեցաւ Արմօ քաղաքին մէջ: Համայնական հարսանիք մըն էր: Բոլոր հրապարակներուն վրայ կը պարէին մայրերն ու հայրերը, իրենց գլխուն կապած դափնեպսակներ, երգելով եւ ըմպելով, ժպտելով ու ոգեւորուելով:

Այդ օր երեք հարիւր կոյսեր հարսնացան:

Արմօ քաղաքի մայրերուն այնպէս կը թուէր որ վերէն, հեռուէն իրենց հերոս զաւակները ականատես կ'ըլլային այդ հանդիսութիւններուն: Ամէն կողմէ կը բարձրանային քաղցր ու կրակոտ երգեր ու գինիի բաժակներ:

Ամբողջ գիշերը տօնը կը ճարճատէր բարձրաբերձ խարոյկահանդէսի մը նման:

Երկինքը լեցուած էր հազարաւոր աստղերով:

Անոնց մէջէն դիւցազունները կը ժպտէին իրենց հայրենակիցներուն:

×

Ամէն անգամ որ պատերազմ ըլլայ, Մահը հնձելէ վերջ մարդկային կեանքեր, կը շրջի քաղաքները լսելու ողբ ու կոծերը, դիտելու մայրերուն իրենց գլխուն վրայ մոխիր ցանելը, կուրծք ճանկռտելը, հագուստները պատռելը եւ եղերամայրերուն միօրինակ լացերը:

Մահը իր լուսաշող մանգաղին վըրայ հենած ու իր ետին ձգած խաւարի պատմուճան մը, ներս մտաւ Արմօ քաղաքէն անոր սուգովը հրճուելու համար: Մահը շատ շրջեցաւ Արմօ քաղաքին փողոցներուն մէջ, շատ թափառեցաւ անոր հրապարակներուն վըրայ ու երբեք չլսեց հեծեծանքի ձայն մը: Ընդհակառակն ամէն կողմէ կը լսուէին ուրախութեան լիալի կանչեր, արծաթէ ծիծաղներ եւ հոգիներու մէջ ծփացող երանութեան ոսկի ալիքներուն արձագանգը:

Մահը զարմացաւ ու նոյն իսկ տխրութիւնով կախեց իր գանկը:

Տարակոյս մը մտաւ իր մէջ: Իրապէս հնձա՞ծ էր Արմօ քաղաքի երիտասարդներուն կեանքերը: Եթէ ըլլար անոնց հոգին՝ անկարելի մայրերը ավխորմ արցունք չողբային մահը իրենց արենակ րուն:

Առաջին անգամ ըլլալով էր Մահը:

Ու մինչ անիկա իր տխուր ծանքներուն մէջ էր, ամբողջ քին մէջ կը շրջանակուէր քը եւ սրբազան անկողիններ սերմերը կը գործէին, ի քջերու սերնդագործութեան:

Մահը փախաւ քաղաքէն ու սաւ մեծ պարիսպին, անոր վրայ գրեց հետեւեալը·

— Կամ այն է որ Արմօ քաղաք րորդ յաղթանակ մը տարաւ իր մեռեալները եւ կամ այս րին անմահները:

Կը պատմեն որ մեռնող հեր րուն հոգիները, առաջնորդ հրեշտակի մը, արշալոյսին մօտեցան պարիսպին ու աւելցուցին Մահուան գրութ քեւ.

— Արմօ քաղաքը գիտցաւ Գիտէ նաեւ ապրիլ: Ապրիլ ու գիտէ ան, բայց երբեք սգալ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Միքիլի Արազ.— Մեր նոր հայերէնին համար կենսական կարեւորութիւն ունի սա պարագան, թէ ի՛նչ սահմանով ան պէտք է որդեգրէ հին հայերէնին գործածական բառերը: Ե՛թէ հին հայերէնին բացառութիւնները, իրենց բնութեան պատճառով, … իրաւամբ գործածութենէ դադրած են, պարագան նոյն չէ, եւ պէտք … ա՛ն հասարակ հին լեզուի … բառերուն համար: Ո՛հ, կարելի … միշտ այս մասին վերաքաղ ընել եւ … հին արմը, ուր գանձեր կան …ուած: Շատ կանուխէն, գրաբարագէտ … աշխարհաբարի նկատմամբ յա… եւ աշխարհաբարի … անմիտ պայքարներուն առնէն՝ … գրաբարի դէմ դժկամակութիւնը այնքան սաստկացած էր, որ ոչ-ժողովրդական բառ մը գործածելու պէս՝ … աշխարհաբարի հերձուածող կամ հետեւորդ կը համարուէր: Բարեբախտաբար, ժամանակին հետ թուլցաւ այդ կասկածամտութիւնը, եւ այսօր … ամէնէն ազատ, գրաբարի բոլորովին անգէտ գրողներ անխտիր կը գործածեն այնպիսի բառեր, որոնցմէ … կը խրտչէին իրենց հիները, այնինչ՝ իրենց անմիջական երէցները, որոնք սակայն մեզի պէս կամ մեզի չափ ծեր չէին:

Եւ արդէն ուրիշ կերպ չէր կրնար ըլլալ: Գրականութեան հսկայական … ներուն առջեւ մեր լեզուին … խրտչելու կամ չէզոքանալու պատճառ չունի: Հունձք մը ունի ա… կազմուն, դարերուն հարուստ ընդերքներէն քաղուած: Ամէն տեսակ բացատրութիւններու, բառերու պատ…կան դարան մը ունի, ամէն տեսակ …գործերով ու սկահներով փարթամ: …կրիրը այն է որ փափկօրէն եւ զգուշաբար արտակլինենք զանոնք, ինչպէս … յատուկ խայախտ ծովէն: Բոլորովին երկրորդական է այն շատ ածան առարկութիւնը, թէ կարդացողը՛ չի հասկնար: Նախ բանենք որ այդ առարկութեան տէրերը աւելի իրենք չեն հասկնար եւ խեղճ ընթերցողին, ժողովուրդին վիզին կը փաթթեն մեղքը: Ետոյ, կրնայ ճշմարիտ ըլլալ նաեւ յաճախ որ ընթերցողը, ամենօրեայ ընթերցողը անհմուտ ըլլայ սա կամ նա բառին՝ որուն առջին անգամ կը հանդիպի, ճիշդ ինչպէս ռեւէ արհեստի համբակ մը, որ սովորութեամբ եւ փորձառութեամբ կ'իւրացնէ ինչ որ դեռ երէկ նորանշան եւ խորհրդաւոր էր իրեն համար: Նաեւ ամբողջ հատուածներու մէջ նոր բառի մը բոյրը կամ գիտը այնքան ապշեցուցիչ ըլլալու բնութիւնը չունի, քանի որ, եթէ բառը նորանշան է կամ հինէն, բացատրութիւնները բոլորովին նոր են, այսինքն՝ հատուածները, նախադասութիւնները բնաւ հնապատուաստ, այն է՝ գրաբարակերպ չեն: Այս մասին ամէնէն աւելի դիտելի կէտը սա է որ բայերուն խոնարհումին, բառերուն հոլովումին եղանակները հետզհետէ ըլլան միաձեւ, միօրինակ, եւ նախադասութիւնները կազմելու առեն ունենանք կաղապար մը՝ որուն հետեւինք, բոլորովին դերի չըլլալով հանդերձ: Ֆրանսերէն թերթ կարդացող Ֆրանսացին իր թերթին մէջ գործածուած բոլոր բայերուն եւ բառերուն տեղեա՞կ է միթէ: Ո՛չ: Ֆրանսերէն հեղինակութիւնը, վէպ, քերթուած, ընկերաբանական եւ իմաստասիրական մատեաններու հետեւող Ֆրանսացիները, անխտիր, հմո՞ւտ են արդեօք գործածուած բայերուն եւ բառերուն, առ հասարակ: Ո՛չ: Այլ հետզհետէ կը ներածուին կամ կը ներընծայուին իրենց լեզուին ճոխութեան եւ գեղեցկութեան: Եւ միշտ, իբրեւ ընթերցող նոյն կարգի գրուածներու, ընդունակ կ'ըլլան ճիգի, աշխատութեան, ինչպէս իրենց միւս զբաղումներուն մէջ կ'ընեն, եւ երէկի անմարսելին այսօր կը դառնայ դիւրահալ: Կարդացէ՛ք Ֆրանսացի կուսակցական կամ անկախ բանախօսի մը ճառը, առ հասարակ ամէն կարգի ընթերցողներու առջեւ ընդարձակ սրահի մէջ, ուր կը համախմբուին հարիւրաւորներ, յաճախ հազարաւորներ: Հասկցա՞ք միթէ, չէ՞: Կարդացէ՛ք եւ ողորմեցէ՛ք ունկնդիրներուն շատ շատին, որոնք յաճախ զուր կը մնան արտայայտուած իմաստները ըմբռնելու բարութենէն: Բայց բանախօսը երջանիկ է, մանաւանդ խորհելով որ իր յաճախորդները, թերեւս իր պատճառած խուն ինչ մթութեան համար, յաջորդ անգամ աւելի շատ թիւով պիտի գան: Եւ ուրիշ ամէն ազգերու մէջ այսպէս: Եւ իրենց լեզուներուն ալ երէկի հետ բաղդատմամբ այսօրուան ճոխութինը արդիւնք է մեր պարզաբանած սկզբունքին:

X

Դեռ անցեալները պէտք ունեցայ գործածելու երկու բառ, որոնցմէ մին նշանակէ անասունը որ դեռ լուծի չէ անցուած, եւ անասունը՝ որ մեծցած ըլլալով իր տիրոջ կողմէ աշխատութեան կը լծուի: Փափաքեցայ մէկ բառով նշանակել անոնցմէ իւրաքանչիւրը: Գիտէի որ կա՛յ մեր լեզուին մէջ, գիտէի թէ անմահն Բագրատունի գործածած է, գոնէ անոնցմէ մին, Մշակակաճիւ թարգմանութեան մէջ, եւ ... գտայ: Վերը բացատրուած անասուններէն առջինը, որ լուծի տակ չէ մտած դեռ, կը կոչուի տրմուղ, իսկ միւսը՝ որ սկսած է արդէն կեանքին ... բարին ու չարը հասկնալ, կը կոչուի կրմուղ: Պարզ եւ ներդաշնակ ձեւեր. տրմուղ՝ որ մղուած չէ լուծի. կրմուղ՝ որ կարող է հիմա մղուիլ լուծի: Այս ու այսպիսի բառերու գործածութիւնը կ'աղքատացնէ՞ լեզուն, թէ անոր պակաս մասերը կը լեցնէ, զայն աւելի սիրելի կ'ընծայէ գինքը խօսողներուն, գործածողներուն: Թէեւ, ի հակառակն, միշտ ի մտի ունենալով թէ, ինչպէս ամէն բանի մէջ, հոս ալ ժուժկալութիւնը, սակաւապետութիւնը առաջնութիւն է: — Ի՞նչ լաւ է, զոր օրինակ, մեր լեզուին ճոխութեան եւ անկախութեան տեսակէտէն՝ թարգմանութեան պահուն խիզախել առջեւդ գտնուած օրինակին, կաղապարին, անոր բովանդակ կազմութեան գաղտնիքը խաբացնելով: — Toute l'attention ... Ֆրանսերէն այս երկու բառերը բնականաբար կը թարգմանենք բոլոր, բովանդակ, ամէն ուշադրութիւն: Բայց միշտ այսպէս ընելով մոռցանք բոլորովին մեր շատ ազդու միանգամայն գեղեցիկ ուշն ու ուրուշը — ուշն ու ուրուշը գրաւել:

Եւ դեռ ծայրն ենք ծրարոց: Superficiel— հոգինիս ելած է ... մակերեսայինն ըսելով. որպէս թէ մեր փառաւոր լեզուն այդ աղքատ եւ օրը օրին չինուած Ֆրանսերէն բառէն առաջ անոր իմաստը տուող բառէն զուրկ ըլլար: Եւ մակերեսայինն գրողներն ալ կը հպարտանան, իբր թէ ախոյեան նորութեան: Բայց ո՞ւր է մեր հարեւանցին, ո՞ւր է մեր վարկպարազին: Ընթերցողը մակերեսայինը կը հասկնայ, եւ հարեւանցին ո՞չ ...

ՏԱՐԱԶ

Երկրին ներքին կողմերը զրկուած բժշկական առաջնորդութիւնները տակաւին չեն յաջողած դարման մը գտնել այդ ծաւալուն հիւանդութեան: Անկարգ է ըսել թէ աշխարհիս մէջ չկայ երկիր մը, որ այնքան պէտք ունենայ բժշկական խնամքներու որքան Հապէշիստան, որ դարերէ ի վեր մնացած է քաղաքակրթութեան ամենայետին աստիճանի մը վրայ: Այս պայմաններուն մէջ, եւրոպական որ եւ է ազգի մը տիրապետութիւնը մեծ ու անհրաժեշտ բարիք մը պիտի ըլլայ հապէշ ժողովուրդին բարօրութեան, զարգացման ու երջանկութեան համար:

ՀՐԱԺԵԱՑ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԽՄԲ.— Մեր աշխատակիցը իր այս յօդուածաշարքի առաջին մասին մէջ բացատրած էր թէ պիտի ամփոփէ Իտալ լրագրողի մը թղթակցութիւնը (Յառաջ, 17 սեպտ.): Այնպէս որ ... շատ ուշ մնացեր է Փարիզի ռամկավար օրկանին «Խուզարկու»ն, բանագող փնտռելու իր շտեսութեան մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԾԱՂԿԵՓՈՒՆՋԵՐՈՎ ԴԷՊԻ ԴՊՐՈՑ

Այս տարի տօնական ձեւ մը ստացաւ դպրոցական վերամուտին, բովանդակ Հայաստանի մէջ: Բոլոր դպրոցները զարդարուած էին եւ աշակերտութիւնը ծաղիկներով վարժարան գնաց Սեպտ. 16ին: «Խորհ. Հայաստան» բազմաթիւ նկարներ դրաւ, (ահա այս մեռած թերթը կենդանացնելու, առանց երկրի բարբառուն կեանքը պատկերացնելու միջոց մը), — սիրուն աղջիկներ եւ կայտառ պատանիներ, իրենց ձեռքին մէջ ծաղիկներու ողկոյզներ, դպրոց կ'երթան տօնական ուրախութեամբ մը: Նոյն թերթը հրատարակեց նաեւ բազմաթիւ նամակներ, գրուած աշակերտներու կողմէ, որոնք իրենց հրճուանքը կ'արտայայտեն դպրոցական վերամուտին առթիւ:

Շահումեան դպրոցին մէջ, Երեւան, ուր 3.200 աշակերտ կ'ուսանին, վերամուտի առթիւ տեղի ունեցաւ հանդէս մը, որուն ներկայ էին Խանջեան, Երզնկեան, Մատինեան, կառավարական պաշտօնեաներ եւ ուսուցիչներ:

** Կրթական գործավարութեան դպրոցական պիտոյքներու պատրաստութեան յատուկ գործարանը լծուած է եռանդագին աշխատանքի, — Հայաստանի բոլոր դպրոցներուն համար կը պատրաստէ պիտոյք ու կահոյք, ինչպէս գրասեղան, գրատախտակ, եւն.: Գործարանը այս տարի պիտի արտադրէ 394.000 րուբլի արժէքով ապրանք, մինչեւ այժմ արտադրած է 370.000 րուբլի արժէքով ապրանք: Գործարանին պակասն այն է որ տակաւին չորանոց չունի: Գործարանին տնօրէնն է Լ. Ուլիբէկեան:

** Սեպտեմբեր 14ին Երեւանի Աբովեան վարժարանին մէջ տեղի ունեցաւ մանկապարտիզպանուհիներու քաղաքային ժողով մը, ուր կարդացուած զեկոյցէն կը հասկցուի որ այս տարի լաւ աշխատանք կատարուած է մանկապարտէզներու պատրաստութեան համար, բոլոր շէնքերը վերանորոգուած են, հայթայթուած են անհրաժեշտ կահ-կարասիները, մանկապարտիզպանուհիները ապահովուած, մանկապարտէզներու թիւը աւելցած, մանուկներու տաք նախաճաշի գործը կարգի դրուած:

Ցաւալի է միայն, որ այս տարի եւս, շէնքի պակասութեան պատճառով, Երեւանի մանուկները կարելի պիտի չըլլայ ընդունիլ գոյութիւն ունեցող մանկապարտէզներուն մէջ: Աւելի եւս ցաւալին այն, որ քաղաքային խորհուրդը մանկապարտէզի համար կառուցուած շէնքերէն մէկ քանին կ'օգտագործէ այլ նպատակներու:

ՓՐՈՖ. ՀԱԼՊԷՐՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Սեպտ. 14ին, փրոֆ. Քեչեկի ընկերակցութեամբ, Դիլիջանի վրայով, Թիֆլիզէն Երեւան հասաւ փրոֆ. Հալպէրն, որ կը մասնակցէր վիրաբոյժներու Անդրկովկասեան համագումարին:

Փրոֆ. Հալպէրն կը գործէ Դնեպրոպետրովսկի բժշկական հիմնարկութեան մէջ իբրեւ վիրաբոյժ: Փրոֆ. Հալպէրնի եւ Քեչեկի կ'ընկերանար նաեւ Նոր վիրաբուժութիւն հանդէսին խմբագիրը:

Այս գիտնականներուն Հայաստան այցելութեան նպատակն է աչքէ անցնել երկրին առողջապահական կազմակերպութիւնը: Իրենց ճամբուն վրայ, անոնք Կիրովականի մէջ այցելեցին գործարանները, Դիլիջանի մէջ՝ ապաքինարանները, Սեւանի եւ Ծաղկաձորի մէջ՝ հանգստեան տուները, Արզնիի մէջ՝ հանքային ջուրերը:

Երեւանի մէջ այցելեցին բժշկական վարժարանը, վիրաբուժական, մանկաբարձական եւ կնախտաբուժական դարմանատուները, բնաբուժական հիմնարկութիւնը, հիւծախտի դարմանատունը, աչքէ անցուցին սուր եւ վարակիչ ախտերու հիւանդանոցին շինութիւնները, թանգարանները, հանրային մատենադարանը:

Երեկոյեան, Երեւանի բժշկ. վարժարանի մեծ սրահին մէջ բժիշկներուն յատուկ դասախօսութիւն մը տրուեցաւ փրոֆ. Հալպէրնի կողմէ, — «Ի՞նչպէս նուազեցնել մահացութիւնը, յետ-գործողութեան շրջանին, խոռոչային գործողութիւններու մէջ»: Ետոյ ի պատիւ փրոֆ. Հալպէրնի հացկերոյթ մը տրուեցաւ:

Փրոֆ. Հալպէրն յաջորդ օրը այցելեց Վաղարշապատ եւ երեկոյեան մեկնեցաւ Թիֆլիզ:

Պարի արուեստանոց

Երեւանի պարի, ձեւընկալ եւ կչռութաւոր շարժումներու ուսուցչանոցին կից, Սեպտ. 15ին բացուեցաւ պարի արուեստանոց մըն ալ, որ ունի երկու դասարան:

Այս արուեստանոցին ուսանողները, ընդհանուր զարգացման վերաբերեալ առարկաներէ զատ, պիտի սորվին պարի պատմութիւն, կերպարուեստի պատմութիւն, սոլֆէժ, երաժշտագիտութիւն, դաշնամուր, դիմախաղ, բեմավարութիւն:

Արուեստանոցը պիտի ունենայ 1.— Պարողներու բաժին, ուր պիտի պատրաստուին արուեստագէտներ թատրոններուն համար, 2.— Մանկավարժական բաժին, ուր պիտի պատրաստուին ուսուցիչներ ակումբներու եւ մշակութային հաստատութեանց պարի կազմակերպութեան համար, 3.— Ստեղծագործական բաժին, ուր պիտի պատրաստուին կչռութաւոր եւ ձեւընկալ շարժումի մասնագէտներ:

Արուեստանոցը ունի չորս պարախումբ, որոնք հետզհետէ պիտի վերածուին պարային թատերախումբի:

Արուեստանոցին տնօրէն նշանակուած է Սրբուհի Լիսիցեան:

Մարմնակրթական շարժում

Զբօսաշրջաններու կազմակերպիչ մարմինը, ծանօթացնելու համար Հայաստանի ցեղագրութիւնը, բուսական եւ կենդանական աշխարհը, բնակչութեան կենցաղային պայմանները, հին արժէքաւոր յուշարձանները, Սեպտ. 15ին ճամբայ հանեց արշաւախումբ մը, որ մինչեւ Սեպտ. 23 շրջան բրաւ Սեւանի աւազանին բոլորտիքը: Արշաւախումբին ուղեգիծն եղաւ Երեւան — Ցամաքաբերդ — Սեւան, Գիւնէ — Շորժ — Բասարգեչար — Մարտունի — Նոր Բայազիտ — Նորագիւղ — Ելենովկա եւ դէպի ետ՝ Երեւան, Ցամաքաբերդէն եւ Զանգիի ափով:

Արշաւախումբին առաջնորդն էր Վ. Արծունեան:

Արշաւախումբը, ոտքով կտրեց 360 քիլոմեթր ճամբայ:

Օտարականները

ՓԱՐԻԶԻ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Սէնի նահանգապետութեան պատրաստած վիճակագրութեան համաձայն, 1934ին Փարիզի հիւանդանոցներուն մէջ խնամուած են 23.163 օտարականներ, ընդամէնը 217,107 օր վիրաբուժական բաժիններու մէջ, 263.526 օր ներքին հիւանդութեանց բաժիններու մէջ: Նկատելով որ ներքին հիւանդութեանց բաժիններուն մէջ օրական ծախք կը հաշուեն 39 ֆր. 40, իսկ վիրաբուժական բաժիններու մէջ 41 ֆր. 19, Ֆրանսայի Ազգ. Խնամատարութիւնը օտարականներու համար 1934ին ծախսեր է ներքին հիւանդութեանց բաժիններու մէջ 10.383,924 ֆր. 40, իսկ վիրաբուժական բաժիններու մէջ 8.942.637 ֆր. 33, ընդհ. գումար՝ 19.325.561 ֆրանք:

Այս ծախքերուն դիմաց, օտարականները, հասոյթի որ եւ է աղբիւր չունենալով, աննշան գումար մը միայն վճարած են:

Նոյն վիճակագրութեան համաձայն Փարիզի եւ շրջականներու ծերանոցներուն մէջ 1934ին խնամուած են 92 օտարականներ, 23.894 օր: Ծերանոցներու մէջ օրականը 20 ֆր. 50 հաշուելով, ծախսուած է 489.827 ֆրանք, որուն դիմաց օտարականները վճարած են 301 ֆր. 87:

Նահանգային հիւանդանոցներու եւ ծերանոցներու մէջ խնամուած օտարականներուն համար ծախսուած է 3.430.967 ֆրանք, որուն դիմաց գանձուած է 41.075 ֆրանք:

Այսպէս, Ազգ. Խնամատարութիւնը ծախսած է, 1934ին, աւելի քան 23 միլիոն միայն օտար հիւանդներու վրայ: Սէնի նահանգապետութիւնը կ'աւելցնէ որ կառավարութիւնը 1931ին Ազգ. Խնամատարութեան տուած է 1.963.450 ֆրանք նպաստ, մինչ որ եւ է գումար վճարուած չէ տակաւին յաջորդ չորս տարիներուն հաշւոյն:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ժուռնալ Օֆիսիէլ կը հրատարակէ հետեւեալ վիճակագրութիւնը, որ ցոյց կուտայ գործազրկութեան տագնապը, Ֆրանսայի մէջ, 28 սեպտեմբերին վերջացող շաբթուան ընթացքին.—

28 Սեպտեմբերին նպաստամատոյց մարմիններու մօտ արձանագրուած էին 373,142 գործազուրկներ, իսկ 304 գործազուրկներ՝ բարեգործական գրասենեակներու մօտ:

Ուրեմն ընդամէնը 373,446 հոգի, 292,968ը այր, 80,478ը կին:

Նախընթաց շաբթուան գործազուրկներու ընդհանուր թիւն էր 376,698, ուրեմն գործազուրկներէն պակսած են 3,552 հոգի:

Անցեալ տարի, նոյն շաբթուն, արձանագրուած գործազուրկներուն թիւն էր 323,365: Ուրեմն, անցեալ տարուան վրայ՝ 50,081 գործազուրկներու յաւելում:

Սեպտեմբեր 28ին վերջացող շաբթուան ընթացքին, միայն Փարիզի մէջ արձանագրուած գործազուրկներուն թիւն էր 91,973, նախընթաց շաբթուն՝ 92,042: Իսկ ամբողջ Սէն նահանգին մէջ՝ 82,815, նախընթաց շաբթուն՝ 83,388: Փարիզը եւ Սէն նահանգը միասին՝ գործազուրկներուն ընդհ. թիւն էր 174,788, իսկ նախընթաց շաբթուն՝ 175,430: Ուրեմն՝ 642 հոգի պակաս:

Անցեալ տարի նոյն շաբթուն Փարիզի եւ ամբողջ Սէն նահանգին մէջ արձանագրուած գործազուրկներուն թիւն էր 156,486, ուրեմն անցեալ տարուան վրայ՝ 18,302 գործազուրկներու յաւելում:

« ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐԸ »

Դեկտ. 8 եւ 15 կիրակի օրերը նշանակուած են իբր Հայ Երգի Օր:

Ինչպէս ծանուցուած էր, Սիփան եւ Կոմիտաս միացեալ երգչախումբերը պիտի տան ազգային մեծ համերգ մը, ղեկավարութեամբ Պ. Ա. Պարթեւեանի, Խաղի սրահին մէջ:

Յայտագիրը պիտի ունենայ բացառիկ պարունակութիւն: Պիտի երգուին եւ նուագուին ԵՐԵՍՈՒՆ հայ երգահաններու գործերը:

Նկատի ունենալով երաժշտական այս աննախընթաց հանդէսը, համերգը պիտի կրկնուի երկու կիրակի: Նոյն շաբթուան ընթացքին երաժշտական յօդուածներ եւս պիտի հրատարակուին:

Երկու երգչախումբերու այն անդամները որոնք կը բացակայէին, կը հրաւիրուին ստիպողաբար ներկայ ըլլալ ընդհ. փորձերուն:

Վարչութիւն Սիփան եւ Կոմիտաս Երգչախումբերու

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Փարիզի օդանաւային բարձրագոյն վարժարանը աւարտելով, օդանաւային ճարտարագէտի վկայական ստացաւ ուշիմ երիտասարդ մը, Հրանտ Դերձակեան: Միեւնոյն առեն ընդունուած է հպատակութեան իր խնդրանքը:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՋԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Պ. Մանտէլշթամ չի կրնար պնդել թէ իմ ըսածներս անհիմն են, որովհետեւ «Դաշնակցութիւնը» որ 1907ին Փարիզի մէջ տեղի ունեցած «Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն» կուսակցութեան ընդհ. ժողովին մասնակցեցաւ, իր ըրած յայտարարութիւններով հաւանեցաւ վերոյիշեալ բարենորոգչական ծրագրին եւ խոստացաւ գործակցիլ «Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն» կուսակցութեան:

Մալումեան էֆէնտի (Ակնունի) «Դաշնակցութիւն» կուսակցութեան վարիչներէն մէկը, որուն հետ տեսնուեցայ Պոլսոյ մէջ 1909ի ապրիլին, յաճախ կ'անդրադառնար ռուսական վտանգին, որ կը սպառնար Հայերուն:

Բայց զանազան հայկական կուսակցութիւններուն մէջ կային նաեւ անոնք, ինչպէս «Հնչակեան»ները եւ «Վերակազմեալ Հնչակեաններ»ը որոնց վարիչներն ու անդամները մեծ մասով Ռուսերուն կողմէ կաշառուած էին եւ ոչ մէկ մերձեցում կ'ընդունէին թրքական կուսակցութեան հետ եւ կը ձգտէին հայկական պետութեան մը ռուսական հովանաւորութեան տակ:

Շնորհիւ կուսակցութիւններու այս ներկայացուցիչներուն եւ ռուսական դրամին, որ ամէն ռուսական հիւպատոսարանէ կը բաժնուէր, եկեղեցական կուսակցութիւնն ալ սկսաւ յայտարարել թէ Ռուսիոյ ցարի հովանաւորութիւնը նախընտրելի է քան մահմետական խալիֆայինը:

Ահա վիճակը հայեւթուրք յեղափոխականներուն 1908ի յեղափոխութեան սկիզբը: «Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն» գաղտնի կուսակցութիւնը, որ Սելանիկի մէջ կազմուած էր, սկզբունքով ընդունած էր Միտհաթ փաշայի սահմանադրութեան իրագործումը իբրեւ ներքին քաղաքական ծրագիր: Այս սահմանադրութեան հիմը կը կազմէր, ճանաչում օսմանցիականութեան, միանգամայն վարչական ապակեդրոնացում, մինչ մակեդոնական կուսակցութիւնները «էթնիքի էթէրիա»յի ղեկավարութեան տակ ինչպէս մակեդոնական ազգային զինուորական կուսակցութիւնը եւ ալպանական, հայկական, արաբական յեղափոխական կուսակցութիւնները իբրեւ սկզբունք կ'ընդունէին «քաղաքական ապակեդրոնացում»ը առանց «օսմանցիականութեան» ճանաչման:

«Վարչական ապակեդրոնացում» կը նշանակէ սակայն, տեղական վարչական ինքնավարութիւն զանազան վայրերու մէջ, զանազան ազգութիւններու համար միացեալ «օսմանեան կայսրութեան» սահմաններուն մէջ:

Եթէ «Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն» կուսակցութիւնը նոյն մտահոգութիւնն ունենար, ինչ որ մեր արտաքին թշնամիները ունէին, որոնք կ'ըղձային օսմ. կայսրութեան բաժանումը, եւ չէին քաշուեր հազար տեսակ խարդաւանանք ստեղծելու, այն առեն չպիտի վարանէր «քաղաքական կամ պետական իրաւական ինքնավարութեան» սկզբունքը ընդունելու, որուն ամէնէն ջերմ պաշտպաններէն մէկն էր իշխան Սապահէտտինը: Բայց արդեօք Ֆրանսացիները, որոնք Սուրիան կ'ուզէին, Անգլիացիները, որոնք Միջագետքը եւ ամբողջ արաբական թերակղզին կ'ուզէին, Ռուսերը որոնք յարմար առիթի մը կը սպասէին արեւելեան նահանգները գրաւելու համար, Պուլկարները, Սերպերը, որոնք Մակեդոնիան իրենց մէջ բաժնել կը փափաքէին, Իտալացիները, Աւստրիացիները որոնք Ալպանիան առնել կ'ուզէին, վերջապէս Յոյները որոնք Արշիպեղագոսի կղզիները գրաւել կը ձգտէին, արդեօք ասոնք ամենափոքր դժուարութիւն պիտի քաշէի՞ն այս «քաղաքական ապակեդրոնացման» սկզբունքին համաձայն ստեղծուած նահանգները մէկը միւսին ետեւէն կլլելու:

Արդեօք մեր ապակեդրոնացման սկզբունքը աւելի զօրաւո՞ր պիտի ըլլար դիմացկունութեան տեսակէտով, քան աւստրիականը: Այս սկզբունքը կրցա՞ւ Աւստրիայէն ամբողջովին բաժնուելու յոյսը ջնջել Չեխօսլովաքներու, Խրուաթներու եւ Սլովէններու մէջէն: Արդեօք մեր կեդրոնական կառավարութեան զօրութիւնը աւելի՞ մեծ պիտի ըլլար քան Աւստրիայինը, պաշտպանելու համար ինքնավար նահանգները մեր աւելի շատ եւ ազդու թշնամիներու դաւերէն: Աւելի լայն ինքնավարութիւն գոյութիւն չէր կրնար ըլլալ, քան այն որ տրուած էր Կրետէ կղզիին, բայց յաջողեցա՞նք ատով ստիպել Կրետէցիները որ թողուն Յունաստանի միանալու իրենց յոյսը: Միթէ ամէն տարի չէ՞ին լսեր նոյն յանկերգը Կիպրոսէն, որ անգլիական գրաւումէն առաջ արդէն առանձնաշնորհեալ դիրք մը ունէր: Միշտ նոյն յարաճուն փափաքը Յունաստանի միանալու: Կրցի՞նք արգիլել Պուլկարները որ չգրաւեն արեւելեան Ռումելին, հակառակ որ Ռումելին կը վայելէր ներքին ամենալայն ազատութիւն: Անգլիա որ եւ է դժուարութիւն քաշե՞ց գրաւելու առեն Եգիպտոսը, որ առանձնաշնորհեալ նահանգներուն կը պատկանէր: Դարերէ ի վեր օսմանեան խալիֆայութեան ենթակայ Քովէյթի մէջ վարանեցա՞ն հաստատուիլ Անգլիացիները, երբ Շէյխ Մուպարէք էլ Սապահ ընդունեց անգլիական հոգատարութիւնը: Անգլիացիներուն դժուա՞ր եկաւ Իրաքի հետ վարուիլ իբր իրենց պաշտպանութեան յանձնուած երկրի մը, այն պատրուակով թէ բնակչութիւնը անգլիական հովանաւորութիւն կ'ուզէ:

Նոյն խորհուրդը կարելի չէ՞ ունենալ Ֆրանսացիներու մասին Սուրիոյ հանդէպ: Եւ կրնա՞նք Մակեդոնիան կամ Ալպանիան դիտել ուրիշ տեսակէտով, քան Արեւել. Ռումելին եւ Պոսնա Հերցեգը:

Չեմ կարծեր որ քաղաքական ապակեդրոնացումի կուսակիցները ի վիճակի ըլլան այս ամէն հարցումներուն տրամաբանական եւ գոհացուցիչ պատասխան մը տալու: Անոնք որ մեզ կ'ամբաստանեն իբրեւ զուտ «թրքական քաղաքականութիւն» վարողներ, կը պատասխանեմ որ մենք ոչ թէ թրքական քաղաքականութիւն, այլ օսմանեան ամբողջականութեան քաղաքականութիւն վարած ենք: Եթէ ընդունէինք ամբողջականութեան տեղ ապակեդրոնացումի սկզբունքը, այն առեն կուսակցութիւնը պարտաւորուած պիտի ըլլար վարելու «թրքական քաղաքականութիւն»ը: Ստիպուած պիտի ըլլայինք այն առեն նոյն տեղական ինքնավարութիւնը պահանջել զուտ թրքաբնակ նահանգներու, ինչպէս ուրիշ նահանգներու մէջ:

(Շար.)

ԱՐՔԱՅԻՑ ԱՐՔԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿԸ ՃԱՄԲԱՅ ԵԼԱՒ

Իտալացիները յաղթանակ մը շահեցան

Եթովպիոյ կայսեր անձնապահ գունդը, որ կը բաղկանայ 12,000 զին — ուորներէ, ճամբայ ելաւ դէպի հիւսիսային ռազմաճակատը, Տէսիէ: Շուտով ճամբայ պիտի ելլէ նաեւ կայսրը, որուն գոյքերը փոխադրելու յատկացուած են 200 ջորիներ եւ բազմաթիւ ինքնաշարժ բեռնակառքեր: Այդ ճակատին հրամանատարը, Ռաս Սէյում, որ հաղորդակցութենէ զրկուած էր հեռախօսի խանգարման հետեւանքով, կրկին հաւատարմութիւն յայտնեց կայսեր, իր 80 հազար զինուորներով: Կայսեր անձնապահ գունդին զինուորները լաւ պատրաստ — զինուած են: Իրենց ետեւէն կ'երթայ խայտաբղէտ բանակ մը եւս, 70,000 ռազմիկներով: Զինուորները մեծ մասամբ բոպիկ են, որովհետեւ եթէ կօշիկ հագնին, քալելու արագութիւնը կէս առ կէս կը պակսի:

Կայսրը ներում շնորհեց զինուորական նախկին նախարարին, Ֆիթուրարի Պէրուի, որ Մենելիքի որդեգիրն է եղած եւ աքսորուած էր: Ներման լուրը կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ, մեծ խանդավառութիւն պատճառելով բանակին մէջ: Նախկին նախարարը անսահման ժողովրդականութիւն կը վայելէր, որովհետեւ ոչ միայն կանոնաւոր կը վճարէր զինուորներուն ռոճիկը, այլեւ առատ պարգեւներ կը բաշխէր: Դատապարտուած էր իբրեւ գեղծանող եւ արբեցող: Երբ կայարան հասաւ, բազմաթիւ ռազմիկներ ծունկի գալով ոտքերը համբուրեցին: Յետոյ ուղղակի կայսերական պալատ առաջ — նորդուեցաւ:

*** Իտալական բանակը կարեւոր յաջողութիւն մը շահեցաւ Սոմալիի ճակատին վրայ, ուր Զօր. Կրածիանիի զօրքը գրաւեց Տակնէրէյի դիրքը: Իտալական օդանաւերը ռմբակոծեցին այս դիրքը եւ Սիավէլի գիւղը, որոնք մեծ արժէք ունին ռազմագիտական տեսակէտով: Ռմբակոծման ատեն հինգ իտալական օդանաւեր թեթեւապէս վնասուեցան Հապէշներու ռմբակոծութեան հետեւանքով: Դիրքը կրակ առաւ եւ Հապէշները փախան, ձգելով 50 մեռեալ, բազմաթիւ վիրաւորներ եւ քանի մը տասնեակ գերիներ: Իտալացիներուն կորուստն է 14 մեռեալ, 40 վիրաւոր: Հապէշները լքեցին երկու թնդանօթ, երկու գնդացիր եւ 100 հրացան:

Իտալացիները կը շարունակեն սիրաշահիլ գրաւեալ շրջաններու ժողովուրդը, ուտեստներ եւ ցորեն բաշխելով: Միեւնոյն ատեն ջնջուեցաւ գերեվաճառութիւնը: Իտալացի թղթակիցներ կ'ըսեն թէ հապէշ բանուորները կը զարմանան, երբ դրամ կը վճարուի իրենց աշխատանքին համար:

Ո՞վ սարքած էր Աթաթիւրքի մահափորձը

Պոլսէն կը հեռագրեն Թայմզի, հոկտ. 20 թուականով.— Մեծ յուզում պատճառեց հանրապետութեան նախագահին դէմ սարքուած մահափորձին լուրը: Առաջին ձերբակալութիւնը կատարուած էր երկու ամիս առաջ, բայց գաղտնի կը պահուէր, սպասելով քննութեան: Կը թուի թէ ձերբակալուած Չէրքէզները խոստովաներ են որ իրենց դաւադրութեան կեդրոնն էր ագարակ մը՝ Ծիհանի մէջ, Ուրֆայի երեսփոխան Ալի Սայիպի Ադանայի կալուածին մօտ: Ազգ. Մեծ Ժողովին կողմէ նշանակուած մասնաւոր յանձնախումբ մը հարցաքննած է Ալի Սայիպը, որ կը յայտարարէ թէ ոչ եւ է բան չի գիտեր, բացի այն պարագայէն որ գլխաւոր կալանաւորը, Եահեա Հովիւ մըն էր իր ագարակին շրջակաները, չորս տարի առաջ: Բայց եւ այնպէս Ալի Սայիպ ձերբակալուեցաւ:

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ՑՈՅՑ ՄԸ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ
Նախագահութեամբ Զօրավար Քոնտիլիսի

Կիրակի օր դղրդալից ցոյց մը տեղի ունեցաւ Աթէնքի մարզարանին մէջ, ուր խռնուած էին աւելի քան 60,000 հոգի, փառաբանելու համար միապետութեան վերահաստատումը: Արհեստապետութեանց պատուիրակութիւնները գրաւած էին պատուոյ տեղերը: Ամբոխը արքայական քայլերգը կը թնդացնէր, դրօշներով եւ թագաւորին լուսանկարներով: Զինուորները դիրք բռնած էին կրկէսին մէջ, իսկ օդանաւեր կը սաւառնէին մարզարանին վերեւ: Ժամը 5ին մարզարան մտաւ Զօր. Քոնտիլիս, խնամակալ - վարչապետը, ընկերակցու - թեամբ նախարարներուն եւ անմիջապէս խօսք առաւ բուռն ծափերու մէջ: Ամէնէն առաջ ողջունելով բանակը եւ անսահման վստահութիւն յայտնելով, զօրավարը պարզեց կառավարութեան ծրագիրը եւ ըսաւ թէ ժողովուրդին ջախջախիչ մեծամասնութիւնը միապետութեան վերահաստատումը կը պահանջէ: Տեղեկութիւններ հաղորդելով ժողովրդային քուէարկութեան մասին, շեշտեց թէ իր կառավարութեան հաստատումէն ի վեր բարեկարգութիւնը եւ անդորրութիւնը անմիջապէս վերահաստատուեցան. «վերջացան նաեւ հանրապետականներու ամբոխավարական պոռչտուքները»:

*** Նախորդ վարչապետ Պ. Ցալտարիս ալ Սելանիկ երթալով, ճառ մը խօսեցաւ տասնեակ հազարաւոր ունկնդիրներու առջեւ եւ իր կարգին փառաբանեց միապետութեան վերահաստատումը, յանձնարարելով զանգուածօրէն քուէարկել ի նպաստ անոր:

Հոկտեմբեր 21ին, Գերմանիա վերջնապէս քաշուած եղաւ Ազգերու արքայական խորհրդանշաններով:

Զօր. Քոնտիլիս հանդամեան կոչեց չորս զօրավարներ, որոնց մէջ կը գտնուի Աթէնքի Ա. զօրաբանակին հրամանատարը (հանրապետական):

Գերմանիոյ ավտոր պլսի վերջնեն

Հոկտ. 21ին, Գերմանիա վերջնապէս քաշուած եղաւ Ազգերու Դաշնակցութենէն, երկու տարին լրացած ըլլալով իր զեկուցման թուականէն ի վեր: Իր աթոռը, որ թափուր կը մնար Ա. Դ. Խորհուրդին մէջ, պիտի վերցուի, ինչպէս եղաւ Ճափոնի համար, անցեալ փետրուարին:

1926 փետրուար 10ին էր որ Գերմանիա խնդրեց մտնել Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, Լոքառնոյի դաշինքին կնքումէն վերջ: Ընդունելութիւնը քուէարկուեցաւ նոյն տարուան հոկտեմբեր 10ին: Եօթը տարի գործակցելէ յետոյ, 1933 հոկտեմբեր 14ին Գերմանիա որոշեց քաշուիլ թէ զինաթափութեան խորհրդաժողովէն եւ Ազգերու Դաշնակցութենէն:

Միլանոյի հայ գաղութին սիրուած դէմքերէն Պ. Ստեփան Պայպուրթլեան դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր երիտասարդ կինը,

Տիկին ԱՏՐԻՆԷ ՊԱՅՊՈՒՐԹԼԵԱՆԻ

(Ծնեալ Նառլեան)

որ շիջած է կարճատեւ հիւանդութենէ մը վերջ, 30 տարեկան հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութեան տխուր հանդէսը կատարուած է Միլանոյի հայ եկեղեցիին մէջ, Հոկտեմբեր 17ին, Հինգշաբթի առաւօտ, ի ներկայութեան գրեթէ ամբողջ հայ գաղութին:

Անմխիթար ամուսնոյն կ'ընկերանային հանգուցեալին քոյրը՝ Տիկին Ա. - րաքսի Նախնիքեան (Փարիզ, Նէօյի), ամուսնոյն քոյրը՝ Տիկին Բերուզ Եսայեան (Փարիզ):

Հ. Յ. Դ.

Դիւան

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 131, Գուր Լաֆայէթ, Զարդարեան Գրագարանի մէջ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Սիամանթօ» ակումբին մէջ: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊՈՒՐԿ-ԼԸ-ՐԷՆԻ ՄԷՋ
կազմակերպուած՝ «ԱՐԾԻԻ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ԿԻՐԱԿԻ 27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԷՍ ՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Bourg - la - Reine, Place Condorcet, Salle des Banquetsի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ **Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ ԵՒ Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ**

Կը մեներգէ Օր. ԳՆԵԱԶԵԱՆ, Կ'արտասանեն՝ Տիկ. ԱՐՇ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, ընկերներ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ եւ Օ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ:

Խմբերգներ: Թառ Պ. ԳԱՐԵԳԻՆԷ:

Հայկական եւ կովկասեան պարեր

Տղաքներու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք:

Հաղ. միջոց.— փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 հանրակառքը եւ իջնել Պուրլա-Րէն, փլաս Գոնտորսէ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45 Rue de la Défense. Իսի լէ Մուլինօ.

կը խօսի ընկեր **ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ**

գեղարուեստական բաժին: Գիտի նուագէ Թառիստ ՌՈՒԲԷՆ:

Մուտք 5 ֆրանք:

ՓՐԻՎԱՅԻ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ 27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ

կը խօսի ընկեր Ա. ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՓԸՆ ՏՕՊԸՆԱՅԻ ՄԷՋ

27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի դասախօսական առաջին ժողովը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի ընկեր ՌՈՒԶԱՆ: Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դաշնակցութեան յեղափոխական ձեռնարկները»: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, «Սիամանթօ» Ակումբին մէջ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Ներկայ քաղաքական ընդհ. կացութիւնը եւ Հայերը:

Մուտքը ազատ է:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած «ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ» Գրադարանի Վարչութեան կողմէ

9 Նոյեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտեան 5

HORLOGEի վերնայարկին մէջ, **145 Cours Lafayette.**

Մուտք այրերու՝ 5 ֆրանք, կիներու՝ 3 ֆրանք:

Մանրամասնութիւնները շուտով:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Ս. Անթուանի (Մարսէյլ) ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ ենթակոմիտէի կողմէ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ԼԱ ՎԻՍՏ Լ'ԷՐՄԻԹԱԺի սրահին մէջ

Կը ներկայացուի ՍԱՍՆՈՅ ՀՍԿԱՆԵՐԸ (5 արար)

Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք:

Ծանօթ.— Ծնողներէն կը խնդրուի փոքրիկները միասին չբերել: Դուրսէն որ եւ է բան ծախել արգիլուած է:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ–ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Café Noaillesի սրահին մէջ

Կը դասախօսէ Տիկին ՓՕԼԱՏԵԱՆ

«Կնոջ բերած բաժինը մարդկային քաղաքակրթութեան» նիւթին շուրջ

Մուտք՝ 3 ֆրանք (թէյ եւ խմորեղէն միասին):

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (58)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԵՇՍՏԱՆ»

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրըչեան

Ապունայի համար Թէկրէի իշխանութեան երկրին մէջ բաւական հողեր ու կալուածներ կան իրեն սեփական, որոնց արդիւնքովը կրնաք բաւականանալ. չըլլայ թէ ասոնք մեզի չեն բաւեր ըսելով, եւ Վակշըմ Կովազիի տիրած Ամարա ընդարձակ երկրին մէջ աւելի շատ հողեր Ապունային սեփականուած կամ բողոքներուն ականջ կախելով, եւ աւելի մեծ հարստութիւն մը ձեռք ձգելու բաղձանքով անոնց խաբուիք ու Վակշըմ Կովազիին քով խոյս տաք:

Այդ մարդոց ջանքերը միայն իրենց շահուն համար է, յիշեալ իշխանին կողմէն կաշառուելով կ'ընեն անոնք եւ ոչ ձեր շահուն համար: Հապէշի բոլոր երկրին մէջ դեռ յայտնի չէ ճշմարիտ թագաւորն ով ըլլալը. պէտք է սպասէք մինչեւ որ Հոգին սուրբ մէկը ընտրէ ու ժողովրդեան յայտնէ: Այս օրուան գտնուող իշխանապետաց մէջ ամէնէն ընտիրն ու թագաւորութեան արժանաւորն է Տէճաջմաջ Քասսան:

Ասիկայ, ինչպէս ըսինք, քրիստոնեայ ու կրօնասէր մարդ մըն է. քան զՎակշըմ Կովազին, որուն բռնած ընթացքը գուցէ Թէոդորոսէն վատ ըլլայ, եւ դէպի կործանում տանի իր իշխանութիւնը»: Այս խօսքերուս, որոնք բոլոր իրեն օգտին համար էին, սիրով միտ դնելով շնորհակալ եղաւ:

Մեր հետ եղող Պալտըրավա Միքայէլ վարդապետը իր թշնամիներուն բերնովը Ապունային քով բամբասուած ըլլալով, ամենեւին ընդունած չէր զինքը իր քովը. մենք անոր վրայօք գովութեամբ խօսելով առաջարկեցինք իրեն որ ընդունի զինքը իր ներկայութեանը, եւ հաշտեցուցինք հետը:

Յետ այսօրեկ ժողովը կազմեցաւ, ուր ներկայ գտնուեցան Ապունային հետ եղող հրաւիրակ Հապէշ կարդաւորները եւ ուրիշ կարդացողներ՝ քասանի չափ անձինք:

Ժողովոյն մէջ առարկութիւն եղաւ մեր կողմէն քահանայից ագիտութիւնը, որոնք առանց օրինաւոր ձեռնադրութեան հինգ հարիւրը մէկէն քահանայ կը կոչուին, առանց նայելու անոնց վարքն ու բարքը, գիտութիւնն ու արժանաւորութիւնը:

Խոստովանեցաւ Ապունան ալ սոյն ապօրինաւորութիւնը, եւ յայտնեց որ այսուհետեւ չպիտի ընդունի ինքը ձեռք դնել մէկուն վրայ՝ առանց ընդունելու կանխաւ ժողովրդեան հաճութիւնն ու վկայութիւնը:

Դարձեալ առարկեցինք սուրբ եկեղեցւոյ եօթը խորհրդոց խափանումն ու անոնց գեղծումները, պատմելով ժողովոյն մէջ ինչ որ աչօք տեսեր եւ ականջօք լսեր էինք: Զարմացաւ Ապունան եւ դժուարութեամբ հաւատաց մեր բասծներուն, ու հարցուց ժողովականներուն թէ՝ սուտ են այս գեղծումները՝ թէ ոչ: Չկրցին ուրանալ անոնք, բայց զիրենք ալ անմեղադիր ընելու համար, նախորդ առաջնորդներուն վրայ դրին բոլոր յանցանքը. «Անոնք, ըսին, իրենց հօգեւոր պաշտօնին մէջ թոյլ գտնուած են. ժողովուրդին չեն սորվեցուցած. մենք անոնց լեզուն չենք գիտեր. ա-նոնք ալ մեր լեզուին ծանօթ չէ[ին] անմիջական խօսակցութիւնները [...] ուարացած են, եւ հետզհետէ [...] գեղծումները եկեղեցւոյ մէջ, եւ [...] ժողովրդոց բարուց ու վարուց [...] ծանցած է: Մանաւանդ թէ, յա[...] ցին, մէկ առաջնորդ մը Հապէշ[...] նի բոլոր երկրին ի՞նչ օգուտ [...] ընել, եւ ի՞նչ կարգ կանոն կր[...] ցնել ու սորվեցընել:— Այս պ[...] խաններ թերեւս իրաւացի ըլլ[...] Ապունան ձայն չհանեց. բայց [...] լսեց անիկա որ եկեղեցեաց մէջ [...] թեղ մը եւ լոյս մը անգամ չվառ[...] չկրնալով համբերել՝ դարձաւ ըս[...] «Ասոր ի՞նչ ունիք զրուցելիք» [...] անոնց ալ պատճառ առաջնորդ[...] են»:

Յետոյ մեղմացնելով իր [...] դարձաւ մեզի ու բոլոր ժողովակա[...] ներուն ըսաւ. «Աստուծով այս [...] թակղելի կանոնազանցութիւնները [...] գեղծումները կը հիւծուին. երբ [...] դերնիս հասնելու ըլլանք, ընդհա[...] ժողով մը կը կազմենք եւ հա[...] բարեկարգութիւններ կը տենք»:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԹՐԹՆԻՆԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 24 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 24 Octobre 1935

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2943 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԻՐԱԿԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿ ՉՂՐԿԵԼ

Կոմիտաս վրդ.ի յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ կիրակի, 27 Հոկտեմբեր: Հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի եւ երգչախումբը պիտի երգէ վարդապետին ձայնագրած աւանդական պատարագը: Պիտի պատարագէ Գարեգին եպիսկ. Խաչատուրեան: Հրաւիրուած է նաեւ Կաթող. նուիրակը, որ Մարսէյլ կը գտնուի:

Մարմինը դագաղին մէջ դրուած պիտի զետեղուի եկեղեցւոյ մէջ հինգշաբթի առտուան ժամը 10էն մինչեւ շաբաթ երեկոյ ժամը 4, որպէսզի ամէն անոնք որ կ'ուզեն իրենց վերջին յարգանքը յայտնել, առիթը ունենան գալ խոնարհելու անոր դագաղին առջեւ:

Դագաղին վրայ գլխուն կողմը ապակեպատ բացուածք մը ձգուած է, որմէ ողբացեալ վարդապետին բարեկամները ու հիացողները պիտի կարենան վերջին անգամ տեսնել հանգուցեալին հիւծեալ դէմքը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՉՈՒՂԱՐԿԵԼ ՈՐ ԵՒ Է ԾԱՂԿԵՊՍԱԿ: Անոնք որ պիտի փափաքէին ծաղկեպսակ ուղարկել, կը խնդրուի որ բարեհաճին անոր փոխարէն ղրկել իրենց նուէրները Կոմիտասեան յանձնախումբի գանձապետին, Պ. Ա. Չարենցի, 192, Rue Arm. Sylvestre, Courbevoie (Seine): Այդ նուիրատուութեանց ցուցակը պիտի հրատարակուի լրագիրներու մէջ:

Կոմիտասեան յանձնախումբը միաձայնութեամբ որոշեց իր գոյութիւնը պահպանել տարի մը եւս, շարունակելու համար հրատարակութիւնը Վարդապետին անտիպ ձեռագիրներուն որ իր մօտ կը գտնուին:

Թաղման համար պէտք եղած կարգադրութիւնները որոշուեցան յատուկ ժողովի մը մէջ, որուն մասնակցեցան Կոմիտասեան յանձնախումբի անդամները եւ Փարիզի եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան ներկայացուցիչները: Ժողովը միաձայնութեամբ որոշեց դիմել Կաթողիկոսին, որպէսզի վարդապետին մարմինը փոխադրուի Հայաստան:

Մարմինը, զմռսուած եկեղեցւոյ գետնայարկը պիտի պահուի, մինչեւ փոխադրութեան կարգադրութիւնը:

*** «Կիլիկիա» երգչախումբը 300 ֆրանք նուիրած է, փոխան ծաղկեպսակի:

Միացեալ Յանձնաժողովին աշխատանքները

Միացեալ Յանձնաժողովէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը, հոկտ. 21 թուակնով.—

Հայ Գաղթ. Միացեալ Յանձնաժողովը իր 25րդ նիստը գումարեց Հոկտեմբեր 17ին, Նուպարեան Մատենադարանին մէջ, եւ զբաղեցաւ իր օրակարգին վրայ գտնուած հարցերով:

Ժողովը գոհունակութեամբ տեղեկացաւ որ հայ աշխատաւորներու ինքնութեան տոմսերու վերանորոգման հարցին մէջ զգալի բարեփոխում մը յառաջ եկած է վերջին ամիսներուն ընթացքին: Աշխատանքի իրաւունքէ զրկուածներուն թիւը, քանի գործողութիւնները յառաջ կը տարուին Ֆրանսական այբուբենի կարգով, համեմատաբար աւելի նուազ է քան սկիզբները: Նոյնպէս գոհացուցիչ է այն երեւոյթը որ աշխատանքի իրաւունքէ զրկուածներուն ցանկերը, որոնք մեր կողմէ հաղորդուած էին եւ կը շարունակուին հաղորդուիլ Աշխատանքի Նախարարութեան, բարեացակամ ուշադրութեան կ'արժանանան եւ նպաստաւոր արդիւնքներու կ'առաջնորդեն: Այսպէս, ներկայացուած 335 մերժուածներէն 65ին համար արդէն կարգադրութիւն եղած է որ իրենց իրաւունքը վերստին տրուի իրենց եւ մնացեալներուն համար այսպիսի նպաստաւոր կարգադրութիւն մը միայն ժամանակի խնդիր ըլլալ կը թուի:

Ժողովը նոյնպէս գոհունակութեամբ տեղեկացաւ թէ «Թուրք» արձանագրուած հայ գաղթականներուն համար, որոնց ցանկերը հաղորդուած են Արտաքին Գործերու Նախարարութեան, նպաստաւոր կարգադրութիւն մը եղած է, եւ այդ կարգի Հայերը ընդհուպ գոհացում պիտի ստանան Ներքին գործերու Նախարարութեան կողմէ:

Ժողովը մասնաւորապէս զբաղեցաւ Մարսիլիոյ հայ աշխատաւորներուն կացութեան մէջ յառաջ եկած նոր տագնապով: Լրագրական հրատարակութեանց համաձայն, հարիւրաւոր հայ բանուորները արձակուած են իրենց պաշտօնէն, օտար աշխատաւորներու տոկոսի օրէնքին հիման վրայ: Միացեալ Յանձնաժողովը այս մասին որ եւ է տեղեկութիւն չէ ստացած Մարսիլիոյ ազգային մարմիններէն, այսու հանդերձ որոշեց անմիջապէս Աշխատանքի նախարարութեան ուշադրութեան ներկայացնել ստեղծուած կացութիւնը: Ժողովը քննեց այս հարցին մասին խնդրագիր մը, որ արդէն պատրաստուած էր եւ զայն ընդունելով որոշեց որ ներկայացուի աշխատանքի նախարարին: Միւս կողմէ, օգտուելով իր անդամներէն Լեւոն Քհնյ. Ասլանեանի ընդհուպ Մարսիլիա կատարելիք ճամբորդութենէն, պաշտօն տուաւ անոր տեղւոյն վրայ խորհրդակցիլ ազգային պատասխանատու մարմիններուն հետ եւ հաւաքել բոլոր անհրաժեշտ տեղեկութիւնները նոր տագնապին վերաբերմամբ:

Պոլսոյ Ազգ. Վարչ. ատենապետը յանկարծամահ

Հոկտեմբեր 17ին յանկարծամահ եղաւ Պ. Վահան Սուրէնեան, Պոլսոյ Ազգ. վարչութեան ատենապետը, իր տան մէջ, երբ ուրախ զուարթ կը խօսէր իր հիւրերուն հետ, մինչեւ կէս գիշեր:

Ծնած Սկիւտար, 1864ին, երկրորդական կրթութիւնը կ'առնէ Պէրպէրեանի մէջ, բոլորելով վարժարանին ընթացքը: Յետոյ կը մտնէ Միւլքիէ վարժարանը եւ յետոյ ալ Գերմանիա երթալով, կը վկայուի իբրեւ մասնագէտ գիւղատնտես: Երկար տարիներ պետական բարձր պաշտօններ վարած է յաջողութեամբ: Այսպէս, եղած է երկրագործական վարժարանի տնօրէն, երկրագործական նախարարութեան ընդհ. տնօրէն եւ ապա խորհրդական նոյն նախարարութեան մէջ: Այս հանգամանքով, ինքն էր որ Օսմ. խորհրդարանին մէջ կը պատասխանէր երկրագործական հարցերու մասին ուղղուած հարցումներուն:

Չորս տարի առաջ, Ընդհ. Ժողովին կողմէ միաձայնութեամբ անդամ ընտրուեցաւ վարչութեան եւ այդ օրէն ի վեր կը վարէր նոյն պաշտօնը:

ՀԱՅԵՐԸ «ԿՐԷԿՕՐԻԷՆ» ԿԸ ԿՈՉՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Թրքական մարդահամարին առթիւ, հետեւեալ հրահանգը տրուած էր ոչ-Թուրք հասարակութեանց.—

«Էրմէնի կաթոլիկ», «էրմէնի փրոթէսթան» եւն. բացատրութիւնները երբեք չպիտի գործածուին, այլ միայն «կաթոլիկ», «փրոթէսթան» եւն, իսկ հայ լուսաւորչականներու համար՝ «կրէկորիէն» (Գրիգորեան):

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՃԱՌԸ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏԻԺՆԵՐԸ ՄԵԿԴԻ ԴՐՈՒԱԾ ԵՆ

Վերջին պատեհութիւն մը կը տրուի Տնտեսական միջոցներու գործադրումէն առաջ

Երեքշաբթի օր, Անգլիոյ երեսփ. ժողովին առջեւ շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Սըր Ս. Հոր, արտաքին նախարարը, պարզելով իր երկրին քաղաքականութիւնը: Ճառին ամփոփումը անմիջապէս հաղորդուած ըլլալով Փարիզ, շատ լաւ տպաւորութիւն գործեց: Ստորեւ կ'ամփոփենք հիմնական մասերը:

Սըր Ս. Հոր չեշտեց թէ ոչ մէկ երկիր պատերազմ կ'ուզէ Եւրոպայի մէջ:«Մենք Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը նկատենք կամուրջ մը Մեծն Բրիտանիոյ եւ Եւրոպայի միջեւ. եթէ այդ կամուրջը ծանրապէս տկարանայ կամ խզուի, մեր եւ Եւրոպայի գործակցութիւնը կը դառնայ դժուար եւ վտանգաւոր: Մենք հրաշքներ չենք սպասեր Ազգաժողովէն, բայց պէտք է խոստովանիլ որ այդ կազմակերպութիւնը երբեք այսքան խրախուսիչ կենսունակութիւն ցոյց տուած չէր: Սկիզբէն իսկ բացայայտ էր թէ հաւաքական ապահովութեան դրութիւն մը շատ դժուար գործ է: Երբ յիշենք թէ հաւաքական գործունէութիւն կը նշանակէ հաւաքական առաջադրութիւն մը եւ հասարակաց որոշում մը աւելի քան 50 տարբեր պետութեանց, կը հասկցուի թէ որքան դժուար է մեր առջեւ դրուած գործը: Դեռ աւելին. երբ վէճը կը ծագի Ազգաժողովին եւ իր ամէնէն հզօր անդամներէն մէկուն միջեւ, մարդ իրապէս կը փորձուի ամէն ձեռնարկ մէկդի դնել իբրեւ անյոյս եւ ընդունիլ թէ այդպիսի վէճի մը մէջ Ա. Դ. ուխտին շատ մը կենսական կէտերը անգործադրելի են: Փորձութիւնը շատ զօրաւոր էր այս անգամ, եւ ոմանք տրամադիր էին ընկճուելու: Նոյնիսկ մեր առջեւ շատ զօրաւոր էր փորձութիւնը: Կան ուրիշ երկիրներ որոնք աւելի շահեկան ունին Ազգաժողովէն քան մենք: Ինչպէս ուրիշներու, մեզի համար ալ նոյնքան դիւրին էր մեր օձիքը ազատել այդ աւելի վէճերէն եւ քաշուիլ: Եւ սակայն, մենք փորձեցինք այս ճամբան: Կարելի չէր ըսել թէ Ազգաժողովը սնանկացած է, առանց իրապէս փորձելու անոր ուխտին տրամադրութիւնները: Մենք այժմ այդ փորձն է որ կը կատարենք, եւ անկեղծօրէն կը ջանանք որ յաջողի: Կը ջանանք որ յաջողի, որովհետեւ համոզուած ենք որ եթէ ձախողի, ընդհանրապէս ամբողջ աշխարհը եւ մասնաւորապէս Եւրոպան պիտի մտնուի ծանր վտանգի մը: Եւրոպայի մէջ ձայն մը կը լսուէր այս դարուն սկիզբը,— «Համաշխարհային ուժ կամ անկում»: Մենք կ'ըսենք— «Համաշխարհային խաղաղութիւն կամ կործանում»:

Այսպէս պանծացնելէ յետոյ Ազգերու Դաշնակցութեան արժէքը, արտաքին նախարարը անցաւ օրուան հրատապ խնդիրներուն: Հերքեց այն վերագրումը թէ Մեծն Բրիտանիա կ'ուզէ կործանել Ֆաշականութիւնը: «Մենք չենք ուզեր միջամտել ուրիշ երկիրներու ներքին գործերուն»: Մանրամասնօրէն պարզեց Իտալիոյ հետ կատարուած բանակցութիւնները՝ հապէշական հարցի մասին, եւ չեշտեց թէ մինչեւ տնտեսական ճնշումի գործադրութիւնը՝ պատեհութիւն մը կը մնայ հաշտարար ելք մը գտնելու: «Իտալիան տակաւին անդամ է Ազգերու Դաշնակցութեան եւ ես կ'ողջունեմ այս իրողութիւնը: Կարելի չէ՞ այս մետասաներորդ ժամու պատեհութիւնը այնպէս մը օգտագործել որ այլեւս աւելորդ դառնայ աւելի յառաջ երթալ տնտեսական գործողութեան անհրապոյր ճամբուն վրայ ընդդէմ ընկեր անդամի մը, հին բարեկամի մը եւ նախկին զինակցի մը»:

Ակնարկելով զինուորական պատիժներու, արտաքին նախարարը չեշտեց.

— Յայտնապէս փափուկ խնդիր մըն է այդ եւ տգէտ ասուլիսներ մեծ վնաս հասցուցին այդ ճամբուն վրայ: Բացէ ի բաց կ'ըսեմ թէ այդպիսի տնօրինութեանց գործադրութեան նախապայմանը, այսինքն Ազգերու Դաշնակցութեան հաւաքական համաձայնութիւնը երբեք գոյութիւն չէ ունեցած: Զինուորական տնօրինութիւնները, ինչպէս տնտեսականը, կրնան գործադրուիլ միայն հաւաքաբար, եւ, ինչ կը վերաբերի մեզի, մենք սկիզբէն իսկ բացորոշապէս ըսած ենք թէ թէեւ պատրաստ ենք մեր ամբողջական բաժինն ստանձնելու իբրեւ հաւատարիմ մէկ անդամը Ազգաժողովին, բայց այդ բաժինը կը ստանձնենք միայն եւ միայն հաւաքական գործողութեան մը մէջ: Կը չեշտեմ «հաւաքական» բառը, որովհետեւ ան խկութիւնն ու հոգին է Ազգերու Դաշնակցութեան»:

Նախարարը նորէն չեշտեց թէ՝ ներկայ խորհրդակցութեանց սկիզբէն ի վեր խօսք չէ եղած զինուորական տնօրինութեանց մասին, հետեւաբար այդպիսի միջոցներ մաս չեն կազմեր անգլիական քաղաքականութեան:

Խօսելով անգլօ-ֆրանսական յարաբերութեանց վրայ, Նախարարը յայտարարեց թէ Ֆրանսայի վերջին պատասխանը բոլորովին գոհացուցիչ է եւ երկու երկիրներուն համերաշխութիւնը հաստատուած:· «Ֆրանսա Ա. Դ. ուխտին 16րդ յօդուածը կ'ըմբռնէ այնպէս ինչպէս մենք: Եթէ մեկուսի յարձակում մը գործուի, որքան ալ անհաւանական ըլլայ այդպիսի յիմարութիւն մը, մենք եւ անոնք եւ Ազգաժողովին միւս անդամները պիտի կենան կող կողի եւ բոլորս մէկ պիտի դիմադրենք մեր միացեալ ուժերով»:

*** Ֆրանսական մամուլը գոհունակութեամբ արձանագրելով Սըր Ս. Հորի ճառը, ուշադրութեան կը յանձնէ անոր երեք հիմնական կէտերը.— 1. Ֆրանսական վերջին պատասխանը կատարեալ գոհացում պատճառած է Անգլիոյ,— 2. Մեծն Բրիտանիա երբեք մտքէն չէ անցուցած զինուորական տնօրինութիւններ,— 3. Իտալիոյ համար վերջին պատեհութիւն մը կը ներկայանայ հաշտարար ելք մը գտնելու, տնտեսական կաշկանդումներու գործադրութենէն առաջ:

Իտալական ճակատին գործողութիւնները

Իտալական զեկոյցները կը հաղորդեն թէ Տակէրէյի դիրքը գրաւելէ յետոյ, Զօր. Կրածիանի այժմ կը պատրաստուի յառաջանալ դէպի Կորահէյ, որ գլխաւոր բանալին է Հարրարի: Հապէշները անառիկ դիրքի մը վերածեր են այդ հողամասը եւ հաւանօրէն բուռն դիմադրութիւն մը պիտի փորձեն: Տեղատարափ անձրեւներն ալ կ'օգնեն իրենց:

ԻՆՉՊԷՍ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ԷՐ ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Դաւադիրները Սուրիայէն գացեր են ՌՈՒՄԲԵՐՈՎ ԵՒ ԱՏՐՃԱՆԱԿՆԵՐՈՎ...

Ուշագրաւ տեսարաններ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ

Պոլսոյ թուրք թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները, Աթաթիւրքի դէմ սարքուած դաւադրութեան մասին.—

ԱՆԳԱՐԱ, 17 Հոկտեմբեր.— Ձերբակալուած է հրոսախումբ մը որ Հարաւային սահմանէն մեր հողը մտած էր, մեր սիրելի Ազգին Պետին դէմ մահափորձ կատարելու համար: Հրոսակները Անգարա բերուած են եւ գալ շաբթու պիտի դատուին Ելեռնադատ ատեանին առջեւ:

Հրոսախումբին պետն է Եահեա անուն մէկը որ 150նոցներէն Չէրքէզ Էթէմի մարդերէն է: Հասկցուած է որ դատավարութիւնը շատ ուշագրաւ փուլեր պիտի պարզէ:

Հրոսակներ շատ կարեւոր խոստովանութիւններ ըրած են: Ձեռք անցուած փաստաթուղթերն ալ իր ամբողջ մերկութեամբը հրապարակ հանած են անիծեալներուն նպատակը:

ԱՆԳԱՐԱ, 18 Հոկտեմբեր.— Խառն յանձնաժողովը նիստ գումարեց այս առաւօտ, ժամը 11ին, եւ հինգ հոգինոց նախապատրաստական մասնախումբ մը ընտրեց հետեւեալներէն.— Միւնիր (Զօրում), Ֆուատ Պուլճա (Զօրում), Սալահատտին (Գօճա Էլի), Զօր. Ալի Ֆուատ եւ Եունուս Նատի: Մասնախումբը անընդհատ երեք ժամ խորհրդակցութիւն կատարեց եւ այս առթիւ լսեց նաեւ Ուրֆայի երեսփոխան Ալի Սայիպը որ խոր յուզումով բացատրութիւններ տուաւ եւ երբեմն ալ լացաւ: Ամէնէն վերջը ըսաւ.

— Եթէ չջնջէք իմ երեսփոխանական անձեռնմխելիութիւնը, ձեզի ըսելիք չպիտի ըսեմ:

Յետոյ խառն յանձնաժողովը կարդաց մասնախումբին տեղեկագիրը, լսեց նաեւ բերանացի բացատրութիւններ եւ որոշեց տեղեկագրով մը Խորհրդարանէն պահանջել որ ջնջուի Ալի Սայիպի անձեռնմխելիութիւնը:

Ժամը 17,5ին սկսաւ Խորհրդարանին (Գամութայ) երկրորդ նիստը, նախագահութեամբ Թէվֆիք Ֆիքրէթի: Լեցուած էին ունկնդիրներու բոլոր օթեակները: Ներկայ էին նաեւ Վարչապետը եւ Հանրօգուտ գործավար Ալի Չէթին-Գայա:

Կարդացուեցաւ խառն յանձնաժողովին հետեւեալ տեղեկագիրը, որ փութով տպագրուած էր.— «Վարչապետութիւնը իր 17 Հոկտեմբեր 1935 թուակիր եւ 2744 թուահամար պաշտօնագրով կը պահանջէր ջնջել Ուրֆայի երեսփոխան Ալի Սայիպ Ուրսավաշի անձեռնմխելիութիւնը, նկատելով որ՝ երբ քննութիւն կը կատարուէր Եահեայի եւ ընկերներու մասին, որոնք կ'ամբաստանուին թէ զինեալ ընկերակցութիւն մը կազմակերպած են Հանրապետութեան Նախագահ Աթաթիւրքը սպաննելու համար, հասկցուած է որ Ալի Սայիպն ալ մասնակցած է այս զաղտնի ընկերակցութեան եւ խոստացած է քաջալերել եւ վարել Թուրքիա եկած դաւադիրները:

Կանոնագրին 178րդ յօդուածին համաձայն, նախապատրաստական մասնախումբ մը կազմուեցաւ, այս թուղթերը քննելու համար: Համաձայն մասնախումբին քննութեանց, Ալի Սայիպի յայտարարութեանց, ինչպէս նաեւ կարգ մը անձերու խօսքերուն, Սուրիոյ մէջ կ'որոշեն մահափորձի ենթարկել Հանրապետութեան Նախագահ Աթաթիւրքը, ատրճանակով եւ ռումբով կը զինեն Եահեան եւ չորս ընկերները եւ պաշտօն կու տան անոնց այս գործը կատարել: Անոնք ինքնաշարժով Հալէպէն մինչեւ սահմանին մօտիկ վայր մը կու գան եւ Քիլիսէն գաղտնի կը մտնեն Թուրքիոյ սահմանը: Տեղեկագիրը կը պարզէ թէ ինչպէս պիտի կատարուէր մահափորձը եւ կը յայտնէ թէ Ալի Սայիպ պիտի վարէր գործը:

Հետեւաբար, Յանձնաժողովս Ալի Սայիպի վերագրուած յանցանքին բնոյթը համապատասխան գտաւ Հիմնական Օրէնքի 12րդ յօդուածին, եւ համաձայն ներքին կանոնագրի 180րդ յօդուածին, որոշեց ջնջել անոր երեսփոխանական անձեռնմխելիութիւնը»:

Տեղեկագրին ընթերցումը խոր լռութեամբ ունկնդրուեցաւ:

Տեղեկագրին-ընթերցումէն յետոյ բեմ բարձրացաւ Ալի Սայիպ, որ նստած էր առջեւի գրասեղաններէն մէկուն վրայ: Գրպանէն հանելով առջեւը դրաւ դեղին կողքով յուշատետր մը եւ ըսաւ.

(ԽՄԲ.— Տեղի անձկութեան պատճառով, այս մասը կը յետաձգենք վաղուան):

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԾՐԱԳՐՈՒԱԾ ԷՐ ԴԱՒԸ

Թուրքերէն «Թան»ի թղթակիցը կը գրէ.— Դաւը երեւան հանողը է ոստիկան զինուորներու նախկին չաւուշ մը, որ ժամանակին, Ուրֆայի կռիւներու ատեն, աշխատած է Ալի Սայիպի հրամանին տակ եւ նոյն իսկ ատեն մը միլիսի հարիւրապետ եղած է:

Ձերբակալուածներու խոստովանութեան համաձայն, Եահեա անուն մէկը ատկէ առաջ երկրագործութիւն եւ հովուութիւն կ'ընէր Հարաւային սահմանին մօտիկ գիւղի մը մէջ: Տարի մը առաջ կը նշանուի, բայց ամուսնանալու դրամ չի գտներ: Ասոր վրայ կ'անցնի Սուրիա եւ Հալէպի մէջ կը գտնէ 150նոցներէն Չէրքէզ Էթէմը, որ զայն կը համոզէ մահափորձ կազմակերպելու Աթաթիւրքին դէմ: Էթէմ անոր կու տայ 4 հոգի, առատ դրամ, ատրճանակ եւ ռումբ, եւ ինքնաշարժով կը ղրկէ սահմանին մօտիկ վայր մը:

Հինգ անիծեալները Քիլիսի կողմէն կը յաջողին անցնիլ սահմանը: Եահեա մէկ ուղղութեամբ կ'առաջանայ, միւս չորսն ալ տարբեր ուղղութեամբ, որոշ կէտի մը վրայ կրկին միանալու ծրագրով: Հալէպէն մեկնումի ատեն, Չէրքէզ Էթէմ կ'ըսէ դաւադիրներուն.

—«Մի վախնաք, հոն կայ մեր Ալի Սայիպը որ պիտի վարէ ձեզ»:

Էթէմ յետոյ նամակ մը կու տայ, ուղղուած նախկին չաւուշի մը որ միջնորդի դեր պիտի կատարէր: Դաւադիրները կու գան որոշեալ գիւղը եւ կը գտնեն չաւուշը, որ արդէն հինէն ծանօթ էր Եահեայի: Առաջին իսկ հանդիպումին, չաւուշը կը մտահոգուի եւ կ'ըսէ.— «Ես յարմար ատեն մը կը տեսակցիմ Ալի Սայիպի հետ»: Եւ կը յանձնարարէ որ ատեն մը անյայտանան:

Չաւուշը ատեն մը յետոյ կը տեսակցի Ալի Սայիպի հետ, որ կ'ըսէ անոր.

— Դուն ի՞նչ կը խառնուիս այս գործին: Երթ նորէն գան՝ ինծի բեր»:

— Ինչո՞ւ կ'ընես այս գործը, իր կարգին կը հարցնէ չաւուշը:

— Ի՞նչ եղաւ որ, կը պատասխանէ Ալի Սայիպ: Պարզ երեսփոխան մըն է -

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԻԲՐ ԱԶԴԱԿ ՅԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԵԱՆ

Ծանօթ ընկերաբան Փ. Քրափոթկին, որ երկար տարիներ իբր քաղաքական տարագիր Անգլիա ապրած ու մեծ մասով անգլիերէն գրած է, սկզբունքով խիստ մօտ կը կենայ համագործակցականներու։ «Կենդանական ու մարդկային աշխարհի մէջ փոխադարձ օգնութիւն» իր գրքին մէջ, որ թարգմանուած է գերմաներէնի, ի մէջ այլոց կը դիմէ նաեւ վկայութեան Փեթրոկրատի համալսարանի փրոֆէսէօր Քէսլէրի, որ 1880ին ռուս բնապատմաբաններու համագումարին մէջ այն տեսակէտը պաշտպանեց թէ՝ բնութեան մէջ փոխադարձ պայքարի օրէնքին առընթեր տիրական է նաեւ փոխադարձ օգնութեան օրէնքը, եւ թէ այս վերջինը, կենսապայքարի արդիւնքի տեսակէտէն, ու մանաւանդ կենդանական տեսակներու յառաջդէմ զարգացման համար անհամեմատ աւելի կարեւոր է, քան փոխադարձ պայքարի օրէնքը։ Այս սկզբունքէն մեկնելով, ընդարձակ փաստական մշակումէ մը վերջ, Քրափոթկին յանգեցաւ հետեւեալ եզրակացութիւններուն։

Կենդանական աշխարհի մէջ, տեսակներու առաւելութիւն բազմութիւնը կ'ապրի ընկերական համախմբումներու մէջ, ու միութեան մէջ կը գտնէ գոյութեան պայքարի իր լաւագոյն զէնքերը։ Կենդանական այս տեսակները, որոնց մօտ անհատներու միջեւ կռիւը իր նուազագոյն չափին վերածուած է, եւ ուր փոխադարձ օգնութիւնը ստացած է մեծագոյն ծաւալը, անոնք անխուսափելիօրէն բազմագոյն են թիւով, լաւագոյն վիճակը ունին եւ ամէնէն ատակն են յառաջդիմելու։

Անցնելով մարդոց, Քրափոթկին կը գտնէ որ մարդիկ քարէ դարաշրջանի հնագոյն սկզբնաւորութեան կ'ապրէին տոհմերու եւ ցեղերու մէջ խմբուած, եւ թէ ցեղերու հնագոյն սովորութիւնները եւ բարքերը տուին մարդկութեան բոլոր հիմնարկներու սաղմը, որոնք աւելի յետոյ եղան յետագայ յառաջդիմութեան գլխաւոր ձեւերը։ Վայրենիներու ցեղէն դուրս եկաւ գիւղական չուկան, ու համայնական սեփականատիրութեան եւ անոր հաւաքական պաշտպանութեան տիրական սկզբունքներուն ներքեւ դուրս եկաւ նոր, աւելի ընդլայնուած շրջանակ մը՝ ընկերային սովորոյթներու, բարքերու եւ հիմնարկներու։ Ու երբ նոր պահանջ՝ պէտք եղաւ որ մարդիկ նոր ուղի փնտռեն, եւ զայն գտան քաղաքի մէջ, որ կրկնակ ցանցի մը պաշտօնը կը կատարէր։ Այսպէս էր, որ ստեղծուեցաւ շրջան-միութիւնը (գիւղական չուկաններու հաւաքոյթը) կապակցութեամբ արհեստակցականներու, այս վերջինները յառաջ եկան որոշ ձեռարուեստի կամ արուեստի մէջ ընդհանուր գործունէութենէ, կամ փոխադարձ օժանդակութեան ու պակցութեամբ արհեստակցական-

Քրափոթկին շարունակելով, ցոյց կուտայ թէ՝ հակառակ այն իրողութեան թէ պետութիւնը յառաջ եկաւ կազմուած կայսրական Հռոմի տիպարին վրայ,— որ բոլոր ընկճեց միջնադարեան բոլոր հիմնարկները որոնք հիմնուած էին փոխադարձ օգնութեան վրայ,— քաղաքակրթութեան այս նոր ձեւը չկրցաւ երկարատեւ ըլլալ։ Անհատներու անկապակից գումարներուն վրայ հիմնուած պետութիւնը, որ կ'ուզէր անոնց միակ կապը ըլլալ, չէր համապատասխաներ իր նպատակին։ Փոխադարձ օգնութիւն կիրարկելու ձգտումը վերջնապէս պարտադրեց իր երկաթեայ օրէնքները, ան վերստին երեւան եկաւ ու ինքզինքը վերստին հաստատեց անհամար թուով միութիւններու մէջ, որոնք այժմ կը ձգտին պարփակել կեանքի բոլոր երեւոյթները, ու ձեռք դնել այն բոլորի վրայ, որոնց մարդս պէտք ունի ապրելու, եւ վերարտադրելու համար այն ինչ որ կեանքը սպառած մաշեցուցած է։

Հաստատապէս ստոյգ է, որ փոխադարձ օգնութեան գործադրութիւնը, եւ անոր զարգացման ստեղծած են բուն իսկ ընկերային կեանքի վիճակները, որոնց մէջ մարդ ի վիճակի եղաւ զարգացնելու իր արուեստները, իր գիտութիւնը եւ իր հոգին։ Եւ թէ այն ժամանակաշրջանները, երբ փոխադարձ օգնութեան ձգտումին վրայ խարսխուած հիմնարկները իրենց մեծագոյն վերելքը ստացան, արուեստներու, ճարտարարուեստի եւ գիտութիւններու մեծագոյն ծաղկումի շրջաններն են եղած։

Իրականին մէջ, միջնադարեան քաղաքին ու հին յունական քաղաքներու ներքին կեանքին հետազօտութիւնը երեւան կը բերէ այն իրողութիւնը թէ փոխադարձ օգնութեան կապը — այնպէս ինչպէս արհեստակցութիւններու եւ յունական ցեղերու (clan) մէջ ի գործ կը դրուէր՝ տեղ տալով նաեւ լայն ձեռներէցութեան մը, որ կը թոյլատրուէր անհատին ու խումբին՝ դաշնակցային սկզբունքին շնորհիւ, ու մարդկութեան պարգեւած պատմութեան երկու մեծագոյն շրջանները։ Շրջանները, հին յունական քաղաքին եւ միջնադարու քաղաքին եւ թէ նման հիմնարկներու քանդումը, պատմութեան յաջորդ պետական շրջաններուն մէջ, կը համապատասխանէ, երկու պարագային ալ, արագ անկումի։ Ատոր հետ մէկտեղ գլխաւորաբար բարոյականի մարզին մէջ է որ երեւան կուգայ փոխադարձ օգնութեան սկզբունքին առաւելակշիռ նշանակութիւնը։ Բաւականին ակնբախ է որ փոխադարձ օգնութիւնը փաստական հիմքն է մեր բարոյական ըմբռնումներուն։

Պ. Քրափոթկին մարդիկը կը յորդորէ իրենց արարքներուն մէջ առաջնորդ չունենալ լոկ անձերու՝ լաւագոյն պարագային՝ ցեղին ուղղուած սէրը. այլ բոլոր մարդոց հետ իրենց միութեան համերաշխութեան գիտակցութիւնը։

Մարդոց բարոյական յառաջդիմութեան մէջ փոխադարձ օժանդակութիւնը — ոչ թէ փոխադարձ պայքարը — գլխաւոր բաժին ունեցած է։ Անոր աւելի ընդարձակուածաւալ իրագործումին մէջ Քրափոթկին կը տեսնէ մարդկային սեռի աւելի հպարտ զարգացումին գրաւականը։

Քրափոթկին իր յիշեալ գիրքը գրած է անցեալ դարու 90ական թուականներուն, ան շատ վերջ կը ճանչնար այժմու համագործակցական շարժումը։ Ատոր համար ալ օրինակներ կը բերէ հին ժամանակներու նախնական համագործակցական կազմակերպութիւններէ։ Ռուսաստանի մասին կուտայ գրական ապացոյցներ թէ՝ բուն իսկ «Ռուսաստանի ստեղծագործում»ը եղած է գործը որքան նորածիլ գիւղական չուկաններու, նոյնքան որսորդական, ձկնորսական եւ արհեստագործակցական ճաքքէլներու։

Հաւաքական որսորդութիւն, հաւաքական ձկնորսութիւն եւ հաւաքական հողատարութիւն պտղատու պարտէզներու եւ պտղատու ծառերու՝ մշակութեան կանոն եղած է նաեւ ուրիշ ժողովուրդներու մօտ։ Հաւաքական հողատնտեսութիւնը կանոն էր նաեւ վաճառահամագործակցութիւններու մօտ։ Եւրոպական ազգերու բուլանդակ ծագումը կը սկսի չուկայի համագործակցութիւններու բողբոջումէն ու ճիւղաւորումէն։

Խաքիմացիներու մօտ ցեղին կը պատկանի ինչ որ ձեռք բերուած է երկի եւ ձուկի որսէն։ Սակայն, շատ մը ցեղերու մօտ մանաւանդ արեւմտեան կողմը, Տանիմարքացիներու ազդեցութեան տակ՝ անհատական սեփականատիրութիւնը կը թափանցէ իրենց հիմնարկներուն մէջ։ Բայց եւ այնպէս, անոնք ինքնատիպ միջոց մը ունին չէզոքացնելու այն վնասը որ յառաջ է եկած հարստութեան անհատական ապահովումէն, որ պիտի շուշանար իրենց ցեղային միութիւնը քայքայելու։ Երբ որ եւ է մէկը հարստացած է, կը հրաւիրէ իր ցեղին (clan) ժողովուրդը մեծ խնջոյքի, ու, ճոխ կեր ու խումէ յետոյ, իր հարստութիւնը կը բաժնէ անոնց միջեւ։

Եուքոն գետին մօտ Տալ տեսաւ Ալեւիներու ընտանիք մը, որ այդ ձեւով բաժնեց տասր հրացան, տասր ամբողջական ձեռք մուշտակի հագուստ, 200 մարգարտաշար, բազմաթիւ ծածկոցներ, տասը գայլի մորթ եւն.։ Ասկէ յետոյ յետոյ, անոնք մերկացան իրենց տօնազգեստներէն, մէկդի նետեցին զանոնք, հագան հին մորթեր ու իրենց ազգականներուն ըսին թէ՝ իրենք այժմ աւելի աղքատ են, քան անոնցմէ որ եւ է մէկը, բայց ատոր փոխարէն շահած են անոնց բարեկամութիւնը։

Միեւնոյն ընկերային բարքերը կը ցուցադրեն ափրիկեան Հոթէնթոթները։ Եթէ Հոթէնթոթի մը որ եւ է բան տրուի, զայն անմիջապէս կը բաժնէ ներկաներուն միջեւ։ Զի կրնար առանձին ուտել, եւ, եթէ անօթի իսկ ըլլայ, կը կանչէ անցորդները՝ անոնց հետ բաժնելու իր ճաշը։

Ինչ կը վերաբերի կովկասեան ժողովուրդներու սովորոյթներուն, անոնք շատ մը կողմերով նոյնն են Լամպարտացիներուն կամ Սալեան Ֆրանքներուն սովորոյթներուն։ Անոնք խիստ աշխոյժ բնաւորութիւն ունին, իրենց լաւագոյնը կ'ընեն կանխազգուշացնելու համար, որ գժտութիւնները դէչ վերջաւորութիւն չունենան։ Կէվզուրներու մօտ սուրերը շատ անգամ դուրս կը քաշուին, եթէ անհամաձայնութիւն մը ծագի, սակայն, եթէ կին մը վրայ հասնելու ըլլայ եւ կռուողներու միջեւ նետէ այն կերպասէ կտորը զոր կապած է գլխուն, սուրերը անմիջապէս կը դրուին պատեաններուն մէջ ու կռիւը վերջ կը գտնէ։

Միշտ եղած են գրողներ, որոնք յոռետեսութեամբ արտայայտուած են մարդկութեան մասին։ Անոնք իրենց ծանօթութիւնները քաղած են, աւելի կամ նուազ մակերեսային կերպով, իրենց սեփական սահմանափակ փորձառութենէն։ Անոնք պատմութեան մասին գիտցած են ինչ որ քրոնիկագիրներ տեղեկագրած են, իսկ քրոնիկագիրներուն ուշադրութիւնը յառած է պատերազմներու, սարսափի ու ճնշումի, եւ շատ քիչ անգամ այդ բոլորէն դուրս իրողութիւններով են զբաղած։ Ու եզրակացուցած են թէ՝ մարդկութիւնը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ պարզ հաւաքոյթ մը ապրողէակներու, որոնք միշտ պատրաստ են իրար յօշոտելու, եւ ոյժն է որ՝ միջամտելով կ'արգիլէ զիրենք։

Իրականին մէջ, սակայն այդպէս չէ, ինչպէս Քրափոթկին եւ ուրիշ գրողներ ապացուցած են։

Հետեւապէս, մենք կ'եզրափակենք մեր յօդուածը՝ յիշեալ գրագէտին հետեւեալ խօսքերով.— «Մի՛ կռուիք. կռիւն ու մրցակցութիւնը միշտ վնասակար են մարդկութեան, ու դուք բազմաթիւ միջոցներ ունիք անոնցմէ խուսափելու»։

ՓՐՈՖ. Վ. ՏՈՏՈՄԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԸ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՄԷՋ

Ակումբը իր Բ. դասախօսութիւնը յատկացուցած էր այժմէական նիւթի մը, Եթովպիոյ։ Բանախօսն էր համեստ բայց պատրաստուած մտաւորական մը, Պ. Խորէն Գաբիկեան, որ արեւելքէն կուգայ եւ երեք տարի ապրած է Եթովպիոյ մէջ։ Իր դասախօսութիւնը կրկնակի հետաքրքրութիւն մը կ'արթնցնէր, քանի որ լայն տեղեկութիւններ կուտար հայ գաղութին մասին։

Պ. դասախօսը հակիրճ ծանօթութիւններ տալով Եթովպիոյ բնակչութեան, երկրի աշխարհագրական պայմաններուն եւ քաղաքական ներկայ բարդ հանգոյցին մասին, անցաւ բուն նիւթին մեզի ցուցադրելով Եթովպիոյ Հայոց տնտեսական, կրթական եւ ընկերային կեանքը։

«Եթովպիոյ բնակչութիւնը կը հասնի մօտաւորապէս 11 միլիոնի, որուն 4.900.000 Ղպտիներ են, երեք ու կէս միլիոնը կռապաշտներ, իսկ երկուքուկէս միլիոնը մահմետականներ։ Հայերու եւ Յոյներու թիւն է 5500 հոգի։

Հայերու թիւը 1200ը չանցնիր, խմբուած են մայրաքաղաքին մէջ։ Կը գտնուին քանի մը ընտանիքներ Տիրէ-Տաուա, Ճիմմա եւ Կորէ կոչուած վայրերուն մէջ։

Պատմականօրէն շատ հինէն կը սկսին Հայոց եւ Եթովպացիներուն յարաբերութիւնները։ Մատթէոս անուն Հայ մը Փորթուկալի թագաւորին մօտ քաղաքական առաքելութեամբ մը ղրկուած է, ուրեմն այդ օրէն սկսեալ մեր կապը անոնց հետ կը հասնի մինչեւ ներկայ թուականը, անշուշտ այս վերջին դարուն զուտ առեւտրական գետնի վրայ։ Պոլսեցի Հայ մըն է, որ Եթովպիայէն Պոլիս բերած է Enuo կոչուած երիզորդի դեղը, որ Ֆրանսացի բժիշկի մը կողմէ ծանօթացուած է եւրոպական դեղագործութեան։

Հանրածանօթ է Տիմոթէոս վրդ.ի եւ Իսահակ եպիսկ.ի առաքելութիւնը որ տեւած է երկու տարիներ։ (Տես «Յառաջ»ի թերթօնը)։

80ական թուականներուն կը հասնին առաջին գաղթականները։ 1900ին արդէն դիրքի են եւ Մենելիք կայսեր սիրելի։ Յետ պատերազմեան շրջանին կը բազմանան նոր գաղթականներով եւ Եթովպահայ գաղութը կը ստանայ համայնքի մը դիմագիծը՝ դպրոց եւ եկեղեցի բանալով։

Եթովպահայը շատ փայլուն վիճակ մը ունեցած է նիւթապէս։ 71 ընտանիքներ սեփական տուներ ունին, իսկ 31 հոգի սեփական ինքնաշարժեր։ Ընտանիքներու եւ խանութներու մէջ ծառայող Եթովպիացիներուն թիւն է 460, որոնց համար կը վճարուի տարեկան կոկիկ գումար մը։ Կան հինգ մեծ առեւտրականներ, 38 փոքր վաճառականներ, 50 արհեստաւորներ, 11 ազատ արուեստի հետեւողներ, 32 պաշտօնեաներ պետական թէ առեւտրական հաստատութիւններու մէջ։ Գաղութին տարեկան ծախքը կը հասնի մօտաւորապէս մէկ միլիոն ֆրանքի։

Տասնեակ տարիներէ աւելի ունեցած է իր վարժարանը, որ յետոյ երկուքի բաժնուած է, — Հայկական Կրթարան եւ Արարատեան վարժարան շուրջ 240 աշակերտներով։ Վարժարաններու հակամարտութիւնը յանգած է մինչեւ դասագիրքերու մէջ իսկ տարբերութիւն մտցնելուն։ Օրինակ եթէ մէկը Գավաֆեանի թուաբանութիւնը գործածէ՝ միւսը անպայման Ատրունիինը պիտի վերցնէ։ Յաճախ երկու դպրոցներուն ուսուցիչները իրար չեն բարեւեր։ Աւելին, աշակերտները դպրոցական արձակուրդէն յետոյ, իրարու կը սպասեն, կապարէ գործիքներով իրար հարուածելու համար։ Ասով հանդերձ գաղութը ժլատ չէ հայ կրթական գործին հանդէպ։ Միշտ լաւագոյն ուսուցիչը փնտռած է։ 15 տարիներու ընթացքին հրաւիրուած են 8 ուսուցիչներ, որոնց համար շոգենաւերու ընկերութիւնը գանձած են 25.000 ֆր. թէեւ կրթական տեսակէտով առաջին ուսուցիչները կրնային լիովին գոհացնել կրթական պէտքերը։

Դպրոցներու պիւտճէն հասած է մինչեւ 350.000 ֆր.ի իւրաքանչիւր տղու համար ծախսելով միջին հաշուով 1750 ֆր.։ Ցաւալին այն է որ այս ծախքերը ապարդիւն անցած են։

Գաղութը խառնափնթոր վիճակ մը ունի ընկերային տեսակէտով։ Մանուկներու վրայ կը տեսնուի առաւելապէս հայէշ ծառաներուն ազդեցութիւնը՝ քան թէ իր ընտանեկան։ Մեծամասնութիւնը Այնթապցիներ են եւ Թրքախօս։ Անոնք նախանձախնդիր են Թուրք լեզուն պահելու Եթովպիոյ բարձունքին վրայ եւ գոհ են իրենց Թրքախօս քահանայէն։ Կան Արաբկիրցիներ, Իզմիրցիներ, Թոգաթցիներ եւն.։ Բարքերով Եթովպացի յաջորդ սերունդը պիտի նախընտրէ եթովպերէն խօսիլ՝ քան հայերէն։ Ապազգայնացման կը նպաստէ նաեւ ամուսնութիւններու եւ ծնունդներու նուազութիւնը զանազան պատճառներով։ Եթովպիոյ կլիման միօրինակ ու ջլատիչ, հայ գաղութին տնտեսական պայմանները գրեթէ անստոյգ։

Յաջորդով՝ Գարեգին արք. Յովսէփեանի դասախօսութիւնը։

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ՀԱՅ, ՌՈՒՍ ԵՒՆ. ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ազգերու Դաշնակցութեան Զ. Յանձնաժողովին կողմէ Ազգերու Ազգերու Դաշնակցութեան վերջին Ընդհ. Ժողովին ներկայացուած զեկոյցէն կը քաղենք հետեւեալ հատուածները, որ կը վերաբերին հայ գաղթականներուն մասնաւորապէս, եւ զանազան երկիրներու գաղթականներուն ընդհանրապէս.—

Չեխիոյ ներկայացուցչին պատրաստած այս զեկոյցը, խօսելով հայ գաղթականներու զետեղման մասին Սուրիոյ մէջ, կ'աւելցնէր որ 30.000 գաղթականներ հաստատուած են թաղերու եւ գիւղերու մէջ, եւ այդ ուղղութեամբ ծախսուած է 12 միլիոն ֆրանսական ֆրանք։ 8000 հայ գաղթականներ, որոնք մինչեւ վերջերս կ'ապրէին պարաքներու տակ, պիտի զետեղուին այն համեմատութեամբ որ արդէն իսկ հաստատուած գաղթականները վերադարձնեն իրենց պարտքերը։

Թուրքիոյ կառավարութիւնը համաձայնութիւն յայտնած է ընդունելու հպատակութիւնը 1300 ռուս գաղթականներու, պայմանով որ ռուս գաղթականներէն 150 հոգի որոնց հպատակութիւնը կը մերժուի, փոխադրուին այլուր։

Հարաւ. Ամերիկայի կառավարութեանց կողմէ տրամադրութիւն յայտնուած ըլլալով ձրի հող, անասուն եւ սերմնցու տալ այն գաղթականներուն որոնք պիտի ուզէին հաստատուիլ այդ երկիրներուն մէջ, մեկնելու պատրաստակամութիւն յայտնած են Եւրոպայէն 70.000 ռուս գաղթականներ։

Յետոյ Ազգերու Դաշնակցութեան Գաղթականներու գրասենեակը, կանոնաւորելու համար տարէց կամ հիւանդ գաղթականներու, գաղթակ
բազմանդամ ընտանիքներու նպաս
խնդրեց Ազգերու Դաշնակցութ
անդամ պետութիւններէն, ֆրան
կան եւ Նորվեկեան կառավարութ
օրինակով, Նանսէնեան դրոշմաթ
թեր հաստատել եւ հաւաքուած
մարը յատկացնել այդ նպատակ
խութեան։

Ի վերջոյ, նոյն Գրասենեակը
տուաւ որ գաղթականներու կացու
թիւնը պիտի բարելաւուի, եթէ
կառավարութիւնները վաւերացն
1933ի համաձայնագիրը գաղթակ
ներու միջազգային իրաւակարգ
մասին։ Այդ համաձայնագիրը մ
այժմ ստորագրած են Պելժիա, Ֆր
սա, Եգիպտոս, Պուլկարիա, Նորվ
կիա, իսկ վաւերացուցած՝ Պուլկ
րիա, Չեխօսլովաքիա եւ Նորվ

Զ. Յանձնաժողովը յետոյ
Ընդհ. Ժողովին ընդունիլ հետեւ
բանաձեւը.—

1.— Ընդհ. Ժողովը, քննելով
սէնեան Միջազգային Գրասենե
վարչ. խորհուրդի զեկոյցը 30 յու
1935ին վերջացող տարուան մաս
ռուս, հայ, ասորի, քաղդէացի,
ցի եւ Թուրք գաղթականներուն
պաստ գործունէութեան վերաբեր

2.— Իր երախտագիտութիւնը
յայտնէ Նանսէնեան Գրասենեակի
Միջկառավարական Խորհրդակցա
Յանձնաժողովին այն կարեւոր ծառ
յութիւններուն համար, զորս
մատուցած են կառավարութեանց
գաղթականներուն՝ բարել
բազմաթիւ գաղթականներու կացու
թիւնը հակառակ տնտեսական եւ
դժուարութիւններու,

ՀԱՅԵՐՈՒ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Մեր ֆրանսացի բարեկամը, Պ. **Yves Carlier** որ ծանօթ է Լիւսիէն Ռըպաթէի տուած պատասխանով, մեզի ղրկած է իր այս դասախօսութեան բնագիրը։ Դասախօսութիւնը կազմակերպած էր Մարսէյլի Ուս. Միութիւնը, դժբախտաբար շատ անփոյթ կերպով,— առանց նոյնիսկ յայտարարելու։ Այս առթիւ հրատարակուած թղթակցութիւնն ալ այն տպաւորութիւնը կը ձգէր թէ դասախօսն եղած է Ուս. Միութեան նախագահը...

Պիտի խօսիմ Հայերու եւ Ֆրանսացիներու յարաբերութեան մասին, եւ այս՝ ապացուցանելու համար թէ հինէն ի վեր Հայերը կապուած են մեր երկրին եւ մեր մշակոյթին, թէ բազմաթիւ առիթներով Հայերը ցոյց տուած են իրենց համակրանքը եւ իրենց սէրը հանդէպ Ֆրանսայի։

Հայերը կը կազմեն բնիկ ժողովուրդը այն բարձրաւանդակներուն, որոնք կը տարածուին Փոքր Ասիոյ եւ Պարսկաստանի հիւսիսը։ Այսինքն ճամբուն վրայ այն մեծ գաղթաշարժերուն, որ կատարուեցան Ալթայէն եւ Թիւրքեստանէն դէպի Եգէական ծով։ Ցարաշարժ ցեղախումբերու եւ հորդաներու յորձանքէն նեղուած, ազատուելու համար անոնց հալածանքէն, Հայերը իջան դէպի ծով ու խռնուեցան Կիլիկիոյ մէջ, ուր կազմեցին տեսակ մը պետութիւն, կէս մը անկախ, կէս մը Բիւզանդիոնի հովանաւորութեան տակ։ Բիւզանդացիները սիրով հիւրընկալեցին զանոնք, իբրեւ քրիստոնեայ ժողովուրդ մը եւ իբրեւ տեսակ մը թումբ այն արշաւանքին դէմ, որ հետզհետէ աւելի մտահոգութիւն կը պատճառէր, — իսլամ Արաբներուն դէմ, որոնք սպառնագին կը յառաջանային հարաւէն դէպի Բիւզանդիոն։

Տարիներ այսպէս Հայերը քրիստոնէութեան պահակի դեր կատարեցին, ամէն օր ամէն ժամ կռուելու ստիպուած ընդդէմ մոլեռանդ ցեղախումբերու, որոնք բանի կ'ուզէին իսլամացնել ամբողջ աշխարհը։

Ահա այդ շրջանին Կիլիկիոյ մէջ է որ Ֆրանսացիները իրենց առջին հանդիպումն ունեցան Հայերուն հետ։ Երբ Խաչակիրներու բանակը կը յառաջանար դէպի Երուսաղէմ, հանդիպեցաւ քրիստոնեայ յառաջապահներու, որ Հայերն էին։ Եւ Հայերը այդ խաչակիրներուն մէջ ողջունեցին քրիստոնէութեան մարտիկները, որոնք կուգային իրենց օգնութեան ընդդէմ իրենց իսլամ թշնամիներուն։ Եւ երբ, աւելի վերջերը, Կոտֆրուա տը Պույեոն հիմնեց իր թագաւորութիւնը Երուսաղէմի մէջ ու դաշնակցային կապերու եւ ամուսնութիւններու իբրեւ հետեւանք Ֆրանսացի մը կոչուեցաւ թագաւորելու Հայ Պետութեան, հայ եւ ֆրանսական դաշնակցութիւնը դարձաւ աւելի զօրաւոր եւ երկու ցեղերը սկսան աւելի լաւ թափանցել իրարու մէջ եւ աւելի լաւ հասկնալ իրար։

Այս հայ պետութիւնը, որուն թագաւորը Ֆրանսացի մըն էր, ամէն ձեւով նման էր այդ օրերու աւատապետական Ֆրանսայի կազմութեան։ Ու Կիլիկիոյ մէջ կը գտնուէին ֆրանք աւատապետներ, որոնք կը կառավարէին ամբողջովին հայաբնակ հողամասեր։ Կասկած չկայ, որ այդ շրջանէն կը սկսի Ֆրանսացիներուն ազդեցութիւնը Հայոց վրայ։ Եւ այդ շրջանէն ի վեր է որ Ֆրանսացիները ըսկսան ճանչնալ եւ գնահատել Հայերը։

Պատմութեան այդ շրջանին Հայերը, իրենց բնաշխարհէն հալածուած եւ Կիլիկիա հաստատուած, կրցան ազատօրէն մշակել իրենց լեզուն և կրօնքը։

Յետոյ կործանեցաւ Երուսաղէմի ֆրանք թագաւորութիւնը իր արբանեակներով, եւ Ֆրանսացիները հեռացան Փոքր Ասիայէն։ Ոմանք ալ իրենց հետ Ֆրանսա բերին Հայեր որոնց ընդունակութիւնը գնահատած էին։ Իսկ մնացեալ հայութիւնը հալածուեցաւ, ջարդուեցաւ, տարագրուեցաւ, ցրուեցաւ եւ Փոքր Ասիան հետզհետէ անցաւ Թուրքերուն ձեռքը։

Եթէ սակայն Ֆրանսացիները հեռացան Փոքր Ասիայէն, այնտեղ թողուցին խոր հետքեր, ազնուական աւատապետներուն ու անոնց երկրին յիշատակը աւանդաբար կը մնար հայ ցեղին մէջ։ Ոչ մէկ կասկած, որ հաւկումի գիշերները, հինները իրենց զաւակներուն կը պատմէին գործը այն պատերազմիկներուն, որոնք եկեր էին Ֆրանսայէն, եւ որոնց իշխանութեան տակ՝ իրենք այնքան երջանիկ էին եւ ազատ։

Յետագային, երբ Ֆրանսա, դիւանագիտական համաձայնութիւններու հետեւանքով սկսաւ դեսպան ղրկել Թուրքիա եւ դեսպաններուն յաջորդեցին միսիոնարներն ու վաճառականները, Հայերն էին որ զանոնք ընդունեցին եղբօր պէս եւ ամէն միջոց ցոյց տուին՝ դիւրացնելու համար անոնց աշխատանքը։ Հայերը որ ծանօթ էին երկրին լեզուին եւ բարքերուն, հաղորդակցութեան միջոց հանդիսացան ընդմէջ Թուրքերուն եւ Ֆրանսացիներուն, մէկ խօսքով դիւրացուցին Ֆրանսացիներուն բնակութիւնը օտար երկրի մը մէջ, Ֆրանսացիներն ալ, այդ օժանդակութենէն եւ թանկագին գործակցութենէն ազդուած, համակրանքով կապուեցան այս ժողովուրդին, որ իրենց կը ներկայացնէր իր սէրն ու համակրանքը։

Երբ մեր միսիոնարները հիմնեցին իրենց դպրոցներն ու քոլէճները, առաջին աշակերտները եղան Հայերը, եւ ֆրանսերէնը դարձաւ մեր երկրին այնքան համակիր Հայոց ընտանի լեզուն։ Անոնք ոչ միայն սորվեցան խօսիլ մեր լեզուն, այլ եւ վարժուեցան մտածել Ֆրանսացիի պէս
ձեւով անոնք դարձան գրականութ
եւ մշակոյթի, մեր գաղափարներ
լաւագոյն տարածիչները, անոնք
ցուցին Ֆրանսայի անունը Մերձ.
րեւելքի մէջ, որ քառուղին է զ
բազմաթիւ քաղաքակրթութիւններ

Աւելի վերջը, ուրիշ ազգեր
նահատելով այս երկրամասին
ւորութիւնը, աշխատեցան
մեր գաղափարական ազդեցութ
որ բնականաբար կ'արտայայտ
տնտեսական եւ քաղաքական առա
լութիւններով։ Այս նպատակով
խոյժ գործունէութիւն մը ցոյց
քրիստոնեայ փոքրամասնութ
մանաւանդ Հայոց մօտ,
այս վերջինները, որոնց ցեղայ
խաւոր առաքինութիւններէն
հաւատարմութիւնը հանդէպ
բարեկամներուն, մերժեցին մեր
ցակիցներուն այնքան շահախ
ջարկները եւ շարունակեցին
տղաքը ղրկել մեր վարժարան
տարածել մեր լեզուն եւ մեր գ
փարները։

Իվ. ՔԱՐԼԻԷ
(Շար.)

(1)

3.— Շնորհակալութիւն կը յայտնէ այն կառավարութիւններուն, որոնք նկատի առին զետեղման կարելիու- թեանց մասին յայտնուած բաղձանք- ները, գաղթականներու կացութեան վերջնական կարգադրութեան նպաս- տելու համար անհրաժեշտ վարկերու հայթայթումը, Նանսէնեան ՝րոշմա- թուղթերու դրութեան ընդհանրացու- մը, յօդուտ Գաղթականական Գրա- սենեակին դրոշմաթուղթ շրջաբերու- թեան հանելու առաջարկը,

4.— Կը յանձնարարէ կառավարու- թեանց վաւերացնել 1933ի համաձայ- նագիրը,

5.— Կը խնդրէ կառավարութիւննե- րէն, որոնք գաղթական կ'ընդունին, շարունակել իրենց գործակցութիւնը Գաղթականական Գրասենեակին, ա- նոր տեղեկութիւն տալով իրենց հո- ղերուն վրայ գաղթական զետեղելու կարելիութիւնները,

6.— Կը յանձնարարէ կառավարու- թիւններուն քննել այն առաւելութիւն- ները, զորս կը ներկայացնէ գաղթա- կաններու համար ծախսելի գումար- ներու հաւաքումը ի պէտս Գաղթ. Գրասենեակին զետեղման գործին,

8.— Կը խնդրէ կառավարութիւննե- րէն, որ ընդունին Նանսէնեան դրոշ- մաթուղթերու դրութիւնը, եթէ տա- կաւին չեն ընդունած,

9.— Կը յանձնարարէ կառավարու- թիւններուն ուսումնասիրել յաւել- ուածական ծախքերու յատուկ դրոշ- մաթուղթերու շրջաբերութեան հար- ցը, ինչպէս կը թելադրէ Միջկառա- վարական խորհրդակցական յանձնա- խումբը 15 մարտ 1935ի նստաշրջանին:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ

Նոր սերունդին փրկութեան համար

— • —

Հինգ տարի առաջ Վիեննաիկի Մխի- թարեան Հայրերը վարժարան մը հիմ- նեցին Երուսաղէմի մէջ:

Իբրեւ հետեւանք իր թափառական վիճակին, հայ ժողովուրդը՝ զրկուած իր տունէն ու բոյնէն, հեռացած՝ իր աւանդութիւններէն ու աւանդութիւն- ներէն, կը հեռանայ այսօր իր մայրե- նի լեզուէն իսկ, ձուլումը դամոկլեան սուրի նման կախուած մեր գլխուն: Սուրիոյ եւ Լիբանանի պատուական ե- րիտասարդութիւնը գովելի նախան- ձախնդրութեամբ շարժում ստեղծե- լին հայախօսութեան համար: Ուրախ ենք ըսելու որ անոր արդիւնքը մեր աչքերով դիտեցինք դեռ քանի մը ա- միս առաջ, Լիբանանի մէջ:

Պաղեստին սակայն կը տառապի դեռ, հայ ժողովուրդը իր տունէն ներս չի խօսիր հայերէն: Շուկան գործի բերումով ստիպուած է օտար լեզու խօսելու, սակայն պատճառ մը չէ որ հայ տունէն ներս ալ անպայման շարունակուի շուկայի կեանքը:

Ափսոս, սակայն որ ականատես ենք հարիւրաւոր ծնողներու թրքախօսու- թեան. հետեւաբար եւ անոնց զաւակ- ները՝ նոր սերունդը տակաւ վարժը- ւած կը խօսի Թուրքերէն եւ արաբե- րէն: Բացառութիւնները չենք ժխտեր:

Արդ, ուրախ ենք արձանագրելու որ հինգ տարի առաջ բացուած Մխիթար- եան վարժարանը իր բուժիչ դերը կատարեց հայ կաթողիկէ հասարա- կութեան կեանքին մէջ:

Այն փոքրիկները որոնք հինգ տարի առաջ բառ մը հայերէն չէին հասկը- նար, այսօր զայն կը գեղգեղեն:

Երէկ, 13 Հոկտեմբերի կիրակին Մխիթարեան վարժարանը մտերմա- կան հաւաքոյթ մը կազմակերպած էր իր հինգերորդ կրթական տարեշրջանի բացման առթիւ: Լսեցինք հայերէն երգեր, արտասանութիւն, ուղերձ եւայլն:

Վարժարանի հիմնադիր - տնօրէն Հայր Մանուէլ Թաշճեան տարի մը բացակայելէ յետոյ, այժմ վերադար- ձած է իր պաշտօնին: Իր բացակայու- թեան շրջանին վարժարանը կը վարէր պատր. փոխանորդ Յակոբ Ծ. վարդա- պետ Կիրակոսեան:

Հայր Մանուէլ յիշեց թէ հինգ տարի առաջ երբ հիմնուեցաւ դպրոցը, փոք- րիկներու հետ իրարու լեզու չէին հասկնար, բառ մը հայերէն չէին գի- տեր, բայց քանի մը ամիսներ յետոյ սկսած էին բարբառիլ հայերէն լե- զուն:

Հաւաքոյթին ներկայ ծնողները ու- րախութեամբ հետեւեցան փոքրիկնե- րու պարին, երգին, արտասանու- թեան:

Երգերու ընթացքին դրաւոր ճառ մը կարդաց հայ կաթողիկէ հասարակու- թեան երիցագոյն անդամներէն Տօքթ. Գէորգ Պաղչէճեան, դրուատելով Մխ- իթարեանց դերը հայ կեանքին մէջ և ոգեկոչելով Սահակ - Մեսրոպը:

Հաւաքոյթը տաք մթնոլորտ ստեղ- ծեց: Վարժարանի երկու փոքրիկներ մէկ մէկ ծաղկեփունջ նուիրեցին փո- խանորդ հօր եւ տնօրէնին: Կարգապա- հութեան կը հսկէին վարժարանին ա- րիները: Փոխ. Հայրը շնորհակալու- թիւն յայտնելով բոլորին, հաւաքոյթը որ բացուած էր Մխիթարեան քայլեր- գով, նոյնպէս փակուեցաւ անուշ տը- պաւորութիւն թողլով ներկաներուն վրայ:

Քանի մը խօսք ալ Յակոբ Ծ. Վ. Կի- րակոսեանի մասին: Թունդ ազգասէր, կ'ուզէ տարածել հայերէն լեզուն բո- լոր խաւերուն մէջ, կը շինէ, կը շէն- ցնէ ամայի վայրեր, կը նորոգէ աւե- րակներ:

Ուրախութեամբ կ'իմանանք թէ Մը- խիթարեան վարժարանը մտադիր է մօտօրէն գիշերային ձրի դասընթացք մը բանալ չափահասներուն, որոնք ստիպուած են ցերեկները գործել հա- ցի համար

Ապրի'ք, պատուական վարդապետ- ներ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՏՈՊՐՈՒՃԱՅԷՆ ԳԱՑԱԾ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՆ

— • —

Պուքրէշի ամենամեծ օրաթերթին՝ «Ունիվերսալ»ի Քոսթանցայի թղթա- կիցը կը հաղորդէ թէ Տոպրուճայէն գաղթած Թուրքերէն շատերը կը վե- րադառնան: Վերադարձողները կը պատմեն թէ Թուրք կառավարութիւ- նը իր խոստումը չէ յարգած եւ նո- րեկ գաղթականներուն չէ տրամա- դրած, հող, գործիքներ, կենդանի եւն.: Այս պատճառաւ շատեր կը վե- րադառնան եւ ռումէն իշխանութիւն- ներէն կը խնդրեն որ իրենց անուն- ները ջնջէ արտագաղթողներու ցան- կէն:

Նոյն թղթակիցը կը պատմէ թէ մասնաւոր քարոզիչներ կը պտտին շր- ջանները եւ կը համոզեն գիւղացիները որ Թուրքիա գաղթեն: Գիւղացիներէն շատեր, հաւատալով իրենց եղած խոստումներուն, աժան գինով եւ մեծ վնասներով կը ծախեն իրենց ինչքերը: Քանի մը Թրքական դպրոցներու ու- սուցիչներ, որոնք հակառակ էին Թուրքերու գաղթին, պաշտօնանկ ե- ղան, անոնց տեղ բերուելով պաշտօն- եաներ որոնք ամէն գնով կը համո- զեն գիւղացիները որ գաղթեն: Այս վերջինները իրենց քարոզութեանց մէջ այնքան յառաջ կ'երթան որ ռու- մէն պետութիւնը կը վիրաւորեն ը- սելով գիւղացիներուն թէ ռումէն կա- ռավարութիւնը կը կեղեքէ Թուրք գիւղացին, ինչ որ ճիշդ չէ: Թղթա- կիցը կը պահանջէ որ միջոցներ ձեռք առնեն այս կարգի քարոզիչներուն դէմ:

ԵԹՈՎՊԻԱ ԵՒ ԿԵՍԱՐԻԱ

»»»•«««

Ռատէք, «Իզվէսթիա»ի մէջ, այս խորագրով յօդուած մը ունի, Կեսա- րիոյ գործարանին բացման առթիւ:

Ան, Հապէշիստանի այժմու կացու- թիւնը կը բաղդատէ Թուրքիոյ նա- խաքեմալական կացութեան հետ, ու կ'ըսէ.

— «Կարելի է բաղդատութիւն մը ընել երկու շարժումներու միջեւ, ո- րոնցմէ առաջինը կ'ուզէ Հապէշիստան գաղթավայրի վերածել՝ 50 տարիէ ի վեր, իսկ երկրորդը նոյն ցանկութիւնն ունի Թուրքիոյ նկատմամբ՝ 300 տա- րիէ ի վեր: Թուրքիա արիւնոտ պայ- քարով մըն էր որ իր հին կացութենէն դուրս ելաւ ու անկախութեան հասաւ: Այս պարագան իրեն ապահովեց նաեւ միջազգային գործակցութիւն մը: Ըն- թերցողները սխալ մը պիտի նկատեն այս բաղդատութիւնը զոր կ'ընեմ մը- շակութապէս ու թէքնիք կերպով յա- ռաջադէմ Թուրքիոյ եւ Հապէշիստա- նի միջեւ, որ կիսավայրենի է ու թե- րեւս վաղը գաղթավայր մը պիտի դառնայ: Բայց, եթէ ակնարկ մը նե- տենք դէպի ետ, պիտի տեսնենք որ Թուրք ազգը եւս, դեռ քանի տարի առաջ, Եւրոպայի շահագործող դայ- լերուն ենթակայ էր ու կը ջանար ա- նոնցմէ ազատիլ: Եւրոպայի շահա- գործողները իրենց դրամատուներով, Թըրըսթներով, երկաթուղիներով կը քաղէին երկրին բնական հարստու- թիւնները: Նոյն իսկ գերմանական դրամագլուխը տնտեսական տեսակէ- տէ պայն իր դերին կը նկատէր: Միւս կողմէ, նախկին Ռուսիան, Անգլիան եւ Ֆրանսան դարերէ ի վեր կը պատրաս- տէին Թուրքիոյ բաժանման ծրագիրը: Ցարական Ռուսիան, Թուրքիոյ քրիս- տոնեաները փրկելու, իսկ Անգլիա, Եգիպտոսի եւ Հնդկաստանի ճամբան Թրքական հողերով կապելու հետա- մուտ էին:

Թուրքիա, որ համաշխարհային պատերազմէն դուրս էր եկած բոլորո- վին վիրաւոր ու մինչեւ 15 տարի ա- ռաջ մեռեալ վիճակ մը ունէր, մտաւ ազատագրական կռուի մը մէջ: Անա- տոլուի գիւղացին, չունենալով դերի ըլ- լալ, մերկ կուրծքերով պայքարեցաւ եւ ի վերջոյ յաղթանակեց: Այս արիւ- նոտ պայքարի ընթացքին, միակ պե- տութիւնը որ Թուրք ազգին օգնու- թեան թեւ երկարեց, Խորհ. Միու- թիւնն էր: Պատերազմի վերջաւորու- թեան, Թուրքիա անպայման եւ բա- ցարձակ կերպով ազատ էր ու իր բո- լոր իրաւունքներուն տէրը:

Հապէշիստանը Եւրոպայի դրամա- տիրութեան զոհուելու նոր թեկնածու մըն է, իսկ Կեսարիոյ գործարանը բարեկամութեան ու գործակցութեան կոթողն է երկու ազգերու, որոնք ի- րենց ճիգերով անկախութեան են տի- րացած:

ՍԻՆԱՆԻ ՄԶԿԻԹԸ՝ ԽՈՏԻ ՄԹԵՐԱՆՈՑ

«Թան»ի կը գրեն Պալա Էսկէէն.— Քանի մը օր առաջ, ձեր թերթին մէջ գրուած էր թէ Թէքիրտաղի մէջ, Թուրք մեծագոյն արուեստագէտին՝ Սինանի մէկ գործը, Իսքէլէ ճամիսին երեսի վրայ ձգուած է եւ իբրեւ մը- թերանոց կը գործածուի: Կարդացի այս լուրը ու ցաւեցայ, որովհետեւ շատ մը գործեր, որոնք Սինանինն են, այդպէս անխնամ թողուած են: Այս- պէս, Սինանը Պալաքէսիրի մէջ եւս շինած է մեծ գմբէթով մզկիթ մը որ հեռուներէն կ'երեւի:

Գիտէ՞ք ինչ վիճակի մէջ է ան: Օդի մթերանոց ըրած են զայն ու օր օրի աւերուած է…

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Տաւրոս» խումբի կազմակերպած խնջոյքին պա- տասխանած էին ընկերները եւ համա- կիրները:

Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Խ. Մկրտիչեան, որ նախ հրաւիրեց ներ- կաները յոտնկայս յարգել յիշատակը անոնց որ ինկան այս ժողովուրդի լա- ւագոյն ապագայի երազով: Անմիջա- պէս յետոյ երգուեցաւ նաեւ «Մեր հայրենիք»ը: Նախագահը կարճ ճա- ռով մը բացատրեց օրուան տօնին ի- մաստը եւ քանի մը երգերէ եւ արտա- սանութիւններէ վերջ՝ խօսքը տուաւ օրուան բանախօս ընկ. Հ. Ակոնայ- եանի:

Ընկերը գեղեցիկ ճառով մը պար- զեց «Դաշն. Օր»ուան նշանակութիւ- նը, եւ այդ առթիւ ծանրացաւ յեղա- փոխութեան եւ Դաշնակցութեան ծագման պատճառներու մասին: Փաս- տերով եւ օրինակներով ցոյց տուաւ, թէ յեղափոխութիւնը դուրսէն բեր- ուած գիւտ մը չէր, այլ ուղղակի հե- տեւանքը հայ ժողովուրդի հալածան- քին եւ տառապանքին: Մանաւանդ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ծնունդն է հա- յութեան դարաւոր ցաւերուն: Կազմը- ւած անոր միսէն եւ արիւնէն, գաղա- փարական եւ անձնուրաց բազմաթիւ հայորդիներու մաքուր արիւնով, ան աշխատած է մաքրել դարերու ստր- կութեան կապած ժանգը: Ընկերը խօ- սեցաւ նաեւ Դաշնակցութեան անցեալ գործունէութեան, ինչպէս եւ այսօր- ուան եւ վաղուան աշխատանքներու մասին, եւ խօսքը վերջացուց լաւա- գոյն օրերու հաւատքը ներշնչելով:

Խօսք առին ընկերներ Վարդանեան Աբրահամ եւ Յովհ. Ծիհանեան: Վեր- ջինը Թրքախօս բայց հայրենասէր, հայրենակիցներուն բացատրեց օր- ուան տօնը եւ Դաշնակցութեան խօս- քերը: Երգեցին Տիկ. Ծիհանշանեան, ընկերներ Վարդանեան, Սեդրակ, Մ. Ծիհանշանեան եւ հօրեղբայրը: Համա- կիր երիտասարդ մը կտորներ երգեց Խայեամէն: Թրքախօս հայրենակից մը, Պ. Սմբատ «սազ»ի վրայ նուա- գեց «Մենք անկեղծ զինուոր ենք», «Լուսին չկար»:

Հայրենասիրական երգերով եւ ար- տասանութիւններով խնջոյքը շարու- նակուեցաւ մինչեւ ուշ ատեն, եւ ներ- կաները մեկնեցան իրենց հետ տանե- լով Դաշնակցութեան խօսքը:

Վարդան

ՑԱՄՈՔԼ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԷՆԸ

— • —

«Հայրենիք» դիտել կու տայ այս խո- րագրով խմբագրականի մը մէջ (6 Հոկտ.).

— «Ցեղակրօն Ուխտերու այնքա՜ն անակնկալ երեւումն ու աճումը եւ Հ. Կ. Խաչի Սան-Սանուհիներու եւ Արծ- ուիկներու շարժման տարածումը ամե- րիկահայ գաղութի մէջ ցոյց տուին, որ մեր նոր սերունդը Ամերիկայի մէջ կորսուած չէ երբեք հայութեան հա- մար, ինչպէս որ կը կարծուէր անկէ դեռ 4-5 տարի առաջ:

Ընդհակառակն, հետզհետէ կ'երե- ւան նորանոր նշաններ, կ'աւելնան նո- րանոր փաստեր, որոնք կասկած չեն ձգեր, թէ մեր նոր սերունդը մայր հայրենիքէն այնքա՜ն հեռու այս երկ- րի մէջ անգամ միշտ աւելի կ'արթն- նայ ցեղայնօրէն, միշտ աւելի կը հե- տաքրքրուի հայ կեանքով, պատմու- թեամբ եւ գրականութեամբ, միշտ ա- ւելի կը ներշնչուի հայկական ոգիով, միշտ աւելի ինքնաբուխ ձգտում երե- ւան կը բերէ սորվելու իր մայրենի լեզուն, միշտ աւելի կը մղուի հաղոր- դակից ըլլալու իր ազգի հոգեւոր բա- տեղծագործութեան:

Մասնաւորապէս այս վերջին պարա- գան չափազանց յուսադրական է: Նը- կատելի է, որ ամերիկածին հայ երե- խաներ, պատանիներ եւ երիտասարդ- ներ այլ եւս առաջուան անտարբեր կամ նոյն իսկ արհամարհական վերա- բերումը չունին դէպի հայ լեզուն, այլ առաջուընէ շատ աւելի ցանկու- թիւն ունին սորվելու հայ լեզուն, խօ- սելու հայերէն, կարդալու հայերէն: Մանաւանդ անոնք, որ կը մասնակցին մեր Ցեղակրօն Ուխտերուն կամ կը պատկանին Հ. Կ. Խաչի սան-սանուհի- ներու եւ Արծուիկներու շարքերուն, գրեթէ ամէն տեղ այժմ շատ աւելի կ'աշխատին հայերէն սորվիլ եւ խօ- սիլ, քան կ'ընէին նոյն իսկ դեռ ան- ցեալ տարի:

Ինչպէս մեր նոր սերունդի ցեղա- յին արթնացումը գեղեցիկ անակնկալ մըն էր հայ հասարակութեան համար, այնպէս ալ անգլիախօս այդ սերուն- դին հայերէն սորվելու եւ խօսելու յարանուն ճիգը մեծապէս ուրախալի անակնկալ մըն է:

Սակայն, ինչպէս որ ցեղային արթ- նացումին մեծ զարկ տուաւ Ցեղակրօն Ուխտերու կազմակերպումը, այնպէս ալ անհրաժեշտ է, որ մեր նոր սերուն- դի հայերէն սորվելու եւ խօսելու շարժումը կազմակերպուի եւ ղեկա- վարուի պատշաճ կերպով:

Ամերիկահայոց վերջին Երեսփ. Ժո- ղովը սեպտ.ին, ինչպէս յայտնի է, զբաղեցաւ նաեւ այս խնդրով եւ որո- շեց սահմանել նոյն իսկ մասնաւոր ֆոնտ մը ատոր համար ու կազմել Ուսմ. Խորհուրդ մը, հայ կրթական գործը ղեկավարելու համար այս երկ- րի մէջ:

Ինքնին հասկնալի է, թէ հայկական բոլոր կազմակերպութիւնները, Հայ- րենակցականներէն սկսած մինչեւ կու- սակցութիւնները, որոնք կենսապէս շահագրգռուած են մեր նոր սերուն- դին հայերէն կարդալ գրել ու խօսիլ սորվեցնելու գործով, պիտի ընեն պէտք եղած զոհողութիւնները այդ գործին համար: Միեւնոյն ատեն Ազ- գային Կեդր. Վարչութիւնն ալ օր ա- ռաջ պէտք է կազմէ Ուսմ. Խորհուրդը՝ եւ նախաձեռնէ այդ գործին համար անհրաժեշտ ֆոնտի գոյացման»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Մ. Ը. Մ. Մար- սէյլի մասնաճիւղին տարեկան ար- տակարգ ժողովը տեղի ունեցաւ Հոկտ. 12ին, իր հաւաքատեղին: Հակառակ տեղատարափ անձրեւին, հրաւէրին պատասխանած էին 70 հոգի, ինչ որ մեծամասնութիւն նկատուեցաւ:

Օրակարգի խնդիրներ էին վարչա- կան ընտրութիւն, դաշտի խնդիր, եւ ֆութպոլի յանձնախումբին կազ- մութիւնը:

Մինչեւ հիմա Հ. Մ. Ը. Մ.ը գրեթէ իր սեփական դաշտը չունէր միշտ ֆը- րանսական միութիւններու հետ կը վը վարձէր: Այսօր ուրախ ենք ըսելու որ Հ. Մ. Ը. Մ. ունի իր սեփական դաշտը, հայաշատ կեդրոնի մը մէջ, Պօմոն Սէն Ժիւլիէնի մէջ, Սէն Ժէրո- մէն եւ Լաւօղէն 15 վայրկեան հեռու: Ուրեմն այդ շրջանի հայ ծնողները թող չվարանին իրենց զաւակները ղր- կել Հ. Մ. Ը. Մ.ին: Հ. Մ. Ը. Մ.ը այս տարի եւս ունի վեց խումբեր:

Սէնթ Մարկրիթի մէջ խումբ մը հայ երիտասարդներ խնդրած էին ըմ- բշամարտի մասնաճիւղ մը կազմել, քանի որ իրենք ստիպուած են ֆրան- սական խումբի մէջ մրցիլ: Վարչու- թիւնը դիմեց ֆրանս. ֆէտէրասիո- նին:

Քանի որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր սեփա- կան դաշտը ունի, պիտի կազմուի նա- եւ պասքէթպօլի ճիւղ մը:

Մ. Անթօեան

Անգլիա կը շարունակէ զօրացնել

Կիրակի օր Անգլիայէն Աղեքսանդրիա հասան մէկ վաշտ զօրք եւ մեծաքա- նակ ռազմանիւթ: Այս շաբթու ալ նոր ուժեր կը սպասուին: Սան - Սթէֆանօ հիւրանոցը, որ քաղաքին ամէնէն մեծ հաստատութիւններէն մէկն է, զինուո- րական հիւանդանոցի վերածուեցաւ, 400 անկողիններով: Անցեալ շաբթուան ընթացքին 12 փոխադրանաւեր ճամբայ ելած են անգլիական նաւահանգիստ- ներէ, ռազմամթերքով եւ զինուորներով:

— • —

ՀԻԹԼԷՐ ՊԵՐԼԻՆ ԿԱՆՉԵՑ Վիէննայի դեսպանը, նախկին վարչապետ Ֆոն Փափէն, խորհրդակցելու համար Աւստրիոյ մասին, ուր իտալական ազդեցու- թիւնը կրկին զօրացած է եւ մտահոգութիւն կը պատճառէ Գերմանիոյ:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ ԲՈՒՌՆ ՑՈՅՑԵՐ կատարուեցան Իտալացիներու դէմ, որոնք կամաւորներ կը հաւաքեն, Հապէշիստան ղրկելու համար: Միթինկ մը գումարուեցաւ որուն կը մասնակցէին քանի մը հազար ցուցարարներ: Պատ- ուիրակութիւն մը ներկայացաւ մարզպանին, պահանջելով որ դադրեցնէ ֆա- շական ձեռնարկները: Ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ միջամտել: Ցոյց մը կատարուեցաւ «Լը Ժուռ» թերթին խմբագրատան առջեւ:

Վաստակաւորի մը խօսքերը նոր սերունդին

— • —

ԽՄԲ.— Ծանօթ ուսուցիչ - հրապա- րակագիր Եր. Տէր Անդրէասեանի գրծունէութեան յիսնամեակ յոբել- եանը տօնուեցաւ նախ Լիոնի մէջ, հոկտ. 19ին: (Մանրամասնութիւն- ները յաջորդով):

Ահաւասիկ իր խօսած ճառը՝ այս առթիւ:

Անհատական եւ հանրային դըժ- բախտ կացութեան մը ծոցին մէջ, եթէ աչ անկարելի, գոնէ շատ դժուարին է ըմբռնել հանդէս մը՝ որ իր անունով եւ գաղափարով կ'արթնցնէ ցնծու- թեան, անդորր հրճուանքի միտք մը, որմէ տողորուած ըլլան զայն կազմա- կերպողները, մասնակցող ունկնդիր- ները:

Յոբելեա՛ն, դափնիներու եւ թմբուկնե- րու աղաղակներով տօնազարդուած հաւաքում մը, կամ, հետզհետէ, դա- րերու ընթացքին ուրիշ ամէն բանե- րու նման ասոր մէջ տեսնուած բարե- փոխութեամբ, յոբելեա՛ն, համալսա- րաններու եւ դպրոցական յարկերու տակ՝ բացառիկ կարողութիւններով, սիրտի ու միտքի կատարելութիւննե- րով օժտուած, կամ մարդկութեան ի նպաստ գիտական, իմաստասիրական, ընկերաբանական լոյսերով շողշողուն անձնաւորութիւններու հանրային տօ՛նը:

Ինչ որ այս մասին ըսի Փարիզի մէջ, թոյլ տուէք կրկնելու հոս ալ իմաստը իմ տկար անձի նկատմամբ: Ցեղիս վատախտաբեկ, վայրավատին վիճա- կին մէջ՝ ուր ֆիզիքական, նիւթա- կան, բարոյական բիւրաւոր հոգեր ու անձկութիւններ պատած պաշարած են մեզ, ուր վաղուան կեանքն իսկ կաս- կածելի կը դառնայ մեզի համար՝ այ- սօրուանդաժանութիւնները տեսնելով, ուր պատմական դարձած հայկական աղէտքը սկսած է այս անգամ ալ ու- րիշ փուլի մը մէջ մտնել,— այո՛, այս վիճակին մէջ յոբելեանը ըստ ինք- եան կը դադրի իր սովորաբանական նշանակութենէն եւ կը դառնայ նորա- նշան խորհուրդ մը ցեղային գոյու- թեան պայքարին մէջ, զոր կը մղենք ամէնքս ալ ահա դարեր քանի տարիէ ի վեր: Պայքա՛ր մը, ոչ այնքան յայտ- նի սեւերես, բարբարոս մարդոց դէմ, որոնք աշխատեցան բնաջնջել մեր ցե- ղը, այլ պայքար դէպքերու անողոք իրականութեան դէմ, ճակատա- մա՛րտ բնութեան տիրապետող այն ուժերուն դէմ, որոնք այսօր նիւթա- պէս եւ բարոյապէս կը կառավարեն աշխարհը: Եւ ով որ այս պահուս հոս յման իր կուրծքին տակ կը կրէ իր սիրտը եւ ուղեղին մէջ իր միտքը, չի կրնար տարբեր խորհիլ ու զգալ, եւ համամիտ չգտնուիլ ինծի հետ, թէ այս յոբելեանը եւս, հանդէսի կամ յարգանքի ցոյցի ի՛նչ ազնիւ, անշա- հախնդիր, վսեմ գաղափարի մը նուիր- ուած ըլլայ, անոր բուն նպատակը, առանցքը կը կազմէ զգալու եւ խորհր- դածելու պարտականութիւն մը մեր ազգային գոյութեան հարցին շուրջ:

Ձգո՞յլ եւ խորհրդածե՛լ հանդիսա- ւորապէս, ինչպէս թախծալից, ար- ցունքոտ հանդէսներով կրեցինք տա- ռապանքը, կրեցին մահն ու սարսափ- ները մեր արենակիցները մարդկային սախական բարբարոսութեան դժոխ- քին եւ մարդկային եւրոպամերիկեան անարդարութեան ու նուազ վայրագ անտարբերութեան մէջ: Ինչպէս հայ ցեղին հերոսական անցեալ ժամանա- կակից յիշատակներու տօնախմբու- թեան, նոյնքան ալ նոյն ցեղին գոյու- թեան մաս կազմող քաղաքակրթա- կան, մշակութային այսպիսի հան- դէսներու առթիւ, մեր լացն է որ կը կողկողէ, մեր չգոհացուած ցանկու- թիւններն են որ կը գոռան, մեր վը- րէժն է որ կը խլրտի մեր միտքին մէջ եւ կը սողոսկի մեր սրտին մէջ: Տառա- պանքը լեզու տուած է մեզի, ըլլայ խարոյկին բոցին, ըլլայ սուրին շեղբին տակ: Մեզ անարդողներուն երեսն ի վեր կը գոչենք.— Անարդար ապիրատ մարդիկ էք դուք, որ ոչ միայն խաբե- ցիք մեզ, այլ եւ հիմա կ'անարգէք: Անոնց բարոյականը խոցոտող այս կանչը օր մը պիտի հնչէ շատերու ա- կանջներուն վրայ:

Այսպէս է ահա մեր հանրային կեանքը, եւ ո՞ւր կը գտնէք դուք առիթ ցնծութեան, ուրախութեան յոբելեա- նի, ո՞ւր կայ տեղ պատշաճ որ գոռա- ցնէք ձեր շեփորն ու դափը:

Բայց ահա անձկութեան ճիշդ այս րոպէներուն է որ պիտի կոտտայ մեր չարաւոր վէրքը: Մարդ կ'ուզենք, ու եթէ չըլլայ, կը շինենք որ իր բարկու- թեան խօսքը բերէ, որ յոյսի ծիլը ծաղկեցնէ մեր հորիզոնին վրայ, որ գուշակ ըլլայ, որ կախարդ ըլլայ՝ համաստեղութեան խումբերուն մէջ մատնանիշ ընելու յարդգողի Վահագ- նը կամ Որիոնի Հայկը: Ցեղային գի- տակցութիւնն է որ կը պոռթկայ յոյ- սի, լոյսի չփոթութեան մէջէն, այն անկախ գիտակցութիւնը՝ որ արօրին գլուխէն Կինկիննատոսը կը կանչէ, որ անձնապատ կ'ընէ Լուկրետիան դա- հիճները հալածելու համար, որ բռնա- ւոր Անտիոքոսին շուրջը աւազին վը- րայ շրջանակ մը կը գծէ եւ կը պոռայ. «Այս շրջանակէն դուրս ելլելէ առաջ պատասխան տուր ինծի թէ պիտի յարգես անկախութիւնս»: Նոյն գի- տակցութիւնն է՝ որ կորնչելի դարերէ ի վեր անկորուստ կը պահէ Վահագնի կարմիր եղէգնիկը, յոյսի բոյը: Ահա թէ ձեր ուզած կամ շինած յոբելեարը ի՛նչ խոցերով, ի՛նչ հուրերով այրած կը զգայ ինքզինքը, յիսուն տարինե- րու ինքնամփոփ, ինքնագոյ ազգային զարթնումին եւ վերակազմութեան առժամեայ փլատակներուն առջեւ, ո- րոնց վրեւը սակայն դրօշի պէս իր ծալքերը կ'օծածէ արիւնոտ փունջը նահատակներուն, մեր յոյսերուն յա- ւիտենականութի՛ւնը՝ արդի բոլոր խարխուլ աշխարհներուն եւ կայէ ոտ- քով հսկաներուն սպառնացող փլու- զումին ի տես:

Ահա թէ ի՛նչպէս դուք նոյն իսկ ար- ուեստական այս չքեղութիւնը կը սար- քէք ձեր քաջութիւնը ջրդեղելու հա- մար: Դուք ուզեցիք որ պատմեմ ձեզի յուսախաբութեան երազը: Պատանի ըլլալ ծիծղուն, հայրենի ազատու- թեան որրանին մօտ, երիտասարդ ըլ- լալ գիտակից եւ անցնիլ սուրբ պար- տականութեան գլուխ, աճող եփող սերունդներուն ներարկելով մեզի պատուաստուած հոյզը, ու այնու- հետեւ չափահաս տարիներու քան- եակ հոլովումին մէջ դառնալ անիւ մը, որ իր թաւալումով կը ձգտի Ա- ւետեաց Երկիրը, ուր ուխտերու վը- րայ ի կախ կը ղօղանջեն ազատութեան նուագարանները, եւ ահա մշուշ, խածնուելիք խաւար, նոյն իսկ լոյսե- րու տառապելական աշխարհին մէջ: Բայց հայկական բաղուկը, օտարոտի այս գայլախաղներուն վրայ իր հաւա- սարակշռութիւնը կորսնցնելով հան- դերձ, հուսկ յետին փորձը կ'ընէ իր դնդերային ուժգնութեան, մինչեւ որ հնարաւոր դառնայ հրաժարիլ այլա- սեռ ապերախտ աշխատանքներէն, իր ու իր զաւակներուն արիւնն ու շունչը տանելու տոգելու իր դրախտ - Հայ- րենիքը:

(Մնացեալը յաջորդով)

ղայ: Ուրիշ ընկերներ որոնք դուրսը կը գտնուին...

Զավուշը գիւղը կը վերադառնայ, թարոյականը ընկճուած: Կրկին կը տեսակցի Եահեայի հետ եւ առաջին գործը կ'ըլլայ դէպքը իմացնել կառավարութեան: Ասոր վրայ կը ձերբակալուի Եահեա, իսկ միւս ընկերները կը փախին: Միւս կողմէ կը խուզարկուի Ալի Սայիպի ագարակը (Գօզանի մէջ):

*** Ուրիշ պատմութեան մը համաձայն, չէրքէզ Էթէմ եւ եղբայրը Րէշիտ գաւառներէն կուտան 4 պրաունիկ ատրճանակ, 30ական փամփշտակալ եւ մէկական ռումբ:

Դաւաճանները Մարաշի կողմը գիւղ մը կ'երթան եւ Իւզէյիր անուն մէկուն տունը հիւր կ'ըլլան: Իւզէյիր կ'ըսէ թէ Էթէմ նամակ մը ուղղած էր իրեն, յայտնելով որ Ալի Սայիպ պիտի վարէ մահափորձը: Երբ կառավարութիւնը նամակը կ'ուզէ, Իւզէյիր նախ կ'ըսէ թէ պատռած է, յետոյ ալ թէ՝ Ալի Սայիպի յանձնած է:

Առենէ մը ի վեր քննութիւն կը կատարուէր: Ներկայիս Անգարայի մէջ բանտարկուած են Իւզէյիր, Զարչամպացի Եահեա, Նահիէյի միւտիւր մը եւ ուրիշ անձեր, ընդամէնը 12 հոգի:

ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՖԱՇԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

ՕՐԷՆՔ ՑՈՅՑԵՐՈՒ ԵՒ ԶԻՆԱՎԱՃԱՌՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Նախարարական խորհուրդը երեքշաբթի օրուան նիստի մէջ, տեղի տալով ձախակողմեան հոսանքներու եւ մասնաւորապէս արմատականներու ճնշումին, վաւերացուց կարգ մը օրէնքներով, որոնց նպատակն է սահմանափակել Ֆրանսայի ֆաշական կազմակերպութեանց գործունէութիւնը: Կարգադրութիւնը ուղղուած է Հրեղէն Խաչի, Երիտասարդ Հայրենասէրներու, Ֆրանսական Համերաշխութեան եւ նման հոսանքներու դէմ, որոնք արտակարգ աշխուժացում կը ցուցնեն վերջերս: Ընկերվարական պաշտօնաթերթը քանի մը օրէ ի վեր գաղտնի փաստաթուղթեր կը հրատարակէ Հրեղէն Խաչի զինուորական ծրագիրներու մասին:

Նախարարական խորհուրդէն վերջ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ նոր օրէնքները խմբագրած են դատական եւ ներքին նախարարները եւ կը ձգտին աւելի խիստ հսկողութիւն հաստատել գումարումներու, հրապարակային ցոյցերու եւ զինավաճառութեան վրայ: Օրէնքները պիտի հրատարակուին հոկտ. 31էն առաջ, երբ կը լրանայ կառավարութեան հրամանագիր-օրէնքներու լիազօրութեան շրջանը:

Այս խնդիրը վերջերս կառավարութեան սեղանին վրայ դրաւ խորհրդարանի արմատական խմբակցութիւնը, աջակցութեամբ ընկերվարականներու եւ համայնավարներու եւ ձախակողմեան մամուլին: Եւ որովհետեւ ներկայ դահլիճին գլխաւոր յենարանն է արմատական կուսակցութիւնը, որ ունի վեց նախարար եւ երեսփոխաններու մեծամասնութիւն մը, կառավարութիւնը չէր կրնար անտարբեր մնալ: Մանաւանդ որ, այսօր իսկ արմատական կուսակցութիւնը իր ընդհ. ժողովը պիտի գումարէ, ճշդելու համար իր դիրքը:

Իրազեկներ կը հաստատեն թէ Հրեղէն Խաչը մեծապէս աճած է վերջերս եւ այժմ կը հաշուէ 250,000 անդամ: Կազմակերպութիւնը այս ամառ ալ շարունակեց իր համախմբումները, զինուորական կարգապահութեամբ: Փարիզի ժողովին մէջ, ուր միայն «հաւատնները պետերը» հրաւիրուած էին, ներկայ էին 11,000 անդամներ: Համախմբումները կը կատարուէին ինքնաշարժներով, եւ սեփական դաշտերու կամ սրահներու մէջ: Նոր օրէնքին նպատակն է աւելի խիստ հսկողութեան տակ առնել այս կարգի համախմբումները: Կազմակերպիչները պարտաւոր պիտի ըլլան երեք օր առաջ կառավարութեան հաղորդել ժողովատեղին, կազմակերպիչներուն անունները ու հասցէները եւ ուրիշ մանրամասնութիւններ, այլապէս խիստ պատիժներու պիտի ենթարկուին: Քաղաքապետները եւ նահանգապետները իրաւունք պիտի ունենան արգիլելու համախմբումը, եթէ վտանգ մը տեսնեն հանրային բարեկարգութեան համար: Խստիւ պիտի պատժուին նաեւ անոնք որ զինեալ կ'երթան այսպիսի համախմբումներու: Երկրորդ օրէնք մը խիստ հսկողութիւն պիտի հաստատէ զէնքերու վաճառման դէմ, որպէսզի ֆաշական կազմակերպութեանց անդամները չկարենան սպառազինուիլ:

Ընկերվարական եւ համայնավար թերթերը վերջերս վրդովիչ յայտնութիւններ հրատարակած ըլլալով «Փարիզի գրաւման» մասին, թէեւ հերքումներ հրատարակուեցան, բայց իրազեկներ կը պնդեն թէ կառավարութիւնը երկու վաշտ զօրք փոխադրած է Պրէսթէն, մայրաքաղաքին պահակազօրքը զօրացնելու համար:

ԵՂԲԱՅՐԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

Ֆիլիպէի մէջ, Ռոստոմեանի երկու եղբայրներ, Շաւարշ եւ Կարապետ Իւթիւճեան, առենէ մը ի վեր վէճեր կ'ունենային:

Փոքրը, Կարապետ, որ յաճախ նպաստաւորուած է իր եղբօրմէն, վնասներ կը հասցնէր անոր: Հոկտեմբեր 18ին, կ'երթայ Շաւարշին խանութին ապակիները կը կոտրէ: Շաւարշ, երեկոյեան, գինետան մը մէջ, դանակը կը մխէ Կարապետի կուրծքը ու տեղն ու տեղը կը սպաննէ զայն: Սպանիչը, որ կին եւ 4 զաւակներ ունի, ձերբակալուած է:

Երկու եղբայրները կը զբաղէին փաչա եւ ուղեղ վաճառելով:

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՀԱԲԷՇԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայ կիները գոհարեղէններնին կը զրկուին

Ատիս - Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է, որպէսզի արծաթ տալարներ եւ ուրիշ արժէքաւոր նիւթեր երկրէն դուրս չհանուին: Հաստատուած է որ շատեր մաքսանենգութիւն կը կատարեն դէպի Ճիպութի: Մայրաքաղաքէն մեկնող բոլոր ճամբորդներուն գոյքերը խիստ խուզարկութեան կ'ենթարկուին եւ արծաթ տալարները կը գրաւեն: Միջոցներ ձեռք առնուած են նաեւ թանկագին մետաղներու եւ գոհարեղէններու արտածումը արգիլելու համար: «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը կ'իմանայ թէ շատ մը հնդիկ եւ հայ կիներ զրկուած են իրենց ոսկի մատանիներէն եւ շղթաներէն: Դրամական կացութիւնը ծանրացած է նաեւ անոր համար որ մայրաքաղաքէն դուրս դրամատոմս չընդունուիր, բացի պետական տուրքերու վճարումէն:

*** Եգիպտոսի թագաւորին զարմիկներէն իշխան Իսմայիլ Տաուտ Ատիս Ապէպա հասաւ հոկտեմբեր 22ին, 12 հետեւորդներով, իբրեւ նախագահը եգիպտական Կ. Խաչի մը որ կը բաղկանայ 3000 անդամներէ, մէջն ըլլալով 250 բժիշկներ: Այս կազմակերպութիւնը, որուն բոլոր ծախքերը հոգացուած են, պիտի ընկերանայ կայսեր, դէպի ճակատ:

*** Կայսրը հոկտեմբեր 22ին ձեռնարկեց նետելու փորձեր կատարեց, յետոյ առաջին անգամ ըլլալով օդանաւ նստաւ երկու ժամ:

*** Հաբէշական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ աւելի քան 250 Իտալացիներ մեռած են ծարաւէն եւ ճահճատենդէն, Մուսա Ալի լերան ստորոտը: Կ'ըսուի թէ Տանաքիլ ցեղէն 5000 հոգի աղած են բոլոր ջրհորները եւ կը շարունակեն նեղել Իտալացիները:

Հայ մը Յանձնաժողովի անդամ Ատիս Ապէպայի մէջ

Հաբէշական կառավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, զինուորական պիտոյքներու գրաւման համար (ինքնաշարժ, վառելանիւթ, ձի, ջորի եւայլն): Այս առթիւ կազմուած գնահատիչ յանձնաժողովին անդամներէն մէկը Հայ է, մէկը՝ Զուիցերիացի, միւսը՝ Հաբէշ: Հրամանագիրը անմիջապէս գործադրութեան յանձնուեցաւ:

*** «Ժուռնալ»ի թղթակիցը նկարագրելով հակոտար շարժումին սաստկութիւնը Ատիս-Ապէպայի մէջ, կը գրէ թէ վայրենօրէն խոշտանգուած է Զապանեան (?) անուն մէկը, որ կը ծառայէր ֆրանսացի սպաներու առաջնորդութեամբ կազմուած ոստիկանական ջոկատի մը մէջ: Զապանեան իր պաշտօնին բերումով թուղթ հարցուցած է քանի մը անցորդներու, որոնք իբրեւ պատասխան դանակի երեք հարուած տուեր են: Յարձակողները բանտարկուած են եւ հաստատուած է որ կառավարական պաշտօնեաներ են:

Երկրաշարժ Թուրքիոյ մէջ

Էնկիւրիէէն կը հեռագրեն թէ հոկտեմբեր 22ի առտուն երկրաշարժի բուռն ցնցումներ զգացուեցան մայրաքաղաքին, Պոլսոյ, Իզմիրի, Էսքիշէհիրի, Չօրլուի եւ Պալըքէսիրի մէջ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 131, Գուր Լաֆայէթ, Զաւարեան Գրադարանի մէջ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Միամանթօ» ակումբին մէջ: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊԸՆԵԼՕ-ՔԸՇԸՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ «ԱՐԾԻԻ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ԿԻՐԱԿԻ 27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԷՍ ՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Bourg-la-Reine, Place Condorcet, Salle des Banquetsի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ **Ս. ՍԱՄՈՒՆԻ** ԵՒ **Գ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ**

Կը մեներգէ Օր. ԳՆԵԱԶԵԱՆ, Կ'արտասանեն Տիկ. ԱՐՇ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, ընկերներ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ եւ Օ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ,

Խմբերգներ՝ Թաո Պ. ԳԱՐԵԳԻՆԷ,

Հայկական եւ կովկասեան պարեր

Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք:

Հաղ. միջոց. — փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 ճանրակառքը եւ իջնել Պուրլա-Րէն, փլաս Գոնտորսէ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45 Rue de la Défense. Իսի լէ Մուլինօ.

կը խօսի ընկեր **ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ**

գեղարուեստական բաժին, Պիտի նուագէ Թառիստ ՌՈՒԲԷՆ,

Մուտք 5 ֆրանք:

ՓՐԻՎԱՅԻ ՄԷՋ

ՇԱԲԱԹ 26 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ

կը խօսի ընկեր Ա. ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՓՈՆ Տ'ՕՊԸՆԱՅԻ ՄԷՋ

27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ**

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի դասախօսական առաջին ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի ընկեր ՌՈՒԶԱՆ: Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դաշնակցութեան յեղափոխական ձեւափոխումները»: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, «Միամանթօ» Ակումբին մէջ

կը խօսի ընկեր Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

նիւթ՝ Ներկայ քաղաքական ընդհ. կացութիւնը եւ Հայերը:

Մուտքը ազատ է:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ Ֆր. Կ. Խաչի ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ

գեղարուեստական բաժին, երգ, արտասանութիւն եւայլն:

Մուտք 2 ֆրանք, փոքրիկներու 1 ֆր. (թէյ եւ խմորեղէն միասին):

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Ս. Անթուանի (Մարսէյլ) ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ ենթկոմիտէի կողմէ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ԼԱ ՎԻՍԹ Լ'ԷՐՄԻԹԱԺի սրահին մէջ

կը ներկայացուի ՍԱՍՆՈՅ ՀՍԿԱՆԵՐԸ (5 արար)

Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք:

Ծանօթ. — Ծնողներէն կը խնդրուի փոքրիկները միասին չբերել:

Դուրսէն որ եւ է բան ծախել արգիլուած է:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ_ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Café Noaillesի սրահին մէջ

Կը դասախօսէ Տիկին ՓՕԼԱՏԵԱՆ

«Կնոջ բռնած բաժինը մարդկային քաղաքակրթութեան» նիւթին շուրջ

Մուտք՝ 3 ֆրանք (թէյ եւ խմորեղէն միասին):

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՆ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՓԹ, Ա. Քէհ. — 35:
ԱՎԻՆԵՈՆ, Խ. Հէք. — 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Հիւս. — 90:
Կարգադրեցինք:
ՇԱՄՊԵՐԻ, Մ. Գոն. — 265: Կարգադրեցինք:
ԹԷՀՐԱՆ, Տօքթ. Մ. — 200:
ՆԻՍ, Ա. Գ. — 35:
ՊԵԼՖՈՌ, Գ. Մ. — 35:
ՄՈՆԼԵՐԻ, Մ. Թ. — 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ. — 800:
ՓՈՆԹԷ Մատ. — 35:
ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ, Գամ. — 70:
ՊՈՐՏՕ, Ա. Ք. — 312:
ՊՈՐՏՕ, Զ. Ք. — 140:
ԼԻՒՍԵՐՆ, Գ. Պ. — 40 ֆր. զուիցեր.:
ՓԱՎԻՅՈՆ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Ա. Գ. — 35:
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Գործ. — 45:
ԹՈՒԼՈՆ, Աշէլ. — 100:
ՆԻՍ, Յար. — 35:
ՓԱՐԻԶ (17), Կ. Պետ. — 70:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆՐԹՆԻՆԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 25 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 25 Octobre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2944

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ո՞րքան վաւերական է Աթաթիւրքի դէմ սարքուած նոր մահափորձին պատմութիւնը, որ արտատպուած էր երէկ, Պոլսոյ Թուրք թերթերէն:

Այսօր հրատարակած ենք նաեւ ամբաստանեալ երեսփոխան Ալի Սայիպի աղիողորմ պաշտպանողականը, իբրեւ լրացուցիչ մաս: (Տես Գ. էջ):

Անշուշտ այս երկու նիւթերը բաւական չեն, վերջնական եզրակացութեան մը յանգելու համար: Իրենց այդ վիճակին մէջ, անոնք թերեւս դաւադրութեան մը տպաւորութիւնը կը ձգեն, առկայծ որ եւ է դաւէ մինչեւ մահափորձ Մ. Քէմալի դէմ՝ շատ երկար է ճամբան:

Եթէ ամբաստանագիրն ալ խմբագրուած է այնպէս ինչպէս Թուրք թերթերուն պատմութիւնը, կը նշանակէ թէ քամալական-ութիւնը կը գրօնու կամ գրօսանքի նոր ձեւեր կը փնտռէ:

Արդարեւ, մանկունակ հէքեաթի մը տպաւորութիւնը չէ՞ք առներ, կարդալով Թուրքերէն «Թան»ի հետեւեալ պատմութիւնը.

— «Ձերբակալուածներու խոստովանութեան համաձայն, Նահիա անուն մէկը, որ հովիւ էր հարաւային սահմանին մօտիկ գիւղի մը մէջ, մէկ տարի առաջ կը նշանուի, բայց հարսնիքի դրամ չի գտներ: Ասոր վրայ կ'անցնի Սուրիա եւ Հալէպի մէջ կը գտնէ 150ճոցներէն Չէրքէզ Էթէմը, որ զայն կը համոզէ մահափորձ կազմակերպելու Աթաթիւրքին դէմ: Էթէմ անոր կուտայ չորս հոգի, առատ դրամ, ատրճանակ եւ ռումբ եւ ինքնաշարժով կը ղրկէ սահմանին մօտիկ վայր մը»:

Նոյնքան զուարճալի է մնացեալը.

— Հինգ անիծեալները կը յաջողին սահմանը անցնիլ Քիլիսի կողմէն. Նահիա մէկ ուղղութեամբ կը յառաջանայ, միւս չորսն ալ տարբեր ուղղութեամբ, որոշ կէտի մը վրայ միանալու ծրագրով: Հալէպէն մեկնած ատեն Չէրքէզ Էթէմ կ'ըսէ դաւադիրներուն.— «Մի վախնաք, հոն կայ մեր Ալի Սայիպը որ պիտի վարէ ձեզ»:

Եւ ճամբուն վրայ «Թուրք չավուշ» մը հանդիպելով կը խանգարէ ձեռնարկը . . .

Ինչ կը վերաբերի Ալի Սայիպի պաշտպանողականին, անոր ամէնէն ուշագրաւ մասերը կը կազմեն յատկապէս Զօր. Իսմէթի ուղղուած խօսքերը.— «Իրաւունքս հէյալ *չպիտի ընեմ Իսմէթ Ինէօնիւին. Թող անձամբ քննէ այս գործը, որովհետեւ դատական քննութիւնը անբաւական է»:*

Ամբողջ այդ պաշտպանողականին մէջ, «սանթիմանթալ» կոչերու եւ կանչերու տեղատարափ մըն է որ կը հոսի.

— «Ութսուն տարեկան մօրս գոյքերը կը խուզարկէին, 15 տարեկան աղջկանս գրպանները կը պրպտէին . . . Այլեւս չեմ կրնար մօրս սենեակը մտնել, չեմ կրնար աղջկանս երեսը նայիլ . . .»:

Եւ Ուրֆայի «հերոս» երեսփոխանը տղու պէս կուլայ, արդարութիւն աղերսելով:

×

Մ. Քէմալի դէմ սարքուած կամ յերիւրուած մահափորձերու առաջին պատմութիւնը չէ այս:

Միայն գլխաւորները յիշելով, ամէնէն առաջ, դեռ 1920ին, Անգլիացիներուն վերագրուեցաւ այդպիսի դաւ մը: Անոնց աւագերէցը, Հնդիկ Մուսթաֆա Սաղըր, ձերբակալուելով կախուեցաւ Էնկիւրիի մէջ:

Յետոյ, 1926ին, Հայ պատանի մըն էր, 18 տարեկան մանուկ մը — անունն ալ Մանուկ — որ նոյնպէս կախուեցաւ:

Տարին չանցած, Իթթիհատի ողջ մնացած վարիչները կախաղան կ'առաջնորդուէին Իզմիրի եւ Էնկիւրիի մէջ, շատ աւելի լայն դաւադրութեան մը մեղքով, որուն մաս կը կազմէր, նաեւ, Աթաթիւրքին սպանութեան ծրագիրը:

Քանի մը տարի վերջը, միեւնոյն ամբաստանութեամբ կը մեռցուէր արիւնարբու հրէշ մը, Թօփալ Օսմանը,— ան որ անխնայ ոչնչացուց Սամսոնի, Մարզուանի եւ շրջականներու հայկական վերջին բեկորները, ան որ նոյնիսկ օտար շոգենաւեր կեցնելով, հայեր կ'որսար եւ ծովը կը նետէր:

Ու վերջապէս, Իսմէթի դէմ ուղղուած մահափորձի մը առասպելին զոհ գնաց տարաբախտ Կարապետ Վլախինեանը, խողխողուելով ռումանական շոգենաւի մը մէջ (1931):

Հիմա որ ներքին բոլոր խլրտումները արեան մէջ խեղդուած, քրտական շարժումն ալ կախաղաններով, ջարդերով եւ տեղահանութիւններով հաշուեյարդարի ենթարկուած են, կը թուի թէ անհրաժեշտ էր աճուասրասփի նոր շրջան մը բանալ, որպէսզի ոչ ոք համարձակի գլուխ վերցնել:

Կամ թերեւս նոր տագնապ մը կը խմորուի,— եւ Էնկիւրիի վարիչները անհրաժեշտ համարած են ուրիշ կողմ ուղղել ժողովուրդին ուշադրութիւնը:

Եւ ահաւասիկ նոր մահափորձի մը պատմութիւնը:

Ցատկանշական պարագայ մը եւս,— թերթերը գրեցին թէ դաւը երեւան հանուած էր երկու ամիս առաջ, բայց գաղտնի կը պահուէր:

Այս առթիւ, եւրոպական ամէնէն իրազեկ թերթերն ալ տարօրինակ անտարբերութեամբ վարուեցան, — գոհացան քանի մը տող հեռագրով: Արդեօք միայն հայկական պատերազմին աղմո՞ւկն էր այս վերապահութեան պատճառը:

Ամէն պարագայի մէջ, թանձր քօղ մը ձգուած է նոր մահափորձի այս նորագոյն պատմութեան վրայ, եւ ժամանակն է որ պիտի լուսաբանէ անոր ծալքերը:

Տարակոյս չկայ թէ նորէն կախաղանն է որ պիտի գործէ, «յանուն ապահովութեան եւ անդորրութեան»: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻԱ ՄԷԿ ԶՕՐԱԲԱԺԻՆ ՊԻՏԻ ՔԱՇԷ ԼԻԲԻԱՅԷՆ

Իսկ Անգլիա, կարգ մը նաւատորմ Միջերկրականի մէջ համախմբուած տորմիղէն

ԱՆԳԼԻՈՅ Վ.ԱՐՉԱՊԵՏԸ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԿԸ ԳՏՆԷ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒՄԸ...

Երկու կարեւոր դէպքեր աւելի կը մեղմացնեն միջազգային մթնոլորտը եւ մասնաւորապէս անգլօ-իտալական յարաբերութիւնները, որոնց լարումը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէր դեռ անցեալ շաբթու:

Այսպէս, իտալական կառավարութիւնը որոշեց ետ կանչել Եգիպտոսի սահմանի վրայ, Լիբիոյ մէջ համախմբուած երեք զօրաբաժիններէն մէկը: Այս լուրը հաղորդուեցաւ Հոկտեմբեր 23ին, Հռոմի անգլիական դեսպանին եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականին տեսակցութենէն անմիջապէս վերջը: Այս հաշտարար քայլին փոխարէն, Անգլիան ալ կարգ մը մարտանաւեր պիտի քաշէ Միջերկրականի նաւատորմէն: Ամենամեծ գաղտնապահութիւն կը տիրէր այս մասին, բայց յետոյ տարածուեցաւ լուրը: Այստեղ, Փարիզի մէջ ալ, վարչապետ Պ. Լավալ հաստատեց լուրը, արտաքին գործերու յանձնաժողովին առջեւ: Բանակցութեանց մանրամասնութիւնները առ այժմ գաղտնի կը պահուին. բայց ստոյգ է որ անգլիական, ֆրանսական եւ իտալական կառավարութիւնները մեծ եռանդով գործի ձեռնարկած են, համբան հարթելու համար: Հռոմէն հասած հեռագիրներ կը հաստատեն թէ անգլիական դեսպանին եւ իտալական կառավարութեան բանակցութիւնները շատ յաջող ընթացքի մէջ են: Կ'ըսուի թէ Մուսոլինիի փոխանորդը խնդրած է անգլիական դեսպանէն՝ իմանալ իր կառավարութեան վերջնական տրամադրութիւնները, հապէշական հարցին կարգադրութեան համար: Միեւնոյն աղբիւրին համաձայն, անգլիական դեսպանը եւ Պ. Սուվիչ խօսած են նաեւ հողային զիջումներու մասին, եւ իբրեւ թէ դեսպանը հաւաստած է որ իր կառավարութիւնը հակառակ չէ Թիկրէի, Օկատէնի եւ նոյնիսկ Հարրարի իտալական գրաւման, սակայն պիտի պնդէ որ Եթովպիոյ կեդրոնական կառավարութեան նաւահանգիստ մը յատկացուի անգլիական հողին մէջ,— նախընտրաբար Զէյլա: Այս պարագան որոշ դժուարութիւն կը ներկայացնէ, քանի որ Իտալիա կ'ուզէ դէպի ծով ելք տալ միայն իտալական հողին վրայ:

Ամէն պարագայի մէջ, զգալի մեղմացում յառաջ եկած է երկու երկիրներու յարաբերութեանց մէջ:

Երբ Իտալիա մէկ զօրաբաժին քաշէ Լիբիայէն, 17,000 զինուոր պակսած պիտի ըլլայ:

Երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնաժողովի մէջ, Պ. Լավալ չորս ժամ զեկուցում կարդաց միջազգային կացութեան եւ մասնաւորապէս հապէշական հարցի մասին: Բացատրեց թէ Ֆրանսա երկու գլխաւոր մտահոգութիւններ ունի,— պահպանել խաղաղութիւնը եւ պաշտպանել Ազգաժողովին ուխտը: Կառավարութիւնը զուգընթաց կը հետապնդէ երկու խնդիրներն ալ, իբրեւ լրացուցիչ մէկը միւսին:

Երեսփոխանները նեղացուցիչ հարցումներ ուղղեցին, Անգլիոյ ուղղուած պատասխանին առթիւ (փոխադարձ օգնութիւն): Պ. Լավալ բացատրեց թէ ֆրանսական նաւատորմը Անգլիոյ օգնութեան պիտի հասնի միայն այն պարագային երբ յարձակում գործուի առանց տեղի տրուելու, Ա. Դ. ուխտին գործադրութեան ատեն, եւ ոչ թէ երբ Մեծն Բրիտանիա ինքն իր գլխուն գործողութիւն մը կատարէ:

Զեկուցման ատեն, Պ. Լավալ յայտարարեց թէ Պ. Մուսոլինիի կողմէ արտօնուած է ծանուցանելու որ Իտալիա ետ պիտի քաշէ Լիբիոյ երեք զօրաբաժիններէն մէկը: Պատասխանելով Անգլիոյ հանդէպ կնքուած յանձնառութեան առթիւ եղած քննադատութիւններուն, արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ նախընթաց մը կը ստեղծէ, որ կրնայ օգտակար ըլլալ Ֆրանսայի համար, գերմանական սպառնալիքի մը պարագային: Այսուհետեւ Անգլիա եւ Ֆրանսա համախորհուրդ պիտի գործեն, եթէ որ եւ է պարագայի մէջ խզուի Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 16րդ յօդուածը, առանց տեղի տրուելու:

Այս առթիւ Պ. Լավալ շեշտեց թէ որ եւ է թիւրիմացութիւն չէ ծագած Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, եւ թէ հանրային կարծիքը մոլորած է միայն սուտ լուրերու ազդեցութեան տակ:

Պ. Լավալ միեւնոյն օրը (չորեքշաբթի) տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի իտալական դեսպանին հետ: Կ'ըսուի թէ դեսպանը հաւաստած է որ իր կառավարութիւնը պատրաստ է ընդլայնելու խօսակցութեանց ծրագիրը եւ նկատի առնելու հապէշական հարցին լուծման պայմանները:

Փարիզի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ Իտալիոյ զիջումը (մէկ զօրաբաժին ետ կանչել) առաջին պատասխանը կը համարուի Անգլիոյ արտաքին նախարարին առջի օրուան ճառին:

Այս առթիւ կ'ըսուի թէ Մուսոլինի խնդրած է անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւններէն որ յետաձգեն տնտեսական կաշկանդումներու գործադրութիւնը, դիւրացնելու համար դիւանագիտական բանակցութիւնները:

Հակառակ այս լաւատես լուրերուն, իրազեկներ կը պնդեն թէ հապէշական հարցին լուծման համար Անգլիա եւ Իտալիա բոլորովին տարբեր տեսակէտներ ունին, հետեւաբար կարելի չէ շատ լաւատես ըլլալ դիւանագիտական բանակցութեանց ելքի մասին:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՄԷՆԷՆ ՏԱՐԵՑ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԸ, *մարաջախտ Մաքենզէն, իբրեւ նուէր ստացաւ փառաւոր կալուած մը, Հիթլէրի հրամանով: Այս առթիւ Զօր. Կէօրինկ գերման ժողովուրդին երախտագիտութիւնը յայտնելով, կալուածին բանալիները յանձնեց մարաջախտին, որ ըսաւ.— «Ինչպէս* 300 *տարի առաջ, Մաքենզէն ընտանիքը տակաւին կը բնակի հայրենի եւ գիւղական հողին վրայ: Դեռ երիտասարդ, ես արօր կը գործածէի, յետոյ կեանքս նուիրեցի հայրենիքին ծառայելու սուրով: Այժմ կրնամ վերադառնալ նորէն արօրին»:*

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ *կը հեռագրեն թէ Քիէվի մէջ ձերբակալուած են քսան «հակայեղափոխականներ», որոնք որոշեր էին կազմալուծել երկաթուղիները եւ ուրիշ խափանարար գործեր կատարել: Կուսակցութեան պաշտօնաթերթը կ'ըսէ թէ ամբաստանեալներուն մեծ մասը Թրոցքիի կուսակիցներ են: Բոլորն ալ պիտի դատուին մօտերս, Խարքովի մէջ:*

ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ ՑՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, ողբացեալ Կոմիտաս վարդապետին յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի կիրակի օր: Կաթող. նուիրակը Մարսէյլէն հեռագրած է թէ «ի սրտէ կը ցաւի որ չպիտի կրնայ գալ»: Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնած է:

Ցուղարկաւորութեան առթիւ վարդապետին «Տէր Ողորմեա»ն եւ «Տիբամայր»ը պիտի երգէ ծանօթ երգիչ Պ. Արմ. Շահմուրատեան: Գլխաւոր դամբանականը պիտի խօսի Գարեգին եպիսկ. Խաչատրեան: Խօսք պիտի առնեն նաեւ զանազան կազմակերպութեանց եւ մամուլի ներկայացուցիչները:

ԽԻՍՏ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՖԱՇԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԻՆ ԴԷՄ

Շրջուն Պահակներու թիւը 15 հազարէն 20 հազարի բարձրացած

ՆՈՐ ՕՐԷՆՔՆԵՐ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒ, ՑՈՅՑԵՐՈՒ ԵՒ ԶԷՆՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Նախարարական խորհուրդը չորեքշաբթի օր վաւերացուց չորս բացառիկ օրէնքներ, ներքին ապահովութեան, հանրապետութեան զօրացման եւ երկրին հողային ամբողջութեան պահպանման համար: Նախ որոշուեցաւ 15,000*էն* 20,000*ի բարձրացնել շրջուն պահակներուն թիւը: Հանրապետութեան նախագահը անմիջապէս ստորագրեց չորս օրէնքները:*

Ինչպէս յայտնի է, շրջուն պահակները (կարտ մօպիլ), որոնք սպառազինուած եւ կազմակերպուած են զինուորական հիման վրայ, շարժման մէջ կը դրուին երբ ներքին խռովութիւններ կը ծագին: Այս պահակները մասամբ ձիաւոր են եւ մասամբ հետեւակ: Մեծ մասով տեղաւորուած են Փարիզի շրջականները եւ կարեւոր քաղաքներու մէջ, բայց կրնան փոխադրուիլ երկրին որ եւ է կողմը, երբ հարկ ըլլայ:

Երկրորդ հրամանագիր — օրէնք մը նոր կանոններ կը սահմանէ զէնքերու ներածման, շինութեան, վաճառման եւ սեփականութեան մասին: Օրէնքը կը բաղկանայ տասը յօդուածներէ: Առաջին յօդուածը կը սահմանէ զէնքերու տեսակները: Երկրորդը կ'արգիլէ ոչ — կանոնական ներածումները, պատիժ սահմանելով 2 — 5 *տարի բանտարկութիւն եւ* 1000 — 6000 *ֆրանք տուգանք: Երրորդը կը տրամադրէ նահանգապետէն արտօնութիւն ստանալ, զէնքերու շինութեան եւ առեւտուրին համար: Չորրորդ յօդուածով բոլոր զինագործները պարտաւոր են օրը օրին արձանագրութիւն մը պահել շինուած կամ յանձնուած զէնքերու եւ ռազմանիւթերու մասին: Հինգերորդ յօդուածով՝ անոնք որ զէնքեր կը ծախեն, պարտաւոր են օրը օրին արձանագրել բոլոր գործառնութիւնները, արմատաւոր տոմարի մը մէջ: Վեցերորդ յօդուածը* 10 *առ հարիւր տուրք մը կը հաստատէ բոլոր հրազէններու վրայ, բացի որսի յատուկ զէնքերէն: Եօթներորդ յօդուածով, միայն զինագործները կրնան մասնակցիլ զէնքերու աճուրդին: Ութերորդ յօդուածով պատիժներ կը սահմանուին օրինազանցութեանց համար, — վեց ամիս բանտարկութիւն եւ* 100 — 5000 *ֆր. տուգանք: Կրկնուելու պարագային՝ կրկինը: Իսկ ամէն պարագայի մէջ, պիտի գրաւուին զէնքերը: Իններորդ յօդուածով բոլոր անոնք որ զէնք ունին, պարտաւոր են յայտարարել նահանգապետին կամ փոխանորդին, այս օրէնքին հրատարակութենէն մէկ ամիս վերջը: Նոր գնումներու համար պայմանաժամ նշանակուած է ութ օր: Անսաստողները կը դատապարտուին* 100 — 1000 *ֆրանք տուգանքի եւ զէնքերու գրաւման: Տասներորդ յօդուածը բացառութիւն մը հռչակէ որսի հրացանները եւ հաւաքածոյի յատուկ զէնքերը: Օրէնքը գործադրելի է նաեւ Ալժերիոյ մէջ:*

Հրապարակային ժողովներու վերաբերեալ օրէնքը հաստատելով 1881 *յունիս 30ի արգելքը, կը տրամադրէ նախապէս արտօնութիւն ստանալ բոլոր թափօրներու, համախմբումներու եւ ցոյցերու համար, բացի տեղական սովորութիւններէն որոնք նախատեսուած են: Յայտարարութիւնը պէտք է ըլլայ քաղաքապետութեանց (Փարիզի մէջ՝ ոստիկանական վերատեսչութեան), ցոյցին թուականէն առ նուազն երեք եւ առ առաւելն* 15 *օր առաջ: Պէտք է հաղորդել կազմակերպիչներուն անունները, հասցէները եւ բնակարանները, ցոյցին նպատակը, վայրը, թուականը, ժամը: Եթէ իրաւասու իշխանութիւնը հանրային բարեկարգութեան համար վտանգաւոր գտնէ ցոյցը, կ'արգիլէ, վճիռը հաղորդելով կազմակերպիչներուն:* 15 *օրէն վեց ամիս բանտարկութեան եւ* 16*էն* 2000 *ֆրանք տուգանքի ենթակայ են անոնք որ անկատար կամ անճիշդ յայտարարութիւն կ'ընեն կամ կողմնակի միջոցներու կը դիմեն եւ արգիլուած ցոյցի մը կը մասնակցին: Իսկ անոնք որ զէնքով կը բռնուին, ենթակայ են երեք ամիսէն երկու տարի բանտարկութեան եւ* 100*էն* 1000 *ֆրանք տուգանքի:*

Երրորդ հրամանագիր օրէնք մը կը հաստատէ 1901 *յուլիս 1ի օրէնքը, որուն համաձայն արգիլուած է որ եւ է ընկերակցութիւն որ կը հիմնուի ապօրէն նպատակի մը համար, հակառակ օրէնքի եւ բարեկարգութեան կամ կը ձգտի վնասել ազգային հողին ապահովութեան եւ հանրապետական վարչաձեւին: Այս օրէնքին կցուած է յաւելուած մը, որուն համաձայն կասկածելի ընկերակցութեան լուծումը պիտի յայտարարուի դատարանով, որ նախատեսուած տնօրինութիւններէն զատ, կրնայ նաեւ փակել ընկերակցութեան գրասենեակները եւ արգիլել որ եւ է ժողով:*

Բռնագրաւումներ Հապէշիստանի մէջ

Հապէշիստանի զինուորական բռնագրաւումներու դնահատիչ յանձնաժողովը, որուն անդամներէն մէկը Հայ է, գործի ձեռնարկեց անմիջապէս: Սկզբունքով գրաւուած ապրանքներուն գինը կանխիկ պիտի վճարուի: Յանձնաժողովը առաջին առթիւ 50,000 թալէր խնդրած է կառավարութենէն: Ռատիոյի բոլոր գործիքները ցուցակագրուած են: Ով որ իր ունեցած գործիքը չի ծանուցանէր, ծանր տուգանքի մը պիտի դատապարտուի:

*** *Դասալիք իշխան Կուքսայի գոյքերը բաշխուեցան քանի մը հաւատարիմ ցեղապետներու եւ Կ. Խաչին:*

---

45 ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐ *դատուեցան Պուլկարիոյ մէջ, առեւանգած եւ 14 ամիս իբրեւ գերի պահած ըլլալով իրենց կազմակերպութեան անդամներէն Վափսարովը: Ընդհ. դատախազը 40 մահապատիժ պահանջած էր: 35 հոգի դատապարտուեցան 15 տարի բանտարկութեան, տասը հոգի անպարտ արձակուեցան: Կազմակերպութեան պետը, Իվան Միխայլով, որ Թուրքիա կը գտնուի, դատապարտուեցաւ մշտնջենական բանտարկութեան:*

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ԻՏԱԼԻԱՆ ԱՊՐԻԼ Կ'ՈՒԶԷ

ԽՄԲ.— Կը հրատարակենք իբրեւ երկար ատենէ ի վեր Իտալիա հաստատուած եւ միջավայրէն ազդուած աշխատակցի մը տեսութիւնները.—

ՄԻԼԱՆՕ, 20 Հոկտ.— Պատմական օրեր կ'ապրինք: Քսանասուն տարիներ յետոյ իտալական դրօշը կը ծածանի Ատովայի եւ Աքսումի վրայ: Համաշխարհային դիւանագիտութիւնը շարժման մէջ է: Անգլիոյ գլխաւորութեամբ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որ դաշինքներուն համար աթոռ ունի, իր գոյնզգոյն յանձնախումբերով անվերջ նիստեր կը գումարէ, եւ ...յանուն արդարութեան վճիռներ կ'արձակէ: Ի՛նչ հեգնութիւն, դատախազի դեր կը կատարէ նաեւ «քաղաքակիրթ» Թուրքիան: Պաղարիւն, անտարբեր Ալպիոնը, տունը մնացած աղջկան մը նման զայրացած է, որովհետեւ քաբիւղի հոտը դրգռած է զինքը: Իր նաւատորմը գիշեր ցերեկ կ'երթեւեկէ Միջերկրականի մէջ: Ցանցաւոր հրոչակուած է Իտալիան եւ կ'ուզեն տնտեսական սեղմումներով, գոնէ առայժմ, զայն ենթարկել Անգլիոյ կամքին: Խաբեբայ դիւանագիտութիւնը արդարութեան եւ իրաւունքի մասին կը ճառէ նորէն, մոռնալով բազմաթիւ անպարտկելի ոճիրներ:

13 տարիէ ի վեր, Մուսոլինին, դիւանագիտութեան մէջ չտեսնուած ու չլսուած ձեւով ու ճշտով կը պոռայ աշխարհին թէ Իտալիա ապրիլ կ'ուզէ եւ իրաւունք ունի ապրելու, թէ երկրին բնակչութեան վրայ ամէն տարի կ'աւելնան 300.000 հոգի, որոնց գործ ու հաց պէտք է տալ, թէ Իտալիան հողի պէտք ունի գոհացնելու համար իր ժողովուրդին տարրական պահանջները, եւ եթէ օր մը լուծում մը չգտնուի այս հարցերուն, Իտալիան պիտի պայթի: Դիւանագէտները չարունակեցին սուտ խուլ ձեւանալ: Մուսոլինին միեւնոյն ատեն կը նորոգէր Իտալիան, բանալով նոր ճամբաներ, կառուցանելով նոր քաղաքներ, չորցնելով ճահիճներ եւն., այն յոյսով որ այս աշխատանքի ու կամքի հիանալի տեսարանին առջեւ աշխարհ պիտի գնահատէ իր ժողովուրդին աշխատասիրութիւնը եւ պիտի ըմբռնէ Իտալիոյ ողբերգութիւնը: Կարելի՞ էր 44 միլիոննոց աշխատասէր, ազնիւ եւ ստեղծագործ ժողովուրդ մը մատնել բոնի անգործութեան ու խեղճութեան երբ անդին կան հողեր անմշակ ու հանքային հարստութիւններ որ չեն օգտագործուիր: Ուրիշներու անտարբերութեան առջեւ, Իտալիոյ կը մնար ապաւինիլ իր ուժին եւ հիմնուիլ իր ապրելու արդար իրաւունքին վրայ, չարժիլ՝ պայթելէ առաջ:

Ափրիկէի մէջ, իտալական բանակը կը յառաջանայ զաղթային պատերազմներու ընթացքին չտեսնուած կանոնաւորութեամբ: Հին Հռոմայեցիներու օրինակին նման, զինուորներուն կը հետեւին բանուորները, եւ շուտով ասոնց պիտի հետեւի մշակներու բանակը:

Ակնարկ մը նաեւ մայր հայրենիքին Իտալիոյ վրայ: Հիւսիսէն հարաւ, ժողովուրդը լծուած է աշխատանքի: Հակառակ 50 մեծ թէ փոքր պետութիւններու իր շուրջ ստեղծած պաշարման, Իտալիա կը մնայ հանդարտ եւ վճռական: Ժողովուրդը խանդավառ ցոյցերով կը բարեւէ Ափրիկէ մեկնող իր զաւակները, եւ այնքան ջերմութեամբ կ'ընդունի արտասահմանէն հասնող կամաւորներու լեգէոնները, իսկ տնտեսական սեղմումներուն հարցին կը մօտենայ լուրջ հասկացողութեամբ: Այս ժողովուրդը արդէն վարժուած է չարքաշ եւ չափաւոր կեանքի մը, ուստի նոր զոհողութիւնները չպիտի ունենան այն արդիւնքը զոր կը յուսան Իտալիոյ թշնամիները: Իտալիա պիտի գնէ այն երկիրներէն որոնք իրմէ գնում կը կատարէին, եւ պիտի գնէ միայն անհրաժեշտը: Դիւանագէտները, որոնք ամէն բանէ առաջ վաճառականներ են, պէտք է գիտնան որ իրենց մշակած տնտեսական սեղմումներու ծրագիրը անիրագործելի է: Այս ճակատին վրայ արդէն ճեղքեր բացուեցան: Աւստրիան, Հունգարիան ու Ալպանիան յայտարարեցին իրենց վերապահումը, անոնց վրայ աւելցան նաեւ Զուիցերիա եւ Արժանթինը: Կայ դեռ հիթլերական Գերմանիան, որ բոլորովին ազատ է եւ անշուշտ պիտի գիտնայ առիթէն օգտուիլ: Պաշարման մը պարագային անխուսափելի է պատերազմը:

Ֆաշականութեան խորհրդանշանը՝ խուրձը պողպատեայ իրականութիւն է: Հոգիները միացած են ու բոլորը կը ձգտին մէկ նպատակի,— հայրենիքի յաղթանակը: Նոյն իսկ անոնք որ հրապարակէն քշուած էին, կրկին կը մտնեն շարքերը, հայրենիքին ծառայելու համար: Յիշենք քանի մը կարեւոր անուններ,— Օրլանտօ, Լամբրիօլա, Փօնցիօ Սան Սեպաստիանօ եւ ուրիշներ: Իտալիա իր պատմութեան մէջ երբեք այսպիսի հոգեկան միութիւն եւ ուժ ցոյց չէ տուած: Դիւանագիտութիւնը եւ տնտեսական սեղմումները անզօր պիտի մնան ժողովուրդին կամքին առջեւ: «Առաջնորդ»ն է որ կերտեց հոգիները եւ Իտալիա հասցուց ուժի եւ նուիրումի այս աստիճանին:

Հոկտ. 2ի ցոյցը քսան միլիոն քաղաքացիներու ընդհ. զօրաշարժ մը եղաւ: Այդ պատմական օրը Մուսոլինին խօսեցաւ իբր հայր մը եւ հայրենիքը կրկին անգամ իր միջոցաւ մօտեցաւ իր զաւակներու սրտին: Շատ շատեր այդ օրը չկրցան ծածկել իրենց արցունքը: Պէտք է իմանալ իմաստը բաղձութիւններու արցունքին եւ յարգել անոնց անկեղծութիւնը:

Հայ ժողովուրդը, որուն հերոսական անցեալը այնքան նմանութիւններ ունի Իտալիոյ պատմութեան հետ (այս խօսքերը ողբացեալ Վարանդեանի խօսքերն են), աչքի առջեւ ունենալով այս պատկերը, պէտք չէ իր հաւատքը կորսնցնէ իր արդար իրաւունքներուն ապագայ իրագործման վրայ: Պայման է սակայն օգտուիլ անցեալի դասերէն եւ վարժուիլ այն զոհողութեանց որոնք անհրաժեշտ են ազգի մը ազատագրութեան համար:

Ա. ՍԱՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ
ԴԺԲԱԽՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

ԽՄԲ.— «Յառաջ»ի կիրակի օրուան թիւը պիտի նուիրենք ողբացեալ վարդապետին: Նիւթերու խճողումը կանխելու համար, այսօր կը հրատարակենք հետեւեալ պատմութիւնը, իր ցիղերու խանգարման առաջին շրջանի մասին, այնպէս ինչպէս պատմած են իր մտերիմները: (Տես «Կոմիտաս վարդապետ», Թ. Ազատեանի).—

— «Վերադարձին (աքսորէ) իր առողջութենէն շատ բան կորսնցուցեր էր ան, եւ ի մասնաւորի իր ջիղերը տկարացեր էին: Վարդապետը սկսած էր Աստուածաշունչով միայն զբաղիլ ու հոնկէ մեկնութիւններ հանել: Միաժամանակ հացադուլի պէս բան մը ըրաւ՝ միայն թէյ խմելով: Վարդապետը երազներ ալ կը տեսնէր ու անոնց կարեւորութիւն տալ սկսեր էր: Ու օր մըն ալ, երբ հաւաքուած էինք իր տունը, ես եւ միւս ծանօթ աշակերտները, սկսաւ ան կրկին Աստուածաշունչի մեկնաբանութեանց ու քիչ մըն ալ իմաստասիրութեան, որոնց հարկ եղաւ պատասխանել: Պատասխաններ որոնք յաճախ իմ կողմէ ընդդիմախօսութիւններ էին, որոնցմէ ազդուելով բարկացաւ ու գոչեց.

— Ես Յիսուսն եմ, ու դուք իմ աշակերտներս, որոնցմէ Թովմասը կ'ուրանայ զքեզ, Վարդան ...

Անոր գործին բարձրութեան հաւատացողն էր որ կը յանդիմանուէր այդ կերպով ...

Արդէն այդ խօսքերը անոր տխուր վախճանը կը գուժէին մեզ»(Վ. Ս.):

Վարդապետին հիւանդութեան սկզբնական շրջանի մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ իր անբաժան բարեկամը Աստուածատուր Հարենց.

— 1916ի սկիզբները արդէն հիւանդութեան նշանները ծայր տուած էին եւ Տոքթ. Թորգոմեան, ընկերակցութեամբ Տոքթ. Գոնոսի, հսկեցին ու զանազան դարմաններ ըրին, այնպէս որ 1916ի գարնան վերջերը բոլորովին լաւ էր, երբ ամառուան սկիզբը առաջարկեցի զինքը հիւրընկալել մեր կղզիի տունը: Մեր բարեկամ յիշեալ երկու բժիշկները շատ յարմար ու օգտակար գտան առաջարկս: 1916ի ամառը 3 ամսուան չափ մեր մօտ անցուց վարդապետը եւ այնքան լաւ վիճակ մը ունէր որ հոն վերստին գրի առաւ եւ դաշնակեց հայկական պարերը, որոնց ձեռագիրները իմ մօտ կը մնան եւ որոնք երեք տարի առաջ հրատարակուեցան Փարիզ՝ Պ. Ղուկասեանի ծախքով, մեծապէս գնահատուելով մանաւանդ օտարներէ:

Այդ երեք ամիսը մեզ համար գեղեցիկ օրեր էին եւ վարդապետը նոյնը կը կրկնէր: Այդ պարերու առաջին մասը կարգի բերելէ յետոյ, աշնան մօտ արդէն ձեռնարկած էր գլուխ գործոց մը պատրաստելու, այն է Մշու պարը, որ 10—12 երեսէ պիտի բաղկանար եւ զոր շարունակ յղկելու ու դաշնաւորման նրբացումներու կ'ենթարկէր, եւ որ շարունակ կը փոխէր՝ եւ սակայն ինքնին շատ գունագեղ եւ գեղեցիկ բան մըն էր:

Յաճախ նուագել կուտար զայն կնոջըս, արդիւնքը դատելու համար:

Այդ ընդարձակ պարը սեւագրութեան վիճակի մէջ ամբողջ էր, երբ աշնան՝ իր նոպային վերջնիթեր այցելութեան՝ ամբողջութեամբ նուագել տուաւ, որուն դաշնաւորման գեղեցկութեան եւ գերազանցութեան վրայ հիացանք: Ինքն ալ գոհ էր եւ գրեթէ բառ առ բառ ըսաւ. «Տէ հիմի Աստուածատուր եղբայրս, այդ էլ մաքուրի կը դնեմ եւ յաջորդ շաբթու կը բերեմ քեզ, որպէսզի միւսներուն հետ պահես»: Յաջորդ շաբթու մասնակի տխրութիւն ունէր եւ կրցաւ ըսել թէ ժամանակ չէր ունեցեր մաքուրի դնելու: Իսկ 15 օր վերջ արդէն ինքզինքէն ելած էր, եւ ոչինչ խօսեցանք:

Աշնան սկիզբը մենք Գատըգիւղ վերադարձած էինք եւ ինքը Բերայէն կուգար շաբթուան 2—3 օրը միասին անցընելու: Ուրբաթները յանկացուցած էինք երկար պտոյտներու ուր մանկունակ զուարթութիւն մը ունէր յարաճուն եւ անվերջ: Կ'երգէինք ընդհանրապէս երկձայն:

Հոկտեմբերի մէջ սակայն իր վիճակին մէջ փոփոխութիւն երեւցաւ. ամէն շաբաթ իր զուարթութիւնը կը պակսէր հետզհետէ, կը յիշեմ մանաւանդ թէ վերջին շաբթուն մեզ այցելելուն՝ դժգոհութիւն եւ զայրոյթ ունէր արեւին դէմ, ինքը որ կղզի եղած պահուն արեւածագը կը վայելէր եւ բանութեամբ:

Մեզ մօտ եղած այդ վերջին ուրբաթը՝ երեկոյեան ճաշի ժամը հնչելուն՝ երբ կը սպասէինք իր սենեակէն իջնելուն, յանկարծ դահավէժ քայլերով վար վազեց, ուղղակի դուրս, փողոց խոյացաւ եւ դէպի նաւամատոյց ուղղուեցաւ. բնականաբար ես ալ ընկերացայ իրեն: Երբ հասանք եկեղեցւոյ առջեւ, մտաւ ներս եւ տաճարին դուռը բանալ տալով յառաջացաւ եւ ծնրադրելով սկսաւ արտասուախառն աղօթել:

Ես, զինքը քահանային հսկողութեան յանձնելով՝ տուն դարձայ, տղոցիններուն վրդովումը հանդարտեցնելու համար, եւ նորէն իջայ եկեղեցի, ուր ըսին ինծի թէ վարդապետը քահանայ հօր հետ դէպի քարափ գացած է: Քիչ վերջը, գիշերուան մութին մէջէն երեւցան վարդապետը եւ Տէր Վարդան հայրը եւ աւելի եռեւէն ոստիկան մը՝ որ զիրենք եղերքին շատ մօտ նշմարելով՝ հետեւած էր իրենց հետաքրքիր՝ հանգիստ ձգելով սակայն զիրենք: Զիս տեսնելուն՝ քահանան ըսաւ թէ Վարդապետը կը փափաքի տուն վերադառնալ: Վարդապետն ալ իր կարգին ոստիկանին դառնալով շարունակ ինքզինքը կը հըմեղացնէր թէ՝ կառավարական օրէնքներուն հակառակ ոչինչ ըրած է, ինքը յանցաւոր չէ, միշտ հաւատարիմ եղած է, եւն.:

Ոստիկանին բարեացակամ խօսքերուն վրայ բաժնուեցանք իրմէ եւ Վարդապետը առաջնորդեցի տուն, ուր անքուն եւ անձկութեան գիշեր մը անցընելէ յետոյ, յաջորդ առտու (շաբաթ) զինքն առաջնորդեցի Բերա, իր տունը, ուր Տոքթ. Թորգոմեան եւ Տոքթ. Գոնոս, անմիջական խորհրդակցութենէ մը յետոյ, զինքը փոխադրեցին Շիշլի, Hôpital de la Paix:

⁂ Բիւզանդ Քէչեան, որուն հետ միասին Չանկըրը աքսորուած էր վարդապետը, կը գրէ իր յուշերուն մէջ.—

Երեք շաբաթ մէկտեղ ապրելով Կոմիտաս վրդ.ի հետ, սքանչացեր էի իր ֆիզիքական եւ բարոյական առողջութեանը: Ոչ մահիճի, ոչ բարձի պէտք ունէր, անմեղ մանկան խոր եւ անծակ քունը քնանալու համար... Զինքը ճանչցողներս իր ջղագարութիւնը կը վերագրէինք երեք պատճառի.— Ա. խորունկ ցնցումը զոր կրեց,— Բ. իր նիւթական վիճակին հիմնովին քայքայումը.— Գ. իր խստակրօն ժուժկալութեան ջղային հետեւանքները:

ԵՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ
ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 20 Հոկտ.— Կը թուի թէ մեր գաղութն ալ սթափած է իր թմրութենէն: Վկայ՝ Հոկտ. 19ի շաբաթ իրիկուան յոգնախուռն բազմութիւնը Գ. Թաղ. սրահին մէջ, հայ ուսուցչութեան եւ հրապարակագրութեան անխոնջ վաստակաւորի մը, Պ. Եր. Տ. Անդրէասեանի յոբելեանին առթիւ:

Փարիզի յոբելեանին առթիւ, շատ բան գրուեցաւ իր ուսուցչական եւ հրապարակագրական գործունէութեան մասին, եւ ես կը խուսափիմ կրկնութիւններէ: Պարագայ մը միայն — այսօր երբ այլ եւս չկան մեր ըմբռնած ձեւով դպրոցական ամփիոններ, պեղելու համար հայ լեզուին հարուստ գանձերը աշակերտներուն առջեւ, Տ. Անդրէասեան այդ պակասը կ'ուզէ լըրացնել ժողովրդական «Յառաջ»ի էջերուն մէջ, ժողովուրդին համար: Իր «Ի պէտս զարգացելոց»ները այդ ուղղութեամբ անգնահատելի պիտի մընան: Միւս կողմէ եթէ Պ. Եր. Տ. Անդրէասեան գրաւոր ոչ մէկ երկ ձգած չըլլար իսկ, Ֆրանց Վերֆէլի «Մուսա լերան քառասուն օրեր»ը աշխարհահռչակ հերոսապատումին թարգմանութիւնը միայն բաւական պիտի ըլլար իր անունը յաւերժացնելու համար:

Զքնաղ ու ծիծղուն գիւղաքաղաքիս՝ Պարտիզակի այս համեստ այլ մեծ զաւակը կամքի եւ ինքնաշխատութեան ինչ հրաշալի օրինակ կրնայ ըլլալ Եւրոպայի մէջ թափառական այժմու երիտասարդութեան, որ ուծացումի ճամբան բռնած՝ միջակէն վեր չի կրնար բարձրանալ ...

Կ'ուզեմ այստեղ յիշել որ Տէր Անդրէասեան գերմաներէն լեզուն ուսած է ինքնաշխատութեամբ, 40 տարեկան եղած ատենը:

Յոբելենական յանձնախումբի նախագահ Պ.Ն. Մոմճեան ժամը 9ին հանդէսը բանալով, բեմին մէջտեղը հրաւիրեց յոբելեարը, շրջապատուած յանձնախումբի անդամներէն: Հանդէսը բացուեցաւ «Ով մեծասքանչ դու լեզու» երգով, զոր ջութակի վրայ նուագեց Պ. Ա. Մելքոնեան, ընկերակցութեամբ դաշնակի:

Ողջերթներ կարդացին յոբելենական յանձնախումբը, Բարձր-Հայքի Հայր. Միութիւնը, Մալաթիոյ Կրթասիրացը, Համազգայինը, Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղը եւ դերասան Նշանեան:

Յետոյ նախագահը բեմ հրաւիրեց Պ. Ա. Կիւլպէնկեանը որ ըսաւ թէ հակառակ անոր որ 25 տարիներէ ի վեր ծանօթ է յոբելեարին, բայց անկարող քանի մը վայրկեանի մէջ վերլուծել անոր յիսուն տարուան բազմազան գործունէութիւնը, որ այնքան բեղուն է եւ միանալով Շաւարշ Միսաքեանին, այսուհետեւ կը կոչէ «Երուանդ Վերծանող»: Պ. Եր. Տ. Անդրէասեան հասցուցած է աշակերտներ, որոնք յետագային նշանաւոր մարդիկ են դարձեր,— գրագէտ, պատրիարք եւն.: Ազգի մը քաղաքակրթութիւնը կը չափուի գնահատելով իրեն ծառայողները, ինչպէս ահա այս վայրկեանիս: Սխալ է ըսել թէ հայ ազգը ապերախտ գտնուած է իրեն սպասաւորողներուն հանդէպ: Ազգը յարգած է ան որուն մէջ արժանիք է տեսած:

Բանախօսը յիշեց նաեւ անձնական դրուագներ Մխիթարէն եւ Պոլսոյ միւս վարժարաններէն: «Դժբախտաբար, ըսաւ, յետպատերազմեան սերունդը զինքը լաւ չի ճանչնար: Իբրեւ հրապարակագիր մեծ դեր կատարած է ան մամուլին մէջ: Ժողովուրդը կը սպասէր թէ վաղը Տ. Անդրէասեան ինչպէս պիտի արտայայտուի այսինչ հարցի մասին: Այս տարիքին մէջ տակաւին հուր կայ եւ եռանդ իրեն մէջ վազելու հոն ուր իր պէտքը կը զգացուի: Անկուսակցական՝ բայց ամէնուն հետ բարեկամ, եթէ խնդիրը հայ ժողովուրդի բարօրութեան վրայ կը կայանայ. ու ատոր համար ալ սիրուած բոլորէն»: Եւ մաղթեց որ իր հարիւրամեակին ալ արժանանայ:

Երկրորդ ճառախօսը, Պ. Կիրակոս Խրայեան գեղեցիկ բանախօսութեամբ մը վեր առաւ յոբելեարին գրականութեան եւ հայ մշակոյթին մատուցած ծառայութիւնները: «Պատմութեան ընթացքին հայ հերոսին սուրը փշրուեր է յաճախ, բայց ժողովուրդը չէ մեռեր: Ո՞ւր է ատոր գաղտնիքը — ոչ այլ տեղ եթէ ոչ լեզուին մէջ, ժողովուրդի մը պատմութեան հայելին եւ անոր հոգեկան արտայայտութիւններուն ազդակը, վասնզի մշակոյթը վեր է բոլոր քաղաքականութիւններէն: Եւ ան որուն յոբելեանը կը տօնենք այս երեկոյ, յիսուն տարի կատարեր է այդ աշխատանքը պահպանելու համար հայ լեզուն եւ մշակոյթը»: Բանախօսը յետոյ յիշելով անոր Պէրպէրեանի եւ Արմաշի դպրեվանքին մէջ ունեցած ուսուցչական ծառայութիւնները, իբրեւ մեծագոյն յարգանք թելադրեց ժողովուրդին դիւրացնել անոր աշխատանքը «Մուսա լերան» թարգմանութեան առթիւ:

Գեղարուեստական բաժինը ճոխ էր: Լիոնի գրեթէ բոլոր արուեստագէտները իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին:

Յուզումով եւ զգացումով արտասանեցին ընկերներ Միսաք Միրզէ եւ Ալէմեան, Վ. Զուլլէբեանի այս յոբելեանին առթիւ գրած երկու գեղեցիկ քերթուածները՝ «Յոբելեարին բազը» եւ «Կարօտի երգը»: Սրինգ նուագեց Պ. Ե. Մոմճեան, Պ. Զ. Մուկոֆեան՝ չափայեան կիթառ: Հայերէն եւ ֆրանսերէն կտորներ երգեցին, ընկերակցութեամբ նուագախումբի, Պ. Ա. Աւետիսեան, Գօլամանեան, Տէրմէնճեան, Պետրոսեան, Տէր Քիւթնէրեան եւ մեր հանդէսներու գեղարուեստական բաժնին զարդը Օր. Ծովինար Տէր Պետրոսեան, որ երեք կտորներ երգելէ վերջ յոբելեարի փափաքին վրայ երգեց նաեւ «Մայրիկ քաքին»:

Վերջին խօսքը տրուեցաւ յոբելեարին որ զգալապէս յուզուած մեծարանքի այս ցոյցէն, ըսաւ.

— «Փարիզը յաղթահարեց, բայց Լիոնը զգետնեց զիս»: Եւ կարդաց ճառը, որ հրատարակուած է «Յառաջ»ի մէջ:

Հանդէսը փակուեցաւ նուագախումբի «Բամ Փորոտան» քայլերգով, կէս գիշերի ատենները:

Ա. ՀԱԲԻԼԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՅԵՐՈՒ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Եւ շնորհիւ այն բարձրագոյն ուսման, զոր Հայերը կը ստանային մեր կրթարաններէն, շնորհիւ հայ ցեղին ուշիմութեան, շուտով այս ժողովուրդին ներկայացուցիչները գրաւեցին բարձր դիրքեր Օսմ. կառավարութեան մէջ, միշտ իրենց ազդեցութիւնը դնելով ի սպաս Ֆրանսայի եւ ֆրանսական շահերուն:

Հակառակ բազմաթիւ վերիվայրումներու, պաշտօնապէս կազմակերպուած ջարդերու, զանգուածային աքսորներու, վերջապէս հակառակ բոլոր տեսակի չարչարանքներուն զորս կը կրէին Հայերը, անոնք ապրեցան եւ աճեցան շնորհիւ իրենց կենսունակութեան եւ նկարագրի ուժին, միշտ անեղծ պահելով իրենց աւանդութիւնները, որոնց գլխաւորներէն մին էր սէրը հանդէպ Ֆրանսայի, զոր կը համարէին իրենց երկրորդ հայրենիքը:

Եկաւ ընդհ. պատերազմը եւ հարստահարուած բոլոր ժողովուրդները զգացին ազատութեան շունչը, բոլորը հաւատացած էին թէ վերջ պիտի գտնէ իրենց տառապանքը: Այնպէս որ պատրաստակամութիւն յայտնեցին ամէն զոհողութիւն կատարելու՝ հասնելու համար մարդկային ամենագեղեցիկ իտէալին,— ազատութեան:

Հայ ժողովուրդը վերջինը չէր որ մտաւ այդ ճամբուն մէջ, սկիզբէն իսկ եւ պատահական միջոցներով հերոսական պայքար մը ըղեցին՝ քաղաքակրթութեան եւ մարդկային իրաւունքի թշնամիներուն դէմ, հակառակ իրենց ուժերու թուական խոտոր համեմատութեան: Այսպէս շարժելով, Հայերը կը հետապնդէին երկու նպատակ.— Նախ բնականաբար տիրանալ ազատութեան, յետոյ օժանդակել Ֆրանսայի այնքան որքան կրնային: Անոնց որոնք դիտել պիտի տային ինծի թէ Հայերը պատերազմի մէջ մտան պարզապէս ազգային բաղձանքներով, պիտի պատասխանեմ անոնց՝ յիշեցնելով այն իրողութիւնը թէ Հայերը, դաշնակիցներուն մէջ նախընտրելով մեզ, եկան զինուորագրուիլ ֆրանսական դրօշին տակ, որուն 3 գոյները իրենց համար կը խորհրդանշէին սրբազան իտէալը: Ասկէ զատ,— եւ պատմական անհերքելի իրողութիւն մըն է այս,— երբ մեր զրահաւորներէն մին, Սուրիոյ առջեւ, կ'ազատէ Ճէպէլ-Մուսայի Հայերը, Ֆրանսացիները տեսան որ այս ռազմիկները, յաղթուելու պարագային՝ իբրեւ դաւաճան Թուրքերուն կողմէ մահուամբ պատժուելու վտանգը աչք առնելով, կը կուէին ոչ թէ հայկական ազգային դրօշի մը տակ, այլ ֆրանսական եռագոյնին տակ: Այս պարագան պէտք չունի որ եւ է մեկնութեան եւ կը հաստատէ այն սէրը, զոր հայ ցեղը կը զգայ մեր երկրի մասին, եւ երբ սէր կ'ըսուի, պէտք է հասկնալ փոխադարձ հասկացողութիւն:

Եւ ամբողջ պատերազմի ընթացքին, աշխարհի բոլոր ծագերէն, Հնդկաստանէն, Ամերիկայէն, Չինաստանէն, Սուտանէն, մինչեւ Բարեյուսոյ Հրուանդանէն, Հայերը եկան ստուարացնելու մեր շարքերը:

Անոնք խոյս տալու համար հալածանքներէն, տարաշխարհ գացած էին զանգուածովի, բայց լքելով իրենց գործերը, ընտանիքը, ստացուածքները, անոնք եկան կամաւոր արձանագրուեցան՝ ուժ տալու համար ազատութեան ախոյեաններուն: Անոնք որ բռնի զինուորագրուած էին թրքական բանակին մէջ, առիթ կը փնտռէին փախչելու ճակատէն եւ անձնատուր ըլլալու, ոչ թէ իրենց կեանքը ազատելու համար, այլ վերսկսելու նպատակով կռիւը, այս անգամ ճակատին միւս կողմէն: Այդ միջոցին կը ջարդուէին ու կ'աքսորուէին իրենց ծնողքները, կիները, զաւակները, հայրենակիցները, ու կը գրաւուէին իրենց ստացուածքները:

Այս ձեւով, անոնք կը կատարէին երկու զոհողութիւն, որովհետեւ ուրիշ ռազմիկներ գիտէին որ երբ կը կռուէին, իրենց ընտանիքները պաշտպանուած էին: Մինչեւ զինադադար, անոնք կատարեցին իրենց պարտականութիւնը կռուելով քաջաբար, դաշնակիցներու կողքին: Պէտք չէ մոռնալ թէ հայկական լեգէոնն էր, որ կը ներկայացնէր Ֆրանսան Զօր. Ալէնպիի բանակին մէջ, Սուրիոյ եւ Պաղեստինի ճակատին վրայ, եւ Անգլիացիները որ այնքան ժլատ են իրենց շնորհաւորութեանց մէջ՝ երբ կ'ուղղուին օտարներու, ստիպուեցան յիշատակել Հայկական Լեգէոնի քաջագործութիւնները իրենց պատերազմական զեկոյցներուն մէջ, այն հերոսական դիրքին առթիւ, զոր Հայերը ցոյց տուին Արարայի ճակատամարտին մէջ:

1918ին, երբ դաշնակից բանակները զօրացրումի ենթարկուեցան, Հայերը կը շարունակէին իրենց պարտականութիւնը մասնակցելով Կիլիկիոյ նուաճումին եւ կազմակերպութեան: Այսպէս է որ այդ երկիրը դրուեցաւ ֆրանս. հովանաւորութեան տակ:

Կիլիկիոյ նուաճումը, որ այնքան ծանր նստաւ, բայց շատ քիչ ծանօթ է Ֆրանսայի մէջ, կ'արժէ ներկայացնել հանրութեան: Հրոսային կռիւ մը ընդդէմ անկանոն ուժերու, երբ, 1918-էն 1921, Արեւելեան բանակի ֆրանսացի եւ հայ զինուորները իրար խառնեցին իրենց արիւնը եւ միացան տառապանքով յանուն նոյն իտէալին եւ մէկ դրօշի տակ: Կռիւ մըն էր այդ, ընդդէմ պատերազմի օրէնքներուն անծանօթ թշնամիին, մոլեռանդ եւ խարդախ մարդոց, որոնք իրենց գերիները, երբ անոնք Հայ էին մանաւանդ, կը դատապարտէին ամէն տեսակ չարչարանքներու:

Հայոց զինուորական օժանդակութենէն զատ, անհրաժեշտ է նոյնպէս յիշատակել այն գործակցութիւնը զոր անոնք ցոյց տուին մեր վարչական մեքենային: Լեզուով ու բարքերով երկրին ծանօթ, անոնք թանկագին օժանդակ մը դարձան մեր վարչական կազմին, որ մեծ վստահութիւն ունէր անոնց տուած խորհուրդներուն վրայ:

Կարծելով թէ հասած են իրենց իտէալին,— Ազգային Օճախ մը ֆրանսական հովանաւորութեան տակ,— անոնք սկսան Կիլիկիա հոսիլ աշխարհի բոլոր կողմերէն, իրենց հետ բերելով իրենց կարողութիւնները, իրենց դրամագլուխը, այլ մանաւանդ իրենց կամքը:

Իվ. ՔԱՐԼԻԷ
(Շար.)

(2)

1500ԱՄԵԱԿԸ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

ՊՐԻՒՍԷԼ, 22 Հոկտ. (Ցառաջ).— Հոկտ. 20ին, Պրիւսէլի Գեղարուեստից սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Ս. Գիրքի Թարգմանութեան 1500ամեակի տօնակատարութիւնը: Պրիւսէլէն եւ Անվերսէն հայրենակիցներու խուռն բազմութիւն մը փութացած էր ներկայ ըլլալու հանդէսին:

Ծանօթ ուսուցչապետ փրոֆ. Ն. Ադոնց պատմական ակնարկ մը նետեց գրերու գիւտին եւ Ս. Գիրքի Թարգմանութեան յարակից անցքերու մասին, եւ վեր հանեց այդ Թարգմանութեան արժէքը հայ լեզուի եւ գրականութեան տեսակէտով: (Իր դասախօսութեան ամփոփումը կուտամ առանձին): Բանասէր Պ. Ա. Սարուխան խօսեցաւ տպագրութեան գիւտին եւ Ս. Գիրքի Հայերէն Թարգմանութեանց մասին: (Խմբ.— Պիտի հրատարակենք ամբողջութեամբ):

Տ. Մ. Տէր Սահակեան Թուեց հայերէն լեզուի առաւելութիւնները, իր ճոխութեան, ածանցումներու, բարդութեանց, հնչման եւն. տեսակէտներով: Այս տողերը ստորագրողը ուզեց մը արտասանեց չեշտելով Թէ Ս. Գիրքի անզուգական Թարգմանութիւնը լոկ կրօնական վարդապետութեանց գանձարան մը չէ մեզի համար, այլ ժառանգ գանձը հայ ոսկեղինիկ լեզուին: Ցաջող արտասանութիւններ ըրին՝ Պ. Պ. Եր. Վարդանեան՝ Սուրբ Մեսրոպ (Սիամանթօ), Մ. Պօյաճեան՝ Հայ մշակոյթին, Օր. Ս. Ա.-եան՝ Հայաստանին (Ա. Իսահակեան), Պ. Ա. Մենծիկեան՝ Բալլադ առ Հայաստան (Գեղամ Սարեան), Պ. Ցովակիմեան՝ Մայրենի լեզու (Մ. Նալբանդեան), փոքրիկն Մալաթեան կարօտ հայրենի (Հրաչ Ցարութիւնեան):

Պ. Արայ Վրոյր Թաւջութակի վրայ յաջողապէս նուագեց «Կռունկ»ը եւ ուրիշ հայկական երգեր, որոնք քանիցս կրկնուեցան ներկաներու խնդրանքին վրայ:

Հանդէսի «գլուխ»ն կը կազմէր ծանօթ երաժշտագէտ Պ. Վարդան Սարգսեանի կազմած լարախումբը, բաղկացած հայ եւ պելժ առաջնակարգ արուեստագէտներէ, որոնք Պրիւսէլի մէջ առաջին անգամ ըլլալով լսելի ըրին Սպենդիարեանի գործերը — Երեւանի էթիւտներ, Ղայթարմա — ինչպէս նաեւ նոյնինքն Պ. Սարգսեանի յօրինած պարանուագները, որոնք աննկարագրելի խանդավառութիւն յառաջբերին: Գիտէինք որ Պ. Սարգսեան շնորհալի ու կորովի ղեկավարող մըն է, բայց ժողովուրդին համար յայտնութիւն մը եղան նուագախումբի համար գրած իր կտորները՝ որոնց մէջ հեղինակը երեւան բերաւ նուրբ եւ ճարտար նուագայարդարի մը տաղանդը: Հանդիսականներուն մէջ յուզումը այն աստիճան մեծ Թափ առաւ որ շատերուն աչքերը տամկացած էին ուրախութեան եւ հպարտութեան արցունքներով:

Հանդէսին ամբողջութիւնը կրնամ ըսել որ լիուլի տուաւ սպասուած արդիւնքը, այսինքն՝ այդ օրը ի մի հաւաքուած Պրիւսէլի եւ Անվէրսի գաղութը զգաց որ հայ ծնած ըլլալը պարծանք մըն է: Բոլորին աչքերուն մէջ բացայայտ կ'երեւար հոգեպարար օր մը անցուցած ըլլալու հրճուանքը: Եւ ատոր համար ջերմապէս շնորհաւորելի է յոբելենական յանձնաժողովը, ինչպէս նաեւ Գաղթ. Վարչութիւնը՝ յանձին Տոքթ. Մուրատեանի:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

Տարագիրներու

ՎՏԱՐՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Երէկ հրատարակած էինք Ազգերու Դաշնակցութեան Զ. Ցանձնաժողովին բանաձեւը, հայ, ռուս, եւն. գաղթականներու մասին: Փարիզի «Fraternité» Թերթը (հոկտ.—նոյ.) կը գրէ այս հարցին առԹիւ, հրատարակելով նոյն բանաձեւը.—

Միջկառավարական Խորհրդակցական Ցանձնախումբը քննութեան առաւ, անգամ մը եւս, գաղթականներու երկրէն հեռացման կամ վտարման հարցը: Եւ գոհունակութեամբ արձանագրեց որ կարգ մը կառավարութիւններ ընդունած են Ազգերու Դաշնակցութեան 13րդ, 14րդ եւ 15րդ Ընդհ. Ժողովներուն Թելադրութիւնները: Բայց միաժամանակ ցաւով տեղեկացաւ, որ ուրիշ կարգ մը երկիրներու մէջ գաղթականները կ'ենթարկուին, վտարման խնդրի մը առԹիւ, քրէական յանցապարտութեան եւ զանազան տուգանքներու այն ամբաստանութեամբ Թէ հնազանդած չեն վտարման հրամաններուն, առանց ուզելու գիտել որ «անհնազանդութիւնը» կը ծագի օրինաւոր ճամբով օտար երկիր մը մտնելու անկարելիութենէն:

Ցանձնախումբը կը կարծէ Թէ այս վերաբերմունքը, որ յաճախակի դարձած է տնտեսական տագնապի այս տարիներուն, ոչ միայն վնասակար է գաղթականներուն, այլ եւ իրական վտանգ մը կը կազմէ ինչպէս վտարող, նոյնպէս եւ դրացի երկիրներուն, ուր կ'ուզեն որ մտնէ գաղթականը առանց օրինական պայմանները լրացնելու:

Ամփոփելով Ազգերու Դաշնակցութեան բաղձանքները, ինչպէս եւ իր իսկ կողմէ բանաձեւուած միջոցները, Միջկառավարական Խորհրդակցական Ցանձնախումբը փափաք կը յայտնէ որ կառավարութիւնները

1.— Օրինաւոր ճամբով եկած գաղթականներուն վերաբերմամբ՝ երկրէն հեռացման կամ վտարման միջոցին դիմեն միայն այն ատեն, երբ անոնց բնակութիւնը երկրին մէջ կը ներկայացնէ սպառնալիք մը հանրային կարգապահութեան եւ ապահովութեան.

2.— Կազմեն մասնաւոր ատեան մը, ուր գաղթականը իրաւունք ունենայ ներկայանալու՝ ինքզինք արդարացնելու եւ իր շահերը պաշտպանելու համար:

3.— Գաղթականին ձեռքէն չառնել ինքնութեան եւ Նանսէնեան Թուղթերը, երբ վտարման հրաման կը ստանայ:

4.— Գաղթականին շնորհեն անհրաժեշտ պայմանաժամը, որպէսզի ան կարենայ, իր ջանքերով կամ գաղթականական գրասենեակներու օժանդակութեամբ, ձեռք ձգել վիզա կամ արտօնութիւն ուրիշ երկիր մը մտնելու եւ այնտեղ հաստատուելու օրինաւոր պայմաններու մէջ:

6.— Օրինաւոր ճամբով երկիր մտած գաղթականներուն, որոնք կը ճանչցուին վտանգաւոր բայց չեն կրնար ուրիշ երկիր մը մտնել, փոխանակ վտարման հրաման տալու, դիմեն ապահովութեան եւ հանրային կարգապահութեան յատուկ միջոցներու, առանց Թոյլ տալու որ այդ միջոցները ունենան պատժական հանգամանք եւ տեւեն անորոշ ժամանակով:

7.— Կանոնաւորել կացութիւնը այն գաղթականներուն, որոնք վիզա չկարենալով առնել՝ նախապէս դատապարտուած են վտարման:

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ամբաստանեալ երեսփոխանին պաշտպանողականը

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակած էինք Աթաթիւրքի (Մ. Քէմալ) դէմ սարքուած դաւադրութեան մանրամասնութիւնները, քաղելով Պոլսոյ թուրք թերթերէն: Ստորեւ կ'ամփոփենք ամբաստանեալ երեսփոխան Ալի Սայիպի պաշտպանողականը Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ.—

«Սիրելի հայրենակիցներ, դժբախտաբար գրպարտիչներ իմ անունս ալ խառնած են դաւի մը մէջ որ ծրագրուած էր Աթաթիւրքին դէմ, որուն շատ մը բարիքները եւ պաշտպանութիւնը վայելած եմ 17 տարիներէ ի վեր եւ որուն կապուած եմ սրտանց: Մէկ ամիսէ ի վեր ալ կը ճզմուէի այս եղերական տառապանքին տակ: Երէկուընէ ի վեր շատ հանգիստ եմ: Սրտանց շնորհակալութիւն Թէ դատական գործավարութեան որ քննեց իմ անձեռնմխելիութեան քննութեան գործը եւ Թէ յանձնաժողովին որ ընդունեց այս առաջարկը:

Ես այս գործին մէջ ալ կրկին երեւան պիտի հանեմ այս զրպարտութիւնը եւ նորէն ձեզի եւ Մեծ Աթաթիւրքին պիտի ներկայանամ իբրեւ ձեր սիրոյն արժանի մէկ ընկերը:

Ընկերներ, իբրեւ յոյս չէ որ կ'ըսեմ ասիկա: Ներքին հաւատքով եւ վճռական համոզումով մըն է որ կ'ըսեմ: Սիրելի ընկերներ, մեր սիրելի նախագահին դէմ մահափորձ ընել ուզողները կ'ըլլան, եթէ առիթ գտնեն. բայց մահափորձի ճամբան անկէ չէ: Անկէ եկող ճամբան ուղղակի ինծի համար է, Աթաթիւրքին հասցուցած Ուրասավաշին համար է:

Ընկերներ, ես մեծ սէր ունիմ մեր պետերուն հանդէպ. միայն բան մը կը խնդրեմ Իսմէթ Ինէօնիւէն: Ես անբաւական կը գտնեմ դատական քննութիւնը, Թող ինքը անձամբ զբաղի այս գործով: Ես անոր շատ մը բարիքները վայելած եմ: Հետեւաբար շատ կը խնդրեմ որ այս խնդիրին ալ լաւ մը քննէ: Ճէյհանէն Սուրիա գացած անձեր ըրած են այս գործը: Անոնք ժամանակին զրպարտած էին զիս եւ ատոր վերաբերեալ Թուղթերը ներկայիս պահուած են ներքին գործավարութեան մէջ: Իրաւունքս hէլալ չպիտի ընեմ Իսմէթ Ինէօնիւին. Թող անձամբ քննէ այս գործը, որովհետեւ դատական քննութիւնը անբաւական է»:

Ցետոյ դառնալով դէպի այն վայրը ուր նստած էր վարչապետը, Ալի Սայիպ շարունակեց.

— Իսմ. Ինէօնիւ, կեանքս կը գտնուի մազէն աւելի բարակ եւ սուրէն աւելի հատու կամուրջի մը վրայ: Անիրաւուեցայ, դուն քննէ այս գործը: Դուն ժամանակին շատ շնորհներ ըրած ես ինծի. ասիկա ալ պիտի ընես, ասիկա կը սպասեմ քեզմէ:

Սիրելի ընկերներ, մենք հաւատաւորներէն ենք Աթաթիւրքին որ սեւ օրերուն, երկրին աւերակ շրջանին, առանձինն անցաւ Անատոլու, բոլորովին նոր ազգ մը, նոր պետութիւն մը հիմնելու վճռականութեամբ: Մէկն եմ անոնցմէ որ խոր սէր եւ իրական յարում ունին անոր հանդէպ: Եւ ես, ինչպէս այդ սեւ օրը, այսօր ալ, վաղն ալ մինչեւ մահս չպիտի բաժնուիմ այդ հաւատքէս: Այդ ժամանակ ընաւ միտքէս չէի անցուցած Թէ այս տեսակ պետութիւն մը պիտի հիմնուի, այս տեսակ խորհրդարան մը պիտի հաւաքուի եւ ես ալ երեսփոխան պիտի ըլլամ: Օսմ. պետութիւնը քանդուած, բանակը ցրուած, երկրին ռազմագիտական դիրքերը Թշնամիէն գրաւուած... Այս տեսակ սեւ օր մը, ո՞րն էր այն ուժը որ հաւատքս միացուց Աթաթիւրքին եւ գրաւման շրջանակին մէջ վիզս ծռել չտուաւ գրաւման ուժերուն եւ Աթաթիւրքին հրամանները կատարել տուաւ ինծի:

Ընկերներ, կը խոստովանիմ որ ուժերէն շատ վեր ուժ մը կայ: Բանակներէ, Թնդանօթներէ եւ զանակներէ վեր ուժ մը կայ.— Թուրք արիւնը զոր կը կրեմ երակներուս մէջ: Սիրելի ընկերներ, այս արիւնը չկրողը չի կրնար աղէտի օրուան մարդը ըլլալ: Այդ միջոցին շատեր մեզի հետ էին, բայց շատ չանցած դուրս տուին իրենց ապականած խմորը, իրենց աղտոտ արիւնը: Ոմանք, դաւաճան Չերքէզ Էթհէմի եւ Րէշիտի նման, իրենց ճակատին սոսցան հայրենադաւի խարանը: Մէկ մասն ալ, կախաղան հանուած Պիթլիսցի Եուսուֆ Զիյայի նման, իրենց գերեզմանը իրենց ձեռքով փորեցին Պիթլիսի մէջ: Ընկերներ, Թուրք արիւնն է այն ուժը որ 17 տարիէ ի վեր զիս ձեզի ներկայացուց իբրեւ մաքուր ընկեր մը, եւ այդ ուժն է որ կը մղէ զիս հաւատալու Թէ նոր որոշումով կրկին նոյն ձեւով պիտի ներկայանամ ձեզի:

Ընկերներ, կարգ մը անխիղճներ երբեմն երբեմն ըսին Թէ Թուրք չեմ ես, եւ տակաւին կ'ըսեն: Ընկերներ, ես հօրմէ մօրմէ Թուրք եմ, հարազատ (գըԹըքըրղ) Թուրքօղլու եմ, ո եւ է Չերքէզի հետ կապ չունիմ:

Սիրելի ընկերներ, 17 տարի առաջ պարզ հարիւրապետ մըն էի.— Ալի Սայիպ: Մինչդեռ հիմա երկրին մէջ գրեԹէ չկայ մէկը որ չճանչնայ զիս: Շնորհիւ Աթաթիւրքին, ունիմ յարգ ու պատիւ, դիրք, տուն-տեղ, ինչպէս նաեւ անուն՝ պատմութեան մէջ: Միեւնոյն ժամանակ ունիմ յեղափոխութեան մէջ չաղախուած 4 զաւակ, որոնց մէկ Թելը չեմ փոխեր աշխարհի հետ: Կարելի՞ բան է որ ես այս բոլորը զոհեմ Չերքէզ Էթհէմի նման դաւաճանի մը, անգրագէտ մէկու մը, զոր չեմ գիջանիր իբրեւ ուշաք գործածելու:

Եթէ այս տեսակ բան մը ըսէք մէկու մը համար որ 50 տարեկանին հասած եւ այս ճամբուն վրայ ճերմկցուցած է իր մազերը, չորս տարեկան երախան անգամ պիտի խնդայ: Ի՞նչ ուժ է որ պիտի մղէր զիս ատոր: Չերքէզ Էթհէմ գլխաւոր պիտի դառնայ ինծի, անոր հրամանին պիտի ենթարկուիմ եւ սպաննել պիտի տամ զիս ստեղծող մարդը:

Ընկերներ, կառավարութիւնը իր պարտականութիւնը կատարեց: Եթէ, ասիկա լաւ ատեն, կառավարութիւնը չխուզարկէր իմ ագարակս եւ տունս, եւ այս հետապնդումը չկատարէր ինծի դէմ, վստահ եղէք որ, փոխանակ շնորհակալութիւն յայտնելու, պիտի քննադատէի կառավարութիւնը: Շատ գեղեցիկ գտնուելու է: Այդ կեանքը երկրին եւ հայրենիքին համար է:

Ամիս մը առաջ, տունս խուզարկուած ատեն, նորէն մեծ վեհանձնութիւն տեսայ կառավարութենէն: Եթէ հաւատարմութիւնը իմաստ մը ունի աշխարհի մէջ, անկարելի է մոռնալ ընկերականութիւնը զոր Շիւքրի Գայա ցոյց տուաւ ինծի, շատ նեղ ատեն մը: Ընկերներ, այդ դէպքը երկու բան ցոյց տուաւ ինծի.— Առաջին՝ 80 տարեկան մօրս գոյքերը կը խուզարկէին, երկրորդ՝ 15 տարեկան աղջկանս գրպանները կը պրպտէին:

Այլ եւս չեմ կրնար մօրս սենեակը մտնել, չեմ կրնար աղջկանս երեսը նայիլ:

Ատանայի կուսակալ Թէվֆիք Հադի վայրկեան մը առանձին չԹողուց մայրըս: Մխիթարանքի լուրը ան բերաւ ինծի: Մայրս անոր ըսաւ. «Ես հայրենասէր զաւակ մը ծնայ. քննեցէ՛ք, քննեցէք, պիտի տեսնէք որ անոր ճակատը բաց է»:

Պիտի տեսնէք որ շուտով հոս պիտի գամ, նորէն արժանի ձեր սիրոյն»:

Ալի Սայիպ յետոյ յուղուած քայլերով վար իջաւ բեմէն:

*** Հակառակ այս լալկան ճառին, Ազգ. Մեծ Ժողովը միաձայնութեամբ ընդունեց յանձնախումբին տեղեկագիրը եւ Ալի Սայիպ ձերբակալուելով բանտարկուեցաւ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԳԱԼԷՄ....»

Թուրքերէն Թան թերթը կը գրէ.—

Կ'ուզենք խօսիլ աշխատանքի այն ձեւին զոր կը կիրարկեն մեր պաշտօնական գրասենեակները:

Եթէ Թարմացնենք մեր յիշողութիւնները, պիտի նկատենք որ ամէն մէկս ձգձգուած գործեր ունինք այդ գրասենեակներուն մէջ: Չենք պնդեր Թէ բոլոր պաշտօնատարներն ալ այդպէս են: Բայց, շատ է Թիւը անոնց, որոնք հին ձեւով կ'ընԹանան: Ի՞նչ է այդ հին ձեւը: Հին «գալէմ էֆէնտիլէր»ը, հին «օտա»ն, հին տետրակները... Հիմա եւս, երբ աղերսագիր մը կը յանձնէք, չէք գիտեր Թէ ան ե՞րբ եւ ինչպէս դուրս կուգայ գրասենեակէն: Կան գործեր, որոնք երկու ժամէն կը լրանան: Կան ալ, որ երկու ամիս կը տեւեն: Այդ գրասենեակներուն մէջ դուք կը տեսնէք պաշտօնեաներ որոնց աշխատանքները իրարու վրայ դիզուած են, բայց անոնք կը խօսակցին այցելող բարեկամներու հետ, որոնք հանդարտօրէն կը ծխեն:

Քանի քանի անգամներ կը ստանանք նամակներ, որոնք կը գանգատին մեր պաշտօնատարներու այս «փէրիշան» վիճակէն:

Միշտ ըսած ենք ու կը կրկնենք, այն պաշտօնեաները որոնք հանրութեան հետ շփում ունին, պէտք է աւելի ուշադիր եւ աւելի արագաշարժ ըլլան:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴՈՒ ԵՒ ԵՍ, գրեց՝ Ռաֆայէլ Զարդարեան: Տպ. «Արաքս»: 1935.

ԱՂՈՒՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆ: Հրատ. «Նոր Օր» գրատան, Աթէնք: Գին 7 դրախմի:

ՊԱՊ-ՈՒԽՏԻ, պարբերաթերթ Մալաթիոյ Կրթ. Ընկ. Հարազատ Կեդր. Վարչութեան: Թիւ 1—3: Քլիվլէնտ (Մ. Նահանգներ):

ԱԼԻՒՄԻՆԻՈՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ: Գրեց՝ Գրիգոր Աղաբաբեան (հանքային ճարտարագէտ): 1935: Թէհրան,

SAHAG AND MESROB (անգլիերէն գրքոյկ մը՝ Աստուածաշունչի Թարգմանութեան 1500ամեակին առԹիւ: Կազմեց՝ Մեսրոպ քհյ. Տ. Խոսրով: Լոնտոն, 1935:

Ամերիկացի մը յիմարանոց փոխադրուեցաւ

Նիւ Եորքի մէջ յիմարանոց փոխադրուեցաւ Պըսթր Քիթըն, շարժանկարի մեծ արուեստագէտը, որուն համար կ'ըսէին Թէ երբեք չի խնդար: 1921ին ամուսնացած էր Նաթալի Թէլմէյճի հետ, որ 1932ին ամուսնալուծում պահանջեց եւ յաջողեցաւ: Պըսթր Քիթըն խորապէս ընկճուած, հիւանդացաւ: Մինչ գեղեցիկ հիւանդապահուհի մը, Աքրիպըս, կը խնամէր զինքը, անոր սիրահարեցաւ: Երկու տարի վերջը, կինը անհաւատարմութիւն վերագրելով իրեն, ոչ միայն բաժնուեցաւ, այլեւ 200,000 տոլար հատուցում պահանջեց եւ ստացաւ: Պ. Քիթընի աստղն ալ մարեցաւ, իբրեւ հետեւանք խօսուն շարժանկարի տարածման: Բարոյապէս խորտակուած, նիւթապէս ալ փճացած էր եւ 300,000 տոլար պարտք ունէր: Արդէն խելքին եկած էր եւ հիւանդանոց փոխադրեցին, կարծելով Թէ անցողակի տագնապ մըն է, մինչդեռ իրապէս խենդեցած էր: Երկուշաբթի բանաչապիկ հագցուցին եւ փոխադրեցին յիմարանոց:

Վաստակաւորի մը խօսքերը նոր սերունդին

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ցիսուն տարիներու պայծառ միանգամայն մռայլ բայց յաւէտ ամրակուռ հաւատքն է այս, զոր այս երեկոյ դուք հրաւիրեցիք զիս քարոզելու: Եթէ մեր ոտքերուն տակ չունինք հայրենի հողը, ունինք մայրենի լեզուն: Այսպէս Թափառական բազմութիւններուն հետ կ'երԹայ հայրենիքը, եթէ կը հեռանայ դեռ հայրենիքը: Մայրենի ստինքը ունինք մեր շուրթներուն մօտ: Ցիսուն տարիներ, գործունէութեան այս շրջանին մէջ կարելի է դարեր սեղմել եթէ այս վայրկեանին դուք, ամէն կողմէ կտրուածներ, միտքի առջեւ բերէք, երեւակայութեամբ Թէ իրականութեամբ, ձեր կամ ձեր երէցներուն — հայր, մայր, քոյր, եղբայր — ապրած միջավայրերը, անոնց դարաւոր ձգնութիւնը, հայկական հսկայ հարուածները, անոնց կորուստը, կարուածներուն եղծումը, մէկ խօսքով կեանքի վայելչութեան խաԹարումը, դիրերու պիտի կրնաք ըմբռնել Թէ դարերու աշխատութիւններ կորսնցուցինք, եւ վերջին յիսնամեակը՝ որ անցաւ ազատագրութեան ամենազգի պայքարներով եւ յոյսի, կրակի ամէն տեսակ ելեւէջներով, կրկին անհերքելի ապացոյցը տուաւ ցեղին կենսունակութեան: Այդ կենսունակութիւնը

Ես այս երեկոյ կը քարոզեմ ձեզի, ինչպէս երբեմն Նազովրեցիին ագէտ ձկնորսները խելայեղ փոխակերպուեցան նոր հաւատքի առաքեալներու եւ այդ դերը կատարեցին խորախորհուրդ միամտութեամբ:

Դուք ուզեցիք որ որ եւ է մէկը, յոբելեար տիտղոսով զօրացած, հայրենի առոյգ կենդանի ջուրերէն ոգեւորուած, քարոզէ ձեզի, ինչպէս հեթանոսական անապատին մէջ Ցովհաննէս Մկրտիչ իր սայթաքող հայրենակիցներուն կը քարոզէր. Մօտ է Աստուծոյ արքայութիւնը:

Ամէն ժամանակներու մէջ իրենց ակնկալութիւններուն յատակին վերայ խարուած ցեղերուն ազատագրութիւնը կոչուած է «Աստուծոյ արքայութիւնը», որ կը նշանակէ անարդարութեան զգետնումը եւ բարի յոյսերուն յաղթութիւնը: Ահա Աստուծոյ արդարութիւնը, որուն աղօրիքները երբեմն կարծուածէն շատ աւելի արագ կ'աղան, ինչպէս մեր հերոսամարտին պատմիչը Վերֆէլ կը սաղմոսերգէ իր հոյակապ մատեանին մէջ: Աստուծոյ աղօրիքները երբեմն կարծուածէն շատ աւելի արագ կ'աղան: Այս վրէժի երգը ինքնահոս կը պայթի, տեսնելով սարսափնային վայելչութիւնը եղծուած եւ ողկոյզները ճմլուած փողոցներուն մէջ: 50 տարիներու ազատութեան տենչը ունիմ սիրտիս վրայ դծագրուած, ու հիմա տխուր պատկերը լըքումի ու անարգութեան՝ միտքիս մէջ: Ահա այս պարագաներու տակ դէշ կ'ընէք դուք լեզու տալով յուսախաբուածներուն, որոնք իրենք զիրենք դերբուկներու վրայ տարուբեր կը զգան, ուղիղ ճանապարհներէն կտրուած: Երբ խօսքը միակ մխիթարութիւնը մնացած է մեզի, երբ դիրը մեր միակ քաջալերութիւնը դարձած է, մեզի համար տառապանքի գործիք այս երկուութիւնը կը տանինք մեզի հետ ուր երԹանք, այս տեսակ մը պաշտամունքը՝ որ իր ենթականերուն մահուը միայն կը վերջանայ: Տեսակ մը անդունդի եզրը հասած՝ մենք, ի՛նչ անունով ալ որ կոչուինք, յոբելեար, ուսուցիչ, հրապարակագիր, այլովքն հանդերձ, մենք՝ երէցներս, վերապրողներս, աւելի ճշդիւ կը զգանք մեր վիճակը եւ մեր արդիւնքը, որ խլեակէ մը տարբեր չէ, խլեակ այն շրջել, վայելուչ լաստափայտէն, որ կորա՛ւ գոյք ու հոգի:

Ու եթէ դուք, մատղաշ, արի, կենդանի Թէեւ սակաւ մնացորդներդ ցեղին բուն ազգային, այսօր այդ խլեակներէն մին բարձունքի մը վերայ կը դնէք ձեր բազուկներուն ուժովը, ինձի կը մնայ լոկ սպառուած գործունէութեան մը ափին կանչած, բոլոր ուժովս աղաղակել, զգո՛յշ օտարացումէ: Զգոյշ այն ազգադաւ ախպողութենէն որուն ենթարկուեցաւ ամբողջ հայութիւն մը, դարձեալ այս Եւրոպային մէջ, Կիլիկեան Թագաւորութենէն երկու հարիւր տարի առաջ, երբ Բագրատունեաց անկումէն վերջ հարիւր հազարներ աղետահար Թափեցան արտասահման, եւ հազիւ տասնեակ-քսանեակ տարիներ ետքը՝ դէշ հովիւներու, նուիրակներու առաջնորդութեամբ օտարացան այն ատենուան բանուկ միջոցով, կրօնափոխութեա՛մբ: Այդ վտանգը այսօր ալ կայ, քաղաքական հանգամանքներու եւ հացի աշխատանքի աւելի բիրտ, աւելի հալածող խարազանին տակ:

Երբ վերջին Հայաստանէն քաջաբանց բուն մը, կոճղ մը, իր սեփական հնացած մասէն կրցաւ կանաչութիւն մը կորզել եւ Տաւրոսի լեռնաշղթան հայ հայրենիքով ու մայրենիքով պարուրել, դժբախտաբար հարիւր հազարներ անդին կորսուա՛ծ էին, դրամագլուխ մը աւելի քան հինգ սերունդներու, որոնք գացին ուրիշներու արիւնին ցամաքութիւնը պարարելու: Զգո՛յշ կրկնութենէ:

Իրաւ, հիմա դուք ձեր առջեւ, ձեր տուներուն մէջ, ձեր իսկ ծննդական մաքուր գողը, կը տեսնէք արիւնոտ աչքերով նոր սերունդի մը սայթաքումը օտար հողերու վրայ, բայց այսպիսի վտանգաւոր բոյներուն կամքը միակ առաջնորդն է, այն կամքը՝ որ անապատներուն մէջէն քառասուն տարի պտտցուց հրէական ցեղը, Փղշտացիներու, Ամաղեկներու, Ամովրհացիներու վոհմակներուն մէջէն այն կամքը՝ որ վերջին զարհուրելի սպանդէն ետքն ալ, անօրինակ ու տարօրինակ երկիրներու մէջ ներկայ վարատումէն վերջն ալ, կը նկրտի... ամբողջ ու լման մնալ: Այդ կամքը զօրացուցէք ձեր մէջ, կամքը՝ որ կրնայ վերջ ի վերջոյ հրաշքով իսկ յաղթել այլասեռ լեզուի, մշակոյթի եւ սովորութիւններու: Ձեր զաւակներու մասին ձեր զուրգուրանքը այն ատեն կ'արժէ երբ հայկական իմաստ ունի: Մեղո՛ւն իր փեթակին մէջ: Անյիշատակ կերպով հին սերունդներու կը պարտիք դուք արիւնը՝ զոր կը ներարկէք ձեր զաւակներուն: Դաւաճանած կ'ըլլաք արիւնին, որով եւ մարդկութեան, եթէ անտարբեր գտնուիք այդ մարդկային պարտականութեան: Օտարացումը անգիտակցութիւն է, անբանութիւն է: Պահ մը խորհեցէք, Թէ եւրոպական ո եւ է ազգ ի՛նչ գոռում գոչում պիտի փրցնէ, ի՛նչ ներքին ալիքներ պիտի յարուցանէ, եթէ իր մէկ զաւակը սահի օտարին գոգը: Բայց եւրոպական ո եւ է ազգ սիրով եւ ցնծութեամբ ընդ առաջ պիտի երԹայ օտարի մը՝ որ կը նոյնանայ իրեն մինչեւ իսկ... հաց եւ աշխատանք ալ կուտայ անոր:

Ու եթէ կ'ուզէք, իբրեւ վերջաբան, երազ մըն ալ: — Կ'երազե՛մ բոլոր գաղափարական եւ դրութենական տարբերութիւնները անհարթ կնճիռներ եւ անողորկելի խորշոմներ չըլլան բուն ազգային դատին ըմբռնումին մէջ: Կ'երազե՛մ, որ բոլոր Հայերը ովկիանոսներէն, ծովերէն անդին կամ անդին, ցամաքներով բաժնուած Թէ ջուրով, ձեռք երկարեն իրարու հայրենիքին գոյութեան, վերաշինութեան միահաղոյն աշխատանքին համար: Կ'երազեմ որ հայ մայրը, օտարութեան մէջ իր հացի տառապանքին քրտնաԹոր բոպէներուն իսկ հայկական երգ մը Թոթովէ, հծծէ իր զաւակին ականջին կամ պայծառ ձայնով ընտանի յարկը ողողէ անով, եւ բնիկին ու օտարին պատմէ իր երա՛զը եւ աննկուն կամքը Թէ ինք կ'ուզէ Հայ ապրիլ եւ իրեններն ալ Հայ ապրեցնել: Կ'երազեմ որ ընտանի, հանրային կռիւները, կողմնակցական այլակարծութիւններ եւ համոզումներ փշրի՛ն միակ մեծ համոզումին առջեւ, Թէ Հայը պէտք է ազգային ու միջազգային հողի վրայ արժանի կերպով դատուի եւ իրաւունքներուն տիրանայ:

Կ'երազե՛մ որ, Թողունք մեծ բաղձանքները, հոս հաւաքուած մեծ մարմինին մէկ փոքրիկ մասը այս սրահէն մեկնելու ատեն իրեն հետ տանի միաբանութեան աւելի ջերմ զգացում մը եւ «Եղբայր ենք մենք»ի Թրթռուն սաղմոսը...

Ե. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Ի՞ՆՉ ԳՈՅԱՑՈՒՄ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԻՏԱԼԻԱ

« Մաթէն »ի Թղթակիցը Հռոմէն կը հեռագրէ թէ Իտալիա կը պնդէ հետեւեալ երկու կէտերուն վրայ.— Բուն հապէշական գօտին, Մենելիքի զինուորական յաղթանակին օրօրանը, կրնայ մնալ Եթովպիոյ կայսեր իշխանութեան տակ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան կ'րնայ ստանձնել անոր վարչական վերակազմութիւնը: Գալով աւելի վերջը կցուած հողին,— այն որ կը տարածուի բուն Եթովպիոյ եւ եգիպտական Սուտանի միջեւ, Իտալիա չի պահանջեր այդ երկրամասը, որպէսզի խնդիր չունենայ Անգլիոյ հետ: Կը մնայ միւս երկրամասը,, Թիկրէ, Հարրար, Օկատէն, որոնց մէկ մասը իտալական գրաւման տակ է արդէն: Արդ, Իտալիա այդ երկրամասը կը պահանջէ նոյնիսկ յանուն ազգերու ինքնորոշման իրաւունքին: Եւ, հարցին լուծման համար, չի հանդուրժեր որ դանակ մը երկարէն իր կոկորդին (տնտեսական կաշկանդումներ եւ ուրիշ խստութիւններ:

Մինչ այս մինչ այն, իտալական բանակը շոգեպինդ կը շարունակէ իր պատրաստութիւնները, ճամբաներ շինելով եւ նոր յարձակողականի մը ծրագիրը մշակելով: Ճամբաներ կը շինուին ոչ միայն ինքնաշարժներու եւ հրասայլերու, այլեւ ջորիներու համար: Հազարաւոր բանուորներ կ'աշխատին զարհուրելի տաքութեան մէջ, արեւարգել գլխանոցներ դրած: Մասնաւորապէս գործի լծուած են սեւ շապիկաւորները:

«Որ եւ գնով Իտալացիներուն չձգել»

Գրած էինք թէ Իտալացիները այժմ կը սպառնան Կորահայի, Օկատէնի ճակատին վրայ: Հապէշական բանակին հրամանատարը, Ռաս Տէսթա, հրաման ստացաւ « որ եւ է գնով Իտալացիներուն ձեռքը չձգել այդ քաղաքը»:

Կորահայ ռազմագիտական կարեւոր կեդրոն մըն է կարաւաններու ճամբաներուն համար, հիւսիսէն, հարաւէն, արեւմուտքէն եւ արեւելքէն, ինչպէս եւ ճամբան գլխաւոր ջրհորներուն: Եթէ Իտալացիները յաջողին գրաւել, պիտի ազատին մեծ դժուարութիւններէ, Օկատէնի դաշտին մէջ, ուր տարածուած է ջերմը: Միւս կողմէ կը հաղորդեն թէ Ջօր. Նասիպու, հապէշական ձախ թեւին հրամանատարը հարաւի մէջ, Հարրար հասած է, ուր իր ներկայութիւնը գաղտնի կը պահուի: Կորահայի բերդին մէջ հազիւ հազար զինուորներ կը գտնուին, բայց օգնական ուժեր պատրաստ են ի հարկին անոնց միանալու: Իսկ եթէ կարելի չըլլայ դիմադրել եւ բերդին անկումը անխուսափելի դառնայ, բերդապահները անթելի կայանը խորտակելով, կատաղի կռիւ մը պիտի բռնուին:

Կ'ըսուի թէ Իտալացիները 140,000 զինուոր ունին այս ճակատին վրայ, իսկ Հապէշները՝ 300,000: Իտալական բանակին յառաջապահները մասնաւորապէս կը բաղկանան Սօմալիներէ եւ Ասքարիներէ: Եթովպիոյ կայսրը իր յոյսը դրած է զինուորներու քաջութեան վրայ:

*** Անգլիոյ արտաքին նախարարին ճառը մեծ յուսախաբութիւն պատճառեց Հապէշիստանի մէջ քանի որ բացէ ի բաց կ'ըսէ թէ միտք չունին զինուորական պատիժներ տնօրինելու Իտալիոյ դէմ: Թէեւ Ատիս - Ապէպայի մէջ երբեք հաւանական համարած չէին զինուորական տնօրինութիւնները, սակայն կը յուսային թէ անգլիական կառավարութիւնը կէս - զինուորական միջոցներ պիտի առաջարկէ: Հապէշները կը կարծեն թէ տնտեսական պատիժները չեն կրնար մեծ վնաս հասցնել Իտալիոյ, մանաւանդ եթէ կարգ մը եւրոպական երկիրներ շարունակեն իրենց առեւտուրը, ուղղակի կամ անուղղակի:

Պ. Պօլտուինի ճառը օրուան հարցերու մասին

Անգլիոյ արտաքին նախարարէն վերջը, կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Պ. Պօլտուին, վարչապետը, չորեքշաբթի օր, երեսփ. ժողովին մէջ: Շեշտեց թէ Անգլիա երբեք մտքէն չէ անցուցած պատերազմ յարուցանել: «Անգամ մը եւս կը յիշեցնեմ թէ մենք երբեք միտքէ անցուցած չենք որ եւ է անջատ գործողութիւն կատարել, կամ Ազգերու Դաշնակցութենէն ալ անդին անցնիլ: Մենք բացարձակապէս հաւատարիմ ենք Ազգերու Դաշնակցութեան: Եւ կ'ուզենք որ եւ է լուծում գտնել միայն Ազգաժողովին միջոցաւ: Կը խոստովանիմ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը շատ աւելի յաջող գործ կատարեց քան կը սպասէինք, հակառակ անոր որ դուրս կը մնան երեք մեծ պետութիւններ »:

Յետոյ բացատրեց թէ համաշխարհային խաղաղութեան շահը կը պահանջէ զօրացնել Անգլիոյ սպառազինութիւնները:

« Բայց այդ չի նշանակեր որ եւ է միակողմանի վերազինում՝ իրապէս կամ երեւակայութեամբ ուղղուած որ եւ է երկրի դէմ: Այս տագնապին դասերը բացորոշապէս հաստատեցին թէ անհրաժեշտ է որ մեր պաշտպանողական միջոցները աւելի զօրաւոր ըլլան: Ես մէկ վայրկեան չպիտի ստանձնեմ որ եւ է պատասխանատուութիւն, եթէ իրաւասութիւն չտրուի դարմանելու մեր պաշտպանողական միջոցներուն թերութիւնները, որոնք աճած են պատերազմէն ի վեր: Կենսական անհրաժեշտութիւն է որ մենք ազգային երեսի վրայ չթողունք հաւաքական ապահովութեան սկզբունքը: Կ'ընդունիմ թէ այդ միջոցը անկատար է այսօր, բայց կը դողամ երբ կը մտածեմ թէ ի՛նչ պիտի ըլլար Եւրոպայի ճակատագիրը, եթէ հաւաքական ապահովութեան ձեւ մը չգտնուէր »:

Վարչապետը հաղորդեց թէ երեսփ. ժողովը պիտի լուծուի ուրբաթ օր (այսօր), իսկ նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին նոյ. 14ին:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, նախկին վարչապետ Լոյտ Ճօրճ քննադատեց կառավարութեան քաղաքականութիւնը, ապացուցանելով թէ պատժական տնօրինութիւնները վտանգաւոր են: Այս առթիւ ընդհարում մը ունեցաւ Պ. Իտընի հետ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՂՊՏԻ ՔԱՀԱՆԱՆԵՐՈՒ ՀԳԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ կը շարունակուի, կ'ըսեն իտալական թերթերը, հակառակ Իսահակ եպիսկոպոսի հակիտալական քարոզներուն: Աքսումի երկու հարիւր եկեղեցիներուն քահանաները արդէն հպատակութիւն յայտնած են: Իսլամ հոգեւոր պետերն ալ յորդոր կը կարդան իրենց հաւատացեալներուն:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը կարգ մը նոր օրէնքներ հաստատեց, միապետութիւնը ամրապնդելու համար: Թագաւորին դէմ գործուած յանցանքները ենթակայ են ամենախիստ պատիժներու: Բազմաթիւ համայնավարներ ամայի կղզի մը աքսորուեցան, Մետաքսի մօտ:

ՄԱՐԱՊԵՏՆԵՐՈՒ նոր միաբանութիւն մը հաստատուեցաւ Նափոլիի մէջ, Պապին արտօնութեամբ: Տասնըմէկ մանկամարդ աղջիկներ, որոնք առաջին անդամները պիտի ըլլան, իրենց օժիտները նուիրած են արդէն, անկելանոցի մը շինութեան համար:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ժողովը կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 131, Գուր Լաֆայէթ, Զարդարեան Գրադարանի մէջ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Սիամանթօ» ակումբին մէջ: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊՈՒՐԼԸ - ՌԷՅՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ «ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ԿԻՐԱԿԻ 27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԷՍ ՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Bourg - la - Reine, Place Condorcet, Salle des Banquetsի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ **Մ. ՍԱՄՈՒԷԼ ԵՒ Գ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ**

Կը մեներգէ Օր. ԳՆԵԱՋԵԱՆ,

ընկերներ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ եւ Օ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ:

Խմբերգներ՝ Թառ Պ. ԳԱՐԵԳԻՆԷ:

Հայկական եւ կովկասեան պարեր

Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք:

Հաղ. միջոց.— փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 հանրակառքը եւ իջնել Պուրլա-Րէն, փլաս Գոնտորսէ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Ընկերահաւաքական խնջոյք

27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45 Rue de la Défense. Իսի լէ Մուլինօ.

կը խօսի ընկեր **ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ**

գեղարուեստական բաժին, պիտի նուագէ Թառիստ ՌՈՒԲԷՆ:

Մուտք 5 ֆրանք:

ՓՐԻՎԱՅԻ ՄԷՋ

ՇԱԲԱԹ 26 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ

կը խօսի ընկեր Ա. ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՓՈՆ Տ'ՕՊԸՆԱՅԻ ՄԷՋ

27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ**

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ - ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ

գեղարուեստական բաժին, երգ, արտասանութիւն եւայլն:

Մուտք 2 ֆրանք, փոքրիկներու 1 Ֆր. (Թէյ եւ խմորեղէն միասին):

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Ս. Անթուանի (Մարսէյլ) ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ ենթակոմիտէի կողմէ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ԼԱ ՎԻՍՏ Լ'ԷՐՄԻԹԱԺի սրահին մէջ

Կը ներկայացուի ՍԱՍՆՈՅ ՀՍԿԱՆԵՐԸ (5 արար)

Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք:

Ծանօթ.— Ծնողներէն կը խնդրուի փոքրիկները միասին չբերել:

Դուրսէն որ եւ է բան ծախել արգիլուած է:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ - ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Café Noaillesի սրահին մէջ

Կը դասախօսէ Տիկին ՓՕԼԱՏԵԱՆ

«Կնոջ բերած բաժինը մարդկային քաղաքակրթութեան» նիւթին շուրջ

Մուտք՝ 3 ֆրանք (Թէյ եւ խմորեղէն միասին):

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ մասնաճիւղին կողմէ

11 Նոյեմբեր կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ ժամը 7

7, Rue des Tretaigne. Փարիզ 18. Մէթրօ **J. Joffrin**

Եւրոպական պարեր:

Մանրամասնութիւնները շուտով:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Աննա Անանիկեան եւ զաւակը՝ Նիկողոս, ինչպէս նաեւ Անանիկեան եւ Պօյաճեան ընտանիքները իրենց շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

ՄԵՆՍԻԿ ԱՆԱՆԻԿԵԱՆԻ

դառնաչէտ մահուան առթիւ:

Քաշան, 23 Հոկտ. 1935

Գործ կը փնտռէ

Գործ կը փնտռէ հայ սափրիչ մը (այրերու համար), վստահելի եւ գործունեայ: Դիմել՝ Antranik Momdjianի, 55, rue Pasteur, Gardanne, (B. de R.).

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԱԼՆՈՅ-ՁՈՐԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 119, Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին մէջ: Բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Համախարբերդցիական Միութեան Տէսինի մասնաճիւղին կողմէ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Սոսիէթէ Լիոնէզի սրահին մէջ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Պար հայկական տարազով:

Մուտքը 2 ֆրանք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (59)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Ժողովը վերջանալէն յետոյ, ալ շատ չմնացինք Ասմարայի մէջ. վերջին հրաժարական ողջոյնը տալով Ապունային՝ բաժնուեցանք իրմէ, հետերնիս տանելով անոր սրտին ճշմարիտ զգացմանցը հետ իւր շնորհակալութիւնները:

Ելանք մենք դուրս այն դժոխային երկրէն՝ փառք տալով Աստուածային սուրբ կամացը, որուն ողորմութեամբն եւ Անգղիոյ վեհափառ եւ բարեսիրտ Թագուհւոյն միջնորդութեամբն ազատեցանք, եւ նա (Ապունան) մտաւ փորձութեան մէջ, ինչպէս որ զգացեր էր եւ կ'ըսէր մեզ անգիտութեամբ յանձնառու ըլլալը: Մեր երեսաց արտմութիւնները փարատեցան, եւ սրտերնուս մէջ նոր ուրախութիւն մը տիրեց լուսաւորեալ երկրի մէջ ոտք կոխելնուս համար, ինչպէս են Եգիպտոսի բարձրապատիւ հուսակալին եւ մեր Օսմանեան բարեգութ Տէրութեան երկիրները:

Անցապարեցինք մեր մնացեալ ճանապարհը դէպի Մուսավա հասնելու, ինչպէս որ տղու մը ձեռք մտնուած ճնճղուկի ձագը յանկարծ անոր ձեռքէն պրծելով իւր մայրենի բոյնը կը թռչի կ'երթայ:

Ուստի երեք աւուր ճանապարհը երկու օրուան մէջ առնելով՝ հասանք ողջամբ Մուսավա:

Դեռ Մուսավա չհասած, մեր քովն եղող Նազարէթցի Իլիաս անուն սպասաւորը մկրտուած չըլլալով, եւ արդէն իւր բոլոր խորհուրդներն ու գաղտնիքը տուած ըլլալով մեզի, կէս ճանապարհին խնդրեց մեզմէ որ զինքը մկրտենք. հոն գետի մը հանդիպելով վար իջանք եւ մկրտուելով քրիստոնէութեան սրբազան կնիքն ընդունեց՝ Գէր. Իսահակ Սրբազան Հօր ձեռօք, եւ կնքահայր եղաւ իրեն իւր հարազատ ընկերն ու քաղաքակիցը Գէորգ անուն երիտասարդը:

Որոնք երկուքնին մէկէն մինչեւ Մուսավա հետերնիս գալով եւ չուզելով իրենց քաղաքը դառնալ, ի վար ձատրութիւն իրենց հաւատարիմ ծառայութեանցը՝ քանի մը հարիւր թալէռ եւ երկուքորի շնորհեցինք իրենց, որոնք ուրախութեամբ եա դարձան Ատուա վճառականութիւն ընելու:

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

Մուսավայի մէջ տկարանալնիս: Մահտեսի Առաքել Յ. Ճիվէլէկեանը: Մեր վերադարձի լուրը Եգիպտոս հասնելը: Մուսավա կզզեակը: Սեվագին եւ Ճիտտէ հասնելնիս: Մալէզեան Տօքթօր Ֆրանկլիւ էֆէնտին: Եգիպտոս հասնելնիս: Հիւպատոս պարոն Ըսքանըէյի հետ տեսութիւննիս: Անգղիոյ պատաէին գործոց պաշտօնեայ Քլարէնտընի նամակը: Հիւպատոսին փոխադարձ այցելութիւնը, եւ զմեզ խըտիվի Իսմայիլ փաշային ներկայացնելը: Ցոպպէ եւ Յերուսաղէմ մտնելնիս: Մեր վերադարձին ժամանակ Աղէքսանդրիոյ անգղիական Հիւպատոսին ձեռօք հասնելադէն եւ ստակ խրկուիլը: Սթանլէի մեզ գրած նամակին օրինակը: Անոր երկրորդ նամակը, եւ մեր պատասխանը:

Մուսավա ոտք կոխելնուս՝ մեր անձին եւ սրտին անհանգստութիւնները փարատեցան, եւ երբ թէ խաղաղութեան նաւահանգիստը հասնելով՝ թեթեւութիւն մը զգացինք:

Սակայն երկար եւ դժուար ճամբորդութեան յոգնութիւններէն, որոնց կէս մասը գրեթէ ոտքով քալած էինք, ջղային տկարութիւն մը մնացեր էր մեր վրայ, զոր թէպէտ եւ բանի մը դրած չէինք, բայց երբ հանգստութիւնը գտանք՝ աւելի զգալի եղաւ եւ սկսաւ անհանգիստ ընել զմեզ ուսեցք մը եւս երեւան ելաւ բոլոր մարմնոյն վրայ:

Եւ Մուսավային օդը որ հեղձուցիչ տաքութիւն մը ունի, աւելի նեղութիւն պատճառեց մեզի:

Այսպիսի օտար երկրի մը եւ վտանգաւոր հիւանդութեան մէջ, որով կուքննիս ալ կը տառապէինք, Աստուածային խնամոցը կը կարօտէինք, որ եւ չուշով հասաւ մեզ յօգնութիւն մեր դիմացն հանելով Մահտեսի Առաքել Ճիվէլէկեան, ազգասէր, բարեպաշտ եւ բարեսիրտ անձը, մեր հոն գալը լսելուն պէս՝ անմիջապէս եկաւ գտաւ զմեզ եւ տարաւ իւր համար պատրաստուած բնակարանը, եւ ամէն կերպով մեր հանգստութիւնը հոգ տարաւ. զինուորական բժիշկն ալ բերել տալով՝ քիչ շատ դարմանեց մեր հիւանդութիւնը, եւ մահուան վտանգը հեռացուց մեզմէ: (Շար.)

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Mr. PARMAC, (Expert-Fiscal)

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՓՈՐՁԱԳԷՏ

28 Bld. Strasbourg, Paris (10)

ՀԵՌԱՁԱՅՆ **Botzaris 17-64**

ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՄԷՆ ՀԱՐԿԱՏՈՒԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ

Դիմեցէք անոր՝ ձեր առեւտրական, արհեստագիտական եւ անձնական կեանքի բոլոր խնդիրներու համար: Կը լուսաբանէ ՀԱՐԿԱՅԻՆ, ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ վերաբերեալ բոլոր խնդիրները:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ, որպէսզի որ եւ է դժուարութիւններու չհանդիպիք, գործածեցէք՝ ՓԱՐՄԱՔԻ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼԱԿԱՆ մեթոտը, որ կը համապատասխանէ ամէն պահանջի:

Աւելի տեղեկութիւն առնելու համար գրեցէք մեզի (դրոշմաթուղթ մը ղրկելով պատասխանին համար):

Պ. ՓԱՐՄԱՔ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9-12 եւ ժամադրութեամբ:

15 Bd DE STRASBOURG PARIS Xe PROV 68-27

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ՝ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք: ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը 125 ֆրանք:

ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ ԱՌԻԹԷՆ

ԾԱԽՈՒ Է հիւանդութեան պատճառաւ ՊԷԼՎԻԼԻ ամէնուն ծանօթ արեւելեան բաղնիքը: Շատ յարմար գին եւ վճարման դիւրութիւններ: Կարելի է այցելել տեղւոյն վրայ **74, Rue de Belleville.** ամէն օր առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուան ժամը 8ը բացի ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻԷ:

Պատրաստ յաճախորդ: Երկար ժամանակաւ պայմ:

ՎԱՐՁՈՒ ԽԱՆՈՒԹ

Վարձու է Սէն Պարնապէի մէջ, Թրամուէյի գծին վրայ, խանութ մը, խոհանոց եւ սենեակով միասին, Ջուր, կազ եւ ելեքտրականութիւն: Դիւրամատչելի պայմաններ: Դիմել՝

Գ. Ծերիկեանի, 13, rue des Dominicaines, Մարսէյլ.

եւ կամ Պ. Լուքվիկին, Պար տէ Լիօն:

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՁՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՈՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ
ՓՆՏՌԵՑԷՔ
ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ

ՌԱՔԻ ՏԻԻՁ

ԱՐՓԱՑԵԱՆ ԽՄԻՉՔ

ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ
ԱՆՍԱՍ
ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կուտայ.

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Ց. ՏԱԼԱՔԻՒՐԷԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-80

Փարիզի Ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor - Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի Ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐՁԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԵՌԱՄՍԵԱՑ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 26 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ SAMEDI 26 Octobre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2945

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

Ո՛ՐՔԱՆ ԻՋԱՆ ԱՌԱԳԱՍՏՆԵՐԸ

Հայրենիքի սէր, ընտանիքի սէր, աւելի պարկեշտ սէր, յե– տոյ՝ խստացում ամուսնալուծման պայմաններու եւ անողորմ պատիժ այն ամուսնալուծեալ հայրերուն որ կը լքեն իրենց զա– ւակները, աւելի ուշադրութիւն մայր–կնոջ հանդէպ,— այս բո– լորը վերահաստատուեցան Խ. Միութեան մէջ: Եւ ամէն օր ուրիշ «նորութիւններ» ալ կը հաստատուին:

Անշուշտ կարմիր մամուլն ու մտաւորականութիւնն ալ կը փառաբանեն կառավարութեան գործը, բարձրաձայն յայտարարելով թէ այդ բոլոր բարիքները միայն եւ միայն խորհրդային կարգու– սարքէն կը բխին:

Այս ներքին հոլովումներուն հետ զուգընթաց, հետզհետէ ա– ւելի կը շեշտուի ուրիշ նահանջ մը, միջազգային – քաղաքական ճակատին վրայ:

Խորհրդային իշխանութիւնը խելօքի՛կ նստած «աւազակներու որջ»ին մէջ, ամէնէն աւելի նախանձախնդրութիւն կը ցուցնէ հա– ւատարմութեամբ գործադրելու Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխ– տին որամադրութիւնները:

Տեսաք բոլորդ ալ, պատժական տնօրինութեանց ձեւակերպ– ման առեն: Եթէ նուագավարը Մեծն Բրիտանիան էր, դասական աշխարհակալը, նուագը հնչած առեն ամէնէն առաջ կ'ոստոստէր կարմիր Մոսկուան:

Որ եւ է բանաձեւի քուէարկութեան առեն, ամէնէն աւելի խորհրդային պատուիրակութիւնն էր որ գոյն ու շեշտ կուտար: Ու մինչեւ անգամ պատիժ պահանջեց դասալիքներուն համար:

Եւ աՀաւասիկ նորութիւն մը եւս.— Թերթերը կը հաղորդեն թէ՝ յեղափոխութեան տարեդարձին առթիւ հրատարակուած ա– նդական նշանախօսքերուն մէջ, աչքի կը զարնեն մէկէ աւելի յատկանշական պարագաներ:

Բոլորդ ալ գիտէք որ այդ նշանախօսքերը կապ ունին Խ. Մի– ութեան արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան հետ: Կեդր. կոմիտէն ամէն տարի այդ նշանախօսքերը հրատարակութեան կու տայ իբրեւ ուղեցոյց: «Առաջնորդ մանկանց»: Անոնց հիման վրայ է որ կը կատարուին քարոզութիւններն ու աշխատանքները:

Արդ, մինչ ուրիշ տարիներ համաշխարհային յեղափոխու– թեան ոգին ճախրասլաց կը սաւառնէր բոլոր նշանախօսքերուն մէջ, այս տարի տեղը ծանր նստած իշխանութեան մը քարոզներն են որ կը լսուին:

Նորէն իրենց տեղն ունին դասական բանաձեւերն ու թխածոյ նախադասութիւնները: Նշանախօսքերը նորէն կը յիշեցնեն փաշա– կանութեան զոհերը եւ հարստահարեալ ժողովուրդները, այս առ– թիւ ողջունելով նաեւ Հապէշներու ազատագրական պայքարը:

Եւ սակայն, նոյնիսկ այդ պարագաներուն մէջ աչքի կը զարնէ չըջահայեաց դիրք մը:

Այսպէս, Թղթակից մը կը գրէ թէ նշանախօսքերուն մէջ ան– հաճոյ բառեր չկան ոչ Գերմանիոյ, ոչ Իտալիոյ, ոչ ալ Ճափոնի մասին, որոնց գլխուն շանթ կը տեղային մինչեւ երէկ: Չէ՞ որ երեքն ալ թունդ փաշական են, եւ հետեւաբար սպառնալիք՝ խա– ղաղութեան համար:

Նշանախօսքերը շատ չեն խօսիր նաեւ ներքին թշնամիներու մասին, միայն արթնութիւն եւ անողորմ պայքար յանձնարարելով բոլոր հակայեղափոխական ձեռնարկներուն դէմ:

Նշանախօսքերուն մէջ կարեւոր տեղ մը կը բռնէ երկրին պաշտպանութեան պահանջը, համաձայն Սթալինի արձակած պատգամին,— «Ոչ մէկ թիզ հող մեր երկրէն»:

Մնացեալ նշանախօսքերը մեծ մասով կապ ունին երկրին վար– չական վերակազմութեան հետ:

Ուրեմն, կառավարութենէն վերջ, կուսակցութիւնն ալ ան– հրաժեշտ կը գտնէ ստոիճանաբար իջեցնել առագաստները, յա– նուն ոչ միայն հաստատուած կարգուսարքին փրկութեան, այլ եւ երկրին պաշտպանութեան:

Բոլոր ճակատներուն վրայ եւ աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ կացութիւնը այնքան պղտոր է, պետութենէ պետութիւն, հարե– ւանէ հարեւան յարաբերութիւնները այնքան կասկածելի են, որ կարմիր Մոսկուան չի կրնար անտարբեր մնալ:

Սթալին եւ ընկ. չեն անգիտանար թէ՝ որ եւ է փոթորիկ իր ուղղակի կամ անուղղակի հակազդեցութիւնը պիտի ունենայ Խ. Միութեան համար: Ապա ուրեմն,— միշտ արթուն եւ պատրաստ: Եւ որովհետեւ միայն իր ուժերը բաւական չեն կանխելու կամ սահմանափակելու փոթորիկը, ապա ուրեմն մերձեցում «գիշա– տիչ»ներու հետ,— եւ հաւաքական ապահովութիւն:

Այդ ճամբան հարթելու կը ձգտին մատնանշուած «նորու– թիւնները»,— որոնք իրականին մէջ դարձ մը կը կազմեն, բոլոր ճակատներուն վրայ, ներքին թէ արտաքին:

Ո՛րքան իջան առագաստները, մասնաւորապէս վերջին տարի– ներու ընթացքին ...

Մեր չար բախտէն, մինչ կեդրոնը որոշ բարեշրջումներ կը կա– տարէ, տարուէ տարի, նորէն ծայրայեղական ոգին է որ կը տի– րապետէ ծայրագաւառներու մէջ:

Այսպէս, Երեւանը, որ «քայլ»ն հազիւ լսած կը վազէր, նոյն նախանձախնդրութիւնը չի ցուցներ, կարելի առաւելութիւնները չահելու համար այս նոր երեւոյթներէն:

Լէնինը ինքն էր որ յիշեցուց թէ «Հայաստանը Ռուսաստան չէ», եւ սակայն մեր տիրացուները յաճախ Մոսկուան ալ կը գե– րազանցեն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԱՆԳԼԻՈՅ ՀԱՂՈՐԴԵՑ ԻՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄԻՋՈՑԱՒ

Չի կարծուիր որ ընդունուին Լոնտոնի մէջ

ԻՏԱԼԻԱ ՁԵՌՆԱՐԿԵՑ ԵՏ ԿԱՆՉԵԼՈՒ ՄԷԿ ԶՕՐԱԲԱԺԻՆ ԻՍԿ ԱՆԳԼԻԱ ԴԵՌ ԿԸ ՋԳՋԷ

Հակառակ պաշտօնական հերքումներուն, Լոնտոնի թերթերը կը պնդեն թէ իտալական կառավարութիւնը Պ. Լավալի միջոցաւ անգլիական կառավա– րութեան հաղորդած է իր պայմանները՝ հապէշական հարցին կարգադրու– թեան համար: Պաշտօնապէս գաղտնի կը պահուին այդ պայմանները, սակայն իրազեկներ կը հաւաստեն թէ անոնց գլխաւոր կէտերն են.—

1.— Իտալական թեւարկութիւն հաստատել պատմական Հապէշիստանի թագաւորութեան վրայ, որ կը բաղկանայ ոչ - հապէշ հողամասերէ, կցուած՝ Մենելիքի եւ ուրիշ կայսրերու կողմէ, վերջին 50 տարիներու ընթացքին:

2.— Հաւաքական թեւարկութիւն բուն Եթովպիոյ վրայ, ուր ներկայ Նէկուսին իշխանութիւնը պիտի պահպանուի, գերակշռութիւն տալով իտալա– կան շահերուն:

3.— Իտալիոյ ձգել Թիկրէի նահանգը, որ արդէն գրաւուած է, եւ ուրիշ սրբագրութիւններ կատարել Էրիթրէի եւ իտալական Սոմալիի սահմաններուն վրայ:

4.— Զինաթափ ընել բուն Հապէշիստանի բնակիչները, ձգելով հանդերձ Նէկուսին իշխանութեան տակ, եւ կազմել եթովպական կանոնաւոր բանակ մը, որմէ դուրս ոչ մէկ հպատակ զէնք պիտի կրէ:

Այս լուրերը երբ հրատարակուեցան, իբրեւ հաշտութեան վերջնական պայման, Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւնը անմիջապէս հերքում մը հրատարակեց, սակայն Հռոմէն հասած հեռագիրները կը հաստատեն թէ նախ– նական բանակցութիւններ կը կատարուին երեք պետութեանց միջեւ: Այս առթիւ, կրկին հաստատուեցաւ թէ Պ. Լավալ ինք ուզած է իմանալ Պ. Մուսո– լինիի նուազագոյն պահանջները, որպէսզի ելք մը գտնէ, պատժական տնօ - րինութեանց գործադրութենէն առաջ: Ասոր համար ալ, Ֆրանսայի վարչապե– տը կ'աշխատի գտնէ մինչեւ նոյեմբեր 20 յետաձգել տալ գործադրութեան պայմանաժամը, որպէսզի լայն ժամանակ ունենայ բանակցելու:

Ֆրանսական շրջանակներու մէջ ուրախ են որ Իտալիոյ պայմանները կը գոհացնեն Անգլիոյ երկու գլխաւոր պահանջները.— Եթովպիոյ անկախութեան պահպանումը եւ Ազգերու Դաշնակցութեան հեղինակութիւնը: Այս առթիւ, կը կարծուի թէ Անգլիա այլեւս վախնալու պատճառ չունի որ Իտալացիները Եթովպիան գրաւելէ յետոյ տասը միլիոն բնիկներ զինելով սպառնալիք մը պիտի կազմեն Եգիպտոսի, Սուտանի, Կարմիր ծովուն եւ Արաբիոյ համար: Կը հաւաստեն թէ Մուսոլինի առաջարկած է որ զինեալ ուժերը սահմանափակ ըլլան ոչ միայն բուն Հապէշիստանի, այլ եւ իր թեւարկութեան ենթակայ եր– կիրներու մէջ: Ասկէ զատ, Իտալացիները առաջարկած են որ Եթովպիոյ կանո– նաւոր բանակէն — «ոստիկանական ուժ — դուրս, զինաթափ ըլլան բոլոր այն ցեղերն ու անհատները որ զէնք եւ ռազմանիւթ պահելու սովորութիւն ու– նին: Վերջապէս, Իտալիա չուզեր որ եւ է պահանջ դնել Ցանա կամ Թանա լճի շրջանի մասին, որ մասնաւորապէս կը շահագրգռէ Անգլիան:

Ո՞ւր պիտի երթայ ետ քաշուած զօրքը

Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ իտալական կառավարութիւնը որոշած է մաս - մաս ետ կանչել մէկ զօրաբաժին՝ Լիբիոյ մէջ համախմբած բանակէն: Նոր հեռագրի մը համաձայն, առաջին վաշտերը շոգենաւ պիտի նստին Ափ - րիկեան Տրիպոլիսէն: Կը յուսացուէր որ անգլիական կառավարութիւնն ալ ան– միջապէս ետ պիտի կանչէ կարգ մը մարտանաւեր, բայց կը ձգձգէ, կասկածե– լով թէ ետ կանչուած զօրաբաժինը Իտալիա չի վերադառնար, այլ Լիբիոյ մէկ սահմանագլուխէն միւսը կը փոխադրուի: Այդ կասկածը կը փարատի այժմ, քանի որ Նափոլիէն շոգենաւ գացած է, զինուորները հայրենիք վերադարձնե– լու համար: Լոնտոնի մէջ գիտել կուտան թէ Իտալիոյ զիջումը բաւական չէ որպէսզի Անգլիա պակսեցնէ Միջերկրականի մարտանաւերը, որովհետեւ Ի– տալիա առնուազն 70,000 զինուոր ունի Լիբիոյ մէջ, առանց հաշուելու օդա - նաւերը, մինչ Եգիպտոսի մէջ միայն 15,000 անգլիական զինուորներ եւ 10,000 հետեւակազօրքեր կան: Ուրիշ խօսքով, եթէ Իտալիա 20,000 զինուոր ետ կան– չէ, դեռ անգլիականին կրկինը պիտի ունենայ: Ուստի, Անգլիացիները կ'սպա– սեն որ Իտալիա նոր քայլ մը եւս առնէ, որպէսզի իրենք ալ կարենան ետ կանչել կարգ մը մարտանաւեր:

Իտալական բանակին նոր յարձակողականը

Վերջին լուրերու համաձայն, իտալական բանակը ընդհ. յարձակողականի պիտի ձեռնարկէ հոկտեմբեր 28ին, որ 13րդ տարեդարձն է ֆաշական ուժերու դէպի Հռոմ յառաջխաղացութեան: Առ այժմ կը գոհանան խաղաղ թափանցու– մով եւ հետազօտութիւններով: Կ'ըսուի թէ բազմաթիւ իտալական օդանաւեր ի զուր կը փորձեն ճշդել Ռաս Սէյումի բանակին կեդրոնը, ռմբակոծելու հա– մար: Հապէշները 200—300,000նոց բանակ մը կեդրոնացուցած են այս ճակա– տին վրայ (հիւսիս): Միեւնոյն առեն կը զօրացնեն Օկատէնի ճակատը (հա - րաւ): Ռաս Տէսթա այդ ճակատը մեկնած է 150,000 զինուորներով: Զրոյց կը շրջի թէ Իտալացիները պիտի կտրեն հապէշական մեծ բանակներու հաղոր - դակցութեանց գիծերը, մեքենաշարժ զօրագունդեր գործածելով:

Մարաջախտ Պատոլիօ, իտալական ընդհ. սպայակոյտին պետը, որ Աֆրիկա գացած էր, Իտալիա վերադառնալու կը պատրաստուի:

*** Գրաւեալ նահանգներու իտալական վարչութիւնը կը շարունակէ խօս– քէն գործի վերածել գերիներու ազատագրութիւնը: Ամէն գերի որ զինուորա– կան իշխանութեան կը ներկայանայ, անմիջապէս ազատ կը հռչակուի եւ գոր– ծի մը կը դրուի, գլխաւորաբար ճամբաներու շինութեան մէջ:

Իտալական օդանաւերը մեծ գործունէութիւն կը ցուցնեն Մաքալէի շըր - ջանին մէջ (հիւսիս): Այս քաղաքը տխուր յիշատակ մը կ'արթնցնէ Իտալացի– ներու սրտին մէջ, որովհետեւ հոն էր որ, 1895ին, հարազատ Թոզէլլի ջախ– ջախուեցաւ իր վաշտով, իսկ 1896 յունուարին Կալլիանոյի վաշտը 22 օր դի – մադրեց պատմական բերդի մը մէջ, տասնապատիկ աւելի զօրաւոր ուժի մը դէմ եւ ի վերջոյ անձնատուր եղաւ:

(Շար.-ը կարդալ Գ. էջ)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Շնորհափայլ Տ. Կոմիտաս Վարդապետի — Սողոմոն — Գէորգեան Միա - բանին Սրբոյ Էջմիածնի Մայր - Աթոռոյն Հայոց եւ հոգեւոյոյ երգողին ուրա - խութեանց եւ վշտաց ազգիս:

Արարատեան պանծալի Մայր Աթոռոյն Սրբոյ Էջմիածնի հոգեծին որդին շնորհափայլ Տ. Կոմիտաս Վարդապետ՝ յետ հնգետասանամեայ ցաւագին տա– ռապակրութեանցն՝ աւանդեաց զ'ոգին ի ձեռն ամենակալին ի 21րդ ամսեանս յաւուր երկուշաբթու ի վեցերորդ ժամու առաւօտուն ի պատսպարանին Villejuif արուարձանին, եւ ազգովին համակեցաք ի խորին վիշտս եւ յարտա - սուս:

Ս. Օծումն կատարեցաւ արդէն յաւուր փոխանման բստ պահանջման տե– ղական կանոնաց եւ փոխադրեցաւ դագաղն ի Ս. Ցովհ. — Մկրտիչ եկեղեցին Հայոց Փարիզի, ուր կատարեսցի կարգ յուղարկի պաշտաման ի Քսան եւ եօ– թներորդ հոկտեմբերի յաւուր կիւրակէի տօնին Գտման Սրբոյ խաչին:

Հանգիցէ ի լոյս յաւիտենական եւ շնորհեսցէ Մխիթարեալ կեանս վշտա– հար Ազգիս Հայոց:

Եմ ցաւակից եւ Աղօթարար հոգեւոր հովիւ Հայոց Փարիզի եւ շրջանին

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ի տանէն Արքունեաց

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ.— Ողբացեալ Կոմիտաս Վարդապետի յուղարկա– ւորութեան առթիւ ծաղկեպսակի նուէրները պիտի ընդունուին յուղարկին օրը եկեղեցւոյ դրան առջեւ մասնաւոր յանձնախումբի մը կողմէ:

ՅԱՌԱՋԻ կիրակի օրուան թիւը

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒԸ (ԿԻՐԱԿԻ) ՅԱՏԿԱՑՈՒԱԾ Է ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ, ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԽՈՒՄԲ ՄԸ ԾԱՆՕԹ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ:

ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ ՊԻՏԻ ԵՐԵՒԱՆ ՆԱԵՒ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ, ՈՐՈՆՑ ՄԷԿԸ ԿԸ ՆԵՐ– ԿԱՅԱՑՆԷ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ ԴԷՄՔԸ՝ ՄԵՌԱԾ ՎԻՃԱԿԻ ՄԷՋ:

ՄԱՀ Ա. ԽՆԿՈՅԵԱՆԻ (ԽՆԿՕ ԱՊԷՐ)

Հոկտեմբեր 6ին Երեւանի մէջ մեռած է Աթաբէկ Խնկոյեան, (Խնկօ Ա - պեր), հեղինակ մանկական գրականութեան: Ծնած էր 1870ին: Նախկին Ա– լեքսանտրապոլի քաղաքային վարժարանը աւարտելէ յետոյ, մտած է ուսուց– չական ասպարէզ, ուր մնաց մինչեւ իր մահը: Ունի բազմաթիւ մանկական հրատարակութիւններ, ինքնագիր եւ թարգմանութիւն: Գլխաւոր աշխատակի– ցըն էր *Հասկերու*: *Յառաջի* մէջ վերջերս տեղեկութիւններ հաղորդուեցան իր մասին, գրական գործունէութեան 40ամեակին առթիւ:

Աթաթիւրքի դէմ սարքուած մահափորձին առթիւ

Ենկիւրիի ընդհ. դատախազ Պահա Արըգան հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Աթաթիւրքի դէմ սարքուած մահափորձի մասին.

— Սուրիոյ մէջ, Ջէրքէզ Էթէմի դրդումով, գաղտնի մահափորձ մը կը սարքուի Աթաթիւրքին դէմ եւ դաւադիրները ամխուսկէս առաջ կ'անցնին սահ– մանէն եւ Անտէպին դաւառակի Կիւնպէքիր գիւղին մէջ կը ձերբակալուին:

Ոստիկանութիւնը քննութեան կը ձեռնարկէ, իսկ ընդհ. դատախազութիւնը 20 — 25 օր առաջ ձեռք կ'առնէ խնդիրը եւ հարցաքննութեան կը սկսի: Երեք չորս օր առաջ ալ նախնական քննութեանց ձեռնարկեցինք եւ հանրային դատ բացինք, թուղթերը յանձնելով Բ. հարցաքննիչ դատաւորին:

Երբ նախնական քննութիւնը հաստատեց որ երեսփոխան Ալի Սայիպ դեր ունի գործին մէջ, կառավարութեան դիմեցինք որպէսզի ջնջել տայ անոր ան– ձեռնմխելիութիւնը: Այժմ նկատելով որ ջնջուած է անձեռնմխելիութիւնը, հար– ցաքննիչ դատաւորը հարցաքննեց Ալի Սայիպը եւ ձերբակալման հրամանա - գիր հանեց:

Խնդիրը իր նախնական փուլին մէջ կը գտնուի, իսկ այս փուլին բոլոր պարագաները գաղտնի են եւ հետեւաբար չեմ կրնար աւելի մանրամասն տե– ղեկութիւններ հաղորդել»:

Մօտերս պիտի սկսի Ալի Սայիպի եւ ընկերներուն դատավարութիւնը:

Իզմիրէն կը գրեն թուրք թերթերուն.—

Իմանալով որ փորձուած է մեռցնել Մեծ Ազատարարը, Իզմիրցիները հոկ– տեմբեր 19ին միթինկ գումարեցին Հանրապետութեան հրապարակին վրայ եւ ուխտեցին կտրել Աթաթիւրքին վրայ բարձրացող ձեռքերը: Տասնեակ հազա– րաւոր անձերը որ լեցուցած էին հրապարակը, անդադար կ'աղաղակէին. « Կեցցէ՛ Աթաթիւրք, պիտի փնացնենք անոնք որ կ'ուզեն քեզ բաժնել մեզմէ»:

Փաստաբանական կաճառին կողմէ փաստաբաններ Պահա եւ Հայաթի, Մամուլի միութեան կողմէ Տէնիզլիի երեսփոխան Հայտար Րիւշտու, Արհես– տակցական միութեան կողմէ Ակեահ եւ ուրիշներ յուզումնալից ճառեր խօսե– ցան եւ խոր զզուանք յայտնեցին ծրագրուած մահափորձին դէմ: Այս միջոցին, հազարաւոր Իզմիրցիներ որոնք մէկ սիրտի նման կը բաբախէին, միաձայն կ'աղաղակէին. «Մենք չմեռած՝ Աթաթիւրքը չեն կրնար մեռցնել»:

Հալքի նախագահ եւ Եօզկատի երեսփոխան Ալնի Տօղան բեմ բարձրանա– լով ըսաւ. «Միթինկին բաղձանքները պիտի հաղորդուին կառավարութեան: Հայրենակիցներ, կասկած մի ունենաք որ կառավարութիւնը ձեռք պիտի առ– նէ հարկ եղած միջոցները: Կրնաք հանգիստ վերադառնալ ձեր տուները: Ամ - բողջ Թուրք ազգը պահակն է Աթաթիւրքին»:

Այս ճառէն յետոյ, տասնեակ հազարաւոր ներկաները միաձայն երդեցին Հանրապետութեան տասնամեակի քայլերգը եւ ցոյցեր ընելով հեռացան: Ցե– տոյ հեռագրեր ղրկուեցան Աթաթիւրքին, Վարչապետին եւ Ներքին գործո - վարին, որոնցմով ներկաները կը յայտնեն իրենց անսայլայլ հաւատարմութիւ– նը Մեծ Առաջնորդին եւ կառավարութենէն կը խնդրեն կտրել այն ձեռքերը որոնք համարձակած են բարձրանալ Հանրապետութեան Նախագահին վրայ: Թուրք թերթերը կը գրեն թէ 50,000 հոգի մասնակցած են միթինկին:

ՊՈԼՍՈՅ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ 719,000 (ՊԱԿԱՍ)

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ կիրակի օրուան մարդահամարով Պոլսոյ բը– նակչութեան թիւն է 719,000, ինչ որ զգալի նուազում կը ցուցնէ նախորդ մարդահամարին վրայ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ԴԻՐՔԸ

Այրեցեալ գօտիի տակ եւ Հիւսիսային կիսագունդին 4էն 14 աստիճաններուն վրայ ցցուած լեռնային երկիր մըն է Եթովպիա, շուրջ 900.000 քառ. քիլ. տարածութեամբ:

[illegible] եւ Կապոյտ Նեղոսի հովիտները:

Անդին՝ երկրին մէջտեղը կը ցցուի Գունա լեռը՝ 4182 մեթր բարձրութեամբ: Աւելի հիւսիս է Ռաս Տաշանը, բարձր՝ 4620 մեթր: Լեռներու ստորոտը կը տեսնուին մերթ թփանտառ մը, մերթ ամայի տարածութիւն մը՝ եղանակին համեմատ անջրդի կամ ջրառատ: Լեռներու մէջտեղերը կ'երկարին կիրճեր, որոնց ծայրերը կը կորսուին կոյս անտառներու մէջ: Բըլուրներու գագաթէն կը տեսնուին կարծես կացինի հարուածով կտրուած պատի նման ուղիղ ժայռեր մինչեւ 200 մեթր բարձր:

Ամրոցին ստորոտը, վերէն վար Կարմիր ծովէն Հնդկաց ովկիանոս, 200էն մինչեւ 400 քիլոմեթր խորութեամբ գօտի մը կը կազմեն Տանքալիի, Սոմալիի եւ Օկատէնի անապատները: Դէպի հիւսիս է Էրիթրէն, որուն Մասաուա քաղաքը երկրագունդի ամէնէն հեղձուցիչ տաքութիւն ունեցող վայրն է: Արեւմուտքն է Սպիտակ Նեղոսի ճիւղը, որ կը յառաջանայ ընդարձակ ամայութիւններու մէջէն:

Անմատչելի անապատներուն եւ արեւմտեան ամայութեան ու անթափանցելի բնական հաղորդակցութիւններուն պատճառով, Եթովպիա պատսպարուած է նաեւ իր կլիմայով: Հեղձուցիչ է սարահարթներուն ստորոտի մթնոլորտը, անհանդուրժելի է սարահարթներուն կողերուն ջերմ օդը: Հարկ է բարձրանալ սարահարթին գագաթը, ուր մշտնջենական գարուն մը կը տիրէ մերթ անձրեւային, մերթ չոր:

Բարձրութեան վրան անգամ կլիմայի այլազանութիւն կայ: Լեռնաշղթայի մը կողին վրայ մեղմ է, ստորոտը՝ տաք եւ խոնաւ եւ այս՝ շատ քիչ հեռաւորութեամբ: Գլխաւորաբար երեք մարզեր կան կլիմայի.—

Ա.— Ծովու մակերեսէն 1000էն 1500 մեթր բարձր մարզը կը պատկանի այրեցեալ գօտիին եւ կը կոչուի քոլլա (տաք): Հոս ջերմութիւնը շուքի մէջ եւ օդին մէջ 35էն 40 աստիճան է, արեւին տակ եւ օդին մէջ 75 աստիճան: Աւազին վրայ հաւկիթը կը խաշի վայրկենաբար:

Բ.— 1500էն 2900 մեթր բարեխառն է, ուր ջերմութիւնը 25 աստիճանէն վեր չելլեր: Այս մարզը կը կոչուի վոյնատեկա (գրեթէ ցուրտ): Միջիննական գարուն է ամէն կողմ: Ամէնէն վերը ամէնէն տաք ամիսն է մարտը՝ 24o 4 բարեխառնութեամբ: Մարզին ամէնէն ցուրտ ամիսն է օգոստոսը՝ 19o 8: Այս մարզին մէջն է մայրաքաղաքը՝ Ատտիս - Ապէպան (Նոր Ծաղիկ), ծովու մակերեսէն բարձր 2700 մեթր եւ ուր բարեխառնութիւնը կը հասնի 30o (Մայիս - Յունիս) եւ կ'իջնէ հազիւ 3էն վար (Դեկտ. - Յունու.): Եւրոպացի ճերմակը պարտաւոր է վերարկու հագնիլ այս ամիսներուն, եղանակին դէմ, ու մտածել որ հասարակածէն 9 աստիճան հիւսիս կը գտնուի:

Գ.— 2900էն 5000 մեթր՝ ցուրտ է դեգա, ուր նոյն իսկ կը ձիւնէ: Տիկա (ցուրտ) կը կոչեն այս մարզը:

Առաջին մարզին մէջ կարելի է հանդիպիլ հանքային ջուրերու, դէպի վար ծանօթ է երբ կոթանը, դէպի վեր Ամպօն, իւրաքանչիւրը տարբերանական տարբեր բաղադրութեամբ եւ բուժական որոշ յատկութիւններով: Մայրաքաղաքին մօտ ալ կայ հանքային ջուր մը, փիլ օհաճ (տաք ջուր) որ ըմպելի ջուրի բաղադրութիւն ունի եւ միայն տաք է՝ ակին աւազանին մէջ ինկողը վայրկենաբար խաշելու աստիճան:

Ճանապարհորդը քանի բարձրանայ, այնքան զովութիւն կը զգայ, բայց օդը կ'անօսրանայ, մթնոլորտին ճնշումը կը նուազի, շնչերակային ճնշումը կ'աւելնայ: Երրորդ մարզին ստորոտը կանգ առնելու ստիպուած պիտի ըլլայ:

Աֆրիկեան ամրոցը մէկ կողմէ կը տիրէ Կարմիր Ծովու հարաւին, Պապէլ Մանտէպի նեղուցին, միւս կողմէն Սպիտակ Նեղոսին: Զինուորական որ եւ է արշաւանք դեռ մագլցած չէ դէպի սարահարթ: Բայց հոն հաստատուն զինուորական պետութիւն մը պատնէշ մըն է ե՛ւ Նեղոսին ե՛ւ Կարմիր ծովուն, ինչպէս զինուած Եթովպիա մը՝ շրջակայ գաղթավայրերուն:

Արդ Կարմիր ծովէն կ'երկարի Հնդկաստանի կայսերական ճամբան, երբեմնի հռչակաւոր համեմներու ճամբան, Եթովպիոյ արեւմուտքէն՝ Գահիրէէն Բարեյուսոյ Գլուխ պիտի երկարի աֆրիկեան կայսերական ճամբան: Երբ նկատի առնենք դաշնագիրները, կը տեսնենք Անգլիոյ մտահոգութիւնը,— միացնել երկու ճամբաները, չթողուլ որ որ եւ է եւրոպական պետութիւն քաղաքական գերակշիռ դիրք ունենայ այդ ճամբաներուն խաչբխլը կազմող Եթովպիոյ մէջ: Հետեւաբար աֆրիկեան ամրոցը, Սուդանի եւ Կարմիր Ծովու մէջտեղ, կայսրութեան հաղորդակցութիւններու միջեւ, գաղթային քաղաքականութեան հիմնական կէտերէն մէկն է:

1906ի երրեակ համաձայնութենէն յետոյ՝ Անգլիա ուժեղացուց իր դիրքը շրջակայ երկիրներու վրայ: Այժմ իրականութիւններ են Փորթ — Սուտան — Աթպարա — Խարթում, Փորթ — Սուտան — Քասալա — Խարթում, Խարթում էլ Օպէյտ եւ Խարթում — Սէննար — Ռոզէյրէս երկաթուղային գիծերը:

Սուէզ — Պապէլ Մանտէպ ծովային ճամբուն զուգընթաց Գահիրէ — Բարեյուսոյ Գլուխ ցամաքային գծին արժէքը կը կրկնապատկուի Նեղոս գետով, որ բարերարն է Եգիպտոսի: Ճակատագիրը կը կայանայ Սուդանի մէջ, որուն կարեւորութիւնը կը տեսնուի անգլեւեգիպտական 28 փետր. 1922ի համաձայնութեան մէջ (յօդ. 4).

Դաշնագիրներէն կը տեսնուի որ երեք պետութիւններն ալ կը փափաքին երկաթուղիներ շինել Եթովպիոյ մէջ: Անգլիա կ'ուզէ միացնել Հնդկաց ովկիանոսը Նեղոսի, (1904 օգոստ. 28), բայց կը համաձայնի Ֆրանսայի հետ, որպէսզի Ճիպութի — Ատիս գիծը չերկարի մինչեւ Նեղոս (1906 դեկտ. 16 յօդ. 2): Կը նշանակէ որ Անգլիա Հնդկաց — Նեղոս երկաթուղիով պիտի հակակշռէր Ֆրանսայի ազդեցութիւնը Կարմիր ծովու հարաւային կողմէն: Ֆրանսա կը ստանայ Ճիպութի— Ապէպա երկաթուղիի գծին մենաշնորհը (1897 յունուար 27):

Ֆրանսայի ձգտումը տնտեսական էր նախապէս: Ճիպութի — Ապէպա երկաթուղիով թափանցել Եթովպիոյ ներսերը, կեդրոնացնել կայսրութեան տնտեսութիւնը Ճիպութիի մէջ, երկաթուղիին շնորհիւ Ֆրանսա Եթովպիոյ մէջ գրաւեց գերակշիռ դիրք մը: 1922ին Ֆրանսական Սոմալին Մատակասքարէն անմիջապէս վերջը կուգար գաղթավայրերու առեւտրական տեսակէտով: Իսկ յասօր գրեթէ 4րդն է, հաւասար Մատակասքարի կարեւորութեան: Այս դիրքը կը պարտի ապահովաբար Եթովպիոյ առեւտուրին եւ ոչ թէ Սոմալիի որ միայն 20 քառ. քլ. խորութիւն եւ 250 քիլ. երկարութիւն ունի եւ անապատային է:

Ֆրանսայի համար կարեւոր էր Ճիպութիի կռնակը պաշտպանել որ եւ է զօրաւոր ազդեցութենէ, ուստի կ'ընդդիմանայ 1925ի անգլեւիտալական համաձայնութեան: Որովհետեւ այդ փոքրիկ քաղաքը Հնդկաչինի եւ Մատակասքարի ճամբուն վրայ նաւային կայան մըն է, հետեւաբար պարէնաւորման կեդրոն մը: Պապէլ Մանտէպի նեղուցին մօտ՝ կը հակակշռէ Անգլիոյ Ատէնի մէջ հաստատած դիրքը: Ճիպութիի դիրքին ուժեղացման համար է որ Ֆրանսա ստացաւ արար. թերակղզիին մէջ, նեղուցին մօտ, Եմէնի եւ Ատէնի միջեւ գտնուող Շէյխ Սաիտ ռազմական կեդրոնը:

Ֆրանսա եւ Անգլիա, կարելի է ըսել Իտալիան ալ ունեցան հետեւողական քաղաքականութիւն մը, ինչ որ ալ ըլլայ վարչաձեւը, ինչ կուսակցութիւն որ վարէ պետութեան ղեկը: Չկան ազատական կամ պահպանողական կուսակցութիւններ, չկան արքայական կամ հանրապետական, չըկան ռամկավարական կամ ֆաշիսթ վարչաձեւեր, այլ արտաքին քաղաքականութեան նոյնութիւն, որովհետեւ աշխարհագրական իրողութիւնը կը մնայ յաւերժապէս նոյնը:

Անգլիա կը հաստատուի Ատէնի մէջ 1838ին, յետոյ Փերիմ 1857ին: Մասուայի Ֆրանսական հիւպատոսը կ'առաջարկէ որ Ֆրանսան ալ հաստատուի Պապէլ Մանտէպի արեւմուտքը, Օպոքի մէջ (1849ին): Ինը տարիներ վերջ միայն Լամպեր Ֆրանսացին հոն կը հաստատուի: Լակարտ կառավարիչը Ֆրանսայի դիրքը կ'ուժեղացնէ 1884 յունիս 24 եւ սեպտ. 22 համաձայնագրերով, կնքուած՝ Թաճուրա սուլթանին հետ: Օպոք անբաւարար էր, Լակարտ Ճիպութի կը փոխադրէ կառավարչատունը (1896ին), կը մօտենայ Մենելիքին: Վերջապէս նախորդ համաձայնագրերով ստացուած թեւարկութեան իրաւունքը կը փոխուի սեփականութեան 1907 օգոստ. 31ին Ֆրանսայի եւ Սոմալիի պետերուն միջեւ կնքուած դաշնագրով:

Այսպէս Ֆրանսա տիրանալով Եթովպիոյ ստորոտը գտնուող Սոմալիին՝ Պապէլ Մանտէպի դիմաց կը հսկէր Հնդկաստանի ճամբուն, կը պահպանէր Ֆրանսական գաղթային ճամբան: Հող էր արժէքը Սոմալիին, ինքնին անապատ եւ տաք, մայիսէն հոկտ. շուքի մէջ 33o, միայն համեմատաբար մեղմ հոկտեմբերէն մայիս՝ շնորհիւ մուսոններուն: Շուրջ 1200 մեթր վեր ելլելու է մարդ ու անտառ տեսնելու համար: Շինելով Ճիպութի — Ատիս երկաթուղին, երկարութիւն՝ 784 քիլ. ճամբորդութեան տեւողութիւն 36 ժամ, Ֆրանսա անապատի քաղաքին տուած կ'ըլլար առեւտրական արժէք:

Իտալիա իր կարգին ձգտած է միացնել աֆրիկեան գաղթավայրերը եւ հաւասարակշռել միւսներուն ազդեցութիւնը:

ՀԵԹՈՒՄ

1500ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

— • —

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էր Պրիւսէլի մեր թղթակիցը, հոկտ. 20ին Պրիւսէլի մէջ եւս տօնուեցաւ Ս. Գիրքի հայերէն թարգմանութեան 1500ամեակը: Այս առթիւ փրոֆ. Ադոնց եւս խօսած ըլլալով, ստորեւ կը հրատարակենք իր ճառին ամփոփումը.—

Ի՞նչ պայմաններու մէջ ծագում առին հայ գիրն ու գրականութիւնը.— Յիշեց քաղաքական եւ պատմական պատճառները, շեշտելով մէկ կողմէն Պարսկաստանի վերածնունդը Սասանեաններու օրով, որոնք հիմնեցին ազգային նոր հարստութիւնը, հռչակեցին զրադաշտական կրօնը իբր պետական կրօնք եւ հրատարակեցին Զէնդաւեստա, այսինքն՝ զրադաշտական կրօնի Ս. Գիրքը:

Հայաստանի կացութիւնը.— Հայաստանը, իր ազգային ինքնօրինութիւնը եւ Արշակունեաց թագաւորութիւնը պահպանելու համար ընդդէմ Սասանեան աշխարհակալութեան, դիմեց հետեւեալ միջոցներուն: Հռոմէական պետութեան օգնութեամբ գրեթէ երկու դար պահեց իր քաղաքական անկախութիւնը, սկսեալ Գ. դարու սկիզբէն մինչեւ Ե. դարու սկիզբը: Ընդունեց քրիստոնէական նոր կըրօնը իբր պատնէշ զրադաշտականութեան, ուրեմն նոր պարսկական կրօնին դէմ ընդգրկեց նոր ազգային կըրօնք մը: Երբ հռոմէական պետութիւնն եւս ընդունեց քրիստոնէութիւնը եւ Պարսիկները սկսան խէթ աչքով նայիլ քրիստոնեայ Հայաստանին, իբրեւ կրօնակից Հռոմին, Հայերը խզեցին իրենց կրօնական կապը արեւմուտքի հետ, հիմը դնելով ազգային եկեղեցւոյ ինքնօրինութեան, որուն նախաձեռնարկ եղաւ Արշակ Թագաւորը: Ան աւելորդ համարեց որ հայ կաթողիկոսները ձեռնադրուին Կեսարիոյ մէջ, այլ առանց Կեսարիոյ արքեպիսկոպոսին միջամտութեան ձեռնադրուին Հայաստանի մէջ հայ եպիսկոպոսներու ձեռքով:

Ուրեմն ազգային եկեղեցին պէտք էր բնականօրէն ազգայնանար նաեւ լեզուի տեսակէտով, մինչ այդ հայ եկեղեցականութիւնը մասամբ ասորի մասամբ յոյն կրթութեամբ, եւ թերեւս ծագումով իսկ յոյն կամ ասորի, այնքան պէտք չէր զգացուած Ս. Գիրքի Թարգմանութեան:

Սակայն այն օրէն երբ եկեղեցին անկախ դիրք բռնեց հանդէպ կայսերական եկեղեցւոյ, Ս. Գիրքը հայացնելը օրուան անյետաձգելի պահանջը դարձաւ: Եւ այդ պահանջը աւելի զօրացաւ այն օրէն եւ այն միակ յուսախաբութենէն յետոյ, երբ քրիստոնեայ մեծ պետութիւնը փոխանակ պաշտպանելու Հայաստանի անկախութիւնը ընդդէմ Պարսիկներու, համաձայնեցաւ բաժնել Հայաստանը իրենց մէջ Դ. դարուն վերջը, այսինքն վերջ տալ Հայաստանի քաղաքական անկախութեան: Այդ ժամանակ Հայաստանի գահին վրայ բազմած էր Վռամշապուհ Թագաւորը, որ զգալով մօտալուտ վտանգը, նախաձեռնարկ եղաւ ապահովելու դէթ հայ ժողովուրդին մտաւոր եւ հոգեւոր անկախութիւնը, հիմը դնելով ազգային մշակոյթին:

Ինք Վռամշապուհ Թագաւորը, իր քարտուղարը Մաշտոց եւ եկեղեցւոյ պետը՝ Սահակ Պարթեւ յաջողեցան կատարելագործել հայերէն գրերը եւ թարգմանել Ս. Գիրքը:

Ս. Գիրքը խոշոր գործ մըն է թէ ծաւալով եւ թէ բովանդակութեամբ: Ան միայն Հրէից պատմութիւնը չէ, այլ կը ներկայացնէ արեւելեան հին քաղաքակրթութեան ցոլքը: Գրական եւ գիտական ամէն տեսակի եւ սեռի վերաբերեալ նիւթեր կը պարունակէ իր մէջ: Լեզուն պարզ է ու ճոխ: Այդպիսի գիրք մը թարգմանելը ինքնին գանձ մըն է, որ կ'ընդլայնէ ժողովուրդի աշխարհահայեացքը եւ կը ստեղծէ գրական լեզուն: Կարելի է ըսել թէ Աստուածաշունչ թարգմանելը կը նշանակէ արդէն դնել մշակոյթի հիմը եւ ապահովել անոր զարգացումը: Մեր նախնիք զգացեր են գործին վեհութիւնը եւ մեծապէս վաստակեր են Ս. Գրքի թարգմանիչները, զանոնք դասելով սուրբերու շարքը, պատիւ՝ որ հայ եկեղեցին վերապահած է միայն իր մարտիրոսներուն:

Եւ ամէն տարի հայ ժողովուրդը կը տօնէ Ս. Թարգմանչաց յիշատակը, զանոնք համարելով իբր կռուան իր լեզուի եւ ազգային պահպանման:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ՊԷՔԻ ՇԱՐՓ»

— • —

Վերջապէս Մամուլեանի վերջին շարժանկարը ներկայացուեցաւ Փարիզի Շան զ'Էլիզէի լաւագոյն սրահներէն մէկուն մէջ:

Անկէ առաջ շատ գրուած էր այս գունաւոր ժապաւէնի շուրջ: «Յառաջ»ն ալ քանի մը տեղեկութիւններ տուած էր ժամանակին:

Տեղական թերթերը գովասանքի սիւնակներ նուիրեցին, շատեր Պէքի Շարփը կոչեցին յայտնութիւն մը՝ ուրիշներ յեղափոխութիւն մը սինէմայի աշխարհի մէջ: Իսկապէս կարելի է շարժանկարի կեանքի երկրորդ յեղափոխութիւնը անուանել: Մօտաւորապէս եօթը տարի առաջ էր երբ համր շարժանկարին յաջորդեց խօսունը, որ հետզհետէ կատարելագործուելով գրեթէ հասաւ իր գագաթնակէտին:

Եւ այժմ, գունաւոր շարժանկարէն յետոյ Ֆրանսացի գիտնական Լուի Լիւմիէր, որ կոչուած է «շարժանկարի հայրը», կ'աշխատի «ցցուն շարժանկարը» մէջտեղ բերել (le film en relief) պատկերներու հեռաւորութիւնը զգալապէս ցուցնելու համար: Վերջեր… արդէն փորձեր կատարուեցան … ուղղութեամբ, սակայն կը կարծ… որ տակաւին կատարեալ չըլլալով, … ներկայացուիր հասարակութեան:

Անշուշտ Լիւմիէր առաջինը եւ վերջինը չէ որ այդ աշխատանքները … տանի: Ջանքեր կը թափուին նաեւ … լուր, մէջտեղ բերելու համար … գաղտնիքը:

Օր մըն ալ պիտի տեսնենք այդ … րութիւնը, ինչպէս համր շարժան… րէն յետոյ խօսունը եւ գունաւորը:

Առաջին գունաւոր ժապաւէնը … Մամուլեանի «Պէքի Շարփ»ը:

Տարիներ առաջ, Եւրոպայի … ներկայացուեցաւ ամերիկեան … րէթ մը, «Դատարկապորտ Թագաւո[րը]», որուն դերակատարներն էին … լիացի նշանաւոր երգիչ Տըննիս … եւ Ժանէթ Մագ Տօնալտ: Վերջերս … խորհրդաւոր ժապաւէն մը՝ «Ա… դիմակները»:

Ֆրանսացիներն ալ քանի մը … առաջ ներկայացուցին իրենց … գունաւոր շարժանկարը, «Ամուս… ցնելու աղջիկներ»:

Այս բոլոր գունաւոր շարժանկա… ներուն մէջ սակայն կը պակսէր … կանութիւնը եւ կը թուի թէ Մամու… եան կրցած է այս գաղտնիքն ալ գ… նել:

Կ'արժէ տեսնել Պէքի Շարփի մէջ … սուհի Րիչմընտի պարահանդէսը, … Թէրլոյի պատերազմին ժամանակ… Գեղեցիկ են բառին բուն նշանակ… թեամբ բոլորը, մանաւանդ պարող… զոյգերը՝ զինուորականները իրենց … գունաւոր համազգեստներով, կին… իրենց երփներանգ շրջազգեստներով, որոնք անընդհատ կը դառնան, … դիտատեսին վրայ կենդանի տպա… րութիւն մը ձգելով:

Ռուբէն Մամուլեան երեւան կուգ… ուրեմն ոչ միայն նշանաւոր բեմադ… մը, այլ եւ զգայուն նկարիչ մը:

Երկրորդական տեղ կը գրաւէ … Շարփի նիւթը:

Աղքատ աղջկան մը շուրջ է որ … դառնայ ամբողջ խաղը:

Պէքի Շարփ (Մ. Հոփքինս) ծնո… զուրկ աղջիկ մը, վարժարանէն … նաւարտ ելլելէ յետոյ, կը նետ… տարբեր կեանքի մը մէջ:

Կը ծանօթանայ ազնուական … դոյ, կը սկսի յաճախել բարձր … ընտանիքներու մէջ եւ իր գեղեց… թեամբ եւ երիտասարդութեամբ … յաջողի շատ մը սիրահարներ … նալ:

1815, Վաթէրլոյի պատերա… Պրիւքսէլի մէջ, դքսուհի Րիչմ… սարքած ճոխ երեկոյթի օրն … ծագի կռիւը, կը մեկնին սպաներ… րոնց մէջ կան նաեւ ամուսինը Րօ… եւ իր սիրահարը՝ Ճօրճ:

Իր մէկ դասընկերուհիի ամուս… Ճօրճը, զոր էմմի այդքան կը պ… եւ չի գիտեր որ գաղտնի յարաբ… թիւններ ու թղթակցութիւններ … ցած է Պէքի Շարփի հետ:

Վաթէրլոյի պատերազմէն չէ վ… դառնար Ճօրճը: Ազնուական ըն… քի աղջկան դժբախտ կեանքը կը … մինչ անդին Պէքի Շարփ իր խա… ամուսնոյն դրամ ճարելու … ստիպուած է բարձրաստիճան մ… հետ յարաբերութիւն հաստատել:

Սակայն օր մը Րօտըն կը լքէ իր … նը եւ այն ատեն կը սկսի Պէքի Շ… համար տարբեր կենցաղ մը:

Կը զգայ իր ամուսնոյն պակ…

ՀԱՅԵՐՈՒ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Յետոյ օր մըն ալ բիրտ իրականութիւնը եկաւ հիմն ի վեր քանդել բոլոր ծրագիրները եւ աւերակի վերածել ցեղին յոյսերը — Ֆրանսա Թուրքիոյ կը վերադարձնէր Կիլիկիան: Չեմ ուզեր քննել այստեղ քաղաքական այդ գործը, որ պատճառ դարձաւ Ֆըրանսական ազդեցութեան ջնջումին Արեւելքի մէջ՝ փառապսակ ունենալով Լօզանի դաշնագիրը, յետպատերազմեան առաջին դաշնագիրը՝ պարտեալին կողմէ պարտադրուած յաղթականին, այսպէս աւերակի վերածելով Եւրոպացիին, բայց մանաւանդ Ֆրանսացիին արժանապատուութիւնը Մերձ. Արեւելքի մէջ: Լքելով երկիր մը, զոր գրաւած էինք մեր բազուկներուն ուժովը, մենք կորսնցուցինք մեր հեղինակութիւնը, ինչ որ արեւելեան այդ երկրին մէջ, ուր ուժն է որ միայն յարգանք կը ներշնչէ, անդարմանելի սխալ մը դարձաւ:

Ճակատագրի այս անակնկալ հարուածին առջեւ, Հայերը, առանց մատնուելու յուսահատութեան, ինչպէս պիտի պատահէր ուրիշներու, անոնք աչքը դարձուցին նոր երկիր մը ուր կարենային հաստատուիլ, հիմնել իրենց օջախը, այսպէս ցոյց տալով կորովն ու յամառութիւնը իրենց ցեղին, որ հակառակ դարերու յարուցած դժուարութիւններուն՝ միշտ գիտցաւ անեղծ պահել իր լեզուն, իր աւանդութիւնները, իր բարեկամութիւնները նոյնիսկ իր հարստահարիչներուն երկրին մէջ:

Եւ տարագրութիւնը կը սկսի այս անգամ դէպի Ֆրանսա, կամ դէպի Սուրիա, ուր նոյն կը ծածանի Ֆրանսական դրօշը: Կը վերսկսին իրենց կեանքը, բայց այս անգամ այն հաստատ համոզումովթէ կը հասնին վերջնական կայութեան: Վերջին փորձութիւնը, զոր կրեցին, իրենց համար եղաւ շիջումը Ազգային Օջախի մը երազին: Եւ որովհետեւ չեն ուզեր մընալ հայրենազուրկ, ամէն ձեւով եւ կարելի միջոցներով կ'աշխատին յարմարիլ իրենց նոր կացութեան, օտարական չերեւնալ այն երկրին, որուն ասպնջականութիւնը կը վայելեն, եւ զոր արդէն միշտ համարած են երկրորդ հայրենիք մը: Կարճ խօսքով, չեն ուզեր նորստաց հայրենիքին մէջ դառնալ անախորժ տարր մը: Ֆրանսա մտած բոլորովին ընչազուրկ, անոնք քաջութեամբ գործի լծուած, նոյնիսկ մտաւորականը ձեռական աշխատանքի յօժար, այժմ տարուած են ապրուստի հոգով, բայց շնորհիւ իրենց կարողութիւններուն, աշխատանքին եւ խնայասիրութեան, ինքնաբաւ կը դառնան՝ առանց որ եւ է վնաս հասցնելու այն ժողովուրդին, որուն կողքին կ'ուզեն ապրիլ: Անոնք իրենց թանկագին օժանդակութիւնը կը բերեն Ֆրանսական ճարտարարուեստին եւ հողագործութեան:

Համբերատար, սակաւապէտ, հնազանդ, ուշիմ ըլլալով՝ գնահատուած են իրենց գործատէրերուն կողմէ, որոնք գովեստ միայն ունին անոնց կատարած աշխատանքին մասին: Խղճամիտ աշխատաւորներ, որ եւ է կապ չունին արտասահմանի հետ, այնպէս որ իրենց շահածը կը մնայ մեր երկրին մէջ, աւելցնելով Ֆրանսական ազգային հարստութիւնը: Կարճ խօսքով, Հայերը արդէն մտած են աշխատաւոր Ֆրանսայի մեծ ընտանիքին մէջ: Քաղաքական վէճեր ու կռիւներ չունին, ազգային ցանկութիւններ չունին, իրենց իտէալը կարելի է ամփոփել սա քանի մը խօսքերով,— ապրիլ արժանաւոր եւ պատուաւոր ձեւով այն երկրին մէջ, զոր իրենց հայրենիք կը համարին այլ եւս ընդմիշտ, եւ որուն օրէնքներուն կ'ենթարկուին:

Բազմածին ժողովուրդ մըն են, այնպէս որ իրենց զաւակները, ծնելով Ֆըրանսայի մէջ եւ Ֆրանսացի դառնալով, կը նպաստեն բնակչութեան աճումին: Այդ տղաքը կը յաճախեն մեր դպրոցները, իբրեւ ընկեր ունենալով ֆրանսացի դպրոցականներ: Յետոյ կը մտնեն զօրանոց: Այսպէս, ամէն տեսակէտով, ձուլումը կը կատարուի ինքնաբերաբար:

Ապահովցնելու համար անոնք, որ կը վախնան թէ օտար տարրերու ներմուծումը կը խանգարէ Ֆրանսական ցեղին ներդաշնակութիւնը, կ'ըսեմ.— Այսքան նուազ տարրերով դժուար թէ փոխուի մեր ժողովուրդին էական կազմախօսութիւնը: Ֆրանսան, որ երկրորդ հայրենիքն է բոլոր հարստահարեալներուն, իր պատմութեան ընթացքին իւրացուցած է բազմաթիւ օտար տարրեր, զորս աւելի դժուար էր իւրացնել քան հայկական տարրը, չունենալով Հայոց առաւելութիւնները, այսուհանդերձ ֆրանսական հանճարը ոչինչ կորսնցուցած է, ընդհակառակն օտար տարրերն են որ ձուլուած եւ կլիմայափոխուած են ֆրանսականին մէջ: Հայերը, թող ըլլայ ըսել, տեսակ մը սննդաղաշտ են ուր ֆրանսական սերմը ամէն յարմարութիւն կը գտնէ աճելու եւ աւելի զարգանալու: Երկիրներ կան, որոնք գիտցած են գնահատել աշխատասէր, պատուաւոր, կորովի, աշխոյժ եւ տառապանքի մէջ հասունցած ժողովուրդներուն բերած նպաստը՝ օգտուելու համար անկէ, ինչպէս, շատերու կարգին, Յունաստանը, որ, թէեւ բնակչութեամբ հոծ երկիր մըն է, սակայն զանգուածովի հիւրընկալած է բազմահազար հայ գաղթականներ, զորս կը համարի իր զաւակները: Այսուհանդերձ, եթէ կայ ժողովուրդ մը, որ շատ հպարտ է իր հին մշակոյթով եւ քաղաքակրթութեամբ՝ նախանձով պահպանելու աստիճան, այն ալ յոյն ժողովուրդն է: Յունաստանի կողքին յիշենք Սուրիան, որ … ցաւ նոյն ձեւով:

Այժմ ատեն է հարցնելու թէ ի… պահանջեն Հայերը, փոխարէն … երկրին ցոյց տուած իրենց … Ինչ որ արդար է,— Ֆրանսահպ… կութիւն, որուն իրաւունք … կը կարծեն այսքան զոհողութ… վերջ: Հայրենիք չունին, եւ … զեն որ իրենց տրուի հպատակ… մը, որպէսզի ազատօրէն կարեն… խատիլ երկրին մէջ: Անոնք Ֆ… եկան՝ իրենց համակրանքէն … ուած եւ այս երկրին տուած … իրենց արիւնը: Այստեղ կ'ապր… տարիէ ի վեր, վարժուեցան մեր … քերուն: Եւ սակայն քիչեր միայն … ժանացան հպատակութեան շնոր… Մեծամասնութիւնը մատնուած … ստոյգ կացութեան մը եւ անհանգ… ժելի պայմաններու.— Ահա Հայ… հայր 4—5 զաւակներու, որոնք … րանսացի են՝ ծնած ըլլալով Ֆ… սայի մէջ: Գործազուրկ է, … միջոցը կը մերժուի իրեն, որով… տեւ օտարական է: Ոչ նպաստ, … խատանք: Բայց, կ'ըսեմ ձեզի, … է այս վարմունքը, Հայերը … չէ դնել այլ օտարականներու …

...ցայն միայն սիրած էր իր կեանքին մէջ ու չպիտի մոռնայ երբեք...Իր վէրքը մոռնալու համար կը սկսի խմել, երբ զատնայ երգչուհի - պարուհի մը, կը վերքի վերջով կը վերսկսի իր կեանքը գինեմոլի մը հետ:

...թէեւ նիւթը տկար է, սակայն Մաքլեան կրցած է ամէն մէկ պատկերին մէջ խոր զգացում մը դնել եւ ամէն կենդանի դարձնել:

Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Պաղեստինը եւ Պաղեստին

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 17 Հոկտ.— Իտալեւհաբէշ պատերազմով լրջօրէն կը հետաքրքրուի Պաղեստինեան մամուլը: Ան երկուքի կը բաժնուի, մէկը ի նպաստ Իտալիոյ զգացումներ կը տածէ, միւսը՝ բոլորովին հակառակ դիրք բռնած է:

Իտալիոյ համակիր թերթերու թիւը մեծ է: Այս խմբակին պետ կը նկատուի Երուսաղէմի իսլամ միւֆթին:

Հաբէշներու ի նպաստ կ՚արտայայտուի մամուլին մեծ մասը: Մինչեւ իսկ ապա թուրքմա լուրեր կը հրատարակեն «վերապահութեամբ» մեղմացուցիչ արդարացումով: Օր մը «Մուսոլինին տղան գերի կը բռնուի» եւ յաջորդ օրը «Հազարաւոր Իտալացի զինուորներ կը բռնուին» կամ «նահանջի համար բռնած» են, «մալարիայի բռնուած բանակներ կորսուած մասնաւած են» եւն.: Վերջապէս ամէն առթիւ բան մը կը ստեղծեն որոնց մէջ հանդիպիր արտասահմանէն եկող թերթերուն մէջ:

Ուշագրաւ է նաեւ պաշտօնական շրջանակներու դիրքը Իտալիոյ յառաջխաղացումին: Եգիպտոսի մամուլէն աւելի Պաղեստինի մամուլը որը կին կը հետեւի իտալեւհաբէշական պատերազմին եւ բան մը կ՚ըսէ, ու կը կամցնէ ընթերցողներուն: Ինչ ալ ըլլայ շարժառիթը, հրապարակի վրայ փոթ կացութիւն ստեղծուեցաւ. այնքան որ Պաղեստինի մարզպանը հարկադրուեցաւ Լոնտոնէն հեռագրով յորդոր կարդալ: Մարզպանին փոխանորդը իր մօտ հրաւիրեց երկրին մեծամեծները եւ հանդիսաւոր յայտարարութիւններ ըրաւ թէ Միջերկրականի վրայ ոչ մէկ վտանգ գոյութիւն ունի եւ եթէ ըլլար, մարզպանը իր արտակարգը կարճ կապելով ճամբայ կ՚ելլէր երկրին մէջ գտնուելու համար այլն:

Պաշտօնապէս միայն միտքերը հանդարտեցան ... Հակառակ կողմը այս առթիւ զգոյշ, բայց կասկածելի գտաւ հանդիսաւոր յայտարարութիւնը այն մտքով որ դիւանագիտական հերքումներ յաճախ գոյութիւն ունեցող իրականութիւնները ծածկելու կը ծառայեն:

Ան որոշ է որ ամբողջ Պաղեստինի ժամանակ չուկան զգալի դանդաղութեան մէջ այժմ: Գործերը թուլցան, գործառնութիւնները զգուշաւոր ճամբայ մը բռնեցին, անակնկալի առջեւ չգտնուելու համար:

Ասկէ կը հաւաքէն մանաւանդ հրեայ դրամատէրերը: Սուրիայէն ալ բաւական բերին, թէեւ խստացուած է արգելքը:

Յոպպէի մէջ խռովութիւններ կը բացուին: Զինուորական շարժումներ չեն վրիպիր աչքերէն: Նոյն պատկերը կը դիտուի եւ Հայֆայի կողմերը:

** Իտալահպատակները ազդարարութիւն ստացան իրենց հիւպատոսարանէն պատրաստուիլ ի հարկին ... ելլելու համար իբրեւ զինուոր:

** Կարգ մը ապրանքներու գիները բարձրացան: Շատ մը արհեստներ ալ ... ուժեցին: Զէն գործեր կօշկարները, կահագործները եւն.:

...նի վրայ: Ուրիշներ եկած են այս-...ղ իրենց յօժար կամքով եւ առաւե-...թիւն գտնելու անկնկալութեամբ: ...ղ օտարականները կրնան վերադառ-...ալ երբ որ ուզեն: Ընդհակառակն ...երը հայրենիք չունին՝ իրենց ...քէն անկախ պատճառներով, եւ ...կած են աշխատելու եւ հաստատուե-...լու յաւէտ իբրեւ իրենց երկրորդ ...րենիքը, յօժարելով հպատակիլ ա-...օրէնքներուն:

Մեր երկրին շահն է եւ պարտքն իսկ ...հետեւանք տալ անոնց բաղձանքին, ...դիւրացնել հպատակութեան ձեւա-...կերպութիւնները Հայոց առջեւ: Եւ ...կտահ կրնաք ըլլալ որ Հայերը պատ-...ով եւ արժանաւորութեամբ պիտի ...րեն Ֆրանսացի քաղաքացիի անունը:

Իվ. ՔԱՐԼԻԷ

(Վերջ)

ՈՒՐԻՇ ԿԱՐԵՒՈՐ ԴԷՊՔԵՐ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 21 Հոկտ.— Քանի մը օրէ ի վեր պատահած դէպքերը խռովայոյզ կացութիւն ստեղծեցին ամբողջ Պաղեստինի մէջ: Յոպպէի կից Թել Ավիվի պողոտաներուն վրայ կառքէն վար սահած կրպակեալ տակառ մը իր մէջէն դուրս թափեց զէնքեր եւ փամփուշտներ: Այս տակառներուն թիւը 250 է, իսկ անկէ առաջ Հրեաներ դարձեալ զէնք ներածած են Պաղեստին: Կառավարութիւնը ձեռբակալութիւններ կատարեց: Իսլամ երեւելիներ գլխաւորութեամբ միւֆթիին, բողոքներ ներկայացուցին մարզպանութեան: Հրեաները կը պնդեն թէ այս տակառները Եթովպիոյ համար բեռցուած եւ սխալմամբ Պաղեստին եկած են ... Ոչ մէկ իսլամ Արաբ կը համոզուի այս լուսաբանութեան:

Ամէն օր Իսլամներ մասնաւոր խորհրդակցութիւններ կը կատարեն քննելով կացութիւնը:

*** Ցամառ զրոյց կը շրջի թէ, վաղը 22 Հոկտ. Երուսաղէմի մէջ չուկան խոկ փակ պիտի մնայ եւ ինքնաշարժեր գործադուլ պիտի յայտարարեն: Ցոյցը գործադուլէն աւելի տարբեր նպատակներ կը հետապնդէ: Հրեայ — արաբ միջադէպեր անհաւանական չեն թուիր:

Թուրքիա զօրք կը տեղաւորէ Սուրիոյ եւ Միջագետքի սահմաններուն վրայ: Այս լուրը քաղեցի այսօր Պէյրութէն եկած Արաբ — Լիբանանցի լրագրողէ մը:

*** Երուսաղէմի մօտերը, Հայֆայի եւ Եաֆայի մօտ բացօթեայ վայրեր անգլիական զօրքեր ամէն օր ռազմափորձեր կը կատարեն:

Թղթակից

ՆՈՐԱՀԱՍ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՀԱՄԱՐ

ԱՆԿԷՆ.— Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի մասնաճիւղը փափաքած էր թէյասեղան մը տալ իր սանուհիներու «Արաքս» Միութեան, ապրիլ 14-ին, անոնց կազմութեան տարեդարձին առթիւ, բայց սանուհիներու դպրոցական զբաղումներն եւայլն արգելք եղան: Ուստի թէյասեղանը տեղի ունեցաւ կիրակի, Հոկտ. 20ին Անկէնի լճին դէմ, Քասքատ տիւ Լաքի սրահը, ծնողներու, անդամներու եւ համակիրներու ընտրեալ բազմութեան մը ներկայութեամբ, որոնց մէջ դեռափթիթ սանուհիները, թարմ ու գեղեցիկ ծաղկեփունջի մը նման՝ խմբուած էին զալարագեղ ծառաստանին մէջ:

Այս երրորդ թէյասեղանն է որ կը սարքէ Անկէնի մասնաճիւղը, բոլորն ալ յաջող եւ կազդուրիչ, սակայն այս վերջինը նուիրուած ըլլալով նորաբողբոջ սերունդին, այլապէս խոր իմաստ մը ունէր,— նոր սերունդի անվթար պահպանման ճիգը, որ կը խօսէր բոլորին հոգւոյն եւ սրտին: Այդ էր որ հրահրեց բոլորը զօրեղ շունչով մը, բացառ լեզուները, ազատ թռիչք տալու համար իրենց ցաւերուն եւ բաղձանքներուն:

Հանդէսը բացուեցաւ սանուհիներու «Մեր հայրենիք» խմբերգով, որուն յոտնկայս մասնակցեցան բոլոր ներկաները:

Վարչութեան խնդրանքին վրայ Պ. Սահակ Տէր Թովմասեան ստանձնեց հանդէսին նախագահութիւնը: Խանդավառութիւնը այնքան աղնիւ եւ ուժեղ էր որ ժամերը սահեցան ճշմարիտ վայելքի հաճոյքով եւ տեղւոյն վրայ գտնուող ուժերն էին որ յանպատրաստից կազմեցին գեղարուեստական սիրուն բաժին մը երբ սանուհիները վերջացուցին իրենց մասը:

Վարչութեան կողմէ բացման խօսքը կատարեց Օր. Ֆլորա Անահիտ պարգելով Միութեան առաջադրութիւնները: (Խմբ.— Պիտի հրատարակուի առանձին): Յետոյ Օր. Այտա Զահրէճեան (սանուհի) շատ յաջող արտասանեց Դ. Վարուժանի «Կարօտի նամակ»ը: Սանուհիները խմբովին երգեցին «Ով մեծասքանչ դու լեզու»ն, բոլորին սիրելի հին եւ միշտ նոր այդ անմահ երգը: Երգերուն դաշնակով կ՚ընկերանար Տիկ. Տէր Թովմասեան: Օր. Էլինա Պալիկեան (սանուհի) խոր զգացումով արտասանեց Սիամանթոյի «Մօր մը երազը»: Պահ մը երգ եւ արտասանութիւն դադար առին եւ թէյի մեծարանքներն եղան զուարթ ու գեղեցիկ սեղանի մը շուրջ:

Յետոյ խօսք առաւ Պ. Շաւարշ Միսաքեան, գեղեցիկ բանախօսութեամբ մը պանծացնելով ամէն ճիգ եւ ամէն աշխատանք որ կը ձգտի գաղութներու ինքնապաշտպանութեան:

Սանուհիներէն Օր. Արուսեակ Զէյթունեան կարօտի արտաբուխ տիրականութեամբ արտասանեց Խորէն Եպ. Նարպէյի «Հովիկն հայրենի»ն, Օր. Էմմա Պալիկեան Դանիէլ Վարուժանի «Հայր օրհնէ»ն, իսկ Օր. Հերմինէ Թիւթիւնճեան փոքրիկ պար մը պարեց:

Սանուհիներու բաժինը բոլորէն ալ ջերմ ծափեր խլեց:

Օրուան նախագահը ներկաներէն շատերուն խօսք տուաւ, իւրաքանչիւրը ներկայացնելով սրամիտ խօսքերով:

Խօսեցան Պ. Հայկ Սարգսեան, Պ. Ա. Գրրգճեան, Պ. Յ. Ֆրէնկեան, Պ. Շ. Շահնուր, եւ Պ. Ս. Տէր Թովմասեան, որոնք ջերմապէս գնահատեցին Կ. Խաչի կատարած այս օգտակար եւ գնահատելի գործը, յանուն հայրենիքին եւ ցիրուցան ժողովուրդին: Շնորհակալութեան եւ անվերապահ գնահատանքի խօսքեր ըրին նաեւ Տիկ. Վ. Զահրէճեան եւ Պ. Ժիրայր Ֆէրհատեան: Մէջ ընդ մէջ երգեցին տիկիններ Է. Կիւլպօլեան, Զ. Տէր Թովմասեան եւ Պ. Վ. Մանուկեան, իսկ փոքրիկն Ժիրայր Բարբըրեան (8 տարեկան) հայրենաշունչ արտասանութիւններ ըրաւ այնչափ զգացումով եւ տիրական:

Որոշուած ժամէն շատ աւելի ուշ փակուեցաւ հանդէսը եւ բոլորը մեկնեցան ակամայ, չուզելով բաժնուիլ հարազատ մթնոլորտէ մը: Բայց մեկնեցան կազդուրուած եւ հաւատքով վահանուած, խնդրելով որ յաճախակի սարքուին այսպիսի գեղեցիկ առիթներ:

Պանդուխտ Հայ մը

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Կեանքը Կիպրոսի մէջ

ՆԻԿՈՍԻԱ.— Դպրոցական նոր տարեշրջանը թեւակոխած ենք արդէն: Նիկոսիոյ Մելիքեան եւ Լարնաքայի ազգ. վարժարաններուն դասերը սկըսան սովորականին պէս, Հոկտ. 1ին, գրեթէ միեւնոյն ուսուցչական կազմով: Իսկ Մելքոնեան Հաստատութեան աշակերտները արձակուրդէն վերադարձան սեպտեմբերի կէսին եւ դասի սկսան աւելի ուշ: Այս տարի դարձեալ ուսուցչական կազմին մէջ մեծ փոփոխութիւններ կատարուեցան:

Հոկտ. 6ին Պէյրութէն քաղաքս հասաւ Տոքթ. Թոփճեան: Կ՚իմանանք թէ Բարեգործականի կեդրոնէն ղրկուած է, Հաստատութեան ներքին քրոնիկ վէճերուն վերջ մը դնելու համար: Կեդրոնին որոշումով պաշտօնէ դադրած պաշտօնեաներ կան, որոնք տակաւին իրենց գործը կը շարունակեն տնօրէնին պատասխանատուութեան տակ: Հաւանաբար Տոքթ. Թոփճեան եկած է նաեւ զանոնք արտաքսելու համար: Արդէն քաղաքը լեցուած է բաւի լուրերով:

Երեք տարի առաջ, երբ քննիչ եկած էր Պ. Մ. Ալէմշահ, որ չկրցաւ հիմնական արդիւնքներ ձեռք ձգել, հակառակ իր թափած ջանքերուն: Անկէ վերջ երբ հիւր ունեցանք Բարդէն կաթողիկոսը: Հաստատութիւնը Բարեգործականի թելադրութեամբ փառաւոր ընդունելութիւն մը սարքած էր: Կիպրոսի մէջ ու՛ր որ աղբիւր կար՝ հոն գացին գարեջուր պարպելու: Եւ կաթողիկոսը պարտք սեպեց եկեղեցւոյ բեմէն շնորհակալութիւն յայտնելու Տէր եւ Տիկ. Կիրակոսեանի, մոռնալով որ այդ հիւրընկալութեան աղբիւրը նոյն ինքն Բարեգործականն էր: Ինչպէս կ՚երեւայ, Բարեգործականի կեդրոնը կը կարծէ թէ այդպիսի պատահական պատուիրակներով ամէն հարց կը լուծուի, մինչդեռ տնօրէնը կոնակը տուած Բարդէններուն եւ Թորգոմներուն, իր քմահաճոյքին համեմատ կը վարէ հաստատութիւնը:

Ահա թէ ինչու Տոքթ. Թոփճեանի առաքելութեան վրայ եւս վերապահութեամբ կը նայինք: Երանի թէ սըխալած ըլլայինք:

Իրազեկ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կ. Խաչին հանդէսները

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈ. 24 Հոկտ. (Յառաջ).— Անցեալ կիրակի կէս օրէ վերջ տեղի ունեցաւ Կ. Խաչի խնջոյքը: Ժամանակին կոկիկ բազմութիւն մը հաւաքուած էր Պ. Գարակէօզեանի սահը: Տիկ. Կարմիրմօրուքեան բացաւ խնջոյքը եւ ըսաւ.— Կ. Խաչը կազմուած օրէն ի վեր, իրեն հետ եղած է հայ ժողովուրդը եւ վրան գուրգուրացած: Այն յոյսն ունինք, որ այսուհետեւ ալ հայ ժողովուրդը պիտի գուրգուրայ Կ. Խաչի վրայ, պիտի քալէ միասին»: Յետոյ տեղի ունեցան դպրոցի աշակերտուհիներու կողմէն երգեր ու արտասանութիւններ, փոքրիկներ Լ. Գորգիկեան, Մ. Գորգիկեան, Ս. Շահինեան, Այտա, Հ. Ստեփանեան, Վրիժուհի Գալիկեան, Ա. Գալուստեան, Մ. Ղարիպեան: Օրուան բանախօս Տիկ. Ա. Շահլամեան, պարզ ու ժողովրդական լեզուով բացատրեց Կ. Խաչին անհրաժեշտութիւնը եւ անոր կատարած դերը գաղութներու մէջ.— «Կ. Խաչը մեծ ընտանիք մըն է, որուն անդամ պէտք է ըլլան բոլոր հայ կիները եւ պէտք չէ հեռուէն դիտողի դերը ստանձնեն, այլ անդամակցելով բաժին ստանձնեն այն Գողգոթայի խաչէն, որ մեզի ժառանգ մնացած է նախորդ սերունդներէն»: Ցաւ յայտնեց որ Գարակէօզեանի սրահը չի յորդիր Իսի լէ Մուլինոյի հայրենակիցներով: Բայց յոյսով ենք որ պիտի գայ օր մը շուտով որ այս սրահը պզտիկ պիտի գայ Կ. Խաչին համար»: Բանախօսութենէն յետոյ խաչուհիներու կողմէ երգուեցան խմբերգներ: Հօս ցաւով պիտի ըսեմ որ մեր ժողովուրդը չի գիտեր յարգել ժամադրութիւնը, խնջոյքը յայտարարած էր ժամը 3ին, իսկ ժողովուրդը կուգար ժամը 4ին ու մինչեւ ժամը 6ը եկողներ կային, որով Տիկ. Շահլամեանի բանախօսութենէն յետոյ սրահը լեցուեցաւ: Խնջոյքին գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցէին Սթանոզցի Պ. Յարութիւն Բարաթեան եւ Կիրակոս Պօյաճեան, նուագելով մէջ ընդ մէջ ազգայնական երգեր,— «Մեր հայրենիք», «Դարձեալ փայլեց», «Լուսին չկար», «Կռուեցէք տղերք» եւն.: Դերասան Պ. Ալթունեան ներկայ գտնուելով երգեց երկու գեղջկական երգեր: Չմոռնամ գրելու որ Տիկ. Շահլամեանի բանախօսութենէն ազդուելով երկու նոր անդամուհիներ արձանագրուեցան Կ. Խաչի շարքերը: Տիկին Հ. Գալուստեանի նուիրած համեմի ամանը վիճակահանութեան դրուելով շահեցաւ Պ. Միհրան Հանտալեան: Պ. Հանտալեան 10 ֆրանք նուիրելով ստացաւ համեմի ամանը: Ժամը 7ին ներկաները կը բաժնուէին խնդրելով որ Կ. Խաչը չզլանայ այսպէս առիթներ ստեղծելու: Նիւթական մեծ շահ մը չէ եղած, որովհետեւ խաչուհիները առատօրէն կուտային ամէն ինչ գինի եւ ուտելիք:

Պ.Ա.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Տեղւոյս Հ. Կ. Խաչը ի նպաստ իր դպրոցին անցեալ կիրակի պատրաստած էր ներկայացում մը ղեկավարութեամբ դերասան Յ. Ուզունեանի (Ուշ լինի նուշ լինի), Իթալի: Այդ օրը թէ Փարիզէն եւ թէ արուարձաններէն հանդիսականներ եկած էին, այդպիսի խուռներամ բազմութիւն չէր տեսնուած մեր գաղութին մէջ: Արուարձաններէն եկողներու փափաքին գոհացում տալու համար եւ թէ մատաղ սերունդին հայեցի դաստիարակութեան նիւթապէս աջակցելու մտահոգութեամբ, տեղւոյս Կ. Խաչի Վարչութիւնը յանձին իր արժանաւոր ատենապետուհի Տիկ. Խանումիկ Պետրոսեանի, Ալֆորվիլէն մինչեւ Իթալի իրենց սրահի եւ բեմին կահկարասիքը, վարագոյրները փոխադրեցին, որպէսզի Իթալիի ժողովուրդն ալ գոհ մնայ: Շնորհաւորելի էր Կ. Խաչի տեղւոյս վարչութիւնը, որ ամէն հոգածութիւն եւ խնամք ցոյց տուած էր, շատ գոհ ձգելով ժողովուրդը, որ կ՚ըսէր թէ յանձն կ՚առնեն դարձեալ գալ սիրայօժար քաջալերելու Կ. Խաչի նպատակը:

Իթալի, Պ. Ցովհաննէսի սրահը եւս չէր տեսած այսպիսի բազմութիւն մը նիւթապէս օգտուեցաւ Կ. Խաչը, ու բարոյապէս բարձրացուց ժողովուրդի հոգեկան վիճակը: Իսկ գալով դերակատարներուն, իբրեւ սիրողներ բոլորն ալ յաջող էին առհասարակ: Կը ծափահարէր ժողովուրդը նմանապէս նուագողները, իսկ փոքրիկն Գեղուհի Տէր Խաչատուրեանի պարը բուռն ծափեր խլեց:

Ներկայ մը

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Մուսա Լեռ» ֆիլմը

ՇՈՒՔԻ ՄԷՋ ՁԳՈՂ ՖԻԼՄԵՐ

Այս խորագիրներուն տակ Թուրք թերթերէն «Սօն Փօսթա»յի Սոֆիայի թղթակիցը կը գրէ.—

«Տնեանիք» թերթը Հոկտ. 5ի թիւին մէջ կը գրէ թէ, Վիեննի մէջ նոր «Միշէլ Սթրոկով» ֆիլմը դարձնող գերմանացի բեմադիրը, Այզպէրկ, Գերմանիա մեկնեցաւ: Բեմադրիչը յայտարարած է թէ յառաջիկայ գարնան կրկին Պուլկարիա պիտի վերադառնայ, պատրաստելու համար շարժանկար մը, պուլկար ազգ. բանաստեղծ Իվան Վազովի «Փոտ Իկօթօ» (Լծի տակ) գիրքէն քաղելով:

Վէպը հարազատօրէն պատկերացնելու համար, հաւաստիք տրուած է. պուլկար մշակոյթին եւ զինուորական շրջանակները պիտի օժանդակեն բեմադրիչին:

Այս վէպին մէջ, բանաստեղծ Վազով կը ներկայացնէ Պուլկարներուն ողբալի կացութիւնը եւ Թուրքերուն բռնութիւնները՝ Թրքական վարչութեան օրով: Այս պատճառով, այս շարժանկարը շատ աւելի ծանր է ու խիստ, քան «Մուսա լերան քառասուն օրերը»:

«Ութրօ» թերթն ալ կը գրէ թէ, նորէն բանաստեղծ Վազովի «Կրամատա» դիւցազներգութեան շարժանկարը ըսկսած են պատրաստել: Թերթը պատկերներն ալ կ՚արտատպէ:

Նախապէս ալ, պուլկար թերթերուն գրածին համաձայն, «Կրամատա» շարժանկարին մէջ բռնակալ Թուրքերուն դերը ստանձնած են պուլկար Ազգ. Թատրոնի դերասանները: Նոր քաջուելիք շարժանկարները Թուրքիոյ դէմ են»:

«Յառաջ».— Իվան Վազովի Լծի տակ հոյակապ վէպը իր ատենին թարգմանուած է հայերէնի:

ՑԱՄՈՒԼ

ՆԵՐՍԷՆ ԱԼ ՈՐԴ ԿԱՅ

Պուքրէշի «Արազ»ը երկրորդ խմբագրական մը նուիրելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի տագնապին, գիտել կուտայ (6 Հոկտեմբեր).

— «Հ. Մ. Ը. Մ.ի սպառնացող վըտանգը դուրսէն չէ միայն: Ներսն ալ կայ որդ մը որ սկսած է կրծել զայն: Ոչ մէկ մրցակցութիւն ուրիշ կազմակերպութեանց կողմէ՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի որդեգրած նպատակներուն կալուածին մէջ, նոյնիսկ մարզական ուրիշ միութեանց կողմէ փորձուած ու եւ է խաչաձեւում պիտի չկրնար Հ. Մ. Ը. Մ.ին սպառնալ եթէ ամուր մնացած ըլլար ներսէն: Աւելին կ՚ըսենք: Աշխարհի բոլոր Հօկերը եւ բոլոր Բարեգործականները եթէ իրենց դաւերն ու միլիոնները միացնէին Հ. Մ. Ը. Մ.ը քանդելու համար՝ պիտի չկրնային անոնք Հ. Մ. Ը. Մ.ը սարսել՝ եթէ ան պահած ըլլար իր ներքին բարոյական ուժը:

Այդ ներքին ուժն է որ խախտած է դժբախտաբար վերջերս: Հ. Մ. Ը. Մ.ը կորսնցուցած է նախ իր ոգիի միասնականութիւնը: Հիմնական նըպատակը՝ որուն անունով ճամբայ կ՚ելլէր ան անկէ 7 տարի առաջ, կարծես թէ սկսած է մոռցուիլ: Ան սկսած է տակաւ վերածուիլ մարզական կազմակերպութեան մը՝ որուն բովանդակ իտէալը դնդեր մարզելուն մէջ կը կայանայ: Հայ ժողովուրդը իր գուրգուրանքով դիեցուց Հ. Մ. Ը. Մ.ը որովհետեւ համոզուած էր թէ ան կուգայ հոգիով, մարմնով եւ մտքով նոր սերունդ մը պատրաստել իրեն, մանաւանդ այդ նոր սերունդին մէջ թրծել ճշմարիտ Հայը, որ հայ ժողովուրդի աւանդութեանց կը հաւատայ եւ կ՚ուխտէ հաւատարիմ մնալ անոնց: Բազմաթիւ մարզական միութիւններ բուսան ու չքացան: Հայ ժողովուրդը ոչ իսկ ակնարկ մը ձգեց անոնց վրայ: Եթէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը շրջապատեց բացառիկ աղապատանքով, անոր համար էր որ մարզական սովորական միութենէ մը տարբեր բան կը փնտռէր անոր մէջ,— Հ. Մ. Ը. Մ.ի գրկին մէջ հայ սերունդ մը հասունցած տեսնել, սերունդ մը՝ որ կառչած մնար Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնական նպատակին, այն է հայ ժողովուրդի բոլոր սրբութեանց:

Անկէ զատ Հ. Մ. Ը. Մ.ը կորսնցուցած է իր դիմագիծի նոյնութիւնը գաղութէ գաղութ: Ան, ճիշդ է, շատ մը գաղութներու մէջ պահպանած է իր հիմնական ոգին, եւ հաւատարիմ մնացած առաջին օրերու իր աւանդութեանց: Բայց տեղ տեղ ալ խաղալիկ դարձած է ուժգոյն ուժերու ձեռքը, որոնք, անտեղեակ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ստեղծման առիթ տուող մտահոգութեանց՝ զայն կը քաշկռտեն այս կամ այն կողմը: Անկէ՛ է որ տեղ մը Հ. Մ. Ը. Մ.ի շարքերը կ՚ոգեւորուին հայ ժողովուրդի տօներով, ուրիշ տեղ մը նոյնիսկ եռագոյնէն կը խրտչին: Վիճակ մըն է աս որ կը խախտէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ներքին ուժը, կը ջլատէ, կը տկարացնէ զայն, եւ զայն անկարող կը դարձնէ աջէն ու ձախէն եկած հարուածներուն տոկալու:

Քանի՛ Հ. Մ. Ը. Մ.ը չի դառնար իր սկզբնական աւանդութեանց ու չի վերահաստատեր դիմագծի նոյնութիւնը իր բոլոր շրջաններուն մէջ, քանի ան չի վերանորոգեր իր մէջ իր հիմնական ուխտը եւ չի ջանար վերածուիլ կուռ ազգուածի մը՝ միակ նշանաբանով մը ոգեւորած իր բովանդակ շարքերը, ան ոչ միայն պիտի չկարենայ կուրծք տալ աջին ու ձախին սարքած դաւերուն, այլ պիտի կորսնցնէ իր դափին տակի միակ հողը,— համակրանքը հայ ժողովուրդին:

Պէտք է սթափիլ քանի դեռ ուշ չէ: Կը հաւատանք թէ դեռ բազմաթիւ են Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնական ուխտով խանդավառուած տարրերը: Կը հաւատանք թէ պիտի փորձեն անոնք իրենց բովանդակ ճիգը՝ վերջ տալու համար ներքին տատանումներուն, ու իրենց շարքերուն ներարկելու նոր ոգի եւ նոր շունչ՝ որպէսզի երբ հարուածը գայ, անոնք ցցեն իրենց կուրծքերը ու չսարսին: Կրնան Հ. Մ. Ը. Մ.ի մէջ ալ ապրած ըլլալ տատանումներ ու որոմներ: Պէտք է զարնել բարեբար նշդրակը, յօտելով փուշերն ու մակաբոյծները:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը լիւքսի համար ծընունդ չառաւ հայ ժողովուրդի ծոցէն, այլ ստեղծուեցաւ իբրեւ յառաջապահը նոր սերունդին: Ան դեռ հետեւաբար ունի իր կատարելիք դերը հայ ժողովուրդին մէջ:

Պէտք չէ թողուլ ուրեմն որ բուլնայ ներսէն, եւ սարսի աջէն ու ձախէն եկած հարուածներէ: Ու Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարիչները թող վստահ ըլլան որ հայ ժողովուրդի ստուար մեծամասնութիւնը կանգնած պիտի մնայ իրենց կողքին»:

10.000 գաղթականներ

«Թան» կը գրէ թէ, ձմեռը մօտեցած ըլլալով, աւելցած է թիւը այն գաղթականներուն, որոնք մերձակայ երկիրներէ կուգան: Երէկ եւս Քոնսթանցայէն 1300 գաղթականներ եկան եւ ղրկուեցան Թէքիրտաղ: Այս տարի ներգաղթը պիտի շարունակուի մինչեւ Հոկտ.ի վերջը: Իսկ մինչեւ այդ պիտի գան 10.000 գաղթականներ:

Պաշտօնական իշխանութիւնները կ՚ըսեն թէ յառաջիկայ տարի մեծ թիւով գաղթականներ պիտի գան Ռումանիոյ հետ կարելի ըլլայ եզրակացութեան մը գալ ու այդ հոսանքը սկսի այն տեղէն: Պուքրէշի մեր դեսպանը այժմ Էնկիւրի է եւ նոր հրահանգներ կը ստանայ՝ Պուքրէշի մէջ բանակցելու համար (Յառաջ.— Ռումէն կառավարութիւնը վերջերս արգելքներ դրաւ):

Սոֆիայի «Զօրա» թերթը կը գրէ թէ Էնկիւրի դիմում կատարած է Սոֆիայի կառավարութեան՝ մինչեւ 1 մարտ 1936 անցագիր չտալ որ եւ է Թուրքի որ կ՚ուզէ Թուրքիա գաղթել:

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼ **ԵՐԵՒԱՆ** ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ:

«ԲՈՒՆ ՎՏԱՆԳԸ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ Է»

Ուինսթըն Չըրչիլ, Անգլիոյ երբեմնի ծովային նախարարը, ճառ մը խօսելով երեկ. ժողովին մէջ, բացատրեց թէ Գերմանիոյ վերազինումը շատ աւելի ծանր վտանգ մը կը ներկայացնէ Եւրոպայի խաղաղութեան համար, քան հապէշական տագնապը, «որ աննշան է բաղդատելով անոր հետ»: Հիթլեր մէկ տարուան մէջ 800 միլիոն անգլ. ոսկի (60 միլիառ ֆրանք) յատկացուցած է իր երկրին զինուորական պատրաստութեան համար, որ այսօր կը ներկայացնէ սպառազէն բանակատեղի մը: Գերմանական գործարանները կը բանին վերազինման համար, ամբողջ գերման ժողովուրդը զինուորութեան եւ պատերազմի կը պատրաստուի, մէջն ըլլալով տղաքը: Հզօր բանակ մը ծնունդ կ'առնէ Գերմանիոյ մէջ: Բազմաթիւ սուզանաւեր կը յածին Պալթիկ ծովուն մէջ, անընդհատ կը բազմապատկուին թնդանօթները, գնդացիրները, հրասայլերը եւ թունաւոր կազի գործարանները: Օդանաւային ուժը կը զարգանայ բացառիկ արագութեամբ: «Ես չեմ կարծեր որ Մուսոլինի պիտի ձեռնարկէր հապէշական արկածախնդրութեան, եթէ Ֆրանսա խորապէս զբաղած չըլլար եւ Անգլիա ակար չըլլար զինուորական եւ նաւայինտեսակէտով: Վերազինուած Գերմանիոյ վախն էր որ Ֆրանսան մղեց իր վէճերը կարգադրել Իտալիոյ հետ, տարուան սկիզբը: Անկարելի չէ որ այդ կարգադրութեան մասին բանակցած ատեն գործելու ազատութիւն խոստացուած ըլլայ արեւելեան Ափրիկէի համար»:

Նախկին նախարարը պաշտպանելով հանդերձ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, անհրաժեշտ կը գտնէ Մեծն Բրիտանիոյ սպառազինութեանց յաւելումը:

Կացութիւնը Եգիպտոսի մէջ

Եգիպտական կառավարութիւնը սախրողարար յառաջ կը տանի ածուխի եւ ուրիշ անհրաժեշտ նիւթերու մթերումը, շոգեկառքի հաղորդակցութիւնները ապահովելու համար: 200,000 թօն հանքածուխ ապսպրուած է Անգլիա, ինչ որ ամիսներ կրնայ բաւել:

*** Անգլիական մարտանաւերն ու օդանաւերը կը շարունակեն ռազմափորձեր կատարել թէ Աղեքսանդրիոյ եւ թէ Փորթ Սայիտի առջեւ: Ամէն օր ռազմանիւթ կը հասնի Աղեքսանդրիա: Մեծ պանդոկները անգլիական սպայակոյտին յատկացուած կամ զինուորական հիւանդանոցներու վերածուած են:

*** Ամէն օր բամպակի բեռներ կը հասնին Աղեքսանդրիա, Իտալիոյ համար: Գործողութիւնները յառաջ կը տարուին մեծ փութաջանութեամբ, որպէսզի կարելի ըլլայ ապրանքները Իտալիա հասցնել, պատժական տնօրինութեանց գործադրութենէն առաջ: Հոկտեմբեր 17էն 24 նեբքին գաւառներէն Աղեքսանդրիա հասած է 70,600 հակ, մինչդեռ անցեալ ամիս միեւնոյն ժամանակաշրջանին հասած էր միայն 25,100 հակ:

Արմատականներու Համագումարը

Հինգշաբթի օր բացուեցաւ արմատական - ընկերվարական կուսակցութեան տարեկան համագումարը, որուն ելքէն կախում ունի Լավալի դահլիճին զօրացումը կամ տկարացումը:

Համագումարի օրակարգին վրայ կը գտնուին երեք հիմնական հարցեր.— 1. Ելմտական, մանաւորապէս պաշտօնեաներու ռոճիկներուն կրճատումը.— 2. Արտաքին քաղաքականութիւն (Պ. Լավալը կը մեղադրեն թէ սրտանց չի պաշտպաներ Ազգերու Դաշնակցութիւնը).— 3. Հանրապետական վարչաձեւին պաշտպանութիւնը, Հրեղէն Խաչի եւ ուրիշ ֆաշական կազմակերպութեանց կաշկանդումով կամ լուծումով: Ամէնէն փշոտ խնդիրը այս վերջինն է: Շատեր անբաւական համարելով վերջին բացառիկ օրէնքները, կը պահանջեն լուծել կասկածելի կազմակերպութիւնները: Վիճաբանութեանց պահուն Պ. Էռիօ յանկարծ առաւ քալեց, եւ նախկին նախարար Պ. Շօթան հազիւ յաջողեցաւ համոզել եւ սրահ վերադարձնել:

Կացութիւնը Ատտիս Ապէպայի մէջ

Հապէշական աղբիւրէ կը հերքեն այն լուրերը թէ օտարները արտօնուած չեն մայրաքաղաքէն հեռանալու: Մայրաքաղաքը հետզհետէ հանդարտ երեւոյթ մը կ'առնէ, մանաւանդ կեդրոնին մէջ ուր առեւտուրը թուլցած է: Սակայն որոշ ոգեւորութիւն կը տիրէ պալատին շուրջը եւ արուարձաններու մէջ, քանի որ գաւառներէն ցեղապետներ եւ ռազմիկներ կուգան իրենց հաւատարմութիւնը յայտնելու, ճակատ մեկնելէ առաջ: Տաքութիւնը կը սաստկանայ: Կ'ըսուի թէ Ատտիս - Ապէպայի պահակազօրքը 15,000ի պիտի բարձրանայ, թէ ապահովութեան հսկելու եւ թէ երկաթուղին պաշտպանելու համար:

Թիկրէի նահանգը կ'անջատուի

Իտալական օդանաւեր յայտարարութիւն մը ուղղեցին Թիկրէի ժողովուրդներուն, ծանուցանելով թէ Ռաս Կուքսա (ան որ անձնատուր եղաւ), նահանգապետ նշանակուած է: Յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ կուսակալին իրաւասութիւնը կը տարածուի մինչեւ Թաքքազէ գետը: Այս երկրամասին մէկ մեծ մասը դեռ Իտալացիներուն ձեռքը անցած չէ: Յայտարարութիւնը կ'աւելցնէ.— «Ժողովուրդ Թիկրէի, ուրախացիր տեսնելով որ կը վերածնի Յովհաննէս կայսեր հարստութիւնը: Հնազանդէ Ռաս Կուքսայի, որ օգտակար պիտի ըլլայ քու երկրիդ: Անոնք որ կը հնազանդին, մեր բարեկամները պիտի ըլլան»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ ԿՐԵՏԷԻ ՄԷՋ.— Աթէնքէն հասած հեռագիրներ կը հաղորդեն թէ ապստամբութիւն ծագած է Կրետէի մէջ, միապետութեան վերահաստատման հետեւանքով: Մարտանաւեր ղրկուած են Սելանիկէն եւ Պիրէօսէն, ինչպէս եւ փոխադրանաւեր՝ լեցուն զինուորներով եւ ռազմամթերքով: Կը կարծուի թէ ապստամբութիւնը սարքած են Վենիզելոսի կուսակիցները, մասնակցութեամբ 30,000 բնակիչներու:

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԵՒ ԿԱՆԶԵՑ Փրակայի դեսպանը, հաստատութիւնը յանձնելով գործակատարի մը: Ցարաբերութիւնները լարուած են ատենէ մը ի վեր, փոքրամասնութեանց եւ ուրիշ խնդիրներու պատճառով:

30 ՀՈԳԻ ԽԵՂԴՈՒԵՑԱՆ Պուլկարիոյ մէջ, ջրհեղեղային անձրեւներու հետեւանքով, երբ ճամբաներու չինութեամբ կը զբաղէին: Վերջերս արտակարգօրէն տաք էր օդը, եւ հետեւանքը եղաւ տեղատարափ անձրեւ, մեծ վնասներ պատճառելով մանաւորապէս Մակեդոնիոյ շրջանին մէջ:

ՄԱՐԱԶԱԽՏ ՓԷԹԷՆ, որ Լոնտոն կը գտնուի քանի մը օրէ ի վեր, առջի օր երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ սպայակոյտի ընդհ. պետին հետ: Լոնտոնի մէջ մեծ պատիւներ եղան Ֆրանսայի մարաջախտին:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ժողովը կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Սիամանթօ» ակումբին մէջ: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Ս. Անթուանի (Մարսէյլ) ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ ենթակոմիտէի կողմէ վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Լը Վիստ Լ'Էրմիթաժի սրահին մէջ կը ներկայացուի ՍԱՍՆՈՅ ՀՍԿԱՆԵՐԸ (5 արար)

Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք:

Ծանօթ.— Ծնողներէն կը խնդրուի փոքրիկները միասին չբերել: Դուրսէն որ եւ է բան ծախել արգիլուած է:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊՈՒՐԼԷՕ - ՔԱՂԱՔԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ «ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ԿԻՐԱԿԻ 27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԷՍ ՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Bourg - la - Reine, Place Condorcet, Salle des Banquetsի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ ԵՒ Ղ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

կը մեներգէ Օր. ԳՆԵԱԶԵԱՆ:

կ'արտասանեն ընկերներ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ եւ Օ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ:

Խմբերգներ: Թառ Պ. ԳԱՐԵԳԻՆԷ:

Հայկական եւ կովկասեան պարեր

Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք:

Հաղ. միջոց.— փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 հանրակառքը եւ իջնել Պուրլա-Րէն, փլաս Գոնտորսէ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Ընկերահամախմբական խնջոյք

27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45 Rue de la Défense. Իսի լէ Մուլինօ.

կը խօսի ընկեր ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Մուտք 5 ֆրանք:

ՓՐԻՎԱՅԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ 26 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ

կը խօսի ընկեր Ա. ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՓՕՆ Տ'ՕՊԸՆԱՅԻ ՄԷՋ

27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱԼՆՈՅ-ՁՈՐԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 119, Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին մէջ: Բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Գործ կը փնտռէ

Գործ կը փնտռէ հայ սափրիչ մը (այրերու համար), վստահելի եւ գործունեայ: Դիմել՝ Antranik Momdjianի, 55, rue Pasteur, Gardanne, (B. de R.).

Ի ՆՊԱՍՏ Պետ. Հ. Կարմիր Խաչի Օգն. Մասնաճիւղին ծախուած մէկ ֆրանքնոց նուէրատոմսերէն շահած են հետեւեալ թիւերը.—

11, 27, 48, 59, 184, 200, 321, 455, 51[illegible], 674, 7[illegible]3, 799, 827, 909, 1004, 1093, 1122, 1160, 1195, 1209, 1244:

Շահող տոմս ունեցողները կը հրաւիրուին ներկայանալ իրենց տոմսերով Ընկերուհի Խորհրդարանը, ընդհ. քարտուղարութեան եւ ստանալ շահուած պարգեւները:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER [illegible]
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԳՈՅԱՄԱՐՏ Օրացոյց 1936, Է. տարի

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Դիմել հետեւեալ հասցէին՝ Gaizag Djarayan, 49, Rue Nationale, Marseille (Fr.).

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ.—

Մարսէյլ, Միութեանս Գրադարան Ընթերցարանը, 49,Rue Nationale, Marseille
Մարսէյլ, Գրատուն Գ. Ծերիկեան, 13, Rue des Dominicaines, Marseille
Փարիզ եւ շրջանը, ԳՐԱՏ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Monsieur le Prince,Paris
«Յառաջ»ի խմբագրատունը:
Տեսին, Վահան Հիւսեան, 3, Rue Tellier, Decines
Լիոն Ն. Քըրըքեան, 115, Rue Moncey.
Ռօման, Ս. Պիլալի 5, Rue du Puy.
Վալանս, Ղազար Գալուստեան, 58, Rue Bouffier, Valence
Սէնթ Էթիէն, Վարդան Խրիմեան, 34, Rue des Frères Chapps
Վիէն, Ներսէս Խաչիկեան, 124, Rue Lafayette
Նիս, Վահան Ճէհրէրեան, 182, Bld. de la Madeleine
Կարտան, Լ. Գայաճեան, Puits Bivert.
Ալճէրիա, Թօրոս Արզումանեան, Hôtel Atlas, Blida
Պորտօ, Ա. Քէնտիրեան, Rue Ed. Vaillant, Cenon
Պէյրութ, Խորէն Աղնաւորեան, Bab Yacoub
Պարսից ծոց, Ա. Գէորգեան, A.I.O.C., Abadan
Պանամա, Անդրանիկ Սիրունեան, Sainte - Catarins
Պասրա, Ռուբէն Ծնունդեան, Librairie, Basrah
Պէյրութ, Արշակ Հօրիկեան, Photo Mourad
Մուսուլ, Յարութիւն Արծրունեան, Garage Central
Փօն տ'Օպնա, Արթին Կարապետեան,
Շարլիէօ, Ստեփան Թիւրմինեան
Ամերիկա, B. Palyan, 119, P. O. Box, Milford, Mass.
Հալէպ, Խորէն Գըրքէսէլեան, 22, Rue Boustan Kulab
Դամասկոս, Աւետիս Լօշխաճեան, Photo Sport
Պաղտատ, գրախանութ Աւետիս Աղանիկեան
Մարսէյլի արուարձանները Դաշնակցական Գլիւպները:
Յունաստան, «Նոր Օր»ի խմբագրատունը
Եգիպտոս՝ «Յուսաբեր»ի խմբագրատունը, նաեւ բոլոր դաշնակցական թերթերու խմբագրատունները:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Café Noaillesի սրահին մէջ

կը դասախօսէ Տիկին ՓՕԼԱՏԵԱՆ

«կնոջ բերած բաժինը մարդկային քաղաքակրթութեան» նիւթին շուրջ

Մուտք՝ 3 ֆրանք (թէյ եւ խմորեղէն միասին):

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ - ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 8ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ

գեղարուեստական բաժին, երգ, արտասանութիւն Ճեւայնի

Մուտք 2 ֆրանք, փոքրիկներու 1 ֆր. (թէյ եւ խմորեղէն միասին)

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ .... 140 ֆրանք 70 ֆրանք 35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա ..... 250 » 130 ֆրանք —
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ .... 200 ֆրանք 100 ֆրանք —

ԿԻՐԱԿԻ 27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ DIMANCHE 27 Octobre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2946

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

«ՍԻՐՏՍ ՆՄԱՆ ԷՆ ՓԼԱԾ ՏՆԵՐ»

... Վարդապետին բոլոր արժանիքներուն մէջ — տաղանդ, արուեստ, գիտութիւն, կամք եւ խանդավառութիւն — տիրական պիտի մնայ ոգին, այնքան վճիտ, խորունկ եւ ծաւալուն:

Ի՞նչ պիտի ըլլար արմատախիլ բազմութեանց հոգեկան պատկերը այսօր, եթէ Վարդապետը դուրս եկած չըլլար Էջմիածինէն կամ Կովկասէն: Եթէ հանդիպած չըլլար Պոլիս, Բիւթանիա, Փոքր Ասիա, Եգիպտոս եւ այլուր:

Վարդապետին տառապանքէն տառապելութեան չէ՞ք պարտիր ինչ որ կը թրթռայ ձեր աղմուկին, կը սարսռայ ձեր շրթներուն վրայ մինչեւ այսօր: Ծովերէ ծով եւ ցամաքէ ցամաք:

Ի՞նչ ունէինք երբեմնի սուլթանախնամ ոստանին մէջ, Կոմիտասի գալուստէն առաջ:

Եւ, բոլոր երգերուն ինչպէս երգիչներուն կամ երգչախումբերուն մէջ, ո՞րն էր այն բացառիկը, որ ամէնէն աւելի ոգի, խաղք, ուժ, արեւ եւ արցունք ցանեց սիրտերու մէջ, ծաւալեցաւ ու տեւեց.—կը տեւէ՛ մինչեւ այսօր:

Երգեր չա՞տ էինք լսեր, մինչեւ Կոմիտասի գալուստը: Ու կը լսենք մինչեւ այսօր:

Եւ սակայն, ո՞ր կանչը, նոյնիսկ մրմունջը այնքան ուժգնօրէն ճեղքեց խաւարը, անզգալաբար լեցնելով անջրպետը, փարթամ այլ սնամէջ քաղաքները խոնարհեցնելով գիւղին առջեւ:

Վարդապետը յաղթեց, վարդապետը գերազանցեց, որովհետեւ իրեն հետ ունէր լեռն ու դաշտը, հովն ու արօրը, սէրն ու աշխատանքը, ժպիտն ու արցունքը, փառքն ու «Կռունկ»ը, խոյանք եւ սարսուռ — ամբողջ ժողովուրդ մը իր հարազատ յոյզերով, փոթորիկներով, ուրախութեամբ եւ տրտմութեամբ:

Սիրտս նման էն փլած տներ,
Կտուրներ է գերաններ, խամխտեր է սներ ...

Նոր Կոմիտասի մը կարօտն ունինք մենք այսօր, սնուցանելու համար մեր սիրտը, որ ահա կը փլի, չատերու համար փլա՛ծ է արդէն «նման էն տներ»— հեռո՛ւ գիւղէն ու դաշտէն, աղօտ յիշատակի մը վերածելով հայրենի լեռն ու գետն ու գերանդին:

Կարօ՛տն ունինք խանդակաթ սրտի մը եւ հզօր արուեստի մը, որ կրկին ու կրկին պեղելով անսպառ ակունքը ժողովրդական երգին, քիչ մը շող, պուտ մը աւիշ հեղու մեր հոգիներուն մէջ:

Ո՛չ մէկ ժողովուրդ այնքան խմորուած, նոյնացած է իր երգերուն հետ, որքան այս հալածական բազմութիւնը:

Եւ ոչ մէկ ժողովրդական երգ այնքան հրաշագործ ազդակ մը եղած է ինքնապաշտպանութեան համար, որքան հայկականը:

Կոմիտաս խորապէս ըմբռնեց այդ խորհուրդը,— եւ առով իսկ յեղափոխութիւն մը կատարած եղաւ, տիրական եւ ինքնուրոյն:

Մենք այդ յեղափոխութեան շարունակութիւնն է որ կը սպասենք տարաչիր երիտասարդութենէն, — իր սաներէն, բոլոր երգչախումբերէն ու երգիչներէն:

Եթէ Անդրանիկի գործը կէս մնաց բռնօրէն, նոյն չքմեղանքը չունինք Վարդապետին ժառանգութեան համար:

Որ եւ է զանցառութիւն՝ պիտի նշանակէր երկրորդ անգամ թաղել Վարդապետը:

Շ.

ԱՍՏՈՒԱԾԱՑՈՒՄ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Մեծ տառապողն էր, որ կը խօսէր, մեծ համրը, մերթ տխուր ու վշտաբեկ՝ իր *Կռունկ* երգին մէջ, մերթ յուսալից՝ Մագդաղինացիին ողբերովը, մերթ ռազմական՝ Սիփանի սուբերուն տակ, մերթ կեանքով առլցուն՝ իր *Լէլէ*ներուն այնքան անոյշ, այնքան բնատոհմիկ *մելոտի*ներուն յանկերգներովը (*Ազատամարտ*, 1910):

Ա. ՎՌԱՄԵԱՆ

Հայաստանեայց աշխարհը փոխակերպուած հսկայ երգեհոնի մը:

Անոր ստեղնաշարերը կը կազմեն Վանայ լիճը՝ իր փրփուրներուն երգով, Բիւրակն լեռը՝ իր ջուրերուն կարկաչով, Լոռիի ձորերը՝ իրենց ջրվէժներուն շառաչանով, Սիփանի սարը՝ իր ցօղանձրեւին տաղասացութեամբ, Աշտիշատի անտառը՝ իր սօսիներուն սօսափիւնով, Երասխը՝ իր անդնդախոյս սրընթացով, Մասիսը՝ իր ամպերուն որոտով, Սեւանը՝ իր ջուրերուն աղօթքով, Արարատեան դաշտը՝ իր լուսափոշիին սրբասացութեամբ, Սիւնեաց ուխտերը՝ իրենց տխուր քնարով:

Երբ կը սկսի նուագել այս հրաշալի երգեհոնը, անջրպետին մէջ կը կազմուի օփերա մը: Ի՞նչ այլակերպութիւն է այս,— արշալոյսով ողողուած արտերուն մէջ հայ գիւղացիներն են ահա, որ արօրերգութեան են սկսած:— Լուսընկայ գիշերով՝ հասուն աղջիկ մը ահա, որ կը կանչէ իր եարոջ, մինչ երկինքը աստղերը կը նետէ վար:— Այն ժամուն երբ արեւը կը փրփրի իր ամէնէն բարկ կարմիրովը, հնձուորները կը սկսին, արտերուն մէջ, քաղհանի երգը:— Հայ մամիկն է որ ճախարակին վրայ կը հակի՝ մանելով իր զգացումներուն ապրշումէ թելը:

Ո՞վ է այն, որ կը վարէ այս անմահական հէքեաթերգութիւնը, ո՞վ է այն հրաշալի արուեստագէտը, որ նուագարանի մըն է վերածեր Հայաստանեայց աշխարհը: — Կոմիտա՛ս, անզուգական արուեստագէտը, որ յաւիտենապէս կը փակէ իր աչքերը, այսօր:

Եւ ահա ատո՛ր համար, Հայաստանեայց աշխարհն է դարձեալ, որ նուագարանի մըն է վերածուեր այսօր՝ փառաբանելու համար Կոմիտասի հանճարը:

Անմա՛հ Կոմիտաս, դուն որ ձայներու մէջ դրիր Հայոց պատմութիւնը, դուն որ նուագի վերածեցիր մեր հայրենի ապրումները, դուն որ անբռնաբարելի դարձուցիր մեր բնաշխարհի իրաւունքը, դուն որ հայ երաժշտութիւն մը տուիր մեզի՝ որպէսզի այսուհետեւ, արուեստագէտ մարդիկ, ներշնչուելով ստեղծագործութիւններէդ, կարենան մեզի տալ հայ բանաստեղծութիւն կամ հայ նկարչութիւն, դո՛ւն, ո՛վ աստուածատիպ արուեստագէտ, որ ձայնեղութիւն տուիր հայ հոգիին, որպէսզի հնչէ դարերուն մէջէն, օրհնեա՛լ ըլլաս:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՎԱՐԴԱՊԵՏԸ ՄԵՌՆԵԼԷ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՎԵՐՋԸ
(Նկարուած երաժիշտ Պ. Գ. Ալէմշահի կողմէ)

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԻ ՎԱՐՊԵՏԸ

Իմ ճանաչած ամէնէն զուարթ եւ կենսուրախ մարդկանցից էր Կոմիտասը, եւ որքան տխո՛ւր ու ողբերգական եղաւ նրա կեանքի վերջալոյսը:

Նա ծնուած էր իմացական երջանիկ ապրումների, հանրային փայլի ու ու գուրգուրանքի համար, եւ մեռաւ ամենամռայլ առանձնութեան մէջ, բնութեան դաժան հարուածների տակ:

Եւ այժմ, երբ հողին է յանձնւում ինչ որ մնացել է նրանից նիւթեղէն, Կոմիտաս անունը վաղուց արդէն դարձել է պատմութիւն: Հայ մշակոյթի պատմութեան ամենաչքեղ էջերից մէկը:

Ի՞նչ է այդ պատմութեան մէջ ամէնէն էականը, ամէնէն մնայունը, ամէնէն արժէքաւորն ու թանկագինը:

Կոմիտասի տաղանդը բազմակողմանի էր ու խորունկ: Բնութիւնը օժտել էր Կոմիտասին բացառիկ կարողութիւններով: Նա ե՛ւ ուսուցիչ էր, ե՛ւ բանասէր, եւ արուեստի գիտնական հետազօտող, ե՛ւ խմբավար, ե՛ւ երգիչ ու երաժիշտ, ե՛ւ ձայնագրող, եւ ինքնուրոյն երգահան — եւ այս բոլոր բնագաւառներում ստեղծագործող միտք էր, որ չէր սիրում քայլել արդէն յայտնի արահետներով, այլ սեփական ուղիներ էր հարթում:

Կոմիտասի թողած հարուստ ժառանգութեան շուրջ դեռ չա՛տ կը խօսուի ու կը գրուի, բայց հայ մշակոյթի պատմութեան մէջ նրա գրաւած հիմնական տեղի մասին, թւում է թէ, այսօր այլ եւս վէճ չպէտք է լինի: Կոմիտասի անունը անխզելի կապերով կապուած է հայ ժողովրդական երգի, ժողովրդական ստեղծագործութեան հետ: Նրանից առաջ պատահած եղակի դէպքերը մի կողմ դնելով՝ նա եղաւ առաջինը, որ իր հայեացքը բեւեռեց հայ ժողովրդական երգի վրայ եւ արուեստագէտի ու գիտնականի լրջութեամբ մօտեցաւ ժողովրդական ստեղծագործութեան: Նա ցոյց տուեց թէ արուեստի ի՛նչ անսպառ եւ անգնահատելի աղբիւր է ժողովրդի հոգին: Նա առարկութիւն չվերցնող փաստերով հաստատեց հայ ժողովրդական երգի առաջնակարգ դերը հայ ազգային երգի ու երաժշտութեան մէջ: Ամենայն իրաւամբ Կոմիտասին պէտք է համարել հայ ժողովրդական երգի ռահվիրան: Ցետագայ բոլոր մեր երաժիշտները գնացին նրա բացած ճանապարհով, եւ այսօր էլ շատերը նրա հետեւողութեամբ են ստեղծագործում, յաճախ ընդօրինակելու աստիճան հետեւելով նրա եղանակներին ու ձեւերին:

Զարմանք է մտածել, թէ ի՛նչ պայմաններում էր ապրում եւ աշխատում Կոմիտասը: Պաղ եւ անհամակիր վերաբերում Էջմիածնի վանական միջավայրում՝ կաթողիկոսից սկսած մինչեւ յետին լուսարարը, ներողամիտ հեգնանք մտաւորականների կողմից, զուրկ ամենատարրական յարմարութիւններից, անգամ հասարակ դաշնամուր չունէր իր սենեակում: Բայց եւ այնպէս անդուլ հաւաքում էր ժողովրդական քառեակները, լսում - արձանագրում էր գեղջկական երգեր: Իր միակ գործիքն էր՝ մի կտոր պարզ թուղթ եւ մի հասարակ մատիտ: Նա սովորաբար օգտւում էր հայկական ձայնանիշերից —

փռ, է, վէ, բէ, խո, նէ, բա, փո՛

Ութ ձայնանիշ — նրանցով հազարաւոր երգեր էր գրի առել ու ձայնագրել նա, յղկել, մշակել ու կատարելագործել: Ինչպէս հմուտ քարտաշի ձեռքում կոպիտ քարը վեր է ածւում շողշողուն ադամանդի, Կոմիտասի տաղանդի շնորհիւ հայ գեղջկական կոշտ քառեակներից ստացւում էին բանաստեղծական անգին գոհարներ: Մանաւանդ անողոք էր նա դէպի թուրքերէն բառերն ու արտայայտութիւնները, որ անխնայ դուրս էր շպրտում քառեակներից եւ տեղը, յաճախ հրաշալի գիւտերով, դնում էր հայերէն գեղեցիկ բառեր եւ արտայայտութիւններ: Քանի՛ քանի քառեակներ այժմ երգւում են Կոմիտասի վերամշակած խօսքերով: Կոմիտասը ոչ թէ մեքենայօրէն առնում ու ձայնագրում էր ժողովրդական երգը, նա մշակում եւ իր ստեղծագործութեան բովից էր անցկացնում հում նիւթերը..

Ընդհանուր կասկածն ու վերապահութիւնը փարատուեցին, երբ Կոմիտասին յաջողուեց հայ ժողովրդական երգը հանել լայն հասարակութեան առջեւ: Մի օր, Էջմիածնի ճեմարանի 80 հոգինոց քառաձայն խմբի գլուխն անցած՝ նա ուղեւորուեց Թիֆլիս եւ այնտեղից վերադարձաւ յաղթական: Հայ ժողովրդական երգը՝ ներկայացուած Արտիստական Թատրոնի բեմի վրայ՝ կատարեալ յեղափոխութիւն էր առաջ բերել: Հասարակութիւն, մամուլ, արուեստագէտների շրջաններ զմայլած էին հիացումից: Հայ ժողովրդական երգը գրաւել էր ամէնքի սիրտերը եւ յաղթականօրէն մուտք էր գործում կեանքի լայն ասպարէզներ:

Թիֆլիսի այս համերգները դարձակէտ հանդիսացան Կոմիտասի արուեստագէտի կեանքի մէջ: Այդ համերգներից կարելի է հաշուել եւ հայ ժողովրդական երգի յաղթանակի սկիզբը մեր մշակոյթում: Այնուհետեւ ինչ որ արուել է Կոմիտասի կողմից՝ շարունակութիւնն է, խորացումն ու լայնացումը այն հիմնական գործի ու գաղափարների, որոնք այնպիսի մեծ հաւատով հրապարակուեցան այդ նշանաւոր համերգներով: Այդ օրերից ընդհանրացաւ, ամրացաւ եւ Կոմիտասի համբաւը, որպէս հայ ժողովրդական երգի հաւաքողի, մշակողի ու տարածողի, իբրեւ հայ երգն ու երաժշտութիւնը ժողովրդական ստեղծագործութեան ակունքներից հանողի:

Կոմիտասը մեծ է իբրեւ ուսուցիչ, գիտնական եւ արուեստագէտ, բայց Կոմիտասը առաջինն է եւ մնում չգերազանցուած, իբրեւ հայ ժողովրդական երգի հաւաքիչ, մշակող եւ ընդհանրացնող, որպէս ժողովրդական ստեղծագործութեան մեծատաղանդ թարգման: Կոմիտաս — ամէնից առաջ եւ ամէնից աւելի՝ նշանակում է հայ ժողովրդական երգ:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԴԺԲԱԽՏՈՒԹԵՆԷՆ ԱՌԱՋ (1912)

ՎԵՐՋԻՆ ՀՐԱԺԵՇՏ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ

Մնաք բարեւ, անգին Հայր սուրբ-ջան, մնաք բարեւ յաւիտեան...

Այս տխուր օրերին կայծակի արագութեամբ հազարաւոր թանկագին յիշատակներ արթնցած են հոգուս մէջ եւ մոռացութեան տուած այս տարաբախտ 16 տարուան ձեր տառապանքների եւ հեռացումի, ձեր բոլոր սիրելի բարեկամներից եւ ձեր մեծ գործից վշտալի ու սգաւոր տպաւորութիւններին:

Մերթ կը մտաբերեմ Կովկասի հեռաւոր մեր առաջին հանդիպումը, երբ ձեր երգը յայտնութիւնը եղաւ ինձ համար հայ երաժշտութեան,— մերթ Փարիզի մեր մտերիմ բարեկամական ժամանցները 1906—7 թուականներին: Կարծես երէկ լինէին այն սքանչելի օրերը, երբ դուք կը պատրաստէիք առաջին հայկական մեծ նուագահանդէսը Փարիզի մէջ, որ յայտնութիւն եղաւ Ֆրանսացի ամենամեծ գեղարուեստագէտների համար: Նոքա ըմբռնեցին հայկական երաժշտութեան առանձնայատուկ գեղեցկութիւնը, որ ոչ եւրոպական է եւ ոչ ասիական եւ որ բանաստեղծօրէն այնքան քնքոյշ եւ յուզիչ է...

Այդ ի՛նչ տենդային աշխատանք էիք թափում եւ ի՛նչ ոգեւորութիւն տալիս ամէնքին: Մենք բոլորս զգում էինք, որ ձեր ուժերը չեն դիմանայ այդ անասելի յուզումներին, բայց ձեր զօրեղ հոգին յաղթեց մարմնի բոլոր յոգնութիւնները եւ նոյն իսկ տկարութիւնը:

Ցիշատակներս սլանում են անասելի ուժով... Ցիշում եմ այն ուրախ ժամանցները, երբ դուք մեզ թուլացնում էիք ծիծաղից ձեր կատակներով, կամ լացացնում ձեր արտասուքներով շաղուած ձայնով եւ նոյն արագութեամբ անցնելով տխուրէն դէպի ուրախը, դէպի գերմնական եռանդը, ոգեւորութիւնը եւ հայրենի գեղարուեստի անսահման սէրը ամէնքիս ուժ եւ հիացմունք պատճառում:

Իսկ մեր Անգլիոյ ժամանցները Սպիտակ կղզում 1911 թուականին... Երբեք չեմ մոռանայ այն յոգնութեան առաջին նշոյլները, որ այնտեղ նշմարեցի: Ձեր անհասկանալի լռութիւնը, աչքերը բեւեռած մի կէտի, անշարժ դաշնամուրի առաջ նստած եւ մի նոթա զարնելով կարծես երազի մէջ... Երբ սիրտս ճմլուած հարցնում էի «Հայր սուրբ ջան, ո՞ւր էք», դուք պատասխանում էիք.— «Ա՛խ, Մարգօ ջան, շատ, շատ հեռու եմ, եթէ գիտենաս, թէ ի՛նչ երկիր եմ, կատարեալ հրա՛շք է»:

Դուք հիմա այդ երկիրն էք, հանգստացած դեռնի բոլոր ցաւերից ու տառապանքներից եւ ձեր անմահ մեծ հոգին՝ ազատուած շղթաներից նորէն պիտի երգէ իր ազգի բոլոր ցաւերն ու ուրախութիւնները և բարձրից հովանաւորէ այն ժողովուրդը որի համար նահատակ եղաք, բայց եւ նրա ամենանուիրական սուրբերի շարքն անցաք:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ ԲԱԲԱՅԵԱՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԸ

Գրեց՝ ՏՈՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Կոմիտաս վարդապետը մեռաւ ... Բայց ի՛նչ յիշատակներ ունի քովս ... յուշեր որոնք երէկուընէ են եւ ժամանակի հոլովումը չի կրնար երբեք մոռացութեան մատնել զանոնք ...

Հին են այդ յիշատակները՝ բայց բոլորն ալ մտքիս մէջ կ'արթննան եւ կը ստիպեն զիս յայտնել անոր դագաղին քով թէ կեանքիս մէկ մեծ մասը կը պարտիմ իրեն ...

Զեմ խօսիր անոր երաժշտական բարձր տաղանդին, խոր հմտութեան ու հանճարեղ դերէին վրայ ... Բայց կ'ըսեմ թէ ան խիստ ընտիր յատկութիւններով օժտուած եկեղեցական մըն էր, իր կոչումին անձնուէր ու մեծապէս հաւատարիմ, որով՝ եթէ անողոք հիւանդութեան թաթը իր գլուխին վրայ չծանրանար, անկասկած կրնար ժողովուրդի մեծ հովիւը ըլլալ:

Ըսի թէ կեանքիս մէկ մեծ մասը իրեն կը պարտիմ ... Այո՛ ...

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՓՈԽԱՆ ԴԱՓՆԵՊՍԱԿԻ

Սլացաւ գնաց ու անհունին հետ նոյնացաւ, հայ մտքի երկնակամարին ամենաշքեղ աստղը:

Մահագոյժի մը պակուցումին համարժէք, առաջին ցնցումը կրեցինք այն օրը, երբ այլ եւս անյոյս չիջած համարուեցաւ իր մտքի ճրագը: Այդ օրը չափեցինք ամբողջ արհաւիրքը ողբերգութեան, իմացանք որ կը գտնուէինք դէմ յանդիման տաճարի մը փլատակներուն՝ որոնց մոխրակոյտին մէջէն Կոմիտասի հանճարը կը մխար, խորտակուած բայց սրբազան անօթի մը պէս:

Իսկ այսօր, երբ ոչ եւս է ան, իր պատկերը կը ցցուի մեր աչքերուն իբրեւ աննիւթացած տեսիլք, երանելի եւ լուսաշող: Եւ ահա իր միտքն ու հոգին կը վերստանան այն արեգակնային ճաճանչները, որոնցմով ճառագայթեցին անոնք, իրենց վաղաժամ չիջումէն առաջ, մեր մշակութային վերելքի հորիզոնին վրայ:

Հանճարները կը ծնին դարերու երկունքով: Դիւրին չէ օրը օրին խորաչափել անոնց կատարած դերին տարողութիւնը: Կոպիտ սխալ մը պիտի ըլլար բաղդատել Կոմիտասը — լոկ իբր երգահան — միջազգային մեծ վարպետներու հետ: Եւ ամէն անոնք որ կը ճգնին այդ ակնոցով գնահատել զինքը, կ'իյնան մակերեսային դատողութեան մը մէջ:

Եթէ Կոմիտաս Հայ ծնած չըլլար, անպայման իր տեղը կ'ունենար միջազգային այդ տիտաններու կողքին, համահաւասար աստիճանի վրայ: Բայց մենք Հայերս դեռ պիտի շարունակէինք մնալ երաժշտապէս յետամնաց ցեղ մը ըլլալու նկունութեան եւ թիւր կարծիքին մէջ:

Զուտ ազգային տեսակէտով Կոմիտասի գործը — բազմակողմանի եւ հոյակապ — գերազանցապէս աւելի բարձր է սոսկ երաժշտի մը կատարած դերէն, ըլլալով համարժէք Ս. Մեսրոպի մը մատուցած ծառայութեան եւ իր երկունքով աւելի տաժանելի քան այս վերջինոյնը:

Անտես ու թաքուն մնացած, տգիտօրէն արհամարհուած, ազգային հարստութիւն մըն էր մայրենի երգը, որ շնորհիւ Կոմիտասի գեղագիտական նրբագոյն ճաշակին, յայտնուեցաւ ու դարձաւ ազգային միութեան հզօր կապ մը, մայրենի լեզուին չափ չքեղ ու հոյասքանչ:

Այսօր արդէն ան դարձած է աւելի գործնական ազդակ մը — ցեղային ոգին ու հպարտութիւնը զարթեցնող — ինչպէս ամէնուն, այլ մանաւանդ այն նորահաս սերունդին համար, որ պարագաներու հարկադրանքով անընտել կը մնայ մայրենի լեզուին, չի խօսիր այդ լեզուն, չի հասկնար զայն, բայց կը զգայ ու կ'ըմբռնէ մայրենի երգը, ու կ'ապշի զմայլահար՝ անոր կախարդող գինովութենէն:

Չեմ հաշուեր այն փաստը, որ շնորհիւ Կոմիտասի՝ հայ երաժշտութիւնը հասաւ մինչեւ օտարներուն հիացում ու յարգանք պարտադրելու աստիճանին եւ որ էականն է, անզուգական ուղեցոյց մը եղաւ նորահաս երաժշտագէտներուն համար, ճամբայ բանալով ազգային ինքնուրոյն արուեստի մը կերտումին ու զարգացումին:

Մեր մէջ ժողովրդական երգը կը ներկայանար այնպիսի չքնաղ եւ ինքնատիպ գեղեցկութեամբ, որ քիչ անգամ գոյութիւն ունի ուրիշ ազգերու մէջ: Կոմիտաս առաջինը եղաւ ճաշակող եւ ըմբռնող այդ գեղեցկութեանց համը:

Իրմէ առաջ, այն ցանցառ թիւով հայ երաժշտագէտները, որ երեւան եկած են մեր մէջ, չեն խորհած օգտուիլ ժողովրդական կենսահիւթէն, չեն խորհած իրենց երաժշտական անհատականութիւնը կռել եւ ամրացնել ցեղային արուեստի շունչովը: Ուստի եւ թոյլ ու անզէն, կամ անհետ կորսուած են եւրոպական արուեստի ովկեանին մէջ եւ կամ թառամած անկէ փչող խորշակէն:

×

Զօրս տարուան յամառ ու զրկանքով գլուխ ելած ուսանողութենէ մը ետք, 1900ին կը տեսնենք զինքը վերադարձած Էջմիածին, ուր կ'սկսի վանականի խստամբեր ու չարքաշ կեանքը:

Ուսուցչական սպառիչ աշխատութեանց առընթեր, առաջին գործերէն մին կ'ըլլայ ճոխացնել ժողովրդական երգերու իր պաշարը: Մեղուի ժրաջանութեամբ կ'ամբարէ անսպառ հումնիւթ եւ այդ գանձը գուրգուրանքով սեղմած իր կուրծքին, կ'երթայ առանձնանալ իր խուցին մէջ ճգնաւորի մը պէս: Տարիներու երկարաշունչ տքնութեամբ ու քրտինքով կը նուիրուի ուսումնասիրութեան եւ սրբազան ստեղծագործութեան:

Այդ շրջանը կրնանք կոչել Կոմիտասի երկունքը, որ եղաւ տաժանելի բայց բեղնաւոր: Եւ ո՛վ սրբութիւնը տարիներու այդ վաստակաւոր քրտինքին, ո՛վ մեծվայելչութիւնը գիշերային տեսիլքներու տագնապներուն՝ որ տրուեցաւ, աստուածային պատգամ մը ասեղելու կոչումն ստացող բոլոր մեծ իմացականութիւններուն:

Եւ ահա դուրս կուգայ ան, տեսանողի ինքնամոռաց իր կեդրոնացումէն, իր Երազը իրականացնելու բանալին գտնողի մը անճառելի բերկրութիւնը կը շողայ իր դէմքին, լուսէ պսակ մը կայ իր ճակտին: Հանդարտած ու խաղաղած է իր փոթորիկէն, դրկելով իր մտքի ծնունդը իր սրտին վրայ ու ժպտելով անոր աղաւաղանքով, ինչպէս մայր մը իր նորածին հոգեհատորին որ իր արիւնը կը կրէ իր երակներուն մէջ:

Ի՞նչ էր Կոմիտասի երազը:

Ոսկեձոյլ հանածոյ մըն էր մեր երաժշտական գանձը զոր արեւու լոյսին բերելէ ետք պէտք էր զտել իր անմաքուր եւ անհարազատ տարրերէն: Պէտք էր գտնել օրէնքները եղանակներու մէլօտիկ կազմութեան, քառունակներու դրութեան, կշռոյթի եւ տաղաչափութեան, դաշնակութեան եւ յօրինողութեան, որոնց ամբողջութիւնը պիտի գար կազմել հայ երաժշտագիտութեան օրէնագիրքը: Մէկ խօսքով Կոմիտասի երազն էր ամուր կերպով դնել ազգային երաժշտական ինքնուրոյն դպրոցի մը հիմը, որուն վրայ կարելի ըլլար կառուցանել տոհմիկ երաժշտական գրականութիւն մը:

Հսկայ ու հոյակապ երազ, որուն իրականացման համար պէտք պիտի ըլլար որ սերունդներ լծուէին եւ որուն վիթխարի բեռան տակ անխուսափելիօրէն պիտի ջախջախուէր Կոմիտաս մը, յանդգնելով մէն մինակը տանիլ զայն իր ուսերուն վրայ:

Որքան ալ գերբնական եւ հանճարեղ մտքով օժտուած ըլլար Կոմիտաս, չէր կրնար չցնցուիլ ինքզինքին պարտադրած ճիգէն՝ որ գերմարդկային ու հերոսական աստիճանի մը հասցուցած ըլլալ կը թուի:

Այդ երգին անօրինակ տաժանքը ըմբռնելի է բոլոր այն երաժիշտներուն համար, որոնք իրենց ստեղծագործութեանց մէջ կը փորձուին հետեւիլ Կոմիտասի մաքրակրօն օրինակին, ջանալով ըստ կարելւոյն հարազատ պահել տոհմիկ արուեստի ոգին, չեղծանել անոր ինքնուրոյն դիմագիծը եւ չմոլորիլ եւրոպական արուեստի փորձութեանց մէջ:

Պէտք է խոստովանիլ միջանկեալ որ, իրեն ժամանակակից եւ յետ-Կոմիտասեան սերունդին մէջ թէեւ ունեցանք տաղանդաշատ երգահաններ, բայց տակաւին քիչեր կը հասնին իր տեսաբանի եւ արուեստագէտի դասական մաքրութեան եւ բծախնդրութեան: Կոմիտաս կը ժխտէր նոյն իսկ աշուղական երգերու հարազատութիւնը, փաստացիօրէն ի վեր հանելով այն օտար ազդեցութիւնները, որոնք ակներեւ կերպով կ'եղծանէին անոնց զուտ հայկական խորքը: Իսկ եկեղեցական եղանակներու մէջ ան ի յայտ բերած է ճշմարիտ հնախոյզի մը խոր հմտութիւնը, որ անգերազանցելի պիտի մնայ:

Բաղդատութիւն մը իր առաջին եւ վերջին շրջանի աշխատութեանց մէջ, յստակօրէն կը ցուցնէ այն բարեշրջումը, որ կատարուած է իր կորած ճամբու ընթացքին: Սկիզբէն գերմանական դպրոցի ազդեցութիւնը ըզգալի է որոշ չափով: Ցետագային կը նշմարուի Ֆրանսական նորագոյն դպրոցի ազդեցութիւնը, որ անտարակոյս շատ աւելի յարմար է ժողովրդական արուեստը գիտականօրէն մշակելու եւ անոր ոգիի ինքնուրոյնութիւնը պահելու տեսակէտով:

Հասարակ դաշնաւորողի մը աստիճանէն շատ բարձր, իսկական ստեղծագործող է նաեւ ամենաշնորհալի տեսակէն: Իր ճաշակի նրբութիւնն ու ազնուականութիւնը աննման է: Մշակումի ոճը եւ ուղղութիւնը որ ան տուաւ հայ երգերուն, միակ կարելի ձեւն է եւ համարժէք է հանճարեղ գիւտի: Նուագային ընկերակցութիւններու մէջ, ան իր երգի ոգւոյն համապատասխան մթնոլորտ մը գիտէ ստեղծել, քանի մը ձայներով, առանց ճոռոմաբանութեան եւ աւելորդ աղմուկի: Բազմաձայն երգերուն մէջ ի մասնաւորի ան որդեգրած է ծաղկեալ ոճը, անոնց տալով սէնֆօնիկ մշակութեան մը արժէքը: Վեցաձայն կամ քառաձայն խմբերգի մը մէջ, իւրաքանչիւր ձայն հեշտալուր մեղեդի մըն է, կարծես մայր եղանակին մէկ ուրիշ փոփոխակը կամ անոր մէկ շնորհալի ընդլայնումը եղած ըլլար, այնքան բնական եւ անսեթեւեթ, որքան նոյն ինքն մայր եղանակը: Եւ ինչ որ ամէնէն ապշեցուցիչն է, առանց կիսաձայներու ընձեռած օգնութեան դիմելու, ամենապարզ եւ ամենաբնական միջոցներով գիտէ ստեղծել ճոխագոյն ներդաշնակութիւններ, որոնք միացած երգի մեղեդիական եւ չափական ճոխութեանց, կուտան ըղձմայլելի արդիւնք մը, ուր ժողովրդական երգին համը, հոտը եւ գոյնը, իրենց բովանդակ հարազատութեան մէջ, կը շեշտուին, կը ծաւալին ու կ'առատանան, անօրինակ ուժգնութեամբ:

Այս համառօտ տողերուն մէջ կարելի չէ ամփոփել իր գործին՝ բովանդակութիւնը, որ կը ներկայանայ ադամանդի մը պէս բազմաթիւ երեսներով, իբր երաժիշտ, երգիչ, խմբավար, հնախոյզ, տեսաբան, հռետոր, կրօնաւոր, կամ սոսկ իբր անհատ, իր ընկերական, շէնշող, սրամիտ ու լաւատես նկարագրով:

Իր յառաջ բերած շարժումին ու հոսանքին ազդեցութիւնը խորունկ պիտի ըլլայ ոչ միայն ապագայ հայ երաժշտութեան վրայ, այլ եւ արուեստի ու մշակոյթի բոլոր մարզերուն մէջ: Կը կրկնեմ, այսօր անկարելի է չափել այդ ազդեցութեան տարողութիւնը, դարաշրջան մը պէտք է ատոր համար, պատմութիւնը պիտի վճռէ եւ զարմանալու չէ եթէ գալոց սերունդները սրբացնեն զինք, դասելով ազգի ընդհանուր երախտագիտութեան եւ հիացման արժանացած պաշտականներու գլուխը: Հարիւր տարի առաջ տարաւ մեզ: Ամենաքիչն է այս դատաստանը որ կրնանք ընել այսօր իր մասին:

Անցնող տարիներու փոթորիկներէն ետք, աշխարհի չորս ծագերուն ցան ու ցրիւ գալէ ետք, քանի՛ անգամ աւելի ողբալի եղած պիտի ըլլար մեր իրականութիւնը, եթէ երբեք Կոմիտաս մը եկած չըլլար, ամրաշէն ու տեւական թումբերէն մին կանգնեցնելու ապազգայնացման ու տարրալուծման վտանգին դէմ, եկած չըլլար իր հրաշագործ երգին շունչովը ազգային գիտակցութիւնը վառելու մեր մէջ, եկած չըլլար միեւնոյն զգացումով եւ ներդաշնակութեամբ թրթռացնելու մեր հոգիները, եւ անոնց մէջ դնելու այն աննիւթական եւ անկործանելի կապը, որ ոչ տեւողութիւն կը ճանչնայ եւ ոչ անջրպետ:

Այսօրուընէ, աւելի քան սրբացած՝ ան արդէն աստուածացած է մեր աչքին:

Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ
ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԸ

Մենք սգացինք այն օրը երբ Կոմիտաս վարդապետ մտաւ խաւարին մէջ ու լռեց հայ քնարը:

Այսօր կը վերազարթնու մեր սուգը, նոյնքան խոր, նոյնքան համատարած:

Հայ երաժշտութիւնը սա վերջին տասնեակ մը տարիներու ընթացքին կորսնցուց մեծ դէմքեր: Ալեքսանդր Սպենդիարեան, Սպիրիդոն Մելիքեան, Ռոմանոս Մելիքեան, որոնց մահուան լուրը հաղորդեց հայ մամուլը, վերլուծելով անոնց կեանքն ու գործը ու յետոյ ... խոր լռութիւն: Այդ մահերուն սուգը չմտաւ ժողովրդական խաւերէն ներս, չթափանցեց հայ ժողովուրդի հոգիին մէջ:

Ինչո՞ւ ուրեմն այս համազգային սուգը Կոմիտաս վարդապետի մահուան առիթով: Որովհետեւ եզական է վարդապետին դիրքը հայ երաժշտութեան պատմութեան մէջ:

Կոմիտաս վարդապետ կուգար մեզի փոխանցման շրջանի մը, երբ պիտի որոշուէր հայ երաժշտութեան ճակատագիրը: Մինչեւ այդ թուականը ունեցեր էինք հայ երաժշտագէտներ, բայց անոնք գրած էին թրքական երաժշտութիւն, իտալական երաժշտութիւն, ռուսական երաժշտութիւն եւն. եւն., փոքրիկ արգահատանքի զգացում մը միայն շնորհելով հայ երգին:

Ու Կոմիտաս վարդապետ կուգար իր շինականի տոհմիկ երգերով, որոնք պիտի յեղաշրջէին հայ երաժշտութեան ճակատագիրը:

«Մինչդեռ, կը գրէ Սպիրիդոն Մելիքեան, Կարա Մուրզա եւ Եկմալեան ժողովրդական երգի վրայ նայում էին միայն իբրեւ նիւթի, որից կարող էին համերգային գրականութիւն ստեղծել, Կոմիտասը այդ տեսակէտն ունենալով հանդերձ՝ ունի նաեւ ազգագրագէտի, երաժիշտ գիտնականի տեսակէտ եւ մօտեցում: ... Նրան զբաղեցնում էր ամենից առաջ այս հարցը՝ «ո՞րն է հայ երաժշտութիւնը»:

Հայ երաժշտութեան վրայ պիտի կեդրոնացնէ արդարեւ վարդապետը իր արուեստագէտի եւ գիտունի մտասեւեռումը:

Կոմիտաս վարդապետ կը հաւաքէ հայ շինականի երգերը, իրենց բոլոր փոփոխակներով (variantes), կը բաղդատէ նոյն երգի կրած փոփոխութիւնները գիւղէ գիւղ, աւանէ աւան, կը մաքրէ, կը զտէ զանոնք դրացի ժողովուրդներու ազդեցութիւններէն, կը յղկէ հանելու համար խորքին, հայ հարազատ ոճին: «Դաշնակելու ժամանակ, կը գրէ վարդապետը «Հայ Քնար»ի յառաջաբանին մէջ, հոգ տարանք որ պահենք ինքնուրոյն բնաւորութիւն ունեցող եւ զուտ ազգային դրոշմ կրող հայ գիւղական եղանակների ոճն ու ոգին»:

Նոյն բծախնդրութիւնը ցոյց տուած է Կոմիտաս Վարդապետ կրօնական երաժշտութեան մէջ, որուն եղանակները բերնէ բերան ու աւանդական ճամբով հասած էին մեզի: Կոմիտաս վարդապետ կը մօտենայ անոնց նոյն ոգիով, — գտնել անոնց մէջ հայկական հարազատ ոճը, թօթափել տալով անոնց օտար ազդեցութիւնները, գլխաւորաբար արաբականը: Որքան պարզ է վարդապետին «Տէր, ողորմեա»ն, բաղդատելով ուրիշ «Տէր ողորմեա»ներու հետ: Լսեցէք նաեւ Յովհաննէս Երզնկացիի «Ո՛վ զարմանալի»ին երկու ձայնագրութիւնները, երկու մեծ վարպետներու կողմէ, Կոմիտաս եւ Եկմալեան: Վարդապետին ձայնագրութեան մէջ կը զգանք նոյն ոգին, արուեստագէտի նոյն բծախնդրութիւնը, — գտնել հայ մաքուր ոճը:

Ու կը յաջողի Կոմիտաս վարդապետ, ստեղծել հայ երաժշտական դպրոցը, որքան իր գիտնականի ուսումնասիրութիւններով եւ պրպտումներով, նոյնքան եւ իր արուեստագէտի խանդավառ հոգիով:

Վարդապետին հուրը կը փոխանցուի հայ ժողովուրդին, խանդավառուած է ան իր տոհմիկ գեղջուկ երգերով, որոնք կը հնչեն բոլորին շրթներուն վրայ:

Հայը կ'երգէ հայերէն:

Մարմին առած էր հայ երաժշտական դպրոցը, որուն շուրջ, պիտի համախմբուէին հետզհետէ հայ երաժշտագէտները:

Ահա Ալեքսանդր Սպենդիարեան, հսկայ մը երաժշտութեան պատմութեան մէջ, որուն համբաւը չի սահմանափակուիր հայ միջավայրով: Բայց ան ռուսական դպրոցի տիրական դէմքերէն մէկն ըլլալով հանդերձ, իր կեանքի վերջին տարիներուն կը վերադառնայ ազգային դպրոցին, կը հետաքրքրուի հայ ժողովրդական երգերով, կը դաշնաւորէ ու նուագարանային երաժշտութեան կը վերածէ Սայաթ Նովայի «Ղարիբ բլբուլը», կուտայ «Ալմաստ» օփերան որուն motifները մեծ մասամբ առնուած են Սպիրիդոն Մելիքեանի հրատարակած Շիրակի երգերէն:

Ահա Ռոմանոս Մելիքեան. անոր առաջին շրջանի գործերը, — որոնց տիպարը կը ներկայանայ «Կարմիր վարդը» — կը կրեն ռուսական ազդեցութիւն եւ ոչ լաւագոյնը: Բայց կը հասուննայ երաժշտագէտը, ու կը զգայ պէտքը վերադառնալու հայ ազգային դպրոցին, տալով իր Զմրուխտները:

Նոյն անդիմադրելի հոսանքը այսօրուան նորերուն մէջ:

Ահա Ցարօ Ստեփանեան, որուն «Զօրս երգերը» գրուած են հայ ժողովրդական ոճով եւ ոգիով:

Ահա Բարխուդարեան, որ կ'աշխատի վերակենդանացնել ցեղային արժէքները, նուագարանային եւ ձայնական երաժշտութեամբ:

Ու դեռ վերջերս Ռուբէն Թերլէմէզեան խօսելով գրական ամսագրի մէջ Երեւանի օփերայի գործունէութեան շուրջ, կը շեշտէր պահանջը «ազգային արուեստ»ի, ակնարկելով վերամշակուած «Անուշ»ի աննախընթաց յաջողութեան:

Անդիմադրելի է հոսանքը, որովհետեւ ժողովուրդէն կը բխի ան, Հայոց ողջամիտ եւ իմաստուն ժողովուրդէն, որուն մէջ նոր հոգի մը դարբնեց Կոմիտաս վարդապետ:

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ՀԵՏ

Կը ճանչնամ Կոմիտաս վարդապետը աշակերտութեանս շրջանէն, — երբ աշակերտած եմ Գէորգեան ճեմարանին մէջ:

Ջղային էր եւ բարկացոտ, — իր նկարագրին այս գիծը երեւան կուգար մասնաւորաբար սրբունքի շրջանէն վերջ: Եւ սակայն օժտուած էր կամքի ուժով մը, որով կը զսպէր իր պոռթկումները: Գիտած եմ որ շատ վախկոտ էր: Այս առթիւ յիշատակ մը.—

Սահմանադրութենէն վերջ Պոլիս էի գացած: Այնտեղ տուի իմ առաջին համերգս, որ մեծ խանդավառութիւն ստեղծեց, — այս առթիւ ըսեմ որ իշխան Պիւրհանէտտին քանիցս պալատ հրաւիրած է զիս երգելու համար, առատաձեռն վարձատրելով զիս: Առաջին համերգս, իր գտած աննախընթաց յաջողութենէն զատ, մեծ գումար մը հասոյթ թողուց: Կոմիտաս, Թերլէմէզեան եւ ես, միասին կը բնակէինք Բանկալթի, Գարակէօզեաններու բնակարանը: Գողերը հոտն առնելով մեծկակ գումարին որ դրած էինք մեր սենեակը, դարակի մը մէջ, կը կազմակերպեն դրամը «վերցնելու» արշաւ մը, մեղսակցութեամբ մեր վանեցի ծառային, որ կը պահէր վարի յարկը: Դարակի մը մէջ դրած էինք 60 կարմիր ոսկի՝ իմ դրամէս, Կոմիտասն ալ 10—20 ոսկի:

Գիշեր մը, երբ մենք խոր քունի մէջ թաղուած էինք, գողերը կը մտնեն մեր բնակարանը, (այդ օրերուն տունին ետեւը կը շինուէր նոր շէնք մը, որ սանդուղ կը ծառայէ իրենց), կը բարձրանան վերի յարկը, կը վերցնեն դրամը, ու կը փախչին: Անոնց փախելու ատեն միայն, մեր ծառան, երեւոյթները փրկելու համար աղմուկ բարձրացուց: Ընդոստ արթնցանք, սակայն վար վազելու ժամանակ գողերը ձեռք մը արդէն տարածանակ պարպեցին: Այլ եւս չշարժեցանք մեր տեղէն: Այդ պահուն, Կոմիտաս դուրս չէր ելած իր սենեակէն, ընդհակառակն կղպած էր դուռը ներսէն եւ վախէն կը պոռար մեծաձայն, այնպէս որ դրացիները իսկ լսեր էին իր ձայնը: Ի զուր ձայն կուտայինք Կոմիտասի թէ, վարդապե՛տ, մի՛ պոռար, փախան կորսուեցան գողերը: Եւ սակայն, սարսափահար վարդապետը մինչեւ առաւօտ չբացաւ իր դուռը:

Յաջորդ օրը ոստիկանութիւնը շատ պրպտեց, քիչ մը նեղը դրաւ մեր ծառան ալ, բայց ապարդիւն:

Շատ անգամներ միասին եղած ենք Կոմիտասի հետ, — Պոլիս, Փարիզ, Ժընեւ, Լօզան, Անգլիա: Շէնշող էր, կատակարան եւ շատ ընկերական: Գիտէր զսպել իր բարկութիւնը, [illegible] պատճառ ալ ունենար: Երբեք շահամոլ չէր, դրամին յարգը չէր գիտեր: Նուիրուած առաքեալ մըն էր մեր երաժշտական Փոլքլորին: Անիկա կատարեց իր առաքելութիւնը տաղանդով եւ աննման նուիրումով: Ոչ ոք այնքան դեր խաղացած է հայ երաժշտութեան պատմութեան մէջ, որքան Կոմիտասը, որուն փրկած գանձերը կը մնան անգնահատելի եւ անմահ:

Ծանօթ է ձեզի իր եղերական վախճանը: Փարիզի մէջ էվրարը դաւ իր հիւանդութեան սաստկութեան շրջանը: Սուղ ըլլալով այս յիմարանոցը, վերջէն փոխադրուեցաւ Վիլ-Ժուիֆ, որ կը ներկայացնէ իր [illegible] մի շրջանը:

Վերջին անգամ զինք տեսայ [illegible] յիմարանոցին մէջ: Ինծի կ'ընկերանային կիներ ու աղջիկներ: Մեր ընդունելութիւնը այս անգամ տարբեր եղա[illegible]

ՇՈՒՔՆ ԱԼ ՄԵՌԱՒ

Երգի վարդապետը ...

Եւ սակայն երկրորդ մահն է երգի վարդապետին:

Կոմիտաս մտած է հայ գեղջուկ երգին մէջ, բարձրացնելով եւ շեշտաւորելով անոր նուիրականութիւնը: Եւ, իրապէս, տեսակ մը հոմանիշ դարձած են Կոմիտաս եւ հայ ժողովրդական երաժշտութիւն: Մեր գիւղական եղանակներուն ներկայացուցած տեսարանները — քաղհան, կալ, արտեր, սարեր, ճամբաներ, լուսնի լոյսով գիւղեր, ծառեր, կարօտներ, սէրեր ու հարսնիքներ — ունին իրենց վրայ ծփացող հսկայացած դիմանկար մը. — Ատիկա Կոմիտասի գլուխն է:

Կը գլգլայ հայրենի աղբիւր մը եւ կոյս մը կուժն ուսին կը բարձրանայ սարէն, ի խնդիր սիրականի եւ ջուրի: Սիրականը չի գտներ ու փոխան ջուրի, կրակով կը լեցուի կուժը.

Կուժն առայ, էլայ սարը,
Զգտայ փիտան եարը ...

Ու այս նկարին առաջին յատակին վրայ կ'ուրուագծուի Կոմիտասը իր բրգաձեւ վեղարով:

Մեր երգերուն պէս եղերական եղաւ իր ճակատագիրը:

Անիկա 1914—18ի փրցուած Ջահանդանքն էր որ տեւեց, քաշկռտուեցաւ մինչեւ Փարիզ, մինչեւ այս թուականը ...

Անիկա մարդկային յաւիտենական ողբերգութեան մէկ արարն էր միեւնոյն ժամանակ: Ջահանդանքը, կատուութիւնը եւ կուսակրօնութիւնը չարչարանքի եռաժանի գործիքի մը պէս՝ տաղեցին եւ սպաննեցին անոր հանճարը:

Անոր հրաշալի հանճարը ...

Մեր «մեծասքանչ»ին քոյրն է հայ գեղջկական երաժշտութիւնը: Կոմիտաս այդ ազնուական քոյրը երեւան հանեց, դաշնաւորեց անոր էութիւնը, վերածաղկեցուց անոր գեղեցկութիւնը եւ բոլոր Հայերուն մէջ ջերմ սէր մը ծնցուց այդ գիւղական մեծ գեղուհիին հանդէպ:

Մէկ երգ Կոմիտասէն բաւական է Հայու մը ազգային ճշմարիտ աստիճանաչափը երեւան հանելու համար այսօր:

Կոմիտասը պէտք է պատուել «մեծ» մակդիրով:

Անիկա մեծ է իր տառապանքին չափ եւ անմահ մեր երգերուն նման:

Ու այսօր պաշտամունքով եւ յուզումով կ'արտասանենք այդ անունը.

— Կոմիտա՛ս ...

Եւ մեր հոգիներուն մէջ կը բացուին երկինքներ ուր զուարթութիւնները կ'երգեն իր դաշնաւորած եղանակները եւ ինք կանգնած ամպեղէն ամպիոնի մը վրայ կը ղեկավարէ համերգը: Իր վրայ կը խաղայ կանանչ արեւի մը ծաղկալի լոյսը:

— Կոմիտա՛ս ...

Ու հայրենի լեռներու ալեկոծութիւնը ... Ալագեազ, Արարատ, Սիփան, Բիւրակն ... Ու հայրենի արտերը, նման օրհնութեան սեղաններու, նման մշակուած երկինքներու .. Հայրենի արտերը իրենց արիւնով, քրտինքով ու արցունքով ոռոգուած հողերով, իրենց արքայութեան ճամբայ ակօսներով, իրենց նահապետ մշակներով, «աղբէր» եզներով եւ մեղեդիական կանչերով ...

— Հօրովէլ, հօ՛ ... հօ՛ ...

— Հոլ արա, եզօ ջան ... հոլ, արա, հէ՛յ ...

Արօրը կը հերկէ ու արտին ծայրը կը ծաղկի Արշալոյսը:

— Կոմիտա՛ս ...

Եւ զահանդական վարագոյր մը կը բացուի: Մեծ պատերազմի ու հայկական մեծ եղեռնը: Հայ մտաւորականները տարուած Անատոլու, Թրքաբարոյ գիւղի մը մէջ: Ու քօվուշի մը մէջ մեր մտքի ասպետները ծնրադիր կ'ունկնդրեն Վարդապետին հոգեխռով կանչը.

— Տէ՛ր, ողորմեա՛...

Բոլոր հոգիներուն մէջ կեանքի ու մահուան սահմանակիւը ... Աչքերու մէջ ամպ ու արտասուք ... բոլոր սիրտերու եւ ուղեղներու մէջ փոթորկաձայն միեւնոյն կանչը.

— Տէ՛ր, ողորմեա՛ ...

Շատ քիչ անգամ աշխարհի մէջ լսելի եղած է երգ մը այդքան ողբերգութիւնով յորդող, այդքան վերացած, երկինքներէ ներս մտած, այդքան անհնարին ցաւերով եւ յուզումներով նկարուած ... ամբողջ ցեղի մը կանանչ արեւը, որդան կարմիր արիւնը կար այդ տառապանքի երգ-երգոցին մէջ ...

Ու կ'երգէ Վարդապետը իր ամբողջ հմտութիւնը, իմացականութիւնը, ըղձացական հանքերը, իր ամբողջ [illegible] նը դրած այդ մեծ աղաղակին ու [illegible] ղաչանքին մէջ:

— Ու դարձեալ Կոմիտա՛ս ...

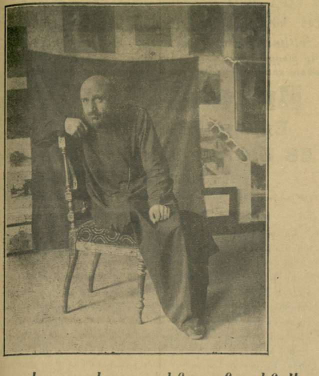
Կոմիտաս մը ուրուականներու [illegible] տերմութեան մէջ, մինակութեան [illegible] դաշնակից, լռութեան հետ բարբառող, պարպուած խանդավառութենէ[illegible] խօսքէ ու ձայնէ, դառնութեան [illegible] վերարկուն գլխուն քաշած, աշխարհէն ու անոր մարդկութենէն խուսափող, փակած աղբիւրը ստեղծագործ երաժշտութեան, կռնակ դարձուցած [illegible] գիւղակներուն ու մտած [illegible] անապատի մը մէջ իբրեւ ճգնաւոր:

Մեռած էր Կոմիտասը, երկրի վրայ ձգելով իր շուքը:

Այդ շուքն է որ մեռաւ հիմակ:

Անմահ է սակայն իր գործը, անմահ, չքաւորեալ եւ լուսաւորեալ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Կոմիտաս վարդապետ տառապելէն առաջ

(քաշուած՝ Պոլսոյ մէջ, 1916ին)

ՍԵՒ ՕՐԸ

—•—

Երբ կ'անդրադառնամ այդ օրուան՝ [ս]առնելին սարսուռ մը կ'անցնի հոգի[ի]ս ու պահ մը կը բաղձամ յիշողու-[թ]իւնս կորսնցնել:

Լաւ կը յիշեմ սակայն. գարնան ե-[ր]եկոյ մըն էր եւ դասերս կը պատ-[րաս]տէի:

Յանկարծ դրան զանգա՛կը՝ արագ, [ա]ժգին՝ գոյժի մը պէս: Վարպետը [(Կոմիտաս վրդ.ի խոհարարը)] ներս [ի]նկաւ շնչասպառ.

— «Շո՛ւտ եկէք, Վարդապետը շատ [գ]էշ վիճակի մէջ է, կուլայ եւ կ'աղօ-[թ]է»:

Հարցումները սառեցան մեր շրթնե-[ր]ուն վրայ: Արդէն մեկնած էր Հայրս (Թերլէմէզեան) Վարպետին հետ: [Բ]ոլորս անձկութեան մէջ կը սպասէ-[ի]նք, մեր աչքերը ճամբուն յառած:

Յանկարծ, փողոցի այն անկիւնէն՝ [ո]ւրկէ ամէն անգամ վարդապետին աշ-[խ]ոյժ ու կենսուրախ հասակը կը ցցո-[ւ]էր, տժգոյն ու սլացիկ ուրուէթ մը [ե]րեւցաւ: Հայրս Թեւը մտած էր [...] Թեւերը կուրծքին վրայ խա-[չ]աձեւ՝ աչքերը հեռուն սեւեռած՝ կը [յ]առաջանար կարծես մագնիսացած:

Ձինք դիմաւորեցինք դիտմամբ մեր [ս]ովորական ուրախ բացագանչութիւն-[ներ]ով: Ոչ մէկ պատասխան սակայն: [Ու]ղղակի գնաց դէպի իր սովորական [տե]ղը, բազմոցին անկիւնը, ու նստաւ [ա]րձանի մը անշարժութեամբ եւ միշտ [ա]չքերը հեռուն:

[Ա]ռաջին այցելութենէն, երբ Հայհո-[յ]անքով ընդունուեցայ: Վերջին ան-[գա]մուն երկար խօսեցաւ, սիրալիր եւ [զ]ուարթատես, յետոյ տեսնելով կինս (ֆրանսուհի), որ ինծի կ'ընկերանար, [խօսեցա]ւ ֆրանսերէն.

— Շահմուրատեանը սարսափելի [մա]րդ է, բարկացոտ է, գժո՛յշ ...

Ահա պատկեր մը ձեզի, Կոմիտասի [կ]եանքին վրայ, երիտասարդութենէն [մ]ինչեւ մահ, կեանք մը խանդավա-[ռ]ութեամբ եւ տխրութեամբ Թաթա-[խ]ուն յիշատակներով, կեանք մը բե-[ղ]ուն եւ պաշտելի, — կը խոնարհիմ [ա]կածումով իր յիշատակին առջեւ:

Ա. ՇԱՀ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Բոլորս լռեցինք: Գրեթէ քառորդ մը տեւեց այդ ճնշող լռութիւնը եւ ահա յանկարծ ահաւոր պոռթկումի մը մէջ վարդապետը սկսաւ լալ հեկեկալով, ծունկի իյնալ եւ աղօթել:

Նոյն պահուն, Հայրս, որ անմիջապէս մեկնած էր բժշկի՝ ներս մտաւ Տոքթ. Թորգոմեանի հետ:

Շուտով հանդարտեցուցիչ դեղ մը պատրաստեց բժիշկը: Գաւաթ մը կարմիր ջուր զոր պէտք է խմէր վարդապետը: Բայց զուր էին բոլոր աղաչանքները, վարդապետը կուլար, կը գալարուէր, կը մերժէր խմել.

— «Ես հիւանդ չեմ, թո՛յն է այդ, կ'ուզէք զիս մեռցնել»:

Այսօրուան պէս կը յիշեմ: Գաւաթը առի եւ դողահար մօտենալով վարդապետին՝ միշտ սիրուած ու փայփայուած երախայի բովանդակ հրապոյրովս սկսայ համոզել եւ աղաչել: Հետզհետէ լացը դադրեցուց, լուռ աչքերուս նայեցաւ եւ ըսաւ.

— «Այո, դուն անմեղ հրեշտակ մըն ես, քու ձեռքէդ միայն կը վստահիմ առնել»:

Ու խմեց ամբողջ դեղը մէկ ումպով:

Ինծի Թուեցաւ Թէ հրաշք մը կը պատահի: Կեանքիս ամէնէն մխիթարական վայրկեանը պիտի մնայ այդ:

Դեղին ազդեցութեան տակ բոլորովին հանդարտեցաւ վարդապետը, անկողին առաջնորդեցինք եւ վստահ՝ Թէ ջղային նոպայ մըն էր միայն այս պատահածը, մենք ալ գացինք պառկելու:

Կէս գիշեր: Երազիս մէջ երգ մը կ'արձագանգէ, այնքա՛ն անուշ եւ յուզիչ ձայն մը, որ քունիս մէջէն անգամ կը զգամ արցունքներս: Երգը կը շարունակուի աւելի եւ աւելի յստակ ու կ'արթննամ հեկեկալով: Բայց այս անգամ գիշերուան խոր լռութեան մէջէն կը լսեմ բառեր.

Սիրոյ քո հուր, անկեալ յերկիր, բորբոքեցի ի հոգիս ...

Վարդապետը կ'երգէ՛:

Տան մէջ աղմուկ կը սկսի. քոյրերս իրենց անկողնին մէջ չկան: Բոպիկ ոտքերով վար կը վազեմ սանդուղներէն եւ դրան մը բացուածքէն կը տեսնեմ վարդապետը, որ ծնրադիր՝ Խրիմեան Հայրիկի խաղաղիկ պատկերին առ-ջեւ՝ կ'երգէ, կուլայ ու կ'աղօթէ սուրբի մը ինքնամոռացումով:

Այդ գիշերը եւ դեռ շա՜տ ցերեկներ եւ գիշերներ անցուցինք սարսափելի մղձաւանջի տակ. ամէն մէկ նոպա քանդակուած է մտքիս մէջ անմոռանալի, բայց երկար պիտի ըլլար այստեղ պատմել:

Եւ գեղեցիկ օր մը Վարդապետը առողջացաւ: Երկու շաբթուան տառապանքներէ վերջ, ան կրկին դարձաւ մեր առաջուան ուրախ եւ առողջ վարդապետը: Նոյն իսկ մեզի կը պատմէր կը բացատրէր իր զգացածները եւ կ'ըսէր.

— «Կարծես կատու մը կար փորիս մէջ որ կը ճանկռտէր զիս»:

Անմոռանալի՛ պահեր: Վարդապետը օրրաթոռի մը վրայ կը հանգստանար ու ես քովը փոքրիկ աթոռի մը վրայ նստած՝ խոշոր ճափոնական հովահարով մը կը զովացնէի զինք: Կը կատակէինք, կ'երգէինք: Ոչ մէկ հետք հիւանդութեան:

Այդ միջոցին Ա. Հարենց ընտանիքը, որ Մեծ Կղզի օդափոխութեան գացած էր, հրաւիրեց զինք: Ուրեմն, վարդապետը ամառը հոն անցուց, վայելելով հաղուագիւտ խնամք եւ հիւրասիրութիւն:

Այդ օրերուն իրմէ ստացած եմ շատ զուարթ նամակ մը զոր կը պահեմ Թանկագին մասունքի մը պէս: Ծնողքիս հետ կիրակի օր մը Կղզի գացինք այցելելու իրեն, եւ հիացանք իր կատարեալ առողջութեան եւ լաւ տրամադրութիւններուն վրայ:

Բայց, աւա՜ղ, մեր ուրախութիւնը երկար չտեւեց: Աշնան, իր տուն վերադարձին՝ հիւանդութիւնը կրկին զինք կաշկանդեց, այս անգամ տարբեր եւ աւելի լուրջ երեւոյթի մը տակ: Լալ, աղօթել չկար, այլ առանձինն խօսիլ, բացարձակապէս մերժել ուտելիք եւ տեսակցութիւն, պարտէզին հորին մէջ նայիլ, կռուիլ երեւակայական Թշնամիներու հետ: Վերջապէս վտանգաւոր հանգամանք մը ստացած էր հիւանդութիւնը, որով հարկ եղաւ զինք յանձնել հիւանդանոցի մը խնամքին:

Վերջին անգամ տեսայ զինք իր տան մէկ սենեակին մէջ առանձին. անկողինի բուրդէ ծածկոցի մը մէջ փաթթուած ամբողջովին:

Որքան աղաչեցինք հայրս ու ես մեր մեծ սիրոյն ամենաքաղցր խօսքերով, ան գլուխը անգամ ցոյց չտուաւ մեզի:

Լաւ էր յաւիտեան մե[...]նաղ սոխակը:

ԱՐՇԱԼՈՅՍ Հ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Հէ՜յ Կոմիտաս...

—•—

Ինչո՞ւ այս վախճանը ...

Եւ այսպէս վաղահաս:

Ի՜նչքան պէտք ունէր Հայ Ազգը՝ քեզի պէս զեղուն Արեւի մը:

Քու կեանքիդ Թելը երկարելու չէ՞ր մինչեւ վաղը, մինչեւ դարո՛ւ մը վազորդայնը:

Ի՞նչ տուիր դուն քու ցեղիդ ու պաշտած ազգիդ.— Ինչ որ տուիր՝ անբաւ է, անգնահատելի, անեղծ, դարաւոր:

Բայց դեռ շատ բան ունէիր տալու, այն ճամբուն մէջ, որ դուն բացիր լա՛յն, արեւոտ, ապարթաւոր, դալ-լալլուն:

Դեռ հանճարիդ զնիւթին չհասած՝ արեւիդ դէմ զարկին սեւ ամպերու աղջամուղջը: Աքսորանքի համազգային եղերամահ պատկերը՝ գանկիդ լոյսին Թարթափեցին Թուրք Ջղջիկին Թեւերովը:

Դուն երգ էիր, հոգի էիր, կեանք էիր, եռանդ էիր, համակ շարժում ու շունչ էիր,— առինքնող, ոգեւորող, յարուցիչ, դարագլուխ գծող լուսա-ցո՜լ աստղ ...

Աստղի խոյանքո՛վ եկար, աստղի Թափով ալ Թափ առիր գացիր:

Բայց դուն կաս ու կը մնաս, դուն չես մեռած, դուն անմահ ես:

Հայ Ազգին հայ հոգւոյն համար՝ դուն այլ եւս հոմանիշ ես երգի: Անհրաժեշտ չէ որ ասկէ ետքը հայ մանկտին հեգէ երգ բառը, — Կոմի-տաս ըսել՝ երգ ու նուագ պիտի նշանակէ:

Երաժիշտի քու հանճարը դեռ նո՛ր պիտի ճաճանչէր՝ Ազգային Եկեղեցիէն՝ ցեղակրօն մեհեանին վրայ, անկէ միջազգային համամարդկային բեմերու վրայ ճառագայթելու:

Քու աննման հանճարովդ, մե՛ծդ Կոմիտաս, մեծ ազգերու հաւասար պատուանդանի վրայ պիտի բարձրացնէիր քու ազգը, Հայ Ազգը, տալով անոր իրաւունքը՝ բարձրաղաղակ փոգարելու՝ «Զարերը երգ չունին» վճ-ռող մարդկութեան Թէ՝

— Հայը ե՜րգ ունի ...

ՋԻԹՈՒՆԻ

«Խորհուրդ խորի՛ն...»

═•═

Կոմիտասը ոչ եւս է:

Եղերաբա՛խտ վարդապետ ...

Իր մահը կը սգանք երկու անգամ, իր կորուստը կ'ողբանք երկու անգամ եւ դեռ յաճախ ու երկար ատեն պիտի մղկտան մեր սիրտերը, երբ մեր շուրջը լսենք իր զմայլելի երգերուն Թըր-Թռացը:

Ո՞վ ծանօթ չէ Կոմիտասին ու իր երգերուն: Ո՞ր Հայն է, որ իր շրթներուն վրայ չունի Կոմիտասի երգերէն քանի մը կտորներ ...

Ան իր կուրծքին տակ ապրեցուց մեր ժողովուրդը իր տրտմութեան ու հրճուանքի բոլոր պահերուն մէջ: Ժողովուրդէն առաւ՝ եւ կրկին դարձուց ժողովուրդին: Կոմիտաս իր տրտմանուշ երգերուն միջոցով ծածկեց մեր դարաւոր վէրքերը եւ մենք հոն գտանք մեր ազգային հպարտութիւնն ու դիմագիծը:

Անտարակոյս, Կոմիտասը Հայ երաժշտական արուեստի պատմութեան մէջ ամէնէն լուսապսակ դէմքերէն մէկը պիտի մնայ եւ ժամանակի հարուածներէն անսասան պիտի մնայ:

Երաժշտագէտներու գործն է, անշուշտ, քննել ու վերլուծել անոր գործերը, գնահատել ու Թերագնահատել: Սակայն մեր ժողովուրդը, ի յառաջագունէ, արձակած է իր դատավճիռը — Կոմիտասը հնչուն քնարն է հայ պեկոծ հոգւոյն: Կ'ապրի անոր հետ եւ անոր համար:

Այսօր, իր Թարմ շիրմին առջեւ, յիշողութեանս մէջ դրոշմուած Թանկագին դրուագ մը դէս կը տանի 1912 Թուականը:

Ամառ էր: Վարդապետը եկած էր Էջմիածին իր արձակուրդը հոն անցընելու եւ միաժամանակ շրջելու Շիրակի դաշտի գիւղերը, ժողովրդական նոր երգեր հաւաքելու համար:

Ժողովուրդը խռնուած էր Էջմիածնի բակը: Հինաւուրց մայր տաճարի ողբաձայն զանգակները կը ղօղանջէին համաչափ ու մելամաղձոտ: Վեհափառը եկեղեցի կ'իջնէր շրջապատուած վանականներէն:

Ժողովուրդին մէջ, յանկարծ, բերնէ բերան լուր մը սկսաւ շրջան ընել.

— «Կոմիտասը եկած է եւ պիտի երգէ ...»:

Էջմիածնի տաճարը, խունկի ու մոմի հոտաւէտ ծուխին մէջ, խորհրդաւոր վեհութիւն մը կը ձգէր վրադ: Հոն, կարծես, դարերը իրարու հետ կը խօսէին, յոգնած ու մտերիմ:

Եւ ահա պատարագը կը սկսի:

Խորունկ ու քարացած լռութեան մէջ, Կոմիտասի Թաւ, մելամաղձոտ ու Թրթռուն ձայնը կ'որոտայ.

— «Խորհուրդ խորի՛ն ...»:

Ձայնը, կարծես, երկրի խորքէն կուգայ, սլացիկ ու վեհ: Ամէն ոք շունչը բռնած կը լսէ: Վարդապետը մայր տաճարի խորանին դիմաց ծնրադիր, սեւ վեղարը գլխին, կ'երգէ՜ ... Մենք անէացած էինք բոլորովին: Անոր երգին մէջ կարծես մեր ժողովուրդի միսթիք հաւատքը կը հեւար, գալարուն ալիքներով կը բարձրանար դէպի վե՜ր, դէպի անյայտը: Կենդանի նուագարան մը ըլլար, կարծես: Կամարին տակ՝ հրեշտակներն ու աւետարանիչները իրենց հրեղէն մազերն ու Թեւերը փռած իրարու քով կուգային կարծես, երկչոտ հայեացքներ վար նետելու համար ...

Եւ Կոմիտասի ձայնը կը Թրթռար, մերթ փոթորկայոյզ, մերթ յուզիչ ու ողբագին: Ինքն ալ անէացած էր: Կարծես նախախնամութեան հետ մինակ կը զգար: Եւ աննման ձայնի եւեւէջներուն հետ հայ ժողովուրդի դարաւոր երազներն ու սրբազան հանգանակները ջերմ աղերսանքով ու հրայրքով կը յանձնուէին աստուածութեան ...

— «Խորհուրդ խորի՛ն ...»

Անցեր են տարիներ եւ տակաւին մինչեւ այսօր Կոմիտասի ձայնը ուժգնօրէն կ'արձագանգէ հոգւոյս մէջ:

Ո՞վ կրնար երեւակայել որ, իր կեանքն ալ «Խորհուրդ խորին» մը պիտի ըլլար:

Ա՛յսպէս էր Կոմիտասը: Եւ անոր ժողովրդական ու հոգեւոր երգերը, արձանագրուած են մեր ամէնքի հոգիներուն մէջ անմոռաց կերպով եւ կապուած՝ իր փառապսակ ու տարաբախտ անունին հետ:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Այց մը վարդապետին

(Յուշատետրէս)

—•—

26 մարտ 1933.— Այսօր, ժամը 3ին, Փիլիպիլեան երկու քոյրերուն եւ Աստղիկին հետ վարդապետին այցելութեան գացինք: Վերջին պահուն Պ. Շահմուրատեանն ալ մեզի միացաւ իր տիկնոջ հետ:

Հիւանդներու այցելութեան ժամը արդէն անցած էր երբ հասանք Վիլ-Ժիւիֆ եւ երկար բանակցութիւններէ վերջ միայն կարելի եղաւ վարդապետը տեսնելու արտօնութիւն ստանալ:

Հիւանդանոցի տնօրէնը համոզելու համար, հարկ եղաւ Շահմուրատեանը ներկայացնել իբրեւ վարդապետին մտերիմներէն մին, որ նոյն օրն իսկ հասած էր Ամերիկայէն եւ քանի մը ժամ վերջ պիտի մեկնէր կրկին արտասահման:

Վերջապէս մեզ առաջնորդեցին Վարդապետին գտնուած շէնքը: Մտանք հիւրանոց, եւ հիւանդապահ մը գնաց վարդապետին իմացնելու, որ հիւրեր եկած էին իրեն:

Շահմուրատեան, որ տարիներէ ի վեր չէր տեսած զինքը, սկսաւ մտահոգութեան նշաններ ցոյց տալ:

— Ալէմշահ, ըսաւ, իմացայ որ վերջերս վարդապետը իր հին բարեկամները լաւ չճանչնիր, աւելի լաւ է չերեւամ եւ դուրսը սպասեմ: Եթէ տրամադրութիւնը լաւ ըլլայ, կանչէ, ես կուգամ:

Խօսքը դեռ չէր աւարտած, երբ վարդապետը վրայ հասաւ եւ էն առաջ Շահմուրատեանը տեսնելով, ուրախութեամբ մօտեցաւ իրեն եւ «Արմէն, այս դո՞ւ ես, ո՞ւր էիր այսքան ատեն» ըսելով գրկեց զինքը եւ զարմանալի յիշողութեամբ մը լուրեր ուզեց, անուններ տուաւ: Ցետոյ, կարգաւ բոլորս ալ համբուրեցինք եւ սեղանի մը շուրջ նստանք միասին: Վարդապետը՝ իրեն ուղղած մեր հարցերուն կը պատասխանէր երբեմն խիստ բանաւոր կերպով, բայց յաճախ մեզի համար բոլորովին անհասկնալի լեզուով մը, զոր մենք կատարելապէս հասկնալ կը ձեւացնէինք:

Առանց ընդմիջելու՝ երկար մտիկ ըրինք եւ ի վերջոյ խօսակցութեան նիւթը փոխելու համար հարցուցինք կատակով. «Վարդապե՛տ, Շահմուրատեանը քանի՞ տարեկան կ'ըլլայ. ինք կը պնդէ որ դեռ 45 չկայ»: Խնդալով՝ «Ֆիչ էլ կենայ, կ'ասի Թէ դեռ չէ ծնուել» ըսաւ ու շարունակեց կատակել: Ցետոյ սկսաւ մեզի հայրական խրատներ տալ. «Դուք բարի պէպէքներ, երեխիդ որ այսպէս բարի ըլլայ, ձեր տուներուն մէջ միութիւն կ'ըլլայ, ապա Թէ ոչ ընտանիքը կը քայքայուի»:

— Վարդապետ, հարցուցի, ի՞նչպէս կ'անցընէք ձեր ժամանակը, կը կարդա՞ք, կը գրէ՞ք, կը շարունակէ՞ք ձեր Թանկագին աշխատանքը:

— Ոչ, որքան ատեն որ հոս մնամ, կ'ենս, զաւակներս չտանիմ ու նորէն տուն տեղ չըլլամ, չեմ կրնար աշխատիլ: Հոս դեռ շատ գործ ունիմ, շատ գինուորներ կան, բորոտներ են, ես բոլորին վրայ պէտք է հսկեմ: Աշխատանքը ծանր է, շատ դժուար է, շատ: Դուք որ եկաք, նոր էի աւարտեր, բայց դուք քիչ ուշ եկաք, ես կանուխ վերջացուցի եւ այդպէս լաւ եղաւ, կրցանք տեսնուիլ:

— Ուրեմն արդէն ըլլանք ձեր գործերուն, վարդապետ, հիմա երԹանք եւ նորէն կուգանք: Եթէ զբաղած չըլլաք, դարձեալ այսպէս կը տեսնուինք»:

Վարդապետը մեզի ընկերացաւ մինչեւ պարտէզ: Շահմուրատեանն ու ես կրկին ու կրկին համբուրուեցանք հետը եւ օրիորդները նորէն աջը համբուրեցին: Վարդապետը յանձնարարեց իրենց որ իր կողմէ բարեւ տանին «քերթէնքէլներուն»:

Երբ հեռացանք մեր ուխտավայրէն, բոլորիս աչքերը խոնաւ էին:

Քսան տարիէ ի վեր չէի տեսած վարդապետը ...

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

ՄԵՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀՊԱՐՏԱՆՔԸ

—•—

[Ե]րկար եւ տաժանագին դիմադրու-[թ]ենէ մը յետոյ, վերջապէս ինկաւ [Հայ] երգին մօգը՝ Կոմիտաս վարդա-[պետ]: Ինկաւ, կրկնապատիկ բարձ-[րա]նալու համար: Արդարեւ մարդիկ [...]ուան սեմին է որ կը դատուին, [...]ութեան կամ փոշիացման եւ կամ [...]ացութեան: Կոմիտասը գնաց այս [վեր]ջին ճամբէն, հետը տանելով [...]պէս իր ցեղը: Իրմով Հայ անու-[նը] անգամ մը եւս արժեւորուեցաւ եւ [...]ուորուեցաւ:

Ուրեմն այսօր մեր ազգային հպար-[տա]նքը հողին կուտանք, ի՛նչ կ'ըսեմ, [մ]եր հպարտանքը որ դէպի Աստուած [...]րկինք, դէպի լուսաւոր բարձրու-[թի]ւնները: Տարիներ առաջ Վիէննայի [...]րաժշտանոցի ուսուցչապետներէն [...]ըէր, լսելով Կոմիտասին ձայնագր-[ու]ած երգերը բսած էր.

— «Ձեր դիտեր Թէ Աստուած եԹէ [Հա]յոց ձայնը չլսէ, ալ որո՞ւն ձայնը [պի]տի լսէ»:

Ու վերջապէս լսեց ...

Վաղուց դարձած մեծ համբ մը՝ [ի]նքն իր համար լռած՝ բայց իր խօս-քը մեզ հետ էր մեր ամէն մէկ բոպէին: Սկսած սա անհրապոյր պղոտաներէն մինչեւ հեռաւոր Հայաստանի գեղջուկը կ'աղօթէինք՝ իր երգերով, կը հրճուէինք իր պարերգներով, կը մարտնչէինք՝ դարձեալ իր մղիչ շունչով: Կեանք եւ եռանդ կը սրսկէր ամէն մէկուս հոգիէն ներս: Կոմիտաս եւ ազգային արժէքներ, այս երկուքը այլ եւս հոմանիշ դարձած էին իրարու:

Կեանքը իր ահաւոր ի՛նչ սրբագրիչ երեւոյթներն ունի: Քառորդ դար առաջ երբ Կոմիտասը ասպարէզ իջաւ, ամէն մէկ շրթունք կէս մը քծծծողով կը մրմնջէր. «Է՜հ ... այդ գիւղացիի երգերը»: Իսկ այսօր շնորհիւ առոնց յառաջ բերած հոգեկան բուռն ալեկոծութեան՝ դարձեր ենք մեր մշակոյ-Թովը, մեր սեփական երգովը պարծենցող ժողովուրդ, ու կ'ըսենք Թուրքերուն.— Կրնաք շատ բան առնել, բայց երբե՛ք Կոմիտասը, երբեք իր «գիւղացիի երգերը»: Ուրեմն շնորհիւ Կոմիտասին՝ վերածուեր ենք իսկական ազգի: Առաջ երբ արհամարհանք ու-նէինք այն բոլոր արժէքներուն հանդէպ որոնց խորքը հայրենի ինքնուրոյն շունչն էր, այսօր տարրալուծուած առոնց հետ ոչ Թէ կը գուրգուրանք ու կը փայփայենք այդ արժէքները, այլ ամէն ճիգ կը Թափենք սա նոր ծլող սերունդին ալ ժառանգել տալու համար: Ուրեմն Կոմիտասով գիտցանք նախ մենք մեզ արժեւորել, դարձ կատարել մեր հայրենի տունը: Ու սա պզտիկ երեւոյթ չէր: Ժողովուրդ մը, ինչքան ալ բազմանդամ եւ նիւթապէս նպաստաւոր, ոչինչ կ'արժէ եթէ գիտակցութիւնը չունի տան զգացումի: Կոմիտասը սիրցուց ոչ միայն մեր հայրենի հողը, այլ մեր կալն ու արօրը, եզն ու գոմէշը:

Այնքան յեղաշրջող արդիւնքի մը դիմաց՝ Կոմիտասը աւելի քան 15 տարի յիմարանոցի մը մէջ: Ո՛չ, ո՛չ, դոնէ այս մէկը պէտք էր խնայուէր մեզի ... Բայց ան յիմար չէր, լռած էր, մենակեաց մը, դառնացած մըն էր, վերջապէս գտնենք մակդիր մը զինքը անուանակոչելու համար, բայց ոչ այդ մէկը: Անշուշտ կը յիշեն Ցառաջի ընթերցողները, քանի մը տարի առաջ այս էջերուն մէջ լոյս տեսաւ Թորոսեան քոյրերու տեսակցութիւնը վարդապետին հետ: Այդ խաղաղ բոպէին, պահ մը իր հոգին մԹագնած մշուշը մէկ կողմ հրելով, կ'արտասանէ երկու նախադասութիւն որ ձեւով մը համակ համադրումն է իր ամբողջ ճիգերուն եւ եռանդին.

— «Գացէ՛ք, գացէ՛ք, տուն գացէք, լաւ է որ ամէն մէկս ունենանք մեր տունը, մեր սեփական տեղը. տեսէ՛ք ես իմ խուցս ունիմ ...»:

Այո, աքանչելատիպ վարդապետ, շնորհիւ քեզ մենք մեր տունը ունեցանք, մեր եսին գիտակցութիւնը, մեր պատիւը:

×

Ու իր հունձքը:

Պրիսմակի մը նման լուսարձակ է, որ կողմէն ալ նայիս այդ արդիւնքին: Մեր մէջ քիչ կան արուեստագէտներ որոնց գործը կարենար դիմանալ քննական խոր պեղումներու: Կոմիտասը հանք մըն է, կրնաս խորանալ հոն, համաձայն ուժիդ եւ կարողութիւններուդ: Ու ասիկա ոչ միայն երաժշտական կալուածին՝ այլ տարբեր արուեստներէն ալ դիտուած: Արդարեւ, Կոմիտասը կարծես իր տուրքը բերաւ հայ գրականութեան եւ հայ պարային արուեստին ալ: Թրքահայ ամէնէն ծաղկեալ եւ ամէնէն արուեստագէտ սերունդին (1909—15) գործը անհնարին է վերլուծել անտեսելով Կոմիտասին նպաստը: Մեհենական շարժում, Ակնունիի «Դէպի Տուն» առաքելութիւնը, Վարուժանի «Հացին երգը» այս բոլորին մէջ Կոմիտասի Թափանցումները պէտք է զտել:

Դժբախտաբար պարի, արուեստներուն այդ ամէնէն ազնուականին մասին, ոչինչ կայ գրուած: Կոմիտասը անուղղակի այս ճիւղին ալ օժանդակեց, անկախ իր հաւաքած պարերգներէն, մեր պարբերաթերթերուն մէջ ցրուած իր գիտական գրութիւններով մեծ լոյս մը սփռեց առոր «Թէքնիք» կազմութեան եւ ոգիին շուրջ:

Դառնանք երաժշտութեան:

1923ի սկիզբը երբ փրոֆ. Մառ Փարիզէն անցնելով Պաքերու երկիրը կ'երԹար հայկական մշակոյԹին նախաքրիստոնէական օղակները փնտռելու համար, դասախօսութեան մը մէջ ըսաւ.

— «Հայոց արուեստին մասին փա-ռաբանանքը որ կուտանք, մեր կողմէն հնարուած երեւոյթներ չեն, ձեր ու-նեցածն է որ փնտռելով դարձեալ ձեզ կը վերադարձնենք»:

Մառին առաւելապէս լեզուաբանական տուեալներ էին, մենք մօտենանք Հայոց դեղարուեստին: Հոս կը գտնենք երեք օժտուած առաքելատիպ դէմքեր որոնք Մառի ակնարկած հայկական մշակոյթին կորսուած օղակները կը փնտռէին: Առոնցմէ մէկը վերջերս վախճանած Թ. Թորամանեանն էր՝ Հայոց ճարտարապետութեան վերաբերմամբ: Երկրորդը՝ Գարեգին արք. Յովսէփեանը, մեր մանրանկարչութեան հանդէպ, իսկ երրորդը՝ Կոմիտասն էր, որուն ամէնէն կեդրոնական մտահոգութիւնը եւ փնտռտուքները կեդրոնացան Հայոց հին երաժշտութեան քայքայուած, իրարմէ հեռացած մարգրիտէ մանեակը կազմելու համար:

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Ապրիլ 11—24ի վառչուէր գիշերն էր երբ անուշ քունէս հանուելով տար- ուեցայ մօտակայ ռազմկանատունը եւ անկէ մէտտէրիաճէի բանտը, ուր տիրող կեղտոտութիւնը եւ ոջիլներու խումներամ բազմութիւնը նկարագրել կարելի չէ … Այդտեղ տեսայ բազում բարեկամներ, որոնց ձեռքերը հազիւ սեղմած սկսայ լալ ու մարմրիլ … Ակնունի, Խաժակ, Միհրդատ Հայկազն, Զարդարեան եւ ուրիշներ ի զուր կ'աշխատէին զիս հանդարտեցնել, չունէս կը բռնուէր … օդի պակասը, մթնոլորտի աղտոտութիւնը զիս չափազանց կը յուզէին … երբ ահա ներս մտցուցին Կոմիտաս վարդապետը … Դէմքը ժպտալից, ականոցիքը հրամայական, չիտակ քովս եկաւ ու իր գոռ ձայնովը «Զե՞ս ամաչեր» ըսաւ … Այդ բառերը ալեկոծ սրտիս վրայ չգիտեմ ինչո՞ւ բան մը սրսկեցին մեղմարար ու ես ինկայ անոր կուրծքին վրայ … լալով՝ միշտ լալով, այնքան հոծ արցունքներ թափելով որ Վարդապետին կուրծքը թրջելու պատճառն եղայ … Ան կը շոյէր ճակատս, թեւերուն մէջ զիս կը սեղմէր ու կը զգայի թէ իրմէն բան մը յիս կը ներարկուէր, ոյժ մը, տեսակ մը ելեկտրականութիւն որ կենդանարար ազդեցութիւն մը կը ներգործէր վրաս եւ առանց առոր … դուցէ բոլորովին չքանայի:

Աքսորի ամբողջ շրջանին իրմէն չէի ուզեր բաժնուիլ, քաջալեր կ'ըլլար ոչ միայն ինձ, այլ բոլոր աքսորակից ընկերներուս: Իմ ոյժն էր ան:

Չեմ մոռնար իր այն երազը, զոր տեսած էր չարաթ գիշեր մը, եւ առաւօտուն մեզ զայն պատմելով՝ ըսաւ թէ բարի լուրի մը նշանակ էր այդ երազը …

Նոյն առտու Չանկըրըի ախոռ-եկեղեցիին մէջ պատարագ մատուցինք … Ի՛նչ տեսակ պատարագ՝ Աստուած իմ, նմանը չեմ տեսած կեանքիս մէջ … Ի՛նչ ջերմեռանդութիւն, ի՛նչ քաղցր ու ներդաշնակ աղօթասացութիւն … իր «խաղաղութիւն ամենեցուն»ովը կը կարծէինք թէ անոր ձեռքէն ու մատներուն ծայրերէն յուսադրական շողեր կը տարածուէին մեր մէջ: Կատարեալ վերացումն էր Կոմիտասի այդ օրուան վիճակը եւ արդարեւ բարեգուշակ … որովհետեւ հազիւ պատարագը աւարտած, երբ ժողովուրդին դառնալով՝ Օրհնեալ եղերուք, երթայք ի խաղաղութիւն աղօթքը մրմնջեց, եւ ահա Բիւզանդ Քէչեան եկաւ ինծ ըսելու թէ ես ու ինքը եւ Կոմիտաս վարդապետ եւ ուրիշ հինգ անձեր եւս ազատուած էինք ու Կ. Պոլիս պիտի դառնայինք … Վարդապետին երազը կը կատարուէր:

Կոմիտաս վարդապետ ծունկի եկաւ եւ «փառք Աստուծոյ» մը ըսաւ ու դոռ եւ դեղեցիկ ձայնովը «Տիրամայր»ը երգեց ու յետոյ խումբ կազմելով դարձինք կառավարիչին քով, մեր ազատութեան աւետիսը պաշտօնապէս լսելու:

Չեմ երկարեր: Բայց մեր բանտաքսորի ամբողջ տեւողութեան՝ Կոմիտաս վարդապետ եղաւ հզօր քաջալերիչը, մեծագդեցիկ յուսադրիչը բոլոր աքսորականներուն, եւ իմ ալ նեցուկս: Առանց իրեն ինծ կը թուէր թէ թշնամիները պիտի տանէին զիս … Ան վախս կը փարատէր այնպիսի ազդու կերպով, որ միշտ կ'ուզէի իր թեւերուն մէջ մնալ:

Ո՛հ անցեալ օրեր … Ի՛նչպէս այդ անըմբռնելին փոխուեցաւ յանկարծ, ի՛նչ տարօրինակ պատահար մըն էր, որ եկաւ ընկճել այդ քաջառողջ, հիւանդութեան դէմ վանիչ ոյժը, այդ յաղթանդամ մարմինը … աւա՜ղ:

Չեմ կարող շարունակել … ձեռքս տածելով այդ մեծ եկեղեցականին վրայ, որու հետ կեանքի բաւական երկար տարիներու շարք մը ունեցած եմ եւ ապրած իր մտերմութեան մէջ … ականջիս կը հնչէ տակաւին իր «Տէր ողորմեա»ն, զոր կ'երգէր չարունակ աքսորի մէջ՝ մեր վրայ հսկող պահապաններն իսկ յուզելով …

Չեմ մոռնար զինքը … եւ մասունքի պէս վրաս միշտ կը պահեմ իր ձեռքով նօթագրած «Տէր ողորմեա»ն, զոր կ'ուղղէր ինծ հետեւեալ ձօնով.— «Սիրելի բժշկապետիս՝ Վահրամ Թորգոմեանի, ի մուտս 1916 ամի, Կ. Պոլիս»:

Այս թուականէն երկու երեք ամիս յետոյ սկսաւ հիւանդանալ … եւ այսօր կը յանձնուի հողին …

ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ Ց. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ՅԱՌԱՋԻ պաշտօնական թիւը

Վերջին պահուն ստացանք գրութիւններ Եռանէ եւ ուրիշ աշխատակիցներէ: Տեղի անձկութեան պատճառով հարկադրուեցանք յետաձգել յառաջիկայ կիրակի օրուան:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Աթաթիւրքի դէմ սարքուած մահափորձին առթիւ

Պոլսէն կը հեռագրեն հոկտեմբեր 25 թուականով.— «Բուրուն» թերթին համաձայն, Աթաթիւրքի դէմ սարքուած մահափորձին քննութիւնը, որ յառաջ կը տարուի մեծ խստութեամբ, նոր մեղսակցութիւններ երեւան հանած է: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են: Բուն իսկ Էնկիւրիի մէջ կալանաւորներուն թիւը կը հասնի քառասունի:

Տասը հազար հին Ռազմիկներու երդումը

ՈՍԿԻ ԿՈՒՏԱՆ, ԶԷՆՔ ԵՒ ՀԱԳՈՒՍՏ ԳՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ… ՀԱՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐԷ

Ուրբաթ օր արտակարգ տեսարաններ պարզուեցան Հապէշիստանի մայրաքաղաքին մէջ, երբ տասը հազար կատաղի ռազմիկներ՝ Վալլայի նահանգէն կայսեր ներկայացան, իրենց հաւատարմութիւնը յայտնելու համար: Այդ նահանգը երկրին ոսկեհանքն է, ուստի ռազմիկները հարիւր հազարաւոր ոսկի արժողութեամբ ոսկի առած էին իրենց հետ, ձոյլ, փոշի եւն.: «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ շուկային մէջ հայ առեւտրականներ սեղաններու վրայ շարած էին թանկագին մետաղը, որուն փոխարէն ռազմիկները կը ստանային հրացան, ջորի, ռազմանիւթ եւ դրամ: Երբ ռազմիկները կայսեր ներկայացան, իրենց հրամանատարը երկար ճառ մը խօսեցաւ, եւ բազմութիւնը ռազմաշունչ աղաղակներ արձակեց: Ցետոյ դառնալով կայսեր, ըսաւ թէ իր հայրը՝ Ռաս Ավաթա Հապէշներու հրամանատարներէն մէկն էր 1896ին, Ատուայի մէջ, եւ յայտարարեց.

— Այժմ կարգը իմս է շարունակելու հօրս համբաւը իբրեւ ռազմիկ: Մենք գիտենք թէ ինչպէս կը կռուին այս Իտալացիները:

Խանդավառութիւնը այնքան սաստկացած էր որ, ռազմիկներէն շատեր կայսեր առեւէն պալատ խուժեցին սանդուղներն ի վեր, եւ հարկ եղաւ բռնութեան դիմել, հեռացնելու համար: Ռազմիկներէն անոնք որ մասնակցեր էին 1896ի պատերազմին, կը շարունակէին պոռալ փողոցին մէջ:

— Ես լեռնակուտակ մեռած Իտալացիներու գլխակներ դիզեցի:

— Ես տասը պատերազմներու մասնակցած եմ Թէոդորոս Թագաւորին օրերէն ի վեր:

— Ի՞նչպէս մեր ձեռքէն պիտի առնէ մեր երկիրը այդ մարդը որ ուրիշ բան չէ ըրած բայց միայն բառեր գրել թուղթին վրայ:

— Ես եօթը Իտալացիներ քաշեցի Մենիլիքի առջեւ: Այժմ եօթն անգամ եօթը Իտալացիներ պիտի քաշեմ ձեր առջեւ, Արքայդ արքայից:

Այս ռազմիկները կը պատկանին հռչակաւոր Բասսա ցեղին:

Ժամբորդներու տեղեկութեանց համաձայն, ամբողջ հիւսիսային Հապէշիստանի մէջ այրերը զինուոր կ'երթան Ռաս Սէյումի եւ Ռաս Քասսայի հրամանին տակ, եւ քաղաքները ամայացած են, միայն ծերունիներ, կիներ եւ մանուկներ մնացած ըլլալով: Երիտասարդ կիները կը միանան իրենց զինուոր

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊՕՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ «ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ 27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԷՍ ՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Bourg-la-Reine, Place Condorcet, Salle des Banquetsի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ ԵՒ Դ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ ՄԷՋ

Ընկերահաւաքական խնջոյք

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ 27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45 Rue de la Défense. Իսի լէ Մուլինօ.

ամուսիններուն, կերակուր եփելու եւ խնամելու համար:

Հոկտեմբեր 25ին 3000 մօրուսաւոր ռազմիկներ Հարրարէն ճամբայ ելան դէպի ճակատ, գրեթէ անպաշտպան ձգելով Հապէշիստանի այդ երկրորդ մայրաքաղաքը: Հազարաւոր կիներ, ծերունիներ եւ մանուկներ փողոցներուն մէջ խռնուած՝ արմաւենիի տերեւներ եւ գոյնզգոյն ծաղիկներ կը նետէին անոնց ոտքերուն առջեւ: Կիներն ու սիրուհիները յառաջ կը նետուէին ռազմիկները համբուրելու համար, հառաչելով եւ կանչեր արձակելով:

Իսկ Ժնեւի մէջ ...

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Վ.ԱՐՉԱՊԵՏԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԲԱՐԵԽՕՍԵԼ

Մինչ անդին կը շարունակուին զինուորական պատրաստութիւնները, ասդին ալ նոյնքան յամառութեամբ կը տարուին դիւանագիտական խօսակցութիւնները, հաշտարար ելք մը գտնելու համար: Փարիզի մէջ շրջած զրոյցներու համաձայն, Մուսոլինի իր պայմանները հեռագրած է Փարիզ եւ Լոնտոն, հոկտեմբեր 18ին: Այս առթիւ, յանձն առած է թշնամութիւնները դադրեցնել եւ նոր զինուոր չղրկել, մինչեւ որ Անգլիա պատասխանէ: (Պայմանները հրատարակած էինք երէկ):

Փարիզի մէջ միշտ լաւատես են: Հռոմի մէջ ալ կը յուսան թէ պատժական տնօրինութիւնները պիտի յետաձգուին, մինչեւ որ դիւանագիտական բանակցութիւնները ելքի մը յանգին: Մինչեւ այդ անգլիական կառավարութիւնն ալ փոխուած կ'ըլլայ, նոր ընտրութեանց հետեւանքով, թէեւ յոյս չկայ որ փոխուի քաղաքականութիւնը:

Պ. Լավալ ուրբաթ օր երկու երկար տեսակցութիւններ ունեցաւ Իտալական դեսպանին հետ, առտուն եւ իրիկունը:

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Իտալիա ընդունած է Անգլիոյ հրաւէրը՝ մասնակցելու համար նաւային խորհրդաժողովին, որ պիտի գումարուի դեկտեմբեր 2ին, Լոնտոնի մէջ: Այս պարագան ալ լաւատեսութիւն կը ներշնչէ խաղաղասէրներուն:

Պատժական տնօրինութեանց գործադրութեան թուականը պիտի որոշուի հոկտեմբեր 31ին, երբ Ժընեւ պիտի հաւաքուին պետութեանց գլխաւոր ներկայացուցիչները: Մինչ այս մինչ այն, ամէն օր նոր հաւանութիւններ կը յայտնուին: Մինչեւ հիմա 28 պետութիւններ սկսած են գործադրել զէնքերու արտածման արգելքը, ինը պետութիւններ՝ ելմտաւորական սեղմումները, իսկ երեք պետութիւններ պատրաստակամութիւն յայտնած են դադրեցնել ամէն առեւտուր Իտալիոյ հետ:

Վերջին լուրերու համաձայն, Պ. Լավալ անյաղթելի դժուարութիւններ տեսնելով հանդերձ, կը յուսայ ելք մը գտնել, մանաւանդ որ Իտալիա տրամադիր կ'երեւայ վէճին վերջնական լուծումը վստահելու Ազգերու Դաշնակցութեան: Անգլիա ալ այժմ զիջողի դիրք բռնած է: Լոնտոնի մէջ գոհունակութիւն պատճառեց որ Իտալիա որոշած է 15—20,000 զինուորներ ետ կանչել Լիբիայէն: Կը յուսացուի որ Անգլիա եւս երկու զրահաւորներ ետ կանչէ Միջերկրականէն:

Արմատականներու Համագումարը եւ Դաշինքը

Արմատական-ընկերվարականներու համագումարին ուրբաթ օրուան նիստին մէջ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան, երբ կուսակցական ուղեգծի յանձնաժողովը բանաձեւ մը քուէարկեց, որ կը պահանջէ անմիջապէս ջնջել փաշական կամ հայրենասիրական կազմակերպութիւնները: Այս առթիւ յանձնաժողովը երկուքի բաժնուած էր, չափաւորներ՝ իրենց գլուխն ունենալով Էռիօն եւ ծայրայեղներ՝ առաջնորդութեամբ նախկին վարչապետ Պ. Տալատիէի:

Երէկ պիտի քուէարկուէր վերջնական բանաձեւը, հաշտեցնելով երկու տեսակէտները. այլապէս կամ դահլիճին դիրքը պիտի խախտի, քանի որ վեց նախարարներ կան Լավալի դահլիճին մէջ, կամ կուսակցութիւնը պիտի պառակտուի:

Նոյն նիստին մէջ Պ. Էռիօ ուժեղ ճառ մը խօսեցաւ արտաքին քաղաքականութեան մասին, ջերմապէս պաշտպանելով Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Համագումարը միաձայնութեամբ ծափահարեց այս ճառը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԷՆՔԷՆ ԿԸ ՀԵՐՔԵՆ այն լուրը թէ ապստամբութիւն ծագած է Կրետէի մէջ: Բայց կը հաստատուի որ կարգ մը ձերբակալութիւններ կատարուած են Աթէնքի մէջ: Բանտարկուած է մասնաւորապէս հանրապետական նոր խմբակցութեան նախագահը, Փափանտրիու որ թուցիկ մը ցրուած էր:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ լուծուեցաւ ուրբաթ օր թագաւորին դահաճառով: Նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին նոյեմբեր 14ին: 1300 թեկնածուներ արձանագրած են 615 աթոռի համար:

ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ ԳԵՐԻՆԵՐԸ պիտի գործածուին ոսկեհանքերու մէջ, Իտալիոյ դանձէն պակսած ոսկիին քանակը լրացնելու համար:

ՃԵՊԸՆԹԱՑ ՄԸ ԵՒ ՎԱՃԱՌԱԲԱՐՁ ԿԱՌԱԽՈՒՄԲ ՄԸ ընդհարեցան Պելկրատ Սօֆիա գծին վրայ, առաջին քաղաքէն 150 քիլոմեթր հեռու: Եօթը հոգի մեռան, 15 հոգի վիրաւորուեցան:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, հոկտեմբեր 19ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 377,839, ինչ որ 5510 հոգիի յաւելում կը ցուցնէ անցեալ շաբթուան վրայ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐՈՒ կողմէ պատուիրակութիւն մը Փարիզ պիտի գայ չորեքշաբթի օր, ներկայանալու համար Աշխատանքի նախարարին:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԻԼ ԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 29 Octobre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2947

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ
ՄԵԾ ՇՈՒՔՈՎ ԿԱՏԱՐՈՒԵՑԱՒ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ ողբացեալ վարդապետին յուղարկաւորութիւնը, ծախսանօքն ազգին եւ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան: Դժբախտաբար կազմակերպութիւնները եղած էին անյարմար, շատեր իրիկուն ուշ առին: Բազմութիւնը խռնուած էր տաճարին մէջ, բոլոր շրջանակները պատեր: Դուրսի բազմութիւնն ալ միասին հաշուելով, ներկայ էին մօտ հազար հայրենակիցներ: Կրօնական արարողութիւններէն վերջ, որոնց ընթացքին ծանօթ երգիչ Պ. Արմ. Շահմուրատեան երգեց վարդապետին «Տէր ողորմեա»ն, դամբանական մը խօսեցաւ օրուան պատարագիչը, Գարեգին եպիսկոպոս Խաչատուրեան: Յետոյ դագաղը ժամուն դուրս հանուեցաւ, եւ 12 դամբանականներ խօսուեցան:

Կազմակերպութեան կը հսկէին Հ. Մ. Ը. Մ.-ի արիները: Դամբանականներէն վերջը դագաղը ուսամբարձ փոխադրուեցաւ եկեղեցւոյ ներսը, ուր պիտի պահուի, մինչեւ որ Երեւանէն պատասխան առացուի խնդրուած արտօնութեան համար:

Ինչպէս գրած էինք, հանգուցեալ վարդապետին մարմինը հինգշաբթիէն մինչեւ շաբաթ իրիկուն ցուցադրուած էր Հայոց եկեղեցիին մէջ: Դագաղին վրայ բացուած ապակեայ քառակուսիէ մը կը տեսնուէր տարաբախտ վարդապետին յոգնատանջ դէմքը: Ու երբ օրուան ընթացքին ամէն դասակարգէ հայեր, իր հիացողները ու անունը լսողները այցի գացին՝ խոնարհելու համար անոր դագաղին առջեւ:

Կիրակի առաւօտ դագաղը զետեղուած էր սեւերով ծածկուած բարձրադիր մահճակալի մը մէջ, որուն երկու կողմը դիրք բռնած էին Փարիզահայ երաժիշտներ, դժբախտ վարդապետին նախկին սաները եւ երգչախումբերու ղեկավարները, իրենց ձախ թեւերուն վրայ նեղմակ ժապաւէն անցուցած:

Փարիզահայ բոլոր հոսանքներն ու դասակարգերը ներկայ էին եկեղեցին մէջ, որուն աթոռները դուրս հանուած էին՝ աւելի լայն տեղ բանալու համար ժողովուրդին: Միայն երկու շարք աթոռներ վերապահուած էին օտար հիւրերուն: Այս վերջիններուն մէջ յիշենք փրոֆ. Ֆրէտէրիք Մաքլէրը, հայերէնի դասախօս Փարիզի արեւելեան կենդանի Լեզուներու վարժարանին, Պ. Անտէ Կասթուէ, նախագահ ֆրանս. երաժշտագիտական ընկ.եան եւ կինը, վերապատ. Պէրոն, Ալզասէն, ֆրանս. մամուլի ներկայացուցիչները եւն.:

Մխիթարեան հայրերուն կողմէ ներկայ էր Հ. Սահակ վրդ. Տէր-Մովսէսեան եւ Սեւրի Սամ.-Մուրատեան աշակերտներէն պատուիրակութիւն մը, նաեւ Դպրոցասէրի աշակերտուհիներ, մամուլի եւ հայրենակցական միութեանց ներկայացուցիչներ: «Սիփան-Կոմիտաս» միացեալ երգչախումբը դրած էր ներմակ վարդերէ կազմուած գեղեցիկ պսակ մը, քնարի ձեւով: Այս ծաղկեփնջին բացատրապէս դրուած էր սեղանին վրայ, իբրեւ խորհրդանշան, կրօնականներու յուղարկաւորութեան առթիւ ծաղկեպսակ դնելը եկեղեցական օրէնքներու հակառակ ըլլալով:

Օրուան պատարագիչն էր Գալիֆորնիոյ նախկին առաջնորդ Գարեգին եպիսկոպոս Խաչատուրեան, որ հիւրաբար կը գտնուի Փարիզ: Պատարագի երգեցողութիւնները կատարուեցան վարդապետին դաշնաւորած բազմաձայն եղանակով, ղեկավարութեամբ Պ. Ն. Սերգոյեանի: Երգեցողութեանց կը մասնակցէր նաեւ վարդապետին հին մտերիմներէն Պ. Արմենակ Շահմուրատեան, որ առանձին երգեց «Եւ ընդ հոգւոյդ քում», «Տէր ողորմեա», «Ի վերին Երուսաղէմ» եւ «Տիրամայր»: «Ողջոյն»էն անմիջապէս առաջ, վարդապետին դագաղը տարուեցաւ սեղանին վրայ, ուր աղօթքներ կարդացուեցան երկու եպիսկոպոսներու եւ չորս քահանաներու կողմէ: Յետոյ դարձեալ մահարձանին մէջ զետեղուեցաւ:

Պատարագէն վերջ, սկսաւ դամբանականներու շարքը: Նախ կարդացուեցաւ Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Խորէն Ա.-ի ցաւակցական հեռագիրը, «Միաբանութեանս հետ միասին ողբում ենք Մայր Աթոռոյս միաբան եւ հայ ժողովուրդի վշտի եւ ուրախութեան երգիչ Կոմիտաս վարդապետի մահը»:

Ցաւակցական հեռագիր մը ղրկած էր նաեւ Ռումանիոյ Հայոց առաջնորդ Յուսիկ արքեպիսկոպոս:

Կաթողիկոսական նուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեան, որ Փարիզէն մեկնած էր վարդապետին մահէն երկու օր առաջ՝ Երուսաղէմ երթալու համար, Մարսիլիայէն ցաւակցական գիր մը ուղղած էր իր «թանկագին ընկերոջ եւ միաբանակցի» մահուան առթիւ:

Գլխաւոր դամբանականը խօսեցաւ պատարագիչ Գարեգին եպիսկ. Խաչատուրեան, բնաբան ունենալով՝ «Տէր եթէ զշրթունս իմ բանաս, բերան իմ երգեսցէ զօրհնութիւնս քո»:

ԿԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ.Ի ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆԸ

«Ո՛վ երբեք կրցած է իր մանկանացու աչքերով թափանցել այն տիեզերական խորհուրդին՝ որուն մէջ կը շարժինք մեր երկրաւոր կեանքի ընթացքին: Խորհուրդ մըն ալ իր լուսատուերածին ցոլքը կ'արձակէ Գողթնէն կուգայ: Գէորգ Սողոմոնեան եւ Թագուհի Յովհաննէսեան, երգիչի եւ բանաստեղծի չնորհներու խառնուրդն ու արտայայտիչը, կրցած են իրենց ծոցածին զաւկին մէջ փոխանցել գեղեցկութիւնն այդ խորհուրդին: Մանուկն Սողոմոն ժառանգաբար կարծես կը կրէր նաեւ իր մէջ երգիչի յատկութիւնը՝ միացած բանաստեղծական աւիւնին հետ, որուն ոլայքը կը թրթռար անոր մօրմէն երգերուն վրայ, բայց մանաւանդ սրտին խորը: Սիրտ մը թախծոտ ու մելամաղձոտ՝ որ չկրցաւ տակաւ երկար եւ լքեց իր միամեայ փոքրիկը՝ հրաժեշտ տալով այս կեանքին: Հայրն 11 տարեկան էր, երբ բախտը ժառանգեց Սողոմոնին, արթնցնելով անոր մէջ կոչումի մը ձայնը՝ որ կուգար հեռուէն՝ էջմիածնէն: Պատանին ինքզինքը կը գտնէր լոյսի տաճարին մէջ, ծննդավայրը հայ Շարականին: Երգիչը տակաւ ծնունդ կ'առնէր իր արիւնին եւ ջիղերուն մէջ: Էջմիածին անոր մէջ մշակեց Հայաստանեայց ոգին, Հայաստանեայց երգին, երեւան բերելով այսպէս անմրցելի տաղանդը մեր իրականութեան մէջ:

«Գուցէ այնքան ալ չխանդավառուէինք այս երեւոյթով, եթէ չըմբռնէինք թէ ո՛ր էր լուսաղբիւրը այդ տաղանդին: Հայաստանեայց ժողովուրդին բանաստեղծ հոգին մէջ էր այն որ քրիստ. շրջանէն առաջ ալ բնութեան աղօթքներով եւ ներշնչումներով ի յայտ կուգար Գողթնի քնարներու դաշն թրթռումներուն ընդմէջէն: Հրաշքը տիեզերական թրթռումներու ներդաշնակութեան՝ որ Աստուծոյ խօսքն խակ էր: Այդ խօսքն էր որ էջմիածնի մէջ հնչեց Սողոմոնի ականջին, ցնցեց անոր հոգին: Եւ ան վերցաւ գտնել ու պանծացնել իր մէջ այդ հոգին ժողովրդական երգերով: Երգերը այն ժողովուրդին, որ գիտէր երբեմն արեգակին դարձնել իր դէմքը, յետոյ դառնալու համար ճշմարտութեան ու կենդանի արեւին: Սուրբ ծագործ միտք պէտք էր՝ հայ երգը արուեստի կատարելութեան հասցնելու համար:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԷՊԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՅԱՐՁԱԿՈՂԱԿԱՆ

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅՈՅՍԵՐԸ ՆՈՐԷՆ ՑՆԴԵՑԱՆ

Անգլիա անընդունելի կը գտնէ Իտալիոյ պահանջները

Շաբաթ օրուընէ աւելի դարձեալ պղտորեցաւ միջազգային մթնոլորտը, երբ լուր տուին թէ Անգլիա անընդունելի կը գտնէ Մուսոլինիի առաջարկները, որոնք հաղորդուած էին Պ. Լավալի միջոցաւ: Այս պատասխանին վրայ, յոյս չկայ նոր բանակցութիւններէ (Անգլիա-Ֆրանսա-Իտալիա) եւ հարցը նորէն պիտի յղուի Ազգերու Դաշնակցութեան: Կ'ըսուի թէ Իտալիա կարեւոր զիջում մը կատարած է, հաւանելով որ բանակցութիւնները կատարուին Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ, ինչպէս կը պնդէ Մեծն Բրիտանիա: Բանակցութիւնները պիտի սկսին այս շաբթու, երբ Անգլիոյ արտաքին նախարարը եւ Պ. Լավալ Ժընեւ պիտի գտնուին, պատժական տնօրինութեանց գործադրութեան պայմանաժամը որոշելու համար:

Բուն հապէշական հարցին քննութիւնը պիտի շարունակէ Հինգերու խորհուրդը, որ առաջին անգամ ծրագիր մը կազմեց, բայց յետոյ հրաժարեցաւ, երբ Իտալիա մերժեց: Հիմա որ Մուսոլինի հաւանութիւն կը յայտնէ Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ շարունակելու բանակցութիւնները, իր գլխաւոր պայմանն է գաղտնապահութիւն, մինչեւ որ կարենան ելքի մը յանգիլ: Հինգերու յանձնախումբին մէջ ներկայացուցիչներ ունին թէ Անգլիա եւ թէ Ֆրանսա, ինչպէս եւ Սպանիա, Լեհաստան եւ Թուրքիա: Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարներուն ներկայութիւնը Ժընեւի մէջ՝ կ'ապացուցանէ թէ տաժանելի բանակցութիւններ պիտի կատարուին եւ թէ մօտաւոր լուծման մը յոյս չկայ:

Երեւի այդ գիտակցութեամբ է որ իտալական բանակը ձեռնարկած է լայն յարձակողականի մը, թէ հիւսիսէն (Մաքալլէ) եւ թէ հարաւէն (Կորահայ): Երէկ, երկուշաբթի, 28 Հոկտեմբեր իտալական յառաջխաղացութեան կը սպասուէր: (Հոկտեմբեր 28ին էր որ սեւ շապիկաւորները Հռոմի վրայ քալեցին, առաջնորդութեամբ Մուսոլինիի եւ երէկ այդ պատմական դէպքին 13րդ տարեդարձն էր): Իտալական բանակը արտակարգ պատրաստութիւններ կատարած է այս նոր արշաւանքին համար, վճռական հարուած մը տալու համար: Կիրակի օր սեւ շապիկաւորներու եւ Ասքարիներու վաշտեր յառաջ խաղալով Աէմիանիթի լերան ստորոտէն, հասան Անտօ Նէնաս, 15 քիլոմեթր դէպի ներս (հիւսիսէն): Միեւնոյն ատեն շարժումներ կը կատարուէին Հարրարի ճակատէն:

Իտալական ծրագրին համաձայն, հիւսիսային բանակը դէպի հարաւ պիտի քալէ Աքսում-Ատուա-Անթիկրաթ գծով, գրաւելու համար Մաքալլէն: Արեւելեան բանակը, որ խորհրդաւոր հանգամանք ունի, եւ որուն խարիսխը Ասապն է, թէ հիւսիսային բանակի ձախ թեւին պիտի օգնէ եւ թէ հապէշական ուժերուն վրայ պիտի յարձակի Հարրարի շրջանին մէջ: Իսկ հարաւային բանակը պիտի յարձակի հապէշական գլխաւոր բանակին վրայ, որ կը գտնուի Տճճիգա: Եթէ Իտալացիները յաջողին գրաւել Մաքալլէն, որ կը գտնուի Անթիկրաթէն 60 մղոն դէպի հարաւ պիտի քալեն Մակտալլայի եւ Տէսիէի վրայ, ուր համախմբուած են հապէշական անհամար ուժեր: Այս յառաջխաղացութեան համար Իտալացիները պատրաստած են 5000 ինքնաշարժ, 50,000 ջորի եւ 20,000 ուղտ:

Հապէշներն ալ մեծ պատրաստութեամբ կը սպասեն վճռական ճակատամարտներու:

Այս առթիւ Ատէնէն կը հեռագրեն թէ անգլիական բազմաթիւ օդանաւեր կեդրոնացած են այդ շրջանին մէջ: Նախապէս 40 օդանաւեր միայն կային, իսկ այսօր հարիւրի հասած է թիւը: Եգիպտոսէն եւ Անգլիայէն անգլիացի օդանաւորդներ կը սպասուին այս շաբթու:

Մուսոլինի իր դառնութիւնը կը յայտնէ բուռն ճառով մը

Շաբաթ օր Մուսոլինի իր դառնութիւնը յայտնեց ճառով մը, ուղղուած Իտալիոյ սեւ շապիկաւորներուն:

«Առաջնորդ»ը չէշտեց մասնաւորապէս.— «Մեր հաստատած վարչաձեւին 13 տարիները զուր չանցած: Ընչաքսետական եւ պահպանողական եասսիրութեան աշխարհ մը հարկադրուած է խոստովանիլ այդ: Անոնք որ կը պատրաստուին ամէնէն խոցելի անարդարութիւնը գործադրել մեզի հանդէպ, պիտի տեսնեն թէ իտալացի ժողովուրդը ընդունակ է նոյնքան մեծ հերոսութեան որքան հերոսութիւնը մեր զինուորներուն որ գրաւեցին Ատուան եւ քաղաքակրթութիւնը տարին դէպի Ափրիկէ: Մենք մեր վարչաձեւին 14րդ տարին պիտի անցընենք ռազմունակ ոգիով, դրօշները լայն բացած, մեր հաւատքին բոլանդակ մղումով, մեր ամբողջ կամքով որ այժմ թրծուած է բազմաթիւ տաժանելի փորձերով: Այս այն շրջանն է երբ պէտք է զգալ ապրելու եւ մարտնչելու հպարտութիւնը. այս այն շրջանն է ուր ժողովուրդ մը թշնամի ուժերու կշիռով կը չափէ իր դիմադրութեան եւ յաղթանակի կարողութիւնը: Տնտեսական գրոհի մը սպառնալիքին տակ զոր պատմութիւնը պիտի դատապարտէ իբրեւ այլանդակ ոճիր մը՝ սահմանուած աւելցնելու անկարգութիւնը եւ թշուառութիւնը ազգերու մէջ, այդ անունին արժանի բոլոր Իտալացիները պիտի պայքարին կամաւորապէս ամէնէն կատաղի պաշտպանութիւնը, զանազանելով թշնամիներն ու բարեկամները, յիշելով երկար ատեն, իրենց յիշողութիւնը հայրերէն որդիներուն եւ թոռներուն փոխանցելով: Ես վստահ եմ թէ երբ որ կանչեմ ձեզ, դուք անմիջապէս պիտի պատասխանէք, մինչեւ երկինք բարձրացնելով հին յեղափոխական վաշտերուն աղաղակը, որուն պիտի միանան 44 միլիոն Իտալացիներ»:

ՄԱՐԱՋԱՆՏ ԼԷՕԹԷԻ մարմինը, որ առժամապէս Լօնտոնի մէջ թաղուած էր 1934 օգոստոս 3ին, մեծ շուքով փոխադրուեցաւ Մարոք, ամփոփուելու համար Շալլայի աւերակներուն մէջ (երբեմնի մայրաքաղաքը Մարոքի հռոմէական կայսրութեան): Փոխադրութիւնը կատարուեցաւ երկու մարտանաւերով, ընկերակցութեամբ Նախարար Լուի Մաէնի եւ ծովային Նախարարին: Լիօթէ Ֆրանսայի ափրիկեան կայսրութեան հիմնադիրը կը համարուի, եւ բացառիկ պատիւ մըն է որ կ'ընծայուի այս հանգիստաւոր ցոյցերով:

ԶԻՆ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ՏԷՐՍԻՄԻ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՀԱՄԱՐ

ԿՈՒՍԱԿԱԼԸ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ

Մանրամասնութիւններ անվերապահներ են

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թուրք թերթերուն.—

Հարկ տեսնուած է բարեփոխել Արեւելեան Նահանգներու վարչական կազմակերպութիւնը, որպէսզի ընկերային եւ մշակութային գործերը աւելի կանոնաւորուին եւ կապը զօրանայ կառավարութեան եւ ժողովուրդին միջեւ:

Վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ Հալքի խորհրդարանական խմբակին ըսաւ թէ Պիթլիսի, Արդուինի եւ Հէքեարիի կուսակալութիւնները պիտի վերահաստատուին: Ճապաղջուրի մէջ «Մուրատ» անունով նահանգային կազմակերպութիւն մը պիտի ըլլայ, Տէրսիմն ալ «Մունզուր» անունով նահանգի պիտի վերածուի:

Հէքեարիի նահանգի վերածումը շատ տեղին կարգադրութիւն մըն է, նկատելով որ այս շրջանակը ընդարձակ է եւ կը գտնուի Իրաքի ու Իրանի մէջ:

Կառավարութիւնը մեծ կարեւորութիւն կուտայ Մունզուրի (Մնձուր) նահանգին եւ անոր տեղական կացութիւնը նկատի առնելով՝ պէտք տեսած է վարչական մասնաւոր կազմակերպութիւն մը ստեղծել:

Տեսնուած է որ հանրապետական օրէնքները որոնք այնքան գեղեցիկ արդիւնքներ կուտան միւս նահանգներուն մէջ, Մունզուրի կողմերը սպասուած արդիւնքը չեն տուած, որովհետեւ այդ վայրերու բնակիչները քաղաքակրթական աւելի վար աստիճանի մը վրայ կը գտնուին: Այդ խեղճ հայրենակիցները չեն կրնար ազատիլ աղաներու, միւթէկալիպներու ազդեցութենէն եւ նոյն իսկ տգիտութեան հետեւանքով պատճառ կ'ըլլան որ այդ տեսակ մարդիկ երեւան գան: Կառավարութիւնը հարկ տեսած է աւելի մօտէն ժողովուրդը առնել իր պաշտպանութեան տակ եւ ապահովել որ օգտուի օրինական իրաւունքներէն:

Այս նպատակով, կառավարութիւնը կարեւոր օրինագիծ մը պատրաստած է Մունզուրի վարչական եւ դատական կազմակերպութեան մասին: Օրինագծին համաձայն, դատական աւելի պարզ եւ անկասկած օգտակար ձեւ մը պիտի գործադրուի եւ կուսակալ պիտի կարգուի կառավարական բարձր ներկայացուցիչ մը որ գործավարի յատուկ իրաւասութիւն պիտի ունենայ: Այս պաշտօնին պիտի կոչուի հրամանատար մը, որպէս զի զինուորական տեսակէտով ալ վարէ կացութիւնը:

Կը կարծուի թէ Մունզուրի համար պատրաստուած օրինագիծը պիտի գործադրուի մինչեւ տարեգլուխ:

Հետեւեալ գաւառակները (գազա) պիտի մտնեն Մունզուրի շրջանակին մէջ.— Փլումէր, Նազիմիէ, Խօզաթ, Մազկերտ, Օվաճըք, Փերթէկ եւ Չմշկածագ: Մինչեւ կազմակերպութեան աւարտումը, Էլազիզ պիտի ըլլայ նահանգին կեդրոնը: Կուսակալ ընտրուելիք հրամանատարը իր կապը պիտի պահէ բանակին հետ եւ գործնապէս պիտի ըլլայ նոր կազմուելիք Դ. ընդհանուր քննիչը:

Մունզուրի կուսակալը գործավարներու (նախարար) օրինական բոլոր իրաւասութիւնները պիտի ունենայ ընթացիկ գործերու եւ պաշտօնեաներու մասին: Գաւառակներու գայմագամները եւ նահիէ միւտիրները սպաներ պիտի ըլլան, միաժամանակ իրենց կապը պահելով բանակին հետ: Այնպէս որ այս վարչական ծառայութիւնը պիտի հաշուուի իրենց զինուորական ծառայութեան մէջ:

Կուսակալը պիտի կարենայ զինուորական կարգապահութեան կանոնները գործադրել իր զինուորական պաշտօններու մասին: Գալով քաղաքային (միւլքիէ) պաշտօններուն, անոնց մասին ալ անձամբ պիտի գործադրէ կարգապահական յանձնաժողովներու տրուած օրինական իրաւասութիւնները:

Մունզուր նահանգային ժողով չպիտի ունենայ: Դատավարութիւնները պարզ եւ արագ պիտի ըլլան: Եղեռնադատ ատեանին յանձնուողները ձերբակալուած պիտի դատուին: Վճիռները բեկման ենթակայ չեն: Կուսակալը կրնայ յետաձգել պատիժներու գործադրութիւնը:

Նոր օրէնքին դատական մասը կը վերաբերի նաեւ նախընթաց դէպքերուն:

Վարչական նոր կազմակերպութիւնը չորս տարուան համար է:

Աթաթիւրքի դէմ սարքուած մահափորձին առթիւ

ՉՈՐՍ ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ մահափորձին քննութիւնը կը խորացուի, նոր փաստեր ձեռք անցուած ըլլալով գաղտնի դաւադրութեան մասին: Այս նպատակով կարգ մը վայրերու մէջ հարցաքննուած են ուրիշ անձեր: Հաւանական է որ նոր ձերբակալութիւններ կատարուին:

Անգարայի արդելարանին կալանաւորները մեկուսացուած են: Անոնց մէջ կը գտնուին նաեւ Մարաշցի Հաճի Իպրիս եւ տղան: Ամբաստանեալի մը յայտարարութեան համաձայն, Չերքէզ Էթէմ հասկցուցած էր թէ Հաճի Իպրիս ի հարկին նիւթապէս ալ պիտի օգնէ մահափորձի գործին:

Ձերբակալուածներուն մէջ կան նաեւ Ալի Սայիպի չաւուշը՝ Ապիղ, ասոր եղբայրը եւ Նահիէ միւտիրիւ Շէմսէտտին որ փոխ գայմագամն էր այն շրջանակին ուր կը պատէին դաւադիրները: Շէմսէտտին տղան է եղեռնադատ ատեանի նախկին անդամի մը եւ դիւղատնտեսութիւն սորված է Հունգարիոյ մէջ: Իր պաշտօնատեղիին մէջ ձերբակալուած ատեն, շատ այլայլած եւ ձերբակալողներուն ըսած է. «Ես այլեւս եա չպիտի գամ»:

Հաստատուած է որ Ապիղի եղբայրը վերջին տարիներս անընդհատ շփում ունէր Չէրքէզ Էթէմի հետ: Տակաւին ձեռք չեն անցուած հրոսախումբին միւս չորս դաւադիրները որոնք Եահեայի հետ միասին Սուրիայէն Թուրքիա անցած էին: Փնտռտուքը կը շարունակուի: Յայտնի չէ թէ սահմանը անցա՞ծ են թէ ոչ: Ասոնցմէ Համաի, սուրիական սահմանին մօտիկ գիւղէ մըն է: Թէ իր գիւղացիները եւ թէ շրջականներու բնակիչները հինէն ի վեր կը զգուէին այս մարդէն: Անկէ առաջ աղջիկ մը առեւանգեց եւ յետոյ ամուսնացաւ անոր հետ: Կինը ներկայիս կը բնակի Համաի գիւղական տան մէջ:

Ձերբակալման հրամանագիրը հանուած է նաեւ անձի մը դէմ որ բռնուած էր անկէ առաջ, Ալի Սայիպի Գօզանի ագարակը խուզարկուած ատեն: Պատճառներ կան կարծելու որ այս մարդը կապ ունի գաղտնի ցանցին հետ:

*** Կ'ըսուի թէ Թուրք կառավարութիւնը որոշած է բողոքել Ժընեւ եւ Փարիզ, նկատելով որ Սուրիա կը գտնուի ֆրանսական հոգատարութեան տակ:

Ամմանէն (Անդրյորդանան) կը հեռագրեն Ռիւթէրի.— Աթաթիւրքի դէմ

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵԹՈՎՊԻԱՆ ԻԲՐԵՒ ՋՈՒՐԻ ՑԵՄԱՐԱՆ

Եթովպիա ջուրի անսպառ շտեմարան մըն է:

Հնդկաց ովկիանոսին մուսոնները պարբերաբար կը փչեն սարահարթին կողմը: Եթովպիական ամրոցը կը խըտացնէ ովկէանէն բերուած շոգիները եւ անձրեւի կը փոխէ զանոնք: Անապատ է ստորոտը, անջրդի է ամէն կողմ: Անձրեւներով կ՚ողողուի վերը: Գետեր ու լիճեր կը գտնուին հիւսիսն ու հարաւը: Սարահարթը կը գողնայ ստորոտին անձրեւաբեր ամպերը:

Հոն ուր կ՚անձրեւէ՝ հարուստ բուսականութիւն մը կը ծաղկի անմիջապէս: Երբ անձրեւները կը դադրին, երաշտութիւնը կուգայ, շատ տեղեր կ՚ամայանան, յաճախ անապատներու կը փոխուին: Անձրեւէն վերջը կը սկսին ցեղերու միջեւ անողոքօրէն մղուած պատերազմները, բարբարոս սպանութիւնները, խոտին ու ջուրին համար:

Անձրեւներու եղանակը կը տեւէ յունիսէն մինչեւ հոկտեմբեր եւ որուն տեղացիները Քերեմթ կ՚ըսեն: Այդ ատեն ջրհորները կը լեցուին, հոս ու հոն հեղեղներ կը կազմուին, ճախճախուտներ կը տեսնուին, երթեւեկը վաղուց դադրած է, մարդիկ կ՚ապրին միջավայրին մէջ մեկուսացած: Որոշ է անձրեւելուն ժամանակը: Եթէ ամպերը կուտակուած են, շատ չանցած փոթորիկը պիտի պայթի եւ անձրեւի կաթիլները կարկուտի նման ուժեղ ու խոշոր պիտի թափին մերձաւոր ամպերէն վար: Արդէն ամէն մարդ պատսպարուած է անձրեւէն: Կէս ժամ յետոյ երկինք կը պայծառանայ, փոթորիկը ժամանակաւորապէս անցած է:

Սակայն անձրեւներու քանակը կը տարբերի տեղէն համեմատ: Մայրաքաղաքին հարաւ արեւմուտքը կը թափի տարեկան 1 մեթր 60 անձրեւ: Կոնտարի, Ցանա լիճին եւ մայրաքաղաքին մէջ տեղացող անձրեւին տարեկան քանակն է մէկ մեթր 20էն մէկ մեթր 40, Ասուայի մէջ 80 սանթիմ. Ասմարայի մէջ՝ 60 սանթիմեթր:

Սեպտեմբերի վերջերը արեւմտեան հով մը կ՚աւետէ եղանակին վախճանը: Հազիւ գուլաներ կը տեսնուին ու կ՚անհետին: Անձրեւները դադրած են, այլ եւս գրեթէ մէկ անգամէն: Այնուհետեւ կը սկսի չոր եղանակը, տեղացին պեկա կոչածը եւ կը տեւէ մինչեւ ապրիլի վերջերը, երբ ընդհատաբար կ՚անձրեւէ շուրջ տասնըհինգ օր եւ վերստին չորութիւնը կը շարունակուի մինչեւ յունիս: Երբեմն ալ ապրիլեան անձրեւները կը շարունակուին մինչեւ յունիս, մինչեւ անընդհատ տեղացող անձրեւները:

Անձրեւային այս եղանակին տեղացի սեւամորթը առողջութիւնը կը գտնէ, երբ ճերմակը համաճարակի ենթակայ է:

Տեղացող անձրեւները հեղեղներ կը կազմեն եւ կը դահավիժին կիրճերէն վար: Մերթ կը կորսուին, մերթ գետեր կը կազմեն մինչեւ անապատ, ուր կ՚անհետանան, կամ կը միանան գետակներու հետ եւ կը հոսին դէպի Նեղոս, ինչպէս Սոպաթ եւ Աթպարա գետերը, կամ դէպի Կարմիր ծով՝ ինչպէս Աւաշ գետը:

Երբ չոր եղանակը կը հասնի, բնութիւնը կը վերակենդանանայ: Հովիտներու խորը վտակներ առատօրէն կը հոսին, մարգերն ինքնին աճած են, ուր կենդանիներն ազատօրէն կը ճարակին: Ճամբաները շուտով կը չորնան, երթեւեկը կը սկսի, մեկուսացումը վերջ գտած է: Նակատներ (տեղացի վաճառական) մայրաքաղաք կուգան առեւտուրի համար:

Գիտական մեթոտներով կարելի պիտի ըլլայ հաւաքել անձրեւները, ուղղութիւն տալ հեղեղներուն, օգտագործել գետերը, ոռոգել մերձակայ դաշտերը, բարւոքել հեռաւոր ու անջրդի վայրերը: Մշակելի կրնան դառնալ ընդարձակ տեղեր, որոնք խոպան են այսօր: Հողը հրաբխային է եւ հետեւաբար բարեբեր, կլիման նպաստաւոր, կը պակսի միայն չոր եղանակին ատեն որոշ քանակութեամբ ջուր՝ ծաղկեցնելու համար երկիրը:

Եթովպիոյ հիւսիս արեւմուտքը կը գտնուի ջուրի համբաւաւոր շտեմարանը՝ Ցանա լիճը: Ծովէն բարձր է 1860 մ., տարածութիւնն է 350.000 հեքթար, խորութիւնը 190 մ.: Մէջտեղը կայ Տաֆ կղզին, որ վանք մը ունի, նուիրական Եթովպացիին համար: Անձրեւներէն կը յորդի լիճը եւ եթէ շուրջը մէկ մեթր բարձր ամբարտակ մը շինուի՝ կարելի պիտի ըլլայ ամբարել 3 միլիոն խոր. մեթր ջուր:

Լիճին շրջապատի դաշտագետինը կազմուած է մերձաւոր լեռներէ իջնող 60է աւելի գետերու սկահողերէ (alluvion), շուրջ մէկ միլիոն հեքթար տարածութեամբ եւ որ առաջնակարգ արժէք ունի երկրագործութեան համար, մասնաւորաբար անասնաբուծութեան համար: Լիճին ջուրին շոգիացումը կը մեղմէ բարձրաւանդակին կլիման, որ չոր է ամիսներով եւ ուր ամէնէն աւելի կրնայ առողջապահիկ բնակութիւն մը հաստատել Եւրոպացին:

Լիճէն կը բխի Կապոյտ Նեղոսը եւ իր հետ տանելով բարձրաւանդակին կարմիր, բերրի հողը՝ կը հոսի դէպի Սուտանի մայրաքաղաքը՝ Խարթում: Կապոյտ Նեղոսի ակերը նուիրական են Եթովպացիին համար: Ուխտաւորներ հոն կը դիմեն դարմանուելու համար եւ սրբազան ակերէն ջուր կը վերցնեն երկրին զանազան կողմերը տանելու եւ հաւատացեալ հիւանդները բուժելու համար:

Եթովպացին միշտ ընդդիմացած է լիճին մօտ ամբարտակներ շինել տալու արտօնութեան: Եթէ ջուրը բարձրանայ, նուիրական կղզին կը ծածկուի, սրբազան ակերը կը վնասուին: Դեռ վերջերս միայն Եւրոպացի մը այցելած է լիճին կղզիները, ուր հսկայ թունաւոր օձեր (պիթոն) կը սողան: Եգիպտոսի եւ Սուտանի համար սրբագործութիւն է Կապոյտ Նեղոսի քշած բերրի սկահողին դալիլը:

Լիճին շուրջ եւ Կոնտարի վերեւ կը գտնուի լեռներէ շրջապատուած բարեբեր դաշտագետին մը, ուր կայ արմտիք ու արջառ, անառիկ դիրքով: Հոս է ափրիկեան ամրոցին միջնաբերդը:

ՀԷԹՈՒՄ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՎԻԷՆՆԱՅԷՆ

1500ԱՄԵԱԿԸ ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

Տօնին համար տրամադրուած էր Ս. Ստեփաննոս մայր-եկեղեցին.— Հանրապետութեան նախագահին ալ ներկայ.— Կարտինալին եւ Ֆրանց Վերֆէլին ճառերը

Մխիթարեաններու նախաձեռնութեամբ մեր գաղութին մէջ ալ աննախընթաց շուքով տօնուեցաւ Ս. Գիրքի 15րդ դարադարձը:

Կը մտածուէր նախապէս մայիսին կատարել այդ հանդիսութիւնը, բայց շատ մը պարագաներ արգելք հանդիսացան:

Հոկտեմբեր 21ին առտուն ժամը 10ին, հայ գաղութը Ս. Ստեփաննոս մայր եկեղեցին հրաւիրուած էր մեծ օրուան յոբելեանը պատարագով մը սկսելու: Հայասէր Կարտինալը, Աւստրիոյ կրօնապետն Իննիցեր, Մխիթարեաններուն տրամադրած էր հսկայ մայր եկեղեցին: Տասնեակ մը եկեղեցական եւ պետական անձերու ներկայութեամբ եւ գրեթէ ամբողջ հայ գաղութի հանդիսակցութեամբ՝ Գերյ. Այտնեանի պատարագն սկսաւ: Պատարագիչ էր Հ. Մեսրոպ Հապոզեան: Վիէննայի սրտին վրայ, գոթական կամարներու ներքեւ՝ առաջին անգամ կը ծաւալէր ու կը ծփար հայ մեղեդին Աւստրիացիներու մայր եկեղեցւոյն մէջ: Իրաւացի էր Մխիթարեաններու եւ գաղութին բերկրանքը, որ կը փայլէր անոնց յուզուած աչքերէն:

Տեղացիներէն շատերուն համար յայտնութիւն մը եղան մեր պատարագն ու երգեցողութիւնը: Այտնեանի պատարագը մեր մէջ քիչ ծանօթ գլուխ գործոց մըն է. անոր գործնական մասը մեղեդիներուն կուտայ գեղարուեստական կատարելութեան բարձրագոյն դրոշմը:

Հ. Մովսէս Սրապեան ճարտարօրէն կառավարեց 60 հոգինոց երգչախումբն ու նուագախումբը: Անոր երգիչներն իրապէս պատիւ կը բերեն Մխիթարեաններուն եւ հայ գաղութին: Երգողներն առանց բացառութեան Աւստրիացիներ են, եւ սակայն հիմա (երգչախումբը հազիւ 5 տարի առաջ կազմուեցաւ) այնպիսի ճարտարութեամբ կ՚երգեն, որ Հ. Մովսէսի ճիգերը յաջողութեամբ պսակուած նկատելու ենք:

Հանրապ. նախագահ՝ Միքլաս իր ներկայութեամբ պատուեց մեր պատարագն ու Ս. Գրքի յոբելեանը:

Շաբաթներ առաջ, թերթերն ու հրապարակային յայտարարութիւնները ծանուցած էին յոբելենական հանդիսութիւնները: Եւ կիրակի ժամը 8ին Kleiner Musikvereinssaalի մէջ կը խուժէր հայ գաղութն ու օտար հիւրերու խուռն բազմութիւն մը: Ամէն մարդ մեծ շահագրգռութեամբ հոս փութացած էր. վասնզի երկու նշանաւոր մարդիկ բանախօսութիւններ պիտի կատարէին. Կարտինալ Իննիցէր եւ հայ ազգին հերոսամարտութեան փառաբանողը — Ֆրանց Վէրֆէլ:

Սրապեան երգչախումբը՝ Թաղեադեանցի «Տէր կեցո՛»ով կատարեց բացումը: Ապա խօսք առաւ (գերմաներէն) Հ. Մ. Հարոզեան, ողջունեց օտար բարձրապատիւ հիւրերը, Փրոֆ. Մժիք, Ֆրանց Վէրֆէլ, համալսարանի եւ կրթական նախարարութեան ներկայացուցիչները, Ռուսերու եպիսկոպոսը: Իննիցերի անունը որոտագին ծափերով դիմաւորուեցաւ: Ճառախօսը Մխիթարեան վանքին, Վիէննայի գաղութին եւ համայն հայութեան անունով ողջոյնի եւ շնորհակալութեան խօսքն ուղղեց Ֆրանց Վէրֆէլի, որուն վրայ «կեցցէ»ներ եւ ծափեր լսուեցան ամէն կողմէ: Կարտինալ Իննիցէր, համալսարանի Ս. գրական ճիւղին նախկին ուսուցչապետը, հմտալից կերպով խօսեցաւ 300 — 450 շրջանի Հայաստանի եկեղեցական շարժումներու մասին: Շեշտեց Հայ Ս. գրքի մեծ նշանակութիւնը՝ յարակից գիտութիւններու համար եւ ցաւ յայտնեց, որ Վիէննայի համալսարանին մէջ անոր ուսումը չէ ծաղկած: Եւ խօսքը վերջացնելով՝ յարեց.

— «Այն նպատակը, զոր Հայ Թարգմանիչներն ասկից 1500 տարի առաջ ունեցան — այսինքն՝ հաւատքի եւ ազգութեան պահպանումը — լիովին իրագործուեցաւ: Եւ Հայը, հակառակ իր դարաւոր տառապանքներուն, գիտցաւ իր նախնիներն յարգել, եւ իր գոյութեան այդ երկու հիմերը ամուր պահել» (ծափեր):

Փրոֆ. Մժիքի բանախօսութենէն կ՚արժէ յիշել. «Ըմբռնելու համար՝ թէ Թարգմանիչները որպիսի ճիգ ու կորով գործադրած են Ս. Գիրքը թարգմանելու ժամանակ, նկատելու ենք, որ իրենցմէ առաջ մէկ տող հայերէն գրականութիւն չկար: Ուլֆիլասի մը եւ Կիւրեղի մը թարգմանութիւնները այժմ թանգարանական ուսումնասիրութիւններու միայն ենթարկուած են. ատոնք մեռան, առանց կեանք արտադրելու: Իսկ Հայերունը կ՚ապրի մինչեւ այսօր, եւ կեանք յառաջ կը բերէ»:

Ֆրանց Վէրֆէլ բեմ բարձրացաւ, քիչ Հայերու ծանօթ, բայց ամէն Հայու պաշտելի այս Աւստրիացին, կախարդական բան մը ունի իր էութեան մէջ, տառապած ազգերու եւ թշուառ մարդկութեան կեանքին փիլիսոփայութեան աստուածային թարգմանն է կարծես: Քուրմի մը պէս պատգամներ կուտայ, մարգարէի նման կը սպառնայ: Հայ քաղաքակրթութեան իւրաքանչիւր առարկայի երկիւղածօրէն կը մօտենայ, եւ, կարծես զանոնք իր սեփական հոգւոյն երկունքներով ծննդաբերած ըլլար, կը գուրգուրայ անոնց վրայ: Իր ճառը «Հայն իբր մշակութային ժողովուրդ» պիտի ջանամ ընթերցողներուն ներկայացնել: Աւելորդ է ըսել, որ օրուան մարդը բանախօսն էր, որ երկու անգամ ծափերով բեմ կանչուեցաւ:

Փոքրիկն Աստրինէ Իւթիւճեան՝ շնորհալի շեշտերով «Երկնէր երկին»ը արտասանեց, հայերէն եւ գերմաներէն:

Յայտագրին գեղարուեստական մէկ մասը գրաւած էին Հ. Մ. Սրապեանի երգիչները, որոնց մասին կը կրկնենք մեր հիացումը, Կոմիտաս վարդապետէն երգեցին՝ Գութաներգ, Հողագործի երգը, Սիփանայ քաջերը, Կալի երգ: Տիկ. Ճէզայիրլեան երգեց՝ «Կռունկ ուստի՞ կուգաս», «Քէլէր ցոլէր» (Կոմիտասի), «Լալօնք» (Արտ. վարդ. Գալէնտէրի), եւ «Տըլէ եաման» (Սրուանձտեանցի) մեծ գնահատանքով: Ղազարոս Զատէեան, որ վերջին տարիներուն շատ յառաջադիմած է, երգեց «Ծիրանի ծառ», «Անտունի» (Կոմիտասի) եւ «Հայաստան» (Շահմուրատեանի - Կոմիտասի):

Վիէննայի գաղութը շատ քիչ անգամ վայելած է այսպիսի յաջող եւ ոգեւորիչ հանդէս մը, որուն արժանիքը Մխիթարեան հայրերուն կը պարտինք:

Ա. ԳԱՐԱՄԱՆԼԵԱՆ

ԳԵՂԵՑԻԿ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

ԽՄԲ.— Շաբաթ օր հրատարակած էինք Անկէնի Կ. Խաչի Սանուհիներու Միութեան՝ «Արաքս»ի թէյասեղանին նկարագրութիւնը: Ստորեւ՝ այս առթիւ կարդացուած տեղեկագիրը, որ համառօտ այլ գործնական ուղեցոյց մըն է նմանօրինակ աշխատանքներու.

Նկատի ունենալով օտարութեան ահաւոր վտանգն որ ամէնէն աւելի կը սպառնայ մեր նոր սերունդին, մենք ալ խորհեցանք օգտակար գործ մը կատարել այդ ուղղութեամբ եւ ջանալ քանի մը նորահաս հայ օրիորդներ իրարու քով համախմբել, անոնց մէջ արթնցնելու, զարգացնելու եւ վառ պահելու համար հայ ոգին եւ ամէն բանէ առաջ իրարու հետ հայերէն խօսելու կամքը:

Նոր սերունդը հայ պահելու ճիգը արդէն մեր միութեան էական նպատակներէն մին է:

Հայերէն խօսելու նպատակը արդէն միակ դժուար կէտն է այս ձեռնարկին իրականացման համար, որովհետեւ օտարութիւնը իր ծանր թաթը այնչափ քաղցրօրէն, այնչափ բնականօրէն դրոշմեր է անոնց մատաղ հոգիներու անկազմ խմորին վրայ, եւ սակայն այնչափ ուժգին եւ անջնջելի:

Կան նաեւ արտաքին տարբեր դժուարութիւններ, որոնց մասին չենք ուզեր խօսիլ:

Ուրախ ենք յայտարարելու սակայն որ վարչութիւնը չկասեցաւ որ եւ է խոչընդոտի առաջ եւ յարատեւ ջանքերով կազմուած է արդէն Սանուհիներու Միութեան առողջ կորիզ մը որ, յոյս ունինք, պիտի ուռճանայ եւ ծաղկի՝ նոյն անկիուն կամքին շնորհիւ:

Հայ լեզուի եւ հայ ոգիի պահպանման գեղեցիկ գործին մէջ անշուշտ մեծագոյն եւ իրական դերը ծնողքն են որ պիտի կատարեն, եւ այնչափ դիւրին է իրենց համար եթէ ուզեն: Վստահ ենք որ շատերը գիտակից են այս պարտականութեան, եւ գոնէ մեզ ծանօթ ծնողքներուն մեծ մասը թոյլ չեն տար որ տուներու մէջ հայերէնէ տարբեր լեզու մը խօսուի, սակայն դժբախտաբար գոյութիւն ունին նաեւ բազմաթիւ ծնողներ որոնք կամայ թէ ակամայ անգիտակից են իրենց գործած ոճրին, եւ կամ միամիտ անփութութեամբ մը կը հանդուրժեն որ հայերէն չխօսին իրենց զաւակները, չխօսին մեր քաղցր եւ մեծասքանչ լեզուն:

Բայց եթէ անփոյթ ծնողքներ գոյութիւն ունին՝ հայ հասարակութեան քիչ շատ գիտակից դասը նուազ դատապարտելի չէ, եթէ չգիտակցի իր պարտականութեան եւ այդ թերին չդարմանէ որ եւ է առիթով եւ կամ ստեղծելով գործելու առիթներ:

Եւ ամէնէն համեստ եւ ամէնէն զարգացածը կարող է կաթիլ մը իւղ աւելցնել այն ճրագին որով վառ պիտի մնայ հայ ազգային գիտակցութիւնը եւ պիտի ապրի Հայը, բաւական է որ ուզենք եւ փոքր ճիգ մը ընենք, բաւական է որ հոգիով ծոյլեր եւ սնանկներ չըլլանք:

Այս տուեալներուն վրայ էր որ 1934 Ապրիլ 14ին Անկէնի մէջ հիմը դրին Ց. Հ. Կապոյտ Խաչի Սանուհիներու «Արաքս» Միութեան, 14 — 19 տարեկաններու համար, իրենց յատուկ ծրագիր կանոնագրով: Սանուհիներէն մէկը Ամերիկա մեկնեցաւ եւ այսօր 10 է իրենց թիւը:

Վարչութիւնը ուրախ է որ իր ջանքերն ապարդիւն չեն անցած: Սանուհիներն արդէն վարժուած են ժողովներ գումարելու, արձանագրութիւններ կազմելու, եւ մանաւանդ հայերէն խօսելու իրարու հետ, դէթ մեր ներկայութեանը, եւ ընկերական կեանքի համար մարզուելու: Բոլոր ժողովները տեղի կ՚ունենան վարչութեան հսկողութեան ներքեւ, որ կը ջանայ [...] րալի եւ զուարթ մթնոլորտ մը ստեղծել: Ժողովներու գլխաւոր զբաղումն է ընթերցանութիւն, պատմութիւններ պատմել եւ մանաւանդ [...] ծանօթանալ հայ պատմութեան: [...] բական պտոյտներ եւ զանազան [...] նական այցեր գեղարուեստական [...] դարաններու եւ կենդանաբանական [...] բուսաբանական պարտէզներու մէջ [...] րենց ծրագրին մաս կը կազմեն:

Անցեալ տարեշրջանին երկու [...] հիներ հետեւեցան Ֆրանսական Կ[...] մէր Խաչի մասնաճիւղին կազմակ[...] պած հիւանդապահութեան դա[...] թացքին յաջող քննութիւններէ [...] տոյ օժանդակի վկայական [...] գարնան (Օր. Ալիս Պալոնեան եւ [...] րիկ Դանիէլեան): 22 Փրանսացի [...] ջիկներու մէջ Հայ մըն էր որ առա[...] հանդիսացաւ: Այս տարի եւս պի[...] շարունակեն այդ դասընթացքին եր[...] րորդ շրջանը, իսկ քանի մը Սանուհի[...] ներ ալ պիտի մտնեն առաջին դա[...] րանը:

Եթէ վարչութիւնը իր գործին [...] գութեան յոյսը հիմնած է իր սեփ[...] կան ուժերուն վրայ, աջակցութեան [...] ծնողքներու եւ Միութեան անդամ[...] րու՝ ան մեծ հաւատք ունի իր Ս[...] նուհիներուն վրայ, որովհետեւ [...] աղջիկներ են անոնք, զաւակներ[...] մեծ եւ ազնիւ ազգի մը որ ունի [...] մութիւն եւ մշակոյթ, եթէ [...] դժբախտ եւ թափառական է [...] բայց պէտք է գիտնան որ հայ[...] մը եւ անոր հանդէպ նուիր[...] պարտականութիւններ ունին [...] ալ:

Վարչութիւնը կը խորհի հիմն[...] գրադարան մը, նկատի ունեն[...] իր սանուհիներուն հայերէն ըն[...] ցումներու վարժեցնելու անհրաժ[...] տութիւնը: Յոյս ունինք որ Ա[...] հայութիւնը պիտի քաջալերէ մեր [...] նպատակը, որուն համար 50 ֆ[...] նուիրած է վարչութեան անդամ[...] ներէն մին իբրեւ հիմնադրամ:

Կը գուրգուրանք մեր Սանուհի[...] րուն վրայ եւ վստահ ենք որ [...] պիտի պսակեն մեր յոյսերը, [...] րական վարձատրութիւնը մեր [...] րուն, եւ իրենցմով պիտի հպար[...] նանք՝ ըսելով.

— «Ահա ճշմարիտ հայ աղջիկ[...]

Ց. ԱՆԱ[...]

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրնե[...] թղթակիցներէ իրենց գրութի[...] գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ [...] թանաքի եւ [illegible]:

Ս. ԳՐՔԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(1500ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ, ՊՐԻՒՍԷԼ, 20 ՀՈԿՏ. 1935)

Տպագրութեան գիւտէն (1455) հազիւ կէս դար էր անցեր, երբ լոյս տեսաւ առաջին հայերէն տպագիրը: Այս ձեռնարկութիւնն իրականացած է այնտեղ, ուր որ միջոցներ եւ յարմարութիւններ կային, այն է Վենետիկ, ուր շարժուն տառերու գիւտէն առաջ գործածութեան մէջ էր փայտագրութիւնը (xylographie) այսինքն տախտակի վրայ գրեր փորելով տպելը: Առաջին հայերէն տպագրուած գիրքը Պարզատումարն է եղած իր ստորաբաժանումներով, որոնք են. 1.— Կաղանդացոյց, 2.— Երազացոյց, 3.— Ծննդեան տղայոց եւ 4.— Մարմնախաղաց: Տպուած է մեծատառ, եւ միայն մէկ տեսակ գիրով, թերթերը թուագրուած են տառերով, Ա. Բ. Գ. եւայլն, ոչ յառաջաբան ունի, ոչ յիշատակարան: Միայն տպագրութեան թուականն է նշանակուած՝ Հայոց 961 ամն, որ է փրկչական 1512 տարին: Այս հազուագիւտ գիրքն այժմ կը պահուի Վիէննայի Մխ. Մատենադարանը:

Երբ տպագրական արուեստի եւ անոր տուած անակնկալ մեծ օգուտներուն լուրը Հայաստան հասաւ, Հայ եկեղեցւոյ գահակալներն սկսան տենչալ անկից օգտուելու, բայց երկրի քաղաքական հանգամանքներն եւ նիւթական վիճակը մեծ արգելք էին այս տենչանքի իրագործման, ուստի իրենց աչքը դարձուցին դէպի Եւրոպա եւ մանաւանդ Հռոմ: ԺԶ. դարի միջինքին Միքայէլ Դ. կաթողիկոսը յատուկ պատգամաւորութիւն ուղարկեց Հռոմ, որու պետն էր Թոխաթցի Աբգարը, որ Ստեփաննոս Ռոշքեան իր յիշատակարանաց մէջ կը կոչէ «պարոն Սէֆէր Աբգարեանց, ի զարմէ(?) Թագաւորացն Հայոց, դեսպան Հայաստանեայց»: Այս [illegible] ճիշդ էր, որովհետեւ կաթողիկոսը յանձնարարած էր, որ Աբգար ներկայացնէ Հռոմի քահանայապետին՝ Հայոց քաղաքական ու եկեղեցական տխուր վիճակը եւ դարման խնդրէ:

Պարագաներն աննպաստ էին Պապի կողմէ որ եւ է քաղաքական միջամտութեան, ուստի Միքայէլի հրահանգի համաձայն Աբգար աշխատեր է հայկական տպագրութիւն կազմակերպել: Հռոմ հայկական տառերու օրինակներ պատրաստել վերջը, Աբգար եկեր է Վենետիկ, ուր տպագրական գործն աւելի էր յառաջացած եւ այնտեղ 1565ին տպեր է իր պատկերազարդ Սաղմոսարանն, որու առաջին պատկերի տակ տպուած է հետեւեալ յիշատակարանը. «... Ես Թոխաթցի Աբգար դպիրս խնդրեցի զայս նորգիրս ի Հռոմ Պետրոս Փափուն եւ երետ հրաման շինելու, բարեխօսութեամբ այս կարտինալացս եւ այս եպիսկոպոսից եւ իմ [illegible] որդոյս»: Աբգարի տպագրական ձեռնարկութիւնը Սաղմոսարանով վերջացեր է: Այնուհետեւ հայերէն տպագիրներ երեւան եկան Կ. Պոլիս 1567ին, Հռոմ 1584ին եւ ապա 1623ին, Լէմբէրգ 1616ին, Միլան 1624ին, Փարիզ 1633ին, Նոր Ջուղա (Պարսկաստան) 1640ին եւ Լիվոռնոյ 1643ին: Այս բոլոր տպարանները խեղճ եւ թերի էին եւ ոչ մի կերպով ծաղկելու եւ Ս. Գիրք տպելու հնարաւորութիւն չէին ներկայացներ:

Այդ միջոցին, այն է 1642ին դարձեալ Վենետիկ է, որ տպուեցաւ Սաղմոսարանը, Յովհ. Անկիւրացւոյ ձեռքով, որ իր յիշատակարանի մէջ կը գրէ.—«Տեսանէի զպակասութիւն գրեանց ազգիս Հայոց եւ վարանէի ի մտի զինչ լինի հնար բազմանալոյ հին եւ նոր կտակարանաց, քանզի պատճառ նուազութեան այս էր, զի բազում ծախիւք եւ դժուարութեամբ հազիւ կարէ ոք ստանալ Ա. (մէկ) գիրք կամ Բ. (երկու) եւ կամ երիս, թող թէ պիտոյանաց բազում...»: Այս մասին Յովհ. Անկիւրացւոյ ջանքերն եւս ապարդիւն են մնացեր: Այս Անկիւրացին, որ Եւրոպացիներու կողմէն Molinos է անուանուած, լատիներէնի եւ իտալերէնի հմտութեանը պատճառով նախ Զմիւռնիայի մէջ անոնց թարգմանն էր եւ ապա Հռոմ է եկած նոյն պաշտօնով:

ԺԷ. դարի միջինքին Էջմիածին կը գտնուէր Պօղոս Փիրոմալլի անունով տոմինիկեան կարգի կրօնաւոր մը, որ Փիլիպպոս կաթողիկոսի հրաւէրով 4 տարիէ ի վեր դասատու էր այնտեղ: Ինք լատիներէն կը սորվեցնէր եւ փոխադարձաբար հայերէն գրաբար կը սորվէր: Փիրոմալլի Էջմիածնէն Հռոմ դառնալու ժամանակ հետը բերեր էր Ս. Գրքի հայերէն գրչագիր մը եւ աշխատեցաւ տպել այնտեղ, բայց կաթոլիկ հոգեւոր իշխանութիւնը իրաւամբ կասկածելով թէ այս գրչագիրը հարազատ թարգմանութիւն չէ, զլացեր է հարկ եղած արտօնութիւնը: Միայն 1666ին է, որ վերջապէս լոյս տեսաւ Ս. Գրքի առաջին հրատարակութիւնը, հետեւեալ պարագաներու մէջ: Փիրոմալլի կրօնաւորի Էջմիածնայ աշակերտներուն մէջ կային երեք արեղայ, որոնք նշանաւոր են հանդիսացած իրենց եւրոպական միջավայրի մէջ ունեցած օգտակար գործունէութեամբ: Այս եկեղեցականներն են Ոսկան Երեւանցին, Վարդան Յովհաննեան եւ Յովհաննէս Հոլով վարդապետները: Վարդան Յովհաննեան Լեհահայոց Առաջնորդ-արքեպիսկոպոսն եղաւ, իսկ Յովհ. Հոլով Հռոմ հաստատուեցաւ իբրեւ հայերէնի թարգման: Երկուքն ալ մեծ յարգանք էն վայելած լատին բարձրագոյն իշխանութենէն եւ գրական գործեր ունին, գլխաւորաբար լատիներէնէ թարգմանութիւններ: Բայց ներկայ պարագային մէջ մեզ հետաքրքրողը Ոսկանն է, որ Ս. Գ[...] հայերէն լեզուով առաջին տպագր[...] եղած:

Առաջին հայկական կանոնաւոր [...] պարանը հաստատուած է Ամստէրդ[...] շնորհիւ Էջմիածնի Յակոբ Դ. [...] ղիկոսի: Նա տեսնելով որ ան[...] տպարան ունենալ Էջմիածնի մէ[...] միւս կողմէն Ս. Գրքի հրատար[...] թիւնն օրէ օր աւելի անհրաժե[...] դառնայ, 1656ին Մատթէոս [...] ցին, որ հմուտ էր նկարչութ[...] Էջմիածին Նօտարի պաշտօն կը [...] րէր իր նախորդի Փիլիպպոսի [...] ղիկոսութեան ժամանակ, [...] ուղարկեց, որպէսզի, ուր որ [...] լինի, տպարան հաստատէ եւ Ս. Գ[...] քը հրատարակէ: Մատթէոս փոր[...] գալով, Վենետիկ եւ Հռոմ փոր[...] վերջը, կը յաջողի վերջապէս Ա[...] տամի մէջ պատուիրել հայերէն [...] տառեր եւ տպարան հիմնել 1660[...]

Ա. ՍԱՐՈՒԽԱՆ

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Նոր փոխ-վարչապետը եւ կառավարական ուրիշ փոփոխութիւններ

— • —

Ալի Մահմեդովի տեղ, Հայաստանի փոխ - վարչապետ նշանակուեցաւ Ա-լեքսանդր Շահսուվարեան:

Շահսուվարեան ծնած է Գանձա-կի մէջ 1888ին: Կանուխէն մտած էր սոցիալ - դեմոկրատ կուսակցութեան շարքերուն մէջ: 1907ին կ'անդամակցի բոլշեւիկեան հատուածին 1912-15 կը մտնէ Եուրիեւի Համալսարանը: 1915—17 կը գործէ բանակին մէջ: 1917—21 Թիֆլիզի կոմիտէի անդամ: 1921էն վերջ կը գործէ Հայաստանի կոմու-նիստ կուսակցութեան մէջ, ի վերջոյ կեդր. կոմիտէի քարտուղար, սակայն ինչպէս կը յիշեն մեր ընթերցողները, օր մըն ալ կուսակցական խմբակցա-կան պայքարներու պատճառով՝ կը դատապարտուի Հայաստանէն հեռա-նալու:

Այս «նշանակում»ը յայտարարուած ըլլալով անդամ մը նոյն թերթին մէջ, պէտք է ենթադրել թէ այս անգամ Մոսկուան վաւերացուցած է զայն:

✕

Արսէն Եսայեան, որ Հայաստանի տեղական արդիւնաբերութեան գոր-ծավար էր, հանուեցաւ իր պաշտօնէն, (կ'ըսուի թէ Հօկի կեդր. Վարչութեան նախագահ նշանակուած է): Տեղական արդիւնաբերութեան գործավար նշա-նակուած է Խորէն Ցովսէփեան:

Ա. Երզնկեան եւս հանուած է փոխ վարչապետի իր պաշտօնէն:

«ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ»

— • —

Երաժիշտ Ցարօ Ստեփանեան աւար-տեց Սասունցի Դաւիթ օփերային նա-խերգանքը, առաջին եւ երկրորդ գոր-ծողութիւնները:

Մոսկուայի Հայ Արուեստի Տունը, դիմելով Հայաստանի երաժիշտներու Միութեան, խնդրած է իրենց ղրկել Ցարօ Ստեփանեանի Սասունցի Դաւիթ օփերային նախերգանքը, ինչպէս նա-եւ Ռոմանոս Մելիքեանի Բալլադը սիմֆոնիկ նուագախումբի համար, ո-րոնք պիտի նուագուին Մոսկուայի մէջ, Հայ Արուեստի Տան կազմակեր-պելիք հայ արուեստին նուիրուած համերգներու ընթացքին:

Հին յունական արձանագրութիւններ

— • —

Երեւան այցելեց Թիֆլիզի կովկա-սագիտական ճեմարանի գիտնական-ներէն Ս. Տէր Աւետիքեան, որ սկսած է ուսումնասիրել, Հոկտեմբերեան շրջանին մէջ, պատմական Արմաւիր ամրոցին յունական արձանագրու-թիւնները:

Արմաւիրի յունական արձանագրու-թիւնները կը պատկանին մեր երկրի ամենահին գրաւոր յիշատակարաննե-րու շարքին եւ պատմական մեծ ար-ժէք կը ներկայացնեն: Արձանագրու-թիւնները փորուած են երկու անտաշ ժայռի բեկորներու վրայ, մանր տա-ռերով: Իրենց պատմական բովան-դակութեամբ՝ այդ արձանագրու-թիւնները կը պատկանին Հռոմի կողմէ Հայաստանի գրաւման շրջանին եւ կը յիշատակեն Հայոց Արտաշէս (Արտաքսես) Թագաւորին անունը:

Տեղական կազմակերպութեանց ան-տարբերութեան պատճառով, այդ արժէքաւոր արձանագրութիւնները անխնամ կը մնային ճամբուն վրայ, հետզհետէ փճանալու ենթակայ: Հարկ կը տեսնուի տանիքով մը ծած-կել եւ ցանկապատով մը մեկուսացը-նել պատմական յիշատակարանը:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԿԵՂԾ ԿՈՉԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

— • —

«Նոր Երկիր»ի 24 Հոկտեմբերի թի-ւին մէջ կարդացինք «Կոչ Տարօնցի-ներու» գրութիւնը յանուն Մարսիլիոյ մեր միութեան անունը կրող մասնա-ճիւղի վարչութեան: Այդ կոչը կը ձգ-տի ձախողեցնել պատգ. ժողովը, զոր սարքած ենք նոյեմբեր 1ին, Փարիզի մէջ:

Թոյլ տուէք հրապարակաւ պարզել այն բոլոր անցուդարձերը որոնք չար-ժառիթ դարձած են ներկայ աղմուկին, որպէսզի ինչպէս մեր հայրենա-կիցները նոյնպէս հասարակութիւնը լուսաբանուի եւ արհեստով խառնա-կիչները դատապարտուին լռութեան:

1934 փետր. 3ին Տէսինի մէջ գու-մարուած մեր պատգ. ժողովը, քանի մը ուրիշ հարցերու շարքին, որոշած էր Տարօնի աւանը շինել Խ. Հայաս-տանի մէջ, յենլով Լիոնի պատգամա-ւոր Արամ Բաղտասարեանի տուած տեղեկութեան վրայ. «Թէ Ամերիկայի մեր Միութեան մօտ կը գտնուի 90.000 տոլարի գումար մը»: Այդ ժողովէն ծնած Կ. Վարչութիւնը փոխադրուե-լով Փարիզ, անմիջապէս բանակցու-թեան մտաւ մեր միութեան Ամերի-կայի Կ. Վարչութեան հետ եւ երեւան եկաւ որ 90.000 տոլարի առասպելա-կան գումարի փոխարէն գոյութիւն ունի միայն 6000 տոլարի չնչին գու-մար մը, որ իրենց պատգ. ժողովը բաժնած ըլլալով զանազան նպատակ-ներու, կը մնար ամբողջական գու-մարին 100էն 30ը յատկացնել ներգաղ-թին, եթէ տեղի ունենար: Որով Ամե-րիկայի նիւթական անձկութեան պատճառաւ մերժեց աւանի շինու-թեան օժանդակութիւնը:

Այս իրողութեան առջեւ Ֆրանսայի շրջանի Կ. Վարչութիւնս նպատակն-կալ եւ տնտեսական անել վիճակին են-թակայ իր հայրենակիցներու ազա-գուն միջոցներով տեսաւ որ ծխծաղե-լի պիտի դառնար աւանի շինութեան ձեռնարկելը, հետեւաբար իր ամբողջ կազմով որոշեց ձեռնարկել Տարօն-Տուրուբերանի հին ու նոր պատմու-թեան հրատարակութեան եւ արդիւն-քը յատկացնել Տարօն աւանին: Ըստ այնմ շրջաբերական ղրկուեցաւ մաս-նաճիւղերուն եւ գրուեցաւ Ամերիկա-յի մեր միութեան: Շատ չանցած Ա-մերիկայի նամակը նպաստաւոր լուր բերաւ եւ նոր շրջաբերական մըն ալ ղրկեցինք գաւառները, ի լուր մեր հայրենակիցներուն:

Ահա հոս էր որ խաչակրութիւնը ծայր տուաւ առաջին անգամ Լիոնէն: Ա. Բաղտասարեան իր ստորագրու-թեամբ «Նոր Երկիր»ի մէջ, մեղ որա-կեց ստորին եւ այլն ածականներով: Այս պարոնը, որ Լիոնի մասնաճիւղի քարտուղարն էր եւ հակառակ մեր բազմաթիւ շրջաբերական նամակնե-րուն մինչ այդ ոչ մէկուն պատասխա-նած էր, յանկարծ ընդհ. ղեկավարի դեր ստանձնած հինգ էջնոց անիմաստ քաջքշուկներով լի «Կոչ» մը ղրկեց գաւառները, բոլոր հայրենակիցները ըմբոստութեան մղելու համար կեդ-րոնին դէմ: Փարիզէն իրեն ձայնակ-ցեցաւ կեդրոնիս անդամներէն Ա. Ա-սատուրեան, հակառակ իր ստորա-գրութեան որ կը գտնուի օրագրու-թեան տետրակին մէջ: Մարսէյլէն ա-սոնց ձայնակցեցաւ ոմն Մ. Ալաչքան, այժմու նոյն տեղի քարտուղարը, յօդ-ուած մը գրելով «Նոր Երկիր»ի մէջ, ճիշդ ապրիլ 27ի երեկոյին, երբ տեղի կ'ունենար մեր հանդէսը Պէլվիլուազի համայնավարներու ժան ժօռէս սրա-հին մէջ: Ասատուրեան իր կարգին Հօկեան շրջանի մէջ տարածայնեց թէ «Փաշիստ Միութիւն մըն է հանդէս տուողը»: Դուն դատէ՛, յարգելի ըն-թերցող, «փաշիստ միութիւն մը» հա-մայնավար սրահի մէջ...

Սմբատ իր թերթով սկսաւ մեծ մեծ պահանջներ ներկայացնել, հակառակ տրուած լուսաբանութեանց, ու շատ չանցած կարաւանին խառնուեցաւ Պ. Մխիթար Շէխիկեան, որ անասելի բառերով կ'որակէր Ասատուրեանը չուրջ երեք տարի: Ամէնէն վերջը կարաւանին խառնուեցաւ ինքզինքը «պզտիկ պուրժուա» ներկայացնող Պօղոս Վարդանեանը, որ քանիներ մոխրի վրայ նստեցուցած է (ի մէջ այլոց եւ գիտեմ Տիգրան Գէորգեանը, Լեւոն Աճեան, տողերս գրողը, եւ Համբարձում Վարժապետեանը) եւ որ երկար ատենէ ի վեր Հօկի անդամ եւ ներգաղթի կարաւանին թեկնածու է:

Ահա այս հաւաքածոն է որ դաղտնի սարքելով նոր մասնաճիւղ մը, կը դիմեն կառավարութեան, եւ իրենց գլուխ գործոցը կ'ըլլայ նախ թերթի միջոցաւ խանգարել մեր գոյամար-տի տօնը Վարդավառի առթիւ, եւ ա-պա ազդարարագիր մը Կ. Վարչու-թեան որ գոյութենէ դադրեցնէ 10 տարիէ ի վեր գոյութիւն ունեցող մասնաճիւղը, հակառակ պարագային կառավարութեան մատնելու սպառ-նալիքով:

Վերջապէս այս խառնիճաղանճէն ազատելու համար Կ. Վարչութիւնը ո-րոշեց իր շրջանը լրանալէ երեք ամիս առաջ պատգ. ժողովը գումարել Փա-րիզի մէջ, որպէսզի բոլոր այս դերա-կատարները ժողովի դատաստանին ենթարկուին: Այժմ պարոնները տես-նելով այս իրողութիւնը, կը խուսա-փին ժողովը հոս գումարելէ, եւ կ'ու-զեն տանիլ Լիոն, ուր ժամանակին ի-րենց նմանները պատճառ դարձան մեր միակ հայրենակցի մը կանաչ ա-րեւի խամրելուն, եւ խանգարեցին 1934ի պատգ. ժողովէն ի պատիւ տրուած հանդէսը:

Երկու խօսք ալ ներգաղթի մասին:

Կեդր. Վարչութեան թելադրու-թեամբ տողերս գրողը գացած եւ խօսած է Հօկի կեդր. Վարչութեան նախորդ նախագահ Տօքթ. Մինասեանցի հետ, 50 Տարօնցի ընտանիքնե-րու փոխադրութեան համար Հայաս-տան, հաւաստելով թէ կայ երկու հա-զար տոլար տրամադրելի գումար մը: Պ. բժիշկը յայտնելով իր տեսակէտը, ըսաւ թէ այդ գումարը չնչին բան է, 50 ընտանիքի բնակարանի համար ջանացէք ճարել աւելին:

Հետեւեալ օրը անմիջապէս շրջաբե-րական պատրաստելով ղրկեցինք գա-ւառները ի նպաստ ներգաղթի ֆոնտին բայց ներկայ թշուառ կացութեան պատճառաւ որ եւ է արդիւնք չտուաւ:

Իսկ քաղ. Դ. Շահվերդեանի ժամա-նումին՝ շնորհաւորագիրով մը ճաշի հրաւէր ղրկեցինք իրեն, որպէսզի ա-ռիթ ունենանք խօսելու մեր ժողո-վուրդի մասին, բայց մինչեւ այսօր պատասխանիկը սպասենք, իրենց չկա-մութեա՞ն թէ Պ.Պ. Մխիթար Շէխիկ-եանի, Սմբատի, եւ Մարսէյլէն մաս-նաւորապէս եկած Ցարութիւն Ճնտօ-եանի խաչաձեւումի շնորհիւ (վեր-ջինս ղրկուած այս գրութեան տուն տուող «կոչ»ի հեղինակներուն կող-մէ):

Վերջացնելու համար ըսենք որ մեր ժողովուրդը բնականէն հողի զաւակ ըլլալով, բնագդաբար կապուած երկ-րին է եւ բնաւ պէտք չունի ինքնակոչ եւ պորտաբոյծ «միջնորդ»ներու: Ջուր է ժողովուրդը Հայաստանի աչքին սեւ ներկայացնել, թող ամէն մարդ ապրելու ուրիշ միջոց փնտռէ արդար աշխատանքի փոխարէն:

Կեդր. Վարչութեան Քարտուղար՝

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Յ. Դ. ՕՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

— • —

ՎԱԼԱՆՍ.— Մենք ալ տօնեցինք Դաշնակցութեան Օրը Հոկտ. 19ին, քաղաքապետութեան «Ֆուայէ» սրա-հին մէջ, որուն ճակատը զարդարուած էր անզուգական Քրիստափորի եւ Անդրանիկի նկարներով, Դաշնակցու-թեան դրօշով եւ ֆրանսական ու հայ-կական դրօշներով:

Նախագահ ընկ. Նշան Թէպոյեան հանդէսը բացաւ «Մշակ բանուոր»ով, զոր երգեց երգչախումբը: Ցետոյ բացատրելով հանդէսին նպատակը շեշտեց թէ Դաշնակցութիւնը ունի իր մէջ այն ինչ որ անհրաժեշտ է իր ծը-րագիրը գործադրելու համար, — ե-րիտասարդական հաւատք եւ կամք, որոնք գլխաւոր գրաւականներն են իր վերջնական յաղթանակին:

Արտասանեցին ընկն. Կ. Քէհեաեան, Դաւիթեան, Ղ. Մարտիրոսեան եւ Ա. Մարգարեան (Տէսինէն): Փոքրիկնե-րու խումբը երգեց «Բարով եկար սի-րուն կռունկը»: Գեղարուեստական բաժնին մասնաւոր փայլ տուին տիկ. Նալպանտեան եւ Օր. Վ. Արխասեան, իրենց մեներգներով, որոնք կրկնուե-ցան ծափերու տակ: Պ.Պ. Նալպան-տեան ջութակի վրայ նուագեց «Մայր Արաքսի»ն եւ Քեռիին երգը, յաջո-ղապէս:

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Ա. Գիւլ-խանդանեան, որ կուռ փաստերով պարզեց Դաշնակցութեան հիմնադ-րութեան ատեն կատարուած տենդա-գին աշխատանքները, տիրող աննը-պաստ պայքարները,— հալածանքներ աջէն, ձախէն, ապխտակ Ռուսիայէն, կարմիր սուլթանէն եւն.: «Ան կանգ չառաւ ոչ մէկ խոչընդոտի առջեւ, մա-քառեցաւ բռնակալներու դէմ, զէն-քով, ռումբով եւ գրիչով, այլափո-խեց սորուկ ժողովուրդի հոգեբա-նութիւնը մէջտեղ բերելով ռազմու-նակ հայ մարդը եւ դարձաւ հայու-թեան ղեկավար կուսակցութիւն»: Ջերմ ծափերով ընդունուեցաւ ընկ. բանախօսին հետեւեալ յայտարարու-թիւնը. «Այսօր Դաշնակցութիւնը Հայ-րենիքի մէջ կազմ չունի, բայց կը վս-տահեցնեմ ձեզ որ եթէ ազատօրէն հանրաքուէ կատարուի, ժողովուր-դին 90 առ 100ը իր քուէն կուտայ Դաշնակցութեան»:

Մենք մեր երիտասարդի հուժկու ձայնը միացնելով մեր երէց ընկերոջ ձայնին, աղաղակենք.— «Կեցցէ՛ Հայ Յեղափոխական Դաշ-նակցութիւնը, մեր արխարանց ցեղի արդար դատի միակ ախոյեանը»:

Հանդէսը փակուեցաւ «Ի զէն Հա-յեր»ով:

Օշին Երանգունի

ՄԱՄՈՒԼ

ԽՆԱՄԻՆԵՐՈՒ ԳԶՈՒԼՏՈՒՔԸ

— • —

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (19 հոկտեմբեր).

— «Խոշոր սեւ կատու մը անցած է Յունաստանի Հօկերուն եւ ռամկա-վարներուն մէջէն, այս վերջիններուն գլուխը հաշուելով նաեւ զարշահոտ նաիրը, Բարեգործականը: Մինչեւ երէկ, այնքան սերտօրէն գործակից՝ իրարու հետ, այսօր արդէն խորապէս թշնամացած են անոնք: Ու իրարու վրայ կը յարձակին, զիրար կը վար-կաբեկեն, զիրար կը զգեն անտովոր կատաղութեամբ մը:

Կռիւին ազդանշանը տուած է Հօկի Աթէնքի օրկանը «Սեւան», որուն մէկ թիւը եթէ պատահմամբ անցնի ձեր ձեռքը, պիտի կրնաք գաղափար կազ-մել թէ ինչ սուր հանգամանք առած է այս բախումը: «Սեւան» բերանը բացած թող կուտայ հագագէն փրթած ամէն խօսք, ամէն անուանարկութիւն եւ մեղադրանք: Մինչեւ երէկ իրենց մտերիմ գործակիցները եղողները, այսօր, հրապարակով եւ յանկանէ անուանէ կը հռչակուին գող, առա-փախա, խաբեբայ, կասկածելի անց-եալի տէր ու քանիցս դատապարտ-ւած եւ անպատիւ մարդիկ: Փոխա-դարձաբար, ռամկավար եւ պլօքնի զոյգ թերթերը, Սելանիկի եւ Աթէնքի մէջ, իրենց հրատարակութիւններով, Հօկերն ու հօկենիները կը նկատեն ա-պերախտներ, դաւաճաններ, մուրաց-կաններ, սրկածախնդիրներ, քաղա-քական գործերով (հասկցիր՝ համայ-նավարութեամբ) զբաղողներ, եւն.: Սելանիկի ափ մը ռամկավարները պարծանքո՛վ կը յայտարարեն, թէ այսօր, իրենց կողմէ իսկ համայնա-վար որակուած Հօկերը, իրենց գոյու-թիւնը կը պարտին միայն եւ միայն «կուսակցութեան» աշխատանքին եւ անոր «հայաստանասիրութեան»:

Երէկուան խնամիներու այս գզգ-ւըտուքը, միւս կողմէն փոխադրուած է նաեւ լրագրական էջերէն դուրս, փողոցներն ու սրճարանները: Հօկե-րը սկսած են պոյքօթ քարոզել ռամ-կավարներուն եւ իրենցմէ դուրսը մը-նացող պլօքնիներուն դէմ: Ու Հօկե-րու բոլոր մասնաճիւղերը նամակնե-րով ու բանաձեւերով կը պահանջեն խաչ հանել Բարեգործականն ու անոր դրամը ուտող ռամկավարները, որոնք հանրային չարիք կը հռչակուին այ-սօր:

«Կուսակցութեան» եւ Բարեգոր-ծական կոչուած իմարէթխանէին դէմ Հօկերու բացած այս կատաղի պայ-քարը տեղին է անշուշտ, որովհետեւ անոնք կ'ըսեն այսօր այն՝ ինչ որ մենք ըսած ենք ու կ'ըսենք տարիներէ ի վեր: Հոգ չէ թէ երեւութապէս,— ա-նոնք ընդվզած են այն գրպանումնե-րուն դէմ, զորս կ'ընեն Բարեգործա-կանի մեղրի կարասին շուրջը բոլոր-ուած ռամկավար ու ռամկավարամիտ պորտաբոյծները, հայ ժողովուրդին պատկանող գումարներ կորզելով ի-րենց ստամոքսներուն ի խնդիր: Հրա-հրուած կռիւին խորքը, սակայն, ան-կեղծ ու անշահախնդիր չէ: Եթէ ան-կեղծ ըլլային «Սեւան»ները հանրային գումարներու իւրացման ու մսխումին դէմ իրենց բացած այսօրուան պայ-քարին մէջ, տարիներով չպիտի սպա-սէին անոնք այս կողոպուտը մատնա-նշելու եւ անոր դէմ ընդվզելու հա-մար: Անոնք, տարիներով լուռ մնա-ցին եւ ուժ տուին այդ կողոպուտին, ակնկալելով որ վերջ ի վերջոյ բաժին մըն ալ իրենց պիտի ելլէ Բարեգործա-կանի կարկանդակէն: Բայց երբ տե-սան, որ ռամկավարները միինակ կ'ու-տեն այդ կարկանդակը եւ իրենց փըշ-րանք իսկ չեն նետեր, զայրացան, փր-փրեցան եւ անցան յարձակողականի: Վստահ եղէք, որ այս պայքարը չէր ծագեր, իսկ ծագելու պարագային ալ այսքան ծայրայեղ համեմատութիւն-ներ չէր առներ, եթէ երբեք Հօկի պա-րագլուխները մէկմէկ կըծօն ստացած ըլլային իմարէթխանէի մեղրի կարա-սէն»:

«Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ»

Լոյս տեսաւ

ՃՈԽ ՊԱՏԿԵՐԱՄԱՏԵԱՆ ՄԸ (Ալպօմ)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐՈՒ, ԲԱՂԿԱՑԱԾ 40 ԷՋԷ, ԴՐՕՇԱԿԻ ԾԱՒԱԼՈՎ 124 ՆԿԱՐՆԵՐ

Գինը՝ Ֆրանսայի համար 5 ֆրանք: Ուրիշ երկիրներ՝ 6 ֆրանք:

Ստանալու համար Եւրոպայի Մարմինները պէտք է դիմում կա-տարեն կուսակցական խողովակով:

ՈՒՐԻՇ ԵՐԿԻՐՆԵՐԷ դիմել՝ Յառաջին (յանձնելի ընկ. ԱՐՑԱԽԵԱՆԻՆ):

Կը ծախուի նաեւ ՅԱՌԱՋԻ խմբագրատունը:

Ապսպրանքները ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԿԱՆԽԻԿ:

«ՎԷՄ»

— • —

Հանդէս Հայ Մշակոյթի եւ պատմութեան

ԽՄԲԱԳԻՐ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Տարեկան բաժնեգինը 60 ֆր.

Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան

ՄԵՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՅՊԱՐՏԱՆՔԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Արդարեւ քրիստոնէութիւնը Հա-յաստանի մէջ պետական կրօնք դար-ձաւ չորրորդ դարու սկիզբը:

Մեր առաջին քահանաները Ցոյներ եւ Ասորիներ էին, որոնք 150 տարի անընդհատ օտար լեզուներով կատա-րեցին մեր ժամերգութիւնները: Մի-այն 5րդ դարու առաջին կէսին, երբ ազգային մշակոյթին հիմը դրուեցաւ մեր մէջ, օտար ծէսը սկսաւ տեղի տալ: Այդ օրերու մեր երաժշտութիւ-նը անծանօթ կը մնայ, միայն Կորիւն եւ Ագաթանգեղոս կը յիշատակեն «հոգեւոր երգեր»ու, «սաղմոսերգու-թիւն»ներու մասին: Աւելի վերջ, դարձեալ ըստ մեր պատմիչներու, մեր վանքերը կը լեցուէին բազմաթիւ ե-րաժիշտներով, բայց միշտ երգը կ'անցնէր՝ բերնէ բերան յիշողու-թեամբ: Աշակերտումներու առաջքը առնելու համար կը մտածուի նօթա-գրութեան մասին: 12րդ դարուն Խա-չատուր Տարօնացին կը հնարէ հայկա-կան նօթագրութիւնը, այլ բառով՝ խազերգութիւնը եւ գրի կ'առնուին մեր բոլոր երգերը: Կ'անցնին դարեր ու այս ալ մոռացութեան տրուելով այլեւս ոչ ոք կը հասկնայատոնց ի-մաստը: Այս ձեւով փաստօրէն կը կոր-սնցնենք մեր ազգային երաժշտու-թիւնը:

Կոմիտասին մեծագոյն արժանիքը այն եղաւ որ ուզեց այս հին չէնքը վերականգնել: Պէտք է կարդալ «Հա-յոց հին եկեղեցական երաժշտութիւ-նը» վերնագրով իր խիստ հմտալից աշխատութիւնը եւ այլ գիտական տե-սութիւնները որոնց մասին այս յօդ-ուածով հնարք չկայ արտայայտուե-լու:

Այս հիմնականէն զատ, վարդապե-տին գործը երեք ճիւղով կը քալէ. 1. — Համերգները, 2.— Ժողովրդ. եր-գերու հաւաքումը, 3.— Իր գիտական գրաւոր աշխատութիւնները:

Ա.— Համերգներու մասին բոլորն ալ ծանօթ՝ հոս պիտի չեշտեմ այն ան-դարձումը որ ունեցաւ օտարներուն վրայ: Օսքար Ֆլայշէր, Պերլինի ար-քայական համալսարանի երաժշտ. պատմութեան ուսուցչապետը որ մի-եւնոյն ատեն նախագահն էր Միջազգ. երաժշտ. ընկերութեան, կը գրէ.

— «Կոմիտասին համերգները եւ դասախօսութիւնները առիթ մը եղան որ խորունկ հայեացք մը ձգենք այն երաժշտութեան վրայ, որ մեզի հա-մար ցարդ գրեթէ փակ էր մնացած, եւ որ մեզի՝ արեւմտեաններուս՝ շատ բան կրնայ սորվեցնել»:

Դարձեալ Պերլինի համալսարանի երաժշտ. ուսուցչապետներէն Տօքթ. Մաքս Զայֆէրթ կը գրէ.

— «Շնորհիւ Կոմիտասին, մեզմէ բոլորովին հեռու բարձր ու զարգա-ցած քաղաքակրթութեան մը վսեմ կարողութիւնը ճանչցանք մօտէն»:

Իսկ հոս Փարիզի մէջ շատ գրուած էր համերգներու մասին՝ տակաւին չէ դադրեր համակրական ալիքը: Քանի մը տարի առաջ André Coeurey հրատա-րակեց ստուար հատոր մը, Panoroma de la Musique Contemporaine: Կը խօսի բոլոր երաժշտութիւններու կատարած յեղաշրջումներու մասին: Որոշ գլուխ մըն ալ կը բանայ հայկականին եւ անդրադառնալով Կոմիտասի 1914ի համերգներուն, կը նիշէ գրուատալից տողեր:

Բ.— Ժողովրդ. երգերու հաւաքու-մով ճիշդ է թէ Կոմիտասէն առաջ հետաքրքրուեր են Մ. Եկմալեանը եւ Կարա - Մուրզան, բայց ատոնք շատ աննշան մնաց Կոմիտասին քով: Եկ-մալեանինը «սեննակի աշխատանք»-ներէն դուրս չեկաւ, իսկ Մուրզան ալ չունէր համապատասխան երաժշտ. կրթութիւն: Ուրեմն Կոմիտասը առա-ջինը եղաւ որ հաւաքեց, յղկեց, կոկեց մեր ժողովրդ. երգերը եւ ատոնց տը-ւաւ ինքնուրոյն նկարագիր:

Տարօրինակ հնչականութիւն մը որ դուրս կը ցայտէ այդ երգերէն եւ մեզ կը պահէ արտակարգ արթնութեան մը մէջ: Իրմով դասականացաւ հայ-կական աշխարհիկ երաժշտութիւնը: Դարձեալ Կոմիտասն էր որ սանդղեց ժողովրդ. բազմաձայն երգերուն շարքը: Վերջապէս Կոմիտասին պատ-ճառաւ եւ անոր շնորհիւ մեր մէջ մը-տաւ երաժշտական դպրոցի գաղափա-րը ու եթէ այսօր կան իր գործը շա-րունակողներ՝ պատճառն այն է որ հաւատաց իր առաքելութեան եւ ու-ղեց որ իր աշխատանքը շարունակ-ուի: Այսօր կը հպարտանանք Հա-յաստանի մեր պետական երաժշտանո-ցի հիմնարկութեամբ: Թող պարզ ըլ-լայ մեզի որ, եթէ չըլլար Կոմիտասը եւ չունենայինք իր աշակերտները, դժուար թէ կարենայինք նոյնքան յա-ջողութեամբ հիմնել այդ հաստատու-թիւնը, որուն տարուէ տարի տալիք արդիւնքները դափնիներ պիտի ըլլան Կոմիտասի անուան:

Գ.— Վերջապէս իր գրաւոր գիտա-կան աշխատութիւնները որ շատերուն անծանօթ կը մնան: Առիթը ունեցեր եմ մաղելու մեր հին պարբերական մամուլը եւ հանդիպեր՝ Կոմիտասէն բազմաթիւ, մէկը միւսէն արժէքա-ւոր, հմտալից ուսումնասիրութիւն-ներու: Հոս կը ցուցադրեմ քանի մը հատ, այնքան որքան յիշողութեամբ կրնամ մտաբերել:

«Արարատ»ի 1893 տարուան մէջ ու-նի «Հայոց եկեղեցական եղանակնե-րը» վերնագրով տեսութիւն: Նոյն թերթին 1896 թէ 97 թիւերուն մէջ պէտք է ըլլայ, ընդարձակ քննադա-տական խիստ վերլուծութիւն մը Մա-կար Եկմալեանի պատարագի մասին: Զօպանեանի 1907ի «Անահիտ»ին մէջ «Հայ գեղջուկ երաժշտութիւնը»: Պոլ-սոյ «Նաւասարդ» տարեգրքին մէջ «Լոռիի գութաներգը»: Նման ու-սումնասիրութիւններ Գ. Լեւոնեանի «Գեղարուեստ»ներուն մէջ, եւն.:

Կոմիտասեան յանձնախումբը քանի որ պիտի շարունակէ իր այնքան թանկագին եւ բարեխնամ հոգածու-թիւնը նոյն իսկ յետ մահու՝ լաւ կ'ըլ-լար որ հաւաքէր այս գրութիւնները եւ հրատարակէր հատորով մը: Իր երաժշտական եղանակները կ'առնեն անոնք որ ձայնանիշերէ կը հասկնան, իսկ այս հատորը կը տարածուի լայն զանգուածներուն մէջ:

ՀՐԱՆԴ ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մուսա լերան Քառասուն օրերը

— • —

Հեղինակ Ֆրանց Վերֆէլ, թարգմ. ԵՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Ա. Հատոր, 466 մեծադիր էջ, գե-ղեցիկ տպագրութեամբ: 1935, Հրատ. Մասիս: Գին 35 ֆրանք:

սարքուած մահափորձին առթիւ ձերբակալուեցաւ Զէրքէզ Էթէմ, որ Մ. Քէմալի աջ բազուկն եղած էր Թրքական յեղափոխութեան առեն, սակայն անոր ամէնէն կատաղի հակառակորդը դարձաւ Թուրքիւյոնական պատերազմին ատեն, միանալով յունական բանակին: Ձերբակալուեցաւ նաեւ իր եղբայրը, Րէշիտ:

*** Պոլսոյ պատրիարք Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Նարոյեան հետեւեալ հեռագիրը ղրկած է Հանրապետութեան նախագահին.—

« Հաղեւոր հովութեանս ներքեւ գտնուող եւ Թուրք հաւաքականութեան մաս կազմող հայ ժողովուրդը, գգուանքով լսեց մեր հայրենիքին մեծագոյն հարուածը տալ փորձող կարգ մը դաւաճաններու ոճրապարտ արարքը:

Ժողովուրդին բոլոր անհատներուն եւ դասակարգերուն հետ, խոր սիրով եւ մեծարանքով փարած մեր փառապանծ առաջնորդին, կը մաղթենք երջանկութեամբ եւ բարօրութեամբ լի երկար կեանք եւ կը պարսաւենք ամէն ոճրապարտ արարք»:

*** Այս առթիւ շրջաբերական մը ղրկուեցաւ բոլոր Թաղերը որով կը յանձնարարուի եկեղեցիներու բեմէն բացատրել ժողովուրդին խոր յուզումը ծրագրուած ոճրափորձի մասին:

ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ ԿԸ ՍԿՍԻ Վ.ԱՂԸ, ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

Անգլիական կառավարութիւնը որոշեց վաղը, երեքշաբթի, ձեռնարկել սեղանաւորական կաշկանդումներու գործադրութեան (պատժական միջոց թիւ 2), համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան որոշման: Այս թուականը որոշուած է իբրեւ ազդանշան, որպէսզի ուրիշներ ալ միանան, առաւելագոյն արդիւնքը ստանալու համար: Իսկ տնտեսական պատիժներու գործադրման թուականը Ժընեւի մէջ պիտի որոշուի Հոկտեմբեր 31ին: Անգլիական կառավարութիւնը հաղորդեց թէ պատրաստ է այս միջոցն ալ գործադրելու անմիջապէս», իսկ Ֆրանսական կառավարութիւնը չորս օր ժամանակ պիտի խնդրէ, պայմանաժամը որոշուելէ վերջ:

Այս վերջին տնօրինութեամբ (թիւ 3), Ազգաժողովին անդամները պիտի արգիլեն իտալ. ներածումները, եւ պիտի դադրեցնեն կարգ մը նախանիւթերու արտածումը դէպի Իտալիա:

Սեղանաւորական պատիժներու գործադրութեամբ, արգիլուած է որ եւ է փոխառութիւն եւ կանխավճար տալ Իտալացիներու կամ ի նպաստ անոնց, ընդունիլ կամ փոխանցել որ եւ է չէք, գնել որ եւ է փոխանակագիր, տեղաւորել որ եւ է իտալական արժեթուղթ եւայլն:

*** Սպանիական կառավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց Հոկտեմբեր 27ին, անմիջապէս գործադրութեան դնելով սեղանաւորական պատիժները: Արժանթինի կառավարութիւնն ալ հրամանագրով մը գործադրելի հռչակեց զէնքի եւ ռազմանիւթի արգելքը: Կուաթէմալայի կառավարութիւնը հաղորդեց թէ որոշած է գործադրել Ազգ. Դաշնակցութեան սահմանած բոլոր պատիժները: Սիամի կառավարութիւնն ալ արգիլեց զէնքի եւ ռազմամթերքի արտածումը:

Արեւմտական կուսակցութեան բանաձեւը

«ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ» ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ ԼՈՒԾՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Կիրակի օր վերջացաւ արմատական - ընկերվարական կուսակցութեան 32րդ համագումարը: Հակառակ տիրող յուսահատութեան, կարելի եղաւ միջին բանաձեւ մը գտնել եւ ժողովը փակել միաձայն յայտարարութեամբ մը: Նորէն նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Էռիօ:

Տեղի անձկութեան պատճառով, առաւել կու տանք միայն յայտարարութեան այն մասը որ կը վերաբերի հայրենասիրական կամ ֆաշական կազմակերպութեանց զինաթափութեան եւ լուծման:

— « Եթէ Եւրոպայի հորիզոնը տակաւին լեցուն է սպառնալիքներով, արտաքին կացութիւնը կը մնայ մութ եւ պղտոր: Անժխտելի անձկութիւն մը կը ճնշէ բոլոր կուսակցութեանց վրայ: Հակահանրապետական միութեանց կողմէ ստեղծուած խլրտումը առաջ մէկ պատճառն է եւ անոնց զինաթափումը, լուծումը անհրաժեշտ է առանց յետաձգման: Հանրային կարծիքը կը պահանջէ գալել խուլայոյզ արարքները որոնք արդէն արիւնալի ընդհարումներ յառաջ բերած են Ֆրանսացիներու միջեւ: Պատժական տրամադրութիւններ ձեռք առնուած են այդ մասին. անհրաժեշտ է լրացնել զանոնք: Բայց մենք կը պահանջենք կառավարութենէն չմոռնալ թէ ամէնէն խիստ օրէնքները արդիւնք չեն տար, առանց համապատասխան ոգին եւ զանոնք գործադրելու կամքն ունենալու »:

Յայտարարութիւնը չերմապէս պաշտպանելով Ազգերու Դաշնակցութիւնը, կը դատապարտէ նախայարձակումը (կ'ակնարկէ Իտալիոյ): Իսկ միացեալ ճակատի մասին, գոհունակութեամբ յիշելով յուլիս 14ի փառաւոր ցոյցը, կ'ըսէ թէ «հանրապետական կուսակցութիւնները անյաղթելի պիտի մնան, եթէ գիտնան միանալ հաւաքական ծրագրի մը վրայ»:

Գերմանիա գաղթավայր կը պահանջէ

Հանովրի մէջ (Գերմանիա) գաղթային մնայուն ցուցահանդէս մը բացուեցաւ, որ մաս պիտի կազմէ տեղական թանգարանին: Դրան ճակատը արձանագրուած է Հիթլէրի հետեւեալ խօսքը.— « Մենք ալ գաղթավայրի պէտք ունինք այնքան որքան որ եւ է պետութիւն»: Նահանգապետը իր բացման ճառին մէջ շեշտեց թէ Գերմանիա խճողուած է եւ բացարձակապէս պէտք ունի նոր երկիրներու, իր ժողովուրդին մէկ մասը տեղաւորելու համար: «Այս պահանջը բանակցութեանց նիւթ կը կազմէ: Միւս ազգերու շահը պիտի հարկադրէ ընդունիլ զայն»:

Միացեալ Նահանգներու դիրքը

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը պատասխանելով Ազգերու Դաշնակցութեան դեկոյցին՝ պատժական տնօրինութեանց մասին, կը յայտարարէ թէ իր կառավարութիւնը պիտի շարունակէ բարոյական ազդեցութիւն բանեցնել խաղաղութեան համար, ի սփիւռս աշխարհի եւ գործնապէս պիտի աջակցի, բայց չուզեր ոչ պատերազմի մտնել ոչ ալ նպաստել անոր երկարաձգման: Պատասխանը որ եւ է ակնարկ չըներ պատժական տնօրինութեանց մասին եւ կը գոհանայ յիշելով նախագահ Ռուզվէլթի հաստատած կաշկանդումները՝ զէնքի արտածման եւայլնի մասին: Այս պատասխանը նպաստաւոր ազդեցութիւն գործեց Ժընեւի մէջ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՎԵՐԱԳՐԱՒՄԱՆ տարեդարձը մասնաւոր հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ ամբողջ Յունաստանի եւ մասնաւորապէս այդ քաղաքին մէջ, կիրակի օր: Այս առթիւ գոհաբանական պատարագ մատուցուեցաւ Աթէնքի մայր եկեղեցին, եւ վարչապետ - խնամակալ Զոր. Քոնտիլիս ճառ մը խօսեցաւ ձայնարձակին առջեւ: Միեւնոյն առեն հոգեհանգիստ կատարուեցաւ Կոստանդին Թագաւորին համար: Զօրահանդէս մըն ալ կատարուեցաւ Աթէնքի մէջ, արքայական քայլերգով:

800 ՀԱՊԷՇ ԿԻՆԵՐ մայրաքաղաքին մէջ դիմելով կառավարութեան, հրաման խնդրեցին ընկերանալու իրենց ամուսիններուն եւ եղբայրներուն, բայց արտօնութիւն տրուեցաւ միայն անոնց որոնք վիրաւոր դարմանել կամ հրացան պարպել գիտեն: Հակառակ այս հրահանգին, 70 կիներ, 35 — 40 տարեկան, որոշեցին ռազմաճակատ երթալ իրենց ազգականներէն կամ բարեկամներէն առաջ:

ԱՏՏԻՍ - ԱՊԷՊԱՅԻ իտալական դեսպանը, որ երկու շաբաթ առաջ մերժած էր մեկնիլ դեսպանատան պաշտօնեաներուն հետ, սպասելով Մակալլոյի հիւ-

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 131, Գուր Լաֆայէթ, Զարդարեան Գրադարանի մէջ:

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

պատուոյն եւ որ իբրեւ գերի կը պահուէր այդ օրէն ի վեր, Ռաս Տէսթայի տան մէջ, վերջապէս ճամբուեցաւ հոկտեմբեր 26ին: Դեսպանը դաղտնապէս կայսերական ճանաչագիր մը, որպէսզի ամբոխը չիմանայ եւ թշնամական ցոյցեր չկատարէ: Հիւպատոսն ալ, որ յաջողած էր Մակալլօ հասնիլ տաժանելի ճամբորդութենէ մը վերջ, կառախումբ դրուեցաւ ուրիշ կայարանէ մը:

« ԳՆՁՈՒՆՆԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԸ» Լազար Քվիք, ձերբակալուեցաւ Քրաքովիոյ մէջ (Լեհաստան), քանի մը միլիոնի ոսկի զարդեր, ադամանդներ եւ ուրիշ թանկագին քարեր թաքուցած ըլլալով գողերու խումբի մը հետ: Լազար Թագաւոր հռչակուած էր անցեալ տարի, բոլոր աշխարհի Գնչուներէն կազմուած ժողովի մը մէջ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Յառաջիկայ Հինգշաբթի Հոկտ. 31ին երեկոյեան ժամը 9ին, Պար տը լա փոսթի ներքնասրահը տեղի կ'ունենայ Մարսէյլի եւ Շրջակայքի Հայ Սպայից Միութեան ընդհ. ժողովը:

Անխտիր ժողովի կը հրաւիրուին բոլոր հայ սպաները (միմիայն զինուորական վարժարանէ վկայուած) ինչ դրօշակի տակ ալ որ ծառայած ըլլան:

Առաջին ժողովը օրինաւոր պիտի համարուի: Կը խնդրուի ճշդապահութիւն:

Յանձնախումբ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի Հայ Երաժշտ. Միութիւնը յառաջիկայ ձմրան՝ ձեռնարկած է իր տարեկան մեծ համերգին, ղեկավարութեամբ Պ. Վ. Սարգսեանի:

Բոլոր անոնք որ կը փափաքին Միութեանս անդամագրուիլ, եւ մասնակցիլ համերգին, այժմէն թող դիմեն 101, րիւ Սէն Ժաք Պ. Յ. Մալաքեանի եւ կամ ամէն կիրակի փրատոյի Ս. Թարգմանչաց եկեղեցին ժամը 10էն 12:

Վարչութիւն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (60)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Սոյն անձին մեզ մատուցած բարիքները եւ միխիթարութիւնները մեծ նշանակութիւն ունին մեր քով, եւ մշտնջենաւոր յիշատակութեան արժանաւոր են. կը ցաւինք որ մենք չկրցանք մեր կողմէն հատուցումն ընել անոր հիւրասէր ու մարդասէր վարմանցը:

Աստուայէն առ Ամենապատիւ Պատրիարքն գրած նամակնիս եկանք հոս յիշեալ Աղային քով դրանք, որովհետեւ թղթատար չոգենաւին դեռ կը սպասուէր, որովհետեւ ճանապարհը չէր կրցած շարունակել, եւ 15 օրէն միւս շոգենաւը գալով կ'առնու կը տանի զայն, եւ այս պատճառաւ ամսոյ մը չափ շոգենաւ չգար Մուսավա. մեր ցաւը չէ թէ միայն մեր հոն արգիլեալ մնալնիս եղաւ, այլ առաւել մեր ողջամբ վերադարձի լուրը մեզմէ առաջ Երուսաղէմ Սրբազան Պատրիարքին չհաղորդուիլը:

Բայց Եգիպտոսի Անգլիական ընդհանուր Հիւպատոս Քօլօնէլ Սթանթօնին Աստենի վրայօք խրկած նամակնիս կը հասնի հոն, ըստ որում Մուսավայի Անգլիոյ գործակատար պարոն Մանզինճէր այն միջոցին գործքի մը համար Աստէն երթալով՝ հոտը կ'առնու կը տանի նամակը, եւ անկէց Եգիպտոս խրկելով կ'իմացուի մեր վերադարձը:

Սոյն բարեխիղճ անձը դեռ Աստէն երթալու համար Մուսավայէն ճամբայ չելած՝ իրեն համար յատուկ եկած շոգենաւը քանի մը օր սպասել կուտայ, որ մենք Մուսավա հասնելնուս պէս՝ առնու հետը Աստէն տանի զմեզ, եւ անկէ ուղղակի հանգիստ կերպով մը Սուէզ խրկէ: Բայց դժբախտաբար մեր ուշ մնալովը, անոր մեկնելէն երկու օր յետոյ հասանք:

Մուսավա պզտիկ կղզեակ մըն է ցամաք երկրէն երկու քարընկէց հեռաւորութեամբ. գիրքը տափարակ եւ դաշտաձեւ է եւ գեղեցիկ նստուածքով. օդը սաստիկ տաք կ'ըլլայ, մանաւանդ երկիրը չօր ըլլալուն, վասն որոյ հազիւ կրնայ տակաւ օտարական մը:

Այս պատճառաւ բնիկ ժողովուրդը գրեթէ մերկ կը պտըտին՝ զենջակ մի միայն պլլուելով, կամ լոկ շապիկ մը հագնելով իրենց տանը մէջ:

Նոր ներս մտած ժամանակնիս բաղնիք կարծեցինք քաղաքը, երբ կիսամերկ կամ լոկ շապկով մի մարդիկը տեսանք:

Ժամանակ առ ժամանակ այնպէս ահագին փոթորիկներ կ'ելլեն յանկարծ, որ անապատի աւազներն երկինքն հանելով՝ օդը կարծես թէ ամպով ու մըշուշով կը պատի, եւ յետոյ բոլոր այն բարակ աւազները անձրեւի նման քաղաքին վրայ կը տեղան:

Բնակարանները ընդհանրապէս կը նինէ (սաղէ) հիւսուած խեղճ խրճիթներ են, որոնք շատ անգամ պզտիկ կայծէ մը բռնկելով յանկարծ մոխիր կը դառնան. վասն որոյ սակէ պատուէր կը տրուի հասարակութեան որ խրճիթէն դուրս կրակ վառեն կերակրոյ համար:

Սոյն կղզին Օսմանցւոց կառավարութեան կողմէն Եգիպտոսի խըտիվին յանձնուած օրէն ի վեր սկսած չէնալ ու պայծառանալ. եւ քանի մը պատուաւոր տուներ ու քարաշէն շինուածքներ կը գտնուին:

Լատին կղերք վանք մի եւ դպրոց մը ունին, ուր աղքատ տղայոց դաստիարակութիւն եւ ուսումնք տան:

Օտար տէրութեանց կողմէ Գաղղիոյ հիւպատոս մը կայ, այլ վերոյիշեալ պարոն Մանզինճէր, միանգամայն եւ գործակալ էր Անգլիոյ կառավարութեան: Մուսավայի հարաւային կողմը կ'ընկնայ գանձուն երկիրը, ուր նաւակաւ մը կ'անցնին եւ նաւամատոյց տեղւոյն անունն Մին - քիւլլիւ:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 30 Octobre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2948

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԱՆՈՒՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Այս տարի արտակարգ նշանակութիւն ունէր արմատական – ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը (32րդ), որ փակուեցաւ կիրակի օր, տեւելով ընդամէնը երեք օր:

Արտակարգ՝ ոչ միայն ժողովէն առաջ եւ ժողովի ընթացքին պարզուած տեսարաններով, այլ եւ տրուած որոշումներով:

Համագումարէն քանի մը օր առաջ, Հոկտեմբեր 24ին, կառավարութիւնը կը հրատարակէր երեք հրամանագիր – օրէնքներ, ընկերակցութեանց, հրապարակային ցոյցերու (Թափոր) եւ զէնքերու մասին, միեւնոյն ատեն 15,000էն 20,000ի բարձրացնելով շրջիկ պահակներու թիւը:

Երեք օրէնքներն ալ կապ ունէին օրուան հարցերու հետ,—ֆաշական շարժում, ռազմական պատրաստութիւններ՝ զանազան կազմակերպութեանց եւ մանաւանդ Հրեղէն Խաչի կողմէ, որոնց մասին ուշադրութիւն կը հրաւիրէին ձախակողմեան հոսանքներն ու մամուլը:

Ըսուեցաւ թէ կառավարութիւնը փութացած էր որոշ չափով գոհացում տալ արմատական կուսակցութեան, կանխելու համար ճգնաժամի տագնապ մը որ կրնար ծագիլ, եթէ համագումարը որոշէր ետ քաշել իր վեց նախարարները:

Իսկապէս, երեք բացառիկ օրէնքները որոշ մեղմացում յառաջ բերին, ուժ տալով համագումարին բարեխառն պատգամաւորներուն, որոնց գլուխը կը գտնուէր նոյնինքն կուսակցութեան նախագահը, Պ. Էռիօ:

Թէեւ շատ բուռն տեսարաններ պարզուեցան առաջին օրէն իսկ, եւ Պ. Էռիօ առաւ քաշեց, յանձնաժողովի մը վիճաբանութեանց պահուն, բայց ի վերջոյ կարելի եղաւ միաձայնութիւն գոյացնել, ոչ միայն փրկելով կուսակցութիւնը, այլեւ հաւաքաբար քուէարկելով ազգու բանաձեւ մը, ամէնէն հրատապ հարցերու մասին:

Երէկ հրատարակեր էինք բանաձեւ – յայտարարութեան հիմնական մասը,— այն որ կը շօշափէ հանրապետական կարգուսարքի պաշտպանութեան եւ կասկածելի կազմակերպութեանց զինաթափման եւ լուծման խնդիրները:

Հակառակ իր նուրբ եւ մանուածապատ հիւսուածքին, այդ բանաձեւը պարզապէս անբաւական կը նկատէ բացառիկ օրէնքները, եւ կը պահանջէ անյապաղ լուծել խռովայոյզ կազմակերպութիւնները, գրաւելով անոնց զէնքերը:

Այս առթիւ, համագումարը ազդարարութիւն մըն ալ կ՚ուղղէ օրուան դահլիճին.

— «Պատժական տնօրինութիւններ ձեռք առնուած են այդ մասին. անհրաժեշտ է լրացնել զանոնք: Բայց մենք կը պահանջենք կառավարութենէն չմոռնալ թէ ամէնէն խիստ օրէնքներն ալ արդիւնք չեն տար, կը դառնան անզօր, առանց համապատասխան ոգին եւ զանոնք գործադրելու կամքն ունենալու»:

Ուրիշ ելք չէր կրնար յանդիլ համագումարը, լսելէ յետոյ այն բուռն ճառերը որ արտասանուեցան կարգ մը հեղինակաւոր անձերու կողմէ:

Մէկ եզրակացութեան կը յանգէին այդ ճառերը,— հանրապետութիւնը վտանգի մէջ է, եւ եթէ կառավարութիւնը իր պարտականութիւնը չկատարէ, ապարէզ պիտի նետուին բոլոր հանրապետական տարրերը (միացեալ ճակատ):

Այս առթիւ ամէնէն կարուկ խօսքերն արտասանեց Պ. Տալատիէ, որ կառավարութեան գլուխը կը գտնուէր 1934 փետրուարին, ամէնէն խռովայոյզ օրերուն, երբ մազի թելէ մը կախուած էր երեւի. ժողովին գրաւումը՝ անհամար եւ ջղագրգիռ բազմութեան մը կողմէ:

Պ. Տալատիէի կարծիքով, Ֆրանսա կը գտնուի «նախայեղափոխական կացութեան մը մէջ, ինչպէս 1789ին»:

— «Ֆաշական կազմակերպութիւնները կը բուսնին այնպէս ինչպէս թունաւոր սունկերը կայծակնահար ծառին վրայ: Շատեր չեն ուզեր հաւատալ փաշական վտանգին: Այս միեւնոյն սրահին մէջ (Վակրամ) չէ՞ր որ գնդ. տը լա Ռօք կ՚ազդարարէր, հոկտեմբեր 14ին.— «Հասա՛ծ է մեր ժամը»: Եւ մանրամասնօրէն կը նկարագրէր Փարիզի շրջանին պաշարումը: Պիտի ըսէք թէ ժողովի մէջ խօսուած ճառե՞ր են, օդին մէջ արձակուած խօսքե՞ր: Բայց անգամ մը աչքի առջեւ բերէք ցոյցերու թիւը, եւ պիտի տեսնէք թէ ծրագիրը գործադրութեան դրուած չէ՞: Մարդիկ այն տպաւորութիւնը կը ձգեն թէ մեր դիմացը կը գտնուի ուժ մը որ պիտի ջախջախէ Փարիզի բանուորական շրջանի չունեւորները, եթէ համարձակին իրենց դէմ ելլել: Բարեբախտաբար, մենք մեզի հետ ունինք ժողովրդային զանգուածը, որ չուզեր գլուխ ծռել սուր – կութեան լուծին տակ: Ոչ, չիք անցք փաշականութեան: Բայց մենք չենք ուզեր քաղաքացիական պատերազմ»:

Աւելի չափաւոր եւ դիւանագէտ, բայց ի վերջոյ նոյնիմաստ յայտարարութեան մը յանգեցաւ նոյնիսկ Պ. Էռիօ, որ ոչ միայն կուսակցութեան փոխանորդն է Լավալի դահլիճին մէջ, այլեւ բուն երաշխաւորը՝ կացութեան:

— «Ոչ մէկ վերապահում հանրապետութեան պաշտպանութեան համար: Եթէ անհրաժեշտ ըլլայ, ես զայն պիտի պաշտպանեմ ու եւ է մէկուն հետ: Այդ մասին կը կրկնեմ.— «Չիք անցք»: Շատ ուշ են մնացեր զայն կործանել փորձելու համար»:

Համագումարը նշանակալից էր նաեւ միացեալ ճակատի կազմակերպութեան տեսակէտով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ ՄԻՇՏ ԱՆՀԱՇՏ

ՅԱՐՄԱՐ ՉԵՆ ՏԵՍԱԾ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԿԱՅՍԵՐ ՀԱՂՈՐԴԵԼ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ԱՌԱՋԱՐԿԱԾ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Նշանակալից յոռետեսութիւն Հռոմի մէջ

Ֆաշական Իտալիան մեծ խանդավառութեամբ տօնեց իր յաղթանակին 13րդ տարեդարձը: Այս առթիւ 400 օդանաւեր սաւառնեցան օդին մէջ, երեք, վեց, երբեմն ալ ինը հատը մէկ խումբ կազմելով: Շատերը այնքան ցածէն կը թռչէին որ գրեթէ տուներու տանիքներուն կը քսուէին: Թղթակից մը կը գրէ թէ այս պարագան իսկ ուժի եւ խանդավառութեան ցոյց մը ըլլալով հանդերձ, միեւնոյն ատեն կը համարուէր արտայայտութիւնը կացութեան ծանրութեան: Օդանաւերը ամբաձիգ մեքենաներ էին, եւ իւրաքանչիւր թեւի տակ կը տեսնուէր կլոր սեւ ծակ մը, որ սահմանուած է ռումբերու արձակման: Այրեր, կիներ եւ մանուկներ դէպի երկինք կը նայէին, հանդարտ բայց անձկալից: Ժողովուրդը ունէր արժանավայել դիրք մը, հանդէպ անստոյգ ապագայի մը:

Այս առթիւ, բոլորն ալ կ՚ըմբռնեն թէ նոր զոհողութեանց պիտի ենթարկուին, երբեւ հետեւանք պատժական տնօրինութեանց գործադրութեան: Իտալիա կ՚ուզէ շարունակել բանակցութիւնները Ժընեւի մէջ, սակայն շատ քիչեր հաւատք ունին միջազգային կարգադրութեան մը վրայ: Մանաւանդ որ, Մեծն Բրիտանիա շատ պաղ ընդունելութիւն ըրած է Մուսոլինիի վերջին առաջարկներուն: Հռոմի մէջ կը զգան թէ շատ աւելի դժուար է ելքի մը յանգիլ Ժընեւի մէջ, քան դիւանագիտական բանակցութեամբ: Իրազեկ աղբիւրէ հաղորդուած լուրերու համաձայն, Մեծն Բրիտանիա չուզեր երկուքի բաժնել Եթովպիան, մէկ մասը Իտալիոյ տալով, մինչդեռ Մուսոլինիի համար էական պայման է այդ: Իտալիա այժմէն իրենը կը համարի Թիկրէի նահանգը, իսկ Մեծն Բրիտանիա ոչ միայն չուզեր խօսք լսել այդ մասին, այլ եւ արժան չէ դատած Եթովպիոյ կայսեր հաղորդել Իտալիոյ պայմանները:

Անգլիական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Մուսոլինիի ծրագիրը պէտք եղածին պէս չի պաշտպաներ Անգլիոյ շահերը, որպէսզի կարելի ըլլայ բարեփոխել պատժական տնօրինութիւնները: Բայց եւ այնպէս խօսակցութիւնները կը շարունակուին Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ:

Նոյն յոռետեսութիւնը կը տիրէ նաեւ Հապէշիստանի մէջ:

29 Պետութիւններ սկսան գործադրել

Պատժական տնօրինութեանց արագ գործադրութիւնը սկսաւ երկուշաբթի օր, 28 Հոկտեմբեր, երբ Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնը շարք մը փոքր պետութեանց հետ հաղորդեցին թէ պատրաստ են արգիլելու իտալական արտածումները, ինչպէս եւ ապրանք ղրկել Իտալիա: 52 պետութեանց խորհրդաժողովը պիտի գումարուի վաղը, հինգշաբթի, տնտեսական պատիժներու գործադրութեան թուականը որոշելու համար: 39 պետութիւններ ըսկսած են գործադրել զէնքի ներածման արգելքը, 22 պետութիւններ՝ սեղանաւորական կաշկանդումները, իսկ 13 պետութիւններ պատրաստակամութիւն յայտնած են արգիլելու 14 գլխաւոր նիւթեր որ կրնան ծառայել զինուորական պէտքերու: Վեց պետութիւններ ընդունած են փոխադարձ աջակցութեան առաջարկը (օգնութիւն տնտեսական պատիժներու գործադրութենէն վնասուելիք երկիրներու): Զուիցերիա, որ ձեռնպահ մնալ կ՚ուզէր, յանձն առած է արգիլել ապրանքներու փոխանցումը (թրանսիթ) դէպի Իտալիա:

Պ. Պօլտուին, Անգլիոյ վարչապետը, առջի օր ճառ մը խօսելով, բացատրեց թէ Մեծն Բրիտանիա պէտք է ապահովէ Մ. Նահանգներու, Գերմանիոյ եւ Ճափոնի առնուազն «համակրական աջակցութիւնը», պաշարման ձեռնարկելու համար: «Պատմութեան ամէնէն դաժն եւ ամէնէն անգութ հեգնութիւնը պիտի ըլլար, եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը որոշ վայրի մը մէջ խաղաղութիւն պարտադրելու փորձ կատարած ատեն, յանգէր կրակի տալու աշխարհը եւ յարուցանելու պատերազմ մը որ կրնար տարածուիլ բեւեռէ բեւեռ: Իտալիա երբեք չպիտի արհամարհէր Ազգերու Դաշնակցութիւնը, եթէ այդ մարմինը աւելի ներկայացուցչական ըլլար: Բայց ափսո՜ս, Մ. Նահանգները երբեք չմիացան Ազգաժողովին, Գերմանիա եւ Ճափոն ձգեցին գացին»: Եւ նորէն շեշտեց թէ Մեծն Բրիտանիա պէտք ունի ...աւելի հզօր տորմիղի մը:

Վէհիպ փաշա ընդհանուր հրամանատա՞ր

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Զօր. Նասիպու, Հարրարի նահանգապետը, մեկնեցաւ Ճիճիքայի բանակավայրէն, իր ամբողջ զօրքով, բացի 180 հոգինոց պահակազօրքէ մը որ կը գտնուի Ֆրանսացի հարիւրապետ Պօնի հրամանին տակ: Զօրավարը կ՚երթայ Վալ–Վալ, ուր կեդրոնացած է իտալական զօրաւոր բանակ մը, միանալու համար Վէհիպ փաշայի բանակին եւ պիտի ծառայէ անոր հրամանին տակ: Երբ թշնամութիւնները սկսան, Վէհիպ փաշա հապէշական կառավարութեան զինուորական խորհրդականն էր: Վերջերս կ՚ըսուէր թէ կարգ մը զօրավարներ եւ ցեղապետներ մերժած են ծառայել թուրք զօրավարին հրամանին տակ: Ու մինչ կը կարծուէր թէ կայսրը պիտի արձակէ Վէհիպ փաշան, այժմ աւելի կը բարձրացնէ անոր դիրքը:

Հրամայուած է զէնքի տակ առնել Հարրարի բոլոր դասալիք այրերը եւ Ամհարաները, ի հարկին շղթայի զարնելով: Այս շարժու մեծ դէպքեր կը սպասուին հարաւային ճակատին վրայ:

Իտալական սպայակոյտը կը կարծէ թէ Ռաս Սէյում հիւսիսային շըրջանի հապէշական բանակին հրամանատարը, կատաղի դիմադրութիւն մը պիտի փորձէ Ամպա Ալաճիի հիւսիսային սարալանջերուն վրայ: Այս լեռը կը գտնուի Մաքալէէն 50 մղոն դէպի հարաւ, տեղ տեղ 10,000 ոտք բարձրութեամբ եւ կը պաշտպանէ Տէսիէի եւ Ատտիս – Ապէպայի կարաւանի ճամբաները: Իտալական բանակը պիտի փորձէ մեծ յաղթանակ մը շահիլ այս ճակատին վրայ, սրբելու համար 1896ի ջախջախիչ պարտութեան արատը:

400 ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ – ՕՐԷՆՔՆԵՐ քննեց երէկ նախարարական խորհուրդը, անընդհատ նիստ գումարելով: Կ՚ըսուի թէ պիտի պահուին միայն 150ը: Վաղը, 31 Հոկտեմբեր, կը լրանայ կառավարութեան լիազօրութեան շրջանը:

(Շար. ը կարդալ Գ. էջ)

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Չէրքէզ Էթէմի եւ ուրիշ ենթադրեալ պարագլուխներու ձերբակալումը Անդրյորդանանի մէջ՝ գոհունակութիւն պատճառած է Թուրքիոյ մէջ: Բոլոր թերթերը կը գնահատեն անգլիական իշխանութեանց կատարած գործողութիւնը այս մարդոց դէմ որոնք Թուրքիոյ ամէնէն մահացու թշնամիները կը համարուին:

Բողոքի եւ անէծքի միթինկներ Պոլսոյ մէջ

Միթինկները կը շարունակուին Թուրքիոյ բոլոր քաղաքներուն մէջ, համաձայն որոշ ազդանշանի մը: Հոկտեմբեր 21ին շնորհալից միթինկ մը գումարեց Պոլսոյ Թուրք Ուս. Միութիւնը, մասնակցութեամբ 4000 ուսանողներու: Առաջին ճառը խօսեցաւ իրաւագիտական համալսարանի ուսանողուհիներէն Հայրիւննիսա Կիւրգան, որ յայտարարեց.

— «Մեր ամենամեծ պարտականութիւնը պիտի ըլլայ օտար աչքերէ պահպանել մեր բարձր նախագահ Աթաթիւրքը, որ տարիները ամիսի, ամիսները օրի վերածելով, թուրք ազգը հասցուց ամենաբարձր քաղաքակրթութեան: Մենք կ՚ուզենք մեր ձեռքով փորել աչքերը անոնց որ աչք կը տնկեն Քամալ Աթաթիւրքին: Մենք պատրաստ ենք անոր սիրոյն մատաղ ընելու մեր կեանքը»:

Ուս. Միութեան փոխ - նախագահն ալ իր կարգին յայտարարեց.

— «Այդ ահաւոր լուրի մասին քանի կը մտածենք՝ այնքան կը յուզուինք, քանի կը յուզուինք՝ այնքան կը մտածենք: Որովհետեւ այս գործին մէջ Չէրքէզ Էթէմի մատը կայ: Ո՞վ է Չէրքէզ Էթէմ.— մէկը որ կռնակէն վատօրէն հարուածեց թուրք ազգը, երբ ան օրհասական պայքար կը մղէր Ինէօնիւի մէջ: Ո՞վ է Չէրքէզ Էթէմ.— Սուլթանին մարդը: Ասոնք տակաւին ի՞նչ կը յուսան: Լուր չունի՞ն որ հանրապետութիւնը շաղախուած է յեղափոխական սերունդին հետ եւ բոլորովին նոր Թուրքիա մը ստեղծուած է: Լսած էք որ Զանաքգալէի մէջ թշնամի գնդակը փնտռած է Մուսթաֆա Քէմալի կուրծքը, բայց անոր ժամացոյցը արգելք եղած է: Ժամացոյցը կոտրուած, բայց պատմութիւնը շարունակուած է: Հիմա Աթաթիւրքին կուրծքին վրայ կայ զրահ մը, որ Թուրքին հաւատքին չափ զօրաւոր եւ անխորտակելի է.— երիտասարդութիւնը»:

*** Յաջորդ օրը, 23 Հոկտեմբեր, ժողովրդային մեծ միթինկներ գումարուեցան Պայազիտի հրապարակին վրայ եւ Սկիւտարի մէջ: Թուրք թերթերը կը գրեն թէ 100,000 հոգի կը մասնակցէին Պայազիտի միթինկին:

*** Ամբաստանեալ եւ բանտարկեալ երեսփոխան Ալի Սայիպ բացարձակապէս զրկուած է ամէն հաղորդակցութենէ:

*** Պոլսոյ պատրիարքէն զատ, Ազգ. Վարչութիւնն ալ հետեւեալ հեռագիրը ուղղեց Աթաթիւրքի.—

— «Բոլոր Թուրք Հայերը կը մասնակցին ամբողջ Իսթանպուլի բնակչութեան կատարած ցոյցին, որուն նպատակն է անիծել այն դաւաճան ձեռքերը որոնք ուզած են բարձրանալ Ձեր նուիրական կեանքին վրայ եւ յայտնել ժողովուրդին յարումը Ձեր բարձր անձնաւորութեան: Թուրք Հայերը այս առթիւ կ՚աղաղակեն սրտագին. «Անկցի՜ն դաւաճանները, կեցցէ՜ մեր մեծ ազատարար սիրելի Աթաթիւրք»:

*** Ղալաթիոյ եկեղեցիին մէջ գոհաբանական պատարագ մատուցանելով, թուրքերէն աղօթք մը կարդաց Գէորգ արք. Ասլանեան: Նոյն արարողութիւնները կատարուեցան բոլոր եկեղեցիներուն մէջ:

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Հոմսի եւ Համայի մէջ խուզարկուած են կարգ մը Չէրքէզներու տուները եւ գտնուած են շատ մը վտանգաւոր փաստաթուղթեր: Քննութիւնները կը շարունակուին:

«Ճումհուրիէթ» գիտել կուտայ այս առթիւ., Վերջապէս կը տեսնենք որ հարաւային սահմանէն անդին գտնուող օտար վարչութիւնները սկսած են տեսնել ճիշդ ճամբան եւ չխտակ շարժիլ: Պատճառ չկայ այսքանն ալ գոհունակութեամբ չընդունելու:

Բացի վերի հեռագրէն, մենք ալ ունինք մասնաւոր լուրեր որոնք կը հաստատեն թէ Սուրիոյ կարգ մը քաղաքներու մէջ խուզարկութիւններ կատարուած եւ վտանգաւոր փաստաթուղթեր ձեռք անցուած են:

Հարեւան վարչութիւնները վերջապէս սկսան լրջօրէն շարժիլ եղերական եւ ոճրապարտ փորձին հանդէպ: Իրաւունք ունինք աւելի մեծ արդիւնքներ սպասելու այս ձեռնարկէն: Հարեւան երկիրները պէտք չէ թողուն որ իրենց հողը բոյն դառնայ մարդասպաններու եւ այդ վտանգաւոր տարրերը ապրելու իրաւունք ստանան հոն: Կարեւորութեամբ կը սպասենք արդիւնքներու:

Զրոյց կը շրջի թէ մահափորձի խնդրին մէջ մաս ունին նաեւ կարգ մը պետութիւններ որոնք չեն հանդուրժեր Թուրքիոյ առաջդիմութեան:

Դարձեալ կ՚ըսուի թէ Իպէյիրի կողմէ փախցուած են այն 3 դաւաճանները որոնց գոյութիւնը հաստատուած էր Սուրիոյ մեր սահմանին վրայ, բայց որոնք չէին կրցած ձերբակալուիլ: Եահեա որ սահմանէն անցնելով Իպէյիրի ագարակը գացած եւ հոն ձեռք առած էր օձիքը, կ՚ըսուի թէ Իպէյիրի գիւղէն աղջիկ մը կը սիրէր: Իպէյիր միջահասակ, թուխ եւ լեցունկեկ մարդ մըն է: Ձերբակալուածներուն մէջ կը գտնուին Իպէյիրի եղբայրը Արիֆ եւ Էպլիս-թանցի Ճէմիլ Սէֆէր անուն մէկը:

ՍԻՄՕՆ Գ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

Մարսէյլէն հասած հեռագիր մը խորին ցաւով կ՚իմանանք մահը մեր վաղեմի ընկերոջ՝ Գարեգին Շահլամեանի տղուն, ՍԻՄՕՆի, որ շիջած է 18 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ:

Դժբախտ պատանին երկար ատենէ ի վեր կը տառապէր սրտի ծանր հիւանդութենէ մը: Ինչպէս կ՚երեւայ, ծնողքին ամբողջ գուրգուրանքն ու գիտութեան բոլոր միջոցները անզօր անցած են, եւ Սիմոն աչքերը փակած է հոկտեմբեր 28ի գիշերը, ժամը 11.40ին: Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր, 30 հոկտեմբեր, ժամը 2ին, Շահլամեանց բնակարանը, 338, Շըմէն Սէն Ժիւլիէն:

Մեր սրտագին վշտակցութիւնը՝ Տէր եւ Տիկին եւ Օր. Գ. Շահլամեանի եւ բոլոր պարագաներուն:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄԸ

Սուդանի բարգաւաճումը կախում ունի Ցանա լիճին ջուրերէն, իսկ այդ բարգաւաճումէն կախում ունի Մանչեսթըրի տնտեսական կեանքը: Տնտեսական հետեւողական քաղաքականութեամբ մը, Անգլիա աւելցուց բամբակի արտադրութեան յատկացուած հողերը թէ Հնդկաստանի եւ թէ Եգիպտոսի մէջ: Անգլիոյ ջանքն էր այս անհրաժեշտ նախնական նիւթը հայթայթել իր գաղթավայրերէն եւ ազատել Մանչեսթըրի ճարտարարուեստը ամերիկեան բամբակի արտադրութենէն:

Սուդանի գրաւումէն յետոյ նոյն քաղաքականութիւնը շարունակուեցաւ, — ոռոգել բարեբեր վայրերը եւ յատկացնել զանոնք բամբակի մշակութեան: Այդ մտահոգութեամբ Անգլիա կնքեց Եթովպիոյ հետ Ցանա լիճին շուրջ, ջուրին շահագործման համար նախապէս յիշուած համաձայնագրերը: Անգլիա իրեն կը վերապահէր լիճին ջուրին շահագործումը եւ Իտալիա կը համաձայնէր չկատարել որ եւ է աշխատութիւն, որ կարենար նուազեցնել Նեղոս թափող գետերու ջուրին քանակը:

Նեղոսի սպիտակ ճիւղը կը հոսի մեծ լիճերու սարահարթէն: Երկու ճիւղերը, Կապոյտ եւ Սպիտակ կը միանան Խարթումի մէջ, որ գագաթն է երկու ճիւղերէն կազմուած եռանկեան մը, որուն մակերեսին 45.000 հեքթար հողը պիտի յատկացուի բամբակի մշակութեան: Հոդ կը ծագի անգլեւեգիպտական հակամարտութիւնը Սուդանի շուրջ:

«Եգիպտոս Նեղոսի պարգեւն է», ինչպէս ճշգրտօրէն արտայայտած էր Հերոդոտոս պատմիչը՝ եգիպտական քուրմերու այս արտայայտութիւնը: Սուդանի բամբակը պիտի մրցի եգիպտականին հետ: Սուդանի տէրը տիրացած պիտի ըլլայ եգիպտական շուկային: Ոռոգումներու դրութիւնը կրնայ մնասել եգիպտական Նեղոսի ջուրի քանակին՝ եթէ ամբարտակներով Ցանա լիճին ջուրը չշահագործուի անձրեւային եղանակին տեղի ունեցած յորդումներով: Անգլիոյ մասնագէտները տարիներով զբաղեցան ջուրերու շահագործման հարցով:

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովը 1919ին քուէարկեց Սպիտակ Նեղոսի վրայ, Ճէպէլ Աուլիայի բարձրութեան, ամբարտակ մը շինելու վարկը, որ չգործադրուեցաւ: 1924ին նորէն քննուեցաւ եւ վաւերացուեցաւ այդ ծրագիրը եւ լքուեցաւ 1925ին: Եգիպտական ոռոգման գրասենեակը որ 40 տարինէ ի վեր կը հսկէ Նեղոսի վրայ, Սպիտակ Նեղոսի ջուրերը յատկացուցած է Եգիպտոսի, իսկ Կապոյտ Նեղոսինը Սուդանի:

Նեղոսը տարին 30 միլիոն խոր. մեթր սկահող կը բերէ: Դարերու ընթացքին այս սկահողէն կազմուեցան հովիտն ու տելթան: Ժայռոտ ենթահողին վրայ Նեղոս զետեղեց 25էն 30 մ. մրրահող (sédiments), որ կը կազմէ սեւ հողը, եգիպտական բառով քեմբ կոչուածը, մինչդեռ անապատը կը կոչուէր կարմիր հող՝ դա տեհեր:

Տարին շուրջ վեց ամիս կ'անձրեւէ մեծ լիճերու սարահարթին վրայ, մանաւանդ ամրան յեղյեղակին: Տեսանք թէ նոյնը կը պատահի նաեւ Եթովպիոյ բարձունքին վրայ, թէեւ աւելի նուազ տեւողութեամբ: Վիքթորիա լիճին ջուրերը կը յորդին, Նեղոս կ'աճի եւ 1300մթ. բարձրութենէ մը կը գահավիժի դէպի հովիտ, կը կազմէ զանազան բարձրութեամբ ջրվէժներ, որոնց առաջինը 90 մթ. բարձր է ծովէն:

Նեղոսի սպիտակ ճիւղը կը հասնի Խարթում ապրիլ ամսուն սկիզբը: Արդէն Էլէֆանթին հասած է յունիսի սկիզբը: Կանաչ ալիք մը կը ծանուցանէ իր գալուստը: Կապոյտ ճիւղը կարմիր ալիքները կը ղրկէ ամիս մը յետոյ: Յունիս 15ին երկու ալիքները կը հասնին Հովիտ: Մինչեւ սեպտեմբեր աճումը կը շարունակուի եւ կը հասնի Հովիտին մէջ 13էն 14 մեթր, իսկ Տելթային մէջ՝ 7էն 8:

Շնորհիւ Նեղոսի բերած արգաւանդ հողին՝ Եգիպտոս կեդրոնացման գօտի մը դարձած է: Ցիսուն տարիէ ի վեր բնակչութիւնն աճած, տնտեսութիւնը բարգաւաճած է: Ջուրին եւ մրրահողին գիտական շահագործումով տասնօրէն մշակուած են բամբակ ու շաքարեղէգ եւ Եգիպտոս ստացած է տնտեսական առաջնակարգ կարեւորութիւն մը: Նեղոսէն կախում ունին Եգիպտոսի արտաքին առեւտուրը, հողերու արժէքը, արժեթուղթերու սակերը, դրամական շրջաբերութիւնը: Տասնըչորս միլիոն անհատներ կը տառապին ճոխութեան եւ աղքատութեան մէջ: Նեղոս բարերարն է Եգիպտոսին:

Հին դարերու աղօթքը Նեղոսին ձօնուած տաղի մը մէջ երգեր է.

— «Քու աճումդ ցնծութեամբ կը լեցնէ երկիրը, ամէն որովայն ուրախութեան մէջ է, ամէն քամակ կը ցնցուի ծիծաղէն» ...

Մինչդեռ Գ. Հարատութեան հզօր արքան ընկճուած է որովհետեւ «Նեղոսը եօթը տարի է ի վեր չի յորդիր, դաշտերը չորցեր են, ողան կ'արտասուէ ու ծերունիին ծունկերը կը կթոտին»:

Եգիպտոսի բամբակը բաղդատմամբ ամերիկեան եւ հնդկական տեսակներու որակով բարձր է, թէեւ քանակով քիչ է: Տնտեսական տագնապէն առաջ եգիպտական բամբակին գինը շատ բարձրացաւ: Այժմ բամբակին գինը մեծ անկում կրած է եւ Եգիպտոս տնտեսական տագնապի մէջ է: Ոռոգումներու շնորհիւ մշակելի հողերու տարածութիւնը կ'աւելնայ, աշխատաւոր Ֆելլահը հարստացաւ, երբեմն հողատէր եղաւ եւ արտակարգ աճումով՝ բազմամարդ դարձուց Եգիպտոսը:

Բամբակի գինին անկումը առաջ բերաւ տարիներ առաջ տնտեսական շարժում մը: Դրամատէրը դրամը քաշեց հողէն եւ յատկացուց զայն շէնքերու շինութեան: Գահիրէի, Աղեքսանդրիոյ եւ Հելիոպոլիսի մէջ բազմաթիւ յարկաբաժիններ բարձրացան եւ շահաբեր վարձքեր բերին: Բայց տագնապը զգալապէս ծաւալեցաւ, յարկերը պարպուեցան եւ բնակարանի տագնապը փոխուեցաւ վարձակալներու տագնապին:

Եւրոպացի մեծափարթամ շրջիկներ Եգիպտոս կ'երթան հոկտեմբերէն մարտ, որ բամբակի եղանակն է: Այդ շրջանին դրամը կը պակսի: Երբ զբօսաշրջիկները կը մեկնին եւ բամբակը կը ծախուի՝ դրամը զգալապէս կ'առատանայ: Եթէ Եգիպտոս առանձին դրամ ունենար, Նեղոսի յորդումին նման շրջաբերութիւնը պիտի աճէր երբեմն, քաշուելուն համեմատ պիտի պակսէր կամ պարբերաբար դրամական տագնապ պիտի ունենար: Սակայն եգիպտական ոսկին կապուած է սթերլինին եւ պակասը զգալի չըլլար:

Նեղոսի ջուրին հսկող վարչութիւնը գետին ընթացքը կանոնաւորելու եւ ոռոգումներու համար՝ ծովէն շուրջ 1000 քիլոմեթր հեռուն, Ասուանի մօտ շինել տուաւ հսկայ ամբարտակ մը, բարձր 35 մթ. լայնանիստ՝ 37 մթ. եւ երկար 2200 մթ.: Մարդկային աշխատութեան, աւելի ճիշդ հազարաւոր Իտալացի գործաւորներու գործունէութեան հրաշալիքներէն մէկն է այս ամբարտակը, որուն շնորհիւ աւազանին պարունակութիւնը կը բարձրանայ հինգ միլիառ խոր. մեթրի:

ՀԵԹՈՒՄ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՍԵՐԳՕ

Ձեմ գիտեր թէ ո՛ւրտեղացի էր Սերգօն: Պոլսոյ մէջ ճանչցած եմ զինքը, օղետան մը մէջ, որ քաջարար կը սպասարկէր: Իր մտերիմնե՞րը, — բեռնակիրներ, ջրհանկիրներ եւ ոճիրով զբաղող քաղաքացիներ եւ գրպաններու ուսումնասիրութիւնով պարապող խել մը բիւզանդական տիպարներ:

Օղիի, դաշոյնի եւ կռիւի հերոսապատում մթնոլորտի մը մէջ կ'աճէր իր ողամարդու հասակը:

Սերգօ նշանաւոր էր իբրեւ օղետան մէջ սպասարկող: Ան կը ճանչնար յաճախորդները, գիտէր անոնց անցեալը եւ մանաւանդ անոնց բնաւորութիւններն ու բծախնդրութիւնները եւ բաւ այնմ կը սպասարկէր անոնց: Իւրաքանչիւր անձի մասնաւոր սպասարկութիւն, մասնաւոր գոյականներով եւ ածականներով: Մէկուն կ'ըսէր.— Ագիզիմ, ուրիշի մը աղանըմ, երրորդի մը իկիտիմ կամ փաշամ:

Ու գիտէր հոդ տանիլ աղանդերներուն եւ մեծարել իր յաճախորդները երբ մանաւանդ անոնք հիւրերով կ'ըլլային:

Օր մըն ալ տեսայ զինքը Ֆրանսայի մէջ: Իտալիայէն կուգար, այլափոխուած թէ ֆիզիքապէս եւ թէ մանաւանդ գաղափարապէս: Թունդ միջազգայնական մըն էր եղած... Հրաշիւք խմն: Ֆաշական կատարելութիւնը զինքը արտաքսած էր ու ձեւով մը հասած էր Փարիզ, քարոզելու համայնավարութիւն: Սրճարանները կը մտնէր, կ'ելլէր, թուղթ կը խաղար եւ բարձրաղաղակ իր գաղափարները կը չէր, սակայն կատաղի ձեւ մը կ'առնէր իսկ նեղ օրերու ալ տակէ անկէ բան մը կը ճարէր, ուտելու կամ հագուելու համար:

Կազմակերպուած կուսակցական մը չէր, սակայն կատաղի ձեւ մը կ'առնէր իր քարոզներուն առեն: Զինքը համոզեցնել կարելի էր միայն օղիով:

Օր մը, քանի մը բարեկամներ, խորհուրդ տուին իրեն զգոյշ ըլլալ, քանի որ առանց ինքնութեան թուղթի էր: Ան բարկացաւ ու ըսաւ.

— Ես ձեզի պէս վախկոտ չեմ: Ես տեղացիի մը երեսին ալ կրնամ պոռալ իմ համոզումներս...

Ու սկսաւ պոռալ, աւելցնելով.

— Հիմակ կրնաք մատնել զիս, կրնաք բանտարկել տալ զիս...

Ու գիւղերը մեկնեցաւ քարոզելու: Ոմանք կ'ըսէին թէ պարտէզներու եւ բանջարանոցներու բերքերը կը համայնացնէր:

Ձերբակալուած էին զինքը գիւղի մը մէջ եւ սակայն Սերգօն քաջարար պաշտպանած էր իր գաղափարները եւ հրաւիրած որ պատուէն զինքը բանտարկութիւնով:

Կը պատմէր իր գիւղական գործունէութիւնը եւ մոլեգին ձայնով մը կը գոռար.

— Ես քաջ եմ, քաջ: Ես բանտէ, աքսորէ, կախաղանէ վախցող չեմ: Թող գան ու բռնեն զիս:

Ու տարօրինակ կերպով բախտաւոր էր: Չէին զպչեր իրեն ոչ քաղաքացիները, ոչ իսկ ոստիկանները:

Ամէն անգամ երբ տաքցնէր իր հիւսիսային մասը, յիշոցներ արձակելով եւ անիծելով կը քալէր մայթերուն վրայէն, իր ետեւէն քաշելով համակիրներու եւ ժպտուն հետաքրքիրներու խումբ մը:

Նոյնիսկ օր մը, վազած էր ոստիկանի մը վրայ ու ըսած.

— Ի՞նչ ես կեցեր, ձերբակալէ զիս ... ես բանտէն չեմ վախնար ... չեմ վախնար ..

Ոստիկանը հրած էր զինքը ու հրամայած որ ճամբան շարունակէ:

Սերգօ թէ՛ ուրախ էր եւ թէ՛ տըխուր: Ուրախ էր որ իր քաջութիւնը կը ցուցադրէր, իսկ տխուր էր որ իրբեւ նոր յեղափոխական չէր արժանանար վաւերացման, այսինքն բանտարկութեան:

Օր մըն ալ լսեցինք որ Սերգօն Լիոն է մեկնած ու այնտեղ Ալճերիացիներուն համայնավարութիւն կը քարոզէ:

Քանի մը ամիս վերջը մեր բարեկամներէն մէկը նամակ մը կը ստանար գաղթավայրէ մը: Գրողն էր Սերգօն: Վեց ամիս վերջը կրկին Փարիզի մէջ էր, վրան գլուխը մաքուր: Շրջեր էր զանազան գաղթավայրեր, օգտագործելով իր արաբերէնը: Այնտեղ եղած էր ե՛ւ յեղափոխական, ե՛ւ նուագածու, ե՛ւ երգիչ, ե՛ւ խաղամոլ, քիչ մըն ալ «մահիկագող» (փոխան խաչագողի):

Հանգարտ կեցող արարած մը չէր Սերգօն:

Կրկին մեկնեցաւ: Դէպի գաւառները, այնտեղ քարոզելու, գործելու եւ հրաւիրելու ոստիկանները որ զինքը բանտարկեն:

Վերջապէս իր հրաւէրին պատասխանուած է:

Այո, ձերբակալեր են մեր Սերգօն: Ձերբակալեր են ու բանտարկեր... յիմարանոցի մը մէջ:

Հանգի՜ստ իր ալեկոծ... ուղեղին:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արամ.— Ֆրանց Վերֆէլի Երկրորդ Հատորին ալ թարգմանութեան վերջերերկուն երէկ (22 հոկտ.), արդար հպարտութիւն մը կը զգամ քեզի հաղորդելով թէ հայ լեզուով կատարուած այս թարգմանութիւնը, իմ ակարութեանս եւ մեղքերուս հաշուեկշիռը ընելով հանդերձ, բոլոր թարգմանութիւններուն հետ կարելի է համեմատել եւ գտնել զայն գերազօր, հաւատարմագոյն, հարազատ: Թարգմանողին անձը երբեք խնդրանիւթ պէտք չէ ըլլայ. միայն թէ՝ անոր ձայնը պէտք է լսուի, երբ խաղաղութեամբ ի կատար բերաւ զայն, գերմաներէնին դերբայներէն, համադրական շղթայակապութենէն կորզելով, կամ ջանալով կորզել սատուածանման հայերէնին ստեղծագործ ընդունակութիւնները: Հիմա, կը մնայ ինծի թախանձագին խնդրել հետաքրքիր կարող հայորդիէ մը՝ որ բարի ըլլայ — հայերէն երկրորդ հատորին ալ հրատարակուելէն վերջ — բաղդատել զայն անգլիերէն կամ, նաեւ իտալերէն թարգմանութեան հետ եւ իր տպաւորութիւնները հրատարակել ի շինութիւն ոչ միայն հայ լեզուին գերազանցութեան հաւատացողներուն, այլ եւ անոնց՝ որ տակաւին կ'երկմտին ... Ադամ Եւայի մտերմութիւններուն գործիք ծառայող բարբառին նոյն գերազանցութեան մասին:

Մուսա լերան վրայ Արամ Թոմասեանին, Տէր Հայկազունին, դժբախտ ապարապետ Գաբրիէլ Բագրատեանին, Հայ Հայդուկի տիպար Ջաւուշ Նուրհան Աւիծառիրոսի կատարած գործին եթէ ոչ համազօր քաջութիւնը, գոնէ համազօր ուշիմութիւնը հարկ եղաւ ունենալ, գերմաներէնին ազամող թուփերէն, կնճիռներէն լման դուրս բերելու համար հայերէնին մարմինը: Այս ապերախտ աշխատանքին մէջ ներելի է անշուշտ երբ, յանկարծ կամ յանդգնօ, թարգմանուած լեզուէն մթութեան պատառիկներ ցիրուցան մնան դան թարգմանող լեզուին յստակութեան վերեւ: Չէ՞ որ խեղճ Տէր Հայկազունին փառաւոր մօրուքին հատ մէկ փունջը լերան կրակէն խանձեցաւ, եւ չէ՞ որ Ժիւլիէթ քիչ մնաց իր պատիւին հետ կեանքն ալ վրայ պիտի տար, եթէ իր հայրենակիցը՝ Ժան տ'Արքի ծովակալը՝ ճիշդ ժամանակին չհասնէր փրկելու զինքը եւ չորս հազար հինգ հարիւր Հայճանները՝ յուսահատ անդրանութենէն մոլեգնոտած Թուրքին վերահաս ճանկերէն:

Ահա, ուրեմն, երկու հատոր հայ գրականութեան, թարգմանածոյ ճոխութեան ծոցին մէջ, վիպական, գրական, իմաստասիրական նորագոյն ըմբռնումներով յղի, պատանեկան, երիտասարդական ասուլիսներով, հայ գիւղին աւանդութիւններով, որոնց մէջ առասպելական հայանուն հերոսան օրերով ցայժմ սնունդ կը հայթայթէ հայ կեանքը, հայ պատիւը, հայ արիւնը պաշտպանողներուն: Պատի՛ւ մեծանուն Վերֆէլի, օտարածին Հայ Եղիշէին, որ Վարդանանց յիշատակը կենագործեց, Տղմուտը Մուսա լերան փոխարկելով:

Սիրելի Արամ, դասարանիս եւ ծըրագրին սահմանէն դուրս ընդվզում մի համարիր այս տողերը: Նպատակս է միայն Հայ պարմանիին սիրցնել ոչ միայն Հայ լեզուն, այլ եւ քաղաքակ[illegible] մղել զայն արիութեամբ դիմաւորել[illegible] ո եւ է լեռ, ըլլայ Մուսա ըլլայ Մա[illegible]սիս, կուրծք ցցելու օտար լեզուներուն, ըլլայ փափուկ ֆրանսերէն, ճապուկ անգլիերէնը, ձիախրոխտ գերմաներէնը, գիտակցելով իր ժա[illegible] րենիքին ներքին ոյժին, այն ոյժին[illegible] Ս. Գիրքը Հայացուց, երկրորդակա[illegible] աստիճանի վրայ թողլով աշխարհա[illegible]կալ լեզուները:

Խնդրեմ, սիրելի Արամ, մի՛ մեղ[illegible] դրեր զիս, երբ ես համարձակիմ վ[illegible] դադրել նոյն իսկ լաւագոյններ[illegible] նոր գրողներէն, որոնք Եւրոպակ[illegible] ո եւ է լեզու մը այնքան չեն մշակեր[illegible] որմէ կարող ըլլան թարգմանել [illegible]տիր մասեր: Հայ գրականութեան[illegible] շուկէտը կազմուած է ոչ միայն ինք[illegible]նագիր այլ եւ թարգմանածոյ հեղի[illegible]նակութիւններով: Այս այսպէս [illegible] համառօտիւ, սկսեալ Հինգերորդ[illegible] մինչեւ արդի, ժամանակակից շրջա[illegible]նը — ԺԹ. դարուն ամբողջ շրջան[illegible] եւ Քսաներորդին ալ նախընթաց [illegible]րեներուն: Մեր Հայ առանին գրակա[illegible]նութիւնը անխուսափելի կերպո[illegible] պէտք ունի նորագոյն ներարկումի[illegible] Քաղաքակրթական կամ մշակոյթին[illegible] դարաշրջանը ամէն երկիրներու հ[illegible]մար ամենազգի փոխատուութիւններ[illegible] փոխակերպութիւններու դաշտ մը կը ներկայացնէ: Ո եւ է լեզու չի կրնար անմասն մնալ փոխադարձ ազդեցութիւններու շնորհէն եւ ուժէն: Բայց դատեցէք, առանց այլեւայլի, խմբագրուած Հայ թերթ մը հա[illegible]ւանցի ուրիշ թերթի մը հետ, երկ[illegible]քին միջեւ տեսնուած տարբերութի[illegible]նը պիտի համոզէ ձեզ, թէ լաւագոյ[illegible]նին բարեմասնութիւններուն մաս[illegible]նի օտար լեզուէ օգտուելու փափա[illegible] ինչպէս նաեւ իրականութիւնը:

Երեց ժամանակակիցի մը այս [illegible] յաղթութիւնը բարեկամական է[illegible] Թող ունկնդիրը կամ ընթերցողը [illegible] այն պահանջ նկատէ զայն, եթէ [illegible]րի:

Կարելի չէ՞ արտասահմանի մէջ [illegible] ժամանակաւոր ներկայութենէն օ[illegible]տուելով, գլխաւորել կարգ մը [illegible] գլուխ - գործոցներու թարգման[illegible]թիւնը, ճիշդ այն ձեւով, որով երբ[illegible] քառասուն - յիսուն տարի առաջ [illegible]րոպական կրթութիւն ստացող [illegible] երէցները, Պոլիս թէ գաւառներ[illegible] ջանադիր կ'ըլլային օտար [illegible] մատեաններ ամբողջովին կամ [illegible]ուածաբար ընծայել մերազնե[illegible]րուն:

Եթէ խորհրդածէք, իրաւունք [illegible] տաք ինծի ...

×

Սպաննել, ո՛չ թէ սպանել: Բա[illegible]հին, այսինքն բնական ձեւով [illegible] նանել: Բայց արմատն է սպան, [illegible] սպանող, սպանիչ, ոչ թէ սպա[illegible] սպաննիչ, քանի որ ող եւ իչ [illegible] ները կ'աւելնան միայն սպան ար[illegible]տին վրայ:— Ուխտատեղ չենք [illegible] այլ ուխտատեղի, որովհետեւ [illegible]դութեան մէջ տեղի է բառը, [illegible] տեղ: — Անի յոգնակիի մասնի[illegible] նամականի, աւազանի: Կը [illegible] նաեւ ունեցող, լեզուանի, [illegible] անուանի, հովանի: — Ստան [illegible] կիի մասնիկ է, այգեստան, [illegible] կիր կը ցուցնէ, Հայաստան, [illegible] շաստան, եւն. (ոչ թէ երբեք [illegible] տան): Կը տեսնենք:

ՏԱՐ[illegible]

Ս. ԳՐՔԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(1500ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ, ՊՐԻՒՍԷԼ, 20 ՀՈԿՏ. 1935)

Անոր տպած առաջին գիրքը Յիսուս Որդի գեն տպարանէն ամբողջապէս չէր ելած, երբ Մատթէոս հիւանդացաւ եւ մեռաւ, որով գործը կիսատ մնաց: Բարեբախտաբար Ամստերտամի մէջ բնակող հայ վաճառականներէն մէկը Սպահանցի Աւետիք Ղլըջեան՝ կարողացաւ պահպանել տպարանը եւ տեղւոյն Հայոց հոգեւոր հովիւ Անդրէասնեցի Կարապետ վարդապետի աջակցութեամբ շարունակել գործը, մինչեւ որ էջմիածնէն եկաւ յարմար մէկը, որ ստանձնեց ամբողջ գործը: Այս անձը մեր յիշած Ոսկան վարդապետ Ղլըջեանն էր, վերոյիշեալ Աւետիքի եղբայրը, որ Երեւանցի կը կոչուէր, որովհետեւ իր նախահայրերը Շահ Աբբասի ժամանակ բռնի կերպով Երեւանէն էին փոխադրուած, թէեւ ինքը Սպահան էր ծնած: Ոսկան Ամստերտամ եկաւ 1664ին եւ անմիջապէս գործի ձեռնարկելով տպարանը կարգի բերաւ, նոր տառեր պատուիրեց եւ 1666ին յաջողեցաւ լոյս ընծայել առաջին պատկերազարդ հայերէն Աստուածաշունչը, այնչափ մաքուր, որ հիմա ալ հիացում կը պատճառէ: Անկից օրինակ մը կը պահուի Հոլանտայի Լէյտըն քաղաքի համալսարանի մատենադարանին մէջ Ոսկանի անձնական լատիներէն մակագրութեամբ, անկից ես լուսանկարներ եմ հանած իմ «Հոլանտան եւ Հայերը» գրքի համար (Վիէննա, Մխիթ. տպ. 1926):

Ոսկան 4 տարի Ամստերտամ մնալէն եւ բացի Աստուածաշունչէն 15 ուրիշ հայերէն գիրք հրատարակելէն վերջը 1670ին հեռացաւ Գաղղիա եւ 1674ին մեռաւ Մարսիլիա:

Ոսկան Ամստերտամի մէջ իր գործը վերջացած նկատելով ուզեց իր գործունէութիւնը Գաղղիա փոխադրել. ուստի Լուդովիկոս ԺԴ. արքային այս մտքով աղերսագիր ներկայացուց, կցելով իր տպած Աստուածաշունչէն օրինակ մը իբրեւ նուէր Գաղղիոյ մեծ արքային: Այս Աստուածաշունչը կը պահուի Փարիզ Ազգային Մատենադարանին մէջ: Գաղղիական կառավարութիւնը Ոսկանի խնդիրքը յարգեց, «որովհետեւ, ըսուած է արտօնագրին մէջ, այս ձեռնարկութիւնը մեծապէս օգտակար է արեւելեան լեզուներու ուսման համար»:

Այս արտօնութեան համաձայն Ոսկան եպիսկոպոս տեղափոխուեցաւ Մարսիլիա, նոր տպարան հաստատեց որու համար պէտք եղած հայերէն գիրերու մէկ մասը Ամստերտամէն էր բերած եւ 9 գիրք ալ այնտեղ հրատարակեց:

Տեսնենք հիմա թէ այդ թուականէն վերջ Աստուածաշունչը հայերէն լեզուով ե՞րբ եւ ո՞ւր է հրատարակուած:

Ոսկանի տեղափոխուելէն վերջը, Ամստերտամի հայկական տպարանը 1685ին վերսկսաւ իր գործունէութիւնը աւելի մեծ եռանդով եւ աւելի ընդարձակ ծրագրով: Այս անգամ ալ ուրիշ եռանդուն հայ եպիսկոպոս մը, նոյնպէս էջմիածնի կարգադրութեամբ Պարսկահայաստանէն եկած, գործի գլուխ էր կանգնած իր երկու տաղանդաւոր եւ գործունեայ ազգականներով: Եպիսկոպոսն էր Թովմաս Նուրիջանեան, որու անունը արժէ դնել Ոսկանի քով, եթէ ոչ աւելի բարձր: Թովմաս Վանանդեցին 1698ին տպեց Նոր Կտակարանը եւ ուրիշ 13 գիրք, որոնց մէջ էր Մ. Խորենացւոյ Հայոց պատմութիւնը: Ամբողջ 12 տարի այս գործին նուիրուելէն վերջը նա որոշեր է իր տպած հայերէն գրքերը տանիլ Հայաստան եւ այնտեղ եւրոպական ծրագրով դպրոց բանալ հայ մանուկներու կրթութեան համար: Այս նպատակով նա սկսեր է ժողովարարութեան եւ ճանապարհորդեր է գրեթէ ամբողջ Եւրոպան եւ վերջապէս եկեր հասեր է Անվէրս, որպէսզի այնտեղ նաւ նստի եւ Զմիւռնիա երթայ, անկից Հայաստան դառնալու համար: Այս պատուական ծերունի գործիչը յոգնած, ուժասպառ դարձած, հիւանդացեր է եւ վախճաներ: Տեղւոյն կաթոլիկ հոգեւորականութիւնը մեծ շուքով թաղեր է հայ եպիսկոպոսը Անվէրսի համբաւաւոր Նօթր Տամ մայր եկեղեցւոյ մէջ, աւագ խորանի առջեւ: Իր գերեզմանը մինչեւ հիմա ալ այնտեղ է:

Ոսկանի Աստուածաշունչը այնուհետեւ նոյնութեամբ տպուեցաւ Կ. Պոլիս 1705ին, Պետրոս Լատինացւոյ ձեռքով: Սակայն Ոսկանի այս մեծ գործի բուն շարունակողն ու կատարելագործողն եղած է Մխիթար Աբբայ եւ իր հիմնած բազմարդիւն Միաբանութիւնը:

Երբ Ամստերտամի հայկական տպարանը 1717ին իր գործունէութիւնը վերջնականապէս դադարեցուց, Մխիթար Աբբայ իր բարեկամ Ջուղայեցի հայ վաճառականի մը ձեռքով գնեց բոլոր հայերէն տառերը 1729ին եւ այս կերպով կրցաւ շարունակել Ոսկանի սկսածը: Ոսկանի տպած Աստուածաշունչը շեղումներ կը պարունակէր Ե. դարու հարազատ թարգմանութենէն: Ոսկան եւ հաւանաբար Փիրոմալլի եւս, մեր Ոսկեդարի թարգմանիչներու մեծարժէք արտադրութիւնը ջանացեր էին յարմարեցնել լատինական Վուլգատայի օրինակին: Մխիթար իրաւամբ հարկ տեսաւ ուղղել այդ շեղումները, բայց խոհեմութեամբ միմիայն լուսանցքներու վրայ, եւ 1735ին աւարտեց ամբողջ Աստուածաշունչի տպագրութիւնը «Ըստ օրինակի տպագրելոյ Աստուածաշնչի Ոսկանայ վարդապետի»... Բայց «լաւագոյն թղթով, ազնուագոյն պատկերօք, գեղեցկագոյնծաղկագրօք, եւ զգուշագոյն սրբագրութեամբ», ինչպէս ըսուած է գր[illegible] կառի վրայ:

Մխիթարեան Միաբանութիւնը[illegible] տեսնելով իր մեծանուն եւ բազմեր[illegible] հիմնադիր պատուէրին, իր գ[illegible] գործունէութեան նպատակներ[illegible] կը դարձուց Ս. Գրքի հայերէն [illegible] տարակութիւնը՝ ըստ Ե. դարո[illegible] բնագրին, հարազատ օրինակ[illegible] երբ նա յաջողեցաւ բաւական [illegible] գրչագիրներ ձեռք բերել պատ[illegible] ւոր համեմատութեան եւ ուղղ[illegible] րու համար, 1805ին լոյս ըն[illegible] «Աստուածաշունչ Մատեան [illegible] Նոր Կտակարանաց ըստ [illegible] թարգմանութեան նախնեաց [illegible] ...»: Այս մեծ աշխատութեան [illegible] հեղինակն է եղած Հ. Յովհ. Վ. Զ[illegible]րապեան, այս պատճառով ալ [illegible] Գիրքը սովորաբար «Զօհրապ[illegible] Աստուածաշունչ» կոչումով է յ[illegible]

1860ին Վենետիկ լոյս ընծայ[illegible] նոր երկրորդ տպագրութիւնը[illegible] վրայ աշխատողն եղած էր Հ. [illegible] Վ. Բագրատունի, այդ պատճառ[illegible] կոչուեցաւ «Բագրատունեան [illegible] գրութիւն»:

Ա. ՍԱՐՈՒԽԱՆ

(Վերջը՝ վաղը)

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Երկրորդ եւ վերջին մաս)

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակած էինք վարդապետին յուղարկաւորութեան առաջին մասը:

Գաղութին ... վերջացնելով իր դամբանականը, բացատրեց Կոմիտասի դերը երգը իր հարազատ ... հայ երաժշտ. իր հարազատ ... մէջ դնելու մասին ու դայն ... Կոմիտաս կաթողիկոսին, ..., Մեսրոպին, Ներսէս Շնորհալիին, Խաչատուր Տարօնացիին եւ ..., որոնք թէեւ կ'ապրէին վանքերու մէջ, բայց կրցան մտնել հայ ժողովուրդին մէջ եւ պատրաստեցին հայ շարականը, հայ գիրը, եւ հայ երգը: «Կոմիտաս երգեց վիշտն ու ուրախութիւնը: Անոր շրթները գոցուած չեն յաւիտեան, այլ կը բացուին յաւիտենութեան երգելու համար օրհնութիւնները Տիրոջ: Հայրենաշունչ եւ աստուածաշունչ հոգի մըն է, որ իր տեղը պիտի ունենայ այսօրուան եւ վաղուան սերունդին մէջ եւ անոր գործը կենդանի պիտի մնայ: Դուն խօսնակդ Հայաստանեայց, երգիդ թրթռումները միշտ պիտի գան փայփայել մեր ականջները: Դուն գիտուոր մը չես՝ որ կուգայ ու կ'անցնի, այլ լուսապայծառ աստղ մը, որ պիտի պլպլայ յաւիտեան մեր հոգիներուն մէջ»:

Թաղման կարգի երգերէն վերջ, ժողովուրդը եկեղեցիէն փողոց ելաւ, գիրք բանելով եկեղեցիի գլխաւոր մուտքին առջեւ: Դագաղն ալ դուրս հանուեցաւ եւ հոն կարգով խօսք առին՝ օտարներ եւ Հայեր համաձայն ցանկի մը:

Պ. Արշակ Չօպանեան դամբանական մը կարդաց յանուն Խնամատար Յանձնաժողովին եւ Կոմիտասի հին հիացողներուն,— «Կոմիտասը անթառամ փառք մը վառեց մեր ազգին: Հայ երաժշտութիւնը անծանօթ էր օտարին, նոյն իսկ Հայուն: Կոմիտաս գտեց հայ երաժշտութիւնը թրքական, պարսկական եւ յունական ազդեցութիւններէ եւ տուաւ անոր հայկ. շեշտ ու գունաւորում: Մեծ արուեստագէտի եւ գիտնականի աշխատանք էր որ կատարեց, առով իսկ արժանի դառնալու մեծագոյն դէմքերու լուսեղէն շարքին մէջ: Աղամեսնէն ի վեր ոչ մէկ արուեստագէտ այնքան ժողովրդականութիւն չահեցաւ: Հայութիւնը՝ երկրին մէջ թէ արտասահման՝ անոր շունչով ոգեւորուեցաւ: Իր արտադրած հոյակապ գործերը յաւիտեան պիտի մնան: Կոմիտասեան յանձնաժողովը պիտի տպէ Վարդապետին անտիպ մնացած գործերը եւ պիտի ջանայ Հայաստան փոխադրել տալ անոր աճիւնը»:

Ֆրանսայի երաժշտական ընկերութեան նախագահ Պ. Ամէտէ Կասբուէ, որ շատ մօտէն ուսումնասիրած է հայ երաժշտութիւնը եւ դասախօսութիւններ տուած այդ մասին Օր. Մարգարիտ Բաբայեանի սարքած երաժշտական հանդէսներուն մէջ, ֆրանսերէն ճառ մը կարդաց: Պ. Կասթուէ բացատրեց թէ ինչպէս Կոմիտաս վրդ. հայ ժողովուրդի բոլոր խաւերուն մէջ պտտելով հաւաքեց զանազան դաւառներու պարերգներն ու սիրերգները, պրպտեց միջնադարեան հայ երգերը վանքերուն մէջ եւ իր գործը խիստ կան յայտնութիւն մը եղաւ արուեստագէտներու համար: 1906ին Եւրոպա եկաւ եւ ամէն դիւրութիւն ստացաւ՝ հրատարակելու համար իր առաջին երկերը: Մինչեւ այսօր ալ կը շարունակուի իր գործերուն հրատարակութիւնը: Անկորնչելի պիտի մնայ իր «Պատարագ»ը: Հիացումով յիշեց այն յաջողութիւնը, զոր Կոմիտաս վրդ. ունեցած էր 1914ի գարնան, երբ Փարիզ եկաւ՝ մասնակցելու համար Երաժշտութեան Միջազգ. համաժողովին եւ հայկ. երաժշտութեան նըմոյշներ ներկայացուց: Պ. Կասթուէ յարգանքի ողջոյն ուղղեց յանուն իր նախագահած ընկերութեան եւ յանուն ֆրանսացի երաժշտագէտներու իր սիրելի ու յարգելի եղբօր, որ անմահացուցած է երկնային շարականները:

Նոյնպէս ֆրանսերէն գրութիւն մը կարդաց Պ. Քուրթ Սաքս (գերմանացի), որ յիշեց թէ 21 տարի առաջ եկած է դարձեալ Հայոց եկեղեցին: Պատմեց իր յարաբերութիւնները Կոմիտաս վրդ.ի հետ, որ հրաւիրած էր զինքը օր մը միասին տօնելու Հոգեգալուստը: Յայտնեց իր հիացումը մեծ Վարդապետին հանդէպ եւ իր անկեղծ վիշտն ու սուգը անոր մահուան առթիւ:

Հ. Սահակ վրդ. Տէր Մովսէսեան խօսեցաւ յանուն Մխիթարեան միաբանութեան: «Ճիշդ չէ «դնա մեռիր եկուր սիրեմ»ը: Հանճարը կը նմանի պատուական գանձի մը, որ հազիւ թէ կը յայտնուի, սիրելի կը դառնայ: Կոմիտաս իր հանճարը ի սպաս դրաւ հայ ժողովուրդին ու հայ ժողովուրդը ծունկի եկաւ այդ հանճարին առջեւ: Հայ ժողովուրդի համակրանքն ու սէրը անոր հետ եղաւ իր կենդանութեան: Անոնք որ բախտը կ'ունենային այցելելու իրեն եւ յիշատակ մը ունենալու իրմէ՝ նախանձը կը շարժէին միւսներուն որ չէին տեսներ զայն: Այնչափ ատեն կ'ապրի մարդ որչափ կ'ապրի իր գործը: Կոմիտաս երգեց հայ ժողովուրդի ցաւերը եւ ուրախութիւնը, ուստի յաւէտ պիտի ապրի անոր սրտին մէջ: Անիկա օտար հողի վրայ չէ, Հայաստանի հողին վրայ պէտք է հանգչի, իր գերեզմանին վրայ Հայաստանի ծաղիկներ պէտք է բուսնին: Ոչ մէկ Հայ պիտի մոռնայ Կոմիտասի գործն ու անունը, որոնք յաւիտեան դրոշմուած պիտի ըլլան յաւիտենական Արարատի վրայ, դրոշմուելէ վերջ Հայու սրտին վրայ: Իր դամբարանը ուխտատեղի պիտի դառնայ»:

Եկեղեցիի հոգաբարձութեան կողմէ ճառ մը կարդաց ատենապետ Պ. Յակոբ Գալըպեան: «Հայաշխարհի քնարերգակ սոխակը եւ իր գեղգեղաձայն քնարը լռած են հայ մարտիրոսագրութեան օրերէն: Բայց իր անունը քանդակուած է հայ անմահներու Պանթէոնին վարդագարդ կոթողին վրայ: Որքան ատեն որ կ'ապրին իր հոգեմայլ երգերը, ան պիտի ապրի հայ սրտերու մէջ»:

Պ. Արայ Պարթեւեան Փարիզահայ երգչախումբերու կողմէ կարդաց հետեւեալ ճառը.— «Սիրեցեալ եւ տառապեալ վարդապետ, սրտի խոր կսկիծով է որ կուգամ այսօր հրաժեշտի խօսքեր ընելու Փարիզի Կոմիտաս-Սիփան միացեալ երգչախումբի անդամներուն անունով, եւ որոնց կը ձայնակցին նաեւ «Կիլիկիա» եւ «Ալագեազ» երգչախումբերը, Մարսիլիոյ Հայ Երաժշտական Միութիւնը, ինչպէս նաեւ ամբողջ հայկական աշխարհի երաժշտական կազմակերպութեան երկսեռ անդամները եւ վերջապէս բոլոր հայ երաժիշտները:

Երանութիւնն ունիմ թարգմանը հանդիսանալու այն հազարաւոր շրթունքներուն, որոնք տարիներով երգեցին գործերդ, եւ ասկէ վերջ ալ տարիներով պիտի երգեն քեզ, ո՛վ պաշտելի վարպետ ...

Ինչպէս որ, իր կրօնքը տարածելու համար Քրիստոս առաքեալներ ղրկեց հեթանոս աշխարհին, կ'ենթադրենք որ հայ ազգին համար իբր բացառիկ պարգեւ շնորհած էր մեզ քու անձդ, որպէսզի տարածես հայ երաժշտութեան կրօնքը: Այդ կրօնքը չունէր հանդիսաւոր նախադասութիւններ, եւ սակայն, ամէն մէկ «վայ լէ լէ լէ» եւ ամէն մէկ «վայ լօ լօ լօ» խորհուրդներ ունէին իրենց մէջ:

Մենք, երգիչներ եւ երաժիշտներ, այսօր չէ որ ամէնէն աւելի կ'ողբանք քեզ: Շատ աւելի լացինք մօտ քսան տարի առաջ երբ քնարդ խորտակուեցաւ եւ առաջին անգամ մահացար:

Եւ, որովհետեւ առաքեալ մը պէտք էր նահատակուէր ի վերջոյ, կարծես սխալ բարիքդ փոխարէն անհրաժեշտ եղաւ քաւութեան երկար շրջան մը, որուն ընթացքին սրբացաւ անունդ:

Այս տեսակէտով երանի՜ կուտանք քեզ եւ կ'ըսենք.— Բախտաւոր Վարպետ: Որովհետեւ ամէն արուեստագէտ չարժանանար անմահութեան տիրանալու փառքին:

Հազարաւոր շրթունքներ որոնք քեզ կ'երգէին՝ լռած են այս պահուն: Հազարաւոր սրտեր փղձկած՝ կ'ողբան անդարմանելի կորուստդ: Բայց, հաւատալով արուեստագէտի անմահութեան, այդ շրթունքներն են որ ասկէ վերջ ալ պիտի ապրեցնեն քեզ:

Ներկան՝ իր տխուր արտաքինով, սուգի օր մը չէ մեզի համար, որովհետեւ բուն սուգի օրը քսան տարի առաջ էր երբ դուն լռեցիր, իսկ այսօր՝ ահա փշրուած քնարդ վերստին նորոգած, զայն ոսկեակ ծաղիկներով զարդարած քեզի կը բերենք, եւ, այս փառաւոր հանդէսով ոչ թէ մահդ կ'ողբանք, այլ անմահութիւնդ է որ կը տօնենք ու երգելով կ'երգենք.— «Փա՛ռք իրաշալի յարութեանդ»:

Կոմիտասի սաներուն կողմէ խօսեցաւ Պ. Հայկ Սէմէրճեան: «Դո՛ւն ռահվիրան հայ երաժշտութեան, կա՞յ Հայ մը որ երախտագիտութեամբ չյիշէ անունդ: Ի՞նչ մեծ կորուստ անոնց համար, որ չեն լսած քեզ կամ ունկնդրած երգերդ: Դու երաժիշտ չէիր միայն, այլ եւ հայրենասէր: Անշահախնդիր էիր, համեստ եւ պզդյուն, բարձր նկարագիր ունէիր: Հմայեցիր բոլոր քեզի մօտեցողները: Վշտերդ կը թաքցնէիր սրտիդ խորը լուռ ու անտրտունջ: Յիշատակդ անջնջելի դրոշմուած է ամէն Հայու սրտին մէջ»:

Հօկի կողմէ խօսք առաւ Տոքթ. Հ. Գալեան: «Յարգանքով եւ մեծ կսկիծով կը խոնարհիմ հոգեւոր թէ ժողովրդական երգերու մեծ Վարպետին դագաղին առջեւ եւ իմ սուգիս կը միացնեմ աշխարհի ամէն կողմը ցրուած ինչպէս նաեւ Խ. Հայաստանի եւ Խ. Միութեան երկիրներուն մէջ ապրորէն ապրող բոլոր Հայերուն սուգը: Կոմիտասի մարմինը պիտի ամփոփուի հայրենի հողին վրայ: Երգի վարպետը թափանցած էր բարձրագոյն երաժշտութեան ոգիին: Անիկա դեղջուկի սրտին մէջէն հաւաքեց բեկորուած հայ երգերը եւ զանոնք գունաւորելով ստեղծեց երաժշտ. հարուստ հունձք մը: Իր գործը պիտի շարունակուի աշակերտներուն կողմէ, ամբողջ հայութիւնը միացած համատարած շիրիմ մը կը շինէ Կոմիտասին, որ չէ մեռած, ցորչափ կ'ապրի հայ ժողովուրդը, նոյն իսկ ցորչափ կ'ապրի մարդկութիւնը, որովհետեւ իր գործը համամարդկային է»:

Վասպուրականի Հայր. Միութեան կողմէ յուզիչ գրութիւն մը կարդաց Պ. Տիգրան Չիթունի: «Հայոց երկինքէն իջած լոյսն էիր, ինչո՞ւ չիջար դուն երգի զօրավար, ձայնի սպարապետ, որ ետեւէդ քաշեցիր հազարաւորներու բանակներ: Յիշատակդ անմոռաց պիտի մնայ»:

Շաւարշ Միսաքեան (յանուն «Յառաջ»ի խմբագրութեան).— «Հսկայ մըն է որ պատմութեան կը յանձնենք. ճառագայթ մը որ կ'անհետանայ, բայց ճառագայթը չի թաղուիր, մանաւանդ երբ իբրեւ հնոց ունի այս ժողովուրդը իր տառապանքով ու աշխատանքով, իր երգերով ու տենչերով, իր ծխաղով եւ թախիծով, իր երկունքով եւ ստեղծագործութեամբ: Արի այլ անբախտ ժողովուրդ, վարդապետը շրջելով գիւղէ գիւղ, կոտրելով սահմանները, քու հոգիդ է որ թարմացուց, քու երգդ է որ պրպտեց, հաւաքեց, ներդաշնակեց, վերստեղծեց եւ իբրեւ բոցավառ ճառագայթ մը արձակեց աշխարհէ աշխարհ, երկխօսած խոնարհութիւն մը պարտադրելով բոլորին, հայ թէ օտար: Վարդապետը չի մեռնիր, վարդապետը կը մեռնի այն ատեն երբ դուք ձեզ ուրանաք, մոռնաք ձեր երգն ու վիշտը: Վարդապետը խորհրդանշան մըն է, խորհուրդը քու պատմութեանդ: Եղիր հաւատարիմ դուն քեզի, խոնարհելով այս դագաղին առջեւ: Վարդապետին «Կռունկ»ը քեզի լուսաղբիւր»:

Հրաչ Երուանդ (Ալպագայ).— «Կոմիտասի մահը միութիւն ստեղծեց Փարիզահայ մասուրականներու միջեւ: Արուեստէն վեր կայ հանճարը, հանճարէն վեր՝ հայութիւնը: Հայ երգը միութեան գիծ եղաւ. երգը ցաւը կը քաղցրացնէ: Ազատութեան զգացումը ահեղ ուժ մը կը դառնայ հայ երգին միջոցաւ: Ամէն Հայ այդպէս բիւրեղ սրտով, աղամանդ հոգիով Հայ մը ըլլալու է: Այսօր կը բաժնուինք վերջնապէս Կոմիտասի մարմնեղէն ներկայութենէն, բայց անիկա անմահ է իր երգին միջոցաւ: Մաղթենք որ մեր տխրութիւնը ուրախութիւն դառնայ խակական ազատ հայութեան մէջ»:

Քէօթահիայի Հայր. Միութեան կողմէ ուղերձ մը կարդաց Պ. Արտաշէս Ուշագլեան, վեր հանելով իրենց հայրենակցին մեծ յատկութիւնները եւ անոր յիշատակին հանդէպ իրենց զգացած յարգանքի զգացումը:

Բազմաթիւ լուսանկարներ առնուեցան թէ եկեղեցիին մէջ եւ թէ դուրսը: Ժամը 2ն էր երբ բաժնուեցան յուղարկաւորները:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

⁂ Փոխան ծաղկեպսակի, «Համազգային» ընկերութեան Փարիզի Կեդր. Վարչութիւնը 100 ֆրանք տրամադրած է Շավիլի մանկապարտէզին:

⁂ Սօֆիայէն Ստեփաննոս քահանայ (աշխարհական անունով Խաչիկ Կարապետեան) հեռագիր մը ուղղելով «Յառաջ»ի, ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր ուսուցիչ Կոմիտաս վարդապետի մահուան առթիւ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ՏԱԽՈՒ ԱՊՐԱՆՔ

«Ասպարէզ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 հոկտ.).

— «Ասկէ առաջ խօսելով ներգաղթի մասին, ըսած էինք թէ ներգաղթի պետական ծրագիր չունի Հայաստանի խորհրդային իշխանութիւնը: Այնպիսի ծրագիր մը, օրինակի համար, որ ունի Թուրքիան: Ուրեմն, անոր համար ներգաղթը նպատակ չէ, այլ միջոց մը արտասահմանի մէջ «ապուր»ներ եփելու համար, այնպիսի «ապուր» որ Դաշնակներու բերանը այրէ (խանձեան):

Երբ ներգաղթի լուրը հրապարակուեցաւ, շատեր զարմացան, ուրիշներ ալ հաւատացին թէ խորհրդային իշխանութիւնը մոռցած չէ ներգաղթը: Ու այս լուրը Մոսկուայի ներգաղթի մերժումէն քանի մը շաբաթ յետոյ.

Մոռցած չէինք անշուշտ որ, ներգաղթի լիազօր քաղաքացի Դ. Տախվերդեան, արտասահման գալէ առաջ անցաւ Մոսկուա եւ հոն մնաց քանի մը շաբաթ: Անշուշտ պարապ ժամանցի համար չէր որ հոն գնաց ան:

Այժմ պաշտօնական յայտարարութիւններէն կը հասկցուի թէ Տախվերդեան ինչ կը բանէր Մոսկուայի մէջ:

Ուշի ուշով հետեւեցէք ու քննեցէք այս յայտարարութիւնները, գտնելու համար թէ ի՛նչ խօսուած կրնայ ըլլալ Մոսկուայի մէջ, որ համաձայնութիւն տուած է 1200 հոգիի ներգաղթի ձեռնարկին: Ներգաղթի փոնտի կեդր. մարմինը յայտարարութեան մը մէջ կ'ըսէ.— Քաղաքացի Տախվերդեան տուաւ կարգ մը լուսաբանութիւններ, ուրկից կը հետեւի որ ազատ բնակարաններ կը գտնուին մասնաւորապէս նորակառոյց աւաններու մէջ (տրուած են անուններ): Այդ աւաններու շինարարական մարմինները իրենց յանձնած են ֆրանսաբնակ իրենց հայրենակիցներուն ցանկերը:

«Ներգաղթը պիտի կատարուի ուրեմն առաւելապէս Խ. Հայաստանի մէջ աւան ունեցող հայրենակցականներու գծով»:

Ասկէ յետոյ, իբրեւ տրամաբանական եզրակացութիւն, այս մարմինը կոչ կ'ուղղէ աշխուժացնելու ներգաղթի փոնտին հանգանակութիւնը: Հայրենակցականներն ալ իրենց գծով:

Քաղաքացի Դ. Տախվերդեան իր յայտարարութեան մէջ կը շեշտէ.— «Բազմաթիւ արձանագրութիւններ կատարուել են արդէն Հօկի, Բարեգործականի եւ Հայրենակցական Միութիւնների կողմից: Ես ինքս միասին բերել եմ խորհրդային Հայաստանում նոր աւաններ կառուցանող շինարարական մարմինների ցանկերը իրենց ֆրանսաբնակ հայրենակիցներին վերաբերեալ»:

Յայտարարութիւններէն դուրս կուգայ որ՝

1. Ներգաղթը պիտի կատարուի Ֆրանսայէն միայն:

2. Ներգաղթի կարաւանը 1200 հոգիէն աւելի պիտի չըլլայ:

3. Ներգաղթը պիտի կատարուի հայրենակցականներու գծով: Անոնք որ տուներ շինած են Հայաստանի մէջ իրաւունք պիտի ունենան իրենց մարդիկը ուղարկել, որոնց ցանկերը իր հետ բերած է քաղաքացի Տախվերդեան:

4. Այս ցանկերն ալ, սակայն, պիտի անցնին մաղէ: Այսինքն՝ պիտի անցնին հաւատքննութեան ատեաններէ:

Ծանօթանալէ յետոյ այս պայմաններուն, այժմ դիւրին է եզրակացնել թէ կատարուելիքը ներգաղթ չէ, այլ պարզապէս բնակարան շինող մարմիններու ցոյց տուած մարդոց թոյլտուութիւն, եթէ անոնք քաղբեյոյս են:

Այս է հասկացողութիւնը Մոսկուայի:

Ասոր փոխարէն՝ Երեւան եւ Մոսկուա արդարօրէն կը սպասեն աշխոյժացում ներգաղթի հանգանակութեան: Խայծ մը հայրենակցական միութիւններու, անվերապահօրէն դառնալու բոլշեւիկասէր, քանի որ այդ միջոցով միայն պիտի կարենան ներգաղթի արժանանալ: Հօկերու վարկի բարձրացում, քանի որ առանց անոնց միջնորդութեան կարելի չէ ներգաղթը: Ու վերջապէս պառակտում սփիւռքի հայ ժողովուրդին մէջ»:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Հարաւի մէջ հաւեւան մը ՈՐ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՄԵՐ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ»

Աթաթիւրքի դէմ սարքուած մահափորձին առթիւ, Թուրք մամուլը սըլաքներ կ'արձակէ նաեւ Ֆրանսայի դէմ: Ահա նմոյշ մը «Ճիմհուրիէթ»էն Եունուս Նատիի ստորագրութեամբ.—

«Անիծեալ մահափորձին ամէնէն գործօն տարրերը Սուրիոյ մէջ կ'ապրին եւ հոն պաշտպանութիւն կը գտնեն: Մեզի համար շատ լուրջ եւ կարեւոր է հարցնել թէ ի՞նչ նպատակ կը հետապնդէ հոգատար Ֆրանսան — կամ Սուրիոյ ֆրանսական պաշտօնեաները, ինչպէս կը սիրեն ըսել Փարիզի մէջ — հովանաւորելով Թուրքերու թշնամի կազմակերպութիւնները:

Սուրիոյ իսլամ եւ քրիստոնեայ Արաբները որ եւ է թշնամութիւն չունին Թուրքիոյ դէմ: Դաւին ամէնէն գործօն կազմակերպիչն է Սուրիոյ Ջերքէզ միութիւնը: Ցետոյ, կարգով մեր աչքին կը ներկայանան հետեւեալ կէտերը.— Սահմանին երկայնքը հայկական գիւղեր հիմնելու իր հոգածութեամբ, Սուրիոյ Ֆրանս. իշխանութիւնը կարծես փուշեր տնկած է մեր կողքին: Դարձեալ գաղթավայրի այս պաշտօնեաները մեծ քաջալերութիւն կը սեպեն Քիւրտ Հոյպունի կազմակերպութեան անդամներուն հետ թեւ թեւի պտոյտ:

Ֆրանսացիները, որոնք Ջերքէզներէն տեսակ մը զինուորական եւ որպէս թէ կարգապահական կազմակերպութիւն մը ստեղծած են, կարծես այս ձեւով նպատակ ունին ոչ միայն Արաբները պահել իրենց տիրապետութեան տակ, այլ եւ անհանգիստ ընել մեզ:

Մէկ խօսքով, մեր հարաւային սահմանէն անդին, ոչ թէ տեղական, այլ օտար վարչութիւն մը բացէ ի բաց թշնամական քաղաքականութիւն մը կը սնուցանէ Թուրքիոյ դէմ: Իսկ երբ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Ուրեմն անոնք ալ իրենք զիրենք միայն «Թուրք» կը դաւանին եւ ապակեդրոնացումի կուսակից են, անոնք էին որ զուտ «Թրքական քաղաքականութիւն» կը վարէին: Մինչ մենք օսմանեան ամբողջականութեան քաղաքականութիւն կը հետապնդէինք եւ մեզի գլխաւոր ուղեգիծ ընտրած էինք կայսրութեան կեդրոնին կուսակալութիւններու վրայ ունեցած ազդեցութիւնը չպակսեցնել: Կուսակալութիւնները ամենալայն իրաւասութիւնները պիտի վայելէին իրենց տեղական վարչութեան մէջ առանց վնասելու բանակին ամբողջականութեան:

Թուրք երիտասարդութիւնը համոզուած էր թէ իրենց ազգային զարգացման աշխատող օսմանեան տարրերուն մէջ միայն Թուրքերը մնացած էին առանց ղեկավարի եւ ատոր համար սկսաւ իր կարգին աշխատիլ իր ժողովուրդին վերակենդանացում մը ապահովել գիտութեան, դաստիարակութեան եւ առաքինութեան միջոցով: Ինչպէս որ «Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն» կուսակցութիւնը իրաւունք չունէր արգելք ըլլալու այդ տարրերուն, այնպէս ալ չեմ կրնար երեւակայել որ ապակեդրոնացումի կուսակիցները հակառակ ըլլալ ուղեն մեր այս ձգտումներուն:

Կարելի՞ է ժողովուրդներու Թրքացում կոչել Թուրքերէնը օսմանեան կայսրութեան տիրող լեզուն հռչակելը: Արդեօք ուրիշ ազգերու Թրքացո՞ւմ է երբ կը պահանջուի որ ամբողջ օսմանեան կայսրութեան մէջ գտնուող դպրոցները պետական հսկողութեան տակ ըլլան:

Երբ սահմանադրութեան սկիզբը Պոլսոյ մէջ շատ մը ազգայնական կուսակցութիւններ կը կազմուէին, ինչպէս «Արաբական Միութիւնը», «Ջերքէզներու Փոխադարձ Օգնութեան ընկերակցութիւնը», «Քրտական Ակումբը» եւ շատ ուրիշներ, ինչո՞ւ «Թիւրք օճաղը»ի հիմնուիլը ապացոյց կը համարուի թէ ամբողջականութեան կառավարութիւնը Թրքացումի առաջադրութիւններ ունի:

Ինչ կը վերաբերի իմ անձիս, ամէնէն առաջ օսմանցի եմ եւ երկրորդ՝ չպիտի մոռնամ բնաւ թէ Թուրք եմ: Համոզուած եմ որ այս ազգը օսմանեան կառավարութեան հիմնաքարն է: Թուրքիոյ քաղաքակրթական եւ դիտական զարգացումը կը զօրացնէ օսմանեան ամբողջականութիւնը եւ կայսրութիւնը, որովհետեւ ըստ ծագումի օսմանեան կայսրութիւնը Թրքական ստեղծագործութիւն մըն է:

Եթէ օրինակ մը ուզեն, կրնամ ցոյց տալ մեր այսօրուան նեղ վիճակը: Նայեցէք Արաբներուն, որոնք ապստամբեցան այն յոյսով թէ ինքնավար պիտի դառնան: Ի՞նչ վիճակի մէջ կը գտնուին հիմա ...

Երբ Եգիպտոս բաժնուեցաւ Թրքական միութենէն, խիզյն ինկաւ անգլիական տիրապետութեան տակ: Երբ երիտասարդութիւնը դէմ ելաւ, ընկճուեցաւ Անգլիացիներու բռունցքին տակ: Սուրիոյ ծովափը եւ Լիբանանը չեն բաւեր Ֆրանսացիներուն, անոնք կ'ուզեն տիրանալ նաեւ երկրին ներսերուն:

Այս երկիրներուն մէջ կը խօսի՞ մէկը օսմանցիութեան մասին: Ընդհակառակն, «Փառք Աստուծոյ ազատեցանք օսմանցիութենէն» կը լսուի շատ մը դաւաճաններու բերաններէն, որոնք առտնին այս կառավարութեան շնորհներով ապրած էին: Բայց ձայնը որ Անատոլուի Թուրք սրբազան երկրէն կուգայ, կը հնչեցնէ միշտ «օսմանեան կայսրութիւն» ասացուածքը: Այն ազնիւ զաւակները որոնք արեւմտեան Թրակիան, Թրքական այս փոքր անկիւնը կը բնակին, անդադար կը գործեն ապահովելու համար իրենց կապը կայսրութեան հետ: Կարճ խօսքով, ուր որ Թուրքեր կան, կը ձգտին զօրացնել իրենց գոյավիճակը եւ ապաւէն կը գտնեն օսմանեան յաղթական անունին տակ: Հետեւաբար ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք անոնց, որոնք կ'ուզեն ապահովել օսմանեան ամբողջականութիւնը, այն պարտականութեան մասին որ իրենց վրայ կ'իյնայ, այսինքն բարձրացնել Թրքութիւնը, շատցնել զանոնք եւ գոյութեան կարելիութիւն տալ անոնց:

Համաձայն սահմանադրութեան ոգիին, «Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն» կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն փափաք յայտնեց երկրին զանազան յեղափոխական կուսակցութիւնները միակ «օսմանեան միութեան քաղաքական կուսակցութեան» մը շուրջ հաւաքել: Այս նպատակով ամէնէն առաջ պուլկարական կուսակցութիւններուն հետ խորհրդակցեցանք յայտնի Սանտանսքիի, Ջերնոփայեվի եւ ընկերներուն մասնակցութեամբ: Մինչ մենք կը խորհրդակցէինք օսմանականութիւնը հիմք ծառայեցնելով, անոնք չէին ուզեր որ եւ է կերպ ընդ առաջ երթալ եւ կը պահանջէին Մակեդոնիոյ ինքնավարութիւնը: Թալէաթի եւ իմ քաշածներս Աստուած միայն գիտէ: Երբեք չպիտի մոռնամ այն նեղ օրերը զորս անցուցինք Սանտանսքիի հետ խորհրդակցութեան ատեն, պուլկարական Մենլիք, Փէթրիչ, Օսմանիյէ, Ճումայի Պալա գիւղերուն մէջ՝ առաջին ընտրութիւններու ժամանակ: Թէեւ ասոնց հետ աւելի լաւ իրար հասկցանք քան միւս բոլոր յեղափոխական կուսակցութեանց հետ, որովհետեւ Մակեդոնիոյ Պուլկարներուն կուսակցութիւնը ոչ մէկ կերպ տեղի կուտար իր ծրագրին փոփոխութեան: Ցոյն մը որ «էթնիքի էթէրիայ»ի անունով Սելանիկ եկած էր խորհրդակցելու համար, առաջարկեց Սամոսի եւ Կրետէի կըցումը Յունաստանի, ինքնավարութիւն միւս կղզիներուն համար եւ ամենալայն առանձնաշնորհները այնպէս կոչուած յունական Մակեդոնիոյ համար: Իբր փոխադարձութիւն՝ զինակցութիւն մը պիտի կնքուէր Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ: Այս առաջարկները մերժեցինք, որովհետեւ մեր ձգտումը չէր Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ զինակցութիւն մը, այլ Թուրքիոյ Յոյները առնել մեր կուսակցութեան մէջ եւ յառաջ բերել օսմանեան միութիւնը:

1908 օգոստ.ին կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն փոխադրուեցաւ Կ. Պոլիս, ուր վերոյիշեալ հիմունքով խորհրդակցութիւններ կատարուեցան իշխան Սապահէտտինի, հայկական կուսակցութեան եւ մեր միջեւ: Մեր կողմէ կը մասնակցէինք Թալէաթ, Պէհաէտտին Շաքիր եւ ես: Տոքթ. Բէշատ Նիհատ ներկայացուցիչն էր Սապահէտտին իշխանին, մինչ Մալումեան եւ Շահրիկեան Հայերու կողմէ կը խօսէին: Ասոնց բացատրեցինք այն բոլոր վտանգները, որոնք կրնային յառաջ գալ երկրին համար ապակեդրոնացումի պատճառով:

(38)

Արիւնի ժողով Եթովպիոյ մէջ

Եթովպիոյ արքունի խորհուրդը չորսթ օր ժողով գումարելով, քննեց հիւսիսային ճակատի ռազմագիտական կացութիւնը: Ժողովը որոշեց հրահանգել Ռաս Սէյումի որ ամուր դիմադրութիւն մը փորձէ Մաքալէի առջեւ, բայց քաղաքը չպաշտպանէ մինչեւ վերջին զինուորը: (Հեռագրի մը համաձայն, հրամայուած է պարպել ժողովուրդը): Կը նշանակէ թէ երբ Իտալացիները ուժգնօրէն յառաջանան, քաղաքը պիտի լքուի: Եթէ Հապէշներու այս ռազմախաղը յաջողի, աւելի պիտի դժուարանայ իտալական յառաջխաղայ յարձակողականը: Անիկրաթէն կամ Ատուայէն դէպի Մաքալէ չափազանց դժուար է զէնքերը ամրացնել: Արեւմուտքէն կ'իշխեն այնպիսի լեռներ որոնք անմատչելի են Իտալացիներուն համար. արեւելքէն կը տարածուին ընդարձակ դաշտեր ուր ազատօրէն պիտի գործեն Հապէշները, իսկ հարաւէն իրենց դիմացը պիտի ելլեն մեծ ուժեր:

Իտալական նոր յառաջխաղացման գետինը կը բաղկանայ սեպ լեռներէ, նեղ կիրճերով եւ բարձր անցքերով: Տեղ - տեղ լեռներու բարձրութիւնն է 9600 ոտք:

Երեք հայ եւ 23 պուլկար բոլշեւիկներու
ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱՌՆԱՅԻ ՄԷՋ

Պուլկարական թերթերը կը գրեն — Վառնայի ոստիկանութիւնը երեւան հանեց պուլկար համայնավար գաղտնի կազմակերպութիւն մը: Ձերբակալուած են 31 համայնավարներ: Դժբախտաբար կը յիշուին նաեւ երեք Հայերու անուններ — Ցարութիւն Պօղոսեան, (անդամ շրջ. կոմիտէի), Կարապետ Օնիկ Փոթուրեան (անդամ շրջ. կոմիտէի) եւ Գրիգոր Ավրամով (անդամ պուլկար համայնավար Երիտասարդ. կազմակերպութեան): Կարապետ Փոթուրեան յաջողած է փախչիլ իր կարգ մը ընկերներուն հետ, կրակ բանալով ոստիկանութեան վրայ:

Բոլոր կալանաւորներն ալ մասնակցած են գաղտնի ժողովներու, ցրուած են կոչեր եւ առ հասարակ ցոյց տուած են գաղտնի աշխոյժ գործունէութիւն:

Միապետական ցոյցեր Յունաստանի մէջ

Կիրակի կէսօրէն վերջը 100,000 միապետականներ Եօրկիոս Բ. Թագաւորին պատկերները բռնած եւ նուագախումբերու առաջնորդութեամբ ցոյցեր կատարեցին Սինտագմայի հրապարակին վրայ: Զօր. Քոնտիլիս ճառ մը խօսեցաւ հաղորդակցութեանց նախարարութեան պատշգամէն եւ յայտարարեց թէ հանրապետական վարչաձեւը սնանկացած է: Գաւառներու մէջ ալ նոյն խմատով ճառեր խօսուեցան նախարարներու կողմէ, իբրեւ նախապատրաստութիւն հանրաքուէին որ պիտի կատարուի նոյեմբեր 3ին:

Որոշուած է նոյեմբեր 6ին պատուիրակութիւն մը ղրկել Լոնտոն, պաշտօնապէս նախկին թագաւորին հաղորդելու համար քուէարկութեան արդիւնքը: Հանրապետականներու պետը, Փափանդրիու ձերբակալուած եւ իր կուսակիցներէն շատեր աքսորուած ըլլալով, հանրապետականները որ եւ է շարժում ցոյց չեն տար հանրաքուէին առթիւ:

Փարիզի ճախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ հարիւրաւոր մտաւորականներ ձերբակալուած եւ ամայի կղզիներ աքսորուած են: Միայն համայնավար աքսորականներու թիւը 300 կը հաշուեն:

Ընտրական պայքար Անգլիոյ մէջ

Անգլիոյ ազգ. կառավարութիւնը հրատարակեց իր ընտրական յայտարարութիւնը, բանալով բուն պայքարը: Աշխատաւորականները եւ ազատականները խստօրէն կը քննադատեն այդ յայտարարութեան զանազան մասերը, բացի արտաքին քաղաքականութենէն: Մասնաւորապէս կը յարձակին սպառնութեանց յաւելման առաջարկին վրայ, դիտել տալով թէ Պ. Պօլտուին եւ իր կուսակցութիւնը կ'ուզեն ազգային խուճապ մը ստեղծել, անբաւական հռչակելով երկրին ուժերը, Պ. Ալէքսանտըր, Մաքտոնըլտի աշխատաւորական դահլիճին ծովային նախարարը, կը յայտարարէ թէ իրականին մէջ բրիտանական նաւատորմը ամենահզօրն է ամբողջ աշխարհի մէջ: Ուրիշ աշխատաւորական մը, այժմ լորտ, փաստերով կ'ապացուցանէ թէ Մեծն Բրիտանիոյ առաջնակարգ մարտանաւերը բոլորն ալ հինցած մաշած չեն, ինչպէս ցոյց տալ կ'ուզէ վարչապետը:

*** 1929ի ընտրութեանց առեն, Աշխատաւորական կուսակցութիւնը շահեցաւ քուէներու 37 առհարիւրը, ուրիշ խօսքով 288 աթոռ, իսկ 1931ին 30 առ հարիւր քուէ ունենալով հանդերձ, միայն 52 աթոռ շահեցաւ: Կը կարծուի թէ այս անգամ աւելի յաջող արդիւնքի մը պիտի հասնի:

615 աթոռի համար թեկնածու ներկայացած են 1300 հոգի, որոնց 60ը կիներ: Տպուած են 150 միլիոն գրքոյկներ:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ ԵՐԿՈՒ ԱՊՏԱԿ զարկաւ Պ. Բիւփ, Փարիզի ոստիկանութեան նախկին վերատեսուչը, համայնավար ցրուիչի մը որ անարգական խօսքեր ուղղած էր իրեն՝ փողոցէն անցած առեն:

ՈՂՋ ՈՂՋ ՎԱՌԵՑԱՆ երեք կիներ, երկու տղամարդիկ եւ մանուկ մը, Փարիզ Ամիէն գծին վրայ, չկարենալով դուրս ելլել ինքնաշարժէ մը որ շրջած եւ կրակ առած էր: Վեց դիակները այնքան խանձած էին որ, մեծ դժուարութեամբ կարելի եղաւ ճանչնալ: Վեցն ալ Վերսայլէն էին:

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐՆ ԱԼ ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ հրաման տրուած ըլլալով Իտալիոյ մէջ, Վատիկանի պաշտօնաթերթը բողոք մը հրատարակեց: Բողոքագիրը կ'ըսէ թէ «Կիրակին Աստուծոյ կը պատկանի եւ Աստուծոյն Աստուծոյ, կեսարինը կեսարին պէտք է տալ»:

90 ՄԵԹՐ ԽՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ծովուն յատակը իջնելով, սուզակ մը գտաւ «Լուզիթանիա» շոգենաւը, որ ընկղմած էր քսան տարի առաջ, պատերազմի ընթացքին: Շատեր յուսահատած էին, երբ սուզակը հաղորդեց թէ գտած է նաւուն պատեանը: Այսքանը բաւական համարուեցաւ իբրեւ առաջին յաջողութիւն:

ԱՂՋԻԿ ՄԸ ԵԼԵԿՏՐԱՀԱՐ ՄԵՌԱՒ Մոնթէ Քրիսթօ փողոցին մէջ, երբ կը լուացուէր բաղնիքին մէջ: Հաստատուեցաւ որ թաց ձեռքերով բռնած էր ելեկտրական թել մը:

ԱՐԻԱԿԱՆ ԱՂՋԻԿ ՄԸ ՀԱՄԲՈՒՐԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ, հրեայ առեւտրական մը մէկ ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Պերլինի մէջ: Դատավճիռը կ'ըսէ թէ այս արարքը «նախատինք մըն է գերման ժողովուրդին համար»:

կը տեսնենք որ մեր սիրելի Պետին դէմ սարքուած մահափորձը Սուրիայէն կուգայ, պարտք կը սեպենք աշխարհի ցուցադրել այդ օտար վարչութիւնը որուն բան գործն է ոճիր եւ մահափորձ կազմակերպել:

Եթէ կեդրոնական Ֆրանսա կամ չունի Սուրիոյ հրճիգներու խաժամուժին հետ, այն ատեն ո՞վ զարձի պիտի բերէ այդ խառնակիչ տարրերը որոնք կը սպառնան մեր ապահովութեան:

Գետնէն մինչեւ երկինք իրաւունք ունինք այս հարցումը ուղղելու Փարիզի: Թուրք եւ ֆրանս. բարեկամութիւնը միշտ ական կը մնայ Սուրիոյ մէջ, ինչ որ անհաշտ է ոչ միայն հարեւանութեան, այլ նոյն իսկ պարզ փոխկանկատութեան հետ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Բ. ՏԱՐԻ

Թիւ 13 (Հոկտեմբեր)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Կապոյտ հազը եւ իր դարմանը՝ (ՏՈՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ),— Խրատներ մայրերուն՝ (ՏՈՔԹ. Ս. ՍՈԼԱՔԵԱՆ) — Գլխու ցաւը եւ իր դարմանը՝ (ՏՈՔԹ. Մ. ԹՈՔԱԹԼԵԱՆ) — «Մաղկահոսութիւն...»՝ (ՄԵՆԾ - ՀԱՅՐԻԿ) — Ինչո՞ւ կուլաք՝ (ՏՈՔԹ. Զ. ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ) — Իմաստութեան ակռան եւ իր չարիքները՝ (ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ) — Պատասխան հիւանդ բաժանորդներու եւ Գրախօսական (Շ. Ն.):

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.— Ֆրանսա՝ 20 ֆրանք, արտասահման՝ 25 ֆրանք: Դիմել՝ Dr. CH. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, PARIS (13e):

ՆԱՒԱԿԱՏԻՓ

Մարսէյլ, գործ. աւելցուցինք 25 օրի.:
Սէն Թ'էթիէն, գործ, աւելց. 10 օրի.:
Սէն - Շամօն, գործ. աւելց. 6 օրի.:
Սէն - Մորիս. գործ. աւելց. 5 օրի.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Յառաջիկայ Հինգշաբթի Հոկտ. 31ին երեկոյեան ժամը 9ին, պարտը լա փօսթի ներքնասրահը տեղի կ'ունենայ Մարսէյլի եւ Շրջակայքի Հայ Սպայից Միութեան ընդհ. ժողովը:

Անխտիր ժողովի կը հրաւիրուին բոլոր հայ սպաները (միմիայն զինուորական վարժարանէ վկայուած) ինչ դրօշակի տակ ալ որ ծառայած ըլլան:

Առաջին ժողովը օրինաւոր պիտի համարուի: Կը խնդրուի յբացակայիլ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկ. Մարիամ Յովհաննէսեան եւ զաւակները իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ընկերներու, ազգականներու եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ մամուլով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳԵՂԵՑԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Սոֆիա, 20 Հոկտ. 935

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տր. Կ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր եւ բոլոր անդամներուն կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհիներ՝ Ալթուն եւ Մարի Մուրատեաններուն եւ պարագաներուն, իրենց սիրելի տաքրոջ, եւ Տէր եւ Տիկին Զաքարիա Ղուկոյեաններուն իրենց հօրաքրոջորդւոյն՝

ԳԷՈՐԳ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ

Վիէն, 25 Հոկտ. 935

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1.— ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ, Ա. հատոր, 466 էջ. գին 35 ֆր.
Բ. հատորը լոյս կը տեսնէ Դեկտեմբերին:
2.— ԿԱՅԾԵՐ, րաֆֆի, Պէյրութ, 2 հատորը մէկ 50 ֆրանք:
3.— ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ, րաֆֆի, Աթէնք 1935, 688 էջ, 40 ֆրանք:
4.— ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ, տիկ. Հայաստան Գէորգեան, 15 ֆր.

Վճարումները կանխիկ:
ԴԻՄԵԼ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ. ՍԱՄՈՒԷԼ
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6)
Chèque postal Paris 1278-35.   Tél. Danton. 88-65.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (61)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Այս տեղէն ճամբայ կ'ելլուի նաեւ դէպի Հապէշու երկիրը երթալու համար: Ծովեզերքէն սկսեալ մինչեւ երեք աւուր ճանապարհ ներսը Մուսավայի կառավարիչը կ'իշխէ, եւ անկէ անդին Հապէշու իշխանութիւնն է:

Ագիղէ ընկերութեան Հնճագի անուն շոգենաւուն գալու օրերը պարոն Մանզինճերն ալ Մուսավա դարձաւ Ատենէն, որու հետ տեսնուեցանք: Սոյն անձը Հապէշու մէջ իր ունեցած համբաւուն համեմատ մարդասէր ու քաղցր բնաւորութեան տէր մէկն էր, որ մեծ համարում ցոյց տուաւ մեզ, եւ մինչեւ շոգենաւուն վարձը Անգղիոյ տէրութեան կողմէն ինքը վճարեց ամբողջ:

Յուլիս 5/17 օրը մեզի համար խիստ տրտմալի օր մը եղաւ՝ թէ յիշեալ հիւպատոսէն եւ թէ մեր համազգակից մահտեսի Առաքել ազգային բաժնուելնուս պատճառաւ, որոնց ձեռքը վերջին անգամ թօթուելով եւ մեր օրհնութիւնները տալով մտանք շոգենաւ, ու խարիսխը վերցուաւ, եւ ծանրաշարժ ընթացքով բրգաձեւ կոթողներուն մէջէն, որ զգուշութեան համար հաստատուած են, սկսաւ քալել եւ ալոբուն նեղուցներէ պտըտելով դուրս ելնել:

Թէպէտ եւ Ճիտաէի եւ Սեվագինի նեղուցներուն մէջ ալ կան պալլեր, բայց այս կողմինները խիստ աւելի ու խիթալի են, որոնց դէմ կարծես թէ շոգենաւը մաքառելով մը կ'անցնի մեծ նեղութիւններ կրելով իր ընթացքին մէջ, մինչեւ գիշեր ժամանակ անոնց վտանգէն կը ստիպուի կանգ առնել կենալ, որպէս զի չխնասուի ջրերուն տակը ծածկուած պալլեններուն դէզերէն:

Երբեմն ցորեկն անգամ կը պատահի որ յանկարծ փոթորիկ փրթելով՝ աւազները երկինքին երեսը ամպի նման կը ծածկեն ու կը մթնցընեն, ուսկէ կը հարկադրի շոգենաւը խարիսխ ձըգել ու սպասել մինչեւ լուսնալը:

Այս օրինակ պատճառներով երեք աւուր ճանապարհը հազիւ թէ վեց աւուր մէջ առինք մինչեւ Սեվագինի նաւահանգիստը, ուսկէց ալ 26 ժամուն հասանք ի Ճիտաէ:

Մեր երկամեայ պանդխտութենէն վերադառնալնուս կրկին անգամ գըտանք հոս մեր նախածանօթ բարեկամը եւ այն ազնիւ հոգին, որուն յիշատակը մեր հետ ընկերացած էր օտարութեանս մէջ, այն է մեծապատիւ Մալէզեան Տօքթէօր Ֆրանկիւլ էֆէնտին, վասն որոյ մեր սրտին ուրախութիւնը կրկնապատկեցաւ եւ հայրենեաց հոտ բուրեց երբ յանկարծ եկաւ փարեցաւ նա մեր ճիտը:

Անոր առաջին հարցումն եղաւ մեր առողջութեանը վրայ. եւ երբ իմացաւ տկարութիւննիս, բառ որում ինչպէս ըսինք, Մուսավայի մէջ կատարեալ առողջութիւննիս չէինք գտած, փութաց իւր յատուկ բնակարանին մէջ մեզ հանգստացընելէն յետոյ անմիջապէս հարկաւոր դարմանները ի գործ դնել, որոնցմով քանի մի աւուր մէջ կատարելապէս առողջութիւն գըտանք:

Հոս չենք կրնար զանց առնել մեր սրտագին շնորհակալութիւնները բազմաբարկաւ մատուցանել սոյն ազնիւ անձին, որ ինչպէս առաջին անգամ անկէ անցած ժամանակ, նոյնպէս եւ այս անգամ աւելի մտերմաբար սէր եւ խնամք ցոյց տուաւ մեզ, մեր կարեւոր պիտոյքն ալ հոգալով. որու քով քանի մը օր հանգստանալէն եւ իւր քաղցր տեսութիւնը վայելելէ յետոյ շարունակեցինք մեր ճամբան ուրիշ շոգենաւի մը փոխադրուելով, եւ եօթն օրէն հասանք Սուէզ: Անմիջապէս երկաթուղով մը հաղորդեցինք Եգիպտոս՝ ներքին վանուց կողմէ կառավարող պաշտօնին Սրբ. Աստուածատուր վարդապետին Տէր Յովհաննէսեանց, եւ հոն հասնիլը իմացընելով՝ հետեւեալ օրը մենք ալ շոգեկառքով մտանք գնացինք Եգիպտոս:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 31 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 31 Octobre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2949 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՐՋԻՆ ՄԻՋՆԱԲԵՐԴՆ ԱԼ...

Օրուան ժխորին մէջ աննշմար անցաւ շատ կարեւոր լուր մը.— Զինուորական վարչութիւն Տէրսիմի համար: Ուրիշ խօսքով՝ ծրագիր ոչնչացնելու նա՛եւ այդ շրջանը, որ կը կազմէ գրեթէ վերջին միջնաբերդը Քիւրտերու ինքնուրոյն գոյութեան:

1925էն մինչեւ 1930, Շէյխ Սայիտի շարժումը եւ քրտական միւս խլրտումներն ու արշաւանքները տեղի ունեցան Տէրսիմէն հեռու: Այդ անմատչելի լեռնաշխարհին Քիւրտերը նախընտրեցին մնալ վերապահ, փոխանակ զարնելու կռնակէն: Կառավարութիւնն ալ, միշտ պատրուակ փնտռելով հանդերձ, չկրցաւ ծանր հարուած մը տալ: Աւելի ճիշդ, ան ալ նախընտրեց հանգիստ ձգել Տէրսիմը, մինչեւ որ յաջողէր մարել Արարատ – Մուշ – Բաղէշ ճակատէն բռնկած կրակը:

Այդ յաջողութիւնը արդէն շահած ըլլալով, Էնկիւրի այժմ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է Տէրսիմի վրայ, որ փուշի մը պէս մխուած կը մնայ իր կողին:

Քանի մը տարի առաջ, փորձ կատարած էր ժողովուրդը լեռներէն իջեցնելու եւ Խարբերդի գիւղերուն մէջ տեղաւորելու, անոր բաշխելով հայապատկան հարստութիւններ,— հող, տուն, կենդանի:

Մաս մը Քիւրտեր համոզուելով իջան, առեն մըն ալ յարմարիլ ձեւացուցին, բայց յետոյ ձգեցին փախան, միասին տանելով ինչ որ կարելի էր տանիլ:

Կառավարութիւնը չյուսահատեցաւ, եւ ծրագիրներ կ'որոճար այդ օրէն իվեր: Մէկ – երկու տարի առաջ ծանր միջադէպ մըն ալ ունեցան, եւ կ'ըսուէր թէ Քիւրտերը գերի բռնած են Խարբերդի կուսակալը:

Ամէն պարագայի մէջ, Էնկիւրի աչք ու ականջ լարած, նոյն իսկ ստուարաթիւ զօրք համախմբելով, կը սպասէր պատեհ առիթին, գործադրելու համար իր թաքուն ծրագիրները:

Կը թուի թէ ներկայացած է այդ պատեհութիւնը: Մանաւանդ որ, Իսմէթ Ինէօնիւ դեռ քանի մը ամիս առաջ շրջեցաւ արեւելեան նահանգներուն մէջ, սկսելով Խարբերդ – Մալաթիա գիծէն, ուսումնասիրութիւններ կատարելու եւ «վերակազմութեան» նիւթեր հաւաքելու համար:

Ինչպէս կարդացիք երեքշաբթի օր, վերակազմութեան ամէնէն արմատական ծրագիրը մշակուած է Տէրսիմի համար:

Հակառակ իր կիսապաշտօնական հանգամանքին, լուրը ամբողջովին կը լուսաբանէ կառավարութեան հիմնական առաջադրութիւնը: Բացատրութեան չեն կարօտիր ոչ բառերը, ոչ ալ ծրագրուած տնօրինութիւնները:

Անգամ մը եւս կարդացէք տրուած որոշումները, եւ դժուար չէ եզրակացնել թէ ո՛ւր կ'ուզեն յանգիլ այս նոր ծրագրով.—

1. Տէրսիմի շրջանը պիտի վերածուի մասնաւոր նահանգի մը, «Մունզուր» (Մնձուր) անունով:

2. Նոր նահանգին համար մշակուած է ծրագիր մը, որ պիտի գործադրուի մինչեւ տարեգլուխ:

3. Կուսակալը պիտի ըլլայ հրամանատար մը, գործավարի (նախարար) իրաւասութիւններով: Կուսակալ–հրամանատարը իր կապը պիտի պահէ բանակին հետ եւ գործնապէս պիտի ըլլայ Դ. ընդհ. քննիչը:

4. Գաւառակներու գայմագամները եւ գիւղախումբերու միւտիւրներն ալ պիտի ըլլան սպաներ, պահելով իրենց կապը բանակին հետ:

5. Նոր շրջանը նահանգային ժողով չպիտի ունենայ: Դատավարութիւնները պիտի ըլլան կարճ եւ արագ: Մահավճիռները բեկման ենթակայ չեն: Օրէնքին դատական մասը կը վերաբերի նաեւ նախընթաց դէպքերուն:

6. Վարչական այս նոր կազմակերպութիւնը չորս տարուան համար է:

7. Մինչեւ կազմակերպութեան լրացումը՝ նոր նահանգին կեդրոնը պիտի ըլլայ Խարբերդ (էլ Ազիզ):

Անհրաժեշտ չէ սպասել նոր մանրամասնութեանց, համոզուելու համար թէ պարզապէս պաշարման տակ պիտի առնուի Տէրսիմ – Խօզաթ – Չմշկածագ շրջանը — եթէ երբեք արդէն չէ առնուած — եւ մահացու հարուած մը պիտի փորձուի այդ միջնաբերդին դէմ:

Փաստ՝ ծրագրին հիմնական տրամադրութիւնները, այնքան մանրակրկիտ եւ կտրուկ:

Ազատ՝ արտաքին հոգերէ, մանաւանդ արեւելեան ճակատին վրայ, ուր անխախտ հաւատարմութեամբ կապուած կը մնայ Խ. Միութիւնը, Էնկիւրի ապահովաբար անկարելին պիտի փորձէ, անվնաս վիճակի մը վերածելու համար նաեւ Տէրսիմը, քրտական արծուեբոյնը:

Շատ աւելի ամեհի եւ անմատչելի քան մեր երբեմնի Սասունը եւ Զէյթունը, կամ Արարատի բարձունքները, Տէրսիմը միշտ եղած է մղձաւանջ մը ինչպէս հանգուցեալ օսմ. կայսրութեան, նոյնպէս քեմալականութեան համար: Հետեւաբար պիտի դիմեն ամէն բարբարոսութեան, եւ զինուորական գիտութեան նորագոյն մեթոտներուն, ընկճելու համար զայն:

Ինչպէս արեւելեան նահանգներուն եւ մասնաւորապէս Տարօն Բաղէշ – Վասպուրական շրջանին մէջ, այստեղ ալ թրքական ծրագիրը կը ձգտի ոչ միայն կոտրել Տէրսիմցիներու թեւերը, կախաղաններով, զինուորական արշաւանքով եւ ջարդերով, այլ եւ լեռներէն դէպի տափարակ դաշտերն իջեցնել, ի հարկին տեղահանութիւններ սարքել եւ Թուրքիոյ զանազան մասերուն մէջ ցրուել այս լեռնական ժողովուրդը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐԷՆ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՕՍՔԵՐ ԵՒ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ

Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա համաձայնա՞ծ են կարգ մը հապէշական հողեր զոհելու համար

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՆՈՐ ԶՈՀՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ՊԱՐՏԱԴՐԷ ԻԲՐԵՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔ ՊԱՏԺՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարները սկզբունքով համաձայնած են, նոր ծրագիր մը ներկայացնելու եւ հապէշական պատերազմը դադրեցնելու համար: Այդ ծրագիրը մշակած են երկու երկիրներու մասնագէտները, անցեալ կիրակի օր, եւ եթէ վերջնական համաձայնութիւն գոյանայ, պիտի հաղորդուի իտալական կառավարութեան, ինչպէս եւ Ազգերու Դաշնակցութեան: Փարիզի մէջ հաստատ կը գտնեն նոր պայմանները, որոնց համաձայն Իտալիոյ գոհացում տալով հանդերձ, պիտի պահպանուի Եթովպիոյ անկախութիւնը: Այսպէս, Իտալիոյ պիտի ձգուին կարգ մը նահանգներ, սահմանակից՝ իտալական գաղթավայրերուն, բայց ոչ Հարրարը, որ Եթովպիոյ ներկայ կայսեր ժառանգութիւնը կը համարուի, ոչ ալ Աքսում սրբազան քաղաքը եւ արեւմտեան շրջանի բարձր լեռնադաշտերը: Կը կարծուի թէ երբ այս ծրագիրը վերջնապէս վաւերացուի անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց կողմէ, մեծապէս պիտի դիւրանայ Ազգերու Դաշնակցութեան գործը, ընդունելի դառնալով թէ Մուսոլինիի եւ թէ Նէկուսին համար:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ այս ծրագրին շնորհիւ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պատուաւորապէս կատարած պիտի ըլլայ իր պարտականութիւնը, փրկելով անդամ պետութիւն մը եւ թէ Հապէշիստանի կայսրը կարգ մը նահանգներու կորուստին փոխարէն պիտի պահէ կայսրութեան մեծագոյն եւ ամէնէն հարուստ մասը: Ցոյց չկայ որ Մուսոլինի ընդունի այդ պայմանները: Բայց Ֆրանսայի դիւանագիտական շրջանակները միշտ լաւատես են: Պ. Լավալ անվհատ կը շարունակէ իր խօսակցութիւնները Անգլիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչներուն հետ, Փարիզի թէ Ժընեւի մէջ:

Լոնտոնէն կը հերքեն այն լուրերը թէ գաղտնի բանակցութիւններ կը կատարուին եւ թէ ատոր համար է որ Ժընեւ կ'երթայ արտաքին նախարարը: Բայց եւ այնպէս ճիշդ է որ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին գործերու մասնագէտները կը շարունակեն ծրագիրներ մշակել:

Լաւատես տպաւորութիւն մը գործեց նաեւ այն լուրը թէ Հռոմի անգլիական դեսպանը նորէն այցելած է Մուսոլինիի: Դեսպանը բաւական առեն կեցաւ «Առաջնորդ»ին քով, բայց թէ Իտալիոյ պաշտօնական շրջանակները եւ թէ բրիտանական դեսպանատունը բացարձակ լռութիւն կը պահեն խօսակցութեանց մասին: Այս առթիւ ըսուեցաւ թէ հաւանական է որ Անգլիա վերջապէս քանի մը մարտանաւեր քաշէ Միջերկրականէն, մեղմացնելու համար մթնոլորտը: Իտալական շրջանակներէ կը հաղորդեն թէ երբ քիչ – շատ բանաւոր առաջարկներ ներկայացուին Հռոմի կամ Ժընեւի մէջ, կառավարութիւնը պատրաստ է նկատի առնելու: Ազգաժողովին իտալական պատուիրակները Ժընեւ գացին:

Պահեցողութիւն եւ ուրիշ զրկանքներ Իտալիոյ մէջ

Պատժական տնօրինութեանց գործադրութեան առթիւ, իտալական կառավարութիւնը երեքշաբթի օր կարգ մը տնօրինութիւններ հրամայեց, իբրեւ առաջին միջոց դիմանալու տնտեսական ճնշման: Անհրաժեշտ օրէնքները կը մշակուին, անմիջապէս խզելու համար առեւտրական յարաբերութիւնները այն երկիրներուն հետ որոնք պատժական միջոցներ ձեռք առած են Իտալիոյ դէմ: Այս երեքշաբթի օր արհեստապետութեանց ներկայացուցիչները ժողով գումարեցին նախագահութեամբ Պ. Մուսոլինիի, քննելու համար երկրին պարենաւորման վիճակը: Հաստատուեցաւ թէ այս տարուան առատ հունձքը կ'ապահովէ հողագործական բոլոր արտադրութիւնները, բայց անհրաժեշտ է անմիջապէս կրճատել միսի սպառումը: Այս առթիւ թելադրուեցաւ տոմսեր բաժնել միսի համար, բայց Մուսոլինի հակառակեցաւ, ըսելով թէ ինք վստահ է ժողովուրդին կարգապահութեան վրայ, նուազագոյն չափին վերածելու համար միսի սպառումը: Ուստի որոշուեցաւ վեց ամսուան համար երեքշաբթի օրերը փակել մսավաճառի խանութները, սկսելով յառաջիկայ երեքշաբթիէն: Նոյն որոշման համաձայն ոչխարի, խոզի եւ եզան միսի վաճառումը պիտի արգիլուի չորեքշաբթի օրերը: Նոյն շրջանին հիւրանոցները, ճաշարանները կամ ճաշարան – վակոնները միայն մէկ պնակ միս կամ ձուկ պիտի տան իւրաքանչիւր ճաշի առեն: Միեւնոյն առեն միջոցներ ձեռք պիտի առնուին ձուկի եւ որսեղէնի արտադրութիւնը աւելցնելու համար:

Մուսոլինի մասնաւոր հրամանագիրներով խնայողութիւններ պիտի հաստատէ կառավարական պաշտօնատուններու մէջ: Արդէն իսկ հրատարակուած է հրամանագիր մը, որ կը կրճատէ թուղթի սպառումը, պակսեցնելով պաշտօնական հրատարակութեանց էջերը եւ պզտիկցնելով թուղթին չափը:

Ուրիշ հրամանագիր մը նուազագոյն չափին կը վերածէ կահ կարասիներու եւ նմանօրինակ առարկաներու գնումը՝ կառավարական գրասենեակներու համար, ինչպէս եւ կը կրճատէ թղթատարական, հեռագրական եւ հեռաձայնական ծախքերը: Վերջապէս երրորդ հրամանագիր մը կը ջնջէ կէս օրէն յետոյ քնանալու սովորութիւնը, որ աւանդութեան կարգ անցած է Իտալիոյ, ինչպէս Յունաստանի մէջ: Այս արգելքին նպատակն է նուազեցնել իրիկուան լոյսի եւ վառելանիւթի սպառումը: Այսուհետեւ բոլոր գրասենեակները բաց պիտի ըլլան առաւօտեան ժամը 8էն 12·30 եւ իրիկուան 3էն 6:

Այս բոլոր հրամանագիրները ի զօրու են յառաջիկայ երեքշաբթի օրէն, բայց շատ աւելի կարեւոր օրէնքներ պիտի հրատարակուին, երբ ամբողջովին գործադրուին պատժական տնօրինութիւնները:

Այսպէս, կ'ըսուի թէ Իտալիան ալ իր կարգին սեղմումներ պիտի հաստատէ միւս պետութեանց դէմ, ապրանք առնելով միայն այն երկիրներէն որոնք իտալական արտադրութիւններ կը գնեն եւ միայն այնքան որքան կը գնեն անոնք: Եթէ անոնք դադրեցնեն, ինք ալ պիտի դադրեցնէ:

*** Իտալիոյ ցորենի արտադրութիւնը այս տարի 77 միլիոն կենդինարի հասած ըլլալով, վախ չկայ հացի համար: Կարգադրութիւններ եղած են քանի

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

Նոր խստութիւններ Մարսէյլի մէջ

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ.— Մարսէյլի մաքրագործումը կը շարունակուի: Մինչ այս տողերը կը գրեմ, տեղական թերթի մը մէջ կը հանդիպիմ չորս տող նախադասութեան մը.— «Գաղտնի ոստիկաններ կոխեցին քաղաքին կասկածելի սրճարանները, եւ իրենց հետ տարին 48 կասկածելիներ: Ասոնցմէ շատեր դատարկապորտներ են, մնայուն հասցէ չունին, եւ մաս մըն ալ աքսորեալներ, որոնք անսաստած են վտարման հրամանագրին:

Ըսե՞նք անմիջապէս թէ մեծ թիւ մը կը կազմեն Հայերը: Տակաւին անցեալ ուրբաթ օր, Տօմինիքէնի սրճարաններէն մէկուն մէջ քանի մը հոգի ձերբակալուեցան, «անսաստած ըլլալով վտարման վճիռին»:

Աթաթիւրքի դէմ սարքուած մահափորձին առթիւ

Գրած էինք թէ գոհաբանական աղօթքներ կատարուած են Պոլսոյ բոլոր հայ եկեղեցիներուն մէջ, Աթաթիւրքի դէմ սարքուած մահափորձին առթիւ: Ղալաթիոյ եկեղեցիին մէջ ոչ միայն քարոզը թուրքերէն խօսած, այլ եւ հետեւեալ թուրքերէն աղօթքը կարդացած է Գէորգ արք. Ասլանեան, հրաւիրելով հաւատացեալները որ կրկնեն.—

«Տէ՛ր Ամենակալ, աստուածային ձեռքերուդ մէջ միշտ պահէ պահպանէ քու սիրելի ստեղծագործութիւնդ՝ մեր Բարձր ղեկավար Աթաթիւրքը: Կոտրէ, փճացուր այն պղծելի ձեռքերը որոնք պիտի բարձրանան այդ փայլուն արեւին վրայ որով կը լուսաւորուի ամբողջ մարդկութիւնը: Անէծքովդ չանթահարէ այն վատ թշնամիները որոնք պիտի համարձակին խեռ նայիլ անոր անզուգական էութեան: Հողին հետ հաւասար ըրէ այն դաւաճանները որոնք կ'աշխատին փճացնել անոր աննման հանճարէն ծնած հազար ու մէկ ստեղծագործ յեղափոխութիւնները: Փառաւորէ թրքութիւնը, անսպառ երանութիւններ, առողջութիւն եւ բարձրութիւն շնորհէ այն բարձր հանճարին, որ առաքինութեան տիպարն է ամբողջ մարդկութեան համար: Ամէ՛ն»:

*** Արարողութիւններէն յետոյ մատաղ բաժնուած է: Թուրք թերթերը գոհունակութեամբ կ'արձանագրեն այս իրողութիւնները: «Ճիւմհուրիէթ» կը գրէ «Հայ փոքրամասնութեան զգացումները» խորագրին տակ, պատկերներ ալ հրատարակելով.

— «Ինչպէս մեծ յաղթանակներու եւ յեղափոխութեանց մէջ, անձնական սիրոյ մէջ ալ Աթաթիւրք կարելի դարձուց անկարելին: Այսպէս, փոքրամասնութիւնները որոնք երբեմն թերեւս ոխէ դատ ուրիշ զգացում չունէին Թուրք մեծերուն հանդէպ, այսօր հարազատ Թուրքերու չափ սէր ունին Աթաթիւրքին հանդէպ եւ յարում կը ցուցնեն անոր ու կը դողան անոր վրայ:

Այս դէպքը եթէ արտակարգ պարագայ մըն է փոքրամասնութիւն ունեցող երկիրներուն համար, միեւնոյն առեն իրենց դաւաճանութեան անսահմանութիւնը ցուցնող չափանիշ մըն է անոնց համար — եթէ երբեք անասունի չափ գիտակցութիւն ունին — որոնք Թուրք հողին վրայ մեծցան Թուրք հացով, իսկ այսօր այդ ազգին ստեղծագործողին վրայ ձեռք բարձրացնելու ստորնութիւնը կը գործեն:

Այդ սեւ արարածները որ կը յանդգնին մեռցնել Թուրքին աչքին լոյսը, կրնան չգիտնալ որ այդ մարդկային արեւը վեր է աշխարհի ճակատագրէն: Ստեղծագործութեան եւ ընկերութեան մասին կարելի չէ ծանօթութիւն սպասել որդերէ: Եթէ գոնէ ունենային ամէնէն նախնական արարածի մը բնազդական սէրը, կ'ըմբռնէին որ 16 միլիոն Թուրքեր անխորտակելի բերդ մը կազմած են անոր առջեւ, եւ չէին ձեռնարկեր աշխարհի ամէնէն ցած ոճիրին:

16 միլիոն Թուրք ըսինք: Ասոր ամէնէն փայլուն ապացոյցը երէկ տուին մեր հայ հայրենակիցները: Երէկուան աղօթքը որ կ'ըսէր թէ «Ալլահըմ, Աթաթիւրքիւմիւզիւ սէն գօրու», թարմ եւ ուժեղ ձայն մըն էր՝ խառնուած այն ձայնին որ կ'ըսէր թէ «կարելի չէ ձեռք երկարել Թուրքի ամենամեծ զաւկին, եւ եթէ երկարի՝ կը կոտրուի»:

ՉԵՐՔԷԶ ԷԹԷՄ ԵՒ ԵՂԲԱՅՐԸ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Ամմանէն (Անդրյորդանան) կը հեռագրեն թէ Չերքէզ Էթէմ եւ եղբայրը՝ Րէշիտ որոնք ձերբակալուած էին ուրբաթ օր, Աթաթիւրքի դէմ սարքուած մահափորձին առթիւ, ազատ արձակուեցան: Իսկ այն երեք նախկին սպաները որոնք նմանապէս ձերբակալուած էին, դեռ բանտարկուած կը մնան:

Իրաքի Եզիտներն ալ ցրուեցան

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ Իրաքի Ասորիներէն վերջը Եզիտիներն ալ ջարդուած եւ ցիրուցան եղած են, մերժած ըլլալով համակերպիլ պարտաւորիչ զինուորութեան: Արշաւազունդ մը, որուն կ'աջակցէին օդանաւեր, Մուսուլէն հարիւր քիլոմեթր դէպի արեւմուտք, Սինճարի լեռներուն մէջ յարձակած է Եզիտիներուն վրայ: «Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Եզիտիներու ցեղապետը, Տաուտ էլ Տաուտ, վիրաւորուած, սակայն յաջողած է Սուրիա ապաստանիլ իր զաւկին հետ:

Ինչպէս Ասորիները, Եզիտիներն ալ առանց դժուարութեան յարմարած էին բրիտանական հոգատարութեան, բայց երբ Իրաք անկախ պետութիւն դարձաւ, յարաբերութիւնները երթալով խանգարուեցան եւ ի վերջոյ այս փոքրամասնութիւնն ալ ոչնչացաւ:

Միապետութեան հաստատումը Յունաստանի մէջ

Աթէնքի թերթերը կը գրեն թէ Գէորգիոս թագաւորը Յունաստան պիտի վերադառնայ «Ավերով» մարտանաւով, որուն պիտի ընկերանան շարք մը թորփիլանաւեր:

Պաշարման վիճակը ջնջուեցաւ երկուշաբթի օր, բայց նախարարական խորհուրդը հրամանագիր մը հրատարակեց, ի պաշտպանութիւն միապետութեան: Հրամանագիրը խիստ պատիժներ կը սահմանէ բոլոր անոնց դէմ որոնք այսպէս կամ այնպէս, բերանացի կամ գրաւոր վարկաբեկիչ լուրեր կամ գաղափարներ կը տարածեն միապետութեան մասին կամ կը ձգտին փոխել զայն: Նմանապէս արգիլուած է քաղաքական կիրքեր գրգռել, անհնազանդութեան մղել քաղաքացիները կամ խախտել ժողովուրդին վստահութիւնը բանակի մասին: Արգիլուած է խռովայոյզ տեղեկութիւններ հրատարակել, ինչպէս եւ լուրեր հաղորդել բանակի մասին: Եւ վերջապէս արգիլուած է պայթուցիկներ եւ հրազէններ պահել, բացի որսի հրացաններէ:

*** Նախկին վարչապետ Փափանաստասիու, հողագործական կուսակցութեան պետը, ձերբակալուեցաւ Աթէնքի մէջ, յայտարարութեամբ մը ապստամբութեան հրաւիրած ըլլալով բանակը:

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՄԵՐ ՕՐԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՆԵՐՍԷՍ ԱՂԲԱՐԸ

Սրահին կէս մութին մէջ, նստարաններու առաջին կարգին վրայ կը նշմարեմ Ներսէս աղբարը, թուխ, ջղուտ, աչքերը յօնքերու մէջ կորսուած, գիւղի մեր հին դրացին: Հաւաքոյթներու եւ բազմութիւններու անվարժ, բացառիկ գործ մը ըրած է, «Դաշնակցութեան Օր»ուան հանդէսին գալով, տեսնելու համար աւելի շատ իր բարեկամին տղան: Ողջագուրումի նոր, սեթեւեթեալ ձեւերը չունի, ձեռքի սեղմում մը ու «բարի եկար»ին մէջ թեթեւ յուզում մը միայն: Մինչեւ հանդէսին աւարտումը կը նստի հանդարտ, հաճոյք կը զգայ թէ սրտնեղութիւն՝ չեմ կրնար գուշակել: Տուն տանելու իր պնդումներուն առաջ անզօր կը մնան քաղաքէն անմիջապէս մեկնելու պարտադրութիւններս ու կը հետեւիմ իրեն, քաղաքէն քառորդ ժամ դուրս, իր տունը:

Հայրենակցէ մը վարձած հողին վըրայ, ինքն է շիներ, միս մինակը այդ տունը, գործարանի մէջ իր աշխատանքի ժամերէն դուրս եւ գիշերները աշխատելով: Գետնէն մէկ մեթր բարձրութեամբ, խոշոր սենեակ մը, մաքուր ու կոկիկ բազմութիւն մը կը տեսնեմ չուրջս, անծանօթ դէմքեր կիներու եւ երախաներու: Կը տեղեկանամ որ պատերազմի ընթացքին իր կինը կորսնցնելէ յետոյ, վերադարձին կրկին ամուսնացած է Զէյթունցիի կնոջ մը հետ: Երիտասարդ կինը իր կնոջ աղջիկն է, իսկ պզտիկներէն երկուքը այս վերջինին զաւակները: Հոն են նաեւ հողին տէրերը, այր ու կին եւ իրենց զաւակը: Բոլորը շարժման մէջ են, դուրս կ'ելլեն, վար կ'իջնեն, նորէն կուգան: Ներսէս աղբարն իսկ չի նստիր, կովին, հորթին, խոզին, հաւերուն խոտ կամ կուտ տալու համար դուրս կ'ելլէ, կովը կթելու համար դուրս կ'ելլէ, դուրսը պահուած զանազան իրեր հաւանական անձրեւէ մը պատսպարելու համար վար կ'իջնէ. մէկ խօսքով հանդարտ նստած եւ երկու խօսք ըրած չունի: Մութը շատոնց կոխեր է ու վերջապէս կը նստինք ճաշի: Ներսէս աղբարը քովս է, սփռոցին եզերքին վրայ կը լեցնէ բաղին միսերը եւ հազարումէկ պնդումներ՝ ուտելու եւ շատ ուտելու:

Ճաշը համեմուած է հին ու նոր պատմութիւններով:

Երկար չէ Ներսէս աղբարի նոր կեանքին պատմութիւնը: 4—5 տարիէ ի վեր Վիէն հաստատուած է, կնոջը հետ կ'աշխատի խաղախորդարանը, ծանր ու դժուարին գործի մը մէջ: Առաւօտէ իրկուն մինչեւ ծունկերը ջուրին մէջն է, կաշի կը դնէ ջուրին մէջ ու կը հանէ, գործատէրերը գոհ են իրմէ, մէկ օր պակաս չէ եղած եւ ուշ չէ մնացած գործարանէն: Բայց ութ ժամուան աշխատանքը կրնա՞յ գոհացնել 60ը անցած այս մարդուն աշխատանքի անսպառ եռանդն ու կորովը, հիւանդ կ'ըլլայ եթէ նոյնքան ալ դուրսը չաշխատի ու մանաւանդ եթէ չաշխատի իր հին զբաղումով, — հողին եւ անասուններուն հետ: Կը վարէ այդ հողը, կը հերկէ, կը ցանէ, մշակելու իր նախասիրած պըտուղները ճմերուկն ու սեխն են, իսկ բանջարեղէնները, լուբիան, լոլիկը, «պամեա»ն, պղպեղը,— բոլոր այն բաները որ գիւղը կը յիշեցնեն: Կով մը ու խոզ մը կը գնէ, հաւեր, բադեր ու սագեր: Իր ամբողջ մտածումն ու ուշադրութիւնը անոնց վրայ է: Առտուան ժամը 4էն մինչեւ գործարանի փողին կանչը, անասուններուն հետն է կամ հողին, երեկոյեան ալ վերադարձէն մինչեւ մութ գիշերը: Նոյն աշխատանքին կը մղէ նաեւ իր հետ է կամ հողին, երեկոյեան ալ չըլլար, կ'ըսէր դօքանջը պաղանի ականջիս, կ'ուզէ որ մենք ալ իրեն չափ եւ իրեն պէս աշխատինք»:

Ու կը տեսնես որ այս տաժանելի աշխատանքը զուրկէն դիտողի մը կողմէ — ոչ միայն ծանր չէ անոր համար, այլ եւ հաճոյք մը, նոյն իսկ իր կեանքի հասկացողութիւնն իսկ է աշխատանքի այս ձեւը: Կեանքէն ըղձացած անոր միակ նեղութիւնն ու ցաւը իր ցանկացած ամբողջութեամբ չկարենալ ընելն է իր սեփական ուժերով:

Առատութիւն մը կայ տունը, ապրելու անխուժութիւն մը որ քաղաքներու մէջ ապրող բոլոր աշխատաւորներու նախանձը կրնայ շարժել: Կաթը, պանիրը, մածունը, բանջարեղէնը, պտուղը, հաւը ամէն օր կան տունին մէջ, բարեկամի մը այցելութեան առեն պէտք չունի խանութներու դռները բախելու կտոր մը միս կամ պանիր ճարելու համար: Ի տես այս վիճակին կը մտածեմ մեր միւս գիւղացիներու մասին, որոնք Ալֆորվիլ կամ այլուր հաստատուած աշխատանքի մուրացկանութեամբ կ'ապրին:

Գոհ է Ներսէս աղբար իր կեանքէն, ծրագիրներ ունի մէկ կովը երկքի վերածելու, մշակուած հողի սահմանները ընդարձակելու ու կը մտածէ մօտ ատենէն գործարանային աշխատանքը ամբողջութեամբ ձգելու եւ նըւիրուելու համար միայն հողային աշխատանքներու: Վաղուան անստուգութեան տառապանքը անծանօթ է անոր հոգիին, ինքնավստահութիւնն ու հպարտութիւնը ունի տէրն ըլլալու իր անձին ու իր սէրը լայնօրէն ու գիւղացիի մաքրութեամբ տալու իր թոռնիկներուն, որոնց պզտիկը երկու տարեկան սիրուն մանչուկ մը ըլլալով կը բաժնուի իրմէ ամէն առեն. իրեն կ'ընկերանայ ախոռը երբ կովը կը կթէ ու նմանողութիւն կ'ընէ իր մեծ հօրը կաթը կթելու շարժումներուն: «Լեզուս վրայ չերթար խորթ հայր ըսելու, կ'ըսէր, այս պզտիկին մայրիկը, այնքան զօրով ու սէր ունի իր թոռնիկին համար»:

Վերջերս ցաւի ու դառնութեան օրեր ապրած է Ներսէս աղբարը, որովհետեւ թոռնիկները պիտի հեռացնեն իր քովէն, Հայաստան պիտի երթան իրենց ծնողքին հետ, բայց ճիգ մը կ'ընէ հաշտուելու այդ իրողութեան հետ, որովհետեւ գտած է որ լաւագոյն տեղը իր թոռնիկներու ապագային համար Հայաստանը կրնայ ըլլալ: Հայ մարդու բնազդական հասկացողութիւնն է, անկախ որ եւ է ձեւի քաղաքական ու տնտեսական համոզումէ որ կ'արտայայտուի Ներսէս աղբարի այդ կարծիքով:

Հին օրերու պատմութիւններն են որ կը լեցնեն սակայն ամէնէն աւելի մեր խօսակցութեան քանի մը ժամերը: Կը հաւատայ որ ես ալ իրեն պէս բոլոր մարդիկը եւ դէպքերը կը յիշեմ. զանազան թուրք աղաներու եւ պաշտօնեաներու անունները կուտայ Փազար գիւղէն եւ Եալովայէն, անոնց վնասներն ու չարիքները կը պատմէ, կ'անցնի գիւղի մարդոց, մէկուն հարստութիւնը, միւսին կռիւները, երրորդին հարսնիքն ու խնամութիւնը, չորրորդին այգին եւն.: Այդ պահուն ես ալ կ'ապրիմ գիւղի կեանքով, գիւղի մարդոց հետ: Իր կեանքին մէջ թուրքական դատարանի հետ մէկ անգամ միայն գործ ունեցած է Ներսէս աղբարը ու եռանդով կը պատմէ այդ դէպքը, որուն մէջ դեր մը ունեցած է նաեւ իմ հայրս:

Կիրակի առտու մըն էր, կ'ըսէ, լսեցի որ եղբայրս ծեծող Նորգեղցի երկու «էֆէ»ները մեր գիւղը եկած են ու պիտի վերադառնան: Բարեկամի մը հետ գացի ճամբան կալեցի Որմանց Դիմացի վարի կողմը, այնպէս ծեծ մը քաշեցի ատոնց, որ ոտքերնին կոտրեցաւ ու շաբաթներով չկրցան անկողնէն ելլել: Այս գործողութենէն անմիջապէս յետոյ վազելով ձեր տունը գացի, օճախին քովի պահարանէն առի օղիին շիշը եւ ձիթապտուղին ամանը, ու սկսայ խմել: Քիչ յետոյ հայրիկդ եկաւ, զարմացաւ այդպէս կանուխ օղի սկսելուս վրայ, բայց անբնական ալ չգտաւ ըրածս, այնքան յաճախակի կը պատահէին նոյնպիսի այցելութիւններ: Ծեծ ուտողները դատարան դիմած էին. դատարանին մէջ յայտնեցի ու հօրդ վկայութեամբ հաստատեցի որ նոյն օրը ես ձեր տունը կը գտնուէի եւ օղի կը խմէի, հետեւաբար չէի կրնար մարդ ալ ծեծած ըլլալ: Դատարանը «պէրաթ» ըրաւ ու անպարտ արձակեց զիս: Միամիտ խնդուք մը դատաւորները խաբած ու պատիժ կրած չըլլալուն համար: Հին օրերով աւելի ուժեղ կ'ապրին մեր գիւղացիները, ներկան յիշատակ ձըգելիք պատմութիւններ չունի, միօրինակ կեանքի մը դառնութիւններով միայն լեցուած է:

Յաջորդ առտու կանուխ Ներսէս աղբարը եւ կինը կը մեկնին աշխատանքի: Մայրիկն է միայն մնացեր տունը, միս մինակ, առանց դրացիի, առանձնութեան տրտունջն ունի, մէկը կը փնտռէ, իր հոգին հասկցող ու իրեն պէս զգացող: Իմ մեկնումէս յետոյ, գիտեմ որ աւելի ուժեղ պիտի զգայ մինակութեան դառնութիւնը, բայց պիտի հասկնա՞յ որ բազմութիւններ կան այս լուսաւոր Փարիզի մէջ որ կը նախանձին այդ ագարակի կեանքին պարզութեանն ու մեծութեանը:

ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՎԻԷՆՆԱՅԷՆ

ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԵԼԻ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ Ս. ԳՐՔԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ 1500ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

«ԻՆՉՈ՞Ւ ԶԼԱՆԱԼ ՀԱՅՈՑ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ ԱՊՐԵԼՈՒ ԵՒ ՄԵՌՆԵԼՈՒ»

ԽՄԲ.— Երեքշաբթի օր հրատարակեր էինք թղթակցութիւն մը Վիէննայէն, 1500ամեակի տօնակատարութեան առթիւ: Այդ նամակին տպագրութենէն յետոյ ստացանք շատ աւելի ընդարձակ թղթակցութիւն մը, որ մանրամասնօրէն կը նկարագրէ հանդէսը, [illegible]՝ շատ մը տեսակէտներով: Յետաձգելով կարգ մը տեղեկութիւններ, ստորեւ կը հրատարակենք ամփոփումը Մուսա լերան մեծատաղանդ հեղինակին, Ֆրանց Վերֆելի բանախօսութեան, այնպէս ինչպէս թարգմանուած է նոյն թղթակցութեան մէջ:

— «Եզական դէպք է պատմութեան մէջ, որ գիր հնարուի պարզապէս այն պատճառով, որպէսզի ժողովուրդին պարգեւուի սեփական լեզուով [illegible] Ս. Գիրք: Ե. դարուն հայ կրօնաւոր մը Մեսրոպ, կատարեց այդ հսկայական գործը: Անվերջ գիշերներ ձէթի պլպլացող լոյսին տակ, վրձինով ու գրչով տարօրինակ գծեր կը ձեւէր, կ'աւրէր, վայրկեան մը կը դադրէր ու կրկին կը ձեռնարկէր, մերթ յուսահատութենէ հալածուած, մերթ յոյսով ոգեւորուած, մինչեւ որ անձնուէր աշխատանքով տարիներ մաշելէ ետքը հասաւ վերջապէս գաղափարական գրին, որ պարզ էր ու լեզուին ամէնէն յարմար: Այս կրօնաւորին էութենէն մաս մը կը գտնուի ամբողջ հայ ժողովուրդի նկարագրին մէջ, զոր ոչ մէկ վիշտ կը կքէ, եւ որ հասած է գլխապտոյտ հնութեան:

Այն վտանգները, որ դարեր շարունակ Հայաստանի սպառնացին, կը բխէին անոր աշխարհագրական դիրքէն: Ան կը գտնուի Արեւելքի ու Արեւմուտքի մշակութային հոսանքներու շփման կէտին վրայ, օտար մշակոյթներով ան միշտ [illegible]՝ Ասիայի ու Եւրոպայի միջեւ անզօր պահակի մը դերը կատարեց: Երբ յոյն բարոյքը, յոյն իմաստասիրութիւնը եւ բանաստեղծութիւնը արեւելք թափանցեցին, անհետացան հայ գեղարուեստական առանձնայատկութիւնները եւ բանաստեղծութիւնը, որոնք գրի գիւտէն առաջ գոյութիւն ունէին: Շատ շատ ժողովուրդներ ազգային փոքրամասնութեան մը վերաբերելուն համար ջնջուեցան աշխարհի պատմութեան ընթացքին: Նոյն վտանգը կը սպառնար նաեւ հայութեան գլխուն վրայ, բայց միշտ երբ մահն ու քայքայումը կը սպառնար՝ կը յայտնէր փրկիչ մը, որ ոչնչացումը կը փոխէր փրկութեան:

Այդ փրկիչը հելլենացումէն ետք քրիստոնէութիւնն եղաւ, Հայաստան առաջին երկիրն է որ քրիստոնէական դաւանանքը պետութեան կրօնի բարձրացուց: Մենք սովոր ենք 5րդէն 8րդ դարի անջրպետը խաւարի շրջան կոչել, Հայաստանի համար ան լուսաւոր դար մըն էր, երբ կազմուեցաւ մեծ ճարտարապետութիւն մը զուտ հայկական դրոշմով, կան քաղաքներ, որոնք մինչեւ այսօր վկայ են այն արուեստին իրենց աւերակ վիճակին մէջ: Ճարտարապետութիւնը մին է այն բոլոր համակ առեղծուածներէն, որոնք աշխարհը հայ մտքին կը պարտի: Բիւզանդիոնէ ետք Հայաստանն է որ Արեւմուտքի վրայ վճռական կը ներգործէ. հիւսիսի գոթական արուեստին մէջ իսկ հայ ճարտարապետը կը խօսի: Չեմ ուզեր ընդլայնել այս գլուխը, վասնզի ոչ պարտականութիւնս, ոչ ժամանակս կը ներէ հայ պատմութիւնն ու մշակոյթը թեթեւ մը իսկ ստուերագծելու:

Հայու հոգւոյն բիւրեղային կորիզը, անոր կոչումը անլուծելի էր եւ անձնուելի: Բիւզանդիոն ու Պարսկաստան ճգնեցան խլել զայն իրենց ծոցը. Հայութիւնը ոչ միայն հաստատուն մնաց, այլ եւ զինք կողոպտողները մտաւոր պարգեւներով օժտեց: Եւ երբ վերջէն նոր դարաշրջանին իսլամական ովկիանը իր կոհակներուն տակ ծածկեց Փոքր Ասիան, երբ խալիֆայութիւնը մինչեւ Վիէննայի դռները մխուեցաւ, Արեւելեան Հռոմի սիգացող մշակոյթը անհետ ոչնչացաւ, մինչ անդին հայութիւնը, այդ փոքրիկ քրիստոնեայ կղզեակը մնաց կանգուն ու շարունակեց լոյս ու ջերմութիւն սփռել: «Ո՞վ է, որ կը խօսի յաղթանակներու մասին, դիմանալը ամէն բան է»: Մեծ բանաստեղծին այս տողերը բացարձակ ճշգրտութեամբ կը յարմարին հայոց ճակատագրին, վասն զի ընդհանուր պատերազմի մէջ երբ հնչեց ժամը եւ յետին մանրամասնութեամբ խորհուած փորձը կատարուեցաւ ամբողջ ժողովուրդ մը արմատէն անհետ ընելու, Հայութիւնը դարձեալ դիմացաւ այդ հարուածին եւ մնաց կանգուն:

Դարերու հոլովքին մէջ եւ անոնց անգութ պարագաներու ընթացքին կազմուեցաւ անշուշտ կրկին Հայաստան մը. ժողովուրդ մը, որ արիւնոտ մատերով կառչած էր հայրենի հողին, եւ ժողովուրդ մը՝ սփիւռքի մէջ: Չի կրնար երբեք մէկը, որ անձամբ սփիւռքի մը մաս չի կազմեր, հասկնալ թէ ինչ կը նշանակէ անհանգիստ ընդհանրութեան իբր օտար մը աքսորի մէջ ապրիլ: Ըլլայ ան ընդունուած սիրով, անոր ընկերութիւնը հաճելի, յարգուած ու քաջալերուած, բայց ամէն ակնարկի մէջ ան կը զգայ «Դուն մեզմէ չես» խօսքը: Այս է թերեւս հայութեան ամէնէն դառն ողբերգութիւնը. օտարի ծառայութեան մէջ վատնած է ան հսկայական ուժեր, որոնք չեն վերադառնար այլեւս, չեն աւելցներ իր հարստութիւնը: Բիւզանդիոնի մէջ արդէն ամէնէն ճարտար զօրավարները Հայեր էին. կ'ուզեմ յիշել միայն Ներսէս զօրավարը: Եւ դեռ քանի հայ դիւանականներ, մատենագիրներ, բանաստեղծներ, նկարիչներ, երաժիշտներ, բժիշկներ ու ուրիշ զանազան ժողովուրդներու գիրկին մէջ գործած են, եւ անոնց անունը համբաւ չէ գտած միակ պատճառով թէ «Մեզմէ չես»: Ազգերը սին պարծանքով կը դիտեն իրենց փառքը իրենց մեծ մարդիկներուն մէջ, սակայն արեան նախանձը թոյլ չի տար որ անոնց կարգը հիւրընկալուի նաեւ օտարը:

Նոր դարաշրջանին սեմին, երբ Հայոց մտաւոր բոցը կը սպառնար խեղդուիլ, նախախնամութիւնը փրկիչ ու զարթուցիչ մը ղրկեց, դարձեալ կրօնաւոր մը Մեսրոպի նման, որուն անունն էր Մանուկ Սեբաստացի եւ կոչուեցաւ Մխիթար —մխիթարիչ, իրաւունք ունէր ան կոչուելու Մխիթար, վասնզի Մեսրոպի պէս գրչի ու գրքի մարդ էր, եւ ինչպէս հայ Այբուբենի հնարիչին նմանապէս իր գրչէն հայ լեզուին կեանքն ու վերանորոգում[illegible] կը հոսէր: Մխիթար 18րդ դարու սկիզբը հիմնեց Մխիթարեան միաբանութիւնը: Այն բարեպաշտ ազնիւ Հայերը, որոնք մեզ այս տօնակատարութեան հրաւիրած են, իր աշակերտներն են:

Երբ նկատենք Հայոց պատմութիւնը, միշտ հարցում մը կը կանգնի մեր դէմաց, ինչո՞ւ այս այսպէս պէտք էր ըլլար, ինչո՞ւ զլանալ ժողովուրդի մը, որ լուռ իր խաղաղասէր է, օժտուած մեծ տաղանդով, մտքով, հոգւով, ինչո՞ւ զլանալ անոր մարդկային իրաւունքը ապրելու ու մեռնելու: [illegible] պաշտպանատան մը, որ միայն հայուն աշխարհագրական չար բախտը կը նկատէ, մակերեսային մտքերը [illegible] կրնայ գոհացնել: Եթէ տեսլերքի մէջ ամէն ինչ իմաստ մը ունի, այս եւս [illegible] կրնար առանց իմաստի մնալ [illegible]: Հարցը աւելի խոր է քան կ'երեւայ, այդ հարցը վշտի հարցն է առ հասարակ: Թերեւս Հայոց պէս մարտիրոս ժողովուրդներ պատմութեան [illegible] առանձին նպատակի մը համար ընտրուած ու վերապահուած են: [illegible] ձիւներու պէս կը հալին կ'երթան, բայց տկարները կը մնան: Հալածանքի հնոցին մէջ կը շիկանան անոնք, օտարութեան սառնարանին մէջ կը պաղին, որպէս զի կարծրանան ու կռանուին: Երբ ուրիշները մեծամեծ խօսքերով կը փքանան ու կը խեղդուին, անոնք արդահատանքով կը ժպտին, վասնզի իրենց կրած վիշտերը անընդունակ ըրած են զիրենք [illegible] խելացնորութեան: Մարդկային արժէքի գանձը տեւական կ'աճի անոնց քով, վասն զի իրենք միայն կը ճանչնան ի՞նչ է տառապիլ: Պիտի գայ թերեւս օրը, երբ իրենց այն գանձը խորապէս ապրած երկրաւոր վիշտ[illegible] գիտութիւնը՝ համայն մարդկութեան խաղաղասէր հոգւով պիտի մատուցանեն»:

Մեր թղթակիցը կ'աւելցնէ.—

Հանդիսականները հմայուած [illegible] վարպետի խօսքերէն՝ ականջ կախած շունչ բռնած համակ ուշադրութիւն էին դարձած, բանաստեղծ - ճարտասանի առնական հնչուն ձայնը կը լեցնէր ամբողջ սրահը, անոր կրակ[illegible] գաղափարները կը մագնիսացնէ[illegible] մթնոլորտը, կը բորբոքէին զգացումներն ու հոգիները. զարթնող հայրենի սէրն ու ազգային վեհութեան [illegible]ստակցութիւնը արագ թափով կը [illegible]խէր սրտերը — հայ կեանքն ու մշակոյթն էր զոր կ'ապրէինք մեր [illegible] մէջ, հակառակ մեր ազգային փոքրութեան՝ հայ ծնած ըլլալու [illegible]ւելութիւնը կ'ընդլայնէր մեր կուրծքերը: Խանդի ու ոգեւորութեան [illegible] ծափերու տեղատարափով մըն էր ընդունուեցան բանախօսին վերջին խօսքերը. մինչ բանաստեղծը [illegible] կալութեան յարգանքներով ի զուր ջանար վերջ տալ անոնց:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն թղթակիցներէն իրենց գրութիւն[illegible] գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ [illegible]թեռնելի եւ մելանով:

Ս. ԳՐՔԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(1500ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ, ՊՐԻՒՍԷԼ, 20 ՀՈԿՏ. 1935)

Մխիթարեան միաբանութեան այս գործունէութիւնն ըստ արժանւոյն գնահատուած է հայ համայնքի կողմէն: Դեռ նորերս այս ԺԸ. դարադարձի առթիւ Կիլիկիայի Վեհ. Բաբգէն կաթողիկոսը կը գրէր «Հասկ»ի մէջ (մարտ 1935).— «Մխիթարեան միաբանութիւնն էր, որ գիտնօրէն ճիգ ըրաւ նախնեաց հայերէնը, այդ մեռեալ լեզուն վերակենդանացնել ... Առաջին զարկը տուաւ նոյն ինքն բարի եւ մեծագործ աբբայ Մխիթար, Վենետիկի խաղաղաւէտ մենաստանին մէջ Աստուածաշունչի հրատարակութեամբ ... Աղօթքի, գաղափարի եւ աշխատութեան այս մարդը եւ տիպար կրօնաւորը՝ կարող եղաւ ընել առանձինն կամ քանի մը անձնուէր աշխատակիցներով այնպիսի գործ մը, որ յաւէտ արժանի է ազգային երախտագիտութեան եւ գնահատանքի»:

Ս. Գրքի հայերէն տպագրութեան մէջ մեծ արժանիք ունին այլ եւ այլ երկիրներու «բիբլիական» ընկերութիւնները: Յիշեմ այստեղ կարեւորները թուականի կարգով.—

1814ին ամբողջ Աստուածաշունչն եւ 1817ին առանձին առանձին Հին եւ Նոր Կտակարանները հրատարակուեցան Ս. Պետերբուրգ, «Ջանիւք եւ արդեամբ Ռուսաց բիբլիական ժողովոյն, շարակարգութեամբ նախնեացն մերոց եւ ճշմարտասիրաց թարգմանչաց»: Այս հրատարակութեան վրայ հսկեր է Աստրախանի Հայոց առաջնորդ Յովհաննէս արքեպիսկոպոս:

1817ին եւս, ամբողջ Աստուածաշունչը հայերէն լեզուով հրատարակուած է նաեւ Կալկաթա, Հնդկաստան, անգլիկան եպիսկոպոս Հիբերի ձեռքով:

1823ին «Բրիտանական եւ Արտաքին» կոչուած Աստուածաշունչի ընկերութիւնը (British and Foreign Bible Society) կը հրատարակէր Կ. Պոլիս Չորս Աւետարաններն եւ Գործք Առաքելոցը:

1838ին ամերիկեան Աստուածաշունչի ընկերութիւնը լոյս է ընծայած նոյնպէս Նոր Կտակարանը, Զմիւռնիա, իսկ 1892ին ամբողջ Աստուածաշունչը, գրաբար, Կ. Պոլիս:

Բողոքական ընկերութիւններու կողմէն կատարուած այս հրատարակութիւններու վերջինն է, որչափ ինծ յայտնի է, 1914ին Կ. Պոլիս լոյս տեսածը, ամերիկեան ընկերութեան ծախքով: Այս հրատարակութիւնը համեմատուած է յոյն բնագրին հետ եւ տարբերութիւնները էջերու տակը նշանակուած:

Այս Աստուածաշունչի ընկերութիւնները չեն բաւականացած Ս. Գրքի գրաբար բնագիրը հրատարակելով, այլ անոր աշխարհաբար, մինչեւ իսկ արեւելահայ եւ արեւմտահայ բարբառներով տարբեր թարգմանութիւններն ալ լոյս են ընծայած, երբեմն գրաբարն ու աշխարհաբարը դիմացէ դիմաց, այսպէս՝

1825ին, Բրիտանական եւ Արտաքին՝ Աստուածաշունչի ընկերութիւնը հրատարակած է Փարիզ Նոր Կտակարանը, գրաբար եւ արեւմտահայ աշխարհաբար դիմացէ դիմաց: Այս հրատարակութեան վրայ հսկած է Գաղղիացի հայագէտ Սէն Մարթէն:

1835ին, ամբողջ Ս. Գիրքը լոյս տեսաւ արեւելահայ կամ կովկասեան աշխարհաբար թարգմանութեամբ, տպուած Շուշի:

1844ին, Սաղմոսարանը, գրաբար եւ արեւելահայ բարբառով թարգմանութիւնը միասին հրատարակուած է զուիցերիական միսիոնէրական ընկերութեան ծախքով:

1847ին Կ. Պոլիս սկսած է լոյս տեսնել եւ աւարտած է 1850ին ամբողջ Աստուածաշունչը չորս հատորի բաժնուած, միայն արեւմտահայ, այսինքն Կ. Պոլսի աշխարհաբարով, տպուած Զմիւռնիա:

1857ին Հին եւ Նոր Կտակարաններն առանձին առանձին դարձեալ պոլսահայ բարբառով տպուած են Կ. Պոլիս, նոյն Բրիտ. եւ Արտաքին Աստուածաշնչ. ընկերութեան ծախքով: 1859ին ամբողջ Աստուածաշունչը հրատարակուած է Նիւ Եորք, արեւմտահայ աշխարհաբարով, ամերիկեան Աստուածաշունչի ընկերութեան ծախքով:

Ինչպէս այս ցուցակէն ալ կը տեսնուի, հայ եկեղեցւոյ Մայր Աթոռը, Էջմիածինն, որ ընդարձակ եւ հարուստ տպարան ունի եւ անհամեմատ աւելի մեծ թիւով հայ եկեղեցական գրչագիրներ, քան ուրիշ որ եւ է մատենադարան, հնարաւորութիւն չէ ունեցած Աստուածաշունչը հրատարակելու: Խրիմեան Հայրիկի կաթողիկոսութեան ժամանակ այդպիսի փորձ մը եղաւ եւ նոյն իսկ սկզբնական աշխատանքներ կատարուեցան, բայց այլ եւ այլ աննպաստ պարագաներու պատճառով գործին մղում չտրուեցաւ:

Ըստ այսմ՝ Ս. Գիրքը հայերէն ամբողջապէս կամ մասնակի, երեք ձեւով է հրատարակուած կամ երեք տարբեր թարգմանութիւններով: Նախ, որ ի հարկէ գլխաւորն եւ կարեւորագոյնն է, Ե. դարի թարգմանութեամբ գրաբար: Այնուհետեւ հրատարակուած են երկու տարբեր աշխարհաբարներով: Բայց կայ նաեւ չորրորդ ձեւը, չորրորդ տեսակ թարգմանութիւնը:

Ինչպէս յայտնի է, հայ ժողովրդի մէջ կային հատուածներ, թէ Փոքր Ասիոյ քանի մը գաւառներու եւ թէ այնտեղէն տեղափոխուած ուրիշ փոքրաթիւ գաղութներու մէջ, որոնք հայերէն կրնային կարդալ, բայց չէին կրնար խօսիլ, այսպիսիներու մայրենի լեզուն թուրքերէնն էր, բայց չէին կրնար կարդալ: Ուստի այս թրքախօս ժողովուրդի համար այլ եւ այլ տեղեր հրատարակուած են կրօնական գրքեր, գլխաւորաբար աղօթագիրք: Դեռ եւս ԺԸ. դարու մէջ այս թրքախօսներու կրօնական պահանջը գոհացնելու համար Նոր Կտակարանը թարգմանուած է եղեր հայա[illegible] թուրքերէնի, որ Ս. Գրքի 4րդ [illegible] թարգմանութիւնն է Հայոց [illegible] Իբրեւ հետաքրքրական նորու[illegible] մը կրնամ հաղորդել, որ Պրիւ[illegible] Արքայական Մատենադարանի ձեռա[illegible] գրաց բաժնի մէջ (cabinet de manus[illegible]) ես գտայ մագաղաթի վրայ գր[illegible] շատ մաքուր եւ ընտիր գրչագիր [illegible] Չորս Աւետարանի այսպիսի թարգ[illegible]նութիւն մը, այսինքն էջի մէկ կէս[illegible] հայերէն գրաբար, իսկ միւս կէս[illegible]յերէն տառերով թուրքերէն: Յի[illegible]տակարանի մէջ ըսուած է, որ գր[illegible] է 1720ին եւ յիշատակ է Արա[illegible] հայ քահանայի մը, Տէր Սարգիս[illegible] նունով: Ես համեմատեցի [illegible] բնագիրը՝ թուրքերէն թարգմա[illegible]թեան հետ եւ տեսայ, որ կատար[illegible] է բառացի, խղճամիտ, նոյն [illegible] ծառայական կերպով: Լեզուն Կ. Պ[illegible] գրական թուրքերէնն է:

Այս կերպով կը տեսնենք, որ [illegible] ժողովուրդի բոլոր հատուածն[illegible] միշտ եւ ամէն տեղ պահանջ են զգ[illegible]ցեր Ս. Գիրքն իրաքանչիւրին [illegible]չելի ձեւով թարգմանուած եւ հր[illegible]տարակուած ունենալու:

Ա. ՍԱՐՈՒԽԱՆ

(Վերջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հանդէս ուժի եւ գեղեցկութեան

— • —

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ (սեպտեմբեր 27).—

Սեպտեմբեր 24ի ծիծաղկոտ առաւօտը նորօրինակ գեղեցկութեամբ մը բացուեցաւ Լէնինականի վրայ:

Դեռ նախորդ օրուընէ քաղաքը կը լողար դրօշներու ծովին, ելեկտրական լոյսերու հեղեղին մէջ: Առտուն կանուխ, քաղաքին հրապարակին շուրջը համախմբուած էր աշխատաւորներու հսկայ բազմութիւն մը, որ կը սպասէր անհամբեր, քանի կը մօտենար տողանցքին ժամը:

Ժամը 11:

Կառավարական ամպիոնին վրայ կը տեսնուին Հ. Ղարիբեան, Ա. Շաղբաթեան, Ա. Գէորգեան, Ա. Աբրահամեան եւ Համբարթեան: Կը սկսի մարզիկներու տողանցքը, ու կ'անցնի նոր սերունդը, արեւէն վառած կարմիր երեսներով ու սեւ սաթէ աչքերով, ամէնուն դէմքին վրայ կը թառի ժպիտը արեւը: Երբ կ'անցնին ամպիոնին առջեւէն, ծաղիկ կը նետեն: Մարզիկներէն, բանուորներէն վերջ կ'անցնին զինուորները, ուս ուսի, ամէնները առաջ պարզած, համաքայլ: Ապա թարմ ծաղիկներու բուրգը, որուն վրայ կանգնած է 6 տարեկան գանգրահեր աղջնակ մը: Եւեւէն հեծելանիւի մրցորդները, եւ յետոյ, ինքնաշարժի մը վրայ, Արագածի պատկերը:

Այս շէնքերէն վերջ տեղի ունեցան զանազան մարզախաղեր, ինչպէս նաեւ մրցում մը Լէնինականի եւ Երեւանի ֆութպոլի խումբերուն միջեւ: Յաղթականը Երեւան:

Նոր ջրանցքներ

=•=

Աւարտեցաւ Աշտարակի ջրանցքին շինութիւնը, 19,5 քիլոմեթր երկար: Սեպտեմբեր 15ին կատարուեցաւ առաջին փորձը, շատ յաջող: Նոր ջրանցքը Աշտարակի կը հայթայթէ օրական 250,000 դոյլ ջուր:

Եռանդագին աշխատանքներ կը կատարուին վերջացնելու համար Վաղարշապատի նոր ջրանցքին շինութիւնը: Այս ջրանցքը կը սկսի Թալինի աղբիւրներէն: Ջրանցքին երկարութիւնը պիտի հասնի 23 քիլոմեթրի: Հողային աշխատանքները գրեթէ աւարտած են: Ամբողջ շինութեան համար կը նախատեսուի ծախսել 2 միլիոն րուբլի: Ջրանցքին առաջին մասին շինութեան համար, որ կ'աւարտի նոյեմբերի վերջը, պիտի ծախսուի 600,000 րուբլի: Ջրանցքին առաջին մասին շինութենէն վերջ ջուր կը ստանան Ֆրանգանոց, Գրամփա, Ոսկեվազ, Այարլու, Աղաւնատուն, Վաղարշապատ եւ ուրիշ գիւղեր:

Սեպտեմբեր 15ին սկսաւ նաեւ Կիրովականի նոր ջրանցքին շինութիւնը: Ջրանցքը ջուրը կ'առնէ Մայմեխ սարի լանջերէն եւ պիտի ունենայ 10,5 քիլոմեթր երկարութիւն: Շինութեան համար պիտի ծախսուի 680,000 րուբլի: Ջուրը Կիրովական պիտի բերուի երկու հարիւր միլիմէթր տրամագիծով անդապաղլինճէ (թուճ) խողովակներով:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ 16,188,767

— o —

Թուրքիոյ վիճակագրութեան ընդհ. տեսչութիւնը կը հաղորդէ.—20 Հոկտ. 1935ին կատարուած ընդհ. մարդահամարը տուած է հետեւեալ արդիւնքը, համաձայն ստացուած հեռագիրներուն.—

Այրեր՝	**7.974.925**
Կիներ՝	**8.213.842**
Գումար՝	**16.188.767**

1927ի մարդահամարին արդիւնքը 13.641,270 ըլլալով, Թուրքիոյ բնակչութիւնը ութ տարուան մէջ 2.540.454 հոգիի յաւելում ունեցած է, ինչ որ կ'ընէ հազարին 185:

Այս սակը կը համապատասխանէ հազարին 23.2 տարեկան միջին յաւելման սակին:

Նոր մարդահամարով իւրաքանչիւր կուսակալութեան բնակչութիւնը հետեւեալն է.—

Աֆիոն՝ 299.619, Աղրը՝ 93.351, Ամասիա՝ 128.492, Անգարա՝ 539.257, Անթալիա՝ 241,210, Այտըն՝ 260.709, Պալըքէսիր՝ 495.451, Պիլէճիք՝ 125.417, Պօլու՝ 547.176, Պուրտուր՝ 93.866, Պրուսա՝ 442.157, Չանաքգալէ՝ 223.214, Չանղըրը՝ 177.731, Չօրում՝ 170.688, Չօրուհ՝ 170.688, Տիարպէքիր՝ 214.871, Էտիրնէ՝ 186.216, Էլազիգ՝ 253.741, Երզնկան՝ 158.983, Էրզրում՝ 386.477, Էսկիշէհիր՝ 182.961, Կազիանթէպ՝ 283.464, Կիրասոն՝ 259.673, Կիւմիւշխանէ՝ 163.304, Իչէլ՝ 246.398, Իսթանպուլ՝ 877.106, Իզմիր՝ 594.560, Իսփարթա՝ 166.646, Կարս՝ 304.245, Քասթեմունի՝ 361.728, Կեսարիա՝ 312.469, Քըրքլարէլի՝ 172.444, Քըրշէհիր՝ 145.648, Քօճաէլի՝ 334.973, Գոնիա՝ 578.580, Քէօթահիա՝ 348.790, Թարսուս՝ 226.020, Մուղլա՝ 197.118, Մուշ՝ 157.503, Նիյդէ՝ 247.536, Օրտու՝ 283.319, Սամսոն՝ 337.845, Սղերդ՝ 127.870, Սինոպ՝ 273.648, Սվազ՝ 435.629, Թէքիրտաղ՝ 195.043, Թօքաթ՝ 310.152, Տրապիզոն՝ 359.796, Ուրֆա՝ 229.194, Վան՝ 142.661, Եօզկատ՝ 261.661, Զօնկուլտաք՝ 320.703:

⁂ Զօր. վարչապետ Իսմէթ Ինէօնիւ մարդահամարին արդիւնքը իմանալով ըսաւ.

— «Տարուէ տարի կ'աւելնանք: Քանի մը տարի վերջ, Թուրքիոյ բնակչութիւնը 20 միլիոնի պիտի հասնի»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Հ. Յ. Դ. Օր»ը Ռուանի մէջ

— • —

ՌՈՒԱՆ, 27 Հոկտ. (Յառաջ).— Հոկտ. 20ին Ռուանն ալ տօնեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրը: Ներկայ էր ընտրեալ բազմութիւն մը: Օրուան նախագահը, ընկ. Ա. Պօյաճեան բացատրեց Դաշնակցութեան անցեալ գործունէութիւնը, ներկայի պայքարը զանազան հոսանքներու դէմ եւ ապագայի յոյսերը: Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, որ երգուեցաւ Ռուանի Կ. Խաչուհիներու կողմէ եւ որ յոտնկայս ունկնդրուեցաւ: Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Օր. Սթամպուլեան (երգ) եւ Տիկ. Կիւրբինեան, նոյնպէս երգ: Արտասանութիւններ ըրին ընկ. Ե. Զաթրեան (Կը կանչէ հողը), ընկ. Ս. Պիլալեան՝ Ակնունիէն (Դէպի Երկիրը), տիկ. Շէյթանեան եւս արտասանութիւն մը ըրաւ (Հայու հոգի), որմէ վերջ ծախու հանուեցան վիճակահանութեան տոմսեր: Թիւ 75ը շահեցաւ Միք. Վարանդեանի «Դաշնակցութեան պատմութիւնը» (ընկ. Պօյաճեան): Օրուան բանախօսն էր ընկ. Ա. Գիւլխանդանեան, որ մէկ ժամ լայնօրէն բացատրեց Դաշնակցութեան գաղափարները եւ ցոյց տուաւ անոր կատարած գործերն ու մղած պայքարները: Յարգելի բանախօսը ծափերու մէջ վերջացուց իր ճառը գոչելով «Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը, կեցցէ՛ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը»: Կարմիր Խաչուհիներն երգեցին «Մշակ բանուոր»ը որով հանդէսը փակուեցաւ:

Երեքշաբթի երեկոյեան ընկերվարականներու սրահին մէջ տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն մը. ընկեր Ա. Գիւլխանդանեան աւելի քան երկու ժամ խօսեցաւ քաղաքական խնդիրներու շուրջ: Ուշ ատեն գոհ սրտով բաժնուեցանք սրահէն:

ՈՒՐԻՇ ԼՈՒՐԵՐ.— Հինգշաբթի օր Ռուան այցելեց Խ. Հայաստանի ներգաղթի լիազօրը: Շատեր ներկայացած են տեղեկութիւններ խնդրելու Հայաստանի մասին: Քաղաքացի Շահվերդեան զայրացած կը վռնտէ եւ պայուսակը կը պահանջէ մեկնելու համար: Կը հանդարտեցնենդինքը, բայց հապճեպ քննութիւն մը կատարելով երկու ժամ վերջ կը մեկնի Կրընոպլ:

⁂ Հոկտ. 20ին Ռուանի հայկական ֆութպոլի խումբը մօտակայ Սէն Տօնա գիւղը պիտի երթար, ֆրանսական խումբին դէմ ախոյենական մրցում կատարելու: Դժբախտաբար չկրցաւ մրցումին մասնակցիլ, նոյն օրուան բանախօսութեան պատճառաւ:

Հոկտ. 27ին մեր մարզիկները Քլէբիօ գիւղը բարեկամական մրցումի հրաւիրուած էին: Ժամը 2ին ինքնաշարժով մը գացինք: Խաղը սկսաւ ժամը 3ին: Առաջին կիսախաղին երկու կողմերն ալ շատ թոյլ խաղարկութիւն մը ցոյց տուին: Տասը վայրկեան դադար մը վերջ խաղը վերսկսաւ Քլէբիոյի յարձակողականով: Մեր տղաքը շատ լաւ պաշտպանողական ուժ մը ցոյց տուին, բայց հակառակորդը նշանակէտ մը շահեցաւ: Այդ յաջողութենէն վերջն էր որ խաղը դարձաւ կենդանի եւ Հայերը սկսան յարձակողականի: Շատ ջանցած Կարապետ Օհանեան նշանակէտ մը շահելով խաղը հաւասարեցուց: Ֆրանսական խումբը անցաւ պաշտպանողականի եւ մերոնց ջանքերը ապարդիւն անցան: Խաղը վերջացաւ 1—1ով: Այս խաղին մէջ քանի մը սկսնակներ ցոյց տուին իրենց ընդունակութիւնը (Հ. Այվազեան, Յ. Սինանեան, Ա. Փորթուգալեան), իսկ ամենալաւ խաղացողները հանդիսացան Աբրահամ Բ. Պալեան, Ս. Գասապեան եւ Կարապետ Օհանեան: Կը մաղթենք նոր յաջողութիւններ:

Նոյ. 3ին Ռուանի Օմիւն մարզադաշտին մէջ տեղի պիտի ունենայ ֆութպոլի ախոյենական մրցում մը Ռուանի հայ խումբին եւ Սէնթ Իւզի խումբին միջեւ: Մեր հայրենակիցներուն կը մնայ քաջալերել հայ մարզիկները:

Գրիստամ

Օրուան հոգերը

— ? —

ՓԻՒԺԸ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆ, 26 Հոկտ. (Յառաջ).— Ինչպէս գրած էի արդէն անցեալ դեկտեմբերին արձակուեցան մեր հայրենակիցները, բայց կրցան գէշ-աղէկ ապրիլ այգիներու մէջ աշխատելով, խաղող քաղելով կամ պտուղներ հաւաքելով: Իսկ այժմ այդ յոյսերն ալ մարեցան: Արդէն ձմեռ է, տերեւները կը թափին, գործ չկայ — ի՞նչ պիտի ընեն այս թշուառները: Անհրաժեշտ է դիմում կատարել քաղաքապետութեան, ճար մը խնդրելով: Բայց ո՞ւր է համերաշխութիւնը, հաւաքաբար դիմելու համար: Քանի տարի առաջ Վանեցին կռուեր է Զարշամպացիին հետ, եւ քէնը կը տեւէ մինչեւ այսօր: Հոկտ. 15ին ֆրանսացի անգործները ժողով մը գումարեցին բոլոր անգործներու համար: Ժողովը յանձնախումբ մը ընտրեց օգնութեան սնտուկ մը հաստատելու համար: Դիմումներ կատարուեցան նահանգապետութեան, որ յանձնարարեց քաղաքապետին 48 ժամուան մէջ կարգադրութիւն մը ընել: Խօսակցութեան ատեն քաղաքապետը յայտներ է թէ անգործներու մեծ մասը Հայեր են: Նահանգապետը պատասխաներ է թէ Հայ կամ Ֆրանսացի պէտք է հաց ուտեն որ ապրին: Երկու օրէ ի վեր մեր հայրենակիցները անտառներու մէջ կ'աշխատին, օրական շահելով 10 ֆր.:

Թղթակից

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Բալուցիներուն

— • —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ահաւասիկ լրացաւ Բալուի աշխ. Միութեան վերակազմութեան տարեշրջանը:

Անոնք որ մօտէն հետեւեցան Միութեան մէկ տարուան գործունէութեան, համոզուած պիտի ըլլան թէ ինչ օգտակար ծառայութիւններ մատուցին անդամները իրենց դժբախտ հայրենակիցներուն: Որ եւ է բանիմաց եւ պարկեշտ Բալուցի չի կրնար գնահատութեան արժանի չնկատել այն զոհողութիւնները, զորս յանձն առին սրտցաւ հայրենակիցներ, մեղմելու համար տնտեսական տագնապէն ճնշուած դժբախտ Բալուցիներուն ցաւերը:

Քաջալերութեան արժանի է Միութիւնը մանաւանդ անոր համար որ, հակառակ տիրող աննպաստ երեւոյթներուն, կրցած է իր գոյութիւնը պահելով ձեռք երկարել թշուառներուն: Ոչ միայն տնտեսական տագնապը երկանաքարի մը նման կը ճնշէր արդէն մազի վրայ կեցած մեր արենակիցները, այլ եւ օտարականներու հանդէպ ձեռք առնուած պետական կարգ մը խստութիւններ՝ կուգային յաւելցնել Բալուցիներու տառապանքը:

Այս կացութեան մէջ, յուսահատական ոչ մէկ ճիչ լսուեցաւ Միութեան անդամներէն: Ընդհակառակն անոնք լաւ օրերու յոյսերով գօտեպնդուած՝ յառաջ տարին իրենց աշխատանքները:

Այսօր թէեւ, միջազգային եւ տեղական բարդ հարցեր նպաստաւոր գործեր կատարելու համար դժուարութեանց կը մատնեն Միութիւնը, բայց դարձեալ անդամները յարատեւելու վճռականութեամբ լեցուած, թոյլ չպիտի տան որ վհատում յառաջ գայ հայրենակիցներուն մէջ:

Ճիշդ այդ պատճառաւ Միութիւնը մէկ տարուան յաջող գործունէութեան շրջանը փակելով, նոր եռանդ եւ նոր ուժ ստացաւ, աւելի կարեւոր եւ գործնական քայլեր առնելու համար, յառաջիկայ տարուան մէջ:

Այս վճռական քայլերը անշուշտ պատճառ պիտի դառնան որ զանազան նպատակներով հաւաքական աշխատանքներէ խուսափող հայրենակիցներ սորվին զգալ իրենց պարտականութիւնները: Ո եւ է Բալուցի չի կրնար թերանալ իր պարտականութեան մէջ, անտեսելով ներկայ օրերու չարիքները:

Մանաւանդ այսպիսի պարագաներու մէջ, ուր ամէն ինչ իրար խառնուած, պնօթութիւն, հալածանք, ցաւ կը յուզեն մեր սիրտերը, աններելի յանցանք է հեռու մնալ եւ վերէն դիտել մեր սիրելիներուն տառապանքները:

Թող իւրաքանչիւր Բալուցի լաւ համոզուի որ պարտականութեան մը առջեւ կը գտնուի: Ոչ միայն հայրենակցական կապեր կը ստիպեն զինքը ճանչնալու զայն, այլ եւ մարդկային

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՁԱԽՈՂԵՑԱՒ

«Ռազմիկ», Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան պաշտօնաթերթը, երկու յօդուածներու մէջ պարզելով հայ զինուորական Միութիւններու միացման ձեռնարկին ձախողման պատճառները, կ'եզրակացնէ (15 հոկտ.).

— «Առ հասարակ բոլորն ալ դէմ էին որ Զինուորական Համադաշնակցութիւնը զբաղի քաղաքական խնդիրներով, սակայն անհրաժեշտ կը գտնուէր նոյնպէս անմասն չմնալ մեր ներքին հայկ. կեանքը յուզող ազգային գործերու ղեկավարութենէն: Ամէնէն փափուկ կէտը այն էր որ, կարելի չեղաւ սահմանել թէ ո՞րո՞նք են քաղաքական գործերը եւ ազգային առօրեայ խնդիրները հայկական գաղութին մէջ:

Պէտք չէ մոռնալ որ մեր ժողովները զուգադիպեցան տնտեսական տագնապի ամենասուր շրջանին եւ օտարականներու հանդէպ տեղական իշխանութեանց բռնած խիստ վերաբերմունքի ընթացքին: Բոլորս կը յիշենք նոյնպէս, որ ճիշդ այդ օրերուն, օրուան տագնապին եւ դժուարութիւններուն դարման մը բերելու մտքով՝ Փարիզի մէջ իրարու ետեւ կազմուեցան, իրարու հակադիր, զիրար չէզոքացնող երկու մարմիններ, որոնցմէ առաջինը «Միացեալ Ցանձնախումբ» կոչուեցաւ, իսկ միւսը Խանդատեանի արքունիքին մէջ կազմուած, իբր թէ Ազգ. Խորհուրդ մը, «համարատու եւ համարատու» սկզբունքին վրայ:

Աւելորդ է այլ եւս անդրադառնալ այդ տխուր օրերու տխուր երեւոյթներուն եւ դարձեալ արիւն պղտորել, սակայն պարտք կը համարինք յայտնել թէ ինչպէս որ Ազգ. Խորհուրդ կոչուած խրտուիլակ մարմինը հայկական բոլոր հիմնարկութիւններու ներդաշնակ աշխատանքը խանգարեց ու խաչաձեւեց, այնպէս ալ քանդելու պատճառ դարձաւ Հայ Զին. Համադաշնակցութեան շէնքը, որ կառուցուելու վրայ էր արդէն:

Ի՞նչպէս:

Ֆրանսահայ Կամաւորներու վարչութիւնը նախապէս մաս կը կազմէր Միաց. Ցանձնախումբին եւ անոր հետ միասին նոյն իսկ դիմումներ ալ կատարած պատկանեալ իշխանութեան մօտ: Սակայն յետագային բոլորովին անտեղի եւ անիմաստ կերպով, լքեցին իրենց պատուաւոր դիրքը եւ գացին միանալու Պուլվար Օսմանի շինծու մարմնին: Մեր առաջին ժողովներուն իսկ, նկատելի եղաւ որ Ֆր. Հայ Կամաւորները անվերապահ համակրանք ունէին այդ մարմնին հանդէպ, առաւել եւս իրենց Միութեան նախագահը նախագահն էր միեւնոյն ժամանակ եւ Ազգ. Խորհուրդին:

Ֆրանսահայ Կամաւորները ամէն կերպ կը ճգնէին հաստատել թէ Ազգ. Խորհուրդը միակ իրաւասու մարմինն է որ կրնայ զբաղիլ հայկ. կեանքի բոլոր ներքին գործերով, հետեւաբար պէտք է օր առաջ կազմել Հայ Զին. Համադաշնակցութիւնը եւ երթալ համախմբուիլ անոր շուրջ:

Վճռական եւ փաստացի կերպով մենք ապացուցինք որ ափյափոյ, հապճեպ եւ բոլորովին շինծու քուէներով ստեղծուած այդ մարմինը նախ որ իրաւական հանգամանք չի կրնար ներկայացնել եւ յետոյ — ինչ որ կարեւոր է, ոչ մէկ կապ ունի մեր Զին. Միութեան գործին հետ: Աւելի քան թեթեւամտութիւն էր երթալ պատուանդան դառնալ խրտուիլակ մարմնի մը, երբ մենք մեր անկախութիւնն ու ազատութիւնը պահելով կրնանք մեծ դեր կատարել զինուորական, ընկերային եւ ազգային բոլոր գործերու մէջ եւ ուղիղ գծով:

Մեզ համար անհրաժեշտ խնդիր էր, ցրուած զանազան զին. խմբակցութիւնները ի մի հաւաքել եւ կեդրոնացնել մէկ ղեկավարութեան ներքեւ: Իսկ անոնց համար կենսական էր իսկոյն եւ եթ, յայտարարել Համադաշնակցութիւնը կազմուած եւ միացած «Ազգ. Խորհուրդին»:

Դժբախտաբար այդ եղաւ միայն գլխաւոր սեւեռակէտը Ֆրանսահայ Կամաւորներու վարչութեան եւ այդ ալ եղաւ մեծագոյն պատճառը մեր կարեւոր աշխատանքներուն ամուլ վերջաւորութեան:

Հինգ ամիս անցած է այդ օրերէն ի վեր: Իրական կեանքը ցոյց տուաւ որ Միաց. Ցանձնաժողովը որոշ չափով օգտակար եղաւ գաղթականական եւ տագնապի սուր գործերու ընթացքին, բնական է՝ այն չափով ինչ չափով որ կը ներեն տեղական պայմանները եւ պետական օրէնքները: Իսկ նոյն իրական կեանքի դաժան կարգն ու օրէնքը մեռելութեան դատապարտեց Ազգ. Խորհուրդ կոչուած հիւանդ օրկանիզմը, դուրս շպրտելով այդ օրկանիզմի տխուր աւերակը:

Հիմա՝ որ այդ կռուախնձորը վերցուած է, հիմա որ աւելի քան ժամը հնչած է զգաստութեան եւ արթնութեան եւ հիմա որ թնդանօթը կ'որոտայ եւ ռումբերուն կայծերը մեր գլխուն ալ կրնան իյնալ, ժամանակ չէ՞ միթէ հայ բոլոր զինուորականներուն, մարտիկներուն եւ կամաւորներուն համադաշնակցութեան եւ սրբազան միութեան գաղափարը իրականացնել»:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Իշխան Սապահէտտինի տեսակէտները աւելի կամ պակաս չափով իրար կը մօտեցնէին Դաշնակցութեան տեսակէտներուն հետ: Երկուքն ալ կը պաշտպանէին նոյն իմաստով: Նկատելի էր որ Տոքթ. Բէշատ Նիհատ կը պաշտպանէր այն ուղղութիւնը թէ աւելի լայն առանձնաշնորհներ ընդունելու էինք քան հայ յեղ. կուս. կողմէ կը պահանջուէր: Եւ չէր ուզեր համոզուիլ այդ առանձնաշնորհներէն ծագելիք վտանգին: Վերջապէս Մալումեան էֆէնտի Դաշնակցութեան կողմէ առաջարկեց հետեւեալը.

— «Դաշնակցութիւնը պիտի գործակցի «Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն» կուսակցութեան պաշտպանելու համար սահմանադրութիւնը օսմանեան կայսրութեան մէջ: Իւրաքանչիւր կուսակցութիւն սակայն իրեն կը վերապահէ ազատութիւն եւ միջոցներու ընտրութիւն իր գլխաւոր ծրագրի գործադրութեան»:

Ասիկա կը նշանակէր թէ Դաշնակցութիւնը իր յեղափոխական կազմակերպութիւնը պիտի պահէր դեռ երկրին մէջ, այն միակ տարբերութեամբ որ փոխանակ մինչեւ այդ ատեն եղածին պէս գաղտնի մնալու այլ եւս աշխարհօրէն հրապարակ պիտի գային իբր քաղաքական կուսակցութիւն եւ պիտի գործէին ազատօրէն:

Բնականաբար ուրիշ միջոց չէր մնացած մեզի, բայց եթէ ընդունիլ այս առաջարկը: Կարճ խօսքով, հակառակ շատ մը զոհողութիւններուն եւ 3—4 ամսուան անընդհատ աշխատանքին, միւս ազգութիւններու յեղ. կուսակցութիւնները չէինք կրցած առնել «Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն» կուսակցութեան մէջ, որովհետեւ մեր եւ անոնց նպատակները իրարմէ շատ տարբեր էին: Անոնք կ'ուզէին մինչեւ այն ատեն գաղտնի եւ մեծ վտանգներու ենթակայ քարոզութիւնները ազատօրէն կատարել, որպէսզի աւելի շուտ հասնէին ինքնավարութեան եւ անկախութեան նպատակին: Մինչ մենք կ'ուզէինք որ Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն կուսակցութիւնը ամբողջ օսմանեան ազգութիւններու յեղափոխական կուսակցութիւններուն միութեան երեւոյթը առնէր: Ինչպէս որ կայսրութիւնը ամբողջ օսմ. ազգութիւններու միութիւնով յառաջ եկած էր, այնպէս ալ կը ձգտէինք որ բոլոր տարրերէն ճանչցուէր եւ ընդունուէր օսմանեան ամբողջականութեան անհրաժեշտութիւնը, պաշտպանելու համար սահմանադրութիւնը ամէն վտանգի դէմ:

Ինչպէս Ֆրանսայի մէջ հանրապետականները անմիջապէս որ հանրապետութիւնը վտանգի մէջ տեսնեն միացած կը ճակատին յարձակողին դէմ, այնպէս ալ Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւնը, կազմուած նախկին յեղափոխական կուսակցութիւններէն՝ կրնար ոտքի հանել իր կուսակիցները նոյն իսկ ամենաչնչին հակասահմանադրական շարժում մը ճզմելու համար: Ֆրանսացի հանրապետականներուն պէս, որոնք զանազան քաղաքական կուսակցութիւններու կը պատկանին, «Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն»ը պիտի կազմուէր անհատներէ, որոնք կրնային զանազան քաղաքական կուսակցութիւններու տեսակէտներուն եւ ազգային - կրօնական համոզումներու ըլլալ: Քաղաքական կուսակցութիւններէ ոչ մէկը, որոնց նպատակը ազգայնական էր, ուզեց համաձայնիլ այս գերազգային ուղղութեան, որովհետեւ իրականին մէջ իրենց բռնելիք դիրքի հրամանը կը ստանային օտար երկիրներէն եւ մեզի դէմ լոկ խամաճիկներ էին:

Նոյն իսկ Դաշնակցութիւն կուսակցութիւնը որ ամէնէն մօտն էր մեզի եւ մեծագոյն վտանգը կը դնէր Հայաստանը ռուսական լուծի տակ տեսնելու մէջ, պահեց իր կազմակերպութիւնը եւ բացէ ի բաց յայտնեց իր նպատակը իր քաղաքական ծրագրին հասնելու համար: Հնչակեանները եւ Վերակազմեալ Հնչակեանները չէին ուզեր նոյն իսկ մեզի հետ բանակցութեան մտնել եւ անոնց վարիչները, բացէ ի բաց յարաբերութիւն կը պահէին Պոլսոյ ռուսական դեսպանութեան հետ:

1909 յունուարի մէջ Հիւսէյին Հիլմի փաշայի դահլիճը որոշեց Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն կուսակցութեան դրդումով քննիչ յանձնաժողով մը ղրկել դէպի արեւելեան նահանգները, կարգադրելու համար այնտեղի Հայերու, Թուրքերու եւ Քիւրտերու մինչեւ յառաջ եկած հողային վէճերը: Կալիպ պէյ որ ծերակոյտի եւ վարչական - դատական ատեանի անդամ էր, նախագահ նշանակուեցաւ այդ յանձնախումբին որուն կը մասնակցէին երկու Հայեր եւ երկու Թուրքեր: Թուրք անդամներէն մէկը Ձէքի պէյն էր որ իր Եւրոպա բնակութեան ատեն լաւագոյն յարաբերութիւններ ունեցած էր Դաշնակցութեան հետ:

Իսկ միւսը ես էի: Դաշնակցութեան վարիչներն էին որ իմ մասնակցութիւնս խնդրած էին, որովհետեւ նախորդ խորհրդակցութիւններու ատեն տեսած էին իմ տեսակէտներուս արդար եւ անկողմնակալ ըլլալը: Եւ կ'ենթադրէին թէ իմ կեդր. կոմիտէի անդամ ըլլալս տուած որոշումներս կուսակցութեան կողմէ քննադատութեան առարկայ չպիտի ըլլային: Պատրաստակամ պատասխանելով այս կոչին, Սելանիկէն Պոլիս գացի: Հակառակ այս ամէնուն, խստօրէն քննադատուեցաւ կառավարութեան այս առաջարկը արեւելեան նահանգներու երեսփոխաններուն կողմէ, այն պնդումով թէ այս տեսակ քննիչ յանձնախումբի մը առաքումը կը դպչէր կուսակալներու իրաւասութեանց:

Որովհետեւ այն ատեն ներքին նախարար Ֆէրիտ պէյ չկրցաւ կառավարութեան տեսակէտը պաշտպանել Երեսփ. Ժողովին մէջ, ստիպուեցանք առանց գործ մը տեսնելու սպասել Պոլսոյ մէջ մինչեւ 1909 մարտ 31 (13 ապրիլ) դէպքերը:

Այս ծրագիրը մարտ 31 դէպքէն ետք բոլորովին լքուեցաւ եւ մայիսի վերջերը նշանակուեցայ Սկիւտարի կառավարիչ:

ԱՏԱՆԱՅԻ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ճիշդ այն ատեն, երբ Պոլսոյ մէջ մարտ 31ի շարժումը կը սկսէր նպատակ ունենալով Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն կուսակցութեան վարիչները եւ կուսակիցները բոլորովին անվտանգ դարձնել, Ատանայի մէջ տեղի ունեցաւ Թուրք եւ հայկական արիւնհեղութիւն մը: Որովհետեւ այս անցքէն չորս ամիս ետք 1909ի օգոստոսի կէսերուն կուսակալ նշանակուած էի Ատանայի, կարծեմ կրնամ պնդել թէ ոչ ոք կրցած է աւելի լաւ հետախուզել այս ջարդին հոգեբանական հիմերը քան ես, դէպք մը որ ամենացաւալիներէն մէկն է մեր սահմանադրութեան պատմութեան մէջ:

(39)

մը պետութեանց հետ, Իտալիոյ չունեցած ապրանքները ճարելու համար ։ Այսպէս, ածուխը պիտի հայթայթեն Գերմանիա եւ Լեհաստան, «լինեիթ»ը՝ Աւստրիա, քարիւղը՝ Ամերիկա, միսը՝ Արժանթին, իսկ եթէ ցորեն պէտք ըլլայ արեւելեան Ափրիկէի համար՝ Հունգարիա ։

Ինչո՞ւ կը յետաձգուի ընդհ. յարձակողականը

Իտալական յարձակողականին յապաղման առթիւ, զինուորական մասնագէտներ դիտել կուտան թէ պատճառը աւելի քաղաքական է քան ռազմական ։ Զօր. տէ Պօնօ ամէն պատրաստութիւն տեսած է յառաջ խաղալու համար դէպի Մաքալէ, Թիկրէի Ռաս Կուքսայի գլխաւոր քաղաքը, բայց վերջնական հրահանգի կը սպասէ Հռոմէն ։ Միւս կողմէ անհրաժեշտ է լրացնել կարգ մը նոր ճամբաներ ։ Մաքալէի գրաւումէն վերջն ալ, բանակը ստիպուած է կանգ առնել երկար ատեն, ճամբան հարթելու եւ պարէնաւորումը ապահովելու համար ։ Իտալական յառաջապահները այժմ կը գտնուին Ֆարսա Մայի շրջանը որ Եթովպիոյ «եղ ու մեղրի հովիտը» կը համարուի ։ Հապէշները կը չարունակեն նահանջել, առանց որ եւ է դիմադրութիւն փորձելու ։ Անոնք ալ մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնեն ։ Կ՚ըսուի թէ անհամար ուղտեր գնած են Սուտանէն ։ Իտալական օդանաւերը կը հաղորդեն թէ ամէն օր ուղտերու կարաւաններ կ՚անցնին, հացար եւ աւելի թիւերով ։ Կը նշանակէ թէ Հապէշները մեծ ճակատամարտ մը կը պատրաստուին հիւսիսային — արեւմտեան ճակատին վրայ, Սուտանի սահմանին մօտ, Տանաքիլի անապատին մէջ ։ Կայսրը չուզեր ընդ առաջ երթալ անհամբեր հրամանատարներու պահանջին, պնդելով թէ Եթովպիոյ աշխարհագրական դիրքը վերջի վերջոյ պարտութեան պիտի մատնէ Իտալիան ։

200 նոր Հրամանագիր-Օրէնքներ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, նախարարական խորհուրդը երեքշաբթի օրն ի բուն ժողով գումարելով եւ միայն ճաշի համար ընդհատելով նիստերը, մինչեւ կէս գիշեր լրացուց նոր հրամանագիր — օրէնքներու քննութիւնը ։ Վերատեսելով 400 նոր օրէնքներ, ժողովը վաւերացուց 200 հրամանագիրներ եւ անմիջապէս հաղորդեց հանրապետութեան նախագահին ։ Նոր հրամանագիրները մեծ մասով կը վերաբերին ելմտական եւ տնտեսական խնդիրներու ։

Առաւօտեան նիստէն վերջը, Պ. Լավալ ներկայացաւ երեսփ. ժողովի ելմ — տական յանձնաժողովին, կարգ մը լուսաբանութիւններ տալու համար ։ Յանձնաժողովը 7ի դէմ 36 ձայնով կարգ մը փոփոխութիւններ մտցուց ելմտացոյցի կրճատման համար եղած կարգադրութեանց մէջ ։ Այս առթիւ ալ բուռն պայքար մը մղուեցաւ կառավարութեան եւ երեսփոխաններուն միջեւ, որոնք միշտ աչքի առջեւ ունին նոր ընտրութիւնները (յառաջիկայ մայիսին) ։ Եթէ խոր — հրդարանը ընդունի ելմտական յանձնաժողովին կատարած փոփոխութիւնները ։ Հրամանագիր — օրէնքներով նախատեսուած խնայողութիւնները, 7,000000000 — 8,000,000,000 ֆրանք, 50 առ հարիւր պիտի պզտիկնան, եթէ նոյնիսկ նոր փոփոխութիւններ չըլլան մինչեւ այն ատեն ։

Մասնագէտներ դիտել կուտան թէ կառավարութեան ելմտական կացութիւնը օրէ օր կը ծանրանայ, քանի որ ստիպուած են երկու միլիառ ֆրանք փոխ առնել ամէն ամիս ։

ԹՋ ԻՍԼԱՄ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ԱԼ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԴԱՍ

Պոլսոյ թուրք թերթերը կը գրեն. — Հաւկցուած է որ կարգ մը դըպ — րոցներու մէջ զինուորական դաս չի տրուիր ոչ իսլամ աշակերտներուն ։ Այս մասին շրջաբերական մը ղրկուած է, յայտնելով որ զինուորական դասը պարտաւորիչ է նաեւ Թուրք հայրենակից ոչ իսլամ աշակերտներուն համար ։

ԽԱԶԱԽՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ տարեդարձին առթիւ, Խ. Միութեան վարչապետ Կալինին ճառ մը խօսեցաւ այդ երկրի մայրաքաղաքին՝ Ալմա — Աթայի մէջ ։ Խօսելով արտաքին քաղաքականութեան մասին, Կալինին յայտարարեց թէ երկու տարրեր վտանգ կը սպառնան Խ. Միութեան, մէկը՝ արեւմտեան ֆաշականութիւնը, միւսը՝ Ծայր. Արեւելքի կարգ մը պետութեանց յարձակողական դիրքը ։

ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆ ՊՕՆԻ, որուն անունը այնքան յիշուեցաւ Սթավիցքիի գործին առթիւ, երեք տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, վերարկու մը նուէր ստացած ըլլալով դերձակ Վոլպէրկէ ։ Այս վերջինն ալ դատապար — տուեցաւ երկու տարի բանտարկութեան ։ Պօնի անցեալ շաբթու ալ վեց ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, Օր. Քոթիյեօնի կողմէ բացուած դա — տին առթիւ ։ Նոր պատիժին գործադրութիւնը յետաձգուած է, իսկ վեց ամսուան փոխարէն ութ ամիս բանտը մնացած ըլլալով, Պօնի ազատ արձակուեցաւ աջի օր ։

խղճի պահանջն անդամ անիրելի կը գտնէ թշուառութեան անտեսումը ։

Այս խոր համոզումն ունենալով, Բալուի Հայր. Միութիւնը ամբողջ տարի մը ուշադրութենէն չվրիպեցուց իր դժբախտները ։ Այսօր ալ՝ երբ ա — նաչառ կերպով կը դիտէ իր շուրջը, չի կրնար նպատակէն շեղիլ, քանի որ դեռ վերջ չեն գտած իր հայրենակիցներու ցաւերը ։

Այս դիտակցութենէն առաջնորդը — ւած, նորընտիր վարչութիւնս, որուն անդամներն են Մ. Մարկոսեան, Մ. Դաւիթեան, Խ. Ուլուսեան, Տ. Թագոյեան եւ Պ. Նազարեան, հրապարակաւ կը խոստանան հաւատարիմ մնալ Միութեան ծրագրին, յարգելով անոր աւանդութիւնները ։

Վարչութիւն

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame. PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Շավիլի դպրոցի սրահին մէջ ։
Կը հրաւիրուին նաեւ համակիրները ։

Գաւառ

ՄԸՍԷՅԼԻ Ռոստոմ Ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբերու ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին սովորական հաւաքատեղին ։ Կարեւոր օրակարգ ։ Զեկոյց՝ Շրջ. Ժողովի ։

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Ջաւարեան խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Հինգշ., կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին ։ Կարեւոր օրակարգ ։

Այրի Տիկին Հռիփսիմէ Զարիֆեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Զպլաքեան, զաւակները՝ Նուպար, Արմենակ, Տէր եւ Տիկին Կիւլպէնկ Կիւլպէնկեան, զաւակները՝ Միռալտա, Եօլանտա, Տիկին Սիրան Սեզա, Տէր եւ Տիկին Sofp. Վահրամ Փորուքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Զպլաքեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Ռ. Լօրան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Ադանի Գափֆեան եւ զաւակները (Կ. Պոլիս), Այրի Տիկին Ֆլօրէնցա Կիւլպէնկեան, ինչպէս նաեւ Կիւլպէնկեան, Զպլաքեան, Գալֆաեան եւ Փորուքեան ընտանիքները ցաւով կը տեղեկացնեն իրենց սիրելի ամուսնին, հօր, մեծ հօր, աներհօր եւ ազգականին՝

ՏԻԱՐ ՏԱՃԱՏ Գ. ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ

(Վաղամեռիկ բանաստեղծ Մատթէոս Զարիֆեանի հայրը)

մահը որ տեղի ունեցաւ Կիրակի, 20 հոկտեմբեր, երեկոյեան ժամը 5ին ։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երկուշաբթի, 21 հոկտեմբեր, ժամը 3ին, Կ. Վ. Ազգ. Գերեզմանատան մատուռին մէջ ։ (Պէյրութ) ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս կիրակի (3 Նոյ.) Լիօնահայ մատրան մէջ պիտի կատարուի հանգիստեան Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ, ի յիշատակ տարաբաղդ կոմիտաս վարդապետի ։ Կը հրաւիրուին Լիօնի բարեպաշտ ազգայինները ներկայ ըլլալ, յարգելու համար անզուգական երգիչին անմահ յիշատակը ։
Լիօնի եւ Շրջանի
Ազգ. կեդր. վարչութիւն

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինօյի մասնաճիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պ. Այնթապլեանի, որ իր ամուսնութեան առթիւ 30 ֆր. նուիրեց փոխան ծաղկեփունջի ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իր դպրոցին մէջ ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայր. Միութեան Ֆրանսայի Շրջանի Պատգմ. Ժողովը տեղի կ՚ունենայ վաղը Ուրբաթ առաւօտ հայրենակից Լ. Տօնիկեանի բնակարանը, 52 rue J. Neujahr, Bagneux (S.)։

Բոլոր մասնաճիւղերէն կը խնդրուի փութացնել իրենց ներկայացուցիչը ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (62)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Ցնծալով սուրբ եղբօր մեզ ցոյց տը — ուած մարդասիրութեան դոհ սրտիւ մեր շնորհակալութիւնը կը յայտնենք ։ Տեղւոյն Անգլիոյ փոխ հիւպատոսը մեր գալը լսելով, համեմատ իրեն ե — ղած յատուկ պատուիրութեանը՝ փութաց մեր այցելութեանը գալ, եւ Աղեքսանդրիոյ ընդհանուր հիւպատոսի տեղապահ պարոն Սթանլէի սիրալիր ողջոյններուն հետ՝ Անգլիոյ արտաքին գործոց պաշտօնէի կողմէն նամակ մը ալ գալը մեզի հաղորդեց ։ աստր հետ բրած տեսութիւններս եր — կար էր եւ համակրական, ինչպէս էին նաեւ Ճիտտէի, Սուէզի եւ միւս քաղաքաց Անգլիացի հիւպատոսաց հետ բրած տեսութիւններս ։

Ուղեւորել օր յառաջ յԵրուսաղէմ հասնիլ, շոգեկառք մտնելով եկանք յԱղէքսանդրիա եւ իջեւանեցանք Մեծ. Աչըքեան մահտէսի Յակոբ էֆէնտիի տունը. Հոն փութացինք պարոն Սթանլէի տեսութեանը երթալ, որ խիստ մեծ համակրութեամբ եւ պատուով ընդունեց զմեզ, եւ Անգլիոյ արտաքին գործոց պաշտօնէի վերոյիշեալ Թուղթը մեզ տուաւ ։

Ընթերցողք կը յիշեն անշուշտ մեր գրած նամակը, զոր Սուէզ եկած ժամանակնիս անգղիարէն լեզուով ուղղեցինք Եգիպտոսի ընդհանուր հիւպատոս Քոլոնէլ Սթանթօնին. որ նոյն ժամանակները Լոնտրա գտնուելով՝ նամակը ընդունած ժամանակ արտաքին պաշտօնէին կը հաղորդէ, եւ նա ուրախանալով կը բարեհաճի անձամբ պատասխանել մեր նամակին ։ Աւասիկ յիշեալ նամակին օրինակը ։

Արտաքին գործոց պաշտօնատուն
Յուլիս 22/10, 1869

Տէր իմ Արքեպիսկոպոս,
Եգիպտոսի ընդհանուր հիւպատոս եւ Ն. Վ. Թագուհւոյ գործակալ Սթանթօն հազարապետէն, որ այժմ մասնաւոր հրամանաւ բացակայ ըլլալով հոս կը գտնուի, իմացայ՝ ձեր սրբազնութենէն վերջին ամսոյ 13 թըւով նամակ մը ստանալը, որով ձեր Աստուա հասնիլը կը ծանուցանէիք ։

Այս լուրը ուրախութեան առիթ պիտի ըլլայ թէ Թագուհւոյն եւ թէ Անգլիոյ ազգին, որոնք մեծապէս յարգեցին ձեր սրբազնութեան Հապէշստան երթալնուդ չարժառիթ պատճառը, եւ միանգամայն հետաքրքրութեամբ մասնակցեցան ձեր կրած նեղութեանց եւ տառապանք վրայօք այս կողմերս առնուած լուրերուն ։

Իմ երախտագիտութեանս յայտարարութիւնն աւելցընելով՝ պատիւ ունիմ մնալ ձերդ սրբազնութեան
Ամենախոնարհ եւ հնազանդ
ծառայ Քլարէնտոն

Առ նորին Գերապատիւ
Սրբազնութիւն Իսահակ
Արք Եպիսկոպոս

Մեր այցելութեան գնալուն երկրորդ օրը պարոն Սթանլէյ փութաց մեր փոխադարձ տեսութեանը գալու Մեծ Աչըքեան մահտեսի Յակոբ էֆէնտիին բնակարանը, ուր բաւական տեսութիւն ընելէն յետոյ, կանխաւ մեր հաճութիւն առած ըլլալով՝ տառ ... րաւ զմեզ անձամբ Բարձրապատիւ Խըտիվի Իսմայիլ փաշային ներկայացնելու, որ նմանապէս պատուով ընդունեց զմեզ, եւ զանազան ... ցումներ ըրաւ Հապէշիստանի երկրին եւ անոր կառավարութեանցը վրայ ։

Քանի մը օր միայն Աղէքսանդրիա մնալով եւ պատուաւոր անձանց ... ցելութիւններն ընդունելէն զկնի ... տանք շոգենաւ, եւ երկու աւուր ... հասանք ի Յոպպէ, ուր չարաթ ... յառաջ Ամենապատիւ Տէր Եսայի ... բազան պատրիարքը սուրբ ... աւագ Թարգմանը քանի մի վարդ ... տով խրկած էր ։ Շոգենաւէն դուրս չելած, անոր գալը լսելով ... մերիկայի եւ Բրուսիոյ տէրութեան գործակատար յարգոյ պարոն ... Մուրատեանը, յիշեալ տէրութեան դրօշակները պարզելով՝ նաւակով ... գնաւան եկաւ քանի մը ... եւ վերոյիշեալ սուրբ եղբարց զմեզ ընդունելու ։

Քաղաքին մէջ ալ նոյնպէս ... մեզ ծանօթ բարեկամք ազգային ... օտարազգիք փութացին մեր տեսութեանը, ինչպէս նաեւ Թամլա ... նեկնուս հոն ալ ցոյց տուին մեզ երբեմն համակրական սէրը ։

(Շար.)